

วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

นางสาวสุวิมล ธนะผลเลิศ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-53-2147-8

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

EVOLUTION IN HIGHER EDUCATION PRINCIPLES IN RATTANAKOSIN PERIOD

Miss Suvimon Tanapollerd

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Higher Education
Department of Educational Policy, Management and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-53-2147-8

หัวข้อวิทยานิพนธ์   วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์
โดย   นางสาวสุวิมล ธนะผลเลิศ
สาขาวิชา   อุดมศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา   รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อาชวอำรุง
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม   รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พฤทธิ ศิริบรรณพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อาชวอำรุง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง)

..... กรรมการ
(ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดารัตน์ บุญนุช)

..... กรรมการ
(ดร.เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์)

สุวิมล ณะผลเลิศ : วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

(EVOLUTION IN HIGHER EDUCATION PRINCIPLES IN RATTANAKOSIN PERIOD)

อาจารย์ที่ปรึกษา: รศ.ดร.พรชูลี อาชวอำรุง, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม: รศ.ดร.ประจักษ์ สายแสง.

943 หน้า, ISBN 974-53-2147-8

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นผลงานระดับชาติฉบับแรกที่ได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักการ
อุดมศึกษาในช่วงยุคสมัยรัตนโกสินทร์ โดยครอบคลุมระยะเวลา 222 ปี (พ.ศ. 2325-2547)

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อประมวลสารบบหลักการอุดมศึกษาและผลสรุปการ
เปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสากล อันนำไปสู่การบ่งชี้วิวัฒนาการ ตามแนวต่าง ๆ ข้อมูลได้มาจาก
เอกสาร 794 ฉบับ ซึ่งสืบค้นได้ในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2544 - 2547

วิธีการสำรวจเอกสารใช้การวิเคราะห์สาระตามกรอบการวิจัย โดยจับประเด็นด้านปรัชญา การ
บริหาร นิสิตนักศึกษา และหลักสูตรและการสอน การประมวลหลักการ 622 หลักการ แสดงในรูปของ
สารบบโดยใช้โปรแกรม Microsoft Access 2002 XP ตรวจสอบผลการวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การเปรียบเทียบสรุปแสดงในรูปตาราง และแนววิวัฒนาการแสดงในรูปแผนภาพต้นไม้ 5 แผนภาพ

จากบริบททางประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยกำหนดยุคสมัยออกเป็น 4 ยุค รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง
รัชกาลที่ 1-3 (พ.ศ. 2325 - 2394) เรียกว่า ก่อร่างสร้างครครลง รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4-5
(พ.ศ. 2394-2453) เรียก ผุดผ่องความคิด รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6-8 (พ.ศ. 2453 - 2489)
เรียกว่า พินิจหลักการ และ รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน) เรียกว่า สืบสาน
ความเป็นเลิศ

บริบททางประวัติศาสตร์ การศึกษา การเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับ
อุดมศึกษา กำหนดกรอบแนวคิดซึ่งก่อให้เกิดสารบบ หลักการ 4 ประเภทหลัก และ 24 ประเด็น

ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบบ่งชี้ว่าหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์สอดคล้องกับหลักการ
อุดมศึกษาสากล หลักการที่ค้นพบว่า ใกล้เคียงที่สุด คือ เสรีภาพทางวิชาการ พันธกิจมหาวิทยาลัย
ความสมบูรณ์แบบของสารวิชา และการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ

จากการสังเคราะห์ผลงานวิจัย ผู้วิจัยได้นำเสนอบทเรียนจากประวัติศาสตร์อันเป็นพื้นฐาน
นำไปสู่การปฏิบัติงานในปัจจุบันและอนาคตของการศึกษาไทย

ภาควิชา.....นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา.....ลายมือชื่อ.....

สาขาวิชา.....อุดมศึกษา.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา.....2547.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4384674227: MAJOR HIGHER EDUCATION

KEY WORD: EVOLUTION / HIGHER EDUCATION / PRINCIPLES / RATTANAKOSIN PERIOD

SUVIMON TANAPOLLERD: EVOLUTION IN HIGHER EDUCATION
PRINCIPLES IN RATTANAKOSIN PERIOD. DISSERTATION ADVISOR: ASSOC.
PROF. PORNCHULEE ACHAVA-AMRUNG, Ed.D. DISSERTATION COADVISOR:
ASSOC. PROF. PRACHAKSHA SAISANG, Ed.D. 943 pp. ISBN 974-53-2147-8

The dissertation represents the first national effort to examine the principles of higher education during Rattanakosin Period covering 222 years (1782-2004 A.D.).

A quantitative approach was used to ascertain a taxonomy of principles in a conclusive comparison with universal principles, leading to the identification of evolutionary strains. The data originated from 794 documents accessible in Thailand during the years 2001-2004.

The method of exploration includes content analysis focusing on philosophical, administrative, student affairs and curriculum and instruction. Culmination of 622 principles is presented in a taxonomy, which is recorded digitally in CD-ROM retrievable by Microsoft Access 2002 XP. Connoisseurship Model of Evaluation was utilized in confirming the outcome validity and reliability. The conclusive comparison is shown in a table while the evolutionary strains are illustrated in five tree diagrams.

Drawing from historical contexts, four subperiods are concluded, namely, (1) Primary Rattanakosin (Rama I-III) (1782-1851): Laying the cornerstone; (2) Second Ratanakosin (Rama IV-V) (1851-1910): Enlightenment, (3) Third Rattanakosin (Rama VI-VIII) (1910-1946): Principle-orientedness and (4) Fourth Rattanakosin (Rama IX) (1946-2004) : Excellence Derivation.

Social, economic, political, educational history relevant to higher education serves as a conceptual framework through which a taxonomy of principles is created resulting in four main categories and twenty-four topics.

The comparative data indicate that Rattanakosin's principles of higher education are aligned with the universal counterparts. The closest proximity found are academic freedom, university missions, comprehensiveness and student holistic development.

From a synthesis of study results, suggestions emerge regarding historical lessons as prerequisites in guiding present and future endeavors of higher education in Thailand.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department Educational Policy, Management and Leadership Student's signature.....

Field of study Higher Education Advisor's signature.....

Academic year 2004 Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบระลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีทุกพระองค์ที่ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเกื้อหนุนการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมตลอดมาและกราบรำลึกถึงนักการศึกษาไทยทุกท่านที่มุ่งมั่นวางรากฐานการศึกษาให้มั่นคง

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จากการให้ความรู้ ความคิด สติปัญญา และหลักวิชาการ ระบบระเบียบการวิจัยอย่างดีเยี่ยมจากอาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อักษรอรุณ ผู้วิจัยขอกราบด้วยจิตสำนึกในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

อีกทั้ง รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ให้แนวคิดและกำลังใจด้วยดีมาตลอด ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์ รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลี อักษรอรุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประจักษ์ สายแสง ศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดร.ธิดารัตน์ บุญนุช และ ดร.เกียรติศักดิ์ อิชยานันท์ ที่ให้ความเมตตาตรวจงานวิจัยพร้อมทั้งข้อเสนอแนะอันจะทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ความกรุณาตรวจสอบผลการวิจัยพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะจากศาสตราจารย์กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ อาจารย์สวัสดิ์ จงกล รองศาสตราจารย์ ดร.นันทา วิทยวุฒิศักดิ์ ดร.ฟ้ามุ่ย เรืองเลิศบุญ และ ดร.วรรณีย์ ชัยเฉลิมพงษ์

กราบขอบพระคุณคณาจารย์ในสาขาวิชาอุดมศึกษาทุกท่านที่ได้สั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย ให้ศิษย์ได้มีวิชาความรู้และเพิ่มพูนคุณธรรม

ขอขอบพระคุณ ดร.บุญเรือง เนียมหอม ที่ได้กรุณาเขียนโปรแกรม Access 2002 XP และสานต่อโปรแกรมในการใช้งานได้ดีจากนายปิยะ ศักดิ์เจริญ อีกทั้ง นายปริญญา ขาวผ่อง และนางสาวศรีไพร โชติจิรวัดณา ที่ช่วยเหลือในการพิมพ์และช่วยค้นคว้า ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปานจิต โรจนวณิชชากร ที่ให้ความช่วยเหลืออย่างดี ขอขอบคุณทุกๆ กำลังใจจากคณาจารย์ บุคลากรสายสนับสนุน และเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน และเพื่อนร่วมรุ่น 13 ทุกคน รวมทั้งรุ่นน้องๆ ทั้งในและต่างสาขา

ขอขอบคุณห้องสมุดและสถาบันทุกแห่งที่ผู้วิจัยได้ค้นคว้าข้อมูลมา

ท้ายสุด ขอขอบคุณทุกท่านที่ไม่ได้เอ่ยนามที่ได้มีส่วนช่วยให้เกิดกำลังใจและสนับสนุน ด้วยดีตลอดมา

ประโยชน์ที่พึงบังเกิดจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอถวายเป็นราชสักการะแด่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานไว้ในแผ่นดินนี้

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
สารบัญแผนภูมิ.....	ญ
สารบัญแผนภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
คำถามในการวิจัย	7
กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	18
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	19
ข้อจำกัดในการวิจัย.....	19
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	19
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	22
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	24
ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีหลักการอุดมศึกษา	24
ตอนที่ 2 พื้นฐานการศึกษาไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ	79
ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	93
ตอนที่ 4 ระเบียบวิธีวิจัยและเทคนิคการวิจัยที่ใช้.....	116
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	141
ประชากรที่ใช้ในการวิจัย	141
เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ.....	141
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	142
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	144
ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	148

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	150
ตอนที่ 1 บริบททางประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ที่สัมพันธ์กับหลักการอุดมศึกษา: สิ่งที่ควรเข้าใจก่อน	151
ตอนที่ 2 การประมวลข้อความรู้ที่แสดงหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์	210
ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	211
ด้านการบริหารอุดมศึกษา.....	223
ด้านหลักสูตรและการสอน.....	273
ด้านนิสิตนักศึกษา	311
ตอนที่ 3 วิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	324
ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	325
ด้านการบริหารอุดมศึกษา.....	329
ด้านหลักสูตรและการสอน.....	343
ด้านนิสิตนักศึกษา.....	349
ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการ อุดมศึกษาสากล	354
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	363
สรุปผลการวิจัย.....	365
อภิปรายผลการวิจัย.....	372
ข้อเสนอแนะเพื่อการประยุกต์.....	386
รายการอ้างอิง.....	388
ภาคผนวก.....	452
ภาคผนวก ก ผลการวิเคราะห์สาระและสารบบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์....	453
ภาคผนวก ข สรุปเหตุการณ์สำคัญของการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	878
ภาคผนวก ค การกำหนดรหัสเอกสาร.....	894
ภาคผนวก ง แบบวิเคราะห์เอกสาร.....	903
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	905
ภาคผนวก ฉ สารานุกรมอุดมศึกษาสากล.....	907
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	943

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	เกณฑ์การประเมินเอกสาร.....	123
2	จำนวนเอกสารขั้นต้นจำแนกตามประเภทเอกสารและรัชกาล	130
3	จำนวนเอกสารชั้นรองจำแนกตามประเภทเอกสารและรัชกาล	132
4	จำนวนหลักการอุดมศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์.....	322
5	การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: ปรัชญาอุดมศึกษา.....	355
6	การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: บริหารอุดมศึกษา.....	357
7	การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: หลักสูตรและการสอน.....	359
8	การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: นิสิตนักศึกษา.....	361

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
2	แสดงลำดับขั้นตอนการจัดทำฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษาด้วยโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP.....	143
3	แก่นแท้และสาระหลักการของปรัชญาอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	222
4	แก่นแท้และสาระหลักการของการบริหารอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	272
5	แก่นแท้และสาระหลักการของหลักสูตรและการสอนในสมัยรัตนโกสินทร์.....	310
6	แก่นแท้และสาระหลักการของนิสิตนักศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	321

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภาพ

แผนภูมิที่	หน้า
1	328
2.1	333
2.2	338
2.3	342
3	348
4	352
5	371

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สมัยก่อนการปกครองไทยเป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้น พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีอำนาจอธิปไตยปกครองประเทศทุกด้าน รวมทั้งด้านการศึกษา อีกทั้งพระองค์ท่านเป็นบุคคลซึ่งทรงมีพระอุปถัมภ์การศึกษา ปราบกษัตริย์ที่ประกอบพระราชกรณียกิจนานับการ ไม่ว่าจะอยู่ในสภาวะสงครามหรือปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการล่าอาณานิคมของประเทศตะวันตก พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ก็ทรงทำนุบำรุงการศึกษาเป็นอย่างดีเท่าที่พึงกระทำได้อันแสดงถึงพระราชปณิธานที่จะพระราชทานการศึกษาแก่พสกนิกรของพระองค์ในแต่ละรัชสมัยและพระราชกรณียกิจ ดังกล่าวถือเป็นรากฐานแห่งการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพราะพระมหากษัตริย์ย่อมทรงอยู่ในพระราชฐานะอันเลิศด้วยพระบารมีและพระราชอำนาจในการที่จะทรงริเริ่มและโน้มนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้มากยิ่งขึ้นกว่าบุคคลใด (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2526)

พระบรมราชูปถัมภ์ทางการศึกษาแก่พสกนิกรในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง หรือในช่วงรัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 นั้น พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทั้งเพื่อธำรงไว้ซึ่งศิลปวิทยาการที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล และทั้งทรงรับวิทยาการซึ่งเกิดขึ้นใหม่ในยุคสมัย พระราชูปถัมภ์โดยทางตรงนั้น เกิดจากพระราชประเพณีแต่ครั้งบรรพกาลในการพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ราชบัณฑิตเพื่อให้เป็น ผู้สืบทอดวิชาต่าง ๆ อันเป็นมรดกแต่ครั้งบรรพบุรุษ กล่าวคือ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ลักษณะการเรียนรู้อันบุคคลในยุคสมัยยังมีลักษณะเช่นเดียวกับกรุงศรีอยุธยา ศูนย์กลางการศึกษาของบุคคลชั้นสูงอันได้แก่ พระราชโอรส พระราชธิดา พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและลูกหลาน จะเริ่มต้นจากพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นแหล่งต้นแบบในการฝึกอบรมวิชาหนังสือ ศิลปวิทยาวิชาช่าง วัฒนธรรมประเพณีชั้นสูง ตลอดจนการฝึกหัดรับราชการ การให้การศึกษาแก่บุคคลระดับนี้จึงอาจเทียบเคียงได้กับการให้การศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อผลิตบุคลากรระดับสูงไปทำหน้าที่ผู้นำงานในด้านต่างๆ ของบ้านเมืองในกาลเวลาต่อมา

การศึกษาในอดีตทุกระดับสัมพันธ์กับวัด วัดคือสถาบันหลักที่ประวัติศาสตร์การศึกษาให้บุคคลทุกระดับ การศึกษาของราษฎรส่วนใหญ่อยู่ที่วัดจำนวนมากทั่วพระราชอาณาจักร มีพระเป็นครูสอนให้เด็กอ่านเขียนหนังสือไทยเบื้องต้นด้วยวิธีการสอนแบบท่องจำอบรมศีลธรรม จรรยา

มารยาทตลอดจนเรียนวิชาช่างหรือแพทย์แผนโบราณเท่าที่พระภิกษุในวัดนั้น ๆ จะสอน ให้ได้ ผู้นำเด็กมาฝากเรียนตามวัดหรือเป็นลูกศิษย์วัดนั่นเองก็ได้แก่พ่อแม่ของเด็กซึ่งเป็นชาวบ้านในละแวกที่มีวัดตั้งอยู่ เมื่ออายุครบบวชศิษย์วัดเหล่านี้ก็จะอุปสมบทเรียนหรือ “บวชเพื่อเรียน” อยู่ระยะหนึ่งก่อนสึกไปประกอบอาชีพด้วยเหตุนี้บ้านกับวัดจึงมีความสัมพันธ์กันเช่นบ้านกับโรงเรียนในปัจจุบัน

พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น ทรงอุปถัมภ์วัดซึ่งมีผลกระทบในแง่บวกต่อการส่งเสริมการศึกษาเท่ากับว่าทุกพระองค์ส่งเสริมการศึกษาโดยผ่านการทำนุบำรุงวัด เป็นพุทธมามกะและองค์อัครศาสนูปถัมภก อีกทั้งยังทรงมีพระราชศรัทธาในพระบรมพุทธานุภาพ ได้ดำรงพระองค์ในวิถีทางแห่งพุทธธรรมด้วยดีเสมอมาทุกพระองค์ การพระศาสนาจึงได้รับการส่งเสริม คำจุน ทำนุบำรุงด้วยความเอาพระราชาหทัยใส่ ด้วยการสร้างปฏิสังขรณ์วัดวาอารามและ ทำนุบำรุงคณะสงฆ์ผู้สั่งสอนวิชาการแก่ราษฎร โดยนัยนี้จึงเท่ากับทรงพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ทางการศึกษาโดยทางอ้อมต่อราษฎรส่วนใหญ่ผ่านการพระศาสนาหรือสถาบันพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของประชาชนทั้งระดับชนชั้นสูงและชนชั้นสามัญ (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2526)

การศึกษาแบบตะวันตกเข้าสู่ประเทศไทย ในยุครัตนโกสินทร์โดยผ่านมิชชันนารีในสมัยรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 4 หรือเรียกว่า “หมอสอนศาสนา” ซึ่งประกอบด้วยแพทย์ ครู นักวิทยาศาสตร์ นักหนังสือพิมพ์ ได้หลั่งไหลเข้ามากรุงเทพฯ กันมากขึ้นและเริ่มมีบทบาทต่อการเป็นอยู่ของคนไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการศึกษา ในส่วนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเฝ้าพระราชหฤทัยในการศึกษาจนทรงเป็น “องควิชาการ” ด้วยพระองค์เองทั้งด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี พุทธศาสนา และปรัชญา วิทยาศาสตร์โดยเฉพาะดาราศาสตร์และทรงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาภาษาอังกฤษเป็นอย่างยิ่งว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้วิทยาการและการเข้าใจความคิดอ่านของชาวตะวันตก จึงได้มีพระราชอุตสาหะศึกษาภาษาอังกฤษด้วยพระองค์เองจนทรงสามารถติดต่อและการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกจากชาวต่างประเทศทั้งส่วนพระองค์และราชการเป็นอย่างดี (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2526; กฤษณาสินไชย, 2525)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และได้ทรงออกมาตรการสืบเนื่องจากการเลิกทาส โดยเน้นการอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาวิชาชีพ และเนื่องจากการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก การดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดความต้องการที่จะเห็นประเทศเจริญก้าวหน้า และความจำเป็นในสภาวะการณ์ใหม่จะบังเกิดผลสำเร็จขึ้นมาได้ต้อง

อาศัยปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญมากประการหนึ่งคือ การศึกษา และเป็นการศึกษาแบบใหม่ที่แตกต่างจากการศึกษาตามแบบแผนประเพณีของไทยแต่เดิมมาด้วย **ความสำคัญดังกล่าวนี้** พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดี ดังนั้นการศึกษาแบบใหม่ที่เป็นระบบจึงได้เริ่มมีขึ้นในรัชสมัยของพระองค์ (อุดมชัย มูลศิลป์, 2541; นงเยาว์ กาญจนจारी, 2526) เมื่อได้ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ และมีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา ทรงมีพระราชดำริพร้อมกันกับพระราชดำริเตรียมการเลิกทาสเมื่อ พ.ศ. 2417 ที่จะทรงซื้อลูกทาสอายุ 11-12 ปี ให้พ้นจากความ เป็นทาส แต่บังคับให้เรียนหนังสือและวิชาชีพให้มีความรู้ติดตัวไปทำมาหากิน เพื่อจะไม่ต้องขายตัวกลับไปเป็นทาสอีก ครั้นถึง พ.ศ. 2427 ทรงย้ายถึงพระราชเจตนารมณ์ที่จะให้ราษฎรทั่วไป ได้มีโอกาสในทางการศึกษาโดยเท่าเทียมกันอีกวาระหนึ่ง (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกลและไพฑูรย์ สีนลาวัฒน์, 2541: 67) ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“...เจ้านายราชตระกูลนั้นแต่ลูกฉันเป็นต้นลงไปตลอดจนถึงราษฎรที่ต่ำสุด จะให้ได้มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้า ว่าขุนนาง ว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขบออกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรา นี้จะเป็นข้อสำคัญหนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดให้เจริญขึ้นจงได้”

ดังนั้น ในรัชสมัยของพระองค์ จึงมีการตั้งโรงเรียนหลวงประเภทต่าง ๆ ขึ้นเป็นครั้งแรกแทบทั้งสิ้น นอกไปจากการตั้งโรงเรียนรุ่นแรกในพระบรมมหาราชวังตั้งแต่ พ.ศ. 2414 เป็นต้นมา ซึ่งอาจเปรียบได้กับการทดลองการจัดการศึกษาในระบบเป็นครั้งแรกจนมีประสบการณ์ เป็นการสร้างบุคลากรสำหรับการบริหารราชการแผ่นดินสมัยใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน และการสร้างสำหรับขยายการศึกษาสมัยใหม่ออกมานอกพระบรมราชวังแล้ว ก็ได้เริ่มการตั้งโรงเรียนสามัญตลอดจนโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงต่าง ๆ สำหรับราษฎรทั่วประเทศตามลำดับตลอดรัชสมัย ในด้านวิชาชีพชั้นสูงซึ่งเป็นรากฐาน **การอุดมศึกษา** ในปัจจุบันทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงเป็นครั้งแรกได้แก่ โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนฝึกหัดครูชาย โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนเกษตร โรงเรียนไปรษณีย์โทรเลข โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนมหาดเล็ก เพื่อฝึกหัดข้าราชการพลเรือนซึ่งเป็นต้นกำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศ นอกไปจากนี้แล้วในด้านการบริหารการศึกษาก็ได้มีการตั้งกระทรวงเป็นองค์กรกลางซึ่งได้พัฒนาการเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และสามัคยาจารย์สมาคมซึ่งกลายเป็นคุรุสภาในปัจจุบัน ในการทำนุบำรุงการศึกษาชั้นสูงนั้น ทรงตระหนักดีว่า จำเป็นจะต้องจัดส่งผู้มีสติปัญญาไปศึกษาวิทยาการตะวันตกโดยตรงตามกำลังที่จะสนับสนุนได้ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้นำวิชาการกลับมาช่วยบ้านเมือง จึงได้ริเริ่มตั้งทุนเล่าเรียนหลวงขึ้น แต่ก็ได้ทรงตระหนักถึงข้อเสียในการส่งบุคคลไปศึกษาวิชาการ ณ ต่างประเทศว่า หากบุคคลนั้นไม่เข้าใจถึงพระราชประสงค์ ย่อมเป็นการลงทุนที่

ไม่คุ้มค่าต่อทั้งตัวบุคคลผู้นั้นและบ้านเมือง (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกลและไพฑูรย์ สินลา รัตน์, 2541: 84) ถึงพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“...เราไม่ได้มาเรียนจะเป็นฝรั่ง เราเรียนเพื่อจะเป็นคนไทยที่มีความรู้เสมอด้วยฝรั่ง เมืองเราเวลานี้ต้องการคนที่มีความรู้ที่จะรับราชการในหน้าที่ต่าง ๆ ทัวไปเป็นอันมาก เพื่อ จะให้การปกครองบ้านเมือง เป็นผลสำเร็จแท้จริง แลให้ชาติเราเจริญด้วยทรัพย์สมบัติ แล วิชาความรู้และการช่างเฟื่องฟูแพร่หลายเหมือนชาติอื่น การเรียนจึงเป็นข้อสำคัญในความ เจริญของบ้านเมืองเป็นอันมาก...”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเน้นการศึกษาเพื่อวิชาชีพสืบเนื่องจาก พระราชบิดาและนอกจากนั้นพระองค์ท่านทรงมีประสบการณ์ตรงในฐานะนักศึกษาใน ระดับอุดมศึกษาของโลกตะวันตกปัจจุบันในต่างประเทศ กล่าวได้ว่าพระองค์ทรงมีประสบการณ์ ตรงและมีความเข้าใจ จึงได้มีการจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นการอุดมศึกษาอย่าง แท้จริงในสมัยพระองค์ท่าน ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกของไทย ที่ได้รับการศึกษา โดยตรงจากประเทศตะวันตก คือ อังกฤษ ตั้งแต่มีพระชนมายุ 12 พรรษา (200 ปีของการศึกษา ไทย, 2526: 55) และศึกษาอยู่ถึง 9 ปี (พ.ศ. 2436-2445) ด้วยประสบการณ์ที่ได้รับจากการ การศึกษาต่างประเทศทรงมีพระราชดำริว่า การที่จะทรงนำบ้านเมืองไปสู่ความเจริญทัดเทียม นานาอารยประเทศได้นั้น การให้การศึกษาแก่พลกนิกรของพระองค์เป็นสิ่งที่จำเป็นเร่งด่วนซึ่ง จะต้องทรงเร่งกระทำเป็นประการแรก (หนังสือที่ระลึกงานเปิดพระบรมราชะประถรรศนีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2537) และ พระองค์ปรารถนาที่จะให้ประชาชนได้มี การศึกษา เพื่อให้ทุกคนมีความรู้แล้วนำความรู้ที่ได้ไปหาเลี้ยงชีพตามอัธภาพแต่ละบุคคล ดัง ปรากฏในพระราชดำรัสไว้ว่า

“การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญยิ่งและเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของบ้านเมือง เรา ตั้งใจจะทำนุบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วย การศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน”

การอุดมศึกษาในระยะแรกสนองความต้องการราชการต้องการที่จะมีข้าราชการ พลเรือนทำงาน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมความรู้เพื่ออาชีพในหลักสูตรอีกด้วย การศึกษาของ ไทยก่อน พ.ศ. 2459 จัดเป็น 2 แนว คือ วิชาสามัญและวิชาอาชีพ ทั้งสองสายต่างมี 3 ระดับ คือ ประถม มัธยมและอุดมศึกษา แต่การศึกษาเท่าที่เป็นอยู่จริงมีเพียง 2 ระดับเท่านั้น ระดับอุดมศึกษายังไม่ปรากฏชัดเจนแม้แต่โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ที่จัดเป็น วิชาชีพในระดับมัธยมศึกษาพิเศษเท่านั้น จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นการขยายการศึกษาให้กว้างขวางเท่ากับเป็นการขยายโรงเรียนอาชีวศึกษาให้สูงขึ้น และในที่สุดขยายขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการขยายจากสายอาชีวศึกษา คือ อุดมศึกษาพิเศษ ยิ่งกว่าการขยายเพื่อวิชาความรู้ คือ อุดมศึกษา (high education) ธรรมดา ทำให้ได้ข้อสรุปที่ค่อนข้างชัดเจนว่า มหาวิทยาลัยของไทยในยุคแรกนอกจากจะเกิดขึ้นเพราะความต้องการข้าราชการพลเรือนแล้วยังเกิดขึ้น เพราะต้องการส่งเสริมกิจการด้านอาชีวศึกษาให้สูงขึ้นโดยอัตโนมัติด้วยในตัว (ไพฑูริย์ สีนลาวัณย์, 2516)

นอกจากนี้ วิธีการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละทรัพย์ส่วนพระองค์ การศึกษาของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสถาปนามาจากโรงเรียนมหาดเล็กในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน พ.ศ. 2459 นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทย และได้มีพระราชดำรัสว่า การสร้างมหาวิทยาลัยนี้เป็นการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระบรมชนกนาถ เป็นเสมือนพระบรมราชานุสาวรีย์อันยิ่งใหญ่และถาวร จะยังประโยชน์ให้แก่ชาติไทยไม่มีวันเสื่อมสูญ มหาวิทยาลัยนี้จึงเป็นหลักเฉลิมพระนคร เมื่อเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น ได้จัดการเรียนการสอนเป็น 4 คณะ ได้แก่ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะอักษรศาสตร์กับวิทยาศาสตร์ (ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509, 2510)

รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เป็นระยะเวลาที่การจัดการศึกษาในบ้านเมืองได้มีกระทรวงและเสนาบดีรับผิดชอบโดยตรงมหาวิทยาลัยมี การรับนิสิตหญิงเข้าศึกษาเป็นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2470 นับเป็นการเปิดศักราชแห่งการศึกษาระดับอุดมศึกษาของ กุสสตรีไทย (70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530) นอกจากนี้กล่าวได้ว่า การอุดมศึกษาในรัชกาลที่ 7 - 8 มีการขยายทั้งภายในกรุงเทพ ฯ และต่างจังหวัดดังปรากฏในปัจจุบัน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช การจัดการศึกษาในช่วงทศวรรษแรกที่เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นช่วงของการพัฒนาประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นระยะที่มีการฟื้นฟูการจัดการศึกษาโดยความร่วมมือจากต่างประเทศ ต่อมาการศึกษาไทยก็ได้รับการพัฒนาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศมากขึ้นเป็นลำดับ จะเห็นได้จากแผนพัฒนาศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การพัฒนาการศึกษามุ่งสู่การพัฒนาคน ซึ่งเป็นการสร้างรากฐานการพัฒนาประเทศ (ในหลวงกับการศึกษาไทย: ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ, 2539) การอุดมศึกษามีความเจริญงอกงาม

จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จนปัจจุบันมีสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนทั้งหมดร้อยละกว่าแห่งสังกัดหลายกระทรวงและเต็มรูปแบบอย่างปัจจุบัน อีกทั้ง พระราชปณิธานที่จะพระราชทานการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตราษฎร พระองค์ทรงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพด้วยการให้การศึกษา เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้และมีฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและประเทศชาติ ดังจะเห็นได้จากพระบรมราโชวาทด้านการศึกษา บางตอนที่ได้พระราชทานแก่คณะครูและ นักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2505 ว่า

“การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วนพอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นจะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้ตลอดไป

ประวัติการศึกษา มีความสำคัญต่อการอุดมศึกษา ที่ให้เห็นมิติของความเคลื่อนไหว การศึกษาในอดีตเพื่อเป็นรากฐานในการมองการศึกษาปัจจุบันและแนวโน้มการศึกษาในอนาคต การอุดมศึกษาได้มีวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลง ในการบริหารจัดการทางอุดมศึกษาบนฐานของความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีและความสัมพันธ์ทางอุดมศึกษาที่เป็นปัจจุบันและอนาคต (Saisang, Prachaksa, 1978)

Amara, 1978 in Fowles ได้กล่าวว่า อดีต ปัจจุบัน อนาคต เป็นเรื่องต่อเนื่องกัน การศึกษาอนาคตกับการศึกษาในอดีตเหมือนกัน เพราะเป็นเรื่องไม่ทราบ (Unknown) เช่นเดียวกัน เป็นกระบวนการเดียวกัน เพราะอดีตเป็นเรื่องไม่ทราบ (Unknown) เพราะเหตุที่ว่าทุกอย่างไม่อาจบันทึกไว้ได้หมด จึงเป็นเรื่องไม่ทราบ ส่วนอนาคตก็เป็นเรื่องไม่ทราบเช่นกัน แต่มนุษย์ก็สามารถที่ใช้เครื่องมือและวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้าไปศึกษาค้นคว้าได้

Kerr, 1994 กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์อุดมศึกษาไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงอดีตไปได้ เพราะประวัติศาสตร์อุดมศึกษาเป็นมาอย่างไร ก็จะก่อให้เกิดการพิจารณาในปัจจุบัน เพราะเรื่องของมรดก (Heritage) เป็นเรื่องที่ซับซ้อนหลายมิติ มีหลายอย่างที่เกิดในอดีตในปัจจุบันก็ยังคงมีอยู่ ประวัติศาสตร์มีทั้งความแตกต่างหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากสิ่งที่มีอยู่ในอดีต กับสิ่งที่อยู่ในปัจจุบันจะบ่งชี้อนาคต ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาจะอยู่ในประเภทที่มีหลายอย่างที่คล้ายคลึงในอดีต ดังเช่น เรื่องวิธีการสอน ตัวอาคาร รูปแบบ สถาปัตยกรรม พิธีกรรม ตำแหน่งทางวิชาการ ดังนั้น ผลกระทบ 3 ด้านต่ออุดมศึกษา ได้แก่ มรดกที่เป็นประวัติศาสตร์การอุดมศึกษา ความเสมอภาคในประชากรทั้งชาติ และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นโดยการมีศาสตร์ใหม่ ๆ

การอุดมศึกษามีมาแต่สมัยสุโขทัยที่จัดการศึกษาขึ้นเพื่อสนองความต้องการของเอกัตบุคคลและสังคม (ประจักษ์ สายแสง, 2525) ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การอุดมศึกษาที่เป็นแบบสากลได้เริ่มต้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความคล้ายคลึงทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เช่น ตัวอาคาร สถาปัตยกรรม พิธีกรรม ตำแหน่งทางวิชาการ เลื่อนครูวิทยฐานะ สถานภาพระหว่างอาจารย์กับนิสิตที่ยังคงอยู่ล้นแล้วแต่เป็นรากฐานที่มีส่วนก่อให้เกิดประเด็นที่ต้องพิจารณา อุดมศึกษาไทยจะทิ้งประวัติศาสตร์ไม่ได้เพราะมีรากฐาน อุดมศึกษาไทยมีการศึกษาได้มีการค้นคว้าน้อย ดังนั้นการศึกษาวิจัยหลักการอุดมศึกษาในรัชสมัย รัชกาลที่ 1 – 9 (พ.ศ. 2325–ปัจจุบัน) ยังไม่มีงานวิจัยเรื่องใดศึกษาอย่างถึงแก่นสาระแห่งหลักการอุดมศึกษาในพระองค์ท่านมาก่อน ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาวิจัยให้ถึงอย่างถ่องแท้ ด้วยการจัดทำเป็นระบบตามหลักการอุดมศึกษาด้วยจิตสำนึกที่ตระหนักถึงในพระมหากรุณาธิคุณ อันหาที่เปรียบไม่ได้ต่อวงการอุดมศึกษาของไทย การวิจัยนี้จะได้นำหลักการอุดมศึกษามาแสดงให้ปรากฏแก่อุดมศึกษาของไทย ได้วางรากฐานแห่งการอุดมศึกษาไทยไว้ในปัจจุบัน และได้พัฒนาสืบทอดต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. วิเคราะห์เอกสารที่มีสาระเกี่ยวกับหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์
2. สังเคราะห์ข้อความรู้ที่แสดงหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์
3. เสนอวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

คำถามในการวิจัย

1. หลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2547) มีแนวคิดและสาระอย่างไร
2. หลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์มีวิวัฒนาการอย่างไร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ดังปรากฏในหน้าต่อไป

สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัย รัตนโกสินทร์

จากแผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย มีความหมายและสาระสำคัญ สรุปดังนี้

ความหมายของการอุดมศึกษา

การอุดมศึกษา เป็นการศึกษาค่าที่จัดให้แก่คนวัยที่กำลังจะเป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นผู้ใหญ่แล้ว จะมีชื่อเรียกการศึกษาระดับอุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาระดับที่สาม (Tertiary Education) หรือ การศึกษาระดับหลังมัธยมศึกษา (Post-Secondary Education) เพราะเป็นการศึกษาที่ต่อจาก ระดับมัธยมศึกษา (วิจิตร ศรีสอาน, 2518 : 1 ; ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2524 : 3)

พรชูลี อาชวอำรุง, 2546 (ง): 1-3 กล่าวถึงศาสตร์อุดมศึกษาไว้ว่า การอุดมศึกษาเป็น การศึกษาเพื่อการจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การอุดมศึกษาจึงมีบทบาท ในการฝึกหัดครูไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระดับใด ตั้งแต่วัยก่อนเรียนจนถึงระดับอาจารย์ผู้สอน ในสถาบันอุดมศึกษาหรือในวิทยาลัยอาชีวศึกษา แต่อีกลักษณะหนึ่งของอุดมศึกษา คือแหล่งของ รายวิชาและประสบการณ์ที่มีใช้เฉพาะผู้ที่จะเป็นครูอาจารย์ แต่สำหรับผู้บริหาร นักวิจัย ข้าราชการ ในวิทยาลัยเทคนิค สถาบันผลิตครูของรัฐ สถาบันเอกชน บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัย วิชาชีพ และองค์การทั้งเอกชนและรัฐที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการให้ทุน การจัดการและประสานงาน สถาบันเหล่านี้ ตามนิยามของ Dressel และ Mayhew (1979) การอุดมศึกษาในฐานะสาขาวิชา หนึ่งประกอบด้วย การวิจัย การให้บริการ และโปรแกรม อันเป็นทางการในการเรียนการสอนระดับ หลังมัธยมศึกษาเพื่อนำไปสู่ปริญญาตรี ปริญญาโท อนุปริญญา หรือประกาศนียบัตรผู้ชำนาญ พิเศษ และปริญญาเอก ไม่ว่าจะเป็นปริญญาที่เน้นการสอน การให้บริการการวิจัยสถาบันหรือ เนื้อหาวิชาการก็ตาม

สำหรับเกณฑ์ในการพิจารณาว่าจะอะไรเป็นศาสตร์สาขาวิชาหนึ่งอันเป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไป มีอยู่ด้วยกัน 5 ข้อดังนี้

(1) เนื้อหาวิชาจำนวนหนึ่ง จัดเป็นระบบระเบียบแยกประเภทได้อย่างมีเหตุผล ทางตรรก

(2) สาขาวิชาต้องมีศัพท์เฉพาะและข้อเขียนหรือวรรณคดีพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับ อย่าง น้อยที่สุดได้วางขอบเขตของเนื้อหาวิชานั้น การอุดมศึกษามีศัพท์ต่างๆ เช่น การศึกษาทั่วไป (General Education) การประสานงานทั้งประเทศ (Statewide Coordination) การบริหาร (Governance) อย่างนักวิชาการระดับอุดมศึกษา (Collegial) ภาควิชา (Department) สภา

มหาวิทยาลัย (Board of Trustees) ผู้แก้ปัญหา (Ombudsman) การร่วมมือสร้างสรรค์ (Consortium) ฯลฯ ซึ่งใช้กันโดยทั่วไปในหมู่นักการอุดมศึกษาอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง

(3) สาขาวิชา มักจะมีทฤษฎีจำนวนหนึ่ง รวมทั้งเทคนิคต่างๆ ไป อันเป็นที่เข้าใจกันดีในการทดสอบและปรับปรุงทฤษฎี

(4) เทคนิคการวิเคราะห์ที่คงเส้นคงว่า หรือระเบียบวิธีการที่เห็นพ้องต้องกัน การอุดมศึกษาเป็นเรื่องที่ประมวลหลายสาขาวิชา และผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้มาจากหลายๆ สาขาวิชาด้วยกัน ระเบียบวิธีการวิจัยค้นคว้าหาความรู้ที่ใช้ร่วมกันจึงไม่มีปรากฏ วิธีการที่ใช้กันมากที่สุดทางการอุดมศึกษา คือ การสังเกตการณ์ปรากฏต่างๆ ในแวดวงอุดมศึกษาโดยตรง สภามหาวิทยาลัย อธิการบดี คณะวิชา การเข้าสู่สถาบัน ฯลฯ โดยการใช้วิธีการที่เหมาะสมเฉพาะเรื่องในการเก็บข้อมูลเพื่อการเปรียบเทียบ

(5) วิธีการอันเป็นที่รู้จักมีการทำวิจัยซ้ำ และการหาความเที่ยงตรงอีกครั้งเป็นการนำผลการวิจัยและวิชาการต่างๆ องค์ประกอบบางประการในการอุดมศึกษาอาจจะทำซ้ำได้ โดยทั่วไปการวิจัยทางการอุดมศึกษามักจะไม่ทำซ้ำหรือทำซ้ำไม่ได้ เพราะเป็นการศึกษาตัวแปรซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ คือ มนุษย์และการศึกษาวิจัยมักจะเป็นงานใหญ่ที่ใช้งบประมาณมากจนไม่คุ้มกับการทำซ้ำ เมื่อสาขาวิชาใดตั้งขึ้นเป็นหลักฐาน ย่อมมีสมาคมวิชาชีพอันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในสถานภาพ วารสารสมาคมต่างๆ นับว่าเป็นแหล่งกลั่นกรองวิชาการอันสมควรพิมพ์เผยแพร่

ดังนั้น การจัดการอุดมศึกษา ต้องเป็นไปเพื่อสร้างปัญญา ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ คุณธรรม และความสมบูรณ์ให้กับนิสิตนักศึกษาและบัณฑิตของตน ตลอดจนเพื่อพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ การบริการวิชาการให้แก่ชุมชนและสังคม การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการเรียนรู้ขั้นสูงและการศึกษาตลอดชีวิต และช่วยเหลือร่วมมือกับการศึกษาทุกระดับ เพื่อให้การดำเนินงานไปได้อย่างเต็มศักยภาพ ควรยึดหลักการดังนี้ (พรชูลี อาชาวอำรุง, 2543)

1. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ควรยึดหลักการกระจายอำนาจในการบริหารและจัดการอุดมศึกษา ความมีอิสระในการปกครองตนเอง ความมีอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงาน และความมีเสรีภาพทางวิชาการ และมีระบบที่ตรวจสอบและวัดได้

2. สถาบันอุดมศึกษา พึงมีหน้าที่และรับผิดชอบต่อผู้เรียน สาธารณชนและสังคมของประเทศ

3. สถาบันอุดมศึกษา พึงได้รับการจัดสรรงบประมาณแบบหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป เพื่อความคล่องตัวในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักการอุดมศึกษา

● ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence)

สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันทางวิชาการ ชั้นสูง มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์ และจรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการเพื่อจะได้ใช้ผลแห่งความก้าวหน้าทางวิชาการนั้น กระทำภารกิจทางด้านการสอนเพื่อการผลิตบัณฑิตและบริการทางวิชาการแก่สังคมในลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ การวิจัยค้นคว้าจึงเป็นหน้าที่หลักที่ควรได้รับการเน้นเป็นพิเศษ ดังนั้น สิ่งที่ใช้เป็นเครื่องวัดสถานภาพของสถาบันอุดมศึกษา ว่าอยู่ในระดับใด คือ “ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence) โดยถือว่า ความพยายามในการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ เป็นอุดมคติของสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะมหาวิทยาลัย (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518) ความเป็นเลิศทางวิชาการจะมีได้นั้นต้องทุ่มเทเสียสละเพื่อวิชาการแบบต้องรวมจุด (Concentrate) ของความสนใจอยู่ในเรื่องวิชาการอย่างแน่วแน่ (บุญเสริม วิสกุล, 2517)

● ความเป็นอิสระในการบริหาร (Academic Autonomy)

ความเป็นอิสระในการบริหารหมายถึง “ความรับผิดชอบในการดำเนินกิจการภายในของมหาวิทยาลัย โดยปราศจากการควบคุมหรือแทรกแซงจากอิทธิพลจากภายนอก” กล่าวคือ ให้มหาวิทยาลัยวินิจฉัยและดำเนินการเรื่องภายในต่าง ๆ สิ้นสุดในระดับมหาวิทยาลัยเองให้มากที่สุด ในลักษณะของการปกครองตนเอง (Self - Government) ความเป็นอิสระในการดำเนินงานที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การกำหนดและควบคุมมาตรฐานการศึกษา การคัดเลือกผู้เข้าศึกษา การบริหารบุคลากรและการบริหารการเงิน ในระบบอิสระนี้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นไป ในลักษณะที่รัฐทำหน้าที่สนับสนุน (Support) และให้การสนับสนุนทางการเงินเป็นมาตรการควบคุมไปด้วย ส่วนมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่ควบคุมดูแลและดำเนินงาน (Control and Operation) ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากสังคม โดยมีการจัดระบบบริหารภายในที่มีบุคคลหลายฝ่ายเข้าร่วมรับผิดชอบดำเนินงาน (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518) ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาต้องมีความเป็นอิสระเพื่อสร้างสรรค์งานวิชาการ สร้างองค์ความรู้ใหม่ สร้างบัณฑิตที่เป็นอนาคตของชาติเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการในการแสวงหาความรู้และความจริงเพื่อสร้างสรรค์ ความเจริญงอกงามทางสติปัญญาอย่างแท้จริง (Perkins and Baird., 1972 ; วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518 ; จรัส สุวรรณเวลาและคณะ, 2540)

● เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom)

เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) หมายถึงเสรีภาพของสมาชิกของสถาบันอุดมศึกษา อันได้แก่ คณาจารย์ และนิสิตนักศึกษาในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการ ทั้งด้านการเรียนการสอนและการวิจัยค้นคว้า การเน้นหลักการด้านเสรีภาพทางวิชาการ ก็เพื่อที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาสามารถปฏิบัติภารกิจตามบทบาทและหน้าที่ที่พึงกระทำได้เต็มที่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันในการประกอบภารกิจทางด้านวิชาการมากกว่าที่จะเป็นอภิสิทธิ์อันปราศจากความรับผิดชอบ (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518)

เสรีภาพทางวิชาการ เป็นเงื่อนไขอันสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ใฝ่หาความรู้ได้มาซึ่งสัมมาทิฐิ (Right View หรือ Right Understanding) และสัมมาทิฐิ (Right Thought) อันเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการแห่งความเจริญทางปัญญา นิสิตนักศึกษากับอาจารย์เป็นผู้ค้นหาความรู้ร่วมกัน เสรีภาพทางวิชาการย่อมหมายถึงการที่อาจารย์และนิสิตนักศึกษาสามารถสอนและเล่าเรียนได้อย่างอิสระ ฉะนั้นเสรีภาพทางวิชาการจึงรวมเอาสิ่งสำคัญ 2 อย่างไว้ด้วยกัน คือ เสรีภาพในการสอน กับเสรีภาพในการเล่าเรียน (Freedom to Teach and Freedom to Learn) เสรีภาพในการเล่าเรียนจะมีไม่ได้ถ้าปราศจากเสรีภาพในการสอน ดังนั้นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ต้องการมีความคิดเป็นอิสระ ความเป็นอิสระในความคิดเป็นสมบัติของปราชญ์ และเนื่องจากอาจารย์ที่แท้จริงมิใช่ช่างการเมือง อาจารย์ซึ่งต้องการแสวงหาความเยี่ยงมยอดทางวิชาการแต่เพียงเท่านั้น (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2516: 288)

การบริหารอุดมศึกษา

โนลส์ (Knowles, 1970) ได้กล่าวถึง การบริหารอุดมศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. การบริหารงานทั่วไป ได้แก่ กฎระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ การจัดองค์การบริหารภายใน การวางแผน การบริหารงานทั่วไป ความสัมพันธ์ต่อชุมชน งานบุคลากรและเจ้าหน้าที่ การจัดทำงบประมาณและการจัดลงทุน
2. การบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การจัดทำระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับงานด้านวิชาการ การบริหารงานวิชาการและการบริหารหลักสูตร การรับนิสิตนักศึกษา ทรัพยากรการเรียน การบริหารงานอาจารย์ งานกิจการนิสิตนักศึกษา งานพัฒนานิสิตนักศึกษา งานสุขภาพและอนามัย ศาสนาในการอุดมศึกษา การปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิตนักศึกษา

การบริหารจัดการอุดมศึกษา

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์, 2542 กล่าวถึงลักษณะสำคัญของการบริหารจัดการอุดมศึกษา ประกอบด้วย

1. การประสานงาน สถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วย กลุ่มบุคคล กลุ่มวิชา และกลุ่มความสนใจตามงานและหน้าที่แตกต่างกัน จึงไม่อาจสั่งการหรือมอบหมายการบริหารโดยทั่วไปได้ ดังนั้นรูปแบบของการบริหารที่ดีที่สุดจึงควรเป็นการประสานงาน ร่วมกันพิจารณา ร่วมกันปรึกษาหารือ
2. องค์คณะบุคคล จะเป็นกลุ่มบุคคลที่มาจากกลุ่มต่าง ๆ เพื่อร่วมกันคิดพิจารณาและเลือกทางเดินของสถาบัน
3. การกระจายอำนาจ โดยทั่วไปจะมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จึงควรใช้ประโยชน์จากกลุ่มผู้รู้เหล่านั้น นอกจากกระจายงานแล้ว ควรกระจายความรับผิดชอบ และการตัดสินใจ ดำเนินงานให้กับกลุ่มที่รู้เรื่องของตนเองดีที่สุดด้วย
4. อิสระในการบริหารงาน มหาวิทยาลัยต้องมีอิสระในการบริหารงานของตนเอง (University Autonomy) ครอบคลุมถึงการวางนโยบาย การบริหารด้านต่าง ๆ และการตัดสินใจ ควรจะสิ้นสุดในสถาบันนั้น ๆ

หลักสูตรและการสอน

● หลักสูตร

หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษา การให้การศึกษาหมายถึงการให้วิชาความรู้ การถ่ายทอดวัฒนธรรม การปลูกฝังทัศนคติ และค่านิยม การเสริมสร้างความสำเร็จเติบโตและความสมบูรณ์ทางกาย ดังนั้นหลักสูตร จึงหมายถึง โครงการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ (สุมิตร คุณานุกร, 2518: 3 – 4)

Pratt, 1994: 10 กล่าวไว้ว่า หลักสูตรเป็นเรื่องของสติปัญญาวิชาการที่มีนัยสำคัญอยู่ในศาสตร์ต่างๆ ที่พบในตัวอักษรหรือคำ ดังนั้นการถ่ายทอดภูมิปัญญาควรให้ปรากฏในหลักสูตรด้วย ซึ่ง Kelly, 1999: 22 ได้เน้นว่า ภูมิปัญญาที่สมควรจะต้องสอนต้องบรรจุไว้ในหลักสูตร ให้มีความสอดคล้องกันระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติเพื่อให้มั่นใจว่ามีการปฏิบัติทั้งในระดับกว้างและระดับลึก

หลักสูตร คือ แผนของการเรียนการสอน ที่ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการศึกษา วิธีการเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ซึ่งหมายถึง การพิจารณา คัดเลือกจัดรวบรวมและเรียบเรียง

เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ ตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่มีสติปัญญาและคุณธรรม สามารถสร้างเสริมองค์ความรู้คิดวิเคราะห์ได้ และนำความรู้มาแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ในส่วนวิชาการวิชาชีพ และการดำรงชีวิต (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2545: 1)

หลักสูตรระดับอุดมศึกษา จึงเป็นเนื้อหาวิชา รายวิชา และกิจกรรมต่างๆ หลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการเรียนการสอน ความสำเร็จของการศึกษาย่อมขึ้นอยู่กับหลักสูตรเป็นประการสำคัญ เพราะหลักสูตรจะเป็นข้อกำหนดว่า ผู้เรียนจะเรียนอะไร เพื่ออะไร ผู้ที่จะทำการสอนได้ดี จึงต้องเป็นผู้ที่เข้าใจหลักสูตรอย่างดีด้วย (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2522: 25 – 26)

● การสอน

การสอนเป็นภาคปฏิบัติของหลักสูตร การสอนจะเป็นการขยายและกระจายเนื้อหาไปสู่ผู้เรียนตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2522: 26) การสอนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ได้มีคุณสมบัติและทัศนคติตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ทั้งนี้ผู้สอนควรรู้จักนำวิธีการสอนแบบต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการสอน ได้แก่ (1) การบรรยาย (2) การอภิปราย และซักถาม (3) การฝึกปฏิบัติ (4) การสอนโดยใช้สื่อทัศนูปกรณ์ (5) การแก้ปัญหาและการค้นพบด้วยตนเอง (6) การใช้ห้องทดลองและวิธีสืบสอบ (7) วิธีการสอนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ (8) การสอนโดยใช้บทบาทและสถานการณ์จำลอง วิธีการสอนดังกล่าวสามารถพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพไม่เท่าเทียมกัน วิธีการสอนบางวิธีอาจเหมาะสมสำหรับความมุ่งหมายที่จะให้ความรู้แต่ไม่เหมาะที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และวิธีสอนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ก็ไม่เหมาะสำหรับความมุ่งหมายที่จะพัฒนาทักษะ ดังนั้น อาจารย์ผู้สอนควรพิจารณาเลือกใช้วิธีการสอน ซึ่งอาจจะเป็นวิธีเดียวหรือหลายๆ วิธีผสมกันก็ได้ โดยให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายเพื่อให้การสอนบังเกิดผลตามที่มุ่งหวังไว้ (สุมิตร คุณานุกร, 2518: 137-146)

การสอน เป็นการบอกกล่าว สั่ง อธิบาย ชี้แจง หรือแสดงให้เห็น การสอนเป็นการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติต่างๆ โดยที่ผู้สอนและผู้รับ หรือครูและศิษย์มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และกัน ในกระบวนการเรียนรู้ การสอนเป็นศาสตร์เนื่องจากมีข้อความรู้ที่สามารถช่วยให้การสอนบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายได้ ขณะเดียวกัน การสอนเป็นศิลป์ ที่ผู้สอนต้องใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนได้ไปสู่จุดมุ่งหมายอย่างมีความสุข (ทีศนา เขมมณี, 2545: 3, 10)

Ramsden, 1993 อ้างใน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544: 7 – 8 ได้ให้หลักการสอนที่มีคุณภาพ 6 ประการ ได้แก่

- (1) ความสนใจและการอธิบาย กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ
- (2) การรับรู้การให้เกียรติผู้เรียนและวิธีการเรียนของผู้เรียน

- (3) การประเมินที่เหมาะสมและการตรวจงาน
- (4) จุดมุ่งหมายของการสอนชัดเจน และทำทนายสติปัญญาผู้เรียน
- (5) ควบคุมอย่างอิสระและให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม
- (6) เรียนรู้จากนิสิตนักศึกษา

● การประเมินผล

การประเมินผลหลักสูตร คือการหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ใน ความมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงไร และอะไรเป็นสาเหตุการประเมินผลหลักสูตร (สุมิตร คุณากร, 2518: 198 – 201) ได้แก่

- (1) การวิเคราะห์ตัวหลักสูตร ประกอบด้วย การกำหนดความมุ่งหมายและการเลือกและ จัดเนื้อหาวิชา พร้อมด้วยประสบการณ์ประกอบการเรียนรู้
- (2) การวิเคราะห์ขบวนการของการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้วิเคราะห์ต้องให้การสำรวจและ สังเกตประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง
- (3) การวิเคราะห์สัมฤทธิ์ผลในการเรียนของผู้เรียน โดยอาจารย์ผู้สอนต้องใช้เทคนิคและ เครื่องมือต่างๆ อาทิ แบบสอบถามทุกชนิดทั้งปลายเปิดและปลายปิด การสัมภาษณ์ การถาม คำถามให้แสดงความคิดเห็น การอภิปราย เป็นต้น
- (4) การวิเคราะห์โครงการประเมินผล เพื่อให้เกิดความรอบคอบและถูกต้องสัมฤทธิ์ผล ของหลักสูตร

นิสิตนักศึกษา

● กิจการนิสิตนักศึกษา

กู๊ด (Good, 1973 : 530) ได้ให้ความหมายกิจการนิสิตนักศึกษา หมายถึง การจัด โปรแกรมเฉพาะอย่างให้นิสิตศึกษานอกห้องเรียน ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการให้คำปรึกษาและ สวัสดิการต่าง ๆ เช่น การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับอาชีพ การศึกษาต่อ การให้บริการหอพัก การจัด องค์การ เป็นต้น

โนลส์ (Knowles, 1970 : 3 – 4) กล่าวถึงหน้าที่ของการดำเนินงานกิจการนิสิตนักศึกษา 4 ประการ คือ

1. การให้สวัสดิการ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือดูแล สวัสดิการต่าง ๆ แก่นิสิต นักศึกษาให้มีความพร้อมทั้งทางด้านสุขภาพ การช่วยเหลือการเงิน และการให้บริการทั่วไป เช่น การให้คำปรึกษาสุขภาพ การเงิน การทดสอบ

2. การควบคุม หมายถึง การปกครองให้นักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบ ประเพณี อันดีงามของมหาวิทยาลัย เช่น การรับนิสิตนักศึกษา การเก็บระเบียบประวัติ ระเบียบวินัย ความเป็นอยู่ของนิสิตนักศึกษาและกิจการหอพัก

3. กิจกรรมร่วมหลักสูตรหรือกิจกรรมนอกหลักสูตร หมายถึง การจัดกิจกรรมร่วมหลักสูตร เช่น การจัดให้มีองค์การนิสิตนักศึกษา เพื่อให้เกิดกิจกรรมทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม และให้บริการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ

4. บริการเกี่ยวกับการสอน ซึ่งแตกต่างไปจากการสอนในห้องเรียน โดยมีความหมายเพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา เช่น การจัดปฐมนิเทศ บริการสอนซ่อมเสริมทางด้านวิชาการ บริการสอนซ่อมเสริมในหอพัก เป็นต้น

● กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 : 126 ได้ให้ความหมายคำว่า กิจกรรม หมายถึง การที่ผู้เรียนปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการเรียนรู้

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา เป็นกิจกรรมนอกชั้นเรียนที่นิสิตนักศึกษาได้จัดขึ้นเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ (Good, 1973) กิจกรรมซึ่งไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในชั้นโดยตรง โดยทั่วไป กิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดกิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมส่วนกลาง กิจกรรมวิชาการ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมศิลปะและวัฒนธรรม กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมนันทนาการ และกิจกรรมการเมือง (สำเนา ขจรศิลป์, 2538 : 128) ดังนั้น กิจกรรมนิสิตนักศึกษา จึงเป็นกระบวนการทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ที่นิสิตนักศึกษาได้เรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing)

● การพัฒนานิสิตนักศึกษา

การพัฒนานิสิตนักศึกษา หมายถึง โปรแกรมและกระบวนการทางการศึกษาที่มีผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาในมิติของพัฒนาการ เช่น สมรรถนะทางวิชาการ ความสามารถที่จะสร้างความสนิสนม และพัฒนาการทางอาชีพ (Chickering and Havighurst, 1981) จากการพิจารณาในมุมมองกว้าง พบว่าการพัฒนานิสิตนักศึกษาทั้งปวง ยังปรากฏในวัตถุประสงค์ของการอุดมศึกษา (Kerr, 1963 ; Perkin 1966 ; Bok, 1974 ; Bowen, 1977) และนิยามในกระบวนการพัฒนานิสิตนักศึกษา (Committee on the Student in Higher Education, 1968 ; Morrill and Hurst, 1980) ได้บ่งชี้ถึงแนวโน้มของการอุดมศึกษาที่มุ่งสู่การจัดระบบและโปรแกรม เพื่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างสมบูรณ์ทุก ๆ ด้าน (พรชูลี อาชวอำรุง, 2537 : 89 – 90)

สุมน อมรวิวัฒน์, 2529 อ้างใน เบญจมาศ จงรักษ์, 2539: 29 ได้กล่าวถึงการพัฒนานิสิตนักศึกษา ขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 4 ประการ คือ ผู้สอนต้องมีศาสตร์และศิลป์ สถาบันต้องจัดสภาพแวดล้อมสถานการณ์และสิ่งเร้าที่ดี ส่งเสริมให้เรียนรู้ด้วยตนเอง และเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้แสดงความคิด ความสามารถ การเลือกและตัดสินใจอย่างเต็มที่

การเรียนรู้แต่ละสาขาวิชา

Senge, 1994 ได้แบ่งการเรียนรู้แต่ละสาขาวิชา มี 3 ระดับ คือ

1. ระดับปฏิบัติ (Practice Level) คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยมีต้นแบบเป็นระบบให้เรียนรู้ และการเรียนรู้จากแบบสถานการณ์จำลองต่าง ๆ
2. ระดับหลักการ (Principle Level) คือ การเรียนรู้ขึ้นมาอีกระดับหนึ่งจากระดับปฏิบัติ ประกอบด้วย
  - 2.1 โครงสร้าง (Structure) ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร
  - 2.2 การต่อต้านนโยบาย (Policy Resistance) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมถ้าไม่ยอมกันด้วยเหตุผล ไม่ไว้วางใจ ก็จะมีการต่อต้าน จนในที่สุดนำไปสู่การกำหนดเป็นหลักการ
  - 2.3 เครื่องช่วยสนับสนุน (Leverage) กิจกรรมที่ช่วยในการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสืบทอดหลักการนั้น ๆ ต่อไป
3. ระดับแก่นสาร (Essence Level) เป็นการเรียนรู้สูงขึ้นไปจากหลักการคือเป็นปรัชญาเป็นความเข้าใจอย่างถ่องแท้

พื้นฐานการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาไทยในสมัยโบราณ ตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ศูนย์กลางการจัดการศึกษาอยู่ที่สถาบันสองแห่ง คือ วัด กับวัด ส่วนบ้านก็มีการให้การศึกษาบ้าง ผู้ที่เรียกได้ว่ามีการศึกษาคือ ผู้ที่ผ่านสถาบันทั้งสองจึงเป็นที่ยอมรับ ดังนั้นระบบการศึกษาจึงยังอยู่ในลักษณะปิดเรื่อยมา จนล่วงถึงสมัยปฏิรูปการปกครองประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีโรงเรียนสำหรับทวยราษฎร์ขึ้นทั้งในพระนครและหัวเมืองต่างๆ อีกทั้งแนวพระราชดำริโครงการตั้งมหาวิทยาลัย ต่อมาจึงมีประกาศตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแบบปัจจุบัน เป็นแห่งแรกขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พื้นฐานการศึกษาไทยมีความเป็นมาอันยาวนาน กระบวนการศึกษาย่อมมีความเกี่ยวข้องกับผูกพันกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งแนวความคิด ตะวันตกและตะวันออกของไทยและของชาติต่างๆ ที่ติดต่อสัมพันธ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งวิชาความรู้แบบเก่าและแบบใหม่ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ อาทิ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ปรัชญา และสาขาอื่นๆ อีก ซึ่งทั้งหมดจะต้องได้รับการหล่อ

หลอมให้ผสมผสานกลมกลืนเข้ากับการอุดมศึกษาไทย เพื่อนำมายึดถือปฏิบัติกันต่อไป (ศุภนิศย์ วัฒนธาดา, 2520; สมบูรณ์ พรธนาภพ, 2524; ศุภนิศย์ วัฒนธาดา, 2520: 12 – 17) ได้กล่าวถึงความหมายของคำว่า พื้นฐานการศึกษา ออกเป็น 3 แนวคิด คือ

1. พื้นฐานการศึกษา หมายถึง วิชาความรู้ระดับใดๆ ที่สนับสนุน การเรียนรู้ให้ดีขึ้นในทุกๆระดับ วิชาการทุกวิชา ความรู้ต่างๆ ทุกชนิดและเรื่องต่างๆ ทุกเรื่อง ย่อมต้องการพื้นฐานสนับสนุนทั้งสิ้น
2. พื้นฐานการศึกษา หมายถึง รากฐานของวิชาการศึกษา พิจารณาในแง่ความเกี่ยวข้องกับวิชาต่างๆ อาทิ ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา สังคม ปรัชญา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
3. พื้นฐานการศึกษา หมายถึง วิชาการศึกษาที่จำเป็นต้องเรียนรู้ขั้นต้นของวิชาการศึกษาระดับต้นไประดับสูง

กฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบอย่างปัจจุบัน เริ่มเมื่อมีการจัดทำเป็นแผนการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติโดยทั่วไปประกอบด้วย ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษา นโยบาย การศึกษา ระบบการศึกษา แนวปฏิบัติงาน และเกณฑ์อายุของผู้เรียน แผนการศึกษาชาติก่อนปี พ.ศ. 2475 ระหว่างการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จนถึงปัจจุบัน ได้แก่

1. โครงการศึกษา พ.ศ. 2441- 2464 จำนวน 7 ฉบับ
2. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2475 - 2494 จำนวน 3 ฉบับ
3. แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 - 2535 จำนวน 3 ฉบับ
4. แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 – ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2504 – 2544 จำนวน 8 ฉบับ
5. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 2 ประเด็น คือ

1. ศึกษาเอกสารเท่าที่ปรากฏและเข้าถึงได้โดยผู้วิจัยในประเทศไทยเท่านั้น ซึ่งมีอยู่ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ห้องเอกสารโบราณที่หอสมุดแห่งชาติ หอวาริชูธานุสรณ์ ห้องสมุดกรมราชเลขาธิการ หอจดหมายเหตุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
2. เอกสารที่ใช้ในการอ่านสังเคราะห์เอกสาร เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 – ปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันในที่นี้ หมายถึง พ.ศ. 2547

3. งานวิจัยนี้ครอบคลุมหลักการอุดมศึกษา เป็นระยะเวลาจากรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น 222 ปี (พ.ศ.2325 – พ.ศ.2547) โดยวิเคราะห์สาระจากเอกสารทั้งสิ้น 794 ฉบับ ใช้เวลาวิจัย 3 ปี

ข้อตกลงเบื้องต้น

การอัญเชิญพระบรมราชาไมตรี พระราชาพระแสง พระราชหัตถเลขา ฯลฯ ในลักษณะตัดทอนบางส่วนหรือทั้งหมด ตัวสะกดการันต์ของเอกสารที่อัญเชิญมาคงไว้ตามต้นฉบับเดิม

ข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเรื่องในอดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2325 ถึง พ.ศ. 2547 เป็นระยะเวลา 222 ปี โดยศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก แต่เนื่องจากเอกสารบางอย่างและบางประเภทที่ไม่ปรากฏและเป็นเอกสารปกปิดจึงเข้าไม่ถึง การศึกษาครั้งนี้จึงศึกษาจากเอกสารที่เปิดเผยได้เท่านั้น

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ปรัชญาอุดมศึกษา หมายถึง แนวความคิด คติความเชื่อหรือข้อคิด ซึ่งใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการอุดมศึกษา ได้แก่ ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความเป็นอิสระในการบริหาร และเสรีภาพทางวิชาการ

หลักการอุดมศึกษา หมายถึง แนวทางนำไปสู่การปฏิบัติในการอุดมศึกษา ได้แก่ ปรัชญาอุดมศึกษา การบริหารอุดมศึกษา หลักสูตรและการสอน และนิสิตนักศึกษา

หลักการอุดมศึกษาสากล หมายถึง แนวปฏิบัติทางการอุดมศึกษาทุกด้าน ทั้งทางด้านปรัชญาการบริหาร หลักสูตรการสอน และนิสิตนักศึกษาที่ปรากฏอยู่ใน Handbook of College and University Administration. จำนวน 2 เล่ม The International Encyclopedia of Higher Education. จำนวน 10 เล่ม The Encyclopedia of Higher Education. จำนวน 4 เล่ม และ International Encyclopedia of Higher Education. จำนวน 8 เล่ม

การอุดมศึกษา หมายถึง การศึกษาขั้นสูงสุดของศาสตร์ระดับสูงที่จัดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งตามบริบทของสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนาประเทศ เป็นความรู้ความเชี่ยวชาญชั้นยอดในยุคนั้น

การวิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนๆ นำมาจัดระบบระเบียบตีความและลงข้อสรุป จากประเด็นย่อยไปสู่ประเด็นหลัก (Induction)

การสังเคราะห์ หมายถึง การรวมเนื้อหาสาระที่ได้แยกแยะแล้ว นำมาโยงความสัมพันธ์หรือการลดทอน เพื่อลงข้อสรุปเป็นข้อเท็จจริงหรือความรู้ใหม่ เป็นการสรุปจากประเด็นหลักไปสู่ประเด็นย่อย (Deduction)

ความเป็นเลิศทางวิชาการ หมายถึง ความสามารถในการศึกษาค้นคว้าศาสตร์สาขาต่างๆ เพื่อการแสวงหาความรู้ใหม่ครอบคลุมความถูกต้อง เหตุผล ความเป็นจริงในศาสตร์ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการตามภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาอย่างมีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับและยกย่องจากบุคคลในวงวิชาการ หรือวงวิชาชีพชั้นสูงในศาสตร์สาขานั้น

ความเป็นอิสระในการบริหาร หมายถึง ความรับผิดชอบในการดำเนินภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาโดยปราศจากการควบคุมหรือแทรกแซง ในการบริหารงานวิชาการและบริหารงานทั่วไป บริหารบุคคลและการบริหารการเงิน ตามที่ได้รับอำนาจให้ดำเนินการสิ้นสุดในระดับมหาวิทยาลัย

เสรีภาพทางวิชาการ หมายถึง ความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น การศึกษาค้นคว้า การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ผลงานวิชาการ โดยปราศจากการรบกวนหรือขัดขวางทั้งภายในและภายนอกสถาบัน ทั้งนี้ ย่อมเป็นความรับผิดชอบส่วนตัว มีใช้กระทำไปในฐานะตัวแทนของสถาบัน

การบริหารอุดมศึกษา หมายถึง การจัดการอุดมศึกษาในการดำเนินงานอันประกอบด้วยการบริหารทั่วไป การบริหารวิชาการ และการประกันคุณภาพทางการศึกษา

หลักสูตรและการสอน หมายถึง แนวทางการถ่ายทอดวิชาความรู้และทักษะต่างๆ ประกอบด้วย หลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล

นิสิตนักศึกษา หมายถึง ผู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียนชั้นสูงอยู่ในสถานศึกษานั้นๆ

กิจการนิสิตนักศึกษา หมายถึง การดำเนินงานบริหารจัดการในการส่งเสริมสนับสนุนนิสิตนักศึกษา ตั้งแต่รับเข้าศึกษาจนถึงสำเร็จการศึกษา

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา หมายถึง การปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่งของนิสิตนักศึกษาที่จัดขึ้นนอกหลักสูตรโดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้เป็นที่ยอมรับของมหาวิทยาลัย หรือปฏิบัติการที่นิสิตนักศึกษาจัดเองโดยที่มหาวิทยาลัยไม่เห็นชอบด้วย เช่น การประท้วง การเรียกร้องต่างๆ

การพัฒนานิสิตนักศึกษา หมายถึง การจัดกระทำอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อนิสิตนักศึกษาในการซึมซับทั้งด้านความรู้ บุคลิกภาพ อารมณ์ สังคม เพื่อเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ในระดับต่างๆ ได้แก่ ระดับปฏิบัติ (Practices) ระดับหลักการ (Principles) และระดับแก่นสาร (Essences)

ระดับปฏิบัติ (Practice Level) หมายถึง การกระทำที่เฉพาะเจาะจง เช่น การจัดตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459

ระดับหลักการ (Principle Level) หมายถึง แนวทางปฏิบัติตามหลักสากลทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจง เช่น ประเทศที่เจริญแล้วควรมีสถาบันอุดมศึกษาเป็นหลัก เพื่อทำนุบำรุงมันสมองของชาติ

ระดับแก่นสาร (Essence Level) หมายถึง แนวคิดหลักที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ เช่น ต้นแบบที่ดียอมนำไปสู่การพัฒนาสิ่งดีๆ ตามต้นแบบนั้นๆ

การจัดสารบบ หมายถึง การประมวลเอกสารการอุดมศึกษา แล้วกำหนดรหัสเอกสารพร้อมกับการอ่านวิเคราะห์รหัสกัศสาร แล้วนำมาจัดลงในกรอบแนวคิดการวิจัยที่กำหนดไว้ ตามหลักการอุดมศึกษา ให้เป็นระบบแสดงความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างหลักการทั้งหมดที่เป็นข้อค้นพบจากการวิจัยนี้

ข้อความรู้ หมายถึง เนื้อความรู้ของหลักการอุดมศึกษาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารที่ผู้วิจัยคัดสรรมาวิเคราะห์ ถือว่าเป็นข้อมูลพื้นฐานในวิจัยนี้ อันนำไปสู่การสรุปเป็นหลักการและสารบบต่อไป

รหัสเอกสาร หมายถึง สัญลักษณ์ของหมวดหมู่ ซึ่งเป็นชุดของข้อมูลที่จัดกระทำให้อยู่ในรูปกะทัดรัด โดยใช้ตัวอักษรและตัวเลขเป็นชุดรหัสปรากฏที่บนซ้ายของแต่ละการนำเสนอข้อมูลที่วิเคราะห์

รัตนโกสินทร์ หมายถึง รัชสมัยพระมหากษัตริย์พระบรมราชจักรีวงศ์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2325 - ปัจจุบัน) ใน

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (พ.ศ. 2325 – 2352)
 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (พ.ศ. 2352 – 2367)
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 – 2394)
 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2394 – 2411)
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 – 2453)
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 – 2468)
 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2468 – 2477)
 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (พ.ศ. 2477 – 2489)
 พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน)

ยุคสมัย หมายถึง การแบ่งช่วงเวลาของสมัยรัตนโกสินทร์พร้อมกับรัชกาลและเหตุการณ์ที่มีผลต่อการอุดมศึกษาแบ่งเป็น 4 ยุค ดังนี้

1. รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง: รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – 2394) เรียกว่า อุดมศึกษาแบบดั้งเดิม (Traditional)
2. รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง: รัชกาลที่ 4-รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2394 – 2453) เรียกว่า อุดมศึกษารับช่วงต่อ (Intermediate)
3. รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม: รัชกาลที่ 6-รัชกาลที่ 8 (พ.ศ. 2453-2489) เรียกว่า อุดมศึกษาสู่สากล (Universality)
4. รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่: รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน) เรียกว่า อุดมศึกษา มั่นคง (Solidarity)

วิวัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องในแต่ละยุคสมัยตามความเชื่อ แนวคิดต่างๆ ที่ได้รับอิทธิพลจากผลกระทบของสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การประมวลหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 – 2547) ทำให้ได้ภาพรวมของความเคลื่อนไหวทางการอุดมศึกษาในเวลาที่ผ่านมามาจนถึงปัจจุบัน
2. ได้สารบบหลักการอุดมศึกษาจากการรวบรวม เรียบเรียง และจัดระเบียบข้อมูลเกี่ยวกับหลักการอุดมศึกษาของไทยอย่างเป็นระบบ
3. เป็นประโยชน์แก่บุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาในการประยุกต์ใช้และพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาโดยนำหลักการที่มีคุณค่าจากอดีตมาใช้ในปัจจุบัน

4. ได้วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาไทยในยุครัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นแกนสารสำคัญของประวัติศาสตร์อุดมศึกษาไทย

5. การวิจัยนั้นนอกจากจะใช้เป็นแหล่งอ้างอิงที่สำคัญในเรื่องวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาไทยในยุครัตนโกสินทร์ได้แล้ว ยังเป็นแหล่งสารสนเทศ ประกอบการตัดสินใจของผู้บริหารการอุดมศึกษายุคปัจจุบันอีกด้วย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาประมวลสาระ อ่านสังเคราะห์ และจัดทำเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ที่นำเสนอตามลำดับดังนี้

- ตอนที่ 1 แนวคิด ทฤษฎีหลักการอุดมศึกษา
- ตอนที่ 2 พื้นฐานการศึกษาไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ตอนที่ 4 ระเบียบวิธีวิจัยและเทคนิคการวิจัยที่ใช้

ตอนที่ 1 แนวคิดทฤษฎีหลักการอุดมศึกษา

1. ปรัชญาอุดมศึกษา

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, 2525: 512 ให้ความหมายปรัชญา หมายถึง วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง

คำว่าปรัชญามาจากภาษาสันสกฤต 2 คำ คือ พร แปลว่า การก้าวไปข้างหน้า และ คำว่า ชญา แปลว่า รู้ เข้าใจ และคำว่า ปรัชญา ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Philosophy มาจากภาษากรีกว่า Phileinsophia คำว่า Philein หรือ Philos แปลว่า ความรัก (Love) ส่วนคำว่า Sophia แปลว่า ความรอบรู้ (Wisdom) กล่าวโดยสรุป ปรัชญา จะหมายถึง การรักความรอบรู้ หมายถึง การแสวงหาความรู้ (Knowledge) ที่อยู่ล้อมรอบตัว หรือหมายถึง ความรู้อันประเสริฐ เป็นความรู้ที่มนุษย์เข้าใจสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างแจ่มแจ้ง เป็นความรู้ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ในเนื้อแท้ของสิ่งนั้น และเป็นความรู้ที่บริสุทธิ์ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งปรัชญาเป็นทัศนะหนึ่งของบุคคลที่คิดขึ้นมาในสังคมหนึ่ง หรือวัฒนธรรมหนึ่ง ปรัชญาเป็นเรื่องที่มนุษย์คิดขึ้น ด้วยหลักวิชาเหตุผลทางวิทยาศาสตร์และตรรกวิทยา (ศุภนิത്യ วัฒนธาดา, 2520: 323 – 324)

อนึ่ง หลักการสำคัญของการอุดมศึกษา มีดังนี้

1. **ความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence)** สถาบันอุดมศึกษา มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์วงจรความก้าวหน้าและให้บริการทางวิชาการแก่สังคมได้บริโภค จึงควรมีผลงานการวิจัย ค้นคว้า ทดลอง นวัตกรรม แสวงหาความรู้ใหม่ สร้างหลักการหรือทฤษฎี

ใหม่ๆ ผลិត คิดค้นแนวคิดแปลกๆ และใหม่ๆ รวมทั้งประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ หรือแปลกๆ ให้เป็นมรดกตกทอดแก่นุชนรุ่นหลัง หรือสังคมได้ใช้เป็นประโยชน์ ดังนั้นความเป็นเลิศทางวิชาการย่อมแสดงให้เห็นถึงความเก่งกล้าสามารถ ภูมิปัญญาที่เป็นส่วนประกอบหลัก และเป็นหัวใจสำคัญของสถาบันทำให้บังเกิดผลในการช่วยเสริม และสร้างมาตรฐาน ความเจริญรุ่งเรือง และพัฒนาสถาบันให้ก้าวหน้าไปพร้อมกับได้บัณฑิตที่มีคุณภาพของประเทศ (ศุภนิത്യ วัฒนธาดา, 2520: 185 – 186)

วิวัฒนาการอุดมศึกษาในยุคเริ่มต้นจำเป็นต้องสร้างอาจารย์และผลิตบัณฑิตให้มีจำนวนพอเพียงแก่ความต้องการ อันเป็นงานขั้นพื้นฐาน เมื่อเป็นหลักปฏิบัติได้พอสมควรแล้ว ควรมุ่งวิวัฒนาการวิชาการเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการต่อมา โดยส่วนหนึ่งอยู่ที่การลงทุนเพื่ออุปกรณ์ในการวิจัย อีกส่วนหนึ่งคือการสร้างและสรรหาบุคคลที่มีขีดความสามารถวิชาการสูง ให้มาเป็นอาจารย์ และอีกส่วนหนึ่งคือการกำหนดนโยบายพร้อมวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมที่จะสนับสนุนงานด้านนี้ (บุญเสริม วิสกุล, 2517: 119)

ความเป็นเลิศทางวิชาการหมายถึง ความสมบูรณ์ที่สุดทางวิชาการในสาขานั้น ในคณะวิชาประเภทนั้น ในวงการวิชาการหรือวิชาชีพชั้นสูงเฉพาะสาขานั้นๆ ความสมบูรณ์นั้นจะเริ่มพิจารณาจากหน่วยวิชาการในส่วนของตนเองก่อนเป็นหลักสำคัญอันดับแรก ต่อจากนั้นจึงก้าวไปสู่การพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะที่แสดงความสมบูรณ์สูงสุดในกลุ่มวิชาการหรือวิชาชีพชั้นสูงในสาขาเดียวกัน และต่อไปสู่การเป็นสุดยอดในระดับภาค ในระดับประเทศ ในระดับกลุ่มประเทศ ในระดับภาคพื้นและระดับสุดยอด สุดท้ายคือ “ระดับโลก” ที่เรียกกันว่าระดับสากล (International) หรือ “ระดับโลกอินเตอร์” ความสมบูรณ์สุดยอดทางวิชาการในระดับนี้หมายถึงความเป็นสุดยอดหรือความเป็นเลิศทางวิชาการในสาขาวิชานั้นๆ ในวงการอุดมศึกษาของโลกนั่นเอง โดยปกติแล้ว ในวงวิชาการหรือวิชาชีพชั้นสูง (Profession) จะมีมาตรฐานอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์ต่างๆ ที่วางไว้และบอกให้ทราบว่าคุณค่าในวงการของเขาจะต้องมีความรู้มีความเชี่ยวชาญ มีความชำนาญการขั้นต่ำสุด แค่นั้นเพียงใด จึงจะยอมรับว่ามีมาตรฐานให้เข้าสู่ระดับวงการวิชาชีพชั้นสูงนั้นได้ การที่จะยอมรับเข้าสู่การปฏิบัติในวงการวิชาชีพชั้นสูงนั้นได้จะต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อยที่สุด ไม่ต่ำกว่าขั้นต่ำสุด ซึ่งระบุไว้ในมาตรฐานวิชาชีพนั้นๆ ดังนั้นมาตรฐานจึงเป็นเรื่องของคุณสมบัติขั้นต่ำสุดที่วงวิชาการหรือวงวิชาชีพชั้นสูงสาขานั้นรับรองว่าใช้ได้ พอไปกันได้ ถ้ามาตรฐานยิ่งสูง แสดงว่าคุณภาพสูง เมื่อใดก็ตามที่บรรลุระดับมาตรฐานอย่างแท้จริงแล้ว จึงกล่าวได้ว่าเป็นเรื่อง “เด่น” เรื่อง “เป็นเยี่ยม” และเรื่อง “ความเป็นเลิศ” (อุทัย บุญประเสริฐ, 2529: 133 -134) คำว่าความเป็นเลิศ (Excellence) มีความหมายเดียวกับคำว่า คุณภาพ (Quality) หมายถึงคุณลักษณะที่มีมาตรฐานสูง และตั้งใจจะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานนั้นโดยคำนึงถึงมิติของรูปแบบ (Style) คือไม่เพียงแต่คำนึงถึงผลสำเร็จอันน่าชื่นชม

เท่านั้น แต่คำนึงถึงคุณลักษณะซึ่งทำให้เกิดผลสำเร็จด้วย ทั้งคุณภาพและความเป็นเลิศต่าง หมายถึง คุณลักษณะที่มีมาตรฐานสูง และตั้งใจจะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานนั้น ในวงการอุดมศึกษา ความเป็นเลิศจะใช้ในกรณีเสมอภาคนิยม (Egalitarian Term) ส่วนคุณภาพ จะใช้กับอภิชนนิยม (Elitism) และความเป็นเลิศจะใช้กับการกระทำของปัจเจกบุคคลในขณะที่ คุณภาพมักใช้กับองค์การ หรือโครงการต่างๆ (Gardner, 1961) อ้างในอุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์, 2537: 15)

ส. ศิวรักษ์, 2533: 86 – 90 ได้กล่าวถึงความเป็นเลิศทางวิชาการในทาง พระพุทธศาสนา มี 7 ประการ คือ

(1) กัลยาณมิตตา ประกอบด้วย องค์คุณ 7 ประการ ได้แก่ ปิโย (น่ารัก) ครุ (น่าเคารพ) ภาวนีโย (น่าเจริญใจ) วัตตา (เป็นที่ปรึกษาได้ดี) คัมภีรญจะ กถังกัตตา (แนะนำให้รู้เรื่องที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป) โนจฐาเน นियोชาย (ไม่ชักนำไปในเรื่องเสียหาย) ปรโตโฆสะ (คอยตักเตือนให้ประพฤติดีประพฤติชอบ)

(2) สีสัมปทา การกระทำต่อผู้อื่นและสังคม โดยมีพฤติกรรมที่เอื้อเพื่อเกื้อกูล

(3) ฉันทสัมปทา แรงจูงใจให้ก้าวไปในทางที่ดีงามและที่เป็นความจริง

(4) อุตตสัมปทา การพัฒนาตนให้เต็มที่จนถึงความสมบูรณ์แห่งศักยภาพนั้น

(5) ทิฐีสัมปทา ความเห็นอย่างสอดคล้องกับหลักความเป็นจริง

(6) อัมปมาทสัมปทา ความตื่นตัวที่จะทำการต่างๆ ด้วยจิตสำนึกต่อกาลเวลา และความเปลี่ยนแปลง ไม่ปล่อยปละละเลยและรู้เท่าทันความเจริญและความเสื่อม

(7) โยนิโสมนสิการสัมปทา เท่ากับรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักสำเหนียก กำหนดสิ่งทั้งหลายให้ได้คุณค่า แก้ปัญหาได้ วิเคราะห์สืบสาวให้เข้าถึงความจริงโดยแยกแยะถึง การ

- คิดแบบสืบสาวหาเหตุและปัจจัย

- คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา

- คิดแบบกระบวนการแก้ปัญหา

- คิดแบบความสัมพันธ์เชิงหลักการและความมุ่งหมาย

- คิดแบบเห็นคุณโทษ (ข้อดี ข้อเสีย ข้อเด่น ข้อด้อย) และทางออก

- คิดแบบอุบาย ปลูกเร้าคุณธรรม

- คิดแบบคุณค่าแท้ คุณค่าเทียม

- คิดแบบอยู่กับปัจจุบัน

- คิดแบบวิเคราะห์ทั่วตลอดและรอบด้าน

ดังนั้นในความหมายความเป็นเลิศทางวิชาการตามที่ ส.ศิวรักษ์ (ส.ศิวรักษ์, 2533: 91) จะหมายถึง การจัดสภาพสถาบันให้เหมาะสมกับปัจจุบันเพื่ออนาคตในการพัฒนาทางด้านจริยธรรมและศาสนธรรมซึ่งต้องเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมแบบบริโภคนิยม และอำนาจนิยม พาณิชยกรรม ความรู้ที่สอนควรเป็นไปอย่างสนุกตามธรรมชาติ เพื่อเอื้อให้เข้าใจชีวิตและรู้เท่าทันชีวิตที่เป็นอยู่ในสังคมอันสลับซับซ้อนในปัจจุบัน โดยเรียนรู้ถึงอดีต เพื่อแก้ไขให้มีทางออกอย่างเหมาะสมอย่างสันติเพื่ออนาคต

ความเป็นเลิศทางวิชาการ เมื่อนำมาใช้กับสถาบันอุดมศึกษา จึง หมายถึง การเป็นชุมชนแห่งความรู้และวิทยาการ ค่าความเป็นเลิศทางวิชาการจะเป็นค่าในเชิงสัมพัทธ์ (Relative Value) ซึ่งบอกไม่ชัดเจนตายตัวว่าต้องเป็นคะแนนเท่าใด จึงจะเป็นค่าที่แสดงถึงความสุดยอด แต่เป็นค่าของความนิยมยกย่อง ซึ่งเป็นความนิยมที่บุคคลในวงวิชาการหรือวิชาชีพชั้นสูงในสาขาวิชานั้นๆ โดยเฉพาะยอมรับและยกย่อง ดังนั้นจะต้องยอมรับกันว่า ผู้เชี่ยวชาญ ผู้รู้ในแต่ละสาขาวิชาเฉพาะเท่านั้น จึงจะแสดงให้เห็นสังคมหรือวงวิชาการทราบได้อย่างแน่ชัดถูกต้องแม่นยำว่า ในบรรดาหน่วยงานหรือวงวิชาการในสาขานั้น แห่งใดดีที่สุด (อุทัย บุญประเสริฐ, 2529: 132 – 142)

นอกจากนี้ วิวัฒนาการทางวิชาการเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ รัฐในฐานะที่เป็นผู้ค้ำนโยบายและบริหารงานอุดมศึกษาของประเทศ จะต้องสร้างสภาวะแวดล้อมที่จะเอื้อการพัฒนาวิชาการ (Academic Development) (บุญเสริม วิสกุล, 2517: 120) กล่าวคือ

- (1) อาจารย์จะต้องมีอัตราเงินเดือนและรายได้ที่เหมาะสม พอให้ดำรงชีพอยู่ได้โดยไร้กังวลทางการเงิน
- (2) มีการแลกเปลี่ยนทางวิชาการด้านการสัมมนา มีหนังสือและเอกสารวิชาการอย่าง เพียงพอ
- (3) ยอมรับและนิยมชมชอบกับผลงานวิชาการ และให้มีผลตอบแทนอย่างเป็นธรรม เช่น การแต่งตั้งให้อาจารย์ดำรงตำแหน่งทางวิชาการนั้น ให้ตั้งตามผลงานทางวิชาการอย่างแท้จริง ขณะเดียวกัน ก็ต้องดำเนินและไม่สนับสนุนวิชาการอย่างจอมปลอม หรือวิชาการอย่างผิวเผิน
- (4) สนับสนุนให้อาจารย์พิมพ์ผลงานเผยแพร่ โดยถือว่าการพิมพ์เอกสารวิชาการเป็นส่วนหนึ่งของหน้าที่อาจารย์ และความก้าวหน้าในหน้าที่ราชการต้องขึ้นกับผลงานส่วนนี้
- (5) เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ให้อาจารย์ได้เลือกงานวิชาการที่ถนัดและสนใจ
- (6) อาจารย์ได้มุ่งมั่น (Concentrate) กับงานวิชาการอย่างเต็มที่ โดยให้มี Distraction น้อยที่สุด

สถาบันการศึกษาจะต้องมุ่งหาแนวทางในการพัฒนาเพื่อความเป็นเลิศในทุกๆ ภารกิจของสถาบัน โดยเฉพาะภารกิจทางด้านการสอน การผลิตบัณฑิตและการวิจัย อันจะช่วย พัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการให้กับนิสิตนักศึกษา คณาจารย์และสถาบัน ซึ่งจะส่งผลให้เกิด ความเป็นเลิศในภารกิจด้านการบริการวิชาการแก่ชุมชน และการทำนุศิลปวัฒนธรรมตามมา (Astin, 1993)

2. เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) หมายถึง เสรีภาพของสมาชิก ในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ คณาจารย์ และนิสิตนักศึกษา ในการดำเนินกิจการทางวิชาการทั้งใน ด้านการเรียนการสอนและการวิจัยค้นคว้าได้อย่างเต็มที่ ทั้งนี้ เพื่อเป็นหลักประกันในการประกอบ ภารกิจด้านวิชาการมากกว่าที่จะเป็นอภิสิทธิ์ชน อันปราศจากความรับผิดชอบ ซึ่งหลักการเกี่ยวกับ เสรีภาพทางวิชาการ มี 2 ประการ คือ

2.1 เสรีภาพทางวิชาการของบุคคล ซึ่งมีความหมายครอบคลุมถึง

2.1.1 การพ้นจากสภาพถูกกีดกันหรือจำกัดโอกาสและสิทธิอันเนื่องมาจาก เชื้อชาติ ศาสนา เพศ และการเมือง

2.1.2 สิทธิและเสรีภาพในการสอนตามหลักการและข้อเท็จจริง

2.1.3 เสรีภาพในการวิจัยค้นคว้า

2.2 เสรีภาพทางวิชาการของสถาบัน มีขอบข่ายครอบคลุมถึงเรื่องต่างๆ ดังนี้

2.2.1 เสรีภาพในการบริหารบุคลากร

2.2.2 เสรีภาพในการกำหนดหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา

2.2.3 เสรีภาพในการรับนิสิตนักศึกษา

2.2.4 เสรีภาพทางการสอนและการวิจัย

2.2.5 เสรีภาพในการพัฒนาสถาบัน

(ศุภนิത്യ วัฒนธาดา, 2520: 185)

ประชุมสุข อาชวรอรุณ, 2518: 101 – 102 กล่าวถึง เสรีภาพมีความหมายเป็น สองนัย คือ Freedom from เสรีภาพจากความกดขี่ จากความหลุดพ้น คับแค้นต่างๆ กับ Freedom to เสรีภาพที่จะคิดจะทำจะพูดที่จะเรียนในสิ่งที่ต้องการ

มหาวิทยาลัยมีพันธกิจและหน้าที่ในการแสวงหาและรวบรวมองค์ความรู้ แล้วนำองค์ความรู้นั้นมาจำแนกแยกแยะจัดระบบ เรียบเรียงขึ้นเป็นฐานความรู้วิเคราะห์วิจารณ์ และสังเคราะห์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่ขยายเพิ่มพูนขึ้นจากองค์ความรู้เดิม แล้วทำการเผยแพร่ ถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นออกไปให้กว้างขวาง ในทางวิชาการแล้วองค์ความรู้เหล่านี้ ถือเป็นสมบัติ สาธารณะ หรือเรียกว่าเป็นสินค้าสาธารณะ (Public Product) ซึ่งเป็นของทุกๆ คน ในปัจจุบัน

เมื่อการเสาะแสวงหาความรู้ดังกล่าวนี้ไม่มีพรมแดน องค์ความรู้จึงมีความหมายที่กว้างเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยทั่วไปด้วย และมหาวิทยาลัยอยู่ในฐานะที่จะต้องเผยแพร่ถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นโดยตรง องค์ความรู้นั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ประเทศพัฒนา ทั้งในฐานะที่มีผลต่อการสะสมทุนมนุษย์อันได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ ทักษะและความชำนาญงาน และในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตที่มีผลต่อการสร้างรายได้ของชาติ มหาวิทยาลัยไม่ว่าจะเป็นของรัฐบาลหรือเอกชน จึงเป็นพันธกิจและหน้าที่สาธารณะ เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แทนสาธารณะในการขยายพรมแดนของความรู้ อันเป็นสัจจะ มหาวิทยาลัยจึงต้องมีกระบวนการและวิธีการในการจัดการกับองค์ความรู้ตามพันธกิจ และหน้าที่นั้นโดยวิธีวิทยาที่เป็นที่ยอมรับในทางวิชาการ ซึ่งจะนำมาต่อการพิสูจน์หรือไม่พิสูจน์สัจจะอันเป็นองค์ความรู้นั้น ประเด็นนี้เองที่สลับซับซ้อนเกินกว่าที่สาธารณะจะดำเนินการเองได้ และมหาวิทยาลัยต้องทำหน้าที่ดังกล่าวนี้แทนสาธารณะ ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยต้องกระทำได้โดยอิสระซึ่งถือเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่สำคัญที่สุด เรียกว่ามหาวิทยาลัยต้องมีอิสระและเสรีภาพทางวิชาการในการดำเนินพันธกิจและหน้าที่หลักดังกล่าวไว้ข้างต้น เหตุผลสำคัญที่ต้องมีอิสระนั้นก็คือ ประการแรก ความเป็นอิสระจะทำให้ปลอดจากการรบกวนโดยจงใจหรือไม่จงใจที่ทำให้องค์ความรู้ที่ได้กลายเป็นความไม่สัจจะ ไม่ว่าจะไม่สัจจะเนื่องจากข้อมูลผิดพลาด หรือใช้วิธีวิทยาที่ไม่เหมาะสม หรือเหตุอื่นๆ แม้แต่การสั่งให้ทำหรือสั่งให้ละเว้น ในประเด็นเล็กๆ ก็อาจมีผลให้เกิดอคติหรือความเบี่ยงเบนขึ้นในองค์ความรู้ ประการที่สอง มหาวิทยาลัยต้องมีอิสระในการสรุปผลและนำเสนอเพื่อเผยแพร่ถ่ายทอดองค์ความรู้เพราะในฐานะที่เป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการของแผ่นดิน องค์ความรู้จะมีอคติ หรือนำเสนอโดยเคลือบแคลงเช่น ปิดบังบางส่วนนั้น จะกระทำไม่ได้ และหากเกิดเช่นนั้นขึ้น สังคมจะไม่มีที่พึ่งทางวิชาการ และขาดแหล่งอ้างอิงทางวิชาการไป ความเป็นอิสระดังกล่าวนี้หมายรวมถึง อิสระในการคิด ในการแสวงหา รวบรวม จำแนกแยกแยะ เรียบเรียงจัดระบบ และวิเคราะห์สังเคราะห์ ตลอดจนเผยแพร่ถ่ายทอดองค์ความรู้ เมื่อเป็นเช่นนั้น มหาวิทยาลัยก็ต้องมีความเป็นอิสระทางวิชาการด้วย และอิสระทางวิชาการนี้ต้องมีหลักประกัน มิใช่มหาวิทยาลัยคิดเอาเองและสถาปนาความเป็นอิสระขึ้นเอง อิสระโดยนิตินัยนั้นประการหนึ่ง อิสระโดยการยอมรับในสังคมนั้นอีกประการหนึ่ง และมหาวิทยาลัยเองก็ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามกรอบของความเป็นอิสระนั้นจนเป็นที่เชื่อถือศรัทธาและยอมรับนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่สุด (เทียนฉาย กิระนันท์, 2544: 1 – 3)

เสรีภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ในสหรัฐอเมริกา ได้รับการยอมรับไม่เฉพาะแต่ในหมู่ผู้บริหารมหาวิทยาลัย แต่ได้รับการนับถือจากรัฐบาลด้วย เมื่อคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยคอร์เนล ได้ร่วมกันประกาศหลักการในเรื่องเสรีภาพทางวิชาการในปี ค.ศ. 1971 อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2516: 287 ว่า

เสรีภาพทางวิชาการ คือ ความมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาและความมุ่งหมายของวิชาที่สอน ตลอดจนถึงวิธีการสอนในห้องเรียนด้วย

เสรีภาพทางวิชาการ หมายถึง ความเป็นอิสระจากการควบคุมในการแสวงหาความรู้ การวิจัย และการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ทั้งในด้านการอภิปรายทางวิชาการหรือการพิมพ์เผยแพร่ผลของการวิจัย

เสรีภาพทางวิชาการ ได้แก่ การมีอิสระในการพูด และเขียนในฐานะพลเมืองผู้หนึ่ง โดยไม่ต้องถูกควบคุมด้วยการเซ็นเซอร์ หรือระเบียบวินัย

ทั้งนี้ คณาจารย์ย่อมมีความรับผิดชอบที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ในการรักษาพันธกรณีพิเศษในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของวงวิชาการ ในอันที่จะแสวงหาและนับถือสัจธรรม ในการแสดงความคิดเห็นอย่างถูกต้องและการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนในการที่จะชี้แจงให้แจ่มกระจ่างว่า การพูดสิ่งใดก็ตามเป็นความรับผิดชอบส่วนตัว มิใช่กระทำไปในฐานะตัวแทนของสถาบัน

หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพทางวิชาการในประเทศตะวันตก ประกอบด้วย เสรีภาพวิชาการของบุคคล กับเสรีภาพทางวิชาการของสถาบัน โดยที่เสรีภาพวิชาการของบุคคลมีความหมายครอบคลุม 4 ด้าน คือ 1) การพ้นจากสภาพการถูกกีดกัน หรือจำกัดโอกาส และสิทธิอันเนื่องมาจากเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และการเมือง 2) สิทธิและเสรีภาพ ในการสอนตามหลักการและข้อเท็จจริง 3) เสรีภาพในการเขียน และตีพิมพ์เผยแพร่ทางวิชาการ 4) เสรีภาพในการวิจัยค้นคว้า ส่วนเสรีภาพทางวิชาการของสถาบันมีขอบข่ายครอบคลุม 5 ด้าน คือ 1) เสรีภาพในการบริหารบุคลากร 2) เสรีภาพในการกำหนด หลักสูตร และมาตรฐานการศึกษา 3) เสรีภาพในการรับนิสิตนักศึกษา 4) เสรีภาพทางการสอน และการวิจัย 5) เสรีภาพในการพัฒนาสถาบัน (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518: 51 – 52)

เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) หมายถึงเสรีภาพของสมาชิกของสถาบันอุดมศึกษา อันได้แก่ คณาจารย์ และนิสิตนักศึกษาในการดำเนินกิจกรรมทางวิชาการ ทั้งด้านการเรียนการสอน และการวิจัยค้นคว้า การเน้นหลักการด้านเสรีภาพทางวิชาการ ก็เพื่อที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์และนิสิตนักศึกษาสามารถปฏิบัติภารกิจตามบทบาทและหน้าที่ที่พึงกระทำได้เต็มที่ ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันในการประกอบภารกิจด้านวิชาการ มากกว่าที่จะเป็นอภิสิทธิ์อันปราศจากความรับผิดชอบ หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพทางวิชาการซึ่งเป็นหัวใจของสถาบันอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยนี้ มีพื้นฐานสำคัญมากกว่า 3 แห่ง (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518: 48 – 49) คือ

1. ได้ต้นเค้าความคิดมาจากปรัชญาสมัยกรีกที่เน้นเสรีภาพทางปัญญา (Intellectual Freedom) แนวคิดนี้สืบทอดกันมาในยุโรป และประเทศตะวันตกอื่นๆ จนถึงปัจจุบัน
2. สืบเนื่องจากหลักการด้านความเป็นอิสระ ในการดำเนินงานของสถานศึกษาชั้นสูง ซึ่งเป็นประเพณีและแนวปฏิบัติของมหาวิทยาลัยยุโรปและอเมริกา
3. จากหลักการที่ว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เช่น รัฐธรรมนูญ

เสรีภาพทางวิชาการจึงมีความหมายใหญ่ 3 ประเด็น คือ ประการแรก หมายถึงเสรีภาพ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต้องการจะมีในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น จะเป็นในรูปของการพูดหรือการเขียนก็ตาม โดยที่ไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกผู้บังคับบัญชาในมหาวิทยาลัย หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองนอกมหาวิทยาลัยขัดขวาง ในความหมายรองลงมา เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงในสังคมกับสถาบันการปกครอง หมายถึง การที่สถาบันการศึกษาต้องการและเรียกร้องที่จะมีสิทธิที่จะวางนโยบายและระเบียบปฏิบัติการเอง โดยไม่ถูกควบคุมจากองค์การภายนอก ประการสุดท้าย ได้แก่ การเรียกร้องที่จะมีเสรีภาพในการสอนโดยปราศจากข้อจำกัดตามกฎหมาย หรือระเบียบของสถาบันที่ปราศจากเหตุผล (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2516: 284)

ลิขิต ธีรเวคิน, 2541: 6 กล่าวถึงหลักเกณฑ์การใช้เสรีภาพทางวิชาการและการอ้างเสรีภาพทางวิชาการ คือ

1. การค้นคว้าวิจัย การแสดงข้อมูลทางการวิเคราะห์ในทางวิชาการนั้นต้องมีกระบวนการที่ถูกต้องตามหลักวิชาการอันเป็นที่ยอมรับในระดับสากล
2. การแสดงออกทางวิชาการทั้งทางเอกสาร การตีพิมพ์เผยแพร่ต่อสาธารณชน ต้องกระทำในฐานะนักวิชาการด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ส่อไปในทางที่มาจากเหตุผลส่วนตัว ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและธุรกิจ ทั้งในที่โจ่งแจ้ง หรือแอบแฝง
3. ผู้ปฏิบัติงานวิชาการต้องมีคุณสมบัติที่ได้รับการศึกษาหรือมีประสบการณ์พอที่จะอ้างอิงได้

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีบทบัญญัติเรื่องเสรีภาพในทางวิชาการไว้อย่างชัดเจน ในมาตรา 42 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัย ตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมือง หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน” ลิขิต ธีรเวคิน, 2541: 6 กล่าวว่า เสรีภาพทางวิชาการมีความสำคัญยิ่งในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความมีเสรีภาพในการค้นคว้าวิจัย การแสดงความคิดเห็นเป็นเสรีภาพทาง

วิชาการซึ่งต้องให้ความเคารพเพื่อเป็นฐานของการนำไปสู่การพัฒนาของตัวมนุษย์เองและของสังคม รวมทั้งระบบการเมือง การปกครอง การบริหาร และกฎหมาย ฯลฯ ดังนั้น เสรีภาพทางวิชาการจึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งของการศึกษาค้นคว้า การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ผลงานวิชาการสู่การพัฒนาสังคมประเทศชาติ จึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ แต่ทั้งนี้ การใช้เสรีภาพทางวิชาการ ต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญด้วย มิฉะนั้นก็จะไม่ได้รับการคุ้มครอง (จุฬาลงกรณ์, 2541: 8)

3. ความเป็นอิสระในการบริหาร (Academic Autonomy) สถาบันอุดมศึกษาต้องมีอิสระในการดำเนินภารกิจภายในเป็นเอกเทศโดยมีการแทรกแซงและควบคุมจากหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด ควรมีระบบการปกครองตนเอง (Self Government) เพื่อที่สามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์เต็มตามที่ตามลักษณะความจำเป็นของสถาบันทางวิชาการชั้นสูง ที่จะสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ เสริมสร้างพุทธิปัญญาของบุคคลให้เป็นผู้มีความคิดเป็นอิสระและการจะปลูกฝังความเป็นอิสระในทางความคิด (ศุภนิศย์ วัฒนธาดา, 2520: 184)

ความเป็นอิสระในการบริหารงานมหาวิทยาลัย จำแนกได้ 3 ด้าน คือ ความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล ความเป็นอิสระในการบริหารการเงิน และความเป็นอิสระในการบริหารงานวิชาการและงานบริหารทั่วไป ซึ่งความเป็นอิสระในการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัย หรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนามของเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) (ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, 2545: 76)

อำนาจอิสระในการบริหารงานบุคคล ก่อนที่จะมีคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) โครงสร้างไม่เอื้ออำนวยต่อความเป็นอิสระ เพราะมหาวิทยาลัยมีโครงสร้างที่แยกไม่ออกจากการเป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการและมีวิธีการบริหารงานบุคคลเช่นเดียวกับของกระทรวง ทบวง กรมที่สังกัด หลังจากที่ได้มีการตั้ง ก.ม. เป็นองค์การและการบริหารงานบุคคลสำหรับมหาวิทยาลัยแล้ว ก.ม. ก็มีขอบเขตของการบริหารงานบุคคลที่ไม่กว้างขวางนัก ตามที่ได้ กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2507 ซึ่ง ก.ม. ได้ปฏิบัติงานโดยอิงหลักเกณฑ์ของ ก.พ. เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีปรัชญาการปฏิบัติขององค์การแบบแนวตั้ง ส่วนมหาวิทยาลัยมีลักษณะขององค์การแบบแนวราบมากกว่า การอิงการปฏิบัติงานของ ก.พ. จึงไม่ก่อให้เกิดความมีอิสระ เป็นเหตุให้การปฏิบัติงานในมหาวิทยาลัยมีลักษณะเป็นวิชาการน้อย การบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยจึงไม่สอดคล้องกับลักษณะของงาน และความต้องการของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ อาจกล่าวได้ว่า การขาดความเป็นอิสระในด้านต่างๆ ของกระบวนการบริหารงานบุคคล ยังเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้อาจารย์ขาด

ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานและไม่มีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาความรู้และความก้าวหน้าของชีวิตการทำงาน (อุทัย เลาหวิเชียร, 2545: 148 – 149)

กระบวนการบริหารงานบุคคล มี 4 ขั้นตอน คือ 1) การจัดหาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การสรรหา การคัดเลือก การสอบ การเลื่อนระดับและเลื่อนตำแหน่ง 2) การจัดสรรทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ การวางแผนกำลังคน การวิเคราะห์งานและจำแนกตำแหน่ง การประเมินงาน และการแบ่งแยกงาน 3) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ผลผลิตของงาน การจูงใจในการปฏิบัติงาน การฝึกอบรมและการบริหารงานบุคคล ความปลอดภัยและสุขภาพ 4) การควบคุมทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายจัดการและผู้ใช้ปฏิบัติ วินัย และการร้องทุกข์ของข้าราชการ การประเมินผล การบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (อุทัย เลาหวิเชียร, 2545: 166)

อำนาจอิสระในการบริหารการเงิน มหาวิทยาลัยของรัฐโดยทั่วไปจะมีรายได้จากงบประมาณแผ่นดิน และรายได้ของมหาวิทยาลัย สำหรับรายได้ของมหาวิทยาลัยมาจากหลายๆ แหล่ง (บุญเสริม วิสกุล, 2545: 183 – 184, 198) คือ

- (1) จากกิจกรรมการเรียนการสอน และบริการอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ค่าธรรมเนียม ค่าลงทะเบียนเรียน ค่าบำรุง ค่าสมัครสอบคัดเลือก ฯลฯ
- (2) ค่าบริการวิชาการ หรือบริการปรึกษาแนะนำและบริการอื่นๆ เช่นโครงการฝึกอบรม
- (3) รายได้จากดอกผลของเงินกองทุน หรือทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย
- (4) เงินอุดหนุนจากองค์กรต่างๆ เพื่อกิจกรรมทางวิชาการ หรือเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัย รวมทั้งเงินบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธา (หรือบริจาคเป็นสิ่งของหรืออสังหาริมทรัพย์)

ในปัจจุบันการบริหารงบประมาณจากเงินรายได้ของมหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระมากขึ้น การอนุมัติงบประมาณ รวมทั้งการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับเงินรายได้ของมหาวิทยาลัย เป็นอำนาจของสภามหาวิทยาลัยทั้งสิ้น สภาดังกล่าวประกอบด้วยผู้บริหารของมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ มีคนนอกเพียงเล็กน้อย ถึงแม้สภามหาวิทยาลัยจะบริหารเงินโดยอิสระ แต่ก็จะมีระบบการตรวจสอบและประเมินผล

อำนาจอิสระในการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย การบริหารการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรใหม่ การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเดิม การวิจัย การบริการชุมชนและการให้คำแนะนำปรึกษาต่างๆ ซึ่งการบริหารการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระมากในการผลิตบัณฑิต เริ่มตั้งแต่การรับนิสิตนักศึกษาจนถึงสำเร็จการศึกษา (การอนุมัติปริญญา) มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการได้เองทั้งสิ้น หากไม่มีการของบประมาณเพิ่มเติมจากรัฐ ในด้านการขอเปิดหลักสูตรใหม่ มหาวิทยาลัยไม่มีอิสระที่จะดำเนินการได้เอง ต้องขออนุมัติจาก

หน่วยงานที่กำหนดมาตรฐานและหลักสูตรของรัฐ สำหรับการขอแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรเพียงเล็กน้อยไม่กระทบต่อโครงสร้างหลักแล้ว มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการได้ ในส่วนที่เกี่ยวกับการวิจัย และการให้บริการชุมชน อาจกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยมีอิสระค่อนข้างมาก ซึ่งอาจนำไปประโยชน์มาใช้ในการเรียนการสอน การขอตำแหน่งทางวิชาการ การตอบสนองความต้องการของภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งในบางมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้ผู้ขอรับบริการต้องขอผ่านศูนย์หรือสำนักบริการวิชาการ (ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพษ์, 2545: 105 – 108)

อำนาจอิสระในการบริหารงานทั่วไป เป็นงานบริหารที่เป็นเรื่องภายในของมหาวิทยาลัยและใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัยเอง สามารถตัดสินใจดำเนินการได้เอง ถ้าการบริหารที่ต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอก และต้องใช้จ่ายงบประมาณของแผ่นดินทั้งหมด หรือบางส่วนก็ต้องเสนอให้หน่วยเหนือเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ (ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพษ์, 2545: 109 – 110)

การที่สถาบันอุดมศึกษาจะสามารถดำเนินการกิจ ให้บรรลุตามความมุ่งหมาย และทำหน้าที่หลัก ทางด้านการสอน การวิจัย บริการทางวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุง สร้างสรรค์ศิลปะและวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานของสถาบันการศึกษาระดับนี้ จำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน (Autonomy) และเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2518: 46) จึงได้มีความพยายามในอดีตจนถึงปัจจุบันที่จะให้มหาวิทยาลัยดำเนินงานในหลักการดังกล่าว คือ แนวคิดในเรื่อง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล และการปฏิรูปอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล แนวความคิดเกี่ยวกับการปฏิรูประบบบริหาร มหาวิทยาลัยให้มีความเป็นอิสระในการดำเนินการกิจที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล นั้น เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสัมมนา ซึ่งสภาการศึกษาแห่งชาติร่วมกับผู้บริหารและคณาจารย์ มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้จัดขึ้นติดต่อกันมา 3 ครั้ง คือใน พ.ศ. 2507 พ.ศ. 2510 และ พ.ศ. 2513 ที่ประชุมซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิจากมหาวิทยาลัยและผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เห็นพ้องต้องกันว่า ระบบบริหารมหาวิทยาลัยน่าจะเป็นอิสระและมีความคล่องตัวมากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนั้น จึงได้เสนอให้มีการจัดระบบบริหารมหาวิทยาลัยที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาลขึ้น โดยมุ่งหมายที่จะให้มหาวิทยาลัยเป็นระบบอิสระ (Autonomous System) ที่ไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการ มีฐานะคล้ายกับรัฐวิสาหกิจที่ยังคงรับความสนับสนุนทางการเงินจากรัฐบาล แต่มีรูปแบบและโครงสร้างของระบบบริหารที่เหมาะสมกับลักษณะงานของมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีความเป็นเลิศทางวิชาการ และสามารถสนองตอบต่อความต้องการของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการสำคัญของมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลสรุปได้ดังนี้

1. การประสานงานภายนอกมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับมหาวิทยาลัย มีคณะกรรมการจัดสรรเงินอุดหนุนมหาวิทยาลัย เป็นนิติบุคคลที่มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน หน้าที่หลักของคณะกรรมการจัดสรรเงินอุดหนุนมหาวิทยาลัยคือประมวลความต้องการทางการเงินของมหาวิทยาลัยเสนอต่อรัฐบาล และรับนโยบายของรัฐบาลมาถ่ายทอดสู่มหาวิทยาลัย รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาการอุดมศึกษาต่างๆ ด้วย

2. องค์กรและการบริหารงานภายในมหาวิทยาลัย จัดเป็นระบบอิสระในการปกครองตนเอง มีเสรีภาพทางวิชาการ และส่งเสริมให้คณาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยมากยิ่งขึ้น โดยยึดหลักการบริหารโดยคณะบุคคลในรูปกรรมการ เช่น มีสภามหาวิทยาลัย สภาคณาจารย์ และกรรมการประจำหน่วยงานภายในระดับต่างๆ ส่วนผู้ดำรงตำแหน่งบริหารระดับหัวหน้าหน่วยงาน เช่น อธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสถาบัน ศูนย์หรือสำนัก และหัวหน้าภาควิชา ให้มีวาระการดำรงตำแหน่งเพื่อเปิดโอกาสให้คณาจารย์ได้หมุนเวียนกันทำหน้าที่บริหาร

3. การบริหารงานบุคคล จัดในรูปแบบไม่เป็นระบบราชการ เน้นการบริหารงานบุคคลที่จะสามารถดึงดูดให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ความตั้งใจจริง บุคลิกภาพ ความประพฤติตลอดจนศรัทธาที่จะทำงานด้านวิชาการ เข้ามาทำงานในมหาวิทยาลัย โดยมุ่งส่งเสริมให้บุคลากรได้ใช้ความรู้ความสามารถปฏิบัติงานอย่างเต็มที่และให้ได้เงินเดือนและผลประโยชน์สูงสุด ในขณะที่เดียวกันก็มีนโยบายที่จะคัดออกผู้ที่ไม่เหมาะสมทั้งในตำแหน่งวิชาการและธุรการออกจากมหาวิทยาลัย เป็นการบริหารงานบุคคลที่ถือหลัก “เข้ายาก ออกง่าย”

4. การเงิน มีหลักการที่จะกำหนดนโยบาย ระบบ ระเบียบ และข้อบังคับทางการเงินให้มีความคล่องตัว มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเสนอการจัดสรรเงินอุดหนุนมหาวิทยาลัยในรูปแบบเงินก้อน (Block Grant) อาศัยวิธีการจัดทำงานประมาณในรูปแบบ Program Budgeting และมีระบบการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินที่รัดกุม เพื่อให้การใช้จ่ายเงินเกิดประโยชน์สูงสุด

แนวคิดเรื่องมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล จำเป็นต้องระงับไว้ก่อนเนื่องจากการปฏิวัติ ในปี พ.ศ. 2514 และทางรัฐบาลในยุคนั้นยังไม่พร้อมที่จะให้ดำเนินการปรับปรุงการบริหารมหาวิทยาลัยตามแนวดังกล่าว

2. การบริหารอุดมศึกษา

โดยทั่วไป จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย มี 3 ประการ (สุภนิธย์ วัฒนธาดา, 2520: 184 – 185) ดังนี้

(1) มุ่งบุกเบิก แสวงหา บำรุงรักษาและถ่ายทอดความรู้เพื่อสร้างสรรค์ จรรโลง ความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellence)

(2) ใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดยถือว่าวิทยาลัยเป็นแหล่งวิทยาการขั้นสูง ที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อความเจริญของมนุษยชาติ

(3) ทำนุบำรุง ส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรม

สำหรับหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ตามจุดมุ่งหมายดังกล่าว มี 4 ประการ คือ

(1) การสอนวิชาการและวิชาชีพเพื่อสนองความต้องการกำลังคนของสังคม

(2) การวิจัย ค้นคว้า เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

(3) บริการทางวิชาการแก่สังคม

(4) ถ่ายทอดวัฒนธรรมและปลูกฝังความเป็นพลเมืองดี

แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 ได้กล่าวถึง การอุดมศึกษา เป็นการศึกษา หลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่มุ่งพัฒนาความเจริญของงามทางสติปัญญา และความคิดเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการ และวิชาชีพชั้นสูงเพื่อพัฒนา ประเทศ และมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ

การอุดมศึกษา คือ การศึกษาระดับสูง ที่มุ่งผลิตคนให้มีสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ เพื่อจะได้นำความรู้นั้นไปทำประโยชน์ในการที่จะสร้างสรรค์และพัฒนาให้เกิดคุณค่าต่อสังคมโดยส่วนรวม (ละเอียด จงกลนี้, 2525:3)

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับสูงที่มุ่งเน้นการสร้าง ความก้าวหน้าทาง วิชาการ บาร์เน็ต (Barnett, 1992) กล่าวว่า สถาบันในระดับอุดมศึกษาจะมีลักษณะที่เป็น เอกลักษณะอยู่ 12 ลักษณะ คือ

1. มีการค้นคว้าความรู้และข้อเท็จจริง
2. มีการวิจัย
3. มีการรวบรวมศิลปวิทยาการ
4. มีการดำเนินงานที่มีความอิสระ
5. มีความเป็นอิสระทางวิชาการ
6. มีความเป็นกลางและเปิดโอกาสให้เป็นแหล่งแสดงความคิดเห็นได้เถียง
7. เป็นแหล่งของความมีเหตุมีผล
8. เป็นที่สำหรับการพัฒนาความสามารถของนิสิตนักศึกษา
9. เป็นแหล่งพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองแก่นิสิตนักศึกษา

10. เป็นแหล่งสร้างคุณลักษณะของนิสิตนักศึกษา
11. เป็นแหล่งชี้แนะและวิพากษ์วิจารณ์สังคม
12. เป็นแหล่งบริการสังคมและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ผลผลิตทางการอุดมศึกษาที่มีประสิทธิภาพและความเป็นเลิศนั้น เอฟสทิน (Epstein, 1992) และรัฟเฟิร์ต (Rappert, 1994) ได้เสนอแนวความคิดผลผลิตทางการอุดมศึกษา ประกอบด้วย

1. การรักษาคุณภาพการศึกษา
2. การจัดการให้เกิดการรับเข้าศึกษาทั่วถึง มีความหลากหลาย และความเสมอภาค
3. งบประมาณที่เพิ่มขึ้น
4. การลดค่าใช้จ่าย ทำให้ต้นทุนต่ำ
5. การสนองความต้องการของรัฐ
6. การสนองความต้องการของภาคการศึกษาอื่น ๆ

รอส (Ross, 1976) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษาที่มีประสิทธิภาพนั้น องค์ประกอบของสถาบัน คือ สิ่งที่สำคัญที่จะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงควมมีประสิทธิภาพ และควรเน้นในเรื่อง

1. แก่นแท้ของพื้นฐานทางปัญญา ควรมีผู้ชำนาญการเป็นผู้ให้ความรู้ การวิจัย และการฝึกฝนอบรมนิสิตนักศึกษา
2. การจัดให้มีการเรียนวิชาการศึกษาทั่วไปโดยเฉพาะกับนิสิตนักศึกษาในระดับปริญญาตรีเพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองของประเทศนั้น ๆ ตามสังคมนวัตกรรม ผู้ให้ความรู้ คือ นักวิชาการทั่วไป
3. การให้บริการชุมชน เป็นการนำความรู้ไปเผยแพร่ และให้บริการชุมชนตามความเหมาะสม และตามความต้องการของท้องถิ่น ผู้ให้บริการ คือ นักวิชาการทั่วไป
4. การฝึกอบรมสำหรับการนำไปใช้ในวิชาชีพโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญในวิชาชีพนั้น ๆ เป็นผู้ทำการฝึกอบรม

คาสและโรเซนวิกซ์ (Kast and Rosenzweig, 1985) ได้จัดระบบย่อยในองค์การทางการศึกษาไว้เป็น 5 ระบบ โดยทุกระบบจะเชื่อมโยงต่อกันภายใต้สภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้น

1. ระบบการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดหลักสูตร การจัดโปรแกรม ลักษณะการเรียนการสอน อุปกรณ์การสอน การอำนวยความสะดวก การประเมินหลักสูตร

2. ระบบบริการ ได้แก่ บริการสังคมภายนอก บริการหน่วยงานภายใน บริการอาจารย์ นิสิตนักศึกษา
3. ระบบการบริหารทั่วไป ได้แก่ บริหารบุคคล บริหารการเงิน บริหารอาคารสถานที่
4. ระบบการบังคับบัญชา ได้แก่ กฎระเบียบ รูปแบบอำนาจ วิธีการปฏิบัติงาน
5. ระบบปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ ระหว่างบุคคลภายใน ผู้บริหาร อาจารย์ นิสิตนักศึกษา บุคคลภายนอก

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการศึกษา ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย สำหรับประเภทของการอุดมศึกษา (พรชูลี อาชวอำรุง, 2543) ประกอบด้วย

1. อุดมศึกษาของรัฐทั้งระบบจำกัดและไม่จำกัด อุดมศึกษาในกำกับรัฐบาล อุดมศึกษาเอกชน
2. อุดมศึกษาเฉพาะทาง กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐที่จัดการศึกษาวิชาการตามธรรมชาติและลักษณะเฉพาะของสาขาวิชานั้น
3. อาชีวศึกษา ดำเนินการจัดการศึกษาและฝึกประสบการณ์วิชาชีพโดยตรง
4. อุดมศึกษาในท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน การธำรง รักษา สืบสาน วัฒนธรรม เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
5. อุดมศึกษาในเขตพื้นที่ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน สนับสนุนการเรียนรู้อันสูง และการศึกษาตลอดชีวิต
6. องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมและหน่วยงานอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ธำรงรักษา สืบสาน วัฒนธรรม เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย สนับสนุนการเรียนรู้อันสูงและการศึกษาตลอดชีวิต

การจัดการอุดมศึกษาระบบเปิด หมายถึง การขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้ที่ไม่สามารถเข้าศึกษาในระบบปิด ได้มีโอกาสได้ศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยไม่ต้องสอบคัดเลือก เป็นการช่วยให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมทางการศึกษา การจัดการศึกษาโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีวิธีการเรียนการสอนหลายรูปแบบอย่างกว้างขวางมีทั้งเรียนในชั้นและไม่มีชั้นเรียน จะเรียนที่ใดก็ได้ มีการรับสมัครเข้าเรียนได้ทุกภาคเรียน มีการพิจารณาประสบการณ์ คุณวุฒิ ก่อนเข้าศึกษาและมีการยกเว้นกระบวนการวิชาเรียนโดยนำวุฒิเดิมมาเทียบเคียงได้ การวัดสัมฤทธิ์ผลการศึกษาใช้วิธีวัดผลสุดท้ายอย่างเดียว นิสิตนักศึกษาได้พบปะปรึกษากับอาจารย์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงวิชาการและ กิจกรรมกลุ่ม (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, 2538)

ชูลส์เลอร์ (Schuller, 1995 อ้างใน พรชูลี อาชวอำรุง, 2545: 15 - 16) ได้

ทำการศึกษารูปแบบของมหาวิทยาลัยในฐานะองค์การ โดยยึดหลักอุดมศึกษา เน้นความเป็นอิสระและการมีเสรีภาพทางวิชาการ โดยแบ่งการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. แบบอุดมศึกษา (Collegium) เน้นความเป็นอิสระ งานของมหาวิทยาลัย คือ การสอน การวิจัย การบริหารงานและการตัดสินใจขึ้นอยู่กับโครงสร้างขององค์การ ประกอบด้วยภาควิชาต่าง ๆ และมักจะใช้วิธีการบริหารแบบเก่าเหมาะกับองค์การเล็ก ๆ มีค่านิยมร่วมกัน รับผิดชอบ

2. แบบราชการ (Bureaucracy) เน้นการบริหารเป็นไปตามนโยบายมีสายการบังคับบัญชา ที่มีขั้นตอนตามแบบแผนที่มีการกำหนดไว้ของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ มักไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง การตัดสินใจขึ้นอยู่กับนโยบายของแต่ละมหาวิทยาลัยเป็นสำคัญ

3. แบบบริษัท (Corporation) เน้นการบริหารงานที่ให้อำนาจในการตัดสินใจแก่บุคลากร เน้นการทำงานเป็นทีม และพลังร่วมในการทำงาน มีการแบ่งหน้าที่เป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายสอน

4. แบบหน่วยลงทุน (Enterprise) เน้นที่ผู้บริโภครถตลาดและการทำงาน และบริหารงานองค์กรเพื่อความพึงพอใจของลูกค้าและการตลาด ซึ่งสามารถมีอำนาจต่อการตัดสินใจขององค์การ ดังนั้นสิ่งที่ควรระวัง คือ การสร้างหลักสูตร และรายวิชาต่างๆ ที่ต้องพิจารณาให้ เป็นไปตามความต้องการของตลาดและลูกค้า ซึ่งอาจต้องมีค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง และตอบสนองได้เฉพาะลูกค้าบางกลุ่ม

2.1 การบริหารงานทั่วไป

2.1.1 บุคลากร

การบริหารงานบุคคล หมายถึง การปฏิบัติการเกี่ยวกับตัวบุคคล หรือเจ้าหน้าที่ในองค์กรใดองค์กรหนึ่ง นับตั้งแต่การออกแบบของค์กร การสรรหา และการคัดเลือก การประเมินผลการปฏิบัติงาน การให้รางวัลและการลงโทษ และการพัฒนาการบริหาร โดยมีหลักการในการบริหารงานบุคคล คือ ความคล่องตัวในการบริหาร การจัดการด้านบุคลากร การแสวงหา วิธีการให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาทำงานในองค์กร การสร้างแรงจูงใจขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรในการทำงาน การมีระบบการประเมินผล การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนอายุการทำงานและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง (พรชูลี อาชวอำรุง, 2543 : Wolotikiewicz, 1978)

2.1.2 งบประมาณ

งบประมาณที่รัฐสนับสนุนการอุดมศึกษาจะเป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถปฏิบัติการกิจหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของหลักการอุดมศึกษา 4 ประการ (จิตรา เตมีย์, 2540) คือ

- (1) สถาบันอุดมศึกษาต้องพัฒนาความเป็นเลิศทางวิชาการของสถาบันอย่างต่อเนื่อง
- (2) สถาบันอุดมศึกษาจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองของความต้องการกำลังคนเพื่อการพัฒนาประเทศ
- (3) สถาบันอุดมศึกษาต้องมีอิสระในการดำเนินการ
- (4) สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีระบบประกันคุณภาพที่สังคมตรวจสอบได้

ดังนั้น การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายของรัฐบาลเพื่อการอุดมศึกษา จากสัดส่วนของงบประมาณแผ่นดิน เป็นนัยที่สะท้อนแนวนโยบายของรัฐบาลที่เล็งเห็นและให้ความสำคัญต่อการอุดมศึกษา และอีกนัยหนึ่งได้สะท้อนถึงแนวความคิดและปรัชญาทางการเงินอุดมศึกษาด้วย อีกทั้งแนวความคิดและปรัชญาที่มุ่งให้ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการอุดมศึกษานั้น ได้มีโอกาสแบ่งรับภาระในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับ (เทียนฉาย กิระนันท์, 2537 : 27)

2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน

ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการอุดมศึกษา คือ ปัจจัยนำเข้าที่นำไปใช้เพื่อจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกประเภทภายในสังคม ปัจจัยนำเข้าที่ส่วนใหญ่จะเป็นในรูปแบบของเงินงบประมาณทั้งด้านรายจ่ายเกี่ยวกับกับการปฏิบัติงานประจำ เช่น เงินเดือนและค่าตอบแทน ค่าใช้จ่ายวัสดุ อุปกรณ์กับรายจ่ายด้านการลงทุน โดยมีหลักการที่สำคัญที่สถาบันอุดมศึกษา ควรยึดถือปฏิบัติในการดำเนินการเพื่อการบริหาร และจัดการทรัพยากรและการลงทุน ได้แก่ การมีความอิสระและมีความคล่องตัว การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วม ความเสมอภาค การทำงานเป็นเครือข่าย และการกระจายอำนาจ การวิจัย พัฒนา และอนุรักษ์ส่งเสริม ศาสนาภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมไทย การมีระบบและมีแผนงาน คุณภาพ การประเมิน และการตรวจสอบ (Altbach and Johnstone, 1993; Becker, 1975; Jones, 1984; พรชูลี อาชวอรุ่งและคณะ, 2543)

การจัดการอุดมศึกษาในประเทศไทยด้านการเงินของการอุดมศึกษา แบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ (เทียนฉาย กิระนันท์, 2537 : 3-7) คือ

(1) รัฐกิจอุดมศึกษา ยึดปรัชญาว่า รัฐเป็นผู้จัดบริการอุดมศึกษา แก่ประชาชน รัฐจึงต้องรับผิดชอบจัดการเงินสนับสนุน ในรูปของงบประมาณรายจ่ายประจำปี, เงินอุดหนุน(Subsidy) ด้วยวิธีกำหนดวงเงินเหมาจ่ายเป็นยอดรวมแต่ละปี และงบประมาณรายจ่ายประจำปีแก่ส่วนราชการที่จัดการอุดมศึกษานั้น ๆ

(2) ธุรกิจอุดมศึกษา ยึดปรัชญาว่า เอกชนมีเสรีภาพในการจัดและการผลิตบริการอุดมศึกษา โดยจัดหารายได้ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่พึงเกิดขึ้น ได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าบำรุง และค่าธรรมเนียม โดยที่การเงินอุดมศึกษา อาจอยู่ในรูปของ เงินทุน (Fund) ซึ่งหมายถึง ส่วนที่เป็นตัวเงินกับส่วนที่เป็นตัวเงินกับส่วนที่ไม่เป็นตัวเงิน แต่อาจแปลงสภาพเป็นตัวเงินได้ สถาบันอุดมศึกษา ต้องอาศัยการสนับสนุนระยะยาวด้วยเงินทุนส่วนที่ไม่เป็นตัวเงิน เช่น ที่ดิน (Land Grant) เพื่อนำไปจัดหาผลประโยชน์มาใช้จ่ายในกิจการของสถาบัน สินทรัพย์ (Property Grant) เช่น พันธบัตรลงทุนระยะยาว เพื่อนำไปจัดการลงทุนหรือดำเนินกิจการให้ได้ผลประโยชน์จากสินทรัพย์ และกองทุนคงยอดเงินต้น (Endowment Fund) เพื่อนำเฉพาะดอกผลมาใช้เท่านั้น สำหรับแหล่งที่มาของเงินทุนอุดมศึกษาหรือรายได้มาจาก 2 แหล่งใหญ่ (เทียนฉาย กิระนันท์, 2537 : 8-9) คือ

ก. เงินงบประมาณแผ่นดิน ได้รับการสนับสนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ต้องจัดตามประเภทรายจ่าย หมวดรายจ่าย และรายการรายจ่าย ตามวิธีการงบประมาณแผ่นดิน ยกเว้น มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ จะได้รับการสนับสนุนในรูปของเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grant)

ข. เงินนอกงบประมาณแผ่นดิน โดยทั่วไปประกอบด้วย

การศึกษ

- ค่าเล่าเรียน / ค่าหน่วยกิต / ค่าบำรุงการศึกษา / ค่าธรรมเนียม

- ค่าปรับ (โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา)

- ผลประโยชน์ที่สถาบันจัดหาได้

- ดอกเบี้ย

- เงินบริจาค

- รายได้จากบริการให้บริการทางวิชาการและจากการขายทรัพย์สิน

ทางปัญญา

- เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ

- เงินกู้ / เงินยืม

- รายได้ประเภทอื่น ๆ

2.1.4 เทศะในการอุดมศึกษา

หมายถึง เนื้อที่ทั้งหมดของสถาบันอุดมศึกษาประกอบด้วยส่วนหลัก ๆ 5 ส่วนด้วยกัน (พรชูลี อาชาวำรุง, 2542) คือ

1. เนื้อที่เพื่อการสอน ได้แก่ เนื้อที่การสอนทั่วไป เนื้อที่การสอนเฉพาะทางขนาดเล็ก เช่น ห้องปฏิบัติการ และเนื้อที่การสอนเฉพาะทางขนาดใหญ่ เช่น อาคารฝึกงาน
2. เนื้อที่สำหรับการเรียนรู้และการวิจัย ได้แก่ ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องโครงการต่างๆ ศูนย์คอมพิวเตอร์ เป็นต้น
3. เนื้อที่ที่มีได้ใช้เพื่อการสอน ได้แก่ ห้องทำงานของบุคลากร โรงอาหาร เนื้อที่การบริการต่างๆ
4. เนื้อที่เพื่อความสมดุล ได้แก่ ห้องสุขา ส่วนหย่อม เป็นต้น
5. เนื้อที่เพื่อสันตนาการ ได้แก่ อาคารที่พักอาศัย เป็นต้น

2.2 การบริหารวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมด้านวิชาการทุกอย่าง ภายในสถาบันที่เกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัยและการบริการ วิชาการแก่สังคม ตลอดจนการควบคุมคุณภาพด้านวิชาการและการเทียบโอนผลการเรียนระหว่าง รูปแบบการศึกษาแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบ รวมทั้งการบริหารกิจกรรมความร่วมมือทาง วิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษา และหรือองค์กรเอกชนและองค์กรวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพของงานวิชาการสูงสุด โดยมีหลักการของการบริหารวิชาการ คือ เน้นความเป็นเลิศ ทางวิชาการ มีเสรีภาพทางวิชาการ มีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่าง ต่อเนื่องตลอด ชีวิตอันนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และเน้นการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มีความสอดคล้อง กับบริบทของสังคม และภูมิปัญญาไทย อันเป็นการยกระดับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของบุคคลให้เป็น ทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน (พรชูลี อาชาวำรุง, 2543 ; Minogue, K., 1973)

แมคคอกเกิล (McCorkle, 1985) เสนอว่า การบริหารมหาวิทยาลัยเป็นการ บริหารวิชาการที่มีวงจรเชื่อมโยง 3 ส่วน คือ

1. การจัดทำแผนพลวัต (Dynamic Planning) ซึ่งจะจัดทำอยู่เสมอในทุก ๆ 5 ปี โดยจะต้องมีข้อมูลเด่นชัดในเรื่องวัตถุประสงค์ จุดเด่น จุดด้อย การประเมินสภาวะภายนอก มหาวิทยาลัย

2. การบริหารทรัพยากรระยะยาวหลาย ๆ ปี (Multiple Year Resources Management) ประกอบด้วย การบริหารด้านการเงิน งบประมาณ การบริหารบุคคล โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

3. การประเมินผลการปฏิบัติงาน (Performance Evaluation) ประกอบด้วย การประเมินเชิงปริมาณและคุณภาพในการผลิต สภาพแวดล้อม เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Shared Governance) ภาวะผู้นำของการบริหารและลักษณะการตัดสินใจ

การพัฒนาประเทศ การอุดมศึกษาจะเป็นกิจกรรมและกระบวนการ ปฏิสัมพันธ์การพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง (วิจิตร ศรีสอาน, 2528) กล่าวคือ

ด้านเศรษฐกิจ นักเศรษฐศาสตร์ ถือว่า การศึกษาเป็นการลงทุน (Investment) เพราะคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญ การศึกษาก่อให้เกิดความรู้ ความสามารถ ในการประกอบอาชีพ การงาน เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวและครอบครัวยังความเจริญมั่นคงให้แก่ตนเองและสังคม อุดมศึกษาจะพัฒนากำลังคนระดับสูงมีความรู้ทักษะทัศนคติและค่านิยมที่เหมาะสมที่จะเป็นจักรกลสำคัญของประเทศ

ด้านสังคม อุดมศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ แก่สมาชิกของสังคมในการพัฒนาสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย การศึกษาจึงเป็นทั้งกระบวนการ รักษาและถ่ายทอดมรดกวัฒนธรรมของสังคม เป็นตัวการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เพื่อให้สังคมได้พัฒนาไปในทางที่ปรารถนา

ด้านการเมือง การอุดมศึกษาต้องเสริมสร้างวุฒิภาวะทางการเมืองและปลูกฝัง ค่านิยม และวิถีชีวิตประชาธิปไตย นับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อ พ.ศ.2475 อุดมศึกษามีเป้าหมายที่จะให้การศึกษอบรมเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบ ประชาธิปไตยมาตลอด ดังนั้น การอุดมศึกษาจึงมีภารกิจสำคัญทั้งด้านการพัฒนากำลังคน และการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการ เพื่อให้สังคมแต่ละสังคมพึ่งตนเองได้

ความสัมพันธ์ของรัฐกับสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง ความเกี่ยวข้องเชื่อมโยง ระหว่างรัฐ กับสถาบันอุดมศึกษา ด้านการกำหนดนโยบาย การวางแผนมาตรฐานการศึกษา การสนับสนุนทรัพยากร การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอก ระบบและตามอัธยาศัย

การจัดประเภทของการอุดมศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการศึกษา ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนั้น ประเภทของการอุดมศึกษา (พรชูลี อาชวอำรุง, 2543) ประกอบด้วย

1. อุดมศึกษาของรัฐทั้งระบบจำกัดรับและไม่จำกัดรับ อุดมศึกษาในกำกับ
รัฐบาล อุดมศึกษาเอกชน
2. อุดมศึกษาเฉพาะทาง กระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ
ที่จัดการศึกษาวิชาการตามธรรมชาติและลักษณะเฉพาะของสาขาวิชานั้น
3. อาชีวศึกษา ดำเนินการจัดการศึกษาและฝึกประสบการณ์วิชาชีพโดยตรง
4. อุดมศึกษาในท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน การธำรง
รักษา สืบสาน รั้งสรรค์ เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
5. อุดมศึกษาในเขตพื้นที่ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน สนับสนุนการ
เรียนรู้ขั้นสูง และการศึกษาดลอดชีวิต
6. องค์การชุมชน องค์การวิชาชีพ องค์การเอกชน สถาบันศาสนา สถาน
ประกอบการ สถาบันสังคมและหน่วยงานอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ธำรงรักษาสืบสาน
รั้งสรรค์เผยแพร่วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย สนับสนุนการเรียนรู้ขั้นสูงและการศึกษาดลอดชีวิต

การจัดการอุดมศึกษาระบบเปิด หมายถึง การขยายโอกาสทางการศึกษา
ให้แก่ผู้ที่ไม่สามารถเข้าศึกษาในระบบปิด ได้มีโอกาสได้ศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยไม่ต้องสอบ
คัดเลือก เป็นการช่วยให้เกิดความเสมอภาคและเป็นธรรมทางการศึกษา การจัดการศึกษาโดย
เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีวิธีการเรียนการสอนหลายรูปแบบอย่างกว้างขวางมีทั้งเรียนในชั้นและ
ไม่มีชั้นเรียน จะเรียนที่ใดก็ได้ มีการรับสมัครเข้าเรียนได้ทุกภาคเรียน มีการพิจารณาประสบการณ์
คุณวุฒิก่อนเข้าศึกษาและมีการยกเว้นกระบวนกรวิชาเรียนโดยนำวุฒิเดิมมาเทียบเคียงได้ การ
วัดสัมฤทธิ์ผลการศึกษาใช้วิธีวัดผลสุดท้ายอย่างเดียว นิสิตนักศึกษาได้พบปะปรึกษาปรึกษากับอาจารย์
และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเชิงวิชาการและ กิจกรรมกลุ่ม (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, 2538)

2.2.1 การจัดการเรียนรู้

- เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540 : 46-48 กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ตาม
ธรรมชาติของมนุษย์มี 8 ประการ คือ
- (1) ในอดีตมนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิต และรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่
รอดด้วยการลองผิดลองถูก กลายเป็นจารีต ธรรมเนียม หรือ ข้อห้ามในวัฒนธรรม
  - (2) มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่
มีอยู่จริง กลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติ
  - (3) การถ่ายทอดความรู้การเรียนรู้จากการทำจริงได้พัฒนาต่อมาจน
เป็นการส่งต่อ (Transmission) แก่คนรุ่นหลังด้วยการสืบทอดวิธีการ การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า

(Oral Tradition) ในรูปของเพลงกล่อมเด็ก คำพังเพย สุภาษิตและการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ (Literacy Tradition)

(4) การเรียนรู้โดยพิธีกรรมกล่าวในเชิงจิตวิทยา พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วมรับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไปในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อกรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผลแต่ใช้ศรัทธาความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

(5) ศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศิล และวัตรปฏิบัติตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมทางสังคม ที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิต

(6) การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกัน ทั้งในทางชาติพันธุ์ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัว

(7) การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ในการแก้ปัญหา ทั้งทางสิ่งแวดล้อม ทางเศรษฐกิจและทางสังคมได้มีคนพยายามเลือกเฟ้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณี มาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ตรงกับฐานความเชื่อเดิม เป็นกระบวนการเรียนรู้ลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย ที่ต้องการแสวงหาความมั่นคงทางจิตใจในหมู่คนที่ต้องเสี่ยงโดยการบูชาเพื่อขอลาภผล หรือ แก้วิกฤตการณ์ในชีวิต หรือการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ

(8) ครูพักลักจำ ก็เป็นกระบวนการการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่มีมาแต่เดิมและยังมีอยู่ต่อไป วิธีครูพักลักจำ เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำตามแบบอย่างที่ได้สังเกตเห็นอยู่เงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตน เมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้ดูเผิน ๆ เป็นเสมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของผู้อื่น แต่ในความหมายที่เข้าใจกัน เป็นวิถีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากคนอื่น เพราะในชีวิตจริงของทุกคนจะมีพฤติกรรมครูพักลักจำอยู่ไม่มากก็น้อย และถ้ายอมรับนับถือกันว่า วิธีการเรียนรู้แบบนี้ มีความเป็นธรรมชาติในนิสัยมนุษย์ และเป็นหนทางหาความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ และนับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นผลดีอีกทางหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ครูพักลักจำเป็นคนละเรื่องกับการขโมยลิขสิทธิ์ทางปัญญา

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวคิดของบลูม (Benjamin S. Bloom : 1956 อ้างใน ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์และคนอื่น ๆ 2546 : 13) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย

(1) ความรู้ (Knowledge) หลังจากที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ไปแล้วจะเกิดเป็นความรู้ติดตัวผู้เรียน โดยวัดได้จากการจำได้หรือท่องจำได้

(2) ความเข้าใจ (Comprehension) การแปลความหมายหรืออธิบายสิ่งที่ได้เรียนรู้ออกมาแล้ว เกิดเป็นความเข้าใจ

(3) การนำไปใช้ (Application) เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจแล้วจะสามารถนำความรู้และความเข้าใจไปใช้ได้

(4) การวิเคราะห์ (Analysis) ความสามารถในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุได้

(5) การสังเคราะห์ (Synthesis) ความสามารถในการสังเคราะห์ได้

(6) การประเมินผล (Evaluation) ความสามารถในการตัดสินหรือตีค่าหรือประเมินค่าของสิ่งที่พบเห็นว่าถูกต้องและดีงามหรือไม่

พระราชวรมณี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2543. กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา มีปัจจัยสองประการ คือ

(1) ปรโตโมสะ (เสียงจากผู้อื่น) เป็นแหล่งข้อมูลที่มาจกภายนอกตัวผู้เรียน หมายถึงแหล่งความรู้ที่ดีงาม อาจเป็น ครู หนังสือ วิद्यุ โทรทัศน์ วัสดุมีเดีย หรือสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ซึ่งให้ความรู้ที่ถูกต้อง เหล่านี้จัดเป็นกัลยาณมิตร

(2) โยนิโสมนสิการ (พิจารณาโดยแยกกาย) เป็นองค์ประกอบภายในตัวผู้เรียน หมายถึงการคิดพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบเพื่อถ่วงถ่วงหาความจริง

การศึกษาต้องช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) คือเป็นสังคมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยอาศัยข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนวคิดของโนลส์ (Malcolm S. Knowles, 1978 อังนิน ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์และคนอื่น ๆ 2546 : 12-13) ได้สรุปเป็นพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้มีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

(1) ความต้องการและความพอใจ (Need and Interests) การเรียนรู้ได้ดีถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา ผู้เรียนจะเกิดความพึงพอใจ เพราะฉะนั้นควรจะมีการเริ่มต้นในสิ่งเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมทั้งหลายเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้นั้นจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วย

(2) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้เรียน (Life Situations) การเรียนรู้จะได้ผลดีถ้าหากถือผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน ดังนั้นการจัดหน่วยการเรียนที่เหมาะสมเพื่อการเรียนรู้ควรมียึดถือสถานการณ์ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ มิใช่ตัวเนื้อหาวิชาที่เรียน

(3) การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience)

ประสบการณ์เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีคุณค่ามากที่สุด วิธีการหลักคือ การวิเคราะห์ถึงประสบการณ์ของผู้เรียนแต่ละคนอย่างละเอียด ว่ามีส่วนไหนของประสบการณ์ที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอนได้บ้างแล้วจึงหาทางนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

(4) ผู้เรียนต้องการเป็นผู้นำตนเอง (Self – Directing) ความต้องการที่อยู่ในส่วนลึก คือการมีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถต้องการนำตนเองได้ เพราะฉะนั้น บทบาทของผู้สอนจึงควรอยู่ในกระบวนการสืบหา หรือค้นหาคำตอบร่วมกันกับผู้เรียนมากกว่าการทำหน้าที่ส่งผ่าน หรือ เป็นสื่อสำหรับความรู้แล้วทำหน้าที่ประเมินผลผู้เรียนว่าคล้อยตามหรือไม่เพียงเท่านั้น

(5) ความแตกต่างระหว่างผู้เรียน (Individual Difference) ความแตกต่างระหว่างผู้เรียนจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ในแต่ละบุคคลเมื่อมีอายุเพิ่มมากขึ้น เพราะฉะนั้นการสอนจะต้องจัดเตรียมการในการเรียนการสอนให้เหมาะสม ให้เป็นไปตามความสามารถของผู้เรียนแต่ละคน

วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537 : 91-92 ได้กล่าวถึงระดับการเรียนรู้ที่สัมพันธ์และจำเป็นกับการเรียนรู้ในสถาบันการศึกษา มี 4 ระดับ คือ

(1) การเรียนรู้ข้อเท็จจริง (Factual Learning) ได้แก่การระบุชื่อ วัน สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลและเตรียมความรู้พื้นฐานของสิ่งที่จะเรียน

(2) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Conceptual Learning) ได้แก่กระบวนการเรียนที่จัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการตอบสนอง เกิดแนวคิด สรุปรวมจากข้อมูลที่ปรากฏอยู่ การสามารถบอกความแตกต่างของสิ่งของและเหตุการณ์ของสิ่งต่าง ๆ ได้ โดยการแยกประเภท หรือการจัดกลุ่มสิ่งที่มี คุณลักษณะคล้ายคลึงกันและกำหนดเรื่องใหม่

(3) การเรียนรู้กฎหรือหลักการ (Principle Learning) ได้แก่ ลำดับขั้นของการเรียนรู้ควรจะเรียงลำดับต่อเนื่องกันอย่างชัดเจน สามารถทำให้ผู้เรียนนำความคิดรวบยอดหลาย ๆ อันมาสรุปร่วมสัมพันธ์กันและสามารถจำแนกแยกแยะสรุปเป็นกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ ๆ จากสิ่งที่เรียนรู้ปรากฏออกมา เช่น การอธิบายแสดงความสัมพันธ์ของความคิดรวบยอดต่าง ๆ เป็นต้น

(4) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) การเรียนรู้ต้องอาศัยหลักการเบื้องต้นเป็นพื้นฐานของความเข้าใจ ซึ่งจะเป็นแนวทางนำไปสู่กระบวนการคิดใหม่ ๆ สามารถประยุกต์ใช้นักกฎเกณฑ์หรือหลักการไปใช้ในทางสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ การประยุกต์กฎเกณฑ์ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ โดยมุ่งที่จะแก้ปัญหาการสร้างสรรค์ อธิบายเหตุการณ์และอ้างถึงเหตุและผลหรือการทำนายผลที่ได้จากสิ่งต่าง ๆ

สังคมไทยจะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ต้องเปลี่ยนแปลงให้เป็นสังคมแห่ง ปัญญา ปัญญาแบ่งตามแหล่งกำเนิดได้ 3 ประการ (พระราชวรมณี [ประยูร ธมฺมจิตฺโต], 2543 : 10-11)

- (1) สุตมยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึก คือการรับข้อมูลจาก แหล่งความรู้ภายนอกตัวเรา คนที่มีความรู้รอบรู้ลึกมาก จัดว่ามีความจำดี เป็นผู้คงแก่เรียน
- (2) จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่เกิดจากการคิด ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานของจิตภายใน มีโยนิโสมนสิการ เป็นจุดเริ่มต้นของการคิดถูกทาง เน้น การคิดวิเคราะห์มากกว่าการจดจำ
- (3) ภาวนามยปัญญา หมายถึง ความรู้รอบและรู้ลึกที่เกิดจากการลงมือ ปฏิบัติซึ่งผ่านขั้นตอนการลองผิดลองถูก เป็นปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ของการปฏิบัติ

2.2.2 การวิจัย

ภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา 4 ประการ คือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาได้กระทำมา อย่างต่อเนื่อง การวิจัยกับการสอนเป็นงานจำเป็นที่สุดที่อาจารย์มหาวิทยาลัยทุกคนต้องทำ พร้อมๆ กันไป เพราะการวิจัยช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพ นิสิตนักศึกษาจะได้รับรู้ผลงานใหม่ๆ และแนวคิดใหม่ๆ อยู่เสมอ อาจารย์ที่สอนโดยไม่ค้นคว้าวิจัยในเรื่องที่สอนเพิ่มเติมย่อมมีค่าเท่ากับ บอกรู้อาหรือนำความรู้เก่าๆ ที่มีผู้ค้นคว้าวิจัยมาแล้วมาเล่าให้นิสิตนักศึกษาฟังเท่านั้น นิสิต นักศึกษาจำได้เท่าไร ก็ถือว่ามีความรู้เท่านั้น ไม่ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาเอาอย่างในการค้นคว้า เพิ่มเติม ความรู้ที่อาจารย์มีอยู่เมื่อครั้งได้รั้เรียนมาก็หดตัวลงทุกวัน ท้ายที่สุดก็จะมีความรู้ เหลืออยู่เท่ากับระดับชั้นของนิสิตนักศึกษาที่ตนเองสอนอยู่เท่านั้น (ภิญโญ สาร, 2514: 87 – 88)

ในแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2543 – 2557) ทั้ง 2 ฉบับ ซึ่งเป็นแผนแม่บท (Master Plan) ที่จัดทำโดยทบวงมหาวิทยาลัย ได้กำหนดทิศทางการพัฒนา อุดมศึกษาให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงที่มีคุณภาพ สามารถผลิตทรัพยากรมนุษย์ระดับสูงที่มี คุณภาพทัดเทียมนานาประเทศ ให้เป็นแหล่งรวบรวมผู้ทรงคุณวุฒิที่สามารถชี้แนะ ผลักดัน และ สนับสนุนการพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจบนฐานความรู้ (Knowledge – Based Economy) และนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ที่บุคคลทั้งหมด ในชาติมีความเชื่อความผูกพันและยอมรับว่าบุคคลจำเป็นต้องผ่านกระบวนการการศึกษา การ

ฝึกหัด หรือการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ เพื่อมุ่งไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตอันเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างฐานกำลังคน (Work Force) ให้มีขนาดที่เหมาะสมเพียงพอกับการพัฒนาประเทศและปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าวได้คือ ต้องมุ่งเน้นเป้าหมายการสร้างงานวิจัยทั้งในระดับมหาวิทยาลัยและระดับบัณฑิตศึกษา กล่าวคือ ในระดับมหาวิทยาลัย ควรกำหนดทิศทางการวิจัยให้ชัดเจน เพื่อการจัดสรรทรัพยากรและการสนับสนุนการวิจัยที่มุ่งสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ในแต่ละสาขาวิชา ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ โดยจัดให้มีการศึกษาวิจัยทั้งทางด้านการวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) และการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) อีกทั้งผลงานวิจัยควรมีความสอดคล้องและตรงกับความต้องการของประเทศ ตลอดทั้งผลงานวิจัยที่ได้คุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคมวิชาการ ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่และนำไปใช้อ้างอิงอย่างกว้างขวางทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ ส่วนการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ อย่างเต็มรูปแบบทั้งเงินทุนและอุปกรณ์ ซึ่งผลจากการวิจัยสามารถไปสู่การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลผลิต การพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาบริการให้สังคมมากขึ้น อีกทั้ง เป็นผลงานวิจัยที่ได้รับการยอมรับและมีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2542 ได้สรุปผลการประชุมระดับโลก ซึ่งการอุดมศึกษาในศตวรรษที่ 21 : วิสัยทัศน์และการปฏิบัติในส่วนของข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพันธกิจการค้นคว้าวิจัย ดังนี้

- (1) การวิจัยเป็นพันธกิจที่สำคัญของการศึกษา เพราะสามารถทำให้เกิดนวัตกรรมและการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ขึ้นมา
- (2) การสร้างความรู้ใหม่ การถ่ายทอดและการวิเคราะห์ความรู้ควรจะทำเพื่อผลประโยชน์ของสังคม
- (3) สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพยายามสร้างความสามารถภายใน กล่าวคือ ความสามารถและความเข้มแข็งจะต้องเกิดขึ้นจากภายในตัวสถาบันเอง มิใช่พึ่งพาความสามารถของผู้อื่นจากภายนอก

จรัส สุวรรณเวลา และคณะ, 2524 ได้กล่าวถึงกลไกการส่งเสริมการวิจัยในมหาวิทยาลัย ควรประกอบด้วย

- (1) การกำหนดนโยบายและทิศทางการวิจัยที่ชัดเจนของมหาวิทยาลัย
- (2) การจัดสร้างองค์การบริหารและการจัดการงานวิจัย
- (3) การส่งเสริมคุณภาพงานวิจัยและผู้วิจัย

(4) การส่งเสริมการบริการ ระบบข้อมูลเพื่อการวิจัย ห้องสมุด ศูนย์บริการต่างๆ

(5) การเผยแพร่ผลงานวิจัย

2.2.3 การบริการวิชาการ

การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา นับว่าเป็นบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษา ในอดีตที่ผ่านมา สถาบันอุดมศึกษาไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญ เนื่องจากขาดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจน รวมทั้งขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณ จนกระทั่ง เมื่อ ปี พ.ศ. 2517 ได้มีการกำหนดแนวทางจัดการศึกษาที่พึงประสงค์ของไทยโดยเน้นให้คนไทยรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ตนมีส่วนร่วมอยู่ แล้วนำความรู้ความเข้าใจมาใช้แก้ปัญหาและเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น พร้อมทั้งเน้นเรื่องการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินการอยู่ในหลายรูปแบบ ทั้งในรูปของโครงการฝึกอบรม การประชุมปฏิบัติการ การสัมมนา การบริการข่าวสารข้อมูล การให้คำปรึกษาแนะนำ การบรรยาย การอภิปราย รวมทั้งรูปแบบของการให้การศึกษาคู่เนื่องทั้งในระบบและนอกระบบ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ, 2530: 105)

ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์, 2529: 368 – 374. กล่าวถึงงานของอุดมศึกษามีสามอย่างคือ สร้างความรู้ (วิจัย) สร้างคน (การสอน) และสร้างสังคม (บริการชุมชน) ดังนั้นภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัย นอกเหนือจากการสอน การวิจัยแล้ว มหาวิทยาลัยต้องให้บริการชุมชนด้วย เพราะมหาวิทยาลัยมีความรู้และมีคนที่รู้ที่ควรใช้ความรู้นั้นทำประโยชน์ให้เต็มที่ ดังที่จรัส สุวรรณเวลา, 2538: 225 – 229. ได้กล่าวถึง บทบาทของมหาวิทยาลัยในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมว่าการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมเป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งของมหาวิทยาลัย วิชาการมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แนวความคิดจึงต้องเปลี่ยนจึงต้องมีสิ่งที่เรียกว่า การศึกษาต่อเนื่อง (Continuing Education) ในความเป็นจริงแล้ว การศึกษาแต่ละคนเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (Life - Long Education) นักวิชาการจะหยุดไม่ได้ ปัจจุบันวิชาการอาจพลิกเปลี่ยนจากหน้ามือเป็นหลังมือ จึงเกิดคำใหม่ว่า Re - Education คือ การศึกษาใหม่เพราะวิชาที่เคยศึกษามาแต่เดิมไม่พอไปสิ้นเชิง เช่น เรื่องคอมพิวเตอร์ ดังนั้น มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องสร้างให้เป็นแหล่งวิชาการ ส่วนหนึ่งต้องนำความรู้เข้ามาจากต่างประเทศ รวมทั้งส่งคนไปเรียนแล้วนำวิชาความรู้เข้ามา ส่วนหนึ่งออกไปทำงานหาประสบการณ์ การสร้างความรู้ที่สำคัญ คือ การศึกษาวิจัย ค้นคว้าต้องมีหลายกระบวนการที่เอาความรู้เข้ามาสร้างเป็นแหล่งวิชาการ แล้วจึงทำหน้าที่ในการสอน เพื่อการผลิตบัณฑิตได้อย่างดี ถ้าใครต้องการใช้วิชาการก็สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และอีก

หน้าที่ของแหล่งวิชาการคือ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม เมื่อเราถือว่าเราเป็นแหล่งวิชาการ เราจำเป็นต้องเป็นผู้บอกสังคมว่า ตามหลักวิชาการเป็นอย่างไร เพื่อให้คนภายนอกเข้าใจ กล่าวโดยสรุป บทบาทของมหาวิทยาลัยในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมซึ่งมีบทบาทซ้อนกันอยู่ กล่าวคือ

- (1) สร้างสมให้เกิดความรู้เป็นแหล่งวิชาการ
- (2) ถ่ายทอดความรู้และเจตนารมณ์สร้างคนใหม่ คือ บัณฑิตทั้งหลาย
- (3) ให้ความรู้ไปใช้ประโยชน์กับผู้ที่ต้องการ
- (4) ชี้นำสังคมในลักษณะต่างๆ ด้วยความรู้ที่มี

2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525: 757 ได้ให้ความหมาย วัฒนธรรม สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะ ในพระราชบัญญัติวัฒนธรรม พุทธศักราช 2485 หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ทางวิทยาการ หมายถึง พฤติกรรม และสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วย การเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน

Dressler, D 1969: 45 – 46 อ้างใน วันทนา ไชยกิจ, 2526: 14 กล่าว ว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคมที่จะได้รับการถ่ายทอดจากยุคหนึ่งไปสู่อีกยุคหนึ่ง ประกอบไปด้วย ทักษะ ความเชื่อและความรู้ต่างๆ

สุพัตรา สุภาพ, 2518: 122 – 123 กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมเป็น สิ่งที่ได้มาโดยการเรียนรู้และต้องเรียนรู้จากมนุษย์ด้วยกัน เป็นมรดกทางสังคมที่มีอยู่แล้วและ บุคคลรุ่นต่อๆ มาได้ปรับปรุงคิดค้นสิ่งใหม่ๆ เพื่อสร้างความเจริญให้วัฒนธรรมของสังคมมนุษย์ให้อยู่ในระดับสูงขึ้น โดยมีภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอด เป็นวิถีชีวิตหรือแบบการดำรงชีวิตที่ไม่ จำเป็นต้องเหมือนกันทุกชาติขึ้นอยู่กับยุคสมัย ลักษณะเฉพาะที่ทำให้เกิดความแตกต่างของกลุ่ม ต่างๆ และเป็นสิ่งที่ไม่คงที่เพราะมนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ปรับปรุงของเดิมให้เหมาะสมกับ สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ชนิตา รัชพลเมือง 2525: 75 กล่าวว่า ระบบการศึกษาทำหน้าที่ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมได้ดีที่สุด เพราะวัตถุประสงค์ของการศึกษาทำให้ผู้เรียนเข้าใจสังคมและ โครงสร้าง รวมทั้งความสัมพันธ์ต่างๆ ในสังคม การศึกษาจะต้องไม่เพียงแต่จะต้องถ่ายทอดและ

บำรุงรักษาวัฒนธรรมในอดีตเท่านั้น แต่จะต้องสร้างให้สมาชิกตระหนักถึงปัจจุบันและอนาคต นั่นคือ การศึกษาเป็นตัวการที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ๆ ได้ ดังนั้นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ต่อสังคม ดังนี้

(1) ถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งในอดีตเป็นหน้าที่ของสถาบันครอบครัวและศาสนา สถาบันการศึกษาถ่ายทอดวัฒนธรรมได้โดยทางการจัดหลักสูตรและเนื้อหาวิชา ตลอดจนกระบวนการเรียนการสอน โดยสอดคล้องค่านิยม ทศนคติ ความเชื่ออันพึงประสงค์ของผู้เรียน

(2) ปรับปรุง ดัดแปลง แก้ไขวัฒนธรรมของชนรุ่นก่อนให้เหมาะสมกับสภาพหรือโครงสร้างสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และในทางกลับกันทำหน้าที่ปรับปรุงดัดแปลงแก้ไขสมาชิกของสังคมให้เหมาะสมกับสภาพจริงของสังคม โดยการดัดแปลงโปรแกรมการเรียนการสอน และหลักสูตรให้สอดคล้องกับสังคม พร้อมกับปรับปรุงพฤติกรรมของผู้เรียนให้ตรงกับความต้องการของสังคม ถ้าทำให้มีสภาพใกล้เคียงกับสังคมจริง จะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสฝึกและเตรียมพร้อมที่จะดำรงชีวิตในสังคม

(3) เสริมสร้างวัฒนธรรมใหม่ เพราะเหตุที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงและเกิดใหม่ได้ตลอดเวลาและโอกาสในสังคม สถาบันการศึกษามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีรูปแบบใหม่ และสร้างสมาชิกรุ่นใหม่ให้เหมาะสมกับรูปแบบนั้นๆ

มหาวิทยาลัยต้องเป็นแหล่งสะสมศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแล้วเผยแพร่ให้สังคมรู้ว่าวัฒนธรรมได้เปลี่ยนไปและสังคมจะเห็นด้วยหรือไม่ อยู่ที่สังคมเอง มหาวิทยาลัยต้องติดตามการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมอย่างจริงจังต่อเนื่องเพื่อเผยแพร่ให้สังคมตระหนักและจัดการตามที่เหมาะสม สถาบันหรือโครงการไทยศึกษาควรได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังและกว้างขวาง และประการสำคัญ มหาวิทยาลัยควรสร้างบรรยากาศทางวัฒนธรรมหลายๆ รูปแบบให้มีขึ้นในมหาวิทยาลัย เช่น มีเสียงดนตรีอยู่เป็นแห่ง มีวัดธรรมวิหารอยู่ส่วนหนึ่ง มีประเพณี และบรรยากาศหลายรูปแบบ เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมให้เป็น Cultural Atmosphere และไม่เป็นการบังคับ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2529: 373 – 374)

2.2.5 ศาสนาในการอุดมศึกษา

วัดเป็นสถาบันทางศาสนาที่มีบทบาททางการศึกษามาแต่โบราณและเป็นที่ยอมรับนับถือสืบเนื่องกันมาด้วย วัดมีกระจัดกระจายทั่วประเทศและเป็นสถานศึกษา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ตามความถนัดความเชี่ยวชาญของพระผู้สอน ดังนั้น ประชาชนในท้องถิ่นย่อมรู้ดีว่าวัดใดมีชื่อเสียง เก่งทางวิชาการสาขาใด ชาวบ้านก็จะนำตัวเองบ้าง บุตรหลานบ้างไปฝากให้พระช่วยสอนวิชาให้ ผู้เรียนก็จะกลายเป็นศิษย์วัดคอยปรนนิบัติพระไปพร้อมกัน

สถานที่จัดการเรียนการสอนได้แก่ หอฉันท์ หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ และกุฏิ เป็นต้น ส่วนวิชาที่เรียนก็มีการสอนศีลธรรม ศาสนา อ่านเขียน และคิดเลขอย่างง่าย ไม่มีการสอนวิชาสามัญ หรืออาจจะมีบ้างแต่ก็น้อยมาก ผลการจัดการศึกษามุ่งเน้นเนื้อหาเพื่อส่งเสริมพลังทางด้านวัฒนธรรมและสถาบันของสังคม กล่าวคือ ยึดถือปรัชญาการศึกษา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม จรรยา ศาสนา และแบบธรรมเนียมของชนชั้นปกครอง (ศุภนิศย์ วัฒนธาดา, 2520: 55 – 56)

ชาติไทย มีพุทธศาสนาเป็นมรดกที่สำคัญอย่างยิ่งที่บรรพบุรุษได้สืบทอดมายังชนรุ่นหลัง โดยผ่านกระบวนการสั่งสม ถ่ายทอดและพัฒนาในแต่ละยุคสมัย ทั้งในด้านวิถีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาในการทำมาหากิน การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ความเชื่อประเพณี และศิลปกรรมแขนงต่างๆ ดังนั้น วัดในพระพุทธศาสนาจึงเป็นศูนย์กลางเพื่อการพัฒนาเยาวชนของชาติสืบมาตลอดในประวัติศาสตร์ จนถึงปัจจุบัน องค์การ ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของสังคมไทย คือ บ้าน วัด และโรงเรียน (บวร) ได้มีความผูกพันและเอื้อเพื่อสงเคราะห์ซึ่งกันและกันมาเป็นเวลายาวนาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทย กล่าวได้ว่า สังคมไทยเป็นสังคมของชาวพุทธโดยแท้ (พรชูลี อาชวอำรุง, 2541: 1)

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อ พ.ศ.2432 มีชื่อเดิมว่า “มหาธาตุวิทยาลัย” และมีพระบรมราชโองการเปลี่ยนนามใหม่ว่า “มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย” เมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2439 โดยมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นอนุสรณ์เฉลิมพระเกียรติของพระองค์สืบไป การเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ได้โปรดเกล้าฯ ให้จัดการบำรุงทั่วไปทุกพระอาราม แต่ยังหาเป็นอันนับว่าบริบูรณ์แท้ไม่ เพราะเป็นแต่สถานที่เล่าเรียนในชั้นต้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งวิทยาลัยที่จะเล่าเรียนพระไตรปิฎกแลวิชาชั้นสูงขึ้นสองสถาน สถานหนึ่งเป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุตินิกาย ให้ตั้งที่วัดบวรนิเวศวรวิหาร พระอารามหลวง พระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นที่เฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระบรมชนกนาถ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกสถานหนึ่งเป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ได้ตั้งไว้ที่วัดมหาธาตุราชวรวิหาร พระอารามหลวงนี้ มีนามว่า “มหาธาตุวิทยาลัย”

เมื่อเริ่มการจัดการศึกษา เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ด้านการพัฒนาบุคลากรของประเทศให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มีความสามารถในการรักษา และเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น พระพิมพ์ธรรม (ซ้อย สุานท์ตตมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ในสมัยนั้นจึงจัดประชุมพระเถระฝ่ายมหานิกาย จำนวน 57 รูป เมื่อวันที่ 9 มกราคม พ.ศ.2490 และประกาศให้มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดำเนินการจัดการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ในระดับมหาวิทยาลัย เปิดสอนระดับปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์เป็นคณะแรก เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2490 และมีพัฒนาการตามลำดับ

พ.ศ. 2500 ปรับเปลี่ยนระบบการวัดผลมาเป็นระบบหน่วยกิต

พ.ศ. 2505 เปิดสอนคณะครุศาสตร์

พ.ศ. 2506 เปิดสอนหลักสูตรแผนกอบรมครุศาสนศึกษา ระดับ

ประกาศนียบัตรและเปิดสอน คณะเอเชียอาคเนย์และเปลี่ยนเป็นคณะมนุษยศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2516

พ.ศ. 2512 ปรับหลักสูตรแผนกอบรมครุศาสนศึกษาเป็นวิทยาลัยครุศาสนศึกษาและปรับเปลี่ยนหน่วยกิตเป็น 200 หน่วยกิต

พ.ศ. 2521 เริ่มขยายการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาไปยังส่วนภูมิภาค เริ่มตั้งวิทยาเขตแห่งแรกที่ จังหวัดหนองคาย และได้ขยายไปยังจังหวัดอื่นๆ ที่มีความพร้อมด้านบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีวิทยาเขตในกำกับดูแล ทั่วประเทศ 10 แห่ง วิทยาลัยสงฆ์ 4 แห่ง และศูนย์การศึกษา 1 แห่ง

พ.ศ.2526 มหาวิทยาลัยได้ปรับปรุงโครงสร้างหลักสูตรระดับปริญญาตรี ใหม่ โดยลดจำนวนหน่วยกิตจาก 200 หน่วยกิต ให้เหลือเพียง 150 หน่วยกิต และปรับเป็นคณะ 4 คณะ คือ คณะพุทธศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์

พ.ศ.2535 คณะกรรมการศึกษาของสงฆ์ ซึ่งมีสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธาน ได้ออกระเบียบคณะกรรมการศึกษาของสงฆ์ว่าด้วยการจัดการศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2535 โดยมหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาและการบริหารให้เป็นไปตามระบบสากล

ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2540 ส่งผลให้มหาวิทยาลัย มีพระราชบัญญัติรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับของรัฐบาลและเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการและไม่เป็นรัฐวิสาหกิจ เน้นจัดการศึกษาวิชาการด้านพระพุทธศาสนา (ประวัติมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2548)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

เมื่อพุทธศักราช 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุ

สามเณร สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงตั้งวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินกิจการของมหามกุฏราชวิทยาลัยขึ้น 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระภิกษุสามเณร
- 2) เพื่อเป็นสถานศึกษาวิทยาการอันเป็นของชาติภูมิและของต่างประเทศ
- 3) เพื่อเป็นสถานที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา

พ.ศ. 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ให้สร้างวิทยาลัยขึ้น โดยพระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ผู้เป็นที่มาแห่งนามมหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2488 เรียกนามมหามกุฏราชวิทยาลัยว่า สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์

พ.ศ. 2489 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ นายกรัฐมนตรี มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงประกาศใช้ระเบียบและหลักสูตรของสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยและเปิดการอบรมการศึกษาแก่ภิกษุสามเณร โดยจัดเป็นหลักสูตรปริญญาศาสตรบัณฑิตไว้ 4 ปี และเปิดเรียนในปีนี้เป็นรุ่นแรก

พ.ศ. 2490 เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ คือกำหนดไว้ว่าผู้ศึกษาจะต้องผ่านการศึกษาระดับเตรียมศาสนศาสตร์ ปีที่ 1-2 ก่อนแล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นปริญญาศาสตรบัณฑิตบัณฑิต ปีที่ 1 ได้

พ.ศ. 2493 เปลี่ยนแปลงหลักสูตรใหม่ คือ กำหนดไว้ว่าผู้ศึกษาจะต้องผ่านชั้นบุรพศึกษา (สมัยนั้นเรียกว่าชั้นมูล) 1 ปี ก่อน จากนั้นก็เข้าศึกษาเตรียมศาสนศาสตร์ 2 ปี แล้วจึงเข้าศึกษาในชั้นปริญญาศาสตรบัณฑิต ปีที่ 1 ใช้เวลาศึกษาภาควิชาการรวม 7 ปี กับจะต้องรับการอบรมพิเศษและค้นคว้าอีก 1 ปี รวมทั้งสิ้น 8 ปี จึงจะมีสิทธิรับปริญญาศาสตรบัณฑิต (ศ.บ.)

พ.ศ. 2498 สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ เสด็จทรงวางศิลาฤกษ์ อาคารเรียนสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งใช้เป็นอาคารเรียนในปัจจุบัน

พ.ศ. 2511 ได้เปลี่ยนแปลงหลักสูตรปริญญาศาสตรบัณฑิต 4 ปี เป็นระบบหน่วยกิต

พ.ศ. 2512 มีคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องการศึกษาของมหาวิทยาลัยสงฆ์ ให้เป็นการศึกษาของคณะสงฆ์ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

พ.ศ. 2513 ได้เปิดการศึกษาครบ 4 คณะ คือ คณะศาสนาและปรัชญา คณะสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ และคณะศึกษาศาสตร์

พ.ศ.2527 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ตราพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะผู้สำเร็จวิชาการศึกษาพระพุทธศาสนา พ.ศ.2527 ให้ผู้สำเร็จวิชาการศึกษาพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรปริญญาศาสนศาสตร์บัณฑิต จากสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีวิทยฐานะชั้นปริญญาตรี เรียกว่า ศาสนศาสตร์บัณฑิต ใช้อักษรย่อว่า ศน.บ.

พ.ศ.2530 เปิดการศึกษาชั้นปริญญาโท เรียกว่า บัณฑิตวิทยาลัย ชั้นเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ.2530 มี 2 คณะ คือ คณะพุทธศาสนาและปรัชญา และคณะพุทธศาสนนิเทศ

พ.ศ.2540 ประกาศพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยรับรองสถานภาพเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐในกำกับรัฐบาลและเป็นนิติบุคคลที่ไม่เป็นส่วนราชการ

2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพทางการศึกษาไว้ในหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ตั้งแต่ มาตราที่ 47 – 51 ดังนี้

มาตรา 47 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา

มาตรา 48 ให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 49 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา

ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

มาตรา 50 ให้สถานศึกษาจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่าเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาหรือบุคคลหรือหน่วยงานภายนอกที่สำนักงานดังกล่าวรับรองที่ทำการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษานั้น

มาตรา 51 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาได้ไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นให้ผู้รับบริการทางการศึกษาโดยตรงได้แก่ ผู้เรียนและผู้ปกครอง และผู้รับบริการทางอ้อม ได้แก่ สถานประกอบการ ประชาชน และสังคมโดยรวม การประกันคุณภาพมีแนวคิดอยู่บนพื้นฐานของการ “ป้องกัน” ไม่ให้เกิดการทำงานที่ไม่มีประสิทธิภาพและผลผลิตไม่มีคุณภาพ (นงราม เศรษฐพานิชและคนอื่น ๆ, 2543 : 7)

โดยที่สถาบันการศึกษามีอิสระในการดำเนินงาน และการตัดสินใจในการบริหารงานสูงขึ้น มีความร่วมมือกับหน่วยงานหลากหลายขึ้น สถาบันการศึกษาจึงมีความรับผิดชอบที่จะต้องแสดงให้เห็นประจักษ์แก่สังคมว่าได้ใช้อำนาจหน้าที่ และความมีอิสระในการบริหารงานไปอย่างถูกต้องเหมาะสม ควรแก่ทรัพยากรที่ได้รับจากแหล่งต่าง ๆ และเป็นประโยชน์แก่สังคมตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย นั่นคือ ความสามารถตรวจสอบได้ (Accountability) ที่จำเป็นต้องมีควบคู่ไปพร้อมกับอิสระในการบริหารงาน (อมรวิรัช นาคกรทรรพ, 2540 : 202-203)

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษา ได้มีการพัฒนาและส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน (นงราม เศรษฐพานิชและคนอื่น ๆ, 2543 : 7-8)

1. **การควบคุมคุณภาพ** เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ และการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน
2. **การตรวจสอบคุณภาพ** เป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด
3. **การประเมินคุณภาพ** เป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา โดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่ และหน่วยงานต้นสังกัดในส่วนกลาง ซึ่งถึงแม้จะเป็นบุคคลภายนอก แต่ก็ยังถือว่าเป็นการประเมินภายใน เพราะดำเนินการโดยหน่วยงานที่อยู่ในสายการบริหารของสถานศึกษา ซึ่งจะดำเนินการตรวจเยี่ยมและประเมินสถานศึกษาเป็นระยะ ๆ ตามที่กำหนดโดยหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้ความช่วยเหลือ และส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษามีการ

พัฒนาคุณภาพอันเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนรับการประเมินภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ซึ่งเป็นองค์การมหาชน

การตรวจสอบ ติดตามและประเมินทางการอุดมศึกษา

การตรวจสอบ หมายถึง การค้นหาความผิดพลาดของการดำเนินงาน หรือ ผลงาน

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่มุ่งหาคำตอบว่านโยบาย แผนงาน โครงการว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และผลระหว่างนโยบาย แผนงาน โครงการกับผลลัพธ์และผลกระทบเป็นอย่างไร

หลักการปฏิบัติมีดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษา มีหน้าที่และความรับผิดชอบต่อผู้เรียน สาธารณชน และสังคมของประเทศ จึงต้องพัฒนาระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล การดำเนินงานของตน บนพื้นฐานของควมมีอิสระในการปกครองตนเอง ควมมีอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงาน ความเป็นเลิศทางวิชาการ ควมมีเสรีภาพทางวิชาการ มีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการอุดมศึกษา และได้รับการจัดสรรงบประมาณแบบหมวดเงินอุดหนุนทั่วไป

2. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง จะได้รับการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ และการดำเนินงานจากองค์กรอิสระภายนอกอย่างต่อเนือง

3. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ต้องนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น (พรชูลี อาชวอำรุงและคณะ, 2543; Davis and Morral, 1974)

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งหรือชุมชนของความรู้หรือปัญญา เครื่องบ่งชี้คุณภาพทางวิชาการก็ต้องวางอยู่บนรากฐานความรู้ มีทั้งทางตรง และทางอ้อม และทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ประกอบด้วย คุณภาพผลผลิต บัณฑิต, ผลงานวิจัย คุณภาพงานบริการ คุณภาพการศึกษา และคุณภาพอาจารย์ บรรยากาศทางวิชาการ และบรรยากาศในมหาวิทยาลัย (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2541 : 13-22) กล่าวโดยสรุปดังนี้

คุณภาพผลผลิต ผลผลิตของมหาวิทยาลัยที่แสดงถึงคุณภาพของแหล่งความรู้ หรือแหล่งวิชาการ ได้แก่

บัณฑิต คุณภาพของบัณฑิตเป็นเครื่องชี้คุณภาพของมหาวิทยาลัย บัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถสูง เมื่อออกมาประกอบวิชาชีพ ปฏิบัติการหรือสร้างผลงานให้ประจักษ์ย่อมแสดงถึงคุณภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

ผลงานวิจัย การวิจัยมุ่งเน้นเพื่อการค้นพบ หรือการได้มาซึ่งความรู้ใหม่ในสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง หรือเรื่องเฉพาะทางในแนวคิดเป็นสำคัญ โดยการตีพิมพ์ในวารสารที่ยอมรับกันนานาชาติ รางวัลที่ให้แก่ผลงานวิจัย หรือแก่นักวิจัยที่ค้นพบ ทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ นอกจากนี้กำลังทรัพย์เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดอีกอย่างหนึ่งของการวิจัย นักวิจัยสามารถหาทุนได้จากแหล่งทุนภายนอก โดยเฉพาะแหล่งทุน นานาชาติ ที่มีการแข่งขันสูง จึงสะท้อนให้เห็นคุณภาพของงานวิจัยด้วย

คุณภาพงานบริการ หมายถึงงานบริการทั้งปวงที่ต้องการใช้ความรู้เป็นฐานในการให้บริการ

คุณภาพการศึกษาและคุณภาพอาจารย์ ความรู้ความสามารถและคุณภาพในเชิงการสอนย่อมดึงดูดนิสิตนักศึกษาเข้าสู่สถาบัน เช่นเดียวกับนักวิชาการที่มีชื่อเสียงในด้านการศึกษาย่อมดึงดูดนิสิต นักศึกษาระดับบัณฑิตมาสู่สถาบันเช่นกัน นอกจากนี้สิ่งที่ควรคำนึงในเรื่องระบบ และโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา ที่ต้องเอื้ออำนวยในการปฏิบัติงานของอาจารย์ เพราะอาจารย์ที่มีคุณภาพย่อมเลือกที่จะไปทำงานในสถาบันอุดมศึกษาอื่น หรือในอาชีพอื่นอันจะส่งผลให้เกิดภาวะสมองไหล หรือขาดอาจารย์ที่มีคุณภาพ

บรรยากาศทางวิชาการ เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมหรือต่อต้าน ในสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ ความรู้ ความสามารถสูง มีประสบการณ์ มีความรับผิดชอบ มีการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเชิงวิชาการในรูปแบบต่าง ๆ การแลกเปลี่ยน ได้เถียงเพื่อให้เกิดความหลากหลายในแนวความคิด เพื่อการสร้างสติปัญญา นอกจากนี้มีระบบสารสนเทศ และห้องสมุดที่ดี เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องแสดงคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา

บรรยากาศในมหาวิทยาลัย เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมและประเพณีของมหาวิทยาลัย การที่นิสิตนักศึกษาที่มีคุณภาพมาจากชาติต่าง ๆ มีกิจกรรมด้านสังคม ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา การดนตรี มีชมรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในด้านการส่งเสริมสติปัญญา และศิลปวัฒนธรรม เหล่านี้ย่อมเป็นเครื่องแสดงถึงบรรยากาศที่ดีในมหาวิทยาลัย และแสดงคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา

การประกันคุณภาพทางวิชาการ เป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในการจัดทำโครงสร้าง และระบบการประกันคุณภาพภายใน นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง การมีข้อบังคับ หรือระเบียบที่กำหนดมาตรฐานการประกันคุณภาพในเรื่องต่าง ๆ เช่น อัตราส่วนนิสิต นักศึกษาต่ออาจารย์ การเรียนการสอนที่เน้นการค้นคว้าด้วยตนเอง ได้แก่ การสัมมนา อภิปราย

กลุ่มย่อย การเขียนรายงาน การทำวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษา การสอบวิทยานิพนธ์ โดยให้มีกรรมการที่เป็นบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยหรือนอกประเทศ การกำหนดให้มีมาตรฐานของโครงสร้างพื้นฐาน เช่นวารสาร ตำรา ฐานข้อมูล และการบริการสารสนเทศอื่น ๆ การกำหนดให้สามารถเข้าค้นข้อมูล และฐานข้อมูลประเภทต่าง ๆ โดยเทคโนโลยีสมัยใหม่ และการได้มาซึ่งเอกสารต้นฉบับอย่างรวดเร็ว การกำหนดให้เขียนวิทยานิพนธ์เป็นภาษาอังกฤษ ในสายที่ไม่ใช่ภาษาไทย เป็นต้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการประกันคุณภาพทางวิชาการเบื้องต้นภายในสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ มหาวิทยาลัยอาจกำหนดให้มีองค์กร หรือคณะกรรมการภายใน มีหน้าที่รับผิดชอบการประกันคุณภาพทางวิชาการโดยตรง เพื่อให้เกิดความมั่นใจในขบวนการขั้นต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ดังนั้นการบริหารจัดการภายในเพื่อประกันคุณภาพทางวิชาการภายในของสถาบันอุดมศึกษาควรมีขอบเขตครอบคลุม (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2541 : 60-63)

1. กลไกเพื่อการสร้างมาตรฐานและข้อกำหนดคุณภาพ (Quality Standard and Guidelines) ของสถาบัน ทั้งในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (เช่น ระบบห้องสมุด และสารสนเทศ สไลด์ทัศนอุปกรณ์ ห้องปฏิบัติการ), ระบบการบริหารการศึกษารวมทั้งระบบการเรียนการสอน, ระบบการประเมินผลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ (เช่น การสอน, วิทยานิพนธ์)

2. กลไกสำหรับการประเมินและตรวจสอบคุณภาพ (Quality Assessment and Quality Audit) พึ่งมีข้อกำหนดให้สามารถเลือกอำนาจให้มีการประเมิน และตรวจสอบจากบุคคล หรือ กลุ่มบุคคล หรือองค์กรภายนอก ที่มีได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษานั้น

3. กลไกการประกันคุณภาพ (Quality Assurance) เพื่อให้ความมั่นใจว่าได้คุณภาพตามที่ได้ตั้งมาตรฐานหรือข้อกำหนด โดยเฉพาะเมื่อได้ทำการประเมินและตรวจสอบแล้วว่า เรื่องหรือกิจกรรมนั้น ๆ ยังไม่ถึงระดับที่ได้ตั้งไว้ จะต้องมีการและวิธีการแก้ไขให้ได้มาตรฐานที่ตั้งไว้ชัดเจน และมีความมั่นใจในความสำเร็จของการปรับปรุงแก้ไขนั้น

อนึ่ง จะต้องคำนึงเสมอว่าการอุดมศึกษามีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น กลไกทั้งสามประการนั้น จะต้องมีความคล่องตัว และเลือกอำนาจ ให้สามารถปรับเปลี่ยนได้รวดเร็ว เพื่อคงศักยภาพความได้เปรียบในเชิงแข่งขันในด้านนี้ ที่มีความเข้มข้น และรุนแรงในปัจจุบัน

3. หลักสูตรและการสอน

3.1 หลักสูตร

ปีที่ป เมธาคุณวุฒิ, 2544 กล่าวถึง หลักสูตรในระดับอุดมศึกษา ถือเป็นหัวใจของการจัดการอุดมศึกษา เพราะสถาบันอุดมศึกษาจะมีความหลากหลายได้นั้น หลักสูตรหรือโปรแกรมการศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตร มี 4 ส่วน คือ การศึกษาทั่วไป (General Education) การศึกษาระดับวิชาชีพเฉพาะ (Specialized Education) การศึกษาเพิ่มเติม

(Exploration Education) และการศึกษาเสริม (Enrichment Education) ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพิ่มเติมและการศึกษาเสริมจะจัดออกมาในลักษณะหมวดวิชาเลือกเสรี ดังนั้น หลักสูตรระดับอุดมศึกษาจะประกอบด้วยหลักสูตรวิชาชีพ หลักสูตรการศึกษาทั่วไป หลักสูตรวิชาเลือกซึ่งจะมีเนื้อหาวิชา รายวิชา และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาทุกๆ ด้าน (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2542)

ทิพวรรณ รัตนวงศ์, 2532: 18 กล่าวถึง หลักการของหลักสูตร ได้แก่ ข้อความที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อและเจตจำนงที่จะดำเนินการในการผลิตคนตามที่หลักสูตรต้องการ หลักสูตรจึงทำหน้าที่เป็นหลักหรือเกณฑ์กว้างๆ ในการกำหนดจุดมุ่งหมายและโครงสร้างหลักสูตร ส่วนจุดหมาย (Aim) จะใช้คำว่า จุดมุ่งหมายหรือ จุดประสงค์ หรือวัตถุประสงค์ก็ได้ และสามารถแบ่งจุดหมายของการศึกษาออกได้เป็น 6 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับการศึกษา ระดับหลักสูตร ระดับวิชา ระดับรายวิชา และระดับการสอน

เอกลักษณ์ของการอุดมศึกษา คือ ระดับการวิจัยที่ลุ่มลึก และมีผลงานวิจัยจำนวนมาก การทุ่มเทของคณาจารย์ที่ให้กับงานวิจัยนั้น ถือว่าเป็นเครื่องประกันที่สำคัญว่า การอุดมศึกษามีคุณภาพ มหาวิทยาลัยดั้งเดิมยึดหลักการว่า อาจารย์จะต้องมีความสามารถในการสอนและการวิจัย ซึ่งถือเป็นรูปแบบวิชาชีพของบุคลากรทางวิชาการ รูปแบบนี้เปลี่ยนแปลงไปในบริบทของการอุดมศึกษาเพื่อมวลชน ซึ่งทำให้เกิดหลักสูตรสั้นๆ ซึ่งเน้นอาชีพมากขึ้น และลดความสำคัญของการทำงานวิจัยลง โดยมอบให้แก่ผู้ชำนาญการภายนอก หรือนักวิชาชีพวิจัย โดยเฉพาะ นอกจากนี้ วิธีการสอนที่มีลักษณะแปลกใหม่ในการอุดมศึกษา เช่น การศึกษาทางไกล ได้เปลี่ยนลักษณะของบุคลากรที่ต้องการอีกด้วย ผลของการอุดมศึกษาเพื่อมวลชนและทรัพยากรทางการเงินซึ่งลดลง ทำให้นักวิชาการหลายคนมีโอกาสน้อยลงที่จะทำวิจัยที่มีความสอดคล้องต่อความสนใจ และความชำนาญพิเศษของตน ในหลายๆ กรณี เกิดตำแหน่งที่สอนอย่างเดียวขึ้น เป็นรูปแบบใหม่ของบุคลากรทางวิชาชีพทั่วโลก (พรชูลี อาชาวอำรุง, 2546 (ช) : 6)

3.2 การเรียนการสอน

การเรียนการสอน เป็นจุดมุ่งหมายแรกของมหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษา ยังมีจุดมุ่งหมายของการสอนเพื่อการอาชีพอีกด้วย การสอนวิชาชีพในสมัยก่อนนั้นเป็นการสอนจากชีวิตของจริงและสภาพจริง เป็นการฝึกฝนชนิดที่เรียกว่า ฝึกปฏิบัติงาน (Apprenticeship) เป็นการผสมผสานทฤษฎีและการปฏิบัติเข้าด้วยกันอย่างแท้จริง ดังนั้นการสอนจึงเน้นครู คนใดมีความชำนาญด้านใดก็สอนด้านนั้นในยุโรปสมัยกลาง ครูจะไปรวมกันตั้งสำนัก เรียกว่า สำนักของครู (University of Masters) หรือ ถ้านักเรียนจะไปรวมกันเองแล้วหาครูมาสอนกลายเป็นสำนักของนักเรียน (University of Students) คำว่า มหาวิทยาลัย (University หรือ Universitas) จึงเกิดขึ้นในยุคนี้มีความหมายถึงกลุ่มคนที่รวมกลุ่มกันอยู่ (The Society, The Whole) เพื่อ

ประโยชน์และความเป็นอิสระในการที่จะศึกษาและค้นคว้าสิ่งที่ตนเองสนใจ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ทศนา แชมมณี, 2545: 110 – 154 กล่าวถึงหลักการและแนวคิดในการจัดการเรียน จัดสรรแบบเป็น 3 หมวด โดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้สอน และผู้เรียน ดังนี้

1. หลักการจัดการเรียนการสอน แบบ ครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Centered Instruction) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาสาระ ข้อความรู้ ข้อมูล ข้อเท็จจริง รวมทั้งทักษะต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วและเป็นที่เข้าใจของผู้เรียน เช่น การจัดการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instruction)

2. หลักการจัดการเรียนการสอน แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Instruction) เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมอย่างตื่นตัว (Active Participation) ทั้งทางกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ในกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้โดยมีบทบาทดังกล่าวมากกว่าอาจารย์ โดยมีจุดเน้นของการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

2.1 แบบเน้นผู้เรียน ได้แก่

2.1.1 การจัดการเรียนการสอนแบบเอกัตภาพ (Individualized Instruction) ผู้เรียนแต่ละคนมีภูมิหลัง สติปัญญา ความสามารถ ความถนัด แบบการเรียนรู้ ความสนใจ และความต้องการไม่เหมือนกัน การสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี และสามารถพัฒนาศักยภาพของแต่ละบุคคล

2.1.2 การจัดการเรียนรู้แบบนำตนเอง (Self – Directed Learning) เป็นการเรียนรู้แบบให้ช่วยฝึกฝนให้ผู้เรียนพึ่งพาตนเองและพัฒนาตนเองได้ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละบุคคลมีแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ที่แตกต่างกัน การเรียนรู้แบบนำตนเอง จะช่วยให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้ได้ดี

2.2 แบบเน้นความรู้ ความสามารถ ได้แก่

2.2.1 การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery Learning) เป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับเวลา หากผู้เรียนได้รับโอกาสและคุณภาพการสอนที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละบุคคล

2.2.2 การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept – Based Instruction) เป็นการเน้นการเรียนรู้ความคิดเชิงนามธรรม แบบองค์รวม ให้เห็นความสัมพันธ์ของข้อมูลความรู้ต่างๆ

2.3 แบบเน้นประสบการณ์

2.3.1 การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เริ่มจากประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมเห็นได้ชัดเจน สามารถนำไปสู่การเรียนรู้เชิงนามธรรม อันจะส่งผลต่อการคิดการปฏิบัติหรือการกระทำใหม่ๆ ต่อไป

2.3.2 การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning) เป็นการเรียนรู้จากรูปธรรมไปสู่นามธรรม อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคิดความรู้ใหม่ด้วยตนเอง จึงทำให้มีความหมายต่อตนเองและต้องการที่จะนำไปรับใช้สังคม ตามความต้องการของชุมชนและสังคม

2.3.3 การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) เป็นการเรียนรู้ที่มีความสัมพันธ์กับบริบทของเรื่องนั้นๆ โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมที่สัมพันธ์กับความเป็นจริง จึงสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

2.4 แบบเน้นปัญหา

2.4.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem – Based Instruction) ปัญหาสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดภาวะสงสัยและต้องการแสวงหาความรู้ เพื่อขจัดความสงสัย การให้ผู้เรียนได้เผชิญปัญหาจริงหรือสถานการณ์ต่าง ๆ และคิดหาทางแก้ปัญหา จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการต่างๆ อันเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.4.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project – Based Instruction)

- โครงการหรือโครงการงาน เป็นกิจกรรมที่มีบริบทจริงเชื่อมโยงอยู่ ดังนั้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจึงสัมพันธ์กับความเป็นจริง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง
- การให้ผู้เรียนทำโครงการหรือโครงการงาน เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าสู่กระบวนการสืบสอบ (Process of Inquiry) ซึ่งผู้เรียนต้องใช้การคิดที่ซับซ้อนขึ้น จึงเป็นการพัฒนาสติปัญญาด้วย
- ช่วยให้ผู้เรียนได้ผลิตงานที่เป็นรูปธรรมออกมาแสดงถึงความรู้ ความคิดของผู้เรียน สามารถนำมาอภิปรายแลกเปลี่ยน และวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างชัดเจน
- การแสดงผลงานต่อสาธารณชน สามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ และการทำงานให้แก่ผู้เรียนได้
- สามารถช่วยดึงศักยภาพต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนออกมาใช้ประโยชน์ด้วย

2.5 แบบเน้นทักษะกระบวนการ

2.5.1 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสอบ (Inquiry – Based Instruction) เป็นการสืบสอบด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Inquiry) เป็นกระบวนการที่จำเป็นต่อการแสวงหาและศึกษาข้อความรู้ต่างๆ คำถามที่เหมาะสมสามารถนำผู้เรียนไปสู่การค้นพบข้อความรู้ใหม่ๆ ได้

2.5.2 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด (Thinking – Based Instruction) กระบวนการคิดเป็นกระบวนการทางสติปัญญา ซึ่งอาศัยสิ่งเร้าและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การฝึกทักษะการคิด การใช้ลักษณะการคิดแบบต่างๆ รวมทั้งกระบวนการคิดที่หลากหลายจะช่วยให้การคิดอย่างจริงจังและอย่างมีเป้าหมายของผู้เรียนเป็นไปอย่างมีคุณภาพมากขึ้น

2.5.3 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม (Group Process – Based Instruction) เป็นกระบวนการในการทำงานร่วมกันของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และมีการดำเนินงานร่วมกัน โดยผู้นำกลุ่มและสมาชิกกลุ่มต่างก็ทำหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม และมีกระบวนการทำงานที่ดี เพื่อนำกลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.5.4 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการวิจัย (Research – Based Instruction) เป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ใช้ในการแสวงหาความรู้เพื่อให้ได้ข้อมูลความรู้ที่เชื่อถือได้ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีความหมายต่อตนเองในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.5.5 การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Instruction for Self – Directed Learning) ผู้เรียนทุกคนมีความสนใจใฝ่รู้ อยู่เป็นธรรมชาติ หากได้รับการส่งเสริมให้รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ได้รับการฝึกฝนทักษะที่จำเป็นต่อการศึกษาค้นคว้าความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจได้ตลอดชีวิต

2.6 แบบเน้นบูรณาการ

- การเรียนรู้ที่ดีควรมีลักษณะเป็นองค์รวม
- การเรียนรู้การแก้ปัญหาโดยใช้ความรู้หลายๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการทั้งด้านความรู้ ทักษะและเจตคติไปพร้อมๆ กัน

3. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู (Instruction Without Teacher)

การนำเทคโนโลยีทางการศึกษาได้พัฒนาก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนจึงขยายไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยี

ต่างๆ ผู้สอนอาจเป็นผู้วางแผน ติดตามและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่ผู้สอนไม่มีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยอาศัยสื่อและเทคโนโลยีต่างๆ)

3.1 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (Programmed Instruction) เป็นการให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถ มีการตรวจสอบการเรียนรู้ของตนเอง จากทฤษฎีการเรียนรู้และจัดแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนย่อยๆ ที่มีความต่อเนื่องเป็นลำดับและนำเสนอทีละขั้น ไม่มีการข้ามขั้นตอน ช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเนื้อหาสาระนั้นได้ดี

3.2 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer Assisted Instruction) เป็นการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือขยายขอบเขตความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เรียนรู้ได้เร็วและเรียนรู้ได้ดี ตามความสามารถของผู้เรียน

3.3 การจัดการเรียนการสอนทางไกล (Distance Instruction) เป็นการจัดการเรียนการสอนทางไกล โดยให้ผู้สอนถ่ายทอดความรู้ผ่านทางสื่อมวลชน และสื่อโทรคมนาคมต่างๆ สามารถช่วยให้ผู้เรียนจำนวนมากที่อยู่ในที่ต่างๆ ได้เรียนรู้ โดยที่คุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างไปจากการจัดอยู่ในที่ต่างๆ ได้เรียนรู้ โดยที่คุณภาพการศึกษาไม่แตกต่างไปจากการจัดการเรียนการสอนตามปกติ

3.4 การจัดการเรียนการสอนผ่านเครือข่ายเว็ลด์ ไรด์ เว็บ (Web – Based Instruction) เป็นการใช้แหล่งทรัพยากรสารสนเทศที่กว้างขวางสามารถเข้าถึงข้อมูลสืบค้นเนื้อหาสาระความรู้จากเครือข่ายต่างๆ ทั่วโลกได้อย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการผสมผสานระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติบนความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานเอกชน เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้จริงจากการปฏิบัติงานในสถานที่จริง ดังนั้นการจัดการศึกษาที่เน้นความร่วมมือระดับอุดมศึกษา ได้มีการขยายไปยังหน่วยงานเอกชนกับมหาวิทยาลัย ในรูปแบบการเรียนรู้เชิงความร่วมมือ ซึ่งช่วยให้มีการเคลื่อนย้ายการเรียนรู้จากมหาวิทยาลัยไปสู่สิ่งที่เป็นความจริงในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งมีความเป็นอยู่และวัฒนธรรมตลอดจนสภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพอีกแบบหนึ่ง (Thorne and Milner, 1998 อ้างใน ปทีป เมธาคณวุฒิ, 2546: 3) ความร่วมมืออาจจะเป็นในลักษณะความร่วมมือร่วมใจ (Collaboration) เป็นความร่วมมือกับหน่วยงานหรือสถาบันโดยไม่มีความสัมพันธ์กันมาก่อน เป็นความร่วมมือของการเข้าไปทำงานร่วมกัน ให้ความช่วยเหลือ หรือตั้งเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน ความร่วมมืออาจจะเป็นในลักษณะหุ้นส่วน (Partnership) ที่พบในการบริหารงานของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนบางแห่ง

หรือการร่วมมือในลักษณะของพันธมิตร (Alliance) ที่พบในการให้ความช่วยเหลือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2546: 3)

สหกิจศึกษา (Co – operative Education) เป็นระบบการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติงานในสถานประกอบการอย่างมีระบบ โดยจัดให้มีการเรียนในสถานศึกษาร่วมกับการจัดให้นิสิตนักศึกษาไปปฏิบัติงานจริงในฐานะพนักงานชั่วคราว ณ สถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบที่แน่นอนเป็นงานที่มีคุณภาพ ทำงานเต็มเวลา (Full Time) โดยมีระยะเวลาปฏิบัติงานเต็ม ภาคการศึกษา (16 สัปดาห์ หรือ 4 เดือน) และจะต้องมีค่าตอบแทนตามสมควร แนวคิดในการจัดสหกิจศึกษานั้น ได้เริ่มพัฒนาขึ้นในประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกา ในช่วงปี พ.ศ. 2446 – 2452 เรียกว่า ระบบการศึกษาแบบสหกิจศึกษา (Co – operative Education) ในสหรัฐอเมริกาพบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ระบบนี้ก้าวหน้ามาก เนื่องจากได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาล และความร่วมมือจากสถานประกอบการ ปัจจุบันนี้สถาบันการศึกษาทั่วโลกจำนวนประมาณร้อยละ 33 นำระบบสหกิจศึกษามาใช้และพัฒนาไปจนถึงระดับที่มีการแลกเปลี่ยนนิสิตนักศึกษาเข้าปฏิบัติงานในระดับนานาชาติอีกด้วย ในประเทศไทยมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารีได้นำการศึกษาแบบสหกิจศึกษาประยุกต์ใช้เป็นแห่งแรก โดยเริ่มดำเนินการก่อตั้งโครงการสหกิจศึกษาและพัฒนาอาชีพเมื่อปี พ.ศ. 2537 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มเติมประสบการณ์ทางด้านอาชีพและการพัฒนาตนเองแก่นิสิตนักศึกษาในรูปแบบที่มีคุณค่าเหนือกว่าการฝึกงาน และเป็นการเปิดโอกาสให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพบัณฑิต ซึ่งส่งผลทำให้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับสถานประกอบการอีกด้วย (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2546: 46)

3.3 การประเมินผล

เมื่อหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งได้รับการยอมรับในหมู่คณาจารย์ให้ใช้ได้ระยะหนึ่งแล้ว ควรมีการประเมินผล เพื่อให้ทราบว่ามีความเหมาะสมใดที่สามารถปฏิบัติได้หรือสอนไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542: 27)

ข้อควรคำนึงการนำผลการประเมินการเรียนการสอนไปใช้ได้แก่ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542: 45)

(1) ไม่ว่าจะไปใช้เพื่อประโยชน์อะไรก็ตามควรแจ้งให้ผู้สอนทราบก่อนเป็นอันดับแรก เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับผู้สอนโดยตรง ผู้สอนควรจะได้ทราบว่าผลการสอนของตนได้ส่งไปที่ไหน เพื่ออะไร

(2) ผลการประเมินไม่ควรใช้ข้อมูลด้านเดียว เช่น ไม่ควรใช้ข้อมูลจากผู้บังคับบัญชา หรือจากเพื่อนร่วมงาน หรือจากผู้เรียน ด้านเดียว แต่ควรใช้ข้อมูลหลายๆ อย่างจากหลายๆ กลุ่มประกอบกัน

(3) ข้อมูลลักษณะหนึ่งควรใช้เพื่อประโยชน์อย่างหนึ่ง ไม่ควรใช้ปะปนกัน ถ้าได้ข้อมูลมาเพื่อการปรับปรุงการสอน ก็ไม่ควรนำไปใช้เพื่อการบริหาร

(4) การพิจารณาผลไม่ควรพิจารณาคนเดียว แม้ในการประเมินผลการสอนของอาจารย์เองก็ตาม ถ้ามีคนอื่นช่วยวิเคราะห์ วิพากษ์ วิจัยด้วยก็จะทำให้การประเมินผลกว้างขวางและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

4. นิสิตนักศึกษา

4.1 กิจการนิสิตนักศึกษา

โคลเทร์ (Clothier, 1931 อ้างใน สำเนา ขจรศิลป์, 2539 : 41 – 43) ได้กล่าวถึงหลักการของกิจการนิสิตนักศึกษา 16 ประการ คือ

1. นิสิตนักศึกษาแต่ละคน มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านความถนัด เช่น การใช้มือ การใช้สมอง เพื่อประกอบอาชีพ ความสนใจในการงาน ตลอดจนบุคลิกภาพในด้านต่าง ๆ สถาบันอุดมศึกษา ต้องทราบความแตกต่างของนิสิตนักศึกษาดังกล่าว เพื่อจัดการศึกษา ทั้งในหลักสูตรและนอกหลักสูตร ตลอดจนการแนะแนว ให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของนิสิตนักศึกษา

2. หน่วยงานทุกแห่งในสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งผู้บริหาร อาจารย์ นักแนะแนว และบุคลากรอื่น ๆ ที่ต้องติดต่อกับนิสิตนักศึกษา ควรเข้าใจถึงความแตกต่างของนิสิตนักศึกษา

3. ฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจถึงความแตกต่างของนิสิตนักศึกษา

4. สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ควรจัดดำเนินการ ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมและอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม และรักษาความสัมพันธ์อันดี ระหว่างนิสิตนักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร

5. สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง ควรคัดเลือกนักเรียน ที่มีความเหมาะสม ทั้งทางด้านความรู้ และร่างกาย ที่สมควรเข้าเป็นนิสิตนักศึกษา

6. สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดบริการให้คำปรึกษา (Counseling Services) ทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ ปัญหาส่วนตัว และสังคมให้แก่นิสิตนักศึกษา

7. สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดปฐมนิเทศ และปัจฉิมนิเทศเพื่อช่วยให้นักศึกษานักศึกษาได้ปรับตัวเข้าสู่สภาพแวดล้อมใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. สถาบันอุดมศึกษา มีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบต่อสุขภาพของนิสิตนักศึกษา ซึ่งมีผลโดยตรงกับความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของนิสิตนักศึกษา ฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา ควรจัดบริการอนามัย ซึ่งมีแพทย์คอยให้การรักษาพยาบาล
9. สถาบันอุดมศึกษา มีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบ ต่อสุขภาพจิตของนิสิตนักศึกษา จึงควรจัดบริการเกี่ยวกับสุขภาพจิตของนิสิตนักศึกษา ควบคู่กับการรักษาพยาบาลทางด้านสุขภาพร่างกาย
10. สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพ ซึ่งรวมถึงที่พักอาศัย มีผลโดยตรงต่อกำลังขวัญในการทำงาน ความสำเร็จในการศึกษา และการพัฒนาบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา ที่จะต้องจัดบริการหอพักให้นักศึกษานิสิตนักศึกษา
11. สถาบันอุดมศึกษา ควรช่วยเหลือนิสิตนักศึกษา ที่มีความเดือดร้อนในด้านทางการเงิน โดยจัดบริการในด้านต่าง ๆ เช่น จัดหางานพิเศษนอกเวลาเรียน จัดบริการให้กู้เงิน ในกรณีฉุกเฉิน ตลอดจนจัดหาทุนการศึกษา ให้นักศึกษานิสิตนักศึกษาที่มีความขัดสนยากจน
12. ควรส่งเสริมให้นักศึกษานิสิตนักศึกษา จัดกิจกรรมประเภทต่าง ๆ และสนับสนุนให้นักศึกษานิสิตนักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมให้มาก และต้องระมัดระวังไม่ขัดขวางต่อการพัฒนาความคิดริเริ่มภาวะผู้นำและความรับผิดชอบของนิสิตนักศึกษา ตลอดจนต้องใช้ความพยายาม บูรณาการกิจกรรมนิสิตนักศึกษาเข้ากับหลักสูตรการศึกษา ของสถาบันอุดมศึกษา
13. การจัดทำระเบียบนิสิตนักศึกษา ที่สมบูรณ์นั้น มีความสำคัญต่องานกิจการนิสิตนักศึกษาและการพัฒนานิสิตนักศึกษาเป็นอย่างมากจึงควรจัดทำ และเก็บรักษา ระเบียบสะสมของนิสิตนักศึกษาทุกคนไว้ เพื่อให้บุคลากรฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา ผู้บริหาร และอาจารย์ ได้ใช้ระเบียบนิสิตนักศึกษา ที่มีความสมบูรณ์ทั้งด้านภูมิหลังของนิสิตนักศึกษา ด้านวิชาการ ด้านกิจกรรม ตลอดจนความสามารถทางด้านอื่น ๆ
14. สถาบันอุดมศึกษา ต้องตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัยเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาและงานกิจการนิสิตนักศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจการนิสิตนักศึกษา โดยต้องให้การสนับสนุนด้านบุคลากร งบประมาณ เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ
15. สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดบริการแนะแนวอาชีพ ซึ่งรวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของอาชีพต่าง ๆ ภาวะตลาดแรงงาน การช่วยให้นักศึกษานิสิตนักศึกษาทราบความถนัด ความสนใจ และสามารถตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม
16. สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดบริการจัดหางานให้นักศึกษานิสิตนักศึกษา ซึ่งรวมถึงการติดต่อกับผู้จ้างงาน การช่วยเหลือให้นักศึกษานิสิตนักศึกษาได้เข้าทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ โดยให้นักศึกษานิสิตนักศึกษา

นักศึกษาเป็นผู้ตัดสินใจเลือกงานเอง ตลอดจนคอยติดตามช่วยเหลือ ผู้ที่ตัดสินใจเลือกงานผิด ให้เข้าทำงานที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษา

4.2 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

กู๊ด (Good, 1970 อ้างในพรชูลี อาชวอำรุง, 2525: 121) ได้ให้ความหมายกิจกรรมนิสิตนักศึกษา (กิจกรรมเสริมหลักสูตร) เป็นโปรแกรมและการดำเนินงาน ซึ่งนิสิตนักศึกษาหรือสถานศึกษาจัดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนาน เพิ่มพูนความรู้และส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่างๆ ซึ่งเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาได้แสดงความสามารถ ทักษะที่ไม่มีการให้หน่วยกิต นิสิตนักศึกษาต้องจัดหาเงินมาดำเนินการเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมแนะนำของสถานศึกษา การจัดกิจกรรมนิสิตศึกษานั้น ต้องอยู่บนรากฐานที่จะดำเนินการให้เป็นไปตามเป้าหมายตามที่ได้วางไว้

ลำเนาวิ ขจรศิลป์, 2538 : 117-118 ได้ให้ความหมายกิจกรรมนิสิตนักศึกษาตามที่นักการอุดมศึกษาได้ให้ไว้หลายคน อาทิ โคลเทียร์ (Clotheir, 1931) ลอยด์โจนส์ (Lloyd – Jones, 1634) และคาวลีย์ (Cowley, 1959) พิจารณาที่ลักษณะของกิจกรรม เช่น กิจกรรมหลายประเภทที่ไม่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรโดยตรงจึงเรียกว่า “กิจกรรมนอกหลักสูตร” (Extra Curricular Activities) สำหรับกิจกรรมบางประเภท เช่น กิจกรรมด้านวิชาการ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับหลักสูตร โดยมากอาจารย์ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ด้านวิชาการในหลักสูตร จึงเรียกว่า “กิจกรรมร่วมหลักสูตร” (Co – Curricular Activities) นักการอุดมศึกษาบางคน เรียกกิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดแตกต่างออกไปอีก เช่น เฟรเดอริค (Frederick, 1965) มีแนวความคิดที่เกิดจากผลงานของคณะกรรมการซึ่ง ชาลส์ ดับปิว อีลิออต (Charles W, Eliot) ได้แบ่งหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาไว้เป็นสองส่วน คือ ส่วนที่หนึ่งเป็นวิชาบังคับ และส่วนที่สองเป็นวิชาเลือก เฟรเดอริค จึงเรียกกิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่จัดขึ้นว่า “หลักสูตรที่สาม” (The Third Curricular) สำหรับ สตาค (Stark, 1967) เรียกกิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดว่า “กิจกรรมนอกชั้นเรียน” (Out of the Classroom Activities) นักการอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียง เช่น เวนน์ (Wrenn, 1951) และมุลเลอร์ (Mueller, 1961) เรียกกิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดว่า “กิจกรรมนิสิตนักศึกษา” (Student Activities) สตรูป (Stroup, 1964) มีความเห็นว่า กิจกรรมนิสิตศึกษานั้นมีส่วนที่เป็นทางการ และส่วนที่ไม่เป็นทางการอยู่ด้วยกัน กิจกรรมที่เป็นทางการเป็นกิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดขึ้น โดยความสมัครใจ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมในห้องเรียน หรือ ไม่ระบุไว้ในหลักสูตร ต้องเป็นกิจกรรมที่สถาบันอุดมศึกษาให้การยอมรับ และมีอาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้ให้คำปรึกษา ส่วนกิจกรรมที่ไม่เป็นทางการ เป็นกิจกรรมที่นิสิตศึกษากลุ่มหนึ่งจัดขึ้น โดยไม่ได้รับ

ความเห็นชอบจากสถาบันอุดมศึกษา เช่น กิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดขึ้น เพื่อทำการประท้วงหรือต่อต้านผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาหรือรัฐบาล เป็นต้น

หลักการพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ (ธิดารัตน์ บุญนุช, 2543 : 35-60) คือ

1. เงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ตั้งแต่ ผู้บริหารสูงสุด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่มีความรู้ความเข้าใจ ถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้ ควรมีการวางแผน ทั้งระยะสั้นและระยะยาวจากทุกฝ่ายร่วมกัน ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนในมหาวิทยาลัย ต้องร่วมในกิจกรรมที่วางแผนไว้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อีกทั้งควรมีการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อความรู้และแนวทางใหม่ ๆ ในการพัฒนา

2. แนวปฏิบัติในการพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา ควรกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน มีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันทุกฝ่าย ให้เห็นคุณค่าและการให้ความสำคัญต่อกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้โดยคำนึงถึง ความต้องการของนิสิตนักศึกษาเป็นสำคัญ อีกทั้งความเต็มใจของอาจารย์และบุคลากรสนับสนุน การส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณธรรมและบุคลิกภาพตามลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา โดยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย กับหน่วยงานราชการ เช่น ทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อให้มีการจัดกิจกรรม มุ่งเน้นด้านบำเพ็ญประโยชน์ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน โดยเฉพาะในช่วงปิดภาคฤดูร้อน ในช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี นิสิตนักศึกษาหลายสถาบันได้ออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท โดยนิสิตนักศึกษาเจ้าของโครงการ ต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีอาจารย์ให้คำแนะนำปรึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินงานด้านส่งเสริมกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ด้านบำเพ็ญประโยชน์โดยเฉพาะอาสาพัฒนาชนบท ด้านกีฬา ด้านศิลปวัฒนธรรม และสัมมนากิจกรรม ประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งในสังคมชนบทและแก่ตัวนิสิตนักศึกษาเอง (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2540 ก : 4)

4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา

มิเลอร์และไพรน์ (Miller and Prince, 1976 อ้างใน เบญจมาศ จงรักษ์, 2539 : 75 – 76) ได้พัฒนารูปแบบจำลองการจัดองค์กรเพื่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยยึดหลักการประสานงานความร่วมมือของทุกฝ่ายภายในมหาวิทยาลัย ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และบุคลากร ทุกระดับมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และดำเนินงานเพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ครอบคลุมการพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาทาง

วิชาการ ด้านการพัฒนาทางอาชีพ ด้านการพัฒนาทางร่างกาย และด้านการพัฒนาทางอารมณ์ และสังคม โดยที่มหาวิทยาลัยต้องยึดหลักการประสานงานทุกฝ่าย ดังนี้

- (1) การพัฒนานิสิตนักศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่อง และสะสมการเจริญเติบโตด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม
- (2) การพัฒนาเกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมที่คาดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมที่แต่ละคน หรือกลุ่มนิสิตนักศึกษาทำงานร่วมกัน เพื่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมากกว่า เพื่อตอบสนองภายหลังสิ่งที่เกิดขึ้นแล้ว
- (3) การสอนนิสิตนักศึกษาให้มีความสามารถและทักษะต่างๆ เป็นการช่วยให้เกิดความเจริญงอกงาม
- (4) ควรให้นิสิตนักศึกษามีโอกาสแก้ปัญหา เพื่อให้มีความก้าวหน้าในการพัฒนา
- (5) การพัฒนาจะเป็นไปได้ดีและมากขึ้น ถ้านิสิตนักศึกษา อาจารย์ บุคลากรที่เกี่ยวข้องทำงานร่วมกัน
- (6) ควรให้นิสิตนักศึกษามีอิสระที่จะได้แสดงความคิดเห็นและความรู้สึกโดยไม่ต้องกลัวการตำหนิ หรือการปฏิเสธความคิดเห็นนั้น
- (7) นิสิตนักศึกษาต้องเป็นผู้เริ่มต้นด้วยตนเองที่จะก้าวไปข้างหน้าตามขีดความสามารถของตน และจะต้องประสบความสำเร็จในแต่ละขั้นต่อนก่อนที่จะผ่านพ้นไปตลอดกระบวนการพัฒนา
- (8) นิสิตนักศึกษาควรมีโอกาสได้ค้นหาความต้องการของตนเองที่จะเกิดการพัฒนาและตัดสินใจว่า การเรียนรู้ข้อใดที่เขาต้องการ และทำอย่างไรจะบรรลุความต้องการนั้น
- (9) นิสิตนักศึกษา ควรมีโอกาสได้สังเกตและมีการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ที่มีพฤติกรรมที่สังคมยกย่องและมีคุณธรรม คุณลักษณะ ตลอดจนกระบวนการที่เป็นแบบอย่างที่ดี
- (10) ควรให้นิสิตนักศึกษาได้เข้าถึงแหล่งของกำลังคน กำลังทรัพย์ และข้อมูลที่เป็นต่อการพัฒนา
- (11) การทราบผลที่เที่ยงตรงอันเกิดจากการกระทำของนิสิตนักศึกษาเอง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนา
- (12) การส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติและใช้ ความคิดและวิธีการใหม่ๆ จะช่วยให้เกิดการพัฒนา
- (13) การเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ซับซ้อน และการนำความรู้ไปใช้ในเวลาอันควรในชีวิตจริง เป็นสิ่งที่ควรสนับสนุน

การพัฒนา นิสิต นักศึกษานั้น มีปัจจัยหลายประการที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการพัฒนา นิสิต นักศึกษา ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ซึ่ง ชิคเกอร์ริง (Chickering, 1969 อ้างใน พรชูลี อาชวอำรุง, 2525: 70) ให้แนวความคิดการพัฒนา นิสิต นักศึกษาอย่างสมบูรณ์แบบทั้งตัวบุคคล 7 ประการ คือ

1. การบรรลุถึงควมมีประสิทธิภาพ
2. การควบคุมอารมณ์
3. การเป็นตัวของตัวเอง
4. การสร้างภาพพจน์เอกลักษณ์เฉพาะตน
5. การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้อื่น
6. การวางวัตถุประสงค์ของตนอย่างชัดเจน
7. การพัฒนาบูรณาการ

หลักการพัฒนา นิสิต นักศึกษา ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยนักการอุดมศึกษาหลายคน เช่น ฮอปกินส์ (Hopkins) โคลเธอร์ (Clothier) คาวลีย์ (Cowley) และที่สำคัญคือ สภาการศึกษาอเมริกัน (American Council on Education, 1949 อ้างใน สำเนาวิ ขจรศิลป์, 2539) ซึ่งได้เสนอหลักการในการพัฒนา นิสิต นักศึกษาไว้ 4 ประการ คือ

1. การพัฒนา นิสิต นักศึกษานั้นต้องพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ทุกด้าน
2. นิสิต นักศึกษา มีความแตกต่างกัน แต่ละคนมีเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้น

จึงควรปฏิบัติต่อ นิสิต นักศึกษาตามลักษณะที่มีความแตกต่างกัน

3. ควรจัดสภาพแวดล้อมทั้งหมด เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา นิสิต

นักศึกษา

4. นิสิต นักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบตนเองในการเข้าร่วมพัฒนาบุคลิกภาพ ด้วย

ความกระตือรือร้น

บราวน์ (Brown, 1972) ได้เสนอแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนา นิสิต นักศึกษาไว้

5 ประการคือ

1. นิสิต นักศึกษาที่เข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา มีความแตกต่างกันหลายด้าน และ

ความแตกต่างนั้น มีผลโดยตรงต่อประสบการณ์ที่ นิสิต นักศึกษาได้รับจากสถาบันอุดมศึกษา

2. ช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันอุดมศึกษาเป็นช่วงเวลาที่ นิสิต นักศึกษา

ได้รับการพัฒนาหลายด้านและช่วงเวลาแรก เป็นช่วงเวลาที่มีความสำคัญมาก

3. มีโอกาสมากในโปรแกรมการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่มีผลต่อการ

พัฒนา นิสิต นักศึกษา

4. ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม ภายในสถาบันอุดมศึกษาได้แก่กลุ่มเพื่อนที่ พักอาศัย อาจารย์และการศึกษาในชั้นเรียน มีอิทธิพลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา มาก

5. นิสิตนักศึกษาได้รับการพัฒนาอันเนื่องมาจากปฏิภริยาระหว่างลักษณะของ นิสิตนักศึกษากับความกดดันของสภาพแวดล้อม

บราวน์ (อ้างถึงใน ลำเนาวั ขจรศิลป์, 2538) ได้เสนอเป้าหมายในการพัฒนา นิสิตนักศึกษาไว้ 5 ประการ คือ

1. การพัฒนาด้านเอกลักษณ์ ซึ่งรวมถึงการพัฒนาระบบค่านิยม การพัฒนา คุณธรรม และการพัฒนาเป้าหมายในด้านอาชีพ
2. การพัฒนาทักษะในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ทักษะในการสื่อสาร ความหมาย การพัฒนาความเข้าใจ และความเห็นใจกับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่มีความแตกต่างใน ด้านเชื้อชาติและ วัฒนธรรม
3. การพัฒนาในด้านทักษะการเรียนรู้และสติปัญญา ซึ่งจะช่วยให้เป็นบุคคลที่ มีความสนใจและทำการศึกษาค้นคว้าความรู้ใหม่ๆ ตลอดชีวิต
4. การพัฒนาด้านสุนทรียภาพ คือ การพัฒนาความเข้าใจ เห็นคุณค่าและเกิด ความซาบซึ้งในธรรมชาติและศิลปะ ตลอดจนการพัฒนาทักษะในการสร้างสรรค์ในงานศิลปะ
5. การพัฒนาด้านร่างกายและทักษะในด้านนันทนาการ คือ การพัฒนาความ เข้าใจ เห็นคุณค่าและบูรณาการกิจกรรมนันทนาการเข้ากับลักษณะการดำรงชีวิตของตน

พระเทพเวที (ประยูรวั ฒุตโต, 2532) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะ 7 ประการของ การพัฒนานิสิตนักศึกษาที่สถาบันการศึกษาจะต้องเื้ออำนวยและสร้างขึ้นมาให้สำเร็จได้แก่

1. ได้กัลยานิมิตร คือ พ่อแม่ ครูอาจารย์ เพื่อน และสภาพแวดล้อมทางสังคม ที่ดีงาม เกื้อกูลต่อการพัฒนา ข้อนี้สำคัญเป็นพิเศษในวัยเริ่มแรกของชีวิตเมื่อเข้าสู่สังคมใหม่
2. ชีวิตมีวินัย คือ การรู้จักระเบียบและมีวินัยในการดำเนินชีวิต รักษาระเบียบ วินัยของสังคมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ให้มีความเกื้อกูลไม่เบียดเบียนกัน เพื่อความมีสภาพชีวิตที่ เหมาะสม เื้ออต่อกันที่จะทำกิจกรรมต่างๆ ในการพัฒนายิ่งๆ ขึ้นไป
3. ใฝ่รู้ ใฝ่สร้างสรรค์ คือ ต้องการเข้าถึงความจริง และการทำสิ่งดีงาม เกิดขึ้น รักสัจจะ รักงาน อันเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ก้าวหน้าต่อไปในการพัฒนา
4. เชื้อม่นในศักยภาพของตน คือ เชื่อในความเป็นมนุษย์ของตนซึ่งเป็นสัตว์ที่ ฝึกฝนพัฒนาให้ประเสริฐเลิศได้ และเพียรพยายามในการศึกษาพัฒนา ตนยิ่งๆ ขึ้นไปให้สมบูรณ์ เต็มที่

5. มีค่านิยมและทัศนคติแนวเหตุผล คือ ความเชื่อถือทัศนคติ และค่านิยมที่ดีงาม เชื้อต่อการพัฒนา โดยเฉพาะการมองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นไปแห่งเหตุปัจจัย รับรู้ประสบการณ์ทั้งหลายด้วยท่าทีของการเรียนรู้

6. มีสติกระตือรือร้นทุกเวลา คือ มีจิตสำนึกต่อการเวลา ตื่นตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ใจและเท่าทันต่อเหตุแห่งความเสื่อมเสีย และเหตุแห่งความเจริญ กระตือรือร้นในการป้องกันแก้ไขเหตุแห่งความเสื่อมและสร้างสรรค์แห่งความเจริญ มีจิตสำนึกการศึกษาพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา

7. พึ่งพาตนเองด้วยความรู้คิด หรือรู้จักคิด รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาให้ได้ ความจริงและคุณค่าหรือประโยชน์จากสิ่งทั้งหลาย สามารถคิดแยกแยะ และสืบค้นหาองค์ประกอบและเหตุปัจจัยของเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ คิดเป็น และคิดเองเป็นว่าสำคัญยิ่งในการที่จะพึ่งตนเองได้

สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2539) ได้ นำเสนอปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ด้านบริหาร ได้แก่ ปรัชญา ปณิธานในการผลิตบัณฑิตของสถาบันนโยบาย และมาตรการในการพัฒนานิสิตนักศึกษาและกฎระเบียบของสถาบัน ตลอดจนกฎระเบียบของทางราชการ

2. ด้านวิชาการ ได้แก่ หลักสูตร วิธีการสอน การวัดผล และอาจารย์ที่ปรึกษา หลักสูตรนั้นมีความสำคัญกับการพัฒนานิสิตนักศึกษามาก เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่นิสิตนักศึกษาต้องเรียน

3. ด้านกิจการนิสิตนักศึกษา ได้แก่ ฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษารับผิดชอบการพัฒนา นิสิตนักศึกษาซึ่งมีได้หลายวิธี โดยการจัดบริการต่าง ๆ เช่น บริการให้คำปรึกษา การนิเทศและให้การปรึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมนิสิตนักศึกษา การจัดสภาพแวดล้อมให้เชื้อต่อการพัฒนา นิสิตนักศึกษา การฝึกอบรม เป็นต้น

4. ด้านบุคลากร ได้แก่ การมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในเรื่อง การพัฒนานิสิตนักศึกษา ในจำนวนเพียงพอกับปริมาณงาน อีกทั้งมีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน

5. ด้านงบประมาณ เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญในการดำเนินงาน

6. ด้านนิสิตนักศึกษา บุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษาซึ่งอาจพิจารณาในแต่ละบุคคลและพิจารณาเป็นกลุ่มบุคคล มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านภูมิหลัง ลักษณะที่มองเห็นได้

ภายนอก เช่น รูปร่างและหน้าตา ส่วนลักษณะที่อยู่ในตัวนิสิตนักศึกษา นั้น ได้แก่ ระดับสติปัญญา และเจตคติ เป็นต้น

7. ด้านสภาพแวดล้อมภายในสถาบันอุดมศึกษา ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายในสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สภาพแวดล้อม 3 ชนิด คือ

7.1 สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิต เช่น อาคาร สถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์ต่าง ๆ

7.2 สภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งมีชีวิต เช่น พืช สัตว์ และคน

7.3 สภาพแวดล้อมที่คนสร้างขึ้น (ไม่รวมข้อ 7.1 และ 7.2) เช่น กลุ่มเพื่อนกิจกรรม นิสิตนักศึกษา ประเพณีการต้อนรับน้องใหม่ และระบบอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นต้น

8. ด้านสภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สภาพแวดล้อมทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สภาพแวดล้อมภายนอกสถาบันอุดมศึกษา อาจเป็นทั้งสิ่งที่ส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา สภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนานิสิตศึกษามีหลายประการ เช่น สภาพเศรษฐกิจที่ดี ซึ่งมีผลทำให้สถาบันอุดมศึกษามีรายได้ดี และถ้าเป็นสถาบันของรัฐก็อาจได้รับงบประมาณมากขึ้น ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานิสิตศึกษานั้น ก็มีหลายประการ เช่น บรรยากาศทางการเมืองที่มีการปกครองประเทศภายใต้กฎอัยการศึก และมีการห้ามนิสิตนักศึกษาทำกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2520 เป็นต้น

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2528) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนานิสิตนักศึกษาไว้ว่า นิสิตนักศึกษาควรได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ 8 ด้าน คือ

1. การพัฒนาทางสติปัญญา ให้รู้จักความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียน หัดคิดอย่างมีระบบและสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

2. การพัฒนาวิชาชีพ ให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพ สามารถสร้างงานอาชีพขึ้นใหม่ได้

3. การพัฒนาอารมณ์และการควบคุมอารมณ์ เข้าใจวิธีการรักษาอารมณ์ของตนได้

4. การพัฒนาทักษะทางสังคม หมายรวมถึง การใช้วาจาหรือภาษาที่เหมาะสมในการติดต่อสื่อสารในสังคม การเรียนรู้มารยาทต่าง ๆ ในการสมาคมติดต่อ การแต่งกายตามกาลเทศะ การประพฤติปฏิบัติตามสังคม ทำเพื่อประโยชน์แก่สังคม

5. ความเป็นตัวของตัวเอง ให้เข้าใจตนเอง รู้จักสร้างเอกลักษณ์ของตนเอง รู้จักพึ่งตนเองได้ สร้างความมั่นใจให้แก่ตนเอง และสร้างบุคลิกที่ตนพอใจ

6. การพัฒนาคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น มีความเสียสละ อดทนต่องานทุกชนิด พยายามทำงานให้เสร็จ การคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว การตรงต่อเวลาไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ว่าจะป็นทางกาย วาจา หรือใจ รักชาติ ภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทย มีความรับผิดชอบในหน้าที่ทุกบทบาท

7. การพัฒนาทัศนคติ ทัศนคติที่ดีย่อมมีความรู้สึกเข้าใจเห็นใจผู้อื่นมากกว่า มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ดี สามารถนำสังคมให้มีความสุขได้ด้วยทัศนคติที่ดียอมส่งผลไปในการกระทำที่ดี

8. การพัฒนาการจัดการ ให้นิสิตเป็นคนสั่งงาน รู้จักแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล ถูกต้องตามสังคมตามหลักการ แสวงหาแนวทางในการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง

สำเนาฯ ขจรศิลป์ (2538) กล่าวว่า เป้าหมายในการพัฒนานิสิตนักศึกษา สำหรับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยควรมี 7 ประการคือ

1. ด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยพิจารณาเจตคติ และทักษะในการเรียน เพื่อให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในด้านวิชาชีพ ความรู้และทักษะในการบริหาร ความรู้และทักษะในภาษาต่างประเทศและคอมพิวเตอร์ ตลอดจนเป็นผู้ใฝ่รู้เสมอ

2. ด้านสติปัญญา โดยมุ่งความสามารถในการคิด การวิเคราะห์ ความรอบคอบไตร่ตรอง และเห็นการณ์ไกล

3. ด้านสังคม โดยเน้นการพัฒนาทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นโดย ขบวนการประชาธิปไตย กิริยามารยาทในสังคม มนุษย์สัมพันธ์ และรอบรู้เรื่องวัฒนธรรมไทยและต่างชาติที่ต้องติดต่อด้วย

4. ด้านอารมณ์ โดยเน้นความเข้าใจอารมณ์ของตนเอง การปรับและควบคุม อารมณ์ ตลอดจนการพัฒนาอารมณ์ทางด้านสุนทรีย์ภาพ เพื่อให้เห็นคุณค่าของศิลปะ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

5. ด้านเอกลักษณ์ โดยเน้นความเข้าใจด้านบุคลิกภาพของตนเองในทุก ๆ ด้าน การพัฒนาความสนใจในด้านอาชีพ การวางแผนเพื่อประกอบอาชีพ การวางแผนการ ดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับ บุคลิกภาพของตนเอง

6. ด้านร่างกาย โดยเน้นการพัฒนาทางด้านการเจริญเติบโตในช่วงวัยรุ่นตอน ปลาย การพัฒนาเจตคติและทักษะในการรักษาสุขภาพร่างกาย และสุขภาพจิตให้มีความสุขสมบูรณ์ แข็งแรงอยู่เสมอ

7. ด้านคุณธรรม โดยเน้นคุณธรรมด้านพื้นฐาน อันได้แก่ ความกตัญญูถูกต้องที่ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน เสียสละเพื่อส่วนรวม ลดละเลิกอบายมุข ตลอดจนการส่งเสริมให้ยึดมั่น ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา และจรรยาบรรณในอาชีพ

แนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา ธีรรัตน์ บุญนุช (2525) ได้กล่าวไว้ว่า โลกของนิสิตนักศึกษานั้นประกอบด้วยชุมชนที่รวมตัวกันอยู่ในมหาวิทยาลัย สภาพแวดล้อม เช่น อาคารสถานที่ต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย และสิ่งอื่น ๆ มหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่ต้องจัดแจงโลกของนิสิตนักศึกษานี้ให้เกิดประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษามากที่สุด โดยต้องยึดหลักดังนี้

1. ส่วนประกอบของกิจกรรมต่าง ๆ ต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัย คือ การพัฒนาตนเองของนิสิตนักศึกษา
2. ต้องจัดให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมนอกชั้นเรียน ที่ช่วยให้นิสิตนักศึกษาเกิดการพัฒนานั้นคือ การผสมผสานระหว่างการเรียนกับสังคม และต้องพิจารณาว่าการจัดกิจกรรมนั้นสนับสนุนให้นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ใหญ่และมีวุฒิภาวะ และสามารถนำประสบการณ์นั้นไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ต้องมีความพอดีระหว่างนิสิตนักศึกษากับกิจกรรมที่มหาวิทยาลัยจัดจึงจะก่อให้เกิดการพัฒนา เพราะถ้าจัดระดับของสิ่งเร้าใจไว้สูงเกินความพร้อมหรือความสามารถของนิสิตนักศึกษา โอกาสที่จะพัฒนาตนเองก็จะหมดไป แต่ถ้าสิ่งที่มาเร้าน้อยเกินไปการพัฒนาของนิสิตนักศึกษาก็จะเป็นไปอย่างช้าเพราะขาดสิ่งท้าทาย
4. กิจกรรมที่จัดในมหาวิทยาลัยควรสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เพราะนิสิตนักศึกษาจะต้องใช้ชีวิตจริงในโลกภายนอก ความสามารถผสมผสานชีวิตในชุมชนมหาวิทยาลัยกับชีวิตในชุมชนนอกมหาวิทยาลัยได้มากเท่าไรก็ยิ่งดีเท่านั้น
5. การจัดสภาพแวดล้อมในมหาวิทยาลัยต้องให้สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาตนเองของนิสิตนักศึกษา

มณีวรรณ กมลพัฒนะ (2540: ก – ค) กล่าวถึงวิชาบัณฑิตศึกษาคือว่า โครงการบัณฑิตศึกษาคือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการเปิดสอนวิชาบัณฑิตศึกษาศึกษาไทย เริ่มเมื่อปีการศึกษา 2539 การเรียนการสอนในวิชานี้โดยมีนิสิตลงทะเบียนเรียนร่วมกันทุกคณะวิชา นับเป็นองค์รวมของวิชาชีพที่มีความสมบูรณ์ในความหลากหลาย เพราะนิสิตที่เรียนหลายสาขาวิชาชีพเป็นปัจจัยหนุนการบูรณาการให้มีความสมบูรณ์แบบ นับเป็นฐานกำลังการสร้างคนเก่งที่เห็นทางดีในตัวตนมาใช้ประกอบวิชาชีพต่อไป

ดังนั้น เป้าหมายของวิชาคือ การแสวงหาวิธีการเรียนรู้ของนิสิตและเรียนรู้การแสวงหาวิธีการเรียนรู้ของผู้อื่น ที่ตนเองจำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน เพื่อนำสู่หนทางในการสร้างเสริมศิลปะการดำรงชีพร่วมกัน

เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ (2541: 333) มีความเห็นว่า บัณฑิตไทยล้วนเป็นผู้ที่ขาดภูมิคุ้มกันต่อลัทธิวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่า มีบางอย่างผิดพลาดในการจัด Liberal Education ของอุดมศึกษาไทย ความผิดพลาดดังกล่าวก็คือ การละเลย การจัดให้มีอย่างเสียไม่ได้ จัดให้มีเพียงเพื่อได้ชื่อว่ามี การละเลยไม่ให้ความสำคัญเช่นนี้ในที่สุด ก็ให้ผลร้ายที่ปรากฏชัด ทำให้อาจารย์มหาวิทยาลัยจำนวนมาก ที่ไม่ใช่ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ Liberal Education แต่เป็นผู้ที่มีวิญญูณของความเป็นครูอยู่ในตน และเป็นผู้ที่ไม่หลงไปกับกระแสของสังคม เริ่มวิตกว่าจะทำอย่างไรกับลูกศิษย์ของตน จึงจะทำให้เขาเป็นผู้ที่มีคุณธรรม จะจบออกไปช่วยเหลือสังคมไม่ใช่เอาเปรียบสังคม

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2540: 39) กล่าวว่าหัวใจของการผลิตบัณฑิต คือ ความสามารถในการเรียนรู้ ต้องสามารถตั้งคำถามเป็น มีจิตนาการ คือ คิดในสิ่งที่คนอื่นไม่คิด มองเห็นในสิ่งที่คนอื่นมองไม่เห็น ปัจจุบันมหาวิทยาลัยมีปัญหาในการสร้างทักษะ 3 อย่าง

- 1) ทักษะไม่มีบริบท
- 2) ทักษะไม่เชื่อมโยงกับความรู้
- 3) ไม่ให้ความสำคัญกับการมองหนทางใหม่

ซึ่งในการศึกษายุคใหม่ ความคิดใหม่ เป็นหัวใจของการศึกษายุคใหม่ ต้องให้ความรู้เชื่อมโยงกับชีวิตจริง ต้องเชื่อมโยงหนทางใหม่กับความรู้ เรียนรู้จัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิต

อดิษฐ์ อมาตยกุล (2541: 276 – 277) กล่าวว่า ปัจจุบันประเทศไทย ได้ก้าวรุดหน้าไปตามกระแสความเจริญ และความเปลี่ยนแปลงของโลกพร้อมๆ กันนานาอารยประเทศ เป็นความเจริญทางวัตถุที่ไม่ครบถ้วนบริบูรณ์ ขณะที่ความเสื่อมโทรมทางจิตใจ และสภาพแวดล้อมได้ลุกลามไปจนยากที่จะหยุดยั้ง หรือแก้ไข ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากการเดินตามตะวันตกโดยขาดความเข้าใจพื้นฐาน และธรรมชาติของตะวันตก และพากันละทิ้ง คุณค่าของตะวันออกทำให้ไม่บังเกิดความพอดี และส่งผลเสียหายแก่จิตใจ จริยธรรม และความประพฤติติดตามมาด้วยการล่มสลายของบุคคล ครอบครัว สถาบันทางศาสนา ธุรกิจ อุตสาหกรรม กฎหมาย ศาล การเมือง ฯลฯ

ดังนั้น การพัฒนานิสิตนักศึกษา ควรให้นิสิตนักศึกษาได้ตระหนักได้ว่า ประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ที่ชาวยุโรปได้ประสบความสำเร็จในการสร้างอารยธรรมที่ยั่งยืน ต่อเนื่อง และเข้มแข็งได้โดยการสร้างสังคมให้มั่นคงและสะดวกสบายได้จากประโยชน์ของความ เป็นวัตถุนิยม และสร้างระเบียบวินัยของสังคมให้แน่นแฟ้นด้วยประโยชน์บางส่วนจากความเป็นจิต นิยม เช่นที่เรียกว่า จรรยาบรรณแล้ว นำความรู้ที่เรียนมาปรับสร้างสังคมเอเชีย โดยเฉพาะ สังคมไทยให้รู้จักใช้ประโยชน์ของวัตถุนิยมได้อย่างถูกต้องและมากขึ้น ขณะเดียวกันก็สามารถ ดำรงคุณค่าของจิตนิยมไว้ได้ ทั้งนี้ เพื่อความศิวิไลซ์ยั่งยืน และความเป็นธรรมที่แผ่กว้างไปทั่วถ้วน

จรัส สุวรรณเวลา และคณะ (2540: 15) กล่าวว่า กระแสโลกาภิวัตน์มีผลให้ โลกเสมือนว่าเล็กลง และต้องสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น บัณฑิตในอนาคตจะต้องมีวิสัยทัศน์ เปลี่ยนแปลงไป จะคิดแคบอยู่เฉพาะภายในขอบของประเทศไม่ได้แล้ว จำเป็นต้องขยายวิสัยทัศน์ ออกไปสู่ภูมิภาคและสู่สากล ดังนั้น การศึกษาระดับอุดมศึกษา ต้องปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของ บัณฑิตซึ่งต้องเป็นผู้นำของสังคมในอนาคต ต้องมีความเป็นสมดุลงกับภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งมีอยู่ใน ทุกสาขาวิชา

สุนน อมรวินวัฒน์ (2534:38) กล่าวไว้ว่า บัณฑิตที่เข้ามาในมหาวิทยาลัย เมื่อ จบออกไปต้องมี 7 คำ คือ **เครือ ข่าย ความ คิด ที่ ตก ผลึก** หมายถึง จะต้องมีความคิด เป็นเครือข่ายเชื่อมโยงตกผลึกอยู่ในตัวเอง พร้อมทั้งจะเอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างมีเอกลักษณ์ เฉพาะตน

ตอนที่ 2 พื้นฐานการศึกษาไทยและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

1. พื้นฐานการศึกษาไทย

การจัดการศึกษาให้กับประชาชนคนไทยเพื่อให้รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้มีมานาน แล้ว และสืบทอดเรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งเป็นการศึกษาตาม จารีตประเพณีโบราณ ลักษณะการจัดการศึกษาแต่ดั้งเดิมนั้นไม่ได้จัดเป็นระเบียบแบบแผน แต่ เป็นการจัดกันเองเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล แต่ละวงศ์ตระกูล การศึกษาจึงมีลักษณะเป็นการ ปฏิบัติกระทำจริงๆ มากกว่าการศึกษาทฤษฎีหรือจากตำราต่างๆ การดำเนินการจัดการศึกษาก็ยัง ไม่มีสถาบันการศึกษาดังเช่นปัจจุบัน กุลบุตรและกุลธิดาได้รับการอบรมสั่งสอนจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองให้รู้จักการทำงานหาเลี้ยงชีพเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ การเอาตัวรอดถือว่าสำคัญที่สุด และเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ต่างๆ ถ้าจะเปรียบเทียบกับขนบธรรมเนียมประเพณีไทยทั้งในสมัย

โบราณและปัจจุบัน คงจะได้ความว่า “รัฐรักษาตัวรอดเป็นยอดดี” เป็นสุภาษิตที่นักการศึกษาไทย ได้วางพื้นฐานเป็นปรัชญาหรือแนวคิดไว้ (ศุภนิศย์ วัฒนธาดา, 2520: 22)

ที่มาอำนาจในการบริหารจัดการศึกษามัยโบราณเป็นอำนาจเกิดจากพระเจ้าแผ่นดินและพระ พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้อำนาจและหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง ทำหน้าที่บริหารการศึกษาและจัดการศึกษาตามแนวทางที่พระองค์ทรงพระราชประสงค์ และทรงวางนโยบายโดยอาศัยพุทธศาสนา ให้พระดำเนิการอบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยาแก่ประชาชน ให้เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของบ้านเมือง นอกเหนือจากที่พระองค์ซึ่งเป็นเจ้าของพิธีกรรมทางศาสนา ทำหน้าที่สนองนโยบายของบ้านเมืองและเผยแผ่พุทธศาสนาพร้อมกันด้วย (สมัคร บุรวาส, 2515: 72)

ในส่วนการบริหารการศึกษา ซึ่งมอบความรับผิดชอบให้บุคคลเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวดำเนินการจัดการศึกษาของชาติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบเนื่องกันมาโดยมีหลักการในการจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ, 2517; ลิขิต ธีรเวคิน, 2519) คือ

(1) พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นศูนย์กลางของสถาบัน ซึ่งดำเนินการจัดการศึกษาอยู่ในวัง และมีผู้แทนพระองค์ออกไปดำเนินการจัดการปกครองและดูแลการศึกษาตามหัวเมืองฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ต่างๆ ดังนั้น ฝ่ายปกครองและฝ่ายการศึกษาจึงมีหน้าที่รวมๆ กันไป ไม่แยกออกเหมือนสมัยปัจจุบัน

(2) วัด เป็นสถาบันของศาสนา และเป็นสถาบันของสังคมที่ได้รับการยอมรับนับถือโดยทั่วไป และวัดมีกระจายทั่วประเทศไทยเป็นสถานศึกษา มีพระสังฆราช และพระอื่น ๆ ลดหลั่นกันมาโดยลำดับจนถึงสามเณร เป็นผู้ดำเนินงานถ่ายทอดการศึกษาของสถาบัน

(3) สถาบันครอบครัว เป็นสถาบันที่เกิดก่อนสถาบันอื่นๆ ถึงแม้จะเป็นสถาบันที่เล็กและสำคัญ ซึ่งมีบ้านเป็นสำนักงานและมีความรับผิดชอบโดยแท้จริงต่อการศึกษาของสมาชิกภายในบ้าน แต่ด้วยกำลังทรัพยากรที่จะดำเนินการจัดการศึกษามีน้อยและขอข่ายการจัดการศึกษาไม่กว้างขวาง จึงไม่เป็นที่ยอมรับนับถือว่าเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาได้ โดยถือเป็นเสมือนสถาบันฝึกหัด (Apprentice Institution) ที่จะให้การศึกษาขั้นต้นเท่านั้น

วิธีการบริหารการศึกษา ถึงแม้การจัดการศึกษายังไม่มียุทธศาสตร์แบบแผน แต่ก็มีแนวทางในการจัดการศึกษา คือ

วัง การริเริ่มให้การศึกษาเกิดจาก แนวพระราชดำริของพระเจ้าแผ่นดินเป็นส่วนใหญ่ พระองค์ทรงเป็นทั้งผู้บริหารการศึกษา บางพระองค์เป็นทั้งครูด้วย การจัดการศึกษาในวังจึงเป็นการจัดการศึกษาในระบบปิด ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสที่จะได้รับการศึกษา การจัดการศึกษาในวังนับว่าเป็นสถานศึกษาชั้นนำ ชั้นดี และชั้นสูง เพียงแห่งเดียวของประเทศ ผู้ที่จะเข้ารับการศึกษ

ได้ จึงมีเฉพาะคนกลุ่มน้อยที่เป็นกุลบุตรของผู้มีอำนาจทางการเมือง การปกครอง และบรรดาเชื้อพระวงศ์ การศึกษาจึงมีการเรียนการสอนอยู่ในวงแคบและจำกัด เนื้อหาการจัดการศึกษา มีการอบรมสั่งสอนทางด้านกฎของศีลธรรมและกฎหมายปกครอง อาทิ ประมวลธรรมศาสตร์ของพระมนู รวมทั้งแบบธรรมเนียมและแบบพิธีทางราชการมีการเรียน โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และอาจมีวิชาดาราศาสตร์ และโหราศาสตร์ด้วย (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2517: 111)

วัด การจัดการศึกษาของวัดโดยอาศัยสมภารเจ้าวัดและพระในวัดที่มีความรู้เป็นผู้สอน ประชาชนในท้องถิ่นจะรู้ว่าวัดใดมีชื่อเสียงทางใด ชาวบ้านก็จะพาบุตรหลานไปฝากฝังให้พระช่วยสอนวิชาความรู้ให้ ผู้เรียนก็จะเป็นศิษย์วัดคอยปรนนิบัติพระไปพร้อมกันด้วย สถานที่จัดการเรียนการสอนในวัด ได้แก่ หอฉันท์ หอสดมมนต์ ศาลาการเปรียญ และกุฏิ เป็นต้น ส่วนวิชาที่เรียนก็มีการสอนศีลธรรม ศาสนา การอ่านการเขียนและคิดเลขอย่างง่าย การจัดการศึกษาของวัดก็มีลักษณะปิดโอกาสการศึกษาเช่นเดียวกับวัง กล่าวคือ พระองค์ใดพอใจครอบครัวใดก็จะรับไว้เป็นศิษย์ ส่วนที่ไม่สนิทสนมชอบพอก็มักจะปฏิเสธและแนะนำไปฝากไว้กับพระองค์อื่นๆ จึงทำให้โอกาสในการศึกษาของประชาชนลดลงอีก (ศุภนิตย์ วัฒนธาดา, 2520: 55)

บ้าน เป็นหน้าที่ของพ่อบ้านและแม่บ้าน ตลอดจนบ้านใกล้เคียงที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน จึงรับสอนวิชาความรู้ให้ การจัดการศึกษาของบ้านจึงมีลักษณะปิดอีกเช่นเดียวกัน วิชาที่สอนภายในบ้านได้แก่ การทำมาหาเลี้ยงชีพ บ้านใดมีอาชีพใด ก็สอนวิชาชีพนั้นๆ ให้บุตรหลานรับถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ กันไป เช่น ช่างทอง ช่างถม ช่างเหล็ก ช่างไม้ ช่างโลหะ หรือการสอนให้รู้จักวิธีการใช้อาวุธและการป้องกันตัว เช่น สำนักพุทธโศภนวรรค์ บางบ้านอาจมีการสอนอ่าน เขียนและคิดเลขง่ายๆ ด้วย

กล่าวโดยสรุป การจัดการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง มุ่งเน้นแต่ในด้านการเรียนการสอนที่มีเนื้อหาเพื่อส่งเสริมพลังทางด้านวัฒนธรรมและสถาบันของสังคม คือ ยึดถือปรัชญาการศึกษา ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีศีลธรรมจรรยา ศาสนาและแบบธรรมเนียมของชนชั้นปกครองในสมัยนั้นๆ วิธีการเรียนเป็นวิธีการท่องจำ ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้า ทดลองแบบวิทยาศาสตร์ การจัดการศึกษาโดยไม่มีการแข่งขัน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการเป็นไปอย่างช้าๆ

2. แม่บทหลักการจัดการศึกษาไทย

แนวคิดในการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบเริ่มขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาขยายอาณานิคมในแถบเอเชียอาคเนย์ และทวีความรุนแรงมากขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่จะเป็นหนทางรองรับการพัฒนาประเทศได้ ทรงโปรดเกล้าให้เอกอัครราชทูตไทย

ประจำประเทศอังกฤษ และฝรั่งเศส ศึกษาแบบแผนการจัดการศึกษาของประเทศทั้งสอง เพื่อนำมาเป็นแนวทางการจัดการศึกษาในประเทศไทย จึงเริ่มมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ โดยมีการจัดเป็นโครงการศึกษา ต่อมาได้ปรับปรุงเป็นแผนการศึกษาชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ ตามลำดับโดยสรุปดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507; ศุภนิศย์ วัฒนธาดา, 2520; ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย, 2545; วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2544.)

โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 – 2464

โครงการศึกษา พ.ศ. 2441

โครงการศึกษา พ.ศ. 2445

โครงการศึกษา พ.ศ. 2450

โครงการศึกษา พ.ศ. 2452

โครงการศึกษา พ.ศ. 2456

โครงการศึกษา พ.ศ. 2458

โครงการศึกษา พ.ศ. 2464

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 – 2494

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 – 2535

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

แม่บทหลักการจัดการศึกษาไทย ได้วิวัฒนาการมาโดยตลอด ทั้งในการดำเนินการเรียกชื่อ ด้านสถานภาพ และด้านเนื้อหาสาระที่กำหนด กล่าวโดยสรุป คือ

ด้านการเรียกชื่อ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งจนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เรียกว่า โครงการศึกษา (พ.ศ. 2441 – 2464) พอมาในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ความจำเป็นในการปรับปรุงหลักการจัดการศึกษาไทย จึงเรียกว่า แผนการศึกษาชาติ (พ.ศ. 2475 – 2494) และเรียกว่า แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2503 – 2535)

ด้านสถานภาพ โครงการศึกษา พ.ศ. 2441 – 2464 และแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 – 2494 นั้น ปรากฏเป็นพระบรมราชโองการมาโดยตลอด แต่จะมีสถานภาพต่างกัน กล่าวคือ ในระยะก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 พระบรมราชโองการมีฐานะเป็น

กฎหมาย โครงการศึกษาที่ประกาศใช้จึงมีฐานะเป็นกฎหมายด้วย ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง แม้จะเป็นพระบรมราชโองการเหมือนเดิม แต่แผนการศึกษาชาติก็กลายเป็นแนวทาง หลักในการจัดการศึกษาของรัฐที่ฝ่ายบริหาร คือ คณะรัฐมนตรี ใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาของ ประเทศ

ด้านเนื้อหาสาระที่มีกำหนดในแต่ละแผนการศึกษา จะมีแตกต่างกันไปตามสภาวะ ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ตลอดจนความก้าวหน้าในด้านศิลปวิทยาการที่มีผลทำ ให้มีความทันสมัยยิ่งขึ้น และในแต่ละแผนการศึกษามีการกำหนดรายละเอียดมากขึ้นแตกต่างกันตามความจำเป็นของแต่ละยุคสมัย แต่โดยหลักการแล้ว เมื่อมีความจำเป็นต้องปรับปรุง แผนการศึกษา ก็จะมีผลถึงการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาเกิดขึ้น และสิ่งสำคัญอีกประการ คือ การระบุมุ่งหมายในการจัดการศึกษาของชาติ แต่เดิมจะมุ่งหมายในด้านการให้ การศึกษาด้านอาชีพ หรือเพื่อสร้างเสริมบุคคลให้เป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครอง แต่ แผนการศึกษาแห่งชาติในระยะหลัง ได้กำหนดให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการ เศรษฐกิจ การปกครอง โดยให้มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ด้วย

สำหรับอุดมศึกษา ได้มีปรากฏครั้งแรกในโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 ซึ่งกำหนดให้มี สกิลวิทยา เป็นการศึกษาชั้นอุดมศึกษา เทียบได้กับมหาวิทยาลัย เรียน 4 ปี (อายุ 18 – 22 ปี) โดยมีสถานศึกษาพิเศษ เป็นโรงเรียน หรือวิทยาลัยเฉพาะวิชาได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูอาจารย์ โรงเรียน ฝึกหัดข้าราชการพลเรือน โรงเรียนแพทย์ โรงเรียนกฎหมาย เป็นต้น ทั้งนี้จะจัดตั้งภายหลังที่จัด การศึกษาระดับประถมและมัธยมศึกษาเป็นแบบแผนสำเร็จดีแล้วก่อน โครงการศึกษา พ.ศ.2445 กล่าวถึงอุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาประโยคสาม – ชั้นสูง กำหนดให้เรียน 5 ปี แต่ไม่ได้มี รายละเอียดอย่างอื่น เพราะยังมิได้มีการจัดทำในขณะนั้น โครงการศึกษา พ.ศ.2456 ได้กล่าวถึง อุดมศึกษาว่าเป็นการศึกษาภาคพิเศษ (วิสามัญศึกษา) ที่เหนือกว่าระดับมัธยมศึกษา อันไม่จำเป็น ที่คนจะต้องรู้เหมือนกันทุกคน เป็นวิชาความรู้ที่ไม่บังคับ สุดแล้วแต่ผู้ใดมีทุนทรัพย์และสติปัญญา ที่จะเล่าเรียนได้เพียงใดและรักเรียนในทางใดก็เลือกเรียนได้ตามความพอใจ

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ได้ระบุว่า ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นอุดมศึกษาต้องรู้ ภาษาต่างประเทศ จะเป็นภาษาปัจจุบันหรือภาษาโบราณก็ได้อย่างน้อย 2 ภาษาให้กำหนด ภาษาต่างประเทศไว้ให้เลือกเรียน คือ

ภาษาปัจจุบัน อังกฤษ จีน ฝรั่งเศส เยอรมัน ฯลฯ

ภาษาโบราณ บาลี สันตฤต ฯลฯ

และยังได้ระบุการศึกษาของสตรีว่า หญิงต้องได้รับความเสมอภาคกับชายในการศึกษา แต่หญิงมี ภาระพิเศษโดยธรรมชาติ จึงให้วางหลักสูตรบางส่วนแตกต่างจากชายได้ ส่วนค่านิยมเกี่ยวกับ

อุดมศึกษา มิได้มีระบุไว้ในแผนการศึกษาชาติ แต่มีการอธิบายวิธีจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาชาติว่า อุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัย (รับช่วงจากมัธยม แผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์) จำแนกตามวิชาออกเป็นประเภทต่างๆ คือ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์...และยังมีวิทยาลัยอื่นๆ เช่น โรงเรียนนายร้อย โรงเรียนนายเรือ... ล้วนรับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมปลายแล้ว และมีกำหนดเวลาเรียนเป็นจำนวนปีมาน้อยผิดๆ กันตามประเภทวิชา

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 ระบุเรื่องอุดมศึกษาไว้ในแผนผังเท่านั้น มิได้มีคำอธิบายเพิ่มเติม หรือมิได้มีข้อกำหนดเป็นข้อความในแผนการศึกษาแห่งชาติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494 กำหนด อุดมศึกษา และการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยได้แก่ การศึกษาวิชาการชั้นสูงและการค้นคว้า นอกจากนั้นก็กำหนดข้อความที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาระดับนี้ว่า รัฐพึงจัดการให้สถานศึกษา (ระดับนี้) ดำเนินกิจการของตนเองได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 กำหนดให้การอุดมศึกษาเป็นการศึกษาวิชาชีพหรือวิชาการชั้นสูงและการวิจัยในมหาวิทยาลัยหรือในสถาบันชั้นสูงอื่นๆ และกำหนดแนวจัดการศึกษาว่า รัฐพึงจัดการให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาดำเนินกิจการของตนเองได้ภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 เป็นแผนการศึกษาที่ได้กำหนดการศึกษา ระดับอุดมศึกษาไว้อย่างสมบูรณ์ทั้งในด้านความหมาย ความมุ่งหมาย แนวนโยบาย และการจัดสถานศึกษา กล่าวคือได้กำหนดให้การศึกษาระดับนี้เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งพัฒนาความเจริญของทางสติปัญญาและความคิด เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการ และวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ และมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคล สังคม และประเทศชาติ

ในส่วนที่เป็นนโยบายของการศึกษาระดับนี้ ได้กำหนดว่า การจัดสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา อาจจัดเป็นรูปวิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือสถาบันเฉพาะอย่างก็ได้ และอาจจัดในรูปที่ใช้สื่อการเรียนในลักษณะต่างๆ โดยผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมาเรียนในสถานศึกษาก็ได้ และรัฐพึงจัดการให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษามีอิสระในการดำเนินการภายในและมีเสรีภาพทางวิชาการ โดยไม่ขัดต่อระเบียบ ข้อบังคับ แนวนโยบายของรัฐ และกฎหมายเพื่อให้มีประสิทธิผลในการสนองความต้องการของประเทศ นอกจากนี้ยังมีการจัดการอุดมศึกษาเป็นหลายระดับ เช่น ระดับประกาศนียบัตร ระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี ระดับปริญญาโท ระดับปริญญาเอก ดังนั้นจึงยากที่จะระบุจำนวนปีการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้เป็นที่แน่นอนได้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535 แบ่งออกเป็น 4 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 หลักการและความมุ่งหมาย ซึ่งกำหนดหลักการสำคัญ 4 ข้อ คือ

(1) การสร้างความเจริญงอกงามทางปัญญา ความคิด จิตใจ และคุณธรรมของบุคคล เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลระหว่างความเจริญทางจิตใจกับความเจริญทางวัตถุและความเติบโตทางเศรษฐกิจ

(2) ต้องดำรงอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างกลมกลืน และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มนุษย์จะต้องตระหนักถึงการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

(3) ก้าวทันความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่ และการรับวัฒนธรรมจากต่างประเทศหรือภายนอกชุมชน จะต้องประสานควบคู่ไปกับความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญา ภาษาและวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นและสังคมไทย เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

(4) ความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกันกับการพึ่งตนเองเป็นหลักการพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประสานความร่วมมือร่วมใจกันทั้งในระดับบุคคล ชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน อันจะช่วยส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยให้โดดเด่นขึ้นในประชาคมโลก

กล่าวโดยสรุปพบว่า หลักการทั้ง 4 ข้อ คือ การเน้นความสมดุล 4 ประการ คือ ความสมดุลระหว่างความเจริญทางจิตใจกับความเจริญทางวัตถุ ความสมดุลระหว่างการใช้ทรัพยากรและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความสมดุลระหว่างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการสมัยใหม่กับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และความสมดุลระหว่างการพึ่งพาอาศัยกับการพึ่งตนเอง

หมวดที่ 2 ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาเป็นระบบที่ให้บุคคลได้ศึกษาและเรียนอย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เพื่อพัฒนาตนเองทั้งในด้านปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคมอย่างสมดุล

การศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี

การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะวิชาชีพในระดับกลาง รวมทั้งมีความสามารถในการริเริ่มประกอบการ

การศึกษาระดับปริญญาตรี มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่มการพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ

การศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้และทักษะในสาขาวิชาการเฉพาะทางให้มีความชำนาญมากยิ่งขึ้น มุ่งสร้างสรรค์ความก้าวหน้าและความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยเฉพาะการศึกษาค้นคว้าวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ การประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์สากลและภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย

หมวดที่ 3 แนวนโยบายการศึกษา

แนวนโยบายการศึกษาที่รัฐกำหนดให้จัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต ส่งเสริมให้การอุดมศึกษามีความเป็นเลิศในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี และให้มีการประสานวิทยการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การอุดมศึกษามีบทบาทนำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์ ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษา และองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอนและต่อการส่งเสริมการเรียนรู้

หมวดที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษา ประกอบด้วย

(1) การจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชน โดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร สารสนเทศ และสื่อมวลชนทุกประเภท

(2) เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน พัฒนาให้ทันความเจริญก้าวหน้าของโลก เน้นการฝึกปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(3) พัฒนาและส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านระบบการบริหารงานบุคคลของครูให้เหมาะสมกับวิชาชีพ จัดให้มีการกำกับดูแลคุณภาพ มาตรฐานและการปฏิบัติวิชาชีพตามจรรยาวิชาชีพ

(4) การบริหารและการจัดการ สนับสนุนให้สถานศึกษาที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีระบบและโครงสร้างการบริหาร การจัดการศึกษา การจัดหาหรือใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่เป็นอิสระ โดยอยู่ในกำกับของรัฐ รวมทั้งให้มีเสรีภาพทางวิชาการ

(5) ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ให้ภาคเอกชนและชุมชนเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่สนองตามต้องการเฉพาะกลุ่มบุคคล โดยให้หน่วยงานรัฐสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากรและอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม อีกทั้งให้สถานศึกษา

ปรับค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมการศึกษาให้สอดคล้องกับอัตราผลตอบแทน ส่วนบุคคลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการศึกษาในแต่ละระดับ ประเภทและสาขาวิชา โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของการจัดการศึกษา ทั้งจะต้องจัดมาตรการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเพียงพอ

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้มีบทบัญญัติที่สำคัญต่อการศึกษาไทยอย่างยิ่ง โดยระบุในมาตรา 81 ว่า รัฐต้องจัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาการวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

จึงเป็นที่มาของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาฉบับแรกของไทย นับเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย และเป็นกฎหมายที่มีข้อบัญญัติเพื่อการปฏิรูปการศึกษาอย่างเบ็ดเสร็จในทุกด้าน มีทั้งหมด 9 หมวด และที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษาไทย ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

- การจัดการศึกษายึดหลัก การศึกษาตลอดชีวิตให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง (มาตรา 8)
- การจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษายึดหลักมีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาและการพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น (มาตรา 9)

กล่าวโดยสรุป ความมุ่งหมายและหลักการเป็นการศึกษาตลอดชีวิตและให้ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการศึกษาสำหรับทุกคน และทุกคนมีบทบาทรับผิดชอบในการจัดการศึกษาร่วมกัน การจัดการศึกษายึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบาย

ความหลากหลายในการปฏิบัติเอกภาพนั้น ยึดเฉพาะนโยบาย แต่ให้มีความหลากหลายในการปฏิบัติ และสถานศึกษามีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

- การจัดการศึกษา สำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษต้องจัดโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น (มาตรา 10)

นับเป็นครั้งแรกที่มีการเน้นเรื่องคนพิการและด้อยโอกาส คือให้เกิดความหลากหลายในแง่ผู้จัด ไม่ว่าจะเป็นบิดา มารดา บุคคล ชุมชน องค์กรต่างๆ มีสิทธิจัดการศึกษาและได้รับประโยชน์ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาที่รัฐจัดให้เป็นการศึกษาทางเลือก

หมวดที่ 3 ระบบการศึกษา

- การจัดการศึกษามีสามรูปแบบคือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกัน หรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็นผลการเรียนจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนนอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน (มาตรา 15)

- การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา การศึกษาระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็นสองระดับ คือระดับต่ำกว่าปริญญา และระดับปริญญา

การแบ่งระดับหรือการเทียบระดับการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 16)

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

- การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้

จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

จัดการเรียนการสอน โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (มาตรา 24) ให้

- ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียนการร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไปในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนตามวาระหนึ่งมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย (มาตรา 26)

- หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ รวมทั้งหลักสูตรการศึกษาสำหรับบุคคลตามมาตรา 10 ววรรคสอง ววรรคสาม และวรรคสี่ ต้องมีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ให้จัดตาม

ความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและ ศักยภาพ

สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา นอกจากคุณลักษณะใน วรคหนึ่ง และวรคสองแล้ว ยังมีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพขั้นสูงและการ ค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม (มาตรา 28)

- ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งวิधि การสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน (มาตรา 29)

- ให้สถานศึกษาพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับ การศึกษา (มาตรา 30)

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา

- การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ คณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนาและมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและ วัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัด การศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของ สถานศึกษาระดับปริญญา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง และกฎหมายที่ เกี่ยวข้อง (มาตรา 34)

ให้สถานศึกษาของรัฐที่จัดการศึกษาระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ ยกเว้นสถานศึกษาเฉพาะทาง (มาตรา 36)

ให้สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินกิจการได้โดยอิสระ สามารถพัฒนาระบบบริหารและการจัดการที่เป็นของตนเอง มีความคล่องตัว มีเสรีภาพทางวิชาการ และอยู่ ภายใต้การกำกับดูแลของสภาสถานศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ

- การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชน

การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความเป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ และต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเช่นเดียวกับสถานศึกษาของรัฐ (มาตรา 43)

ในหมวดนี้เป็นการวางหลักการระบบบริหารของการศึกษาให้มีกระทรวงเดียว แล้วลดบทบาทอำนาจหน้าที่ของกระทรวงศึกษาจากการที่กระทรวงดำเนินการเปลี่ยนแปลงเป็นฝ่ายอำนวยการที่เป็นกระทรวง นโยบายดูแลมาตรฐาน และจัดสรรเงินอุดหนุน นับเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทของกระทรวง การอุดมศึกษาของชาติจะอยู่ที่เดียวไม่ว่าเป็นภาครัฐหรือเอกชน

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

- ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก

ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 47)

- ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก (มาตรา 48)

หมวด 7 ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา

- ให้มีองค์วิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจหน้าที่ กำหนด มาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพกำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐาน และจรรยาบรรณของวิชาชีพรวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา

ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น ทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด

การจัดให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร
การศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่น คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ และวิธีการในการออกและเพิก
ถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่คณาจารย์ ผู้บริหารสถานศึกษา และ
ผู้บริหารการศึกษาในระดับอุดมศึกษาระดับปริญญา (มาตรา 53)

หมวด 8 ทรัพยากรเพื่อการลงทุนทางการศึกษา

- ให้สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลมีอำนาจในการปกครอง ดูแล
บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นราชพัสดุ ตาม
กฎหมายว่าด้วยราชพัสดุ และที่เป็นทรัพย์สินอื่น รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการของสถานศึกษา
และเก็บค่าธรรมเนียมการศึกษาที่ไม่ขัดหรือแย้งกับนโยบาย วัตถุประสงค์และภารกิจหลักของ
สถานศึกษา

บรรดาอสังหาริมทรัพย์ที่สถานศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลได้มาโดย
มีผู้อุทิศให้หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยนจากรายได้ของสถานศึกษาไม่ถือเป็นราชพัสดุ และให้
เป็นกรรมสิทธิ์ของสถานศึกษา (มาตรา 59)

- ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้การศึกษานิวเคลียร์ที่มี
ความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศโดยจัดสรรเป็นเงินงบประมาณเพื่อการศึกษา
จัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไป

จัดสรรทุนการศึกษาในรูปของกองทุนกู้ยืม

จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้

เหมาะสม

จัดสรรงบประมาณในลักษณะเงินอุดหนุนทั่วไปให้สถานศึกษา
ระดับอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคล และเป็นสถานศึกษาในกำกับของรัฐหรือองค์กรมหาชน
จัดสรรกองทุนกู้ยืมดอกเบี่ยต่ำให้สถานศึกษาเอกชนเพื่อให้พึ่งตนเอง

ได้

จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการศึกษาของรัฐและเอกชน (มาตรา 60)

- ให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและ
ประสิทธิผล การใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษา แนวการจัด
การศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา โดยหน่วยงานภายในและหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่
ตรวจสอบภายนอก

หลักเกณฑ์และวิธีการในการตรวจสอบ ติดตามและการประเมินให้
เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง (มาตรา 62)

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

- รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่
จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้
ประโยชน์สำหรับการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย การทะนุบำรุง
ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น (มาตรา 63)

- รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิต และพัฒนาแบบเรียน
ตำราหนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยเร่งรัดพัฒนา
ขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิตและมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และ
พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ โดยเปิดให้มีการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม(มาตรา64)

- รัฐต้องส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนา การผลิต และการพัฒนา
เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการใช้เทคโนโลยีเพื่อ
การศึกษา เพื่อให้เกิดการใช้ที่คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของคนไทย (มาตรา 67)

- รัฐต้องจัดให้มีหน่วยงานกลางทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย
แผนส่งเสริมและประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้ รวมทั้งการประเมินคุณภาพ และ
ประสิทธิภาพของการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา (มาตรา 69)

ตอนที่ 3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ในประเทศไทย
ยังไม่มี ผู้ใดศึกษาค้นคว้าครอบคลุมตั้งแต่ต้นยุครัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ค้นคว้า
งานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ปิยนาด นูนนาค สวัสดิ์ จงกล และชลธิชา สุทธินิรันดรกุล (2547) ได้ทำวิจัยเรื่อง
การศึกษาแนวพระดำริด้านการพัฒนาการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวง
พิษณุโลกประชานารถ โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งศึกษาวิเคราะห์พระประวัติ พระกรณียกิจด้านการ
ศึกษาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถที่มีต่อวงการศึกษ
ของไทย ทั้งในประเด็นของสาเหตุและปัจจัยการดำเนินพระกรณียกิจและผลกระทบของพระกรณีย
กิจต่อสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ทรงทำคุณประโยชน์อย่างยิ่งแก่วงการศึกษาทังทางด้าน
ทหารและพลเรือน พระดำริด้านการศึกษาของพระองค์นับได้ว่าเป็นการพัฒนาการศึกษาของ

ประเทศสยามอย่างแท้จริง กล่าวคือ พระดำริที่จะจัดการศึกษาของฝ่ายทหารให้เจริญก้าวหน้าตามมาตรฐานสากลแบบตะวันตก ได้แก่ การจัดองค์กรของโรงเรียนนายร้อยทหารบกให้เป็นระบบแบบแผนการบังคับบัญชาและขั้นตอนการดำเนินงานที่ชัดเจน การปลูกฝังความมีจิตวิญญาณเป็นทหารอาชีพผู้มีเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์แก่นักเรียนนายร้อย และการจัดตั้งองค์กรการศึกษาของทหารแบบใหม่ตามแบบตะวันตก ในส่วนพระดำริที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของฝ่ายพลเรือนนั้น สืบเนื่องจากการที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิศณุโลกประชานารถทรงดำรงตำแหน่งกรรมการสภาจัดการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งสืบต่อมาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงมีพระปรีชาสามารถสุขุมลุ่มลึกและพระญาณทัศนะที่กว้างไกลดังเช่นเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนมหาดเล็กว่าจะเลิกกิจการหรือจะดำเนินงานต่อไป ทรงเห็นว่าควรปรับปรุงหลักสูตรและการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและดำเนินงานในระดับอุดมศึกษา พระดำรินี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่าโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2453 ยิ่งกว่านั้นยังได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าการบริหารงานของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ใน 5 วิทยาเขตเป็นการสิ้นเปลือง ควรรวมอยู่ ณ ที่เดียวและเห็นสมควรพระราชทานที่ดินพระคลังข้างที่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและวังวินด์เซอร์ให้แก่มหาวิทยาลัย รวมทั้งควรพระราชทานเงินบริจาคของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชนเพื่อสร้างพระบรมรูปทรงม้าซึ่งฝากไว้ที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ หลังการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ดังกล่าวเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วเพื่อเป็นกองทุนดำเนินงานของมหาวิทยาลัย (University Endowment) ซึ่งเมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดฯ เกล้าให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้วก็พระราชทานที่ดินและเงินทุนดำเนินงานดังกล่าวแก่มหาวิทยาลัย ทรงเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยพระองค์เดียวที่เสนอให้เน้นหนักการปรับปรุงหลักสูตรของทุกคนให้เป็นระดับมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง แม้มิได้ทรงขยายความ แต่พระดำริของพระองค์ก็ส่งผลให้มีการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยการขอความร่วมมือจากมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ ทำให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีได้ในเวลาต่อมา

พระดำริในการจัดการศึกษาทั้งฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือนของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ นับว่ามีความเป็นวิชาการทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ รวมทั้งมีความทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะทรงศึกษาข้อมูลจากสื่อหลายประการทั้งในประเทศและ

ต่างประเทศ รวมทั้งทรงศึกษารายงานของหน่วยงานได้บังคับบัญชา และความเห็นของหน่วยงาน บังคับบัญชาในระดับเหนือขึ้นไปอย่างละเอียด จึงทำให้สถาบันในความรับผิดชอบของพระองค์ สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นพื้นฐานถึงปัจจุบัน

บุญส่ง หาญพานิช (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการ ความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย พบว่า ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีความต้องการในระดับมาก มีการนำองค์ความรู้ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดจากการบริหารจัดการความรู้ไปใช้ คือ การประกันคุณภาพ การศึกษา นอกจากนี้ ผู้บริหารยังมีความประสงค์ให้มีการแบ่งปันความรู้ข้ามหน่วยงานทั้งแบบ เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพิ่มมากขึ้น ให้บริการความรู้ในลักษณะของการร่วมมือที่ต่างฝ่าย ต่างเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ แต่ในขณะที่สภาพเป็นจริงในปัจจุบันเกิดขึ้นในระดับค่อนข้าง น้อยในทุกด้านที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การ นำความรู้ไปใช้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ การบริการความรู้ การสื่อสารความรู้ การใช้ เทคโนโลยี วัฒนธรรมการไว้วางใจ วัฒนธรรมพลังร่วม นออลลิเจ้นซ์เคอร์ และ สิ่งท้าทาย และ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการความรู้ ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษา ได้นำเสนอการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และการบริการความรู้ ซึ่งประกอบด้วย 10 ด้าน คือ ด้าน วิสัยทัศน์ ภารกิจ นโยบาย เป้าหมาย การประเมิน ยุทธศาสตร์ สำนักบริหารจัดการความรู้ ผล การดำเนินการ และกระบวนการแบ่งปันแลกเปลี่ยนบริการความรู้

พ้ามุ่ย เรื่องเลิศบุญ (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปรัชญาการอุดมศึกษาใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พบว่า หลักปรัชญาการอุดมศึกษา 9 ประเด็น ได้แก่ 1) พันธกิจมหาวิทยาลัย 2) การบริหารการอุดมศึกษา 3) เป้าหมายการอุดมศึกษา 4) นิสิตนักศึกษา ผู้เรียนและบัณฑิต 5) อาจารย์และผู้ให้การศึกษา 6) หลักสูตรอุดมศึกษา 7) การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา 8) จรรยาบรรณวิชาการ และ 9) นโยบายสังคม โดยจัดสา รบบตามหลักปรัชญาการอุดมศึกษาได้ครบทั้ง 5 หลักปรัชญา และพบการจัดสรรงบประมาณการ อุดมศึกษาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้แก่นัก 129 แก่นแท้ พร้อมนำเสนอเป็นสาระเกี่ยวกับแนวทางการน้อมนำความรู้จากแก่นแท้ สาระ และคำสอนของ ปรัชญาการอุดมศึกษาในพระองค์ในเรื่อง การบริหารมหาวิทยาลัย หลักสูตรการอุดมศึกษา การ จัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา การประเมินผลการอุดมศึกษา สถาบันกำกับดูแล สถาบันอุดมศึกษา การพัฒนาอาจารย์และการพัฒนานิสิตนักศึกษา ส่วนข้อค้นพบที่สำคัญ คือ พระองค์มีแนวคิดโน้มไปตามปรัชญาลัทธิปฏิบัตินิยมและพบหลักปรัชญาภูมิสังคมทางการ อุดมศึกษา 3 ส่วน คือ 1) ธรรมะ คือ กลวิธี หลักการ หลักวิชา และหลักปฏิบัติ 2) การปฏิบัติงานที่

ถูกต้องตามหลักวิชา การทดลองปฏิบัติ และพอเหมาะพอดีกับภูมิสังคม และ 3) เป้าหมายเพื่อเกิดประโยชน์สุขแก่ทางการอุดมศึกษาและการศึกษาของประเทศชาติบ้านเมืองสืบไป

มาลินี อยู่โพธิ์ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและหน้าที่นิสิต นักศึกษาไทยพร้อมด้วยกระบวนการพิจารณาทางนิตินัย จากผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ 1) วัฏจักรสิทธิ นิสิตนักศึกษา จำแนกตามเนื้อหาของสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ออกเป็น 7 ประเด็น คือ สิทธิเสรีภาพบุคคล ความคิดและความคิดเห็น ทางสังคม ในการร่วมกลุ่ม การเมืองและการปกครองในสถาบัน การทำงานของสถาบัน และการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน 2) วัฏจักรนิตินิสิตนักศึกษา คือ หน้าที่และความรับผิดชอบต่อนตนเอง ผู้อื่น สถาบัน และสังคมประเทศชาติ 3) ประมวลสิทธิและหน้าที่นิสิตนักศึกษาตามหลักการอุดมศึกษาเกี่ยวกับกฎหมาย ได้แก่ การรับเข้า การให้เกรด หน่วยกิต ปริญาญา การจัดทำแฟ้มและการบันทึกแฟ้ม องค์การนิสิตนักศึกษา สิ่งพิมพ์นิสิตนักศึกษา การคัดค้านและการเดินขบวน การให้ทุนสนับสนุน การจัดบริการเสริม หอพัก การกีฬา ความปลอดภัยในสถาบัน ระบบว่าด้วยวินัยและการร้องเรียน กฎระเบียบข้อบังคับทางวินัย กระบวนการพิจารณาความผิด และบทลงโทษต่าง ๆ และ 4) กระบวนการพิจารณาทางนิตินัยจัดจำแนกทางนิตินัย คือ สิทธิทั่วไป การกำหนดปัจจัยที่เกี่ยวข้อง หลักการพิจารณา และกระบวนการพิจารณา

สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (2544) จัดทำหนังสือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับสภาวิจัยแห่งชาติ” ความตอนหนึ่งว่า นับตั้งแต่วันที่ 9 มิถุนายน 2489 เป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ประทานพระราชกรณียกิจและพระราชภารกิจใหญ่น้อย เพื่อการอยู่เย็นเป็นสุขของอาณาประชาราษฎร์ และเพื่อการพัฒนาประเทศชาติตลอดมา ด้วยพระอัจฉริยะพระปรีชาสามารถ และพระวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง เป็นที่มาของโครงการพระราชดำรินในสาขาวิชาต่าง ๆ มากมาย รวม 2,516 โครงการ ซึ่งล้วนเป็นโครงการเกี่ยวกับงานวิจัยและพัฒนาโดยตรง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2542) จัดทำหนังสือ จอมปราชญ์นักการศึกษา: สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์แนวพระราชดำริด้านการศึกษาและพัฒนาคน โดยการรวบรวมข้อมูลพระราชดำริของพระองค์ทางด้านการศึกษา รวมทั้งพระราชดำริที่พระราชทานปริญญาบัตรจากสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งด้วย นำมาสรุปแนวพระราชดำริด้านการศึกษาและการพัฒนาคน และประยุกต์เข้ากับการศึกษาไทยในภาคปฏิบัติ ซึ่งมีสาระสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ แนวพระราชดำริด้านความหมายของการศึกษา แนวพระราชดำริด้านจุดมุ่งหมายของการศึกษา แนวพระราชดำริด้านแนวทางของการศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย (2540) ร่วมกับมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้จัดทำหนังสือ เอกษัตริย์อัจฉริยะ โดยเรียบเรียงพระอัจฉริยภาพด้านต่างๆ ของพระองค์ ด้านเกษตรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อมและพัฒนา ด้านการศึกษา ศาสนา และสังคม ด้านศิลปะและวัฒนธรรม ด้านกฎหมาย การเมือง และการปกครอง เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นนักปราชญ์ พระปรีชาสามารถและพระอัจฉริยภาพของพระองค์ ในมุมมองของนักวิชาการในแต่ละมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษา อันจะเป็นถวายเป็นความจงรักภักดี และชื่นชมในพระปรีชาสามารถที่ปรากฏ ตลอดระยะเวลาห้าสิบปีที่ครองราชย์

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (2540, อ้างใน ทบวงมหาวิทยาลัย, 2540) ได้เขียนบทความเรื่อง บัณฑิตไทยในพระราชดำริ กล่าวถึง การศึกษาตามแนวพระราชดำริที่เกี่ยวกับบัณฑิตไทย โดยใช้ข้อมูลพระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 ถึง พ.ศ. 2537 มีสาระสำคัญ 5 ประการ คือ ประการแรก ทรงกล่าวถึงความสำคัญของบัณฑิต ประการที่สอง ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติทั่วไปของนิสิต ประการที่สาม ทรงกล่าวถึงคุณสมบัติของบัณฑิตเฉพาะสาขาวิชาชีพ ประการที่สี่ ทรงกล่าวถึงสิ่งที่น่าห่วงใยสำหรับบ้านเมือง ที่ทรงฝากไว้เป็นหน้าที่หรือข้อคิดแก่บัณฑิตทั้งหลาย

เรือเอกหญิง อาทิตยา ดวงมณี (2540) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาและวิเคราะห์ตัวบ่งชี้รวมสำหรับความเป็นเลิศทางวิชาการของสาขาวิชาทางการศึกษาระดับปริญญาตรี ในมหาวิทยาลัยของรัฐ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยมี 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับคัดเลือกตัวบ่งชี้ที่ใช้เทคนิคเดลฟาย จำนวน 17 คน กลุ่มหัวหน้าภาค/อาจารย์ในสาขาวิชาทางการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 62 คน และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญสำหรับจัดอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการของสาขาวิชาทางการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 7 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาอันดับของการคัดเลือกตัวบ่งชี้โดยใช้ฐานนิยม มัธยฐาน พิสัยระหว่างควอไทล์ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาน้ำหนักคะแนนความสำคัญของตัวบ่งชี้โดยการคำนวณค่ามัธยฐานเลขคณิต วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความสอดคล้องของการจัดอันดับระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้วยการทดสอบ Kendall' W โดยใช้สถิติทดสอบไคสแควร์ และวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความตรงของตัวบ่งชี้ โดยหาความสัมพันธ์ระหว่างอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้จากตัวบ่งชี้รวมที่พัฒนาขึ้นกับอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการทดสอบค่าสหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ผลการพัฒนาตัวบ่งชี้รวม พบว่า ได้ตัวบ่งชี้รวมทั้งหมด 6 มิติ/องค์ประกอบของความ เป็นเลิศทางวิชาการ มีตัวบ่งชี้ย่อย 61 ตัวบ่งชี้ ประกอบด้วย ตัวบ่งชี้ด้านคุณภาพอาจารย์ 16 ตัวบ่งชี้ ด้านการวิจัย/ผลงานทางวิชาการของอาจารย์ 9 ตัวบ่งชี้ ด้านทรัพยากรสนับสนุนทางวิชาการ

8 ตัวบ่งชี้ ด้านคุณภาพนิสิต/นักศึกษา 12 ตัวบ่งชี้ ด้านหลักสูตรที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน 7 ตัวบ่งชี้ และด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของหัวหน้าภาค/สาขาวิชา 9 ตัวบ่งชี้ จำแนกตัวบ่งชี้ตามระบบการศึกษาได้เป็น ตัวบ่งชี้ด้านปัจจัยนำเข้า 16 ตัวบ่งชี้ ตัวบ่งชี้ด้านกระบวนการ 27 ตัวบ่งชี้ และตัวบ่งชี้ด้านผลผลิต 18 ตัวบ่งชี้

2. ผลการวิเคราะห์ความเป็นเลิศทางวิชาการตามตัวบ่งชี้รวม สามารถจัดอันดับความเป็นเลิศทางวิชาการของสาขาวิชาทางการวิจัยการศึกษา ในมหาวิทยาลัยของรัฐ ในภาพรวมตามลำดับได้ดังนี้ UA, UC, UH, UE, UD, UF, UB และ UG

คุรุสภา (2539) ได้จัดทำหนังสือ พระมหากษัตริย์คุณต่อครูอาวุโส กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณด้านการศึกษา ความตอนหนึ่งว่า ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างยิ่งในการส่งเสริมทะนุบำรุงการศึกษา และทรงมีพระมหากษัตริย์คุณต่อการศึกษาอย่างมาก ได้ทรงริเริ่มโครงการและกิจกรรมหลายอย่างที่เกี่ยวกับการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่ระดับอนุบาลศึกษาถึงอุดมศึกษา ส่งเสริมให้การศึกษาทุกระดับมีมาตรฐานสูงขึ้นและกระจายไปสู่ท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

ทบวงมหาวิทยาลัย (2539) จัดทำหนังสือ จดหมายเหตุ คำประกาศสดุดีเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวถึง พระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณของพระองค์ เป็นคำประกาศราชสดุดีเฉลิมพระเกียรติคุณ จำแนกตามสาขาวิชาต่าง ๆ ได้แก่ สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ สาขาวิชาวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศาสตร์และ พฤติกรรมศาสตร์ สาขาวิชาสื่อสารมวลชน สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ สาขาวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาการคอมพิวเตอร์ สาขาวิชาแพทยศาสตร์และที่เกี่ยวข้อง สุขภาพ สาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์ และสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ เพื่อแสดงให้เห็นและเข้าใจความหมายของพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาญาณ ในพระองค์

สำนักงาน กรป. (2539) ได้จัดทำหนังสือ 50 ปี แห่งการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้รายงานข้อมูลในภาพรวมของโครงการพระราชดำรินี้ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเกษตร สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข การส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาแหล่งน้ำ การคมนาคม การสื่อสาร สวัสดิการสังคม และอื่น ๆ รวมทั้งการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สรุปได้ว่า ผลการพัฒนาตามแนวพระราชดำรินี้ได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาคน โดยการ “พึ่งตนเอง” ซึ่งเป็นการ “พัฒนาที่ยั่งยืน” ได้ปรากฏผล อย่างชัดเจนว่าทำให้ประชาชนเหล่านั้น มีสภาพชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้น มีการประกอบอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นอย่างชัดเจน ที่ทรงมาเพื่อประโยชน์

สุขของราษฎรโดยตลอด 50 ปี ที่ทรงครองสิริราชสมบัติ จึงสมควรแล้วที่จะเทอดทูลว่า พระองค์คือพระมหากษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่ในโลก ของจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

อนงค์ อนันตริยเวช (2539) ได้ศึกษาเพื่อสังเคราะห์พัฒนาการการมีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยไทย ตั้งแต่การก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรก (พ.ศ. 2459) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2539) ในด้านภาระงาน ระดับองค์กร และรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารของอาจารย์ โดยแบ่งการศึกษาเป็น 3 ยุค คือ ยุคมหาวิทยาลัยกระจายสังกัดตามกระทรวง (พ.ศ. 2459 – 2502) ยุคมหาวิทยาลัยสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี (พ.ศ. 2502 – 2515) และยุคมหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2515 – 2539) พบว่า อาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยตั้งแต่ยุคแรก 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมในการบริหารตามภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการพัฒนาหลักสูตรในระดับภาคีวิชาและการมีส่วนร่วมในการบริหารตามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติโดยการเป็นกรรมการประจำคณะ และเมื่อถึงยุคที่ 3 อาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยในทุกภาระงาน ระดับองค์กร และรูปแบบ กล่าวคือ อาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไป งานวิชาการ และการบริหารงานบุคคล ทั้งในระดับภาคีวิชา ระดับคณะ และระดับสถาบัน โดยมีส่วนร่วมทั้งในรูปแบบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ และตามภารกิจที่มหาวิทยาลัยกำหนดขึ้น

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยของอาจารย์ มีทั้งปัจจัยภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความซับซ้อนของโครงสร้างการบริหารภายในมหาวิทยาลัย จำนวนและคุณวุฒิของอาจารย์ การรับแนวคิดตะวันตกในการบริหารมหาวิทยาลัย และการปรับปรุงพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย/สถาบันที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของอาจารย์ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายการบริหารมหาวิทยาลัยของรัฐ การกระจายสังกัดและการรวมสังกัดของมหาวิทยาลัย และสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เป็นประชาธิปไตย

เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการบริหารของอาจารย์เป็นประโยชน์สูงสุดต่อองค์กรวิชาการ นอกจากการปรับปรุงพระราชบัญญัติ ระเบียบ ประกาศ และข้อบังคับของมหาวิทยาลัย/สถาบันให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของอาจารย์ทั้งในด้านรูปแบบและวิธีการแล้ว ผู้บริหารต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารของอาจารย์โดยการรับฟังความคิดและเปิดโอกาสให้อาจารย์ได้ร่วมตัดสินใจอย่างกว้างขวาง ส่วนอาจารย์ต้องมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างชัดเจน ถูกต้องและควรมีการพัฒนาการอาจารย์ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการยุคใหม่ ประการสำคัญ ต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างผู้บริหารและอาจารย์ว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารของ

อาจารย์ ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่สำคัญที่สุดในมหาวิทยาลัย จะมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของสถาบัน และสังคมโดยรวม

พรชูลี อาชวอำรุง (2538) ได้ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการศึกษาไทยที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 วัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาภาพอนาคตของประเทศไทยและโลกในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำเสนอรูปแบบการศึกษาไทยที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21 ใช้วิธีการวิจัยตามกระบวนการอนาคตปริทัศน์ โดยศึกษาจากเอกสาร ตำรา ผลงานวิจัยและรายงานการประชุมสัมมนา ภาษาไทย จำนวน 281 รายการ และภาษาอังกฤษ จำนวน 83 รายการ และเก็บข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิไทย จำนวน 30 คน และผู้ทรงคุณวุฒินานาชาติ 45 คน เพื่อเป็นฐานในการนำเสนอรูปแบบการศึกษาไทย ผลการวิเคราะห์เอกสารและนำเสนอภาพอนาคตของโลกในศตวรรษที่ 21 ในรูปของแผนภูมิ สำหรับบริบทของรูปแบบการศึกษาฯ เสนอในรูปของเคนไดแกรม 5 ประเภท คือ (1) บริบทของประเทศไทยสู่ออนาคต (2) บริบทของประเทศไทย : เศรษฐกิจ (3) บริบทของประเทศไทย : สังคมวัฒนธรรม (4) บริบทของประเทศไทย : การเมืองและ (5) บริบทของประเทศไทย : การศึกษา และรูปแบบของแผนภูมิ และการเปรียบเทียบภาพที่มีการปฏิรูปและขาดการปฏิรูปตามรูปแบบ 9 องค์ประกอบ ดังนี้ (1) ภาพรวม (2) ศีลธรรม จรรยาและค่านิยม (3) หลักสูตร (4) การเรียนการสอน (5) ศาสตร์ (6) การประเมินผล (7) ทิศทางและทรัพยากรและ (8) การบริหาร ข้อค้นพบที่สำคัญ เสนอในรูปแบบของแผนภูมิละลอกแห่งการศึกษา อันเป็นผลจากการปฏิรูปสาระเพื่ออนาคตในศตวรรษที่ 21 ตามรูปแบบฯ ซึ่งเน้นผลกระทบต่อสาระการศึกษา 8 ระดับ ดังนี้ คือ (1) เอกัตบุคคล (2) ระหว่างบุคคล (3) องค์กร (4) ชุมชน (5) วัฒนธรรม (6) ชชาติ (7) นานาชาติ และ (8) สากล

กฤษณา พิทักษ์อรุณพ (2536) ได้ศึกษาวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระยะแรกจนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2459 ถึง พ.ศ. 2481 และสภาพจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2488 พบว่า การปรับปรุงและการพัฒนาประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 มีผลทำให้เกิดการประดิษฐ์ฐานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พร้อมกับปรัชญาการศึกษาที่ว่าจะเปิดโอกาสให้ทุกคนได้เข้าศึกษาด้วยการจัดตั้งคณะรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวกับการปกครองและการจัดบ้านเมือง คณะวิศวกรรมศาสตร์ เป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวกับเทคนิคและกระบวนการในการพัฒนาประเทศ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เป็นสาขาที่เกี่ยวกับการศึกษา และคณะแพทยศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวกับการสาธารณสุข ลักษณะของหลักสูตรประกอบด้วย ภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การจัดการศึกษาเป็นการจัดเพื่อสนอง

ความต้องการของผู้บริหารประเทศด้วย การผลิตผู้มีความรู้ความต้องการของกรมและกระทรวง การรับผู้เข้าศึกษาใช้วิธีการคัดเลือกเข้าเรียน

วารุณี โอสถารมย์ (2533) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทย: การศึกษาวิเคราะห์เชิงนโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต พบว่า ระบบอุดมศึกษาถือกำเนิดในสังคมไทย โดยการสร้างพัฒนาการขึ้นจากความเป็นโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง มาสู่มหาวิทยาลัยสมบูรณแบบที่มีเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ โดยอาศัยปัจจัยผลักดันทั้งทาง เศรษฐกิจ การเมือง และความต้องการทางการศึกษาของสังคม และปัจจัยภายในจากแนวคิดและ หลักการมหาวิทยาลัย ที่มุ่งหวังระบบบริหารที่เป็นอิสระเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ระบบอุดมศึกษามหาวิทยาลัยได้พัฒนาตนเองเป็น 4 ยุค ได้แก่ ยุคภายใต้การบริหารนโยบาย สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ยุคกระจายสังกัดกระทรวงต่าง ๆ ยุคภายใต้สังกัดสำนัก นายกรัฐมนตรี และยุคภายใต้สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย รูปแบบของมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็น มหาวิทยาลัยของรัฐหรือเอกชนและเป็นลักษณะมหาวิทยาลัยเปิดหรือมหาวิทยาลัยปิด ระบบ มหาวิทยาลัยในสังคมไทย ต่างอยู่ภายใต้การกำกับนโยบายของรัฐ มหาวิทยาลัย ซึ่งมีรูปแบบ เดียวกัน คือ มหาวิทยาลัยวิชาชีพ

เป้าหมายและบทบาทของมหาวิทยาลัย ถูกกำหนดให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐที่ แน่นนอน ในการผลิตบัณฑิตป้อนตลาดงาน คือ ระบบราชการในยุคแรก และธุรกิจเอกชน และ กิจการวิสาหกิจในยุคเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ ในส่วนของรายได้ของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ มหาวิทยาลัยของรัฐต้องอาศัยงบประมาณแผ่นดินเป็นส่วนหลัก ปัจจุบันมหาวิทยาลัยสามารถ ปกครองตนเองได้ แต่ยังคงเผชิญปัญหาอุปสรรคเนื่องในกระแสความเปลี่ยนแปลง คือ ปัญหา งบประมาณไม่เพียงพอ ระบบบริหารบุคลากรสายอาจารย์ไม่ดึงดูด นักวิชาการให้ทำงานในระบบ มหาวิทยาลัยทั้งสองประการล้วนส่งผลกระทบต่อ เรื่องการสร้างศักยภาพทางวิชาการ ที่นำไปสู่ภาวะ ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ไพน์สโตร, เจฟฟรี (2532) ได้ศึกษาเรื่อง จุฬาลงกรณ์ราชสันตติวงศ์-พระบรมราชวงศ์ แห่งประเทศไทย หนังสือประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์เล่มสำคัญอีกเล่มหนึ่งที่รวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับสายราชสกุลทุกชั้นในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราช โอรสและพระราชธิดา 77 พระองค์ และราชสกุลในรัชกาลที่ 5 นับได้ 15 สาย ได้แก่ มหิดล กิติ ยากร รพีพัฒน์ ประวิตร จิตรประวัติ อากาศบริพัตร ฉัตรชัย เพ็ญพัฒน์ จักรพงษ์ ยุคล วุฒิชัย สุริยง รั้งสิต และจุฑาทุช ให้รายละเอียดพระราชประวัติของรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 9 ให้ ข้อมูลมาจนถึงการสืบราชสกุลถึงปี พ.ศ. 2531

ไกรยทุท ธีรตยาศีนันท์ (2531) ทำการวิจัยเรื่อง แนวพระราชดำริด้านการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้วิเคราะห์พระราชดำรัสและพระบรม ราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานแก่คนไทยกลุ่มต่าง ๆ ในโอกาสต่าง ๆ กัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2498-2529 กรอบการวิจัยโดยใช้ระบบตรรก พบว่า พระองค์ทรงแสดงให้เห็นทราบบ ถึงสาระสำคัญ 3 ประการ คือ 1) แนวพระราชดำริในการพัฒนา เพื่อมุ่งความสำเร็จให้แก่ตนเอง แนวพระราชดำริเรื่องหน้าที่ ความสำคัญ และลักษณะการศึกษาของครูและนักเรียน 2) ระบบ ความคิดเกี่ยวกับคุณธรรมของทรัพยากรมนุษย์ ที่ทรงเน้นประโยชน์ส่วนรวม 3) แนวทาง พระราชดำริสู่พระราชจริยวัตรและพระราชกรณียกิจที่สำคัญ

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์และคนอื่น ๆ (2531) พระราชกรณียกิจและพระมหากษัตริย์คุณใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนา และ การวัฒนธรรม 9 มิถุนายน 2489 – 5 ธันวาคม 2530 รวบรวมและเรียบเรียงพระราช กรณียกิจ เกี่ยวกับการศึกษา การศาสนาและการวัฒนธรรม เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระมหากษัตริย์คุณต่องานการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม โดย รวบรวมจากหนังสือพระราชกรณียกิจที่มีผู้รวบรวมและเรียบเรียงขึ้น ชาวในพระราชสำนัก และ เอกสารราชการจากราชกิจจานุเบกษา ตั้งแต่พุทธศักราช 2489 เป็นต้นมาตลอดจนเอกสาร เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจที่กรมแต่ละส่วน ราชการที่มีฐานะกรมในกระทรวงศึกษาธิการ จังหวัด และศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดรวบรวมไว้ เนื้อหาประกอบด้วย พระราชประวัติ พระราชกิจ พระราช กรณียกิจ และพระราชดำรัสและพระบรมราชโองการด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ธงทอง จันทรางศุ (2531) กล่าวถึงเรื่อง พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาและศาสนา พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชกรณียกิจที่ทรงใฝ่พระราชหฤทัยในการบำรุง พระพุทธศาสนา และการศาสนาของแผ่นดิน การส่งเสริมการศึกษาปริยัติธรรม การส่งเสริม ศิลธรรมและธรรมสำหรับราษฎร การสร้างวัดและการปฏิสังขรณ์วัดต่างๆ การจัดระเบียบคณะ สงฆ์และเรื่องอื่นๆ ในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงให้บูรณะวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เมื่อ พ.ศ. 2375 โดยทรงมุ่งเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ในวิทยาการ 2 หมวดใหญ่ ได้แก่ หมวดเวช ศาสตร์ และหมวดวรรณคดีไทย

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (2530) เป็นการคัดถ่ายถอดอักษรจากต้นฉบับเอกสารโบราณ ประเภทหนังสือสมุดไทยและกระดาศษา ซึ่งเก็บรักษาอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ ให้เป็นอักษรไทย ปัจจุบัน โดยรักษารูปแบบอักขรวิธีเดิมไว้ เพื่อเน้นให้หนังสือจดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 นี้ เป็น เอกสารขั้นต้นเพื่อประโยชน์ในการนำมาใช้เป็นหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์แทนต้นฉบับที่

ชำระ และเส้นอักษรลบเลือนมากแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานา ล้วนทำนุบำรุงแผ่นดินไว้ นับตั้งแต่การเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง การพระศาสนา การศึกษา ตลอดจนทั้งถาวรวัตถุ อันเป็นสิ่งที่เชิดชูศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ

ปีน มาลากุล, ม.ล. (2530) ในหลวงกับการศึกษา ได้เขียนมูลเกล้า ๆ ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการศึกษา ทรงริเริ่มส่งเสริมการสร้างโรงเรียนในเขตท้องที่ห่างไกลคมนาคม เช่น โรงเรียนชายแดนของตำรวจตระเวนชายแดน กรณีเกิดวาทภัยภาคใต้ พ.ศ. 2495 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ จัดตั้งมูลนิธิราชประชานุเคราะห์ พระราชทานพระราชทรัพย์ไปสร้างโรงเรียนกว่า 10 หลัง พ.ศ. 2510 ทรงพระราชทานที่ดินแปลงทางทิศใต้ของพระราชวังดุสิตและพระราชทานทรัพย์จำนวนหนึ่งเพื่อจัดสร้างและดำเนินการโรงเรียนประถมศึกษา พระราชทานชื่อว่าโรงเรียนราชวินิต ทรงริเริ่มและส่งเสริมการศึกษาของผู้ด้อยโอกาส ได้แก่ โรงเรียนสอนคนหูหนวก และ โรงเรียนเด็กพิการอย่างอื่น เด็กที่บิดามารดาป่วยเป็น โรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ ทรงโปรดเกล้า ๆ ให้สร้างโรงเรียนจิตรลดาขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2501 เป็นโรงเรียนราษฎร์ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ ในพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เพื่อเป็นสถานศึกษาสำหรับสมเด็จพระเจ้าลูกเธอและสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ทั้ง 4 พระองค์ ทรงรับโรงเรียนที่ขอพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ ทรงริเริ่มพระราชทรัพย์เป็นทุนริเริ่มมูลนิธิช่วยครูอาวุโส และพระราชทาน เข็มครูอาวุโสแก่ครูซึ่งครบเกษียณอายุอีกด้วย ทรงส่งเสริมให้มีการจัดทำสารานุกรมสำหรับเด็ก ทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องการพัฒนา มหาวิทยาลัย ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานปริญญาบัตรและอนุปริญญาบัตร ณ สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ให้แก่มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยเพื่อเป็นทุนอุดหนุนการศึกษาแก่นิสิตนักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ พระราชทานนามว่า “ทุนภูมิพล” และยังมีมูลนิธิอันนันทมหิดล ซึ่งทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการศึกษาวิจัยในระดับสูง ณ ต่างประเทศ โดยคัดเลือกจากนิสิตนักศึกษาที่มีความสามารถยอดเยี่ยมให้รับทุนไปศึกษาต่อตั้งแต่ พ.ศ. 2498 เป็นต้นมา

พงศิศิดา เกษมสิน (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดำรงฐานะพระมหากษัตริย์ โดยศึกษาพระบรมราชวินิจฉัยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าทรงนำแนวความคิดจารีตของไทยเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์มาปรับใช้ เพื่อเป็นวิธีสร้างความมั่นคงแห่งราชบัลลังก์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ ทรงอธิบายให้เข้ากับประสบการณ์ส่วนพระองค์ สถานการณ์การเมืองเศรษฐกิจและสังคม แนวความคิดที่ทรงให้ความสำคัญคือ สัญญาประชาคม และแนวความคิดที่ว่าพระมหากษัตริย์ทรงรอบรู้ ทรงสามารถและทรงบารมี

ทรงใช้การตีความร่วมสมัยเฉพาะพระองค์ ในเรื่องสัญญาประชาคม พระมหากษัตริย์ทรงเป็นมนุษย์ที่ทรงสามารถสร้างระเบียบและประโยชน์สุขแก่สังคมอันเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ส่วนพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในอุดมคติว่าทรงรอบรู้ ทรงสามารถ และทรงบารมีนั้น ได้รับการปรับให้สอดคล้องกับภาวะที่ไทยต้องเผชิญหน้ากับการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก

สมภพ จันทระประภา (2530) ได้ศึกษาเรื่อง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรีชาสามารถในการศึกษาหลายสาขา ได้แก่ พุทธศาสตร์ อักษรศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ สถาปัตยกรรม และโดยเฉพาะอย่างยิ่งพาณิชยศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ ในรัชสมัยของพระองค์ เศรษฐกิจ การคลังของกรุงรัตนโกสินทร์อุดมสมบูรณ์มั่งคั่งเป็นอันมาก

ทรงสวรรค์ นิลกำแหง (2529) ได้ศึกษาเรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การเสด็จนิวัตพระนครครั้งแรก การศึกษาระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 การเสด็จสู่พระนครครั้งที่ 2 พระราชกรณียกิจเพื่อแก่ประชาชนชาวไทย ทรงรักษาเกียรติภูมิของชาวไทย พระราชานุกิจ ทรงห่วงใยการศึกษาของชาติ ทรงเป็นตุลาการ ทรงไต่พระทัยในพระศาสนา เสด็จลำเพ็ญ พระราชทานรัฐธรรมนูญ พระราชจริยวัตร พระมหากษัตริย์คุณ พระเสด็จสู่สวรรคาลัย ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย พระบรมราชานุสรณ์ ทุนอานันทมหิดล มูลนิธิอัฐมราชานุสรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ พระบรมราชานุสาวรีย์ ณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และที่จังหวัดลพบุรี

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา (2529) กล่าวถึง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว : แนวพระราชดำริในการปกครองกรุงเทพมหานคร พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่จะให้ประชาชนชาวไทยได้เรียนรู้วิธีการปกครองตนเอง และทรงตั้งการปกครองแบบเทศบาลในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่พระองค์ยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร เมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ทรงสร้างดุสิตธานีที่พระราชวังพญาไท มีการประกาศให้รัฐธรรมนูญลักษณะการปกครองคณะนครภิบาล พ.ศ. 2461

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รวม 100 ครั้ง (2529) รวบรวมคัดลอกอัญเชิญ พระราชดำรัสและพระบรมราชาวาทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีรวบรวมไว้ที่หอวิชาธรรมาสน์ จำนวน 100 องค์ ในวโรกาสที่ทรงพระราชทานแก่หน่วยงาน และโอกาสต่างๆ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2453 จนถึง 30 มิถุนายน 2468

ภัทราพร ช้างแก้ว (2529) ทำวิจัยเรื่อง พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ศึกษาความเปลี่ยนแปลงความคิดทางพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นใน สมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 โดยพิจารณาอย่างมีปฏิสัมพันธ์กับการก่อตัวของรัฐแบบใหม่ใน สมัยรัชกาลที่ 5 การพิจารณาพระพุทธรูปผ่านแนวความคิดของชนชั้นนำในสังคม พบว่า ความคิดทางพุทธศาสนาเริ่มเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ได้เป็นรากฐานให้แก่การ ปรับตัวทางความคิดของชนชั้นนำในสมัยรัชกาลที่ 5 ในกระบวนการปรับตัวทางความคิดของชน ชี้่นำ โดยได้เปลี่ยนบทบาทของรัฐให้กลายเป็นรัฐแบบใหม่ ในรัชกาลที่ 5 เน้นคำสอนทาง พระพุทธศาสนาในลักษณะปฏิบัติได้ง่ายขึ้นและเผยแพร่ให้แพร่หลายและศาสนาพุทธได้สร้าง เกียรติภูมิที่สำคัญให้ปรากฏในนานาประเทศด้วย ในรัชกาลที่ 6 พระพุทธศาสนาได้มีบทบาทเป็น องค์ประกอบของอุดมการณ์-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ ซึ่งเพิ่มเริ่มเกิดขึ้นในรัชสมัยนี้รวมทั้งบทบาท เจริญคุณธรรมของสังคม คือเป็นเครื่องชี้ความประพฤติของพลเมืองในชาติ

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา (2528) กล่าวถึงเรื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน การพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเถลิงถวัลยราชสมบัติด้วยพระชนมายุ 15 พรรษา 10 วัน ทรงมีผู้สำเร็จ ราชการแผ่นดินทดแทน พระองค์ได้ทรงศึกษาวิธีการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อรักษาเอกราช อธิปไตยของประเทศให้รอดพ้นจากการล่าอาณานิคมของประเทศทางตะวันตก ทรงปฏิรูประบบ บริหารราชการแผ่นดินทั้งการบริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ทรงยกเลิกระบบ จตุสดมภ์ซึ่งใช้มากกว่า 400 ปี

ผะอบ ไปชะกฤษณะ (2528) กล่าวถึงเรื่อง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว กับการศึกษา พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในด้าน การศึกษา ทรงทดลองตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทย และภาษาอังกฤษในพระบรมมหาราชวัง ทรง ตั้งโรงเรียนวังนันทอุทยานและ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ทรงส่งพระราชโอรสไปศึกษา วิชาชั้นสูงต่อ ณ ประเทศยุโรป ทรงเริ่มแผนการศึกษาทุนเล่าเรียนหลวง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียบเรียงแบบเรียนภาษาไทย ทรงตั้งโรงเรียนวิชาชั้นสูงหลายสาขา ทรงจัดตั้ง หอสมุดวชิรญาณและจัดตั้งกระทรวงธรรมการเพื่อวางแผนการศึกษาแห่งชาติ

ปัญญา บริสุทธิ (2528) ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพสังคมไทยในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จากเอกสารสำคัญทางวรรณคดีในสมัยนั้น เป็นการศึกษา วิเคราะห์สภาพสังคมในอีกลักษณะหนึ่ง โดยอาศัยข้อมูลจากวรรณคดีฉบับต่างๆ เป็นเกณฑ์ใน การวินิจฉัย ผู้วิจัยมีจุดประสงค์ที่จะวิเคราะห์เอกสารสำคัญทางวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ 3

โดยเฉพาะ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยในเรื่องสภาพสังคมของไทยในช่วงรัชกาลนั้นว่า มีลักษณะเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยตามขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้ คือ บทที่ 1 เป็นบทวิเคราะห์เรื่องความสำนึกทางสังคม บทที่ 2 วิเคราะห์แบบแผนทางการปกครอง บทที่ 3 วิเคราะห์แบบแผนทางวัฒนธรรม บทที่ 4 วิเคราะห์ความเชื่อทางศาสนา และบทที่ 5 เป็นบทสรุปผลการวิจัย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า สังคมไทยในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ถึงแม้จะเป็นสังคมศักดินา และเป็นระบบเจ้าขุนมูลนายซึ่งอาจทำให้มองเห็นว่า เป็นสังคมที่สร้างความแตกแยกก็ตาม แต่ลักษณะสังคมเช่นนี้ก็ยังมีกรอบล้อมรอบหน้าก้นหน้า และการถือหลักพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาด ทรงสนพระทัยห่วงใยในทุกข์สุขของประชาชน และทรงมุ่งมั่นทำนุบำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองในทุกด้านฝ่ายประชาชนก็รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และมีศรัทธา ความเชื่อในพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น

สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ (2528) กล่าวถึง พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจของ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุริยรัชกาล พระมหากษัตริย์คุณในด้านการปกครอง การวรรณกรรมและอักษรศาสตร์ กิจการเสือป่า พระราชดำริในการส่งเสริมให้ รักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์

ประยูทธ สิทธิพันธ์ (2527) ได้จัดทำ สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสารานุกรมเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จัดเรียงตามลำดับตัวอักษรเรื่อง ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งบทพระราชนิพนธ์ ประวัติการจัดตั้งกองทัพต่างๆ การชลประทาน การประปา การไปรษณีย์โทรเลข การไฟฟ้า การรถไฟ การเลิกทาส การศึกษา พระที่นั่ง พระราชวังต่างๆ พระราชประวัติของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระประวัติของพระราชวงศ์

วัชรินทร์ วรรณปักษ์ (2527) ได้ศึกษาเรื่อง พระราชประวัติและประมวลพระบรมฉายาลักษณ์ร.7 กล่าวถึงพระราชประวัติพระราชกรณียกิจทางด้านการปกครองในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว การสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในการสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 150 ปี รวมภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลง การปกครองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย การพระราชทาน รัฐธรรมนูญ การเสด็จประพาสต่างประเทศและการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร

สนธิ เตชานันท์ (2527) ทำวิจัยเรื่อง แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ศึกษาเฉพาะกรณีการพัฒนาการเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (2453-2458) โดยศึกษาตามแนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีความเห็นว่าทรงมีพระราชดำริทางการเมืองสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และอีกฝ่ายเห็นว่าทรงมีพระราชดำริทางการเมืองประชาธิปไตย งานวิจัยฉบับนี้ต้องการศึกษาและอธิบายพระบรมราโชบายทางการเมือง โดยเฉพาะพระราชดำริการปกครองท้องถิ่น ทรงเตรียมการในการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาการศึกษา โดยการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา ทรงโปรดฯ ให้จัดตั้งเมืองจำลองเพื่อทดลองการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น และทรงมีพระราชดำริบันทึกเรื่องการจัดมณฑลเทศาภิบาลของกระทรวงนครบาล พระราชดำริดังกล่าวไม่ได้บรรลุผลดังพระราชปณิธาน เนื่องจากปัญหาเรื่องภาษีท้องถิ่น ปัญหาชาวจีน พระราชอภัยยศในการบริหารราชการแผ่นดิน และปัญหาระบบราชการ ผู้ศึกษาต้องการยืนยันว่า พระองค์มิได้มีพระบรมราโชบายที่จะมุ่งรักษาพระราชอำนาจตามระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

สันติ บัณฑิตพรหมชาติ (2527) ได้ทำวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันสงฆ์ : ศึกษากรณีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีวิธีในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันสงฆ์ เพื่อสร้างความยอมรับในสถานภาพของแต่ละฝ่ายจากกลุ่มชนต่างๆ ในสังคม ทรงมีพื้นฐานความสัมพันธ์กับคณะสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายที่พระองค์ทรงสถาปนาขึ้นระหว่างทรงผนวชอยู่ 27 พรรษา ทรงใช้พระราชกุศโลบาย มิให้เกิดความแตกแยกระหว่างธรรมยุติกนิกาย 3 ประการ ได้แก่ ทรงให้ความสำคัญและสนับสนุนธรรมยุติกนิกายให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในสังคม และสามารถสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันสงฆ์ได้เป็นอย่างดี ประการที่ 2 ทรงอุปถัมภ์และสนับสนุนคณะสงฆ์มหานิกาย ประการที่ 3 ทรงพยายามแสดงบทบาทในฐานะผู้นำทางศาสนาที่เหนือทั้งฝ่ายธรรมยุติกนิกายและมหานิกาย เพื่อสร้างความยอมรับในพระองค์ให้เกิดขึ้นในคณะสงฆ์ และทำการควบคุมคณะสงฆ์ให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติ

สิงห์โต ปุกหุด (2527) ได้ศึกษาพระราชประวัติส่วนพระองค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนทรงผนวชโดยย่อ พระองค์เสด็จพระราชสมภพ เมื่อ 18 ตุลาคม 2347 ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 2 ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และสมเด็จพระศรีสุริเยนทราบรมราชินี ทรงเสด็จสวรรคตเมื่อ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 กล่าวถึงพระราชกรณียกิจขณะทรงผนวช ด้านบำบัดทุกข์บำรุงสุข ทรงโปรดฯ ให้มีการขุดคลอง สร้างป้อม ถนน และสะพาน

ทรงปกป้องประเทศให้รอดพ้นจากการแสวงอาณานิคมของอังกฤษ ทรงจัดการเกี่ยวกับการศึกษา การตั้งโรงพิมพ์และวรรณกรรม การตั้งกฎหมายห้ามตั้งสำนักทรงเจ้าเข้าผี นอกจากนี้ ทรงมีแผนการป้องกันประเทศชาติอย่างมีระบบตามสากล ด้านการเงินเหรียญกษาปณ์ และทรงรอบรู้ด้านดาราศาสตร์ ได้แก่ ดาวหาง สุริยุปราคา

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา (2526) กล่าวถึงเรื่อง พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ได้เรียบเรียงขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2412 ต่อมาพ.ศ. 2443 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงตรวจชำระและได้ทรงพระนิพนธ์อธิบายไว้ด้วย กล่าวถึงตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ พระราชพิธีปราบดาภิเษก ประดิษฐานพระราชวงศ์ ตั้งข้าราชการ วังหลัง วังหน้า แบ่งหัวเมืองขึ้น กลาโหม มหาดไทย กรมท่า พงศาวดารเขมร ญวน พม่า การสร้างพระนคร สร้างพระมหาปราสาท วัดพระแก้ว ตำนานพระแก้วมรกต พระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมโภชพระนคร การทำสงครามกับพม่า การต่างประเทศกับญวน มลายู ลาว พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับพระศาสนาและกฎหมาย ท้ายเล่มมีสารบัญคั่นเรื่อง

บัณฑิต แทนพิทักษ์ (2526) ได้ทำวิจัยเรื่อง การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2431) ศึกษาปัญหาและที่มาของการปฏิรูปการปกครองในรัชกาลที่ 5 ว่าเนื่องจากสภาพการเมืองการปกครองล้มสลายไร้ประสิทธิภาพ พระมหากษัตริย์ขาดพระราชอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน กลุ่มขุนนางซึ่งมีสมเด็จพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นกลุ่มขุนนางที่มีอิทธิพลทางการเมืองภายใน ส่วนปัญหาภายนอกประเทศต้องเผชิญกับการคุกคามของลัทธิจักรวรรดินิยม

ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ (2526) ได้ทำวิจัยเรื่อง พัฒนาของการสาขาวิชาที่เปิดสอนระดับอุดมศึกษาในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ วัตถุประสงค์การวิจัย วิเคราะห์จุดกำเนิดความเป็นมาเพื่อเปรียบเทียบวิวัฒนาการของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในประเทศไทย และประมวลข้อมูลและประเมินโครงการพัฒนามหาวิทยาลัยเพื่อดูแนวโน้มของมหาวิทยาลัยในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาชั้นสูงของไทย เริ่มจากในวัด การศึกษาทางช่าง แพทย์แผนโบราณ และวิชาเพื่อรับราชการ ซึ่งการเรียนการสอนในกลุ่มเฉพาะ เน้นการฝึกปฏิบัติเป็นหลักในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มการศึกษาวิชาด้านการทหาร การปกครอง และกฎหมาย การศึกษาเน้นการปลูกฝังค่านิยมการรับใช้ราชการ แม้ในรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใน พ.ศ. 2475 มีผลให้เกิดสาขาวิชาใหม่ ๆ คือวิชา ธรรมศาสตร์และการเมือง การเข้ามาของอเมริกาและชาติตะวันตกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้สาขาวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาตามมาตรฐานต่างประเทศมากขึ้น ลักษณะของการศึกษาในยุคหลังยังคงเป็นเรื่องของคนจำนวนน้อย เพื่อจบไปรับราชการและทำงานอุตสาหกรรมได้ ซึ่งทำให้กิจการของอุดมศึกษาสนองต่อความต้องการของกลุ่มผู้นำจำนวนน้อยเท่านั้น โอกาสให้แก่คนจำนวนมากยังดำเนินไปได้ไม่นานนัก

กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์ (2525) ได้ทำวิจัยเรื่อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติไทย ศึกษาและวิเคราะห์พระราโชบาย และพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 6 ในการดำเนินการสร้างชาติไทยให้มีเอกภาพทั้งทางด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การต่างประเทศ ปัจจัยที่มีผลต่อแนวพระราชดำริและพระบรมราโชบายในการสร้างชาติและวิธีดำเนินการสร้างชาติ ทรงใช้พระราชนิพนธ์ พระราชดำรัส พระบรมราโชวาท หนังสือพิมพ์และเมืองจำลองดุสิตธานี

เนตรนภิศ นาควัชระ และปิยนดา บุนนาค (2525) ได้ทำวิจัยเรื่อง วัดในกรุงเทพฯ : การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2525) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของวัดในกรุงเทพฯ ด้านต่างๆ และปัจจัยซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เมื่อเริ่มสถาปนากรุงเทพฯ เป็นราชธานี ในปี พ.ศ. 2325 จนถึงเมื่อฉลองกรุงเทพฯ ครบรอบ 200 ปี ข้อมูลที่ใช้ทำการวิเคราะห์เป็นเอกสารทั้งชั้นต้น ชั้นรอง ตลอดจนแผนที่ภาพถ่าย และจากการสังเกตการณ์และการสำรวจงานสนาม ส่วนวิธีการเสนอในรูปแบบของการบรรยายร่วมกับการทำแผนที่ การทำตารางสถิติ

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า วัดเป็นสถาบันที่สำคัญยิ่งในสังคมไทย นอกจากเป็นสถาบันสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เป็นที่ประกอบศาสนกิจและที่พำนักของภิกษุสงฆ์แล้ว ยังเป็นสถาบันทางการศึกษา เป็นสถานสงเคราะห์ประเภทต่างๆ เป็นบ่อเกิดแห่งศิลปกรรม และเป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นปึกแผ่นของบ้านเมืองด้วย พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ จึงทรงให้ความสนใจพระทัยในการสร้างสถาปนา หรือบูรณปฏิสังขรณ์วัดมาแต่สมัยโบราณ จุดเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 และได้เปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันมาจนปัจจุบัน คือ ได้เกิดสถาบันซึ่งทำหน้าที่โดยตรงแทนบทบาทที่วัดเคยทำ เช่น สถาบันทางการศึกษา หรือ สถาบันเกี่ยวกับการสงเคราะห์ต่างๆ ในกรณีของการใช้ที่ดินและสภาพแวดล้อม พบว่า ผลจากการเลิกทาสและระบบไพร่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทำให้วัดซึ่งเคยมี ข้าพระ เลกวัด หรือโยมสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้คอยรับใช้ดูแลพระและวัดหมดไปโดยปริยาย และรัฐบาลไม่มีเงินงบประมาณเพียงพอในการแก้ไขปัญหานี้ ทำให้วัด

ต้องพึ่งตนเองมากขึ้น โดยการหาผลประโยชน์จากที่ดินของวัดในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งในรูปแบบที่อยู่อาศัย อาคารพาณิชย์และอุตสาหกรรม เป็นต้น

บุญ อินทร์ทรัพย์ (2525) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การใช้เครื่องหมายวรรคตอนในภาษาไทยตามพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ศึกษาพระบรมราชาธิบายในรัชกาลที่ 6 เกี่ยวกับประโยชน์ของการใช้เครื่องหมายวรรคตอน กล่าวถึงพระราชดำริและพระราชนิยมเกี่ยวกับการใช้เครื่องหมายวรรคตอน ตั้งแต่ พ.ศ.2460 ซึ่งปรากฏหลักฐานในพระราชนิพนธ์วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย ทรงแสดงพระราชดำริเกี่ยวกับการเขียนและใช้สระและพยัญชนะด้วยวิธีใหม่ การเขียนเว้นระยะคำ และการใช้เครื่องหมาย (แบ่ง) วรรคตอน และกล่าวถึงการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในรัชกาลที่ 9

ประจักษ์ สายแสง (2525) ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่อง การอุดมศึกษาสมัยสุโขทัย พ.ศ. 1800-1981 ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้อาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรือง คือ การอุดมศึกษา การศึกษาโครงสร้างของการอุดมศึกษาของอาณาจักรสุโขทัย โดยวิธีการตรวจสอบเชิงวิจารณ์ จารึกสุโขทัย วรรณคดีสุโขทัย หลักฐานทางโบราณคดี และหลักฐานทางคติชนวิทยา สามารถสังเคราะห์เป็นเอกสาร (Reconstruct) สรุปได้ว่า การอุดมศึกษาสมัยสุโขทัยจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของเอกัตบุคคและสังคมโดยจัดทำขึ้นทั้งการศึกษานอกระบบและในระบบ การอุดมศึกษานอกระบบจัดโดยรัฐ ส่วนการอุดมศึกษาในระบบจัดขึ้นในวัด หลักสูตรของการอุดมศึกษาสมัยสุโขทัยแบ่งเป็นสองช่วง เป็นการศึกษาทั่วไปช่วงแรก และการศึกษาวิชาเฉพาะในช่วงสอง วิชาที่นิยมศึกษาประกอบด้วย ปรัชญา รัฐศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ การศึกษาเรื่องช้าง ม้า การใช้ธนู พระไตรปิฎก ระเบียบวิธีการสอน ดาราศาสตร์ อุตุนิยมวิทยา ภูมิศาสตร์ กีฬาในร่ม พิชัยสงคราม นิติศาสตร์ หลักการบริหารงานโดยทั่วไป การพยากรณ์ ชลประทานและชีววิทยา วิธีการสอนเน้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดส่งเสริมวิธีการวิจัยค้นคว้า และเน้นการนำความรู้ไปใช้ และการบริหารสถาบันการอุดมศึกษา ยึดตามแนวบริหารนิยธรรม กำหนดคุณลักษณะของผู้บริหารตามแนวพระพุทธศาสนา รูปแบบของการบริหารเป็นแบบชุมชนของนักปราชญ์

พิทยาลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น พระวรวงศ์เธอ (2525) ได้ศึกษาเรื่อง พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงฟื้นฟูวัฒนธรรม กล่าวถึงวัฒนธรรมกับพระมหากษัตริย์ ด้านขนบธรรมเนียมและราชประเพณี พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงฟื้นฟูด้านการศาสนา ทรงทำสังคายนาราชพระไตรปิฎก ทรงสนับสนุนสมณปฏิบัติ ทรงกวดขันศีลธรรม ทรงปฏิบัติและศึกษาธรรม ด้านการปกครองทรงเสวยระเบียบราชการ ทรง

ข้าราชการหมาย พระธรรมศาสตร์ มานวธรรมศาสตร์และราชศาสตร์ ทรงฟื้นฟูศิลปศาสตร์ด้านวรรณคดี และงานศิลปกรรมอื่นๆ

ทองต๋อ กล้ายไม้ ณ ออยุธยา (2524) กล่าวถึงพระราชประวัติโดยย่อของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชสมภพเมื่อ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2436 ทรงเสด็จสวรรคตเมื่อ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 รวมสิริพระชนมายุได้ 48 พรรษา ทรงครองราชย์อยู่ 9 ปี 3 เดือน 4 วัน พระองค์ทรงตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงจัดระเบียบงานบริหารบุคคลโดยตราพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2431 ทรงตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะฉ้อโกง พ.ศ. 2471 เริ่มให้มีการจดทะเบียนสมรส ทะเบียนหย่า และทะเบียนรับรองบุตร ทรงจัดตั้งสภาบำรุงสถานที่ชายทะเลทิศตะวันตก ทรงสร้างพระปฐมบรมราชานุสรณ์ในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 150 ปี ทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ประชาชนชาวไทย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2475 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญพระองค์แรก ต่อมาได้ทรงสละราชสมบัติเมื่อ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 เพื่อทรงเปิดโอกาสให้รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเลือกผู้ที่เหมาะสมมาทำหน้าที่พระมหากษัตริย์แทน ทรงเสด็จไปประทับ ณ ประเทศอังกฤษ จนถึงสิ้นพระชนม์

พาสณา กิจถาวร (2524) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทของคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยศึกษาบทบาทของคณะสงฆ์ในฐานะเป็นสถาบันให้การศึกษาแก่สามัญชนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นระยะที่มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการบริหารราชการแผ่นดินในทุก ๆ ด้าน รัชกาลที่ 5 ทรงนำการศึกษาแบบโรงเรียนมาใช้เพื่อปรับปรุงระบบการศึกษา โดยการจัดตั้งโรงเรียนภายในวัด รวมทั้งการปรับปรุงการบริหารและการศึกษาคณะสงฆ์ไทย เพื่อให้สามารถสนองตอบต่อพระราชาธิบายด้านการศึกษา

สุทธาดา เลขไวฑูรย์ (2524) ได้ทำวิจัยเรื่อง การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2435-2453 ศึกษาการใช้จ่ายเงินแผ่นดินจากพระคลังมหาสมบัติ และจากพระคลังข้างที่ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 และการใช้จ่ายเงินในรัชกาลที่ 5 โดยละเอียด ศึกษา 2 ช่วง คือระยะก่อนการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. 2411-2434 และช่วงการปฏิรูปประเทศหลัง พ.ศ. 2435-2453 ศึกษาวิธีการใช้เงินการจัดสรรเงินและผลที่ได้รับจากการใช้จ่ายเงินแผ่นดิน

ทองต๋อ กั้วยไม้ ณ อยุธยา (2523) ได้กล่าวถึงเรื่อง พระพุทธเจ้าหลวงกับงานวางรากฐานการศึกษา การวางแผนและการจัดระบบการศึกษาแบบใหม่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แสดงพระราชดำริและสำเนาพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแสดงถึงพระราชปณิธานในการจัดการศึกษาของชาติ

คณิตา เลขะกุล (2521) ได้ศึกษาเรื่อง พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กล่าวถึงพระราชประวัติของพระองค์อย่างสรุปกะทัดรัดให้ใจความสำคัญครบสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มประสูติการศึกษา ณ วัดระฆังโฆสิตาราม ราชการสงคราม ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจำพรรษา ณ วัดสมอราย (วัดราชาธิวาส) โดยเสด็จราชการสงคราม 4 ครั้ง และกล่าวสรุปถึงพระราชกรณียกิจของพระองค์ในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การสร้างเมืองและป้อมไว้ป้องกันภัยภายนอก การได้ช้างเผือกเข้าสู่พระบารมถึง 6 เชือก จนสมญาว่า “พระเจ้าช้างเผือก” ทรงส่งเสริมพระพุทธศาสนา ทรงทะนุบำรุงศิลปะและวรรณคดี ซึ่งก่อให้เกิดสมบัติทางวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดจนถึงทุกวันนี้

ทองต๋อ กั้วยไม้ ณ อยุธยา (2521) ได้ศึกษาเรื่อง พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในฐานะนักบริหาร กล่าวถึงพระราชกรณียกิจของรัชกาลที่ 2 ในด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งต้องทรงรับผิดชอบการบริหารราชการแผ่นดินอย่างเต็มที่แต่เพียงพระองค์เดียว ทรงปกครองบ้านเมืองมาด้วยความเรียบร้อยตลอดรัชสมัย ทรงมีประสบการณ์ด้านการทำความสงคราม ทรงรับราชการสนองพระเดชพระคุณรัชกาลที่ 1 ในราชสำนัก ดูแลงานต่างพระเนตรพระกรรณตามพระราชประสงค์อยู่เสมอ เล่าถึงการชำระความเรื่องเจ้าฟ้ากรมขุนเกษตราธิราชเป็นขบถ ทรงตัดสินอย่างเด็ดขาดรวดเร็ว ทรงดำเนินวิเทศบายกับประเทศเพื่อนบ้าน และมีแผนการป้องกันราชอาณาจักร ทรงบริหารงาน โดยมีการมอบอำนาจหน้าที่ให้แก่ สมเด็จพระอนุชาธิราช กรมพระราชวังบวรมหาเสนานุรักษ์ พระอนุชา ร่วมพระราชชนนี ภายหลังสวรรคตได้มอบอำนาจให้แก่เจ้าฟ้ากรมหลวงพิทักษ์มนตรีสืบแทนต่อไป ทรงริเริ่มการบริหารราชการใหม่ คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายที่มีความรู้ความสามารถของพระองค์ไปกำกับราชการหน่วยต่างๆ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทั้งของในหลวงและเสนาบดีกรมนั้นๆ ด้านการบริหารงานบุคคล ทางจัดสรรบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ ในรัชสมัยพระองค์มีเจ้านายและข้าราชการสำคัญๆ หลายพระองค์ การฟื้นฟูวัฒนธรรมของพระองค์เป็นเป้าหมายสำคัญในการทำสงครามจิตวิทยาให้นานาประเทศทราบ ว่า บัดนี้ประเทศไทยตั้งตัวได้แล้ว พรั่งพร้อมทั้งกำลังทหาร เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

Galbraith, J. (1999) กล่าวไว้ว่า ภาพลักษณ์เดิมของอาจารย์ควรต้องรักษาไว้ แม้ว่าจะมีกิจกรรมที่เพิ่มเสริมเข้ามาในการอุดมศึกษา ก็ไม่ควรจะไปละเลยข้อตกลงเบื้องต้นเดิม ซึ่งเป็นแกนกลางที่เป็นสาระสำคัญของการอุดมศึกษา ปัจเจกบุคคลในการอุดมศึกษา ต้องมีพันธสัญญากับหลักการและแนวปฏิบัติ ไม่ว่าจะมีกิจวัตรประจำวันข้อตกลงเบื้องต้นที่เป็นรากฐานอย่างไรจะต้องรักษาภาพลักษณ์ไว้ บริบทและเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว แต่ภาพลักษณ์ของวิชาชีพ ความเป็นอาจารย์และความเป็นมหาวิทยาลัย ยังคงจะต้องมีสมรรถนะการอุดมศึกษาที่จะปรับการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นและคงรักษาภาพลักษณ์เดิมไว้ด้วย

Sharma, S. (Editor), 1997. *International Encyclopedia of Higher Education*. 8 Vols.

หนังสืออ้างอิงด้านอุดมศึกษาที่สมบูรณ์ฉบับหนึ่งที่ได้รวบรวมผลงานของนักการอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงจาก 24 ประเทศทั้งในเอเชีย ยุโรป อเมริกา เนื้อหาครอบคลุมเรื่องหลักๆ 8 ด้าน ได้แก่ ระบบการอุดมศึกษา การวางแผนและการบริหารอุดมศึกษา การบริหารจัดการอุดมศึกษา การบริหารจัดการทรัพยากรกิจกรรมนิสิตนักศึกษา วิธีการสอนและการวิจัย การปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาการศึกษา รวมบทความมากกว่า 100 บทความ รวมทั้งบทความที่น่าสนใจของประเทศในโลกที่สาม เช่น สังคมวิทยาการศึกษา, เด็กหญิงและสตรีในการศึกษา, การปฏิรูปการประเมินและการตรวจสอบ, มหาวิทยาลัยเปิด บทความทั้งหมดได้ผ่านการพิจารณาคัดเลือกจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งนักการศึกษา นักสังคมวิทยา นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ นักวิทยาศาสตร์ นักจิตวิทยา นักวิชาการ และนักบริหาร

Kerr, Clark (1994) ได้ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการการอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาและอุดมศึกษาในประเทศอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ ในโลก พบว่า การอุดมศึกษามีวิวัฒนาการที่ยิ่งใหญ่ และบางครั้งก็ถึงขั้นปฏิรูป ในศตวรรษที่ผ่านมาได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในทุกทิศทุกทาง ดังนั้น ระบบการอุดมศึกษาระดับชาติจะพบปัญหาต่าง ๆ แล้วช่วยกันหาทางแก้ปัญหา ในทางประวัติศาสตร์มองเห็นว่ามีคล้ายคลึงกัน ประวัติศาสตร์เกิดมาจากกระบวนเดียวกันที่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ดังนั้น ความรู้เป็นความรู้สากล ทักษะก็เป็นทักษะสากล จึงมีความเหมือนมากกว่าความต่าง ขณะที่ประชาชนมีอิสระเสรีในความคิด ระบบอุดมศึกษาก็จะมีเสรีภาพมากตาม และการเข้าถึงอุตสาหกรรมเสมือนหนึ่งเป็นเครื่องมือหลักของการพัฒนาประเทศ โดยจะพบว่าระบบทางวัฒนธรรมอุดมศึกษาเป็นส่วนหนึ่ง โดยในแต่ละประเทศได้มีการเรียนรู้ และมีความเป็นหนึ่งร่วมกันเป็นเอกภาพ

Clark, B.R. & Neave, G.R. (Editor-in-chief), 1992. *The Encyclopedia of Higher Education*. 4 vols.

หนังสืออ้างอิงสารานุกรมอุดมศึกษา จำนวน 4 เล่ม ที่รวบรวมความมากกว่า 300 บทความไม่ได้ลำดับตามตัวอักษร แต่จะแบ่งตามกลุ่มภายใต้หัวข้อหลัก ประกอบด้วย เล่ม 1 การวิเคราะห์รายงานการศึกษาของประเทศต่างๆ มากกว่า 135 ประเทศ เล่ม 2-3 การจำแนกแยกแยะรายงานจำนวนกว่า 120 เรื่อง จากองค์กร เล่มที่ 4 การอุดมศึกษาทั่วไป สำหรับผู้สนใจหรือผู้บริหาร ทำเล่มมีตรรกะหัวข้อเรื่องและผู้แต่งโดยละเอียด

Carnegie Foundation (1989) ได้ทำการสำรวจอาจารย์ที่ตั้งใจเกษียณอายุก่อนกำหนด พบว่า มีอาจารย์จำนวน 25 % ในมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัย อาจารย์จำนวน 26% ในวิทยาลัยศิลปศาสตร์ อาจารย์จำนวน 49 % ในเวลา 2 ปี ขอเกษียณอายุ ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากมีการให้อาจารย์สอนมากทำให้เหนื่อยล้า อีกทั้งแรงจูงใจและการค่าตอบแทนที่น้อยลง นอกจากนี้ยังมีการประเมินผลจากภายนอก ทำให้ขาดการกระตุ้นให้มีความรับผิดชอบหรือจิตวิญญาณความเป็นครูน้อยลง ไม่กระตุ้นให้อาจารย์มีความต้องการเป็นนักวิชาการ ไม่เหมือนสมัยก่อนที่อาจารย์จะรักษาชื่อเสียงของตนเอง

Bowen, H., & Schuster, J. (1986) ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานของอาจารย์ ในมหาวิทยาลัย พบว่า ประกอบด้วยการเรียน การสอน การวิจัยและการบริการสาธารณะ รวมทั้งการดำเนินการและการปกครอง ในสถาบัน แต่งานส่วนใหญ่คือ การสอน เป็นความรับผิดชอบหลักต้องใช้เวลาดังกล่าวส่วนใหญ่ในการสอน จะเป็นในห้องเรียนหรือในห้องปฏิบัติ นอกจากนั้น อาจารย์ต้องมีเวลาที่เตรียมการสอนและการประเมินผลด้วย เพื่อให้รู้เท่าทันวิชาความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ ในสาขาวิชาของตน และต้องเน้นพัฒนานิสิตนักศึกษา ประเมินงานของนิสิตนักศึกษาตลอดเวลา แนะนำนิสิตนักศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการศึกษา โปรแกรมต่อวิชาชีพ และบางครั้งเรื่องส่วนตัวด้วย

Knowles, A. (Editor-in-Chief), 1977. *The International Encyclopedia of Higher Education*. 10 Vols.

เป็นหนังสืออ้างอิงทางการอุดมศึกษาฉบับสมบูรณ์เล่มแรก ใช้เวลาในการจัดทำถึง 5 ปี มีจำนวนรายการทั้งสิ้น 1,300 รายการ ผู้แต่ง 588 คน จากการสำรวจ 69 ประเทศ จากมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย 211 แห่ง เนื้อหาประกอบด้วย ระบบการอุดมศึกษานานาชาติจาก 198 ประเทศ ข้อมูลได้จากการส่งแบบสอบถามและจดหมายไปยังสถาบันการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

สถานทูต คณะกรรมการการศึกษาของประเทศ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา ฯลฯ เมื่อได้รับบทความแล้วจะมีการวิพากษ์วิจารณ์บทความนั้นๆ จากผู้ทรงคุณวุฒิ บทความการอุดมศึกษา จำนวน 282 บทความ เขียนโดย นักการอุดมศึกษาจากทั่วโลก สาขาวิชาการอุดมศึกษาจำนวน 142 สาขา โดยจัดสรรบรรทัด (1) International Standard Classification of Education (ISCED) (2) Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Development of Higher Education, 1950 – 1967 (3) School System – A Guide (Strasbourg : Council of Europe) (4) A Taxonomy of Instructional Programs in Higher Education สมาคมการศึกษา จำนวน 314 แห่ง ทั้งระดับประเทศและระดับนานาชาติ โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มมหาวิทยาลัย กลุ่มศาสตราจารย์ กลุ่มอธิการบดีและรองอธิการบดี กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มนิสิตนักศึกษา ศูนย์และสถาบันการวิจัยอุดมศึกษา จำนวน 91 แห่ง รายงานการอุดมศึกษา จำนวน 71 รายงานที่ได้รับการคัดเลือก ทำเนียบนามศูนย์เอกสารและศูนย์สารสนเทศอุดมศึกษา จำนวน 201 แห่ง พร้อมภาคผนวก คำศัพท์ที่ใช้ในการอุดมศึกษา

Trow, M. (1975) ได้ทำการวิจัยพบว่า อาจารย์ในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่สนใจการสอน มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ไม่สนใจการสอนการวิจัยเป็นการสร้างความรู้ใหม่ ขยายขยายแดนวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการวิจัยมนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติและสังคม ทั้งทางด้านปรัชญา และศาสนา ในปัจจุบัน การวิจัยจะนำไปใช้ควบคู่กับการสอน

Knowles, A. (Editor-in-Chief), 1970. *Handbook of College and University Administration*. 2 Vols.

หนังสือคู่มืออุดมศึกษาชื่อเรื่องนี้มี 2 เล่ม เล่มแรก บททั่วไป ครอบคลุมการบริหารทั่วไปทางการอุดมศึกษา เล่มสอง บทความวิชาการ ครอบคลุมด้านการบริหารวิชาการ โปรแกรม การศึกษา มาตรฐานการศึกษา นโยบายและการบริหารบุคลากร ทั้ง 2 เล่ม มีบทความ 200 เรื่อง จากผู้เขียนมากกว่า 160 คน ที่คัดเลือกโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการบริหาร และผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ

ตอนที่ 4 ระเบียบวิธีวิจัยและเทคนิคการวิจัยที่ใช้

ระเบียบวิธีวิจัย และเทคนิคการวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

1. การวิจัยประวัติศาสตร์

การศึกษาประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา คือ การศึกษาประวัติศาสตร์อย่างเป็นกระบวนการของความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงหรือเป็นภาพที่มีพลังเคลื่อนไหว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาประวัติศาสตร์ทางความคิด (พระราชวรมนูณี (ประยูรค์ ปยุตโต), 2528)

Kerr, 1994 กล่าวไว้ว่า ประวัติศาสตร์อุดมศึกษาไม่สามารถหลีกเลี่ยงไปได้ โดยที่ประวัติศาสตร์อุดมศึกษาเป็นมาอย่างไร ก็จะทำให้เกิดการพิจารณาในปัจจุบันเพราะเป็นเรื่องของมรดก (Heritage) เป็นเรื่องที่ซับซ้อนหลายมิติมีหลายอย่างที่เกิดในอดีตในปัจจุบันก็ยังมีอยู่ ดังนั้นผลกระทบ 3 ด้าน ของอุดมศึกษาคือ มรดกที่เป็นประวัติศาสตร์การอุดมศึกษา ความเสมอภาคในประชากรทั้งหมดของชาติในการเรียนอุดมศึกษา และคุณประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับการมีศาสตร์ใหม่ๆ มากมาย

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คือการค้นคว้าหารากฐานแห่งความจริงเกี่ยวกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ เพื่อการเข้าใจรายละเอียดของประวัติศาสตร์นั้นๆ ในส่วนลึกลงไป งานวิจัยต้องค้นลงไปถึงข้อมูลขั้นต้นอันเป็นการค้นคว้าหารากฐานจากอดีตเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มากล้นกรอง จัดระบบตีความ แล้วนำเสนอเรื่องราวเพื่อให้ผู้อ่านสามารถรู้เรื่องได้มากที่สุดเที่ยงตรงที่สุด ว่าอะไรเกิดขึ้นอย่างไรและทำไม ดังนั้นจุดมุ่งหมายสำคัญของกรวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ คือ เพื่อให้ผู้วิจัยได้มีความรู้ในส่วนที่ทำวิจัยอย่างลึกซึ้ง ผลงานวิจัยที่เกิดขึ้นจากการวิจัยจะได้มีส่วนช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่วงวิชาการโดยส่วนรวม นอกจากนี้กระบวนการทำงานวิจัยยังทำให้ผู้วิจัยได้พัฒนาคุณภาพในการคิด ส่งเสริมให้คิดได้อย่างกว้างขวางรู้จักจัดระบบคิดตลอดจนการลงมติวินิจฉัยและทำให้เป็นนักวิชาการหรือนักปฏิบัติงานที่เข้าใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง รู้จักประเมินค่าความคิดและผลงานของผู้อื่นด้วย (ธิดา สาระยา, 2520; ภารดี มหาขันธ์, 2531) ดังนั้น การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอดีตใหม่อย่างมีระบบและมีความเป็นปรนัย โดยการเก็บรวบรวม ประเมิน พิสูจน์ และสังเคราะห์หลักฐาน เพื่อหาข้อเท็จจริงและข้อสรุปที่หาข้อโต้แย้งได้ยาก โดยให้สัมพันธ์กับสมมุติฐานที่ตั้งไว้ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์จึงมีลักษณะขึ้นอยู่กับข้อมูลที่สังเกตโดยผู้อื่นมากกว่าโดยผู้วิจัยเอง ข้อมูลที่ดีได้มาจากการสืบค้นที่นำมาวิเคราะห์ความมีเอกลักษณ์ความถูกต้องและความสำคัญของเอกสารที่เป็นแหล่งที่มาของข้อมูล (พรชูลี อาชวอรุณ, 2536: 137-138)

การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ เป็นระเบียบวิธีวิจัยอย่างหนึ่งแม้ว่าจะค่อนข้างยากและไม่มีขอบเขตแน่นอน แต่ก็สามารถใช้ศึกษาค้นคว้าวิจัยปัญหาได้อย่างกว้างขวาง เมื่อมีการกำหนดขอบเขตและทำได้อย่างมีระบบระเบียบครอบคลุมปัญหาที่ศึกษาได้อย่างครบถ้วน ซึ่งจะทำให้ผลงานวิจัยมีคุณค่าเช่นเดียวกับการวิจัยในลักษณะอื่นๆ ซึ่งลักษณะเด่นของการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์, 2540) ประกอบด้วย

1. เป็นการตรวจสอบผลงานการค้นคว้าวิจัยที่ผู้อื่นทำไว้ มีลักษณะเป็นการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ทั้งหมดเกิดขึ้นเอง ผู้วิจัยไม่ได้จัดกระทำให้เกิดขึ้น ไม่มีการควบคุมตัวแปรที่เกี่ยวข้องใดๆ
3. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเองแล้วในอดีตที่ยาวนาน
4. ผู้วิจัยไม่สามารถจัดกระทำหรือบังคับให้เหตุการณ์นั้นเกิดซ้ำเพื่อทดสอบผลที่เกิดขึ้น
5. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิพากษ์วิจารณ์พิจารณาหลักฐานเอกสารที่เป็นข้อมูลทั้งในลักษณะความเป็นจริงและคุณค่าของหลักฐานเอกสารแล้วสรุปการวิเคราะห์ที่ตั้งเป็นสมมุติฐานต่อไป
6. การรวบรวมข้อมูลกระทำด้วยการสำรวจหาแหล่งที่เก็บข้อมูลและบันทึกคัดลอก

กระบวนการเรียบเรียงประวัติศาสตร์ หรือที่เรียกว่า วิธีการทางประวัติศาสตร์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (แถมสุข นุ่มนนท์, 2545) คือ

1. การกำหนดเป้าหมายหรือคำถามที่ต้องการคำตอบเพื่อเป็นแนวทางในการค้นคว้า
ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์จะต้องเริ่มงานวิจัยด้วยวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่า จะศึกษาอะไรในอดีตในส่วนไหน สมัยไหน เพราะเหตุใด กล่าวคือจะต้องมีการตั้งคำถาม คำถามที่ดีจะทำให้เกิดการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ดี ซึ่งหมายความว่า คำถามนั้นจะต้องเป็นคำถามที่ตอบได้ นำไปสู่การค้นคว้าที่ลึกและกว้างออกไป และจะต้องเป็นคำถามที่ทำท้ายต่อสติปัญญาในการแสวงหาคำตอบด้วยเหตุและผล
2. การค้นหาหลักฐานประเภทต่างๆ
หลักฐานจะเป็นเครื่องมืออย่างเดียวกันที่สามารถนำผู้ศึกษาประวัติศาสตร์เข้าไปอยู่ในอดีตให้ใกล้ความเป็นจริง ผู้วิจัยต้องพิจารณาและรวบรวมให้ได้มากที่สุด เพราะหลักฐานจะให้ความรู้ใน 3 ลักษณะ คือ ให้ข้อเท็จจริงของเหตุการณ์ ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับเหตุการณ์โดยวิธีอนุมาน และให้ทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์ ผู้วิจัยจะต้องพยายามหาความเป็นจริงที่ได้จากหลักฐานมาผสมผสานกับความรู้และประสบการณ์ในชีวิตมาวิเคราะห์ร่วมด้วย

3. การวิเคราะห์หลักฐาน

ในการวิเคราะห์หลักฐาน ผู้วิจัยต้องยึดหลักว่า ข้อเท็จจริงเป็นบันไดขั้นต้นและมีหน้าที่สำคัญคือการรักษาความซื่อสัตย์ต่อหลักฐานและความซื่อสัตย์ต่อผู้อ่านประวัติศาสตร์ โดยจะต้องดึงภาพจากความบังดาลใจความเข้าใจจากอดีตเพื่อสร้างชีวิตขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ผู้ใช้หลักฐานต้องวิเคราะห์หลักฐานตามกระบวนการคือการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของหลักฐาน

4. การประเมินความสำคัญของข้อเท็จจริง

การประเมินถึงความน่าเชื่อถือของข้อเท็จจริงว่ามีมากน้อยเพียงใดและต้องสรรหาสาเหตุที่จะอธิบายความสัมพันธ์ของเหตุการณ์แต่ละเรื่องโดยนำหลักฐานมาเลือกสรรจัดรูปแบบใหม่ และตีความด้วยหลักใหญ่ 3 ประการ (แกมสุข นุ่มนนท์, มปป.: 82-83) ต้องไม่บังคับหลักฐานให้บอกข้อมูลเกินขีดจำกัดของตัวเองอย่างไม่สมเหตุสมผล ต้องเน้นความสำคัญของการแต่งและชำระเอกสารและการถ่ายทอดข้อมูล และต้องตีความอย่างเคร่งครัดปราศจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ก่อนและจะต้องมีความคงเส้นคงวา คือไม่พยายามประนีประนอมเพื่อหาข้อยุติจากแหล่งข้อมูลที่เห็นได้ชัดว่าแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง

2. กระบวนการตีความ

ฟรีดริช ชไลเออร์มัคเคอร์ (Friedrich Schleiermacher) นักวิชาการชาวเยอรมันได้สร้างทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการตีความตัวบท เรียกว่า ศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutics) หลักการของทฤษฎีนี้คือ การตีความตัวบทนั้นจำเป็นต้องมีความรู้พอสมควรเกี่ยวกับเรื่องที่จะตีความ ซึ่งเรื่องเหล่านี้มาจากตัวบทนั่นเอง ชไลเออร์มัคเคอร์เน้นว่าการตีความควรมุ่งไปที่จิตวิญญาณภายใต้ตัวบทมากกว่าที่จะตีความไปตามความหมายตามตัวอักษรแต่เพียงอย่างเดียวและการเข้าถึงจิตวิญญาณเช่นนี้ได้จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจที่ผู้ตีความพิจารณาเกี่ยวกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ศาสนา วัฒนธรรมที่เป็นบริบทแวดล้อมนั้น (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2546: 695 – 696)

การวิจัยเอกสารเป็นกระบวนการวิจัยที่ประกอบด้วย การอ่านและการตีความ การวิจัยเอกสารสามารถสร้างความรู้ใหม่ได้มากมาย เพราะความรู้ใหม่ไม่จำเป็นต้องได้จากการสังเกต ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หรือปรากฏการณ์ทางสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่รวมไปถึงการคิดค้นเชิงคุณค่าและการเสนอทางเลือกใหม่หรือกรอบวิธีคิดใหม่ที่จะช่วยให้เราเข้าใจปรากฏการณ์ได้มากยิ่งขึ้นด้วย ในแง่มุมของการเป็นความรู้ใหม่คือทำให้รู้อะไรมากขึ้น หรือมองของเดิมด้วยสายตาที่เปลี่ยนไป กล่าวได้ว่ากระบวนการวิจัยเอกสารเป็นกระบวนการหลักของการวิจัยทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ เพราะการวิจัยสิ่งแรกที่เริ่มต้น คือ การสำรวจเรื่องที่ทำวิจัยเพื่อให้ผู้วิจัยได้มีความรู้กว้างขวางครอบคลุมในขณะที่การวิจัยสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ใช้

การวิจัยเอกสารอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอ ต้องประกอบด้วยกระบวนการวิจัยเชิงประจักษ์ (Empirical Research) ในขณะที่มนุษยศาสตร์มีแต่การวิจัยเอกสารอย่างเดียว แต่ไม่ได้หมายความว่าด้อยกว่าสาขาอื่น เพราะการวิจัยไม่ได้เพียงการรายงานเนื้อหาเท่านั้น แต่ยังรวมความไปถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับตัวบทอย่างสร้างสรรค์เพื่อสร้างกรอบความคิดหรือแง่มุมใหม่ๆ เกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในตัวบทนั้นๆ (โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2546: 698 – 699)

ในโลกแห่งวิทยาการ เป้าหมายของการศึกษาที่จัดได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1. เพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจ 2. เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริง 3. เพื่อให้ได้มาซึ่งความจริง ทั้งนี้ได้มีผู้เสนอว่า เป้าหมายของงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์คือข้อเท็จจริง ส่วนเป้าหมายของงานวิจัยทางด้านมนุษยศาสตร์คือ **ความจริง** กอมบรีซ (อ้างใน สมภาร พรหมทา, 2546: 705) กล่าวว่า เป้าหมายของการศึกษาค้นคว้าหรือทำวิจัยในเรื่องใดก็ตามที่กระทำโดยนักวิชาการในมหาวิทยาลัยต้องมุ่งไปที่**ความจริง** แต่ความจริงมิได้เป็นคุณสมบัติของคำตอบหากแต่เป็นคุณสมบัติของตัวกระบวนการเพราะการเข้าใจว่าผลการศึกษาค้นคว้าในเรื่องใดที่ตนกระทำเป็นสิ่งที่สิ้นสุดได้ เพราะได้คำตอบที่สมบูรณ์แบบแล้ว ตรงกันข้าม ถ้าเข้าใจว่าความจริงในที่นี้เป็นคุณสมบัติของกระบวนการค้นคว้าวิจัย ผู้วิจัยต้องรู้สึกว่าจะคำตอบที่จะได้มาจากการวิจัยเป็นสิ่งที่ไม่ว่าจะมีวันสิ้นสุดในตัวเอง กอมบรีซ ได้เน้นถึงสิ่งที่นักวิชาการผู้ทำการค้นคว้าวิจัยควรมองอย่างถ่อมตนว่าเป็นสิ่งที่แม้จะผ่านกระบวนการค้นคว้าอย่างรอบคอบ รอบด้านและอดทนอย่างยิ่งแล้ว ก็ยังอาจผิดได้ กระบวนการทำวิจัยบนพื้นฐานของความอ่อนน้อมถ่อมตน อดทนต่อความยาวนานของเวลา และความยากลำบากที่จะได้ผลงานออกมา คือสิ่งที่สะท้อนความจริงและความจริงจะเป็นสิ่งที่ต้องสนับสนุนให้เกิดในงานวิจัย (สมภาร พรหมทา, 2546: 702 – 706)

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจะสังเกตได้ว่า ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ได้จากการใช้เครื่องมือไปบังคับและบีบเค้นเอา “ความรู้” จากธรรมชาติที่ซ่อนอยู่มาปรากฏในเครื่องมือที่วิทยาศาสตร์ใช้ แต่การวิจัยมนุษยศาสตร์เป็นการใช้ประสบการณ์ของมนุษย์นั่นเอง เป็นตัวเชื่อมต่อสิ่งที่ปรากฏอยู่ในตำราและตำรานั้นจะช่วยปรับเปลี่ยนประสบการณ์ของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคลให้ก้าวร้าวขึ้นในเชิงจินตนาการที่พัฒนาขึ้นในเชิงสุนทรีย์ จริยธรรม และเหตุผล (สุวรรณ สุธาพันธ์, 2546: 709)

3. การรวบรวมข้อมูล

3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือเอกสารที่เกี่ยวกับแนวคิดและหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ อีกทั้งเอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องราวของเหตุการณ์และพัฒนาการที่สำคัญของการ

อุดมศึกษา ซึ่งเอกสารที่มีอยู่หลากหลายและกระจัดกระจายด้วยไม่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ผู้วิจัยต้องรวบรวมเอกสารทุกประเภทให้ได้มากที่สุด โดยการใช้เครื่องมือที่ช่วยในการค้นหาเอกสาร เช่น บรรณานุกรม นามานุกรมประวัติบุคคล บทคัดย่อผลงานวิจัยทางประวัติศาสตร์ บัญชีเอกสารต่างๆ อาทิ กรมราชเลขาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ บัญชีเอกสารส่วนพระองค์ บัญชีเอกสารส่วนบุคคล เป็นต้น นอกจากนี้ได้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการช่วยค้นหาข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็วจากเครื่องคอมพิวเตอร์ ในการสืบค้นเอกสารจากแหล่งต่างๆ อาทิ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

3.2 ประเภทของเอกสาร

ประเภทของเอกสารที่ศึกษาวิจัย แบ่งออกเป็นเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองตามเกณฑ์การพิจารณา (นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัทธยะ, 2525; เจตนา นาควัชระ, 2521; แถมสุข นูมนนท์, มปป.) ดังนี้

(1) เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) หมายถึงเอกสารที่เป็นต้นฉบับเป็นหลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้เกี่ยวข้องโดยตรง หรือผู้อยู่ในเหตุการณ์ ได้แก่ พระราชหัตถเลขา พระราชบันทึก พระบรมราชาโฆวาท พระราชกระแส พระราชดำรัส เอกสารส่วนพระองค์ เอกสารส่วนบุคคล อัดตชีวประวัติ กฎหมาย ราชกิจจานุเบกษา เอกสารทางราชการ จดหมายราชการ หนังสือสั่งการ จดหมายเหตุ

(2) เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) หมายถึง เอกสารที่เขียนขึ้นหลังเหตุการณ์โดยที่ผู้เขียนไม่ใช่ผู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง ได้แก่ พงศาวดาร ประชุมกฎหมายประจำศก ประชุมหมายรับสั่ง ประชุมจารึก หนังสือทั่วไป ตำรา แบบเรียน หนังสือแปล ชีวประวัติ เอกสารการประชุมวิชาการ เอกสารการสัมมนา หนังสือที่ระลึก วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงานประจำปี พจนานุกรม สารานุกรม รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ จุลสาร

3.3 แหล่งศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยได้เข้าถึงแหล่งศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูลให้มากที่สุด ทั้งที่เป็นแหล่งจัดเก็บรวบรวมเอกสารทั้งชั้นต้น ชั้นรอง อาทิ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอวิชาฐานุสรณ์ หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอจดหมายเหตุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดดำรงราชานุภาพ ห้องสมุดสำนักราชเลขาธิการ ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา อาทิ สถาบันวิทยบริการ ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้โอกาสในการเข้าไปเยี่ยมชมหลักฐานที่มีชื่อเสียงอีกหลายแห่ง ได้แก่ สถานที่สำคัญๆ ในรัตนโกสินทร์ ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงโปรดฯ เกล้าสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้น อาทิ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) วัดอรุณราชวราราม

วัดราชโอรสาราม วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม วัดราชาธิวาส
วัดเบญจมบพิตร วัดสุทัศน์เทพวราราม วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ในระหว่างการจัดกระทำข้อมูล ถ้าผู้วิจัยทราบสถาบันการศึกษาได้มีการจัด
ประชุมสัมมนาวิชาการที่เกี่ยวข้องจะไปขอลงทะเบียนเข้าร่วมประชุม ได้แก่ การประชุมวิชาการเรื่อง
สร้างคน สร้างชาติ พระราชดำริสืบเนื่องสิริรัชกาล เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2547 ณ อาคารมหา
จุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยสถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การ
สัมมนาทางวิชาการเรื่องสองศตวรรษหมอบรัดเลย์ เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2547 ณ อาคารมหา
จุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดย สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การเสวนา
ทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสชิตสมัย 200 ปีแห่ง
วันพระบรมราชสมภพ เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2547 ณ ห้องประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย วัดบวรนิเวศวิหาร

4. การคัดสรรเอกสาร

เนื่องจากงานวิจัย เรื่อง วิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเรื่องราวที่
ครอบคลุมช่วงเวลายาวนานกว่า 200 ปี ผู้วิจัยต้องรวบรวมเอกสารทุกประเภทที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่
เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ของกระทรวงศึกษาธิการ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการ
พระราชวัง หอจดหมายเหตุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย รวมทั้ง
เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว เช่น ราชกิจจานุเบกษา ประชุมกฎหมายประจำศก หนังสือ วิทยานิพนธ์ รายงาน
การวิจัย หนังสือพิมพ์ วารสาร อัดซีวีประวัติ บันทึกส่วนบุคคล และหลักฐานที่มีใช้ลายลักษณ์อักษร
ได้แก่ สถานที่สำคัญ สิ่งก่อสร้าง ผู้วิจัยต้องทบทวนและระลึกอยู่เสมอในเรื่องที่กำลังศึกษาในกรอบ
แนวคิดที่กำหนดไว้ ความผูกพัน และความตื่นตัวกับเรื่องที่ต้องการค้นคว้า ตลอดเวลาถึงแม้จะ
ลงมือเขียนเกือบจะเสร็จก็ต้องคอยติดตามหลักฐาน ซึ่งมีผู้ค้นพบใหม่ หรือ มีการตีความใหม่อยู่เสมอ

4.1 การประเมินเอกสาร

การประเมินคุณค่าของเอกสารที่ใช้ในการวิจัยทางประวัติศาสตร์ประกอบด้วยเกณฑ์
ภายนอก (External Criticism) หมายถึง เอกสารและหลักฐานนั้นเป็นของแท้หรือไม่ และเกณฑ์ภายใน
(Internal Criticism) หมายถึง ถ้าเอกสารหรือหลักฐานนั้นเป็นของแท้หรือไม่ การวิจารณ์ภายในต้อง
ศึกษาตรวจสอบ แรงกระตุ้น ความอคติ และข้อจำกัดของผู้เขียนที่อาจทำให้เขียนเกินความเป็นจริง
บิดเบือนหรือมองข้ามบางสิ่งบางอย่างไป การประเมินข้อมูลอย่างใช้วิจารณ์ญาณ ทำให้การวิจัยเชิง
ประวัติศาสตร์ทำอย่างถี่ถ้วน และในกรณีเป็นงานที่หนักและซับซ้อนยิ่งกว่าการวิจัยเชิงทดลองเสียอีก
(พรชูลี อาชาวอำรุง, 2536: 138) ดังนั้นในการประเมินเอกสารใช้เกณฑ์ในการพิจารณาความน่าเชื่อถือ

ได้และความถูกต้องของเอกสารตามเกณฑ์การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์คือเกณฑ์ภายนอกซึ่งเป็นการวิพากษ์หลักฐานว่ามีความแท้จริง (Reliability) เพียงใด และเกณฑ์ภายในซึ่งเป็นการวิพากษ์ข้อสนเทศว่ามีความเที่ยง (Validity) น่าเชื่อถือและความถูกต้องหรือไม่ (นิธิ เอียวศรีวงศ์และอาคม พัทธมยะ, 2525 ; Fraenkel and Wallen, 2000) กล่าวคือ

4.1.1 เกณฑ์ภายนอก (External Criticism) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความแท้จริงของเอกสารหลักฐานที่ไม่ใช่เนื้อหาข้อสนเทศ แต่อาศัยเนื้อหาความภายในร่วมในการตรวจสอบด้วยซึ่งพิจารณาจาก 6 ประเด็น คือ (1) ใครเป็นผู้บันทึกเอกสาร ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์นั้นหรือไม่ (2) จุดมุ่งหมายในการบันทึกนั้น เพื่ออะไร บันทึกเพื่อใครและทำไม (3) เอกสารนั้นบันทึกเมื่อไร ปีที่บันทึกเอกสาร (4) บอกลแหล่งที่มาของเอกสาร (5) ผู้อ่านเป็นใคร (6) ชนิดของเอกสารมีความแตกต่างจากเอกสารอื่นๆ เช่น เป็นการรวบรวมหนังสือหรือคัดลอกหรือแก้ไขหรือเป็นรายงานการวิจัย

4.1.2 เกณฑ์ภายใน (Internal Criticism) การประเมินความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และคุณค่าของข้อมูลในเอกสาร (Validity) ของข้อมูลที่ได้ซึ่งพิจารณาจาก 4 ประเด็น คือ (1) ผู้บันทึกเป็นผู้ที่มีความรู้ ความชำนาญ มีศักยภาพในการเขียนเรื่องเหล่านั้นหรือไม่ (2) ผู้บันทึกใส่อารมณ์ความรู้สึกเข้าไปในเหตุการณ์หรือไม่ (3) ผู้บันทึกบันทึกขึ้นในขณะที่อยู่ในเหตุการณ์นั้นๆ ถือว่าเป็นข้อเขียนเอกสาร ขั้นต้นจะน่าเชื่อถือกว่าเป็นข้อเขียนเอกสารชั้นรอง (4) เอกสารมีความชัดเจนหรือไม่ บิดเบือนความหมายไปหรือไม่ มีหลักฐานสนับสนุน จากเหตุการณ์ดังกล่าวผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นตารางคัดข้อมูลดังปรากฏในตารางที่ 1 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินเอกสาร

ประเภทเอกสาร	เกณฑ์ภายนอก / ความแท้ (Reliability)						เกณฑ์ภายใน / ความเที่ยง (Validity)				หมายเหตุ
	ผู้บันทึก	ปีที่บันทึก	ลักษณะเอกสาร/ ชนิดเอกสาร	จุดมุ่งหมายการบันทึก	ผู้อ่าน	แหล่งที่มาของเอกสาร	ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
เอกสารชั้นต้น											
1. กฎหมาย, พระราชบัญญัติ, ราชกิจจานุเบกษา	หน่วยราชการ	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	ระเบียบปฏิบัติ, กฎหมายกำกับการบริหารงาน,	ผู้ปฏิบัติงานผู้สนใจทั่วไป	หน่วยงานราชการ	-	-	-	-	เป็นพระราชบัญญัติประกาศใช้ภายใต้พระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์
2. จดหมายราชการ	ผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานที่ออกจดหมาย	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	สั่งการ, ขอความร่วมมือ, ขอความอนุเคราะห์	ชื่อบุคคลหรือตำแหน่งที่ปรากฏในจดหมาย	หน่วยงานราชการ	-	-	-	-	เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการระหว่างหน่วยราชการ

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินเอกสาร (ต่อ)

ประเภทเอกสาร	เกณฑ์ภายนอก / ความแท้ (Reliability)						เกณฑ์ภายใน / ความเที่ยง (Validity)				หมายเหตุ
	ผู้บันทึก	ปีที่บันทึก	ลักษณะเอกสาร/ ชนิดเอกสาร	จุดมุ่งหมายการบันทึก	ผู้อ่าน	แหล่งที่มาของเอกสาร	ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
3. จดหมายเหตุ	เจ้าของเรื่องหรือผู้ได้รับมอบหมาย	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	บันทึกเหตุการณ์อธิบายบริบทของสังคมแต่ละยุคสมัย	บุคคลทั่วไป	ผู้บันทึก	ผู้บันทึกมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง, ผู้ได้รับมอบหมายให้บันทึก, ผู้บันทึกเกี่ยวข้องและใกล้ชิดกับเรื่องที่บันทึก	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์หรือเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่บันทึก	มีการอ้างอิง ไม่มีข้อโต้แย้งอื่น ๆ ไม่ปรากฏลักษณะ ผิดกาลเวลา, หลักฐานของผู้บันทึกเข้าได้กับข้อเท็จจริงที่รู้กันอยู่แล้ว	-
4. พระบรมราชโองการ, พระราชดำรัส	หน่วยราชการ	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	ให้แนวทาง, แนะนำ	บุคคลทั่วไปและผู้เกี่ยวข้อง	หน่วยงานราชการ	บันทึกตามพระบรมราชโองการและพระราชดำรัส	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	ตามวาระโอกาส, มีหมายกำหนดการ	-

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินเอกสาร (ต่อ)

ประเภทเอกสาร	เกณฑ์ภายนอก / ความแท้ (Reliability)						เกณฑ์ภายใน / ความเที่ยง (Validity)				หมายเหตุ
	ผู้บันทึก	ปีที่บันทึก	ลักษณะเอกสาร/ ชนิดเอกสาร	จุดมุ่งหมายการบันทึก	ผู้อ่าน	แหล่งที่มาของเอกสาร	ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
5. พระราชหัตถเลขา, พระราชบันทึก	พระมหากษัตริย์	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	เป็นบันทึกความทรงจำ	ผู้เกี่ยวข้องกับเรื่องที่บันทึก	พระมหากษัตริย์	บันทึกด้วยพระองค์เอง	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	อยู่ในรัชสมัยพระองค์ท่านเอง	-	-
6. พระราชกระแส, พระบรมราชโองการ	ผู้ได้รับมอบหมาย	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	เป็นการสั่งการ	ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้อง	หน่วยงานราชการ	บันทึกตามพระราชกระแส, พระบรมราชโองการ	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีการปฏิบัติตามพระราชกระแส	-
7. เอกสารทางราชการ, หนังสือสั่งการ	หน่วยงานราชการ	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	เป็นการสื่อสารระหว่างหน่วยราชการ	ผู้ปฏิบัติงานและผู้เกี่ยวข้อง	หน่วยงานราชการ	บันทึกตามรูปแบบการสื่อสารที่เป็นทางการ	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีการปฏิบัติตามที่ปรากฏในเอกสาร	-

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินเอกสาร (ต่อ)

ประเภทเอกสาร	เกณฑ์ภายนอก / ความแท้ (Reliability)						เกณฑ์ภายใน / ความเที่ยง (Validity)				หมายเหตุ
	ผู้บันทึก	ปีที่บันทึก	ลักษณะเอกสาร/ ชนิดเอกสาร	จุดมุ่งหมายการบันทึก	ผู้อ่าน	แหล่งที่มาของเอกสาร	ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
8. เอกสารส่วนบุคคล, อัตตชีวะประวัติ	เจ้าของเอกสาร เจ้าของประวัติ	ตาม ปรากฏ ใน เอกสาร ฉบับ นั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	บันทึก เหตุการณ์ บันทึกเรื่องราว ต่างๆ ที่สนใจ หรือเกี่ยวข้องกับ ตัวเอง	ผู้บันทึก, ทายาท	เจ้าของบันทึก	ผู้บันทึกเป็น เจ้าของเรื่อง และใกล้ชิด กับเรื่องที่ บันทึก	ผู้บันทึก ได้รับข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ใน เหตุการณ์	เหตุการณ์, บุคคล, สถานที่, สิ่งของที่ เกี่ยวข้องกับ บันทึกนั้น	-
เอกสารชั้นรอง 9. พงศาวดาร, ประชุมกฎหมาย ประจำศก, ประชุม หมายรับสั่ง, ประชุมจารึก	ผู้เกี่ยวข้อง หรือมีหน้าที่ใน การรวบรวม	ตาม ปรากฏ ใน เอกสาร ฉบับ นั้นๆ	เป็นการรวบรวม หลักฐานที่ กระจัดกระจาย ไม่ครบถ้วน ให้มี ความสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น	รวบรวมให้ สะดวกในการใช้ , การอ้างอิง	นักวิชาการ ผู้เกี่ยวข้อง และผู้สนใจ ทั่วไป	รวบรวมจาก บุคคล, หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	เป็นการ รวบรวมงาน จากแหล่ง ต่างๆ	ผู้บันทึก ได้รับข้อมูล ถูกต้อง	ผู้บันทึกไม่ได้ อยู่ใน เหตุการณ์	มีเอกสาร จากแหล่งที่ รวบรวม	-

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินเอกสาร (ต่อ)

ประเภทเอกสาร	เกณฑ์ภายนอก / ความแท้ (Reliability)						เกณฑ์ภายใน / ความเที่ยง (Validity)				หมายเหตุ
	ผู้บันทึก	ปีที่บันทึก	ลักษณะเอกสาร/ ชนิดเอกสาร	จุดมุ่งหมายการบันทึก	ผู้อ่าน	แหล่งที่มาของเอกสาร	ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
เอกสารชั้นรอง 10. รายงานการวิจัย, วิทยานิพนธ์	ผู้ทำวิจัย, ผู้ทำวิทยานิพนธ์	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	ต้นฉบับ (อัดสำเนา)	แสวงหาและสร้างองค์ความรู้ใหม่	นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป	สถาบันการศึกษา, หน่วยงานวิจัย	ผู้วิจัยหรือผู้ทำวิทยานิพนธ์เป็นผู้บันทึกเองตามวิธีวิทยาการวิจัย	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากผลการวิจัยและวิทยานิพนธ์นั้น	-
11. หนังสืออ้างอิง ได้แก่ รายงานประจำปี, บรรณานุกรม, พจนานุกรม, สารานุกรม	ผู้มีความรู้เฉพาะด้าน, ผู้เชี่ยวชาญ, ผู้เกี่ยวข้อง	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	เป็นการเรียบเรียงตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น	ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในศาสตร์ต่างๆ	นิสิตนักศึกษา นักวิชาการและผู้สนใจทั่วไป	เหตุการณ์, บุคคล, สถานที่, ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง	ความเชี่ยวชาญของผู้บันทึก (บุคคล, หน่วยงาน)	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอาจอยู่หรือไม่อยู่ในเหตุการณ์	มีแหล่งที่มาของข้อมูล	-

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินเอกสาร (ต่อ)

ประเภทเอกสาร	เกณฑ์ภายนอก / ความแท้ (Reliability)						เกณฑ์ภายใน / ความเที่ยง (Validity)				หมายเหตุ
	ผู้บันทึก	ปีที่บันทึก	ลักษณะเอกสาร/ ชนิดเอกสาร	จุดมุ่งหมายการบันทึก	ผู้อ่าน	แหล่งที่มาของเอกสาร	ความสามารถในการบันทึก	ความเต็มใจในการบันทึก	ผู้บันทึกอยู่ในเหตุการณ์	มีหลักฐานสนับสนุน	
12. หนังสือทั่วไป, ตำราเรียน, แบบเรียน, หนังสือแปล, หนังสือที่ระลึก, เอกสารการประชุมวิชาการ, เอกสารการสัมมนา, ชีวประวัติ	ผู้เชี่ยวชาญ, นักวิชาการ, หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	เป็นการรวบรวมเรียบเรียง, ปรับปรุง, แปล, ถอดความ, สรุปความ	เพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป	นิสิตนักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป	เอกสารอ้างอิง, การจัดประชุมสัมมนา เหตุการณ์, ข้อมูลของหน่วยงาน	ความรู้ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ ความเกี่ยวข้องของผู้บันทึก	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอาจอยู่ในหรือไม่อยู่ในเหตุการณ์	มีเหตุการณ์, มีข้อมูลตรวจสอบได้, มีแหล่งอ้างอิง	-
13. สิ่งพิมพ์ต่อเนื่อง ได้แก่ วารสาร, หนังสือพิมพ์, จุลสาร	ผู้เชี่ยวชาญ, นักวิชาการ, สื่อมวลชน, หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ตามปรากฏในเอกสารฉบับนั้นๆ	เป็นสิ่งพิมพ์ที่มีกำหนดออกอย่างต่อเนื่อง เนื้อหาเสนอเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่ง	เพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป	นิสิตนักศึกษา นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป	หน่วยราชการ เอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	ความเชี่ยวชาญ ความสนใจของผู้บันทึก	ผู้บันทึกได้รับข้อมูลถูกต้อง	ผู้บันทึกอาจอยู่ในหรือไม่อยู่ในเหตุการณ์	มีเหตุการณ์, ข้อมูลสถานที่ที่เกี่ยวข้อง	-

4.2 ผลการคัดสรรเอกสาร

จากการคัดสรรเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยพิจารณาว่าเอกสารฉบับนั้นๆ สามารถตอบวัตถุประสงค์การวิจัยตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ และปรากฏสาระการอุดมศึกษา ซึ่งได้สกัดสาระเอกสารที่ได้คัดสรรนำมาใช้ในการวิจัยทั้งสิ้น 794 รายการ เป็นเอกสารภาษาไทย 718 รายการ และเอกสารภาษาอังกฤษ 76 รายการ (ดูรายละเอียดในรายการอ้างอิง) เอกสารดังกล่าวเมื่อนำมาสังเคราะห์จะพบความถี่ของเอกสารจำแนกตามประเภทเอกสารและรัชกาล ดังปรากฏในตารางที่ 2 และตารางที่ 3 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 จำนวนเอกสารชั้นต้น จำแนกตามประเภทเอกสารและรัชกาล

ที่	อักษรย่อ	ประเภทเอกสาร	ร.1	ร.2	ร.3	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7	ร.8	ร.9	รวม
1	กม	กฎหมาย (พรบ.การศึกษา)	1				1	1	1	1	6	11
2	จร	จดหมายราชการ						1				1
3	จห	จดหมายเหตุ	2	2	3	7	1				1	16
4	พช	พระบรมราชาวาท พระราชดำรัส				1	5	6	1	1	3	17
5	พป	พระราชบันทึก						2				2
6	พร	พระราชหัตถเลขา					7		2			9
7	รก	ราชกิจจานุเบกษา					1					1
8	สส	หนังสือสั่งการ / พระราชกระแส / พระบรมราชโองการ			1							1
9	อร	เอกสารราชการ/แผนการศึกษา			1	6	17	12	46	1	8	91
10	อส	เอกสารส่วนบุคคล, อัดซีวีประวัติ					2	3	6	2	10	23
รวม			3	2	5	14	34	25	56	5	28	172

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากตารางที่ 2 เมื่อพิจารณาเอกสารชั้นต้นจำแนกตามรัชกาล พบว่า เอกสารชั้นต้นในสมัยรัชกาลที่ 7 มีมากที่สุด จำนวน 56 รายการ รองลงมาเป็นเอกสารในสมัยรัชกาลที่ 5 จำนวน 34 รายการ เอกสารในสมัยรัชกาลที่ 9 จำนวน 28 รายการ เอกสารรัชกาลที่ 6 จำนวน 25 รายการ และเอกสารรัชกาลที่ 4 จำนวน 14 รายการ ตามลำดับ

สำหรับเอกสารชั้นต้น จำแนกตามประเภทของเอกสาร พบว่า เอกสารราชการ / แผนการศึกษา มีมากที่สุด จำนวน 91 รายการ รองลงมาเป็นเอกสารส่วนบุคคล อุดมวิชาประวัติ จำนวน 23 รายการ พระบรมราชาไมท พระราชดำรัส จำนวน 17 รายการ จดหมายเหตุ จำนวน 16 รายการ และกฎหมาย (พ.ร.บ. การศึกษา) จำนวน 11 รายการ ตามลำดับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 3 จำนวนเอกสารชั้นรอง จำแนกตามประเภทเอกสารและรัชกาล

ที่	อักษรย่อ	ประเภทเอกสาร	ร.1	ร.2	ร.3	ร.4	ร.5	ร.6	ร.7	ร.8	ร.9	รวม
1	จส	จุลสาร				1					1	2
2	ชป	ชีวประวัติ	7	7	3	11	23	30	22	16	17	136
3	ตร	ตำราเรียน					9				51	60
4	นส	หนังสือพิมพ์						8			1	9
5	บร	บรรณานุกรม									2	2
6	ปก	ประชุมกฎหมายประจำศก/ประชุมหมายรับสั่ง	1	1				2		1		5
7	ปจ	ประชุมจารึก			2							2
8	พจ	พจนานุกรม/สารานุกรม/ปทานุกรม	1			1		1			4	7
9	พศ	พงศาวดาร	3	2	2	2	1	1	1	1	1	14
10	รป	รายงานประจำปี			1				1		11	12
11	วจ	รายงานการวิจัย	9	8	11	11	20	25	22	17	50	173
12	วพ	วิทยานิพนธ์	4	3	4	6	14	17	11	7	21	87
13	วส	วารสาร/นิตยสาร	3	2	2	2	4	5	3	3	31	55
14	สก	สารานุกรม	1	1	1	1	1	1	1	1	4	12
15	สท	หนังสือทั่วไป	28	28	29	33	43	54	48	40	111	414
16	สป	หนังสือแปล	2	2	4	6	2	3	2	1	6	28
17	สร	หนังสือที่ระลึก	2	2	2	7	11	19	15	13	17	88
18	อป	เอกสารประชุม/สัมมนา	2	2	5	11	10	7	7	5	35	84
รวม			63	58	65	92	138	173	133	105	363	1,190

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาเอกสารชั้นรอง จำแนกตามรัชกาลพบว่า เอกสารชั้นรอง ในสมัยรัชกาลที่ 9 มีมากที่สุด จำนวน 363 รายการ รองลงมาเป็นเอกสารในสมัยรัชกาลที่ 6 จำนวน 173 รายการ เอกสารสมัยรัชกาลที่ 5 จำนวน 138 รายการ เอกสารในสมัยรัชกาลที่ 7 จำนวน 133 รายการ และเอกสารในสมัยรัชกาลที่ 8 จำนวน 105 รายการ ตามลำดับ

สำหรับเอกสารชั้นรอง จำแนกตามประเภทเอกสาร พบว่า เป็นหนังสือทั่วไปมีมากที่สุด จำนวน 414 รายการ รองลงมา เป็นหนังสือรายงานการวิจัย จำนวน 173 รายการ หนังสือชีวประวัติ 136 รายการ หนังสือที่ระลึก 88 รายการ วิทยานิพนธ์ 87 รายการ เอกสารประชุม/สัมมนา 84 รายการ ตามลำดับ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. การวิเคราะห์สาระ

การวิเคราะห์หมายถึงการแยกออกเป็นส่วน ๆ เพื่อศึกษาให้ถ่องแท้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542: 1071) การวิเคราะห์เอกสารจึงเป็นการแยกแยะเนื้อหาสาระ ซึ่งเป็นเทคนิคชนิดหนึ่งของการทำวิจัย โดยผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่ต้องอ่านแล้ววิเคราะห์เนื้อหาเพื่อให้เกิดภาพหรือคุณค่าจากเอกสารที่ปรากฏ โดยอาศัยกระบวนการจัดทำข้อมูลอย่างมีระบบระเบียบ เพื่อการตีความตัวบทและนำไปสู่การลงข้อสรุป การวิเคราะห์สาระจะมีการทำซ้ำกลับไปกลับมา (Iterative) เพื่อตรวจสอบข้อมูล และให้เข้าใจแบบแผนของปรากฏการณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (ชยันต์ วรรณระภูติ, 2537 ; เจตนา นาควัชระ, 2521 ; อุทุมพร จามรมาน, 2531 ; พรชูลี อาชาวอำรุง, 2536 ; โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2546) ดังนั้นการวิเคราะห์สาระจึงเป็นเทคนิคการวิจัยเพื่อสกัดประเด็น และสาระที่ต้องการอย่างมีระบบ โดยการบ่งชี้ลักษณะบางประการในข้อความให้ได้ ความคิด ค่านิยม ทศนคติที่เกี่ยวข้อง และนำมาจัดประเภทนับความถี่ปรากฏ เพื่อยืนยันลักษณะเชิงประจักษ์ (Empirical) การวิเคราะห์สาระจึงต้องพิจารณาบริบทของข้อมูลเสมอ กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์สาระจึงเป็นเทคนิคการวิจัยที่ใช้เป็นกลไกในการสกัดประเด็นของสาระออกมาจากบริบทอย่างมีความตรง และทำซ้ำได้ (พรชูลี อาชาวอำรุง, 2547)

ขั้นตอนในการวิเคราะห์สาระ (Krippendorff, 1980 ; Miles and Huberman, 1984; พรชูลี อาชาวอำรุง, 2547) ประกอบด้วย

1. การจัดทำกระทำกับข้อมูล (Data Making) ได้แก่ จัดทำหน่วยวิเคราะห์ (Unitization) การกำหนดตัวอย่าง (Sampling) การบันทึก (Recording)
2. การลดทอนข้อมูล (Data Reduction) เป็นการเลือก การทำให้ชัดเจน การปรับให้เข้าใจง่าย การจับสาระสำคัญ และปรับเปลี่ยนข้อมูลให้อยู่ในลักษณะการบันทึกได้อย่างชัดเจน ใช้วิธีการจับสาระสำคัญของข้อมูล แล้วนำมาคัดเลือกและปรับเขียนรายงานให้ง่ายต่อการเข้าใจ โดยไม่ลอกเอกสารมาทั้งหมด
3. การสกัด (Inference) คือ การที่ต้องแยกให้ออกอะไรเป็นจริงที่ปรากฏ ต้องใช้วิจารณญาณ พิจารณาบริบทที่วิเคราะห์
4. การวิเคราะห์ (Analysis) เพื่อนำไปสู่กระบวนการที่จะก่อให้เกิดความตรง (Direct Validation) การตรวจสอบ (Testing) และการสอดคล้องของการวิเคราะห์สาระ

พรชูลี อาชาวอำรุง (2544) กล่าวว่า การวิเคราะห์สาระเป็นการนำข้อมูล ข้อเสนอเทศหรือ สิ่งใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่โครงสร้างมาจัดให้เป็นโครงสร้าง ซึ่งกระทำการจัดระบบระเบียบกับสาระโดยสกัด จำแนกประเด็น การจัดกลุ่ม ลดทอนข้อมูล เรียงลำดับ ให้นำหนัก ซึ่งความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่ความ ชัดเจนยิ่งขึ้นของข้อมูลนั้นและก่อให้เกิดข้อสรุปใหม่ ถือว่าเป็นการวิเคราะห์หรือปริมาณเชิงคุณภาพ ซึ่งจะ ใช้เทคนิคการพัฒนารายการ (Development and Working With List = DWL) 14 ข้อในการ สังเคราะห์ ดังนี้

1. การจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง (Priority Development) จัดความสำคัญก่อนหลัง ของทุกๆ ประเด็น ในรายการนั้น โดยอาศัยเกณฑ์ ค่านิยมเชิงสร้างสรรค์ ความวิกฤต หรือความจำเป็น เร่งด่วน
2. การให้นำหนักและจัดอันดับ (Weight & Rank) นำประเด็นมาให้นำหนักและจัดอันดับ
3. เพิ่มรายการให้บริบูรณ์ (Enriching the List) จัดทำรายการเริ่มต้น (Starter List) โดยบรรจุเพียง 2-3 ประเด็น และขยายรายการให้ครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์
4. การจับคู่ที่เสริมกัน (Complimentary Pairs) การพัฒนาข้อมูลในรูปแบบของรายการซึ่ง จับเป็นคู่ๆ ที่เสริมกัน เช่น ชาย – หญิง, อาจารย์ – นิสิต เป็นต้น
5. การจับคู่ที่ตรงกันข้าม (Opposing Pairs) วิเคราะห์องค์ประกอบที่ตรงกันข้ามกันของ ข้อมูลที่ศึกษา เช่น เหตุ-ผล, มาก-น้อย, ค่าใช้จ่าย-ผลประโยชน์ เป็นต้น
6. สิ่งจำเป็นต้องรู้ (We Need to Know) ประมวลข้อมูลที่จำเป็นต่อการทำวิจัยทั้งทางด้าน เนื้อหา
7. รายการคำถาม (Question List) พัฒนารายการคำถามซึ่งไม่ใช่ข้อความ (Statement) เช่น มีรายการคำถามอะไรที่จะใช้ในการสัมภาษณ์
8. การตัดสินใจ (Making Decision) หาข้อเลือกหรือหนทางปฏิบัติที่อาจเป็นไปได้ทั้งหมด เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษา แล้วพิจารณาโดยการวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียของแต่ละข้อเลือกหรือหนทาง ปฏิบัตินั้นๆ เพื่อให้ได้การตัดสินใจที่พิจารณาตัดสินด้วยความรอบคอบแล้ว
9. เหตุผล (Causes/Reasons) พัฒนาเหตุผลหรือสาเหตุของปัญหาในเรื่องที่ศึกษาและทำ การสังเคราะห์ข้อเสนอทั้งหมดเพื่อหาข้อยุติในการแก้ไขหรือตัดสินปัญหานั้นๆ
10. การพัฒนาเกณฑ์ (Criteria Development) พัฒนารายการเกณฑ์ เพื่อพิจารณาแต่ละ เรื่อง แล้วจัดลำดับความสำคัญก่อน-หลังวิเคราะห์
11. รายการก่อปัญหา (Bug List) พัฒนารายการของสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาในขอบเขตที่ ศึกษาอยู่

12. รายการที่พึงประสงค์ (Wish List) จินตนาการ ระดมสมองให้ได้สิ่งที่พึงประสงค์เกี่ยวกับเรื่องที่กำลังศึกษาอยู่ให้มากที่สุด ทั้งนี้ให้พิจารณาความเป็นไปได้และบริบทด้วย

13. การขยายรายการ (Expand the List) พัฒนารายการที่อาจจะขยายได้อีกหรือเพิ่มเติมได้เรื่อยๆ หลังจากที่ได้ศึกษาไปแล้ว

14. การให้คำแนะนำ (Advice Giving) นำเรื่องที่ศึกษาในเรื่องเดียวกันในอนาคต นำมาวิเคราะห์หรืออภิปรายและสังเคราะห์เป็นรายการทั้งหมด

6. แบบการวิจัยประวัติศาสตร์โดยการวิเคราะห์สาระ

คำว่าประวัติศาสตร์ (History) มาจากคำภาษากรีกว่า *loropioc* หมายถึงการเรียนรู้ (กอตซ์ลัค, หลุยส์, 2525: 27) สืบแสง พรหมบุญ, 2520: 1 ได้ให้ความหมายประวัติศาสตร์อย่างกว้างขวาง 2 ประการคือ เป็นประสบการณ์ทั้งหมดในอดีตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง และเป็นการสร้างประสบการณ์ในอดีตที่เห็นว่ามีคุณค่าขึ้นมาใหม่ โดยอาศัยหลักฐานต่างๆ ประกอบกับความคิดและการตีความ นักปรัชญาเมธี อริสโตเติล (Aristotle) ได้ให้ความหมายคำว่า ประวัติศาสตร์ หมายถึง รายละเอียดที่จัดเป็นระบบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ (กอตซ์ลัค, หลุยส์, 2525: 27) กล่าวโดยสรุปความหมายของประวัติศาสตร์มี 2 นัยที่สำคัญ (เฉลิม มลิลา, 2523: 5) คือ

1. เป็นศาสตร์แนวหนึ่ง ที่ประมวลความรู้ ประสบการณ์ และเรื่องราวทั้งหลายของมนุษย์ ซึ่งได้ก่อกำเนิดวิวัฒนาการ และแปรเปลี่ยนปรับปรุงมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามความเป็นจริง (Reality) และอาจหมายรวมถึงผลซึ่งจะมีต่ออนาคต เป็นบางเรื่องบางประการ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปร (Variable) คือสติปัญญา ความเฉลียวฉลาดสามารถ ความรอบรู้ ความรู้สึนึกคิด ความต้องการ ความหวัง และพฤติกรรมของมวลมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญ และหมายถึง การสร้างประสบการณ์ในอดีตที่พิจารณาเห็นว่ามีคุณค่าขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ ประกอบด้วยการสังเคราะห์ (Synthesis) คือ การใช้ความคิดและการตีความผสมผสานกันของนักประวัติศาสตร์

2. เป็นวิชาความรู้แขนงหนึ่ง (Academic Subject) ประวัติศาสตร์ หมายถึงบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ของโลก และมนุษยชาติ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่เกี่ยวกับเรื่องประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการ ความสามารถ พฤติกรรมและความสัมพันธ์ของมนุษย์ในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและปรัชญา

ระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์

Tuchman, G, 2004: 462 – 464 in The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods, 2004 ได้ให้ความหมายของระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์ ดังนี้

1. ความหมายของระเบียบวิธีทางประวัติศาสตร์

คือ การใช้ข้อมูลในประวัติศาสตร์เพื่อตอบคำถามเพราะธรรมชาติของข้อมูลขึ้นอยู่กับคำถามที่ถามข้อสนเทศ จะมีบันทึกต่างๆ ทางประชากร, บทความหนังสือพิมพ์, จดหมายและบันทึกประจำวัน, จดหมายเหตุ, บันทึกของรัฐบาล, เขียนหรือภาพสถาปัตยกรรม เหล่านี้ถือเป็นเอกสารทั้งนั้น ในการใช้ข้อสนเทศทางประวัติศาสตร์จะก่อให้เกิดคำถามหลัก 3 ประการ คือ

1.1 ข้อสนเทศเหล่านี้เหมาะสมกับคำถามในทฤษฎีที่ตั้งไว้หรือเปล่า

1.2 ข้อสนเทศในเบื้องต้นมีการประมวลมาหรือความหมายที่แฝงอยู่เป็นไปตามช่วงเวลาซึ่งประมวลผลหรือเปล่า

1.3 ข้อสนเทศเหล่านี้ สามารถจะตีความหรือหาความหมายจากข้อมูลที่มีอยู่ในมือของผู้วิจัยหรือไม่

2. ทฤษฎีคำถาม (Theoretical Questions)

คำถามจะช่วยผู้วิจัยในการค้นหาคำตอบ

3. ข้อมูลที่เหมาะสม (Appropriate Data)

ข้อจำกัดในการหาข้อมูล เกิดจากการขาดบริบทไม่ได้เขียนหรือบันทึก ไม่ทราบความหมายและไม่ได้รับการฝึกอบรม ดังนั้นสิ่งที่ควรทำคือ เรียนวิชาประวัติศาสตร์ ปรัชญาประวัติศาสตร์ ตรรกศาสตร์ บทคัดย่อประวัติศาสตร์ และตรวจสอบทางอินเทอร์เน็ต

4. บริบท (Contextual Issues)

บริบทเป็นแนวทางจำทฤษฎีของข้อมูลเกี่ยวข้องและเข้าใจบริบท

5. การตีความ (Interpretation)

การตีความข้อมูล โดยทั่วไปมี 2 ทาง คือ

5.1 Reproduction บันทึกของประวัติศาสตร์ จับประเด็นความสำคัญของเวลาและสถานที่

5.2 Representation ความหลากหลายของประวัติศาสตร์สมัยใหม่ เอกลักษณะทั้งประวัติศาสตร์และสังคมวิทยาศาสตร์ เขียนเป็นตำราจากการวิเคราะห์ คือเอกสารการปกครอง (Political Documents)

7. การสังเคราะห์ข้อมูล

การสังเคราะห์ เป็นการรวมหรือการโยงเนื้อหาสาระที่ได้แยกแยะไว้แล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นในการสรุปแก่นเรื่อง ผู้วิจัยจะใช้การสังเคราะห์สาระ เพื่อหาข้อสรุปของการวิจัยโดยการอ่าน วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งสุภางค์ จันทวานิช, 2545 และ พรชูลี อาทรวงศ์, 2523 ได้กล่าวถึง การสรุปแก่นเรื่องมีวิธีการ 3 วิธี คือ

1. การอ่านสังเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนัยที่ปรากฏในคำวิเคราะห์หรือข้อความที่เป็นหน่วยในการสังเคราะห์และสรุปข้อมูลออกมาเป็นประเด็นด้วยวิธีการตีความสรุปเชิงอุปนัย

2. การอ่านสังเคราะห์ โดยจำแนกชนิดของข้อมูล (Typological Analysis) โดยการแยกแยะหรือจำแนกข้อมูลเป็นกลุ่มหรือชนิด ตามลักษณะแนวคิดหรือกระบวนการวิจัยที่กำหนดไว้

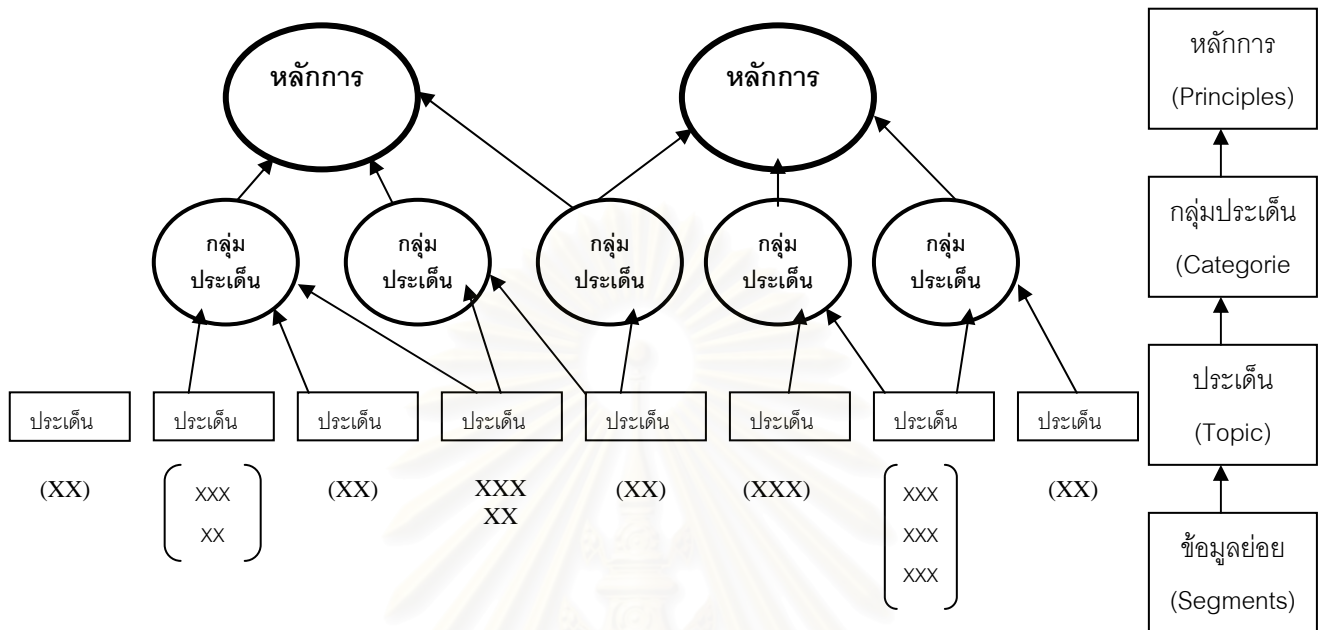
3. การอ่านสังเคราะห์ โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) เป็นการนำข้อมูลที่ผ่านวิธีข้างต้นมาเปรียบเทียบกัน เพื่อหาความสัมพันธ์อาจกำหนดเป็นตารางหรือแผนผังความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อมูลเชิงหลักการอุดมศึกษาต่อไป

Mcmillan and Schumacher, 1993 กล่าวถึง กระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย

1. การเลือกข้อมูลที่เชื่อถือได้ เป็นข้อมูลที่ชัดเจน ความเที่ยงตรงของแหล่งข้อมูล
2. การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า คือ ตรวจสอบกลับไปกลับมาในด้านแหล่งข้อมูล กลวิธีการเก็บข้อมูล ระยะเวลาที่ใช้ และแนวคิดเชิงทฤษฎีเพื่อให้เกิดความมั่นใจ
3. จัดเรียงกลุ่มประเด็น เพื่อค้นหาหลักการโดยวิธีการการจัดเรียงกลุ่มประเด็นตามลำดับสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์กระบวนการเป็นการบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงจากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่ง อีกทั้งการขยาย ยุบรวม และเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อกำหนดกลุ่มประเด็นขึ้นใหม่ที่ให้ความหมายในเชิงประจักษ์และเชิงตรรกะ ดังแผนภาพกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

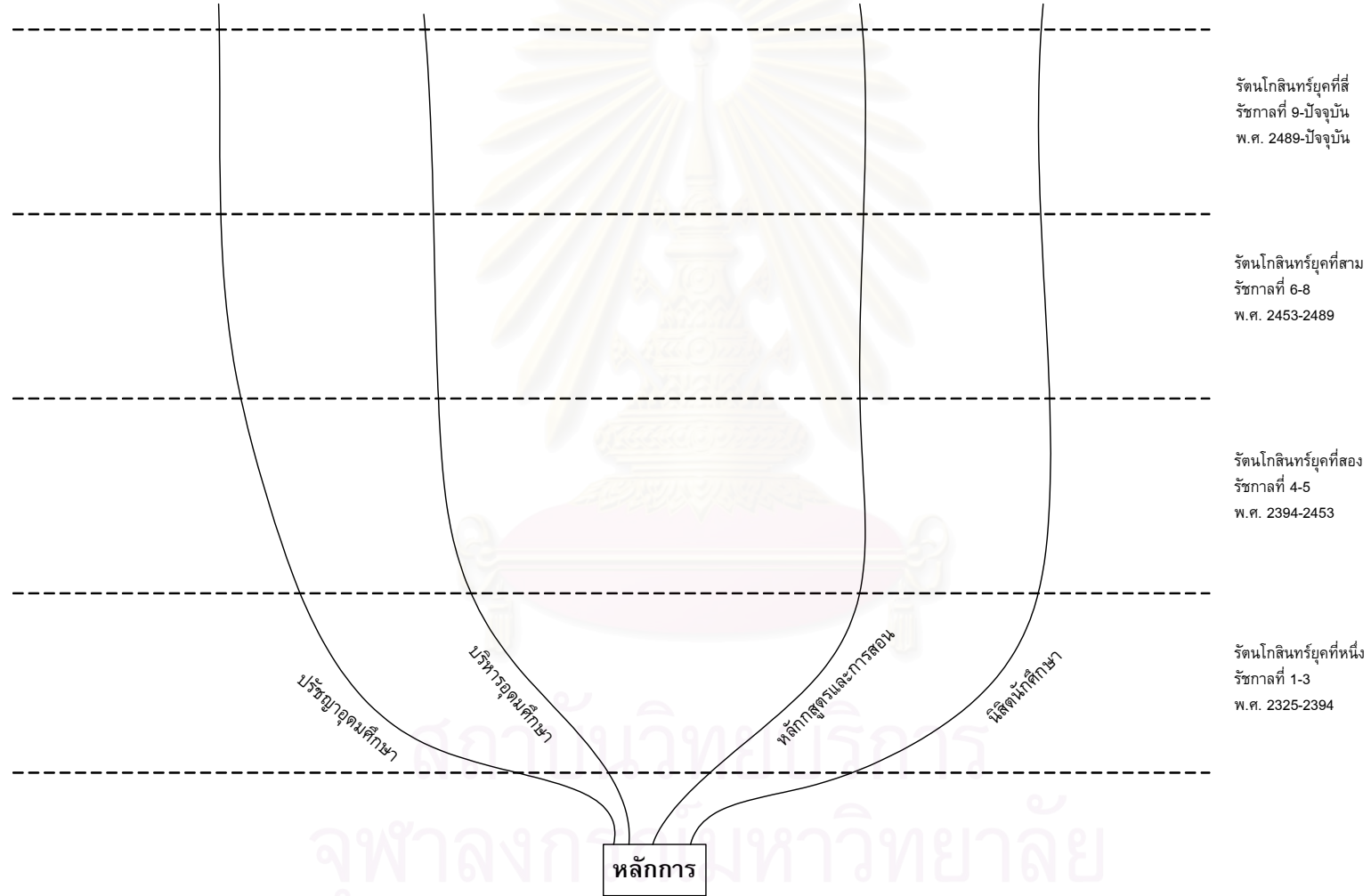
แผนภาพกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล

ดังนั้น การวิเคราะห์ข้อมูลจะเริ่มขึ้นเมื่อเก็บข้อมูลในลักษณะคู่ขนานกับการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่รวบรวมมาจะจำแนกเป็นข้อมูลย่อย (Segment) ที่สัมพันธ์กันในเชิงความหมายและภาพรวม จากนั้นนำมาจัดเป็นประเด็น (Topic) และกลุ่มประเด็น (Category) ซึ่งจะนำไปสู่หลักการ ทั้งนี้ การให้คำอธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มประเด็นต่าง ๆ ตามข้อมูลที่มีอยู่ ขณะที่ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มประเด็นจะมองหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเด็น รวมทั้งหลักการไปพร้อมกันด้วย และทำความเข้าใจกับความสัมพันธ์เชื่อมโยงที่ซับซ้อนระหว่างเหตุการณ์และบุคคลที่เกิดขึ้น ดังนั้น กระบวนการสังเคราะห์ข้อมูล จากการประมวลข้อมูลย่อย ที่มีหลากหลายให้เป็นประเด็นหลาย ๆ ประเด็นเป็นกลุ่มประเด็น ความยืดหยุ่นของประเด็นและกลุ่มประเด็น ทำให้เกิดความหมายของหลักการขึ้น

ข้อสรุปที่ได้จากการสังเคราะห์แล้ว ผู้วิจัยได้นำเสนอเป็นแผนภาพต้นไม้ (Tree Diagram) ฉายภาพวิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ แสดงการเปลี่ยนแปลง สืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น 4 ยุค คือรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2453 – 2394) รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง (พ.ศ. 2394 – 2453) รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม (พ.ศ.2453 – 2489) รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ (พ.ศ.2489 – ปัจจุบัน) แผนภาพต้นไม้หลักการอุดมศึกษา อยู่ในรูปของต้นไม้มี 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นราก ส่วนที่เป็นลำต้น และส่วนที่เป็นดอกและผลของต้นไม้ (ดวงเดือน พันธุพานิช, 2531: 161)

แผนภาพต้นไม้ วิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ วิเคราะห์เอกสารที่มีสาระเกี่ยวกับหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ สังเคราะห์ข้อความรู้ที่แสดงหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์และนำเสนอวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Research) ในลักษณะของการวิจัยเอกสาร (Document Research) ข้อมูลในการวิจัยได้จากการวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) และการตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิผู้วิจัยนำเสนอแบบการวิจัยและวิธีการต่างๆ ตามลำดับการวิจัย ดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1. เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) หมายถึง เอกสารที่เป็นต้นฉบับ เป็นหลักฐานที่บันทึกไว้โดยผู้เกี่ยวข้องโดยตรง หรืออยู่ในเหตุการณ์ ได้แก่ กฎหมาย จดหมายราชการ จดหมายเหตุ พระบรมราชาธิราช พระราชบันทึก พระราชหัตถเลขา ราชกิจจานุเบกษา หนังสือสั่งการ เอกสารราชการ เอกสารส่วนบุคคล อัดตชีวประวัติ จำนวน 172 รายการ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)
2. เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) หมายถึงเอกสารที่เขียนหลังเหตุการณ์โดยที่ผู้เขียนไม่ใช่ผู้เห็นเหตุการณ์โดยตรง ได้แก่ พงศาวดาร ประชุมกฎหมายประจำศก ประชุมจารึก รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ชีวประวัติ ตำรา หนังสือพิมพ์ บรรณานุกรม พจนานุกรม สารานุกรม รายงานประจำปี วารสาร หนังสือทั่วไป หนังสือแปล หนังสือที่ระลึก เอกสารการประชุม/สัมมนา จุลสาร จำนวน 1,190 รายการ (ดูรายละเอียดในภาคผนวก ข)

เกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดคณะผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบผลการวิจัย ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติพื้นฐานดังนี้

1. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์อุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ด้วยลักษณะเป็นที่ยอมรับในเชิงวิชาการไม่ต่ำกว่า 10 ปี

2. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ด้วยลักษณะเป็นที่ยอมรับในเชิงวิชาการไม่ต่ำกว่า 10 ปี
3. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานในหน่วยงานราชการด้านอุดมศึกษา ด้วยลักษณะเป็นที่ยอมรับในเชิงวิชาการไม่ต่ำกว่า 10 ปี

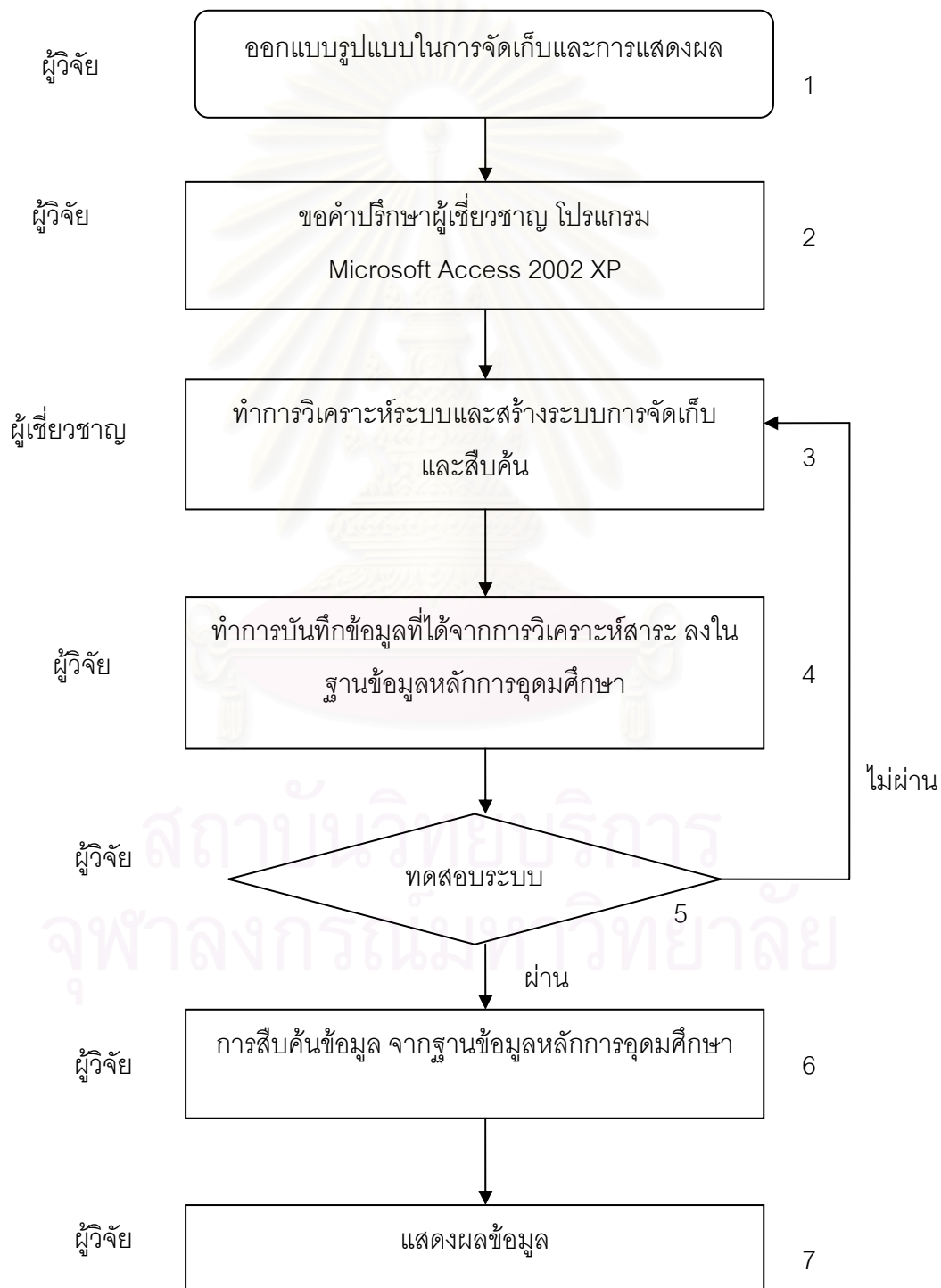
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งเครื่องมือที่นำมาใช้เป็น 2 ชนิด คือ

1. แบบวิเคราะห์เอกสาร เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ตามแนวการวิเคราะห์สาระของ Krippendorff, 1980 และ พรชูลี อาชาวอำรุง, 2544 เพื่อบันทึกข้อมูลหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ รายการที่บันทึกประกอบด้วย แหล่งที่มา รายการอ้างอิง ประเด็น หลักการ เนื้อความ/เหตุการณ์ (ภาคผนวก ค)
2. แบบบันทึกข้อมูลด้วยโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP เพื่อใช้ในการจัดทำฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษา โดยผู้วิจัยได้ออกแบบโครงสร้างฐานข้อมูลในการจัดเก็บและแสดงผลกับผู้เชี่ยวชาญโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP โดยมีลำดับขั้นตอนในการจัดทำฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษาดังนี้
  - 2.1 ผู้วิจัยออกแบบรูปแบบในการจัดเก็บและการแสดงผลในโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP โดยกำหนดเกณฑ์ ให้มีความสอดคล้องกับรหัสเอกสารที่ใช้
  - 2.2 ปรีกษาจากผู้เชี่ยวชาญโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP เนื่องจากได้ศึกษามาทราบว่า เป็นโปรแกรมที่สามารถจัดการกับข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างเงื่อนไขแบบต่างๆ ในการเรียกดูข้อมูล อีกทั้งสามารถจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลผ่านทางหน้าจอคอมพิวเตอร์
  - 2.3 ผู้เชี่ยวชาญทำการวิเคราะห์ระบบ แล้วสร้างระบบจัดเก็บและสืบค้น โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access 2002 XP
  - 2.4 ผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สาระ ลงในฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษา
  - 2.5 ทดสอบระบบการบันทึกและสืบค้นฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษา
  - 2.6 การสืบค้นข้อมูล โดยผ่านทางเงื่อนไขที่กำหนดไว้เท่านั้น ไม่สามารถสืบค้นด้วยตัวอักษรได้แต่อย่างใด เป็นการสืบค้นจากตัวเลือกหลัก (Menu) ที่กำหนดไว้ และสามารถสืบค้นได้ทั้งเงื่อนไขเดียวและสองเงื่อนไข

2.7 การแสดงผลข้อมูล ผ่านรายงาน (Report) ที่ออกแบบไว้ และสามารถพิมพ์ รายงานออกทางเครื่องพิมพ์ได้ ตามแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงขั้นตอนการจัดทำฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษาด้วยโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัย กำหนดวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการประมวลสาระเอกสารทั้งชั้นต้น และชั้นรอง ดังกล่าวข้างต้น และการอ่านสังเคราะห์ตามขอบเขตหัวข้อที่กำหนดในกรอบแนวคิดการวิจัย ในการอ่านสังเคราะห์นั้น ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์แบบสร้างสรุปล่วงก่อน แล้วนำมาสังเคราะห์เป็นข้อสรุปต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

- 1) กำหนดหัวข้อเรื่อง ตามเนื้อหา ที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดการวิจัย
- 2) ทำการอ่านสังเคราะห์ และทำการบันทึกข้อมูลย่อย ๆ พร้อมกับแหล่งอ้างอิงและประเด็นข้อเรื่องลงในแบบบันทึกข้อมูล
- 3) รวบรวมจัดหมวดหมู่ของข้อมูลย่อย โดยจำแนกเป็นประเด็น ประเภทและชนิดขององค์ประกอบข้อมูลย่อย
- 4) ทำการจัดระบบการวิเคราะห์ ให้เป็นลำดับในภาพรวม โดยนำข้อมูลจากทุกส่วนมาจัดระบบการวิเคราะห์ เพื่อให้สะดวกในการอ่านวิเคราะห์ต่อไป

การอ่านสังเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดวิธีการอ่านสังเคราะห์ข้อมูล มีวิธีการดังนี้

- 1) วิธีวิเคราะห์สาระ (Content Analysis) (Krippendorff, 1980 และ พรชูลี อาชว อารุง, 2544) ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูล และจำแนกตามยุคสมัย และสรุปเป็นตารางความถี่ของหลักการที่พบในแต่ละยุคสมัย (ตารางที่ 4)
- 2) วิธีการสรุปแก่นเรื่อง (พรชูลี อาชวอารุง, 2544; สุภางค์ จันทวานิช, 2533; พามุ้ย เรื่องเลิศบุญ, 2546) ผู้วิจัยใช้ในการอ่านสังเคราะห์สาระ เพื่อหาข้อสรุปของการวิจัย โดยการอ่านสังเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป โดยมีวิธีการคือ
  - 2.1) การอ่านสังเคราะห์ เอกสาร หรือข้อมูลที่มีลักษณะเป็นเหตุการณ์ หรือเป็นรูปธรรม โดยนำข้อมูลที่ได้มาตีความสรุปเบื้องต้นแล้วทำการตรวจสอบต่อไป
  - 2.2) การอ่านสังเคราะห์โดยจำแนกชนิดของข้อมูล โดยการแยกหรือจัดกระทำข้อมูลเป็นกลุ่มหรือชนิดตามลักษณะแนวคิดหรือกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้
  - 2.3) การอ่านสังเคราะห์ โดยการเปรียบเทียบข้อมูล เป็นการนำข้อมูลที่ผ่านวิธีข้างต้นมาเปรียบเทียบกัน เพื่อหาความสัมพันธ์ อาจกำหนดเป็นตารางหรือแผนภาพความสัมพันธ์ เพื่อนำไปสู่การสร้างข้อสรุปหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ต่อไป

การตรวจสอบการวิจัย

การตรวจสอบการวิจัย (พรชูลี อาชวอำรุง, 2528) ย่อมเกิดจากการยอมรับของคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

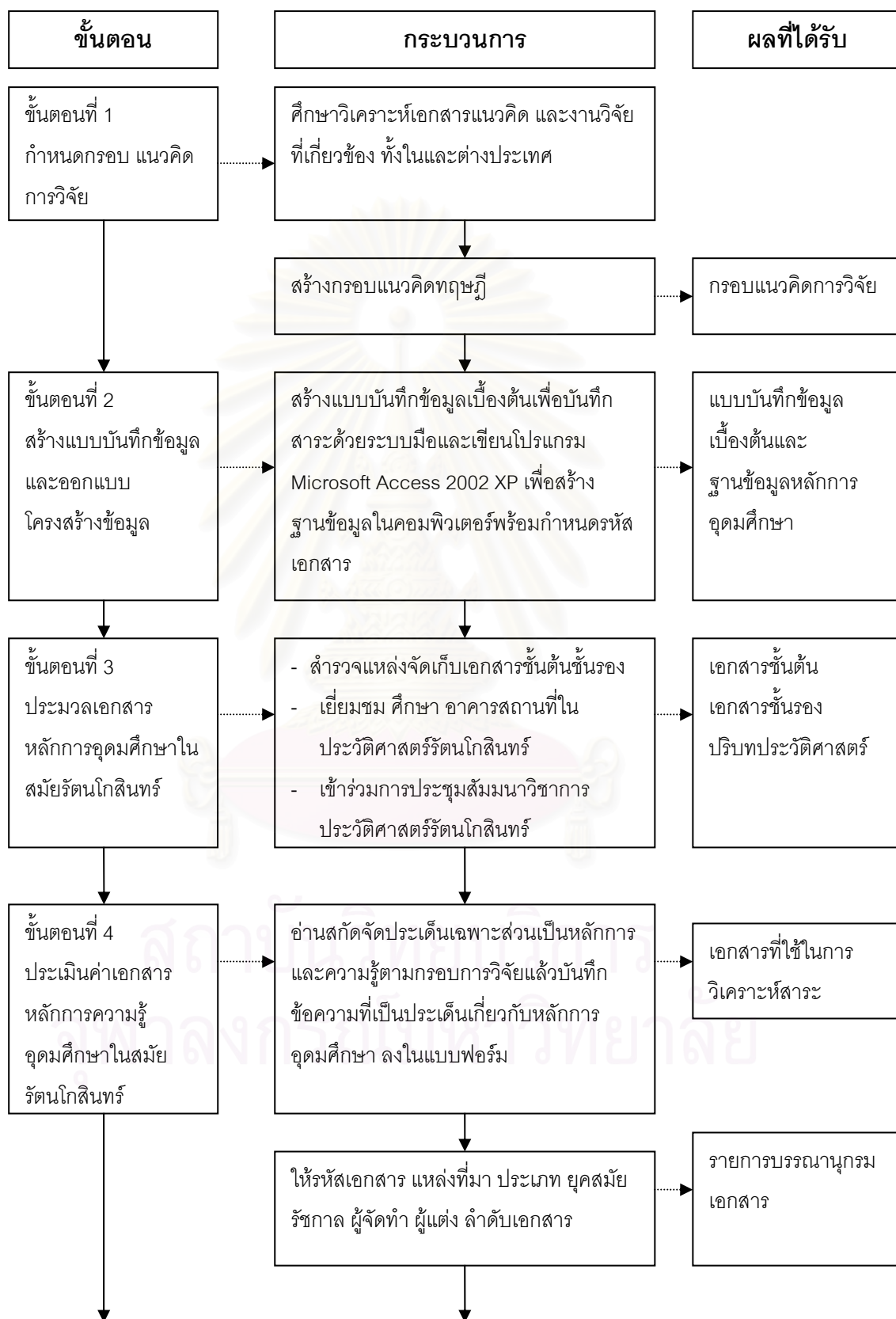
- 1) การตรวจสอบกรอบแนวคิดทฤษฎี การกำหนดกรอบการวิจัย วิธีการรวบรวมข้อมูล แหล่งข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล และความชัดเจนในการอ้างอิงเพื่อตรวจสอบว่ามีความชัดเจน และความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร
- 2) การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา การนำเสนอเนื้อหาสาระว่ามีความครอบคลุม มีขั้นตอน มีความชัดเจนและความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร
- 3) การตรวจสอบความคงเส้นคงวาของการอ่านสังเคราะห์ ว่ามีความคงเส้นคงวาหรือไม่ อย่างไร

การเขียนข้อค้นพบ

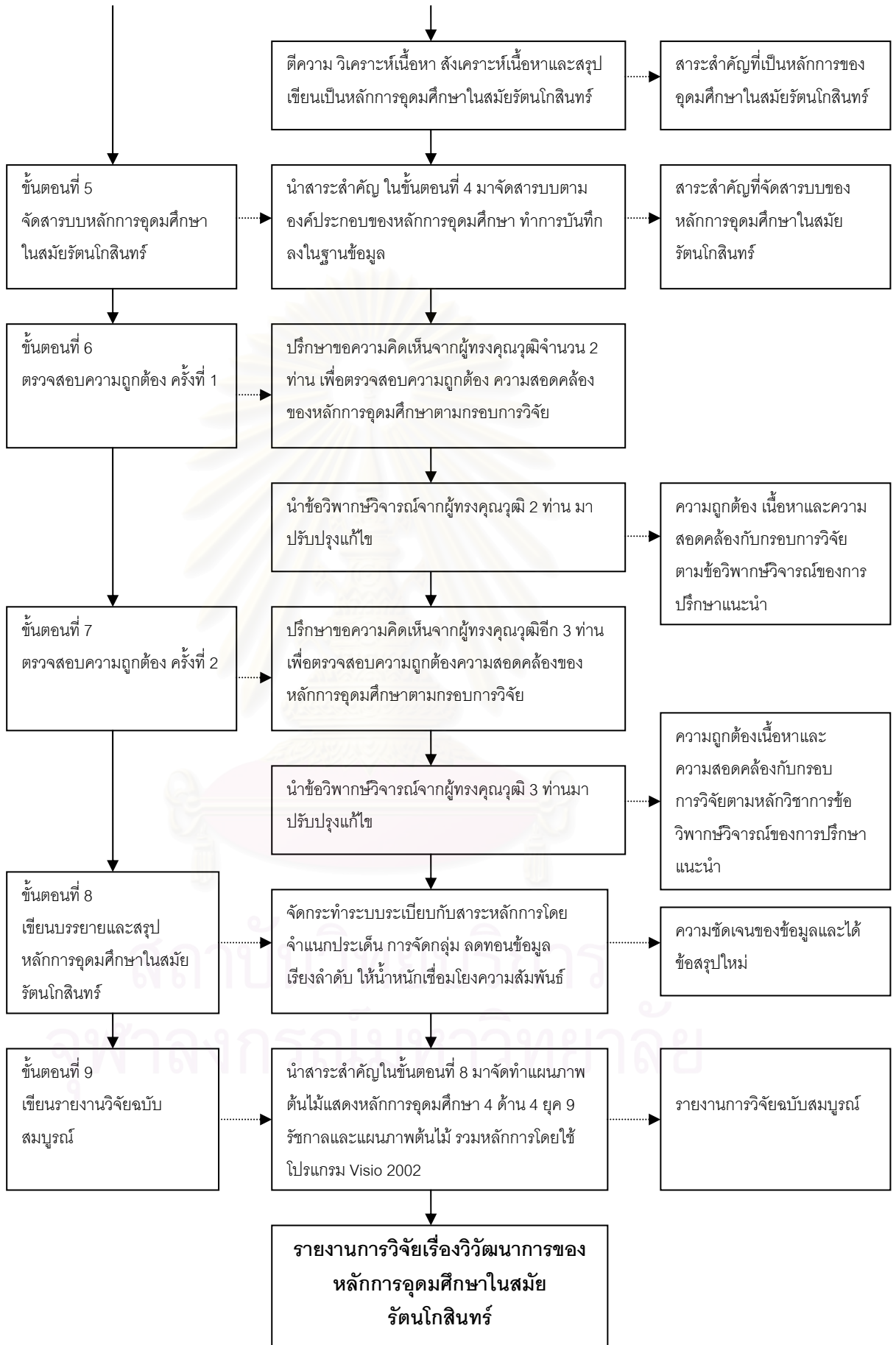
Malcolm Parlett และ David Hamilton อ้างใน พรชูลี อาชวอำรุง, 2540: 244-245 กล่าวถึงรูปแบบเชิงปรากฏ (The Illumination Model) ในการวิจัยเชิงคุณภาพ เมื่อนักวิจัย เริ่มเขียนผลการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างกว้างๆ ก่อน แล้วลดทอนข้อมูลอย่างมีระบบให้แคบลง และใส่ใจกับปัญหา นักวิจัยจะได้ข้อค้นพบที่จะปรากฏเด่นชัดขึ้นมาเอง ซึ่งรูปแบบนี้ใช้การสังเกต การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบ และแหล่งเอกสารพื้นฐานต่างๆ ซึ่งการปรากฏข้อมูลหรือเป็นการตกผลึกของความคิดพิจารณาที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการ เป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

โดยการศึกษาวเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ และทำการอ่านสังเคราะห์เอกสารตามวิธีที่กำหนด แล้วนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 สร้างแบบบันทึกข้อมูลเบื้องต้นและโครงสร้างข้อมูล

ผู้วิจัยสร้างขึ้น 2 อย่าง ได้แก่

- 1) สร้างแบบบันทึกข้อมูลเบื้องต้น เพื่อการบันทึกและประมวลสาระสำคัญ
- 2) ออกแบบโครงสร้างฐานข้อมูลและเขียนด้วยโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP

เพื่อสร้างฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษาให้สามารถจัดเก็บและสืบค้นข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 ประมวลเอกสารหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

ผู้วิจัยทำการสำรวจแหล่งจัดเก็บเอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรองเพื่อทำการประมวลเอกสารในเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้หาโอกาสเยี่ยมชมศึกษาอาคารสถานที่ในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ และเข้าร่วมการประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินเอกสารหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

ทำการอ่านสกัดประเด็นเฉพาะส่วนที่เป็นหลักการอุดมศึกษา ตามกรอบการวิจัย แล้วบันทึกลงในบันทึกข้อมูลเบื้องต้น เพื่อให้ได้สาระสำคัญที่เป็นหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

จากนั้น ทำการกำหนดรหัสเอกสาร ประกอบด้วย แหล่งที่มา ประเภท ยุคสมัย รัชกาล ผู้จัดทำ ผู้แต่ง ลำดับเอกสาร และรหัสหลักการตามกรอบการวิจัย

นำข้อมูลทั้งหมดบันทึกลงในฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษา

ขั้นตอนที่ 5 จัดสารบบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

นำสาระสำคัญในขั้นตอนที่ 4 มาจัดสารบบ ตามองค์ประกอบของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ (ฉบับปรับปรุง)

ฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษา จัดเก็บได้อย่างเป็นระบบและสามารถสืบค้นได้ ตามเงื่อนไขที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ 6 ตรวจสอบความถูกต้องครั้งที่ 1

ปรึกษาขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 ท่าน (เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการสอนในสถาบันอุดมศึกษาและหรือปฏิบัติงานในหน่วยงานราชการ ด้าน

อุดมศึกษา ไม่นต่ำกว่า 10 ปี) โดยนำเสนอรายงานวิจัย (ฉบับปรับปรุง) เพื่อตรวจสอบสาระสำคัญ และการจัดสรรของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ว่ามีความตรงตามเนื้อหา ความชัดเจน ความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร โดยให้ตรวจสอบผลการวิเคราะห์สาระหลักการ นำข้อวิพากษ์วิจารณ์และข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา และนำมาปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 7 ตรวจสอบความถูกต้องครั้งที่ 2

ปรึกษาขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน (เป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์อุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ไม่นต่ำกว่า 10 ปี) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์สาระหลักการและความสอดคล้องของหลักการอุดมศึกษาตามกรอบการวิจัย

ขั้นตอนที่ 8 เขียนบรรยายและสรุปหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

จัดกระทำระบบระเบียบกับสาระหลักการ โดยนำเฉพาะหลักการที่ได้ แยกตามด้านของหลักการอุดมศึกษา และยุคสมัย (4 ด้าน 4 ยุคสมัย) เพื่อสังเคราะห์สาระโดยจำแนกประเด็น จัดกลุ่ม ลดทอนข้อมูล เรียงลำดับให้หน้าหนัก เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ก่อให้เกิดความชัดเจนของข้อมูล และได้ข้อสรุปใหม่

ขั้นตอนที่ 9 เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

นำสาระสำคัญในขั้นตอนที่ 8 มาจัดทำแผนภาพต้นไม้ แสดงหลักการอุดมศึกษา 4 ด้าน 4 ยุค 9 รัชกาล และแผนภาพต้นไม้รวมหลักการโดยใช้โปรแกรม Visio 2002 ในการเขียนแผนภาพต้นไม้ และมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไข พร้อมทั้งเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ สามประการ คือ 1) วิเคราะห์เอกสารที่มีสาระเกี่ยวกับหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ 2) สังเคราะห์ข้อความที่แสดงหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ และ 3) เสนอวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นการวิจัยเอกสาร โดยใช้วิธีการประมวลสาระ อ่านสังเคราะห์และจัดสารบบหลักการอุดมศึกษาและใช้วิธีการตรวจสอบกระบวนการวิเคราะห์สาระโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิจัยเป็น 4 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 บริบททางประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ ที่สัมพันธ์กับหลักการอุดมศึกษา : สิ่งที่ต้องเข้าใจก่อน

ตอนที่ 2 การประมวลข้อความที่แสดงหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

- 2.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา
- 2.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา
- 2.3 ด้านหลักสูตรและการสอน
- 2.4 ด้านนิสิตนักศึกษา

ตอนที่ 3 วิวัฒนาการหลักการของอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

- 3.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา
- 3.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา
- 3.3 ด้านหลักสูตรและการสอน
- 3.4 ด้านนิสิตนักศึกษา

ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษา

สากล

ตอนที่ 1 บริบททางประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ที่สัมพันธ์กับหลักการอุดมศึกษา: สิ่งที่เราควรเข้าใจก่อน

การที่จะเข้าใจลักษณะทางการศึกษาในรัชสมัยรัตนโกสินทร์ จำเป็นต้องทำความเข้าใจสภาพการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งจนถึงปัจจุบัน โดยจะเน้นในประเด็นที่มีผลกระทบโดยตรงต่อรูปแบบและเนื้อหาทางการศึกษาในสมัยนั้น ๆ ลักษณะทางการศึกษาของสังคมจะมีรูปแบบและเนื้อหาอย่างไรใด ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ ค่านิยม และวัฒนธรรมของสังคมนั้น ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีระบบเปิด (Open System Theory) ได้กล่าวไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงของระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคม จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอีกส่วนหนึ่งตามมาเสมอ ทุกสิ่งทุกอย่าง จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน (Katz and Kahn, 1966: 19 – 26) ดังนั้นมิติทุกมิติไม่ว่าภายในภายนอกจะมีผลกระทบโดยตรงกับหน้าที่ของการจัดการอุดมศึกษา นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงเกิดจากอิทธิพลภายนอก ยังส่งผลถึงหน่วยย่อยๆ ในองค์กร (พรชูลี อาชวอรุ่ง, 2536: 174) ดังเช่นการศึกษาที่เป็นระบบย่อยระบบหนึ่งของสังคมที่จะสัมพันธ์เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้นๆ ที่จะขาดกันเสียไม่ได้

ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ที่มีมายาวนานกว่า 200 ปี เมื่อกล่าวถึงอุดมศึกษาของไทย มักจะนึกถึงอุดมศึกษาที่เป็นหลักสากล คือ มีหลักสูตร มีสถาบัน มีการเรียนการสอนอย่างประเทศในตะวันตก ซึ่งกระบวนการเรียนการสอนเหล่านี้ เป็นเพียงเนื้อหาสาระหนึ่งของหลักการอุดมศึกษา การอุดมศึกษาต้องมีหลักการเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการดำเนินการให้สามารถตอบสนององการศึกษาขั้นสูงสุดของประเทศ หลักการอุดมศึกษาของไทยในอดีต ไม่มีหลักฐานกำหนดที่ชัดเจนว่า หลักการอุดมศึกษาของไทยคืออะไร จะปรากฏชัดเจนเมื่อยุคหลังการจัดตั้งกระทรวงศึกษาธิการและจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดังนั้นการศึกษาหลักการอุดมศึกษาในอดีต จึงต้องอาศัยการประมวลเอกสารต่างๆ ให้ครอบคลุมมากที่สุดเท่าที่จะค้นคว้าได้ โดยจะแบ่งยุคสมัยของรัตนโกสินทร์ตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการอุดมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับรัชกาลที่ดำรงอยู่จึงแบ่งออกเป็น 4 ยุค คือ

รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – 2394)

รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2394 – 2453)

รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6 – รัชกาลที่ 8 (พ.ศ. 2453 – 2489)

รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 – ปัจจุบัน (พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน)

ดังจะได้ลำดับความต่อไปดังนี้

รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325 – 2394)

ความสืบเนื่องจากสังคมปลายสมัยอยุธยาเป็นสมัยกรุงธนบุรี ในระยะเริ่มก่อร่างสร้างตัวขึ้นใหม่ ผู้นำรัฐต้องใช้เวลาในการตั้งรับศึกพม่า ปราบปรามชุมนุมต่างๆ ที่ตั้งตนเป็นอิสระ และฟื้นฟูภาวะเศรษฐกิจเพื่อความอยู่รอดเสียก่อน อาจกล่าวได้ว่า แม้กระทั่งนโยบายที่จะสถาปนาราชธานีแห่งใหม่ เป็นศูนย์กลางแทนกรุงศรีอยุธยา ก็ยังไม่มี การตัดสินใจอย่างเด็ดขาดในสมัยนี้ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2523: 46 ; พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 5)

ต่อเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสถาปนารัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานีใน พ.ศ. 2325 ผู้นำรัฐมีโอกาสดีที่กว่าในการดำเนินนโยบายกลับไปสู่ยุคแห่งความรุ่งเรืองในอดีต โดยดำเนินการสร้างพระบรมมหาราชวังที่งามสง่า การฟื้นฟูพระราชพิธีและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ การรวบรวมวรรณคดี บทละคร และงานทางด้านศิลปะอื่นๆ ของสมัยกรุงศรีอยุธยา การทำนุบำรุงช่างฝีมือ การสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ซึ่งพระมหากษัตริย์องค์ต่อๆ มา ทรงสานต่อนโยบายฟื้นฟูความรุ่งเรืองเหล่านี้ต่อจากสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก (แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์, 2523: 153 – 199 ; พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 6 – 7) พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงมีพระราชดำริการสร้างพระบรมมหาราชวัง ว่าควรให้ใช้แต่ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นฝั่งพระนครแต่ฝั่งเดียว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาธรรมาธิกรณ์ (บุญรอด) กับพระยาวิจิตรนาวิ เป็นแม่กองคุมช่างและไพร่ ดำเนินการสร้างพระนคร ได้ตั้งพิธียกเสาหลักเมืองเมื่อวันที่ 10 ค่ำ เดือน 6 ปีชวด จุลศักราช 1144 ตรงกับวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 การสร้างพระนครใหม่นี้ใช้เวลา 3 ปี จึงสำเร็จเมื่อ พ.ศ.2328 พระราชทานนามพระนครใหม่ว่า

“กรุงเทพมหานคร บวรรัตนโกสินทร์ มหินทรายุธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์ อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน อมรพิมานอวตารสถิต สักกะทัตติยวิษณุกรรมประสิทธิ์” เรียกโดยย่อว่า “กรุงรัตนโกสินทร์” ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้ทรงเปลี่ยนสร้อยที่ว่า “บวรรัตนโกสินทร์” เป็น “อมรรัตนโกสินทร์” (ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325 – พ.ศ.2394 เล่ม 1, 2525: 2-3, ดนัย ไชยโยธา, 2546: 48 – 49)

1.1 โครงสร้างของสังคมไทย

สังคมไทยแต่โบราณจนถึงรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง จะมีความสัมพันธ์กับระบบการปกครองกล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงอยู่ในตำแหน่งสูงสุดของสังคม รองลงมาเป็นบุคคลสี่ประเภท คือ เจ้านาย ขุนนาง ไพร่ ทาส ยศของเจ้านายมีสองประเภท คือ สกกุลยศ กับอิสริยยศ สกกุลยศ มี 3 ชั้น คือ เจ้าฟ้า พระองค์เจ้า และหม่อมเจ้า ส่วนหม่อมราชวงศ์และหม่อมหลวง เพิ่งมีขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชา, 2472: 4 – 5) ส่วนอิสริยยศของเจ้านายสูงสุดคือ พระมหาอุปราช ซึ่งมีศักดินาสูงสุดถึง 100,000 ไร่ รองลงมาถึง เจ้าทรงกรมมีศักดินา 11,000 – 50,000 ไร่ การได้ทรงกรมเท่ากับได้ตำแหน่งเกียรติยศ ความมั่งคั่ง และมีอำนาจที่จะควบคุมไพร่พลจำนวนหนึ่ง ไพร่พลเป็นฐานอำนาจที่สำคัญในสมัยที่ยังถือการป้องกันประเทศเป็นสำคัญอันดับแรก การประเมินฐานะทางสังคม จึงอยู่ที่การมีอำนาจควบคุมจำนวนไพร่พลมากน้อยเพียงใด (อคิน รพีพัฒน์, ม.ร.ว., 2521 : 119)

1.2 สภาพเศรษฐกิจของไทย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง เป็นเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตนเอง พลเมืองมีอาชีพในทางเกษตรเป็นหลัก พืชผลสำคัญคือ ข้าว การกสิกรรมในครอบครัว ได้แก่ การปลูกฝ้าย ยาสูบ อ้อย ผัก ผลไม้ มีการหัตถกรรม และอุตสาหกรรมพื้นบ้านแบบเก่า ที่ทำด้วยมือ เช่น ทอผ้า เครื่องปั้นดินเผา ทำน้ำตาล กระเบื้อง อิฐ เป็นต้น เมื่อได้ผลผลิตก็นำมาแลกเปลี่ยนกันเป็นพื้น อย่างไรก็ตาม กิจการหลายอย่างคนจีนได้เข้ามามีอิทธิพลในเศรษฐกิจและสังคมไทยเป็นอย่างมาก เจ้านายและขุนนางไทยก็ได้อาศัยความร่วมมือของคนจีน เพราะคนไทยไม่ชำนาญเท่า รัฐบาลปล่อยให้คนจีนเข้าควบคุมกิจการด้านเศรษฐกิจเกือบทั้งหมด (แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์, 2525 : 161) ความคลี่คลายทางเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้การศึกษาที่มีความสำคัญยิ่งขึ้นเพราะหมายถึงความคาดหวังที่จะเข้ารับราชการอันเป็นอาชีพที่ดีที่สุดสำหรับสังคมในขณะนั้น การจะเป็นข้าราชการได้ จำเป็นต้องเรียนรู้อักขรวิธีเพื่อใช้ในการสื่อสารและเป็นการเลื่อนขั้นทางสังคมของกลุ่มบุตรทั้งชนชั้นนำและสามัญชน การค้ากับต่างประเทศ เป็นการค้าที่ไทยได้เปรียบจนทำให้ชาติตะวันตกไม่พอใจและขอทำสนธิสัญญาใหม่ ฝ่ายไทยเองก็พอใจที่จะทำการค้ากับชาวเอเชียด้วยกัน เพราะพวกตะวันตกมิใช่แต่จะทำการค้าขายอย่างเดียว ยังคิดจะหาผลประโยชน์ในทางอื่นๆ อีก ในสมัยรัชกาลที่ 1 ไทยได้ทำการค้ากับจีน อินเดีย และชวามากที่สุด เพราะประเทศทางตะวันตกยังคิดทำสงครามกันอยู่ ในสมัยรัชกาลที่ 2 กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ได้ดำเนินการค้ากับต่างประเทศอย่างกว้างขวางจนได้รับพระนามจากรัชกาลที่ 2 ว่า เจ้าสุภรุมท่า ต่อมาในรัชกาลที่ 3 อังกฤษได้มาเจรจาทำสนธิสัญญาเบอริน เมื่อ พ.ศ.2369 ต่อมา พ.ศ.2375

สหรัฐอเมริกาก็ได้ส่งทูตเข้ามาเจรจาทำสัญญาเช่นเดียวกับอังกฤษ (มาตยา อิงคนารถ, ทวี ทองสว่าง และวัฒนา รอดสำอางค์, 2529: 127 – 128)

1.3 ความมั่นคงของประเทศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ความมั่นคงของชาติ ถือเป็นหลักการปกครองบ้านเมืองอย่างสำคัญ พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งอำนาจสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ที่จะพิทักษ์รักษาบ้านเมืองให้ปลอดภัย และประชาราษฎร์มีความปรกติสุข กองกำลังคนจึงจำเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นข้าราชการพลเรือนจะได้รับการอบรมและอยู่ในระเบียบบังคับบัญชาแบบเดียวกับข้าราชการทหาร ในยามบ้านเมืองเกิดสงครามก็จะใช้ข้าราชการทั้งทหารและพลเรือนออกศึกได้เช่นเดียวกัน (แสงโสม, ม.ร.ว. เกษมศรี และวิมล พงศ์พิพัฒน์, 2525 : 151) ขณะเดียวกันสามัญชนจะได้มีโอกาสเลื่อนสถานะทางสังคมโดยทางการศึกษา กล่าวคือในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก การขาดแคลนกำลังที่มีความรู้ทางอักษรวิธีจึงทำให้ต้องเปิดโอกาสให้แก่บุตรของสามัญชนด้วย (กฎหมายตราสามดวง, 2521: 765) ดังนั้นบุตรของสามัญชนจะอาศัยการศึกษาในสองลักษณะ คือ การศึกษาวิชาการต่อสู้ และวิชาเสริมอื่นๆเช่น ไสยศาสตร์ อยู่ยงคงกะพัน คาถาอาคม เป็นหนทางเข้ารับราชการ ซึ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งมีสงครามบ่อยครั้งโอกาสในการเข้ารับราชการโดยวิธีการดังกล่าวจึงไม่ยาก (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี, 2474: 122)

1.4 การศึกษาเล่าเรียน

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งมีทั้งลักษณะที่สืบเนื่องและลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปจากการศึกษาในสมัยอยุธยาตามสภาพแวดล้อมของสังคมในช่วงสมัยนั้น การศึกษาเล่าเรียนประกอบด้วย การศึกษาอักษรวิธี(การศึกษาเบื้องต้น) การศึกษาวิชาเฉพาะ และการบวชเรียน กล่าวได้ว่าเป็นการศึกษาแบบจารีต (Traditional Education) กล่าวคือ วัดเป็นสถานศึกษา มีพระเป็นอาจารย์ให้การอบรมสั่งสอนโดยบิดามารดานำบุตรชายไปฝากฝังให้เล่าเรียนอักษรวิธีกับอาจารย์พระที่มีความรู้ทางหนังสือและมักจะคุ้นเคยเป็นญาติ หรือเป็นที่เคารพนับถือของครอบครัวนั้นๆ การศึกษาที่วัดมีอยู่นั้นเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ เด็กจะเริ่มเรียนเมื่อใดก็ได้ในช่วงอายุระหว่าง 7 – 11 ขวบ อาจารย์พระจะสอนไปตามภูมิความรู้ของตนตามตำราที่มีอยู่หรือแต่งขึ้นใหม่สำหรับลูกศิษย์ของตน วิชาความรู้ที่ผู้เรียนได้รับแต่ละคนอยู่ในระดับใดขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถในการ “ต่อหนังสือ” ของผู้เรียนนั่นก็คือ ความสามารถจดจำเรื่องเก่าที่อาจารย์สอนได้แล้วอาจารย์พระก็จะสอนเรื่องใหม่ให้ ส่วนการวัดผลยังไม่มีการเป็นทางการหรือเป็นกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ยังไม่มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ชัดเจน (กฤษณา เกษม

ศิลป์, 2525: 70; วชิรญาณวโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2514: 52; พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 40)

หนังสือจินตามณี เป็นแบบเรียนเล่มแรกของไทยที่ใช้สืบเนื่องกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นหนังสือสำหรับผู้เรียนในชั้นสูงใช้ในการเรียนการสอนอักขรวิธีจึงน่าจะเป็นคู่มือสำหรับครูอ่านและจดจำไปใช้สอนนักเรียน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2525: 142) จบจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การให้ความสำคัญต่อการศึกษามีมากขึ้น ได้มีการแต่งหนังสือแบบเรียนอักขรวิธีเพิ่มขึ้น ได้แก่ ประถมมาลา และประถม ก กา นอกจากนี้จะเป็นแบบเรียนอักขรวิธีแล้วยังปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมพื้นฐานของสังคมให้แก่ผู้เรียนด้วย

ในหนังสือ ประถมมาลา ได้แนะนำวิธีการศึกษาเล่าเรียนแบบใหม่ที่แตกต่างจากการเรียนแบบเดิมที่ใช้ท่องจำ นั่นคือ การศึกษาเล่าเรียนด้วยองค์ 4 ได้แก่ การฟัง การคิด การถาม และการเขียน ในประถมมาลา หน้า 131 ตอนหนึ่งว่า

เริ่มเรียนให้เร่งรู้	ทั้งสี่องค์ประมาณหมาย
หนึ่งฟังอย่าฟังตาย	ให้ตั้งจิตระกำหนดจำ
หนึ่งให้อุซสาหะ	เอาจิตระคิดพิณิจย์คำ
หนึ่งห้ามอย่าเอื้อนอำ	ดวงใดให้เร่งถาม
หนึ่งใจให้มั่นหมาย	ลิขิตข้อสุขุมความ
พร้อมมองคัจฉาทรงนาม	ว่าศิษย์แท้ที่ศึกษา...

นอกจากนี้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงนิพนธ์ “จินตามณี” สำนวนใหม่ขึ้นเพื่อเป็นแบบเรียนในการแต่งคำประพันธ์สอนพระราชกุมาร ซึ่งเป็นฉบับปรับปรุงให้ง่ายขึ้นกว่าฉบับเดิมครั้งสมัยอยุธยาอย่างมาก (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 55)

1.5 ครูผู้สอน

การพัฒนาครูผู้สอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่เป็นพระภิกษุ จะได้รับการส่งเสริมในด้านความรู้ของพระสงฆ์จากพระมหากษัตริย์ที่ทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกทั้งทางตรงและทางอ้อม และพระสงฆ์ยังเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดทั้งความรู้และคุณธรรมตลอดจนค่านิยมต่างๆ ให้แก่ประชาชน นอกจากนี้ยังมีอีกบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์คือเป็นทางเชื่อมให้สนธิระหว่างรัฐบาลกับราษฎร (วชิรญาณวโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2504: 224)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกใน พ.ศ. 2331 – 2332 เพื่อสอบสวนพระบาลี กับอรรถกถาที่ผิดเพี้ยนวิปลาศ และตกแต่เปลี่ยนแปลงอักขระให้ถูกต้องครบบริบูรณ์ทุกๆ พระคัมภีร์ใหญ่ๆ น้อยๆ ทั้งสิ้น (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2474: 169) แล้วโปรดเกล้าฯ ให้จารลงในใบลานเป็นพระไตรปิฎกหลวง เรียกว่า “ฉบับทองใหญ่” ประดิษฐานไว้ในหอพระมณเฑียรธรรม วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระราชทานฉบับหลวงจำลองไปตามวัดต่างๆ เพื่อใช้เป็นหลักในการศึกษาพระปริยัติธรรม นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตเรียบเรียงคัมภีร์ “ไตรโลกวิจิตรยถกถา” เพื่อเป็นหลักในการอธิบายถึงโลกภูมิ วัตร และความสัมพันธ์ของมนุษย์ภายในรัฐตามทัศนะทางพระพุทธศาสนาในเวลานั้น (พิพาดา ยังเจริญ และสุชาติ ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 57, สายชล วรรณรัตน์, 2525: 110 – 114)

ตามประเพณีนิยมที่สืบเนื่องมาแต่สมัยอยุธยาอย่างหนึ่ง คือ การบวชเรียน กุลบุตร ทั้งชนชั้นนำและสามัญชน จะบวชเป็นสามเณรและพระภิกษุอย่างน้อยหนึ่งพรรษา เพราะเป็นค่านิยมทางสังคมที่เชื่อว่า การบวชเรียน เป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทดแทนพระคุณบิดามารดา แล้วยังจะได้รับการฝึกกิริยามารยาทและความประพฤติตามพระวินัย นอกจากนี้ระหว่างการบวชเรียนจะได้ศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมและมีการสอบวัดผล กล่าวได้ว่าการสอบวัดผลอย่างเป็นทางการมีเพียงรูปแบบเดียวคือการสอบพระปริยัติธรรม ซึ่งจะมีการทดสอบความรู้พระภิกษุสามเณรที่ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา โดยสอบทั้งความรู้ภาษาบาลีและความรู้คัมภีร์พระไตรปิฎก ทั้งนี้ยังถือว่าการสอบพระปริยัติธรรมเป็นงานราชการแผ่นดินอย่างหนึ่งของพระราชภารกิจพระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2517: 25 – 26) จึงกล่าวได้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ การศึกษาชั้นสูง เริ่มในสถาบันพระสงฆ์ที่มีความรู้ทางอักษรวิธีอย่างดี ที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่กุลบุตรในการเรียนการสอนอย่างมีคุณภาพมากขึ้นด้วย

ดังนั้น บทบาทของการศึกษาต่อการเลื่อนชั้นทางสังคม อีกลักษณะหนึ่ง คือการบวชเป็นพระสงฆ์หรือสามเณร เนื่องจากสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งมีการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างมาก พระสงฆ์หรือสามเณรรูปใดสามารถสอบได้เป็นพระเปรียญจะได้รับพระราชทานเงินนิตยภัต และเมื่อได้รับการเลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ ถ้ามีบิดามารดาเป็นไพร่หลวงหรือไพร่สมอยู่ จะได้รับพระราชทานให้เป็นโยมสงฆ์ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน ถ้าเป็นทาสก็โปรดให้จ่ายพระราชทรัพย์ให้พ้นจากภาระนั้น (ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา, 2504ข: 173)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย นอกจากจะมีครูที่เป็นพระภิกษุแล้วยังมีครูฆราวาสที่เป็นราชบัณฑิต เป็นผู้ทรงความรู้ทางภาษาบาลีและอักษรขอม (บริดเลย์, 2504: 588) หรือเจ้านายผู้หญิงหรือกุลสตรีฝ่ายในเป็นผู้ถวายการศึกษาอักษรวิธี (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชชนนี, 2504: 15 – 17)

1.6 ผู้เรียน

สำหรับการศึกษาของกุลบุตรชนชั้นนำ ย่อมมีโอกาสมากกว่ากุลบุตรสามัญชน การศึกษาเล่าเรียนของพระราชโอรสในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ทรงเริ่มศึกษาอักษรวิธีภาษาไทย ตั้งแต่พระชนมายุ 3 พรรษา พอพระชนมายุได้ 7 พรรษาจะทรงศึกษาอักษรวิธีตัวขอมและไวยากรณ์บาลี ซึ่งต่างจากกุลบุตรสามัญชนเพิ่งจะเริ่มเรียนอักษรวิธีภาษาไทย (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระบรมราชชนนี, 2514: 15) ส่วนกุลบุตรชนชั้นนำอื่นๆ จะหัดอ่านเขียนเบื้องต้นกับบิดา มารดา หรือญาติผู้ใหญ่ที่บ้าน เป็นการเตรียมพื้นฐานก่อนมาส่งไปเรียนกับพระ

ความเคารพยกย่องพระว่าเป็นผู้รู้ในทางหนังสือของชุมชน อันเนื่องมาจากการอบรมสั่งสอนให้กุลบุตรได้อ่านหนังสือออกคิดเลขเป็นแล้ว ยังมุ่งปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมขั้นพื้นฐานของสังคมควบคู่ไปกับการศึกษาเล่าเรียน อาทิ ความเคารพบิดามารดา ครูบาอาจารย์และผู้ใหญ่ ดังจะเห็นได้จากแบบเรียนหนังสือไทย ประถม ก กา ประถมมาลา

...ข้าไหว้อาจารย์เจ้า ทุกคำเข้าพรา้สั่งสอน เวลาจะเข้านอน เรียกไปสอนทูกราตรี
ลูกนั่งให้เจียมตัว สิ่งทีชั่วเอาตัวหนี วิชาอันทีดี ให้ได้ถามทีขัดสน อาจารย์ท่านบอกให้
จำใส่ใจไว้เป็นผล คำเข้าเจ้าจงบ่น สั่งวิธยายให้ขึ้นใจ อุตสาหกรรมมีชาติ ปฏิบัติเพนนิจไป น้ำ
ฉันทแลน้ำใช้ตักมาไว้ให้ครบครัน (ประถม ก กา หน้า 91 – 92)

“...บิดามารดา คุณท่านเลี้ยงมา พอให้ขาดสาย บ่อน้ำเข้า อาบน้ำ คำเข้าเพรางาย
ใจท่านมุ่งหมายจะให้ลูกดี” (ประถม ก กา หน้า 91)

“...ดูรายพะเยาว์	อย่าให้เขาคะระหา
มีใจจำวาจา	ผู้ใหญ่ว่าจำใส่ใจ
ถ้าจะเจระจา	อย่ามุขว่าแกไข
แต่ชื่ออย่าดีไป	อย่าทำให้ได้ด่าตี
จะไปแลจะมา	ให้ไหว้ลาอย่าแซหนี
ถ้าอยู่ที่เยามี	พ่อแม่ให้ไหว้ลา...”

(ประถมมาลา หน้า 105)

ส่วนกุลสตรี ค่านิยมของสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง มุ่งที่จะให้สตรีได้รับการศึกษาอบรมทางด้านหัตถศึกษา เคหศาสตร์ ตลอดจนการปรนนิบัติบุรุษ เช่น บิดา สามี และบุตรชาย มากกว่าจะเน้นหนักด้านการศึกษาอักษรวิธี (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์ พัฒนา, 2529: 106) การศึกษาสำหรับกุลสตรีจึงเน้นการเย็บปักถักร้อย ทำอาหาร ดูแลบ้านเรือน ซึ่งวิชาเหล่านี้มีศูนย์กลางการศึกษาอยู่ในพระบรมมหาราชวังตามสำนักเจ้านายฝ่ายใน สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ (2514: 17) ทรงบรรยายถึงการศึกษาศรีต่อนหนึ่งว่า

...ทรงศึกษาศิลธรรมและฝึกหัดวิชาการเรือนและเริ่มเรียนวิชาเฉพาะประเภทอันชอบอัธยาศัยสืบเนื่องไป จนอำนวยการต่าง ๆ ในหน้าที่ของขัตติยนารีได้โดยลำพังพระองค์...ได้ความรู้ทั้งราชประเพณีและระเบียบวินัยในสมาคมของกุลนารี จนสามารถรับหน้าที่ราชการฝ่ายในและฝึกสอนผู้อื่นสืบกันมา

ความคลี่คลายทางเศรษฐกิจและสังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ทำให้เกิดค่านิยมเห็นความสำคัญการศึกษามากขึ้น ส่งผลกระทบถึงการศึกษาศรีกลุ่มชนชั้นนำ และบุตรของผู้มีทรัพย์ นอกจากที่ได้รับการศึกษาอักษรวิธียังสามารถ “...หัดเขียนหนังสือและเรียนอักษรศาสตร์ถึงขั้นแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน...ถ้าเป็นผู้มีอุปนิสัยชอบเรียนเลข หรือความรู้เรื่องพงศาวดาร ก็เริ่มเรียนในตอนี้ เจ้านายชั้นพระราชธิดา ทรงศึกษาประเภทนี้เป็นพื้น จึงมักเป็นพระอาจารย์ ฝึกสอนคนชั้นหลังๆ ต่อๆ กันมา” (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532: 151)

เมื่อวิทยาการตะวันตกได้เข้ามาเผยแพร่ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมากขึ้น ใน พ.ศ.2371 มิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียนได้เข้ามาสอนศาสนาให้แก่คนจีน ส่วนคนไทยเป็นเพียงช่วยรักษาพยาบาลอย่างเดียว เพราะพวกมิชชันนารียังไม่รู้จักภาษาไทยและไม่ได้เตรียมหนังสือสอนศาสนาเข้ามาด้วย โดยเหตุที่พวกนี้มาช่วยรักษาโรคด้วยทำให้คนไทยสำคัญว่าพวกมิชชันนารีอเมริกันเป็นแพทย์ จึงเรียกว่า หมอ ซึ่งบางคนก็เป็นแพทย์จริงๆ แต่บางคนได้รับปริญญาดุซงฎิบัณฑิตวิทยาศาสตร์ ครั้นเมื่ออยู่เมืองไทยนานเข้าพวกมิชชันนารีอเมริกันเรียนรู้ภาษาไทย จึงขยายการสอนศาสนามาถึงคนไทย โดยเขียนคำสอนเป็นภาษาไทยแล้วส่งไปพิมพ์ที่สิงคโปร์ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 7) โดยคณะมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาเป็นส่วนใหญ่ มีการสร้างโรงเรียนเพื่อสอนภาษาและวิชาความรู้พื้นฐานต่างๆ ที่ทันสมัย เช่น หมอบรัดเลย์ ได้ตั้งโรงพิมพ์ภาษาไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้วิทยาศาสตร์และข่าวสารต่างประเทศ หมอเฮาส์ (House) และหมอแคสเวล (Caswell) ได้ร่วมกันเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น สรีรวิทยา ดาราศาสตร์ จันทรุปราคา การเผยแพร่วิทยาการตะวันตกของมิชชันนารีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าสิ่งที่จะมีประโยชน์แก่รัฐ แต่มิได้ทรงก้าวเข้ามา

ศึกษาวิทยาการเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง อย่างไรก็ตามพระองค์ก็ได้ขีดขวางการศึกษาวิทยาการ ตะวันตก (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 138 – 147) ในขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญและภัยของอังกฤษและ มหาอำนาจตะวันตกอื่นๆ ดังพระราชดำรัสที่มีต่อ จมื่นไวยวรนาถ (ช่วง บุนนาค) จางวางมหาดเล็ก ว่า

“การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าเห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่ข้างพวกฝรั่งให้ระวัง ให้ดี อย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาก็คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้มันถือเลื่อมใสไปทีเดียว” (ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา 2504: 187)

1.7 การเรียนการสอน

กุลบุตรชนชั้นนำ จะได้รับการศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ โดยการเข้ารับการ ศึกษาสองลักษณะ คือ การศึกษาวิชาชีพรู้ที่ต่องฝึกทักษะ ความชำนาญพิเศษ เช่น โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ หรือ ช่างฝีมือ มักจะเป็นการฝึกในตระกูลของตน หรือสำนักผู้เชี่ยวชาญ และการศึกษาวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการ ลักษณะการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้จากการฝึก ปฏิบัติ เมื่อฝึกฝนอยู่นานเข้าก็ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นข้าราชการในกรมนั้น

สำหรับการศึกษาวิชาเฉพาะของสามัญชนเป็นการศึกษาจากวงศ์ตระกูลของตนเอง และการศึกษาจากสำนักอื่นๆ ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดอาชีพของวงศ์ตระกูล เช่น การทำสวน- ทำนา หรืองานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างถม ช่างเหล็ก ถ้าจะประกอบอาชีพอื่นที่ไม่มีในวงศ์ตระกูล ก็จะไปฝากฝังตัวเป็นลูกมือ เป็นลูกศิษย์ขอฝึกหัดวิชาชีพนั่น ๆ และสำนักผู้เชี่ยวชาญเฉพาะในสมัย รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งส่วนใหญ่อยู่ที่วัด เพราะพระจะมีเวลาว่างพอที่จะฝึกฝนวิชาต่างๆ พระที่ สนใจศึกษาพระปริยัติธรรมย่อมมีความรู้ภาษาบาลีและภาษาขอมอยู่แล้ว จะมีโอกาสเรียนรู้ได้ มากกว่าสามัญชนโดยทั่วไป ทั้งนี้ด้วยวิชาความรู้ต่างๆ ได้ถูกบันทึกเป็นภาษาบาลี และภาษาขอม ไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งการศึกษาในลักษณะนี้มีค่านิยมเรื่องความหวงแหนวิชา ความผูกพันลูกศิษย์ กับครู และความเชื่อทางไสยศาสตร์สอดแทรกอยู่มาก (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์ พัฒนา, 2529: 98 – 100) ดังนั้น การศึกษาแผนโบราณเน้นหนักทางวิชาอักษรศาสตร์ เป็น การศึกษาที่อนุโลมตามแบบแผนและประเพณี ไม่มีการค้นคว้าทางธรรมชาติหรือวิทยาศาสตร์ ส่วนวิชาชีพช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างเขียน ช่างรัก ช่างหุ่น ช่างบุ ช่างสลัก ช่างแกะ ช่างกลึง ช่างปูน ช่างปั้น ช่างหล่อ รวมเรียกว่า ช่างสิบหมู่ มีเรียนกันในวงศ์สกุล และตามท้องถิ่น เป็นการศึกษา แบบสืบทอดเป็นมรดกตกทอดกันมา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 9)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ช่วง พ.ศ. 2377 – 2391 ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ พร้อมทั้งจารึกสรรพวิชาการในแผ่นศิลาประดับตามเสาและผนังระเบียง ศาลาวิหารของวัด จัดเป็นหมวดต่างๆ ได้แก่ หมวดพระพุทธรูป หมวดวรรณคดี หมวดประเพณี หมวดประวัติวัด หมวดสุภาษิต หมวดอนามัย หมวดทำเนียบ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายวัตถุประสงค์ของการจารึกวิชาการความรู้ดังกล่าวไว้ว่า ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ (2517: ข)

“...ให้เป็นแหล่งวิชาความรู้ของมหาชนไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์ ถ้าจะเรียกอย่างทุกวันนี้ ก็คือ จะให้เป็นมหาวิทยาลัยเพราะในสมัยนั้น ยังไม่มีการพิมพ์หนังสือภาษาไทยได้ การเล่าเรียนส่วนสามัญศึกษามีที่เรียนอยู่ตามวัดทั่วไป แต่ส่วนวิสามัญศึกษาอันจะเป็นวิชาที่ของคนที่หลายยังศึกษาได้แต่ในสกุลผู้อยู่นอกสกุลโดยเฉพาะที่เป็น พลเมืองสามัญ ไม่มีโอกาสที่จะเล่าเรียนได้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดฯ ให้รวบรวมเลือกสรรตำราต่างๆ ซึ่งสมควรจะเล่าเรียนเป็นขั้นวิสามัญมาตรวจตราแก้ไขใช้ของเดิมบ้างหรือประชุมผู้รู้หลักในวิชานั้นๆ ให้แต่งขึ้นใหม่บ้าง แล้วโปรดฯ ให้จารึกแผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณวัดพระเชตุพน...”

การจารึกความรู้ลงบนแผ่นหินของวัดพระเชตุพนมีลักษณะพิเศษ คือ

(1) เป็นประกาศความรู้ หรือศาสตร์ต่าง ๆ ให้แก่ สาธารณชน ซึ่งสมัยโบราณถือว่าความรู้เป็นทรัพย์สมบัติที่มีค่าจะต้องหวงแหนรักษาและเก็บไว้เป็นความลับ

(2) เปรียบเสมือนการรักษาสิ่งแวดล้อม เอาไว้ไม่ให้เสื่อมสูญไปได้

(3) ความรู้ในสภาวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาการจารึกความรู้จึงเป็นความพยายามที่จะรักษา “สภาวะดั้งเดิมของสรรพสิ่ง” ให้คงที่ไม่เปลี่ยนแปลงความรู้ในสังคมหนึ่ง ๆ มีจำนวนมากจนทำให้ต้องเลือกที่จะนำเสนอเพียงบางส่วน หรือเรียกว่าภาพตัวแทน (Representation) ของความรู้ทั้งหมดที่ประเทศสยามมีการจารึกความรู้ต่างๆ เหล่านี้ จนได้รับการกล่าวขานจากนักศึกษาคือเป็น Encyclopaedia Inscription และขนานนามวัดพระเชตุพนว่าเป็น University in Stone (Dhani Nivat, 1976; ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ 2517, 2544; จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เล่ม 5, 2530; เวลลา, วอลเตอร์ เอฟ, 2514; ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2545)

ดังนั้น การจารึกสรรพวิชาการต่างๆ ในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นการเผยแพร่เนื้อหาวิชาความรู้ที่จริงแท้ที่เคยจำกัดอยู่ในชนชั้นนำ หรือตระกูลสามัญชนบางตระกูล ได้เผยแพร่สู่สาธารณชน อีกทั้งบทประพันธ์ในหมวดอักษรศาสตร์ ก็จะเป็นเรื่องความจงรักภักดี และหน้าที่อันพึงมีต่อพระมหากษัตริย์ หมวดศาสนาที่แสดงถึงหลักธรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งในขณะเดียวกันปลายรัชสมัยรัชกาลที่สาม ความคิดแบบตะวันตกที่เห็นว่ารัฐควร

ให้ความรู้แก่ประชาชน และเพื่อป้องกันวิชาความรู้ของไทยไม่ให้สูญหายหรือเสื่อมสูญ โดยการแทนที่ของความรู้ใหม่จากตะวันตกที่กำลังเป็นที่นิยมของชนชั้นนำที่หัวก้าวหน้าในสมัยนั้น

1.8 การศึกษาต่อระบบการคิด

ระบบการคิดของชนชั้นนำในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งที่มีสัมพันธภาพเกี่ยวข้องกับกิจการทางเศรษฐกิจจะมีการเปลี่ยนแปลงไป ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาก็คือ การใช้ประโยชน์จากการศึกษาเพื่อการสื่อสารและคิดคำนวณการค้าขาย ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมจัดการศึกษาให้แก่กุลบุตรและกุลสตรีในแวดวงของตน เริ่มมีระบบการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลในเชิงประจักษ์ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ และค้นหาเหตุผลที่แท้จริงของปรากฏการณ์ต่างๆ มากขึ้นเมื่อได้เผชิญกับวิทยาการตะวันตกที่เข้ามา

ในด้านระบบการคิดของสามัญชนยังมุ่งเน้นค่านิยมของการรักษาสถาบันและวัฒนธรรมดั้งเดิมบนพื้นฐานของขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรม และศาสนา วิธีการเรียนการสอนยังคงใช้การท่องจำเป็นหลัก สภาพแวดล้อมครูผู้สอน สถานศึกษา และตำราต่างๆ ไป มีลักษณะโน้มแนวโน้มให้เชื่อถือสืบทอดกับมาโดยไม่ได้อธิบายเหตุผล และปลุกฝังลงไปในจิตสำนึกตั้งแต่เด็กจนเป็นผู้ใหญ่ ดังจะเห็นได้จากกระบวนการศึกษาวิชาเฉพาะที่มีตำรายังปรากฏความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์และการถือโชคลางอยู่มาก กระบวนการศึกษาดังกล่าวส่งผลต่อการขาดระบบการคิดที่เป็นเหตุเป็นผลในเชิงประจักษ์และขาดความกระตือรือร้น ในการค้นหาเหตุผลที่แท้จริงของปรากฏการณ์ต่างๆ ในทางสังคมและทางธรรมชาติ (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิพัฒนา, 2529: 129 – 131)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาชั้นสูงในยุครัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งเป็นลักษณะอุดมศึกษาแบบไทยบริสุทธิ์ (Pure Thai) คือไม่มีเนื้อหาสาระของตะวันตกเข้ามาปะปนแต่อย่างใด อาจกล่าวได้ว่ายุครัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งเป็นอุดมศึกษาแบบดั้งเดิม (Traditional) ดังนั้นศาสตร์ชั้นสูงที่เกิดขึ้นในยุคนี้ เป็นเรื่องของวิชาการทหาร (การรบ) เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศซึ่งจะมีวิชาไสยศาสตร์ การอยู่ยงคงกะพัน ในการป้องกันตัวเมื่อออกสู้รบกับข้าศึกวิชาสถาปัตยกรรม ศิลปกรรมจากช่างสิบหมู่ สร้างวัง สร้างวัด สร้างบ้านเมือง จิตรกรรมฝาผนังตามวัด การจารึกความรู้ เผยแพร่ให้ประชาชน นอกเหนือจากการสืบทอดการศึกษาจากปลายสมัยอยุธยามายังรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง คือ กุลบุตรเรียนกับพระ กุลสตรีเรียนในวังหรือในบ้าน

รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2394 – 2453)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ พระองค์แรกในเอเชีย ที่ทรงรู้ภาษาอังกฤษอย่างแตกฉาน และใช้เป็นเครื่องมือสู่ความรู้ตามแบบสากลได้อย่างเชี่ยวชาญ ทั้งนี้ทรงเป็นคนไทยกลุ่มแรกในชนชั้นสูง ที่มีความตื่นตัวและกระตือรือร้นในการศึกษาวิทยาการตามแบบใหม่ของตะวันตก ทรงศึกษาวิชาความรู้ตะวันตกเกือบทุกด้าน อาทิ วิชา ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และดาราศาสตร์ ซึ่งต่างจากแบบโบราณ ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อกำหนดเวลาฤกษ์ยาม การพยากรณ์เกี่ยวกับดิน ฟ้า อากาศ ฤดูกาล ที่ใช้เพื่อการเกษตร การคมนาคม และการสงคราม (สวัสดี งามกล, 2546: 10) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีบทบาทโดดเด่นในการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ทางดาราศาสตร์ กับวิทยาศาสตร์ของตะวันตกเข้าสู่ประเทศไทย ในการคำนวณพยากรณ์การเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงผ่านบริเวณบ้านหว่ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2411 ซึ่งคณะนักดาราศาสตร์ฝรั่งเศส และคณะข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ประจำสิงคโปร์ ต่างตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องแม่นยำในการพยากรณ์ของพระองค์ (ระวี ภาวิไล, 2538: 21 – 22)

2.1 สภาพเศรษฐกิจและสังคมและการเมือง

ประเทศตะวันตกอย่างอังกฤษและฝรั่งเศสกำลังแข่งขันกันขยายอาณานิคมตามส่วนต่างๆ ของโลก ดังนั้นการดำเนินนโยบายทางการทูตอย่างชาญฉลาดของรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ตลอดจนเหล่าเสนาบดี ด้วยจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ ความมั่นคงของประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองเพื่อความอยู่รอดของประเทศ และป้องกันอำนาจอิทธิพล จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำสนธิสัญญาบาวริง กับประเทศอังกฤษ ต่อมาเมื่อประเทศต่าง ๆ เข้ามาทำสนธิสัญญาได้แก่ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส โปรตุเกส เยอรมนี อิตาลี และประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวีย เช่น เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม สวีเดน และนอร์เวย์ การทำสนธิสัญญากับประเทศเหล่านี้ ก่อให้เกิดผลดีในแง่ไทยสามารถรักษาความเป็นเอกราชไว้ได้ และการยกเลิกระบบการค้าแบบผูกขาดมาเป็นแบบการค้าเสรีทำให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญรุ่งเรือง อีกทั้งได้รับวิทยาการที่ทันสมัยเข้ามาพัฒนาปรับปรุงประเทศในเวลาต่อมา (เพ็ญศรี ดุ้ก, 2525: 87 – 89; วิชัย โกศลวัฒน์, 2543: 67 – 70)

การขยายอิทธิพลทางการเมืองและการค้าของประเทศตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักและเห็นความสำคัญของการศึกษาวิทยาการตะวันตก ตั้งแต่เมื่อทรงอยู่ในเพศบรรพชิต ทรงติดตามข่าวสารการเมืองความเคลื่อนไหวของชาติตะวันตกโดยตลอด ทรงอ่านข่าวสารต่างประเทศจากหนังสือพิมพ์ที่ออกในจีน สิงคโปร์และปีนัง นอกจากนี้ยัง

ทรงพุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับชาวต่างประเทศอยู่เนืองๆ และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์ทรงตรวจแก้ร่างสัญญาต่างๆ ที่ไทยทำกับชาติตะวันตก จึงทรงมีพระดำริว่า “ต่อไปภายหน้าไทยจะต้องเกี่ยวข้องกับฝรั่งมากขึ้นทุกที จึงควรปรับปรุงประเทศให้ชาติตะวันตกนิยมว่าไทยพยายามบำรุงเมืองให้เจริญตามอารยธรรม จึงจะปลอดภัยได้” (ดำรงราชานุภาพ, เจ้าพระยา, 2514: 101, 122)

ทรงปฏิรูปสังคมไทย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางระเบียบให้ข้าราชการสวมเสื้อเวลาเข้าเฝ้า ทรงอนุญาตให้ราษฎรเฝ้าอย่างใกล้ชิดข้างถนนที่เสด็จผ่าน ทรงประกาศห้ามบิดามารดาและหรือสามีชายบุตรหรือภรรยาของตนไปเป็นทาสโดยที่เจ้าตัวไม่สมัครใจ ทรงยกฐานะสตรีที่บรรลุนิติภาวะแล้วให้เลือกสามีโดยไม่ต้องถูกบิดามารดาของตนบังคับ ทรงอนุญาตให้หม่อมห้าม (พระสนม) กราบบังคมลาไปอยู่ที่อื่น หรือแต่งงานใหม่ได้ ทรงส่งเสริมการศึกษาระบบตะวันตกแก่ข้าราชการ ทรงอนุญาตให้มิชชันนารีชาวอเมริกันตั้งโรงเรียนสำหรับประชาชนทั่วไป ทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ทรงส่งข้าราชการไทยไปศึกษาและดูงานในต่างประเทศเป็นครั้งแรกที่ประเทศฝรั่งเศสและประเทศอังกฤษ ทรงริเริ่มให้มีการจ่ายเงินแทนการเข้าเวร ทรงอนุญาตให้จ่ายค่าแรงเมื่อเกณฑ์คนมาทำงาน ทรงอนุญาตให้จ้างคนจีนทำงานด้านสาธารณูปโภค (เมธี สมภักดิ์, 2547: 150)

ทรงให้ความสำคัญในการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยวิถีทางการทูต พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นความสำคัญในการเจรจาทางการทูตว่า สามารถสร้างความเข้าใจอันดี ลดความกดดันและสร้างความยืดหยุ่นในการเมืองระหว่างประเทศได้ สามารถรักษาผลประโยชน์ของชาติ อันได้แก่ เอกราช ความมั่นคงปลอดภัย ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาเศรษฐกิจ และเกียรติภูมิของชาติไว้ได้ดีกว่าการใช้กำลังทางทหารซึ่งไทยไม่มีขีดความสามารถเพียงพอที่จะต่อสู้กับประเทศมหาอำนาจได้เลย (สงบ เชื้อทอง, 2547: 112)

พ.ศ.2400 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยามนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) เป็นราชทูต ไปเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรียที่กรุงลอนดอน เพื่อเป็นการตอบแทนที่สมเด็จพระราชินีอังกฤษโปรดส่ง เซอร์ จอห์น เบาริง เป็นอัครราชทูตจากราชสำนักของอังกฤษโดยตรง

พ.ศ.2404 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุนนาค) เป็นราชทูตไปเฝ้าจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส แม้พระองค์มิได้ทรงส่งทูตไปยังสหรัฐอเมริกาก็ตาม แต่ก็ทรงมีพระราชสาส์นโต้ตอบกับประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์นอย่างใกล้ชิดเพื่อดำรงรักษาไมตรีกับต่างประเทศไว้ให้ดี

ทรงวางหลักการปฏิบัติพระวินัยอย่างเคร่งครัดสำหรับพระภิกษุสามเณร เมื่อทรงมีพระชนมายุ 13 พรรษา ทรงบรรพชาเป็นสามเณร และเมื่ออายุครบอุปสมบท ก็ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุ ทรงสนพระทัยในการศึกษาปริยัติธรรมเป็นอันมาก และทรงศึกษาพระไตรปิฎกอย่างจริงจังจนแตกฉานและรอบรู้อย่างกว้างขวาง ผลจากการที่ทรงผนวชนานและทรงมีความรู้ในภาษาบาลีอย่างแตกฉาน จึงทรงทราบว่าพระในสมัยนั้นปฏิบัติไม่ถูกต้องตามธรรมวินัย

พ.ศ.2376 ทรงตั้งคณะธรรมยุตขึ้น โดยทรงวางหลักการปฏิบัติพระวินัยอย่างเคร่งครัด สำหรับพระภิกษุสามเณรคณะธรรมยุต การปกครองคณะสงฆ์สมัยรัชกาลที่ 4 แม้จะมีการก่อตั้งคณะสงฆ์ธรรมยุตขึ้น ก็ไม่มีการแยกนิกายเป็นแต่เพียงเพิ่มคณะจากเดิม 4 คณะเป็น 5 คณะ (พระมหาปัญญา ปญญาวุฑฺโฒ, 2547: 140 – 141) คือ

- 1) คณะกลาง ผู้ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะใหญ่ ในขณะนั้น คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (ฉิม) วัดมหาธาตุ
- 2) คณะเหนือ เจ้าคณะใหญ่ คือ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อุ) วัดสุทัศน์เทพวราราม
- 3) คณะใต้ เจ้าคณะวัดใหญ่ คือ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (สน) วัดสระเกศ
- 4) คณะอรัญญวาสี เจ้าคณะใหญ่ คือ พระกรมหมื่นบวรรั้งษีสุริยพันธ์ (พระองค์เจ้าฤกษ์) วัดบวรนิเวศวิหาร

2.2 การศึกษาเล่าเรียน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สถานศึกษาคือ วัด ศูนย์รวมศิลปวิทยาการ ที่ยังสืบเนื่องแต่พื้นฐานเดิมของการศึกษาไทย การศึกษาในวัดมีข้อจำกัดในเรื่องความรู้ของอาจารย์พระที่สอนและความตั้งใจของศิษย์ เพราะการศึกษาในวัดจะเน้นในเรื่องพุทธศาสนา เลข ภาษา วิชาช่างเป็นสำคัญ เนื้อหาวิชายังไม่กว้างขวางครอบคลุมวิชาต่างๆ (เดอ ลาลูแบร์ อ่างในสันติ ท. โกมลบุตร, 2510: 261 – 262)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2514: 15 – 17) ทรงเล่าถึงการศึกษาในรัชสมัยนี้ว่า

...ส่วนการศึกษาในพระราชวังของพระองค์ชาย เรียนภาษามคธ พระองค์หญิงฝึกหัดการเรือน เขตของการเรียนชั้นมัธยมศึกษาภาคต้นไปจนถึงไฮกันต์ (พระองค์ชายพระชันษา 13 ปี พระองค์หญิง พระชันษา 11 ปี) วิชาที่เรียนชั้นมัธยมปลาย คือ พระองค์ชายทรงผนวชเป็นสามเณร เรียนพระธรรมกับทั้งฝึกหัดปฏิบัติพระวินัย Discipline และเริ่ม

เรียนศิลปวิทยาเฉพาะอย่างที่ชอบพระอภัยมณี เมื่อลาผนวชแล้วต้องออกมาอยู่นอกพระราชวังแล้วเรียนวิชาเฉพาะอย่างจากสำนักผู้เชี่ยวชาญ จนพระชันษาได้ 21 ปี ถึงเขตอุดมศึกษา ทรงผนวชอีกครั้งเป็นพระภิกษุ ศึกษาพระธรรมวินัย กับทั้งวิชาอาคมชั้นสูง ซักซ้อมให้เชี่ยวชาญเปรียบเสมือนการศึกษาในมหาวิทยาลัย เมื่อลาผนวชก็เป็นอันสำเร็จ การศึกษาสามารถรับราชการได้ แต่นั่นไป

2.3 การรับวิทยาการตะวันตก

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะที่ยังทรงศึกษาภาษาอังกฤษกับหมอบรัดเลย์ และหมอแคสเวล ทรงให้เวลากับการศึกษารัฐศาสตร์มาก พระองค์ทรงสนพระทัยเป็นพิเศษเฝ้าติดตามการทดลองของหมอเฮาส์ ได้มีการแสดงการทดลองต่างๆ วิธีการศึกษาของพระองค์มิได้รับความรู้เพียงอย่างเดียว ทรงแลกเปลี่ยนความรู้กับอาจารย์ผู้สอนตลอดเวลา การร่วมอภิปรายซักถามข้อสงสัยต่างๆ และศึกษาผลงานของมิชชันนารีที่ตีพิมพ์ออกมา รวมทั้งศึกษาค้นคว้าตำราต่างๆ จากต่างประเทศโดยตรง (เฟลด์ส, ยอร์จ, 2526: 29)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์จึงทรงสนับสุนนให้พระราชโอรส พระราชธิดา รวมทั้งสตรีฝ่ายในศึกษาภาษาอังกฤษ โปรดเกล้าฯ ให้มิชชันนารี จัดคณะครูสตรีเข้าไปสอนในพระบรมมหาราชวัง วิชาที่เรียนได้แก่ การอ่าน การเขียนภาษาอังกฤษ วิชาภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ และประวัติศาสตร์ สอนได้ 3 ปี โปรดเกล้าฯ ให้อยู่ติ เนื่องจากการสอนเป็นเวลานานเกินไป ต่อมาจึงทรงจ้างครู สตรี ชื่อ นางแอนนา เลียวโนเวนส์ ถวายความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และวรรณคดี แต่ พระราชโอรส พระราชธิดา และเจ้าจอม ได้มีโอกาสศึกษาวิทยาการและวัฒนธรรมตะวันตกเป็นเวลานานเพียงพอที่มีความพร้อมในการเป็นผู้นำในการปฏิรูปประเทศในเวลาต่อมา (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 186 – 187)

2.4 การเรียกร้องตั้งมหาวิทยาลัย

เมื่อ พ.ศ. 2379 หมอบรัดเลย์ได้จัดตั้งโรงพิมพ์ภาษาไทยขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในระหว่าง พ.ศ. 2387 – 2393 มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ ได้ออกหนังสือพิมพ์สองฉบับ คือ บางกอกกรี๊ดเดอร์ ของหมอบรัดเลย์ เป็นฉบับภาษาไทย และบางกอกกาเลนดาร์ ของหมอจันดาล เป็นฉบับภาษาอังกฤษ (นวลจันทร์ รัตนกร ชูติมา สัจจามันท์ และมารศรี ศิวรักษ์, 2524: 33 – 36) ในหนังสือพิมพ์บางกอกกรี๊ดเดอร์ ฉบับวันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2408 หน้า 37 หมอบรัดเลย์ ได้เขียนบทความเรียกร้องให้มีการจัดตั้งยูนิเวอร์ซิตี ซึ่งขณะนั้น เรียกว่าที่สำหรับส่งสอนศิลปศาสตร์ภาษาต่าง ๆ ที่สำคัญ โดยยกตัวอย่างเศรษฐกิจชาวบอมเบย์ที่บริจาคตริพย์สร้างมหาวิทยาลัย ซึ่งเศรษฐกิจเมืองไทยควรจะ

เสียสละเงินในการตั้งมหาวิทยาลัยส่งสอนวิชาการที่สำคัญๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านภาษาได้แก่ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และภาษาเยอรมัน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ศึกษาวิทยาการที่ทันสมัย ของตะวันตก เมื่อนักเรียนเหล่านี้ สำเร็จการศึกษา สามารถรับใช้ราชการได้อย่างเต็ม ความสามารถอันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ (บริดลีย์, [มิถุนายน 2408], 1: 37)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2411 – 2453) ทรงได้รับการศึกษาอบรมอย่างสมบูรณ์ทั้งแบบโบราณราชประเพณีและแบบแผนสากลทรง ศึกษาเรียนรู้จากพระอาจารย์ชาวต่างประเทศ และทรงศึกษาด้วยพระองค์เอง อีกทั้งทรงให้ ความสำคัญวิชาความรู้ตามแบบแผนใหม่และการเรียนรู้แนวคิด ความรู้ ตามแบบสากลของชาว ต่างประเทศแต่ด้วยพื้นฐานมั่นคงหนักแน่นในความเป็นไทย และการศึกษาทางธรรมด้วยการทรง ผนวชเป็นสามเณร และเป็นพระภิกษุ เมื่อทรงเจริญวัยครบตามพระราชประเพณี เมื่อเสด็จเถลิง ถวัลยราชสมบัติ พระองค์ได้เสด็จประพาสต้นและต่างประเทศนับเป็นคุณประโยชน์ต่อการพัฒนา ประเทศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีหลายๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษา การ ปกครอง การสื่อสารคมนาคม การก่อสร้าง รวมถึงด้านขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างให้ ทันสมัยเจริญก้าวหน้า

2.5 ปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน

ในรัชสมัยต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สภาพการเมืองการ ปกครองล้าสมัยไร้ประสิทธิภาพ พระมหากษัตริย์ขาดพระราชอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดิน กลุ่มขุนนางมีอิทธิพลทางการเมืองภายใน ส่วนปัญหาภายนอกต้องเผชิญกับการคุกคามของลัทธิ จักรวรรดินิยม (บัณฑิต แทนพิทักษ์, 2526) จึงทรงปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งการ บริหารส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ยกเลิกระบบบจตุสดมภ์ซึ่งใช้มากกว่า 400 ปี (ทองต่อ กลัวยไม้ ณ อยุธยา, 2528) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2470: (2)-(3) ได้ทรงมีพระ บรมราชวินิจฉัย ถึงการปฏิรูประบบบริหารราชการแผ่นดิน ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่ หัวไว้ว่า

...การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากแบบเดิมเป็นตั้งกระทรวง 12 กระทรวงนี้ ต้อง นับว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวง ซึ่งเรียกได้อย่างพอดกั้นตามธรรมดาว่า "พลิก แผ่นดิน" ถ้าจะใช้คำภาษาอังกฤษ ก็ต้องเรียกว่า "Revolution" ไม่ใช่ "Evolution"...การที่ ประเทศสยามได้เปลี่ยนแปลงวิธีการปกครองอย่าง "Revolution" ได้ โดยไม่ต้องมีใครต้อง เสียเลือดเนื้อแม้แต่หยดเดียวดังนี้ ต้องนับว่าเป็นมหัศจรรย์ เป็นโชคดีของประเทศสยามเป็น

อย่างยิ่ง การเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ย่อมขัดประโยชน์ของคนบางจำพวก จึงยากนักจะสำเร็จไปได้โดยสงบราบคาบ...

2.6 ปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ

ในด้านการศึกษา ได้ทรงวางรากฐานการศึกษาแผนใหม่ที่เป็นระบบขึ้น ทรงตั้งโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวัง แล้วขยายผลการจัดการศึกษาออกไปสู่ราษฎรทุกระดับชั้น ด้วยแนวคิดและวิธีการที่เป็นระบบแบบแผน แนวพระราชดำริ พระบรมราชโองการประกาศตั้งโรงเรียนตามพระอารามหลวง และยังมีพระราชดำริที่จะให้ตั้งโรงเรียนในพระอารามหลวงทุกแห่ง เพื่อให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้เล่าเรียนได้สะดวก โดยไม่ต้องเสียเงิน โรงเรียนสำหรับพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นที่พระตำหนักสวนกุหลาบและยังจะเป็นที่ตั้งโรงเรียนสำหรับข้าราชการอีกแห่งด้วย ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า (เอกสารการจัดการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2511: 20)

“...บัดนี้เจ้านายราชตระกูลตั้งแต่ลูกฉันเป็นต้นลงไปตลอดถึงราษฎรที่ต่ำสุด จะให้ไม่มีโอกาสเล่าเรียนได้เสมอกัน ไม่ว่าเจ้าขุนนางว่าไพร่ เพราะฉะนั้นจึงขอบอกได้ว่าการเล่าเรียนในบ้านเมืองเรานี้จะป็นข้อสำคัญที่หนึ่ง ซึ่งฉันจะอุตสาหะจัดให้เจริญขึ้นจงได้...”

เมื่อประชาชนเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาและนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนมากขึ้นทั้งในกรุงเทพฯ และส่วนหัวเมือง จึงทรงมีพระราชดำริให้ตั้ง กรมศึกษาธิการ ในปี พ.ศ. 2430 มีหน้าที่จัดการเล่าเรียนของประเทศ ใน พ.ศ. 2432 ได้รวมเข้ากับกรมธรรมการ ซึ่งมีหน้าที่ในการพระศาสนาและพระภิกษุสงฆ์ ต่อมาใน พ.ศ. 2435 ได้ยกฐานะขึ้นเป็นกระทรวงธรรมการ และได้เปลี่ยนชื่อเป็น กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. 2462 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, บัญชีเอกสารกรมเลขาธิการ รัชกาลที่ 5)

เนื่องจากทรงตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรเข้ารับราชการ ในคราวเสด็จประพาสต่างประเทศ ทรงรวบรวมข้อมูลด้านการจัดการศึกษา ประกอบกับรายงานความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษของพระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) อัครราชทูตประจำอังกฤษ เป็นที่พอพระทัยจึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการคัดเลือกนักเรียนไปเรียนต่างประเทศอย่างเป็นระบบมากขึ้น และยังมีทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงตรวจการหลายคนไปศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งกระทรวงธรรมการได้จัดทำโครงการศึกษาในกรุงเทพฯ ในเวลาต่อมา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการศึกษาทุกระดับอย่างต่อเนื่อง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการที่ละชั้นไม่เร่งรีบแต่ให้มั่นคง เป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างแท้จริง ดังจะเห็นได้จากโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวังที่มุ่งผลิตคนเข้ารับราชการในกรมมหาดเล็ก ความหมาย มหาดเล็ก คือ ผู้ที่รับใช้ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดิน และเจ้านายยิ่งกว่าผู้อื่น จำต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์สุจริต เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยได้ (กรมศิลปากร, 2517)

สำหรับโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งมุ่งผลิตคนเข้ารับราชการมีการขยายการรับนักเรียนมากขึ้น และมีการผลิตให้กรมกองอื่นด้วย ทำให้ผลิตได้ไม่เพียงพอกับความต้องการ จึงมีการจัดตั้งโรงเรียนเฉพาะด้านขึ้น เช่น โรงเรียนทำแผนที่ของกรมทหารมหาดเล็กในปี พ.ศ. 2425 โรงเรียนฝึกหัดครูของกระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. 2435 โรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรมในปี พ.ศ. 2440 โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ในปี พ.ศ. 2445 นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก ถึงแม้ว่านักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กสำเร็จออกมามากเท่าใด ก็ยังไม่พอกับความต้องการของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงอื่นๆ ดังปรากฏว่าผู้ที่เรียนจากโรงเรียนมหาดเล็ก ได้ออกรับราชการสมัยต่อๆ มา ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระถึง 30 คน (ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459 – 2509, 2510)

2.7 การจัดการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในระยะแรก ยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบ จนกระทั่ง ปี พ.ศ. 2430 ได้มีการจัดตั้งกรมศึกษาธิการ และโปรดเกล้าฯ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ (สมเด็จพระกรมพระยาดำรงราชานุภาพ) ได้เสนอโครงการศึกษา ขยายการศึกษาไปยังหัวเมือง โครงการโดยสรุป คือ ให้จัดตั้งโรงเรียนหัวเมืองละโรงใกล้จวนข้าหลวงหรือในวัด ให้ผู้ว่าราชการเมืองควบคุมดูแลและรายงานความก้าวหน้าปีละ 2 ครั้ง โรงเรียนหลวงที่ตั้งขึ้นมุ่งให้เป็นโรงเรียนตัวอย่าง พระราชทานเงินประจำปีให้โรงเรียน และเงินเดือนอาจารย์ผู้สอน ผู้ปกครอง นักเรียน ต้องซื้อหนังสือเรียนเอง ให้กรมศึกษาธิการจำหน่ายในราคาถูกลง นักเรียนชายและหญิงเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใดๆ

โครงการดังกล่าวยังไม่ได้ออกปฏิบัติ เนื่องจากโปรดเกล้าฯ ให้ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพไปดำรงตำแหน่งเสนาบดีมหาดไทย และโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ดำรงตำแหน่งแทน ซึ่งเจ้าพระยาภาสกรวงศ์ ท่านได้เสนอโครงการระดับประถมศึกษาและขยายการศึกษาถึงระดับอุดมศึกษาด้วย แต่เนื่องจากอยู่ในช่วงวิกฤตระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ร.ศ. 112

(พ.ศ. 2436) จึงพบอุปสรรค ไม่สามารถพัฒนาการศึกษาที่คิดไว้ได้ (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2525: 410 – 414)

การปฏิรูปการศึกษา เริ่มเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ หลังจากการเสด็จประพาส ยุโรป ครั้งแรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2440 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรวิสุทธิศักดิ์ (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) อัครราชทูตประจำอังกฤษ ส่งความเห็นที่จะจัดการศึกษาของนักเรียนสยามในประเทศอังกฤษ พระยาวิสุทธิสุรวิศักดิ์ ได้เสนอแนวทาง คือ ให้มีการแปลตำราจากภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทยให้มากขึ้น ให้มีโรงเรียนภาษาต่างประเทศในเมืองไทย มีระบบคัดเลือกนักเรียนที่จะไปเรียนต่างประเทศ

ต่อมา พ.ศ. 2441 เจ้าพระยาภาสกรวงษ์ ได้จัดทำ โครงการการศึกษาในกรุงสยาม ของกรมศึกษาธิการ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็นตั้งแต่ระดับประถมถึงอุดมศึกษา กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ และกรมหมื่นวชิรญาณวโรรส ต่างเห็นพร้อมกันว่า การศึกษาที่จะจัดในหัวเมือง ควรให้จัดที่วัดตามประเพณีนิยมมาแต่ดั้งเดิม วิชาที่สอนประกอบด้วย การอ่านเขียนอักษรวิจิตร การรู้จักคิดเลข และการเลี้ยงชีพ และควรจัดการศึกษาให้สตรีด้วย นอกจากนี้ยังโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุทธิสุรวิศักดิ์กับคณะ ไปรับเสด็จสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) พร้อมกับศึกษาดูงานการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นด้วย ผลการศึกษาดูงานครั้งนี้ นั้น ส่งผลให้มีการแบ่งงานการจัดการศึกษาให้ชัดเจนระหว่าง พระสงฆ์กับกรมศึกษาธิการ โดย พระสงฆ์จะจัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา ส่วนในระดับสูงกว่าเป็นหน้าที่ของกรมศึกษาธิการ

ในช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาได้มีการขยายตัวออกไปรวดเร็ว การศึกษาจัดเป็นระบบโดยมีวัดเป็นสถานศึกษา การจัดการศึกษาแบบเลี้ยงตนเอง โดยเก็บค่าเล่าเรียนจากผู้เรียน (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2525: 414 – 419; เอกสารการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 205 – 207)

2.8 การศึกษาของสงฆ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445) นับได้ว่า ทรงปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ครั้งใหญ่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกโดยมีหลักการ คือ ให้พระสงฆ์มีบทบาทได้รับอำนาจในการปกครองตนเองโดยตรง มีอิสระมากกว่าแต่ก่อน อย่างไรก็ตาม ในพระราชบัญญัตินี้ยังคงกำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง รวมถึงเจ้าอาวาสว่าด้วยต้องทำนุบำรุงพระศาสนาแล้ว ยังต้องบำรุงการศึกษาตามวัดในเขตรับผิดชอบด้วย เป็นการมุ่งหวังกำลัง

จากพระสงฆ์ให้ช่วยเหลือฝ่ายราชอาณาจักรในด้านการศึกษาของชาติอีกทางหนึ่ง (ศุภวัฒน์ เกษมศรี, ม.ร.ว., 2525: 467, 470 – 471)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2417 – 2456:115) ได้กำเนิดสถาบันการศึกษาสงฆ์ 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหามกุฏราชวิทยาลัย ด้วยทรงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาทั้งฝ่ายฆราวาส และภิกษุ ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“ข้าพเจ้าย่อมรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะต้องทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งคู่กับพระราชอาณาจักรให้ดำเนินไปในทางวัฒนาถาวรพร้อมกันทั้งสองฝ่าย”

(จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2417 – 2456: 115)

การเปลี่ยนแปลงการศึกษาของสงฆ์ ได้ก้าวหน้าไปอีกระดับหนึ่งจากเดิมที่มีโรงเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมในเขตพระราชสถานหรือตามอารามต่างๆ ได้มีการตั้งวิทยาลัยสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก ได้แก่

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เดิมเป็นโรงเรียนวัดทางพุทธศาสนา ด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์จัดตั้งสถาบันการศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูง ของฝ่ายมหายานและฝ่ายคฤหัสถ์ขึ้น จึงทรงสถาปนาวัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญในการศึกษาของฝ่ายมหานิกาย เมื่อ พ.ศ. 2432 และพระราชทานนามว่า มหาธาตุวิทยาลัย ต่อมา พ.ศ. 2439 ทรงเปลี่ยนชื่อเป็นจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่พระองค์เอง และทรงมอบให้อธิบดีของวัดมหาธาตุเป็นผู้รับผิดชอบจัดการศึกษาของสงฆ์สืบต่อมา (ศุภวัฒน์ เกษมศรี, ม.ร.ว. ,2525: 485)

สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) ผู้พระราชทานกำเนิดธรรมยุติกนิกาย ขณะที่ทรงผนวชเป็นภิกษุเป็นเวลาถึง 27 พรรษา ทรงเห็นลัทธิที่พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติคลาดเคลื่อนและห่างเหินจากพระพุทธรูปปฏิบัติเป็นอันมาก พระองค์จึงตั้งสำนักนิกายธรรมยุติกขึ้นในปี พ.ศ. 2372 เมื่อเสด็จมาครองวัดบวรนิเวศ ในพ.ศ. 2379 ทรงเป็นอธิบดีสงฆ์ วัดบวรนิเวศจึงเป็นศูนย์กลางของสงฆ์ธรรมยุติ พ.ศ. 2436 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัยให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบรมนามาภิไธยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้เป็นปฐมบูรพาจารย์แห่งคณะสงฆ์ธรรมยุต (ศุภวัฒน์ เกษมศรี, ม.ร.ว., 2525: 491 – 502)

ด้วยพลังอาวุธยุทธโธปกรณ์ของประเทศมหาอำนาจตะวันตกที่เข้ามาล่าอาณานิคมอย่างหนักหน่วง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระวิสัยทัศน์กว้างไกลและพระปรีชาสามารถในการบริหารประเทศยิ่งนัก ด้วยทรงเห็นว่า หนทางที่จะทำให้ประเทศรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมได้อย่างยั่งยืน คือ การศึกษา ที่จะเป็นเครื่องมือในการปฏิรูปประเทศให้ก้าวหน้ายุคทันสมัย และทรงอาวูญมากกว่าอาวุธยุทธโธปกรณ์ใดๆ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนสำหรับฝึกบุคลากรเพื่อรับราชการทหาร ก่อตั้งโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ทรงวางรากฐานการศึกษาที่เป็นระบบให้กับประเทศ โดยจัดทำโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 และโครงการศึกษา พ.ศ. 2445 และที่แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2451 และ พ.ศ. 2452

กล่าวโดยสรุป การศึกษาขั้นสูงในยุครัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 ได้มีอิทธิพลตะวันตกเข้ามา ทำอย่างไรจึงจะพาประเทศชาติรอดจากอิทธิพลตะวันตก วิชาการทหารยังไม่สำคัญเท่ากัพระปรีชาญาณการใช้ยุทธศาสตร์ทางการทูต นั่นคือ วิชารัฐศาสตร์การทูต ในการเจรจาเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศและศาสตร์ทางพาณิชย์ในการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวต่างชาติทั้งในเอเชียและศาสตร์ทางพาณิชย์ ในการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวต่างประเทศทั้งในเอเชียและยุโรป ถึงแม้หลักสูตรยังไม่ดีที่เป็นทางการ แต่การยอมรับเข้าปฏิบัติงานเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จของผู้ถ่ายทอดวิชาโดยทางการฝึกปฏิบัติ ดังนั้น การศึกษาขั้นสูงในยุคนี้จึงเป็นอุดมศึกษาช่วงต่อ (Intermediate) จากแบบเก่าผสมผสานแบบใหม่

รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6 - รัชกาลที่ 8 (พ.ศ. 2453 – 2489)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่สามารถศึกษาขั้นสูงอย่างสมบูรณ์แบบจากทวีปยุโรป ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษรวม 9 ปี พระชนม์ได้ 22 พรรษา จึงเสด็จนิวัติคืนสู่ประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2445 ทรงสำเร็จวิชาทหารจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก Sandhurst วิชาการยิงปืนจากโรงเรียนการยิงปืน Hyde วิชาการยิงปืนใหญ่จาก Oakhampton และวิชาประวัติศาสตร์ วิชาเศรษฐศาสตร์ วิชาภูมิศาสตร์ และวิชารัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Oxford ประเทศอังกฤษ และระหว่างทางเสด็จนิวัติได้เสด็จประพาสประเทศสหรัฐอเมริกา ทอดพระเนตรกิจการโรงเรียนนายเรือและมหาวิทยาลัยต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดมหาวิทยาลัยชิคาโก มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (ศรีวรวงศ์, พระยา, 2459; มหาเทพกษัตริย์สมุห์, พระ, 2514)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงวางรากฐานการศึกษาให้เป็นระบบแบบแผนแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสืบสานต่อและขยายขยายให้กว้างขวางและครอบคลุมการจัดการศึกษาทุกระดับ ยังได้ทรงเปลี่ยนแปลงโบราณราชประเพณีที่

พระมหากษัตริย์รัชกาลก่อนๆ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลโดยการสร้างวัดประจำรัชกาล แต่ได้ทรงพระมหากรุณาสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ขึ้นแทนวัดประจำรัชกาล นอกจากทรงตระหนักถึงความสำคัญของการให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้แล้ว ทรงให้ความสำคัญการให้การศึกษาด้านวิชาชีพด้วย โดยการจัดตั้งโรงเรียนพณิชยกรรม โรงเรียนเพาะช่าง และการฝึกหัดครูฝึกกรรมชั้นประถม เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกหัดศิลปหัตถกรรมเป็นการเลี้ยงชีพที่มีทางเลือกมากขึ้น ไม่ใช่มุ่งแต่การเป็นเสมียนทางเดียว ซึ่งเป็นปัญหาการจัดการศึกษาที่มีมาแต่เดิมที่พากันละทิ้งอาชีพเดิมของวงศ์ตระกูล มุ่งแต่รับราชการเป็นเสมียน (วุฒิชัย มูลศิลป์, 2525: 435 – 6; นันทนา กปิลกาญจน์, 2540: 45)

3.1 การดำเนินการศึกษาของชาติ

การเปลี่ยนแปลงนโยบายบริหารการศึกษาของชาติในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนแปลงระเบียบราชการในกระทรวงธรรมการใหม่หมด ด้วยการให้แบ่งงานออกเป็น 5 กรม หัวหน้ากรมเรียกว่า เจ้ากรม กรมต่างๆ หลังจากได้เปลี่ยนแปลงปรับปรุงแล้ว 5 กรม นั่นคือ กรมกลาง กรมสังฆการี กรมธรรมการ กรมราชบัณฑิต และกรมศึกษาธิการ แต่ละกรมจะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบต่างกันออกไป

ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. 2455 ในปีนี้เองมีงานสำคัญที่เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีได้จัดให้มีแก่งการศึกษาอย่างหนึ่ง นั่นคือ การแสดงศิลปหัตถกรรมขึ้นที่โรงเรียนสวนกุหลาบเป็นครั้งแรก อันนับเป็นการส่งเสริมการศึกษาอาชีพของราษฎร การปรับเปลี่ยนระเบียบราชการ และผู้บริหารการศึกษาของชาติครั้งนี้นับว่าได้ทำให้การจัดการศึกษาเป็นไปโดยสะดวกและราบรื่นยิ่งขึ้น ทั้งนี้ได้มีการออกระเบียบการจัดการศึกษาสำหรับประเทศไทย ในระเบียบดังกล่าว จะระบุหน้าที่ของกระทรวงที่จะรับผิดชอบด้านการศึกษา คือ ให้กระทรวงธรรมการรับผิดชอบโรงเรียนรัฐบาลวงหลักสูตร และระเบียบต่างๆ ตรวจตราการสอนให้เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบและความประสงค์ของบ้านเมือง ส่วนกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงนครบาลมีหน้าที่จัดตั้งโรงเรียนประชาบาล ชักนำเด็กเข้าเรียนหาครูสอน หาเงินเลี้ยงโรงเรียน รวมทั้งจัดการให้ได้มีที่เล่าเรียนเพียงพอแก่ จำนวนเด็กที่อายุสมควรเข้าเล่าเรียนทั้งชายและหญิงทั่วทุกตำบล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2541: 147 – 149)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีรับสั่งในการจัดทำโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ด้วยการศึกษามีการขยายกว้างขวางขึ้น สมควรแก้ไขให้เหมาะสม อีกทั้งความนิยมทำหน้าที่เสมียนละทิ้งอาชีพเดิมของตระกูล ทั้งๆ ที่ประเทศยังต้องการผู้ที่มีความรู้ทางกลกรรม

ก่อสร้าง หัตถกรรม พาณิชยกรรมอีกมาก ดังนั้นในโครงการศึกษา พ.ศ. 2456 ได้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ประเภท คือ

(1) สามัญศึกษา เป็นความรู้สามัญที่ทุกคนควรรู้ เช่น วิชาหนังสือ วิชาเลข จรรยา เพื่อ เป็นพื้นฐานสำหรับให้เป็นพลเมืองดี

(2) วิสามัญศึกษา เป็นความรู้พิเศษ ที่เลือกเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง เช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาช่างต่างๆ เป็นเครื่องมือที่จะเป็นอาชีพแก่ตัวผู้เรียนเอง

สำหรับผู้ที่ศึกษาต่อในชั้นอุดมศึกษาจะต้องเรียนถึงมัธยมสามัญตอนปลาย คือ สอบไล่ปีที่ 8 ได้แล้ว จึงจะเรียนต่อในแผนกอุดมศึกษา นอกจากนี้ยังให้แนวคิดสำหรับบิดามารดา และผู้ปกครองในเรื่องการศึกษา ของกุลบุตร กุลธิดา ต้องพิจารณาเหตุเรื่องทุนทรัพย์ และสติปัญญา ความสามารถในการศึกษาเล่าเรียนของผู้เรียนให้เหมาะสมและพอดี ตามควรแก่อัธยาศัย ดังนั้น การดำเนินการจัดการศึกษาที่สำคัญในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้แก่ การจัดการศึกษาด้านอาชีพของราษฎร การจัดการศึกษาเบื้องต้นภาคบังคับ การจัดการศึกษาระดับมัธยมและอุดมศึกษา และการจัดการศึกษาเพื่อชาตินิยม (รัชดา ภูมิรินทร์วรากุล, 2538: 35 – 59)

3.2 การมีส่วนร่วมในการศึกษา

การให้ราษฎรทุกคนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่า การจัดการศึกษาไม่ควรตกเป็นหน้าที่ของกระทรวงธรรมการแต่ฝ่ายเดียว พลเมืองทุกคนจะต้องมีส่วนอุดหนุนการศึกษาเพื่อพัฒนาสติปัญญาแก่เยาวชนผู้ที่จะเป็นกำลังของบ้านเมืองสืบไป ดังนั้น “ผู้ใดอุดหนุนการศึกษาผู้นั้นได้ชื่อว่าอุดหนุนชาติบ้านเมืองด้วย” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 บ.1. 3/3, 2457) และ “ถ้าผู้ใดไม่ได้ช่วยในทางที่จะให้ความรู้แก่กุลบุตรที่เป็นชั้นบุตรชั้นหลานของเรา เพื่อจะได้สืบตระกูลต่อไปแล้ว ก็เหมือนเกิดมาเสียชาติ” (ส.วัฒนเศรษฐ, 2506: 168) จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเก็บเงินศึกษาพลี ด้วยการกำหนดให้ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุ 18 – 60 ปี เสียเงินบำรุงการศึกษาปีละไม่ต่ำกว่า 1 บาท และไม่เกิน 3 บาท ผู้ที่ได้รับการยกเว้นได้แก่ พระภิกษุ ตำรวจ ทหาร บาทหลวง และผู้ที่ทำมาหาเลี้ยงชีพไม่ได้ ซึ่งการเก็บเงินศึกษาพลีนี้ ทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นของประชาชน การศึกษาของลูกหลานเป็นหน้าที่ที่ประชาชนต้องทะนุบำรุงควบคุม

ประกอบกับในช่วง พ.ศ.2473 – 2475 เศรษฐกิจโลกตกต่ำมีผลทำให้สภาพเศรษฐกิจไทยที่ตกต่ำอยู่แล้วทรุดต่ำลงไปอีก ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามใช้นโยบายประหยัดและลดรายจ่ายด้านต่างๆ หลายทาง แต่สิ่งหนึ่งที่ยังทรงส่งเสริมและ

สนับสนุน คือการศึกษา ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจตกต่ำ แต่การศึกษาต้องยังคงส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความรู้ ดังนั้นเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของประชาชน และมีให้การศึกษาต้องได้รับผลกระทบจึงโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกการเก็บเงินศึกษาพลี ในปี พ.ศ.2473 และให้กระทรวงการคลัง จ่ายเงินทดแทนดังกล่าว

3.3 ดุสิตธานี : การปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า ขณะนั้นประเทศไทยมีข้าราชการมีความรู้สูงขึ้น และราษฎรก็ได้รับการศึกษามากขึ้น สมควรที่จะให้ได้มีส่วนรู้เห็นในการปกครองประเทศโดยเริ่มการศึกษาอบรมขึ้นที่เมืองดุสิตธานี เป็นแห่งแรกในปี พ.ศ. 2461 (อมร ดรุณารักษ์ [แจ่ม สุนทรเวช], ๑๓๑, 2521)

ดุสิตธานีเป็นเมืองจำลองเล็กๆ สร้างขึ้นในพระราชวังดุสิต ภายหลังย้ายไปพระราชวังพญาไท มีเนื้อที่ประมาณ 2 ½ ไร่ มีอาคารทั้งหมดประมาณร้อยละห้า ห้างสรรพสินค้าขนาดประมาณหนึ่งในสิบของของจริง ประกอบด้วยพระบรมมหาราชวัง วัด โรงละคร โรงแรม และบ้านราษฎร ทรงจัดขึ้นเพื่อสอนการจัดบ้านเมืองและระบอบประชาธิปไตยแบบมีพรรคการเมือง มีธรรมนูญการปกครอง มีคณะโบว์สีน้ำเงินเป็นฝ่ายจัดตั้งคณะนคราภิบาล และคณะโบว์สีแดงเป็นฝ่ายค้าน และมีการเลือกตั้งผู้แทนทวยนครหลายครั้ง ทรงมีพระราชดำริในวันเสด็จพระราชดำเนินเปิดศาลากลางเมืองดุสิตธานี ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 ตอนหนึ่งว่า

“วิธีดำเนินการในธานีเล็กๆ ของเราเป็นเช่นไร ก็ตั้งใจว่าจะให้ ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน”

หลักการปกครองแบบใหม่และวิธีการเลือกตั้ง ที่ทรงวางแบบอย่างไว้ นับว่าได้ผลในระดับหนึ่ง ก่อให้เกิดการเรียนรู้ และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยยิ่งขึ้น (นันทนา กบิลกาญจน์, 2540: 29; สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาวัณย์, 2541: 142; ประยูร พิศนาคะ, 2514: 442)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเสวยราชสมบัติ ท่ามกลางภาวะแตกแยกของพระบรมวงศ์ผู้ใหญ่ และกลุ่มปัญญาชน สิ่งที่ทรงกระทำประการแรกคือ ทรงตั้งอภิรัฐมนตรีสภา เพื่อรวบรวมพระบรมวงศ์ที่อาวุโสและมีประสบการณ์มาร่วมทรงงาน โดยกระจายพระราชอำนาจลงสู่อภิรัฐมนตรีสภา และยังมีพระดำริในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังเห็นได้จากพระราชหัตถเลขาถึง พระกัลยาณไมตรี (Dr. Francis B. Sayer) เมื่อ พ.ศ. 2496 และพระกัลยาณไมตรีได้ถวายความเห็นตอนหนึ่งว่า

...ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่ควรปกครองโดยระบอบรัฐสภา เพราะผลสำเร็จ และประสิทธิภาพของรัฐสภานี้ขึ้นอยู่กับความรู้ทางการเมืองของประชาชนผู้มีเสียงเลือกตั้ง หากไม่มีความรู้ดีพอ ประชาชนไม่อาจใช้สิทธิของตนเข้าควบคุมรัฐสภาได้เต็มที่แล้ว การปกครองนั้นจะกลายเป็นเผด็จการไป ฉะนั้น จะต้องรอให้ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษา และเรียนรู้การปกครองดีพอสมควรก่อน...

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้สภาพแวดล้อม และผู้ใกล้ชิดไม่เห็นด้วยกับการปกครองแบบ ประชาธิปไตย ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้เตรียมร่างรัฐธรรมนูญการปกครองของประเทศไทย เพื่อ พระราชทานให้แก่ประชาชนในวันสมโภชกรุงเทพพระมหานครมีอายุ 150 ปี ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2475 แต่ก็ถูกบุคคลที่มีอิทธิพลบางกลุ่มคัดค้านให้เหตุผลว่า ประชาชนยังไม่มีความรู้ความ เข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ขอให้ชะลอเวลาไปก่อน จนกระทั่งคณะราษฎร ซึ่ง ประกอบด้วย ทหารบก ทหารเรือและพลเรือน อันมีพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน) เป็นหัวหน้าได้ทำการปฏิวัติเข้ายึดอำนาจเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย ในเช้าตรู่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ดำเนียร เลชะกุล, 2525: 256 – 257) พร้อมกับแถลง นโยบายในการบริหารประเทศหกประการ หนึ่งในหกข้อได้ระบุไว้ว่า จะต้องให้การศึกษาอย่าง เต็มที่แก่ราษฎร

3.4 กองเสือป่า : การปลูกฝังความรักชาติและความมั่นคงของชาติ

พ.ศ. 2454 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ รวบรวมข้าราชการและพลเรือน พ่อค้า คหบดี นิสิตนักศึกษาและประชาชนทั่วไป ได้รับ การอบรม ให้รู้จักหน้าที่ที่มีต่อชาติ เห็นความสำคัญของชาติ ปลูกคนในชาติให้ตื่น ทรงเน้นให้เห็นคุณค่าของ การรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (จุลลางอนรต, 2513: 41; นันทนา กปิลกาญจน์, 2540: 14)

...การตั้งเสือป่าขึ้นก็ด้วยความมุ่งหมายจะให้คนไทยทั่วกันรู้สึก ว่า ความจงรักภักดี ต่อผู้ดำรงรัฐสีมาอาณาจักรโดยต้องตามคตินิยมประเพณีประการหนึ่ง ความรักชาติ บ้านเมืองและนับถือพระศาสนาประการหนึ่ง ความสามัคคีในคณะและไม่ทำลายซึ่งกันและ กันประการหนึ่ง ทั้ง 3 ประการนี้เป็นมูลรากแห่งความมั่นคง จะทำให้ชาติของเราดำรงอยู่ เป็นไทยได้สมนาม มิได้เสียที่ที่บรรพบุรุษของเราทั้งหลายได้ผู้ก่อสร้างปลูกฝังชาติเราไว้ใน แคว้นแคว้นแดนไทยนี้...

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอบรมเสือป่าด้วยพระองค์เอง ทรงมี วิธีการหลายอย่างในการฝึกอบรม ทรงบรรยาย สอนวิชาการเสือป่า อบรมจิตใจเสือป่าให้รู้จัก เข้าใจหน้าที่ต่างๆ ในส่วนภาคปฏิบัติ ทรงฝึกหัดวิธีให้ออกกำลัง การซ้อมรบ เพื่อฝึกความอดทน

(มหาเทพกษัตริย์สมุทร, พระ, 2517: 11 – 12) เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต กองเสือป่าได้เลิกไปโดยที่ไม่มีการประกาศยกเลิก หรือเพิกถอนตำแหน่งหน้าที่เสือป่าเป็นทางการ ในปีพ.ศ. 2491 กระทรวงกลาโหม ได้จัดตั้งกรมรักษาดินแดน และดำเนินการฝึกหัดนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่กำลังเรียนในชั้นเตรียมอุดมศึกษา และอุดมศึกษาให้มีความรู้ความสามารถที่จะทำหน้าที่เป็นผู้บังคับหมู่และบังคับหมวดได้ตามลำดับ เพื่อเป็นกำลังของประเทศชาติต่อไป (นันทนา กปิลกาญจน์, 2540: 24; พระยาปริชาณูศาสน์, [เสริญ บันยารชุน] 2517 : 10)

22 กรกฎาคม พ.ศ. 2460 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศสงคราม เข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร ผลจากการที่ไทยเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อสงครามสิ้นสุดด้วยชัยชนะของฝ่ายสัมพันธมิตร ส่งผลให้ไทยสามารถแก้ไขสนธิสัญญาเสียเปรียบที่ทำไว้กับประเทศตะวันตก เมื่อครั้งสมัยรัชกาลที่ 4 (กระมล ทองธรรมชาติ และคนอื่นๆ, 2533 : 170 – 171) นับเป็นการดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยพระปรีชาญาณที่ชาญฉลาดเป็นอย่างยิ่ง

3.5 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : มรดกทางการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสานต่อพระบรมราโชบายพระบรมราชชนกที่จะให้มีมหาวิทยาลัยสำหรับเป็นสถาบันอุดมศึกษาของประเทศประกอบกับความต้องการกำลังคนที่มีความรู้เฉพาะด้านในระดับสูง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2453 ในระยะแรกโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปิดสอน 8 แผนกวิชา ได้แก่ การปกครอง กฎหมาย การทูต การคลัง การแพทย์ การช่าง การเกษตร และการครู เมื่อมีผู้ประสงค์ศึกษาต่อมากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459 เพื่อเป็นพระบรมราชานุสาวรีย์เฉลิมพระเกียรติแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (จุฬาลงกรณ์ฯ กิจจานุกิจ, (ธันวาคม 2546 – กุมภาพันธ์ 2547): 8 – 9) เมื่อแรกตั้งแบ่งเป็น 4 คณะ คือ

- (1) คณะแพทยศาสตร์ ตั้งอยู่ที่โรงเรียนแพทยาลัยเดิม ณ ตำบลวังหลัง หรือศิริราชพยาบาล
- (2) คณะรัฐศาสตร์ ตั้งทำการสอนที่ตึกบัญชาการด้านถนนสนามม้า (ถนนอังรีดูนังต์ปัจจุบัน)

(3) คณะวิศวกรรมศาสตร์ ใช้ตึกเดียวกับคณะรัฐประศาสนศาสตร์

(4) คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ซึ่งเปิดสอนที่วังใหม่ หรือวังกลางทุ่ง เป็นของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารมาแต่เดิมอยู่ในเขตการศึกษาสถานแห่งชาติ ในปัจจุบันตัวตึกก็รื้อออกแล้ว (70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530: 15)

แต่เดิมระบบบริหารของไทยมีลักษณะอิงความสัมพันธ์ส่วนตัว (Patrimonial) เมื่อมีการปฏิบัติรูปการปกครองมาเป็นลักษณะระบบราชการเป็นทางการ (Bureaucratic) เมื่อ พ.ศ. 2435 ซึ่งมีการก่อตั้งกระทรวงธรรมการขึ้นมา ในกระทรวงนี้จะมีกรมมหาวิทยาลัย ดังนั้น เมื่อมีการก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459 มหาวิทยาลัยจึงมีฐานะเป็นส่วนราชการเต็มตัว เรียกตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยว่า “ผู้บัญชาการ” และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จะมีที่ดินในลักษณะ Land Grant ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานที่ดินให้เป็นสมบัติของมหาวิทยาลัย ทำให้มีทรัพยากรนำมาสร้างผลประโยชน์ใช้สอยดำเนินงานในมหาวิทยาลัยได้ คล่องตัวพอสมควร (ปฐม มณีโรจน์, 2545:42) เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ออกพระราชบัญญัติ พ.ศ.2477 กำหนดให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในความควบคุมของสภามหาวิทยาลัย ตำแหน่งผู้บัญชาการได้เปลี่ยนเป็น “อธิการบดี” แต่อาจารย์และข้าราชการยังคงสังกัดกระทรวงธรรมการ

เมื่อคราวเกิดปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียนมหาดเล็กว่าจะเลิกกิจการหรือจะดำเนินงานต่อไป สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ กรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ ทรงเห็นว่า ควรปรับปรุงหลักสูตรและการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพและดำเนินงานในระดับอุดมศึกษา พระดำรินี้เป็นมูลเหตุสำคัญที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็ก เป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2453 ยิ่งกว่านั้น ยังได้กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า การบริหารงานของโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ๕ วิทยาเขตเป็นการสิ้นเปลือง ควรรวมอยู่ ณ ที่เดียว และเห็นสมควรพระราชทานที่ดินพระคลังข้างที่ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวังวินด์เซอร์ ให้แก่มหาวิทยาลัย รวมทั้งควรพระราชทานเงินบริจาคของพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน เพื่อสร้างพระบรมรูปทรงม้า ซึ่งฝากไว้ที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ หลังการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ดังกล่าวเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว เพื่อให้เป็นกองทุนดำเนินงานของมหาวิทยาลัย (University Endowment) เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนฯ ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วก็พระราชทานที่ดินและเงินทุนดำเนินงานดังกล่าวแก่มหาวิทยาลัย ปรากฏว่า สมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ กรมหลวงพิศณุ

โลกประชานารถ ทรงเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยพระองค์เดียวที่เสนอให้เน้นหนักการปรับปรุงหลักสูตรของทุกคนะ ให้เป็นระดับมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง แม้มิได้ทรงขยายความ แต่พระดำริของพระองค์ก็ส่งผลให้มีการปรับปรุงมาตรฐานการศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วยการขอความร่วมมือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ทำให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยสามารถจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีได้ในเวลาต่อมา (ปิยนาก บุนนาค, สวัสดิ์ งามกุล และชลธิชา สุทธิจันทร์กุล, 2547: ค)

การก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง กล่าวได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ไม่เป็นส่วนราชการ (Non – Governmental) ผู้ก่อตั้งมหาวิทยาลัยและเป็นผู้บริหารมหาวิทยาลัย เรียกว่า “ผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัย มีการออกพระราชบัญญัติรับรองสถานะมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2476 โดยเฉพาะโดยกำหนดให้มหาวิทยาลัยมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีความเป็นอิสระอยู่ภายนอกระบบราชการ โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้ดูแล ไม่อยู่ในสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) ของกระทรวงธรรมการ แต่มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการเป็นนายกคณะกรรมการมหาวิทยาลัย (นายกรัฐมนตรีเป็นนายกิตติมศักดิ์) รายได้รับจากรัฐบาลเป็นเงินอุดหนุน (รัฐบาลจะจ่ายเงินอุดหนุนแก่องค์กรที่ไม่ใช่หน่วยราชการ หรือองค์กรที่เรียกว่า ทบวง หรือ ทบวงการเมือง) และมีธนาคารเอเชีย เป็นสถาบันพื้นฐานสนับสนุนมหาวิทยาลัยด้านผลประโยชน์และการเงิน มหาวิทยาลัยแรกเปิดเป็นแบบตลาดวิชา เป็นการขยายโอกาสการศึกษาเล่าเรียนแก่บุคคลทั่วไปอย่างกว้างขวาง (ปฐุม มณีโรจน์, 2545: 43)

3.6 พระราชทานปริญญาบัตร

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงริเริ่มประเพณีสำคัญในวงการศึกษาคือ พิธีพระราชทานปริญญาบัตร พระองค์ได้เสด็จพระราชทานประกาศนียบัตรแก่ เวชชบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2473 เป็นครั้งแรก และเสด็จพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันที่ 14 มีนาคม พ.ศ. 2474 การเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรดังกล่าวยังผลให้ปริญญาบัตรแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีศักดิ์และสิทธิ์โดยสมบูรณ์แบบ นับแต่นั้นมา พิธีนี้กลายเป็นประเพณีที่ทุกมหาวิทยาลัยได้ถือปฏิบัติกันตลอดมา (เพ็ญศรี ดุ๊ก และปิยนาก บุนนาค, 2526: 32; หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัติมายังรัฐบาลในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังได้นำรายงานพระราชวงศ์ ซึ่งสมควรจะเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ เสนอสภาผู้แทนราษฎร ในที่สุดสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติเห็นชอบให้สถาปนา พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอานันทมหิดล เป็นสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสืบราช

สันตติวงศ์ต่อไป เมื่อ 2 มีนาคม พ.ศ. 2477 โดยที่พระองค์ยังทรงพระเยาว์อยู่ มีพระชนมายุเพียง 9 พรรษา และกำลังทรงศึกษาอยู่ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ทั้งนี้ให้มีการแต่งตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ คือ นายพันเอกพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นอนุวัตน์จาตุรนต์ นายนาวาตรีพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา และเจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เมื่อวันที่ 25 มีนาคม พ.ศ. 2477 และคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้ประกาศเฉลิมพระนามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใหม่ว่า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้มีมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้น 3 แห่ง คณะผู้บริหารประเทศ ได้มีคำสั่งให้โอนมหาวิทยาลัย ไปสังกัดกระทรวงต่างๆ โดยเฉพาะ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (พ.ศ. 2485) ไปสังกัดกระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2486) และมหาวิทยาลัยศิลปากร (พ.ศ. 2486) สังกัด กระทรวงศึกษาธิการ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ได้เสด็จพระราชทานปริญญาบัตร แก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาประจำปีการศึกษา 2487 เมื่อวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2489 ทรงมีพระบรมราโชวาทประทานแก่นิสิตในเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อให้มีความรู้ที่ทันสมัยอยู่เสมอ

...สำหรับนิสิตที่สำเร็จหลักสูตรซึ่งได้รับปริญญาในวันนี้ อย่าเพิ่งเข้าใจว่าท่านเรียนจบสิ้นการศึกษาแล้ว การศึกษาย่อมไม่มีวันที่สิ้นสุด ท่านต้องหมั่นแสวงหาวิชาความรู้เพิ่มเติมไว้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ...

ทรงเตือนสติให้บัณฑิตได้ประพฤติตนเป็นคนดีของประเทศ

...ผู้ที่ได้รับการศึกษาจากมหาวิทยาลัยซึ่งนับว่าเป็นสถานศึกษาที่สูงและมีเกียรติ ย่อมต้องรู้ผิดและชอบแล้วว่าสิ่งใดที่ดียิ่งดีที่ชั่ว และสิ่งใดควรประพฤติและไม่ควรเพียงใด ตลอดจนกิริยามารยาท เราต้องบังคับใจของเราให้เป็นผู้ที่อยู่ในศีลธรรมอันดีงามเสมอ จึงจะได้ชื่อว่า เป็นนักศึกษาที่ดีของชาติ...

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ประเทศไทยได้รับความเสียหายไม่มาก ทั้งนี้ด้วยความสามารถของผู้นำไทย ในการจัดการสถานการณ์เพื่อให้หลุดพ้นจากวิกฤตการณ์โดยการประกาศปฏิเสศการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกา และการจัดตั้งขบวนการเสรีไทย (ลิขิต วีระเวทิน, 2535) แต่สภาวะเศรษฐกิจตกต่ำเกิดขึ้นทั่วโลกก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ ค่าเงินตกต่ำ ราคาสินค้าแพง ค่าครองชีพสูง ความยากลำบากทางเศรษฐกิจทำให้เกิดปัญหาโจรผู้ร้าย รัฐบาลไม่

สามารถแก้ปัญหา จึงนำไปสู่การรัฐประหารโดยฝ่ายทหาร (พรภิรมย์ (เยี่ยมธรรม) เชียงกุล, 2535: 105)

3.7 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชอัธยาศัยโปรดงานศิลปะ ในปี พ.ศ. 2454 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกรมมหรสพขึ้นเพื่อฟื้นฟูศิลปะการแสดงของไทย โดยรวมกรมที่เกี่ยวข้องกับการมหรสพทั้งในด้านนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์มาไว้ในกรมที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เช่น กรมโขนและพิณพาทย์มหาดเล็ก กรมเป็พาทย์หลวงและกองเครื่องสายฝรั่งหลวง เป็นต้น และยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงละครหลวงไว้ในพระราชฐานทุกแห่ง นอกจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพรานหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อเป็นสถานศึกษาทางด้านนาฏศิลป์และดนตรีอีกด้วย

ด้านจิตรกรรม ทรงส่งเสริมการวาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง เช่น ทรงให้ทดลองเขียนภาพเทพชุมนุมในห้องพระเจ้า ณ พระที่นั่งพิมานปฐมในพระราชวังสนามจันทร์ ก่อนที่จะนำไปวาดที่ผนังพระวิหารทิศ วัดพระปฐมเจดีย์ ทั้งยังทรงพระกรุณาให้หาผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ ด้านจิตรกรรมและประติมากรรม คือ PROF. C. FEROCI หรือในชื่อไทยว่า “ศ. ศิลป์ พีระศรี” เข้ามา เพื่อส่งเสริมให้ศิลปินไทยได้เรียนรู้ศิลปะสากล อันส่งผลต่อการพัฒนาแนวคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะไทย ส่วนพระองค์ทรงสนพระราชหฤทัยในการวาดภาพล้อ ทรงวาดภาพล้อไว้หลายชุดแล้วทรงส่งไปลงพิมพ์ในหนังสือดุสิตสมิต ภาพล้อเหล่านั้นถ้าเป็นภาพล้อผู้ใด ผู้นั้นก็จะขอซื้อในราคาสูง เงินค่าภาพล้อจะพระราชทานไปใช้ในกิจการกุศลทั้งสิ้น

ด้านสถาปัตยกรรม ทรงส่งเสริมให้นำศิลปะแบบไทยมาใช้ในการก่อสร้างอาคารและถาวรวัตถุต่างๆ เช่น พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ในพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พระราชินเเวณันมฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี หอประชุมและหอนอนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงหรือโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในปัจจุบัน และอาคารคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

ด้านวัฒนธรรมไทย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตราพระราชบัญญัติขนานนามสกุลขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2456 นับเป็นการเริ่มต้นที่คนไทยมีนามสกุลใช้ ทรงมีพระราชประสงค์ให้นามสกุลเป็นหลักของการสืบเชื้อสายต่อเนื่องทางบิดาผู้ให้กำเนิด เป็นศักดิ์ศรีและสายสัมพันธ์ในทางร่วมสายโลหิตของบุคคล นามสกุลก่อให้เกิดความเป็นหมู่คณะ ส่งเสริมความสามัคคีระหว่างเครือญาติ และทำให้เจ้าของสกุลสำนึกในความชั่วความดีและปฏิบัติตนดีเพื่อรักษาเกียรติของสกุลไว้

นามสกุลจึงนับเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชาติ (หนังสือที่ระลึกงานเปิดพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2537: 38)

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือว่า การละครนอกจากจะเป็นเครื่องบันเทิงและให้ความสุขแล้ว ยังเป็นวิถีแห่งการศึกษาที่สำคัญ เพราะละครเป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจคนให้เห็นผิดเห็นชอบได้ ทำให้จิตใจสูงขึ้นได้ ดังนั้น พระองค์จึงทรงส่งเสริมการละครมาก พระองค์ทรงเป็นนักประพันธ์คนแรกในประเทศไทยที่เข้าทละครเป็นเครื่องช่วยการศึกษา อบรมจิตใจของพลเมือง กล่าวได้ว่า บทละครพระราชนิพนธ์ของพระองค์ท่านเกือบทุกเรื่องมีคติสอนใจแฝงอยู่ ทรงปลุกประชาชนคนไทยให้รู้สึกในเรื่องเกียรติของชาติ มีความรักชาติ มีความสามัคคี และรู้จักเสียสละเพื่อชาติ โดยอาศัยปากตัวละครนั้น แกลงพระราชดำริและพระราชวิจารณ์ (ธงชัย หวานแก้ว, 2522: 4) เมื่อสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการรักษาประเทศ รักษาดินแดน สร้างความเจริญทางวัตถุ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้มีการรักษาชาติ สร้างจิตวิญญาณของชาติในการผลิตทางวัฒนธรรมกระทำโดยพระองค์เอง ทรงทำราชการด้านการศึกษาและวัฒนธรรม ทรงพระราชนิพนธ์บทละคร 187 บท มีพระราชดำรัส 229 เรื่อง มีนิทานและเรื่องชวนหัว 159 เรื่อง บทความ 316 บท ร้อยกรอง 151 ชิ้น และสารคดี 194 เรื่อง มีการกำหนดค่านำหน้าเด็กและสตรี พระราชทานนามสกุล เปลี่ยนชื่อเมือง พระราชทานชื่อถนน ทรงสนับสนุนให้มีการตั้งสโมสร สมาคม หอสมุด โรงเรียนเพาะช่าง สวนสาธารณะ และธนาคารออมสิน ในรัชกาลนี้มีการนำเสนอแนวความคิดเรื่อง “ความเป็นชาติ” เป็นครั้งแรก โดยพระราชนิพนธ์เรื่อง “ความเป็นชาติโดยแท้จริง” และให้ข้อคิดที่สำคัญเกี่ยวกับความเป็นชาติใน “เมืองไทยจึงตื่นเกิด”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาองค์การทางวัฒนธรรมขึ้นเพื่อรองรับการลงทุนทางวัฒนธรรม เช่น กรมมหรสพ และมีเงินเดือนให้แก่ศิลปินสาขาต่างๆ อีกทั้งยังทรงสร้างโรงเรียนขึ้นแทนวัด (โรงเรียนมหาดเล็กหลวง) และทรงริเริ่มดำเนินกิจการทางวัฒนธรรมอีกมากมายโดยใช้งบประมาณของพระองค์ เพราะระบบคิดของข้าราชการยุคนั้นไม่เห็นว่าการกิจกรรมทางวัฒนธรรมนั้นอยู่ในขอบเขตงานของรัฐ ในปี พ.ศ. 2436 งบประมาณพระองค์สูงถึงร้อยละ 35 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด แต่ในระหว่าง พ.ศ. 2453 – 2468 งบประมาณพระองค์ มีร้อยละ 12.6 ของงบประมาณรายจ่ายทั้งหมด ในขณะที่งบประมาณด้านการศึกษามีเพียงร้อยละ 2

ดังนั้นหากรวมงบการศึกษาร้อยละ 2 และงบประมาณพระองค์ร้อยละ 12 แล้ว อาจกล่าวได้ว่างบด้านวัฒนธรรมมีประมาณร้อยละ 14 ต่อปี เพราะงบประมาณพระองค์ได้ใช้จ่ายไปในการผลิตวัฒนธรรม “ไทยสากล” เกือบทั้งสิ้น รายจ่ายทางวัฒนธรรมซึ่งคนเห็นว่าเป็นการเล่นไชนละคร

เป็นการฟุ่มเฟือยเหล่านี้ เป็นการสร้างรากฐานของสยามใหม่ และเป็นมรดกตกทอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้นการใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมจึงไม่ควรถือว่าเป็น “รายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย” เพราะผลที่ได้รับเป็นมรดกตกทอดมาจนทุกวันนี้ นับว่าคุ้มค่า การใช้จ่ายด้าน วัฒนธรรมจึงเป็นการลงทุนเพื่อพิจารณาในแง่ของกำไรนโยบายทางวัฒนธรรมที่ไม่แยก วัฒนธรรมออกจากเชื้อชาติ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2540: 22)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากสถานศึกษาในระบบได้ถือกำเนิดขึ้นในทุกระดับแล้ว แหล่งวิทยาการของชุมชน พระองค์ทรงสนับสนุนให้มีขึ้นที่สำคัญได้แก่ หอพระสมุดสำหรับพระนครให้เป็นแหล่งวิทยาการของประชาชน ซึ่งได้ดำเนินการเป็นหอสมุดแห่งชาติจนปัจจุบัน ดังพระราชดำรัสในวันทรงเปิดหอสมุดแห่งชาติ, พ.ศ. 2459 ความว่า

“...ชาติไม่มีหนังสือ ไม่มีตำนานนับว่าเป็นเหมือนคนป่าที่จริง ชาติเรามีหนังสือมานานแล้ว และมีตำนานเป็นอันมากแต่หากกระจัดกระจายไม่ได้รวมอยู่แห่งเดียวกัน ชาวต่างประเทศบางคนจึงถือแกล่เคยกล่าวหาว่าชาติไทยไม่มีหนังสือ ไม่มีตำนาน ข้อนี้เป็นข้อที่ข้าพเจ้าและท่านทั้งหลายโดยมากเคยรู้สึกเจ็บใจมานานแล้ว เพราะไม่พอที่จะให้เขาต่อว่าได้เลย เหตุนี้จึงได้พยายามจัดตั้งหอพระสมุดขึ้นเป็นหลักฐานให้แลเห็นเป็นพยานปรากฏเพื่อชาวต่างชาติที่มีอยู่แล้วในกรุงสยามก็ดี หรือที่จะมาใหม่ก็ดี ได้แลเห็นเป็นพยานหลักฐานว่ากรุงสยามไม่ใช่เมืองป่า ได้เจริญมาแล้ว มีหนังสือและตำนานอยู่แล้วเป็นอันมาก สมควรแก่ที่เจริญแล้วทุกประการ ข้อนี้ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกปิติยินดีในการที่ได้มาเปิดสถานที่ทำการของหอพระสมุดในวันนี้...”

3.8 การศึกษาของสงฆ์

ในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อได้ทรงมอบพระราชภาระด้านพระพุทธศาสนาถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสไปแล้ว การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาทั้งด้านการบริหารและการศึกษาของสงฆ์ ทรงเปลี่ยนการสอบไล่พระปริยัติธรรมจากวิธีการแปลด้วยปากเปล่ามาเป็นวิธีการเขียนและทรงจัดตั้งหลักสูตรของคัมภีร์ธรรมเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก หลักสูตรประกอบด้วยธรรมวินัย พุทธประวัติ และเรียงความ แก่กระทั้ธรรมเนียม ทรงกำหนดขึ้นการสอบไล่ของนักเรียน อาทิ นักเรียนต้องสอบไล่ได้ของคัมภีร์ชั้นตรี แล้วจึงสอบบาลีประโยค 3 ได้ ฯลฯ การศึกษาพระปริยัติธรรมจะได้รับพระบรมราชูปถัมภ์และได้รับพระราชทานสิทธิพิเศษ เช่น พระภิกษุสามเณร นักเรียน ตั้งแต่ชั้นตรี

ขึ้นไปมีอายุครบเกณฑ์ทหาร ไม่ต้องถูกเกณฑ์เข้ารับราชการทหารตามพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหารตลอดเวลาที่ยังบวชอยู่

การสร้างวัดตามโบราณราชประเพณีภายหลังที่เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติเพื่อเฉลิมพระเกียรติยศ หรือที่เรียกว่าสร้างวัดประจำรัชกาลนั้น รัชกาลที่ 6 ทรงพระดำริว่ารัชกาลก่อน ๆ ได้สถาปนาไว้หลายพระอาราม ผู้รับรัชทายาทก็ทรงทะนุบำรุงและปฏิสังขรณ์พระอารามเหล่านั้นอยู่แล้ว ครั้นพระองค์จะทรงสถาปนาพระอารามขึ้นใหม่ ก็จะเกิดความจำเป็นในส่วนทางบำรุงพุทธศาสนา ข้าจะเป็นภาระเพิ่มขึ้นโดยไม่มีผลดีเพียงพอ (วชิราวุธวิทยาลัย, 2519: 117) ดังนั้นพระองค์จึงมิได้สร้างวัดประจำรัชกาลขึ้น หากแต่ทรงเปลี่ยนพระราชาบายไปสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นแทน ซึ่งมีผลต่อประชาชนเช่นเดียวกับการสร้างพระอาราม

ในสมัยรัชกาลที่ 7 แม้จะเป็นยุคที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วไป แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในการทำนุบำรุงและส่งเสริมพระศาสนาให้เป็นไปตามกำลังความสามารถของบ้านเมืองในสมัยของพระองค์ เช่น ได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามเพื่อให้ทันกับงานฉลองพระนครครบ 150 ปี ใน พ.ศ. 2475 และได้ทรงปฏิสังขรณ์วัดสุวรรณดารารามที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นวัดสำคัญแห่งหนึ่งของพระราชวงศ์จักรี เนื่องจากสมเด็จพระปฐมบรมมหาชนก (สมเด็จพระราชบิดาของรัชกาลที่ 1) ได้ทรงสร้างไว้ในกรุงศรีอยุธยา

การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาครั้งสำคัญในสมัยรัชกาลที่ 7 คือการชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกซึ่งได้โปรดฯ ให้ทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการ และประชาชน และพระภิกษุสงฆ์ได้ร่วมศรัทธาบริจาคทรัพย์โดยเสด็จพระราชกุศลในการจัดพิมพ์ เพื่อฉลองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้เปิดรับบริจาคตั้งแต่ พ.ศ. 2468 จนถึง พ.ศ. 2470 การพิมพ์ใช้ฉบับพิมพ์ พ.ศ. 2436 ครั้งรัชกาลที่ 5 เป็นหลัก พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ในรัชกาลที่ 7 จะมี 45 เล่มจบ และขนานนามพระไตรปิฎกนี้ว่า “พระไตรปิฎกสยามรัฐ” (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2523: 42 – 46)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (รัชกาลที่ 8) มหามงกุฎราชวิทยาลัยได้จัดการศึกษาขยายให้กว้างขวาง โดยมีหลักสูตรวิชาภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภูมิ – ประวัติศาสตร์ ศาสนาเปรียบเทียบ ตรรกวิทยา วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ฯลฯ มีหลักสูตรการเรียน 4 ปี ผู้สำเร็จการศึกษาได้รับปริญญาศาสนศาสตรบัณฑิต ต่อมามหาธาตุวิทยาลัยได้จัดขยายการศึกษาและฟื้นฟูพระราชดำริในรัชกาลที่ 5 ที่ทรงสถาปนาและเรียก

สถานศึกษานี้ว่า “มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” มีหลักสูตรในชั้นบาลีอุดมศึกษา 4 ปี ผู้สำเร็จได้รับปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (ทินกร ทองเสวต, 2511: 68 – 79)

กล่าวโดยสรุป การอุดมศึกษาในยุคนี้ เรียกได้ว่าเป็นการอุดมศึกษาสู่สากล (Universality)

รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงสืบราชสมบัติต่อจากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระบรมเชษฐาธิราช พระองค์ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการในพิธีฉัตรมงคล 5 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 ข้อความดังนี้

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

ธงทอง จันทรางศุ (2546) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า

ครองแผ่นดิน	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำหน้าที่ครองแผ่นดินไม่ได้บริหารแผ่นดิน
ประโยชน์	ความหมายสิ่งที่เป็นรูปธรรม
สุข	ความหมายที่เป็นนามธรรม ไม่ใช่สิ่งที่วัดได้ง่าย พระองค์ทรงสร้างดุลยภาพระหว่างวัตถุและจิตใจ ทรงเน้นทั้งสองด้าน
โดยธรรม	ต้องทำแบบถูกต้องถูกต้องทั้งหมด ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ ตราบจนปัจจุบัน พระองค์ทรงงานถูกต้องหมด ยกที่ชี้วัดคนคนหนึ่ง จะทำถูกเสมอ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักวิชาการทรงถึงพร้อมด้วยความรู้ในศาสตร์ทุกแขนง ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ศิลปศาสตร์ คอมพิวเตอร์ และวิทยาการทุกแขนง ทรงศึกษาด้วยพระองค์เองทั้งจากเอกสาร ตำราภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เมื่อทรงศึกษาแล้วจะทรงวิเคราะห์และทรงใช้วิจารณ์ญาณและประสบการณ์ของพระองค์ ทรงตั้งสมมติฐานและทรงทดลองจนได้ผลสัมฤทธิ์แล้วจึงทรงตั้งทฤษฎีและเผยแพร่เพื่อนำไปปฏิบัติ พระองค์จะทรงงานทั้งในระดับกว้างและระดับลึกตามลักษณะและสภาพแห่งพระราชกรณียกิจ บางครั้งจะทรงงานระดับกว้างอย่างนักวิชาการและนักบริหาร บางครั้งจะทรงเป็นนักปฏิบัติระดับลึก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นต้นแบบ ของความเป็นนักคิด ทรง

เป็นผู้นำในการคิด และทรงชี้้นำการแก้ไขปัญหา และพระราชทานแนวคิดไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชน และประการสำคัญ ยังทรงเป็นผู้นำในการปฏิบัติเพื่อการแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาบ้านเมือง และความเป็นอยู่ของประชาชน เมื่อทรงรับทรงว่าที่ใดมีปัญหา พระองค์ท่านจะทรงเป็นผู้นำในการกำหนดแนวทางไปสู่การปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหานั้น (ปราโมทย์ ไม้กลัด, 2543: 33 – 41) นอกจากนี้ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงคุณธรรม เปี่ยมไปด้วยพระเมตตา บารมี และทศพิธราชธรรม พระราชหฤทัยผูกพันต่อทุกข์สุขของราษฎร โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริต่างๆ ล้วนส่งผลให้ประเทศชาติอยู่ได้ร่มพระบารมีอย่างมีความสุข พระบรมราชาบาทและพระดำรัสเนื่องในโอกาสและพิธีต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พิธีพระราชทานปริญญาบัตรแก่บัณฑิต ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2493 จนถึงปัจจุบัน พระองค์จะพระราชทานแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งตนและประเทศชาติ นับเป็นประเพณีที่งดงามมีความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

การอุดมศึกษาไทยได้พัฒนาการมาถึงในรัชกาลปัจจุบัน นับเป็นช่วงเวลาที่มีความมั่นคงเป็นหลักเป็นฐาน ส่งผลให้มีการขยายตัวเป็นอย่างมาก มีการจัดทำแผนการศึกษาต่อเนื่องมาถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขณะเดียวกัน รัฐบาลได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้แนวทางการพัฒนาการอุดมศึกษา ได้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ อย่างไรก็ตามในส่วนมหาวิทยาลัยของรัฐได้มีการปรับเปลี่ยนตามสังกัดดังนี้

พ.ศ. 2489 – 2502 มหาวิทยาลัยกระจายสังกัดตามกระทรวงต่างๆ

พ.ศ. 2503 – 2515 มหาวิทยาลัยสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

พ.ศ. 2516 – 2545 มหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2546 – ปัจจุบัน มหาวิทยาลัยสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

4.1 การบริหารทั่วไปของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยกระจายสังกัดตามกระทรวงในช่วงยุคต้นจะมีมหาวิทยาลัย 5 แห่ง ได้แก่ (1) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สังกัดกรมมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ (2) มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นหน่วยงานอิสระ (3) มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ สังกัดกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข (4) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดกรมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กระทรวงเกษตรราธิการ (5) มหาวิทยาลัยศิลปากร สังกัดกรมศิลปากร สำนักนายกรัฐมนตรี

การบริหารงานมหาวิทยาลัยเริ่มมีความชัดเจนเนื่องด้วยมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติของแต่ละมหาวิทยาลัยแล้ว เพียงแต่ยังต่างสังกัดและอาจารย์ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่มีงานประจำอยู่ตามกระทรวงที่สังกัด ดังนั้น ความสนใจในการบริหารจัดการปัญหาต่างๆภายในมหาวิทยาลัยจึงยังไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ดังนั้นรูปแบบการบริหารและการบังคับบัญชาเป็นแบบราชการ ผู้บริหารมีอำนาจเด็ดขาดในการสั่งการ และเนื่องจากความขาดแคลนอาจารย์ ทำให้อำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการภายในมหาวิทยาลัยทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการบริหารงานทั่วไป การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล โดยกลุ่มผู้บริหารผ่านทางสภามหาวิทยาลัย หรือคณะกรรมการมหาวิทยาลัยเป็นหลัก อาจารย์ทั่วไปมีบทบาทเป็นเพียงผู้สอนเท่านั้น (อนงค์ อนันตริยเวช, 2539: 10)

ปี พ.ศ. 2497 เซอร์ชาร์ลส์ ดาร์วิน ผู้เชี่ยวชาญด้านการอุดมศึกษาขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้จัดทำรายงานเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยของไทยทั้ง 5 แห่งนั้น จะมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ควรเรียกว่า มหาวิทยาลัยตามแนวคิดสากลเนื่องจากมีความกว้างขวางในสาขาวิชา ส่วนอีก 4 มหาวิทยาลัยควรจะเรียกว่าคณะ (School) หรือวิทยาลัย (College) เนื่องจากจัดสอนในสาขาวิชาที่เฉพาะของแต่ละสถาบัน ควรที่จะรวมมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่งเข้าไว้ด้วยกัน เรียกว่า มหาวิทยาลัยแห่งกรุงเทพฯ จากรายงานของเซอร์ชาร์ลส์ ดาร์วิน พร้อมกับแรงผลักดันจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ได้ส่งผลให้รัฐบาลในสมัยนั้น (จอมพล ป.พิบูลสงคราม) ได้จัดตั้งสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2499 จึงเป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะรวมมหาวิทยาลัยต่างสังกัดในแต่ละกระทรวงเข้ามาอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ สภามหาวิทยาลัยแห่งชาตินี้ มีเลขาธิการสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติเป็นผู้ควบคุมสำนักงานอันเป็นทบวงการเมือง ฐานะเทียบเท่ากรม มีหน้าที่รับผิดชอบในราชการของสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี ผู้บังคับบัญชาสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ รวมเป็น 25 คน โดยอำนาจหน้าที่ของสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ ได้กำหนดไว้ในการบริหารกิจการมหาวิทยาลัยด้านต่างๆคือ จัดตั้งงบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัย อนุมัติการจัดตั้งและเลิกล้มคณะและแผนกวิชา อนุมัติหลักสูตร พิจารณาหลักเกณฑ์การแต่งตั้งศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์และอาจารย์ และการดำเนินการเพื่อให้การศึกษาในมหาวิทยาลัยมีมาตรฐานที่ดีขึ้นในปีสุดท้ายของช่วงนี้ได้มีพัฒนาการการจัดตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติขึ้น เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2502 โดยให้มีส่วนราชการคือ สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติเป็นหน่วยราชการส่วนหนึ่งในสำนักนายกรัฐมนตรีและได้โอนกิจการของสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติมารวมไว้ในสภา

การศึกษาแห่งชาติด้วย อำนาจและหน้าที่ของสภาการศึกษาแห่งชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยโดยตรงคือ พิจารณางบประมาณประจำปีของมหาวิทยาลัยต่างๆ พิจารณาจัดตั้ง ยุบ รวม และเลิกล้มมหาวิทยาลัย อนุมัติการจัดตั้ง ยุบ รวม และเลิกล้มคณะหรือแผนกวิชาในมหาวิทยาลัยและพิจารณาให้ความเห็นชอบการรวมหลักสูตรของมหาวิทยาลัย (วราภรณ์ บวรศิริ, 2539; ปิ่น มาลากุล, 2509; วารุณี ไอสถารมย์, 2533)

ในอดีตการเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นโดยตำแหน่ง และการแต่งตั้งกันเองในหมู่ผู้บริหาร เมื่อมหาวิทยาลัยได้มาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบและวิธีการเข้าสู่ตำแหน่งบริหาร มีการกำหนดวาระการดำรงตำแหน่งไว้ชัดเจน เปิดโอกาสให้คณาจารย์และบุคลากรมีส่วนร่วม ตำแหน่งนายกสภามหาวิทยาลัยมาเป็นบุคคลที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง สภามหาวิทยาลัย เป็นองค์กรสูงสุดในการบริหารมหาวิทยาลัย ประกอบด้วยนายกสภามหาวิทยาลัย และกรรมการต่างๆ ทั้งกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ มีอำนาจในหน้าที่ควบคุมดูแลกิจการทั่วไปของมหาวิทยาลัย และกิจการเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติแต่ละมหาวิทยาลัย ส่วนสภาอาจารย์ เป็นหน่วยงานหนึ่งในการบริหารสถาบันอุดมศึกษา เกิดขึ้นจากกลุ่มอาจารย์ที่ต้องการมีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม เพราะการบริหารมหาวิทยาลัยขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้บริหารเพียงส่วนน้อย แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม เริ่มก่อตัวขึ้น ในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ซึ่งนำมาจากแนวการจัดการศึกษาแบบตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาจากสหรัฐอเมริกา ที่ให้ความช่วยเหลือด้านผู้เชี่ยวชาญ การฝึกอบรมบุคลากรและอาจารย์ที่ได้รับการศึกษาจากตะวันตก จึงมีการรวมตัวก่อตั้งสภาอาจารย์ เพื่อเปิดโอกาสให้อาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะด้านวิชาการ (อนงค์ อนันตริยเวช, 2539)

ความจำเป็นในการฟื้นฟูและพัฒนาประเทศ หลังจากรัฐบาลได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอีก 5 แห่ง และให้โอนมหาวิทยาลัยที่มีอยู่ตามกระทรวงต่างๆ ไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี การโอนย้ายสังกัดของมหาวิทยาลัยที่กระจายอยู่หลายกระทรวงให้มารวมกันอยู่ในสังกัดเดียวกัน คือ สำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้หน่วยงานที่มีภารกิจและลักษณะเดียวกันมาอยู่ในสังกัดเดียวกัน และสะดวกในการควบคุมดูแล โดยการมอบหมายให้พนักงานการเมืองในคณะรัฐบาลไปดำรงตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย เช่น จอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ปฐมมณีโรจน์, 2545: 46 – 47)

เมื่อมหาวิทยาลัยทั้งหมดต้องมาอยู่ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีระหว่าง พ.ศ. 2502 – 2515 แนวคิดเพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยเริ่มก่อตัวขึ้น ในช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยซึ่งประกาศตัวเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้ไทยได้รับการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม มีการวางโครงการการเศรษฐกิจระยะสั้นระยะยาว ได้จัดตั้งสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติใน พ.ศ. 2502 (ลิขิต วีระเวทิน, 2535: 32 – 33) และได้รับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะด้านการศึกษา นั้น รัฐบาลได้ลงนามในความตกลงทางการศึกษาและวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนนักศึกษา อาจารย์และนักวิจัยระหว่างประเทศทั้งสอง ทำให้แนวคิดในการให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการบริหารสถาบันอุดมศึกษาของตะวันตกปรากฏชัดเจนขึ้นในระบบอุดมศึกษาของไทยในเวลาต่อมา การบริหารมหาวิทยาลัยในยุคที่มหาวิทยาลัยสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีนี้ มีการขยายตัวของมหาวิทยาลัยในด้านปริมาณทั้งจำนวนที่ตั้ง และจำนวนนักศึกษา จำนวนอาจารย์ หลักสูตร การเรียนการสอน ในระดับต่างๆ มีมากขึ้น จำนวนที่นั่งในสถาบันอุดมศึกษาที่มีอยู่ในขณะนั้น ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียนมัธยมศึกษาที่จบการศึกษาเป็นจำนวนมาก จนมีการตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง ในปี พ.ศ. 2514 ขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับ เพื่อแก้ปัญหาการไม่มีที่เรียนของนักเรียน

ระหว่าง พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา รัฐบาลได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ เพื่อให้ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐทำหน้าที่เป็นองค์กรกลางในการประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยกับรัฐ มหาวิทยาลัยกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และระหว่างมหาวิทยาลัยด้วยกัน ผู้บริหารระดับสูงของทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ได้แก่ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ที่มีในขณะนั้น จึงมีความเข้าใจปัญหาและธรรมชาติของมหาวิทยาลัยได้ดี ในยุคที่มหาวิทยาลัยสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยนี้ อาจารย์ได้มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัย ในภาระงานทุกด้าน คือ การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานวิชาการ และการบริหารงานบุคคล ทั้งระดับภาควิชา ระดับคณะ และระดับสถาบัน โดยมีทั้งรูปแบบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ และกฎหมายอื่น และรูปแบบองค์กรและคณะกรรมการที่มหาวิทยาลัยจัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยในการบริหารภารกิจของมหาวิทยาลัย การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม ทำให้เกิดชุมชนที่ย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมือง การเพิ่มจำนวนประชากร การขยายสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน และการขยายไปต่างจังหวัดตามภูมิภาคต่างๆ ทำให้มีผู้สำเร็จการศึกษาเป็นจำนวนมาก ดูเหมือนแผนการศึกษาจะประสบความสำเร็จ แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปถึงคุณภาพการศึกษาในการสร้างบัณฑิตให้เป็นมนุษย์

โดยสมบูรณ์หรือไม่ และยังมีปัญหาบัณฑิตที่ตกงานเพิ่มขึ้นด้วย (พยนต์ ัศวพิชยนต์, 2530: 142) นโยบายการพัฒนาประเทศถูกเร่งรัดให้ทันสมัย มีการขยายสถาบันอุดมศึกษาไปสู่ส่วนภูมิภาค มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นใหม่ ทำให้จำนวนนิสิตนักศึกษาเพิ่มขึ้น นิสิตนักศึกษาจึงกลายเป็นชนชั้นเกิดใหม่สังคม และถูกกำหนดให้มีหน้าที่เรียนเพียงอย่างเดียว โดยผ่านการคัดเลือกตามขั้นตอนของระบบการศึกษา จึงกลายเป็นโอกาสของคนชั้นกลางในสังคมที่มีความสามารถทางเศรษฐกิจดีกว่าคนส่วนใหญ่

4.1.1 การบริหารงานบุคคล

เนื่องจากมหาวิทยาลัยไทยเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในระบบราชการมาโดยตลอด ดังนั้น การสรรหา และการคัดเลือก การกำหนดตำแหน่งและอัตราเงินเดือน การเลื่อนขั้นเงินเดือน และการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานเกี่ยวกับตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ จึงต้องอาศัยกฎระเบียบการบริหารงานบุคคล เช่นเดียวกับข้าราชการพลเรือน แม้ว่าลักษณะงานของอาจารย์จะแตกต่างจากงานราชการอื่นก็ตาม ในช่วงที่มหาวิทยาลัยกระจายสังกัดอยู่ตามกระทรวงต่างๆ นั้น ข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยตำแหน่งอาจารย์ ก็คือ ข้าราชการของกระทรวงนั้น อาศัยระเบียบปฏิบัติของกระทรวง ทบวง กรมนั้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2503 เมื่อมีการโอนมหาวิทยาลัยทั้งหมดมาสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และมีการตั้งคณะกรรมการข้าราชการมหาวิทยาลัย (ก.ม.) ขึ้น ก.ม. ก็ประกอบด้วยบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ บุคลากรในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นกลุ่มเดียวที่เป็น ก.ม. คือ อธิการบดีในยุคนั้น ก็คือ นักการเมืองจากภายนอกมหาวิทยาลัย องค์การบริหารงานบุคคลสูงสุดของมหาวิทยาลัยจึงเป็นบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งสิ้น จนกระทั่ง เมื่อมหาวิทยาลัยมาอยู่ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้มีการแก้ไขกฎทบวงและระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัยมาเป็นลำดับ โดยเริ่มต้นจากการปรับปรุงองค์ประกอบของ ก.ม. ซึ่งเป็นองค์กรกลางสูงสุดของการบริหารงานบุคคลในมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ การแก้ไขพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย กำหนดบทบาทและฐานะของอาจารย์ในการบริหารทุกระดับให้ชัดเจนขึ้น เป็นการยอมรับความสำคัญของอาจารย์โดยกฎหมายที่กำกับการบริหารงานของมหาวิทยาลัยซึ่งแสดงให้เห็นว่าอาจารย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในระบบการบริหารมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง (อนงค์ อนันตริยเวช, 2539: 346 – 349)

4.1.2 การบริหารการเงิน

ในด้านการบริหารการเงินอุดมศึกษาเป็นการดำเนินงานภายใต้ขอบเขตและข้อจำกัดของกฎระเบียบขององค์กร แหล่งที่มาและวิธีดำเนินการด้านการเงินต้องคำนึงถึงเรื่องต่างๆ คือ การคุ้มครองการเงินของมหาวิทยาลัย การจัดการเงินคงคลัง การกำหนดดัชนีบ่งชี้

ทางการเงิน การจัดสรรทรัพยากร และการกระตุ้นให้สามารถสร้างและหารายได้เข้าสถาบัน (พรชูลี อาชวอำรุง, 2546)

4.1.3 การบริหารจัดการเทศะ

ในเรื่องการบริหารจัดการเทศะ เป็นการบริหารจัดการเนื้อที่ทุกส่วนของมหาวิทยาลัยให้มีการใช้อย่างเหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ อาทิ ห้องสำหรับการเรียนการสอน จำนวนอาจารย์ บุคลากร นิสิตนักศึกษา การปรับปรุงตารางการใช้สถานที่ให้ทันสมัยและเป็นปัจจุบัน มีการวางแผนการหมุนเวียนการใช้สถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

4.2 การบริหารวิชาการ

การบริหารวิชาการ เป็นการบริหารกิจกรรมด้านวิชาการทุกอย่างภายในสถาบันอุดมศึกษา ตั้งแต่ การปรับปรุง พัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการแก่สังคม รวมถึงการควบคุมคุณภาพด้านวิชาการ และการเทียบโอนผลการเรียน รวมทั้งความร่วมมือทางวิชาการระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของค์กรเอกชน และองค์กรวิชาชีพต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของงานวิชาการสูงสุด โดยมีหลักการบริหารวิชาการ เน้นความเป็นเลิศทางวิชาการ เสรีภาพทางวิชาการ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันนำไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ และเน้นการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้มีความสอดคล้องกับบริบทของสังคมและภูมิปัญญาไทย อันเป็นการยกระดับวัฒนธรรมการเรียนรู้ของบุคคลให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ยั่งยืน (พรชูลี อาชวอำรุง, 2543: 4/16) ในอดีตการจัดทำหลักสูตร อาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถปรับปรุงแก้ไข เพิ่มลดเนื้อหา รายวิชาได้ตามที่เห็นสมควร โดยไม่ได้ทำเป็นหลักการของมหาวิทยาลัย แต่ในปัจจุบันการพัฒนาหลักสูตรมีกระบวนการ ขั้นตอนเป็นระบบตามมาตรฐานทางวิชาการปัจจุบันการบริหารทางวิชาการในมหาวิทยาลัย เปิดโอกาสให้อาจารย์สามารถทำการสอนและการวิจัย ควบคู่กันไปและมีการถ่ายทอดข้อมูลความรู้ระหว่างกิจกรรมทั้งสองได้สะดวก รวดเร็ว และต่อเนื่อง (วิจิตร ศรีสอาน, 2540)

4.2.1 การเรียนการสอน

ระบบการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาแต่เดิมมาจะใช้ระบบรายปี หรือระบบชั้นปี ใช้จำนวนปีเป็นเกณฑ์ในการสำเร็จการศึกษา การเลื่อนชั้นจะทำได้เมื่อนิสิตนักศึกษาสอบไล่วิชาที่จัดไว้ในแต่ละระดับได้ครบถ้วน การวัดผลใช้ระบบคะแนนสมบูรณคิดเป็นร้อยละ เช่นเดียวกับการรับนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดสอบคัดเลือกของแต่ละมหาวิทยาลัย โดยผู้สมัครจะต้องจบชั้นประโยคมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ข้อสอบคัดเลือกจะแตกต่างกันไปตามคณะ และมีการสอบสัมภาษณ์ ผลการคัดเลือกใช้คะแนนรวม ผู้สอบได้คะแนนสูงจะได้รับการพิจารณาให้เข้าศึกษาในคณะที่สมัครไว้ ผู้ที่ไม่ผ่านการสอบคัดเลือกก็มีโอกาสสามารถสมัครเรียนที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองได้ ในขณะนั้นยังเป็นมหาวิทยาลัยเปิด

ส่วนการเรียนการสอนระบบหน่วยกิต เกิดขึ้นในสหรัฐอเมริกากลางศตวรรษที่ 19 มีหลักการว่า ความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน เป็นส่วนประกอบสำคัญในการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรต้องมีความยืดหยุ่น ตอบสนองความสนใจ ความถนัดและความต้องการของผู้เรียนได้เต็มที่ ระบบหน่วยกิตเป็นระบบสะสมจำนวนหน่วยกิตที่สอบได้ก็ทยอยไปเรื่อยๆ เมื่อได้ครบตามเกณฑ์ที่กำหนดก็สำเร็จการศึกษา การจัดหลักสูตรแยกเป็นรายวิชา แต่ละวิชามีค่าและน้ำหนักในตัวเอง โดยสิ้นสุดในแต่ละภาคการศึกษา การวัดผลได้ตกเป็นของแต่ละวิชา ถ้าเป็นวิชาบังคับ หากสอบตกต้องซ้ำวิชานั้นใหม่ แต่ถ้าเป็นวิชาเลือกอาจเลือกวิชาอื่นแทนได้ ดังนั้นระบบหน่วยกิตจึงเป็นระบบการศึกษาที่ยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล จึงไม่สมควรที่จะกำหนดให้ทุกคนเรียนเหมือนกันหมด กล่าวได้ว่า ระบบหน่วยกิตเป็นเสรีภาพทางวิชาการเพราะผู้เรียนสามารถกำหนดการลงเรียนวิชาก่อนหรือหลัง จบเร็วจบช้า ตามความสามารถของตนเอง โดยเลือกวิชาเอกตามความถนัดของตน และสามารถเปลี่ยนสาขาภายในวิชาเอกที่ตนถนัดไว้ เลือกลักษณะวิชาภายในสาขาหรือภายนอกสาขา เพื่อให้มีความรู้มากขึ้น และเสรีภาพในการจัดโครงการศึกษาที่เป็นระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวการศึกษาของแต่ละบุคคล ประเทศไทยได้นำระบบหน่วยกิตมาใช้เมื่อ ปี พ.ศ.2497 โดยเริ่มที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน) ซึ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปลี่ยนระบบการศึกษามาเป็นระบบหน่วยกิตตั้งแต่ปีการศึกษา 2514 แต่โดยข้อเท็จจริง คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้นำระบบหน่วยกิตมาใช้ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2500 ระบบหน่วยกิตซึ่งเป็นระบบที่มีความยืดหยุ่น นิสิตนักศึกษาที่มีเสรีภาพในการเลือกและเปลี่ยนวิชาหรือสาขาที่ศึกษาได้ ถ้าสอบไม่ผ่าน ก็สามารถสอบซ่อมเฉพาะวิชานั้นๆ ไม่จำเป็นต้องเรียนซ้ำชั้นทั้งหมด และสามารถนำไปใช้เปรียบเทียบกับต่างสถาบันการศึกษาทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ ดังนั้นมหาวิทยาลัยหลายแห่งจึงได้เปลี่ยนมาใช้ระบบหน่วยกิต รวมทั้งมหาวิทยาลัยที่เกิดขึ้นใหม่ก็ได้ใช้ระบบหน่วยกิตในการวัดและประเมินผล (จิรายุ นพวงศ์, ม.ล., พูนทรัพย์ นพวงศ์ ณ อยุธยา และผอบ ไปชะกะฤกษ์, 2530: 320; วราภรณ์ บวรศิริ, 2539: 140)

อาจารย์ที่ปรึกษา การใช้ระบบหน่วยกิต ส่งผลให้เกิดการบริหารวิชาการที่เป็นสากล คือต้องมีระบบอาจารย์ที่ปรึกษา (Advisor) เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำแก่นิสิต มีระบบลงทะเบียนกลาง คณะต่างๆ ต้องมีความร่วมมือกันมากขึ้น นิสิตกระจายกันเรียนวิชาในคณะต่างๆ ตามความสนใจ

การวัดผลการเรียน การเรียนระบบหน่วยกิต ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนตามความรู้ความสามารถของผู้เรียน การวัดผลการเรียนจึงต้องสอดคล้องกับการเรียน โดยกำหนดผลการเรียนของแต่ละรายวิชาด้วยค่าระดับคะแนนเป็นตัวอักษร (Letter Grade) แทนการแสดงการวัดผลการศึกษา เป็นร้อยละ

ในปี พ.ศ. 2503 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการรับนิสิตนักศึกษาเข้ามหาวิทยาลัยของรัฐ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้เปลี่ยนการรับเข้านักศึกษาโดยให้มีการสอบเข้าเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ การเรียนในมหาวิทยาลัยสมัยก่อนเป็นการเรียนเฉพาะในคณะในสาขาของตน ไม่ได้เกี่ยวข้องกับคณะอื่น ผู้เรียนจึงมีลักษณะมีความรู้ลึกในสาขาของตนแต่ไม่กว้าง (เกษมสุวรรณกุล, 2526: 2) ซึ่งรูปแบบและวิธีการของหลักสูตรอุดมศึกษาตามหลักสากลจะจัดให้มีวิชาการศึกษาทั่วไปเป็นองค์ประกอบหนึ่งในโครงสร้างของหลักสูตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้จัดทำหลักสูตรครุศาสตร์บัณฑิต 4 ปี ก็ได้แบ่งวิชาที่ต้องศึกษาเป็น 3 ภาคได้แก่ ภาคที่ 1 วิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) ภาคที่ 2 วิชาทางวิทยาการเฉพาะ (Area of Concentration) ภาคที่ 3 วิชาทางครุศาสตร์ (Professional Education) โดยเฉพาะวิชาการศึกษาทั่วไป (ประชุมสุข อาชวอำรุง, 2522: 87) ได้ระบุวัตถุประสงค์ไว้ว่า

...การศึกษาทั่วไปนี้เป็นหมวดวิชาที่มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยนิสิตให้มีพื้นฐานความรู้เพื่อเข้าใจสภาพแวดล้อม สังคม และการครองชีพประจำวันให้ดีขึ้น โดยจัดให้ศึกษาหลายด้านในระดับปริญญาตรี พอที่จะเป็นความรู้ประกอบอย่างกว้างๆ ของครู เป็นรากฐานที่จะช่วยในการแก้ปัญหาชีวิตของตนเองได้อย่างดี สัมกับเป็นบัณฑิตในสังคมประชาธิปไตยของไทย...

มหาวิทยาลัยต่างๆ ก็ได้ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สามารถบรรจุวิชาการศึกษาทั่วไปไว้ในหลักสูตรระดับปริญญาตรี เพื่อส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีความรู้กว้างขวาง เพื่อประโยชน์ในการทำงานและการดำรงชีพเมื่อสำเร็จการศึกษารวมทั้งนิสิตนักศึกษาควรมีคุณธรรมประจำตัว และเข้าใจศิลปวัฒนธรรมของชาติด้วย จากความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องจัดให้มีหลักสูตรวิชาพื้นฐานหรือวิชาการศึกษาทั่วไป สำหรับการศึกษาระดับปริญญาตรี ในปี พ.ศ. 2517 ทบวงมหาวิทยาลัยจึงมีระเบียบกำหนดให้ทุกหลักสูตรในระดับปริญญาตรีต้องบรรจุวิชาพื้นฐานทั่วไปไว้ด้วย

4.2.2 การพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย (2543) ได้ประกาศนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรอุดมศึกษา โดยจะทำการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้ได้มาตรฐานที่เป็นสากล มีการพัฒนาหลักสูตรทุกระดับทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา โดยคำนึงถึงทิศทางความก้าวหน้าทางวิชาการ และความต้องการของประเทศ โดยระดมทรัพยากรและองค์ความรู้ต่างๆ ผู้เชี่ยวชาญจากฝ่ายต่างๆ มาร่วมคิดและจัดทำหลักสูตรอย่างกว้างขวาง แนวทางการพัฒนาหลักสูตรได้โดยอิสระตามปรัชญาและจุดมุ่งหมายของแต่ละสถาบัน อาจจัดเป็นหลักสูตรของตนเองโดยเฉพาะ หรือจัดทำเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสถาบันทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนและส่งเสริมสถาบัน องค์กร หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งสมาคมวิชาการและวิชาชีพ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และจัดให้มีระบบการติดตามประเมินผลหลักสูตร โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ว่าหลักสูตรเดิม ให้มีการติดตามประเมินผลหลักสูตรทุก 5 ปี หลักสูตรใหม่ ให้มีการติดตามประเมินผลหลักสูตร เมื่อมีการดำเนินการครบวงจรตามระยะเวลาของหลักสูตรนั้นๆ และหลังจากนั้นให้ติดตามทุก 5 ปี ผู้ประเมินควรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภายนอกร่วมเป็นผู้ประเมินและนำผลประเมินไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการต่อไป

เมื่อความต้องการกำลังคนในระดับสูงมีเพิ่มมากขึ้นในยุคของการเร่งรัดพัฒนาประเทศ ดังนั้นการขยายการศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาจึงมีความจำเป็นในการส่งเสริมหลักสูตรการศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาเพื่อพัฒนาคณาจารย์ของมหาวิทยาลัย แก้ปัญหาการขาดแคลนอาจารย์บางสาขาที่เปิดสอน ผลิตนักวิชาการสาขาต่างๆ ในระดับสูง และยกระดับมาตรฐานทางวิชาการของประเทศ ดังนั้น ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 1 – 2 ได้มีการจัดตั้ง หน่วยงาน บัณฑิตวิทยาลัยขึ้นในมหาวิทยาลัยที่เปิดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา ให้เป็นหน่วยงานกลางรับผิดชอบโดยตรงต่อการจัดการศึกษาชั้นบัณฑิตศึกษาของทุกคณะรูปแบบการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเริ่มเปลี่ยนแปลงเมื่อสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาให้ความช่วยเหลือในการกำหนดหลักสูตร กำหนดรายวิชาที่ต้องเรียนควบคู่ไปกับการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งต่อมาบัณฑิตวิทยาลัยทุกแห่ง หลักสูตรกำหนดให้ผู้เรียนต้องทำวิทยานิพนธ์ ที่เน้นการวิจัยค้นคว้าหาความรู้ใหม่ หรือวิจัยปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสภาพสังคมและการพัฒนาประเทศ และสำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติจะเป็นหน่วยงานกลางในการรวบรวมวิทยานิพนธ์ของทุกสถาบัน

ในปี พ.ศ. 2535 ทบวงมหาวิทยาลัยได้มอบอำนาจให้อธิการบดีโดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยหรือสภาสถาบันของรัฐในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีอำนาจในการให้ความเห็นชอบหลักสูตรของมหาวิทยาลัย หรือสถาบันได้ ดังนั้น หลักสูตรที่เปิดสอน ต้องตั้งอยู่ในหลักการที่ว่า

- (1) เป็นหลักสูตรที่ได้รับการบรรจุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาแล้ว
- (2) ต้องมีโครงสร้างและมาตรฐานตามเกณฑ์ที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนด
- (3) ต้องได้รับอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัยหรือสภาสถาบันก่อน
- (4) แจ้งผลหลักสูตรที่ได้รับความเห็นชอบภายใน 30 วัน เพื่อให้ทบวงมหาวิทยาลัยแจ้งสำนักงาน ก.พ. พิจารณารับรองคุณวุฒิผู้สำเร็จการศึกษา

4.2.3 การวิจัย

เมื่อแรกตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การค้นคว้าวิจัยสร้างองค์ความรู้ใหม่ยังไม่ปรากฏ ต่อมาเมื่อมีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นแห่งที่ 2 และการเรียนการสอนเริ่มมีระดับปริญญาโท การวิจัยที่มีส่วนหนึ่งเป็นการวิจัยเพื่อประกอบหลักสูตรชั้นปริญญาโท รูปแบบของวิทยานิพนธ์ และการวิจัยเพื่อประกอบการปฏิบัติงาน ซึ่งการวิจัยดังกล่าวยังไม่ถือว่าเป็นการวิจัย และด้วยการวิจัยก็ยังไม่ถือเป็นภารกิจที่มหาวิทยาลัยต้องปฏิบัติ ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอีก 3 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เริ่มมีการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้า การทดลองปฏิบัติ เริ่มมีโครงการสนับสนุนอาจารย์ให้ทำงานวิจัย การตั้งหน่วยงานดำเนินการกิจเกี่ยวข้องกับการวิจัยในปี พ.ศ. 2503 การตั้งสภาวิจัยแห่งชาติ ได้มีส่วนผลักดันให้มีโครงการวิจัยต่างๆ เพิ่มขึ้น เมื่อมีการโอนให้มหาวิทยาลัยมาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในการประเมินแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) พบว่า มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่ดำเนินการกิจด้านการวิจัยเท่าที่มหาวิทยาลัยพึงกระทำ อันเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ และสาเหตุหนึ่งคือ การไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบและประสานงานอย่างจริงจัง จึงปรากฏว่า ในการจัดทำแผนพัฒนามหาวิทยาลัยระยะที่ 4 มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้จัดตั้งบุคคล และหน่วยงานขึ้นในโครงสร้างการบริหารงานของมหาวิทยาลัย ทั้งในระดับสถาบันและระดับคณะ เพื่อรองรับงานวิจัยอย่างเป็นระบบ เช่น รองอธิการบดีฝ่ายวิจัย ฝ่ายวิจัย สถาบันวิจัย และมีการจัดตั้งหน่วยวิจัยสถาบัน (Institutional Research) และการจัดสรรกองทุนเพื่อการวิจัยค้นคว้า

โครงการวิจัยส่วนใหญ่เน้นทางด้านการบริหาร การเรียนการสอน และการพัฒนาประเทศ ปัจจุบันการวิจัยถือเป็นภารกิจสำคัญของมหาวิทยาลัยที่จะต้องพัฒนาและสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้สังคม

ดังนั้น การบริหารเพื่อการวิจัยในมหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเพื่อสนองความต้องการในภาคอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม การวิจัยเชิงนโยบายเพื่อการชี้้นำการพัฒนาการวิจัยเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม การขยายตัวการศึกษา เช่นกัน (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2540)

4.2.4 การบริการวิชาการแก่สังคม

ในระยะเริ่มแรกของมหาวิทยาลัย การบริการวิชาการแก่สังคมเป็นการช่วยเหลือประชาชน และหน่วยราชการเป็นหลัก โดยเข้าไปเผยแพร่จัดการฝึกอบรมระยะสั้น และระยะยาว เพื่อให้ความรู้ และหลักการที่ถูกต้องและเหมาะสม แต่ในปัจจุบันได้เพิ่มขีดความสามารถในการให้บริการวิชาการแก่ภาคเอกชน และดำเนินการในเชิงธุรกิจมากขึ้น โดยนำความรู้และเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นในมหาวิทยาลัยออกสู่เป้าหมายต่างๆ ทั้งในภาคการผลิตดั้งเดิม และการผลิตสมัยใหม่ ด้วยกลไกงานบริการวิชาการที่สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและเนื้อหาขององค์ความรู้ นอกจากนี้การบริการวิชาการจะให้กว้างขวางและพัฒนาขึ้นได้ โดยควรมีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยด้วยกัน และกับหน่วยงานภายนอกอื่นๆ ด้วย (พรชูลี อาชวอรุณ, 2543; วิจิตร ศรีสอ้าน, 2540)

4.2.5 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

เป็นภารกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่จะต้องบำรุงรักษา และส่งเสริมถ่ายทอด และปลูกจิตสำนึก ดังนั้น มหาวิทยาลัยต้องพัฒนาองค์กรทางศิลปวัฒนธรรมให้มีความแข็งแกร่ง ทั้งในด้านทรัพยากร และความร่วมมือกับสถาบันทางวัฒนธรรม โดยทั่วไป และระดับท้องถิ่น เพื่อให้การศึกษา ค้นคว้า และอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง มหาวิทยาลัยจะต้องสร้างเสริมลักษณะทางวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ให้มีขึ้นแก่บัณฑิต อาทิ ความศรัทธาในศาสนาธรรม ความมีจรรยาบรรณในวิชาชีพ ความใฝ่รู้ใฝ่เรียน ความสามารถในการปรับตัว และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งนี้ ต้องอาศัยบูรณาการงานศิลปวัฒนธรรมเข้ากับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมนิสิตนักศึกษา ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ในสถาบัน (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2540: 359)

4.3 นิสิต นักศึกษา

การก่อตั้งมหาวิทยาลัยในยุคแรก อาจารย์ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ดูแลการดำเนินงานกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เรียกว่า บรรยเวทษ์ กิจกรรมนิสิตนักศึกษา จัดให้มีในรูปสโมสร มีคณะกรรมการกลาง ประกอบด้วยผู้แทนคณะ ที่เลือกตั้งภายในของคณะต่างๆ เมื่อมหาวิทยาลัย

มีการขยายตัว จำนวนนิสิตนักศึกษามากขึ้น อาจารย์ที่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ จึงได้เสนอแนวคิดและบทบาทมหาวิทยาลัย ให้ปรับเปลี่ยนเข้าสู่ระบบสากลยิ่งขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริหารกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย และระดับนิสิตนักศึกษา ผู้หลักการปกครองตนเองมากยิ่งขึ้น อาทิ เช่น การบริหารกิจกรรมนิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มุ่งให้นิสิตได้ฝึกการทำงานร่วมกัน รู้จักปกครองตนเอง เน้นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนิสิต อาจารย์และนิสิตทำกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมภายในมหาวิทยาลัยเน้นการพัฒนาตนเองของนิสิตเป็นหลัก สำหรับโครงสร้างการบริหารกิจกรรมสโมสรนิสิต ใช้รูปแบบคณะกรรมการกลาง (กอบแก้ว สิงห์ดี, 2523: 45) ต่อมาได้มีการวางระเบียบสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2503 โดยวางหลักการในการบริหารกิจกรรมนิสิต คือ

- (1) ส่งเสริมความสามัคคีและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนิสิต
- (2) ฝึกฝนให้นิสิตรับผิดชอบ ด้วยกิจกรรมนอกหลักสูตร โดยไม่ขัดกับการศึกษาตามหลักสูตร
- (3) ฝึกฝนให้นิสิตรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่และการปกครองตนเอง

การบริหารกิจกรรมนิสิตในระดับมหาวิทยาลัย ใช้วิธีการแต่งตั้งอาจารย์ประจำดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายปกครอง และอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมต่างๆ โครงสร้างการบริหารสโมสรเมืองศักรเดียว เปลี่ยนชื่อจาก กรรมการกลาง เป็นสภานิสิต ปัจจุบันโครงสร้างการบริหารสโมสรจะประกอบด้วย สภานิสิต มีหน้าที่ควบคุมการบริหารสโมสรนิสิต กับฝ่ายบริหารสโมสรนิสิต เป็นฝ่ายดำเนินงาน การดำเนินกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาในยุคนี้ ไม่มีการโจมตีหรือทำพยายอำนาจรัฐ เป็นแต่เพียงแสดงความคิดเห็นแต่ไม่มีการเคลื่อนไหว ส่วนใหญ่กิจกรรมนิสิตนักศึกษาจะเป็นการเรียกร้องจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยในเรื่องการเรียนการสอน การบริหารงาน การยกสถานภาพทางวิชาการ การเรียนการสอน การแลกเปลี่ยนทัศนะ ทำให้นิสิตนักศึกษามีทัศนะต่อระบบการศึกษา ที่แสดงออกมาในรูปกิจกรรมคือ

- (1) ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ และนักศึกษายึดจารีตนิยม ความเคารพเชื่อฟัง
- (2) การเรียนการสอนตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ โดยอาจารย์เป็นผู้ถ่ายทอดให้หมดความคิดเห็นที่แตกต่าง หรือขัดแย้ง เป็นเรื่องผิดปกติวิสัย
- (3) สนับสนุนการจัดกิจกรรมบันเทิงมากกว่าจัดกิจกรรมแสวงหาความรู้เพื่อบริการสังคม

ในปี พ.ศ. 2500 มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏข้อกล่าวหาว่ารัฐบาลโง่งมเลือกตั้ง นิสิตนักศึกษาจากทุกสถาบันได้เข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมือง ภายหลังเกิดรัฐประหาร มีการประกาศจำกัดการแสดงออกของนิสิตนักศึกษา พร้อมทั้งส่งผู้บริหารระดับสูง

ในรัฐบาลมาดำรงตำแหน่งสำคัญในมหาวิทยาลัย คือ จอมพลถนอม กิตติขจร เป็นอธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใน พ.ศ. 2503 – 2505 ให้จอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แล้วให้อธิการบดีแต่งตั้งอาจารย์เป็นกรรมการสโมสรมนิตนักศึกษาทำหน้าที่นายกสโมสร อุปนายก และกรรมการชุมชน

การถูกปิดกั้นในการแสดงออกทางการเมือง นิสิตนักศึกษาบางส่วนจึงหาทางออกด้วยการจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในรูปของการออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท ที่เริ่มจากกลุ่ม นิสิตนักศึกษา 5 มหาวิทยาลัย เป็นกลุ่มอิสระ ได้ร่วมกันตั้งค่ายอาสาสมัคร จัดสัมมนาในปี พ.ศ. 2501 และดำเนินการในปี พ.ศ. 2503 – 2505 (คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2527: 12)

ในปี พ.ศ. 2511 ผู้บริหารมหาวิทยาลัยเห็นว่าการที่อาจารย์ดำรงตำแหน่งนายก สโมสรเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม จึงให้ออกข้อบังคับสโมสรวัดใหม่ให้อาจารย์มีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษา และใช้ระบบการเลือกตั้งกรรมการสโมสรทุกตำแหน่ง นักศึกษาได้มีการเคลื่อนไหวขอเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสโมสรเป็นรูปแบบองค์การนักศึกษา โดยมีหลักการคือ เพื่อให้นักศึกษาได้ฝึกฝนตนเองตามระบอบประชาธิปไตย และมีเอกภาพที่แท้จริงในหมู่นักศึกษา พร้อมเสนอแนวทางการใช้อำนาจ 3 ฝ่าย ประกอบด้วย

- (1) ฝ่ายบริหาร คือ คณะกรรมการบริหารนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- (2) ฝ่ายนิติบัญญัติ คือ สภานักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีอำนาจควบคุมการบริหารงานของฝ่ายบริหาร
- (3) ฝ่ายตุลาการ คือ คณะกรรมการวินัยนักศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนกรณีพิพาทระหว่างนักศึกษา รวมถึงอาจารย์ เพื่อนำเสนอต่ออธิการบดีตัดสินลงโทษ

ร่างข้อบังคับดังกล่าวได้ผ่านที่ประชุมสภามหาวิทยาลัย เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2516 โดยไม่มีคณะกรรมการตุลาการ อย่างไรก็ตาม ตามข้อบังคับว่าด้วยการปกครองนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2516 กำหนดองค์กรหลักคือ สภานักศึกษา ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการบริหาร กับองค์การบริหาร ทำหน้าที่กำหนดนโยบายจัดทำแผนงาน และบริหารกิจการทั้งปวงที่เกี่ยวกับนักศึกษา ชุมชนของนักศึกษาอยู่ภายใต้การควบคุมของกรรมการบริหาร

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา เมื่อแรกตั้งสถาบันอุดมศึกษา ส่วนมากเป็นกิจกรรมทางด้านกีฬาและด้านศิลปวัฒนธรรม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2469 ศูนย์นิสิตแห่งแรก ได้จัดตั้งขึ้นที่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กิจกรรมนิสิตนักศึกษาที่เกี่ยวกับการเมืองเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2494 เกิด

กบฏแมนฮัตตัน รัฐบาลประกาศกฎอัยการศึก และส่งทหารเข้ายึดครองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นเหตุให้นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ร่วมกันเรียกร้องให้ทหารคืนมหาวิทยาลัยให้กับผู้บริหารมหาวิทยาลัย นับจากนั้นมา นิสิตนักศึกษาหลายสถาบันได้หันมาสนใจการเมืองมากขึ้น มีการรวมกลุ่มจัดเสวนา ปัญหาสังคม และในปี พ.ศ. 2513 ได้ร่วมกันจัดตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2540 ก: 1)

ในช่วง พ.ศ. 2515 – 2516 นิสิตนักศึกษามีการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากที่สุด ด้วยกระแสการคัดค้านอำนาจเผด็จการ และต่อต้านกิจกรรมฟุ่มเฟือยทั้งหลาย นิสิตนักศึกษาตระหนักถึงปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง มีการเดินขบวนประท้วงรัฐบาล เรียกร้องรัฐธรรมนูญ อันนำไปสู่เหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทำให้ระบบการบริหารมหาวิทยาลัยในยุคนี้พัฒนาไปสู่ระบบการปกครองตนเองได้มากที่สุดเท่าที่ระเบียบราชการอำนวยให้ได้ โดยมีการจัดตั้งองค์กรเพื่อการปกครองตนเองและหน่วยงานต่างๆ เพื่อรองรับภารกิจที่ซับซ้อนมากขึ้นภายในมหาวิทยาลัย ความขัดแย้งทางแนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับนิสิตนักศึกษาและประชาชน รวมทั้งกระแสการต่อต้านรัฐบาลของนิสิตนักศึกษา ส่งผลกระทบต่อท่าทีและสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและกลุ่มพลังต่างๆ ในสังคมในทิศทางที่ไม่ราบรื่นนัก ทำให้รัฐบาลเข้าควบคุมสถานการณ์ของประเทศด้วยการปฏิวัติในเดือนพฤศจิกายน 2514 และพยายามควบคุมพลังของนิสิตนักศึกษาโดยการเสนอให้การศึกษาทุกระดับมาอยู่ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อรัฐบาลจะได้ควบคุมได้โดยง่าย ทำให้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยในขณะนั้นต้องเสนอทางออกเพื่อผ่อนปรนความตึงเครียดดังกล่าว โดยการขอตั้งทบวงอุดมศึกษาขึ้นในสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อแยกมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีอยู่ในขณะนั้นมารวมอยู่กับทบวงที่ตั้งใหม่นี้ โดยไม่ต้องไปสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มหาวิทยาลัยจึงมีสังกัดใหม่คือ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2515 (อนงค์ อนันตริยเวช, 2539: 336)

ในการพัฒนานิสิตนักศึกษา มีเป้าหมายต้องการบัณฑิตให้มีคุณลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ

- (1) เพื่อเป็นกำลังคน (Manpower) ผลิตบัณฑิตตอบสนองด้านมาตรฐานวิชาชีพ และมาตรฐานวิชาการ และความต้องการของสังคม
- (2) เพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (Manhood) บัณฑิตทุกสาขาต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ดังนั้น การจัดการอุดมศึกษา ต้องมุ่งทั้งในเรื่องการจัดกิจกรรมตามหลักสูตร การศึกษา เพื่อส่งเสริมความรู้ทั้งทางวิชาการ และวิชาชีพ กิจกรรมที่จัดจึงควรมีทั้งกิจกรรมเสริม

หลักสูตรและกิจกรรมนอกหลักสูตรควบคู่กันไปด้วย เพราะมีความสำคัญและจำเป็นในการพัฒนา คุณสมบัติ เสริมสร้างบุคลิกภาพ และสมรรถภาพในด้านต่างๆ ให้เกิดขึ้นในตัวนิสิตนักศึกษา จะได้ เป็นบัณฑิตที่เพียบพร้อมได้ด้วยความรู้ ความสามารถ มีวิจรรย์ญาณ เสียสละต่อส่วนรวม มี คุณธรรม และสุขภาพพลานามัยแข็งแรง คือ เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้าน สติปัญญาจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ และสังคม

สำหรับแนวทางการปฏิบัติในการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา(ทบวงมหาวิทยาลัย, 2540 ก: 5) มีดังนี้

(1) กิจกรรมนิสิตนักศึกษา จัดควบคู่ไปกับการเรียนการสอน (เป็นกิจกรรมเสริม หลักสูตรในเชิงพัฒนาและสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมหอพักในมหาวิทยาลัย ควรเป็นกิจกรรมที่ พัฒนานิสิตนักศึกษาในหลายๆ ด้าน เช่น การอยู่ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การ สร้างความมีวินัย และความรับผิดชอบ

(2) กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนิสิตศึกษากับสังคม กิจกรรมงานบริการ วิชาการแก่ชุมชน และกิจกรรมงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเพื่อให้บัณฑิตมีโลกทัศน์กว้างขวาง

(3) ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม ให้มีความ คล่องตัว และเกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่ายอย่างจริงจัง

ในส่วนของการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย การให้ คำปรึกษาทางวิชาการ การบริหารจัดการรับและลงทะเบียนนิสิตนักศึกษา การวางแผนงานอาชีพ และการจัดหางาน การให้คำปรึกษาและแนะแนว งานวินัยนิสิตนักศึกษา การให้ความช่วยเหลือ ทางการเงิน บริการสุขภาพอนามัย ปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ หอพักและบริการอาหารและ เครื่องดื่ม กิจกรรมนิสิตนักศึกษา การบริหารงานกีฬา นิสิตศึกษานานาชาติ หนังสือพิมพ์และ วารสารของนิสิตนักศึกษา งานด้านศาสนา งานด้านการทหาร (พรชูลี อาชวอรุณ, 2546: 177 – 185)

4.4 มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล

แนวคิดในเรื่องมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ได้มีมาหลายครั้ง จนกระทั่งในการ สัมมนามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 3 เรื่องมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ที่สรวงคนิวาส เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2513 ที่ประชุมมีมติให้มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันให้เป็น มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล โดยมีความเป็นอิสระ และมีเสรีภาพทางวิชาการ อีกทั้งสามารถ สนองความต้องการของประเทศในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมส่งผลให้มีการจัดตั้งทบวง มหาวิทยาลัยของรัฐ ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 ลงวันที่ 29 กันยายน 2515 และ

กำหนดให้ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการศึกษาสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ต่อมา พ.ศ. 2520 ได้มีการยกฐานะทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐขึ้นเป็นทบวงอิสระ พร้อมเปลี่ยนชื่อ เป็นทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อขยายขอบเขตให้รับผิดชอบสถาบันอุดมศึกษาเอกชนด้วย (อนงค์ อนันตริยเวช, 2539: 220 – 221, สุทธศรี วงษ์สมาน, 2544: 326)

การเรียกร้องความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มนิสิตนักศึกษา ความต้องการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยของนักเรียนที่จบการศึกษามัธยมปลายและเทียบเท่ามหาวิทยาลัยที่มีอยู่ไม่เพียงพอ จึงเกิดมหาวิทยาลัยที่เป็นทางเลือกใหม่ ได้แก่ มหาวิทยาลัยในระบบราชการ กับมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ทั้งนี้มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลควรมีหลักการ (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2544: 326) ดังต่อไปนี้

(1) มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ไม่ใช่ส่วนราชการและไม่ใช่รัฐวิสาหกิจ โดยรัฐสนับสนุนด้านการเงินแก่มหาวิทยาลัย แต่ให้มหาวิทยาลัยมีอิสระในการบริหารจัดการ

(2) สภามหาวิทยาลัยจะเป็นผู้กำหนดระเบียบข้อบังคับ ในการบริหารการจัดการในเรื่องต่างๆ ทั้งการบริหารการเงิน บุคคล วิชาการ บริหารทั่วไปได้โดยอิสระ ภายใต้กรอบแห่งพระราชบัญญัติ ของมหาวิทยาลัยนั้นๆ การบริหารจัดการจะสิ้นสุดที่สภามหาวิทยาลัยเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นเรื่องที่จะเสนอคณะรัฐมนตรี จะต้องเสนอรัฐมนตรีว่าการฯ ให้ความรับผิดชอบ และนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป

(3) รัฐจัดสรรงบประมาณให้แก่มหาวิทยาลัยเป็นเงินอุดหนุนทั่วไป มหาวิทยาลัยสามารถใช้จ่ายเงินได้ตามระเบียบวิธีที่มหาวิทยาลัยกำหนดเอง โดยสภามหาวิทยาลัย และโดยเหตุที่เงินจัดสรรให้มหาวิทยาลัยเป็นเงินของรัฐ รัฐจึงมีอำนาจที่จะตรวจสอบการใช้จ่ายเงินโดยกำหนดให้มหาวิทยาลัยมีหน้าที่จัดทำบัญชีที่เหมาะสม และสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน มีอำนาจที่จะตรวจบัญชีการใช้จ่ายของมหาวิทยาลัยตามที่กฎหมายกำหนด

(4) มหาวิทยาลัยมีอำนาจในการออกระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ซึ่งรวมถึงการสรรหา เงื่อนไขในการรับและจ้าง การเลื่อนขั้น เลื่อนตำแหน่ง (มหาวิทยาลัยเป็นผู้พิจารณาการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ เช่น ศาสตราจารย์เอง) การให้ออก วินัย ตลอดจน ค่าตอบแทนต่างๆ ซึ่งรวมทั้งเงินเดือน สวัสดิการ และการจ่ายบำเหน็จเมื่อออกจากงาน บุคลากรของมหาวิทยาลัย มีสถานภาพเป็นพนักงานของมหาวิทยาลัย และอยู่ภายใต้ระเบียบว่าด้วยการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย (ยกเว้นกรณีมหาวิทยาลัยที่ปรับเปลี่ยนจากหน่วยงานราชการที่ พ.ร.บ. เปิดโอกาสให้คงความเป็นข้าราชการอยู่ได้)

(5) มหาวิทยาลัยเป็นผู้กำหนดระเบียบอื่นเกี่ยวกับการเงินและการพัสดุ โดยไม่ต้องยี่ระเบียบกระทรวงการคลัง เพื่อให้เหมาะสมกับภารกิจของมหาวิทยาลัย ตลอดจนมีสิทธิกู้ยืมเงินตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย รายได้ของมหาวิทยาลัยไม่ต้องนำส่งกระทรวงการคลัง ตามกฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง และกฎหมายว่าด้วยวิธีงบประมาณ และมหาวิทยาลัยถือกรรมสิทธิ์ ในที่ดินและทรัพย์สินได้

(6) ในด้านวิชาการ มหาวิทยาลัยเป็นผู้กำหนดหลักสูตรของมหาวิทยาลัยเอง ตลอดจนเป็นผู้จัดตั้ง หรือยกเลิกหน่วยงานต่างๆ ได้เอง โดยไม่ต้องขออนุมัติหน่วยงานราชการ อื่นๆ แต่ต้องเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาที่รัฐ / สถาบันวิชาชีพกำหนด

4.5 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายว่าด้วยการศึกษา แห่งชาติที่มีผลประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 โดยมีความมุ่งหมายและหลักการ คือ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในมาตรา 9 การจัดระบบโครงสร้างและ กระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายใน การปฏิบัติ (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากร ทางการศึกษา และการพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (5) ระดม ทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

ในปี พ.ศ. 2545 รัฐบาลมีนโยบายปฏิรูประบบราชการทั้งระบบและให้แยกภารกิจ เกี่ยวกับงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมไปจัดตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรมและมีผลประกาศใช้ เมื่อ 20 ธันวาคม 2545 (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542) และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545, 2546)

การปฏิรูปการศึกษาไทย

การปฏิรูปการศึกษาไทย กล่าวได้ว่ามีมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ปลายปี พ.ศ.2430 เป็นการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ และกระบวนการที่ต่อเนื่องกันเป็นเวลายาวนาน ต่อมาครั้งที่ 2 เป็นความพยายามเริ่มเมื่อกลางปี พ.ศ. 2517 แต่ปฏิรูปไม่ครบทั้งระบบ สำหรับครั้งที่สาม เริ่มเมื่อปลายปี พ.ศ. 2537 ได้มีการระดมความคิดและความร่วมมืออย่างกว้างขวางทั่วประเทศ จนมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ทั้งนี้โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 (สิปปนนท์ เกตุทัต, 2545: 3 – 4)

ดังนั้น การปฏิรูปการศึกษาครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ คือ การรวมศูนย์การศึกษาจากหลายๆ ส่วนของสังคม เข้าสู่โรงเรียนเป็นหลัก แต่ในการปฏิรูปการศึกษาครั้งที่ 2 ในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2542 เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางการศึกษาที่เคยอยู่กับโรงเรียนมาสู่สังคมที่กว้างขวางและหลากหลาย เป็นการพัฒนาที่ดีให้เป็นปัจจุบันและอนาคต (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2543: 9)

ดังนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงเป็นเอกสารที่รวมอุดมคติทั้งมวลทางการศึกษาจากปัจจุบันสู่อนาคต 3 ฐานะ คือ (วิจิตร ศรีสอาน, 2542: 16 – 17 อ้างในไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2543)

- 1) เป็นเสมือนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเพราะเป็นกฎหมายที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกำหนดให้ตราขึ้นในมาตรา 81 กำหนดให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ
- 2) เป็นกฎหมายแม่บท ที่ถือว่าเป็นธรรมนูญการศึกษาที่ใช้เป็นหลักในการจัดการศึกษาของประเทศไทย นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศไทยมีแต่แผนการศึกษาแห่งชาติซึ่งมีการปรับปรุงเป็นระยะๆ แต่ไม่ใช่กฎหมาย เป็นแต่เพียงเอกสารที่กำหนดแนวทาง
- 3) เป็นกฎหมายปฏิรูปการศึกษาวางหลักและแนวทางการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาไทย กล่าวได้ว่าเป็นการปฏิรูปทั้งระบบและครบกระบวนการ

จากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540 และจากข้อกำหนดใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะทำให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาไทยอีกครั้งหนึ่ง เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชาติ เพื่อตอบรับการท้าทายจากสากล เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้แข็งแกร่ง และเพื่อสร้างสังคมสันติสุข โดยมีสาระสำคัญของการปฏิรูปการศึกษานี้ อยู่ที่ประเด็นหลักต่อไปนี้ (เกษม วัฒนชัย, 2545: 7 – 8)

- (1) เน้นการให้การศึกษาแก่ปวงชน ทั้งเด็ก เยาวชน คนวัยทำงาน และผู้เกษียณงานแล้ว โดยเปลี่ยนรูปแบบการให้การศึกษาให้หลากหลาย และเหมาะสมกับผู้เรียน
- (2.) เพิ่มการศึกษาภาคบังคับจาก 6 ปี เป็น 9 ปี และให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี โดยผู้เรียนไม่เสียค่าธรรมเนียมการศึกษา เพื่อให้สามารถเข้าสู่อาชีวศึกษาและอุดมศึกษาได้สะดวกขึ้นและมากขึ้น
- (3) เน้นให้ทุกภาคมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นองค์กรของรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันต่างๆ เช่น สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ครอบครัวยุค ฯลฯ
- (4) มีระบบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา มีมาตรการที่หลากหลาย ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ คุณภาพครูอาจารย์ คุณภาพการบริหารจัดการ และคุณภาพด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
- (5) ปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษา โดยให้มีองค์คณะบุคคล รวมทั้งผู้แทนประชาชนร่วมกำหนดนโยบายทางการศึกษา และกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาลงไปที่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
- (6) ปฏิรูปการเรียนรู้โดยเน้นที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้
  - เรียนวิธีเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เรียนเป็น
  - เรียนแล้ว คิดเป็นทำเป็น
  - เรียนแล้ว คิดดีทำดี
  - เรียนแล้ว อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
  - เรียนแล้ว สามารถไปสู่จุดมุ่งหมายแห่งชีวิตได้

ในส่วนของ การอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้วางแนวทางดำเนินการปฏิรูปอุดมศึกษา ให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545 ข: 74 – 79)

- (1) ปฏิรูปด้านการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา ได้แก่
  - การปฏิรูปการเรียนรู้ หลักสูตร การเทียบโอนผลการเรียน การวัดและประเมินผล แหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต
- (2) ด้านมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่
  - จัดระบบและหลักเกณฑ์ เตรียมความพร้อมของสถาบัน
- (3) ด้านระบบบริหารและการจัดการอุดมศึกษา ได้แก่

จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทาง
เครือข่ายความร่วมมือ อุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

- (4) ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรอุดมศึกษา
- (5) จัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
- (6) เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

และกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรม การประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นับเป็นแรงผลักดันที่ทำให้ต้องมีการปฏิรูปการศึกษาและอุดมศึกษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542 ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางในการจัดทำนโยบายและวางแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำข้อเสนอแนวทางการปฏิรูปอุดมศึกษา 3 แนวทาง ได้แก่

(1) การปฏิรูประบบอุดมศึกษา ยึดหลักเอกภาพด้านนโยบายและความหลากหลายในการปฏิบัติ โดยมีองค์ระระดับประเทศทำหน้าที่กำหนดนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล ส่วนการจัดการศึกษาให้มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และมีจุดเน้นที่แตกต่างกันตามความพร้อมความชำนาญแต่ละสถาบัน

(2) การปฏิรูปโครงสร้างการบริหารอุดมศึกษา ยึดหลักเอกภาพด้านนโยบาย มาตรฐานการกระจายอำนาจ การบริหารและจัดการ ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป ไปสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยให้สถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญามีความอิสระคล่องตัว ในการดำเนินงาน มีเสรีภาพทางวิชาการ เพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการ

(3) การปฏิรูปการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษา ประเด็นหลัก ได้แก่ พันธกิจ ภารกิจของอุดมศึกษา การบริหารและการจัดการ การบริหารวิชาการ และการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยต้องเป็นแหล่งองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งจะได้จากการค้นคว้าวิจัยในมหาวิทยาลัย ควรมีองค์การทางวิชาการ และองค์กรเพื่อการวิจัย

การประกันคุณภาพการศึกษา

การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพให้ยึดหลักการให้เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) และควรมีอิสระในการกำหนดแนวทางในการบริหารและดำเนินการของ

สถาบัน (Institutional Autonomy) เพื่อความมีคุณภาพภายในสถาบันอย่างเต็มที่ แต่ทั้งนี้ สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพร้อมที่จะรับการตรวจสอบจากภายนอก

ระบบประกันคุณภาพที่มหาวิทยาลัยกำหนดขึ้นต้องเป็นไปตามหลักการ “หากสถาบันอุดมศึกษา สามารถควบคุมองค์ประกอบต่างๆ ที่ใช้ในการผลิตบัณฑิตให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพพร้อมทั้งมีระบบของการตรวจสอบและประเมินจากภายนอกแล้ว คุณภาพของบัณฑิตก็จะดีด้วย” (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2541 ก: 3)

4.6 อุดมศึกษาไทยที่เปลี่ยนไป

4.6.1 กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization)

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นการถ่ายทอดความรู้ถึงกันทั่วโลกแบบไร้พรมแดน ไม่มีกำแพงมาขวางกั้น* หลักการสำคัญคือ เทคโนโลยี (Technology) ทำให้กระแสของนานาชาติเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง และรวดเร็ว ความเป็นไอที (IT) และไอซีที (ICT) ส่งผลให้เกิดมหาวิทยาลัยเสมือน (Virtual University) ห้องสมุดเสมือน (Virtual Library) ห้องเรียนเสมือน (Virtual Classroom) การศึกษาเช่นเดียวกันกลายเป็นอุดมศึกษาไร้พรมแดน การเรียนการสอนสามารถถึงกันหมด เป็น E-Learning (Electronic Learning) สิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและความคิดของมนุษย์เป็นอย่างมาก (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2546: 16 – 19)

ดังนั้นกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้โลกแคบ ประเทศต่างๆ จะต้องมีการพึ่งพากันมากขึ้น เกิดติดตาสากลด้านการเมืองระหว่างประเทศ ด้านเศรษฐกิจ ด้านค่านิยม โดยเฉพาะเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ประชาธิปไตย การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เกิดความร่วมมือและการแข่งขันสูง จำเป็นที่จะต้องสร้างปัจจัยอันเป็นข้อได้เปรียบในการแข่งขัน และการจัดการพร้อมย้าทิศทางการพัฒนาอุดมศึกษาไทยใน 10 ปีข้างหน้า จะต้องเตรียมการทั้งเชิงรับสู่ศตวรรษที่ 21 สู่ยุคโลกาภิวัตน์ และสังคมข่าวสาร สร้างปัจจัยของการแข่งขันทั้งปริมาณและคุณภาพ กำลังคน เทคโนโลยี โดยการพัฒนาคุณภาพประชากรและกำลังคน เทคโนโลยีสารสนเทศที่เหมาะสม สร้างความเป็นพลเมืองและพลโลก รวมทั้งการพัฒนาทรัพยากรปัญญา (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2540)

* แนวคิด Globalization จริงๆ เริ่มเมื่อกำแพงเบอร์ลินถูกพังทลายลงเพราะแต่เดิมไม่อาจผ่านกำแพงไปได้ เพราะเหตุว่าติดความเป็นชาติคอมมิวนิสต์ เมื่อค่ายคอมมิวนิสต์พังลง การสื่อสารทั้งหลายก็ถึงกันหมด (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2546: 16)

ในปัจจุบันอุดมศึกษาไทยได้ขยายตัวจากการศึกษาเฉพาะกลุ่ม หรือ Elite Education ไปสู่ระดับใกล้การศึกษาของมวลชนหรือ Mass education คือใกล้ระดับ 15 % ของประชากรที่อยู่ในวัยเรียนและยังอยู่ห่างไกลที่จะไปถึงขั้นการศึกษาของปวงชน หรือ Universal Education หลักการอุดมศึกษาไทยที่ต่างมุ่งในความเป็นเลิศทางวิชาการ (Academic Excellent) ความมีเสรีภาพในทางวิชาการ (Academic Freedom) การบริหารงานอิสระ (Academic Autonomy) และ ความทัดเทียมในโอกาสการศึกษา (Equal Opportunity) ขณะเดียวกัน อุดมศึกษาก็มักจะมุ่งในการผลิตบัณฑิตตามความต้องการกำลังคน (Man Power Demand) ความต้องการทางเศรษฐกิจ หรือ ตลาดแรงงาน (Market Demand) และความต้องการของสังคม (Social Demand) ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่สภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนี้ ประกอบกับความต้องการของสังคมไทยที่จะต้องปรับเปลี่ยนให้มีความพร้อมในการที่จะแข่งขันในเวทีเศรษฐกิจของโลกซึ่งล้าแล้วแต่มีปัญหาทำลายอุดมศึกษาไทย อุดมศึกษาไทยจึงไม่สามารถที่จะอยู่นิ่งเฉยต่อไปได้ จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนบทบาทไปตามกระแสผลักดัน ได้แก่

4.6.2 อุดมศึกษาสู่ความทันสมัย (Modernization)

อุดมศึกษาไทยจะต้องมีความทันสมัยเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ

- สถาบันอุดมศึกษาจะต้องเป็นคลังแห่งความรู้ทันสมัยทั้ง ทรัพยากรเทคโนโลยีข่าวสารที่ให้ความรู้ทันสมัย
- สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปฏิรูปการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนได้ความรู้ที่ทันต่อเหตุการณ์
- สถาบันอุดมศึกษาจะต้องพัฒนาองค์ความรู้ตลอดเวลา มีการใช้ความรู้ทันสมัย เพื่อให้ทันต่อการแก้ปัญหาต่างๆ

4.6.3 อุดมศึกษาเปิดเสรี (Liberalization)

อุดมศึกษาไทยจะต้องเปิดเสรี ไม่ใช่กลุ่มคนใดกลุ่มหนึ่ง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นเจ้าของหรือผูกขาดการศึกษานั้นอีกต่อไป จะต้องเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันในด้านคุณภาพและเพิ่มปริมาณ ประกอบด้วย อุดมศึกษาที่มีการแข่งขันโดยเสรีทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมี

- อิสระในการบริหารและจัดการ

- มีการระดมทุนและทรัพยากรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า

- มีการประเมินและประกันคุณภาพทางการศึกษาโดยเสมอภาค โดยมุ่งเน้นในการแข่งขันกันในด้านประสิทธิภาพ คุณภาพ และมาตรฐาน

4.6.4 อุดมศึกษาสู่ปวงชน (Popularization)

อุดมศึกษาไทยจะต้องเข้าสู่มวลชนได้ทุกระดับตามความต้องการ และมี ความหลากหลายไม่เหมือนกัน ประกอบด้วย

- ความหลากหลาย เหมาะสมแก่บุคคลและชุมชน สภาพแวดล้อม หลากหลายแตกต่างกันในแต่ละที่แต่ละแห่งซึ่งไม่เหมือนกัน
- ความเสมอภาค ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาและสามารถสนองตอบได้ทุก เวลาทุกสถานที่
- เป็นอุดมศึกษาที่สามารถเรียนต่อเนื่องกันได้ และสามารถศึกษาได้ตลอด ชีวิตโดยไม่จำกัดคุณวุฒิและวัยวุฒิ
- อุดมศึกษาอันเหมาะสมกับสังคม วัฒนธรรมไทย เป็นการศึกษาเพื่อชีวิต และสังคม

4.6.5 อุดมศึกษาสู่สากล (Internationalization)

อุดมศึกษาที่พัฒนาสู่นานาชาติ ดูดซับความรู้จากนานาชาติ ถ่ายทอดความรู้ และแข่งขันกับนานาชาติได้ ประกอบด้วย

- มีความสัมพันธ์ระดับนานาชาติ
- สามารถดูดซับความรู้ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจากนานาชาติเข้าสู่ คลังแห่งความรู้
- สร้างสรรค์ความกลมกลืนหรือดุลยภาพระหว่างสังคมวัฒนธรรมไทย หรือความเป็นไทยและความเป็นสากล สัมพันธ์กับชนชาติอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันได้โดยสันติใน ประชาคมโลก

4.6.6 ธุรกิจการศึกษานานาชาติ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายการศึกษาที่สำคัญยิ่ง ได้มุ่งให้ทุกส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับ

สภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เพราะการจัดการศึกษาจะต้องมีหลายรูปแบบเพื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตามจากแนวนโยบายของรัฐที่ต้องการให้มหาวิทยาลัยของรัฐ ออกนอกระบบเพื่อให้มีความอิสระในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัวและมีเสรีภาพของวิชาการ ทั้งนี้มหาวิทยาลัย จะต้องพึ่งพาตนเองมากขึ้น เมื่อออกนอกระบบ ในขณะเดียวกัน การขยายตัวของธุรกิจระหว่างประเทศด้านการศึกษาและการฝึกอบรม เกิดจากสนธิสัญญาการค้า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และความร่วมมือพหุภาคีของประเทศต่างๆ ในด้านความเป็น นานาชาติของการอุดมศึกษา ในระดับประเทศต้องมีการปรับปรุงหรือปฏิรูปการศึกษาของตนให้ ก้าวหน้า ทันสมัย จัดให้มีสำนักงานมาตรฐานคุณภาพการศึกษา เพื่อดำเนินการปรับปรุง การศึกษาภายในประเทศให้ได้มาตรฐานก่อนนำเสนอกลุ่มเป้าหมาย สำหรับในระดับมหาวิทยาลัย ต้องปฏิรูปการศึกษาของตนให้มีความเป็นสากล มีหลักสูตรหลากหลาย สร้างความแข็งแกร่งใน สาขาที่ตนมี การพัฒนาบุคลากร ครู อาจารย์ ให้มีความรู้ความสามารถยิ่งขึ้น ปัจจุบันการศึกษา ของไทย ได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(ส.ม.ศ.) ทบวงมหาวิทยาลัยมีนโยบายสนับสนุนการดำเนินงานต่างๆ สู่ความเป็นสากลของการอุดมศึกษา ไทย ซึ่งรัฐควรกำหนดให้เป็นภารกิจหลักของกระทรวงศึกษาธิการ ในการส่งเสริมการลงทุนทาง การศึกษา ให้สอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์ สร้างความเป็นนานาชาติ และส่งออกบริการด้าน การศึกษา (สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 ก: 1, 65 – 66)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งที่พูดกันในยุคนี้ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนตาม อัจฉริยะ ไม่ได้หมายความว่า ต้องเรียนรู้จากวิชาที่เรียนเท่านั้น แล้วถึงจะเกิดความรู้ การเรียนรู้ นอกวิชาที่เรียน แล้วนำมาเชื่อมโยงสู่วิชาที่เรียนได้นั้นคือความรู้ โลกสมัยใหม่เป็นโลกที่ขอบเขต ของวิชาไม่ชัดเจน เพราะเกิดความเชื่อมโยงจากวิชาหนึ่งไปสู่วิชาหนึ่ง แล้วเกิดวิชาใหม่ขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนของขอบเขตของเส้นเขตแดนของวิชาต่อวิชา ดังนั้น การเรียนรู้ตาม อัจฉริยะ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา จึงเป็นหัวใจของความสำเร็จของคนที่ยอดเยี่ยมมา เรียนจนได้ปริญญาเอก การเรียนรู้วันนี้ คือ การเรียนรู้เพื่ออนาคตที่จะต้องพัฒนาตัวเองได้ง่ายขึ้น เหมือนกับคนยืนอยู่บนที่สูง จะมองเห็นภูเขาชัดเจนกว่าคนที่มองอยู่ข้างล่าง นั่นคือ สิ่งที่ได้เปรียบ แต่ไม่ได้หมายความว่า จะต้องอยู่แค่นั้นตลอดเวลา เพราะคนรุ่นใหม่หนึ่งเฮลิคอปเตอร์ไปดูภูเขา ดังนั้น คนต้องพัฒนาตัวเองตลอดเวลา (ทักษิณ ชินวัตร, 2546: 57 – 58)

4.7 แนวโน้มความรู้ในทศวรรษหน้า

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (2542: 94 – 99) ทรงปาฐกถาไว้ว่า แนวโน้มความรู้ในทศวรรษหน้า ประการแรก **ความรู้สากล** คือความรู้ที่จะสามารถเปรียบเทียบกันได้ทั้งโลก ประการที่สอง **ความรู้เป็นมาตรฐานระดับประเทศ** ที่จะกำหนดว่าคนไทยควรต้องรู้อะไร ประการที่สาม **ความรู้ท้องถิ่น** ที่ทำให้รู้ความเป็นมาและศักยภาพของท้องถิ่น ที่สำคัญคือ จะต้องสามารถโยงความรู้ทั้งสามระดับนี้ให้เข้ากันได้

...ทศวรรษหน้าแนวโน้มการศึกษาหาความรู้จะเป็นอย่างไรก็ตาม จะขออนุญาตยืนยันหลักการเก่าแก่ที่ ปู่ ย่า ตา ยาย เชื่อกันมา หลักเก่าๆ ที่คนซึ่งอายุมากหน่อยจะเคยได้ยิน ส่วนคนสมัยใหม่อาจไม่เคยได้ยินแล้ว คือ **สุ จิ ปุ ลิ** และการแบ่งการศึกษาที่สมดุลเป็น **พุทธศึกษา จริยศึกษา พลศึกษา และหัตถศึกษา** ที่สามารถปรับใช้ได้อย่างสอดคล้องกลมกลืนกับทุกกาลสมัย

สุ คือ **สุขุมยปัญญา** หรือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฟัง การฟังคือการรับสารหรือสาระทั้งปวง รวมทั้งการได้รู้ ได้เห็น และการอ่านหนังสือ ที่จริงหนังสือน่าจะเป็นสื่อหลักสื่อหนึ่งให้ความรู้ความบันเทิง ปัจจุบันนี้มีสื่ออื่นๆ อีก เช่น โทรทัศน์ Computer on Line ซึ่งเป็นการสื่อสาร 2 ทาง CD-ROM หรือ CAI (Computer Aided Instruction หรือคอมพิวเตอร์ช่วยสอน) ตอนนี้มีมากขึ้น แต่สื่อพวกนี้ราคาค่อนข้างแพง บางแห่งใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดี แต่บางแห่งมีไว้ก็ยังไม่ได้อะไรอย่างมีประสิทธิภาพ

จิ คือ **จินตมยปัญญา** คือ ปัญญาที่เกิดจากการคิด เป็นการหัดใช้เหตุผลวิเคราะห์เพื่อให้มีปัญญาแหลมคมและเพิ่มพูนมากขึ้น การใช้ จิ นี้จะช่วยให้เกิดจินตนาการและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ รวมทั้งสิ่งที่ยังดงามมีศิลปะด้วย

ปุ คือ **ปุจฉา** แปลว่า ถาม ความปรารถนาหาคำตอบเพิ่มเติมให้ปัญญางอกเงยยิ่งขึ้น

ลิ คือ **ลิขิต** หรือจดบันทึก จด ก็ขยายออกมาใช้ในความหมายของการพิมพ์ด้วยการทำฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ (Computer Database) ถือเป็นการ ลิ มีแนวโน้มว่าความรู้ต่างๆ ที่คนเดียวทำไม่ได้ ต้องใช้เวลาหลายชั่วโมง หรือหลายคนช่วยกันทำ

การศึกษาทั้ง 4 แขนงนั้นเป็นเรื่องที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในทุกด้าน การพัฒนาการศึกษา เป็นวิธีการสร้างทรัพยากรที่มีคุณภาพแก่ประเทศ

พุทธศึกษา หมายถึง การศึกษาเนื้อหาความรู้วิชาการที่มีหลายสาขาวิชา แต่ละสาขาวิชามีวิธีการ สุ จิ ปุ ลิ ต่างๆ “มีความรู้รู้กระจ่างแม้อย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญเกิดจะเกิดผล” ความรู้ปัจจุบัน ต้องมีความรู้รอบตัว สมัยคริสต์ศตวรรษที่ 14 – 16 ซึ่งผ่านมาหลายร้อยปีแล้วนั้น คนเป็นทั้งกวี จิตรกร นักวิทยาศาสตร์ ครบทุกอย่าง จึงจะถือว่าเป็นคนมีการศึกษา จึง

แนะนำว่าให้รู้จักหรือรู้จักเสียอย่างหนึ่ง แล้วรู้พอสมควรหรือรู้รอบอีกหลายๆ อย่าง ต้องสามารถโยงความรู้เข้าด้วยกัน หรือหาว่าความรู้นั้นอยู่ที่ไหน แล้วดึงมาประยุกต์ใช้ประโยชน์ได้

จริยศึกษา คือ การสอนให้มีคุณธรรม การปลูกฝังคุณธรรมในชีวิตประจำวัน คุณธรรมที่ควรฝึกอบรมให้มีในตนคือ การรู้จักถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน เอื้อเฟื้อกันตามวาระอันควร มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ มีระเบียบวินัย มีสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม แต่จริยศึกษาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ครูต้องปฏิบัติเป็นแบบอย่างก่อน จึงจะช่วยให้การปลูกฝังจริยศึกษาประสบผลสัมฤทธิ์ที่ดีได้

พลศึกษา รวมถึงสุขศึกษา สุขากีฬาสport ความสะอาด การกินที่ถูกต้องตามสุขบัญญัติเป็นการเสริมสร้างร่างกายให้แข็งแรงด้วยการออกกำลังกายให้เหมาะสมกับสภาพร่างกาย นอกจากจะดูแลทางกายแล้ว ต้องดูแลทางจิตใจด้วย กายกับจิตต้องพัฒนาคู่กันไป

หัตถศึกษา คือ ความสามารถใช้มือประดิษฐ์งานหัตถกรรมได้ ความสัมพันธ์ระหว่างสมองกับมือจะดี หัตถศึกษาพื้นฐาน เช่น งานช่างไม้ เย็บผ้า ไฟฟ้า ช่างกล ล้วนสำคัญต่อชีวิตประจำวัน หัตถศึกษาช่วยให้ผู้เรียนมีใจรักศิลปะ มีความเอื้อเฟื้อ มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีต่องาน คุณค่าของงานโดยไม่รังเกียจว่าเป็นงานหนักหรืองานเบา หัตถศึกษาเป็นเครื่องนำก่อนแล้วจึงสานต่อเป็นงานด้านอื่นๆ

ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถาบันที่สร้างและอบรมครูจะต้องคำนึงว่า ครูจะต้องมีทั้งความรู้เนื้อหาที่แม่นยำ ถูกต้อง ทันสมัย และมีวิธีการสอนที่น่าสนใจ ชวนให้ติดตาม รวมทั้งต้องมีคุณธรรมที่ครูพึงมีต่อนักเรียน เช่น ความเมตตากรุณา ความเอื้ออาทร ความเอาใจใส่ในการสอน ความอดทน เป็นต้น ให้สมกับที่ถือกันว่า ครูบาอาจารย์เป็นที่สอง รองจากบิดามารดา (เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ, 2542: 107)

กล่าวโดยสรุป การอุดมศึกษาในยุคนี้ กล่าวได้ว่า เป็นยุคแห่งความมั่นคง (Solidarity) มีมหาวิทยาลัยหลายประเภท และเป็นที่ยอมรับในระดับสากล

ตอนที่ 2 การประมวลข้อความรู้หลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

ในการประมวลข้อความรู้หลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ จำแนกตามกรอบการวิจัยเป็น 4 ด้าน คือ

1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา
3. ด้านหลักสูตรและการสอน

4. ด้านนิสิตนักศึกษา

โดยแต่ละด้านได้ลำดับตามยุคสมัยรัตนโกสินทร์ เป็น 4 ยุค ได้แก่

1. รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325 – 2394)
2. รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394 – 2453)
3. รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6 – รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453 – 2489)
4. รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489 – ปัจจุบัน)

ดังมีข้อค้นพบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ จำนวนทั้งสิ้น 622 หลักการปรากฏดังนี้ (ดูความหมายของรหัสที่ใช้ในภาคผนวกที่ ค)

1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา

สามารถประมวลตามกรอบการวิจัยเป็น 3 หัวข้อ คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความเป็นอิสระในการบริหาร และเสรีภาพทางวิชาการ โดยมีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

1.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการความเป็นเลิศทางวิชาการ จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. *ความมีชื่อเสียงของอาจารย์ เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์ (1/31 – 562)*
2. *การถ่ายทอดวิชาความรู้ ที่ถูกต้องแก่ศิษย์ (1/59 – 580)*
3. *การเลื่อนฐานะทางสังคม ต้องอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านเป็นพระเปรียญ (1/7 – 566)*
4. *การเลื่อนฐานะทางสังคม ต้องมีความรู้ทางอักษรวิธี (1/50 – 597)*

ความเป็นเลิศทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ความมีชื่อเสียงของอาจารย์ถือเป็นเรื่องสำคัญ เพราะอาจารย์คือแหล่งความรู้ การศึกษายังไม่ได้เป็นระบบเป็นแต่การศึกษาที่สืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยาและกรุงธนบุรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์ในฐานะผู้สั่งสอนอักษรวิธีให้แก่กุลบุตรจะมีความรู้ความชำนาญทั้งภาษาไทยและภาษาบาลี โดยผ่านการสอบจากราชบัณฑิตหรืออาจารย์ผู้บอกหนังสืออย่างกวัดข้นเพราะการสอบผ่านเป็นพระเปรียญจะได้รับการเลื่อนขั้นทางสังคม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการความเป็นเลิศทางวิชาการ

จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. จุดเปลี่ยนความรู้ทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ สู่ความรู้วิทยาศาสตร์ โดยการใช้หลักเหตุและผล การศึกษาค้นคว้า และการทดลอง แทนความเชื่อและไสยศาสตร์ (2/72 – 638)
2. การคิดค้นความรู้ใหม่ นำไปสู่การปฏิบัติได้ตามสภาพเป็นจริงของสังคม (2/91 – 639)

ความเป็นเลิศทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สองตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองพระองค์ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีของนักการศึกษา ทรงเป็นผู้นำจุดเปลี่ยนความรู้ทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ สู่ความรู้วิทยาศาสตร์ โดยการใช้หลักเหตุและผล การศึกษาค้นคว้าและการทดลอง แทนความเชื่อและไสยศาสตร์ อีกทั้ง การคิดค้นความรู้ใหม่ นำไปสู่การปฏิบัติได้ตามสภาพเป็นจริงของสังคมในขณะนั้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการความเป็นเลิศทางวิชาการ

จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

มหาวิทยาลัย ต้องมีอิสระในการศึกษาค้นคว้า โดยได้รับความคุ้มครองจากภาครัฐ เพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (3/182 – 624)

ความเป็นเลิศทางวิชาการในรัตนโกสินทร์ยุคที่สามที่ปรากฏเด่นชัดในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยวิกรมพระบรมราชชนก ทรงพระดำริว่า รัฐบาลต้องให้กรรมสิทธิพิเศษแก่มหาวิทยาลัยในการค้นคว้าหาความจริงทั้งทางธรรมและทางวิทยาศาสตร์โดยมีรัฐให้การคุ้มครอง ขณะเดียวกันมหาวิทยาลัยต้องนำความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการความเป็นเลิศทางวิชาการ

จำนวน 13 หลักการ ได้แก่

1. ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ต้องนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (4/222 – 677)

2. ความเป็นเลิศทางวิชาการ ต้องสามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้างการรับและการถ่ายทอดลงสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคลากรและสังคม (4/92 – 476)
3. การวิจัย เป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาอุดมศึกษาให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้วยการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสความเปลี่ยนแปลง หรือการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสังคม (4/40 – 53)
4. การศึกษาค้นคว้าวิจัยแบบลุ่มลึกในศาสตร์สาขาเดียว ต้องมีความสมบูรณ์ที่สุด อันนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (4/93 – 477)
5. การสร้างความรู้ใหม่ๆ ในสาขาวิชา ต้องมีการสร้างองค์ความรู้ใหม่ (4/89 – 555)
6. ดัชนีชี้วัดความเป็นเลิศทางวิชาการ ประกอบด้วยคุณภาพของอาจารย์ การสอนการวิจัย วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพนิสิตนักศึกษา (4/94 – 478)
7. จุดมุ่งหมายหลักของมหาวิทยาลัย ต้องชัดเจนและสามารถปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการของแต่ละมหาวิทยาลัย (4/90 – 474)
8. การบริหารจัดการองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ต้องเชื่อมโยงกัน เป็นการสร้างทุนทางปัญญาของประเทศ (4/103 – 487)
9. ความเป็นเลิศทางวิชาการ ต้องตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา และจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม (4/84 – 469)
10. สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเลิศทางวิชาการ นอกจากความรู้ในการใช้เทคโนโลยีแล้ว ต้องเป็นความรู้สู่การสร้างเทคโนโลยีของตนเองได้ด้วย (4/85 – 470)
11. โยนิโสมนสิการ เป็นแนวทางการคิดอย่างลุ่มลึกในองค์รวมที่สัมพันธ์กับชีวิตสังคม วัฒนธรรมในเชิงความรู้ของไทย (4/220 – 675)
12. อุดมศึกษาในอนาคต ต้องมีลักษณะที่เป็นระบบเปิดและสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น มีระบบบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพมีอิสระในการบริหารเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (4/104 – 488)
13. การแข่งขัน ต้องนำไปสู่ความเป็นเลิศ (4/86 – 471)

ความเป็นเลิศทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ กล่าวได้ว่าเป็นยุคของความ เป็นสากลของอุดมศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ

- ความเป็นผู้นำทางวิชาการ

ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ภารกิจสถาบันอุดมศึกษาในการสร้างวิชาความรู้ สร้างหลักสูตร การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ที่ได้จากการสร้าง การรับและการถ่ายทอดลงสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคลากรและสังคม

- การวิจัยเป็นภารกิจหลัก

การวิจัยเป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาอุดมศึกษาให้มี ความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้วยการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทัน กระแสความเปลี่ยนแปลง หรือการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสังคม ซึ่งการศึกษา ค้นคว้าวิจัยแบบดั้งเดิมในศาสตร์สาขาเดียว เพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างความรู้ ใหม่ๆ ในสาขาวิชานั้น อันนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

- จุดมุ่งหมายหลักของมหาวิทยาลัยชัดเจน

จุดมุ่งหมายหลักของมหาวิทยาลัยควรชัดเจนและสามารถปรับเปลี่ยนไปสู่ ความเป็นเลิศทางวิชาการ โดยตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชาและ จิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม

- องค์ความรู้ของมหาวิทยาลัย

การสร้างทุนทางปัญญาของประเทศเป็นการบริหารจัดการองค์ความรู้ของ มหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เชื่อมโยงกัน ด้วยการนำเทคโนโลยีแล้วต้องเป็น ความรู้ นำสู่การสร้างเทคโนโลยีของตนเองได้ด้วย ทั้งนี้ชาวมหาวิทยาลัยต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ การคิดอย่างใคร่ครวญที่ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทย

- อุดมศึกษาในอนาคต

อุดมศึกษาในอนาคตควรมีลักษณะที่เป็นระบบเปิดและสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น มีระบบบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพมี อิศระในการบริหาร มีการแข่งขัน มีดัชนีชี้วัดความเป็นเลิศทางวิชาการที่ประกอบด้วย คุณภาพ อาจารย์ การสอน การวิจัย วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนคุณภาพนิสิตนักศึกษา

กล่าวโดยสรุป ความเป็นผู้นำทางวิชาการและชื่อเสียงของอาจารย์ ต้องตั้งอยู่บน ฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชาและจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม การศึกษา ค้นคว้าวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้รับความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในศาสตร์นั้นๆ ด้วย

การคิดอย่างใคร่ครวญ ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทย เป็นสำคัญ

1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการความเป็นอิสระในการบริหาร จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การอุดมศึกษา ต้องกระจายไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่น (1/14 – 490)
2. การจัดการศึกษาด้านวิชาชีพโดยการถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล (1/48 – 595)

ความเป็นอิสระในการบริหาร ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การอุดมศึกษา กระจายไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่น โดยเป็นการถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล ตามสำนักของฆราวาส หรือ ตามวัดของพระภิกษุที่มีอยู่ทั่วไป เป็นการเปิดโอกาสให้กับคนได้มาก สามารถตอบสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ได้มากพอสมควร (แต่อยู่ในวงจำกัดเฉพาะใน ตระกูล) สำหรับกุลบุตรของชนชั้นปกครองสามารถศึกษาในราชสำนัก

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการความเป็นอิสระในการบริหาร จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การบริหารการศึกษา ต้องจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจโดยให้แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเองมีการตั้งหลักสูตรและสอบความรู้ เฉพาะแต่ละท้องถิ่น (Local Education) (2/60 – 372)
2. การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นอิสระจากกระทรวงต่างๆ (2/96 – 644)

ความเป็นอิสระในการบริหาร ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงเน้นให้มีการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจโดยให้แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเอง มีการตั้งหลักสูตรและสอบความรู้เฉพาะแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งการจัดตั้งสถานศึกษา เกิดจากความร่วมมือของประชาชน ข้าราชการและพระภิกษุ กระทรวงศึกษาธิการเพียงควบคุมดูแลมาตรฐานการศึกษาเท่านั้น ทรงชี้ให้เห็นถึงการจัดการศึกษา ต้องเป็นไปตามสภาพแวดล้อม ภาษาท้องถิ่นที่แตกต่างกัน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณทิพพร ทรงเน้นในเรื่องการบริหารงาน สถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นอิสระจากกระทรวง เพื่อการปกครองตนเองจะได้มีอิสระในการบริหารจัดการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการความเป็นอิสระในการบริหาร จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การบริหารการศึกษา ต้องจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจโดยให้แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเอง มีการตั้งหลักสูตรและสอบความรู้ เฉพาะแต่ละท้องถิ่น (Local Education) (3/173 – 609)
2. มหาวิทยาลัย ต้องมีอิสระในการปกครองตนเอง โดยมีสภากรรมการ มหาวิทยาลัยทำหน้าที่บริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนคณาจารย์ของ คณะวิชาต่างๆ ตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากนิสิตปัจจุบันและนิสิตเก่า (3/63 – 190)
3. มหาวิทยาลัย ต้องมีความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง (3/64 – 195)
4. สถาบันอุดมศึกษา ต้องมีพระราชบัญญัติเฉพาะของสถาบัน เพื่อความอิสระในการบริหารจัดการ (3/183 – 684)

ความเป็นอิสระในการบริหารในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ในช่วงยุคต้นรัชกาล พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังคงมีการสืบเนื่องแนวนโยบายการบริหารการศึกษาแบบกระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเอง จนกระทั่งมีการสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลังจากนั้นมา 12 ปี ได้มีบันทึกพระดำรินในสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ถึงเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย ในส่วนของการบริหารจัดการ มหาวิทยาลัยต้องมีอิสระในการปกครองตนเอง โดยมีสภากรรมการมหาวิทยาลัยทำหน้าที่บริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนคณาจารย์ของคณะวิชาต่างๆ ตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากนิสิตปัจจุบันและนิสิตเก่า ความเป็นอิสระในการบริหาร โดยการให้มหาวิทยาลัยมีอิสระและสมบูรณ์ในการปกครองตนเอง ทั้งนี้โดยที่สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งจะมีพระราชบัญญัติเฉพาะของตนเพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการความเป็นอิสระในการบริหาร จำนวน 7 หลักการ ได้แก่

1. รัฐ ต้องจัดสรรงบประมาณให้มหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ (4/105 – 490)

2. สถาบันอุดมศึกษา ต้องมีความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณที่ได้รับ (4/106 – 491)
3. มหาวิทยาลัย ต้องมีอำนาจอิสระในการบริหารงานทั่วไปที่เป็นเรื่องภายในมหาวิทยาลัย และสามารถใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัยเอง (4/125 – 666)
4. มหาวิทยาลัย ต้องมีอิสระในการปกครองตนเอง ด้านงานบุคคล การเงิน การบริหารงานวิชาการและบริหารงานทั่วไป เพื่อให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการ (4/226 – 681)
5. ความมีอิสระในการบริหารและจัดการ ต้องทำให้การดำเนินงานมีความคล่องตัว ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ (4/8 – 63)
6. ความเป็นอิสระในการบริหารอุดมศึกษา ต้องมีระบบอุดมศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีความสมดุลทั้งคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเสมอภาค ตลอดจนการกระจายอำนาจ (4/31 – 68)
7. การพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ต้องสร้างกลไกระบบการประเมินผลงานด้านต่างๆ อาทิ ผลงานวิชาการ การเรียนการสอน ระบบบริหารงานบุคคล ระบบบริหารการเงินและงบประมาณ ตลอดจนการสื่อสารทำความเข้าใจอันดีแก่อาจารย์และบุคลากร (4/74 – 71)

ความเป็นอิสระในการบริหาร ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- รัฐจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ

รัฐมีหน้าที่ต้องจัดสรรงบประมาณให้มหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ และให้มหาวิทยาลัยมีความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณที่ได้รับ มีอำนาจอิสระในการบริหารงานทั่วไปที่เป็นเรื่องภายในมหาวิทยาลัยและสามารถใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัยเองโดยอิสระ

- การปกครองตนเอง

สถาบันอุดมศึกษาสามารถปกครองตนเองด้านงานบุคคล การเงิน บริหารงานวิชาการ และบริหารงานทั่วไป เพื่อให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความเป็นอิสระในการบริหารอุดมศึกษา ควรมีระบบอุดมศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีความสมดุลทั้งคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเสมอภาค ตลอดจนการกระจายอำนาจ

- มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล

ความเป็นอิสระของมหาวิทยาลัยจากระบบราชการที่มีการกล่าวถึงอย่างมาก จะมีความชัดเจนในยุคนี้ แต่ทั้งนี้ การพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาลต้องสร้างกลไกระบบการประเมินผลงานด้านต่างๆ อาทิ ผลงานวิชาการ การเรียนการสอน ระบบบริหารงานบุคคล ระบบบริหารการเงินและงบประมาณ ตลอดจนการสื่อสารทำความเข้าใจอันดีแก่อาจารย์และบุคลากร

กล่าวโดยสรุป ความเป็นอิสระในการบริหารในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งถึงปัจจุบัน รัฐบาลให้อำนาจจัดการศึกษาตามความพร้อม ความจำเป็นของท้องถิ่น การปกครองตนเองตามพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยต้องมีอิสระในการบริหารและการปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ ทั้งด้านบุคคล การเงิน การบริหารวิชาการ และการบริหารงานทั่วไป โดยมีระบบอุดมศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีความสมดุลทั้งคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และการกระจายอำนาจ ในการพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล

1.3 เสรีภาพทางวิชาการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการเสรีภาพทางวิชาการ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การให้เสรีภาพในการเลือกศึกษาเล่าเรียนของประชาชน (1/57 – 604)
2. การเผยแพร่วิทยาการตะวันตก โดยปราศจากการขัดขวางจากผู้มีอำนาจ (1/58 – 600)
3. ความอิสระในการรับวิทยาการตะวันตก ต้องพิจารณาคัดเลือก โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับเป็นสำคัญ (1/4 – 391)

เสรีภาพทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ผู้มีอำนาจให้เสรีภาพในการศึกษาของประชาชนโดยไม่ได้เข้าไปมีบทบาทแต่ประการใด ปล่อยให้การศึกษาเป็นเรื่องที่ราษฎรต้องขวนขวายเรียนเอง ถึงแม้ตอนปลายยุควิทยาการตะวันตกแผ่เข้ามา ก็มิได้มีการขัดขวางด้วยผู้มีอำนาจได้เห็นความสำคัญและความจำเป็นในวิทยาการตะวันตก อย่างไรก็ตาม ความอิสระในการรับวิทยาการตะวันตกให้พิจารณาคัดเลือก โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับเป็นที่ตั้งไว้ด้วย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการเสรีภาพทางวิชาการ จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

เสรีภาพในการศึกษาค้นคว้าความรู้ดั้งเดิมและความรู้สากล นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ (2/95 – 643)

เสรีภาพทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง พระมหากษัตริย์ไทยทั้งสองพระองค์ในยุคนี้ ทรงเป็นนักการศึกษาที่รอบรู้และเชี่ยวชาญในหลากหลายสาขา ทั้งวิทยาการตามแบบอย่างโบราณราชประเพณี และวิทยาการตะวันตก ด้วยตระหนักความสำคัญของเสรีภาพในการศึกษาค้นคว้าความรู้ดั้งเดิมและความรู้สากล นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการเสรีภาพทางวิชาการ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การอุดมศึกษา ต้องมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง (3/4 – 182)
2. การส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ตามอัธยาศัย (3/141 – 438)
3. มหาวิทยาลัย ต้องมีกรรมสิทธิ์พิเศษในการค้นคว้าทางวิชาการอย่างอิสระ และถ่ายทอดความรู้ ความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ (3/62 – 194)

เสรีภาพทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้การศึกษาที่เอื้อให้คนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น โดยการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านการเขียนและการวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น การอุดมศึกษาควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเสนอว่ามหาวิทยาลัยควรมีกรรมสิทธิ์พิเศษในการค้นคว้าทางวิชาการอย่างอิสระและถ่ายทอดความรู้ ความคิด ที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ

นอกจากนี้การส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ตามอัธยาศัย เช่น การจัดตั้งทวีปัญญาสโมสรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงนำต้นแบบมาจากประเทศตะวันตก ให้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมความสามัคคีและเพิ่มพูนความรู้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการเสรีภาพทางวิชาการ จำนวน 8 หลักการ ได้แก่

1. การศึกษา อบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่ผลงานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา 42 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 (4/227 – 682)
2. มหาวิทยาลัยต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ โดยเป็นแหล่งรวมและถ่ายทอดความรู้จากการวิจัย นวัตกรรม การสอน การฝึกอบรม และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต (4/108 – 493)
3. อาจารย์ต้องมีอิสระในทางวิชาการ เพื่อพัฒนาและนำความรู้ไปใช้ในการสอน การวิจัยและการเผยแพร่ทางวิชาการ (4/228 – 683)
4. เสรีภาพทางวิชาการต้องไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น โดยมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตนและสังคม (4/225 – 680)
5. การมีอิสระของอาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องอยู่ในขอบเขตและสามารถตรวจสอบได้ ทั้งจากมหาวิทยาลัยและสาธารณชน (4/112 – 497)
6. สถาบันอุดมศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้บุคคลเข้าเรียนได้โดยความเสมอภาค ไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และภูมิำเนา (4/111 – 496)
7. สถาบันอุดมศึกษา ต้องสามารถจัดหลักสูตรที่หลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการของบ้านเมือง (4/109 – 494)
8. การอุดมศึกษา ต้องก่อให้เกิดความหลากหลายของแนวคิดและวิธีการ (4/113 – 498)

เสรีภาพทางวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ปรากฏหลักการเด่น 2 หลักการ ดังนี้ คือ

- เสรีภาพทางวิชาการตามกฎหมาย

รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 42 ได้ระบุไว้ชัดเจนถึงเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษา อบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ผลงานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยต้องมีเสรีภาพทางวิชาการโดยเป็นแหล่งรวมและถ่ายทอดความรู้จากการวิจัย นวัตกรรม การสอน การฝึกอบรม และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งอาจารย์ต้องมีอิสระในทางวิชาการเพื่อพัฒนาและนำความรู้ไปใช้ในการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ทางวิชาการ โดยอาจารย์มหาวิทยาลัยสามารถให้เสรีภาพทางวิชาการได้โดยไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพ

ของผู้อื่นและต้องมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตนและสังคม แต่ทั้งนี้การมีอิสระของอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องอยู่ในขอบเขตและสามารถตรวจสอบได้ ทั้งจากมหาวิทยาลัยและสาธารณชน

- ความเสมอภาคทางอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคคลเข้าเรียนได้โดยความเสมอภาค ไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจและภูมิลำเนา ทั้งนี้ การอุดมศึกษาต้องก่อให้เกิดความหลากหลายของแนวคิดและวิธีการ

กล่าวโดยสรุป การเลือกศึกษาเล่าเรียนและการรับวิทยาคารสมัยใหม่ การอบรม การเรียน การสอน การวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักการวิชาการ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมและถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรม การเรียน การสอน การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ เพื่อการค้นคว้าวิชาการอย่างอิสระและถ่ายทอดความรู้ ความคิดความหลากหลายในแนวคิดและวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ ตามแผนภูมิต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 3 แก่นแท้และสาระหลักการของปรัชญาอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

ปรัชญาอุดมศึกษา

การอุดมศึกษา ควรก่อให้เกิดความหลากหลายของแนวคิดและวิธีการในการศึกษาค้นคว้าวิชาการและถ่ายทอดความรู้ ความคิดอย่างใคร่ครวญที่ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทย เพื่อความเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีการวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมีรากฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา และจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม ทั้งนี้ มหาวิทยาลัย ต้องมีอิสระในการบริหารการปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งมีเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ ความคิด ที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ โดยมีความเป็นผู้นำทางวิชาการและชื่อเสียงของอาจารย์เป็นสำคัญ

ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ความเป็นผู้นำทางวิชาการและชื่อเสียงของอาจารย์ ต้องตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชาและจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม การศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในศาสตร์นั้นๆ ด้วยการคิดอย่างใคร่ครวญ ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทย เป็นสำคัญ

ความเป็นอิสระในการบริหาร

รัฐให้อำนาจจัดการศึกษาตามความพร้อม ความจำเป็นของท้องถิ่น ในการปกครองตนเองตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ความมีอิสระในการบริหารด้านบุคคล การเงิน การบริหารวิชาการ และการบริหารงานทั่วไป โดยมีระบบอุดมศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีความสมดุลทั้งคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และการกระจายอำนาจ ในการพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล

เสรีภาพทางวิชาการ

การเลือกศึกษาเล่าเรียนและการรับวิทยากรสมัยใหม่ การอบรม การเรียนการสอน การวิจัยและการเผยแพร่ งานวิจัยตามหลักการวิชาการ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมและถ่ายทอดความรู้ นวัตกรรม การเรียน การสอน การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ เพื่อการค้นคว้าวิชาการอย่างอิสระและถ่ายทอดความรู้ ความคิด ความหลากหลายในแนวคิดและวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ

2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา

สามารถประมวลตามกรอบการวิจัยเป็น 3 หัวข้อ คือ การบริหารงานทั่วไป การบริหารงานวิชาการ และการประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยมีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

2.1 การบริหารงานทั่วไป

2.1.1 บุคลากร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการบุคลากร จำนวน 5 หลักการ ได้แก่

1. การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับภูมิรู้ของผู้สอน (1/15 – 480)
2. ความมีชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์ (1/31 – 572)
3. การเข้าสู่ระบบราชการ ต้องมีความรู้และฐานวงศ์ตระกูล (1/55 – 599)
4. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ทางสังคม โดยชนชั้นนำที่มีความรู้และความคิดทางการศึกษา (1/62 – 598)
5. การเลื่อนชั้นทางสังคม ต้องกระทำความดีความชอบต่อราชการและการศึกษาชั้นสูง (1/63 – 596)

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง มุ่งเน้นการอ่านออกเขียนได้ และการปลูกฝังโลกทัศน์และค่านิยมพื้นฐานของสังคมจากความเชื่อทางพุทธศาสนา โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ตามภูมิรู้ของผู้สอน ความมีชื่อเสียงของอาจารย์สำนักต่างๆ ย่อมเป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์ สำหรับค่านิยมของสังคมไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ยังคงมุ่งเข้ารับราชการเป็นหลัก แต่ทั้งนี้การเข้าสู่ระบบราชการต้องเป็นผู้มีวิชาความรู้ด้านอักษรวิธีและราชการทั่วไป อีกทั้งต้องมีฐานวงศ์ตระกูล เป็นสำคัญ

การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ทางสังคม โดยชนชั้นนำที่มีความรู้และความคิดทางการศึกษาที่ได้รับผลกระทบมาจากการขยายตัวทางการค้าของชนชั้นนำ “พ่อค้า” ได้ส่งผลกระทบต่อเนื้อหาของการศึกษาเป็นปัจจัยที่ทำให้สามัญชน สามารถเลื่อนชั้นทางสังคมโดยเป็นผู้มีความดีความชอบจากราชการสงคราม หรือผู้สอบได้เป็นพระเปรียญและสีกออกมารับราชการหรือเป็นชาวจีนผู้มีความมั่งคั่ง และทำความดีความชอบในการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่รัฐ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการบุคลากร จำนวน 12
หลักการ ได้แก่

1. บุคลากรที่จัดการศึกษา ต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครอง (2/81 – 617)
2. นักการศึกษาระดับสูง ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ (2/101 – 653)
3. การอุดมศึกษาเป็นกิจการสำคัญของประเทศที่ผลิตบุคลากรในศาสตร์ สาขาต่างๆ ตามความจำเป็นและความต้องการของประเทศ (2/79 – 614)
4. การจัดการศึกษา ต้องเหมาะสมกับความต้องการของประเทศในขณะนั้น ว่าต้องการใช้กำลังคนที่มีความรู้ อย่างไร ถ้าสามารถผลิตกำลังคนที่มี คุณภาพในความรู้ อย่างนั้นทันการ แสดงว่าประเทศกำลังก้าวหน้า (2/12 – 602)
5. เส้นทาง การรับราชการในระดับสูง ต้องได้รับการศึกษาสมัยใหม่ โดย ผ่านการศึกษาในระบบ และหรือผ่านการศึกษาดูงานต่างประเทศ (2/89 – 625)
6. การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ควรคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้ง การพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ (2/82 – 618)
7. การพัฒนาบุคลากร ต้องส่งเสริมให้มีการเรียนรู้วิทยาการทันสมัยจาก ต่างประเทศด้วยวิธีการหลากหลาย (2/68 – 454)
8. การพัฒนาบุคลากร โดยการศึกษาดูงานต่างประเทศและการฝึกปฏิบัติ (2/69 – 605)
9. การอุดมศึกษาเป็นกิจการสำคัญของประเทศ (2/103 – 655)
10. การพัฒนาบุคลากรเพื่อการพัฒนาประเทศโดยการศึกษาวิทยาการ ตะวันตก (2/90 – 626)
11. การพัฒนาบุคลากร โดยการส่งไปศึกษาดูงาน และศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นการเตรียมบุคลากรให้มีความรู้และความสามารถที่จะทำการปฏิรูป ประเทศให้ทันสมัยได้ (2/40 – 384)
12. การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ (2/23 – 267)

หลักการบุคลากรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

- **บัณฑิตมีความรู้และคุณธรรม**

การจัดการศึกษาต้องผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม เพราะคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมในใจจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม บุคลากรที่จัดการศึกษา ต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวิชาการ คุณธรรมและการบริหารปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักการศึกษาระดับสูงยิ่งต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติด้วย

- **สนองความต้องการของประเทศ**

การอุดมศึกษา เป็นกิจการสำคัญของประเทศที่ผลิตบุคลากรในศาสตร์สาขาต่างๆ ตามความจำเป็นและความต้องการของประเทศในขณะนั้นว่าต้องการใช้กำลังคนที่มีความรู้ อย่างไร ถ้าสามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพในความรู้ อย่างนั้นทันการ แสดงว่าประเทศกำลังก้าวหน้า ทั้งเส้นทางการรับราชการในระดับสูงต้องได้รับการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ โดยผ่านการศึกษาในระบบ และหรือผ่านการศึกษาต่างประเทศ

- **การพัฒนาบุคลากร**

การพัฒนาบุคลากร ควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อุทยานการทันสมัยจากต่างประเทศด้วยวิธีการหลากหลาย อาทิ การศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติ การศึกษาต่อ ทั้งนี้ต้องมีการกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นการเตรียมบุคลากรให้มีความรู้และความสามารถที่จะทำการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยได้ นอกจากนี้ การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ควรคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้งการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการบุคลากร จำนวน 16 หลักการ ได้แก่

1. การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ และเครื่องมือเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ครูต้องเป็นต้นแบบที่ดี (3/115 – 399)
2. ครูต้องเป็นตัวอย่างมีความคิดวิจารณ์ญาณและความรอบรู้ (3/100 – 315)
3. คุณธรรมที่อาจารย์มหาวิทยาลัยพึงปฏิบัติ ประกอบด้วย ความมีเมตตาเป็นที่พึงแก่ศิษย์ เตรียมการสอน ตรงต่อเวลา และมีวิธีสอนทันสมัย (3/163 – 598)

4. บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ต้องมีคุณวุฒิความรู้ความสามารถในการสอน การค้นคว้าวิจัย สร้างองค์ความรู้ใหม่ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ (3/122 – 206)
5. การศึกษาที่ดี จำเป็นต้องมีผู้สอนที่มีคุณสมบัติมีความรู้สูง มีจรรยาดี ทันต่อการขยายตัวการศึกษาและเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ (3/101 – 336)
6. วิชาชีพครู ต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการและแนวทางปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ (3/98 – 338)
7. อาจารย์ผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ต้องได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีความรู้สูง มีจรรยาที่ดี เหมาะสมในวิชาชีพเป็นสำคัญ (3/85 – 323)
8. การจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้ ต้องเป็นการพัฒนา ปรับปรุง คุณภาพผู้สอน (3/103 – 329)
9. การอุดมศึกษาต้องสร้างคนที่มีสมบูรณ์เป็นทั้งคนดีและมีอาชีพที่ดีพร้อมกันไป (3/162 - 597)
10. การจัดตั้งมหาวิทยาลัย ต้องมีนโยบายที่ชัดเจน มีคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วยฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการรวมทั้งนิสิต นักศึกษาด้วยและเงินรายได้จากงบประมาณและเงินผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย (3/138 – 192)
11. การวางแผนรับนิสิตนักศึกษาในอนาคต ต้องมีการศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ คาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อเตรียมการรองรับและขอรับการสนับสนุน (3/96 – 350)
12. การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ต้องพิจารณาประวัติการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ อีกทั้งพิจารณาความรู้ด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะต่างๆ ได้อย่างดี (3/118 – 207)
13. การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ต้องคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้งการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ (3/170 – 606)
14. การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ (3/176 – 616)
15. การสร้างฐานกำลังคนด้วยการส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นการนำความรู้จากต่างประเทศมาสู่ประเทศไทย (3/68 – 29)
16. การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี (3/169 – 605)

หลักการบุคลากรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

- ด้านแบบการสอนที่ดี

การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญและเครื่องมือเป็นส่วนประกอบ ดังนั้นครูต้องเป็นต้นแบบที่ดี มีความคิดวิจารณ์ญาณ และความรู้คุณธรรมที่อาจารย์มหาวิทยาลัยพึงปฏิบัติ ประกอบด้วย ความมีเมตตาเป็นที่พึ่งแก่ศิษย์ เตรียมการสอน ตรงต่อเวลา และมีวิธีสอนทันสมัย ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย เป็นบุคคลที่มีคุณวุฒิความรู้ความสามารถในการสอน การค้นคว้าวิจัย สร้างองค์ความรู้ใหม่ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ ดังนั้นการศึกษาที่ดี จำเป็นต้องมีผู้สอนที่มีคุณสมบัติ มีความรู้สูง มีจรรยาดี ทันต่อกรขยายตัวการศึกษา และเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ

- การพัฒนาคน

วิชาชีพครู ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการและแนวทางปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ต้องได้รับการฝึกฝนอบรมให้มีความรู้สูง มีจรรยาที่ดี เหมาะสมในวิชาชีพ การจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้จึงเป็นการยกระดับคุณภาพผู้สอน การอุดมศึกษาต้องสร้างคนที่สมบูรณ์เป็นทั้งคนดีและมีอาชีพที่ดีพร้อมกันไป เพราะการศึกษาที่แท้เป็นการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน ทั้งความรู้ ทักษะในอาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และสุขภาพ

- การบริหารจัดการศึกษา

การจัดตั้งมหาวิทยาลัย ควรมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจน มีคณะกรรมการการดำเนินงาน ประกอบด้วยฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการ รวมทั้งนิสิตนักศึกษาด้วย และเงินรายได้จากงบประมาณและเงินผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย และประการสำคัญการวางแผนรับนิสิตนักศึกษาในอนาคต ต้องมีการศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ คาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อเตรียมการรองรับและขอรับการสนับสนุน

- การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ

การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ต้องคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้งการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ พิจารณาประวัติการศึกษาอย่างละเอียด ความรู้ด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะต่างๆ ได้อย่างดี

- การพัฒนาบุคลากร

การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ ทั้งนี้การสร้างฐานกำลังคนด้วยการส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นการนำความรู้จากต่างประเทศมาสู่ประเทศไทย อีกทั้งความช่วยเหลือด้านการศึกษาจากต่างประเทศ เป็นการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการบุคลากร จำนวน 21

หลักการ ได้แก่

1. การอุดมศึกษา ต้องให้สอดคล้องและสนองนโยบายและเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักสำคัญ (4/164 – 551)
2. อุดมศึกษา ต้องพัฒนากำลังคนระดับกลางและระดับสูงให้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการแข่งขันทุกด้าน (4/54 – 48)
3. สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ (4/116 – 501)
4. มหาวิทยาลัย ต้องปรับตนเองให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของระบบสังคม โดยมีการวิจัยแสวงหาความรู้ใหม่ แล้วนำไปสอนให้พลเมืองมีการศึกษาขั้นสูง อีกทั้งให้บริการแก่สังคม (4/124 – 509)
5. สถาบันอุดมศึกษา ต้องเปิดโอกาสให้บุคคลให้บุคคลเข้าเรียนได้โดยความเสมอภาคไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิภาคหลังทางสังคม เศรษฐกิจและภูมิลาเนา (4/111 – 510)
6. สถาบันอุดมศึกษา ต้องผลิตบัณฑิตโดยขยายงานและการดำเนินการให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน (4/117 – 502)
7. โครงสร้างทางวิชาการ ต้องให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมและวัฒนธรรม (4/120 – 505)
8. การอุดมศึกษา ต้องเป็นการขยายสถานภาพทางสังคมให้มีความเสมอภาคกัน (4/80 – 410)
9. ความเสมอภาคทางการอุดมศึกษา (4/167 – 554)
10. สถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นแหล่งผลิตกำลังคนของประเทศที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม (4/114 – 499)
11. สถาบันอุดมศึกษา ต้องผลิตกำลังคนตามความต้องการของสังคม (4/127 – 512)
12. อุดมศึกษา ต้องเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้และมีทักษะ (4/123 – 508)
13. อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีความสนใจใฝ่รู้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระดับนานาชาติ มีความสามารถใช้

เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และมีผลงานทางวิชาการจากภูมิปัญญา
ท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ (4/79 – 86)

14. การพัฒนาคณาจารย์ ต้องมีการเพิ่มคุณวุฒิความรู้ ความสามารถ ด้วยการศึกษาคู่ และการฝึกอบรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่องและมีการติดตามประเมินผลด้วย (4/5 – 83)
15. คณาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษาต้องมีทั้งคุณวุฒิและประสบการณ์ (4/119 – 504)
16. อาจารย์และบุคลากรทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีความสามารถในการรับ การถ่ายทอดและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งตนเองและความเป็นเลิศทางวิชาการ (4/121 – 506)
17. สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเป็นส่วนราชการมีฐานะเทียบเท่ากรม โดยแต่ละสถาบันต้องมีพระราชบัญญัติเป็นของตนเองและบริหารงานตามพระราชบัญญัตินั้นๆ (4/115 – 500)
18. การกำหนดระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับการได้มาซึ่งผู้บริหาร มหาวิทยาลัยทุกระดับ ต้องได้ผู้บริหารมืออาชีพ สามารถในการบริหารจัดการ รวมทั้งการประสานสัมพันธ์และใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับคณะ/ภาควิชา (4/122 – 507)
19. แหล่งรายได้ของมหาวิทยาลัย ต้องมาจากนวัตกรรมการความรู้ของอาจารย์เป็นสำคัญ (4/118 – 503)
20. มหาวิทยาลัย ต้องมีบุคลากรที่หลากหลายสาขาและมีการทำวิจัยด้วย (4/159 – 546)
21. การพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศ ต้องมีความสมดุลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (4/221 – 676)

หลักการบุคลากรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- ผลิดกำลังคนของประเทศ

การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะมีประสิทธิภาพได้ขึ้นอยู่กับนโยบายในการวางแผนพัฒนากำลังคนของประเทศด้านการศึกษาเป็นสำคัญ การอุดมศึกษาต้องให้สอดคล้องและสนองนโยบายและเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศด้วย อุดมศึกษา

จะต้องพัฒนากำลังคนระดับกลาง และระดับสูง ให้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการแข่งขันทุกๆ ด้าน ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ อีกทั้งต้องผลิตกำลังคนของประเทศที่มีทั้งความรู้ และคุณธรรมตามความต้องการของสังคม อุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้และมีทักษะ

- การปรับตัวของมหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยต้องปรับตนเอง ให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของระบบสังคม โดยมีการวิจัยแสวงหาความรู้ใหม่ แล้วนำไปสอนให้พลเมืองมีการศึกษาขั้นสูง อีกทั้งให้บริการแก่สังคม เพราะสถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตโดยขยายงานและการดำเนินการให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ดังนั้นโครงสร้างทางวิชาการควรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมและวัฒนธรรมไทย

- อาจารย์มหาวิทยาลัย

อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีความสนใจใฝ่รู้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระดับนานาชาติ มีความสามารถใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และมีผลงานทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ การพัฒนาคณาจารย์โดยการเพิ่มคุณวุฒิ ความรู้ความสามารถ ด้วยการศึกษาคู่ต่อและการฝึกอบรมทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีการติดตามประเมินผลด้วย สำหรับคณาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษาต้องมีทั้งคุณวุฒิและประสบการณ์

อาจารย์และบุคลากรทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา มีความสามารถในการรับการถ่ายทอดและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งตนเอง และความเป็นเลิศทางวิชาการ

- การบริหารจัดการอุดมศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ เป็นส่วนราชการมีฐานะเทียบเท่ากรม โดยแต่ละสถาบันมีพระราชบัญญัติเป็นของตนเอง และบริหารงานตามพระราชบัญญัตินั้น ดังนั้นการกำหนดระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับการได้มาซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกระดับเพื่อให้ได้ผู้บริหารมืออาชีพ สามารถในการบริหารจัดการ รวมทั้งการประสานสัมพันธ์และใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับคณะ/ภาควิชา อีกทั้งแหล่งรายได้ของมหาวิทยาลัยมาจากนวัตกรรมการความรู้ของอาจารย์ เป็นสำคัญ ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรมีบุคลากรที่หลากหลายสาขา และมีการทำวิจัยด้วย

2.1.2. งบประมาณ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการงบประมาณ จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

โรงเรียนสถานที่ใช้ในกิจการประสงครวมทั้งใช้เป็นสถานศึกษาด้วย (1/70 – 623)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รายได้ของแผ่นดินยังคงไม่เพียงพอกับรายจ่าย เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของการก่อสร้างราชธานีใหม่ การทำสงครามป้องกันและขยายพระราชอาณาเขต การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการสร้างสรรค์งานด้านศิลปวัฒนธรรมของชาติ แม้แต่การจ่ายเบี้ยหวัดรายปีแก่เจ้านายและขุนนางเป็นรางวัลในการปฏิบัติงานก็ไม่อาจจ่ายได้ครบตามจำนวน บางปีมีเงินจ่ายรายปีให้แต่ละคนเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนที่ควรจะได้รับ บางครั้งต้องจ่ายเป็นข้าวสารหรือผ้าลายแพนเงินตรา การหารายได้ให้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในกิจการต่างๆ ของแผ่นดินเป็นปัญหาสำคัญที่ผู้นำประเทศต้องหาทางแก้ไข (วิลาสวงค์ พงศบุตร และสินชัย กระบวนแสง, 2547: 126 อ้างในราชบัณฑิตยสถาน, 2547)

ถึงอย่างไรก็ตามในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงสร้างโรงเรียนขึ้นในพระบรมมหาราชวัง สำหรับเป็นสถานที่สอนประสงคร คือ ถวายภัตตาหารพระสงฆ์สามเณรกับบริจาคพระราชทรัพย์แจกคนพิการและใช้เป็นสถานที่เรียนหนังสือด้วย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการงบประมาณ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการศึกษา ต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (2/10 – 444)
2. การจัดการศึกษา ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วม (2/54 – 456)
3. ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน (2/107 – 660)

งบประมาณในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริในเรื่องการจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของบ้านเมือง จะได้ไม่เสียเวลาเปล่า และช่วยประหยัดทรัพย์ของราชการ ดังนั้นการจัดการศึกษาจะต้องอาศัยการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานราชการ เอกชนและราษฎร เป็นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพราะลำพัง

ส่วนราชการ งบประมาณ และบุคลากรมีน้อยจะสำเร็จผลได้ช้า นอกจากนี้ในรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนที่มีชั้นนารีจัดตั้งขึ้น จะมีการเรียกเก็บค่าเล่าเรียน โดยหลักการที่ว่า ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการงบประมาณ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของคนทุกคนในสังคม (3/164 – 599)
2. รายได้ของมหาวิทยาลัย ต้องได้มาจากเงินงบประมาณแผ่นดินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย (3/72 – 215)
3. มหาวิทยาลัย ต้องแสวงหาผลประโยชน์จากเงินทุนมหาวิทยาลัยให้เพิ่มพูนเพียงพอต่อการบริหารจัดการ (3/97 – 351)

งบประมาณในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การแผ่ขยายอำนาจของประเทศจักรวรรดินิยม เศรษฐกิจตกต่ำ งบประมาณเพื่อพัฒนาการศึกษาลดน้อยลงไปอีก

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวถึง งบประมาณมหาวิทยาลัย ควรมียาได้จากส่วนต่างๆ ค่าเล่าเรียน เงินบริจาค เงินจากกองทุน ผลประโยชน์เพื่อให้มหาวิทยาลัยมียาได้เลี้ยงตนเองได้ นอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน สำหรับเงินทุนมหาวิทยาลัยควรหาผลประโยชน์ให้เพิ่มพูนเพื่อเพียงพอต่อความต้องการในการบริหารจัดการโดยที่รัฐสามารถให้คงค่าเล่าเรียนเพื่อเป็นการอุดหนุนการศึกษาของประเทศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการงบประมาณ จำนวน 18 หลักการ ได้แก่

1. งบประมาณสถาบันอุดมศึกษา ต้องได้จากเงินงบประมาณแผ่นดินกับเงินนอกงบประมาณ (4/61 – 72)
2. สถาบันอุดมศึกษา ถูกกำหนดและควบคุมโดยทางอ้อมจากรบบราชการ เนื่องด้วยต้องพึ่งพิงงบประมาณแผ่นดิน (4/166 – 8)
3. รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดรัฐในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นสูงกว่าการศึกษาประเภทอื่นๆ (4/55 – 100)

4. การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหน้าที่สำคัญเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องรับผิดชอบจัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ (4/132 – 517)
5. รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษา เป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grants) โดยรัฐอนุมัติวงเงินที่มีรายละเอียดสนับสนุนเพื่อให้อ้างอิง แต่ไม่ใช่เป็นฐานในการพิจารณา (4/63 – 99)
6. การจัดสรรงบประมาณประจำปีของรัฐแก่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ต้องใช้วิธีการพิจารณาจากฐานงบประมาณเดิม โดยสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ตามการขยายตัวตามปกติของหน่วยงาน (4/57 – 102)
7. การจัดสรรงบประมาณแก่สถาบันอุดมศึกษา ต้องให้เป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block – Grant Budgeting) เพื่อการพึ่งพาตนเองในด้านการเงิน และควรมีอิสระในการบริหารงบประมาณ (4/62 – 74)
8. การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด ต้องไม่ควรจะต่างกันเกินสองเท่า (4/37 – 6)
9. การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้บุคลากรในระบบอุดมศึกษา ต้องเพิ่มอัตราค่าตอบแทนและเงินประจำตำแหน่ง (4/134 – 519)
10. ผู้รับประโยชน์จากการศึกษา ต้องร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา (4/133 – 518)
11. การศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งที่ส่งผลตอบแทนต่อบุคคลและสังคม ผู้ที่ได้รับประโยชน์ต้องมีส่วนรับภาระค่าใช้จ่ายเป็นสัดส่วนตามไปด้วย (4/60 – 98)
12. การบริหารการเงินอุดมศึกษา ต้องประกอบด้วยงบดำเนินการ เพื่อให้ดำเนินการบริหารจัดการให้อยู่ได้โดยทั่วไป และงบลงทุน เพื่อใช้ในการสร้างอาคาร สถานที่ ครุภัณฑ์ (4/39 – 45)
13. เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา ต้องเป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวางขึ้น (4/20 – 69)
14. งบประมาณการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ต้องได้รับการจัดสรรร้อยละสิบของงบประมาณทั้งหมด (4/18 – 58)

15. สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งแต่ละสังกัด ต้องสามารถระดมทุนจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ นอกเหนือจากเงินงบประมาณแผ่นดิน เพื่อใช้ในการสนับสนุนงานวิจัย (4/19 – 59)
16. การลงทุนค่าใช้จ่ายเพื่อพัฒนาอุดมศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ต้องใช้แหล่งเงินกู้ต่างประเทศเป็นหลัก (4/9 – 82)
17. มหาวิทยาลัย ควรเป็นของรัฐและได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ (4/87 – 472)
18. รัฐบาลมีพันธะ ต้องให้งบประมาณที่เพียงพอในการดำเนินงานได้ตามปกติแก่มหาวิทยาลัย (4/88 – 473)

หลักการงบประมาณสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่ดี

- การจัดสรรงบประมาณ

งบประมาณสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ได้จากเงินงบประมาณแผ่นดิน และเงินนอกงบประมาณแผ่นดิน ทำให้สถาบันอุดมศึกษาถูกกำหนดและควบคุมโดยทางอ้อมจากรบบราชการ เนื่องด้วยต้องพึ่งพิงงบประมาณแผ่นดิน ดังนั้นรัฐควรจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดรัฐในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นสูงกว่าการศึกษาประเภทอื่นๆ

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นหน้าที่สำคัญของรัฐบาลที่จะต้องรับผิดชอบจัดสรรงบประมาณ เพื่อดำเนินงานของมหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ โดยที่รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษา เป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grants) โดยรัฐอนุมัติวงเงินที่มีรายละเอียดสนับสนุนเพื่อใช้อ้างอิง แต่ไม่ใช่เป็นฐานในการพิจารณา เพื่อให้การจัดสรรงบประมาณประจำปีของรัฐแก่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ควรใช้วิธีการพิจารณาจากฐานงบประมาณเดิม โดยสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ตามการขยายตัวตามปกติของหน่วยงาน ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณแก่สถาบันอุดมศึกษาให้เป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block – Grant Budgeting) เพื่อการพึ่งพาตนเองในด้านการเงิน และควรมีอิสระในการบริหารงบประมาณ

- ค่าตอบแทน

การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่อาจารย์ในระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำที่สุดถึงระดับสูงสุดไม่ควรจะต่างกันเกินสองเท่า อีกทั้งการเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้บุคลากรในระบบอุดมศึกษา โดยเพิ่มอัตราค่าตอบแทนและเงินประจำตำแหน่ง

- ผู้รับประโยชน์ควรมีส่วนร่วม

การศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งที่ส่งผลตอบแทนต่อบุคคลและสังคม ผู้ที่ได้รับประโยชน์ควรมีส่วนรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาเป็นสัดส่วน

ตามไปด้วย เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษา สำหรับนิสิตศึกษาที่ขาดแคลนทรัพย์ ให้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวางขึ้น

- การบริหารจัดการ

การบริหารการเงินอุดมศึกษา ประกอบด้วยงบประมาณ เพื่อให้ดำเนินการบริหารจัดการให้อยู่ได้โดยทั่วไป และงบลงทุน เพื่อใช้ในการสร้างอาคาร สถานที่ ครุภัณฑ์ นอกจากนี้ การลงทุนค่าใช้จ่ายเพื่อพัฒนาอุดมศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยใช้แหล่งเงินทุนต่างประเทศเป็นหลัก

- งบประมาณการวิจัย

งบประมาณการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ควรได้รับการจัดสรรร้อยละสิบของงบประมาณทั้งหมด

นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งแต่ละสังกัด สามารถระดมทุนจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ นอกเหนือจากเงินงบประมาณแผ่นดิน เพื่อใช้ในการสนับสนุนการวิจัย

- รัฐมีพันธะให้งบประมาณ

มหาวิทยาลัยควรเป็นของรัฐและได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ โดยถือเป็นพันธะของรัฐเพื่อให้การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยได้ตามปกติในส่วนของมหาวิทยาลัย การพึ่งพาตนเองในความจำกัดทรัพยากรควรตระหนักถึงการลดรายจ่ายและการเพิ่มรายได้

2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการทรัพยากรและการลงทุน จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การเป็นพระเปรียญ ทำให้ได้รับการยกเว้นการถูกเกณฑ์ใช้แรงงาน (1/19 – 481)
2. ค่าเล่าเรียนหนังสือ ผู้เรียนต้องรับใช้และคอยช่วยเหลือกิจของผู้สอน (1/64 – 578)
3. การศึกษาภาษาต่างประเทศ เป็นหนทางไปสู่วิทยาการตะวันตก (1/42 – 594)

ทรัพยากรและการลงทุนในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง สังคมไทยประกอบด้วยคนสองชนชั้นใหญ่ๆ คือ ชนชั้นผู้ปกครองกับชนชั้นผู้ถูกปกครอง ชนชั้นผู้ปกครองมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสูงสุด รองลงมาได้แก่ เจ้านาย และขุนนาง ทำหน้าที่ช่วยเหลือพระมหากษัตริย์ในด้านการเป็นที่ปรึกษา และการบริหารราชการ ตามหน้าที่ความรับผิดชอบและศักดิ์นา ส่วนชนชั้นผู้ถูกปกครองซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ ได้แก่ ไพร่และทาส หน้าที่ คือ เป็นผู้รับใช้แรงงานต่อทางราชการ และมูลนาย ถือว่าทาสเป็นทรัพย์สินของนายเงินโดยตรง ส่วนกลุ่มสมณชีพราหมณ์เป็นกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษ เป็นกลุ่มผู้ที่มีความรู้และเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ กลุ่มคนทั้งสองชนชั้น เป็นผู้ประสานสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มคนสองชนชั้นให้เป็นไปโดยราบรื่น เป็นผู้ผ่อนคลายความตึงเครียดในสังคมไทย จึงได้รับการยกย่องและยอมรับนับถือของคนทั้งสองชนชั้น (วิลาสงวงศ์ พงศะบุตร และสินชัย กระบวนแสง, 2547: 156) พระสงฆ์จึงมีสิทธิพิเศษไม่ต้องถูกเรียกเกณฑ์แรงงาน ทางราชการให้สิทธิเหนือ ทรัพยากรแรงงานโดยการเป็นพระเบรียญ เมื่อสอบผ่านความรู้ทางธรรม ถ้าพระภิกษุองค์ใดสอบไม่ผ่านต้องสึกออกมาเป็นคฤหัสถ์ตามเดิม

สังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูลมาแต่ดั้งเดิม พระสงฆ์ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ส่วนศิษย์ตอบแทนโดยการรับใช้และคอยช่วยเหลือกิจของสงฆ์ จนกระทั่งมีกลุ่มมิชชันนารีเข้ามาเผยแผ่ศาสนา ดังนั้นการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เป็นหนทางไปสู่วิทยาการตะวันตก

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการทรัพยากรและการลงทุน จำนวน 5 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการศึกษา ต้องอยู่ในความดูแลของชุมชนเป็นหลัก (2/74 – 609)
2. การศึกษาชั้นสูง รัฐต้องเป็นผู้จัดการศึกษาเพื่อฝึกฝนเข้าสู่อาชีพ (2/57 – 128)
3. การจัดการศึกษา ต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน (2/13 – 162)
4. การจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (2/29 – 450)
5. การจัดตั้งสถานศึกษาอย่างเป็นทางการ ต้องตามหลักสากล (2/19 – 224)

ทรัพยากรและการลงทุนในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง สืบเนื่องกันมาถึงยุคนี้ การจัดการศึกษาไทยอยู่ในความดูแลของชุมชน ลักษณะการจัดการศึกษาที่ประสานสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด วัง (บวร) สำหรับการศึกษาระดับสูง รัฐเป็นผู้จัดการศึกษาเพื่อฝึกฝนเข้าสู่อาชีพรับราชการ อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เพราะถ้าเพียงราชการจะมีงบประมาณและบุคลากรน้อยและเป็นการจัดการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารี จัดตั้งสถานศึกษาอย่างเป็นทางการตามหลักสากล

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการทรัพยากรและการลงทุน จำนวน 13 หลักการ ได้แก่

1. รัฐต้องลงทุนทางการศึกษา เป็นการลงทุนระยะยาวไม่อาจเห็นผลในทันที แต่เป็นมูลค่าเพิ่มของประเทศ (3/116 – 212)
2. มหาวิทยาลัย ต้องมีสิทธิในการแสวงหาทุนสนับสนุนจากแหล่งที่มาอย่างหลากหลาย ได้แก่ รัฐบาล นิสิตนักศึกษา เงินบริจาค และผลประโยชน์จากทรัพย์สิน (3/117 – 213)
3. การจัดการศึกษาต้องใช้ทุนทรัพย์บำรุงการศึกษา ผู้ที่ได้รับประโยชน์พึงมีส่วนร่วมในการอุดหนุนค่าใช้จ่ายทั้งการศึกษาทั่วไปและวิชาชีพ (3/70 – 286)
4. การเรียนในระดับสูง ผู้เรียนต้องจ่ายค่าเล่าเรียนเองเพื่อแลกกับประโยชน์ที่ได้รับ (3/113 – 217)
5. การจัดการศึกษาต้องร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน (3/112 - 216)
6. การขยายการศึกษา ให้กว้างขวางทั่วราชอาณาจักร เพื่อให้มีความทันสมัยตามแบบอารยประเทศ (3/9 – 186)
7. การจัดการศึกษา ต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (3/172 – 608)
8. ประชาชนพึงมีสิทธิในการศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดหาสถานศึกษา อาจารย์ จำนวนนิสิตนักศึกษาให้ได้ปริมาณก่อน แล้วจึงเพิ่มคุณภาพการศึกษา (3/69 – 103)
9. การบริหารการศึกษาของชาติ ต้องมีหน่วยงานจัดการศึกษารับผิดชอบโดยตรง (3/142 – 185)

10. การจัดตั้งมหาวิทยาลัย ต้องมีการศึกษาสภาพความต้องการจำเป็น ความพร้อมและความต้องการของประเทศ (3/137 – 191)
11. การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต้องมีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสากลและมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (3/134 – 437)
12. การบริหารอุดมศึกษา ต้องมีการจัดการทรัพยากรเพื่อการบริหารงาน วิชาการและบริหารงานทั่วไป (3/95 – 580)
13. ความช่วยเหลือด้านการศึกษาจากต่างประเทศ ต้องเป็นการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับตาม มาตรฐานสากล (3/135 – 581)

ทรัพยากรและการลงทุน สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

- การลงทุนทางการศึกษา

การลงทุนทางการศึกษา เป็นการลงทุนระยะยาวไม่อาจเห็นผล ในทันที แต่เป็นมูลค่าเพิ่มของประเทศ สำหรับเงินลงทุนทางการอุดมศึกษา เป็นความรับผิดชอบของผู้เรียนโดยเสมอภาคกัน มหาวิทยาลัยมีสิทธิในการแสวงหาทุนสนับสนุนจากแหล่งที่มาอย่าง หลากหลายคือ รัฐบาล นิสิตนักศึกษา เงินบริจาค และผลประโยชน์จากทรัพย์สิน นอกจากนี้ ผู้ที่ ได้รับประโยชน์พึงมีส่วนร่วมในการอุดหนุนค่าใช้จ่ายทั้งการศึกษาทั่วไปและวิชาชีพ สำหรับการ เรียนในระดับสูง ผู้เรียนต้องจ่ายค่าเล่าเรียนเองเพื่อแลกเปลี่ยนกับประโยชน์ที่ได้รับ ดังนั้นการจัด การศึกษา ต้องร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน

- ความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

การขยายการศึกษาให้กว้างขวางทั่วราชอาณาจักร เพื่อให้มีความ ทันสมัยตามอารยประเทศ การจัดการศึกษาควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ประชาชนพึงมีสิทธิในการศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดหาสถานที่ศึกษา อาจารย์ จำนวนนิสิตนักศึกษาให้ได้ปริมาณก่อน แล้วจึงเพิ่มคุณภาพการศึกษาประการสำคัญ การอุดมศึกษาต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

- การบริหารจัดการ

การบริหารการศึกษาของชาติ ควรมีหน่วยงานจัดการศึกษารับผิดชอบ โดยตรง เพื่อจัดสรรทรัพยากรในการบริหารงานวิชาการและบริหารงานทั่วไป เพราะการเรียนการ สอนในมหาวิทยาลัยต้องมีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสากล และมีการบริหารจัดการ

อย่างเป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนี้ ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เป็นการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการทรัพยากรและการลงทุน จำนวน 6 หลักการ ได้แก่

1. รัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองของความต้องการของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต (4/128 – 513)
2. การเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นขยายโอกาสการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (4/131 – 516)
3. การพัฒนามหาวิทยาลัยโดยความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เป็นการช่วยยกระดับมหาวิทยาลัยสู่มาตรฐานสากล (4/29 – 4)
4. การพัฒนากำลังคนระดับอุดมศึกษาในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ ต้องเป็นการส่งเสริมความเสมอภาคและคุณภาพการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยี การสอนทางไกล (4/76 – 466)
5. เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ นำมาสู่การสื่อสารสนเทศอย่างไม่จำกัดเวลา (4/130 – 515)
6. การพึ่งพาตนเองของมหาวิทยาลัยในความจำกัดทรัพยากร ควรตระหนักถึงการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ (4/101 – 485)

ทรัพยากรและการลงทุน สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

รัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองของความต้องการของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยมีการเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเป็นการขยายโอกาสการศึกษาในระดับอุดมศึกษา อีกทั้งการพัฒนามหาวิทยาลัยโดยความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เป็นการช่วยยกระดับมหาวิทยาลัยสู่มาตรฐานสากล

การเลือกใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล ในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ ในการผลิตและพัฒนากำลังคนระดับอุดมศึกษาแบบก้าวกระโดด ซึ่งสอดคล้องกับยุคสมัยเทคโนโลยี และของประเทศ เป็นทางเลือกที่ประหยัดกว่าการขยายฐานผลิตกำลังคนโดยการตั้งสถาบันใหม่ อีกทั้งการรับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์นำมาสู่การสื่อสารสนเทศอย่างไม่จำกัดเวลา

2.1.4 เทศะในการอุดมศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการ เทศะในการอุดมศึกษา จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การถ่ายทอดวิชาความรู้ กระทำเฉพาะในวงศ์ตระกูล (1/8 – 427)
2. วัดแต่โบราณมาเป็นสถานศึกษาของชุมชน (1/9 – 428)
3. วัดหรือราชสำนัก เป็นสถานศึกษาและฝึกทักษะเพื่อรับราชการของชนชั้นปกครอง (1/9 – 610)

เทศะในการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

บ้าน วัด วัง เป็นสถานศึกษาที่สืบเนื่องมาแต่โบราณ วัดหรือราชสำนัก เป็นสถานศึกษาและฝึกทักษะเพื่อรับราชการของชนชั้นปกครอง ส่วนวัดเป็นสถานศึกษาของชุมชนชั้นสามัญทั่วไป สำหรับวิชาชีพก็มีการถ่ายทอดวิชาความรู้กระทำเฉพาะในวงศ์ตระกูลหรือผู้รู้จักคุ้นเคย หรือตามสำนักอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงต่าง ๆ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการเทศะในการอุดมศึกษา จำนวน 6 หลักการ ได้แก่

1. วัดเป็นสถานศึกษาของชุมชนมาแต่โบราณและมีอยู่ทั่วประเทศ (2/4 – 441)
2. การจัดการศึกษาเพื่อมวลชน โดยใช้วัดเป็นสถานศึกษา (2/8 – 443)
3. การจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารีเป็นการเริ่มการจัดการศึกษาออกนอกวัด (2/70 – 606)
4. การจัดตั้งสถานศึกษาอย่างเป็นทางการตามหลักสากล (2/21 – 229)
5. การขยายสถานศึกษา ต้องเป็นการกระจายวิชาการให้แพร่หลาย (2/58 – 383)
6. พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้นอกห้องเรียนเกี่ยวกับประเทศไทย (2/37 – 453)

เทศะในการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

บ้าน วัด วัง ยังคงเป็นสถานศึกษาที่สืบเนื่องต่อมาจากรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง เนื่องจากวัดเป็นสถานศึกษาของชุมชนมาแต่โบราณและมีอยู่ทั่วประเทศ จึงเป็นการศึกษาเพื่อมวลชนโดยใช้วัดเป็นสถานศึกษา จนกระทั่งมีการจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารี จึงเป็นการเริ่มการ

จัดการศึกษาออกนอกวัด โดยมีการจัดการศึกษาให้เป็นระบบมีสถานศึกษาเป็นเอกเทศ เป็นการ จัดตั้งสถานศึกษาอย่างเป็นทางการตามหลักสากล ซึ่งการขยายสถานศึกษาจึงเป็นการกระจาย วิชาการให้แพร่หลาย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการ เทศะในการอุดมศึกษา จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การบริหารจัดการสถานศึกษา ต้องเป็นไปตามหลักวิชาการให้เหมาะสม กับการเรียนการสอน (3/104 – 331)
2. การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต้องมีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็น มาตรฐานสากลและมีการบริหารจัดการอย่างเป็นทางการเป็นระบบเพื่อให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล (3/134 – 196)
3. การขยายโอกาสอุดมศึกษาต้องขยายการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาไปยัง ส่วนภูมิภาคด้วย (3/165 – 600)
4. การจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา ต้องเป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวน มาก (3/181 – 622)

เทศะในการอุดมศึกษาในรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

การบริหารจัดการสถานศึกษา ควรเป็นไปตามหลักวิชาการให้เหมาะสมกับ การเรียนการสอน ในมหาวิทยาลัยต้องมีสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสากลและมีการ บริหารจัดการอย่างเป็นทางการเป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การขยายโอกาสอุดมศึกษา โดยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคและการจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชาเป็นการให้ โอกาสแก่คนจำนวนมาก

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการเทศะในการอุดมศึกษา จำนวน 6 หลักการ ได้แก่

1. การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ ต้องเน้นการกระจายไปสู่ส่วน ภูมิภาคต่างๆ เป็นการพัฒนากำลังคนออกไปรองรับการขยายตัวของ เศรษฐกิจและความเจริญของภูมิภาคนั้นๆ (4/36 – 77)
2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน ต้องเป็นการขยาย วิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค นับเป็นการกระจาย โอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา (4/65 – 79)

3. การสอนบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยยะเวลานั้น (4/44 – 460)
4. อาคารทางวิชาการสำหรับใช้เป็นสถานที่เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างสูงกว่าอาคารทั่วไป (4/64 – 7)
5. การรักษาอาจารย์ให้คงอยู่ในระบบและมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ต้องจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการทำงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง (4/67 – 93)
6. สถาบันอุดมศึกษา ต้องมีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ที่จัดหามาได้เอง โดยไม่ถือเป็นที่ราชพัสดุ (4/66 – 81)

หลักการพิเศษในการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- มหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค

การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา ต้องเน้นการกระจายไปสู่ส่วนภูมิภาคต่างๆ เป็นการพัฒนากำลังคนออกไปรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและความเจริญของภูมิภาคนั้นๆ ซึ่งการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน เป็นการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค นับเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา

- อาคารทางวิชาการ

การสอนบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยยะเวลานั้น โดยที่อาคารทางวิชาการสำหรับใช้เป็นสถานที่เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษาต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างสูงกว่าอาคารทั่วไป เนื่องจากเป็นอาคารใช้เฉพาะกิจจึงต้องมีการติดตั้งระบบเพื่อให้การใช้งานมีประสิทธิภาพ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์เทคโนโลยีทันสมัยต่อการทำงานเพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่องจะเป็นการรักษาอาจารย์ให้คงอยู่ในระบบและมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้ง เมื่อ กันยายน 2539 คณะรัฐมนตรี ได้มีอนุมติให้สถาบันอุดมศึกษามีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ที่จัดหามาได้เอง โดยไม่ถือเป็นที่ราชพัสดุ

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานทั่วไปในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งถึงปัจจุบัน บุคลากรในการอุดมศึกษา ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครอง

ต้องสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีอาชีพที่ดี มีความพร้อมและศักยภาพรอบด้านโดยรัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2.2 การบริหารงานวิชาการ

2.2.1 การจัดการเรียนรู้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 หลักการ ได้แก่

1. การจัดให้การศึกษา ต้องเสมอภาคกัน (1/5 – 565)
2. การศึกษาเพื่อรับราชการ ต้องมีการฝึกหัดวิชาทักษะเฉพาะด้านและความรู้ทั่วไป (1/51 – 593)
3. การศึกษาเพื่อวิชาชีพ ต้องเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานที่จริง (1/53 – 605)
4. การได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์แรงงาน ต้องอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม (1/11 – 413)
5. การนำความรู้ของประชาชนสู่ประชาชน (1/17 – 425)

การจัดการเรียนรู้ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจารึกวิชาความรู้ลงในแผ่นศิลาประดับตามเสา ผนัง ระเบียง ศาลา วิหาร ของวัดโพธิ์ เป็นการจัดการให้การศึกษาโดยเสมอภาคกัน เป็นการนำความรู้ของประชาชนคืนสู่ประชาชน

การจัดการเรียนรู้เพื่อรับราชการ โดยการฝึกวิชาที่ต้องใช้ทักษะหรือความชำนาญพิเศษ เช่น โหราจารย์ แพทย์ศาสตร์ หรือช่างฝีมือ มักจะฝึกภายในตระกูลหรือสำนักผู้เชี่ยวชาญ และการฝึกความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการ

การจัดการเรียนรู้เพื่อวิชาชีพ เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานที่จริง โดยการฝากตัวเป็นศิษย์เรียนวิชาชีพตามสำนัก หรือวงศ์ตระกูล เช่น ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ เป็นต้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการเรียนรู้ ต้องวางบนพื้นฐานของสังคมไทย (2/18 – 246)
2. การรับแนวคิดวิทยาการตะวันตก ต้องเรียนรู้อย่างสมดุลในความเป็นสากลกับความเป็นไทย (2/41 – 234)

3. การเรียนรู้วิชาการตะวันตก ต้องเข้าใจในหลักเหตุผล (2/53 – 161)
4. การเรียนรู้วิทยาการทันสมัยจากต่างประเทศด้วยวิธีการหลากหลาย (2/47 – 19)
5. การจัดการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง (2/75 – 610)
6. การจัดการศึกษา ต้องเน้นการฝึกปฏิบัติและการลงมือทำเป็นหลักสำคัญ (2/77 – 637)
7. การขยายองค์ความรู้ ต้องนำองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสม (2/88 – 624)
8. การจัดการเรียนรู้ ต้องอาศัยคนเป็นผู้ให้การศึกษาและจัดสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม (2/83 – 619)

หลักการการจัดการเรียนรู้ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

- การเรียนรู้วิทยาการตะวันตก

แต่เดิมการศึกษาไทย สังกัดด้านศิลปวัฒนธรรม และมนุษยศาสตร์ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการนำความรู้ตามแนวตะวันตกมาใช้ แสวงหาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม รูปแบบการจัดการศึกษาจึงถึงจุดเปลี่ยนความรู้จากมนุษยศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ การใช้เหตุผลและผลการทดลอง แทนความเชื่อไสยศาสตร์และความหลงผิด ดังนั้น การรับแนวคิดวิทยาการตะวันตกควรเรียนรู้อย่างสมดุลในความเป็นสากลกับความเป็นไทย โดยวิธีการเรียนรู้ อย่างเข้าใจในหลักเหตุผล และการเรียนรู้วิทยาการทันสมัยจากต่างประเทศด้วยวิธีการหลากหลาย เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ท่านได้วางระบบโครงสร้างการศึกษาไทย ทั้งระบบ เพื่อเป็นแนวทางการจัดการศึกษา ทั้งนี้โดยคำนึงถึงการจัดการเรียนรู้บนพื้นฐานของสังคมไทย เป็นหลักสำคัญ

- การเรียนรู้ที่เหมาะสม

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำความรู้ทั้งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารประเทศอย่างระมัดระวัง และดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ของบ้านเมือง นับเป็นการขยายองค์ความรู้โดยการนำองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ต้องอาศัยคนเป็นผู้ให้การศึกษาและจัดสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสม การจัดการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง ทั้งนี้ด้วยการจัดการเรียนรู้ของไทยเน้นการฝึกปฏิบัติและการลงมือทำเป็นหลักสำคัญ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการจัดการเรียนรู้ จำนวน

12 หลักการ ได้แก่

1. การเรียนรู้ ต้องเกิดจากการให้ข่าวสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และวิพากษ์วิจารณ์ อย่างเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ (3/3 – 175)
2. การจัดการเรียนรู้ที่ดี ต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการศึกษานอกสถานที่ และการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการเป็นสำคัญ (3/11 – 577)
3. หน้าที่ของมหาวิทยาลัย ต้องสร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้ สอนศิลปและวิทยาศาสตร์ อีกทั้ง การวัดประเมินผลรวมทั้งประสาทปริญญา (3/74 – 219)
4. ความรู้พื้นฐานที่ควรจัดให้ผู้เรียนทุกคน ต้องประกอบด้วย การอ่าน การเขียน คิดเลข เพื่อประกอบอาชีพและธรรมเนียมปฏิบัติในการดำรงชีพ (3/148 – 546)
5. การจัดการเรียนรู้ ต้องให้วิชาการที่ถูกต้องและเผยแพร่เป็น สาธารณประโยชน์ (3/106 – 326)
6. การพัฒนาการศึกษาของสตรี ต้องมีการประยุกต์วิธีการศึกษาในวังกับการศึกษาแบบใหม่ (3/75 – 235)
7. ผู้บริหารต้องรู้เท่าทันความก้าวหน้าทางการอุดมศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน (3/90 – 397)
8. การบริหารอุดมศึกษาระหว่างวิชาการกับการบริหารงาน ต้องมีการจัดโครงสร้างเป็นคณะวิชาอย่างเป็นระบบ (3/95 – 348)
9. การบริหารงานวิชาการ ต้องเข้าใจวิธีการสอนและการปกครองสถานศึกษา ตั้งแต่การเตรียมบันทึกรสอน วิธีการสอน ตารางสอน เทคนิคการสอน และการปกครองสถานศึกษา (Discipline) (3/105 – 333)
10. มนุษย์ที่สมบูรณ์ ต้องการศึกษาสี่ประการ คือ มีวิชาความรู้ มีวิชาชีพ มีจรรยาบรรณ และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง (3/129 – 292)
11. การแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ นอกห้องเรียนทำให้เป็นคนทันสมัย อยู่เสมอ (3/127 – 279)

12. อุดมศึกษา ต้องสร้างคนให้มีอาชีพเป็นความมั่นคงของชาติ (3/179 – 619)

การจัดการเรียนรู้ สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

- การเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านการเขียนและรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ โดยผ่านทางสื่อหนังสือพิมพ์ ให้การศึกษา เป็นการเรียนรู้เกิดจากการให้ข่าวสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์อย่างเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวถึงการเรียนการสอนที่นอกจากจะมีครูที่ดีแล้ว ทรงเน้นเรื่องการจัดประสบการณ์จากนอกสถานที่และการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการ

- ภารกิจของมหาวิทยาลัย

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัย 4 ประการคือ สร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้ สอนศิลปและวิทยาศาสตร์ และการวัดประเมินผล และรับรองวิทยฐานะของผู้สำเร็จการศึกษา

ดังนั้นความรู้พื้นฐานที่ควรจัดให้ผู้เรียนทุกคน ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน คิดเลข เพื่อประกอบอาชีพ และธรรมเนียมปฏิบัติในการดำรงชีพ การจัดการเรียนรู้ควรให้วิชาการที่ถูกต้องและเผยแพร่เป็นสาธารณประโยชน์

- การศึกษาของสตรี

หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภาเทวกุล ทรงเป็นสตรีไทยที่นำสมัยใฝ่พระทัยการศึกษา ได้ทรงวางรากฐานและพัฒนาการศึกษาของสตรีด้วยการประยุกต์วิธีการศึกษาในวังกับการศึกษาแบบใหม่ เพื่อให้สตรีสามารถเลี้ยงชีพได้ และทำคุณประโยชน์แก่ ประเทศชาติได้ เช่นเดียวกับบุรุษ

- การเปลี่ยนแปลงของประเทศใกล้เคียง

ผู้บริหาร ต้องรู้เท่าทันความก้าวหน้าทางการอุดมศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน

- การบริหารงานวิชาการต้องเข้าใจวิธีการสอนและการปกครอง

การบริหารอุดมศึกษาระหว่างวิชาการกับการบริหารงาน ควรมีการจัดโครงสร้าง เป็นคณะวิชาอย่างเป็นระบบ การบริหารงานวิชาการ ควรเข้าใจวิธีการสอนและการปกครองสถานศึกษา ตั้งแต่การเตรียมบันทึก การสอน วิธีการสอน ตารางสอน เทคนิคการสอน

และการปกครองสถานศึกษา เพราะการจัดให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการศึกษาสี่ประการ คือ มี วิชาความรู้ มีวิชาชีพ มีจรรยาบรรณและมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 หลักการ ได้แก่

1. อุดมศึกษาไทย ต้องเรียนรู้หลักวิชาการตะวันตกอย่างเท่าทันโดยการไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและค่านิยมของไทย (4/161 – 548)
2. การจัดการเรียนรู้ความเป็นสากลของการอุดมศึกษาไทย ต้องคำนึงถึงภารกิจหลักทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้สามารถก้าวสู่ระดับนานาชาติโดยการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ (4/13 – 89)
3. การจัดการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกอย่าง ต้องเป็นระบบและมีแบบแผนการศึกษา (4/197 – 588)
4. การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษา ต้องเชื่อมโยงและสามารถถ่ายโอนได้ (4/71 – 66)
5. อุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงที่มีการประสาทปริญญา (4/158 – 545)
6. การจัดการเรียนรู้โดยมีการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ เป็นความร่วมมือและช่วยเหลือขององค์กรการต่างประเทศ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นสากล (4/46 – 461)
7. สหกิจศึกษาเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ (4/33 – 94)
8. การเทียบโอนหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน ต้องเปิดโอกาสให้สามารถลงทะเบียนศึกษารายวิชาใดๆ ของต่างสถาบันให้กว้างขวาง (4/14 – 91)

การจัดการเรียนรู้ สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- วิทยาการตะวันตก

อุดมศึกษาไทย ควรเรียนรู้หลักวิชาการตะวันตกอย่างรู้เท่าทัน โดยการไม่ทำลายสภาพแวดล้อมและค่านิยมของไทย การจัดการเรียนรู้ความเป็นสากลของการอุดมศึกษาไทย ต้องคำนึงถึงภารกิจหลักทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุ

บำรุงศิลปวัฒนธรรม ให้สามารถก้าวสู่ระดับนานาชาติ โดยการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ การจัดการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกอย่างเป็นระบบ และมีแบบแผนการศึกษา

- การส่งเสริมความเป็นสากล

การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาทุกระดับควรเชื่อมโยงและสามารถถ่ายโอนได้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้อุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงที่มีการประสพทปฏิบัติ และการจัดการเรียนรู้โดยมีการแลกเปลี่ยนทางวิชาการเป็นความร่วมมือและช่วยเหลือขององค์การต่างประเทศ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นสากล

- สหกิจศึกษา

สหกิจศึกษาเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ การเทียบโอนหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน เป็นการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาสามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ของต่างสถาบันกันได้อย่างกว้างขวาง

2.2.2 การวิจัย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการวิจัย จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกเป็นการศึกษาแบบใหม่ด้วยหลักวิชาทางวิทยาศาสตร์ (1/6 – 548)

การวิจัยในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การศึกษาวิทยาการตะวันตกได้รับจากมิชชันนารีโดยตรง อาทิ มิชชันนารีอเมริกันคนสำคัญที่ทำคุณประโยชน์ต่อวงการแพทย์แผนปัจจุบัน นอกจากนี้ยังการพิมพ์จนได้ชื่อว่าเป็น บิดาแห่งการพิมพ์และหนังสือพิมพ์ของเมืองไทยคือ นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley) ท่านได้นำวิธีการปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ การผ่าตัดแผนปัจจุบัน ดังนั้น การเรียนรู้วิทยาการตะวันตก จึงเป็นการศึกษาแบบใหม่ด้วยหลักวิชาทางวิทยาศาสตร์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการวิจัย จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

การจัดการเรียนการสอน ต้องมีการศึกษาทดลองก่อนนำไปปฏิบัติจริง (2/32 – 636)

การวิจัยในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาพ ทรงสนพระทัยใน
การจัดการเรียนการสอน ทรงโปรดเกล้าที่จะทำการศึกษาดูทดลองความเป็นไปได้ก่อน แล้วจึงนำไป
ปฏิบัติและเผยแพร่ต่อไป

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการวิจัย จำนวน 3
หลักการ ได้แก่

1. การอุดมศึกษาต้องค้นคว้าด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนา
ข้อความรู้ใหม่ (3/14 – 203)
2. การสืบค้นเพื่อการวิจัย ต้องให้ทุนไปดำเนินการด้วย (3/114 – 218)
3. อาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องทำวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อยู่เสมอ
(3/161 – 596)

การวิจัยในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม
สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเป็นต้นแบบ
ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อความรู้ใหม่ๆ เพราะการอุดมศึกษาต้องค้นคว้าด้วยตนเองอย่าง
ต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องทำวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ๆ ทั้งนี้ต้อง
ให้ทุนวิจัยไปดำเนินการด้วย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการวิจัย จำนวน 30
หลักการ ได้แก่

1. การวิจัย เป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาอุดมศึกษา
ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ ต้องมีการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และ
พัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสความเปลี่ยนแปลง หรือการ
ประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสังคม (4/40 – 489)
2. การวิจัยเป็นภารกิจหลักอย่างสำคัญ ในการพัฒนาอุดมศึกษาไปสู่องค์
ความรู้ใหม่ (4/142 – 527)
3. ระบบการพิจารณาความดีความชอบในสถาบันอุดมศึกษา ต้องให้
สัมพันธ์กับความสำเร็จของงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่หรือ
ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้เป็นรูปธรรม (4/35 – 62)

4. การวิจัยและพัฒนา ต้องมีการบริหารจัดการ การเพิ่มประสบการณ์ใน คณะทำงานวิจัยตลอดจนการคำนึงถึงภูมิสังคมของท้องถิ่นที่ทำวิจัย (4/25 – 16)
5. สถาบันอุดมศึกษา ต้องทำการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการ และการพัฒนาประเทศ (4/26 – 40)
6. การดำเนินงานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีทั้งระดับมหาวิทยาลัย และระดับคณะที่เน้นการวิจัยพัฒนาเพื่อการเรียนการสอน (4/147 – 533)
7. ผลการวิจัยที่สถาบันอุดมศึกษาได้จัดทำเป็นข้อความรู้ที่นำไปใช้ ประโยชน์ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อ ต้อง เป็นข้อมูลเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจในการปฏิบัติงาน (4/148 – 534)
8. สถาบันอุดมศึกษา ต้องจัดและเพิ่มงบประมาณการวิจัยตลอดทั้ง ทุนอุดหนุนการวิจัยให้เพียงพอและต่อเนื่อง (4/150 – 536)
9. งานวิจัยเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ต้องจัดให้ทุนสนับสนุนเพื่อ การทำวิจัยและการเผยแพร่ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ (4/149 – 535)
10. แหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ต้องได้มาจากภาครัฐ ภาครัฐ เอกชนและรายได้ของมหาวิทยาลัย (4/151 – 537)
11. การบริหารงานวิจัย ต้องมีการแต่งตั้งกรรมการทั้งระดับนโยบายและ ระดับวิชาการ โดยมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบางส่วนทุกปี อย่าง น้อยหนึ่งในสามเพื่อให้มีโอกาสรับความรู้หรือแนวความคิดใหม่จาก กรรมการที่เข้ามาใหม่ทุกปี (4/24 – 15)
12. การดำเนินงานวิจัยของมหาวิทยาลัย ต้องมีรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยหรือ วิชาการ มีอำนาจหน้าที่ในการ กำหนดนโยบายวิจัยและประสานงานกับ ระดับต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน (4/41 – 54)
13. หน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีทั้งภายใน และภายนอกสถาบัน (4/152 – 538)
14. มหาวิทยาลัยต้องมีความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยใน ภาคพื้นต่างๆ ในกลุ่มมหาวิทยาลัย หรือสถาบัน องค์การ ทั้งในประเทศ และนอกประเทศ เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความสะดวกแก่การ ดำเนินงานวิชาการ (4/12 – 30)

15. สถาบันอุดมศึกษาต้องมีปฏิสัมพันธ์อย่างสูงกับหน่วยงานวิจัยภาครัฐต่างๆ เพื่อการประสานความร่วมมือ กำหนดแนวนโยบายและแผนการวิจัย ตลอดจนทุนอุดหนุนการวิจัยต่างๆ (4/27 – 55)
16. การพัฒนาขีดความสามารถงานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาล ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยที่จะนำไปสู่ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างครบวงจร (4/28 – 56)
17. การจัดตั้งหน่วยงานวิจัย ต้องส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการดำเนินงานวิจัยโดยตรง (4/144 – 529)
18. หน่วยงานวิจัยภาครัฐต้องมีปฏิสัมพันธ์สูงกับสถาบันอุดมศึกษาในด้าน การวิจัย (4/143 – 528)
19. การมีนักวิชาการระดับสูงในสาขาเฉพาะด้าน ในหน่วยงานวิจัยและ พัฒนา นับเป็นความก้าวหน้าทางวิชาการในศาสตร์ของมหาวิทยาลัย (4/50 – 14)
20. ความร่วมมือด้านการวิจัยระหว่างนักวิชาการไทยกับต่างประเทศ ต้อง เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับ (4/10 – 12)
21. อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการวิจัยและ สามารถทำวิจัยได้ทั้งที่เป็นโครงการเดี่ยวและโครงการกลุ่ม อีกทั้งต้อง ดูแลนิสิตนักศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ (4/153 – 539)
22. สถาบันอุดมศึกษา เป็นแหล่งผู้นำทางวิชาการและทางปัญญาของ ประเทศ ต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญใน ศาสตร์ต่างๆ อีกทั้งต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์สาขาต่างๆ เป็นสำคัญ (4/59 – 464)
23. อุดมศึกษา ต้องเป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) เพื่อ ไปสู่สังคมที่พึงประสงค์ (4/53 – 47)
24. การเผยแพร่งานวิจัย ต้องเป็นกลไกในการควบคุมคุณภาพงานวิจัย (4/145 – 530)
25. การเผยแพร่ผลงานวิจัย โดยผ่านระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้นักวิจัยสามารถแลกเปลี่ยนข้อความรู้ได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก (4/34 – 60)

26. สิทธิบัตร เป็นกลไกมาตรฐานที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ในเรื่อง การคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ (4/21 – 61)
27. การถ่ายทอดวิทยาการความรู้จากตะวันตก ต้องมีการรับความรู้จาก ตะวันตกและการวิจัยพัฒนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม (4/146 – 531)
28. การแลกเปลี่ยนทางวิชาการ โดยความร่วมมือและช่วยเหลือขององค์กร การต่างประเทศ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยไปสู่ ความเป็นสากล (4/32 – 31)
29. อุดมศึกษาอยู่ในระบบเปิด ย่อมต้องได้รับผลกระทบจากกระแสของ เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และสังคมโลก (4/52 – 50)
30. การอุดมศึกษาไทยในอนาคต ต้องเป็นการศึกษาที่ก้าวหน้าปรับเปลี่ยน และรู้เท่าทันกระแสโลก ไม่ละเลยการพัฒนาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนค่านิยมของความเป็นไทย (4/141 – 526)

การวิจัยในสมัยรัตนโกสินทร์ ยุคที่ดี

- การวิจัยเพื่อองค์ความรู้ใหม่

การวิจัย เป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาอุดมศึกษา ให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้วยการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าว ทันกระแสความเปลี่ยนแปลงหรือประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสังคม ระบบการ พิจารณาความดีความชอบในสถาบันอุดมศึกษา ควรให้สัมพันธ์กับความสำเร็จของงานวิจัยที่ สร้างองค์ความรู้ใหม่หรือผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้เป็นรูปธรรม

- การวิจัยและพัฒนา

การวิจัยและพัฒนา ควรมีการบริหารจัดการ การเพิ่มประสบการณ์ใน คณะทำงานวิจัย ตลอดจนการคำนึงถึงภูมิสังคมของท้องถิ่นที่ทำวิจัยเป็นสำคัญ สถาบันอุดมศึกษาควรทำการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาประเทศ ซึ่ง การดำเนินงานวิจัยควรมีทั้งระดับมหาวิทยาลัยและระดับคณะที่เน้นการวิจัยพัฒนา เพื่อการเรียน การสอน ผลการวิจัยต่างๆ ที่สถาบันอุดมศึกษาได้จัดทำเป็นข้อความรู้นำไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อ เป็นข้อมูลเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจ ในการปฏิบัติงานต่างๆ

- การบริหารงานวิจัย

การบริหารงานวิจัย ควรมีการแต่งตั้งกรรมการทั้งระดับนโยบายและระดับวิชาการ โดยมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบางส่วนทุกปี อย่างน้อยหนึ่งในสามเพื่อให้มีโอกาสรับความรู้หรือแนวความคิดใหม่จากกรรมการที่เข้ามาใหม่ทุกปี การดำเนินการงานวิจัยของมหาวิทยาลัย ควรมีรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยหรือวิชาการ มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายวิจัยและประสานงานกับระดับต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัยทั้งภายในและภายนอกสถาบัน การจัดตั้งหน่วยงานวิจัย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการดำเนินงานวิจัยโดยตรง สำหรับหน่วยงานวิจัยภาครัฐมีปฏิสัมพันธ์สูงกับสถาบันอุดมศึกษาในด้านการวิจัย สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดและเพิ่มงบประมาณการวิจัยตลอดทั้งทุนอุดหนุนการวิจัยให้เพียงพอและต่อเนื่อง เนื่องจากงานวิจัยเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องทำการวิจัย และเผยแพร่ งานวิจัยให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ ซึ่งแหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษามาจากภาครัฐ ภาคเอกชน และรายได้ของมหาวิทยาลัย

- ความร่วมมือในการวิจัย

มหาวิทยาลัยควรมีความร่วมมือทางวิชาการ ระหว่างมหาวิทยาลัยในภาคพื้นต่างๆ ในกลุ่มมหาวิทยาลัย หรือสถาบัน องค์กร ทั้งในประเทศและนอกประเทศ เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความสะดวกแก่การดำเนินงานวิชาการ

สถาบันอุดมศึกษาควรมีปฏิสัมพันธ์อย่างสูงกับหน่วยงานวิจัยภาครัฐต่างๆ เพื่อการประสานความร่วมมือ กำหนดแนวนโยบายและแผนการวิจัย ตลอดจนทุนอุดหนุนการวิจัยต่างๆ นอกจากนี้ การพัฒนาขีดความสามารถงานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาโดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาล ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยที่จะนำไปสู่ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างครบวงจร

- นักวิชาการ

การมีนักวิชาการระดับสูงในสาขาเฉพาะด้านในหน่วยงานวิจัยและพัฒนา นับเป็นความก้าวหน้าทางวิชาการในศาสตร์ของมหาวิทยาลัย การทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการไทยกับต่างประเทศ เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับ นอกจากนี้อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการวิจัย และสามารถทำวิจัยได้ทั้งที่เป็นโครงการเดี่ยวและโครงการกลุ่ม อีกทั้งต้องดูแลนิสิตนักศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์

- การวิจัยและพัฒนาความก้าวหน้าในศาสตร์ต่างๆ

สถาบันอุดมศึกษา เป็นแหล่งผู้นำทางวิชาการและทางปัญญาของประเทศ จะต้องมีการบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ อีกทั้งต้อง

มีผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์สาขาต่างๆ เป็นสำคัญ อุดมศึกษาเป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่สังคมที่พึงประสงค์

- การเผยแพร่ผลงานวิจัย

การเผยแพร่ผลงานวิจัย เป็นกลไกในการควบคุมคุณภาพงานวิจัย

ปัจจุบันการเผยแพร่ผลงานวิจัยผ่านระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศทำให้นักวิจัยสามารถแลกเปลี่ยนข้อความรู้ได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก

สิทธิบัตร เป็นกลไกมาตรฐานที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในเรื่องการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้

การถ่ายทอดวิทยาการความรู้จากตะวันตก ควรมีการรับความรู้จากตะวันตกและการวิจัยพัฒนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

อีกทั้งการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ โดยความร่วมมือและช่วยเหลือขององค์กรการต่างประเทศ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นสากล

- วิจัยเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

อุดมศึกษาอยู่ในระบบเปิด ย่อมต้องได้รับผลกระทบจากกระแสของเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และสังคมโลก ดังนั้น การอุดมศึกษาไทยในอนาคตต้องเป็นการศึกษาที่ก้าวหน้า ปรับเปลี่ยนและรู้เท่าทันกระแสโลก ไม่ละเลยการพัฒนาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนค่านิยมของความเป็นไทย

2.2.3 การบริการวิชาการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการบริการวิชาการ จำนวน 5 หลักการ ได้แก่

1. การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน นอกเหนือจากการบริจาคทรัพย์ (1/10 – 389)
2. การจัดทำบันทึกและพัฒนาภูมิปัญญาไทย โดยผู้นำรัฐ (1/26 – 575)
3. การแสวงหาองค์ความรู้จากผู้รู้และการแปลตำราต่างประเทศ (1/27 – 574)
4. การเผยแพร่วิทยาการตะวันตก สู่อุตสาหกรรมไทย โดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผ่านทางการศึกษา การแพทย์ และการจัดพิมพ์เอกสาร (1/30 – 552)
5. การศึกษาวิทยาการตะวันตก ต้องมีทั้งการรับและแลกเปลี่ยนความรู้ (1/28 – 573)

การบริการวิชาการ สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ บำเพ็ญทานบารมีในรูปแบบใหม่ คือ การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน นอกเหนือจากการบริจาคทรัพย์ ขณะเดียวกัน ทรงเกรงว่า ความรู้ใหม่จากตะวันตกกำลังเป็นที่นิยมจะทำให้วิชาการต่างๆ ของไทย เสื่อมโทรมลง จึงมีการจัดทำบันทึกและพัฒนาภูมิปัญญาไทยลงบนแผ่นศิลา ประดับไว้ที่วัดโพธิ์ กล่าวกันว่า เป็นมหาวิทยาลัยแห่งกรุงสยาม

การแสวงหาองค์ความรู้จากผู้รู้และการแปลตำราต่างประเทศ ซึ่งการเผยแพร่ วิทยากรตะวันตก สู่สังคมไทย โดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ผ่านทาง การศึกษา การแพทย์และการจัดพิมพ์เอกสาร ในการศึกษาวิทยากรตะวันตกควรมีทั้งการรับและ แลกเปลี่ยนความรู้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการบริการวิชาการ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การจัดงานแสดงกิจกรรมถ่ายทอดความรู้และผลงานวิชาการ ต้องมีทั้ง การแลกเปลี่ยนภูมิความรู้พื้นบ้านสู่วงวิชาการ (2/5 – 9)
2. การจัดทำตำราและพัฒนาภูมิปัญญาไทยโดยผู้นำรัฐ (2/64 – 651)
3. การถ่ายทอดวิทยากรตะวันตกโดยการจัดพิมพ์ทำให้เผยแพร่ได้ กว้างขวางยิ่งขึ้น (2/87 – 623)

การบริการวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการจัดแสดง นิทรรศการเรียกว่า การแสดงศิลปกรรมและพาณิชการ เป็นครั้งแรก นับได้ว่าเป็นการจัดงานแสดง กิจกรรมถ่ายทอดความรู้และผลงานวิชาการ อีกทั้งการแลกเปลี่ยนภูมิความรู้พื้นบ้านสู่วงวิชาการ นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำตำรา และพัฒนาภูมิปัญญาไทยโดยผู้นำรัฐ เช่น ตำราแพทย์ศาสตร์ สงเคราะห์ (ฉบับหลวง) และการถ่ายทอดวิทยากรตะวันตกโดยการจัดพิมพ์ทำให้เผยแพร่ให้ กว้างขวางยิ่งขึ้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการบริการวิชาการ จำนวน 5 หลักการ ได้แก่

1. มหาวิทยาลัย ต้องจัดบริการวิชาการโดยจัดให้มีการแสดงผลงานทาง วิชาการ (3/121 – 575)

2. การส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้นอกระบบโรงเรียน (3/141 – 184)
3. การปรับปรุงสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงาน โดยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ (3/88 – 403)
4. ความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการบริหารงานวิชาการ โดยการเข้าร่วมประชุมวิชาการในต่างประเทศ (3/89 – 396)
5. การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ผลงานวิชาการใหม่ๆ (3/146 – 573)

การบริการวิชาการ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานแสดงกิจการและพาณิชยกรรม เป็นครั้งที่ 2 สืบเนื่องจากสมัยรัชกาลที่ 5 ดังนั้นมหาวิทยาลัยควรจัดให้มีบริการวิชาการ โดยจัดให้มีการแสดงผลงานทางวิชาการ นอกจากนี้รัชกาลที่ 6 ได้มีการส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้นอกระบบโรงเรียน

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับปรุงสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงาน โดยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการส่งบุคลากรในหน่วยงานเข้าร่วมประชุมวิชาการในต่างประเทศด้วย อีกทั้งการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ผลงานวิชาการใหม่ๆ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ช้อค้นพบหลักการการบริการวิชาการ จำนวน 10 หลักการ ได้แก่

1. การให้บริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา มีความแตกต่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความพร้อมและความเชี่ยวชาญของสถาบันแต่ละแห่ง (4/137 – 522)
2. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา ต้องสอดคล้องกับสาขาวิชาที่จัดการเรียนการสอน ความถนัดของบุคลากรและความพร้อมของทรัพยากรที่สถาบันมีอยู่ (4/139 – 524)
3. การจัดบริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา โดยจัดให้มีกิจกรรมในรูปแบบหลากหลายตามความพร้อมและความถนัดของบุคลากรและทรัพยากรของแต่ละสถาบันจะเอื้ออำนวย (4/138 – 523)

4. สถาบันอุดมศึกษาควรจัดภารกิจด้านการให้บริการวิชาการที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ (4/135 – 520)
5. สถาบันอุดมศึกษา ต้องจัดให้มีบริการทางด้านวิชาการแก่ประชาชนตามความต้องการของสังคม (4/43 – 42)
6. มหาวิทยาลัยต้องจัดบริการทางวิชาการให้ประชาชนทั่วไปโดยการจัดให้มีหลักสูตรวิชาชีพสำหรับประชาชน เน้นการสอนและการฝึกอบรมโดยตรง (4/73 – 22)
7. การจัดหลักสูตรวิชาชีพให้ประชาชน เป็นภารกิจบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย (4/183 – 574)
8. การจัดตั้งหน่วยงานใหม่ของการให้บริการวิชาการ ต้องมุ่งการให้บริการเฉพาะกลุ่มเพิ่มขึ้น และมีรูปแบบการบริหารที่คล่องตัว (4/136 – 521)
9. การพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชนเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาได้จัดบริการวิชาการให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น (4/155 – 541)
10. การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา ต้องได้รับการสนับสนุนจากรัฐและแหล่งความร่วมมือทางวิชาการจากต่างประเทศเป็นสำคัญ (4/140 – 525)

การบริการวิชาการ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- การเผยแพร่ความรู้

การให้บริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา มีความแตกต่างหลากหลายขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความพร้อมและความเชี่ยวชาญของสถาบันแต่ละแห่ง ทั้งนี้ควรให้สอดคล้องกับสาขาวิชาที่จัดการเรียนการสอน ความถนัดของบุคลากรและความพร้อมของทรัพยากรที่สถาบันมีอยู่ โดยจัดให้มีกิจกรรมในรูปแบบหลากหลายตามความพร้อมและความถนัดของบุคลากรและทรัพยากรของแต่ละสถาบันจะเอื้ออำนวย

- สนองความต้องการ

สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดภารกิจด้านการให้บริการวิชาการที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นและสังคมเป็นสำคัญ มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีหลักสูตรวิชาชีพ เน้นการฝึกอบรมโดยตรง ทั้งนี้ การบริหารจัดการ ควรมุ่งการให้บริการเฉพาะกลุ่มเพิ่มขึ้นและมีรูปแบบการบริหารที่คล่องตัว

- ความร่วมมือและความช่วยเหลือ

การพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชน เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษา ได้จัดบริการวิชาการให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น ซึ่งการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา นอกจากการสนับสนุนของรัฐแล้ว แหล่งความร่วมมือทางวิชาการจากต่างประเทศมีความสำคัญ

2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมถือเป็นภารกิจทางการศึกษาเป็นสำคัญ
(1/22 – 228)

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ถือเป็นภารกิจทางการศึกษาเป็นสำคัญ ในสมัยนี้หนังสือยังมีน้อย การปฏิสังขรณ์วัดถือเป็นภารกิจทางการศึกษา เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นสถานศึกษาจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์ ระเบียง วิหาร ใช้เป็นสื่อการสอน อีกทั้งการจัดตั้ง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติให้เป็นแหล่งค้นคว้า เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ถือเป็นภารกิจทางการศึกษาเป็นสำคัญ
(2/52 – 228)

2. การจัดตั้งและบูรณะพิพิธภัณฑสถาน เป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ (2/37 – 266)

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ถือเป็นภารกิจทางการศึกษาเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง นอกจากนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงให้ความสำคัญ การจัดตั้งและบูรณะพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้เป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

ร่ายจ่ายทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้ประเทศ
(3/178 – 618)

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

ในยุคนี้ ถือการสร้าง ความมั่นคงทางวัฒนธรรมเป็นภาวะที่สำคัญของชาติ รัฐ
ได้จัดให้มีการลงทุนทางด้านวัตถุแล้ว ควรจะมีการลงทุนทางด้านวัฒนธรรมด้วย เนื่องจากจ่าย
ทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้ประเทศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรม จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. สถาบันอุดมศึกษา ต้องทำนุบำรุงศาสนา อนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และ
พัฒนาศิลปะ และวัฒนธรรม เพื่อรักษาสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม
ของชาติสืบไป (4/16 – 44)
2. การดำเนินการเพื่อทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรม ตามนโยบาย ตามความ
พร้อมและศักยภาพของแต่ละสถาบันโดยความร่วมมือจากชุมชน
(4/154 – 540)
3. การดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ต้องเสริมสร้างความเข้าใจและ
ให้เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมไทยตลอดทั้งของนานาประเทศให้
มากขึ้น (4/223 – 678)

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นภารกิจสำคัญภารกิจหนึ่งของ

สถาบันอุดมศึกษาที่ควรทำนุบำรุงศาสนา อนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่และพัฒนาศิลปะและวัฒนธรรม
เพื่อรักษาสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ เช่น การจัดหอพระไตรปิฎกนานาชาติที่
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย การจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมในสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ซึ่งการ
ดำเนินการเพื่อทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมตามนโยบายตามความพร้อมและศักยภาพของแต่ละ
สถาบัน โดยความร่วมมือจากชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มี
มนุษยสัมพันธ์ ค่านิยมที่ดี อาทิ โครงการส่งเสริมดนตรีไทยอุดมศึกษา อีกทั้งการดำเนินงานทำ
นุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ควรเสริมสร้างความเข้าใจและให้เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมไทย

ตลอดทั้งของนานาประเทศให้มากขึ้น เพื่อเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมที่พึงประสงค์ และเป็นที่ต้องการของสังคมในปัจจุบันให้แก่ผู้เรียน รวมทั้งบทบาทในการสร้างความพร้อมแก่บุคลากรและสังคมในการรับและปรับตัวต่อวัฒนธรรมสากลด้วย

2.2.5 ศาสนาในการอุดมศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการศาสนาในการอุดมศึกษา จำนวน 12 หลักการ ได้แก่

1. วัดเป็นโรงเรียนของท้องถิ่น มีพระเป็นผู้ให้วิชาความรู้และวิชาชีพ (1/8 – 608)
2. พระสงฆ์ เป็นผู้มีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพ (1/37 – 556)
3. วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาและปลูกฝังคุณธรรมขั้นพื้นฐานมาแต่โบราณ (1/44 – 555)
4. วัดเป็นศาสนสถานที่ให้การเรียนรู้โดยไม่จำกัดคุณวุฒิและวัยวุฒิ (1/5 – 547)
5. การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับภูมิรู้ของผู้สอนและความสามารถในการรับความรู้ของผู้เรียน (1/35 – 558)
6. การประเมินผลพระปริยัติธรรมในรูปแบบกรรมการ (1/29 – 564)
7. การประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยการจัดสอบอย่างเป็นระบบ (1/24 – 568)
8. การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม (1/7 – 375)
9. การพัฒนาการศึกษาและการวัดประเมินผลของสงฆ์ โดยผู้นำรัฐ (1/36 – 557)
10. อุดมศึกษาเป็นการเรียนวิชาที่เกี่ยวกับอุดมคติและเป้าหมายชีวิต (1/54 – 602)
11. การอุดมศึกษากระจายไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่น (1/14 – 577)
12. อาจารย์พึงถ่ายทอดวิชาความรู้และประสบการณ์ก่อนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง (1/41 – 559)

ศาสนาในการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

- ครูพระ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง วัดเป็นโรงเรียนของท้องถิ่น มีพระเป็นผู้ให้วิชาความรู้ ทั้งวิชาการและวิชาชีพ ขณะเดียวกันก็มีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้ผู้เรียนด้วย

- วัดเป็นแหล่งเรียนรู้

วัดเป็นศาสนสถานที่ทำให้การเรียนรู้โดยไม่จำกัดคุณวุฒิและวัยวุฒิ การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับภูมิรู้ของผู้สอนและความสามารถในการรับความรู้ของผู้เรียน

- ปริยัติธรรมเป็นความรู้ชั้นสูง

การประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรม ในรูปแบบกรรมการ มีการจัดสอบอย่างเป็นระบบ การสอบผ่านปริยัติธรรมจะหมายความว่า การเลื่อนฐานะทางสังคม ทั้งนี้ผู้นำรัฐจะเป็นผู้พัฒนาการศึกษาและประเมินผลการศึกษาของสงฆ์

อุดมศึกษา เป็นการเรียนวิชาที่เกี่ยวกับอุดมคติและเป้าหมายชีวิตที่มีกระจายไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่น ทั้งนี้โดยมีอาจารย์ถ่ายทอดวิชาความรู้และประสบการณ์ ก่อนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการศาสนาในการอุดมศึกษา จำนวน 6 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการศึกษาของพระสงฆ์โดยจัดตามหลักสากลนิยม ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล (2/17 – 603)
2. การจัดการศึกษาของสงฆ์ ต้องมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม (2/26 – 449)
3. การศึกษาทางศาสนากับการศึกษาทางโลก ต้องประสานไปด้วยกันได้ ในสถาบันอุดมศึกษา (2/106 – 659)
4. วัดเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและคุณธรรมของชุมชน (2/84 – 620)
5. การสอบความรู้พระปริยัติธรรม ถือเป็นความรู้ชั้นสูง (2/105 – 657)
6. การบริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ ต้องประกอบด้วยคณะกรรมการสภาที่ได้จากการเลือกตั้ง มีการกำหนดวาระ และระเบียบการดำเนินการที่ชัดเจน (2/7 – 371)

ศาสนาในการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ จัดตามหลักสูตรสากลนิยม ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล โดยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งนี้การศึกษาทางศาสนากับการศึกษาทางโลกควรประสานไปด้วยกันได้ ในสถาบันอุดมศึกษา อีกทั้งวัดเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและคุณธรรมของชุมชน และการสอบความรู้พระปริยัติธรรม ถือเป็นความรู้ขั้นสูง ส่วนการบริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ ประกอบด้วยคณะกรรมการสภาที่ได้จากการเลือกตั้ง มีการกำหนดวาระ และระเบียบการดำเนินการที่ชัดเจน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการศาสนาในการอุดมศึกษา

จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การสอนหนังสือของพระภิกษุ ถือเป็นความชอบในกิจของสงฆ์และราชการแผ่นดิน (3/5 – 401)
2. การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเกี่ยวกับศาสนา โดยการสืบทอดการคงอยู่ของบุคลากรทางศาสนา (3/77 – 404)

ศาสนาในการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงธรรมการได้ออกประกาศ การสอนวิชาจรรยาตามโรงเรียนของพระภิกษุ ถือเป็นความชอบในกิจของสงฆ์และราชการแผ่นดิน นอกจากนี้ยังมีการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเกี่ยวกับศาสนา โดยการสืบทอดการคงอยู่ของบุคลากรทางศาสนา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการศาสนาในการอุดมศึกษา

จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

- มหาวิทยาลัยสงฆ์ จัดตั้งเพื่อยังประโยชน์ต่อกิจการด้านศาสนาและสังคม (4/165 – 552)

ศาสนาในการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

การสถาปนามหาวิทยาลัยสงฆ์ สองแห่งในประเทศไทย เพื่อเป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง อันยังประโยชน์ต่อกิจการด้านศาสนาและสังคม

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งถึงปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้นี้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาทและพลานามัย โดยคำนึงถึงการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การอุดมศึกษาต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในการเป็นผู้นำทางวิชาการและปัญญาของประเทศ อีกทั้งพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และค่านิยมของความเป็นไทย

2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา

2.3.1 การควบคุมคุณภาพ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการควบคุมคุณภาพ จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. ชนชั้นนำเป็นผู้กำหนดมาตรการและประเมินผล (1/17 – 694)
2. การใช้แนวคิดการประกันคุณภาพมาตรฐานเนื้อหาสาระของหลักสูตร (1/3 - 387)

การควบคุมคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ชนชั้นนำ เป็นผู้กำหนดมาตรการและประเมินผล เพื่อการควบคุมไพร่ ที่แอบอ้างหรือหลีกเลี่ยงการเกณฑ์แรงงานเพื่อไปบวชเป็นพระโดยจัดให้มีการสอบความรู้ของพระสงฆ์ ถ้าสอบไม่ผ่านต้องถูกสึกออกมาเป็นไพร่

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมสรรพตำราโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกและตรวจสอบแก้ไขโดยนักปราชญ์ราชบัณฑิต เพื่อให้ได้เนื้อหาวิชาที่ถูกต้องที่สุดออกเผยแพร่สู่สาธารณชนทั่วไปไม่จำกัดเฉพาะชนชั้นสูงเท่านั้น ซึ่งเป็นการใช้แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการควบคุมคุณภาพ จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การกำหนดมาตรการในการควบคุมดูแลพระพุทธศาสนาให้เป็นไปเพื่อการศึกษ (2/109 – 448)
2. การจัดการอุดมศึกษา ต้องมีการกำกับดูแลและติดตามการปฏิบัติด้านต่างๆ (2/1 – 109)

การควบคุมคุณภาพ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยึดหลักพระธรรมวินัย เป็นสำคัญ ทรงเน้นการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อละตัวตน ละความยึดติดถือมั่นในความคิดความเชื่อของตน ระเบียบการปกครองต่างๆ จึงเป็นไปเพื่อส่งเสริมการศึกษาให้สมบูรณ์ โดยมีการกำหนดมาตรการในการควบคุมดูแลพระพุทธรศาสนาให้เป็นที่ไปเพื่อการศึกษา

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำรายงานผลการปรับปรุงการจัดการศึกษา ซึ่งทรงติดตามกำกับดูแล การปฏิบัติต่างๆ ด้วยพระองค์เอง การควบคุมคุณภาพของการจัดการอุดมศึกษาควรมีการกำกับดูแลและติดตามการปฏิบัติด้านต่างๆ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการควบคุมคุณภาพ จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การยอมรับการเทียบโอนรายวิชาของมหาวิทยาลัยชั้นนำประเทศ ตะวันตก เป็นการแสดงถึงมาตรฐานด้านวิชาการ (3/120 – 210)
2. ความช่วยเหลือด้านการศึกษาจากต่างประเทศ ต้องเป็นการพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับตาม มาตรฐานสากล (3/135 – 197)
3. การเตรียมตัวผู้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศอย่างเป็นระบบ โดยเน้น การคัดเลือกนักเรียนเก่งและดี เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพ (3/125 – 244)
4. การนิเทศการเรียนการสอน ต้องเป็นการส่งเสริมการอบรมความรู้ เพิ่มเติมให้ครูได้มีความรู้เพียงพอตามกำหนดในหลักสูตร (3/39 – 242)

การควบคุมคุณภาพ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงคำนึงถึง ความรู้ด้านวิชาการที่จะเป็นมาตรฐานเดียวกับต่างประเทศ ทรงติดต่อขอเทียบโอนวิชาที่นักเรียน แพทย์เรียนจบชั้นเตรียมแพทย์ไปยังมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน ซึ่งก็ได้ยอมรับและเทียบวิชาให้ เป็น การแสดงถึงมาตรฐานด้านวิชาการ นอกจากนี้ทรงเป็นองค์ผู้แทนไทยในการเจรจารับความ ช่วยเหลือด้านการศึกษาจากต่างประเทศ เพื่อพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการให้เป็นที่ ยอมรับตามมาตรฐานสากล

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) ท่านได้เน้นเรื่อง การควบคุมคุณภาพการส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศที่จะต้องมีการเตรียมตัวผู้รับทุนไป ศึกษาต่อต่างประเทศอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการคัดเลือกนักเรียนเก่งและดีเพื่อให้ได้บัณฑิตที่มี คุณภาพ

หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงริเริ่มการนิเทศการเรียนการสอน เป็นการ ส่งเสริมการอบรมความรู้เพิ่มเติมให้ครูได้มีความรู้เพียงพอตามกำหนดในหลักสูตร นับเป็นการ ติดตามควบคุมดูแลคุณภาพการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการควบคุมคุณภาพ จำนวน 6 หลักการ ได้แก่

1. การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นมาตรการควบคุม และประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ (4/15 – 96)
2. ระบบและกลไกการประกันคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นแรง กระตุ้นและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพอย่างจริงจัง (4/22 – 75)
3. การประเมินคุณภาพภายใน ต้องเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในการ พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายในโดยมีชุมชนและผู้มีส่วน เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย (4/218 – 672)
4. มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีหน่วยงาน เพื่อเป็นองค์กรกลางในการดูแลและ รักษามาตรฐานวิชาการให้มีคุณภาพ (4/48 – 33)
5. อาจารย์ที่สอนในระดับบัณฑิตศึกษา ต้องมีคุณวุฒิและผลงานวิจัยที่ ต่อเนื่องและมีคุณภาพเป็นสำคัญ (4/7 – 1)
6. อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ต้องมีคุณวุฒิและผลงานวิจัยต่อเนื่อง พร้อมทั้งการเผยแพร่สู่สากลด้วย (4/156 – 543)

การควบคุมคุณภาพ ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา เป็นมาตรการควบคุมและ ประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ระบบและกลไก การประกันคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา เป็นแรงกระตุ้นและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพอย่างจริงจัง ดังนั้นการควบคุมคุณภาพต้องมีการประเมินคุณภาพภายในเป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา ใน

การพัฒนากระบวนการประเมินคุณภาพภายในโดยมีชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีหน่วยงาน เพื่อเป็นองค์กรกลางในการดูแลและรักษามาตรฐานวิชาการให้มีคุณภาพ อีกทั้งอาจารย์ที่สอนในระดับบัณฑิตศึกษา ควรมีความรู้และผลงานวิจัยที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพเป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ควรมีความรู้และผลงานวิจัยต่อเนื่องพร้อมทั้งการเผยแพร่สู่สากลด้วย

2.3.2 การตรวจสอบคุณภาพ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการตรวจสอบคุณภาพ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การจัดทำตำราใช้ในการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ (1/38 – 554)
2. การตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้องตามหลักวิชา (1/68 – 567)
3. การตรวจสอบคุณภาพเนื้อหาวิชาให้ถูกต้องครบถ้วน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนการเผยแพร่สู่สาธารณชน (1/3 – 439)

การตรวจสอบคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงดำเนินการส่งเสริมความรู้พระสงฆ์ การจัดทำตำราใช้ในการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้องตามหลักวิชา ก่อนการเผยแพร่สู่สาธารณชน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการตรวจสอบคุณภาพ จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

การจัดการศึกษา ต้องกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนให้ชัดเจน (2/30 – 155)

การตรวจสอบคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

ในยุคนี้ถือเป็นนโยบาย การจัดการศึกษามีการกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนให้ชัดเจน โดยมีพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ. 2433 และยกระดับการตรวจการศึกษาเป็นกรมตรวจ ทำหน้าที่ตรวจการเรียนการสอนและสอบวัดความรู้ของผู้เรียนและ

ยกระดับการสอบไล่วิชาเป็นกองสอบไล่วิชาและใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ เป็นกรรมการสอบและลงนามในประกาศนียบัตรด้วย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการตรวจสอบคุณภาพ จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การตรวจประเมินสถานศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อคงคุณภาพการจัดการศึกษา (3/177 – 617)
2. การกำกับดูแลคุณภาพการศึกษาโดยการสื่อสารให้เข้าใจในนโยบายอีกทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน (3/27 – 610)

การตรวจสอบคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ท่านเน้นการตรวจสอบคุณภาพการศึกษาโดยลงพื้นที่จริง ผู้ตรวจต้องได้รับการฝึกหัดอย่างดี มีความรู้ความชำนาญเพื่อให้การตรวจสอบได้คุณภาพ อีกทั้งการนิเทศสถานศึกษา เป็นการตรวจสอบติดตามการจัดการศึกษาตามกำหนดในหลักสูตรและการบริหารจัดการ

พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงให้ความสำคัญการกำกับดูแลคุณภาพการศึกษา โดยการสื่อสารให้เข้าใจในนโยบายอีกทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน มากกว่าการตรวจเอกสาร การกล่าวชมเชยให้กำลังใจมากกว่าการสั่งการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการตรวจสอบคุณภาพ จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีมาตรการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (4/23 – 459)
2. คุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงอยู่เสมอ โดยมีการพัฒนางานโครงการและมีแผนงานกำกับดูแลให้ได้มาตรฐานสากล (4/51 – 41)
3. การตรวจสอบคุณภาพภายนอกของสถาบันการศึกษา โดยองค์กรอิสระจากฝ่ายราชการ เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน (4/219 – 674)

การตรวจสอบคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา เป็นมาตรการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ โดยมีการพัฒนางานโครงการและแผนงานกำกับดูแลให้ได้มาตรฐานสากล ซึ่งการตรวจสอบคุณภาพภายนอกของสถาบันการศึกษา โดยองค์การอิสระจากฝ่ายราชการ เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบทั้งสถานศึกษาของรัฐและเอกชน

2.3.3 การประเมินคุณภาพ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการประเมินคุณภาพ จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม (1/11 – 551)
2. การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยมีความรู้ทางอักษรวิธี (1/50 – 621)
3. การตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้องตามหลักวิชา (1/68 – 612)
4. การเลื่อนระดับขั้นเงินเดือนโดยการประเมินจากผลงาน (1/39 – 553)

การประเมินคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง พระสงฆ์ที่สามารถสอบผ่านความรู้ปริยัติธรรม จะได้รับการเลื่อนฐานะทางสังคม ถ้าสอบตกต้องถูกสึกออกไปเป็นไพร่ตามเดิม ดังนั้นพระสงฆ์ในสมัยนี้ จึงมีความรู้ทางอักษรวิธีดีขึ้น ดังนั้นการเรียนการสอนให้แก่กุลบุตรจะเป็นเหตุให้มีคุณภาพได้ นอกจากนั้น การเลื่อนระดับขั้นเงินเดือน โดยมีการประเมินจากผลงาน

นอกจากนี้ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตและช่างทุกสาขา ทำการคัดเลือกตรวจสอบ ความถูกต้องตามหลักวิชา แล้วให้จารึกลงบนแผ่นศิลาประดับตามไว้ในวัดพระเชตุพนเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชนทั่วไป โดยไม่เลือกชั้นวรรณะ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการประเมินคุณภาพ จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

1. การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ (2/23 – 447)

การประเมินคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ท่านได้กำหนดแนวทางการประเมินคุณภาพ การให้ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศ สำหรับผู้ที่มีความสามารถและเป็นคนดี เป็นตัวชี้วัด โดยจัดให้มีระบบการสอบคัดเลือก ซึ่งจะทำให้ได้คนที่เหมาะสม มีความสามารถไปศึกษาต่อต่างประเทศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการประเมินคุณภาพ

จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การประเมินคุณภาพการอุดมศึกษาโดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศ (3/91 – 398)
2. การจัดการศึกษาต้องจัดให้มีคุณภาพ ตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกอาชีพ และการจัดหางานรองรับ เมื่อสำเร็จการศึกษา (3/67 – 285)
3. การให้ทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียร (3/86 – 433)
4. การกำกับดูแลคุณภาพการศึกษา โดยการสื่อสารให้เข้าใจนโยบาย อีกทั้งส่งเสริมและสนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน (3/27 – 353)

การประเมินคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้คณะผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศเข้ามาตรวจการศึกษาและสถานที่ศึกษาต่างๆ ของประเทศไทย เพื่อเป็นการประเมินคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ ยังทรงพระราชทานทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่ขยันหมั่นเพียร เพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้เน้นการจัดการศึกษา ต้องจัดให้มีคุณภาพ ตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกวิชาชีพ และการจัดหางานรองรับเมื่อสำเร็จการศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการประเมินคุณภาพ

จำนวน 8 หลักการ ได้แก่

1. การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาเป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (4/15 – 542)

2. นโยบายและแผนอุดมศึกษาต้องมีการประเมินระดับชาติเป็นระยะๆ (4/82 – 36)
  3. การนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาเพื่อผู้เรียน โดยฝ่ายบริหารการศึกษา (4/210 – 685)
  4. การประเมินผลการศึกษาของชาติ ต้องดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน (4/81 – 35)
  5. ระบบการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการสอนและคุณภาพของอาจารย์ มหาวิทยาลัยต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ และหลักวิชาการต้องมีคุณภาพ โดยการพัฒนาอาจารย์และการประเมินการสอนโดยนิสิต นักศึกษา (4/157 – 544)
  6. อุดมศึกษา ต้องเป็นตัวนำความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพราะการอุดมศึกษาจะสร้างคนและองค์ความรู้เพื่อการแข่งขัน รู้เท่าทันในเวทีโลก โดยการเทียบวัดกับประเทศทั้งหลายในโลก (4/47 – 46)
  7. การจัดสรรงบประมาณการศึกษา ต้องกำหนดขนาดงบประมาณของหน่วยงาน ด้วยวิธีการงบประมาณที่เริ่มจากฐานศูนย์ (Zero – Based Budgeting) โดยมีการประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรมเป็นหลัก (4/56 – 101)
  8. การอุดมศึกษาจะพัฒนาไปได้อย่างไร ต้องเป็นไปตามลักษณะของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในขณะนั้น (4/17 – 49)
- การประเมินคุณภาพในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่ดี

- การประเมินและพัฒนา

การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา เป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษา ให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ นโยบายและแผนอุดมศึกษา ต้องมีการประเมินระดับชาติเป็นระยะๆ แล้วนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุง พัฒนาการศึกษาเพื่อผู้เรียนโดยฝ่ายบริหารการศึกษา ซึ่งการประเมินผลการศึกษาของชาติ ควรดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน

- การประเมินด้วยหลักวิชา

ระบบการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการสอนและคุณภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ และหลักวิชาการต้องมีคุณภาพ โดยการพัฒนาอาจารย์และประเมินการสอนโดยนิสิตนักศึกษา

อุดมศึกษาเป็นตัวนำความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพราะการอุดมศึกษาจะสร้างคนและองค์ความรู้เพื่อการแข่งขันรู้เท่าทันในเวทีโลก โดยการเทียบวัดกับประเทศทั้งหลายในโลก

การจัดสรรงบประมาณการศึกษา ควรกำหนดขนาดงบประมาณของหน่วยงาน ด้วยวิธีการงบประมาณที่เริ่มจากฐานศูนย์ (Zero – Based Budgeting) โดยมีการประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรมเป็นหลัก

การอุดมศึกษาจะพัฒนาไปได้อย่างไร ย่อมเป็นไปตามลักษณะของเศรษฐกิจและสังคมในขณะนั้น

กล่าวโดยสรุป การประกันคุณภาพทางการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งถึงปัจจุบัน การประกันคุณภาพทางการศึกษา ต้องเป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิตามหลักวิชา กำหนดการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน การจัดการศึกษาต้องจัดให้มีคุณภาพ ตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกวิชาชีพและการจัดหางานรองรับเมื่อสำเร็จการศึกษา ตามแผนภูมิต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 4 แก่นแท้และสาระหลักของการบริหารอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

การบริหารอุดมศึกษา

การบริหารอุดมศึกษามุ่งสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ในวิชาความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาทและพละนามัย อีกทั้ง เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครองเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในส่วน การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นงานหลักของอาจารย์ ซึ่งต้องพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และค่านิยมของความเป็นไทย เพื่อการเป็นผู้นำทางวิชาการและปัญญาของประเทศ โดยมีหลักการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นมาตรการควบคุมการตรวจสอบและการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

การบริหารงานทั่วไป

บุคลากรในการอุดมศึกษา ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครอง ต้องสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีอาชีพที่ดี มีความพร้อมและศักยภาพรอบด้าน โดยรัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

การบริหารงานวิชาการ

การจัดการเรียนรู้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาทและพละนามัย โดยคำนึงถึงการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การอุดมศึกษาต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในการเป็นผู้นำทางวิชาการ และปัญญาของประเทศ อีกทั้งพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และค่านิยมของความเป็นไทย

การประกันคุณภาพทางการศึกษา

การประกันคุณภาพทางการศึกษา ต้องเป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตามหลักวิชา กำหนดการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน การจัดการศึกษา ต้องจัดให้มีคุณภาพ ตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การมีวิชาชีพและการจัดหางานรองรับเมื่อสำเร็จการศึกษา

3. ด้านหลักสูตรและการสอน

สามารถประมวลตามกรอบการวิจัยเป็น 3 หัวข้อ คือ หลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล โดยมีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

3.1 หลักสูตร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการหลักสูตร จำนวน 12 หลักการ ได้แก่

1. การศึกษาแบบจารีตเป็นการเรียนอักษรวิธี การบวชเรียนและการถ่ายทอดวิชาชีพ (1/20 – 496)
2. การศึกษาแบบจารีตเป็นการเปลี่ยนแปลงตามค่านิยมทางการศึกษาของสังคม (1/18 – 603)
3. เนื้อหาวิชาและค่านิยมทางการศึกษาเป็นไปตามสภาพสังคมนั้นๆ (1/67 – 620)
4. การศึกษาวิชาสามัญอยู่ตามวัดทั่วไป ส่วนวิชาอาชีพคงศึกษาในวงศ์ตระกูล (1/16 – 392)
5. การศึกษาวิชาการต่อสู้และไสยศาสตร์ของสามัญชน เพื่อใช้ป้องกันประเทศเป็นหนทางการเลื่อนขั้นทางสังคม (1/9 – 550)
6. การถ่ายทอดวิชาความรู้ กระจ่าเฉพาะในวงศ์ตระกูล (1/8 – 378)
7. การศึกษาชั้นสูงควรเตรียมความพร้อมในการทำงาน โดยการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง เพื่อให้ได้ประสบการณ์โดยตรง (1/1 – 420)
8. การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (1/73 – 688)
9. การสร้างองค์ความรู้โดยการรวบรวมสรรพตำราอีกทั้งการตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้อง แล้วจารึก เผยแพร่สู่สาธารณชน (1/13 – 422)
10. การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำ ศึกษาจากมิชชันนารีและตำราต่างประเทศ (1/6 – 377)
11. การศึกษาเพื่อรับราชการ โดยการฝึกหัดวิชาทักษะเฉพาะด้านและความรู้ทั่วไป (1/65 – 579)
12. การศึกษาวิชาชีพโดยการถ่ายทอดจากการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง (1/9 – 611)

หลักการของหลักสูตรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

- การศึกษาแบบจารีต

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ยังไม่ปรากฏการจัดทำหลักสูตรในแบบปัจจุบัน เป็นการจัดการศึกษาแบบสืบเนื่องจากสมัยอยุธยา เป็นการศึกษาแบบจารีต คือการเรียนอักขรวิธี การบวชเรียน และการถ่ายทอดวิชาชีพ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงตามค่านิยมทางการศึกษาของสังคม โดย เนื้อหาวิชาและค่านิยมทางการศึกษาเป็นไปตามสภาพสังคมนั้นๆ กล่าวคือ การศึกษาวิชาสามัญอยู่ตามวัดทั่วไป ส่วนวิชาชีพคงศึกษาถ่ายทอดในวงศ์ตระกูล

- เรียนรู้โดยการฝึกปฏิบัติเป็นหลัก

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง เป็นช่วงเวลาที่ต้องทำสงครามในลักษณะการรบและรุกหลายครั้ง ชายฉกรรจ์ถูกเกณฑ์เข้ารับโดยมิได้รับการฝึกวิชาอาวุธมากนัก จึงต้องพยายามฝึกฝนตนเอง ขณะเดียวกันก็ต้องแสวงหาความรู้ทางไสยศาสตร์เพื่อใช้ป้องกันและบำรุงขวัญตนเอง เพราะบุคคลใดมีความชอบในการรบทัพจับศึกจะเป็นหนทางการเลื่อนขั้นทางสังคม

สำหรับการศึกษาขั้นสูงเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงาน จะมุ่งเป็นการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริงเพื่อให้ได้ประสบการณ์โดยตรง เช่น การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการของกุลบุตรชนชั้นนำมีโอกาสในการถวายตัวเข้ารับราชการ ต้องมีการฝึกใช้ทักษะหรือความชำนาญพิเศษและฝึกความรู้ทั่วไปสำหรับราชการ

- เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

การจัดการเรียนการสอนยึดตัวผู้เรียนเป็นเป้าหมายหลักคือ การจัดการศึกษาอยู่ในวัดหรือในชุมชน และมักเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ควบคู่ไปกับการฝึกอบรมผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์พร้อมกันไป

- การสร้างองค์ความรู้โดยการรวบรวมตรวจสอบและบันทึก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการสร้างองค์ความรู้โดยการรวบรวมสรรพตำราอภิปกรณ์การตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้องแล้วจารึกเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำศึกษาจากมิชชันนารีและตำราต่างประเทศ จนสามารถใช้งานในการติดต่อสื่อสารได้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการหลักสูตร จำนวน 32 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการศึกษา ควรสอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นสำคัญ (2/33 – 452)

2. การจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (2/4 – 442)
3. การจัดการอุดมศึกษาต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประเทศ และงานของผู้นำรัฐเป็นสำคัญ (2/71 – 607)
4. การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา ควรสอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของประเทศเป็นสำคัญ (2/3 – 405)
5. การจัดการศึกษา ควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคม เศรษฐกิจของประเทศโดยเสมอภาคกัน (2/14 – 168)
6. การอุดมศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีความรู้และทักษะตามความต้องการของประเทศ (2/9 – 105)
7. การจัดการศึกษาของพระสงฆ์โดยจัดตามหลักสากลนิยม ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล (2/17 – 227)
8. การจัดการศึกษาต้องตอบสนองความต้องการของบ้านเมืองจึงจะไม่สูญเปล่า (2/10 – 146)
9. การจัดการศึกษาต้องกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนให้ชัดเจน (2/46 – 230)
10. สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม (2/2 – 440)
11. ภูมิปัญญาไทยทางอาชีพมีความจำเป็นต้องอนุรักษ์และส่งเสริมอาชีพ พื้นฐานที่เป็นพื้นเพเดิมของไทย (2/35 – 248)
12. การศึกษาเป็นการยกระดับฐานะของคนในสังคมให้สามารถพึ่งตนเองได้ (2/50 – 106)
13. การจัดการศึกษา ต้องอยู่ในลักษณะการพึ่งพาตัวเองได้ (2/59 – 159)
14. การศึกษา เป็นรากฐานการพัฒนาพลเมืองและความมั่นคงของประเทศ (2/49 – 226)
15. การศึกษาเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานความมั่นคงและความเป็นเอกภาพของชาติ (2/55 – 457)
16. การจัดการศึกษา ควรปลูกฝังความเป็นไทย เพื่อความมั่นคงของชาติ (2/15 – 356)
17. การจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย เพื่อประกอบอาชีพได้มากขึ้น (2/56 – 13)
18. การจัดการศึกษาต้องมีการกำหนดมาตรฐานหลักสูตร (2/27 – 117)

19. การจัดการศึกษาทุกระดับ จะต้องต่อเนื่องเป็นสาย ตามลำดับ และให้เป็นไปอย่างมั่นคงเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างแท้จริง (2/25 – 119)
20. การศึกษาสามัญกับการศึกษาพิเศษควรจัดให้สัมพันธ์กัน (2/28 – 138)
21. การพัฒนาคนให้สมบูรณ์ ต้องพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ความรู้ในอาชีพศิลปะการดำรงชีวิตในการทำงาน และมีศีลธรรมจรรยา (2/48 – 121)
22. การจัดการศึกษา ต้องเหมาะสมกับความต้องการของประเทศในขณะนั้น ว่าต้องการใช้กำลังคนที่มีความรู้ อย่างไร ถ้าสามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพในความรู้ อย่างนั้นทันการ แสดงว่าประเทศกำลังก้าวหน้า (2/12 – 160)
23. คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมในใจ จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม (2/24 – 118)
24. หลักสูตรการศึกษาควรบรรจุคุณธรรมเป็นแก่นสารในเนื้อหาทุกวิชา (2/86 – 622)
25. การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก มีสถาบันการศึกษาเป็นการเฉพาะและสอนวิชาการใหม่ๆ เพื่อผลิตคนไปรับราชการ (2/78 – 613)
26. การอุดมศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี (2/11 – 561)
27. การจัดระบบการศึกษาให้สัมพันธ์ระหว่างการศึกษาภายในประเทศกับต่างประเทศเพื่อเข้าสู่มาตรฐานสากล (2/36 – 256)
28. การศึกษาต้องเพิ่มความรู้ความสามารถต่อชีวิตและสังคมของบัณฑิต (2/63 – 562)
29. การจัดการศึกษาในลักษณะผสมผสานการเรียนเพื่อรู้ กับการเรียนเพื่อทำงานเป็น การขยายฐานการศึกษาของประชาชน (2/45 – 153)
30. การพัฒนาวิชาชีพครูโดยการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูพร้อมขยายการรับผู้เรียนทุกระดับพร้อมกัน (2/61 – 264)
31. การจัดการศึกษาต้องผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม (2/73 – 608)
32. คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมในใจ จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม (2/24 – 604)

หลักการของหลักสูตรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

- ความมั่นคงของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระปรีชาญาณในการทรงวางรากฐานการพัฒนาพลเมืองและความมั่นคงของประเทศด้วยการศึกษา ตั้งแต่การจัดการศึกษาในวัง การศึกษาของราษฎร การศึกษาของสงฆ์ และการรับวิทยาการตะวันตก อันส่งผลให้ประเทศรอดพ้นจากภัยคุกคามของประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยม

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานความมั่นคงและความเป็นเอกภาพของชาติ โดยการจัดการศึกษาให้พวกแขกมลายูที่อยู่ตอนใต้ของไทย ได้ศึกษาเล่าเรียนในฝ่ายไทยเพื่อปลูกฝังความเป็นไทยอันส่งผลให้ประเทศมั่นคง

- สสนองความต้องการของประเทศ

การจัดการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ได้เน้น การจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองของประเทศเป็นสำคัญ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริ การจัดการศึกษาควรจัดสนองความต้องการแล้วยังต้องช่วยประหยัดทรัพย์ของราชการอีกด้วย และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระดำริเรื่องการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและข้อจำกัดของบ้านเมือง และเป็นการจัดให้โดยเสมอภาคกัน อีกทั้งการอุดมศึกษาต้องพัฒนาคนให้มีความรู้และทักษะตามความต้องการของประเทศ

- การศึกษาเพื่ออาชีพ

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ท่านเน้นเรื่องการศึกษาที่ส่งเสริมอาชีพพื้นฐานของคนไทยที่ต้องได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ด้วยว่า ภูมิปัญญาไทยทางอาชีพมีความจำเป็นต้องอนุรักษ์และส่งเสริมอาชีพพื้นฐานที่เป็นพื้นเพเดิมของไทย และเป็นการยกระดับฐานะของคนในสังคมให้สามารถพึ่งตนเองได้

- การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโดยการปรับของเก่าทั้งหมดและนำของใหม่เข้ามาผสมผสาน ทำให้การอุดมศึกษามีลักษณะเป็นแนวใหม่เพื่อเป็นประโยชน์โดยตรงแก่ราชการ การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตกมีสถาบันการศึกษาเป็นการเฉพาะและสอนวิชาการใหม่ๆ ดังนั้นการจัดระบบการศึกษาควรให้สัมพันธ์ระหว่างการศึกษาภายในประเทศกับต่างประเทศเพื่อเข้าสู่มาตรฐานสากลและในลักษณะผสมผสานการเรียนเพื่อรู้กับการเรียนเพื่อทำงาน เป็นการขยายฐานการศึกษาของประชาชน

- หลักสูตรบูรณาการและหลากหลาย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชโองบายที่จะให้ราษฎรมีความรู้ความเข้าใจในวิชาการสมัยใหม่และสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ โดยการจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย และมีลักษณะบูรณาการแบบแผนเดิมกับแบบแผนสากล เพื่อให้ได้รับความรู้อย่างกว้างขวางและได้มาตรฐานเพื่อเตรียมบุคคลเข้ารับราชการต่อไป

- ความสัมพันธ์ต่อเนื่องของหลักสูตรทุกระดับ

การจัดการศึกษาทุกระดับจะต้องให้สัมพันธ์ต่อเนื่องเป็นสายตามลำดับ และให้เป็นไปอย่างมั่นคงเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างแท้จริง เพราะการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ความรู้ในอาชีพ ศิลปการดำรงชีวิตในการทำงานและมีศีลธรรมจรรยา ทั้งนี้การจัดการศึกษาต้องเหมาะสมกับความต้องการของประเทศในขณะนั้นว่าต้องการใช้กำลังคนที่มีรูปร่างอย่างไร ถ้าสามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพในรูปร่างนั้นทันการ แสดงว่าประเทศกำลังก้าวหน้า

- หลักสูตรคุณธรรม

คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมะในใจจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงมีพระบรมราชโองการให้จัดทำตำราสำหรับสอนศีลธรรม โดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับอย่างเป็นระบบแบบแผน ซึ่งหลักสูตรการศึกษาควรบรรจุคุณธรรมเป็นแก่นสารในเนื้อหาทุกวิชา

สำหรับการอุดมศึกษานั้นต้องสอนให้บัณฑิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี พร้อมทั้งเพิ่มพูนความรู้ความสามารถต่อชีวิตและสังคมของบัณฑิต

- การจัดหลักสูตรของสงฆ์เพื่อผลิตครูพระ

การจัดการศึกษาของสงฆ์ โดยจัดตามหลักสากลนิยมประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตรการเรียนการสอนและการประเมินผลที่ชัดเจน สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม เนื่องจากสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ต้องรับภาระผลิตครูพระเพื่อสอนราษฎรให้เข้าใจความสำคัญของการศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการหลักสูตร จำนวน 66 หลักการ ได้แก่

1. หลักการศึกษาของชาติควรปลูกฝังค่านิยมความเป็นคนไทย มีศักดิ์ศรี และรักษาประเทศชาติตลอดไป (3/110 – 312)

2. การอุดมศึกษา ต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (3/79 – 296)
3. การศึกษาคืออำนาจ เพราะการศึกษาคือกำลังของชาติ (3/65 – 104)
4. ประเทศที่เจริญก้าวหน้าสามารถวัดผลจากการจัดการศึกษาสามด้าน ประกอบด้วย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชน กระบวนการเรียนรู้เพื่อดำเนินชีวิต และความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (3/13 – 288)
5. การศึกษาขั้นสูงของประเทศ เป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ออกมาพัฒนาประเทศ เป็นการขยายการศึกษาในแนวตั้ง ให้สูงขึ้นไปถึงขั้นสูงสุดของประเทศ (3/140 – 183)
6. การจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ต้องพิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและการปกครองของประเทศ (3/78 – 295)
7. การจัดการศึกษา ต้องสร้างคนให้มีทั้งวิชาความรู้ คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพอนามัยดี สามารถพึ่งตนเองได้เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ (3/84 – 322)

หลักการของหลักสูตรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

- ความมั่นคงของประเทศ

หลักการของหลักสูตรการศึกษาของชาติควรปลูกฝังค่านิยมความเป็นคนไทย มีศักดิ์ศรี และรักษาประเทศชาติก็ด้วยการอุดมศึกษาต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพราะการศึกษาคืออำนาจ ประเทศที่เจริญก้าวหน้าสามารถวัดผลจากการจัดการศึกษาสามด้าน ประกอบด้วย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชน กระบวนการเรียนรู้เพื่อดำเนินชีวิตและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

- สมองความต้องการของประเทศ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญการศึกษาขั้นสูงของประเทศ เพราะเป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ออกมาพัฒนาประเทศ เป็นการขยายการศึกษาในแนวตั้งให้สูงขึ้นไปถึงขั้นสูงสุดของประเทศ โดยที่การจัดการศึกษาเพื่อปวงชนต้องพิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และการปกครองประเทศเป็นสำคัญด้วย ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องสร้างคนให้มีทั้งวิชาความรู้ คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพอนามัยดี สามารถพึ่งตนเองได้เพื่อพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ

8. การจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับการนำไปใช้พัฒนาประเทศ (3/151 – 586)
9. การอุดมศึกษา เป็นการพัฒนามนุษย์ให้เป็นการกำลังสำคัญของประเทศ (3/133 – 174)
10. การศึกษาควรมุ่งสร้างพลเมืองดี รู้จักใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง (3/81 – 317)
11. การอุดมศึกษา ต้องปลูกฝังความรักชาติและให้รู้จักพึ่งตนเอง โดยขยายไปสู่ส่วนรวมเพื่อให้ความพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้ประเทศชาติ (3/47 – 319)
12. การจัดหลักสูตรอุดมศึกษา มีวิชาแกนและวิชาเลือกให้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัดและความสามารถของผู้เรียน (3/150 – 585)
13. หลักสูตรระดับอุดมศึกษา ควรจัดให้มีกลุ่มวิชาการศึกษาพื้นฐาน (General Education) โดยผู้เชี่ยวชาญวิชาพื้นฐาน และให้เรียนร่วมกันแบบสหวิทยาการ (3/15 – 204)
14. หลักสูตรและการสอน ควรสอนให้ผู้เรียนมีความรักในวิชาชีพ รู้รักษาสุขภาพอนามัย และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม (3/20 – 324)
15. เนื้อหาสาระและกิจกรรมของหลักสูตร ต้องสัมพันธ์กับการเรียนการสอน (3/24 – 347)
16. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความมีวินัย และทำความดี (3/2 – 355)
17. หลักสูตร ควรมีสาระความรู้สากลและภูมิปัญญาไทยให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน (3/149 – 584)
18. แผนการสอนและตำราเรียน เป็นเอกสารหลักสูตรที่สำคัญและจำเป็นในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้สอนได้ใช้ตรงตามหลักสูตร (3/22 – 342)
19. ทรัพยากรทางการศึกษา เป็นเครื่องมือกำหนดความเป็นไปได้ในการจัดลำดับคณะวิชาและต้องมีรากฐานจากความต้องการของสังคมเป็นสำคัญ (3/92 – 352)
20. หลักสูตร ควรได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับปัจจุบันกาล (3/21 – 332)
21. หลักสูตรควรมีการปรับปรุงและพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ (3/17 – 339)
22. การพัฒนาหลักสูตร ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาโดยคณะทำงาน เพื่อให้ทันสมัยเหมาะสมสภาพเป็นจริง (3/18 – 340)

23. การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย ต้องมีการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน สำรวจ อาชีพพลเมือง มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตร และนำความรู้ที่ทันสมัยเข้ามา ประกอบในหลักสูตร (3/26 – 341)
24. การปรับปรุงหลักสูตรโดยจัดให้มีการใช้ตำราภาษาอังกฤษเพื่อเป็น เครื่องมือสื่อความรู้สากล (3/175 – 615)
25. สาระในหลักสูตรแม่บทและกิจกรรม ควรมีความสัมพันธ์ในการส่งเสริม สนับสนุนการเรียนการสอน (3/23 – 343)

- การศึกษาเพื่อการพัฒนาประเทศ

การจัดหลักสูตรควรให้สอดคล้องกับการนำไปใช้พัฒนาประเทศ เนื่องด้วย การอุดมศึกษาเป็นการพัฒนามนุษย์ให้เป็นการกำลังสำคัญของประเทศ โดยที่การศึกษาควรมุ่งสร้าง พลเมืองที่รู้จักใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง การอุดมศึกษาต้องปลูกฝังความรักชาติและ ให้รู้จักพึ่งตนเอง โดยขยายไปสู่ส่วนรวมเพื่อให้มีความพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้ประเทศชาติ

- โครงสร้างหลักสูตรที่ประกอบด้วยวิชาแกนและวิชาเลือก

การจัดหลักสูตรอุดมศึกษามีวิชาแกนและวิชาเลือกให้เหมาะสมกับความ สนใจ ความถนัดและความสามารถของผู้เรียน ทั้งนี้จัดให้มีกลุ่มวิชาการศึกษาพื้นฐานโดย ผู้เชี่ยวชาญวิชาพื้นฐานและให้เรียนรวมกันแบบสหวิทยาการ ในหลักสูตรและการสอน ควรเน้นให้ ผู้เรียนมีความรักในวิชาชีพ อนุรักษ์สุขภาพอนามัยและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

- กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนการสอน

เนื้อหาสาระและกิจกรรมของหลักสูตรต้องสัมพันธ์กับการเรียนการสอนซึ่ง การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความมีวินัยและทำความดีโดย หลักสูตรควรมีสาระความรู้สากล และภูมิปัญญาไทย ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน

- ความสำคัญของแผนการสอนและตำราเรียน

แผนการสอนและตำราเรียน เป็นเอกสารหลักสูตรที่สำคัญและจำเป็นใน การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้สอนได้ใช้ตรงตามหลักสูตร ทรัพยากรทางการศึกษาเป็นเครื่องมือ กำหนดความเป็นไปได้ในการจัดลำดับคนวิชาและต้องมีรากฐานจากความต้องการของสังคม เป็นสำคัญด้วย

- หลักสูตรต้องมีความทันสมัย

หลักสูตรควรได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้เหมาะสมกับ ปัจจุบันกาลและทันสมัยอยู่เสมอ ทั้งนี้ควรมีคณะทำงานพัฒนาหลักสูตร โดยมีการสำรวจข้อมูล พื้นฐาน อาชีพพลเมือง มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตรและนำความรู้ที่ทันสมัยเข้ามาประกอบใน

หลักสูตรให้ทันสมัยและเหมาะสมกับสภาพเป็นจริง นอกจากนี้การปรับปรุงหลักสูตรควรจัดให้มีการใช้ตำราต่างประเทศด้วยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือสื่อความรู้สากล

26. การจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ต้องมีหลักสูตรที่ได้มาตรฐาน การเรียนการสอนที่เน้นให้คิดพิจารณา ช่างสังเกตและมีปฏิบัติ พร้อมทั้งมีอาคารเรียน อุปกรณ์และห้องปฏิบัติการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า (3/145 – 205)
27. การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก มีสถาบันการศึกษาเป็นการเฉพาะและสอนวิชาการใหม่ๆ เพื่อผลิตคนไปรับราชการ (3/166 – 601)

- การอุดมศึกษาเพื่ออาชีพ

การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก มีสถาบันการศึกษาเป็นการเฉพาะและสอนวิชาการใหม่ๆ เพื่อผลิตคนไปรับราชการ หรือสร้างบัณฑิตทั้งชายและหญิงได้มีวิชาชีพเลี้ยงตนเองและพัฒนาประเทศ

28. การศึกษาต้องจัดให้เหมาะสมกับผู้รับการศึกษา ให้รู้ลักษณะตามอัธยาศัย และอาชีพของพลเมือง (3/109 – 310)
29. การจัดหลักสูตรที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและอาชีพของพลเมือง (3/82 – 308)
30. การจัดการศึกษาต้องทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ (3/80 – 316)
31. การจัดหลักสูตรควรจัดแบบบูรณาการทั้งสายสามัญและสายวิสามัญ (3/50 – 298)
32. การจัดหลักสูตร ต้องจัดเพื่อพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ คุณธรรม พร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และสังคม (3/44 – 302)
33. การจัดหลักสูตร ต้องทำให้คนได้มีวิชาความรู้ มีสติปัญญา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย เป็นคนดีมีศีลธรรมและเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต (3/48 – 289)
34. หลักสูตรอุดมศึกษาควรจัดให้มีเนื้อหาทั้งความรู้และคุณธรรม เพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ (3/152 – 587)

- การจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงที่ได้มาตรฐาน

การจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ต้องมีหลักสูตรที่ได้มาตรฐาน การเรียนการสอนที่เน้นให้คิดพิจารณา ช่างสังเกตและมีปฏิบัติ พร้อมทั้งมีอาคารเรียน อุปกรณ์และ

ห้องปฏิบัติการที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า โดยที่จัดหลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้รับการศึกษา รู้ลักษณะตามอรรถาธิบายและอาชีพของพลเมืองที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งต้องทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้

- หลักสูตรแบบบูรณาการ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านมีแนวคิดในการจัดหลักสูตร ควรจัดแบบบูรณาการทั้งสายสามัญและสายวิสามัญ โดยที่สายสามัญเป็นการเรียนรู้หนังสือ การคิดคำนวณ การอบรมศีลธรรมจรรยาในการดำรงชีพ ส่วนสายวิสามัญเป็นการเรียนวิชาชีพเฉพาะตามความถนัดแต่ละบุคคล เช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย ดังนั้นการจัดหลักสูตร ต้องพัฒนาให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มีวิชาความรู้ มีสติปัญญา รู้รักษาสุขภาพร่างกายเป็นคนดีมีศีลธรรมและเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต

35. การปลูกฝังจรรยาในตัวผู้เรียน สำคัญยิ่งกว่าสอนวิชาความรู้ (3/7 – 346)
36. คุณธรรมจรรยาความเป็นคนดี เป็นสาระสำคัญที่ต้องบรรจุในหลักสูตร การศึกษาระดับอุดมศึกษา (3/153 – 588)
37. หลักสูตรอุดมศึกษา ไม่ใช่เป็นความรู้พื้นฐาน แต่เป็นการฝึกฝนด้าน สติปัญญา ความคิด และด้านอาชีพในระดับสูง (3/119 – 209)
38. หลักสูตรอุดมศึกษา ต้องสร้างแนวคิดที่มีเหตุผล การคิดให้เป็น และคิดถูกหลักเหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์ (3/42 – 281)
39. หลักสูตรอุดมศึกษาจะต้องประสานสัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์ให้ครบทุกด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านพลศึกษา และด้านอาชีพ (3/60 – 181)
40. หลักสูตรอุดมศึกษา เป็นการพัฒนาพลเมืองทั้งสามด้าน คือ ด้านวิชา ความรู้ ด้านความประพฤติ และด้านสุขภาพอนามัย (3/19 – 320)
41. หลักสูตรระดับอุดมศึกษา ต้องมีการฝึกฝนความสามารถสูง ทั้งวิชาการ และการปฏิบัติ (3/136 – 199)
42. วิชาครู ต้องมีการฝึกการสอน ทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน ที่จะเป็น การฝึกให้ครู มีความรู้ความสามารถในการสอนอย่างแท้จริง (3/6 – 334)
43. การยกฐานะและระดับการศึกษาบุคลากรทางวิชาชีพ ควรเพิ่มคุณภาพ มากกว่าปริมาณ (3/25 – 330)
44. การยกระดับคุณภาพครู ต้องมีการปรับหลักสูตรการเรียนการสอน (3/56 – 307)

- อุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาคนุชย์ที่สมบรูณ์

พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลาภฤดุมิยากร ทรงให้ความสำคัญในเรื่อง การปลูกฝังจรรยาในตั้ผู้เรียน สำคัญว่าการสอนวิชาความรู้ คุณธรรมจรรยาความเป็นคนดี เป็น สาระสำคัญที่ต้อ้งบรรจุในหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา ซึ่งหลักสูตรอุดมศึกษาไม่ใช่เป็น ความรู้พื้นฐาน แต่เป็นการฝึกฝนด้านสติปัญญา ความคิด ถูกหลักเหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์ และ ด้านอาชีพในระดับสูง หลักสูตรอุดมศึกษาจะต้อ้งประสานสัมพันธ์กับการพัฒนาคนุชย์ให้ครบทุก ด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านพลศึกษา และด้านอาชีพ ดังนั้น หลักสูตรอุดมศึกษาต้อ้งมีการฝึกฝนความสามารถสูงทั้งวิชาการและการปฏิบัติ

- การปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูโดยการเน้นคุณภาพ

วิชาครูต้อ้งมีการฝึกการสอนทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียนที่จะเป็นการ ฝึกให้ครูมีความรู้ความสามารถในการสอนอย่างแท้จริง การยกฐานะและระดับการศึกษาทาง วิชาชีพ ควรเพิ่มคุณภาพมากกว่าปริมาณ และควรมีการปรับหลักสูตรการเรียนการสอนด้วย

45. การจัดการศึกษาต้อ้งต่อเนื่องตลอดเวลา (3/139 – 193)

46. การอุดมศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้และเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต (3/43 – 300)

47. การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาคือต่อเนื่อง ที่ได้จากโรงเรียนของ ธรรมชาติ (3/45 – 304)

48. โรงเรียนของธรรมชาติ เป็นการศึกษาคือให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จาก สภาพแวดล้อมที่มีอยู่โดยธรรมชาติ (3/53 – 280)

49. การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง (3/54 – 177)

50. การเรียนรู้สรรพวิชาทั้งหลายล้วนเป็นการดำรงชีพความเป็นมนุษย์ (3/132 – 173)

51. การเรียนรู้ตลอดชีวิตและตลอดเวลาเป็นวิสัยที่บัณฑิตพึงกระทำ (3/61 – 189)

- การอุดมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเห็นว่า การศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต มิใช่จบเพียงเมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร

เท่านั้น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดข้อเรียนรู้ใหม่ๆ เป็นสิ่งที่จำเป็นในการพัฒนางาน อาชีพทุกคน การอุดมศึกษาจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้และเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตที่สามารถเรียนรู้ได้จากโรงเรียนของธรรมชาติ นั่นคือ สภาพแวดล้อมที่มีอยู่โดยธรรมชาติ นอกจากนี้ยังอาจเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง เพราะการเรียนรู้สรรพวิชาทั้งหลายล้วนเป็นการดำรงชีพความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การเรียนรู้ตลอดชีวิตและตลอดเวลาเป็นวิสัยทัศน์ที่บัณฑิตพึงกระทำ

52. การพัฒนาหลักสูตร ต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ โดยใช้หลักวิชาสมัยใหม่มีการพัฒนาไม่หยุดยั้ง ตลอดจนถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ (3/124 – 240)

53. การพัฒนาหลักสูตร ควรมีทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น (3/38 – 241)

54. การพัฒนาหลักสูตร ควรมีทั้งวิชาสามัญศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้วิชาทั่วไป การเขียน การอ่าน การคำนวณ โดยเน้นให้เป็นคนดี มีสติปัญญา และสุขภาพแข็งแรง กับวิชาชีพสำหรับประกอบอาชีพเลี้ยงตน (3/28 – 163)

55. การพัฒนาหลักสูตรควรมีทั้งความรู้และการปลูกฝังคุณธรรมควบคู่กันไป เพื่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต (3/156 – 591)

56. การจัดหลักสูตร ควรประกอบด้วยวิชาความรู้ การอบรมบ่มนิสัย การกีฬา อีกทั้งให้มีสุนทรียศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมด้วย (3/49 – 180)

57. การพัฒนาหลักสูตร ผู้สอนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ หลักการ วิธีการสอน แผนการสอน อีกทั้ง ผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจความชำนาญ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน (3/34 – 223)

- การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้หลักวิชาสมัยใหม่

การพัฒนาหลักสูตรต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐโดยใช้หลักวิชาสมัยใหม่ มีการพัฒนาไม่หยุดยั้ง ตลอดจนถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาหลักสูตร ควรมีทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น ในด้านวิชาสามัญเป็นการเรียนรู้วิชาทั่วไป การเขียนการอ่านการคำนวณ โดยเน้นให้เป็นคนดี มีสติปัญญาและสุขภาพแข็งแรง ส่วนวิชาชีพ เน้นการประกอบอาชีพ

เลี้ยงตนเอง ทั้งนี้ควรมีทั้งความรู้และการปลูกฝังคุณธรรมควบคู่กันไปเพื่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งการจัดหลักสูตรควรประกอบด้วยวิชาความรู้ การอบรมบ่มนิสัย การกีฬาอีกทั้งให้มีสุนทรียศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตร ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ หลักการ วิธีการสอน แผนการสอน อีกทั้งผู้สอน ควรมีความรู้ความเข้าใจความชำนาญและเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน

58. การอุดมศึกษาต้องสร้างบัณฑิตให้มีวิชาชีพได้ (3/174 – 614)
59. การอุดมศึกษาของสตรี ต้องนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการเลี้ยงชีพและช่วยพัฒนาประเทศชาติ (3/40 – 243)
60. การอุดมศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ การศึกษาเป็นกระบวนการเล่าเรียนที่สร้าง “ภูมิรู้” (3/130 – 293)
61. การอุดมศึกษาจะดีไม่ได้ ถ้าหากการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แข็งแรง การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นรากที่ต่อยอดอุดมศึกษาที่จะต้องประสานสัมพันธ์กันจากประถมศึกษา มัธยมศึกษา ถึงอุดมศึกษา (3/73 – 287)
62. สถาบันการศึกษาควรมีกระจายทั่วไป เพื่อคัดเลือกนิสิตนักศึกษาในพื้นที่ได้ศึกษาต่อ เป็นการสร้างบุคลากรให้ท้องถิ่น (3/128 – 282)
63. การศึกษาควรจริงจังอาชีพดั้งเดิม และไม่ทิ้งถิ่นฐาน (3/126 – 277)
64. การจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชาเป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวนมาก (3/181 – 623)
65. การอุดมศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี (3/8 – 574)
66. การอุดมศึกษา ต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีเหตุผลมีน้ำใจเป็นนักกีฬา และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ (3/76 – 291)

- การจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา

การอุดมศึกษา คือ การพัฒนามนุษย์ด้วยกระบวนการศึกษาเล่าเรียนที่สร้างภูมิความรู้ แต่การอุดมศึกษาจะดีไม่ได้ ถ้าหากการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แข็งแรง การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นรากที่ต่อยอดอุดมศึกษาที่จะต้องประสานสัมพันธ์กันจากประถมศึกษา มัธยมศึกษา ถึงอุดมศึกษา

สถาบันการศึกษาควรมีกระจายทั่วไป เพื่อคัดเลือกนิสิตนักศึกษาในพื้นที่
ได้ศึกษาต่อ เป็นการสร้างบุคลากรในท้องถิ่น การศึกษาจึงควรจริงจังอาชีพดั้งเดิม และไม่ทิ้งถิ่น
ฐาน และการจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา เป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวนมาก

การอุดมศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่าง
ดี โดยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีเหตุผล มีน้ำใจเป็นนักกีฬา และเป็นพลเมืองดีของชาติ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการหลักสูตร จำนวน 28 หลักการ
ได้แก่

1. หลักสูตรที่เปิดสอนควรสอดคล้องกับยุคสมัย เพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศ (4/196 – 587)
2. การจัดหลักสูตรมุ่งสนองความต้องการเฉพาะกลุ่มมากขึ้น (4/188 – 579)
3. หลักสูตรการฝึกหัดครู เป็นการเตรียมบุคลากร ด้านการสอนเพื่อรองรับการ
ขยายการศึกษา (4/190 – 581)
4. หลักสูตรเศรษฐศาสตร์และการบริหาร เป็นการผลิตบุคลากรด้านการ
บริหาร จัดการทางธุรกิจ (4/191 – 582)
5. หลักสูตรวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์หรือเทคโนโลยี เป็นการ
ส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (4/192 – 583)
6. การจัดหลักสูตรโดยการปรับระบบและกระบวนการในหมวดวิชาให้เอื้อต่อ
การพัฒนาประเทศ (4/193 – 584)
7. หลักสูตรอุดมศึกษา เป็นแนวทางในการเรียนการสอนเพื่อการมีวิชาชีพและ
เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (4/212 – 630)
8. สหวิทยาการ เป็นการกำหนดทิศทางของแนวคิดและการปฏิบัติงานร่วมกัน
(4/169 – 557)
9. การพัฒนาหลักสูตร ควรมีคณะกรรมการหลักสูตรหรือคณะกรรมการ
วิชาการรับผิดชอบโดยเฉพาะ และผู้สอนจะต้องมีบทบาทอย่างสำคัญใน
การนำผลการพัฒนาหลักสูตรไปปรับปรุงและปฏิบัติ เกิดเป็นรูปธรรม
(4/178 – 628)
10. การพัฒนาหลักสูตรควรเน้นในสาขาวิชาเดิมและการเพิ่มสาขาใหม่ตาม
เป้าหมายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็น
หลักสำคัญ (4/194 – 585)

11. การส่งเสริมและพัฒนาสาขาวิชาเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ควรจัดให้มีสาขาศิลปวัฒนธรรมด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาหลักสูตร (4/189 – 580)
12. หลักสูตรอุดมศึกษาควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับธรรมชาติผู้เรียน ความก้าวหน้าทางวิชาการเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของสังคม (4/211 – 629)
13. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากการฝึกปฏิบัติเป็นการเน้นทฤษฎีและหลักการ (4/195 – 586)
14. องค์การยูเนสโก ได้กำหนดศาสตร์อุดมศึกษา 10 กลุ่ม ได้แก่ ศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ถ้าจำแนกเป็น 2 กลุ่มวิชา ได้แก่ กลุ่มสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (4/68 – 57)
15. ความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย ควรเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศอย่างเข้มข้น โดยใช้ระบบสองภาษาในการเรียนการสอน และมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ (4/78 – 85)
16. หลักสูตรนานาชาติของ การอุดมศึกษา ควรแสดงถึงความเป็นสากล กล่าวคือมีการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรภาษาต่างประเทศ มีนิสิต นักศึกษาต่างชาติร่วมเรียน เนื้อหาวิชาได้มาตรฐานสากล และสามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้ (4/42 – 88)
17. การเน้นหลักสูตรและมาตรฐานสากลเป็นหลักในการสอน (4/162 – 549)
18. หลักสูตรและโปรแกรมการศึกษา ควรผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของตลาดและความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ (4/172 – 560)
19. มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเป็นองค์กรกลางในการดูแล และรักษามาตรฐานวิชาการให้มีคุณภาพตามกำหนดในหลักสูตร (4/48 – 462)
20. หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ควรเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ให้ทันสมัยและกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าทุกระดับ (4/72 – 20)
21. หลักสูตรมนุษยศาสตร์ เป็นศาสตร์หนึ่งที่ช่วยค้นหาคุณค่าของชีวิตมนุษย์ (4/65 – 78)

22. วิชาพื้นฐานทั่วไปมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบ และมีคุณธรรม (4/171 – 559)
23. การอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ คือ การศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้และทักษะที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพให้กับตัวเองเพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป (4/38 – 51)
24. หลักสูตรสถาบันอุดมศึกษา เป็นแนวทางในการพัฒนากำลังคนระดับสูงของประเทศให้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะและทัศนคติอันพึงประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคม (4/170 – 558)
25. การพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน ต้องอาศัยวิชาความรู้ทุกด้าน ทั้งด้านแพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ด้านสังคมศาสตร์ และด้านเกษตรศาสตร์ (4/69 – 25)
26. การอุดมศึกษาเป็นทางเลือกให้สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายเพื่อการพัฒนาความเจริญของประเทศ (4/58 – 407)
27. การเทียบโอนหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน เป็นการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาสามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ของต่างสถาบันกันได้อย่างกว้างขวาง (4/14 – 696)
28. หลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง (4/75 – 24)

หลักการด้านหลักสูตรในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- การอุดมศึกษามุ่งพัฒนาปัญญา

การอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ คือ การศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้และทักษะที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพให้กับตัวเองเพื่อการพัฒนาประเทศ อันเนื่องมาจากหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษาเป็นแนวทางในการพัฒนากำลังคนระดับสูงของประเทศให้มีความรู้ความสามารถตลอดจนทักษะและทัศนคติอันพึงประสงค์ เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคม ดังนั้นการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน ต้องอาศัยวิชาความรู้ทุกด้านทั้งด้านแพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ด้านสังคมศาสตร์ และด้านเกษตรศาสตร์

- การอุดมศึกษาเพื่ออาชีพ

การอุดมศึกษาเป็นทางเลือกให้สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายเพื่อการพัฒนาความเจริญของประเทศ การเทียบโอนหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน เป็นการ

เปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาสามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ของต่างสถาบันได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยและสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง

- หลักสูตรที่มุ่งสนองความต้องการเฉพาะกลุ่ม

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชไปเป็นระบอบประชาธิปไตย สังคมไทยมีเหตุการณ์และสภาพการณ์ที่มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย หลักสูตรที่เปิดสอนควรสอดคล้องกับยุคสมัยเพื่อการเร่งรัดพัฒนาประเทศ อาทิ วิชาธรรมศาสตร์และการเมือง วิชาชีพเฉพาะด้าน และวิชาตามมาตรฐานสากล การจัดทำหลักสูตรที่มุ่งสนองความต้องการเฉพาะกลุ่มมากขึ้น หลักสูตรการฝึกหัดครู เป็นการเตรียมบุคลากรด้านการสอนเพื่อรองรับการขยายการศึกษา หลักสูตรเศรษฐศาสตร์และการบริหารเป็นการผลิตบุคลากรด้านการบริหารจัดการทางธุรกิจ หลักสูตรวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์หรือเทคโนโลยี เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้นการจัดหลักสูตร จึงมีการปรับระบบและกระบวนการในหมวดวิชาให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

- การพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อม

การพัฒนาหลักสูตร ควรวิเคราะห์ความต้องการหรือคณะกรรมการวิชาการรับผิดชอบโดยเฉพาะและผู้สอนจะต้องมีบทบาทอย่างสำคัญในการนำผลการพัฒนาหลักสูตรไปปรับปรุงและปฏิบัติเกิดเป็นรูปธรรม การพัฒนาหลักสูตรสาขาวิชาเดิมและการเพิ่มสาขาใหม่ตามเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลักสำคัญ ทั้งนี้ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับธรรมชาติผู้เรียน ความก้าวหน้าทางวิชาการเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถาบันอุดมศึกษาได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาสาขาวิชาต่างๆ จากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวาง ลักษณะการจัดหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงจากการฝึกปฏิบัติเป็นการเน้นทางวิชาการ หลักการ ทฤษฎี แนวคิดมากขึ้น นอกจากนี้ การส่งเสริมและพัฒนาสาขาวิชาเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ควรจัดให้มีศิลปวัฒนธรรมด้วยเพื่อให้เกิดความสมดุลของการพัฒนาหลักสูตร

- การพัฒนาหลักสูตรนานาชาติเพื่อความเป็นสากล

องค์การยูเนสโก ได้กำหนดศาสตร์อุดมศึกษา 10 กลุ่ม ได้แก่ ศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ถ้าจำแนกเป็นกลุ่มวิชาได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสาขาสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ และกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย ควรเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ ความสามารถ การใช้ภาษาต่างประเทศอย่างเข้มข้น โดยใช้ระบบสอง

ภาษาในการเรียนการสอน และมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หลักสูตรนานาชาติของการอุดมศึกษา แสดงถึงความเป็นสากล กล่าวคือ มีการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรภาษาต่างประเทศ มี นิสิตนักศึกษาต่างชาติร่วมเรียน เนื้อหาวิชาได้มาตรฐานสากล และสามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้ ดังนั้นการใช้ระบบตะวันตกจึงได้ยึดถือหลักสูตรและมาตรฐานสากลเป็นหลักในการสอน ส่วน คุณค่าและความต้องการของสังคมไทยมีการคำนึงถึงน้อย

- หลักสูตรแบบสหวิทยาการ

สหวิทยาการ เป็นการกำหนดทิศทางของแนวคิดและการปฏิบัติงานร่วมกัน ทั้งในสาขาของตัวเองและต่างสาขากันมาทำงานร่วมกัน

- หลักสูตรอุดมศึกษาที่ประกอบด้วยวิชาการศึกษาทั่วไป วิชาชีพ และวิชา เลือก

หลักสูตรอุดมศึกษามีองค์ประกอบสามส่วนได้แก่ วิชาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ทำความเข้าใจและปฏิบัติได้ในวิชาชีพ วิชาการศึกษาทั่วไป เพื่อให้ผู้เรียนได้มีทัศนคติ แนวคิดที่กว้างขวาง และวิชาเลือกเพื่อเปิดโอกาสผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ หลักสูตร อุดมศึกษาจึงเป็นแนวทางในการเรียนการสอนเพื่อการมีวิชาชีพและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

- บัณฑิตศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้

หลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา ควรเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ให้ ทันสมัยและกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าทุกระดับ ส่วนหลักสูตรระดับปริญญาตรี มุ่งเน้นผู้เรียนเป็น บัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรม

- บัณฑิตศึกษาที่ตรงกับความต้องการของตลาด

หลักสูตรและโปรแกรมการศึกษา ควรผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของตลาดและความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ โดยจัดให้มีบัณฑิต วิทยาลัย เป็นองค์กรกลางในการดูแลและรักษามาตรฐานวิชาการให้มีคุณภาพตามกำหนดใน หลักสูตร

กล่าวโดยสรุป หลักสูตร สร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้เต็มชีวิต ด้วยความสุจริต เป็นคนดีมีศีลธรรมจรรยา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ทันความก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยีและการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรม เพื่อเป็นกำลังของประเทศ

3.2 การเรียนการสอน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการเรียนการสอน จำนวน 18 หลักการ ได้แก่

1. วิธีสอนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การสั่งสอนเมื่อเริ่มศึกษาแล้วเรียน ครูเป็นผู้สั่งสิ่งที่ควรทำและสอนโดยห้ามทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง (1/61 – 585)
2. การสอนควรคำนึงถึงพฤติกรรมจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้รู้จักควบคุมความประพฤติ กิริยาท่าทางของผู้เรียนให้ได้ด้วยตนเอง เป็นการใช่วิธีการสอนแบบบ่มนิสัย (1/21 – 616)
3. การเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝังคุณงามความดีในจิตใจของศิษย์โดยใช้การอบรม แนะนำพร่ำสอนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย (1/34 – 582)
4. การเรียนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ โดยให้หัดอ่านหัดทำอย่างเข้มงวดจนทำได้ดี (1/40 – 583)
5. การเรียนการสอน มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยม นับเป็นความสำคัญของการศึกษา (1/45 – 587)
6. การถ่ายทอดวิชาความรู้ กระจ่างเฉพาะในวงศ์ตระกูล (1/8 – 424)
7. การศึกษาอักษรวิธี โดยการอ่านเขียนและท่องจำเป็นสำคัญ (1/66 – 588)
8. การศึกษาแล้วเรียนให้ได้ผลดี ต้องใช้การฟัง การคิด การถาม และการเขียน (1/46 – 590)
9. การพัฒนาตำราเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้เข้าใจง่ายขึ้น (1/47 – 591)
10. อุดมศึกษาสร้างคนที่มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (1/71 – 686)
11. การจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (1/72 – 687)
12. การเรียนการสอนโดยการให้ท่องจำ ฝึกหัด ปฏิบัติตาม เพื่อการนำไปใช้ (1/74 689)
13. การจัดทำตำราโดยผู้ป็นรัฐ (1/60 – 589)
14. การศึกษาเป็นไปตามค่านิยมของสังคม (1/49 – 592)
15. ค่านิยมการจัดการศึกษาสำหรับบุรุษ เป็นการศึกษาด้านอักษรวิธี ส่วนสตรีเน้นด้านหัตถศึกษา (1/12 – 393)
16. การศึกษาชั้นสูงเป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงาน โดยการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง เพื่อให้ได้ประสบการณ์โดยตรง (1/1 – 376)
17. การศึกษาวิชาการต่อสู้และไสยศาสตร์ของสามัญชน เพื่อใช้ป้องกันประเทศเป็นหนทางการเลื่อนฐานะทางสังคม (1/9 – 381)

18. การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำ ศึกษาจากมิชชันนารีและตำราต่างประเทศ (1/6 – 423)

การเรียนการสอนในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

- สอนกันเองโดยคนในครอบครัว/สอนภายในวงศ์ตระกูล

การศึกษาวิชาเฉพาะสำหรับกุลบุตรสามัญชนในสังคมรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง เป็นการถ่ายทอดความรู้ภายในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล การถ่ายทอดให้บุคคลภายนอกวงศ์ตระกูลมีน้อย ด้วยวิชาความรู้เป็นสิ่งที่มีความค่าควรหวงแหน ดังนั้นเมื่อเจ้าของวิชาสิ้นชีวิต ถ้าไม่มีลูกหลาน ลูกศิษย์สืบทอดวิชาการนั้นก็หายสาบสูญไปด้วย ด้วยยังไม่นิยมการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรถือการเรียนรู้ทางการปฏิบัติเป็นหลัก ด้วยวิชาความรู้ในระดับสูง เป็นการสร้างคนที่มีความสามารถพึ่งตนเองได้

- ครูเป็นศูนย์กลาง

ครูไทยสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง หากมิใช่พระสงฆ์ก็เป็นผู้ใหญ่ผู้คงแก่เรียน กุลบุตรทั้งหลายที่เป็นศิษย์จึงมีความเคารพยำเกรงครูเป็นอย่างยิ่ง คำสอนของครูซึ่งเป็นคำสั่ง ศิษย์จึงไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกบีบบังคับกดขี่ ด้วยครูได้บำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ ทำให้ศิษย์เห็นเป็นบุญคุณที่ครูได้สั่งสอนจนเห็นผลประจักษ์ วิธีสอนแบบดั้งเดิมของไทย ใช้การสั่งสอนเมื่อเริ่มศึกษาเล่าเรียน ครูเป็นผู้สั่ง สิ่งที่ควรทำ และสอนโดยห้ามทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง ครูจึงเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน

- การสอนแบบปมนิสัย

การสอนของครูไทยนอกจากจะสอนหนังสือและวิชาชีพแล้ว ยังสอนให้ศิษย์เป็นคนที่ดีมีคนโดยที่การสอนคำนึงถึงพฤติกรรม จิตใจ และสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้รู้จักควบคุมความประพฤติ กิริยาท่าทางของผู้เรียนให้ได้ด้วยตนเอง เป็นการใช่วิธีการสอนแบบปมนิสัย

- การสอนแบบอบรม

การเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝังคุณงามความดีในจิตใจของศิษย์ โดยให้การอบรม แนะนำพร่ำสอนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย การอบรมแบบไทย เป็นวิธีการที่ครูให้ความรักความอบอุ่นแก่ศิษย์ โดยทำตนเป็นกัลยาณมิตรคอยชี้แนะและช่วยเหลือปลูกฝังสิ่งดีงามตามแบบที่สังคมได้วางไว้

- การสอนแบบฝึกฝน

การเรียนแบบดั้งเดิมของไทย ใช้การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญโดยให้หัดอ่านหัดทำอย่างเข้มงวดจนทำได้ดี ครูทุ่มเทเมตตาหวังดีต่อศิษย์อย่างบริสุทธิ์ใจใช้วาจาอ่อนหวานให้กำลังใจแก่ศิษย์ และหากไม่บังเกิดผลดีก็มีการลงโทษตามเหตุ

- การฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรง

การศึกษาเล่าเรียนเป็นไปตามค่านิยมของสังคม โดยมีค่านิยมการจัด

การศึกษาสำหรับบุรุษเป็นการศึกษาด้านอักษรวิธี ส่วนสตรีเน้นด้านหัตถศึกษา ค่านิยมของสังคมรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง หน้าที่สำคัญของกุลสตรี คือ การเป็นภรรยาและแม่ที่ดี การศึกษาจึงเน้นการทำอาหาร เย็บปักถักร้อย การดูแลบ้านเรือน ซึ่งศูนย์กลางวิชาการเหล่านี้จะมีอยู่ในราชสำนัก

การศึกษาชั้นสูงเป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงานโดยการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริงเพื่อให้ได้ประสบการณ์โดยตรง อาทิ การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ มักจะอยู่ในแวดวงของกุลบุตรชนชั้นนำที่มีโอกาสดีกว่าสามัญชน ในการถวายตัวเข้ารับราชการ ซึ่งจะต้องมีการฝึกใช้ทักษะหรือความชำนาญพิเศษ และการฝึกความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการเมื่อฝึกปฏิบัติอยู่นานเข้าก็ได้รับการบรรจุ เลื่อนตำแหน่งเป็นข้าราชการ

การศึกษาวิชาการต่อสู้และไสยศาสตร์ของสามัญชน เพื่อใช้ป้องกันประเทศเป็นหนทางเลื่อนชั้นทางสังคม ซึ่งการศึกษาเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีสำนักอยู่ในวัดหรือบ้านของอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง

- เน้นการปลูกฝังคุณธรรม

การเรียนการสอน มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมนับเป็นความสำคัญของการศึกษา จนกล่าวได้ว่า คุณค่าของการศึกษาล้ำค่ากว่ายศศักดิ์และเชื้อสายวงศ์ตระกูล

- หลัก สุจริต (การฟัง การคิด การถาม การเขียน)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ตำราเรียนประถมมาลาได้กล่าวถึงการศึกษาเล่าเรียนให้ได้ผลดีต้องใช้การฟัง การคิด การถาม และการเขียน เป็นการเรียนการสอนโดยการให้ท่องจำฝึกหัดปฏิบัติตาม เพื่อการนำไปใช้

- การสอนแบบท่องจำ

การศึกษ้อักษรวิธี โดยการอ่าน การเขียน และท่องจำเป็นสำคัญ กระบวนการศึกษาในเบื้องต้น ผู้สอนจะให้หัดอ่าน เขียน และท่องจำ จนได้แล้วจึงต่อหนังสือให้อีก

- จัดทำตำราเอง

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ความนิยมที่จะพัฒนาตำราเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งการจัดทำตำราโดยผู้นำรัฐอย่างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสนพระทัยในวิชาการแพทย์แผนไทย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมตำรายาสมุนไพรไทยขึ้น

- ฟังพามิชชันนารีและตำราต่างประเทศ

การเรียนรู้อุทฺทยาการตะวันตกของชนชั้นนำ ศึกษาจากมิชชันนารี และตำราต่างประเทศ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บรรดามิชชันนารีได้เข้ามาเผยแพร่ศาสนาพร้อมทั้งได้นำวิทยาการตะวันตกให้แก่ชนชั้นนำของไทยจนสามารถอ่าน เขียน สันทนาเพื่อการสื่อสารได้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการเรียนการสอน จำนวน 18 หลักการ ได้แก่

1. วิธีสอนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การสั่งสอนเมื่อเริ่มศึกษาแล้วเรียน ครูเป็นผู้สั่งสิ่งที่ควรทำและสอนโดยห้ามทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง (2/100 – 648)
2. การเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝังคุณงามความดีในจิตใจของศิษย์โดยใช้การอบรม แนะนำพร่ำสอนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย (2/98 – 646)
3. การสอนควรคำนึงถึงพฤติกรรมจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้รู้จักควบคุมความประพฤติ กิริยาท่าทางของผู้เรียนให้ได้ด้วยตนเอง เป็นการใช่วิธีการสอนแบบบ่มนิสัย (2/97 – 645)
4. การจัดการศึกษาเน้นการฝึกปฏิบัติและการลงมือทำเป็นหลักสำคัญ (2/77 – 612)
5. การเรียนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ โดยให้หัดอ่านหัดทำอย่างเข้มงวดจนทำได้ดี (2/99 – 647)
6. การเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติและการใช้งาน เพื่อสนองความต้องการของบ้านเมือง (2/76 – 611)
7. สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม (2/2 – 601)
8. การใช้ตำราต่างประเทศในการเรียนการสอน (2/39 – 124)
9. การจัดการศึกษา ควรมีการใช้สื่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการใช้ตำราและการบรรยาย (2/20 – 225)
10. หน้าที่ของผู้สอน ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม (2/22 – 257)
11. การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี (2/81 – 616)
12. วิธีการจัดการเรียนการสอน มีทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน (2/52 – 455)

13. ครูต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ครูหยุดเรียนรู้ไม่ได้ (2/43 – 131)
14. ครูคือผู้สอน จำเป็นต้องได้รับการฝึกหัดให้เป็นครู ไม่ใช่มีแต่ความรู้ ควรมีวิชาครูด้วย และครูต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งนี้ควรมีวินัยเป็นสำคัญด้วย (2/44 – 132)
15. การรับแนวคิดวิทยาการตะวันตกมาใช้ในการจัดการศึกษา (2/34 – 247)
16. การเตรียมบุคลากรเพื่อการพัฒนาประเทศโดยการศึกษาวิทยาการตะวันตก (2/90 – 627)
17. การจัดการศึกษาให้เป็นระบบโดยผ่านกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนา (2/16 – 151)
18. การจัดการศึกษาควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง (2/32 – 158)

การเรียนการสอนในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

- ครูเป็นศูนย์กลาง
วิธีสอนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การสื่อสารเมื่อเริ่มศึกษาแล้วเรียน ครูเป็นผู้ตั้งสิ่งที่ควรทำและสอนโดยห้ามสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง เป็นวิธีการสอนสืบเนื่องมาจากรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง
- เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) ท่านได้ส่งเสริมและพัฒนาการสอนว่า หน้าที่ของผู้สอนต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
- การสอนแบบอบรม
การอบรมแบบไทยดั้งเดิม เป็นวิธีการสอนที่สืบเนื่องกันมาในการที่ครูเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝังคุณงามความดีในจิตใจของศิษย์ โดยใช้การอบรมแนะนำพร่ำสอนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย
- การสอนแบบบ่มนิสัย
การสอนแบบบ่มนิสัย ผู้สอนคำนึงถึงพฤติกรรมจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้รู้จักควบคุมความประพฤติ กิริยาท่าทางของผู้เรียนให้ได้ด้วยตนเอง เป็นวิธีการสอนอีกวิธีที่ได้สืบทอดต่อกันมา
- การสอนแบบฝึกฝน
การเรียนแบบดั้งเดิมของไทย ใช้การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญโดยให้หัดอ่าน หัดทำ อย่างเข้มงวดจนทำได้ดี มาในยุคนี้ ก็ยังคงเน้นการฝึกปฏิบัติด้วย

การเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติและการใช้งาน เพื่อสนองความต้องการของบ้านเมือง ในช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงรัชกาลที่ 5 เน้นระเบียบวินัย อาวุโสอย่างเข้มงวด และความผูกพันต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง บัณฑิตที่จบไปเป็นนักปกครองได้ดีเข้าใจระเบียบ รู้หลักเกณฑ์การบริหารจัดการบ้านเมือง แต่ลักษณะนิสัยในการให้บริการยังมีไม่มากนัก

- มุ่งเน้นการปฏิบัติ

สมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเน้น การจัดการศึกษาต้องนำไปสู่การปฏิบัติและลงมือทำเป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาพระพุทธศาสนาจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติได้ และทำอย่างสมคูล

- ส่งเสริมการพัฒนาการเรียนการสอน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสนพระทัยในการจัดการเรียนการสอน ทรงโปรดการศึกษาทดลอง และการวางแผนจัดการศึกษาด้านต่างๆ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้ การจัดการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเป็นสำคัญ

- มีต้นแบบที่ดี

การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี กระบวนการจัดการศึกษาของไทยแต่เดิมจะมีความชัดเจน จากการทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้าแต่ละท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งในด้านการปฏิบัติ คุณธรรม การบริหารปกครอง ที่แต่ละท่านเน้นการจัดการศึกษาที่เป็นแบบอย่างสิ่งแวดล้อมที่ดี และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นคนดีเป็นหลัก

- พัฒนาครูในทุกด้าน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเรื่องการสอนของครูต้องมีวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ อีกทั้งครูควรมีการพัฒนาองค์ความรู้โดยการเรียนรู้อยู่เสมอ ครูต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ครูหยุดเรียนรู้ไม่ได้ นอกจากนี้ครูคือผู้สอน จำเป็นต้องได้รับการฝึกหัดให้เป็นครูไม่ใช่มีแต่ความรู้ ควรมีวิชาครูด้วย และครูต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งนี้ควรมีวิสัยทัศน์สำคัญด้วย

- พัฒนาบุคลากรโดยการศึกษาวิทยาการตะวันตก

นอกจากนี้เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการรับแนวคิดวิทยาการตะวันตกมาใช้ในการจัดการศึกษาของไทย อาทิ การแปลตำราต่างประเทศให้เป็นภาษาไทยให้มากที่สุด การส่งคนที่จะพร้อมไปเรียนเมืองนอก การให้เรียนภาษาต่างประเทศในเมืองไทย ดังนั้นการเตรียมบุคลากรเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยการศึกษาวิทยาการตะวันตก ซึ่งเป็นเส้นทางที่จะเข้ารับราชการต้องได้รับการศึกษาสมัยใหม่

ซึ่งเป็นที่มาของการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนและต่อมาได้สถาปนาเป็น
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนา ขณะเดียวกันก็มีการสอนหนังสือไปด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งมิชชันนารีอเมริกัน ได้เข้ามาบุกเบิกการศึกษาไทย เป็นอย่างมาก

- **ผลิตครูพระโดยใช้หลักการฝึกหัดครู**

สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม พระสงฆ์คือผู้สั่งสอน สถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ต้องรับภาระผลิตครูพระเพื่อสืบทอดให้พระเป็นครู มิใช่สอนพระศาสนาอย่างเดียว โดยมีหลักการเหมือนการฝึกหัดครู ได้มีการนำวิชาการแบบใหม่ เช่นภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ เบื้องต้น และวิชาอื่นๆ

- **ใช้ความรู้ที่สั่งสมมา**

การจัดการเรียนการสอนตามแบบโบราณกาล คือการใช้วัดเป็นสถานศึกษาโดยที่หนังสือมีน้อย จึงใช้จิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อการสอน การปฏิสังขรณ์วัดถือเป็นภารกิจทางการศึกษาและการสั่งสมองค์ความรู้จากโบราณสถานโบราณวัตถุ จัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์ ให้เป็นแหล่งค้นคว้า เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ล้วนเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนมีทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

- **ใช้จิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อการสอน**

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ประชาชน ในสมัยนั้น หนังสือมีน้อย จิตรกรรมฝาผนังก็อาจใช้เป็นสื่อการสอน ทรงบูรณะซ่อมแซมวัดต่างๆ บำรุงรักษาโบราณสถาน เพื่อเป็นมรดกทางการศึกษาเป็นการเรียนรู้จากสถานที่ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย ดังนั้น การจัดการศึกษามีการใช้สื่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการใช้ตำราและการบรรยาย

- **ส่งเสริมการแปลตำรา**

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริในการวางรากฐานการศึกษาภายในประเทศให้กว้างขวางและได้มาตรฐาน อาทิ การใช้ตำราต่างประเทศในการเรียนการสอน ส่งเสริมให้มีการแต่งตำรา และการแปลตำราภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการเรียนการสอน จำนวน 19 หลักการ ได้แก่

1. การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ และเครื่องมือเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ครูต้องเป็นต้นแบบที่ดี (3/115 – 211)
2. การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี (3/169 – 604)
3. ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดี มีความคิดวิจารณ์ญาณ และความรอบรู้ (3/111 – 436)
4. การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการจัดกิจกรรมการสอน ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม (3/31 – 200)
5. การเรียนการสอนที่ดี ต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการศึกษาออกสถานที่ และการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการเป็นสิ่งสำคัญ (3/11 – 202)
6. การศึกษาที่ดี ต้องนำหลักจิตวิทยาการศึกษาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน (3/123 – 239)
7. กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการส่งเสริมกิจกรรมสร้างนิสัยผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอน (3/1 – 354)
8. การสอนต้องเน้นกิจกรรมที่เป็นแรงเสริม (Reinforcement) (3/35 – 236)
9. ตำราที่ดีมีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการเรียนการสอน ระดับอุดมศึกษา (3/52 – 278)
10. ตำราเรียนควรมีให้เพียงพอ เพื่อเป็นเครื่องมือการเรียนการสอนให้กว้างขวาง (3/99 – 345)
11. การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจเมื่อพบสถานการณ์จริง (3/29 – 176)
12. การอุดมศึกษาต้องให้รู้จริงถึงแก่นแท้ด้วยการฝึกหัดและปฏิบัติ จึงจะถือว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริง (3/32 – 201)
13. การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมของไทย เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการฟัง การคิด การถาม และการเขียน (3/51 – 276)
14. การสอนอย่าสอนแต่ตามตำรา ให้มีการลงมือปฏิบัติ เพื่อฝึกความขยันอดทนและมีนิสัยซื่อตรงไม่คิดเอาเปรียบใคร (3/46 – 313)
15. การเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดและคุณธรรมที่เป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม (3/147 – 545)

16. การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เป็นวิธีฝึกนิสิตนักศึกษาเรียนด้วยตนเอง อีกทั้งต้องมีการพัฒนาอาจารย์และเตรียมตำราเรียนให้พร้อมด้วย (3/41 – 275)
17. การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะกับลักษณะของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ตามควรแก่ เอกัตภาพ (Individualized Instruction) (3/83 – 321)
18. การจัดการศึกษาที่ดีต้องมีทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป (3/143 – 576)
19. การเรียนการสอน ควรจัดให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสอน เพื่อให้เกิดความสนใจของผู้เรียน (3/36 – 237)

การเรียนการสอนในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

- ปลุกฝังคุณธรรม

พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นการสอนที่ให้มีการลงมือปฏิบัติแทนการท่องจำ โดยหลักการว่า การสอนอย่าสอนแต่ตามตำรา ให้มีการลงมือปฏิบัติเพื่อฝึกความขยันอดทนและมีนิสัยซื่อตรงไม่คิดเอาเปรียบใคร การเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดและคุณธรรมที่เป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

- มีต้นแบบที่ดี

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเน้นการสอนต้องมีแบบอย่างที่ดี ด้วยหลักการที่ว่า การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ประสพการณ์เป็นสิ่งสำคัญและเครื่องมือเป็นส่วนประกอบ ดังนั้นครูต้องเป็นต้นแบบที่ดี การเรียนการสอนด้วยแบบอย่างที่ดี นอกจากครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดี ต้องมีความคิดวิจารณ์ญาณและความรอบรู้

- การสอนโดยใช้หลักจิตวิทยาการศึกษา

การศึกษาที่ดี ต้องนำหลักจิตวิทยาการศึกษามาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการส่งเสริมกิจกรรมสร้างนิสัยผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอน และการสอนต้องเน้นกิจกรรมที่เป็นแรงเสริม

- การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์

การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการจัดกิจกรรมการสอนให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยที่การเรียนการสอนที่ดี ต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการศึกษาภายนอกสถานที่และการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการเป็นสำคัญ

- การเรียนรู้โดยฝึกปฏิบัติ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดกิจกรรมจัดตั้งกองเสือป่า เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคีและความรักชาติ การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจเมื่อพบกับสถานการณ์จริง

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรทูลดุษฎีเดชะวิกรมพระบรมราชชนก ทรงใส่พระทัยในการศึกษาลึกซึ้ง ทรงลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ทรงศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด ผสมผสานระหว่างหลักวิชากับสภาพความเป็นจริงที่กำลังดำเนินการอยู่ ดังนั้นการอุดมศึกษาต้องให้รู้จริงถึงแก่นแท้ด้วยการฝึกหัดและปฏิบัติ จึงจะถือว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริง

- ทฤษฎีคู่ปฏิบัติ

การจัดการเรียนการสอนที่ดีต้องมีทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป ด้วยการศึกษไทย เน้นการใช้การศึกษาให้เป็นประโยชน์ เมื่อเรียนสิ่งใดแล้วก็จะเน้นหนักให้มีการจัดและปฏิบัติควบคู่กันไป การเรียนการสอน ควรจัดให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียนและมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสอนเพื่อให้เกิดความสนใจของผู้เรียน

- สุจริต

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ใช้หลักการศึกษาระบบเก่าของไทย คือ สุ (การฟัง) จิ (การคิด) ปุ (ถาม) ลิ (เขียน) กล่าวได้ว่าเป็นหัวใจนักปราชญ์ ผู้เป็นครูบาอาจารย์ควรนำมาใช้พัฒนาการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมของไทย เพื่อเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการฟัง การคิด การถาม และการเขียน

- เรียนด้วยตนเอง

การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เป็นวิธีการฝึกนิสิตนักศึกษาเรียนด้วยตนเอง อีกทั้งต้องมีการพัฒนาอาจารย์และเตรียมตำราเรียนให้พร้อมด้วย พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นการเรียนการสอนตามสภาพผู้เรียนแต่ละคน การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะกับลักษณะของผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามควรแก่เอกภาพ

- จัดทำตำราเรียนด้วยหลัก 4 ประการ

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านริเริ่มปรับปรุงคุณภาพของตำราเรียน หลายประเภท เพื่อส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน ท่านได้ให้หลักการตำราที่ดี 4 ประการ คือ เป็นตำราที่ผู้สอนที่มีความรู้ความชำนาญเป็นผู้เขียน มีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีรูปแบบหลากหลาย และมีเนื้อหาการใช้ภาษาและรูปแบบการเขียนต่างๆ ทั้งนี้ ตำราที่ดีมีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา และตำราเรียนควรมีให้เพียงพอเพื่อเป็นเครื่องมือการเรียนการสอนให้กว้างขวาง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการเรียนการสอน จำนวน 16 หลักการ ได้แก่

1. การนำความรู้ที่ได้เรียนมาจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ ควรคำนึงถึงภูมิสังคมของท้องถิ่นเป็นสำคัญด้วย (4/45 – 23)
2. หลักการเรียนในมหาวิทยาลัย ควรมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับความมุ่งหมายในอุดมคติในปัจจุบันและในอนาคต (4/224 – 679)
3. หลักการสอนในระดับอุดมศึกษาควรครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม และทักษะต่างๆ ทุกด้าน (4/215 – 633)
4. ลักษณะพิเศษของผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ควรมีการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในวิชาการ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ และการโต้ตอบตลอดจนวิธีการกระตุ้นผู้เรียนให้ศึกษาด้วยตนเอง (4/214 – 632)
5. ลักษณะโดยธรรมชาติของผู้สอนในระดับอุดมศึกษาควรมีความรู้ในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ความรักในวิชาชีพและความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้ (4/213 – 631)
6. การรักษาอาจารย์ให้คงอยู่ในระบบและมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการทำงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง (4/67 – 465)
7. การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย เป็นการผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยและสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง (4/75 – 663)
8. การเรียนการสอน ต้องคำนึงความต้องการจำเป็นและความสนใจของทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหาร เป็นหลัก (4/175 – 566)
9. การกระจายโอกาสทางการศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนสำหรับผู้พิการทางร่างกายด้วย (4/173 – 564)
10. การสอนบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยเวลานั้น (4/44 – 21)
11. การเรียนการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะรวมทั้งแนวคิดและอุดมการณ์ที่ปรากฏในหลักสูตรให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต (4/174 – 565)

12. การเลือกใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล ในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ ในการผลิตและพัฒนากำลังระดับอุดมศึกษาแบบก้าวกระโดด ซึ่งสอดคล้องกับยุคสมัยเทคโนโลยีของโลกและของประเทศ เป็นทางเลือกที่ประหยัดกว่าการขยายฐานผลิตกำลังคนโดยการตั้งสถาบันใหม่ (4/76 – 76)
13. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน เป็นการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค นับเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา (4/65 – 697)
14. หลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง (4/75 – 698)
15. การพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อใช้ในการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาโลกทัศน์ และความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา (4/77 – 84)
16. มหาวิทยาลัยเปิด มีการเรียนการสอนแบบอิสระและการใช้สื่อการศึกษาหลายรูปแบบ (4/177 – 568)

การเรียนการสอน ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- ตระหนักถึงท้องถิ่น

การนำความรู้ที่ได้เรียนมาจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ ควรคำนึงถึงภูมิสังคมของท้องถิ่นเป็นสำคัญด้วย เนื่องด้วยการรับอิทธิพลของความคิด ทัศนคติ วัฒนธรรม และความรู้ของประเทศนั้นๆ เมื่อสำเร็จการศึกษากลับเมืองไทย มักจะนำความรู้มาใช้ในท้องถิ่นของตนโดยไม่คำนึงถึงปัญหาของท้องถิ่นแต่ละแห่งย่อมแตกต่างกัน

- การเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่ม

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้มีการเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนในท้องถิ่นระดับอุดมศึกษา เช่น การกำหนดโควตาพิเศษ การจัดตั้งวิทยาลัยราชสุดาที่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้การสนับสนุนและบริการการศึกษาแก่ผู้พิการทางร่างกายให้เรียนจนถึงระดับปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรี นับเป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนการสอนสำหรับผู้พิการทางร่างกายด้วย

- การเรียนการสอนที่คำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง

การเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงความต้องการจำเป็นและความสนใจของผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารเป็นหลัก

- หลักการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

สุมน อมรวิวัฒน์ได้กล่าวถึงหลักการเรียนในมหาวิทยาลัย คือการแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ และสะสมประสบการณ์ทางวิชาการและวิชาชีพ การฝึกฝนทักษะในการทำงานเพื่อสร้างบุคลิกภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์คือ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมให้สันติสุข ด้วยการเป็นคนมีคุณธรรมความสามารถ ฉลาดรอบรู้มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขในสังคมและสภาพแวดล้อม ดังนั้น หลักการเรียนในมหาวิทยาลัย ควรมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับความมุ่งหมายในอุดมคติในปัจจุบันและในอนาคต

- ผู้สอนมีคุณสมบัติที่เหมาะสม

หลักการสอนในระดับมหาวิทยาลัย ต้องครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิดทัศนคติ ค่านิยม และทักษะต่างๆ ทุกด้าน ดังนั้น ลักษณะพิเศษของผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ควรมีการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในวิชาการ ความสามารถในการประยุกต์ใช้และการได้ตอบตลอดจนวิธีการกระตุ้นผู้เรียนให้ศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งลักษณะโดยธรรมชาติที่ผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ควรมีความรู้ในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ความรักในวิชาชีพ และความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้

- การคงรักษาอาจารย์ในระบบ

อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ถือเป็นบุคลากรที่สำคัญมาก ดังนั้น การรักษาอาจารย์ให้คงอยู่ในระบบและมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการทำงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง

- ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

การเลือกใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล ในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศในการผลิตและพัฒนากำลังระดับอุดมศึกษาแบบก้าวกระโดด ซึ่งสอดคล้องกับยุคสมัยเทคโนโลยีของโลกและของประเทศเป็นทางเลือกที่ประหยัดกว่าการขยายฐานการผลิตกำลังคนโดยการตั้งสถาบันใหม่

อีกทั้ง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน เป็นการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค นับเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา

- การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ

การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย เป็นการผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง ซึ่งการพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อใช้ในการเรียนการสอนเป็นการพัฒนาโลกทัศน์และความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา

- การสอนทางไกล

มหาวิทยาลัยเปิด มีการเรียนการสอนแบบอิสระและการใช้สื่อการศึกษาหลายรูปแบบ เนื่องจากมหาวิทยาลัยเป็นแบบตลาดวิชา รับสมัครนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน ไม่ต้องสอบคัดเลือก นักศึกษาเป็นผู้กำหนดวิธีการเรียนด้วยตนเอง จะเป็นการศึกษาในการสอนปกติหรือการสอนทางไกลก็ได้

- สื่อการสอนที่ทันสมัยในระดับบัณฑิตศึกษา

การสอนบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยะเวลาสั้น เพราะการเรียนการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะรวมทั้งแนวคิดและอุดมการณ์ที่ปรากฏในหลักสูตรให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต

กล่าวโดยสรุป หลักการสอนในมหาวิทยาลัย ต้องครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยมและทักษะต่างๆ ทุกด้าน ให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต ดังนั้น อาจารย์เป็นผู้ให้การสั่งสอน ฝึกฝนอบรมบ่มนิสัยแก่ศิษย์ และเป็นต้นแบบที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติ คุณธรรม และการบริหารปกครองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3 การประเมินผล

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการประเมินผล จำนวน 7 หลักการ ได้แก่

1. การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม (1/7 – 549)
2. การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม (1/11 – 613)
3. ความก้าวหน้าของการเรียน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับความรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ (1/25 – 576)
4. การประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยการจัดสอบอย่างเป็นระบบ (1/24 – 619)
5. การประเมินผลพระปริยัติธรรมในรูปแบบกรรมการ (1/29 – 563)
6. การเลื่อนสถานภาพของสงฆ์ต้องมีความรู้ปริยัติธรรมเท่านั้น (1/23 – 618)
7. ความมีชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์ (1/31 – 571)

การประเมินผล สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

- ชื่อเสียงอาจารย์ผู้สอน

ความมีชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์ เนื่องด้วยความเชี่ยวชาญในวิชาเฉพาะของอาจารย์ในแต่ละสำนักยอมทำให้ศิษย์ได้มีโอกาสรับ การถ่ายทอดเป็นอย่างดีเพราะชื่อเสียงของอาจารย์ยอมเป็นหลักค้ำประกันลูกศิษย์

- การวัดผลแบบไม่เป็นทางการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ความก้าวหน้าของการเรียนขึ้นอยู่กับ ความสามารถในการรับความรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ ยังไม่มีการประเมินผลในลักษณะเป็นทางการ ขึ้นอยู่กับความสามารถในการต่อหนังสือของผู้เรียนที่เป็นรายคนหรือกลุ่ม

- การวัดผล

การประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยการจัดสอบอย่างเป็นระบบ เป็นเพียงรูปแบบเดียวในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ที่มีการทดสอบความรู้พระภิกษุสามเณรที่ได้ ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่เลือกสรร แล้ว โดยสอบทั้งความรู้ ภาษาอังกฤษ และความรู้คัมภีร์พระไตรปิฎก

การวัดผลของพระปริยัติธรรม จะมีกรรมการดำเนินการจัดสอบ เพราะการ เลื่อนสถานภาพของสงฆ์ ต้องมีความรู้ปริยัติธรรมเท่านั้น พระที่ทรงคุณทางวิปัสสนาธุระจะไม่ได้ รับเป็นเปรียญ

- การสอบความรู้ของสงฆ์

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวช เรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม เนื่องจากเป็นโอกาสที่สามัญชนที่มีความรู้ความสามารถและรัก ความก้าวหน้า เมื่อบวชเรียนแล้ว ทำการสอบความรู้ได้เป็นพระเปรียญจะเป็นหนทางของการเลื่อน ฐานะทางสังคมและได้รับสิทธิยกเว้น ส่วนพระที่สอบตกต้องสึกออกไปเป็นไพร่

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการประเมินผล จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การจัดการศึกษาควรกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้ ชัดเจน (2/46 - 563)
2. การวัดและประเมินผล จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง อีกทั้งการให้ ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย (2/65 - 451)
3. สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์มีการวัดและประเมินผลอย่างเป็นระบบ (2/2 - 115)

4. การให้ความสำคัญและคุณค่าของคุณภาพการศึกษาและการประเมินผล
โดยอาศัยนักวิชาการตะวันตกในการปรับปรุงการศึกษา (2/31 – 156)

การประเมินผล สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

เปลี่ยนแปลงแนวความคิดการปฏิบัติของพระสงฆ์ 2 ลักษณะ คือ การถือตำราเรียนเป็นหลักสูตร และกำหนดระเบียบการศึกษาและการสอบ ซึ่งเป็นการกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผล การเรียนการศึกษาของสงฆ์ให้ชัดเจน ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การวัดและประเมินผลจัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง อีกทั้งการให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย ในส่วนสถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์มีการวัดและการประเมินผลอย่างเป็นระบบ

การให้ความสำคัญและคุณค่าของคุณภาพการศึกษาและการประเมินผลโดยอาศัยนักวิชาการตะวันตกในการปรับปรุงการศึกษา เมื่อเจ้าพระยาวิชิตรวงศวิจิตร เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้ให้ชาวต่างชาติเป็นเจ้าของกรมกองตรวจวิชา ดูแลการสอบไล่ การแต่งแบบเรียน การจัดทำหลักสูตร และการตรวจสถานศึกษา ซึ่งการทำงานดังกล่าวเป็นการยกระดับการทำงานมากขึ้นและสูงขึ้น

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการประเมินผล จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การวัดและประเมินผลต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานให้ชัดเจน (3/160 – 595)
2. การเรียนการสอน ต้องมีการตรวจติดตามการวัดและประเมินผล (3/12 – 188)
3. การคัดเลือกคนเก่งเป็นครู (3/107 – 327)

การประเมินผล สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงบัญญัติการวัดและประเมินผลการศึกษาโดยละเอียดรวมทั้งวิธีการให้คะแนนอย่างยุติธรรม เพราะการวัดและประเมินผล ต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานให้ชัดเจน

สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก นอกจากทรงมีวิธีการสอนที่ทันสมัย เป็นประสบการณ์ที่ดีแก่นิสิตนักศึกษาแล้ว ทรงดูแลในการวัดและประเมินผลเป็นอย่างมาก เพราะการเรียนการสอนต้องมีการตรวจติดตามการวัดและประเมินผลการศึกษา

จากปัญหาการขาดแคลนครู พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรง
จัดให้การฝึกหัดครูมัธยมไปดำเนินการในมหาวิทยาลัย แล้วให้คัดเลือกคนเก่งๆ เข้าไปเรียนครู
มัธยมในมหาวิทยาลัย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการประเมินผล จำนวน 7
หลักการ ได้แก่

1. การพัฒนาหลักสูตร ควรมีการประเมินผลทุกระดับตั้งแต่ภาควิชา คณะ
และมหาวิทยาลัย (4/180 – 571)
2. การพัฒนาหลักสูตรควรมีการประเมินผลตามนโยบายเชิงหลักการที่
กำหนดไว้ (4/179 – 570)
3. การพัฒนาหลักสูตรควรประสานงานกับหน่วยงานที่ใช้บัณฑิตเพื่อให้ได้
ข้อมูลที่ทันสมัย (4/181 – 572)
4. การประเมินผลการเรียนของนิสิตนักศึกษาควรมีการประเมินหลายรูปแบบ
(4/182 – 573)
5. การสอนระดับอุดมศึกษาควรกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และกิจกรรม
ให้ลึกซึ้งกว้างขวาง พร้อมทั้งการประเมินผล (4/216 – 634)
6. ระบบการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการสอนและคุณภาพของอาจารย์
มหาวิทยาลัยต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ และหลักวิชาการต้องมีคุณภาพ
โดยการพัฒนาอาจารย์และการประเมินการสอนโดยนิสิตนักศึกษา
(4/157 – 667)
7. การวิเคราะห์วิจารณ์และทดสอบประเมินความรู้ใหม่ ในวงวิชาการนับเป็น
การประเมินคุณภาพทางวิชาการ (4/217 – 569)

การประเมินผล สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- ประเมินการใช้หลักสูตรทุกระดับ
การพัฒนาหลักสูตร ควรมีการประเมินผลทุกระดับตั้งแต่ภาควิชา คณะ

และมหาวิทยาลัย โดยการประเมินผลตามนโยบายเชิงหลักการที่กำหนดไว้ และควรประสานงาน
กับหน่วยงานที่ใช้บัณฑิตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัย

- ประเมินหลายรูปแบบ

การประเมินผลการเรียนของนิสิตนักศึกษา ควรมีการประเมินหลายรูปแบบ อันเนื่องมาจากการสอนในระดับอุดมศึกษา ได้กำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และกิจกรรมให้ ลึกซึ้งกว้างขวาง พร้อมทั้งการประเมินผล

- ประเมินตามหลักวิชาการ

การควบคุมคุณภาพหลักสูตร โดยมีระบบการตรวจสอบเพื่อประเมินผล การสอนและคุณภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ และหลักวิชาการต้องมีคุณภาพ โดยการพัฒนาอาจารย์ และการประเมินผลการสอนโดยนิสิตนักศึกษา อีกทั้งการ วิเคราะห์วิจารณ์และทดสอบประเมินความรู้ใหม่ในวงวิชาการนับเป็นการประเมินคุณภาพทาง วิชาการ

กล่าวโดยสรุป ชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ของศิษย์ และเป็น หนทางการเลื่อนขั้นทางสังคม การสอบจึงเป็นมาตรฐานในการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน การใช้ หลักสูตร ต้องมีการประเมินผลทุกระดับ รวมทั้งหน่วยงานที่ใช้บัณฑิต ทั้งนี้ต้องประเมินผลตาม หลักวิชาการที่ถูกต้องและได้คุณภาพ ตามแผนภูมิต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5 แก่นแท้และสาระหลักการของหลักสูตรและการสอน ในสมัยรัตนโกสินทร์

หลักสูตรและการสอน

หลักสูตร เป็นแนวทางปฏิบัติในการถ่ายทอดวิชาความรู้เพื่อสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เป็นคนดีมีศีลธรรมจรรยา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต อนึ่ง การพัฒนาหลักสูตรต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ทันท่วงทีทางวิชาการ เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรมเพื่อเป็นกำลังของประเทศ ส่วนหลักการสอนในมหาวิทยาลัยต้องครอบคลุมเนื้อหา ความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยมและทักษะต่างๆ ทุกด้านให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต โดยมีอาจารย์เป็นต้นแบบที่ดี ทั้งด้านการปฏิบัติ คุณธรรม และการบริหารปกครอง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น หลักสูตรและการเรียนการสอนต้องมีการประเมินผลทุกระดับ ทั้งนี้ ต้องประเมินผล ตามหลักวิชาที่ถูกต้องและได้คุณภาพ

หลักสูตร

การเรียนการสอน

การประเมินผล

หลักสูตร สร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เป็นคนดีมีศีลธรรมจรรยา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ทันท่วงทีทางวิชาการ เทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรม เพื่อเป็นกำลังของประเทศ

หลักการสอนในมหาวิทยาลัย ต้องครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยมและทักษะต่างๆ ทุกด้าน ให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต ดังนั้น อาจารย์เป็นผู้ให้การสั่งสอน ฝึกฝนอบรมบ่มนิสัยแก่ศิษย์ และเป็นต้นแบบที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติ คุณธรรม และการบริหารปกครองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง

ชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ของศิษย์ และเป็นหนทางการเลื่อนขั้นทางสังคม การสอบจึงเป็นมาตรฐานในการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน การให้หลักสูตรต้องมีการประเมินผลทุกระดับ รวมทั้งหน่วยงานที่ใช้บัณฑิต ทั้งนี้ต้องประเมินผลตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง และได้คุณภาพ

สถาบันวิทยาลัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. ด้านนิสิตนักศึกษา

สามารถประมวลตามกรอบการวิจัยเป็น 3 หัวข้อ คือ กิจกรรมนิสิตนักศึกษา กิจกรรมนิสิตนักศึกษาและการพัฒนานิสิตนักศึกษา

4.1 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักภารกิจกิจกรรมนิสิตนักศึกษา จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. อาจารย์ย่อมเป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์ (1/2 – 379)
2. การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์โดยความเคารพและช่วยงานด้วยความอ่อนน้อม (1/33 – 695)

กิจกรรมนิสิตศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ผู้เรียนส่วนใหญ่ จะพำนักอาศัยอยู่กับผู้สอน ทั้งนี้ด้วยปัญหาการเดินทางไปกลับที่ไม่สะดวก การพำนักอาศัยอยู่กับอาจารย์ ทำให้มีความผูกพันระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ศิษย์จะยึดถืออาจารย์เป็นแบบอย่าง และคอยปรนนิบัติอาจารย์ และมีความเคารพอ่อนน้อม เป็นการแสดงความกตัญญูคุณที่อาจารย์ได้ถ่ายทอดวิชาให้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักภารกิจกิจกรรมนิสิตศึกษา จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์เปรียบเสมือนบิดามารดาปกครองบุตร (2/85 – 621)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ยังคงสืบเนื่องมาจากสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์เปรียบเสมือนบิดามารดาปกครองบุตร ซึ่งสังคมไทยได้เรียกขานว่าลูกศิษย์ โดยครูบาอาจารย์เปรียบเสมือนบิดามารดาที่มีเมตตาอบรมสั่งสอนศิษย์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักภารกิจกิจกรรมนิสิตศึกษา จำนวน 5 หลักการ ได้แก่

1. การให้ทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียร (3/86 – 579)

2. การคัดเลือกผู้รับทุนการศึกษาควรคัดเลือกจากผู้ที่มีศีลธรรม จรรยา และสุขภาพกายใจที่ดี (3/16 – 208)
3. การให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ ควรเป็นทุนสนับสนุนนิสิตนักศึกษาผู้มีความสามารถทางวิชาการสูง (3/93 – 435)
4. การอุดมศึกษา ต้องสร้างบัณฑิตให้ตระหนักในการตอบสนองของคุณแผ่นดิน (3/159 – 594)
5. การศึกษาที่แท้ ต้องเป็นการพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งความรู้ ทักษะในอาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และสุขภาพ (3/131 – 294)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ผู้นำรัฐและชนชั้นสูงได้มีการส่งกุลบุตรไปศึกษาต่อต่างประเทศ สืบเนื่องกันมา โดยในยุคสมัยนี้ได้เปิดโอกาสให้สามัญชนที่มีความขยันหมั่นเพียร มีสติปัญญาได้มีโอกาสเข้าสอบแข่งขันรับทุนเล่าเรียนหลวงมากขึ้น เกณฑ์การคัดเลือกผู้รับทุนการศึกษา นอกจากจะมีความขยันหมั่นเพียรแล้ว ต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมจรรยาและสุขภาพกายใจที่ดี อีกทั้งการให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศควรเป็นทุนสนับสนุนนิสิตนักศึกษาผู้มีความสามารถทางวิชาการสูง และประการสำคัญการอุดมศึกษาต้องสร้างบัณฑิตให้ตระหนักในการตอบสนองของคุณแผ่นดิน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักภารกิจงานนิสิตนักศึกษา จำนวน 10 หลักการ ได้แก่

1. สถาบันอุดมศึกษา ควรจัดกิจกรรมบริการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษา อาชีพ ปัญหาส่วนตัว และสังคมให้นิสิตนักศึกษา (4/199 – 590)
2. กฎระเบียบ วินัย เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมของนิสิตนักศึกษา มีความสงบเรียบร้อย (4/201 – 592)
3. อาจารย์ผู้ปกครองและบุคลากรงานกิจการนิสิตนักศึกษา ควรปกครองและดูแลความมีระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย (4/198 – 589)
4. การจัดสวัสดิการความช่วยเหลือให้นิสิตนักศึกษา มีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน สุขภาพ และการช่วยเหลือทางการเงิน (4/200 – 591)
5. ควรจัดสรรทุนการศึกษาทั้งรายปีและทุนที่ให้ต่อเนื่องสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนให้ได้มีโอกาสศึกษาจนจบหลักสูตร (4/6 – 90)

6. เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษาสำหรับนิสิต นักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวางขึ้น (4/20 – 458)
7. กองทุนกู้ยืม เพื่อการศึกษาที่ผูกติดกับรายได้ในอนาคต เป็นกองทุนกู้ยืม เพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา (4/232 – 693)
8. หอพักนิสิตนักศึกษาภายในสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งสร้างความพร้อม ในการเรียนรู้การปรับตัวและการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น (4/202 – 593)
9. หอพัก ต้องเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ในวิทยาการและความรู้ ในการดำรงชีวิตไว้ด้วยกัน (4/230 - 691)
10. นิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเองและเป็นบุคคล สำคัญผู้หนึ่งในสถาบัน (4/229 - 690)

กิจการนิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มีหลักการที่สำคัญคือ

- เตรียมความพร้อมให้นิสิตนักศึกษา

สถาบันอุดมศึกษาควรจัดกิจกรรมบริการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษา อาชีพ ปัญหาส่วนตัว และสังคมให้นิสิตนักศึกษา นอกจากนี้ กฎระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้ สังคมของนิสิตนักศึกษา มีความสงบเรียบร้อย ทั้งนี้โดยมีอาจารย์ผู้ปกครองและบุคลากรงาน กิจการนิสิตนักศึกษาดูแลความมีระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบของ มหาวิทยาลัย

- สวัสดิการและความช่วยเหลือนิสิตนักศึกษา

มหาวิทยาลัยควรจัดให้มีสวัสดิการความช่วยเหลือให้นิสิตนักศึกษามีความ พร้อมในการศึกษาเล่าเรียน สุขภาพและการช่วยเหลือทางการเงิน ควรจัดสรรเป็นทุนการศึกษา รายปี และทุนที่ให้ต่อเนื่องสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนให้ได้มีโอกาสศึกษาจนจบหลักสูตร โดยมีเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาเป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษา สำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาด แคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวางขึ้น และการจัดหอพักนิสิตนักศึกษาภายใน สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะเป็นแหล่งสร้างความพร้อมในการเรียนรู้ การปรับตัวและการใช้ชีวิต ร่วมกับผู้อื่น ต้องจัดหอพักให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ในวิทยาการและความรู้ในการ ดำรงชีวิตไว้ด้วยกัน

- ปรัชญานิสิตนักศึกษา

นิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง และเป็นบุคคล สำคัญผู้หนึ่งในสถาบัน

กล่าวโดยสรุป อาจารย์ถือเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์เสมือนบิดา มารดา ปกครองบุตร โดยมีกฎระเบียบวินัย ให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตาม โดยอยู่ในความดูแลของอาจารย์และบุคลากรงานกิจการนิสิตนักศึกษา เพราะนิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง และถือเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในมหาวิทยาลัย

4.2 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักภารกิจกิจกรรมนิสิตนักศึกษา จำนวน 2 หลักการ ได้แก่

1. การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ โดยความเคารพและช่วยงานด้วยความอ่อนน้อม (1/33 – 561)
2. การเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความสนใจและความตั้งใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ (1/53 – 606)

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ส่วนมากเป็นการปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมขั้นพื้นฐานอันพึงประสงค์ของสังคม กล่าวคือ ความเคารพอ่อนน้อมและการปรนนิบัติพระอาจารย์ เป็นสิ่งที่ศิษย์พึงกระทำต่อครูบาอาจารย์ และในระหว่างการเรียนการสอน ศิษย์สามารถเลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจเพื่อยึดเป็นอาชีพต่อไปได้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักภารกิจกิจกรรมนิสิตนักศึกษา จำนวน 1 หลักการ ได้แก่

การฝึกหัดทหารของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ถือเป็นหน้าที่หลักของนิสิตนักศึกษาเพื่อเป็นกำลังสำรองป้องกันประเทศ (2/108 – 661)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การฝึกหัดทหาร ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของชายฉกรรจ์ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์ที่จะต้องได้รับการฝึกหัดวิชาทหารเพื่อเป็นกำลังสำรองป้องกันประเทศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักภารกิจกิจกรรมนิสิตนักศึกษา จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การอุดมศึกษาช่วยให้คนเป็นผู้ดีและมีความรักชาติ โดยการปลูกฝังความเป็นผู้ดี ที่มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์

ส่วนรวมและมีพลานามัยสมบูรณ์ ด้วยวิธีการสอนจากการเรียนรู้วิชาการ และกิจกรรมเสริมหลักสูตร (3/33 – 221)

2. การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ความรู้ ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง (3/54 – 430)
3. การพัฒนานิสิตนักศึกษา ควรพัฒนาให้ครบทุกด้านโดยใช้กิจกรรมเสริม หลักสูตร (3/158 – 593)

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ได้เน้นหลักการ การเรียน การสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จะช่วยให้ นิสิตนักศึกษาได้เป็นคนดี มีความรักชาติ โดยการปลูกฝังความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และมีพลานามัยสมบูรณ์ ทั้งนี้การเรียนรู้ต้องเรียนจากการฝึกปฏิบัติหรือสถานการณ์จำลองเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเมื่อพบกับสถานการณ์จริง กล่าวโดยสรุปได้ว่า กิจกรรมเสริมหลักสูตร จะเป็นการช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาให้ครบทุกด้าน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการกิจกรรมนิสิตนักศึกษา จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. นิสิตศึกษามีพลังอำนาจทั้งสติปัญญาและความเสียสละในระดับหนึ่งที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของสังคม (4/1 – 409)
2. นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (4/2 – 412)
3. กิจกรรมนิสิตนักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับสภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในขณะนั้น (4/203 – 594)
4. สถาบันอุดมศึกษาต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย (4/83 – 43)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ พลังอำนาจนิสิตนักศึกษาได้ปรากฏเด่นชัดในการใช้ สติปัญญาและความเสียสละเข้าไปร่วมแก้ปัญหาของสังคมและสามารถที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาทิ กรณีเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 โค่นล้มอำนาจเผด็จการ และการเคลื่อนไหวช่วยคนงานเรียกร้องค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของโรงงานต่างๆ จะพบว่ากิจกรรมนิสิต นักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับสภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในขณะนั้นด้วย ดังนั้น

สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้กิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุป การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ อีกทั้งการปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความรักชาติ ความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ โดยเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ อีกทั้ง สถาบันอุดมศึกษา ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้กิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย

4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ข้อค้นพบหลักการการพัฒนานิสิตนักศึกษา จำนวน 3 หลักการ ได้แก่

1. การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ โดยความเคารพและช่วยงานด้วยความอ่อนน้อม (1/33 – 569)
2. การพัฒนาผู้เรียน โดยการปลูกฝังค่านิยม ความรักชาติ และความเคารพ เชื่อฟังผู้สอน (1/69 – 560)
3. อาจารย์ ย่อมเป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์ (1/2 – 421)

การพัฒนานิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งจะมีรูปแบบไม่แตกต่างกัน หลักใหญ่ เป็นการปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์โดยความเคารพ และช่วยงานอย่างเต็มกำลัง ขณะเดียวกัน การพัฒนาศิษย์จะเน้นการปลูกฝังค่านิยม ความรักชาติ ความเคารพเชื่อฟัง ทั้งนี้โดยอาจารย์เป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ข้อค้นพบหลักการการพัฒนานิสิตนักศึกษา จำนวน 4 หลักการ ได้แก่

1. การพัฒนานิสิตนักศึกษา ควรมีการสั่งสอนวิชาความรู้และการอบรมความประพฤติให้เป็นคนดี (2/94 – 642)
2. การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ในวิชาชีพและมีคุณธรรมดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม (2/92 – 640)
3. คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมในใจ จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม (2/24 – 635)

4. บัณฑิต ควรทำชีวิตให้มีประโยชน์ด้วยการประพฤติดี (2/93 – 641)

การพัฒนานิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง หลักการสืบเนื่องมาจากสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง คือการสั่งสอนวิชาความรู้และการอบรมความประพฤติให้เป็นคนดี เพื่อให้เป็นผู้มีความรู้ในวิชาชีพ และมีคุณธรรมดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมเพราะบัณฑิตที่มีความรู้ถ้าไม่มีธรรมในใจจะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม ดังนั้น บัณฑิตควรทำชีวิตให้มีประโยชน์ด้วยการประพฤติดี มีคุณธรรม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ข้อค้นพบหลักการการพัฒนานิสิตนักศึกษา จำนวน 12 หลักการ ได้แก่

1. การปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษาตระหนักในคุณค่าของความเป็นคน (3/30 – 198)
2. การพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยการอบรมด้วยหลักเหตุผลและการปลูกฝังคุณธรรม (3/55 – 590)
3. อาจารย์ และบุคลากรนิสิตนักศึกษา ต้องเอาใจใส่ความประพฤติ กวดขันให้นิสิตศึกษามีระเบียบวินัยเป็นสำคัญ (3/57 – 408)
4. การพัฒนานิสิตนักศึกษาทุกระดับโดยใช้หลักจิตวิทยาการศึกษา (3/37 – 238)
5. การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง (3/29 – 429)
6. การพัฒนานิสิตนักศึกษา ต้องครอบคลุมทั้งวิชาความรู้ คุณธรรม ทักษะอาชีพ อารมณ์ สุขภาพ (3/154 – 589)
7. การพัฒนานิสิตนักศึกษาต้องให้ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ กิริยามารยาท และความประพฤติเป็นพื้นฐาน (3/58 – 178)
8. การจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีจรรยา มารยาทและความประพฤติ อีกทั้งให้ปลูกฝังความรักในอาชีพ (3/157 – 592)
9. การพัฒนานิสิตนักศึกษาต้องเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกในความรักชาติ พระมหากษัตริย์ และขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจัดให้มีในกิจกรรมเสริมหลักสูตร (3/59 – 220)
10. การปลูกฝังนิสิตนักศึกษาให้ตระหนักเรื่องค่าใช้จ่ายทางการศึกษาได้มาจากเงินงบประมาณแผ่นดินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย (3/144 – 431)

11. การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้สำนึกในบุญคุณที่ได้ศึกษาในมหาวิทยาลัย
ด้วยเงินของประชาชน (3/72 – 612)
12. การให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ โดยให้สนับสนุนนักเรียนผู้มีความสามารถ
ทางวิชาการสูง (3/93 – 394)

การพัฒนานิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม

- หลักจิตวิทยาการศึกษา

การพัฒนานิสิตนักศึกษาในทุกระดับ ควรใช้หลักจิตวิทยาการศึกษา มีการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง

- พัฒนาคุณธรรมและระเบียบวินัย

ได้มีการสืบสานต่อในเรื่องการปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษาได้ตระหนักในคุณค่าของความเป็นคน โดยการอบรมสั่งสอนด้วยหลักเหตุผลและการควบคุมดูแลความประพฤติ ด้วยการอบรมสั่งสอนให้มีคุณธรรมและระเบียบวินัยเป็นสำคัญ

- พัฒนาสมรรถภาพ

การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีสมรรถภาพทางด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และด้านสังคม โดยมีหลักการในการพัฒนานิสิตนักศึกษาควรครอบคลุมทั้งวิชา ความรู้ คุณธรรม ทักษะอาชีพ อารมณ์ สุขภาพ ซึ่งการพัฒนาควรให้ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ กิริยามารยาทและความประพฤติเป็นพื้นฐาน อีกทั้งปลูกฝังความรักในอาชีพ

- ปลูกฝังความรักชาติ

การปลูกฝังจิตสำนึกในความรักชาติ พระมหากษัตริย์และขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจัดให้มีในกิจกรรมเสริมหลักสูตร

- ตระหนักในทรัพย์สินแผ่นดิน

สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนานิสิตนักศึกษาให้ตระหนักเรื่องค่าใช้จ่ายทางการศึกษาที่ได้มาจากงบประมาณแผ่นดินซึ่งเป็นเงินของประชาชน และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

- ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศ

การให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ สำหรับนักเรียนผู้มีความสามารถทางวิชาการสูง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ ข้อค้นพบหลักการการพัฒนานิสิตนักศึกษา

จำนวน 11 หลักการ ได้แก่

1. การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีสมรรถภาพสากล โดยมีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว มีทักษะด้านเทคโนโลยี และความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ (4/4 – 87)
2. การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ ความคิด และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน (4/208 – 599)
3. การพัฒนานิสิตนักศึกษาโดยการปลูกฝังค่านิยมความเป็นผู้นำเป็นสำคัญ (4/207 – 598)
4. การพัฒนานิสิตนักศึกษา ด้านการเรียน สติปัญญา การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ (4/209 – 600)
5. อุดมศึกษาควรมุ่งเน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษา ให้มีกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย (4/176 – 567)
6. นิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง รู้จักตนเอง รู้เท่าทันโลก อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าทุกช่วงชีวิต (4/205 – 596)
7. การพัฒนานิสิตนักศึกษาด้วยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ แนวคิด และอุดมการณ์จากหลักสูตรให้เกิดในตัวผู้เรียน (4/174 – 669)
8. การฝึกวิชาทหาร เป็นการสนองนโยบายของรัฐในการปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษา ให้เป็นกำลังรักษาประเทศ (4/206 – 597)
9. การพัฒนานิสิตนักศึกษาจำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาให้มีวิชาความรู้ความสามารถในระดับสากล (4/3 – 27)
10. การพัฒนานิสิตนักศึกษา ต้องคำนึงถึงความต้องการจำเป็นและความสนใจของนิสิตนักศึกษาเป็นหลัก (4/175 – 671)
11. มหาวิทยาลัย ต้องจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษา (4/231 – 692)

การพัฒนานิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่

- พัฒนาสมรรถภาพสากล

การพัฒนานิสิตนักศึกษาในปัจจุบันควรให้มีสมรรถภาพสากล คือมีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว มีทักษะด้านเทคโนโลยีและความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน

- พัฒนาความเป็นผู้นำ

การพัฒนานิสิตนักศึกษาโดยการปลูกฝังค่านิยมความเป็นผู้นำไม่ใช่เป็นแต่เพียงผู้บริหารหรือผู้ตาม และต้องพัฒนาให้นิสิตนักศึกษาได้มีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

- พัฒนาระบบการคิด

อุดมศึกษาควรมุ่งเน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย เพื่อรับการเปลี่ยนแปลงของโลก รู้จักตนเอง รู้เท่าทันโลก อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าทุกช่วงชีวิต

นอกจากนี้ การพัฒนานิสิตนักศึกษาด้วยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ แนวคิดและอุดมการณ์จากหลักสูตร ให้เกิดในตัวผู้เรียน อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษา จัดให้มีวิชาการฝึกวิชาทหาร เป็นการสนองนโยบายของรัฐในการปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษาให้เป็นกำลังรักษาประเทศอีกด้วย

- พัฒนาตามต้องการและความสนใจ

นิสิตนักศึกษาในฐานะผู้เข้ามาใช้บริการของมหาวิทยาลัย ลักษณะการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจและความจำเป็นของนิสิตนักศึกษา ที่มหาวิทยาลัยต้องตกแต่งปรับปรุงพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะ ทักษะ ความรู้สึนึกคิด และความสามารถ ทุกๆ ด้าน ซึ่งเป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยต่อไป

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาผู้เรียนโดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควรให้วิชาความรู้และการอบรมความประพฤติ ให้มีคุณธรรม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม พัฒนานิสิตนักศึกษาทุกด้านทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาสมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ มีการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมตามความต้องการและความสนใจของนิสิตนักศึกษา ตามแผนภูมิต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 6 แก่นแท้และสาระหลักการของนิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์

นิสิตนักศึกษา

นิสิตนักศึกษา มิติการพัฒนาแต่ละบุคคลมีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเองและถือเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยควรกำหนดกฎระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตาม ควรอยู่ในความดูแลของอาจารย์และบุคลากรงานกิจการนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย มีการปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ การปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความรักชาติ ความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ โดยเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ การพัฒนานิสิตนักศึกษาต้องพัฒนาทุกด้านทั้งสติปัญญาร่างกาย อารมณ์ สังคมและอาชีพ ตลอดจนพัฒนาสมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

กิจการนิสิตนักศึกษา

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

การพัฒนานิสิตนักศึกษา

อาจารย์ถือเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์เสมือนบิดา มารดา ปกครองบุตร โดยมีกฎระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตาม โดยอยู่ในความดูแลของอาจารย์และบุคลากรงานกิจการนิสิตนักศึกษา เพราะนิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง และถือเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในมหาวิทยาลัย

การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ อีกทั้งการปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความรักชาติ ความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ โดยเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษา ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย

การพัฒนาผู้เรียนโดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควรให้วิชาความรู้และการอบรมความประพฤติ ให้มีคุณธรรม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม พัฒนานิสิตนักศึกษาทุกด้านทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาสมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ มีการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ตามความต้องการและความสนใจของนิสิตนักศึกษา

ตารางที่ 4 จำนวนหลักการอุดมศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารในสมัย
รัตนโกสินทร์

กรอบการวิจัยหลักการอุดมศึกษา	สมัยรัตนโกสินทร์				
	ยุคที่หนึ่ง	ยุคที่สอง	ยุคที่สาม	ยุคที่สี่	รวม
1. ด้านปรัชญาการอุดมศึกษา	9	5	8	28	50
1.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ	4	2	1	13	20
1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร	2	2	4	7	15
1.3 เสรีภาพทางวิชาการ	3	1	3	8	15
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา	45	50	69	120	284
2.1 การบริหารงานทั่วไป	12	26	36	51	125
2.1.1 บุคลากร	5	12	16	21	54
2.1.2 งบประมาณ	1	3	3	18	25
2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน	3	5	13	6	27
2.1.4 เทศะในการอุดมศึกษา	3	6	4	6	19
2.2 การบริหารงานวิชาการ	24	20	23	52	119
2.2.1 การจัดการเรียนรู้	5	8	12	8	33
2.2.2 การวิจัย	1	1	3	30	35
2.2.3 การบริการวิชาการ	5	3	5	10	23
2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	1	2	1	3	7
2.2.5 ศาสนาในการอุดมศึกษา	12	6	2	1	21
2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา	9	4	10	17	40
2.3.1 การควบคุมคุณภาพ	2	2	4	6	14
2.3.2 การตรวจสอบคุณภาพ	3	1	2	3	9
2.3.4 การประเมินคุณภาพ	4	1	4	8	17
3. ด้านหลักสูตรและการสอน	37	54	88	51	230
3.1 หลักสูตร	12	32	66	28	138
3.2 การเรียนการสอน	18	18	19	16	71
3.3 การประเมินผล	7	4	3	7	21
4. ด้านนิสิตนักศึกษา	7	6	20	25	58
4.1 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	2	1	5	10	18
4.2 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	2	1	3	4	10
4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา	3	4	12	11	30
รวม	98	115	185	224	622

จากตารางที่ 4 เมื่อพิจารณาจำนวนหลักการอุดมศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่า หลักการที่มีปรากฏมากที่สุด คือ หลักการด้านการบริหารอุดมศึกษา มี 284 หลักการ รองลงมาคือ ด้านหลักสูตรและการสอน มี 230 หลักการ ด้านนิสิตนักศึกษา มี 58 หลักการ และด้านปรัชญาอุดมศึกษามี 50 หลักการ เมื่อพิจารณาตามยุคสมัย พบว่า สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มีจำนวนหลักการอุดมศึกษาทั้งสิ้นด้านมากที่สุด คือ 224 หลักการ รองลงมาคือ สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ยุคที่สอง และยุคที่หนึ่งตามลำดับ และเมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มีหลักการอุดมศึกษามากที่สุด เกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านหลักสูตรและการสอน มีปรากฏในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สามมากที่สุด สำหรับด้านปรัชญาอุดมศึกษาและด้านนิสิตนักศึกษา มีปรากฏน้อยที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ในส่วนของหลักการด้านการบริหารอุดมศึกษา ซึ่งแยกย่อยเป็น 3 ด้าน พบว่า มีหลักการด้านการบริหารงานทั่วไปมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานวิชาการและด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 3 วิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

จากผลการวิเคราะห์สารบบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์โดยใช้เทคนิคการพัฒนารายการ DWL (Developing and Working With List) 14 ข้อ เพื่อสังเคราะห์เป็นภาพวิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยฉายภาพเป็นแผนภาพต้นไม้ จำแนกตามกรอบการวิจัย 4 ด้าน คือ

1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา
3. ด้านหลักสูตรและการสอน
4. ด้านนิสิตนักศึกษา

โดยแต่ละด้านได้ลำดับตามยุคสมัยรัตนโกสินทร์ เป็น 4 ยุค ได้แก่

1. รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง	รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325 – 2394)
2. รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง	รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394 – 2453)
3. รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม	รัชกาลที่ 6 – รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453 – 2489)
4. รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่	รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489 – ปัจจุบัน)

ดังมีข้อค้นพบปรากฏดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา

1.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ความเป็นเลิศทางวิชาการ คือ ชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ของศิษย์ การถ่ายทอดวิชาความรู้โดยความถูกต้องของศาสตร์นั้น ๆ สำหรับการเลื่อนชั้นทางสังคม โดยผ่านการบวชเรียน มีความรู้ อักษรวิธี เป็นสำคัญ

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง วิทยาการตะวันตกที่เข้ามาเผยแพร่ มีการใช้หลักเหตุผลเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในการศึกษาค้นคว้า

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ได้มีกระแสของแนวคิดในเรื่องมหาวิทยาลัย ต้องมีสิทธิในการค้นคว้าหาความจริง โดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐเป็นกรรมสิทธิพิเศษ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มหาวิทยาลัยต้องสร้างวิชาความรู้ สร้างหลักสูตร ทำการวิจัย ให้บริการวิชาการ และการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เพื่อความเป็นผู้นำทางวิชาการ มีการวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชาและจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม นอกจากนี้ การสร้างทุนทางปัญญาของประเทศ ต้องมีการบริหารจัดการองค์ความรู้ใหม่ ทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ให้เชื่อมโยงกัน ด้วยการใช้เทคโนโลยี ขณะเดียวกันต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ การคิดอย่างใคร่ครวญที่ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรมในเชิงความรู้ของไทย ดังนั้น อุดมศึกษาในอนาคตต้องมีลักษณะเป็นระบบเปิด มีหลักสูตรและการเรียนการสอนยืดหยุ่น มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการแข่งขัน มีดัชนีชี้วัดความเป็นเลิศทางวิชาการ ที่ประกอบด้วยคุณภาพของอาจารย์ การสอน การวิจัย พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก และนิสิตนักศึกษาที่พึงประสงค์

กล่าวได้ว่า ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความมีชื่อเสียงของอาจารย์ คุณภาพอาจารย์เป็นหลักประกัน การบวชเรียนและการศึกษาอักษรวิธีเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาและวิทยาการด้านวิทยาศาสตร์ ก่อให้เกิดการค้นคว้าความจริง ความถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นทุนทางปัญญาของประเทศ ที่ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรมในเชิงความรู้ของไทย

1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ความเป็นอิสระในการบริหารเป็นไปตามความพร้อม ความจำเป็นของท้องถิ่น เป็นการถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล

ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัฐให้อำนาจท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเอง ตั้งแต่การจัดทำหลักสูตร การสอบความรู้ โดยให้เป็นไปตามสภาพแวดล้อม และภาษาท้องถิ่นที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการ เพื่อการปกครองตนเอง

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การสถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักการในเรื่องความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง ยิ่งมีชัดเจนขึ้น โดยที่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะมีพระราชบัญญัติเฉพาะของตน เพื่อให้มีความคล่องตัวในการบริหารจัดการมากยิ่งขึ้น และมีสภากรรมการมหาวิทยาลัยเกิดขึ้น

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัฐต้องจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีความคล่องตัว ในการดำเนินการ ในด้านงานบุคคล การเงิน การบริหารงานวิชาการ และบริหารงานทั่วไป ความเป็นอิสระในการบริหารอุดมศึกษา การปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญคือการมีกฎหมายการศึกษาเรียกว่า พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อให้มีระบบการจัดการศึกษาที่เป็นเอกภาพ และการพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล

กล่าวได้ว่า ความเป็นอิสระในการบริหาร เป็นไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่นในการบริหารจัดการศึกษา ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยตามระบบสากล จึงได้มีพระราชบัญญัติเฉพาะของแต่ละสถาบัน และพัฒนาการไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ ที่มีระบบอุดมศึกษาเป็นเอกภาพ

1.3 เสรีภาพทางวิชาการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง อยู่ในระหว่างการก่อสร้างบ้านเมือง การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ราษฎรต้องชวนขวายที่เรียนเองตามอัธยาศัย แม้วิทยาการตะวันตกที่แพร่หลายเข้ามา ก็ให้ความสำคัญ อีกทั้งให้เสรีภาพการศึกษาของประชาชนและมีการพิจารณาคัดเลือกโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับเป็นสำคัญ

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การรับแนวคิดตะวันตกผสมผสานแนวความรู้ดั้งเดิมของไทย นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ และเสรีภาพในการศึกษาค้นคว้าในศาสตร์ต่างๆ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การให้เสรีภาพทางความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง เป็นการเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้า และการถ่ายทอดความรู้ ในหลักการที่ว่า มหาวิทยาลัยต้องมีกรรมสิทธิ์พิเศษ ในการค้นคว้าทางวิชาการอย่างอิสระ และทำการถ่ายทอดความรู้ ความคิด ที่

เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ ตลอดจนมีการส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชน ให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ตามอัธยาศัย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ เสรีภาพทางวิชาการได้มีระบุไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 42 ในการศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัย ตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง อีกทั้งการใช้เสรีภาพทางวิชาการ ต้องไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น โดยมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตน และสังคม รวมทั้งสามารถตรวจสอบได้ทั้งจากมหาวิทยาลัย และสาธารณชน

กล่าวได้ว่า เสรีภาพทางวิชาการ แต่เดิมนั้น เป็นเรื่องที่ราษฎรต้องชวนขวยเรียนเองตามอัธยาศัยและการเปิดกว้างให้มีเรียนรู้วิทยาการตะวันตก แต่ทั้งนี้ก็มีการพิจารณาคัดเลือกที่เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง และให้เสรีภาพในการศึกษาค้นคว้าวิชาการอย่างอิสระ ดังปรากฏชัดในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 42 เสรีภาพทางวิชาการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาอุดมศึกษาของไทยนั้น ชื่อเสียงอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ของศิษย์ ครูเป็นแหล่งความรู้ที่ถูกต้องของศาสตร์สาขานั้นๆ นำไปสู่การใช้หลักเหตุผลในการค้นหาความจริง โดยมีรัฐให้ความคุ้มครองตามกรรมสิทธิพิเศษเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ อีกทั้งต้องมีความเป็นอิสระในการบริหาร โดยมีพระราชบัญญัติเฉพาะของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ทั้งนี้มหาวิทยาลัยต้องมีเสรีภาพในการศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ โดยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 42 ให้ความคุ้มครอง

แก่นแท้และสาระในเรื่องปรัชญาอุดมศึกษา สามารถสรุปและแสดงภาพความสัมพันธ์ได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้ (ดูประกอบกับแผนภูมิที่ 3)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 1 แผนภาพต้นไม้แสดงหลักการด้านปรัชญาอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์

<p>สร้างเทคโนโลยีของตนเอง จิตสำนึกต่อสังคม การแข่งขัน การวิจัยลุ่มลึก ผู้นำทางวิชาการ ความเป็นจริง ความถูกต้อง ตามหลักวิชา ความเป็นเลิศทางวิชาการ</p>	<p>พัฒนาองค์ความรู้เดิม ประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสม โยนนิโสมนสิการ บริหารจัดการองค์ความรู้ ทุนทางปัญญา อุดมศึกษาในอนาคต ดัชนีวัดความเป็นเลิศทางวิชาการ</p>	<p>อิสระในการบริหาร การปกครองตนเอง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พรบ.มหาวิทยาลัย พรบ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542</p>	<p>เสมอภาค กระจายอำนาจ ระบบอุดมศึกษา เป็นเอกภาพ สมดุลง คุณภาพ ประสิทธิภาพ</p>	<p>ใช้สิทธิเสรีภาพ ไม่ขัดต่อผู้อื่น รับผิดชอบต่อวิชาชีพ ของตนและสังคม ความเสมอภาคทางอุดมศึกษา มีอิสระในขอบเขตและตรวจสอบได้</p>	<p>เปิดโอกาสให้บุคคล เข้าเรียนโดยเสมอภาค เสรีภาพทางวิชาการโดย มีกฎหมาย รัฐธรรมนูญ คุ้มครอง ความหลากหลาย แนวคิดและวิธีการ</p> <p>รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9-ปัจจุบัน พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน</p>
<p>1.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ 1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร 1.3 เสรีภาพทางวิชาการ</p>	<p>อิสระในการศึกษาค้นคว้า กรรมสิทธิ์พิเศษ</p>	<p>การปกครองตนเอง พระราชบัญญัติเฉพาะ ของสถาบันแต่ละแห่ง สภากรรมการมหาวิทยาลัย</p>	<p>กรรมสิทธิ์พิเศษในการค้นคว้าวิชาการ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ส่งเสริมแหล่งวิทยากร ของชุมชน</p>	<p>ถ่ายทอดความรู้ ความคิด ที่เป็นประโยชน์ ต่อบ้านเมือง</p>	<p>รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6-8 พ.ศ. 2453-2489</p>
<p>ใช้หลักเหตุผล เป็นความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ ศึกษาค้นคว้า</p>		<p>รัฐให้อำนาจท้องถิ่น รับผิดชอบในการจัดการศึกษา มีอิสระในการปกครอง</p>	<p>กระจายอำนาจ แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบ</p>	<p>ความรู้ดั้งเดิมกับ ความรู้สึกลำนำไปสู่ องค์ความรู้ใหม่</p>	<p>เสรีภาพในการศึกษา ค้นคว้าในศาสตร์ต่าง ๆ</p> <p>รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4-5 พ.ศ. 2394-2453</p>
<p>ความถูกต้อง ถ่ายทอดวิชาความรู้ ความรู้ทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ชื่อเสียงอาจารย์ ครูเป็นแหล่งความรู้</p>	<p>คุณภาพอาจารย์เป็นหลักประกัน การเลื่อนขั้น ทางสังคม การบวชเรียน อักษรวิธี</p>	<p>ถ่ายทอดภายใน วงศ์ตระกูล บ้านวัดวัง/ราชสำนัก</p>	<p>กระจายตาม ความพร้อม และความจำเป็น ของท้องถิ่น</p>	<p>พิจารณาคัดเลือก ประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับ การรับวิทยากรตะวันตก ศึกษาตามอัยยาศัย</p>	<p>เสรีภาพการศึกษา ของประชาชน เผยแพร่วิทยาการ ตะวันตก</p> <p>รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1-3 พ.ศ. 2325-2394</p>
<p>1.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ</p>			<p>1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร</p>		<p>1.3 เสรีภาพทางวิชาการ</p>

2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา

2.1 การบริหารงานทั่วไป

2.1.1 บุคลากร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การให้การศึกษาอยู่บนค่านิยมพื้นฐานทางพุทธศาสนา โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ทรงคุณความรู้ ความมีชื่อเสียงของอาจารย์ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ส่วนวิชาชีพจะเป็นการถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูลต่อ ๆ กันมา สำหรับการเข้าสู่ระบบราชการต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านอักษรวิธี และข้อราชการทั่วไป อีกทั้งต้องมีฐานะวงศ์ตระกูลเป็นสำคัญ

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง บุคลากรที่จัดการศึกษาต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวิชาการ คุณธรรมและการบริหารปกครอง เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศต้องคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้งการพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ การศึกษาดูงาน และการศึกษาต่อเป็นการเตรียมบุคลากรให้มีความรู้ และความสามารถที่จะทำการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้สูง มีจรรยาดี เหมาะสมในวิชาชีพ จึงเป็นผู้สอนที่มีคุณภาพ นอกจากนี้การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ต้องคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ และทักษะต่าง ๆ พร้อมกันนั้นก็มีการพัฒนาบุคลากร โดยกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อนำความรู้เดิมมาพัฒนาปรับปรุงให้ได้มาตรฐานสากลในการบริหารจัดการศึกษา

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ อาจารย์มหาวิทยาลัยต้องมีความสนใจใฝ่รู้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ในระดับนานาชาติ มีความสามารถใช้เครื่องมือสื่อสาร และมีผลงานทางวิชาการอย่างสม่ำเสมอ อาจารย์และบุคลากรทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษา ต้องมีความสามารถในการรับการถ่ายทอด และสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งตนเอง และความเป็นเลิศทางวิชาการ การอุดมศึกษาต้องพัฒนากำลังคนของประเทศด้านการศึกษา ทั้งระดับกลางและระดับสูง ให้มีความพร้อมและศักยภาพในการแข่งขันทุกด้าน ดังนั้นการได้มาซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกระดับ ต้องเป็นมืออาชีพ เพื่อสามารถในการบริหารจัดการรวมทั้งประสานสัมพันธ์ และใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับคณะ/ภาควิชา ทั้งนี้มหาวิทยาลัยต้องมีการปรับตัว ให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการ และความจำเป็นของระบบสังคม

2.1.2 งบประมาณ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง เป็นช่วงเวลาการก่อสร้างราชธานีใหม่ เมื่อรายได้ไม่เพียงพอรายจ่าย การศึกษาจึงเป็นเรื่องที่ราษฎรต้องขวนขวายเอง ถึงอย่างไรก็ตาม ในพระบรมมหาราชวังได้จัดให้มีโรงเรียน สำหรับเป็นสถานที่เรียนหนังสือได้ด้วย

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การจัดการศึกษาต้องอาศัยการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานราชการ เอกชน และราษฎร นอกจากนี้โรงเรียนที่มิชชันนารี จัดตั้งขึ้นมีการเรียกเก็บค่าเล่าเรียน โดยหลักการว่า ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม งบประมาณมหาวิทยาลัย ได้มาจากงบประมาณแผ่นดิน กองทุนผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย ค่าเล่าเรียน เงินบริจาค ซึ่งเงินทุนมหาวิทยาลัย ควรหาผลประโยชน์ให้เพิ่มพูน เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการในการบริหารจัดการ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัฐต้องจัดสรรงบประมาณประจำปี ให้แก่มหาวิทยาลัย โดยวิธีการพิจารณาจากฐานงบประมาณเดิม โดยสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นตามการขยายตัวตามปกติของหน่วยงาน การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ อาจารย์ในระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุดไม่ควรต่างกันเกินสองเท่า การบริหารจัดการด้านการเงินอุดมศึกษา ประกอบด้วยงบประมาณ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการให้อยู่ได้โดยทั่วไป กับ งบลงทุน เพื่อใช้ในการสร้างอาคาร สถานที่ ครุภัณฑ์ สำหรับงบประมาณการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ควรได้รับการจัดสรร ร้อยละสิบของงบประมาณทั้งหมด ดังนั้น การศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่ง ผู้ที่ได้รับประโยชน์ต้องมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา เป็นสัดส่วนตามไปด้วย ส่วนนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนทรัพย์ ต้องมีเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาเป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษา

2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง สังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูลมาแต่ดั้งเดิม พระสงฆ์ยังทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ ส่วนศิษย์ตอบแทนโดยการรับใช้ช่วยเหลือกิจของสงฆ์ การเป็นพระเปรียญทำให้ได้รับการยกเว้นการถูกเกณฑ์ใช้แรงงาน

ต่อมาสมัยในรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การจัดการศึกษาไทยยังอยู่ในความดูแลของชุมชน บ้าน วัด วัง/ราชสำนัก ร่วมมือกัน สำหรับการศึกษาชั้นสูงรัฐเป็นผู้จัดการศึกษาเพื่อฝึกฝนเข้าสู่อาชีพรับราชการ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การศึกษาถือเป็นการลงทุนระยะยาว แต่เป็นมูลค่าเพิ่มของประเทศ การลงทุนทางการอุดมศึกษา เป็นความรับผิดชอบของผู้เรียนโดยเสมอภาคกัน มหาวิทยาลัยมีสิทธิ์ในการแสวงหาทุนสนับสนุนจากแหล่งที่หลากหลาย การจัดการ

ศึกษาต้องให้สอดคล้องกับความต้องการสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เพราะการอุดมศึกษาต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ การบริหารการศึกษาของชาติ จึงต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง นอกจากนี้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เป็นการพัฒนาปรับปรุงตามหลักวิชาการ เพื่อให้การอุดมศึกษา เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยการเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการขยายโอกาสการศึกษา ในยุคสมัยการใช้เทคโนโลยี การใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล ในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ เป็นทางเลือกที่ประหยัดกว่าการขยายฐาน โดยการตั้งสถาบันใหม่

2.1.4 เทศะในการอุดมศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง บ้าน วัด วัง/ราชสำนัก เป็นสถานศึกษาและฝึกทักษะ พระราชวังเป็นสถานฝึกทักษะเพื่อรับราชการของชนชั้นปกครอง วัดเป็นสถานศึกษาของชุมชนทั่วไป สำหรับวิชาชีพก็มีการถ่ายทอดวิชาความรู้เฉพาะในวงศ์ตระกูล หรือตามสำนักอาจารย์ผู้มีชื่อเสียง

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง บ้าน วัด วัง/ราชสำนัก ยังคงเป็นสถานศึกษาและฝึกทักษะ จนกระทั่งมีการจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารี มีระบบสถานศึกษาเป็นเอกเทศ การจัดการศึกษาจึงเริ่มออกจากวัด และขยายสถานศึกษาให้แพร่หลายมากขึ้น

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การบริหารจัดการสถานศึกษาเป็นไปตามหลักวิชาการให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน ในมหาวิทยาลัย คือ มีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสากล มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล ภายหลังการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว การสถาปนามหาวิทยาลัยวิชาการ ธรรมศาสตร์และการเมือง เป็นมหาวิทยาลัยเปิด เป็นอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีสิทธิ์เข้าเรียน นอกจากนี้ยังมีการขยายสถาบันอุดมศึกษายังภูมิภาค เป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวนมาก

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ การขยายมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาคเป็นการกระจายความเจริญไปสู่ส่วนต่าง ๆ ตามภูมิภาค เพื่อการพัฒนากำลังคนออกไปรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและความเจริญของภูมิภาคนั้น ๆ ปัจจุบันการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน โดยขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค เป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ในระดับบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยะเวลาสั้น และประการสำคัญการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อ

ต่อการปฏิบัติงานวิชาการ สิ่งอำนวยความสะดวก และอุปกรณ์เทคโนโลยีทันสมัยต่อการทำงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง

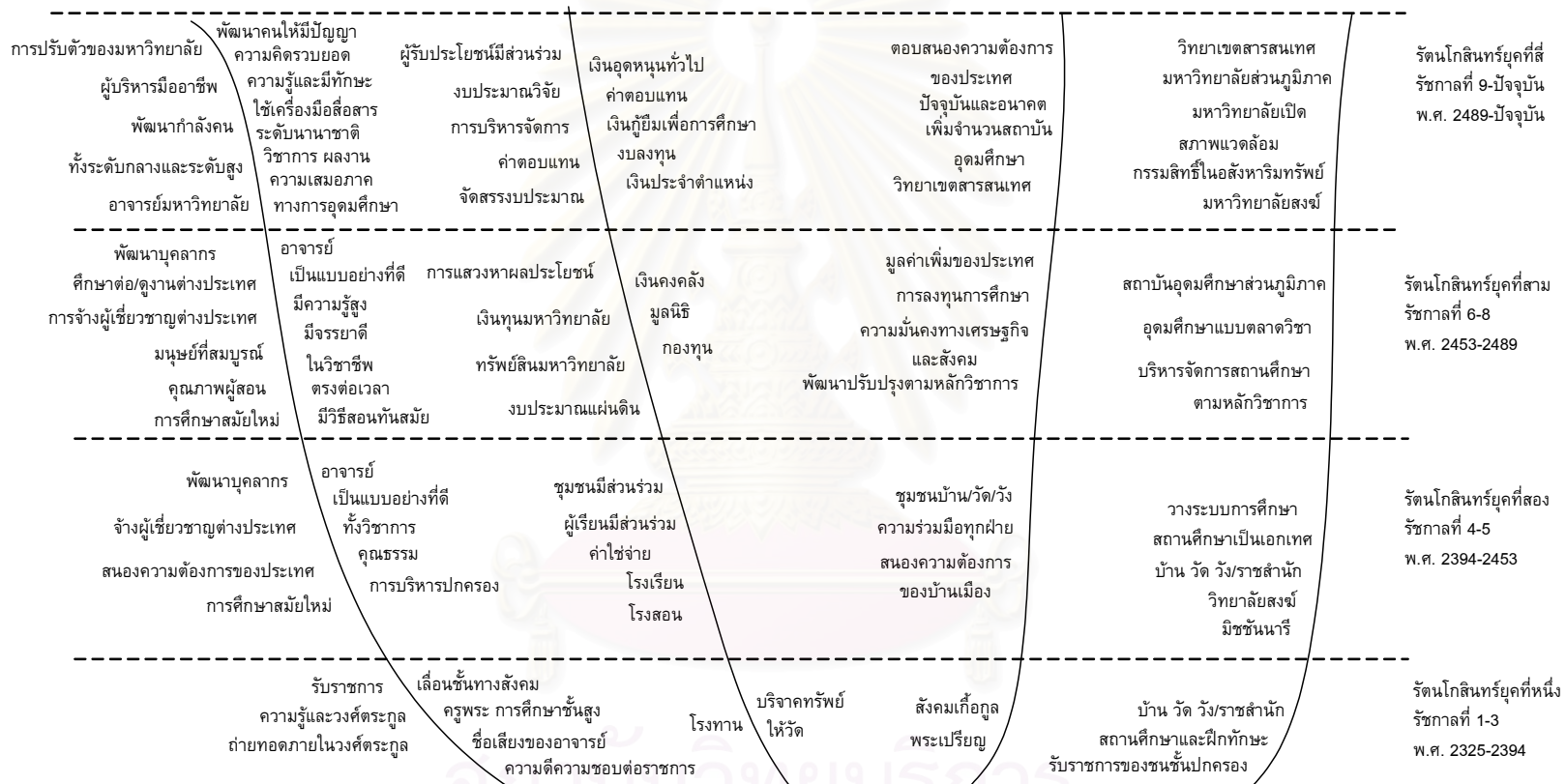
กล่าวได้ว่า การบริหารจัดการศึกษา เป็นการถ่ายทอดวิชาความรู้ภายในวงศ์ตระกูล การรับราชการต้องเป็นผู้มีความรู้ด้านอักษรวิธีและมีฐานวงศ์ตระกูล การศึกษาเป็นการพัฒนา กำลังคนของประเทศ จึงได้มีการส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ อีกทั้ง มีการจ้างชาวต่างประเทศ มาช่วยพัฒนาปรับปรุงให้ได้มาตรฐานสากล ในเรื่องของงบประมาณ รัฐต้องจัดสรรประจำปีเพื่อให้ การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยอยู่ได้โดยทั่วไป สังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูล การจัดการศึกษาไทย อยู่ในความดูแลของชุมชน บ้าน วัด วัง / ราชสำนัก ที่เน้นการศึกษาเพื่อฝึกฝนเข้าสู่อาชีพเป็น สำคัญ

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานทั่วไปของการศึกษาชั้นสูง แต่เดิมอยู่ในความดูแลของ ชุมชน บ้าน วัด วัง สังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูลมาแต่ดั้งเดิม สืบเนื่องมาตลอดทุกยุคทุกสมัย รัฐ จัดสรรงบประมาณ การลงทุนทางการศึกษาถือเป็นมูลค่าเพิ่มของประเทศ มีการขยาย มหาวิทยาลัยสู่ภูมิภาคเพื่อเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาให้ทั่วถึง

แก่นแท้และสาระในเรื่องการบริหารอุดมศึกษา : การบริหารงานทั่วไป สามารถสรุป และแสดงภาพความสัมพันธ์ได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้ (ดูประกอบกับแผนภูมิที่ 4)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2.1 แผนภาพต้นไม้แสดงหลักการด้านการบริหารอุดมศึกษา : การบริหารงานทั่วไป ในสมัยรัตนโกสินทร์

2.1 การบริหารงานทั่วไป

2.1.1 บุคลากร

2.1.2 งบประมาณ

2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน

2.1.4 เศรษฐกิจในการอุดมศึกษา

การบริหารงานทั่วไป

2.2 การบริหารงานวิชาการ

2.2.1 การจัดการเรียนรู้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การจัดการเรียนรู้เพื่อวิชาชีพอิงต้องเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานที่จริง การฝากตัวเป็นศิษย์เรียนวิชาชีพอิงตามสำนักหรือวงศ์ตระกูล เช่น ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ เป็นต้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการจารึกความรู้ลงบนแผ่นศิลาประดับตามเสาผนัง ระเบียง ศาลา วิหาร ของวัดโพธิ์ นับเป็นการนำความรู้ของประชาชนสู่ประชาชน

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การศึกษาไทยเน้นการสอนด้าน ศิลปวัฒนธรรม และมนุษยศาสตร์ เมื่อมีการนำความรู้ตะวันตกเข้ามาเป็นความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และสิ่งแวดลอม ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ ต้องอาศัยคนเป็นผู้ให้การศึกษา และจัดสภาวะแวดลอมที่เหมาะสมกับผู้เรียน

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การเรียนรู้มีหลากหลายมากขึ้น อาทิ การเรียนรู้จากข่าวสารข้อมูล การเรียนรู้จากประสบการณ์นอกห้องเรียน ทั้งนี้ ด้วยหน้าที่ 4 ประการของมหาวิทยาลัย ได้แก่ สร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้ สอนศิลปและวิทยาศาสตร์ และการวัดประเมินผล ในสมัยนี้ได้มีการส่งเสริมการศึกษาสตรี ด้วยการประยุกต์ วิธีการศึกษาในวัง กับ การศึกษาแบบใหม่ เพื่อให้สตรีสามารถเลี้ยงชีพได้ และทำคุณประโยชน์ได้ เช่นเดียวกับ บุรุษ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ การจัดการเรียนรู้ต้องเรียนรู้อย่างเท่าทันโดยไม่ทำลาย สภาพแวดลอมและค่านิยมไทย การจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาทุกระดับ ต้องสามารถ เชื่อมโยงและสามารถถ่ายโอนได้ นอกจากนี้การจัดให้มีการเรียนรู้ประสบการณ์จริงจากการ ปฏิบัติงานในสถานประกอบการ (สหกิจศึกษา)

2.2.2 การวิจัย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การเรียนรู้วิชาการตะวันตก เป็นการศึกษาระบบใหม่ ด้วยหลักวิชาทางวิทยาศาสตร์

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การเรียนรู้โดยการศึกษาดลองก่อนนำไปปฏิบัติ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม เน้นเรื่องอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องทำวิจัยทั้งนี้ต้องให้ทุนวิจัยไปดำเนินการด้วย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ การวิจัยเป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่สถาบันอุดมศึกษา ต้องทำวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

วิชาการ และการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ต้องจัดให้มีงบประมาณอุดหนุนการวิจัยให้เพียงพอและต่อเนื่อง การบริหารงานวิจัย ทั้งระดับนโยบายและระดับวิชาการ ในรูปของคณะกรรมการ นอกจากนี้ ความร่วมมือในการวิจัยระหว่างมหาวิทยาลัยในภาคพื้นต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความสะดวกแก่การดำเนินงานวิชาการ การมีนักวิชาการระดับสูงในสาขาเฉพาะด้านในหน่วยงานวิจัยและพัฒนา นับเป็นความก้าวหน้าทางวิชาการในศาสตร์ของมหาวิทยาลัย อีกทั้งเป็นการพัฒนาขีดความสามารถในงานวิจัย นำไปสู่ประโยชน์การวิจัยเชิงพาณิชย์อย่างครบวงจร

มหาวิทยาลัย เป็นแหล่งผู้นำทางวิชาการและทางปัญญาของประเทศ จึงต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่าง ๆ การเผยแพร่ผลงานวิจัย เป็นกลไกในการควบคุมคุณภาพการวิจัย การเผยแพร่งานวิจัยผ่านระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้นักวิจัยสามารถแลกเปลี่ยนข้อความรู้ได้กว้างขวางทั่วโลก สิทธิบัตร เป็นกลไกมาตรฐานที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาในเรื่องการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาความรู้ ดังนั้น อุดมศึกษาอยู่ในระบบเปิด ในอนาคตต้องเป็นการศึกษาที่ก้าวหน้าปรับเปลี่ยนและรู้เท่าทันกระแสโลก ไม่ละเลยการพัฒนาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนค่านิยมของความเป็นไทย

2.2.3 การบริการวิชาการ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์บำเพ็ญทานบารมีในรูปแบบใหม่ คือ การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน ขณะเดียวกันทรงเกรงว่า ความรู้ใหม่จากตะวันตกกำลังเป็นที่นิยมจะทำให้วิชาการต่าง ๆ ของไทยสูญหาย จึงทรงโปรดเกล้า ฯ รวบรวมและตรวจชำระสรรพวิทยาการลงบนแผ่นศิลาจารึกประดับไว้ที่วัดโพธิ์ กล่าวกันว่า เป็นมหาวิทยาลัยแห่งกรุงสยาม นอกจากนี้ การเผยแพร่วิทยาการตะวันตกสู่สังคมไทย โดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผ่านทางการศึกษา การแพทย์ และการจัดพิมพ์เอกสาร เป็นการแสวงหาองค์ความรู้ได้หลากหลายมากขึ้น ทั้งจากผู้รู้ และการแปลตำราต่างประเทศ

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การบริการวิชาการได้ขยายวงกว้างขวางมากขึ้น โดยการจัดงานแสดงกิจกรรมถ่ายทอดความรู้และผลงานวิชาการ อีกทั้งการแลกเปลี่ยนภูมิความรู้พื้นบ้านสู่วงวิชาการ มีการจัดทำตำราพัฒนาภูมิปัญญาไทย และการถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกจากสิ่งพิมพ์ให้แพร่หลายมากขึ้น

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม สืบเนื่องจากการจัดแสดงกิจกรรมและ พาณิชยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 ต่อมาในรัชกาลที่ 6 ได้มีการจัดงานแสดงกิจกรรมและพาณิชยกรรม

รวม เป็นครั้งที่ 2 อีกทั้งการส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ตาม อัครยาชัย นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือ และความช่วยเหลือจากต่างประเทศ ในการปรับปรุงพัฒนา บุคลากร รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ผลงานวิชาการใหม่ ๆ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มหาวิทยาลัยต้องจัดบริการวิชาการที่สอดคล้องกับ ความต้องการของท้องถิ่นและสังคมเป็นสำคัญ การจัดให้มีหลักสูตรวิชาชีพเน้นการสอน และการ ฝึกอบรมโดยตรง มีหน่วยบริการวิชาการที่มุ่งให้บริการเฉพาะกลุ่มเพิ่มขึ้นและมีรูปแบบการบริหาร ที่คล่องตัว การเผยแพร่ความรู้ขึ้นอยู่กับศักยภาพความพร้อม ความเชี่ยวชาญของบุคลากร และ ทรัพยากรที่เอื้ออำนวยของแต่ละสถาบัน

2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมถือเป็นภารกิจทาง การศึกษา

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ยังคงสืบเนื่องมาจากสมัยรัตนโกสินทร์ยุค ที่หนึ่ง อีกทั้งมีการจัดตั้งและบูรณะพิพิธภัณฑสถาน เพื่อให้เป็นสถานที่จัดเก็บทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมของชาติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ตามอัครยาชัยด้วย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เป็นการสร้างความ มั่นคงทางวัฒนธรรมของประเทศ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ สถาบันอุดมศึกษา ต้องดำเนินการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมตามนโยบาย ตามความพร้อมและศักยภาพของแต่ละสถาบัน โดยความร่วมมือ จากชุมชน นอกจากนี้มหาวิทยาลัยต้องอนุรักษ์ส่งเสริมเผยแพร่และส่งเสริมความเข้าใจคุณค่า ศิลปวัฒนธรรมไทยตลอดทั้งของนานาชาติให้มากขึ้น

2.2.5 ศาสนาในการอุดมศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ศาสนามีบทบาทในการให้การศึกษายเป็นอย่าง ยิ่ง วัดเป็นโรงเรียนของท้องถิ่น มีครูพระเป็นผู้ให้วิชาความรู้และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาปริยัติธรรมของสงฆ์มีการเรียนการสอนและการสอบประเมินผลอย่างเป็นระบบ การ อุดมศึกษาเป็นการเรียนวิชาที่เกี่ยวกับอุดมคติและเป้าหมายชีวิต ที่มีกระจายไปตามความพร้อม และความจำเป็นของท้องถิ่น

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การจัดการศึกษาของสงฆ์ได้จัดตาม หลักสูตรสากลนิยม มีระบบการเรียนการสอนและการประเมินผลมากขึ้น โดยให้มีความรู้ทั้งทาง โลกและทางธรรม การสอบความรู้พระปริยัติธรรมถือเป็นความรู้ขั้นสูง

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การสอนหนังสือของพระภิกษุ ถือเป็นความชอบใน
กิจของสงฆ์และราชการแผ่นดิน

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ การสถาปนาวิทยาลัยสงฆ์เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อเป็น
สถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงอันยังประโยชน์ต่อกิจการด้านศาสนาและสังคม

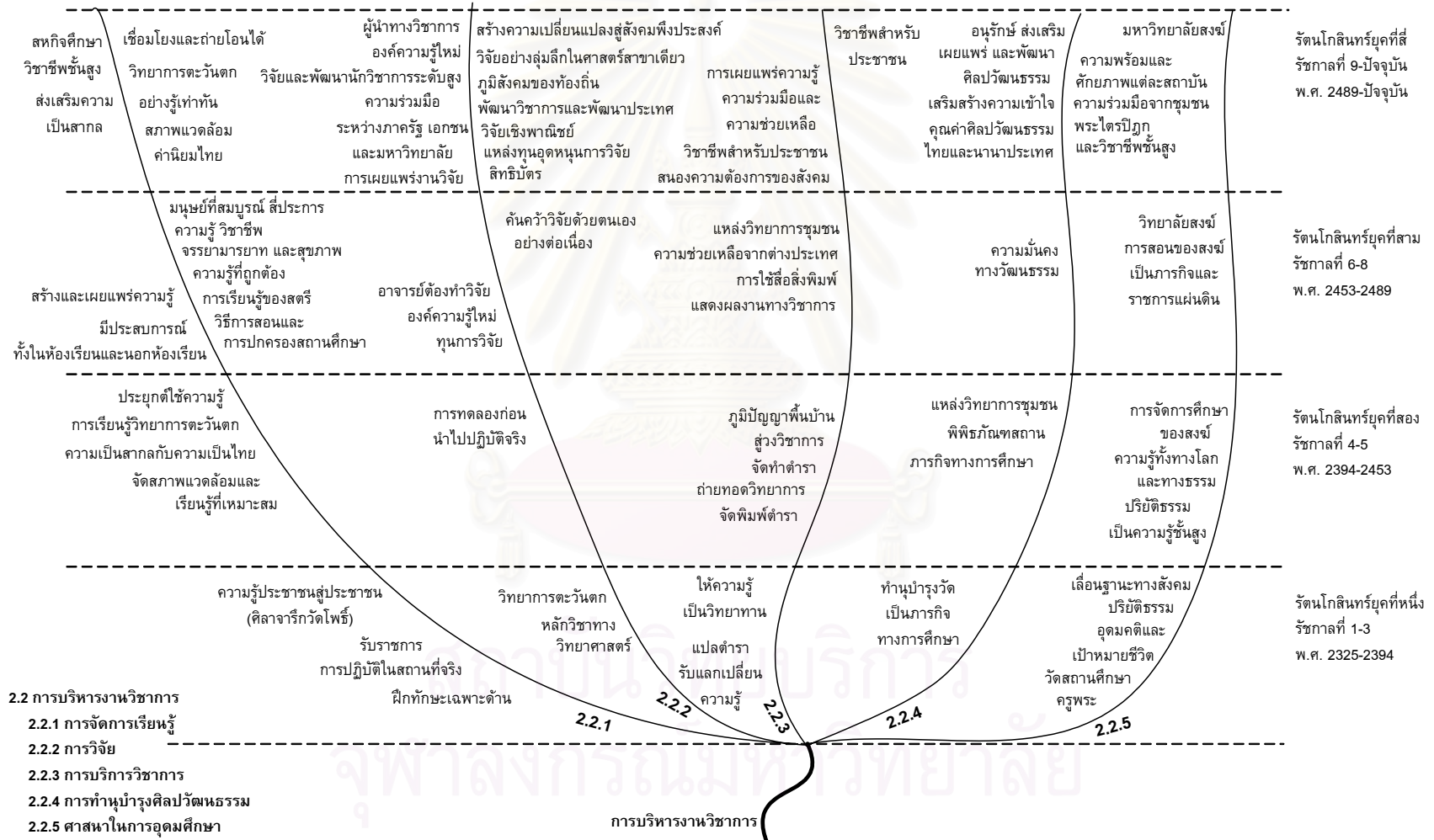
กล่าวได้ว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่ออาชีพ โดยเรียนรู้จาก
การฝึกปฏิบัติในสถานที่จริงเป็นหลัก อาจารย์ผู้สอนต้องทำวิจัยเพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถ
พัฒนาวิชาการและพัฒนาประเทศตามสภาพภูมิสังคมท้องถิ่น เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งผู้นำ
ทางวิชาการและทางปัญญาของประเทศที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่หลากหลายสู่บริการวิชาการ และ
การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้ ยังมีศาสนาในการอุดมศึกษาที่เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้
มาแต่ดั้งเดิมที่ได้พัฒนาและเติบโตเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ในปัจจุบัน

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนรู้เพื่อวิชาชีพต้องเป็นการ
เรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานที่จริง เพื่อนำไปใช้ในวิชาชีพ การจารึกความรู้ลงบนแผ่นศิลาของวัด
โพธิ์ เพื่อมิให้ความรู้ไทยสูญหายจนกล่าวได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งกรุงสยาม เน้นการพัฒนาองค์
ความรู้เดิม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และค่านิยมของความเป็นไทย

แก่นแท้และสาระในเรื่องการบริหารอุดมศึกษา : การบริหารงานวิชาการ สามารถ
สรุปและแสดงภาพความสัมพันธ์ได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้ (ดูภาพประกอบกับแผนภูมิที่ 4)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2.2 แผนภาพต้นไม้แสดงหลักการด้านการบริหารอุดมศึกษา : การบริหารงานวิชาการ ในสมัยรัตนโกสินทร์

2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา

2.3.1 การควบคุมคุณภาพ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การควบคุมคุณภาพ ชนชั้นนำเป็นผู้กำหนด มาตรการและการประเมินผลต่าง ๆ เช่น การสอบความรู้ของพระสงฆ์ นอกจากนี้การจัดให้มีการรวบรวมสรรพตำรา และตรวจชำระเนื้อหาวิชาให้ถูกต้องที่สุด ก่อนนำเผยแพร่สู่สาธารณชน เป็น การควบคุมคุณภาพโดยนักปราชญ์ราชบัณฑิต

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ได้มีการกำหนดมาตรการในการ ควบคุมดูแลพระพุทธศาสนาให้เป็นไปเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ต้องมีการกำกับดูแล และติดตามการ ปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้เป็นไปตามหลักพระธรรมวินัย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การควบคุมคุณภาพการศึกษาโดยการขอเทียบโอน วิชาที่เป็นมาตรฐานเดียวกับต่างประเทศ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล นอกจากนี้การ ควบคุมคุณภาพการส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ต้องมีการเตรียมตัวผู้รับทุนอย่างเป็น ระบบ โดยเน้นคัดเลือกนักเรียนเก่งและดี เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพ สำหรับการนิเทศการสอน เป็นการติดตามควบคุมดูแลคุณภาพการศึกษา โดยการส่งเสริมการอบรมความรู้เพิ่มเติมให้กับครู ได้มีความรู้อย่างเพียงพอตามกำหนดในหลักสูตร

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มาตรการควบคุมคุณภาพ ต้องเป็นระบบและเป็น กลไกประกันคุณภาพ ที่ส่งเสริมการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ การประเมินคุณภาพ ภายใน เป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายใน โดยมี ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

2.3.2 การตรวจสอบคุณภาพ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การตรวจสอบคุณภาพความถูกต้องตามหลัก วิชาการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักปราชญ์ราชบัณฑิต

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การตรวจสอบคุณภาพถือเป็นนโยบายที่ สำคัญได้มีการประกาศพระราชบัญญัติการสอบวิชา และยกระดับการตรวจการศึกษาเป็นกรม ตรวจ และการสอบไล่วิชาเป็นกองสอบไล่วิชา และใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นทั้งบรรพชิตและ คฤหัสถ์เป็นกรรมการสอบ และลงนามในประกาศนียบัตรด้วย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิในการลง พื้นที่จริง และการตรวจสอบเน้นการสื่อสารความเข้าใจในการส่งเสริม สนับสนุนการปฏิบัติงาน มากกว่าการตรวจเอกสาร

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ คุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ต้องมีการพัฒนา และปรับปรุงอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังต้องได้รับการตรวจติดตามคุณภาพจากสำนักงานรับรอง มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (ส.ม.ศ.) ซึ่งเป็นองค์กรอิสระจากฝ่ายราชการ ทำหน้าที่ ตรวจสอบคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ทั้งของรัฐและเอกชน ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542

2.3.3 การประเมินคุณภาพ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การประเมินคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความถูกต้องตามหลักวิชา การเลื่อนฐานะทางสังคมโดยมีความรู้ทางอักษรวิธี ส่วนการ เลื่อนระดับขั้นเงินเดือนโดยการประเมินจากผลงาน

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การกำหนดแนวทางการประเมินคุณภาพ การให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ สำหรับผู้ที่มีความสามารถและเป็นคนดี

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การประเมินคุณภาพการศึกษา โดยคณะ ผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศ เข้ามาตรวจการศึกษาและสถานศึกษา ทั้งนี้การจัดการศึกษาต้อง จัดให้มีคุณภาพตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกวิชาชีพ และการจัดหางานรองรับเมื่อ สำเร็จการศึกษา

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ นโยบายและแผนการศึกษาต้องมีการประเมินเป็น ระยะ ๆ แล้วนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้การประเมินผล การศึกษา ต้องดำเนินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน การตรวจสอบเพื่อประเมินต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ และหลักวิชาการ ต้องมีคุณภาพ ดังนั้น การอุดมศึกษาจะพัฒนาไปได้อย่างไร ย่อมเป็นไปตามลักษณะของ เศรษฐกิจและสังคมในขณะนั้นด้วย

การประกันคุณภาพ แต่ดั้งเดิม ชนชั้นนำและนักปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นผู้กำหนด และตรวจสอบความรู้ การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน จะมีการเน้นความถูกต้องตามหลักวิชาการ เป็นสำคัญ ต่อมาได้พัฒนาการเป็นการตรวจสอบจากพื้นที่จริงคือ การนิเทศการศึกษาโดย ผู้ทรงคุณวุฒิ ปัจจุบันการประกันคุณภาพได้ถูกกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีระบบประกันคุณภาพเพื่อให้มีมาตรฐานการศึกษา และการรับ การตรวจสอบภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา (สมศ.)

กล่าวโดยสรุป การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการกำหนดมาตรการในการควบคุมดูแล ตรวจสอบ และประเมินผล เพื่อเป็นหลักประกันคุณภาพการศึกษาโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการ ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมพิจารณาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

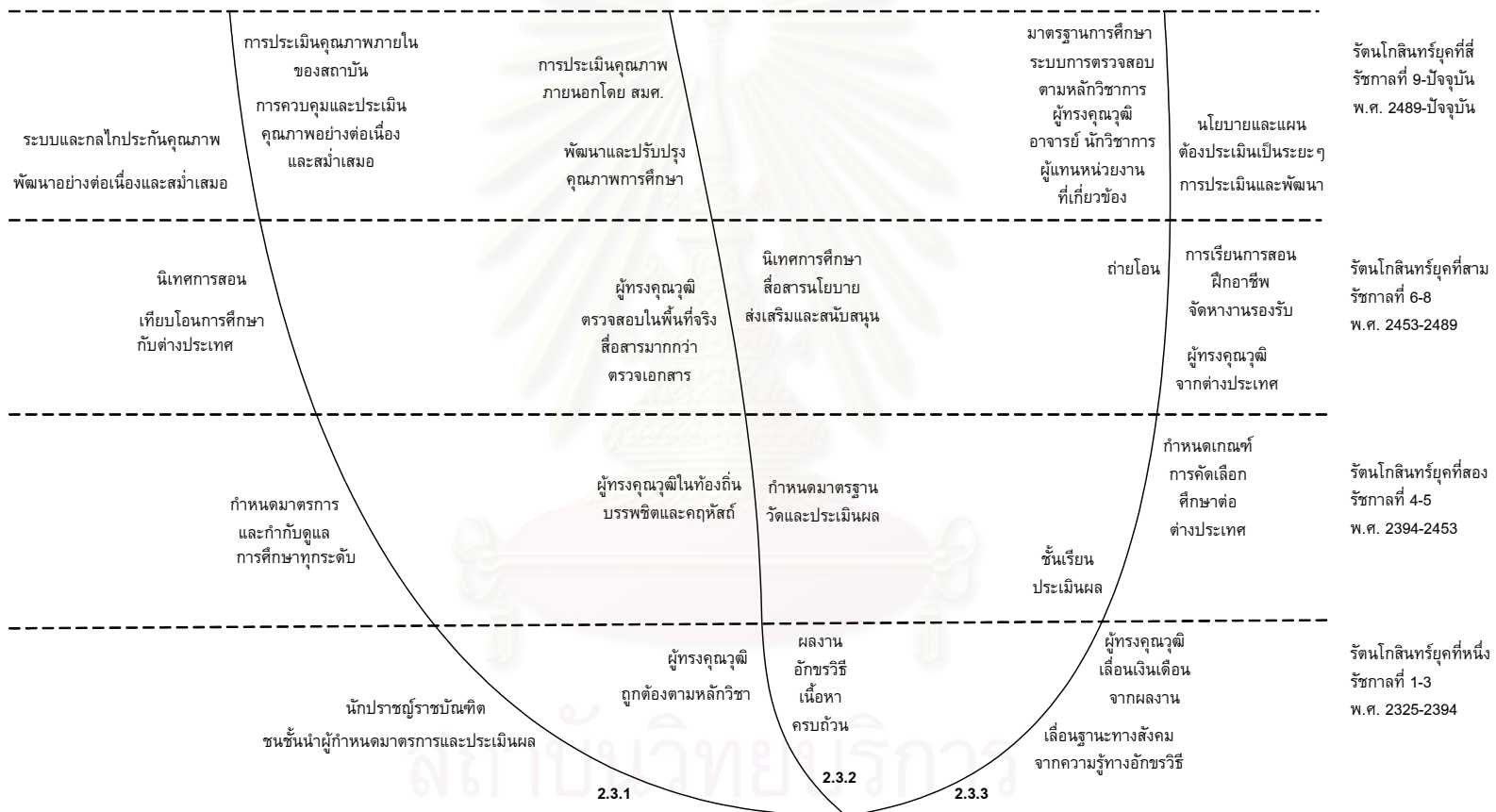
แก่นแท้และสาระในเรื่องการบริหารอุดมศึกษา : การประกันคุณภาพทางการศึกษาสามารถสรุปและแสดงภาพความสัมพันธ์ได้ตามแผนภาพ ดังต่อไปนี้ (ดูประกอบกับแผนภูมิที่ 4)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 2.3 แผนภาพต้นไม้แสดงหลักการด้านการบริหารอุดมศึกษา : การประกันคุณภาพการศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์

2.3 การประกันคุณภาพการศึกษา

2.3.1 การควบคุมคุณภาพ

2.3.2 การตรวจสอบคุณภาพ

2.3.3 การประเมินคุณภาพ

การประกันคุณภาพ

3. ด้านหลักสูตรและการสอน

3.1 หลักสูตร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง เป็นการศึกษาแบบจารีตสืบเนื่องกันมา ได้แก่ การเรียนอักษรวิธีการบวชเรียน และการถ่ายทอดวิชาชีพ การศึกษาชั้นสูงเพื่อเตรียมความพร้อมในการทำงาน จึงมุ่งการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริงเป็นหลัก โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ได้มีการสร้างองค์ความรู้ โดยรวบรวมสรรพตำรา ตรวจสอบและบันทึกลงบนแผ่นศิลาจารึก ที่ยังคงมีให้ศึกษาเล่าเรียนในปัจจุบัน

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การแผ่ขยายอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตก ในการแสวงหาเมืองขึ้น ดังนั้นแนวคิดที่สำคัญที่จะให้ประเทศอยู่รอดนั้นคือ การสร้างความมั่นคงของประเทศด้วยการศึกษา ได้มีการจัดการศึกษาในวัง การศึกษาของราษฎร การศึกษาของสงฆ์ และการรับวิทยาการตะวันตก เป็นการจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศ พร้อมทั้งส่งเสริมการมีอาชีพ และยกระดับฐานะของคนในสังคมให้สามารถพึ่งตนเองได้ การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก มีสถาบันเป็นการเฉพาะและสอนวิชาใหม่ ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ โดยตรงต่อราชการ ลักษณะการเรียนผสมผสานการเรียนเพื่อรู้กับการเรียนเพื่อทำงาน ดังนั้นการจัดหลักสูตรจึงเป็นหลักสูตรบูรณาการแบบแผนเดิมกับแบบแผนสากล มีความหลากหลายและต้องมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องของหลักสูตรทุกระดับ เพราะการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ความรู้ในอาชีพ ศิลปการดำรงชีวิต ในการทำงาน และมีศีลธรรมจรรยา ดังนั้นหลักสูตรคุณธรรมควรบรรจุในทุกระดับ เป็นแก่นสารในเนื้อหาทุกวิชา โดยที่การจัดหลักสูตรของสงฆ์ เพื่อผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรมเพื่อสอนราษฎรให้เข้าใจความสำคัญของการศึกษา

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญการศึกษาชั้นสูงของประเทศ เพราะการศึกษาคืออำนาจในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยการผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ออกมาพัฒนาประเทศ ส่วนการอุดมศึกษาเพื่ออาชีพ เป็นการสอนวิชาการใหม่ ๆ เพื่อผลิตคนไปรับราชการ สำหรับโครงสร้างหลักสูตรที่ประกอบด้วยวิชาแกนและวิชาเลือก ให้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน โดยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่สอดคล้องกับการเรียนการสอน นอกจากนี้ความสำคัญของแผนการสอน และตำราเรียน เป็นเอกสารหลักสูตรที่สำคัญ และจำเป็นในการเรียนการสอน ทั้งนี้หลักสูตรต้องมีความทันสมัยได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้เหมาะสมกับปัจจุบันกาลอยู่เสมอ ดังนั้นการจัดการศึกษา หลักวิชาสมัยใหม่ที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพ ควรจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็น

มนุษย์โดยสมบูรณ์ มีวิชาความรู้ มีสติปัญญา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย เป็นคนดีมีศีลธรรมและเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต ทั้งนี้ด้วยการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต มิใช่จบเพียงเมื่อสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรเท่านั้น การอุดมศึกษาต้องเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งการจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา เพื่อสร้างบุคลากรในท้องถิ่นให้จรรโลงอาชีพดั้งเดิม ไม่ทิ้งถิ่นฐาน และการจัดการอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา เป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวนมาก

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ หลักสูตรการอุดมศึกษามุ่งพัฒนาปัญญา เพราะการอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ คือ การศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้ และทักษะที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพให้ตนเองและการพัฒนาประเทศ การอุดมศึกษาเป็นทางเลือกให้สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลาย จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อม โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน ความก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงของสังคม มีการพัฒนาหลักสูตรนานาชาติ เพื่อความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรแบบสหวิทยาการ ในการกำหนดทิศทางของแนวคิดและการปฏิบัติงานร่วมกันทั้งในสาขาและต่างสาขา ซึ่งหลักสูตรอุดมศึกษาจะมีองค์ประกอบสามส่วน ได้แก่ วิชาการศึกษาทั่วไป วิชาชีพ และวิชาเลือก สำหรับหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษา ควรเน้นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ให้ทันสมัยและกว้างขวาง ส่วนหลักสูตรระดับปริญญาตรี มุ่งเน้นเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรม ดังนั้นหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาควรผลิต และพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาด และความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ

หลักสูตร เป็นแนวทางจัดการศึกษา เริ่มจากการศึกษาแบบจารีตที่สืบทอดกันโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางที่จะพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่มีคุณธรรมและความรู้

3.2 การเรียนการสอน

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ เป็นการสอนภายในวงศ์ตระกูล เพราะวิชาความรู้เป็นสิ่งมีคุณค่าควรหวงแหน ครูเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน วิธีการสอนได้แก่ การสั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม นอกจากนี้ยังเน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อให้ได้ประสบการณ์ตรงจากสถานที่จริง การศึกษาเล่าเรียนให้ได้ผลดีนั้นต้องใช้เวลาฟัง (สุ) การคิด (จิ) การถาม (ป) การเขียน (ลิ) สำหรับการศึกษาศักขรวิธี โดยการอ่าน การเขียน และท่องจำเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาตำราเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนการสอนวิทยาการตะวันตกจากมิชชันนารี

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ครูยังเป็นศูนย์กลางในการสอน ครูเป็นผู้สั่งสิ่งที่ควรทำและสอนสิ่งที่ไม่ควรทำ ขณะเดียวกันครูก็ให้ความสำคัญโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม วิธีการสอนยังคงเหมือนเดิม คือ การสั่งสอน ฝึกฝน อบรม และปมนิสัย การจัดการศึกษายังคงเน้นการลงมือปฏิบัติเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้การส่งเสริมและพัฒนาการเรียนการสอน ต้องมีต้นแบบที่ดี ทั้งด้านการปฏิบัติ คุณธรรม การบริหารการปกครอง เพื่อให้การพัฒนาครูและบุคลากร โดยให้การศึกษาวិทยาการตะวันตกด้วย สำหรับสถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ได้ผลิตครูพระโดยใช้หลักการฝึกหัดครู ขณะนั้นหนังสือมีน้อย จึงมีการใช้จิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อการสอน นับเป็นการใช้ความรู้ที่สั่งสมมา ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ส่งเสริมให้มีการแต่งตำรา การแปลตำราภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การเรียนการสอนเน้นการปลูกฝังคุณธรรม ฝึกความขยัน อดทน ซื่อตรงไม่คิดเอาเปรียบใคร โดยมีครูเป็นต้นแบบที่ดีด้วยหลักการที่ว่า การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ในยุคสมัยนี้เริ่มมีการนำวิชาใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการเรียนการสอน เช่น การสอนโดยใช้หลักจิตวิทยาการศึกษา มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้มีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ ซึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดกิจกรรมเสือป่า เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคี และความรักชาติ นับเป็นการเรียนรู้โดยฝึกปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การจัดการเรียนการสอนที่ดีต้องมีทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป ทั้งนี้หลักการศึกษาระบบดั้งเดิมของไทย คือ การฟัง การคิด การถาม การเขียน (สุ จิ ปุ ลิ) ควรนำมาใช้พัฒนาผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนในระดับอุดมศึกษาต้องเรียนด้วยตนเอง อีกทั้งต้องมีการพัฒนาอาจารย์ และเตรียมตำราเรียนให้พร้อมด้วย ซึ่งการจัดทำตำราเรียนมีหลักสี่ประการ คือ เป็นตำราที่ผู้สอนที่มีความรู้ความชำนาญเป็นผู้เขียน มีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีรูปแบบหลากหลาย และมีเนื้อหาการใช้ภาษา และรูปแบบการเขียนต่าง ๆ เพราะตำราที่ดีมีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการเรียนการสอน

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ พบว่าการนำความรู้จากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ ต้องตระหนักถึงท้องถิ่นแต่ละแห่งย่อมแตกต่างกัน การเรียนการสอนสำหรับคนทุกกลุ่มเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนในท้องถิ่นระดับอุดมศึกษา รวมทั้งผู้พิการทางกาย ทั้งนี้การเรียนการสอนต้องคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ดังนั้น หลักการเรียนในมหาวิทยาลัย ควรมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับเป้าหมาย อันเป็นความมุ่งหมายในอุดมคติในปัจจุบันและในอนาคต

หลักการสอนในระดับมหาวิทยาลัยต้องครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิด ทศนคติ ค่านิยม และทักษะต่าง ๆ ทุกด้าน ดังนั้น ผู้สอนต้องมีคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความรู้ในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง มีความรักในวิชาชีพ และความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้ อาจารย์ใน

มหาวิทยาลัยจึงมีความสำคัญมาก การคงรักษาอาจารย์ในระบบ และการพัฒนาอาจารย์ โดยจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงาน พร้อมอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง

อนึ่ง การเลือกใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ ในการผลิตและพัฒนากำลังคนระดับอุดมศึกษา เป็นทางเลือกที่ประหยัดกว่าการขยายฐานการผลิตกำลังคน โดยการตั้งสถาบันใหม่ อีกทั้งยังเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา ซึ่งการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อใช้ในการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาโลกทัศน์ และความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเปิดที่มีการเรียนการสอนแบบอิสระ และการใช้สื่อการศึกษาหลายรูปแบบ ทั้งในการสอนปกติหรือการสอนทางไกล ซึ่งการสอนบัณฑิตศึกษาต้องมีสื่อการสอนที่ทันสมัย ตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยเวลานั้น เพราะการเรียนการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะ รวมทั้งแนวคิดและอุดมการณ์ที่ปรากฏในหลักสูตรให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต

การสอน เป็นการสอนที่เน้นการสั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย โดยมีครูเป็นศูนย์กลาง เพราะครูเป็นแหล่งความรู้ ปัจจุบันเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ความรู้มีอยู่ทั่วไปที่ผู้เรียนจะศึกษาค้นคว้าได้ตามอรรถยาศัยทางอินเทอร์เน็ต

3.3 การประเมินผล

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง มีลักษณะสืบเนื่องมาแต่โบราณ วัดเป็นสถานศึกษามีพระเป็นอาจารย์ให้การอบรมสั่งสอน โดยบิดามารดานำบุตรไปฝากฝังให้เล่าเรียนอักขรวิธีกับพระที่มีความรู้ทางหนังสือ หรืออาจารย์ที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ การศึกษาที่วัดนั้นเป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ ผู้เรียนจะเริ่มเรียนเมื่อใดก็ได้ พระจะสอนไปตามภูมิความรู้ของตน วิชาความรู้ที่ผู้เรียนได้รับแต่ละคนอยู่ในระดับใดขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถในการต่อหนังสือของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนการประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรม มีการจัดสอบอย่างเป็นระบบ เป็นเพียงรูปแบบเดียวในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ที่มีการสอบความรู้ของสงฆ์ เมื่อได้เป็นพระเปรียญจะเป็นหนทางการเลื่อนขั้นทางสังคม

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนแปลงแนวคิดการศึกษาของสงฆ์ กล่าวคือ การถือตำราเรียนเป็นหลักสูตร และมีการกำหนดระเบียบการศึกษาและการสอบ เป็นมาตรฐานในการวัดและประเมินผลอย่างชัดเจน ซึ่งต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีการใช้นักวิชาการ

ตะวันตก มาช่วยในการปรับปรุงการศึกษา อาทิ ตรวจสอบสภาพศึกษา การสอบไล่ การแต่งแบบเรียน การจัดทำหลักสูตร นับเป็นการยกระดับการศึกษาของไทยอย่างมาก

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมอบพระราชภาระด้านพระพุทธรักษาถวายสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการวัด และประเมินให้ชัดเจน ซึ่งการเรียนการสอนต้องมีการตรวจติดตามการวัดและประเมินผล นอกจากนั้น การคัดเลือกคนเก่งเป็นครู เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนครู

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ การประเมินผลมีความสำคัญเป็นอย่างมาก การประเมินผลหลักสูตรทุกระดับ ตั้งแต่ภาควิชา คณะ และมหาวิทยาลัย ทั้งประเมินผลตามนโยบาย และหน่วยงานที่ใช้บัณฑิต การประเมินผลมีหลายรูปแบบ และต้องประเมินตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง และมีคุณภาพ

กล่าวได้ว่า การประเมินผล มีทั้งเป็นแบบทางการและไม่เป็นทางการ ถึงอย่างไรก็ตาม ชื่อเสียงของอาจารย์ย่อมเป็นหลักประกันความรู้ของศิษย์ เมื่อมีการกำหนดหลักเกณฑ์เป็นที่ชัดเจน การประเมินผลหลักสูตรควรประเมินทุกระดับตามหลักวิชา

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรและการสอน เป็นแนวทางจัดการศึกษาตามอรรถาธิบายที่เน้นเป้าหมายการนำไปใช้ประกอบวิชาชีพ สนองความต้องการของสังคม ประเทศ สร้างคนรับราชการ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เน้นความรู้และคุณธรรม โดยมีอาจารย์เป็นต้นแบบที่ดี การเรียนการสอน เน้นการปฏิบัติในสถานที่จริง เป็นการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งควรมีการประเมินหลักสูตรและการเรียนการสอนทุกระดับ

แก่นแท้และสาระในเรื่องหลักสูตรและการสอน สามารถสรุปและแสดงภาพความสัมพันธ์ได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้ (ดูประกอบกับแผนภูมิที่ 5)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 3 แผนภาพต้นไม้แสดงหลักการด้านหลักสูตรและการสอน ในสมัยรัตนโกสินทร์

<p>หลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อม และเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์</p> <p>บัณฑิตศึกษาเพื่อสร้างองค์ความรู้ และสนองความต้องการตลาด</p> <p>อุดมศึกษาเพื่ออาชีพ พัฒนาปัญญา</p>	<p>สหวิทยาการ</p> <p>โครงสร้างหลักสูตร 3 ส่วน</p> <p>หลักสูตรนานาชาติ</p>	<p>สอดคล้องเป้าหมาย</p> <p>คนทุกกลุ่ม</p> <p>ท้องถิ่น</p>	<p>บัณฑิตศึกษาทันสมัย</p> <p>เทคโนโลยีสารสนเทศ</p> <p>อาจารย์และการคงรักษา</p>	<p>หน่วยงานที่ใช้บัณฑิต</p> <p>ประเมินหลักสูตรทุกระดับ</p> <p>ประเมินหลายรูปแบบ</p> <p>หลักสูตรวิชาการ</p>	<p>รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่</p> <p>รัชกาลที่ 9-ปัจจุบัน</p> <p>พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน</p>
<p>หลักสูตรใหม่ ที่มีมาตรฐานและคุณภาพ</p> <p>เรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>มนุษย์ที่สมบูรณ์</p> <p>อุดมศึกษาเพื่ออาชีพ</p> <p>ความมั่นคงของประเทศ</p>	<p>ตลาดวิชา</p> <p>หลักสูตรบูรณาการ</p>	<p>ทฤษฎีปฏิบัติ</p> <p>หลักจิตวิทยา</p> <p>ต้นแบบที่ดี</p> <p>ปลูกฝังคุณธรรม และความคิด</p>	<p>เรียนรู้ด้วยตนเอง</p> <p>สุ จี ปุ ลิ</p> <p>ตำราเรียน</p>	<p>ติดตามการวัดและ</p> <p>ประเมินผล</p> <p>คัดเลือกคนเก่งเป็นครู</p>	<p>รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม</p> <p>รัชกาลที่ 6-8</p> <p>พ.ศ. 2453-2489</p>
<p>3.1 หลักสูตร</p> <p>3.2 การเรียนการสอน</p> <p>3.3 การประเมินผล</p> <p>มนุษย์ที่สมบูรณ์</p> <p>สร้างคนรับราชการ</p> <p>การศึกษาตามแบบตะวันตก</p> <p>ความมั่นคงของประเทศ</p>	<p>ครูพระ</p> <p>หลักสูตรคุณธรรม</p>	<p>เน้นการปฏิบัติ</p> <p>พัฒนาการเรียนการสอน</p> <p>สั่งสอน ผูกฝน อบรม ปมนิสัย</p> <p>ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง</p> <p>ครูเป็นศูนย์กลาง</p>	<p>แปลตำรา</p> <p>สื่อการสอน</p> <p>ผลิตครูพระ</p> <p>ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม</p> <p>ต้นแบบที่ดี</p>	<p>กำหนดเกณฑ์</p> <p>การประเมินผล</p> <p>ระบบการประเมินผล</p> <p>นักวิชาการตะวันตก</p> <p>ปรับปรุงการศึกษา</p>	<p>รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง</p> <p>รัชกาลที่ 4-5</p> <p>พ.ศ. 2394-2453</p>
<p>ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง</p> <p>ฝึกปฏิบัติ</p> <p>การศึกษาแบบจารีต</p>	<p>สร้างองค์ความรู้</p> <p>มนุษย์ที่สมบูรณ์</p>	<p>การสั่งสอน ผูกฝน</p> <p>อบรม ปมนิสัย</p> <p>ปลูกฝังคุณธรรม</p> <p>ครูเป็นศูนย์กลาง</p> <p>สอนภายในวงศ์ตระกูล</p>	<p>ท่องจำ</p> <p>สุ จี ปุ ลิ</p> <p>ฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง</p> <p>ครูพักลักจำ</p> <p>เรียนรู้ด้วยตนเอง</p>	<p>ประเมินแบบไม่เป็นทางการ</p> <p>ประเมินแบบเป็นทางการ</p> <p>เลื่อนขั้นทางสังคม</p> <p>สอบความรู้สูงชัน</p> <p>ชื่อเสียงของอาจารย์</p>	<p>รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง</p> <p>รัชกาลที่ 1-3</p> <p>พ.ศ. 2325-2394</p>

3.1 หลักสูตร

3.2 การเรียนการสอน

3.3 การประเมินผล

4. ด้านนิสิตนักศึกษา

4.1 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

การศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง ผู้เรียนที่พักอาศัยอยู่กับบ้านของผู้สอนย่อมจะได้เรียนรู้ตลอดเวลา ทำให้มีความผูกพันระหว่างศิษย์กับอาจารย์อย่างมาก ศิษย์จะยึดถืออาจารย์เป็นแบบอย่าง และคอยปรนนิบัติอาจารย์และมีความเคารพอ่อนน้อม เชื่อฟัง คอยรับใช้ อาจารย์ ส่วนอาจารย์เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ปกครองดูแลศิษย์เสมือนบิดามารดาปกครองบุตร

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง ความผูกพันระหว่างศิษย์กับอาจารย์ยังคงสืบเนื่องมาจากสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม ผู้นำรัฐและชนชั้นสูงได้มีการส่งกุลบุตรไปศึกษาต่อต่างประเทศมากขึ้น และเปิดโอกาสให้สามัญชน ที่มีความขยันหมั่นเพียร มีศีลธรรมจรรยา สุขภาพกายใจที่ดี และมีความสามารถทางวิชาการสูง ได้รับทุนเล่าเรียนหลวงไปศึกษาต่อต่างประเทศ พร้อมกับการปลูกฝังให้ตระหนักในการตอบสนองของคุณแผ่นดิน

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ มหาวิทยาลัยต้องมีการจัดเตรียมความพร้อมด้านการศึกษา อาชีพ ปัญหาส่วนตัว และสังคมให้นิสิตนักศึกษา มีการจัดสรรทุนการศึกษาและเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เพื่อให้ นิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวาง อาจารย์ผู้ปกครองและบุคลากรงานกิจกรรมนิสิตนักศึกษาต้องปกครองดูแลความมีระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัยเพื่อความสงบเรียบร้อย

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีหอพัก ให้เป็นแหล่งสร้างความพร้อมในการเรียนรู้ การปรับตัว และการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ต้องจัดหอพักให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ในวิทยาการและความรู้ในการดำรงชีวิตไว้ด้วย เพราะนิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคลมีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง และถือเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในมหาวิทยาลัยกิจกรรมนิสิตนักศึกษา มีการปกครองดูแลศิษย์เสมือนบิดามารดาปกครองบุตร ศิษย์ถืออาจารย์เป็นแบบอย่าง เมื่อนิสิตนักศึกษามีจำนวนเพิ่มขึ้น จึงมีอาจารย์ผู้ปกครองและบุคลากรงานกิจกรรมนิสิตนักศึกษาโดยเฉพาะเพื่อดูแลกฎระเบียบวินัย และเตรียมความพร้อมแก่นิสิตนักศึกษา ตลอดจนการดูแลสวัสดิการหอพัก เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นต้น

4.2 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การปลูกฝังค่านิยม และคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ โดยความเคารพ เชื่อฟัง และรับใช้อาจารย์ในระหว่างที่ศึกษาเล่าเรียน ส่วนศิษย์สามารถเลือกเรียนตามความสนใจและความถนัด

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง เป็นยุคการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาเพื่อเตรียมบุคลากรเข้ารับราชการ ได้มีการนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกมาศึกษา สำหรับคัดเลือกชายฉกรรจ์ที่มีอายุ 18 ปีบริบูรณ์เข้าเป็นกำลังสำรองของประเทศ

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า ขณะนั้นประเทศไทยมีข้าราชการมีความรู้สูงชันและราษฎรก็ได้รับการศึกษามากขึ้นสมควรที่จะให้ได้มีส่วนรู้เห็นการปกครองประเทศโดยเริ่มการศึกษาอบรมขึ้นที่เมืองดุสิตธานี (เมืองจำลองเล็กๆ) เพื่อปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อีกทั้งการตั้งกองเสือป่าเพื่อการปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อีกทั้ง การตั้งกองเสือป่าเพื่อการปลูกฝังความรักชาติและความมั่นคงของชาติ กล่าวได้ว่ากิจกรรมนิสิตนักศึกษาในยุคสมัยนี้เน้นกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จะปลูกฝังความรักชาติ ความเป็นผู้ดีมีเกียรติ จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ โดยการเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ได้ความรู้ความเข้าใจเมื่อพบกับสถานการณ์จริง

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ เป็นยุคสมัยที่นิสิตนักศึกษาได้มีบทบาทปรากฏเด่นชัดมากในการใช้พลังงานนิสิตนักศึกษาด้วยสติปัญญาและความเสียสละร่วมแก้ปัญหาสังคม และสามารถก่อให้เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงบ้านเมืองและสังคมในเวลาต่อมา ดังนั้นจะพบว่ากิจกรรมนิสิตนักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอยู่กับสภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในขณะนั้น สถาบันอุดมศึกษาต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนา นิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา เป็นการปลูกฝังความเคารพอ่อนน้อมเชื่อฟังครูบาอาจารย์ เป็นค่านิยมและคุณธรรมความดีงามที่ต่อเนื่องกันมา เพื่อเป็นกำลังของชาติและเน้นการใช้พลังงานนิสิตนักศึกษาไปในกิจกรรมที่พัฒนาสังคมและประเทศเป็นหลัก

4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง การพัฒนาผู้เรียนเน้นการปลูกฝังค่านิยมความรักชาติและคุณธรรม ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ โดยความเคารพและช่วยงานด้วยความอ่อนน้อมเชื่อฟังอาจารย์ โดยมีอาจารย์เป็นแบบอย่างให้เกิดศิษย์

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง การพัฒนาผู้เรียนยังคงเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การสั่งสอนวิชาความรู้และการอบรมความประพฤติให้มีคุณธรรมดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม การพัฒนานิสิตนักศึกษา ได้เน้นการปลูกฝังความรักชาติ พระมหากษัตริย์และขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจัดให้มีในกิจกรรมเสริมหลักสูตร นอกจากนี้ การพัฒนาคุณธรรมและระเบียบวินัย เพื่อพัฒนาสมรรถภาพนิสิตนักศึกษาทุกด้าน ได้แก่ สติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และอาชีพ โดยใช้หลักจิตวิทยาการศึกษา อีกทั้ง ความสะดวกในทรัพย์สินแผ่นดินที่ใช้เป็นค่าใช้จ่ายทางการศึกษา รวมทั้งการให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ สำหรับนักเรียนผู้มีความสามารถทางวิชาการสูง

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ การพัฒนานิสิตนักศึกษาได้เน้นการพัฒนาสมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ ด้วยกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ในการพัฒนาตามความต้องการและความสนใจของนิสิตนักศึกษา

กล่าวได้ว่า การพัฒนานิสิตนักศึกษา มีอาจารย์เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ในการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมความรักชาติ พระมหากษัตริย์และประเพณีในการดำรงตน มีความรู้ความสามารถรอบด้าน พัฒนาให้มีสมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ คิดเป็นระบบ รู้จักเลือกและใช้เทคโนโลยี ให้เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์

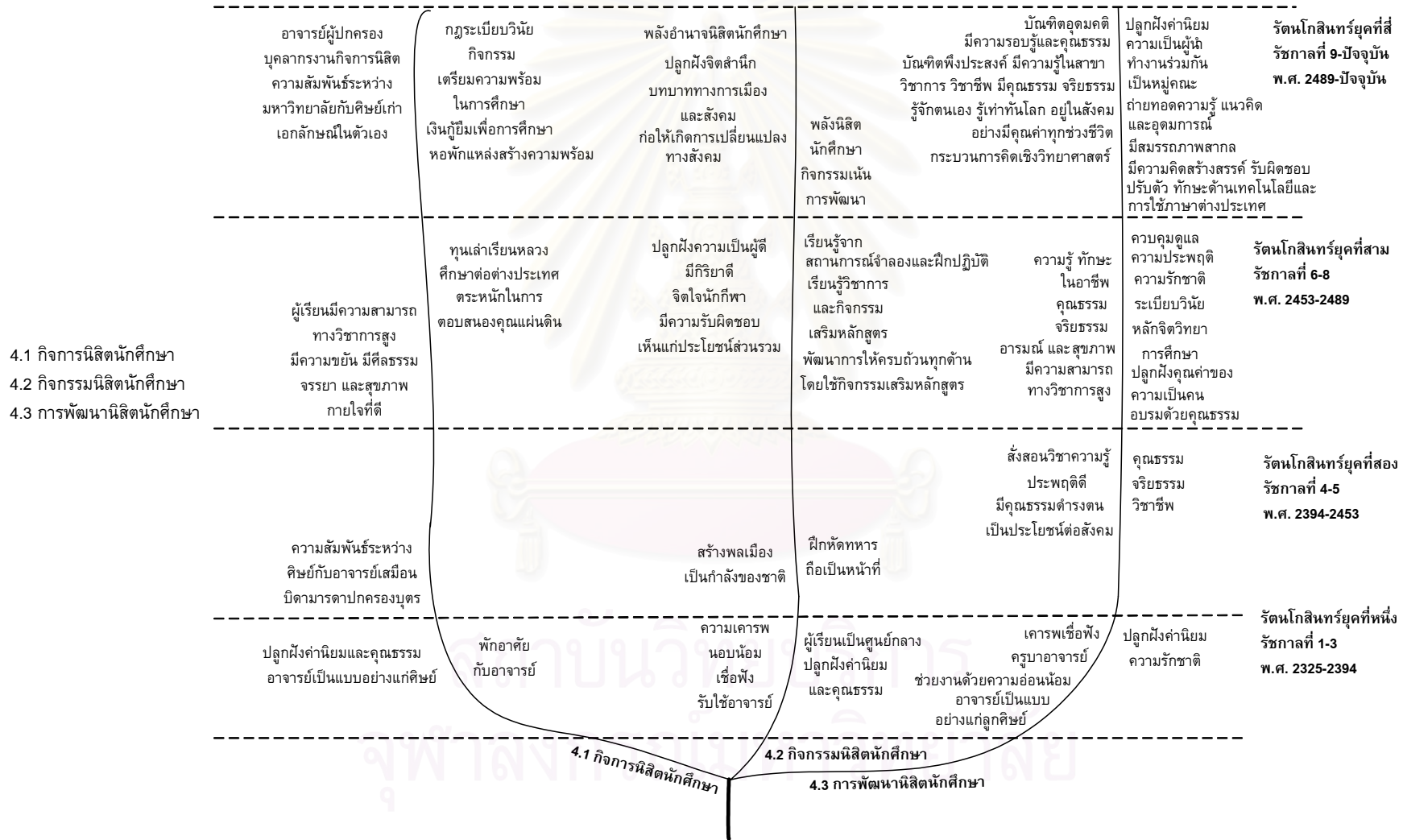
กล่าวโดยสรุป นิสิตนักศึกษา มุ่งปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์เสมือนบิดามารดาปกครองบุตร จึงมีความเคารพ เชื่อฟัง นอบน้อม โดยมีอาจารย์เป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ความสามารถทักษะในอาชีพ ความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจหนักแน่น มีความรับผิดชอบ มีความรักชาติ มีระเบียบวินัย มีสมรรถภาพสากล มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกและใช้เทคโนโลยีเพื่อเป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์

แก่นแท้และสาระในเรื่อง นิสิตนักศึกษา สามารถสรุปและแสดงภาพความสัมพันธ์ได้ตามแผนภาพดังต่อไปนี้ (ดูประกอบกับแผนภูมิที่ 6)

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 4 แผนภาพต้นไม้แสดงหลักการด้านนิสิตนักศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์

กล่าวโดยสรุป ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างกว้างขวาง แล้วลดทอนข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของสาระหลักการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้ปรากฏข้อค้นพบ (The Illumination Model) ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ตามที่ Malcolm Parlett และ David Hamilton อ้างในพรชูลี อาชาวอรุง, 2540: 244 – 245 ซึ่งเป็นผลมาจากการคิดพิจารณาจากข้อค้นพบเป็นการตกผลึกบนฐานของการวิจัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเรียกชื่อยุคเพื่อให้สอดคล้องกับผลการวิจัยดังนี้

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325 – 2394) การสถาปนารัฐรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นราชธานี การศึกษาในยุคนี้ จึงเป็นการศึกษาตามจารีตที่สืบทอดกันมาจึงเรียกยุคนี้ได้ว่า “ก่อร่างสร้างครวลง” (Laying the Cornerstone)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394 – 2453) เป็นยุคของการเปิดรับวิทยาการตะวันตกอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดแนวคิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลายด้านโดยเฉพาะการศึกษา จึงเรียกยุคนี้ได้ว่า “ผุดผ่องความคิด” (Enlightenment)

สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6 – 8 (พ.ศ.2453 – 2489) จากแนวคิดนำไปสู่รูปธรรมของการอุดมศึกษา คือ การสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยในระบบสากล จึงเรียกยุคนี้ได้ว่า “พินิจหลักการ” (Principle - Orientedness)

รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489 – ปัจจุบัน) เป็นยุคที่มหาวิทยาลัยกำเนิดขึ้นหลากหลายประเภทตามความต้องการของสังคมประกอบกับวิทยาการความก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ และการมุ่งมั่นไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ เพื่อผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพเป็นกำลังอย่างสำคัญของประเทศ จึงเรียกยุคนี้ได้ว่า “สืบสานความเป็นเลิศ” (Excellence Derivation)

ดังปรากฏในแผนภาพที่ 5 แผนภาพต้นไม้แสดงวิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

ตอนที่ 4 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษา สากล

จากการสังเคราะห์สารานุกรมอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่
1) ปรัชญาอุดมศึกษา 2) การบริหารอุดมศึกษา 3) หลักสูตรและการสอน 4) นิสิตนักศึกษาได้
ข้อค้นพบ ที่ผู้วิจัยได้นำมาเปรียบเทียบกับหลักการอุดมศึกษาสากล โดยใช้หนังสือสารานุกรม
อุดมศึกษาสากล 4 ชื่อเรื่องหลัก คือ

ชื่อเรื่องที่ 1: Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1970. **Handbook of College and
University Administration.** 2 Vols.

ชื่อเรื่องที่ 2: Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1977. **The International Encyclopedia of
Higher Education.** 10 Vols.

ชื่อเรื่องที่ 3: Clark, B.R. and Neave, G.R. (Ed-in-Chief). 1992. **The Encyclopedia
of Higher Education.** 4 Vols.

ชื่อเรื่องที่ 4: Sharma, S. (Editor). 1997. **International Encyclopedia of Higher
Education.** 8 Vols.

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิค สแกนนิ่ง (Scanning) วิธีการคือ เปิดหน้าหนังสือสารานุกรม
อุดมศึกษาสากลทุกหน้าเพื่ออ่านสกัดประเด็น (Concept) และแสดงความถี่ของหลักการที่พบ ดัง
มีข้อค้นพบต่อไปนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: ปรัชญาอุดมศึกษา

หลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์	จำนวน ความถี่	เอกสารหลักการอุดมศึกษาสากล			
		Knowles, A. (Ed-in- Chief). 1970.	Knowles, A. (Ed- in-Chief). 1977.	Clark, B.R.and Neave, G.R. (Ed- in-Chief). 1992.	Sharma, S. (Editor). 1997.
ปรัชญาอุดมศึกษาควรก่อให้เกิด: 1. เสรีภาพทางวิชาการในการศึกษา อบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ ความคิด	8	vol. 2	vol. 1 vol. 2 vol. 8	vol. 2 vol. 3	vol. 3 vol. 6
2. ความเป็นอิสระในการบริหารปกครองตนเอง	4	-	vol. 1 vol. 2	vol. 2	vol. 2
3. ความเป็นผู้นำทางวิชาการ	3	vol. 1	vol. 2	vol. 2	-
4. ความหลากหลายของแนวคิดวิธีการ การค้นคว้าและการถ่ายทอด	2	-	vol. 7	vol. 3	-
5. ความคิดอย่างใคร่ครวญในองค์รวมของชีวิต สังคม วัฒนธรรม ความรู้ของไทย	1	-	-	vol. 3	-
6. องค์ความรู้ใหม่บนฐานความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา	1	-	-	vol. 2	-
7. จิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม	1	-	-	vol. 3	-
8. ความเป็นเลิศทางวิชาการ	-	-	-	-	-
รวม	20	2	7	8	3

จากตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบ พบว่า หลักการเรื่องเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ ความคิด มีปรากฏตรงกันในเอกสารหลักการอุดมศึกษาสากลมากที่สุด รองลงมา คือ เรื่องความเป็นอิสระในการบริหารปกครองตนเอง ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ความหลากหลายของแนวคิด วิธีการ การค้นคว้า และการถ่ายทอด ความคิดอย่างใดควรอยู่ในองค์รวมของชีวิต สังคม วัฒนธรรม ความรู้ของไทย องค์ความรู้ใหม่บนฐานความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา และจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม

ปรัชญาทั้ง 7 เรื่องดังกล่าวปรากฏใน Clark, B.R. and Neave, G.R. (Ed-in-Chief). 1992. *The Encyclopedia of Higher Education* มากที่สุด รองลงมาคือ Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1977. *The International Encyclopedia of Higher Education* เอกสารที่มีปรัชญาอุดมศึกษาปรากฏน้อยที่สุด คือ Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1970. *Handbook of College and University Administration* ส่วนเรื่องที่ไม่ปรากฏในเอกสารหลักการอุดมศึกษาสากล คือ เรื่องความเป็นเลิศทางวิชาการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: การบริหารอุดมศึกษา

หลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์	จำนวน ความถี่	เอกสารหลักการอุดมศึกษาสากล			
		Knowles, A. (Ed-in- Chief). 1970.	Knowles, A. (Ed- in-Chief). 1977.	Clark, B.R.and Neave, G.R. (Ed-in- Chief). 1992.	Sharma, S. (Editor). 1997.
การบริหารอุดมศึกษา มุ่งสร้าง: 1. พันธกิจของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	9	vol. 1 vol. 2	vol. 8 vol. 9	vol. 3 vol. 5	vol. 1 vol. 2 vol. 5
2. ประกันคุณภาพการศึกษา มีมาตรการควบคุม ตรวจสอบ ประเมินคุณภาพอย่าง ต่อเนื่องและสม่ำเสมอ	6	vol. 1 vol. 2	vol. 5	vol. 2	vol. 4 vol. 8
3. อาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดีทั้ง วิชาการ คุณธรรม และ การบริหารปกครอง	6	vol. 1 vol. 2	vol. 2 vol. 9	vol. 2 vol. 3	-
4. มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งวิชาความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาทและ พลานามัย	4	vol. 2	vol. 2 vol. 4	vol. 2	-
5. ตอบสนองความต้องการของ ประเทศทั้งปัจจุบันและอนาคต	4	vol. 1 vol. 2	vol. 7	vol. 2	-
6. ผู้นำทางวิชาการ และปัญญาของ ประเทศ	4	vol. 1 vol. 2	vol. 6	vol. 2	-
7. สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ค่านิยม ความเป็นไทย	4	vol. 1	vol. 7 vol. 9	vol. 3	-
8. พัฒนาความรู้เดิม และประยุกต์ใช้	3	vol. 1	-	vol. 2	vol. 2
รวม	40	13	11	10	6

จากตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบ พบว่า หลักการด้านการบริหารอุดมศึกษาที่มุ่งสร้าง
 พันธกิจของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำงานบำรู้ง
 ศิลปวัฒนธรรม มีปรากฏในเอกสารหลักการอุดมศึกษาสากลมากที่สุด รองลงมาคือ เรื่องประกัน
 คุณภาพการศึกษา และอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดี ส่วนเรื่องที่มีปรากฏในเอกสารสากลน้อยที่สุด
 คือ พัฒนาการความรู้เดิม และประยุกต์ใช้ เมื่อพิจารณาเอกสารหลักการอุดมศึกษาสากล พบว่า การ
 บริหารอุดมศึกษาทั้ง 8 เรื่อง มีปรากฏใน Knowles, A (Ed-in-Chief). 1970. **Handbook of
 College and University Administration** มากที่สุด รองลงมาคือ Knowles, A. (Ed-in-Chief).
 1977. **The International Encyclopedia of Higher Education** และ Clark, B.R.and Neave,
 G.R. (Ed-in-Chief). 1992. **The Encyclopedia of Higher Education** ตามลำดับ ส่วนเอกสาร
 ที่มีหลักการบริหารอุดมศึกษาปรากฏน้อยที่สุด คือ Sharma, S. (Editor). 1997. **The
 International Encyclopedia of Higher Education**

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษาสากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: หลักสูตรและการสอน

หลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์	จำนวนความถี่	เอกสารหลักการอุดมศึกษาสากล			
		Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1970.	Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1977.	Clark, B.R.and Neave, G.R. (Ed-in-Chief). 1992.	Sharma, S. (Editor). 1997.
หลักสูตรและการสอนเป็นแนวทาง:					
1. การสอนมีเนื้อหาครบถ้วนและพัฒนาทักษะทุกด้าน	4	vol. 2	vol. 5	vol. 3	vol. 8
2. อาจารย์เป็นต้นแบบที่ดี ในการปฏิบัติ มีคุณธรรม และการบริหารปกครอง	4	vol. 1 vol. 2	vol. 9	vol. 3	-
3. การพัฒนาหลักสูตร ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ความก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	4	vol. 2	vol. 5	vol. 2 vol. 3	-
4. ถ่ายทอดวิชาความรู้	3	vol. 2	vol. 3	vol. 3	-
5. สร้างคนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้เลี้ยงชีพโดยสุจริต เป็นคนดี มีศีลธรรม จรรยา และรักษาสุขภาพร่างกาย	3	-	vol. 5	vol. 2 vol. 4	-
6. บัณฑิตที่พึงประสงค์ มีความคิดวิเคราะห์ คุณธรรม ความรับผิดชอบและเป็นกำลังของประเทศ	2	-	vol. 5	vol. 3	-
7. การประเมินผลทุกระดับตามหลักวิชาและมีคุณภาพ	2	-	vol. 8	vol. 3	-
8. การเรียนรู้ด้วยตนเอง	2	vol. 2	-	vol. 3	-
9. การเรียนรู้ตลอดชีวิต	1	-	-	vol. 2	-
รวม	25	6	7	11	1

จากตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบพบว่า หลักการด้านหลักสูตรและการสอน ทั้ง 9 เรื่อง มีปรากฏในเอกสาร Clark, B.R.and Neave, G.R. (Ed-in-Chief). 1992. *The Encyclopedia of Higher Education* มากที่สุด รองลงมาคือ Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1977. *The International Encyclopedia of Higher Education* ส่วนเอกสารที่มีหลักการด้านหลักสูตรและการสอนปรากฏน้อยที่สุด เพียง 1 เรื่อง คือ Sharma, S. (Editor). 1997. *The International Encyclopedia of Higher Education* เรื่องที่มีปรากฏมากที่สุดในเอกสารสากล คือ เรื่องการสอน มีเนื้อหาครบถ้วนและพัฒนาทักษะทุกด้าน ส่วนเรื่องที่มีปรากฏน้อยที่สุด คือ เรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 การเปรียบเทียบหลักการอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์กับหลักการอุดมศึกษา
สากล ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย: นิสิตนักศึกษา

หลักการอุดมศึกษาสมัย รัตนโกสินทร์	จำนวน ความถี่	เอกสารหลักการอุดมศึกษาสากล			
		Knowles, A. (Ed- in-Chief). 1970.	Knowles, A. (Ed- in-Chief). 1977.	Clark, B.R.and Neave, G.R. (Ed- in-Chief). 1992.	Sharma, S. (Editor). 1997.
นิสิตนักศึกษา มิติการพัฒนา :					
1. การพัฒนานิสิตนักศึกษา ทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคมและอาชีพ	7	vol. 1 vol. 2	vol. 3 vol. 4 vol. 8	vol. 2 vol. 3	-
2. การปลูกฝัง ความรักชาติ ประชาธิปไตย ความเป็นผู้ดี กิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มี ความรับผิดชอบ ดำรงตน เป็นประโยชน์ต่อสังคม	4	vol. 1	vol. 8	vol. 3	vol.4
3. กฎระเบียบ วินัย นิสิต นักศึกษา	3	vol. 1	vol. 6	vol. 2	-
4. กิจการนิสิตนักศึกษา	2	vol. 1	-	vol. 2	-
5. นิสิตนักศึกษามีเอกลักษณ์ใน ตนเอง	1	vol. 2	-	-	-
6. การเรียนรู้จากฝึกปฏิบัติ	1	vol. 2	-	-	-
7. สมรรถภาพสากล เป็นผู้นำ มี ความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกและใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสม	1	vol. 2	-	-	-
รวม	19	8	5	5	1

จากตารางที่ 8 ผลการเปรียบเทียบพบว่า หลักการด้านนิสิตนักศึกษาปรากฏใน Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1970. *Handbook of College and University Administration* ครบทั้ง 7 มิติ รองลงมา คือ Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1977. *The Encyclopedia of Higher Education* และ Clark, B.R.and Neave, G.R. (Ed-in-Chief). 1992. *The International Encyclopedia of Higher Education* ส่วนเอกสารที่มีหลักการด้านนิสิตนักศึกษาปรากฏน้อยที่สุด เพียงมิติเดียว คือ Sharma, S. (Editor). 1997. *The International Encyclopedia of Higher Education* เมื่อพิจารณามิติการพัฒนา พบว่า มิติด้านการพัฒนานิสิตนักศึกษาทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคมและอาชีพ มีปรากฏในเอกสารสากลมากที่สุด ส่วนมิติที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ มิติด้านนิสิตศึกษามีเอกลักษณ์ในตนเอง การเรียนรู้จากฝึกปฏิบัติ และสมรรถภาพสากล เป็นผู้นำมีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยโดยแบ่งออกเป็นวัตถุประสงค์ในการวิจัย ขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

1. วิเคราะห์เอกสารที่มีสาระเกี่ยวกับหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์
2. สังเคราะห์ข้อความรู้ที่แสดงหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์
3. เสนอวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ 3 ประเด็น คือ

1. ศึกษาเอกสารเท่าที่ปรากฏและเข้าถึงได้โดยผู้วิจัยในปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ห้องเอกสารโบราณที่หอสมุดแห่งชาติ หอวิชาฐานุสรณ์ ห้องสมุดกรมราชเลขาธิการ หอจดหมายเหตุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต
2. เอกสารที่ใช้ในการอ่านสังเคราะห์เอกสาร เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้อง ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ.2325 – ปัจจุบัน ซึ่งปัจจุบันในที่นี้ หมายถึง พ.ศ. 2547
3. งานวิจัยนี้ครอบคลุมหลักการอุดมศึกษา เป็นระยะเวลาจากรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลปัจจุบัน รวมทั้งสิ้น 222 ปี (พ.ศ.2325 – พ.ศ.2547) โดยวิเคราะห์สาระจากเอกสารทั้งสิ้น 794 ฉบับ ใช้เวลาวิจัย 3 ปี

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการดำเนินการเป็น 9 ขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย

โดยทำการอ่านสังเคราะห์เอกสารแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศตามวิธีที่กำหนด แล้วนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

2. สร้างแบบบันทึกข้อมูลและออกแบบโครงสร้างฐานข้อมูล

สร้างแบบบันทึกข้อมูลสำหรับผู้วิจัย ชุดที่ 1 เพื่อการบันทึกและประมวลหลักการ

และแบบบันทึกสำหรับผู้วิจัย ชุดที่ 2 เพื่อการบันทึกการอ่าน สังเคราะห์และจัดสารบบ

ผู้วิจัยออกแบบโครงสร้าง ฐานข้อมูล หลักการอุดมศึกษา โดยใช้โปรแกรม Microsoft Access 2002 XP โดยขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญโปรแกรม Microsoft Access 2002 XP

3. ประมวลเอกสารหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

- สำรวจแหล่งจัดเก็บเอกสารชั้นต้น ชั้นรอง ได้แก่ การสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุ เป็นต้น
- เยี่ยมชม ศึกษาอาคารสถานที่ในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์
- เข้าร่วมการประชุมสัมมนาวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์สมัยรัตนโกสินทร์

4. ประเมินเอกสารหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

- อ่านสกัดประเด็นเฉพาะส่วนที่เป็นหลักการตามกรอบการวิจัย แล้วบันทึกข้อความที่เป็นประเด็นเกี่ยวกับหลักการอุดมศึกษาลงในแบบฟอร์ม
- ให้รหัสเอกสาร ประกอบด้วย แหล่งที่มา ประเภท ยุคสมัย รัชกาล ผู้จัดทำ ผู้แต่ง ลำดับเอกสาร
- ตีความ วิเคราะห์เนื้อหา สังเคราะห์เนื้อหา และสรุปเขียนเป็นหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

5. จัดสารบบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

นำสาระสำคัญในขั้นตอนที่ 4 มาจัดสารบบตามองค์ประกอบของหลักการอุดมศึกษา ทำการบันทึกลงในฐานข้อมูลหลักการอุดมศึกษา

6. ตรวจสอบความถูกต้องครั้งที่ 1

ปรึกษาขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 2 คน (เป็นผู้ที่มีผลงานทางวิชาการที่เกี่ยวกับการสอนในสถาบันอุดมศึกษา และหรือปฏิบัติงานในหน้าที่ราชการด้านอุดมศึกษา เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์สาระหลักการ และความสอดคล้องของหลักการอุดมศึกษา นำข้อวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ 2 คน ดังกล่าวมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา

7. ตรวจสอบความถูกต้องครั้งที่ 2

ปรึกษาขอความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน (เป็นผู้ที่มีผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 ปี) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของผลการวิเคราะห์สาระหลักการและความสอดคล้องของหลักการอุดมศึกษา และนำข้อวิพากษ์วิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ดังกล่าวมาปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษา และนำมาปรับปรุงแก้ไข

8. เขียนบรรยายและสรุปหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

จัดกระทำระบบระเบียบกับสาระหลักการโดยจำแนกประเด็นการจัดกลุ่ม ลดทอน ข้อมูล เรียงลำดับ ให้นำหนักเชื่อมโยงความสัมพันธ์ เพื่อเขียนบรรยายและสรุปหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

9. เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

นำสาระสำคัญในขั้นตอนที่ 8 มาจัดทำแผนภูมิต้นไม้ แสดงวิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยใช้โปรแกรม Visio พร้อมทั้งเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยสรุป แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ผลการวิจัยในตอนที่ 1

ประมวลหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ออกเป็น 4 ยุค ได้แก่ รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1–3 (พ.ศ.2325–2394) รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4 – 5 (พ.ศ.2394 – 2453) รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6–8 (พ.ศ.2453 – 2489) และรัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489–ปัจจุบัน) สามารถจัดสารบบตามหลักการอุดมศึกษา ได้ครบทั้ง 4 หลักการอุดมศึกษา ได้แก่ 1) ปรัชญาอุดมศึกษา 2) การบริหารอุดมศึกษา 3) หลักสูตรและการสอน 4) นิสิตนักศึกษา ได้หลักการทั้งหมด 622 หลักการ ดังปรากฏในบทที่ 4 ตอนที่ 2 และตารางที่ 4 สรุปจำนวนหลักการอุดมศึกษาที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์

ผลการวิจัยในตอนที่ 2

การจัดสารบบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ตามองค์ประกอบของหลักการอุดมศึกษา ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากผลการวิจัยในตอนที่ 1 ผู้วิจัยนำหลักการอุดมศึกษาที่ได้จำนวน 622 หลักการ มาจัดสารบบตามหลักการอุดมศึกษาโดยได้กำหนดลงในตารางกรอบแนวคิดการวิจัยที่ สร้างไว้ ได้แก่นแท้ ดังปรากฏในท้ายบทที่ 4 ตอนที่ 2

ข้อค้นพบที่สำคัญคือ

ด้านปรัชญาอุดมศึกษา การอุดมศึกษา ควรก่อให้เกิดความหลากหลายของแนวคิดและวิธีการในการศึกษาค้นคว้าวิชาการและถ่ายทอดความรู้ ความคิดอย่างใคร่ครวญที่ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทย เพื่อความเป็นผู้นำทางวิชาการที่มีการวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ โดยมีรากฐานของความ

เป็นจริง ความ ถูกต้องตามหลักวิชา และจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม ทั้งนี้ มหาวิทยาลัย ต้องมี อิศระในการบริหารการปกครองตนเองอย่างสมบูรณ์ อีกทั้งมีเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษา อบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ ความคิด ที่เป็นประโยชน์ต่อมวล มนุษยชาติ โดยมีความเป็นผู้นำทางวิชาการและชื่อเสียงของอาจารย์เป็นสำคัญ

ด้านการบริหารอุดมศึกษา การบริหารอุดมศึกษามุ่งสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ในวิชา ความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาทและพลานามัย อีกทั้ง เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งวิชาการ คุณธรรม และ การบริหารปกครองเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต ในส่วนการ สอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเป็นงานหลักของอาจารย์ ซึ่ง ต้องพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลง เพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่าง เหมาะสมตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และค่านิยมของความเป็นไทย เพื่อการเป็น ผู้นำทางวิชาการและปัญญาของประเทศ โดยมีหลักการประกันคุณภาพการศึกษา เป็นมาตรการ ควบคุมการตรวจสอบและการประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ด้านหลักสูตรและการสอน หลักสูตร เป็นแนวทางปฏิบัติในการถ่ายทอดวิชาความรู้ เพื่อสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เป็นคนดีมีศีลธรรม จรรยา ฐิรักษาสุขภาพร่างกาย มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต อนึ่ง การพัฒนาหลักสูตรต้องพัฒนาองค์ ความรู้ใหม่ ทันความก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อสร้าง บัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรมเพื่อเป็นกำลังของประเทศ ส่วน หลักการสอนในมหาวิทยาลัยต้องครอบคลุมเนื้อหา ความรู้ ความคิด ทักษะคต ค่านิยมและทักษะ ต่างๆ ทุกด้านให้ เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต โดยมีอาจารย์เป็นต้นแบบที่ดี ทั้งด้านการปฏิบัติ คุณธรรม และการบริหาร ปกครอง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น หลักสูตรและการ เรียนการสอนต้องมีการประเมินผลทุกระดับ ทั้งนี้ ต้องประเมินผล ตามหลักวิชาที่ถูกต้องและได้ คุณภาพ

ด้านนิสิตนักศึกษา นิสิตนักศึกษา มิติการพัฒนาแต่ละบุคคลมีความเป็นเอกลักษณ์ ใน ตัวเองและถือเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยควรกำหนดกฎระเบียบ วินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตาม ควรอยู่ในความดูแลของอาจารย์และบุคลากรงานกิจการนิสิต นักศึกษา มหาวิทยาลัยต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษา อย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย มีการปลูกฝังค่านิยมและ คุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ การปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และ ความรักชาติ ความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ โดยเรียนรู้จากการฝึก ปฏิบัติเป็นสำคัญ การพัฒนานิสิตนักศึกษาต้องพัฒนาทุกด้านทั้งสติปัญญาร่างกาย อารมณ์

สังคมและอาชีพ ตลอดจนพัฒนา สมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ผลการวิจัยในตอนที่ 3

การนำเสนอวิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่อง จากผลการวิจัยในตอนที่ 2 ผู้วิจัยนำสารบบตามหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์มา สังเคราะห์และจัดทำแผนภาพต้นไม้แสดงวิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนี้

1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา

ค้นพบว่า วิวัฒนาการปรากฏเด่นชัดในเรื่องของชื่อเสียงอาจารย์ที่ปรากฏต่อเนื่อง มาตลอดทุกยุคสมัย เพียงแต่จะมีการใช้ศัพท์เรียกให้เหมาะสมกับยุคสมัยเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้ ทรง คุณวุฒิ ดังเช่นปัจจุบัน และอีกเรื่องที่เกี่ยวข้องมาโดยตลอดคือ **ความถูกต้อง** เป็นเกณฑ์ ประเมินที่ยึดถือเพื่อความมีมาตรฐานคุณภาพ หลักเหตุผล ความจริง หลักวิชา กล่าวได้ว่า ในเรื่อง ของความถูกต้องได้เรียงร้อยกันมาโดยตลอด เป็นแต่เพียงการใช้คำศัพท์และการเน้นประเด็นที่จะ แตกต่างกันไปบ้าง เช่น แหล่งความรู้ คือความถูกต้อง โดยมีครูเป็นแหล่งในความถูกต้อง ดังนั้น ความถูกต้องคงอยู่มาตลอด เมื่อเริ่มแรก ครู คือ ความถูกต้อง ต่อมา หลักเหตุผลคือความถูกต้อง ต่อมาความจริงตาม ธรรมชาติพิเศษที่รัฐคุ้มครอง คือความถูกต้อง และต่อมาหลักวิชาคือความ ถูกต้องครบถ้วน

นอกจากนี้ คุณภาพของอาจารย์เป็นหลักประกัน ที่มีเรื่อยมาจนกระทั่งมาในยุค รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม จึงเปลี่ยนเป็นธรรมชาติพิเศษ กฎหมายและรัฐจึงเข้ามาควบคุมกับคุณภาพ ของครูอาจารย์ แต่ก่อนนั้น เป็นที่เชื่อถือตามคุณภาพอาจารย์เป็นที่รับรู้อยู่ในวงการ แต่ในยุคนี้ได้ เริ่มมีกรรมสิทธิพิเศษที่รัฐคุ้มครองโดยกฎหมายเรื่อยมาควบคุมหรือผันแปร

อนึ่ง ในสาระหลักที่พบว่า วิวัฒนาการมีการเปลี่ยนแปลงในยุครัตนโกสินทร์ยุคที่ หนึ่งและยุคที่สอง ได้เน้นอักษรวิธี การอ่านออกเขียนได้เพียงพอสำหรับการเป็นเสมียน ต่อมาเมื่อ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ผันแปร การรู้อักษรวิธีอย่างเดียวไม่เพียงพอ ต้องมีการเรียนรู้วิชาการ ตะวันตก

การศึกษาตามอัธยาศัย นั่นคือ เสริมที่ครูเป็นแหล่งความรู้ เพราะฉะนั้น จาก การศึกษาอักษรวิธีมาสู่การเรียนรู้จากครูด้วยการเรียนรู้ตนเองตามอัธยาศัย แล้วนำมาถ่ายทอด ภายใต้วงศ์ตระกูล บ้าน วัด วัง ก็ยังอาศัยอักษรวิธี ต่อมาจะเน้นองค์ความรู้ใหม่ ยิงขยายวิชาการ เป็นพหุคุณในทุกศาสตร์ ส่วนในเรื่องเสรีภาพทางความคิด นำไปสู่ขอบเขตที่กำหนดด้วยกฎหมาย ดังนั้น จะเห็นวิวัฒนาการจากอักษรวิธีไปสู่วิทยาศาสตร์ เป็นฐานไปสู่วิชาการพหุคุณครอบคลุมทุก ศาสตร์ จากการถ่ายทอดภายใต้วงศ์ตระกูล บ้าน วัด วัง ไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง

นอกจากนี้ เสรีภาพทางความคิดและการค้นคว้าทางวิชาการทุกรูปแบบแล้ว พัฒนาการไปสู่การใช้กฎหมายคุ้มครองเสรีภาพทางวิชาการ นำไปสู่การกำหนดพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัย เป็นการปกครองตนเองของสถาบันอุดมศึกษา แล้วมุ่งไปสู่ความเป็นอิสระ เป็น มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ มีการวิจัยหาความรู้ใหม่อย่างเป็นระบบ โดยการวิจัยอย่างลุ่มลึก เพื่อให้ได้ความครบถ้วนของหลักวิชา

2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา

ค้นพบว่า วิวัฒนาการปรากฏเด่นชัดในเรื่องของ บ้าน วัด วัง เป็นสถานศึกษา วัดจะมีครูพระเป็นผู้ให้การศึกษอบรมแก่กุลบุตร ส่วนกุลสตรีศึกษาบรมการบ้านการเรือน วังหรือราชสำนัก สำหรับชนชั้นปกครอง โดยมีนักปราชญ์ ราชบัณฑิต เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ สังคมในยุครัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่งยังเป็นสังคมเกื้อกูล อยู่กันเป็นชุมชน ถ่ายทอดความรู้ภายในวงศ์ตระกูล เพื่อให้ความรู้เป็นวิทยาทาน ความรู้จึงเป็นเรื่องที่ถ่ายทอดกันได้ตลอดมา เปิดเผยกันได้ในยุคต่อมา ความรู้ได้รับการขยายให้กว้างมากขึ้นอีกโดยการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกที่แผ่อิทธิพลเข้ามา ผู้สอนที่เป็นครูพระถ่ายทอดอักษรวิธี มาเป็นครูอาจารย์ที่ถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เพียงพอในการรับราชการ นอกจากนี้ ยังมีการจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศเข้ามาช่วยวางระบบการศึกษาและถ่ายทอดวิชาความรู้เรื่อยมา การสอนเริ่มมีการศึกษาทดลองก่อนปฏิบัติจริง ต่อมา มีการนิเทศการศึกษา เพื่อตรวจติดตามคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาที่ควรจะเป็น ซึ่งในปัจจุบันคือ การประกันคุณภาพการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เพื่อให้มีการตรวจติดตามคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันการบริหารการศึกษาได้เน้นความสำคัญการพัฒนาบุคลากรให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นแบบอย่างที่ดี และความเป็นผู้นำทางวิชาการของผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการ ในความเป็นสากล

นอกจากนี้ การศึกษาต้องสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้เป็นสำคัญ ในทุกยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาขั้นสูงเป็นอุดมคติและเป้าหมายของชีวิต ในการที่จะได้รับการเลื่อนระดับโดยมีผลงานเป็นหลัก เมื่อการศึกษาออกมาอยู่นอกวัด มีสถานศึกษาเป็นเอกเทศ การศึกษาที่เริ่มจากศาสนา ก็ได้พัฒนาขึ้นเป็นวิทยาศาสตร์ ในส่วนของพลเรือนก็ได้กำเนิดมหาวิทยาลัยแห่งแรกตามหลักสากล ในเวลาต่อมาเพื่อสนองกำลังคนเข้ารับราชการ ปริมาณของ ผู้เรียนมีเพิ่มมากขึ้น มหาวิทยาลัยในยุคต่อมาได้ขยายไปสู่ส่วนภูมิภาค ในภาครัฐก็มีการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศรวมทั้งการศึกษาให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ความเจริญก้าวหน้า วิทยาการเทคโนโลยีทำให้การขยายวิทยาเขตसारสนเทศ มีเพิ่มขึ้นพร้อมกับการปรับปรุงวิชาให้ผู้เรียนได้เรียนจากแหล่งทำงานจริงเป็นสหกิจศึกษาบนความร่วมมือระหว่าง

มหาวิทยาลัยกับสถานประกอบการ อีกทั้งมหาวิทยาลัยต้องมีการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งวิจัยเชิงพาณิชย์ เพื่อพัฒนาศาสตร์ให้เข้มแข็ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงต่อสังคม

3. ด้านหลักสูตรและการสอน

ค้นพบว่า วิวัฒนาการปรากฏเด่นชัดในเรื่องของครูเป็นศูนย์กลาง ชื่อเสียงอาจารย์เป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูพระจะได้รับการส่งเสริมด้านความรู้เพราะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ คุณธรรมและค่านิยมให้แก่ ผู้เรียน ในยุคต่อมา ครูก็ยังคงเป็นศูนย์กลาง แต่ขณะเดียวกันก็ให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางด้วย อีกทั้งเน้นการสอนแบบฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง เป็นการเรียนในวิชาชีพ ช่างฝีมือต่างๆ เช่น ช่างเขียน ช่างรัก ช่างปูน ช่างสลัก ฯลฯ ซึ่งรวมเรียกช่างสิบหมู่ ที่เรียนกัน ภายในวงศ์ตระกูล ควบคู่กันไป ในขณะที่การเรียนการสอนยังคงเน้นการสั่งสอน ฝึกฝน อบรมบ่มนิสัย โดยใช้การฟัง (สุ) การคิด (จิ) การถาม (ปัญ) และการเขียน (ลิ) เป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าหลักสูตร และการเรียนการสอนยังไม่มีระบบที่ชัดเจน แต่การศึกษาของสงฆ์จะมีการสอบความรู้ของสงฆ์อย่างเป็นทางการ เรียกว่าเป็นการสอบพระปริยัติธรรม และถือได้ว่า เป็นการเลื่อนขั้นทางสังคม ในยุคต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งหน่วยงานดูแลการศึกษาจึงได้มีการกำหนดเกณฑ์การประเมินผลผู้เรียนขึ้นมา

ในยุคต่อมาการเรียนการสอน ยังคงเน้นการฝึกหัดปฏิบัติการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมี คนสอนคนเป็นหลัก พร้อมกันนั้นได้มีหลักวิชาสมัยใหม่ที่มีมาตรฐานและคุณภาพเพิ่มขึ้น การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีการเปิดมหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา ขณะเดียวกันก็มีการติดตามการวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนามาตรฐานการศึกษา เมื่อเข้าสู่ยุคปัจจุบัน การฝึกปฏิบัติ ในสถานที่จริง ได้มีความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับสถานประกอบการกำหนดเป็น รายวิชา เรียกว่า สหกิจศึกษา ที่ผู้เรียนจะได้รับทั้งความรู้และประสบการณ์จากสถานปฏิบัติงานจริง ในยุคนี้ มีการพัฒนาหลักสูตรหลากหลายเพื่อให้หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อม อีกทั้งสร้างองค์ความรู้และตรงความต้องการของตลาด อาทิ หลักสูตรนานาชาติ หลักสูตรสหสาขาวิชา เป็นต้น

อนึ่ง หลักสูตรและการสอน ที่ปรากฏเด่นชัดอีกเรื่องคือ การสร้างผู้เรียนให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ ในยุคแรกจะมีครูเป็นแบบอย่าง การเรียนการสอนเป็นไปตามอรรถาศัย ครูพักลัก จำ ถ่ายทอดตามกำลังความรู้ของครูและการรับรู้ได้ของศิษย์ ความรู้ส่วนใหญ่ เป็นความรู้ ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต ต่อเนื่องกันมา จนเมื่อวิทยาการตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ นำการศึกษา แบบใหม่ มีวิชาวิทยาศาสตร์ การใช้เหตุผล ค้นคว้า ทดลอง ในยุคต่อมา การพัฒนาให้เป็นมนุษย์ที่ สมบูรณ์ทั้งความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาท สุขภาพ แข็งแรง การอุดมศึกษาของไทย เป็นการ อุดมศึกษาเพื่ออาชีพ เพราะผลิตบัณฑิตรับราชการ สอนของความต้องการและการจัดการศึกษาเพื่อ ชาตินิยมเพื่อความมั่นคงของประเทศ ในยุคปัจจุบัน การพัฒนาบัณฑิตที่สมบูรณ์ ให้มีความคิด

วิเคราะห์ ตามรับผิดชอบ และมีคุณธรรมเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงมีการประเมินหลักสูตรทุกระดับเพื่อ การปรับปรุงพัฒนารวมทั้งหน่วยงานที่ใช้บัณฑิตด้วย ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยต้องพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อพัฒนาปัญญาของประเทศเป็นไปตามยุคสมัยด้วย

4. ด้านนิสิตนักศึกษา

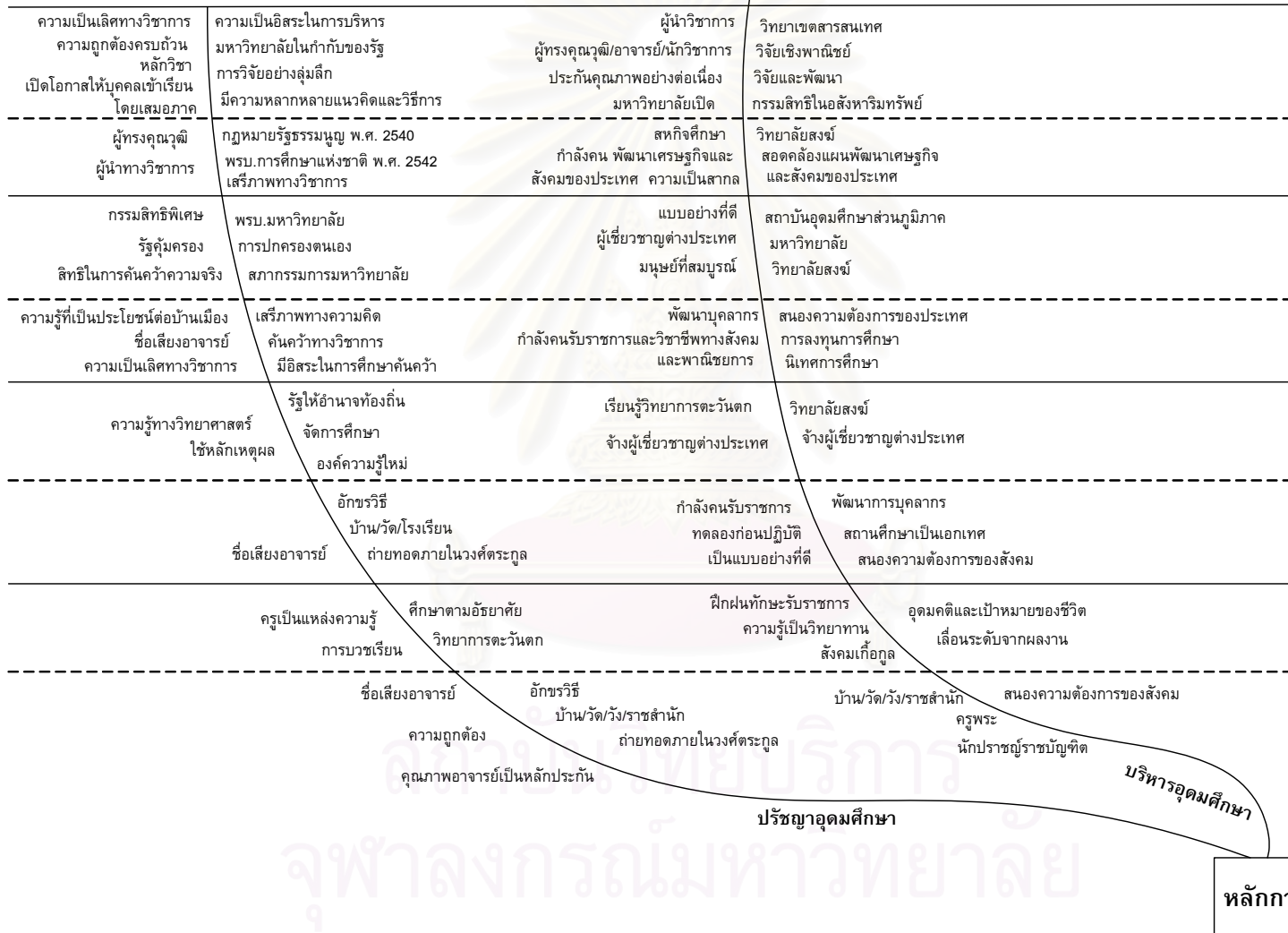
ค้นพบว่า วิวัฒนาการปรากฏเด่นชัดในเรื่อง การปลูกฝังค่านิยมคุณธรรม จริยธรรม โดยมีอาจารย์เป็นแบบอย่างที่ปกครองเสมือนบิดามารดาปกครองบุตร ผู้เรียนมีความเคารพเชื่อฟัง พักอาศัยอยู่กับอาจารย์ เพื่อศึกษาเล่าเรียนได้ตลอด ในยุคต่อมา การปลูกฝังค่านิยมได้มีการเน้น ในเรื่องความรักชาติ ระเบียบวินัยเพื่อสร้างพลเมืองเป็นกำลังของชาติและในยุคต่อมาก็ยังคงมีการ ปลูกฝังความรักชาติ พระมหากษัตริย์และพระเพณี โดยมีกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาให้ ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

อนึ่ง สาระที่พบในเรื่องการปลูกฝังค่านิยมความรักชาติที่เน้นมากในช่วง รัตนโกสินทร์ยุคที่สองและสาม เนื่องจากบ้านเมือง อยู่ในช่วงปฏิรูปการปกครอง และช่วง สงครามโลกครั้งที่ 1 การอุดมศึกษาจึงต้องมีบทบาทที่จะเป็นพัฒนาพลเมือง ให้ตอบสนองความ ต้องการของประเทศ

ต่อมาในยุคปัจจุบัน กิจกรรมเสริมหลักสูตรได้พัฒนาไปในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อ สังคม โดยพลังนิสิตนักศึกษาได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองและสังคม มหาวิทยาลัยเน้นพัฒนา บัณฑิตที่พึงประสงค์ เพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าทุกช่วงชีวิต

สาระที่พบอีกประการหนึ่ง คือ นอกจากการปลูกฝังคุณธรรม ความรักชาติ ควบคู่ไป กับกฎระเบียบวินัย หลักเหตุผล ทั้งนี้มีการนำหลักจิตวิทยาการศึกษา มาใช้ให้สอดคล้องกับการ พัฒนานิสิตนักศึกษา เพื่อให้อาจารย์ ผู้ปกครองบุคลากรงานนิสิตนักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจ ธรรมชาติของนิสิตนักศึกษาและสามารถที่พัฒนานิสิตนักศึกษามีความสามารถรอบด้าน จัด สวัสดิการให้นิสิตนักศึกษา เช่นหอพัก เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะการเลือกใช้เทคโนโลยีที่ เหมาะสม ดังปรากฏแผนภาพต้นไม้แสดงวิวัฒนาการหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ดังนี้

แผนภาพที่ 5 แผนภาพต้นไม้แสดงวิวัฒนาการ

แผนภาพที่ 5 แผนภาพต้นไม้แสดงวิวัฒนาการ หลักการอุดมศึกษา ในสมัยรัตนโกสินทร์

หลักสูตรเหมาะสมกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อม สร้างองค์ความรู้และตรงความต้องการของตลาด หลักสูตรนานาชาติ สหกิจศึกษา สหวิชาการ	พัฒนาปัญญา เทคโนโลยีสารสนเทศ ประเมินหลักสูตรทุกระดับ หน่วยงานที่ใช้บัณฑิต	บัณฑิตที่พึงประสงค์ พลังนิสิตนักศึกษา บทบาททางการเมืองและสังคม กิจกรรมเสริมหลักสูตร	บัณฑิตอุดมคติ อาจารย์ ผู้ปกครอง บุคลากรงานนิสิตนักศึกษา หอพัก ปลูกฝังค่านิยมความเป็นผู้ให้	รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9-ปัจจุบัน พ.ศ. 2489-ปัจจุบัน
ศึกษาตามอัธยาศัย ผ่านเทคโนโลยี หลักสูตรวิชาชีพ เพื่อประชาชน	บัณฑิตที่สมบูรณ์ ความคิดวิเคราะห์ ความรับผิดชอบ มีคุณธรรม	อยู่ในสังคมอย่างมีคุณค่าทุกช่วงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับศิษย์เก่า มีเอกลักษณ์ในตัวเอง	เลือกใช้เทคโนโลยี ความสามารถรอบด้าน	สืบสานความเป็นเลิศ
หลักสูตรสมัยใหม่ที่มีมาตรฐานและคุณภาพ เรียนรู้ตลอดชีวิต ตลาดวิชา ติดตามการวัดและประเมินผล	อุดมศึกษาเพื่ออาชีพ ความมั่นคงของประเทศ	ปลูกฝังความรักชาติ พระมหากษัตริย์ และประเพณี กิจกรรมเสริมหลักสูตร	ควบคุมดูแลความประพฤติ กฎระเบียบ วินัย เหตุผล ความรู้ทักษะในอาชีพ คุณธรรม จริยธรรม อารมณดีและสุขภาพ	รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6-8 พ.ศ. 2453-2489
คนสอนคนเป็นหลัก การฝึกหัดปฏิบัติ เรียนด้วยตนเอง	มนุษย์ที่สมบูรณ์ ความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาท สุขภาพ แข็งแรง	มนุษย์ที่สมบูรณ์ เรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง และการฝึกปฏิบัติ	หลักจิตวิทยาการศึกษา ปลูกฝังค่านิยมความเป็นคน อบรมด้วยคุณธรรม	พินิจหลักการ
ครูเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กำหนดเกณฑ์การประเมินผล	วิทยาศาสตร์ การใช้เหตุผล ค้นคว้า ทดลอง การศึกษาแบบใหม่	ปลูกฝังค่านิยม ความรักชาติ ระเบียบวินัย สร้างพลเมืองเป็นกำลังชาติ	ความรู้ ความประพฤติ วิชาชีพและคุณธรรม	รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4-5 พ.ศ. 2394-2453
สั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย สุ จี ปุ ลิ ฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง	มนุษย์ที่สมบูรณ์ วิชาความรู้ วิชาชีพ การดำรงตน และศีลธรรมจรรยา	ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เสมือนบิดา มารดา ปกครองบุตร	คุณธรรม จริยธรรม ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม	ผูกฝ่องความคิด
ครูเป็นศูนย์กลาง ชื่อเสียงอาจารย์ เลื่อนชั้นทางสังคม สอบความรู้สูง	ความรู้ประยุกต์ใช้ ในการดำรงชีวิต	ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม อาจารย์เป็นแบบอย่าง	พักอาศัยอยู่กับอาจารย์	รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1-3 พ.ศ. 2325-2394
สั่งสอน ฝึกฝน อบรม บ่มนิสัย สุ จี ปุ ลิ ฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง	มนุษย์ที่สมบูรณ์ ครูพักลักจำ	ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์ เสมือนบิดา มารดา ปกครองบุตร ความเคารพ เชื่อฟังอาจารย์	ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ช่วยทำงานด้วยความเคารพอ่อนน้อม	ก่อร่างสร้างนครหลวง

หลักสูตรและการสอน

หลักการ

นิสิตนักศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง วิวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่ามีข้อค้นพบที่นำมาอภิปรายผลตามหลักการอุดมศึกษา ได้ดังนี้

1. ปรัชญาอุดมศึกษา : ในฐานะที่เป็นศาสตร์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ สร้างราชธานีใหม่และฟื้นฟูศิลปะสิ่งต่างๆ ล้วนเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมและการศึกษา มาจากกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ ในราชสำนักจะมีนักปราชญ์ราชบัณฑิตเป็นผู้ถวายความรู้แก่พระราชโอรส พระราชธิดา และพระบรมวงศานุวงศ์ ส่วนการศึกษาของสามัญชนอาศัยวัดเป็นแหล่งให้ความรู้ โดยมีพระเป็นผู้สอนหนังสือ ให้รู้จักอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น พร้อมทั้งอบรมจริยธรรม และหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ความรู้ของครูพระนั้นเป็นทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ เพราะการบวชเป็นการเรียนตามประเพณีโบราณ จึงเป็นไปในทางศึกษาพระปริยัติธรรมและอบรมสัมมาปฏิบัติโดยทั่วไป ศาสนาจึงให้ผลแก่คนไทยที่เป็นชาติรักสงบ มีเมตตาจิต

ต่อมาเมื่อการศึกษาแบบแผนปัจจุบันของตะวันตกได้แพร่หลายเข้ามาโดยหมอสอนศาสนา หรือมิชชันนารี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งโรงเรียนแรกสำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการขึ้นในพระบรมมหาราชวัง และจัดตั้งกรมศึกษาธิการ ดูแลจัดการศึกษา แต่ยังคงกำลังคน จึงยังต้องอาศัยการแต่งตั้งพระราชาคณะผู้สามารถไปเป็นผู้อำนวยการศึกษาประจำมณฑล แต่โรงเรียนวัดที่จัดตามรูปแบบสากล จะหาครูพระที่มีความรู้พอสอนไม่เพียงพอ ต้องหาคฤหัสถ์มาเป็นครู กระทรวงธรรมการจึงตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้น อีกทั้งมีการจ้างชาวต่างประเทศมาเป็นอาจารย์ใหญ่ การให้การศึกษา ถึงแม้จะเปลี่ยนจากครูพระในหน้าที่สอน มาเป็นผู้อุปการะก็ยังคงเป็นเจ้าของและโรงเรียนก็ยังอยู่ในวัด หรือชื่อเสียงโรงเรียนก็ยังปรากฏชื่อวัดนำหน้า เช่น โรงเรียนวัดเทพศิรินทราวาส โรงเรียนวัดเบญจมบพิตร โรงเรียนวัดสังเวช เป็นต้น

พ.ศ. 2459 การประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มจาก 4 คณะ คือ คณะแพทยศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ อักษรศาสตร์วิทยาศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ การสอนในชั้นเริ่มแรกยังไม่ถึงขั้นปริญญา ทุกคณะเพียงให้ประกาศนียบัตร จนกระทั่ง พ.ศ.2476 ทุกคณะได้ให้ปริญญา คณะแรกคือ คณะแพทยศาสตร์ การตั้งมหาวิทยาลัย กล่าวได้ว่า เพื่อต้องการให้กำลังคนที่มีวิชาความรู้ขั้นสูง เพราะประเทศชาติยังไม่มีทุนทรัพย์เพียงพอในการที่ใช้จ้างชาวต่างประเทศ หรือส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศได้ทั้งหมด ดังนั้น การกำเนิดขึ้นของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงเป็นการพอเหมาะแก่ความต้องการของประเทศในขณะนั้น และเป็นการศึกษาขั้นสูงของประเทศเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ปรัชญาอุดมศึกษา คือ ก่อให้เกิดเสรีภาพทางวิชาการในการศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ความคิด ซึ่งพบว่าเป็นหลักการที่ตรงกับหลักการสากลมากที่สุด หลักการรองลงมา คือ ความเป็นอิสระในการบริหารปกครองตนเอง ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ความหลากหลายของแนวคิด วิธีการ การค้นคว้า และการถ่ายทอด ความคิดอย่างใคร่ครวญในองค์รวมของชีวิต สังคม วัฒนธรรม ความรู้ของไทย องค์ความรู้ใหม่บนฐานความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา จิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม ตามลำดับ ส่วนหลักการเรื่องความเป็นเลิศทางวิชาการ ไม่ปรากฏในหลักการอุดมศึกษาสากล ด้วยเหตุที่ว่า ความเป็นเลิศทางวิชาการไม่ใช่หลักการที่แน่นอน แปรเปลี่ยนตามมหาวิทยาลัย

พัฒนาการของอุดมศึกษาไทย กล่าวได้ว่า ความเป็นปึกแผ่น เนื่องจากมีเนื้อหาวิชาที่จัดเป็นระบบระเบียบ แยกประเภทได้อย่างมีเหตุผลทางตรรก มีสาขาวิชาพร้อมศัพท์เฉพาะและข้อเขียนหรือวรรณคดีพื้นฐานอันเป็นที่ยอมรับในขอบเขตเนื้อหาวิชา นอกจากนี้ยังมีทฤษฎีและเทคนิคที่สามารถทดสอบและปรับปรุงทฤษฎีได้ อีกทั้ง มีระเบียบวิธีการที่เห็นพ้องต้องกัน เช่น การสังเกตการณ์ปรากฏต่างๆ ในแวดวงอุดมศึกษาโดยตรง อาทิ การคัดเลือก สภามหาวิทยาลัย อธิการบดี คณบดี ตลอดจนทั้งการเติบโตของศาสตร์สาขา โดยมีสมาคมวิชาชีพในสาขาวิชา และวารสารของสมาคมต่างๆ เพื่อเป็นแหล่งถกแถลงวิชาการและการเผยแพร่ให้กว้างขวางต่อไป

ความเป็นเลิศทางวิชาการ ความเป็นผู้นำทางวิชาการและชื่อเสียงของอาจารย์ ต้องตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชาและจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม การศึกษาค้นคว้าวิจัยอย่างลุ่มลึกให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในศาสตร์นั้นๆ ด้วยการคิดอย่างใคร่ครวญ ตระหนักในองค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรม ในเชิงความรู้ของไทยเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ วารุณี ไชยธรรม (2533) กล่าวว่า ระบบอุดมศึกษาถือกำเนิดในสังคมไทย โดยการสร้างพัฒนาการขึ้นจากความเป็นโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูง มาสู่มหาวิทยาลัยสมบูรณ์แบบที่มีเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการ โดยอาศัยปัจจัยผลักดันทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และความต้องการทางการศึกษาของสังคม และปัจจัยภายในจากแนวคิดและหลักการมหาวิทยาลัยที่มุ่งหวังระบบบริหารที่เป็นอิสระเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ นอกจากนี้ บุญเสริม วิสกุล (2517) ที่กล่าวถึงวิวัฒนาการอุดมศึกษาในยุคเริ่มต้นจำเป็นต้องสร้างอาจารย์และผลิตบัณฑิตให้มีจำนวนพอเพียงแก่ความต้องการอันเป็นงานขั้นพื้นฐาน เมื่อเป็นหลักปฏิบัติได้พอสมควรแล้ว ควรมุ่งวิวัฒนาการวิชาการเพื่อความเป็นเลิศทางวิชาการต่อมา โดยส่วนหนึ่งอยู่ที่การลงทุนเพื่ออุปกรณ์ในการวิจัย อีกส่วนหนึ่ง คือ การสร้างและสรรหาบุคคลที่มีขีดความสามารถวิชาการสูงให้มาเป็นอาจารย์ และอีกส่วนหนึ่ง คือ การกำหนดนโยบายพร้อมวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมที่จะสนับสนุน อุทัย บุญประเสริฐ (2529) ได้กล่าวถึง ความเป็นเลิศทางวิชาการ คือ คุณลักษณะที่มีมาตรฐานสูง และตั้งใจจะให้เกิดผลสัมฤทธิ์ไม่ต่ำกว่ามาตรฐานนั้น

โดยคำนึงถึงมิติของรูปแบบ (Style) คือ ไม่เพียงแต่คำนึงถึงผลสำเร็จอันน่าชื่นชมเท่านั้น แต่คำนึงถึงคุณลักษณะซึ่งทำให้เกิดผลสำเร็จด้วยทั้งคุณภาพ และความเป็นเลิศต่าง ๆ

ความเป็นอิสระในการบริหาร รัฐให้อำนาจจัดการศึกษาตามความพร้อม ความจำเป็นของท้องถิ่น ในการปกครองตนเองตามพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัย ความมีอิสระในการบริหารด้านบุคคล การเงิน การบริหารวิชาการ และการบริหารงานทั่วไป โดยมีระบบอุดมศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีความสมดุลทั้งคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเสมอภาค และการกระจายอำนาจในการพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล สอดคล้องกับแนวคิดของ ถวัลย์รัฐวรเทพพิพิงษ์ (2545) อำนาจอิสระในการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วย การบริหาร การเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรใหม่ การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรเดิม การวิจัย การบริการชุมชน และการให้คำแนะนำปรึกษาต่างๆ ซึ่งการบริหารการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระมากในการผลิตบัณฑิต เริ่มตั้งแต่การรับนิสิตนักศึกษาจนถึงสำเร็จการศึกษา (การอนุมัติปริญญา) มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการได้เองทั้งสิ้น หากไม่มีการของบประมาณเพิ่มเติมจากรัฐ

ในด้านการขอเปิดหลักสูตรใหม่ มหาวิทยาลัยไม่มีอิสระที่จะดำเนินการได้เอง ต้องขออนุมัติจากหน่วยงานที่กำหนดมาตรฐานและหลักสูตรของรัฐ สำหรับการขอแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรเพียงเล็กน้อยไม่กระทบต่อโครงสร้างหลักแล้ว มหาวิทยาลัยสามารถดำเนินการได้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และการให้บริการชุมชน อาจกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยมีอิสระค่อนข้างมาก ซึ่งอาจนำประโยชน์มาใช้ในการเรียนการสอน การขอตำแหน่งทางวิชาการ การตอบสนองความต้องการของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งในบางมหาวิทยาลัยได้กำหนดให้ผู้ขอรับบริการต้องขอผ่านศูนย์หรือสำนักบริการวิชาการ

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ วิจิตร ศรีสอาน (2518) กล่าวว่า การที่สถาบันอุดมศึกษาจะสามารถดำเนินภารกิจ ให้บรรลุตามความมุ่งหมายและทำหน้าที่หลัก ทางด้านการสอน การวิจัย บริการทางวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุงสร้างสรรคศิลป์และวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานของสถาบันการศึกษาระดับนี้ จำเป็นต้องยึดมั่นในหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ ความเป็นอิสระในการดำเนินงาน (Autonomy) และเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) จึงได้มีความพยายามในอดีตจนถึงปัจจุบันที่จะให้มหาวิทยาลัยดำเนินงานในหลักการดังกล่าว คือ แนวคิดในเรื่อง มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล และการปฏิรูปอุดมศึกษา

เสรีภาพทางวิชาการ การเลือกศึกษาเล่าเรียนและการรับวิทยาการสมัยใหม่ การอบรม การเรียน การสอน การวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักการวิชาการ ย่อมได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวมและถ่ายทอดความรู้วัฒนธรรม การเรียน การสอน การศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ เพื่อการค้นคว้าวิชาการอย่าง

อิสระและถ่ายทอดความรู้ ความคิดความหลากหลายในแนวคิดและวิธีการที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ สอดคล้องกับแนวคิดของ เคอร์ (Kerr, 1994) ระบบศึกษาในระดับอุดมศึกษาถูกกำหนดโดยแต่ละชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะถูกกำหนดโดยฝ่ายปกครองบ้านเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่งผลให้เสรีภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัยถูกควบคุมไปด้วยโดยรัฐ การที่มหาวิทยาลัยให้อาจารย์ทำสัญญานั้น ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมได้เท่ากับการควบคุมพฤติกรรมด้วยตนเองอย่างไม่เป็นทางการ การใช้ตัวบทกฎหมายเข้ามาบังคับใช้ทุกเรื่องโดยเฉพาะในชุมชนวิชาการย่อมส่งผลเสียมากกว่าผลดี เพราะทำให้ผู้คนขาดจิตสำนึกกลายเป็นคุมโดยกฎระเบียบและกฎระเบียบทำให้ขาดเสรีภาพ เมื่อขาดเสรีภาพทำให้อาจารย์ที่จะนำไปสู่ความเป็นเลิศก็จะพบทางตัน นอกจากนี้ ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2516) เสรีภาพ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยต้องการจะมีการแสดงออกซึ่งความคิดเห็นจะเป็นในรูปของการพูดหรือการเขียนก็ตาม โดยที่ไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกผู้บังคับบัญชาในมหาวิทยาลัย หรือผู้มีอำนาจทางการเมืองนอกมหาวิทยาลัยขัดขวาง

ในความหมายรองลงมา เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงในสังคมกับสถาบันการปกครอง หมายถึง การที่สถาบันการศึกษาต้องการและเรียกร้องที่จะมีสิทธิที่จะวางนโยบายและระเบียบปฏิบัติการเอง โดยไม่ถูกควบคุมจากองค์การภายนอก ประการสุดท้าย ได้แก่ การเรียกร้องที่จะมีเสรีภาพในการสอนโดยปราศจากข้อจำกัดตามกฎหมาย หรือระเบียบของสถาบันที่ปราศจากเหตุผล ลิขิต ธีรเวคิน (2541) ได้กล่าวว่า เสรีภาพทางวิชาการมีความสำคัญยิ่งในประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความมีเสรีภาพในการค้นคว้าวิจัย การแสดงความคิดเห็นเป็นเสรีภาพทางวิชาการซึ่งต้องให้ความสำคัญเพื่อเป็นฐานของการนำไปสู่การพัฒนาของตัวมนุษย์เองและของสังคม รวมทั้งระบบการเมือง การปกครอง การบริหาร และกฎหมาย ฯลฯ ดังนั้น เสรีภาพทางวิชาการจึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งของการศึกษาค้นคว้า การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่ผลงานวิชาการสู่การพัฒนาสังคมประเทศชาติ จึงเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ แต่ทั้งนี้การใช้เสรีภาพทางวิชาการ ต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญด้วย มิฉะนั้นก็จะไม่ได้รับการคุ้มครอง

2. การบริหารอุดมศึกษา : ในเชิงสถาบัน

การศึกษาตามแบบแผนโบราณ ที่สืบทอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์นั้น เป็นการให้ความรู้แก่พลเมืองตามอัตภาพ จุดมุ่งหมายการศึกษาเน้นไปทางอักษรศาสตร์ ผู้เรียนจบวิชาหนังสือไทย มีความรู้ถึงขั้นแต่งกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ได้ และวิชาเลขจะเรียนสูงถึงขั้นสุดท้ายของเลขโบราณ สำหรับนักเรียนที่บวชเป็นสามเณรหรือพระภิกษุจะอ่านตัวหนังสือขอมและเรียน

แปลพระคัมภีร์พุทธศาสนา สถานที่ศึกษาได้แก่ หอฉัน หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญ กุฏิ และวิหารในวัด โดยมีครูพระเป็นผู้สอน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ บูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน โดยให้ประมุขนักปราชญ์ราชบัณฑิตและนายช่างผู้มีความรู้ความชำนาญในสาขาวิชาต่างๆ แต่งตำราวิชาที่ตนถนัดทั้งทางด้านพุทธศาสนา ศิลปกรรม อักษรศาสตร์และแพทยศาสตร์ อีกทั้ง ทำการชำระตรวจสอบแก้ไขความถูกต้องในเนื้อหาแล้วจารึกบนแผ่นศิลาประดับไว้รอบผนังด้านหน้าพระอุโบสถ วิหารสี่ทิศ หน้าพระเจดีย์ หอไตร ศาลารายและมีรูปปั้นฤๅษีดัดตนในท่าต่างๆ การบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนนี้ใช้เวลาจนถึง 14 ปี (พ.ศ.2377 – 2391) เป็นนัยยะแห่งความรู้ของประชาชนคนสู่ประชาชน ซึ่งแต่อดีตผ่านมากลางความรู้เป็นของมีค่าจะต้องปกปิดหวงแหนกันจะมีการถ่ายทอดกันเฉพาะภายในวงศ์ตระกูลหรือผู้คุ้นเคยเท่านั้น ความรู้มากมายอันเป็นภูมิปัญญาไทย ที่ได้สูญหาย สูญสลายไปกับเจ้าของความรู้ก็มีมาก การที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบันทึกความรู้ให้เป็นที่ยอมรับสำหรับประชาชน เปรียบเสมือนเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกที่ประชาชนสามารถศึกษาตามอัธยาศัย และชาวต่างชาติได้เรียกสถานที่แห่งนี้ว่า University in Stone

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ พระราชโอรสไปศึกษา ณ ประเทศต่างๆ ทั้งในยุโรป และอเมริกา ต่อมา พ.ศ. 2434 โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นดำรงราชานุภาพเป็นราชทูตพิเศษเสด็จไปยังราชสำนักต่างประเทศในยุโรป เพื่อตรวจการศึกษาในนานาประเทศ พ.ศ.2439 โปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนเล่าเรียนหลวง ส่งไปยุโรปปีละ 2 คน อีกทั้ง การเสด็จประพาสยุโรป ยิ่งเป็นการส่งเสริมพระวิสัยทัศน์กว้างไกลในการบริหารปกครองประเทศ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา ดังจะเห็นได้จากพระราชปรารภการจัดการปกครองมณฑลหัวเมืองตามพระราชบัญญัติว่า ข้าราชการโดยปกติย่อมไม่อาจรอบรู้หลักปรัชญาประศาสน์นโยบายและขนบธรรมเนียมในพระราชสำนัก ส่วนมหาดเล็กที่มีโอกาสศึกษาข้าราชการในพระราชสำนัก และเป็นมหาดเล็กรายงานฝึกหัดจนมีความสามารถ จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้ออกรับราชการมีตำแหน่งในกระทรวง แต่บัดนี้วิธีราชการได้เปลี่ยนแปลงไม่ได้ว่าราชการในท้องพระโรงเหมือนแต่ก่อน ด้วยมีการแบ่งแยกการงานเป็นกระทรวง กำหนดความรับผิดชอบเป็นขั้นๆ ละเอียดยิ่งขึ้น เจ้ากระทรวงต่างๆ ก็แสวงหานักเรียนที่มีภูมิรู้เข้าฝึกหัดราชการตามกระทรวง จึงมีพระราชดำริให้ตั้งโรงเรียนมหาดเล็ก สำหรับฝึกสอนบุตรข้าราชการและนักเรียนที่มีภูมิรู้วิชาสามัญชั้นมัธยมมาแล้วให้รอบรู้ในวิชารัฐประศาสน์ พระราชนิยมและขนบธรรมเนียมในพระราชสำนักโดยควรแก่ความต้องการแห่งสมัยและหน้าที่

การสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีประกาศพระบรม

โครงการลงวันที่ 1 มกราคม พระพุทธศักราช 2453 ให้สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อขยายการเรียนให้กว้างขวาง แบ่งแยกวิชาเป็นแผนกๆ เช่น กฎหมาย รัฐศาสตร์ การต่างประเทศ การเกษตร การช่าง การครูและการแพทย์ เป็นต้น สำหรับฝึกหัดข้าราชการ ส่งออกรับราชการตามกระทรวง ทบวงต่างๆ ทั่วไป

ทั้งนี้ พันธกิจของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม พบว่าเป็นหลักการที่ตรงกับหลักการสากลมากที่สุด หลักการรองลงมา คือ ประกันคุณภาพการศึกษา มีมาตรการควบคุม ตรวจสอบ ประเมิน คุณภาพอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ อาจารย์เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครอง ตามด้วยหลักการเรื่องมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งวิชาความรู้ วิชาชีพ จรรยา มารยาทและพลานามัย ตอบสนองความต้องการของประเทศทั้งปัจจุบันและอนาคต ผู้นำทางวิชาการและปัญญาของประเทศ สังคม สิ่งแวดล้อมวัฒนธรรม ค่านิยมความเป็นไทย ทำยสุดหลักการเรื่องพัฒนาความรู้เดิมและประยุกต์ใช้

การบริหารงานทั่วไป บุคลากรในการอุดมศึกษา ต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครองต้องสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดีมีอาชีพที่ดี มีความพร้อมและศักยภาพรอบด้านโดยรัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกันแนวคิดของ พรชูลี อาชวอำรุง (2543) กล่าวว่า ปัจจัยนำเข้าไปใช้เพื่อจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาทุกประเภทภายในสังคม เงินงบประมาณ ทั้งด้านรายจ่ายเกี่ยวกับกับการปฏิบัติงานประจำ มีหลักการที่สำคัญที่สถาบันอุดมศึกษา ควรยึดถือปฏิบัติในการดำเนินการเพื่อการบริหาร และจัดการทรัพยากรและการลงทุน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกันแนวคิดของ (Wolotikiewicz, 1978; พรชูลี อาชวอำรุง, 2543) การบริหารงานบุคคล ในองค์กร นับตั้งแต่การออกแบบองค์การ การสรรหา และการคัดเลือก การประเมินผลการปฏิบัติงาน การให้รางวัลและการลงโทษและการพัฒนาการบริหาร โดยมีหลักการในการบริหารงานบุคคล คือ ความคล่องตัวในการบริหาร การจัดการด้านบุคลากร การแสวงหา วิธีการให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้ามาทำงานในองค์กร การสร้างแรงจูงใจ ขวัญและกำลังใจ ให้กับบุคลากรในการทำงาน การมีระบบการประเมินผล การปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องตลอดอายุการทำงานและการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง เทียนฉาย กิระนันท์ (25387) ได้กล่าวถึงงบประมาณทางการศึกษา มีรายได้มาจาก 2 แหล่งใหญ่ คือ เงินงบประมาณแผ่นดิน ได้รับการสนับสนุนจากเงินงบประมาณแผ่นดิน ต้องจัดตามประเภทรายจ่าย หมวดรายจ่าย และรายการรายจ่าย ตามวิธีการงบประมาณแผ่นดิน ยกเว้น มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ จะได้รับการสนับสนุนในรูปแบบของเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grant) และ เงินนอกงบประมาณแผ่นดิน โดยทั่วไป ประกอบด้วย

ค่าเล่าเรียน ค่าหน่วยกิต ค่าบำรุงการศึกษา ค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าปรับ โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ผลประโยชน์ที่สถาบันจัดหาได้ ดอกเบี้ย เงินบริจาค รายได้จากการให้บริการทางวิชาการและจากการขายทรัพย์สินทางปัญญา เงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ เงินกู้ เงินยืม รายได้ประเภทอื่น ๆ

การบริหารงานวิชาการ การจัดการเรียนรู้ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้ วิชาชีพ จรรยาบรรณและพลานามัย โดยคำนึงถึงการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (ไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2529) งานของอุดมศึกษามีสามอย่างคือ สร้างความรู้ (วิจัย) สร้างคน (การสอน) และสร้างสังคม (บริการชุมชน) ดังนั้น ภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัย นอกเหนือจากการสอน การวิจัยแล้ว มหาวิทยาลัยต้องให้บริการชุมชนด้วย เพราะมหาวิทยาลัยมีความรู้และมีคนที่รู้ที่ควรใช้ความรู้นั้นทำประโยชน์ให้เต็มที่ การอุดมศึกษาต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในการเป็นผู้นำทางวิชาการและปัญญาของประเทศ อีกทั้ง พัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสการเปลี่ยนแปลงเพื่อการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และค่านิยมของความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกับ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (2539) กล่าวว่า อาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยในทุกภาระงาน ระดับองค์กร และรูปแบบ กล่าวคือ มีส่วนร่วมในการบริหารงานทั่วไป งานวิชาการ และการบริหารงานบุคคล ทั้งในระดับภาควิชา ระดับคณะ และระดับสถาบัน โดยมีส่วนร่วมทั้งในรูปแบบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ และตามภารกิจที่มหาวิทยาลัยกำหนดขึ้น

นอกจากนี้ พรชูลี อาชวอำรุง (2538) และ Bowen, H. & Schuster (1999) กล่าวถึงการบริหารงานวิชาการในมหาวิทยาลัยจะมีการจัดองค์การทางวิชาการ คือ สภาวิชาการ มีขอบเขต อำนาจ หน้าที่แตกต่างกันไปในแต่ละมหาวิทยาลัย แต่สามารถประมวลขอบเขต อำนาจหน้าที่ คือ ทำหน้าที่เป็นผู้แทนของคณาจารย์ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยทุกเรื่อง พิจารณาและเสนอแนะนโยบายด้านวิชาการแก่มหาวิทยาลัย การกำหนดหลักสูตร การกำหนดมาตรฐานการสอน การกำหนดเกณฑ์ในการรับนักศึกษา วิธีการคัดเลือก การคงสภาพนักศึกษา และกำหนดเกณฑ์ในการสำเร็จการศึกษา การส่งเสริมการวิจัย การวางหลักเกณฑ์เพื่อเสรีภาพทางวิชาการของมหาวิทยาลัย และหน้าที่อื่นซึ่งเกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การศึกษาค้นคว้าของมหาวิทยาลัย สภาวิชาการในมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง มีองค์ประกอบแตกต่างกัน สภาวิชาการที่ประกอบด้วยอาจารย์และผู้บริหารเป็นแบบที่ใช้แพร่หลายที่สุด บางแห่งประกอบด้วยอาจารย์ทั้งหมด บางแห่งผสมระหว่างอาจารย์ ผู้บริหาร นักศึกษา

การประกันคุณภาพทางการศึกษา เป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพ มาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ มีการตรวจสอบคุณภาพ โดยผู้ทรงคุณวุฒิตามหลักวิชา กำหนดการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน การจัดการศึกษาต้องจัดให้มี

คุณภาพ ตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกวิชาชีพและการจัดหางานรองรับเมื่อสำเร็จ การศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 48 เรื่องให้ หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน และให้ถือว่าการ ประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ เปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการ ประกันคุณภาพภายนอก นั่นคือ การตรวจติดตามประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักรับรอง มาตรฐานคุณภาพการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นองค์กฤษฎีที่จะทำหน้าที่สถานศึกษาทุกระดับทุก ประเภท (สำนักรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษา, 2546)

การประกันคุณภาพการศึกษา ยังเป็นกลไกการควบคุมคุณภาพภายในขึ้นเอง เป็น หลักการที่ได้รับการยอมรับมากในทุกประเทศ เนื่องจากสถาบันสามารถกำหนดกลไกใด ๆ ขึ้นได้ โดยอิสระที่ สอดคล้องกับบริบท และความเหมาะสมของสถาบันมากที่สุด และจะมีสิ่งปลอดภัย การแทรกแซงจากภายนอก ซึ่งจะทำให้มีการสร้างระบบประกันคุณภาพขึ้นภายในสถาบันด้วย ความสมัครใจ ข้อเท็จจริงหลักดังกล่าวนี้ การให้สถาบันอุดมศึกษาได้มีอิสระในการดำเนินการและ สร้างกลไก การควบคุม คุณภาพภายในขึ้นเอง เป็นสิ่งที่สามารถประกันคุณภาพการศึกษาได้ดี โดยอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสาธารณะของสถาบันเองด้วย (วันชัย ศิริชนะ, 2537)

3. หลักสูตรและการสอน : ในเชิงกระบวนการ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว บุคคลที่มีบทบาทอย่างสำคัญ คือ หมอบรัดเลย์ ท่านได้นำแท่นพิมพ์ภาษาไทยเข้ามาและตั้งโรงพิมพ์ ผลิตสิ่งพิมพ์ ออกหนังสือพิมพ์ ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาไทย เป็นรายปักษ์ทั้งสองฉบับ การที่สังคมไทยเริ่มมีการตีพิมพ์หนังสือ ทั้งสองภาษา เป็นการเปิดโอกาสให้มีการถ่ายทอดความรู้จากภาษาหนึ่งไปสู่อีกภาษาหนึ่ง และ แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเริ่มมีผู้รู้สองภาษาไทย – อังกฤษขึ้นแล้ว และผู้รู้สองภาษาเป็นปัจจัย สำคัญกระตุ้นให้มีการแปลอังกฤษเป็นไทย เพราะมีความจำเป็นต้องถ่ายทอดวิทยาการจากโลก ตะวันตกให้แพร่หลายในหมู่คนไทย กล่าวได้ว่า หมอบรัดเลย์เป็นผู้จุดประกายให้มีการแปล ระหว่างภาษาไทยกับภาษาอังกฤษ องค์ความรู้และศิลปวิทยาการที่เกิดขึ้นในการพัฒนาการเรียน การสอนส่วนใหญ่ได้มาจากภาษาต่างประเทศโดยการแปล

ครั้นเมื่อ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเป็นสถาบันอุดมศึกษา พระราชทานนามว่า โรงเรียนข้าราชการพล เรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้ทรงพระราชทานที่ดินและเงินที่เหลือ จากการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบรมรูปทรงม้า ให้เป็นกองทุนดำเนินงานของ

มหาวิทยาลัยและโปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การจัดการเรียนการสอนในระยะเริ่มแรก ปัญหาสำคัญคือ อาจารย์ผู้สอนและตำราเรียนขาดแคลน ดังนั้น ตำแหน่งศาสตราจารย์ส่วนมากต้องใช้ชาวต่างประเทศ ทั้งด้านการสอนและการบริหาร เพื่อเข้าสู่มาตรฐานสากล อีกทั้งความช่วยเหลือจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ที่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงได้เจรจาขอความร่วมมือทั้งทางการเงิน และการจัดศาสตราจารย์มาช่วยสอน ในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ก้าวขึ้นสู่ฐานให้ปริญญาได้ และได้รับความเชื่อถือจากนานาชาติมาจนกระทั่งทุกวันนี้

ด้านความสมบูรณ์ของเนื้อหาและการพัฒนาทักษะทุกด้าน พบว่าเป็นหลักการที่ตรงกับหลักการสากลมากที่สุด ส่วนการพัฒนาหลักสูตร ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ความก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และอาจารย์เป็นต้นแบบที่ดี ในการปฏิบัติ มีคุณธรรม และการบริหารปกครอง ซึ่งเป็นหลักการที่พบมากที่สุด เช่นกัน สำหรับหลักการรองลงมาได้แก่ ถ่ายทอดวิชาความรู้ สร้างคนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรู้เลี้ยงชีพโดยสุจริต เป็นคนดี มีศีลธรรม จรรยา และรักษาสุขภาพร่างกาย ตามด้วย บัณฑิตที่พึงประสงค์ มีความคิดวิเคราะห์คุณธรรม ความรับผิดชอบและเป็นกำลังของประเทศ การประเมินผลทุกระดับตามหลักวิชาและมีคุณธรรม การเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำได้ดีที่สุด การเรียนรู้ตลอดชีวิต

หลักสูตร หลักสูตรสร้างคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีวิชาความรู้เลี้ยงชีพด้วยความสุจริต เป็นคนดีมีศีลธรรมจรรยา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรต้องพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ ทันท่วงทีความก้าวหน้าทางวิชาการ เทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อสร้างบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบและมีคุณธรรม เพื่อเป็นกำลังของประเทศสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญส่ง หาญพานิช (2546) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ ส่วนใหญ่เป็นความรู้ประเภทภายในบุคคล และวิธีการสื่อสารที่ใช้มากที่สุด คือ การสนทนาแบบพบปะกันเห็นหน้ากัน กรณีที่ไม่ได้มีการสื่อสารกันระหว่างเจ้าของความรู้ ความรู้ที่ใช้แบ่งปันแลกเปลี่ยนกัน คือ ความรู้ภายนอกบุคคล วิธีสื่อสารที่เหมาะสมที่สุด คือ สืบค้นจากแหล่งความรู้ที่เป็นสื่อบันทึกความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อบันทึกความรู้อิเล็กทรอนิกส์ สอดคล้องกับงานวิจัยที่ค้นพบ สังคมไทยเป็นสังคมเกื้อกูล มาแต่ดั้งเดิมความรู้ที่ถ่ายทอดกันมา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนวิชาการ ความรู้ที่ถ่ายทอดต้องเป็นความรู้ถูกต้อง และสืบทอดต่อกันไป โดยถือความรู้เป็นสิ่งมีคุณค่าควรแก่การหวงแหน ต่อเมื่อมีการเปลี่ยนแนวคิดใหม่ของผู้นำประเทศ เป็นการให้ความรู้เป็นวิทยาทาน มีการจารึกวิชาความรู้ที่สำคัญ ๆ ลงบนแผ่นศิลา เพื่อให้สาธารณชนได้ศึกษาค้นคว้าได้ตามอัธยาศัย จึงทำให้ความรู้นั้นแพร่หลาย ในส่วนของประชากรก็มีความรู้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ประเทศมีความมั่นคง และในปัจจุบันที่เทคโนโลยีสามารถมอง

ถ่ายทอดความรู้ไปทั่วโลกด้วยแล้ว ก็ยังเพิ่มพูนวิทยาการต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นทุกหนทุกแห่ง อย่างไม่มีการจำกัดเวลาและสถานที่ แต่ทั้งนี้ ความรู้ที่แบ่งปันแลกเปลี่ยนต้องเกิดอย่างอิสระและเต็มใจ โดยมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ปัจจัยที่เป็นรากฐานของการไว้วางใจ คือ ความมีคุณธรรม ความมีสมรรถนะ ความคงเส้นคงวา ความจงรักภักดี และความเปิดเผย เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สอดคล้องต้องกันกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) ในมาตรา 6 กล่าวคือ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2542) หลักสูตรระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วยหลักสูตรวิชาชีพ หลักสูตรการศึกษาทั่วไป หลักสูตรวิชาเลือกซึ่งจะมีเนื้อหาวิชา รายวิชา และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาทุกๆ ด้าน

การเรียนการสอน หลักการสอนในมหาวิทยาลัย ต้องครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยมและทักษะต่างๆ ทุกด้าน ให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต ดังนั้น อาจารย์เป็นผู้ให้การสั่งสอน ฝึกฝนอบรมบ่มนิสัยแก่ศิษย์ และเป็นต้นแบบที่ดีทั้งด้านการปฏิบัติ คุณธรรม และการบริหารปกครองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด สุนทรีย โคมิน และ สนิท สมัครการ (2522) ค่านิยมวิถีปฏิบัติที่สำคัญที่สุดสำหรับคนไทย คือ ความเป็นตัวของตัวเอง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความกตัญญูรู้คุณ นอกจากนี้ วิจิตร วรุตบางกูร (2535) กล่าวว่า ระบบการอุดมศึกษา ต้องมุ่งศักยภาพของการเรียนการสอน คำนึงถึงการสร้างหลักสูตรที่ทันสมัย พัฒนาศาสตร์และศิลปะแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้บัณฑิตได้เรียนรู้ตลอดเวลา เน้นการพัฒนาการเรียนรู้ และสติปัญญาให้สูงขึ้นอย่างไม่รู้จักจบ และแนวคิดนี้สอดคล้องกับ ทิศนา ขัมมณี (2545) กล่าวถึง หลักการและแนวคิดในการจัดการเรียน เป็น 3 หมวด คือ การจัดการเรียนการสอนแบบครูเป็น ศูนย์กลาง แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และหลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู นอกจากนี้ ยังมี การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการผสมผสานระหว่างภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติบนความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยกับหน่วยงานเอกชน เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีความรู้จริงจากการปฏิบัติงานในสถานที่จริง เรียกว่า เป็นสหกิจศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545; ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2546)

การประเมินผล ชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ของศิษย์ และเป็นหนทางการเลื่อนขั้นทางสังคม การสอบจึงเป็นมาตรฐานในการวัดและประเมินผลที่ชัดเจน การใช้หลักสูตร ต้องมีการประเมินผลทุกระดับ รวมทั้งหน่วยงานที่ใช้บัณฑิต ทั้งนี้ต้องประเมินผลตามหลักวิชาการที่ถูกต้องและได้คุณภาพ สอดคล้องกับ ไพฑูริย์ สินลารัตน์ (2542) หลักสูตรต้องได้รับการยอมรับในหมู่คณาจารย์ให้ใช้ได้ระยะหนึ่ง ควรมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบว่ามีเนื้อหา

ตอนใดที่สามารถปฏิบัติได้หรือสอนไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ นอกจากนี้ มูลนิธิคาร์เนกี (Carnegie Foundation, 1989) ได้ทำการสำรวจอาจารย์ที่ตั้งใจเกษียณอายุก่อนกำหนดพบว่า 25 % ในมหาวิทยาลัยที่เน้นการวิจัย 26% ในวิทยาลัยศิลปศาสตร์ 49 % ในเวลา 2 ปี ทั้งนี้ เพราะมีการให้อาจารย์สอนมากทำให้เหนื่อยล้า อีกทั้งแรงจูงใจและการค่าตอบแทนที่น้อยลง นอกจากนี้ยังมีการประเมินภายนอก ไม่กระตุ้นทำให้คนรับผิดชอบหรือจิตวิญญาณความเป็นครู ไม่กระตุ้นให้อาจารย์มีความต้องการเป็นนักวิชาการ เช่นกับสมัยก่อนที่อาจารย์จะรักษาชื่อเสียงของตนเอง

4. นิสิตนักศึกษา : พัฒนาสู่ความเป็นเลิศ

ในสมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง (รัชกาลที่ 1 – 3) วัดยังเป็นสถานที่ให้การศึกษาอบรมทั้งวิชาหนังสือและหลักธรรมแก่กุลบุตร นอกจากนี้ผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุก็จะมีโอกาสได้ศึกษาพระธรรมวินัย เมื่อมีเวลาว่างก็สามารถฝึกหัดงานด้านวิชาชีพ เช่น การช่างต่างๆ เพื่อปฏิสังขรณ์และบูรณวัดเสนาสนะ อันเป็นการเรียนรู้ไปในตัว นอกจากวัดจะเป็นสถานศึกษาที่สำคัญแล้ว บ้านหรือครอบครัวก็ยังเป็นแหล่งที่ให้การศึกษาทางด้านวิชาชีพของวงศ์ตระกูลเพื่อสืบทอดเป็นมรดกแก่ลูกหลานอีกด้วย

สำหรับการเลื่อนชั้นทางสังคมมี 3 ประเภท คือ กลุ่มเจ้า ชุนนาง และพระสงฆ์ กลุ่มเจ้าและขุนนางนั้นปรากฏแต่การเลื่อนชั้น ส่วนกลุ่มพระสงฆ์มีการเลื่อนชั้นและเลื่อนลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสาเหตุและปัจจัยภายในซึ่งมีลักษณะร่วมกัน คือ การเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ โดยเจ้าและขุนนาง เน้นความรู้ความสามารถในทางราชการและการรบ ส่วนกลุ่มพระสงฆ์เน้นความรู้ความสามารถในด้านพระพุทธศาสนา และการปฏิบัติพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ส่วนสตรีในยามปกติมักเลื่อนชั้นทางสังคมตามสามีซึ่งถือว่าเป็นผู้นำครอบครัวมากกว่าจะเลื่อนชั้นทางสังคมด้วยตนเอง

เมื่อครั้ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมกุฎราชกุมารได้มีข้าราชการบริพารนำบุตรหลานเข้าไปถวายตัว เป็นมหาดเล็กเป็นจำนวน 30 – 40 คน พระองค์ทรงรับไว้ประดุจบิดาบังเกิดเกล้า ประทานเครื่องแต่งกาย จัดพี่เลี้ยง คอยดูแลรักษาเรียกว่า เป็นเด็กในพระองค์ ทรงแบ่งเด็กเหล่านี้ออกเป็น 3 รุ่น รุ่นใหญ่ รุ่นกลาง และเด็ก ทรงจัดครูมาอบรมสั่งสอนหนังสือและจัดส่งไปศึกษาวิชาในสาขาต่างๆ เช่น นักเรียนนายร้อยทหารบก โรงเรียนนายเรือ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนวัดมหาธาตุ โรงเรียนบพิตรพิมุข ครั้งเมื่อเสด็จขึ้นครองราชย์ คือ อายุ 18 ปี ขึ้นไป เข้ารับราชการรุ่นใหญ่ และรุ่นกลาง ที่มีความเป็นผู้ใหญ่แล้ว คือ อายุ 18 ปีขึ้นไปเข้ารับราชการในตำแหน่งกรม

มหาดเล็ก ส่วนเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ให้เข้าเป็นนักเรียนมหาดเล็กหลวง ด้วยทรงตั้งพระราชหฤทัยที่จะให้นักเรียนที่จบออกไปได้ปฏิบัติราชการในหน้าที่มหาดเล็กได้สมบูรณ์

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความรักในวิชาแสดงเป็นศิลปินทั้งในละคร เพื่อผดุงศิลปกรรมของชาติอันเป็นเครื่องแสดงวัฒนธรรมของชาติอย่างสำคัญ พระองค์ทรงตั้งกรมมหรสพ จัดหาครูนาฏศิลป์มาเป็นผู้ปรับปรุงสั่งสอน อีกทั้งทรงค้นคว้าปรับปรุงวิชาประเภทนี้ เปรียบเสมือนเป็นห้องทดสอบส่วนพระองค์ โดยพระองค์ใช้นักเรียนมหาดเล็กเข้ารับการฝึกหัดและร่วมแสดงด้วย

การรับนิสิตเข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อแรกตั้งมหาวิทยาลัยยังไม่สามารถหานักเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 8 เข้าเรียนได้ ต้องรับนักเรียนชั้นสูงเพียงมัธยมปีที่ 6 เข้าศึกษารับประกาศนียบัตรไปก่อน จนถึง พ.ศ. 2468 ได้รับผู้ที่สอบไล่ได้มัธยมปีที่ 8 เข้าศึกษาเพื่อรับปริญญาเวชบัณฑิตตามแผนการความร่วมมือช่วยเหลือปรับปรุงการสอนวิชาแพทยศาสตร์จากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์

ส่วนการรับนิสิตหญิงเข้าศึกษารุ่นแรกเข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2470 ได้มีนิสิตหญิงเข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 7 คน ล้วนเข้าเรียนในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์

มติการพัฒนา ได้แก่ พัฒนานิสิตนักศึกษาทางด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และอาชีพ พบว่า เป็นหลักการที่ตรงกับหลักการสากลมากที่สุด ส่วนหลักการเรื่องการปลูกฝังความรักชาติ ประชาธิปไตย ความเป็นผู้ดี กิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ ดำรงตนเป็นประโยชน์ต่อสังคม ตรงกับหลักการสากลมากที่สุด รองลงมา ตามด้วย หลักการกฎระเบียบ วินัยนิสิตนักศึกษา กิจกรรมนิสิตนักศึกษา นิสิตนักศึกษามีเอกลักษณ์ในตนเอง การเรียนรู้จากฝึกปฏิบัติ และสมรรถภาพสากล เป็นผู้นำ มีความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือก และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

กิจการนิสิตนักศึกษา อาจารย์ต้องถือเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์เสมือนบิดา มารดา ปกครองบุตร โดยมีกฎระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติ ตาม โดยอยู่ในความดูแลของอาจารย์และบุคลากรงานกิจการนิสิตนักศึกษา เพราะนิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง และถือเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของบรูแบชเซอร์และรูดี (2526) ได้กล่าวถึง การกำหนดกฎหมายนิสิตนักศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งถือว่า นิสิตนักศึกษาเป็นบุคคลหนึ่งที่มีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ และมีอิสระจากผู้ปกครอง อีกทั้ง สามารถกระทำการแทนผู้ปกครองได้ตามสิทธิของผู้ปกครอง ในส่วนของประเทศไทย กฎหมายเกี่ยวกับนิสิตนักศึกษาเป็นเรื่องของมหาวิทยาลัยแต่ละตำแหน่งที่จะกำหนดกันเอง อาทิ เรื่องของสิทธิและหน้าที่นิสิตนักศึกษาก็ได้กำหนดอยู่ในหมวดหนึ่งของ

ข้อบังคับว่าด้วย ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา แต่นิสิตนักศึกษาจะทราบเรื่องนี้ก็มักจะเป็นนิสิตนักศึกษาที่ปฏิบัติงานด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษาเท่านั้น ยังไม่มีการตีพิมพ์ลงไปในคู่มือนิสิตนักศึกษาเพื่อถือเป็นหลักปฏิบัติร่วมกันทั้งนิสิตนักศึกษาและสถาบัน (มาลินี อยู่โพธิ์, 2546) โคลแทร์ (Clothier, 1931 อ้างใน สำเนาวิ ขจรศิลป์ 2539) ได้กล่าวถึง หลักการของกิจการนิสิตนักศึกษา คือ ฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจถึงความแตกต่างของนิสิตนักศึกษา

กิจกรรมนิสิตนักศึกษา การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่ศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ อีกทั้งการปลูกฝังระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย และความรักชาติ ความเป็นผู้ดี มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ โดยเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษา ต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาอย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับแนวคิดของ เดย์ และเฮร์ทาโด (Dey and Hurtado, 1995) พบว่า กิจกรรมนิสิตนักศึกษาไม่ได้ขึ้นอยู่กับว่าขึ้นอยู่กับรุ่นไหน แต่จะเกิดขึ้นในทุกรุ่น ในความเป็นผู้นำและสัมพันธ์กับสังคม กับการเมือง และเมื่อบัณฑิตเหล่านี้สำเร็จการศึกษาไปแล้วมีหลายคนที่ได้ไปเป็นผู้นำของชาติ ซึ่งก็สอดคล้องกับนิสิตนักศึกษาของไทยที่ได้เข้าไปมีบทบาททางการเมืองและสังคม ในการเรียกร้องประชาธิปไตย การประท้วงรัฐบาลในการแก้ปัญหาสังคมต่าง ๆ ทั้งนี้ ด้วยนิสิตนักศึกษาเป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัยที่มีพลังอำนาจที่จะนำความเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมสู่มหาวิทยาลัย ผลการวิจัยของ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์ (2547) ได้กล่าวถึง ผู้นำนิสิตนักศึกษาในอดีตที่เป็นทั้งนักกิจกรรมและผู้นำการชุมนุมประท้วง หลายคนในปัจจุบันได้เข้ามามีบทบาทในการบริหารประเทศในรัฐบาลชุดที่มี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ (Dey and Hurtado, 1995) พลังนิสิตนักศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงสถาบันและสังคมการเมือง

การพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษาตามแนวคิดของ ธิดารัตน์ บุญนุษ (2543) ได้กล่าวถึงเงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา ที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ตั้งแต่ ผู้บริหารสูงสุด ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่มีความรู้ความเข้าใจ ถึงความสำคัญและความจำเป็นในการพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้ ควรมีการวางแผน ทั้งระยะสั้นและระยะยาวจากทุกฝ่ายร่วมกัน ซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนในมหาวิทยาลัย ต้องร่วมในกิจกรรมที่วางแผนไว้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อีกทั้งควรมีการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อความรู้และแนวทางใหม่ ๆ ในการพัฒนา ควรกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจน มีการสื่อสารให้เข้าใจตรงกันทุกฝ่าย ให้เห็นคุณค่าและการให้ความสำคัญต่อกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ทั้งนี้โดยคำนึงถึง ความต้องการของนิสิตนักศึกษาเป็นสำคัญ อีกทั้งความเต็มใจของอาจารย์และบุคลากรสนับสนุน การส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณธรรมและบุคลิกภาพตามลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์ (2541) กล่าวว่า ในเมื่อบัณฑิตไทยล้วนเป็นผู้ที่ขาดภูมิคุ้มกันต่อลัทธิวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ก็ย่อมแสดงให้เห็นว่า มีบางอย่างผิดพลาดในการจัด Liberal Education ของอุดมศึกษาไทย ซึ่งสอดคล้องกับอนัส อมาตยกุล(2541) ว่า ความเจริญทางวัตถุที่ไม่ครบถ้วน ขณะที่ความเสื่อมโทรมทางจิตใจและสภาพแวดล้อมได้ลูกหลานจนยากที่จะหยุดยั้งหรือแก้ไขซึ่งเป็นผลมาจากการเดินตามตะวันตกโดยขาดความเข้าใจพื้นฐานและธรรมชาติของตะวันตกและพากันละทิ้งคุณค่าของตะวันออก ดังนั้น การศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ของบัณฑิตซึ่งต้องเป็นผู้นำของสังคมในอนาคต ต้องมีความเป็นสมดุลงกับภูมิปัญญาดั้งเดิม ซึ่งมีอยู่ในทุกสาขาวิชา (จรัส สุวรรณเวลาและคณะ, 2540) และบัณฑิตต้องมีความคิดเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงตักผลึกอยู่ในตัวเอง พร้อมทั้งจะเอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2534) และมีความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย กับหน่วยงานราชการ เช่น ทบวงมหาวิทยาลัย เพื่อให้มีการจัดกิจกรรม มุ่งเน้นด้านบำเพ็ญประโยชน์ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน โดยเฉพาะในช่วงปิดภาคฤดูร้อน ในช่วงเดือนเมษายน ถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี นิสิตนักศึกษาหลายสถาบันได้ออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท โดยนิสิตนักศึกษาเจ้าของโครงการต้องจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยมีอาจารย์ให้คำแนะนำปรึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินงานด้านส่งเสริมกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ด้านบำเพ็ญประโยชน์โดยเฉพาะอาสาพัฒนาชนบท ด้านกีฬา ด้านศิลปวัฒนธรรม และสัมมนา กิจกรรม ประโยชน์ที่เกิดขึ้น ทั้งในสังคมชนบทและแก่ตัวนิสิตนักศึกษาเอง

การพัฒนานิสิตนักศึกษา การพัฒนาผู้เรียนโดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควรให้วิชาความรู้และการอบรมความประพฤติให้มีคุณธรรม ดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม พัฒนานิสิตนักศึกษาทุกด้านทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม และอาชีพ ตลอดจนการพัฒนาสมรรถภาพสากล ความเป็นผู้นำ มีการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมตามความต้องการและความสนใจของนิสิตนักศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ แอตกินสันและซู (Atkinson, M. & Sue, 1989) กล่าวว่า การพัฒนานิสิตนักศึกษาเมื่อมีอัตตลักษณ์สูง ก็จะสามารถแสดงออกต่อพันธะสัญญาที่มีต่อมหาวิทยาลัย และต่อชาติบ้านเมือง ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในการพัฒนานิสิตนักศึกษาของไทย ที่เน้นการปลูกฝังค่านิยม ความรักชาติ พระมหากษัตริย์ และประเพณี ที่ได้รับการปลูกฝังกันมาตลอด ได้ส่งผลให้นิสิตนักศึกษาไทยส่วนใหญ่อยู่ในระเบียบวินัยจะมีบ้าง บางยุคสมัยที่ออกมาเดินขบวนประท้วงการโกงเลือกตั้ง การกดขี่ค่าจ้างแรงงาน การเรียกร้องประชาธิปไตยคืนก็ล้วนเป็นผลที่กระทบต่อสังคมโดยรวม นอกจากนี้ บรูแบชเชอร์และรูติ (2526) ยังได้กล่าวถึง วิถีชีวิตในมหาวิทยาลัย ออกซฟอร์ด และเคมบริดจ์ได้สร้างหอพักประจำวิทยาลัย ซึ่งเป็นหัวใจของกระบวนการศึกษาที่ต่างไปจากมหาวิทยาลัยในภาคพื้นยุโรป ซึ่งไม่สนใจกับความเป็นอยู่ของนักศึกษานอกห้องเรียน หอพัก เป็นที่

คณาจารย์และนักศึกษาจะใช้ชีวิตทั่วไป ทั้งด้านสติปัญญาและศีลธรรมร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับของไทยที่ศิษย์จะพักอาศัยอยู่กับอาจารย์ เรียนรู้และรับใช้ทำงานให้อาจารย์ มีความเคารพเชื่อฟัง อาจารย์ก็ปกครองเสมือนบิดามารดาปกครองบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์กับอาจารย์จึงมีอย่างแน่นแฟ้น ส่วนศิษย์ก็ถือ ครูบาอาจารย์เสมือนบุพการีที่สอง มิเลอร์และพริ้นซ์ (Miller and Prince, 1976 อ้างใน เบญจมาศ จงรักษ์, 2539) สรุปได้ว่า การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ครอบคลุมการพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาทางวิชาการ ด้านการพัฒนาทางอาชีพ ด้านการพัฒนาทางร่างกาย และด้านการพัฒนาทางอารมณ์และสังคม โดยที่มหาวิทยาลัยต้องยึดหลักการประสานงานทุกฝ่าย

การวิจัยนี้ ได้ข้อค้นพบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นการประเมินค่าของความสูงส่งตามหลักการของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีดำรงชีวิตแบบไทย ที่ควรนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งวิธีการที่ผู้วิจัยใช้ตรงกับ สุมณ อมรวิวัฒน์, 2531 ที่ระบุขั้นตอนจากข่าวสารสู่สติปัญญาของมนุษย์ ประกอบด้วย ข่าวสาร (Information) ที่มีการจัดระบบ (System) นำไปสู่ข้อมูล (Data) เมื่อมีการวิเคราะห์ (Analysis) ให้ได้ข้อความจริง (Fact) โดยประสบการณ์ (Experience) และข้อวินิจฉัย (Judgement) นำไปสู่ข้อความรู้ (Knowledge) เพื่อการวิจัย (Research) และการทดลอง (Experiment) ให้ได้หลักการ (Principle) เพื่อนำไปใช้ (Implementation) ย่อมก่อให้เกิดเป็นทฤษฎี (Theory) เมื่อมีการปรับปรุง (Improvement) และบูรณาการ (Integration) เป็นการเรียนรู้ในวิถีชีวิต (Learning in Way of Life) ย่อมก่อให้เกิดสติ ปัญญา เพราะในโลกปัจจุบันในยุคข่าวสารและข้อมูล ผู้ที่จะสามารถคิดได้อย่างถูกวิธีและถูกทำนองคลองธรรม จึงต้องเป็นผู้ที่ได้ฟัง ได้อ่านและได้รวบรวมข่าวสารไว้มากพอ สามารถจัดประเด็นและ จับสาระสำคัญเพื่อเป็นพื้นฐานของการคิดได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการประยุกต์

จากผลการศึกษาวិวัฒนาการของหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ พบว่า การอุดมศึกษาไทยมีรากฐานของความเป็นศาสตร์ชั้นสูง มีการบริหารจัดการในรูปแบบสถาบันการศึกษา ที่มีหลักสูตรและการสอนในเชิงกระบวนการ เพื่อพัฒนาคุณภาพนิสิตนักศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

ปัจจุบันความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงศาสตร์หลากหลายไม่มีสิ้นสุด การอุดมศึกษาไทยได้มีวิวัฒนาการติดตามกระแสของวิทยาการมาตลอดจนบางครั้งละเลิกหรือหลงลืมรากฐานในศาสตร์ที่เป็นของไทย ความเคารพครูบาอาจารย์ผู้ปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ให้ทั้งความรู้และคุณธรรม เป็นต้นแบบของศิษย์ที่มีครู วิทยานิพนธ์เล่มนี้ จึงขอจารึก

แต่ท่านผู้เกี่ยวข้องในวงการอุดมศึกษาตลอดจนนิสิตนักศึกษา ได้ฝังคุณธรรม คุณค่า และสิ่งดีงามในหลักการอุดมศึกษาที่เป็นของไทย ที่บูรพกษัตริย์ไทยและนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่ท่านได้ให้ไว้เพื่อคงไว้ซึ่งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของปริญญาบัตรที่นิสิตนักศึกษาได้รับสืบทอดตลอดไป

ก. ข้อเสนอแนะสำหรับมหาวิทยาลัย ผู้บริหาร อาจารย์และนักการอุดมศึกษา

1. หลักการเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นจริงตลอดกาล ไม่ใช่เรื่องเฉพาะกิจ เฉพาะกาล หลักการบางเรื่องสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แต่หลายอย่างผันผวน หยุดอยู่แค่นั้นการนำไปใช้จึงควรให้เหมาะสมโดยการสังเคราะห์และพิจารณาให้เข้ากับบริบทในปัจจุบัน

2. ผู้บริหารจำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักการ หรือที่มาของหลักการเพื่อเป็นแนวทางในการที่จะตัดสินใจว่าจะดำเนินการไปในทิศทางใดอย่างไรต่อไป

3. การใช้หลักการเพื่ออภิปรายในปัญหาที่มีข้อโต้แย้งจะมีประโยชน์มาก เพื่อทราบความคิดเห็นระหว่างผู้ที่มีความคิดเห็นต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้สามารถตกลงกันได้ดียิ่งขึ้น

4. การใช้หลักการเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาขัดแย้งในการปฏิบัติงานนั้นจะช่วยให้ได้ ในขณะที่เดียวกันสามารถหาข้อยุติในปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ด้วย หรือหากว่าไม่สามารถจะตกลงกันได้หลังจากใช้หลักการและเหตุผลแล้ว ความขัดแย้ง หรือความคิดที่ไม่ตรงกันนั้นก็จะมีความขัดแย้งที่ปราศจากการกล่าวโทษ หรือการไม่ไว้ใจกัน

ข. ข้อเสนอแนะสำหรับนิสิตนักศึกษา ผู้เรียนและบัณฑิต

หลักการที่อยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ หรือความคิดรวบยอดทางปรัชญาเป็นแนวทางปฏิบัติ ในส่วนของนิสิตนักศึกษา ผู้เรียน และบัณฑิตจะมีเฉพาะกฎเกณฑ์วิธีการ และทิศทางในการปฏิบัติตาม อาจไม่จำเป็นต้องมีความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์หรือที่มาของกฎเกณฑ์เหล่านั้นก็ได้

ค. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1) ควรได้มีการนำหลักการอุดมศึกษาในแต่ละยุคสมัยรัตนโกสินทร์มาศึกษาวิจัยแบบลุ่มลึก ในลักษณะของการนำหลักการอุดมศึกษามาคิดพิจารณาเพื่อสร้างทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติที่เป็นบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน

2) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่ได้นำมาใช้เป็นหลักการในการปฏิรูปการศึกษาปัจจุบันเป็นเวลา 5 ปีมาแล้ว ควรจะได้มีการวิจัยผลของการใช้พระราชบัญญัติการศึกษาดังกล่าวได้สอดคล้องกับหลักการที่กำหนดไว้หรือไม่และเป็นอย่างไร

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎหมายตราสามดวง. 2521. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กนกวลี ชูชัยยะ และกฤษฎา บุญยสมิต. 2547. **สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม**

พระบรมราชชนก. กรุงเทพฯ: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.

กมล สุดประเสริฐ และคณะ. 2548. **แนวทางการพัฒนาอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา**

กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

กรมศิลปากร, 2506. **ประถม ก กา ฉบับหอสมุดแห่งชาติ**. พระนคร: ศิลปบรรณาคาร.

กรรภิรมย์ สุวรรณานนท์. 2525. **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการสร้างชาติ**

ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กริสโวลด์, อเล็กซานเดอร์ บี. 2508. **พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม**. แปลโดย

สุภัทโรตติ ศิษกุล (ม.จ.). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กฤษณา เกษมศิลป์. 2525. **นาลันธาแห่งกรุงสยามหรือมหาธาตุ 200ปี**. กรุงเทพฯ: มุลินีศิษย์

มหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์.

กฤษณา พัทธ์ธีรอรณพ. 2536. **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในระยะแรกตั้งจนถึงสมัย**

สงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2459 ถึง พ.ศ. 2481 และสภาพจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2488. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต

ภาควิชาสัตตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กฤษณา ลินไชย. 2525. **200 ปี การศึกษาไทยลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญ**. กรุงเทพฯ :

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ก่อ สวัสดิ์พานิชย์. 2535. **มองการศึกษา: เส้นทางที่เท่าเทียมของคนไทย**.

กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กอตซ์ลัค, หลุยส์ ริเคนธาล. 2525. **การเข้าใจประวัติศาสตร์: มุลบทว่าด้วยระเบียบวิธี**

ประวัติศาสตร์. แปลโดย ธิติมา พัทธ์ธีรพรวัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

- กอบแก้ว สิงห์ดี. 2533. **แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมนิติตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัญญา สุขสบาย. 2542. **วิวัฒนาการของแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิทางการศึกษาในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กัลยา ไสภณพนิช. 2531. **พระราชกรณียกิจเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน: การถ่ายทอดความรู้ด้วยสารานุกรมไทย ใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี**. กรุงเทพฯ ฯ สมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- การประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการศึกษา**. เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2544 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล. (เอกสารประกอบการประชุม)
- การประชุมสุดยอดผู้นำชาวพุทธเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งโลก ครั้งที่ 2**. 2543. เมื่อวันที่ 9-11 พฤศจิกายน 2543 ณ หอประชุมพุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล นครปฐม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- การประชุมอภิปรายเรื่องกรมมหาวิทยาลัย**. 2499. เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2499. ณ หอประชุมกระทรวงศึกษาธิการ. พระนคร: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- การพัฒนาการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช**. 2530. **วารสารการศึกษาแห่งชาติ**. 21, 6 (สิงหาคม - กันยายน) : 12-26.
- การพัฒนายุทธศาสตร์อุดมศึกษา**. 2545. กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมนโยบายศึกษา.
- การวางศิลาพระฤกษ์พระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวผู้บัญชาการเสือป่า**. ณ ค่ายหลวงบ้านไร่ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2530. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- การสัมมนาทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี เรื่อง ราชอาณาจักรไทยในรอบ 5 ทศวรรษแห่งการครองราชย์**. 2540. เมื่อวันที่ 7-9 สิงหาคม 2539 ณ โรงแรมรอยัลริเวอร์. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.

การสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพัฒนาการผลิตบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

เนื่องในวันสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครบรอบ 70 ปี, เมื่อ 26-27 มีนาคม 2530.

สุดาพร ลักษณะียนาวิน, ชนิตา รักรัษพลเมือง และสุวัฒนา สุวรรณเขตนิคม, กองบรรณาธิการ.

กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การสัมมนาทางวิชาการเรื่องสองศตวรรษหมอบรัดเลย์. 2547. เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2547 ณ

อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การสัมมนาเรื่องยุทธศาสตร์การสร้างบัณฑิตไทยในอุดมคติ: รายงานการสัมมนาเนื่องใน

โอกาสวันคล้ายวันสถาปนามหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ครบ 5 ปี. 2540. วันที่ 28 มีนาคม

2540 ณ โรงแรมทวินโลดส์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช :

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

การเสวนาทางวิชาการเรื่อง ประวัติศาสตร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

2547. เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2547 ณ ห้องประชุมใหญ่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช

วิทยาลัยในวัดบวรนิเวศวิหาร. กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระ

เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. จุฬาลงกรณ์ฯ กิจจานุกิจจา (The Gazette of

Chulalongkorn University) 1, 1 (ธันวาคม-กุมภาพันธ์): 8-9.

กิตติพงษ์ สนธิสัมพันธ์. 2546. บทบาทของนักศึกษาไทยยุค 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519

เปรียบเทียบกับนักศึกษายุคปัจจุบัน. ป.ป.: จุลสารรายเดือน กลุ่มประชาธิปไตยเพื่อ

ประชาชน 4, 35(ตุลาคม): 59 - 80.

กิติพัฒน์ นนทปัทมะดุลย์. 2546. การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีการ

วิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ. 2529. พระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในด้าน

การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม ใน **สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม 5.** กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
เอกลักษณ์ของชาติ.

กุลพล พลวัน. 2541. รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.....

ประเด็น “เสรีภาพทางวิชาการ”. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

- เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสวีธรรม. 2531. **สรุปผลการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพึ่งตนเองของมหาวิทยาลัยของรัฐและความเป็นเลิศทางวิชาการ.** ในที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย หน้า 128-132. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2542. **จอมปราชญ์นักการศึกษา : สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์แนวพระราชดำริด้านการศึกษาและการพัฒนาคน.** กรุงเทพฯ : ชัดเชดสมิ์เดีย.
- เกษม วัฒนชัย. 2523. **การอภิปรายเรื่องแนวปฏิบัติในการพึ่งตนเองเพื่อดำรงความเป็นเลิศทางวิชาการ ใน ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย 2531.** หน้า 74-81. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เกษม วัฒนชัย. 2545. **การพัฒนาคุณภาพการศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เกษม สุวรรณกุล. 2526. **การสัมมนาผู้สอนวิชาการศึกษาทั่วไป.** กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกษม สุวรรณกุล. 2531. **อุดมศึกษากับการพัฒนา ใน ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย 2531.** หน้า 19-25. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ไกรยุทธ ธีรตยาคีนันท์. 2531 ก. **คุณลักษณะของคนในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วารสารวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** 12, 1(มกราคม - มิถุนายน): 61-107.
- ไกรยุทธ ธีรตยาคีนันท์. 2531 ข. **แนวพระราชดำริด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.** กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (จัดพิมพ์เพื่อทูลเกล้าถวายเป็นพระราชสักการะในวโรกาสมหามงคลสมัยรัชมิ่งคลาภิเษก).
- ขุมความคิด.** 2529. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว. 2533. **อุดมศึกษาไทย: สู่อนาคตที่ท้าทาย** รายงานการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว (พ.ศ. 2533 - 2547). กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดงานครบรอบ 100 ปี โรงเรียนวัดมเหยงคณ์. 2528. **พระผู้เริ่มพระราชทานการศึกษาออกถึงประชาชน.** กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- คณิดา เลขะกุล. 2521. **พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ใน เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย: ในศุภวาระครบ 210 ปี วันพระบรมราชสมภพ 24 กุมภาพันธ์ 2521.** หน้า 25-27. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อันซีนี.

คำแปลพระราชดำรัสตอบนักเรียนที่ได้ออกไปเล่าเรียนที่ยุโรป. 2511. **ราชกิจจานุเบกษา** 14

(ร.ศ.116): 749, อ้างถึงใน คณะกรรมการจัดงานฉลองวันเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 100 ปี
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

คีตวรรณ. 2525. ศูนย์กลางอาชีพครู. **วิทยากร** 80, 2: 128-134.

คีรีบุญ จงวุฒิเวศย์และคนอื่นๆ. 2546. **รายงานวิจัยการพัฒนาระบบการรู้เรื่องสมุนไพรร**

ชุมชนปลูกไม้ลายอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม. นครปฐม: โรงพิมพ์เพชรเกษม.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. 2525. **สองศตวรรษรัตนโกสินทร์**. **วารสารธรรมศาสตร์** 11, 1 (มีนาคม):
7.

เคิล, อัดัม. 2546. **การศึกษาเพื่อความเป็นไทย**. แปลโดย วศิษฐ์ วังวิญญู. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ: โครงการสรรพสาส์น.

งานของรัฐบาลอนันต์ ปันยารชุน (เล่มที่ 2). 2535. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

จดหมายพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีไปถึงบรรณานุกรมหนังสือมหาวิทยาลัย. เรื่อง **โรงเรียนข้าราชการ**

พลเรือน ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นรากเหง้าแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลงวันที่ 5 ธันวาคม 2481

จดหมายราชการ: พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ กราบบังคมทูลพระกรุณา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง **ขอพระราชทานพระราชดำริแก้ไข**

วิธีการปกครองและจัดโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ลงวันที่ 20 มีนาคม พุทธศักราช

2459.

จดหมายเหตุคำประกาศสดุดีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว: ในวโรกาสที่

สถาบันอุดมศึกษาขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์

พฤษภาคม 2493 - มกราคม 2539. 2539. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการจัดงาน

ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี: ทบวงมหาวิทยาลัย.

จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 เล่ม 5. 2530. กรุงเทพฯ: สหประชาพานิชย์. (จัดพิมพ์ทูลเกล้าฯ ถวาย

สนองพระมหากรุณาธิคุณในมหามงคลเฉลิมพระเกียรติวันพระบรมราชสมภพ ครบ 100 ปี

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศักราช 2530).

จมีนอมรดรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช). 2521. **ดุสิตธานีเมืองประชาธิปไตยของพระบาทสมเด็จพระ**

พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม 5. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.

- จรัส สุวรรณเวลา. 2523. **การอภิปรายเรื่องแนวปฏิบัติในการพึ่งตนเองเพื่อดำรงความเป็นเลิศทางวิชาการ ใน ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย 2531.** หน้า 67-74.
นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จรัส สุวรรณเวลา. 2538. **คิดแล้วทำแล้วคิด.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัส สุวรรณเวลาและคณะ. 2534. **บนเส้นทางสู่มหาวิทยาลัยวิจัย.** พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- จรัส สุวรรณเวลาและคณะ. 2540. **บนเส้นทางอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์เพ็ญ เชื้อพานิช, น้อมศรี เคท และไพฑูริย์ สีนลาวัฒน์, บรรณาธิการ. 2536. **ประมวลบทความหลักสูตร: สารร่วมสมัย.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จันทร์ธา บุญฤกษ์. 2511. **การศึกษาผลกระทบทางการเมืองจากความสัมพันธ์ไทยสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2453 - 2506).** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ไวยเจตน์. 2516. **การศึกษาภาคบังคับของไทยในระยะ 10 ปี ก่อน พ.ศ. 2475.**
ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษา.
- จารุวรรณ ไวยเจตน์. 2517. **การศึกษาภาคบังคับของไทย พ.ศ. 2464 - 2474.** พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- จำนง ทองประเสริฐ. 2546. **ภาษาไทย 5 นาที เล่ม 1.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.
- จิตรกร ตั้งเกษมสุข. 2525. **ความเป็นมาของการศึกษาไทย.** กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ. 2545. **ปฏิรูปการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวรรณคดี.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2477. **จดหมายเหตุราชกิจจานุเบกษา ภาค 7.**
พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2506. **พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาเสด็จสุเรนทราธิบดี.** เล่ม 2. กรุงเทพฯ: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2510. **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตั้งแต่ พ.ศ. 2417 - 2453.** พระนคร: ธนาคารแห่งประเทศไทย.
(ธนาคารแห่งประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว. ทองเถา ทองแถม 18 ธันวาคม 2510).
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2513. **พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ 5 ที่เกี่ยวกับภารกิจของกระทรวงมหาดไทย.** เล่ม 1. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.

- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. 2493. **เกิดวังปารุสก์: สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์
อัตตชีวิประวัติ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์.** พระนคร: สำนักพิมพ์อุดม.
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. 2501. **เกิดวังปารุสก์: เล่ม 2 สมัยประชาธิปไตย.**
พระนคร: คลังวิทยา.
- จุลจักรพงษ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. 2514. **เจ้าชีวิต.** พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนคร: คลังวิทยา.
- จุลลา งอนรถ. 2513. **กำเนิดความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย.** วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2510. **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509.**
พระนคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบห้าสิบปีของการสถาปนา
วันที่ 26 มีนาคม 2510).
- 70 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในรอบ 10 ปี 2520 - 2529.**
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เจตนา นาควัชระ. 2521. **พื้นฐานการวิจัยทางมนุษยศาสตร์. วารสารคณะอักษรศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร. 1,2 (พฤษภาคม): 3-26.**
- เจตนา นาควัชระ. 2538. **วรรณกรรมในชีวิตไทย. วารสารภาษาและหนังสือฉบับพิเศษ.**
26, 1-2 (เมษายน 2537-มีนาคม 2538): 150-151.
- แจ่ม สุนทรเวช. 2513. **พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
เล่ม 8 เรื่องการศึกษาของชาติ ตอน 2.** พระนคร: ครูสภา.
- ใจทิพย์ เข็มรัตน์พงษ์. 2539. **การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ.**
กรุงเทพฯ: อลีนเพรส.
- เฉลิม มลิลา. 2523. **เทคนิควิธีการสอนประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ชนิตา รักรัษพลเมือง. 2525. **สังคมวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ชยันต์ วรรณระภูติ. 2537. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. ใน อุทัย ดุลยเกษม
(บรรณาธิการ), **คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา.** หน้า 149-185.**
ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชลธิชา สัตยาวัฒนา, บรรณาธิการ. 2526. **ครูเทพ. โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.**
กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

- ชลลดา วัฒนศิริ. 2529. **พระคลังข้างที่กับการลงทุนธุรกิจในประเทศ พ.ศ. 2432 - 2475.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยนันท์ นันทพันธ์. 2520. เสรีภาพของหนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
วารสารธรรมศาสตร์ 7(ตุลาคม - ธันวาคม 2520): 30.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2516. เสรีภาพทางวิชาการ. **พัฒนบริหารศาสตร์**. 13, 2(เมษายน): 284-295.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2524. **ชีวิตและงานของเทียนวรรณและก.ศ.ร. กุหลาบ.**
 กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2531. มหาวิทยาลัยกับการเมือง. ใน **รายงานการสัมมนาวิชาการของ
 ที่ประชุมสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ เรื่องบทบาทของมหาวิทยาลัย
 ในการสร้างค่านิยม.** ณ โรงแรมบางแสนบริช รีสอร์ท จังหวัดชลบุรี เมื่อวันที่ 13-14 มิถุนายน
 2531.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. 2540. การลงทุนทางวัฒนธรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
 เจ้าอยู่หัว. ใน **หนังสือมหาวิทยาลัย ฉบับที่ 26 มีนาคม 2540 : มหาธีรราชานุสรณ์ 80
 ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้าพริ้นติ้ง.
- ชาญ อังศุโชติ. 2513. ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการจากกลุ่มประเทศอื่น. **วารสาร
 สภาการศึกษาแห่งชาติ**. 5, 4 (พฤศจิกายน): 1-11.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริและคณะ. 2535. **สำนักนันทธรรมศาสตร์และการเมือง.** กรุงเทพฯ: สามัคคี
 สาร.
- ชาย โพธิ์สีดา. 2547. **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย
 ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชำเรื่อง วุฒิจันทร์ และคนอื่น ๆ. 2531. **พระราชกรณียกิจและพระมหากรุณาธิคุณใน
 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชเกี่ยวกับการศึกษา การ
 ศาสนา และการวัฒนธรรม ฯ** 9 มิถุนายน 2489 - 5 ธันวาคม 2530. กรุงเทพฯ: ๓
 กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชีวิตและผู้คน 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์.** 2525. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดงานสมโภช
 กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

- ชูชีพ พุทธรประเสริฐ. 2523. ด้านกิจกรรมนิสิตนักศึกษา. ใน **รายงานการสัมมนาบทบาทและทิศทาง ของการอุดมศึกษาไทย**. หน้า 215-232. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูเวช ชาญสง่าเวช. 2543. **อุดมศึกษาไทยในเวทีโลก**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ขึ้น ยอดเศรณี. 2514. พระประวัติสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ใน **พระประวัติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ณัฐ ภมรประวัติ. 2537. ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพจากต่างประเทศกับการพัฒนาการแพทย์และการสาธารณสุขไทย. ใน **บทบาทของต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย**, หน้า 75-134. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการ เมื่อวันที่ 5 - 6 สิงหาคม 2537 ณ โรงแรมรอยัล ออคิด เชอราตัน กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. 2516. **สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชแห่งกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: แพร่วิทยา.
- ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม. 2524. **พระประวัติและงานสำคัญของพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น 2 กรมหลวงวงศาธิราชสนิท**. พระนคร: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ดนัย ไชยโยธา. 2546. **ประวัติศาสตร์ไทย: ยุคกรุงธนบุรีถึงกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2531. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม การวิจัยและการพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ดวงเดือน พิศาลบุตร. 2512. **ประวัติการศึกษาไทย**. พระนคร: มงคลการพิมพ์.
- ดำเนียร เลขะกุล. 2525. การปฏิรูปทางการปกครอง. ใน **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 - พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2440. **ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรัตยุบันแห่งประเทศสยามภาคที่ 1 (พ.ศ.2414-2434)**. พระนคร : โรงพิมพ์เซ่งฮง.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2474. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์.

ตำราภาษานุกรภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2505. **พระราชพงศาวดาร**

กรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 2 เล่ม 2. พระนคร: องค์การคำคุณาภา.

ตำราภาษานุกรภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2510. **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระ**

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ.2417 ถึง พ.ศ. 2453). ม.ป.ท.

(ธนาคารแห่งประเทศไทย พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ ม.ร.ว.ทองเถา
ทองแถม ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม วันที่ 18 ธันวาคม 2510)

ตำราภาษานุกรภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2514. **ความทรงจำ.**

กรุงเทพฯ ฯ: คลังวิทยา.

ตำราภาษานุกรภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2517. **ตำนานคณะสงฆ์.**

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วิทยาการ. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายเลื่อน ปิ่นทอง).

ตำราภาษานุกรภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2526. **คนดีที่ข้าพเจ้ารู้จัก เล่ม 1, 2.**

กรุงเทพฯ : บัณฑิตการพิมพ์.

ตำราภาษานุกรภาพ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. 2532. **ประวัติบุคคลสำคัญ.** กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์กรุงธน.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. 2537. **ความรู้เศรษฐกิจศาสตร์จากต่างประเทศกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย ใน**

บทบาทของต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย,

หน้า 235-304. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการ เมื่อวันที่ 5 - 6 สิงหาคม 2537

ณ โรงแรมรอยัล ออคิด เชอราตัน กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

แดเนียลล์, โรเบิร์ต. 2520. **ศึกษาประวัติศาสตร์อย่างไรและทำไม.** แปลโดยธิดา สาระยา.

กรุงเทพฯ ฯ: ดวงกลม.

เดช บุนนาค. 2514. **วิธีของประวัติศาสตร์. สังคมศาสตร์ปริทัศน์.** 8 (มีนาคม-พฤษภาคม): 86-

93.

ถนนสายวัฒนธรรมกรุงรัตนโกสินทร์. 2545. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการ

วัฒนธรรมแห่งชาติ.

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิพัทธ์. 2545. **อำนาจอิสระของมหาวิทยาลัยในการบริหารงานวิชาการ**

และงานทั่วไป. ใน **อำนาจอิสระของการบริหารมหาวิทยาลัยไทย,** หน้า 75 - 125.

กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

- แถมสุข นุ่มนนท์. 2545. **ประเด็นสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย**. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบัน : ข้อเสนอใหม่เชิงเนื้อหาและระเบียบวิธี ณ ห้องประชุมตึก 3 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 9-10 กุมภาพันธ์.
- แถมสุข นุ่มนนท์. ม.ป.ป. **หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย**. ใน หนังสือแบบเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส021 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2533. **แผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี (พ.ศ. 2543-2557)**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2535. **สองทศวรรษทบวงมหาวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (หนังสือที่ระลึกวันคล้ายวันสถาปนาทบวงมหาวิทยาลัย ครบรอบ 20 ปี).
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2540. **สรุปโครงการส่งเสริมกิจกรรมนิสิตนักศึกษา ปีงบประมาณ 2540**.
กรุงเทพฯ: กองบริการการศึกษา สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2541. **แนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา**.
กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2543. **ประมวลเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของทบวงมหาวิทยาลัยและหนังสือเรียนที่เกี่ยวข้อง ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2543**. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2545 ก. **รายงานประจำปี 2545 ครบรอบทบวงมหาวิทยาลัย 30 ปี**.
กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทบวงมหาวิทยาลัย. 2545 ข. **หลักการและแนวปฏิบัติมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล**.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงสวรรค์ นิลกำแหง. 2529. **พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล**.
กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ทวน วิริยาภรณ์. 2507. **พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาท: พระจอมเกล้า พระพุทธเจ้าหลวง พระมหากษัตริย์เจ้า พระปกเกล้า พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**.
ธนบุรี: โรงพิมพ์ ป.พิศนาคะการพิมพ์.
- ทวี มุขระโกษา. 2506. **พระมหากษัตริย์เจ้า**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรววิทยา.

- ทวิศักดิ์ เผือกสม. 2545. ชาติพันธุ์วรรณนาในจารึกวัดพระเชตุพนฯ: บูรพาคติศึกษาภาพตัวแทนของ
ความรู้การเขียนตะวันตกของไทย. ใน **เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในปัจจุบันข้อเสนอใหม่เชิงเนื้อหาและระเบียบ
วิธี**. วันที่ 9-10 ก.พ. 2545 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา).
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. 2513. **บทความกลางเรื่อง**. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. 2523. พระพุทธเจ้าหลวงกับงานวางรากฐานการศึกษา. **นิตยสาร
ท้องถิ่น** 20 (มิถุนายน): 59-79.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา 2524. พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน **สตุติบุคคลสำคัญ
เล่ม 4**. กรุงเทพฯ ฯ: คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. 2525. **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช**.
กรุงเทพฯ ฯ: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. 2529. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: แนวพระราชดำริ
ในการปกครองกรุงเทพมหานคร ใน **สตุติบุคคลสำคัญ เล่ม 6**. กรุงเทพฯ ฯ: คณะกรรมการ
เอกลักษณ์ของชาติ.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา. 2530. **พระบรมราชจักรีวงศ์กับกรุงเทพฯ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทย
อักษร.
- ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา, ประจวบ จันทรรักษ์ และสุมาลี จุฑศรี. 2528. **พระราชกรณียกิจ
กับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- ทองหล่อ เดชไทย. 2544. **ภาวะผู้นำ : เพื่อการบริหารคุณภาพสู่ความเป็นเลิศ**.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารงานสาธารณสุข คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทองอินทร์ วงศ์ไธธร. 2541. สัมฤทธิ์ผลด้านการพัฒนาความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย.
ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 -
2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 337 - 381. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ.
- ทักษิณ ชินวัตร. 2546 ก. **จากคนตัวใหญ่สู่ใจดวงน้อย: ประมวลวิสัยทัศน์นายกรัฐมนตรี
พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ทางด้านเด็ก เยาวชน และการศึกษา**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ทักษิณ ชินวัตร. 2546 ข. ประเทศไทยในบริบทใหม่ของการแข่งขันในเวทีโลก. **วารสารข้าราชการ**
48, 5 (กันยายน - ตุลาคม): 19 - 31.
- ทินกร ทองเสวต. 2511. **พระมหากษัตริย์ไทยกับพระพุทธศาสนา**. พระนคร: โรงพิมพ์ตีรณสาร.

- ทิพวรรณ รัตนวงศ์. 2532. **แนวโน้มหลักสูตรสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ในปี พุทธศักราช 2545.**
 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. 2504 ก. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3.** เล่ม 2.
 พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. 2504 ข. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4.** เล่ม 1
 กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา.
- ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. 2526. **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1.** พิมพ์ครั้งที่ 5.
 กรุงเทพฯ : คุรุสภา.
- ทีศนา เขมมณี. 2545. **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มี
 ประสิทธิภาพ.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทีศนา เขมมณี และคณะ. 2535 **หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**
 กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทีศนา เขมมณี และสร้อยสน สกลรักษ์ (บรรณารักษ). 2540. **แบบแผนและเครื่องมือการวิจัย
 ทางการศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย. 2531. **รายงานการประชุมทางวิชาการประจำปี
 เรื่องการพึ่งตนเองของมหาวิทยาลัยของรัฐกับความเป็นเลิศทางวิชาการ.**
 (เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ)
- ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาปริชานุสาสน์ (เสรีญ บันยารชุน) ณ เมรุวัด
 ธาตุทอง พระโขนง วันที่ 27 มิถุนายน 2517.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ที่นหัว่อ.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระ. 2542. **รัตนพินิจ นิเทศการศึกษา
 รวมปาฐกถาด้านการศึกษาในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.**
 กรุงเทพฯ: มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ.
- เทียนฉาย กิระนันท์. 2537. **การเงินอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ : คอมฟอร์ม.
- เทียนฉาย กิระนันท์. 2544. **บทบาทของมหาวิทยาลัยในการคุ้มครองเสรีภาพทางวิชาการ.
 ใน การสัมมนาเรื่อง เสรีภาพทางวิชาการและสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร.
 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2544.**
- ไทเลอร์, ลาฟดับเบิลยู. 2534. **หลักการพื้นฐานของหลักสูตรและการสอน.** แปลโดย หอม
 คลายานนท์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.

- ธงชัย หวานแก้ว. 2522. **การปลูกฝังความรักชาติตามที่ปรากฏในบทละครพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ธงทอง จันทรางศุ. 2530. **70 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธงทอง จันทรางศุ. 2531. **พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาและศาสนา ใน มหาเจษฎาบดินทรานุสรณ์**. กรุงเทพฯ: กองทัพบก.
- ธงทอง จันทรางศุ. 2546 ก. **พระมหาบุรุษพระองค์นั้น. วารสารข้าราชการ 48, 5 (กันยายน-ตุลาคม): 1-16.**
- ธงทอง จันทรางศุ. 2546 ข. **เลาะรอยพระบาทยาดราจรดจารึกพระบรมราโชวาทพระราชดำรัส**. การบรรยายในโครงการเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทเพื่อเป็นข้าราชการที่ดีและกำลังของแผ่นดิน รุ่นที่ 3 (1/2546) เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2546 ณ ห้องประชุมสารนิเทศ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. 2479. **การศึกษาของประเทศสยามระหว่างกึ่งศตวรรษที่แล้วมา (ตั้งที่ลงพิมพ์ในบางกอกไทมส์ฉบับพิเศษฉลองกึ่งศตวรรษแห่งอายุของหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น) กับ การศึกษาศึกธรรม (ซึ่งจะพิมพ์ในงานของโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมเชียงใหม่)**. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. 2510. **ประวัติมหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. วารสารจันทร์เกษม ฉบับพิเศษ (มี.ค. - เม.ย.) : 4-13.**
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. 2512. **โคลงกลอนของครูเทพ**. พระนคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ (ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงถวิล ธรรมศักดิ์มนตรี ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม).
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. 2514. **บทประพันธ์บางเรื่อง**. พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. 2527. **หนังสืออ่านเพิ่มเติมวิชาสังคมศึกษา ธรรมจริยา เล่ม 4-6**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ธวัชชัย ชัยจิระฉายากุล. 2527. **จุดหมายสำหรับการเรียนการสอนและการพัฒนาหลักสูตร: แนวคิดและแนวปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อำรง บัวศรี. 2506. **หลักการศึกษ (ตามหลักสูตรวิชาครุมัธยมของกระทรวงศึกษาธิการ)**. พระนคร: แพร์พิทยา.

- ธิดารัตน์ บุญนุช. 2525. พัฒนาการทางบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษา. ใน **นิสิตนักศึกษา: หลักการ แนวปฏิบัติและปัญหา**. หน้า 257-268. พรชูลี อาชาวอำรุง บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดารัตน์ บุญนุช. 2543. **การพัฒนากิจกรรมนิสิตนักศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ธีรยุทธ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา. 2525. **แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร เอกสารการสอนชุดวิชา วิทยาการการสอน เล่มที่ 1**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. 2520. **จุดหมายการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- นงนารถ เดชณรงค์. 2528. **แนวคิดทางการศึกษาของศาสตราจารย์หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงราม เศรษฐพานิช และคนอื่นๆ. 2543. **แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นงลักษณ์ พหลเวชช์. 2541. รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.....ประเด็นระบบการประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ: การอุดมศึกษา (Quality Assurance and Accreditation). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นงเยาว์ กาญจนจारी. 2526. **พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ พระราชกรณียกิจ การพระราชทานการศึกษาแก่ประชาชน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ปรเมษฐ์การพิมพ์.
- นงเยาว์ กาญจนจारी. 2532. **สมเด็จพระเจ้าบรมราชชนกกับการอุดมศึกษาของชาติ**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นโยบายการศึกษาของประเทศไทย**. 2524. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- นราธิปพงษ์ประพันธ์, พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น. 2517. ประมวลความคิดเห็นทางการศึกษาจากพระราชนิพนธ์เรื่องอุดมศึกษา. **วารสารคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ** 8, 6 (มิถุนายน-กรกฎาคม): 140-142.
- นวลจันทร์ รัตนกร ชูติมา สัจจันันท์ และมารศรี ศิวรักษ์. 2524. **ปกิณกะเรื่องหนังสือพิมพ์ในสมัยรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

- นันทนา กปิลกาญจน์. 2540. **การวิเคราะห์ในเชิงประวัติศาสตร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2453-2468.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2523. **ประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ในพระราชพงศาวดารอยุธยา.**
กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2525. **วัฒนธรรมกระฎุมพีกับบรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์.** (เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ สถาบันไทยคดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2527. **ประวัติศาสตร์และการวิจัยทางประวัติศาสตร์.** ใน ชาญวิทย์ เกษตรศิริและสุชาติ สวัสดิ์ศรี (บรรณาธิการ), **ปรัชญาประวัติศาสตร์,** หน้า 216-236. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2547. **ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พิฆเณศ พรินท์ติ้ง.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์และอาคม พัฒนิยะ. 2525. **หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย.**
กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
- นิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ. **ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน.** 2544. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พรินติ้ง. (พิมพ์เป็นที่ระลึกสมโภชสิริบุญบังและฉลองอายุวัฒนมงคล 85 ปี พระธรรมปัญญาบดี (ถาวร ติสุสานุกโร ป.ธ. ๔) เจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนฯ 26-27 พฤษภาคม 2544).
- นิรมล ตีรณสาร สวัสดิ์บุตร. 2527. **แนวคิดทางการศึกษาของไทยในรอบสองร้อยปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ตีรณสาร.
- เนตรนภิศ นาควัชระ และปิยนาด บุนนาค. 2525. **วัดในกรุงเทพฯ: การเปลี่ยนแปลงในรอบ 200 ปี (พ.ศ. 2325-2525).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- แน่น้อย ติตติรานนท์. 2519. **เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช.** วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ในหลวงกับการศึกษาไทย: ห้าทศวรรษสิริราชสมบัติ.** 2539. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี.
- บทบาทของต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย.** 2538. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมมหาวิชาการ วันที่ 5-6 สิงหาคม 2537 ณ โรงแรมรอยัล ออคิด เชอราตัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บรรณานุกรมสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์. 2535.

กรุงเทพ ฯ: สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี สำนักนายกรัฐมนตรี.

บริดเลย์, วิลเลียม แอล. 2547. **สยามแต่ปางก่อน 35 ปีในบางกอกของหมอบริดเลย์.** แปลโดย ศรีเทพ กุสุมา ณ อยุธา และศรีลักษณ์ สง่าเมือง. กรุงเทพฯ: พิฆเณศ พรินท์ติ้ง.

บรูแบชเชอร์ และรุติ. 2526. **การอุดมศึกษาในช่วงต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลงประวัติวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยอเมริกัน ค.ศ. 1636-1976.** แปลโดย จันท์เพ็ญ เตื่อพานิช และสุมิตรา อังวัฒนกุล. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

บัญชา บริสุทธิ์. 2528. **การศึกษาสภาพสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จากเอกสารสำคัญทางวรรณคดีในสมัยนั้น.** กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บัณฑิต คงอินทร์. 2537. **ความเป็นไปได้ของตัวแบบโครงสร้างองค์การมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ที่รองรับแนวคิดมหาวิทยาลัยอิสระ.** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บัณฑิต แทนพิทักษ์. 2526. **การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2431).** วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

บุญเจือ องคประดิษฐ์. 2504. **ความเป็นมาของแผนการศึกษาชาติ.** พระนคร: กรมวิชาการ.

บุญเจือ องคประดิษฐ์. 2515. **เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร. ใน ประวัติครู.** พระนคร: ครูสภา.

บุญชนะ อัดถาวร. 2513. **การศึกษากับเศรษฐกิจ. วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ** 5, 3 (ตุลาคม):1-16.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2534. **ปทานุกรมการวิจัย.** กรุงเทพฯ: การพิมพ์พระนคร.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2540. **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 7.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล.

บุญยงค์ เกศเทศ. 2520. **วรรณกรรมประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต

บุญยงค์ เกศเทศ. 2525. **วรรณกรรมวิเคราะห์.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

บุญยงค์ เกศเทศ. 2532. **สถานภาพสตรีไทย.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

บุญเย็น วอทอง. 2512. **มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองกำเนิดและความเกี่ยวพันกับระบอบประชาธิปไตย.** พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี.

- บุญส่ง หาญพานิช. 2546. **การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเสริม วีสกุล. 2517. นโยบายความเป็นเลิศทางวิชาการ. **พัฒนบริหารศาสตร์**. 14, 1(มกราคม): 119-122.
- บุญเสริม วีสกุล. 2545. อำนาจอิสระในการบริหารการเงิน. ใน **อำนาจอิสระของการบริหารมหาวิทยาลัยไทย**. หน้า 183 - 204. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. 2510. ความเห็นเล็กๆ น้อยๆ ในการฉลอง. **วารสารจันทร์เกษม**. ฉบับพิเศษ (มีนาคม - เมษายน) 2510: 17.
- เบรดเลย์, แดน บีช. 2504. **อักษรภิธานศรับท์**. พระนคร: คุรุสภา.
- ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2470. **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- ปฏิรูปการศึกษาแนวคิดและหลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. 2543. ไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: วิทยุชน.
- ปฐม มณีโรจน์. 2545. วิวัฒนาการและความเป็นอิสระของการจัดการอุดมศึกษาของไทย. ใน **อำนาจอิสระของการบริหารมหาวิทยาลัยไทย**, หน้า 1 - 72. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ปทีป เมธาคณวุฒิ. 2528. **หลักสูตรอุดมศึกษา : ความจำเป็นที่จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง** ใน ธีรรัตน์ บุญนุช (บรรณาธิการ), **การอุดมศึกษากับการพัฒนาประเทศ: การประเมินเชิงวิเคราะห์และเสนอทิศทางการใหม่**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปทีป เมธาคณวุฒิ. 2544. **หลักสูตรอุดมศึกษา: การประเมินและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจวบ สุขสมบุญรณ์. 2543. **การสืบสอบแบบการตัดสินใจของอธิการบดีสถาบันราชภัฏ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประจักษ์ สายแสง. 2525. **การอุดมศึกษาสมัยสุโขทัย พ.ศ. 1800-1981**. พิษณุโลก: ศูนย์ศึกษาและวิจัยวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวเมืองฝ่ายเหนือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 26 กฎหมาย พ.ศ. 2456. 2477. พระนคร: โรงพิมพ์เดลิเมต์.
- ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 30 กฎหมาย พ.ศ. 2460. 2477. พระนคร: โรงพิมพ์เดลิเมต์.
- ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม 49 กฎหมาย พ.ศ. 2479. 2481. พระนคร: โรงพิมพ์เดลิเมต์.
- ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ. 2517. กรุงเทพฯ: ศิวพร. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (ปุ่น ปุณณสีริ) วัดเทพศิรินทราวาส 23 เมษายน 2517).
- ประชุมสุข อชาวจำรุง. 2518. ความมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาติ. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ**. 9, ฉบับพิเศษ : 101-102.
- ประชุมสุข อชาวจำรุง. 2522. **งานมหาวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : การพิมพ์พระนคร.
- ประชุมหมายรับสั่งภาคที่ 2 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. 2525. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ประชุมหมายรับสั่งภาคที่ 3 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. 2528. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี.
- ประถม ก กา ประถม ก กา หัดอ่าน **ปฐมมालา อักษรนิติ แบบเรียนหนังสือไทย**. 2506. พระนคร: ศิลปาบรรณาการ.
- ประทัดสุนทรสาร, อามาศย์เอก พระ. 2519. **โรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่**. กรุงเทพฯ : กราฟฟิค อาร์ท. (ที่ระลึก 50 ปี วิทยาลัย).
- ประทีป ราชแพทยาคม. 2512. บทบาทของนิสิตเกษตรในการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัย. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ** 3: 50.
- ประพนธ์ เสรีรัตน์ และฝน แสงสิงแก้ว. 2508. ทูลกระหม่อม - ปรมาจารย์. ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์และบทความเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดชกรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย**. หน้า 805 - 816. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- ประพัฒน์ ตริณรงค์. 2504. **ชีวิตและงานเจ้าพระยาพระเสด็จ ฯ**. พระนคร: อุดมศึกษา.
- ประพัฒน์ ตริณรงค์. 2506. **ชีวิตและงานของอัสวพานุ (พระมหากษัตริราชเจ้า)**. พระนคร: โรงพิมพ์วัฒนาพานิช.
- ประพัฒน์ ตริณรงค์. 2516. **พระประวัติและงานสมเด็จพระ ฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สัมพันธ์.

- ประพัฒน์ ตริณรงค์. 2528. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยกับการทำนุบำรุง
พระพุทธรูปศาสนา. ใน พระราชกรณียกิจกับการพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์, หน้า 6-10.
กรุงเทพฯ ฯ: คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ.
- ประพัฒน์ ตริณรงค์. 2529. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหา
จักรีบรมราชวงศ์. ใน **สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม 5**. กรุงเทพฯ ฯ: คณะกรรมการเอกลักษณ์
ของชาติ.
- ประภิน วีระศิลป์. 2545. **ประมวลกฎหมายแม่บททางการศึกษาไทย: โครงการศึกษา พ.ศ.
2441 ถึงพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. 2501. **แผ่นดินพระพุทธรูปเจ้าหลวง**. พระนคร: สำนักพิมพ์ธรรมเสวี.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. 2503 ก. **แผ่นดินพระจอมเกล้า**. กรุงเทพฯ ฯ: ผดุงศึกษา.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. 2503 ข. **พระประวัติสมเด็จพระราชาธิบดีเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์**.
พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. 2505. **ราชสำนักไทย**. พระนคร: คลังวิทยา.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. 2516. **สมเด็จพระจอมเกล้ากรุงสยาม**. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. 2527. **สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**.
กรุงเทพฯ ฯ: สยาม.
- ประยูทธ สิทธิพันธ์. ม.ป.ป. **เจ้าฟ้า**. กรุงเทพฯ ฯ: รวมการพิมพ์.
- ประยูร พิศานาคะ. 2514. **สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือสยามในยุคพระปรีชาญาณ
ของ ร.6**. พระนคร: หอสมุดกลาง.
- ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509**. 2510. พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบห้าสิบปี
ของการสถาปนา วันที่ 26 มีนาคม พุทธศักราช 2510. กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ประวัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. แหล่งที่มา <http://www.meu.ac.th>
26/04/2548.
- ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2475 - ปัจจุบัน เล่ม 3**. 2525. กรุงเทพฯ ฯ: คณะกรรมการ
จัดงานสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.
- ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325- พ.ศ. 2394 เล่ม 1**. 2525.
กรุงเทพฯ ฯ: คณะกรรมการจัดงานสมโภชน์กรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475 เล่ม 2. 2525. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ
จัดงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

ประวัติสังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรีดยุบันแห่งประเทศสยาม: ภาคที่ 1 (พ.ศ. 2414 - 2434)
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ภาคที่ 2 (พ.ศ. 2435 - 2444)
เจ้าพระยาภาสกรวงศ์, ภาคที่ 3 (พ.ศ. 2445 - 2454) เจ้าพระยาวิชิตรวงศ์วุฒิไกร,
(2515). ม.ป.ท.: ม.ป.พ.

ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคณะ. 2530. รายงานการวิจัยบทบาทและสัมฤทธิ์ผลของ
สถาบันอุดมศึกษาของไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพฯ:
ทบวงมหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ วิทยาธิรัฐ และคณะ. 2540. ส 306 ประเทศของเรา 4: ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.
กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.

ปราโมทย์ ไผ่กักัด. 2543. การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทเพื่อเป็นข้าราชการที่รักประชาชน.
ใน องค์ความรู้การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาทเพื่อเป็นข้าราชการที่ดีและพลังของ
แผ่นดิน ชุดที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.

ป่วย อึ้งภากรณ์. 2510. การบริหารงานมหาวิทยาลัย. ใน การประชุมสัมมนาวิทยาลัย
ครั้งที่ 2. หน้า 97-98, ณ สว่างคนิवास สมุทรปราการ เมื่อ 29 - 31 กรกฎาคม 2510.

ป่วย อึ้งภากรณ์, บรรณาธิการ. 2530. การศึกษาในทรรศนะของข้าพเจ้า. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมล
คีมทอง.

ปัญญา บริสุทธิ. 2528. การศึกษาสภาพสังคมไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว จากเอกสารสำคัญทางวรรณคดีในสมัยนั้น. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. 2506. หลักการศึกษาปาฐกถาวิชาครูมัธยม. พระนคร: โรงพิมพ์ไทย
พาณิชย์การ.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. 2512. การศึกษาสมัยมหาอำมาตย์เอกพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานี
นิวัติ ทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ. (ม.ป.ท.). (พิมพ์ในวาระครบเจ็ดรอบอายุของ
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร 2512).

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. 2513. การศึกษาของไทยในปัจจุบัน 2489. กรุงเทพฯ: ครูสภา.

ปิ่น มาลากุล, ม.ล. 2518. พัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค. กรุงเทพฯ: ครูสภา.

ปีน มาลากุล, ม.ล. 2519. พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร. ใน **ประวัติครู 16**

มกราคม 2519. กรุงเทพฯ: ครูสภา.

ปีน มาลากุล, ม.ล. 2531. **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาธีรราชเจ้า.**

กรุงเทพฯ : คณะกรรมการที่ปรึกษาการก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และค่ายหลวงบ้านไร่. (จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดพระบรมราชานุสาวรีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และค่ายหลวงบ้านไร่).

ปิยนาด บุนนาค. 2522. **บทบาทของการศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการพัฒนาการเมืองไทย**

พ.ศ. 2475- 2516. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา.

ปิยนาด บุนนาค. 2528. **การวิเคราะห์โอกาสในการเลื่อนชั้นทางสังคมในสังคมไทย**

สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394). กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยนาด บุนนาค. 2538. **การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ใน แบบการวิจัยและการใช้ผลงานวิจัยทาง**

การศึกษา. เอกสารประกอบการอบรม เรื่อง การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน.

กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิยนาด บุนนาค. 2547. **พลเมือง ใน แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า ฯ ใน เอกสาร**

ประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง สร้างคน สร้างชาติ: พระราชดำริสืบเนื่อง

สี่รัชกาล. หน้า 14-32. กรุงเทพฯ: หอประวัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)

ปิยนาด บุนนาค, สวัสดิ์ จงกลและชลทิชา สุทธินิรันดรกุล. 2547. **รายงานผลการวิจัย**

เรื่องการศึกษาแนวพระดำริด้านการพัฒนาการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์

ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารวิชาการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เปลื้อง ณ นคร. 2527. **ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.**

พกา สัตยธรรม, ลินจง อินทร์พรวรรย์ และศิริมาศ ไทยวัฒนา. 2540. **รายงานการวิจัยเรื่อง แนวคิด**

ทางการศึกษาของนักการศึกษาไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475

ถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ผดุงชาติ สุวรรณวงศ์ และไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2542. ทิศทางการปฏิรูปอุดมศึกษาจากผลการประชุมระดับโลก. ใน รายงานการสัมมนาทางวิชาการสู่เส้นทางการปฏิรูปอุดมศึกษา **ไทยครั้งที่ 4 เรื่อง ศตวรรษใหม่อุดมศึกษาไทย: บทเรียนจากการปฏิรูปอุดมศึกษานานาชาติ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับชาติ.
- ผะอบ ไปชะกะฤษณะ. 2525. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมด้านขนบธรรมเนียมประเพณี. **วารสารไทย**. 2 (เม.ย.-มิ.ย.): 30-35.
- ผะอบ ไปชะกะฤษณะ. 2528. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการศึกษาใน **สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม 4**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ.
- ผะอบ ไปชะกะฤษณะ. 2530. ในหลวงกับภาษาไทย ใน **ในหลวงของเรา**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์. 2546. **เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์.
- แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)**. 2539. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- พงศิดา เกษมสิน. 2530. **พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับการดำรงฐานะพระมหากษัตริย์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พงษ์พัชรินทร์ พุทธิวัฒน์. 2545. **กลยุทธ์การพัฒนาวัฒนธรรมวิจัยของอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525**. 2539. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. 2546. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- พยนต์ อัศวพิชยนต์. 2530. **มูลเหตุของเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2523. **สู่การอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2525. **นิสิตนักศึกษา: หลักการ แนวปฏิบัติและปัญหา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2536. **การวิจัยทางการอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2540. การวิจัยเชิงธรรมชาติ ใน **แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2541. **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาเยาวชน: ศึกษาเจาะกรณี ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์**. กรุงเทพฯ: กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2542. **การบริหารสถาบันอุดมศึกษา โมดูล 8 การบริหารเทศะ: ประเด็นและแนวทาง**. โดย สัจญาณ, ปีดาล ชี. กรุงเทพฯ: ศูนย์พัฒนาวิชาชีพอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2543. **แนวทางปฏิรูปโครงสร้างและการบริหารจัดการอุดมศึกษา: รูปแบบการจัดกลุ่มอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับศักยภาพปัจจุบัน**. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2544. การสอนโดยเน้นการคิดวิเคราะห์. ใน **เอกสารประกอบการประชุมเชิงวิชาการเรื่อง ปฏิรูปการเรียนรู้: นวัตกรรมการสอนระดับอุดมศึกษา**. วันที่ 30 - 31 กรกฎาคม 2544. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2545 ก. **รูปแบบการบริหารงานจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในอนาคต**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2545 ข. **รูปแบบการศึกษาไทยที่สมดุลกับบริบทของสังคมไทยในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2546 ก. **การบริหารสถาบันอุดมศึกษา: หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อนักวางแผนและผู้จัดการสถาบันอุดมศึกษา เล่ม 1 โมดูลที่ 1-4**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2546 ข. **การบริหารสถาบันอุดมศึกษา: หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อนักวางแผนและผู้จัดการสถาบันอุดมศึกษา เล่ม 2 โมดูลที่ 5-7**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2546 ค. **การบริหารสถาบันอุดมศึกษา: หลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อนักวางแผนและผู้จัดการสถาบันอุดมศึกษา เล่ม 3 โมดูลที่ 8-10**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2546 ง. **การบริหารอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พรชูลี อาชาวอำรุง. 2547. **การวิเคราะห์สาระ**. เอกสารประกอบโครงการติดตามประเมินผลผู้นำ
การเปลี่ยนแปลงกับยุทธศาสตร์การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์วัฒนธรรมและค่านิยม
(โครงการกระบวนทัศน์ (CEO)). (ฉบับอัดสำเนา).
- พรชูลี อาชาวอำรุงและคณะ. 2545. **รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาของ
วัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาประเภทการศึกษาสงเคราะห์ของวัดใหม่
กรทอง จังหวัดปราจีนบุรี**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พรภิรมย์ (เอี่ยมธรรม) เชียงกุล. 2535. **ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ เล่ม 1 (2475 - 2524)**.
กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- พรเลิศ อ่วมพ่วง. 2541. สัมฤทธิ์ผลด้านการกระจายโอกาสและสร้างความสะดวกภาคทางการศึกษา
ระดับอุดมศึกษา. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7
(พ.ศ. 2535 - 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 429 - 458. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2544. **พุทธธรรม (ฉบับเดิม)**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2536. **การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว บรรณานุกรม**. 2523. กรุงเทพฯ : สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2532. **การศึกษาที่สากล บนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย**.
กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2539. **จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคน ตามแนว
ธรรมชาติ**. กรุงเทพฯ : กองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต)
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2540. **ชีวิตในสังคมเทคโนโลยี**. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). 2545. **พัฒนาการแบบองค์รวมของเด็กไทย ฯ**
พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : พุทธธรรม.
- พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรวม 100 ครั้ง**. 2529.
กรุงเทพฯ : คณะกรรมการมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์.

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2472. พระนคร: โรงพิมพ์บำรุง
 นุกุลกิจ. (พิมพ์โดยได้รับพระบรมราชานุญาต ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระ
 พระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช
 ณ พระเมรุท้องสนามหลวง ปีมะเส็ง พ.ศ. 2472).

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
 การศึกษาแห่งชาติ.

**พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545
 พร้อมกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง และพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ.2545.**
 กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ธิมมจิตโต). 2543. **กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา.** กรุงเทพฯ:
 กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2528 ก. ปัจฉิมภคา. ใน **ธิดารัตน์ บุญนุช (บรรณาธิการ),
 การอุดมศึกษากับการพัฒนาประเทศ : การประเมินเชิงวิเคราะห์และเสนอทิศทาง
 ใหม่.** กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 2528 ข. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม.**
 พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระวรวงษ์เธอ พระองค์เจ้าธานี
 นิวัติ เรื่อง “พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้ปริญญาแพทย์”
 ลงวันที่ 4 มิถุนายน พุทธศักราช 2472.

พระราชหัตถเลขาทรงสั่งราชการในรัชกาลที่ 5 และ 6 กับเรื่องประกอบ. 2507.

พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์. (พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงศพจอมพลสฤษดิ์
 ธนะรัชต์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส 17 มีนาคม 2507).

พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูลของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี. 2504
 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศิวพร. (หนังสือที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้หญิงเสงี่ยม
 พระเสด็จสุเรนทราธิบดี วัดเทพศิรินทราวาส).

พระศรีวิสุทธิโมลี. 2513. **พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต. ในการประชุมทางวิชาการ
 เรื่องพระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย. เมื่อวันที่ 24 - 26 สิงหาคม 2513**
 ณ หอสมุดแห่งชาติ ท่าवासกรี. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.

พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. 2414. **กฎว่าด้วยการสอนวิชา.** กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. 2504. **จรรยาแพทย์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. 2506 ก. **พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล**.
เล่ม 1. พระนคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. 2506 ข. **พระราชหัตถเลขาและหนังสือกราบบังคมทูล**.
เล่ม 2. พระนคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. 2510 ก. เตือนเพื่อน. ใน **อนุสรณ์เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระเสด็จสุเรนทราธิบดี, เจ้าพระยา. 2510 ข. สมบัติผู้ดี. ใน **อนุสรณ์เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พัชรี ต้นศิริ. 2523. ด้านระเบียบวินัย. ใน **รายงานการสัมมนาบทบาทและทิศทางของการอุดมศึกษาไทย**. หน้า 233-243. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พันธ์ศักดิ์ พลสารมัย และวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2544. **การปฏิรูประบบการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา: การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี**. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- พาสณา กิจถาวร. 2524. **บทบาทคณะสงฆ์ในเรื่องการศึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิกุล บุญประเสริฐ. 2533. **พัฒนาการของกิจกรรมนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชัย เส็งยมจิตต์. 2542. **การบริหารสถาบันเพื่อความเป็นเลิศ**. อุบลราชธานี: คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี.
- พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. 2507. **ชุมนุมนิพนธ์**. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- พิทยลาภพฤฒิยากร, กรมหมื่น. 2517. **อัตชีวประวัติพระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร**. (ม.ป.ท.). (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 15 ธันวาคม 2517).

- พิทยลาภพฤฒิยากร, พระวรวงศ์เธอกรมหมื่น. 2525. **พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
ทรงฟื้นฟูวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- พิพัฒน์ วิเชียรสุวรรณ. (ม.ป.ท). **แผนการศึกษาแห่งชาติ: แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ**.
กรุงเทพฯ: เดอะบุคส์.
- พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา. 2529. **การศึกษาและผลกระทบต่อสังคมไทย
สมัยรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2394)**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธธรรมนำการศึกษาได้อย่างไร: รายงานการอภิปราย**. 2544. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- พูนพิศมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้าหญิง. 2507 ก. นางแก้ว. ใน **โรงเรียนในพระองค์สมเด็จพระ
พระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ**. ม.ป.ท. (พิมพ์เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันพระราช
สมภพครบรอบ 100 ปี ของสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ).
- พูนพิศมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้าหญิง. 2507 ข. **พระประวัติลูกเล่า**. พระนคร: โรงพิมพ์กฤษณปกรณ.
- เพ็ชรี กิตติวิทยากุล. 2532. **การเข้าถึงพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชา
บรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญศรี ดูก. 2525. การดำเนินนโยบายเพื่อความอยู่รอดและการต่อสู้เพื่ออำนาจอธิปไตยของไทย
ในทางการศาลและอัตรากาษีศาลการ. ใน **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์เล่ม 2
รัชกาลที่ 4-พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- เพ็ญศรี ดูก และปิยนดา บุนนาค. 2526. **ประวัติศาสตร์ไทย 2: หนังสือเรียนสังคมศึกษา
รายวิชา ส 092 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 (ม.3)**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- แพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาล, คณะ. 2508. **ชุมนุมพระนิพนธ์และบทความเฉลิมพระ
เกียรติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ พระ
บิดาแห่งวงการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย**. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2516. **พัฒนาการของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2520. **รายงานการประเมินผลการสอนวิชาหลักการศึกษาเพื่อการพัฒนา**.
กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2522. **หลักและวิธีการสอนระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2524. **หลักและวิธีการสอนระดับอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2529. บทบาทของมหาวิทยาลัยในการสร้างเสริมวัฒนธรรมไทย จริยธรรมของผู้บริหาร ใน **ขุมความคิด**. หน้า 363-374. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2530. **การอุดมศึกษากับสังคมไทย: รวมบทความวิจารณ์เกี่ยวกับการอุดมศึกษาและสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2542. **หลักการและพื้นฐานการอุดมศึกษา**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2546 ก. **กระบวนการทัศน์ใหม่ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์ตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2546 ข. **สาขาวิชาที่เปิดสอนระดับอุดมศึกษา พัฒนาการในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พ.ศ. 2325 - 2525)**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน. 2546 ค. **อุดมศึกษาไทยในอุดมศึกษาโลก**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฟ้ามุ่ย เรืองเลิศบุญ. 2541. การบริหารจัดการ. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 203 - 239. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เฟลด์ส, ยอร์จ. 2504. **หมอเฮาส์ในรัชกาลที่ 4**. พระนคร: สภาคริสตจักรในประเทศไทย.
- เฟลด์ส, ยอร์จ. 2525. **ดร.เรโนลด์ เฮาส์ หมอฝรั่ง 3 รัชกาล**. กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ.
- ไฟนสโตน, เจฟฟรี. 2532. **จุฬาลงกรณ์ราชสดติวงศ์ พระบรมราชวงศ์แห่งประเทศไทย**. กรุงเทพฯ : พิษณุโลกการพิมพ์.
- ภัชราพร ช้างแก้ว. 2530. **พุทธศาสนากับการก่อตัวของรัฐไทยแบบใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภารดี มหาขันธ์. 2531. **คู่มือการทำวิจัยเชิงประวัติศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ภิญโญ สาร. 2514. แนวคิดสำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย. **วารสารครุศาสตร์** 1, 4-5 (มิถุนายน- กันยายน): 83 - 94.

- ภิญโญ สาร. 2521. **หลักการศึกษ**. กรุงเทพฯ: สุภา.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2457. **ปลูกใจเสือป่า**. ม.ป.ท.: ม.ป.พ.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2515 ก. **ปกิณกคดี**. นครหลวง : ศิลปบรรณาการ.
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2515 ข. **พระราชบัญญัติขนานนามสกุล พ.ศ. 2456 และพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. นครหลวงฯ : กรุงเทพการพิมพ์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลโทอรอด ศศิประภา ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส 23 ก.ค. 2515).
- มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. 2519. **พระบรมราชโองการกั้วชิราวุธวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- มหาเทพกษัตริย์สมุห, พระ. 2514. **เสือป่ามีประโยชน์อย่างไร**. กรุงเทพฯ: ม.ป.ป. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาปริชานุสาสน์ (เสริญ ปันยารชุน) ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขง 27 มิถุนายน 2517).
- มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 2547. **พระอัจฉริยภาพ ร.4 ที่ระลึกในวโรกาสแห่วันพระราชสมภพครบ 200 ปี**. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- มาตยา อิงคนารอด, ทวี ทองสว่าง และวัฒนา รอดสำอางค์. 2529. **ประวัติศาสตร์ไทย สมัยโบราณ กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- มานพ นักการเรียน. 2547. รัชกาลที่ 4 กับการสืบพระศาสนา. ใน **พระอัจฉริยภาพ ร.4 ที่ระลึกในวโรกาสแห่วันพระราชสมภพครบ 200 ปี**. หน้า 58-64. กรุงเทพฯ : จงพิมพ์การพิมพ์.
- มานิต บุญประเสริฐ, สุชาติ ตันธนะเดชา และมุสดี พลสารัมย์. 2546. **รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารจัดการสถาบันอุดมศึกษาแนวใหม่**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- มาลินี อยู่โพธิ์. 2545. **การพัฒนากฎบัตรสิทธิและหน้าที่นิสิตนักศึกษาไทยพร้อมด้วยกระบวนการพิจารณาทางนิตินัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มีชัย ฤชุพันธ์. 2546. สังคมไทยจะได้อะไรจากการปฏิรูประบบราชการไทยและการปฏิรูปการศึกษา. **วารสารข้าราชการ** 48, 5 (กันยายน - ตุลาคม): 32 - 51.

- เมทินี พงษ์เวช. 2526. ความสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 ใน **มหาจักรีบรมราชวงศ์ใน 200 ปี มหาจักรีบรมราชวงศ์และวิวัฒนาการของระบบข้าราชการพลเรือน**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ.
- เมธี ครองแก้ว. 2541. สัมฤทธิผลด้านการระดมทุนเพื่อการจัดอุดมศึกษา. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ระดับอุดมศึกษา**. หน้า 465-503. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ยุทธชัย อุดมา. 2541. **คนประชากร**. กรุงเทพฯ: พี เอส ลิฟวิง.
- ยุภาภรณ์ เจนแจ้งกิจ. 2531. การศึกษาของสตรีไทย: กรณีศึกษาเฉพาะของโรงเรียนราชินี พ.ศ. 2447-2503. ใน **84 ปีราชินี**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พิมพ์มณเฑศ.
- เย็นใจ เลาหวณิช. 2526. ประเภทของการวิจัย ใน **การวิจัยด้านมนุษยศาสตร์และศิลปะ: ทักษะของนักวิชาการไทย**. นางเยาว์ กาญจนจारी, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เยาวลักษณ์ คัดโนภาส. 2523. หอพักนักศึกษา. ใน **รายงานการสัมมนาบทบาทและทิศทางของการอุดมศึกษาไทย**. หน้า 260-290. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รวมศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน** ใน การประชุมระดับชาติ ครั้งที่ 2 บัณฑิตไทยในอุดมคติ ระหว่าง วันที่ 15-16 พฤษภาคม 2541 ณ อาคารเฉลิมพระบารมี 50 ปี. มณีวรรณ กมลพัฒนะและไพโรจน์ วิฑูรพนิชย์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รวีวรรณ งามสันติกุล. 2546. แผนภาพลำดับและใบ. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในวโรกาสพระชนมายุ 4 รอบ วันที่ 2 เมษายน 2546**. หน้า 353-355. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- รวีวรรณ ชินะตระกูล และเดือนจิตต์ จิตต์อารี. 2538. **หลักการศึกษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: ที.พี.พรินท์.
- รอง ศยามานนท์. 2495. **ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ**. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- รอง ศยามานนท์. 2503. **มหาวิทยาลัยและความมั่นคงของประเทศ**. พระนคร: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.
- รอง ศยามานนท์. 2510. **ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2459-2509**. พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบห้าสิบปีของการสถาปนา 26 มีนาคม 2510).

รอง ศยามานนท์ และคนอื่นๆ. 2527. รายงานเรื่องชีวประวัติและผลงานของผู้บริหาร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (พ.ศ.2459-2526). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. 2510. ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับศิลปะและนักศึกษาศิลปะใน

มหาวิทยาลัยศิลปากร. **สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับนิสิตนักศึกษา 4** (กรกฎาคม): 10.

รัชดา ภูมรินทร์วรากล. 2538. การวิเคราะห์แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างยุวชนให้เป็นสุภาพบุรุษ.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชนี้ คำแสน. 2523. บริการด้านการฝึกวิชาทหาร. ใน **รายงานการสัมมนาบทบาทและ**

ทิศทางของการอุดมศึกษาไทย. หน้า 291-311. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัชนี้ ศิลปบรรเลง. 2541. การบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม. ใน **รายงาน**

การประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539)

ระดับอุดมศึกษา, หน้า 173–196. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

แห่งชาติ.

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ.2542. 2546. กรุงเทพฯ: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ

การศึกษา.

ระวี ภาวิไล. 2513. แนวคิดเรื่องวิชาการในมหาวิทยาลัย. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ 4,**

11(มิถุนายน).

ระวี ภาวิไล. 2537. การเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจากตะวันตกสู่

ประเทศไทย ใน **บทบาทต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศ**

ไทย, หน้า 9 – 74. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการ เมื่อวันที่ 5 – 6 สิงหาคม

2537 ณ โรงแรมรอยัล ออคิด เซอราตัน กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย.

ร่างพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระเจ้าน้องยาเธอ

กรมขุนพิทยลาภพฤฒิธาดา เรื่อง **พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้ตราประจำ**

ชาติสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก” ลงวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2446.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2547. **ไต่ถามพระบารมีจักรีนฤดินทร์สยามมินทราริราช.**

กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

- ราโชทัย, หม่อม. 2517. **นิราศลอนดอนและจดหมายเหตุเรื่องราชทูตไทยไปอังกฤษในรัชกาลที่ 4 เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. 2400.** พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) **ระดับอุดมศึกษา.** 2541. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- รายงานการวิจัยสัมฤทธิ์ผลการจัดการศึกษาภาคบังคับ. 2520. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- รายงานการสัมมนาทางวิชาการสู่เส้นทางการปฏิรูปอุดมศึกษาไทย ครั้งที่ 4 **เรื่อง ศตวรรษใหม่อุดมศึกษาไทย: บทเรียนจากการปฏิรูปอุศมนศึกษานานาประเทศ.** 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- รายงานการสัมมนาบทบาทและทิศทางของการอุดมศึกษาไทย. 2523. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รายงานผลการสัมมนามหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1 วันที่ 16 – 18 กรกฎาคม 2509 ณ **สถานพักผ่อนสวางคินวาส สมุทรปราการ.** 2510. พระนคร: สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี.
- รายงานผลการสัมมนาวิทยาลัย ครั้งที่ 2 การบริหารงานมหาวิทยาลัย ณ **สวางคินวาสสมุทรปราการ.** 2511. พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- รายงานผลการสัมมนาวิทยาลัย ครั้งที่ 3 **เรื่อง มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ณ สวางคินวาสสมุทรปราการ.** 2513. พระนคร: สำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ.
- ละออทอง อัมรินทร์รัตน์. 2522. **การส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศตั้งแต่ พ.ศ. 2411-2475.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ละเอียด จงกลณี. 2525. **หลักการอุดมศึกษา.** ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์. 2538. **การศึกษาอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยรามคำแหงโดยวิธีการสืบค้นเชิงธรรมชาติ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลายพระหัตถ์พระเจ้าน้อยยาเธอกรมขุนชัยนาทนเรนทรประทานพระตรีรัตนสารวิศวกรรม ลงวันที่ 22 มีนาคม พุทธศักราช 2474 พร้อมบันทึกเรื่อง **พระดำริรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** 2530. ใน 70 ปี **จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: กำเนิดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.** หน้า 157-200. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธการพิมพ์.
- ลาตูแบร์, ซิมองเดอ. 2510. **จดหมายเหตุลาตูแบร์ฉบับสมบูรณ์เล่ม 1.** แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร: ก้าวหน้า.

ลิขิต วีระเวคิน. 2535. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ลิขิต วีระเวคิน. 2541. ขอบเขตของเสรีภาพทางวิชาการ. **มติชน** 27 ตุลาคม 2541: 6.

ลินจี่ หะวานนท์. 2526. **การศึกษากับสังคมไทยก่อนสมัยปฏิรูปการศึกษา : วิเคราะห์จาก**

ศิลาจารึกหลักที่ 1 และกฎหมายตรา 3 ดวง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. 2467. **พระประวัติตรัสเล่า**.

พระนคร: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. 2514 ก. **การศึกษาของชาติ**.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย. (พิมพ์ในงานมหาสมณานุสรณ์ครบ 50 ปี
แต่วันสิ้นพระชนม์แห่งพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส 1-7 ส.ค. 2514).

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. 2514 ข. **ลายพระหัตถ์เกี่ยวกับ**

การศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย. (พิมพ์เนื่องในงานมหาสมณ
านุสรณ์ครบ 50 ปี
แต่วันสิ้นพระชนม์).

วชิราวุธวิทยาลัย. 2519 ก. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชษม.

วชิราวุธวิทยาลัย. 2519 ข. **หนังสือที่ระลึก 50 ปี วชิราวุธวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน
จำกัด กราฟิคอาร์ต.

วนิดา สถิตานนท์. 2524. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ใน **สดุดีบุคคลสำคัญ**

เล่ม 4. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ.

วรรณภา วุฒะกุล. 2533. **แนวคิดและบทบาททางการศึกษาของหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม**

เกษมศรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วราภรณ์ จิวชัยศักดิ์. 2547. **หนังสือจดหมายเหตุ. ในการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องสอง**

ศตวรรษ

หมอบรัดเลย์. เอกสารประกอบ 4 เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2547 ณ อาคารมหา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วราภรณ์ บวรศิริ. 2539. **พัฒนาการด้านการศึกษาไทยในสมัยรัชกาลที่ 9: การอุดมศึกษา**

ช่วงปีพุทธศักราช 2489-2539. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วราภรณ์ บวรศิริ. 2541 ก. **รายงานการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยด้านการเรียนการสอนในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วราภรณ์ บวรศิริ. 2541 ข. **สัมฤทธิ์ผลด้านการผลิตและพัฒนาอาจารย์. ใน รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา,**
หน้า 387–417. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วราภรณ์ บวรศิริ. 2543. **แนวโน้มและประเด็นสำคัญในโครงสร้างการเรียนรู้ทางการอุดมศึกษาในยุโรป.** กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา.
- วัชรินทร์ วรธนปกรณ์. 2527. **พระราชประวัติและประมวลพระบรมฉายาลักษณ์ ร. 7.**
กรุงเทพฯ : สารประชากร.
- วันทนา ไชยกิจ. 2526. **บทบาทของวิทยาลัยครูในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีต่อการทำนุบำรุงวัฒนธรรมของชาติ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันทนีย์ ไทยเที่ยง. 2544. **นโยบายและยุทธศาสตร์การส่งเสริมการศึกษานานาชาติของประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วัยอาจ, เดวิด เค. 2509. **พระสงฆ์เป็นเครื่องยกฐานะในสังคมไทยโบราณ. ศิลปากร.**
10, 1 (พฤษภาคม):41.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2530. **อุดมศึกษา. ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.**
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. 2544. **การพัฒนาการเรียนการสอนทางการอุดมศึกษา.**
กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, พวงทิพย์ ชัยพิบาลสถิตย์ และพนิดา ดามาพงศ์. 2527. **รายงานผลการวิจัยเรื่องนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภา รุ่งศิริแสงรัตน์. 2546. **บรรพบุรุษไทย : สมัยรัตนโกสินทร์ยุคใหม่ถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วารีย์ ธีระจิตร. 2525. **รายงานผลการวิจัยแนวคิดทางการศึกษาของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา).

- วารุณี ไอสถารมย์. 2533. รายงานการวิจัยเรื่อง พัฒนาการอุดมศึกษาในประเทศไทย: การวิเคราะห์เชิงนโยบายและผลพวงที่มีต่อการพัฒนาในปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- วิจิตร วรุตบางกูร. 2535. ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา อธิการบดี คณบดี หัวหน้าภาควิชา. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. 2518. หลักการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. 2528. การอุดมศึกษากับการพัฒนาประเทศ. ใน ธิดารัตน์ บุญนุช (บรรณาธิการ), การอุดมศึกษากับการพัฒนาประเทศ: การประเมินเชิงวิเคราะห์ และการเสนอทิศทางการใหม่. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. 2540. แนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย. ใน ผกา สัตยธรรม, ลินจง อินทร์มพรรย์ และศิริมาศ ไทยวัฒนา (บรรณาธิการ), รายงานการวิจัยเรื่อง แนวคิดทางการศึกษา ของนักศึกษาไทยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี 2475 ถึงปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิจิตร ศรีสอ้าน. 2542. การศึกษาแห่งชาติในอุดมคติ. ใน ปฏิรูปการศึกษาแนวคิดและ หลักการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. หน้า 15-34. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วิจิตรมาตรา, ชุน. 2516. หลักไทย. พระนคร: รวมสาส์น.
- วิชัย โกศลวัฒน์. 2542. พระราชกรณียกิจด้วยพระปรีชาญาณด้านการต่างประเทศของ พระมหากษัตริย์ไทยในพระบรมราชวงศ์จักรีวงศ์. ใน สารสนเทศสมาคมศิษย์เก่า บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล 2543 (ข้อมูลประจำปี 2542). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. 2537. กระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน ภาคปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- วิชัย เสวะมาตย์. 2511. การเลิกทาสในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิจิต นันทสุวรรณ. 2541. รายงานการวิจัยประกอบร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประเด็นบทบาทของชุมชนกับการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. 2544. นักเรียนนอก รุ่นสุดท้าย. กรุงเทพฯ: แสงดาว.

- วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไทยจากอดีตสู่อนาคต. 2543. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิทย์ พิณคันเงิน. 2505. **อนุสรณ์พระประวัติสมเด็จพระยาธรรมาธิราชานุภาพ**. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- วิทย์ วิศทเวทย์. 2544. **ปรัชญาการศึกษาไทย 2411 – 2475**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วินี เชียงเถียร. 2542. **วาทะวิเคราะห์พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา (พ.ศ.2493 – 2542)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาวาทวิทยาและสื่อสารการแสดง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2535. การช่างและหมู่บ้านช่าง. ใน **สารานุกรมสำหรับเยาวชนโดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** เล่ม 16, หน้า 193-217. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- วิรุฬห์จรรยา, ชุน. 2501. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. ใน **ประวัติครู**. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- วิลาสวงศ์ พงศบุตรและสินชัย กระบวนแสง. 2547. การฟื้นตัวและการขยายตัวทางเศรษฐกิจใน **ใต้ร่มพระบารมีจักรีนฤดินทร์ สยามมินทราธิราช**. หน้า 126-140. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. 2539. **การศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- วิวัฒน์ แพ้วสิริ. 2543. **วิวัฒนาการและอนาคตภาพของการศึกษาคาทอลิกกับการพัฒนาสังคมไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิสุทธสุริยศักดิ์, พระยา. 2526. วิทยากรยโรงเรียนอาจารย์ เล่ม 2 ตอนที่ 7. หน้า 60 – 76. พฤศจิกายน ร.ศ.121 (พ.ศ. 2445) ใน **สามัคยาจารย์ ครูปริทัศน์: ฉบับการศึกษา 200 ปี**. (พฤษภาคม).
- วุฒิชัย มูลศิลป์. 2525 ก. การปฏิรูปทางการศึกษา. ใน **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 – พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. 2525 ข. การปฏิรูปทางเศรษฐกิจและการคลัง. ใน **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 – พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. 2526 ก. **แนวความคิดทางการศึกษาไทย 2411 – 2475**. กรุงเทพฯ: ฟันี่พับบลิชซิง.

- วุฒิชัย มูลศิลป์. 2526 ข. รายงานผลการวิจัยแนวความคิดทางการศึกษาสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. 2529. การปฏิรูปการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วุฒิชัย มูลศิลป์. 2541. เมื่อเริ่มปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5-รัชกาลที่ 7.
กรุงเทพฯ: เลิฟแอนด์ลิฟเพรส.
- เวลา, วอลเตอร์ เอฟ. 2514. แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ แปลโดย นิจ ทองโสภิต. กรุงเทพฯ:
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- ศรีประทุม ด่านผดุงธรรม. 2541. การวิจัย. ใน รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษา
แห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา, หน้า 113 – 141.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ศรีไพร ศรีสำราญ. 2541. การจัดการเรียนการสอน. ใน รายงานการประเมินผลแผนพัฒนา
การศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา, หน้า 67 – 89.
กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ศรีวรวงศ์, พระยา. 2459. นิวัตพระมหานครโดยวิถีรอบพิภพ พ.ศ. 2445. พระนคร: โรง
พิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย.
- ศรีสุนทรโวหาร, พระยา. 2501. มูลบทบรรพกิจ. พระนคร: ศิลปาบรรณาคาร.
- ศิริพร ดาบเพชร. 2547. เจาะเวลาตามรอยกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ศิริมาส ไทยวัฒนา. 2525. รายงานผลการวิจัยแนวความคิดทางการศึกษาของสมเด็จพระมหา
สมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิลปากร, กรม. 2505. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์. พระนคร: คลังวิทยา.
- ศิลปากร, กรม. 2509. พระบรมราชาธิราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
พระราชทานพระเจ้าลูกเธอ พระราชปราวาสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ว่าด้วยเรื่องทาสและเกษียณอายุกับสำเนากระแสพระบรมราชโองการ
พระราชบัญญัติ พระราชดำรัส พระราชหัตถเลขา และประกาศการศึกษาในสมัย
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราช
วิทยาลัย.

- ศิลปากร, กรม. 2517. **เรื่องมหาดเล็ก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพันเอกนายวรวงการบัญชา [บุญเกิด สุตันตานนท์] วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 4 พฤศจิกายน 2517).
- ศิษย์และอาจารย์แห่งคณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี. 2520. **สมเด็จพระบรมราชชนก พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2467. **รายงานกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 14 ประจำปี พุทธศักราช 2467**.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2507. **ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2435 - 2507**. พระนคร : ครูสภา. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบเจ็ดสิบสองปี กระทรวงศึกษาธิการ).
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2518. **ประวัติครู 16 มกราคม 2518**. กรุงเทพฯ: องค์การค้าครูสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2519. **ประวัติครู**. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2527. **แนวพระราชดำริเก๋ารัชกาล**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์ครูสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. 2535. **100 ปี กระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ศุภนิธย์ วัฒนธาดา. 2520. **พื้นฐานการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์เทียนวัฒนา.
- ศุภวัฒน์ เกษมศรี, ม.ร.ว. 2525. การปฏิรูปทางศาสนา. ใน **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 รัชกาลที่ 4 – พ.ศ. 2475**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- ส.ธรรมยศ (นามแฝง). 2522. **พระเจ้ากรุงสยาม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ลอสแอนเจลิส: ศูนย์ความรู้ไทย.
- ส.วัฒนเศรษฐ (นามแฝง). 2506. **วาทะพระมงกุฎฯ**. พระนคร : สำนักพิมพ์ธรรมเสวี.
- สงฆานครินทร์, สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ามหิตลลิตยเดช กรมหลวง. 2472. **ข้ออุททูนสำคัญแห่งการศึกษาของชาติ**. กรมพระนครฯ ปรประพันธ์พงศ์ทรงเลื่อมใสพิมพ์ทุกเกล้าฯ ถวายไว้อาลัยในทูลกระหม่อมสำหรับพระราชทานแจกในวันทักษิณทศพิธีครบศัตมวาร และตรงกับวันพระประสูติด้วย. พระนคร: มปท.
- สนธิ เตชานันท์. 2527. **แนวพระราชดำริทางการเมืองในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว: ศึกษาเฉพาะกรณีการพัฒนาการเมืองโดยกระบวนการปกครองท้องถิ่น (2453–2468)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมาคมอาจารย์ศิริราช. 2526. **สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไพศาลศิลป์การพิมพ์.

- สมชาย ทยานอง. 2531. การใช้คอมพิวเตอร์ในประเทศไทย. ใน **บทบาทต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย**. หน้า 12-14. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการ เมื่อวันที่ 5-6 สิงหาคม 2537 ณ โรงแรมรอยัล ออคิด เซอราตัน กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมเด็จพระบรมราชชนกพระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย**. 2520. กรุงเทพฯ: คณะศิษย์และอาจารย์แห่งคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี.
- สมบัติ พลายน้อย. 2544. **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้ากรุงสยาม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์คำ.
- สมบูรณ์ พรรณมาภพ. 2524. **ประวัติและปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมพงษ์ เกียรติไกรเพชร. 2516. สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. ใน **สมเด็จพระสังฆราชไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จรัลสนิทวงศ์.
- สมภพ จันทร์ประภา. 2530. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน **สดุดีบุคคลสำคัญ เล่ม 7**. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ.
- สมภาร พรหมทา. 2546. บทปริทัศน์บทความเรื่องลักษณะทั่วไป กำเนิดและกระบวนการทางมนุษยศาสตร์. **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย** 16, 4 (ต.ค.-ธ.ค.): 702-707.
- สมศักดิ์ ตันติแพทยางกูร. 2530. **อิทธิพลตะวันตกต่อหลักสูตรและการสอน เศรษฐศาสตร์ในสถาบันอุดมศึกษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมหมาย จันทร์เรือง. 2544. **พัฒนาการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และในสหัสวรรษใหม่**. กรุงเทพฯ: มหাজุฬารัตนการ.
- สมัย สันทอง. 2517. เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีกับความเป็นนักศึกษา. **วิทยาสาร**. 25 (1 มกราคม): 31-33.
- สฤษดิ์ ธาระรัตน์. 2503. **ประมวลสุนทรพจน์ของจอมพลสฤษดิ์ ธาระรัตน์ นายกรัฐมนตรี**. พระนคร: ธารการพิมพ์. (พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบรอบปีแห่งการตั้งคณะรัฐมนตรี 10 กุมภาพันธ์ 2503).
- 200 ปีของการศึกษาไทย**. 2526. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สังฆราชปาลเลกัวซ์. 2506. **เล่าเรื่องกรุงสยาม**. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. พระนคร: ก้าวหน้า.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2525. **วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์**. กรุงเทพฯ: โครงการไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สันติ บัณฑิตพรหมชาติ. 2527. **ความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันสงฆ์: ศึกษากรณีพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัมพันธ์ เย็นสำราญ. 2535. **การวิเคราะห์ภารกิจของมหาวิทยาลัยสงฆ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2530. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชกับการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2544. รายงานการเสวนาทางวิชาการ (การประชุมโต๊ะกลม) เรื่อง **การปฏิรูปอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา: แนวทางสำหรับประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการปฏิรูปอุดมศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 ก. **แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559): ฉบับสรุป**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 ข. **สกศ.กับการพัฒนาการศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สายชล วรรณรัตน์. 2525. **พุทธศาสนากับแนวความคิดทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายชล สัตยานุรักษ์. 2546. **สมเด็จพระยาตากสินมหาราช การสร้างอัตลักษณ์เมืองไทยและชนของชาวสยาม**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 2.
- สารานุกรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2540. เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวโรกาสพระชนมายุ 4 รอบ วันที่ 2 เมษายน 2546. 2546. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2546. **ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**. ที่ประชุมฝ่าย 5 กองกรมวิชาการ สำนักงานเลขาธิการ สภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักราชเลขาธิการ. 2457. แฟ้มที่ 245. **ร่างพระราชดำริตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์** ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน.

- สำนักราชเลขาธิการ. 2521. **ประมวลพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ พุทธศักราช 2520.** กรุงเทพฯ : สำนักราชเลขาธิการ.
- สำเนาวิ ขจรศิลป์. 2523. บทบาทและทิศทางการงานกิจการนักศึกษา ใน **รายงานการสัมมนาบทบาทและทิศทางของการอุดมศึกษาไทย.** หน้า 26-30.
- สำเนาวิ ขจรศิลป์. 2538. **มิติใหม่ของกิจกรรมนักศึกษา 2: การพัฒนานักศึกษา.**
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- สำเนาวิ ขจรศิลป์. 2539. **มิติใหม่ของกิจการนักศึกษา 1: พื้นฐานและบริการนักศึกษา.**
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.
- สำเร็จ บุญเรืองรัตน์. 2546. การศึกษาเพื่อการพัฒนา. ใน **สารานุกรมศึกษาศาสตร์ฉบับเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีในวโรกาสพระชนมายุ 4 รอบ วันที่ 2 เมษายน 2546.** หน้า 19 – 22. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สิงห์ สรชัย. 2529. **พระวีรประวัติ 9 รัชกาล แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์.** กรุงเทพฯ: ผดุงศึกษา.
- สิงห์โต ปุกहुต. 2527. **พระบิดาวิทยาศาสตร์ไทย.** กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาสน์.
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. 2547. **สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส: พระราชดำริด้านการศึกษาและการปกครอง.** เอกสารประกอบการบรรยายในที่ประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน วันที่ 21 มกราคม
- ลีปนันท เกตุทัต. 2512. แนวคิดในการปรับปรุงมหาวิทยาลัย. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ** 4, 4 (พฤศจิกายน).
- ลีปนันท เกตุทัต. 2513 ก. การศึกษากับเศรษฐกิจ. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ** 5, 3 (ตุลาคม) : 37.
- ลีปนันท เกตุทัต. 2513 ข. แนวคิดในการสร้างบัณฑิต. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ** 4, 8 (มีนาคม).
- ลีปนันท เกตุทัต. 2513 ค. มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ. **วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ** 4, 12(กรกฎาคม).
- ลีปนันท เกตุทัต. 2531. แนวคิดในการแสวงหาคตินิยมของมหาวิทยาลัย ส่วนภูมิภาค ใน **การบริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทย,** หน้า 19-20. กรุงเทพฯ : สหภาพบล็อกและการพิมพ์.

- ลีปนพนธ์ เกตุทัต. 2545. **จากอดีตและปัจจุบันสู่อนาคตของการปฏิรูปการศึกษาไทย: สู่สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ: สกศ.
- สิริวัฒน์ คำวันสา. 2524. **สงฆ์ไทยใน 200 ปี**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สี่บแสง พรหมบุญ. 2520. **ประวัติศาสตร์ทั่วไป**. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- สุภูมิ ภัทราคม. 2508. โดยรอยพระยุคลบาท เรียบเรียงเมื่อเรียน. ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์และบทความเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิดลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย**. หน้า 967 – 971. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- สุจิต ถาวรสุข. 2508. **พระประวัติและงานสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เล่ม 1-3**. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สุจิตรา สุดเดี่ยวไกร. 2518. **บทสำรวจชีวิตและผลงานของครูเทพ**. โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สุชาติ เมืองแก้ว. 2541. **บทสรุปและวิสัยทัศน์อุดมศึกษาไทย**. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 531 – 548. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุทธิศรี วงษ์สมาน. 2541 ก. **การบริหารจัดการ**. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 203 – 239. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุทธิศรี วงษ์สมาน. 2541 ข. **บทนำ แนวคิด และวิธีการ**. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 1 – 17. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุทธิศรี วงษ์สมาน. 2541 ค. **บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและอุดมศึกษาในช่วงเจ็ดแผนพัฒนาฯ : จากปัจจุบันกำหนดอนาคตสู่อนาคตกำหนดปัจจุบัน**. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 19 – 53. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุทธิศรี วงษ์สมาน. 2544. **รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในกำกับในการบริหารการศึกษาระดับอุดมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทธาดา เลขไวฑูรย์. 2524. **การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. 2435-2453**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์. 2528. **พระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.**
กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.
- สุธรรม อารีกุล. 2537. ความรู้เกษตรศาสตร์จากต่างประเทศกับการพัฒนาการเกษตรไทย. ใน
บทบาทของต่างประเทศในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทย,
หน้า 135-227. เอกสารสืบเนื่องจากการประชุมทางวิชาการ เมื่อวันที่ 5 – 6 สิงหาคม
2537 ณ โรงแรมรอยัล ออคิด เซอราตัน กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.
- สุนทร โคตรบรรเทา. 2544. **รวมบทความและงานเขียนศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี**
การศึกษา ปรัชญาการศึกษา ประชาธิปไตย และจริยธรรม. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- สุนทร โคมิน และสนธิ สมัครการ. 2522. **รายงานการวิจัยเรื่อง ค่านิยมและระบบค่านิยม**
ไทย: เครื่องมือในการสำรวจวัด. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหาร
ศาสตร์.
- สุพรรณิ กาญจน์รัฐติ. 2507. **บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึง**
รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา ชุมเกต. 2523. **การศึกษาไทย: อดีต ปัจจุบันและแนวโน้ม.** กรุงเทพฯ ฯ: คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุพัตรา สุภาพ. 2518. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2545 ก. **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ ฯ:
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2545 ข. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุน อมรวิวัฒน์. 2535. **สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุน อมรวิวัฒน์ และคณะ. 2532. **การศึกษาเชิงมนุษยวิทยาเกี่ยวกับอบรมเลี้ยงดูเด็ก**
ตามวิถีชีวิตไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุน อมรวิวัฒน์ และคณะ. 2534. **ความคิดและภูมิปัญญาไทย: ด้านการศึกษา.**
กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์. 2541. **ปรัชญาอนุสยาม: บท**
วิเคราะห์ด้านการศึกษา. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุมิตร คุณานุกร. 2518. **หลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรินทร์ จิรวินิชย์. 2533. **วิวัฒนาการกฎหมายมหาวิทยาลัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริชัย หวันแก้ว. 2544. **ความคับแค้นของโลกาภิวัตน์: สังคมวิทยากับการพัฒนาในไทย**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2516. นิสิตนักศึกษาควรมีบทบาทอย่างไรในระบอบนี้. **สังคมศาสตร์ปริทัศน์**. 11 (ธันวาคม): 78-88.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2525 ก. **สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพตามทัศนะของ ส.ศิวรักษ์**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2525 ข. อุดมศึกษาไทยในอดีต. ใน **การอุดมศึกษาไทย: อดีต ปัจจุบัน อนาคต**. รายงานการสัมมนานิสิตปริญญาโท สาขาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา).
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2530. **ทิศทางใหม่สำหรับมหาวิทยาลัยไทย**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. 2533. **ความเป็นเลิศทางวิชาการ**. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สุวรรณ สถาอาพันธ์. 2546. บทปริทัศน์บทความเรื่องลักษณะทั่วไป กำเนิดและกระบวนการทางมนุษยศาสตร์. **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย** 16, 4 (ต.ค.-ธ.ค.): 708-711.
- สุจิตร์พิธีเปิดอาคาร “มหามงกุฏ”**. 2546. กรุงเทพฯ: คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เนื่องในวโรกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานพิธีเปิดอาคาร “มหามงกุฏ” เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม 2546 ณ คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- สู่สหัสวรรษที่ 3 ใน 336 ปี การศึกษาคาทอลิกไทย**. กรุงเทพฯ: ชัน พริตติง.
- เสฐียรโกเศศ. 2515. **การศึกษาเรื่องประเพณีไทยและชีวิตชาวไทยสมัยก่อน**. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.
- เสน่ห์ จามริก. 2531. **โอกาสพึ่งตนเองของมหาวิทยาลัยของรัฐ**. ใน **ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย 2531**. หน้า 133-151. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสน่ห์ จามริก. 2546. **บทวิเคราะห์ว่าด้วยการศึกษากับปัญหาสภาวะความรู้มนุษย์**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

- เสนอ อินทรสุขศรี. 2508. เงินของฉันคือเงินของราษฎร. ใน **ชุมนุมพระนิพนธ์และบทความเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลลิตยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย**. หน้า 1009 – 1012.
พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- เสริมศรี เกษมศรี, ม.ร.ว. 2486. **พิจิตรานุสรณ์**. พระนคร: โรงพิมพ์พานิชศุภผล. (สมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า โปรดให้พิมพ์พระราชทานในงานพระราชทานเพลิงหม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส).
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2540-2541. การกระจายอำนาจทางการศึกษา. **วารสารราชบัณฑิตยสถาน**. (ตุลาคม - มกราคม): 42-47.
- แสงไสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์. 2525. **ประวัติศาสตร์กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 1 รัชกาลที่ 1-รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2325 – พ.ศ. 2394**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อมรินทร์การพิมพ์.
- ไสร้จจ หงส์ดารมภ์. 2546. ลักษณะทั่วไป กำเนิดและกระบวนการทางมนุษยศาสตร์. **วารสารวิธีวิทยาการวิจัย** 16, 4 (ต.ค.-ธ.ค.): 689-701.
- หนังสือจดหมายเหตุ**. 2537. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. (ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสมหมาย สุนทรระกูล ณ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 25 ธันวาคม พุทธศักราช 2536)
- หนังสือที่ระลึกงานเปิดพระบรมราชะประถรศนีย์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. 2537. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- หยุด แสงอุทัย. 2512. **รัฐธรรมนูญทั่วไปและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย**.
พระนคร: นำชัยการพิมพ์.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ.1144-1171 (พ.ศ. 2325-2352) เลขที่ 4 เรื่อง สร้างวัดพระเชตุพน**.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุรัชกาลที่ 1 จ.ศ.1144-1171 (พ.ศ. 2325-2352) เลขที่ 6 เรื่อง จารึกสิ่งซึ่งปฏิสังขรณ์ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม**.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1172-1186 (พ.ศ. 2325-2367) เลขที่ 14 เรื่อง ว่าด้วยเรื่องพระสงฆ์ไปเมืองลังกา (จ.ศ. 1176)**.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. **จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1186-1200 (พ.ศ. 2367-2381) เลขที่ 31/ก สำเนาจารึกแผ่นดินว่าด้วยการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน**.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1201-1205 (พ.ศ. 2382-2386)

พระราชกฤษฎีการาชานุสรณ์ มีรับสั่งให้พระศรีภูริปริชาราชเสนาบดีฯ เอา
ประกาศพระราชกฤษฎีกาจารึกลงแผ่นศิลาประดิษฐานไว้กับเสาศิลาวัตพระเชตุ
พน จำนวน 42 บรรทัด ในปี จ.ศ. 1201.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1213 (พ.ศ. 2394) เลขที่ 132

รายการตั้งโรงงานในแผ่นดินสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1219-1220 (พ.ศ. 2400-2401) เลขที่

147 พระราชดำริเรื่องตั้งโรงพิมพ์หลวง.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1229-1230 (พ.ศ. 2410-2411) เลขที่

333 ชื่อวัดที่มีโรงเรียน.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 จ.ศ.1229-1230 (พ.ศ. 2410-2411) เลขที่

363 ชื่อภาษาอังกฤษ.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. พระราชบันทึกรัชกาลที่ 6 เรื่อง นักเรียนมหาวิทยาลัยกับเสือป่า

(23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2467 – 16 เมษายน พ.ศ. 2468).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/1 เรื่อง กรรมการจัดส่งนักเรียนไปศึกษา

วิชาเมืองต่างประเทศและเรื่องโอนนักเรียนพิเศษมาสังกัดกรมราชเลขาธิการ

(7 พฤษภาคม 2463 – 24 เมษายน 2472).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/3 เรื่อง ผู้ดูแลนักเรียนที่เมืองนอก

(28 ธันวาคม – 24 พฤษภาคม 2475).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/8 เรื่อง ขอพระบรมราชานุญาตให้กรม

สาธารณสุขได้มีงบประมาณสำหรับส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาต่างประเทศเป็นพิเศษ

เฉพาะอย่างรวม 14 คน (20 สิงหาคม – 8 กันยายน 2471).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/10 เรื่อง ทูลเกล้าฯ ถวายโครงการส่ง

นักเรียนของกรมตำรวจภูธรออกไปศึกษาวิชาต่างประเทศ (23 กุมภาพันธ์ – 17

มีนาคม 2471).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/11 เรื่อง ระเบียบการส่งนักเรียนพลเรือน

ของรัฐบาลและนักเรียน “สกอลาชิป”. (21 มีนาคม 2471 – 6 สิงหาคม 2474).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/12 เรื่อง นางสาว ล. องพรัยย์ ร้องขอ

เงินส่วนแบ่งให้เงินค่าดูแลนักเรียนส่วนตัวจากผู้ดูแลนักเรียนไทยในประเทศ

ฝรั่งเศส (11 เมษายน 2472 – 30 ตุลาคม 2473).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/13 เรื่อง โฉวาทดักเตือนนักเรียน
กระทรวงยุติธรรมของพระยาจินดาภิรมย์ เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม (15 – 19
พฤศจิกายน 2472).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/14 เรื่อง ระเบียบบรรจุนักเรียนนอก
(12 มีนาคม 2472).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 รล.10/15 เรื่อง นางสาวมิวเรียล อี.ฟรัตต์ ขอ
ลาออกจากหน้าที่ผู้ช่วยดูแลนักเรียนนอก (30 พฤษภาคม – 19 ธันวาคม 2473).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 ศ.5/1 เรื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (11
มีนาคม 2468 – 16 พฤษภาคม 2475).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 ศ.5/2 เรื่อง โรงเรียนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
“เฉพาะเรื่องเข้มจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” (9 กรกฎาคม 2469 – 26 สิงหาคม 2475).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ไมโครฟิล์ม. ร.7 ศ.5/3 เรื่อง พระราชกำหนดเสด็จครู
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (8 พฤษภาคม – 1 กรกฎาคม 2473).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. รายงานการประชุมสภามหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
ครั้งที่ 99 สป.5.11. 214 (วันที่ 10 สิงหาคม 2487).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. หมายรับสั่งรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1209 (พ.ศ. 2390) เลขที่ 12/3 เรื่อง
ประชุมพระราชาคณะ 31 รูป สอบไล่พระไตรปิฎก ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กรมราชเลขาธิการ
ทูลเกล้าเรียนนักเรียนสคอลาชิป วันที่ 27 สิงหาคม ร.ศ.123 (พ.ศ. 2447).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กรมราชเลขาธิการ พระ
บรมราชาบาทพระราชนานสมเด็จพะบรมโอรสาธิราช 23 พฤษภาคม ร.ศ.112 –
11กุมภาพันธ์ ร.ศ. 113 (พ.ศ. 2436-2437).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กรมราชเลขาธิการ
พระราชนานสมเด็จพะเบญจศีล เบญจธรรม 30 เล่มแก่เจ้านายที่ทรงเล่าเรียน ณ
ยุโรป 21 มกราคม ร.ศ. 122 (พ.ศ. 2446).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ.
แผนจัดการศึกษา. ร.5 ศ2 (31 กรกฎาคม ร.ศ. 117 - 17 กันยายน ร.ศ. 127)
(พ.ศ.2441-2451).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ.
พระราชบัญญัติการเล่าเรียน. ร.5 ศ2 (6 – 9 ธันวาคม ร.ศ. 120)(พ.ศ.2444).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ.

สคิมที่จะตั้งโรงเรียนฝึกหัดฝ่ายพลเรือน. ร.5 ศ112 (30 พฤศจิกายน ร.ศ. 115-21 พฤษภาคม ร.ศ. 116(พ.ศ. 2439-2440).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ.

สำเนาความเห็นในการที่จะจัดการเล่าเรียนของนักเรียนสยาม ซึ่งมาเล่าเรียนวิชาต่าง ๆ ณ ประเทศอังกฤษ. ร.5 ศ2 (13 พฤษภาคม – 31 มิถุนายน ร.ศ. 117) (พ.ศ. 2441).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 5 กระทรวงศึกษาธิการ ร.5

ศ2 โครงการศึกษา. (21 มิถุนายน ร.ศ.117-29 กันยายน ร.ศ. 129)(พ.ศ. 2441-2453).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ก –

ร 6 ศ/4 โรงเรียนข้าราชการพลเรือนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
(23 ธันวาคม 2453-5 สิงหาคม 2468).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ก-ร

6 ศ/10 เรื่องจัดชั้นการเล่าเรียนให้ตรงกับชั้นศึกษาวิชาของนานาประเทศ.
(15-18 มกราคม 2454).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ร 6

บ.16.6/7 พระราชบันทึกเรื่อง นักเรียนมหาวิทยาลัยกับเสือป่า.
(23 กุมภาพันธ์ 2467- 16 เมษายน 2468).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7

รล.1/91 เรื่อง พระราชดำรัสในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลเกี่ยวกับการเงินตกต่ำลง
(20 พฤษภาคม– 12 กุมภาพันธ์ 2474).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7

รล.9/20 เรื่อง ตราประจำชาติโรงเรียนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและยกเลิกตราประจำชาติโรงเรียนข้าราชการพลเรือน (31 กรกฎาคม – 30 กันยายน 2473).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7

รล.10.1/6 เรื่อง นักเรียนที่ออกไปศึกษาวิชาโดยทุนของรชคกเฟลเลอร์มูลนิธิ
(12-18 มีนาคม 2469).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7

รล.19.3/4 เรื่อง หนังสือพิมพ์ แปน แปซิฟิก โปรเกรสส์ (15 สิงหาคม 2470 – 22 สิงหาคม 2472).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7
 รล.20.6/29 เรื่อง ฎีกานายสอนกับพวกชาวจันทบุรี เรื่องถูกเก็บเงินศึกษาพลี
 (21 เมษายน - 19 สิงหาคม 2470).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมศึกษาธิการ รัชกาลที่ 5 ศธ. 53 1/1 เรื่อง สำเนา
 สัญญาจ้างมิสเตอร์ครินทรอด (15 พฤษภาคม - 1 มกราคม 2435).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ กศ 4/60 เอกสารกราบบังคมทูล
 ขอพระบรมราชานุญาตให้นายเสริญเป็นครูสอนวิชาการฝีมือแลการช่างใน
 โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ลงวันที่ 17 ตุลาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) ลงนามพระไพศาล
 ศิลปศาสตร์.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.10/1 อธิบดีกรมมหาวิทยาลัย
 หรือเรื่องขอตั้งหม่อมเจ้าธานีนิวัต ผู้รั้งราชเลขาธิการมาทำการบางเวลา ใน
 ตำแหน่งหัวหน้าแผนกอักษรศาสตร์ พ.ศ. 2462.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.10/2 รายงานการประชุม
 คณะกรรมการดำรงรูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ครั้งที่ 1 27 พฤษภาคม พ.ศ.
 2474.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.10/17 อธิบดีกรมมหาวิทยาลัย
 หรือเรื่องสถานที่และการปลูกสร้างมหาวิทยาลัย 11 - 13 มิถุนายน พ.ศ. 2461.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.10/18 คณะกรรมการดำรง
 รูปการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2474.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.10/54 หนังสือสมเด็จพระเจ้า
 นั่งยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนสงขลานครินทร์ ได้ตอบเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี
 เสนาบดี กระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2466.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.40/7 เรื่องจดหมายเหตุ
 กระทรวงธรรมการถึงราชเลขาธิการ (7 ธันวาคม พ.ศ.2471).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 40/11 เรื่องส่งสำเนาตรวจการ
 ของเสด็จเสนาบดี กระทรวงธรรมการ (28 พฤษภาคม 2474).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/1 เรื่อง พระโอรสเสนาบดี
 (8 มิถุนายน - 8 พฤศจิกายน 2490).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/2 เรื่องพระโอรสเสนาบดี
 กระทรวงธรรมการ (8 มิถุนายน - 29 มีนาคม 2490).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/3 เรื่อง พระโอรสประทาน
 ที่โรงเรียนฝึกหัดครู วัดบวรนิเวศ (24 กุมภาพันธ์ 2490 - 2 พฤษภาคม 2495).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/5 เรื่อง พระโอรสและพระ
 ดำรัสเสนาบดีกระทรวงธรรมการ (25 พฤษภาคม - 28 กุมภาพันธ์ 2491).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/6 เรื่อง พระโอรสเสนาบดี
 กระทรวงธรรมการ (1 พฤษภาคม - 14 มีนาคม 2492).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/9 เรื่อง พระโอรสของมหา
 อำมาตย์เอกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต (28 มีนาคม 2493 - 2 พฤษภาคม
 2495).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 43/83 เรื่อง รายงานตรวจ
 การศึกษาจังหวัดพิจิตรของกรรมการ มณฑลพิษณุโลก (3 สิงหาคม - 3 มกราคม
 2470).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 43/89 เรื่อง
 กระทรวงมหาดไทย ส่งสำเนารายงานตรวจการของผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด
 (31 สิงหาคม - 6 กันยายน 2471).

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 3 ร.3 จ.ศ. 1189 (พ.ศ. 2370) 14 / ข พระบรมราช
 โองการ. จดหมายสมเด็จพระสังฆราชถวายพระพรว่าด้วยเรื่องผู้ศึกษาเล่าเรียน
 เป็นอันตรายด้วยเหตุ 5 ประการ.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏ จ.ศ. 340/336 พระบรมราช
 โองการเรื่อง ตั้งครูสอนหนังสือ.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏ จ.ศ. 353/336 พระราชกระแส
 เรื่อง ตั้งครูสอนหนังสือ.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏ จ.ศ. 353/351 พระราชกระแส
 เรื่อง ชาวต่างประเทศถวายหนังสือ.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 4 ไม่ปรากฏ จ.ศ. 359/357 พระบรมราช
 โองการ เรื่องให้ถามหมอปัดเกล้าว่าธรรมเนียมอเมริกันที่เรียกว่า สิวิลัยเซดและ
 การตั้งโรงพิมพ์หนังสือพิมพ์.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 4 ร.4 จ.ศ. 1225 (พ.ศ. 2406) 112/110 พระราช
 กระแสเรื่องครูอเมริกันมาสอนศาสนา.

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารสารรัชกาลที่ 4 ร. 4 จ.ศ. 1225 พ.ศ. 2406 153 สำเนา
 แปลหนังสือ มีสริคถึงเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ เรื่อง ขอนแนะนำการสอนเด็กไทยให้
 มีความรู้และความก้าวหน้า.

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต. 49/8 หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 20 กุมภาพันธ์ ร.ศ. 116 (พ.ศ.2440).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต. 49/13 หนังสือพระยาราชวัลลภานุสิษฐ์กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 2 ธันวาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ.2441).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ต. 49/32 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ลงวันที่ 24 พฤศจิกายน ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 แฟ้ม 7.2/5 ร.ศ. 128 พระบรมราชาบายมีไปถึง เจ้าพระยาวิชิตวงศ์วุฒิไกร เมื่อวันที่ 13 มีนาคม ร.ศ. 128. (พ.ศ. 2452).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 1/2 เบ็ดเสร็จศึกษาธิการ 19-48. เล่ม 2. ร.ศ. 110-117. (พ.ศ. 2434-2441).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 2/3 ตรวจและจัดโครงการศึกษา 1-12. ร.ศ. 111-129. (พ.ศ. 2435-2453).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 2/5 ตรวจและจัดโครงการการศึกษาธิการ 1-12. ร.ศ. 111-129. (พ.ศ. 2435-2453).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ. 12/7 ตรวจและจัดโครงการศึกษา 1-12. เล่ม 1. ร.ศ. 110-118. (พ.ศ. 2434-2442).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ศ. 7 3/1 เรื่องจะเชิญ รอกกีเฟลเลอร์ ฟาน์เดชั่น มาช่วยเหลือทางสาธารณสุข และการแพทย์ (5 เมษายน 2464 - 8 สิงหาคม 2468).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ร.6 ศ.4/30 โรงเรียนข้าราชการพลเรือน หนังสือกราบบังคมทูลพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ วันที่ 23 ธันวาคม ร.ศ. 123. (พ.ศ. 2447).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ร.6 ศ.10/4 การจัดการศึกษาพิเศษมัธยมและอุดม หนังสือพระยาวิสุทธิสุริยศักดิ์ กราบบังคมทูลร่างโครงการศึกษา ร.ศ. 131. (พ.ศ.2455).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 ศ.1/21 ระเบียบการและข้อบังคับหรือหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ.

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/3 เรื่อง
สมาคมศึกษาแห่งโลกเชิญประชุมว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติที่เมืองสกอตแลนด์
 (25 พฤศจิกายน 2467 – 5 สิงหาคม 2469).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/9 เรื่อง **สมาคม**
หอสมุดอเมริกันเชิญประชุม (11 มิถุนายน – 22 มีนาคม 2469).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/11 เรื่อง **สมุด**
รายงานกระทรวงธรรมการ (9 ตุลาคม 2469 – 2 มกราคม 2474).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/14 เรื่อง
รายงานพระองค์เจ้าธานี เสด็จตรวจการศึกษาประเทศตะวันออก (13 เมษายน
 2470 – 13 กันยายน 2475).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/24 เรื่อง
ศาสตราจารย์บี สริเก (Professor B. Schricke LL.D) เจ้ากรมธรรมการแห่ง
เนเธอร์แลนด์อินดิสจะมาตรวจการศึกษาและสถานที่ศึกษาต่างๆ ของสยาม (1
 พฤศจิกายน 2472).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/32 เรื่อง **ยกเลิก**
หลักการยกเว้นข้อ 2 แห่งระเบียบการให้ทุนเล่าเรียนแก่นักเรียนที่ขยันหมั่นเพียร
 (14 – 19 มีนาคม 2473).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/36 เรื่อง **จะลด**
และขึ้นเงินค่าเล่าเรียน (22 กุมภาพันธ์ – 2 มีนาคม 2474).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.2/6 เรื่อง
ประกาศรวมกรมธรรมการกับกระทรวงศึกษาธิการ เป็นกระทรวงศึกษาธิการ
 (15 มีนาคม 2468).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.2/11 เรื่อง
ประกาศเรื่องให้พระภิกษุสั่งสอนจรรยาตามโรงเรียน (13 กรกฎาคม – 7 สิงหาคม
 2471).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.3/10 เรื่อง **ขอ**
หลวงธรรมาภิธานไปสอนภาษาบาลีที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (6-13 มิถุนายน
 2471).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.7.3/1 เรื่อง **จะ**
เชิญรูดเฟลเลอร์ฟาน์เคซันมาช่วยเหลือทางสาธารณสุขและการแพทย์ (5
 เมษายน 2464 – 8 สิงหาคม 2468).

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.7.3/2 เรื่อง **โรคคิเฟิลเลอร์มูลนิธิรับช่วยการแพทย์** (19 มกราคม 2468 – 3 มีนาคม 2474).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 ร.7 ศ.5/1 การประชุมอภิรัฐมนตรีสภา วันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 เรื่องระเบียบการใช้เงินทุนจุฬาฯ.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 ร.7 ศ.5/1 ร่างพระราชหัตถเลขา **พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอบความเห็นว่าเป็นว่าเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เรื่อง การจัดการมหาวิทยาลัย** ลงวันที่ 13 มีนาคม 2468.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.9.1/15 เรื่อง **ให้ ปรึกษาทำการส่งสอนจรรยาตามโรงเรียน (มีแบบส่งสอนด้วย)** (13 กรกฎาคม – 7 สิงหาคม 2471).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.111 เรื่อง **บันทึก และรายงานโครงการศึกษาและความเห็นของท่านมุสโสลินี เรื่องการศึกษาของ อิตาลี** (5 กันยายน 2461 – 4 มิถุนายน 2475).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1518 เรื่อง **ขอ เพิ่มอาจารย์การศึกษาพระปริยัติธรรมวัดเบญจมบพิตร และขอเพิ่มนิตยภัต** (3-7 กุมภาพันธ์ 2472).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สป.5.2.2.1/1 **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2494.**
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สป.5.2.5 **โครงการจัดตั้ง มหาวิทยาลัยต่างจังหวัด.**
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สป.5.2.9/19 **โครงการกู้เงิน เพื่อช่วยเหลือพัฒนาการศึกษาในประเทศไทยขององค์การ UNESCO พ.ศ. 2506.**
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สป.5.5/23 **ความเป็นมาของแผนการฯ พ.ศ. 2505.**
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สป.5.8/1 **บันทึก ความเห็นของกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของ เซอร์ซาลส์ ดาร์วิน เรื่อง มหาวิทยาลัยในประเทศไทยในการประชุมสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ พ.ศ. 2499.**
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สป.5.8/23 **บันทึกเรื่อง การจัดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย พ.ศ.2499.**

- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สบ.5.9/23 เปรียบเทียบ
แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 กับแผนการศึกษาชาติฉบับ พ.ศ. 2503.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล.ปิ่น มาลากุล สบ.5.9/232 โครงการจัดหา
ทุนอุดหนุนการศึกษาระดับปริญญาเอก ณ ต่างประเทศตามโครงการพัฒนา
วิทยาลัย 2515-2521.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนบุคคล ม.ล. ปิ่น มาลากุล สบ.5.9/241 นโยบาย
อุดมศึกษาแผนพัฒนาอุดมศึกษา ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2513.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์ รัชกาลที่ 7 สบ.256/26 เรื่อง ร่างปาฐกถาที่
ทรงประทานเมื่อคราวเสด็จปัตตานี เรื่องการศึกษา 3 อย่าง (1 กันยายน 2472 -
28 มกราคม 2472).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
สบ.2.1-2.41 เรื่อง โรงเรียนและการศึกษา พ.ศ. 2458 - 2480.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก สบ.
2.32 เรื่อง ข้อสอบเรียงความนักเรียนมหาดเล็กหลวง พ.ศ. 2466 (13-22
ธันวาคม พ.ศ. 2466).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก สบ.
2.32 เรื่อง โรงเรียนมหาดเล็กหลวงขอพระดำริห์เรื่องจัดการโรงเรียนต่อไปใน
เวลาเปลี่ยนรัชกาลใหม่ (21 ธันวาคม - 28 มีนาคม พ.ศ. 2468).
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก สบ.
2.53/134 เรื่อง สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายมหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์
(สิงหาคม 2466 - 6 มีนาคม 2471).
- หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการพระราชทานประกาศนียบัตรแก่เวชชบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. วันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2473.
- หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า
เจ้าอยู่หัวในการพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วันที่
14 มีนาคม พ.ศ.2474.
- หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พระบรมราชโองการพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อนันทมหิดลในโอกาสเสด็จพระราชทานปริญญาบัตรแก่นิสิตจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัยที่สำเร็จการศึกษาประจำปีการศึกษา 2487. วันที่ 13 เมษายน พ.ศ.
2489.

- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. การปกครองโรงเรียนรัฐสุพรรณศึกษา. **หนังสือพิมพ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน.** วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2458. หน้า 154-156.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. ข่าวมหาวิทยาลัย. **หนังสือพิมพ์มหาวิทยาลัย.** วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2467.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. ข่าวโรงเรียนครูศึกษาจำหน่ายนักเรียนซึ่งได้รับพระราชทานทุนเล่าเรียนเพื่อไปศึกษาวิชา ณ ประเทศยุโรป. **หนังสือพิมพ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน.** วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2458. หน้า 188.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. คำสั่งปิดโรงเรียน. **หนังสือพิมพ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน.** วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2458. หน้า 105.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. เครื่องแต่งตัวนักเรียนโรงเรียนข้าราชการพลเรือน. **หนังสือพิมพ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน.** วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2458 หน้า 127.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. ระเบียบการส่งนักเรียนรัฐสุพรรณศึกษาออกฝึกหัดตามหัวเมือง. **หนังสือพิมพ์โรงเรียนข้าราชการพลเรือน.** วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2458 หน้า 91.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. ยูนิเวอร์ซิตี. บางกอกกรีตเตอร์เดออร์. วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2408 หน้า 37-38.
- หอสมุดแห่งชาติ. แผ่นไมโครฟิล์ม. ยูนิเวอร์ซิตี. บางกอกกรีตเตอร์เดออร์. วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2408 หน้า 140-141.
- หอสมุดแห่งชาติ. หอวารสารฐานุสรณ์. **ร่างพระราชบัญญัติถึง พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์.** ลงวันที่ 7 กรกฎาคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454).
- 53 พระมหากษัตริย์ไทย ๓ ทรงครองใจไทยทั้งชาติ.** 2543. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิชาการ สำนักพิมพ์ไอเดียสโตร์.
- อนิส อมาตยกุล. 2541. การนำเสนอการสร้างหลักสูตร ใน **รวมศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน.** หน้า 276. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดุลย์ วิริยเวชกุล. 2541. **การประกันคุณภาพทางวิชาการในมหาวิทยาลัยไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เจริญดีการพิมพ์.
- อนงค์ อนันตริยเวช. 2539. **การมีส่วนร่วมในการบริหารมหาวิทยาลัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยของอาจารย์มหาวิทยาลัยไทย: การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- อนันต์ ศรีโสภณ. 2522. การวิเคราะห์จุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยในประเทศไทย.
กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- อมรวิเชียร นาครทรรพ. 2540. **ความฝันของแผ่นดิน**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
ตะวันออก.
- อมรวิเชียร นาครทรรพ. 2541. สัมฤทธิ์ผลด้านการผลิตกำลังคน. ใน **รายงานการประเมินผล
แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา**,
หน้า 286 – 303. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อมรวิเชียร นาครทรรพ. 2543 ก. **คุณภาพและการประกันคุณภาพในวิถีทรรศน์การปฏิรูป
อุดมศึกษาไทย: รายงานวิจัยเชิงเอกสาร**. กรุงเทพฯ : สำนักงานโครงการปฏิรูป
อุดมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อมรวิเชียร นาครทรรพ. 2543 ข. **รายงานเรื่องคุณภาพและการประกันคุณภาพในวิถีทรรศน์
การปฏิรูปอุดมศึกษาไทย**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อมรรุ่งนารักษ์, จมื่น (แจ่ม สุนทรเวช). 2513. **พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว**. เล่ม 7 พระนคร : องค์การค้ำของคุรุสภา.
- อมเรศ ศิลลาอ่อน. 2531. **ปาฐกถาหม่อมเรือการระดมทุนโดยให้บริการทางวิชาการ**.
ในที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย 2531. หน้า 43-50. นนทบุรี: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2541. การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 –
พ.ศ. 2475. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรวรรณ ปิลาพันธ์ไธยา. 2542. **วาทวิทยาในประวัติศาสตร์ไทย: ยุคกรุงธนบุรีและกรุง
รัตนโกสินทร์: งานวิจัย**. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณี สถานพวงษ์. 2541. ค่าใช้จ่ายอุดมศึกษา. ใน **รายงานการประเมินผลแผนพัฒนา
การศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา**, หน้า 245 –
296. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อะห์หมัด ยี่สุนทรอง. 2546. **การนำเสนอแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาค่านิยมสำหรับนิสิต
นักศึกษาไทยมุสลิมในสถาบันอุดมศึกษาจำกัดรับสมบูรณ์แบบ**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขฎีบัณฑิต สาขาวิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัจฉรา กาญจนมัย. 2523. **การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น**.
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

- อัฉรธา ชีวพันธ์. 2525. รายงานผลการวิจัย แนวคิดทางการศึกษาของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาณัติ อาภาภิรม. 2531. การพึ่งตนเองโดยคงความเป็นเลิศทางวิชาการ ใน ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย 2531. หน้า 26-41. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อำนาจ เสมรสุต. 2508. พระกรณียกิจของสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ที่ได้ประทานให้แก่แพทย์ปริณูญารุ่นแรก ปี 2471. ใน ชุมนุมพระนิพนธ์และบทความเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ พระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย. หน้า 799 – 865. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
- อำนาจอิสระของการบริหารมหาวิทยาลัยไทย. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย.
- อำรุง โกมลวรรณนะ. 2506. เจ้าฟ้ามงกุฎแห่งกรุงสยาม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4). พระนคร : แพรววิทยา.
- อุดม เขยก็วงศ์. 2545. มหาราชกับการพัฒนาเศรษฐกิจของไทย. กรุงเทพฯ: เอมี่เทรอดตั้ง.
- อุทัย บุญประเสริฐ. 2526. หลักการวางแผนระดับคณะวิชาในสถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ.
- อุทัย บุญประเสริฐ. 2529. ความเป็นเลิศทางวิชาการ. วารสารครุศาสตร์ 14, 3 (มกราคม – มีนาคม): 132 – 142.
- อุทัย บุญประเสริฐ , สุกัญญา โขวิไลกุล และมุสดี พลสารัมย์. 2542. อาจารย์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย เลาหวิเชียร. 2545. อำนาจอิสระในการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยไทย. ใน อำนาจอิสระของการบริหารมหาวิทยาลัยไทย, หน้า 129-179. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- อุทัย เลาหวิเชียร และวรงค์ จันทรร (บรรณาธิการ). 2531. การบริหารมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อุทัย ศุภนิตย์. 2527. พระปรีชาญาณของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตและปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สยามบรรณกิจการพิมพ์.
- อุทุมพร จามรมาน. 2531. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณลักษณะ. กรุงเทพฯ: ฟันนี่พับลิชชิง.

อุทุมพร จามรมานและคณะ. 2542. **โครงการวิจัยเรื่องการเตรียมพร้อมของมหาวิทยาลัยของรัฐเพื่อเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ.** กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

อุทุมพร วีระไวทยะ. 2523. **อนุสรณ์ 75 ปี ราชนี.** กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์พิมพ์พิมณศ.

อุทุมพร วีระไวทยะ. 2531. **84 ปี ราชนี.** กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์พิมพ์พิมณศ.

อุไร สิงห์ไพบุลย์พร. 2541. **ช่างสิบหมู่: ศิลปกรรมไทยโบราณ.** กรุงเทพฯ ฯ: ศูนย์เสริมปัญญาไทย.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2540. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง สร้างคน สร้างชาติ: พระราชดำริสืบเนื่องสู่รัชกาล. 2547. ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2547. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (อัดสำเนา)

เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง สองศตวรรษหมอบรัดเลย์. 2547. ณ อาคารมหาจุฬาลงกรณ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2547. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารเรื่องจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. 2511. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา. (เนื่องในโอกาสครบ 100 ปี นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสวยราชย์).

เอกศักดิ์ ยุกตะนันท์. 2541. ปัญหาจริยธรรมของบัณฑิตไทย ใน **รวมศาสตร์กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน.** 2541. หน้า 333-342. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

โสภาส เสวิกุล. 2513. **พระราชบิดาแห่งการปฏิรูป.** พระนคร: แพรววิทยา.

ฮีแนน, เดวิด เค. 2509. **การประเมินผลการสอนในประเทศไทย.** แปลโดย วัน สังข์สะอาด และสวัสดิ์ ประทุมราช. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยแบบเรียน.

ภาษาอังกฤษ

Altbach, P. and Johnstone, D. (eds.) 1993. **The Funding of Higher Education: International Perspectives.** London: Garland.

Atkinson, M. and Sue, D. 1989. **Counseling American Minorities: A Cross Culture Perspective.** 3rd ed. Dubuque, IA: Brown.

- Auster, C. and MacRone M. 1994. The Classroom as a negotiated social setting: An empirical study of the effects of faculty member's behavior on student's participation. **Teaching sociology**. 22 (October)
- The Autonomous University: Principles and Guidelines**. 2002. Bangkok: Office of Permanent Secretary Ministry of University Affairs.
- Barnett, R. 1992. Academic Freedom. In **The Encyclopedia of Higher Education**. Vol. 3.
- Beanchamp, G. A. 1975. **Curriculum Theory**. Illinois: The Kagg.
- Becker, G. 1975. **Human Capital**. 2nd ed. New York: Columbia University.
- Blimling, G. S. 1999. **Good Practice in Student Affairs : Principles to Foster Student Learning**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bogdan, R. and Biklen, S. 1992. **Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods**. 2nd ed. Boston: Allyn and Bacon.
- Chickering, A.W. and Reisser, L. 1993. **Education and Identity**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Clark and Neave. 1992. (Ed-in-Chief). **The Encyclopedia of Higher Education**. 4 vol. Oxford: Pergamon.
- Clotheir, R.C. and Others. 1931. College Personnel Principles and Functions. **The Personnel Journal** 10, 9-17.
- Cowley, W.H. 1959. Student Personnel Services in Retrospect and Prospect. **School and Society** 1, 1-22.
- Danials, R. 1981. **Studying History: How and Why**. 3rd ed. Englewood Cliffs, N.Y.: Prentice-Hall.
- Darwin, S. C. 1973. **Report of Sir Charles Darwin to UNESCO on Science in Thailand 1954**. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Davis, R. and Morral, J. 1974. **Evaluation Educational Investment**. Lexington: D.C. Health.
- Dhani, N. 1976. **The Inscriptions of Wat Phra Jetubon**. Bangkok : The Siam Society.
- Dey, E and Hurtado. 1995. College Impact. Student Impact: A Reconsideration of the Role of Students within American Higher Education. **Higher Education** 30.

- The Encyclopedia of Higher Education.** 1992. 4 Vols. Clark, B. and Neave G. Editor.
New York: Pergamon.
- Epstein, P. 1992. Measuring the performance of Public Services in Holzer (ed.). **Public Productivity Handbook.** New York: Marcel Dekker. Pp 161-194.
- Foerster, N. 1937. **The American State University.** Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Foundations of American Higher Education.** 1999. New York: Pearson Custom Publishing.
- Fowles, J. 1978. **Handbook of Future Research.** London: Greenwood.
- Fraenkel, J. and Wallen, N. 2000. **How to Design and Evaluate Research in Education.** 4th ed. Boston: McGraw-Hill.
- Gredler, M. E. 1997. **Learning and Instruction: theory into practice.** 3 ed rd. New Jersey: Prentice Hall.
- Gibson, R. C. 1957. **Report on Survey of Chulalongkorn University with Special Emphasis of Teacher Education.** Bangkok: Chulalongkorn University.
- Good, C.V. 1973. **Dictionary of Education.** New York: McGraw-Hill Book.
- Gottschalk, L. 1969. **Understanding History: A Primer of Historical Method.** 4th ed. New York: Alfred A. Knopf.
- Handbook of College and University Administration.** 1970. 2 Vols. Knowles, A. Editor. New York: McGraw-Hill.
- Holsti, O. 1969. **Content Analysis for the Social Sciences and Humanities.** Massachusetts: Addison-Wesley.
- Hutchins, R. 1936. **The Higher Learning in American.** New Haren, Conn.: Yale University.
- The International Encyclopedia of Higher Education.** 1977. 9 Vols. Knowles, A. Editor. San Francisco: Jossey-Bass.
- Janis, I. L. 1965. **The Problem of Validating Content Analysis.** Cambridge: MIT Press.
- Jones, D. (1984). **Higher Education Budgeting at the State Level: Concepts and Principles.** Boulder: NCHEMS.
- Kast and Rosenzweig. 1985. **Educational Administration.** San Francisco: Jossey-Bass.

- Katz, D. and Kahn, R. 1966. **The Social Psychology of Organizations**. New York : John Wiley.
- Kelly, A.V. 1999. **The Curriculum: Theory and Practice**. 4th ed. London: Paul Chapman.
- Kerr, C. 1994. **Higher Education Cannot Escape History Issues for the Twenty-First Century**. New York: State University of New York Press.
- Komin, S. 1990. **Psychology of the Thai People & Behavioral Pattern**. Bangkok: Research Center Nation Institute of Development Administration (NIDA)
- Knowles, S. 1970. **Handbook of College and University Administration**. U.S.A.: McGraw-Hill.
- Knowles, S. 1977. (Ed-in-Chief). **The International Encyclopedia of Higher Education**. 10 vols. San Francisco: Jossey-Bass.
- Krathwohl, D. ; Bloom, B. and Masia, B. 1973. **Taxonomy of Educational Objectives: the Classification of Education Goals Handbook II: Affective Domain**. London: Longman.
- Krippendorff, K. 1980. **Content Analysis: An Introduction to Its Methodology**. London: SAGE.
- Lancy D. 1993. **Qualitative Research in Education: An Introduction to the Transitions**. New York: Longman.
- Longstreet, W. S. and Shane, H. G. 1993. **Curriculum for a New Millennium**. Boston : Allyn and Bacon.
- Marshall, C. and Rossman, G. 1989. **Designing Qualitative Research**. Newbury Part: SAGE.
- McCorkle, C. and Archibald, S. 1985. **Management and Leadership Higher Education**. San Francisco: Jossey-Bass.
- McMillan, J. and Schumacker, S. 1993. **Research in Education a Conceptual Introduction**. 3rd ed. New York: Harper Collins College.
- Miles, M. and Huberman, A. 1984. **Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods**. Newbury Park: SAGE.

- Minoque, K. 1973. **The Concept of a University**. Berkeley: University of California Press.
- Perkins, J. and Baird, I. (eds.) 1972. **Higher Education: From Autonomy to Systems**. New York: International Council for Educational Development.
- A Pillar of the Kingdom the Birth of Chulalongkorn University**. 1994. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Pratt, D. 1980. **Curriculum Design and Development**. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- Pratt, D. 1994. **Curriculum Planning: A Handbook for Professionals**. New York: Harcourt Brace College.
- Rentz, A. L. and Associates. 1996. **Student Affairs Practice in Higher Education**. Illinois: Charles C Thomas.
- Ross, M. G. 1976. **The University the Anatomy of Academic**. New York: McGraw-Hill.
- Ruppert, S. 1994. **Charting Higher Education Accountability: A Sourcebook on State-Level Performance Indicators**. Denver, Colo.: Education Commission for the State.
- Saisang, P. 1978. **The Impact of Buddhism Upon Higher Education in Thailand**. Doctoral Dissertation Graduate School of Education Indiana University.
- Schuller, T. 1995. **The Hanging University**. Great Britain: St.Edmeendaburey.
- Senge, P.M. 1994. **The Fifth Discipline: The Art & Practice of The Learning Organization**. New York: Currency Doubledaly.
- Sharma. S. 1997. **The International Encyclopedia of Higher Education**. 8 vols. India: Casmo.
- Siam: The National Exhibition 1926**. (n.p., n.d.)
- Sowell, E.J. 1996. **Curriculum: An Integrative Introduction**. N.J.: Merrill.
- Taba, Hilda. 1962. **Curriculum Development: Theory and Practice**. Harcourt Brace: Jovanovich.
- Thailand's Higher Education Reform: The Revolution of Academic Freedom and University Autonomy**. 2002. Bangkok: Office of Permanent Secretary Ministry of University Affairs.

- The Sage Encyclopedia of Social Science Research Methods. 2004. Vol. 1-3.
California: SAGE Publications.
- Trow, M. 1989. American Higher Education-Past, Present and Future. In **Center for Studies in Higher Education**. Vol. 14 (1). California: University of California.
- Trow, M. 1975. The Public and Private Lives of Higher Education. **Daedalus**. 2 (Winter): 113-127.
- Tumer, F. J. 1920. **The Frontier in American History**. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Tyler, R.W. 1970. **Basic Principles of Curriculum and Instruction**. Chicago: University of Chicago.
- Vanchai, S. 2002. Higher Education Reform in Thailand. In **Thailand's Higher Education Reform: the Revolution of Academic Freedom and University Autonomy**. Bangkok: Office of Permanent Secretary Ministry of University Affairs.
- Wolotikiewiez, R. 1978. **College Administrator's Handbook**. Boston: Allyn and Bacon.
- Wyatt, D. K. 1982. **Thailand : a short history**. New haren: Yale University Press.
- Wyatt, D. K. 1996. **Studies in Thai History**. Thailand Chiangmai: Silkworm Books.
- Young, Michael F. D. 1998. **The Curriculum of the Future From the New Sociology of Education to a Critical Theory of Learning**. London: Falmer Press.

สารบัญ

ภาคผนวก	หน้า
ภาคผนวก ก ผลการวิเคราะห์สาระและสารบบหลักการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	453
รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2325 – 2394).....	455
1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา.....	455
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา.....	460
3. ด้านหลักสูตรและการสอน.....	487
4. ด้านนิสิตนักศึกษา.....	511
รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4 – รัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2394 – 2453).....	515
1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา.....	515
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา.....	519
3. ด้านหลักสูตรและการสอน.....	558
4. ด้านนิสิตนักศึกษา.....	596
รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6 – รัชกาลที่ 8 (พ.ศ.2453 – 2489).....	601
1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา.....	601
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา.....	607
3. ด้านหลักสูตรและการสอน.....	650
4. ด้านนิสิตนักศึกษา.....	705
รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 (พ.ศ.2489 – ปัจจุบัน).....	717
1. ด้านปรัชญาอุดมศึกษา.....	717
2. ด้านการบริหารอุดมศึกษา.....	738
3. ด้านหลักสูตรและการสอน.....	826
4. ด้านนิสิตนักศึกษา.....	860
ภาคผนวก ข สรุปเหตุการณ์สำคัญของการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์.....	878
ภาคผนวก ค การกำหนดรหัสเอกสาร.....	894
ภาคผนวก ง แบบวิเคราะห์เอกสาร.....	903
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ.....	905
ภาคผนวก ฉ สารานุกรมอุดมศึกษาสากล.....	907
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	943

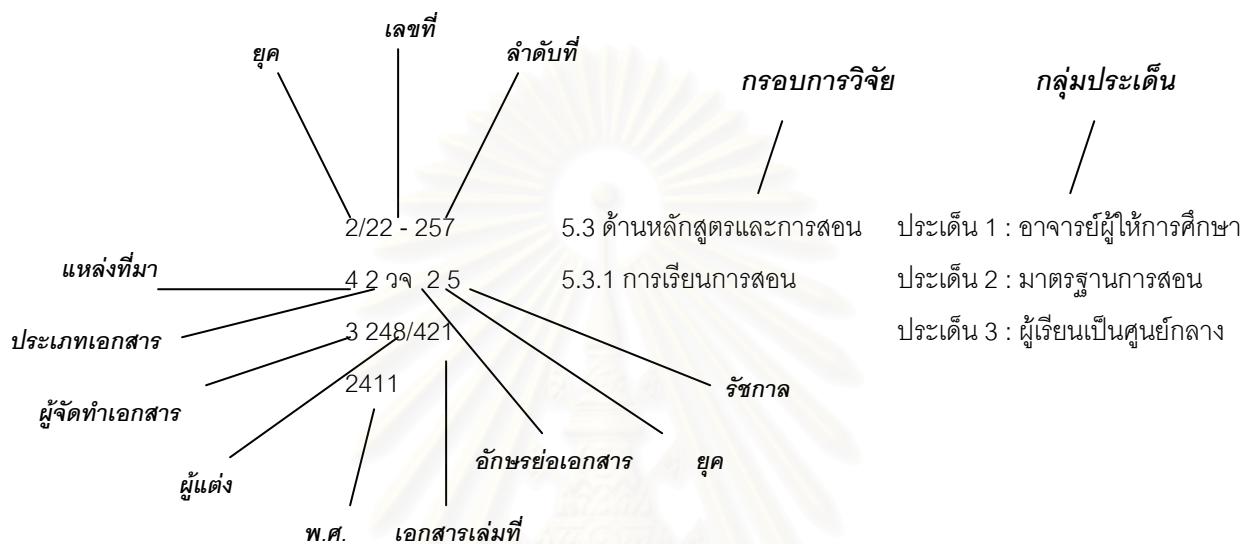

ภาคผนวก ก

ผลการวิเคราะห์สาระและสารบบหลักการอุดมศึกษา
ในสมัยรัตนโกสินทร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง สารบบหลักการอุดมศึกษา

หลักการ _____ หลักการ : หน้าที่ของผู้สอน ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

ข้อมูล _____ ตัวอย่าง : เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านได้ส่งเสริมและพัฒนา
ด้านการสอน และสร้างแนวคิดในการเป็นครูที่ดี โดยกำหนดกฎว่าด้วยการสอนวิชาดังนี้

1. ให้ความรู้ไม่ใช่เพียงสอบได้	2. สอนให้เข้าใจไม่ใช่ท่องจำ
3. สอนให้เกิดความรู้จริง	4. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
5. มีความสุขในการเรียน	6. สอนให้มีความรู้และความสามารถ
7. ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม	8. ลงมือปฏิบัติจริง
9. ปลูกฝังการกระทำดี	10. สอนให้มีวินัย
11. ไม่ใช่วิธีการลงโทษ	

อาจกล่าวได้ว่า การสอนและการประเมินผลต้องดำเนินการไปด้วยกันซึ่งเป็นหน้าที่
ของผู้สอน ต้องให้ความรู้ สร้างความสามารถและฝึกอบรมผู้เรียน

อ้างอิง _____ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 438)

ผู้แต่ง

ปีที่พิมพ์

หน้า

42พศ13	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: อิสระในการศึกษาวิทยาการ ตะวันตก
1003/113 2367-2394	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: ความเป็นตัวของตัวเอง ประเด็น3: เสรีภาพในการศึกษา

หลักการ: ความอิสระในการรับวิทยาการตะวันตก ให้พิจารณาคัดเลือก โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่ประเทศจะได้รับเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักในเรื่องการเผยแพร่วิทยาการตะวันตกของมิชชันนารี ดังพระราชดำรัสที่มีต่อจมนัวยาวรรณ (ช่วง บุนนาค) ที่ว่า "การศึกษสงครวมข้างญวนข้างพม่าเห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่แต่ข้างพวกฝรั่งให้ระวังให้เสียให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาก็คิดควรจะเรียนเอาไว้ ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว" (ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. 2504ข: 187)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความรู้ความสามารถ (ผู้เรียน)
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: พระเบริชญ ประเด็น3: การศึกษาของสงฆ์

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านเป็นพระเบริชญ

ตัวอย่าง: การศึกษาพระปริยัติธรรมของสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะยกย่องพระที่มีความรู้ด้านพระปริยัติขึ้นมาก่อน แต่พระที่ทรงคุณทางวิปัสสนาธุระไม่ได้เป็นเบริชญ ดังนั้นคุณสมบัตินี้การเป็นพระเบริชญเป็นสิ่งสำคัญ (พิยาดา ยังเจริญและสุวดีธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 58)

42ตร11-3 3150/271 2325-2394	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเรียนเป็นไปอย่างอิสระ
	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การบริหารโดยอิสระ
			ประเด็น3: การกระจายโอกาสทางการศึกษา

หลักการ: การอุดมศึกษากระจายไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่น

ตัวอย่าง: การอุดมศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์นั้นมีการจัดกันตามท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการอาชีวระดับสูงจะมีตามท้องถิ่นต่างเสมอๆ การแพทย์โบราณจะมีอยู่ทั่วไป การศึกษาปริยัติธรรมแม้จะมีไม่ทุกแห่งแต่ก็มีอยู่อย่างกว้างขวาง เป็นการเปิดโอกาสให้กับคนได้ค่อนข้างมากและตอบสนองต่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ได้มากพอสมควร (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ข : 17)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การฝึกช่างฝึกม้า เป็นการรบไม่ใช่สัตวศาสตร์
			ประเด็น3: วิชาอักษรศาสตร์

หลักการ: ความมีชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์

ตัวอย่าง: การศึกษาของชนชั้นนำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของการศึกษาจึงมีความรู้ในด้านอักษรวิธีเป็นอย่างดี จากสำนักที่มีชื่อเสียงอาทิ สำนักพระพุทโธโฆษาจารย์(บุญ) วัดโมฬีโลก สำนักกรมพระปรมาณูชาติชินโนรส และมีความเชี่ยวชาญในวิชาเฉพาะ เช่น วิชาคชกรรมศาสตร์ อักษรศาสตร์ และยุทธพิชัยสงคราม จากสำนักเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช (บุญรอด) (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 151-2)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การปกครองตนเอง
	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การศึกษาตามอัธยาศัย
			ประเด็น3: ชื่อเสียงผู้สอน

หลักการ: การจัดการศึกษาด้านวิชาชีพ โดยการถ่ายทอดภายในวงศ์ตระกูล

ตัวอย่าง: การศึกษาวิชาชีพเป็นการศึกษาภายในวงศ์ตระกูล สำนักของพระ หรือมรราชที่รู้จักคุ้นเคย หรือราชสำนักสำหรับกุลบุตรของชนชั้นปกครอง ส่วนกุลสตรีแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุดคือราชสำนักฝ่ายในสำหรับสตรีชั้นสูงและจากมารดา หรือญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงสำหรับกุลสตรีสามัญชน โดยเน้นหนักในด้านกิจกรรมารยาทและ คุณสมบัติของกุลสตรี เช่น ความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ตลอดจนการเคารพเชื่อฟัง และ ประณิบัติบิดามารดา และสามี (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา,2529 : 9-10)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: พระเบรียญ
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
			ประเด็น3:

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยมีความรู้ทางอักษรวิธี

ตัวอย่าง: พระสงฆ์ที่ได้แปลพระคัมภีร์เป็นเบรียญและพระเบรียญได้เลื่อนเป็นพระราชาคณะแล้ว ญาติโยมที่ตกทุกข์ได้ยากเป็นไพร่หลวงไพร่สมอยู่ก็ดี โปรดยกพระราชทานให้เป็นโยมสงฆ์ ถ้าลาสิกขาบทแล้วจะไปทำราชการอยู่ในกรมใดก็โปรดให้ตามใจสมัคร
ดังนั้นพระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในเขตกรุงเทพฯ มีความรู้ทางอักษรวิธีดีขั้น และในฐานะที่พระเป็นผู้สั่งสอนอักษรวิธีให้แก่กุลบุตรก็น่าจะเป็นเหตุให้การเรียนการสอนมี คุณภาพมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะกุลบุตรของชนชั้นนำและอาจรวมถึงสามัญชนในเขต กรุงเทพฯ (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา,2529 : 61-63)

42วจ11-3	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: อิศระในการศึกษา
3146/259	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาตามอัธยาศัย
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: เสรีภาพในการศึกษาตามอัธยาศัย

ตัวอย่าง: การศึกษาวิชาเฉพาะของสามัญชนในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้นำรัฐได้ปล่อยให้การศึกษาเป็นเรื่องที่ราษฎรต้องชวนชววยเรียนเอง รัฐมิได้เข้ามายุ่งเกี่ยวโดยตรง รวมทั้งการศึกษ้อักษรวิธีเบื้องต้น รัฐมิได้เข้ามาบีบบทบาทโดยตรง (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 101)

42วจ13	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: อิศระในการศึกษา
3146/259	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: วิทยาการตะวันตก
2367-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การเผยแพร่วิทยาการตะวันตก โดยปราศจากการขัดขวางจากรัฐ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการเผยแพร่วิทยาการตะวันตกมีประโยชน์แก่รัฐ แต่มิได้ทรงก้าวเข้ามาศึกษาวิทยาเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง อย่างไรก็ตามพระองค์มิได้ทรงขัดขวางการศึกษาวิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำห้วก้าวหน้า (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529: 147)

42วจ11-3	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเลื่อนชั้นทางสังคม (พระเปรียญ)
3146/259 2325-2394	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: ความถูกต้องในวิชาความรู้ ประเด็น3: คุณภาพการเรียนการสอน

หลักการ: อาจารย์ควรถ่ายทอดวิชาความรู้ที่ถูกต้องแก่ศิษย์

ตัวอย่าง: การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระภิกษุจะมีความรู้ดีขึ้น ทั้งในพระไตรปิฎกและภาษาบาลี ทำให้พระเหล่านี้มีความรู้ทางอักษรวิธีภาษาไทยดีขึ้นด้วย ถึงแม้ว่าการสอนเป็นแบบปากเปล่าไม่มีการเขียน ราชบัณฑิตหรืออาจารย์ผู้บอกหนังสือจะกดดันความรู้ทั้งอักษรวิธีไทยและบาลี เพื่อให้สามารถแปลได้ถูกต้องที่สุด ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในเขตกรุงเทพฯ มีความรู้ทางอักษรวิธีดีขึ้น และในฐานะที่พระเป็นผู้สั่งสอนอักษรวิธีให้แก่กุลบุตรก็น่าจะเป็นเหตุให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะกุลบุตรชนชั้นนำและอาจรวมถึงสามัญชนในเขตกรุงเทพฯ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 62 - 63)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

21จท13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: กระบวนการคัดเลือกและตรวจสอบแก้ไข
1003/442 2367-2394	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: นักปราชญ์ราชบัณฑิต
	5.2.3.2	การตรวจสอบ	ประเด็น3: การประเมินคุณภาพภายในโดยชนชั้นนำ

หลักการ: การใช้แนวคิดการประกันคุณภาพการศึกษา ในกระบวนการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมสรรพตำราโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกและตรวจสอบแก้ไขของนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้นจำนวนภาษาที่วิปลาศคลาดเคลื่อนก็โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายและขุนนางที่เป็นกวีมีความสามารถช่วยกันตรวจแก้ไขหรือแต่งขึ้นใหม่ อาทิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระยาเดชาดิศร กล่าวได้ว่า การเผยแพร่เนื้อหาวิชาความรู้ที่ถูกต้องที่สุดที่เคยถูกจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นนำหรือสามัญชนบางตระกูล ได้ถูกนำมาเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งเนื้อหาในหมวดอักษรศาสตร์จะเน้นความจงรักภักดี และหน้าที่อันพึงมีต่อพระมหากษัตริย์ตลอดจนประเทศชาติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1201-1205 [พ.ศ. 2382-2386]; ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ, 2517: 565-695)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

21จท13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: กระบวนการคัดเลือกและตรวจสอบแก้ไข
1003/442 2367-2394	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: นักปราชญ์ราชบัณฑิต
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3:
หลักการ:	การตรวจสอบคุณภาพเนื้อหาวิชาให้ถูกต้องครบถ้วน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนการเผยแพร่สู่สาธารณชน		
ตัวอย่าง:	<p>พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมสรรพตำราโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกและตรวจสอบแก้ไขของนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้น</p> <p>สำนวนภาษาที่วิลาสคลาดเคลื่อนก็โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายและขุนนางที่เป็นกวีมีความสามารถช่วยกันตรวจแก้ไขหรือแต่งขึ้นใหม่ อาทิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าศรีเสนาภรณ์ กรมหมื่นมุนีจาดำรงราชานุภาพ ทรงเห็นว่า การเผยแพร่เนื้อหาวิชาความรู้ที่ถูกต้องที่สุดที่เคยถูกจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นนำหรือสามัญชนบางตระกูล ได้ถูกนำมาเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งเนื้อหาในหมวดอักษรศาสตร์จะเน้นความจงรักภักดี และหน้าที่อันพึงมีต่อพระมหากษัตริย์ตลอดจนประเทศชาติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1201-1205 [พ.ศ. 2382-2386]; ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ, 2517: 565-695)</p>		

42ปจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สถานศึกษา (วัด)
1003/145	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: แหล่งเรียนรู้
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: แผ่นศิลาจารึก

หลักการ: วัดเป็นศาสนสถานที่ให้การเรียนรู้โดยไม่จำกัดคุณวุฒิและวัยวุฒิ

ตัวอย่าง: เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน เมื่อ พ.ศ. 2331 ใช้เวลา 7 ปี 5 เดือน 28 วัน ต่อมาในรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนขึ้นอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. 2375 โดยใช้เวลากว่า 16 ปี และให้รวบรวมเลือกสรรตำรับตำราต่างๆ จารึกบนแผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณต่างๆ ของวัด มีรูปเขียนและรูปปั้นประกอบตำรานั้น นอกจากนี้ยังมีความรู้อีกมากมายที่จารึกไว้ จนทำให้วัดโพธิ์ได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย (ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน , 2544 : 36)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ปจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วิชาความรู้หลากหลาย
1003/176	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ตำราเรียน (แผ่นศิลาจารึก)
2367-2394	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดให้การศึกษาโดยเสมอภาคกัน

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์ และให้จารึกวิชาความรู้ลงในแผ่นศิลาประดับตามเสาศลและผนังระเบียงศาลาวิหารของวัด กล่าวได้ว่าเป็นการเผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้องที่สุด ดังคำอธิบายวัตถุประสงค์ของการจารึกวิชาความรู้ดังกล่าวไว้ว่า

...ให้เป็นแหล่งวิชาความรู้ของมหาชนไม่เลือกชั้นบรรดาศักดิ์ ถ้าจะเรียกอย่างทุกวันนี้คือจะให้เป็นที่มหาวิทยาลัย เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีกรพิมพ์หนังสือภาษาไทยได้ การเล่าเรียนส่วนสามัญศึกษามีที่เรียนอยู่ตามวัดทั่วไป แต่ส่วนวิสามัญศึกษาอันจะเป็นวิชาชีพของคนทั้งหลาย ยังศึกษาได้แต่ในสกุลผู้อยู่นอกสกุลโดยเฉพาะ ที่เป็นพลเมืองสามัญไม่มีโอกาสที่จะเล่าเรียนได้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมเลือกสรรตำราต่างๆ ซึ่งสมควรจะเล่าเรียนเป็นขั้นวิสามัญมาตรวจตราแก้ไขใช้ของเดิมบ้าง หรือประชุมผู้รู้หลักในวิชานั้นๆ ให้แต่งขึ้นใหม่บ้าง แล้วโปรดฯ ให้จารึกแผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณวัดพระเชตุพน..

(ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ, 2517: ข)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การทดลองทางวิทยาศาสตร์
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเผยแพร่ผลงานวิจัย
2367-2394	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกเป็นการศึกษาแบบใหม่ด้วยหลักวิชาทางวิทยาศาสตร์

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาวิทยาการตะวันตกของชนชั้นนํ้าเป็นการรับการศึกษาจากมิชชันนารีโดยตรง มีการติดตามการทดลองทางวิทยาศาสตร์ของมิชชันนารี การร่วมอภิปรายซักถามข้อสงสัยต่างๆ และการศึกษาจากผลงานของมิชชันนารีที่ตีพิมพ์ออกมารวมทั้งการอ่านตำรับตำราต่างๆ จากต่างประเทศโดยตรง เป็นการศึกษาภาษาอังกฤษจนสามารถใช้งานได้ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 163)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การกระจายโอกาสทางการศึกษา
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาปริยัติธรรม
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: พระเปรียญ

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม

ตัวอย่าง: การสอบได้เป็นพระเปรียญเป็นหนทางหนึ่งของการเลื่อนฐานะทางสังคมจึงเป็นโอกาสสำหรับสามัญชนที่มีความรู้ความสามารถและรักความก้าวหน้า ขณะที่ชนชั้นนํ้ามีโอกาสเข้ารับราชการตามเชื้อสายวงศ์ตระกูลอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาทางด้านศาสนาอย่างลึกซึ้ง (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 75)

42สก11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การถ่ายทอดวิชาความรู้
3295/601	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: พระช่าง
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: วัดเป็นโรงเรียนของท้องถิ่น มีพระเป็นผู้ให้วิชาความรู้และวิชาชีพ

ตัวอย่าง: นอกจากนี้ยังมี พระช่าง คือ ภิกษุที่มีความสามารถทางการช่างประเภทต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างสลัก ช่างหล่อ ช่างลงรักปิดทอง เป็นต้น เพื่อซ่อมสร้างส่วนต่างๆ ภายในวัดโดย พระช่างจะร่วมมือกับช่างชาวบ้านบูรณปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญ กุฏิ โบสถ์ วิหาร พระช่างที่มีชื่อเสียง อาทิ พระอาจารย์นาคแห่งวัดทองเพ็ญ กรุงเทพฯ เป็นช่างฝีมือดีในครั้งรัชกาลที่ 1 ได้เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ วัดราชบูรณะ ภาพมารวิชัยที่ผนังวิหารด้านหน้าของพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และจิตรกรรมฝาผนังวิหารด้านใต้ของพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ดังนั้น วัดในสมัยโบราณเป็นโรงเรียนของหมู่บ้าน มีพระเป็นผู้ให้วิชาความรู้ทางหนังสือ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ วิชาแพทย์แผนโบราณ ตลอดจนวิชาการช่างต่างๆ ผู้ที่มีโอกาสเรียนรู้วิชาช่างจากวัดก็สามารถใช้วิชาช่างเลี้ยงชีพได้ ถ้าสมัครเข้ารับราชการงานช่างก็จะได้ร่วมงานในราชสำนัก และได้ชื่อว่าเป็นช่างหลวง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2535: 198-200)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สำนักอาจารย์อยู่ในบ้าน
3291/599	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: แหล่งฝึกวิชาชีพ
2325-2394	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: สำนักอาจารย์อยู่ในวัด

หลักการ: การถ่ายทอดวิชาความรู้ กระทำเฉพาะในวงศ์ตระกูล

ตัวอย่าง: สำหรับการเรียนหนังสือภาษาไทยนั้น ยังไม่มีโรงเรียนเป็นหลักแหล่ง ต้องไปศึกษาตามสำนักต่างๆ เช่น สำนักเจ้าพระยาศรีธรรมราช สำนักพระพุทธรโฆษาจารย์แห่งวัดพุทไธสวรรย์ ฯลฯ การเรียนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การศึกษาวิชาชีพตามบรรพบุรุษสืบตระกูลถ่ายทอดกันต่อๆ มา เช่น แพทย์ นักกฎหมาย ครู อาจารย์ หรือมีการสืบทอดวิชากันเป็นกลุ่มตามอาชีพของท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ช่างถม ช่างทอง ช่างปั้น ช่างแกะสลัก ฯลฯ โดยอยู่กันเป็นแหล่งๆ ได้แก่

1. วิชาช่างทอง มีการฝึกหัดแถบถนนตีทอง
2. วิชาช่างทำบาตรพระ มีการฝึกหัดแถบตำบลบ้านบาตร
3. วิชาช่างทำพาน มีการฝึกหัดแถบตำบลพานถม
4. วิชาช่างปั้นหม้อ มีการฝึกหัดแถบตำบลบ้านหม้อ
5. วิชาช่างหล่อพระพุทธรูป มีการฝึกหัดแถบตำบลบ้านช่างหล่อ
6. วิชาทำนาก มีการฝึกหัดแถบตรอกช่างนาก

(ประเสริฐ วิทยารัฐ และคณะ, 2536: 303; มาตยา อิงคนารต, ทวี ทองสว่าง และวัฒนา รอดสำอางค์, 2529: 129)

42สก11-3 3295/601 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วัดเป็นสถานศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: สำนักอาจารย์อยู่ในวัด
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: สามัญชน

หลักการ: วัดแต่โบราณมาเป็นสถานศึกษาของชุมชน

ตัวอย่าง: วัดในสมัยโบราณเป็นโรงเรียนของหมู่บ้าน มีพระเป็นผู้ให้วิชาความรู้ทางหนังสือ ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ วิชาแพทย์แผนโบราณ ตลอดจนวิชาการช่างต่างๆ ผู้ที่มีโอกาสเรียนรู้วิชาช่างจากวัดก็สามารถใช้วิชาช่างเลี้ยงชีพได้ ถ้าสมัครเข้ารับราชการงานช่าง ก็จะได้ร่วมงานช่างในราชสำนัก และได้ชื่อว่าเป็นช่างหลวง (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2535: 198 - 200)

42สท11-3 2058/80 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วัด/ราชสำนัก
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ชนชั้นปกครอง
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: ชนชั้นนำ

หลักการ: วัดหรือราชสำนัก เป็นสถานศึกษาและฝึกทักษะเพื่อรับราชการของชนชั้นปกครอง

ตัวอย่าง: ศูนย์กลางของการศึกษาในกรุงรัตนโกสินทร์ยุคฟื้นฟูชาติบ้านเมืองมี 2 แห่ง ได้แก่ วัดและวัด พวกขุนนางหรือพวกผู้ดีมีตระกูลนิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าไปฝึกอบรมตามวัดและราชสำนัก หากเป็นชายนิยมฝากตัวเข้าเป็นมหาดเล็ก เพื่อจะได้ศึกษาวิชาการต่างๆ และเรียนรู้การใช้อาวุธในยามสงคราม หากเป็นผู้หญิงก็ฝึกอบรมวิชาแม่บ้านแม่เรือน การเย็บปักถักร้อย สำหรับการศึกษาวัดของสามัญชนนิยมนำบุตรหลานที่เป็นชายไปฝากตัวไว้กับพระภิกษุตามวัดเป็นลูกศิษย์สำหรับใช้สอย หรือบวชอยู่กับพระภิกษุที่วัด ส่วนพระภิกษุทำหน้าที่เป็นผู้สอนให้หัดเขียนอ่านวิชาหนังสือ วิชาพระศาสนา เช่น ภาษาบาลี สันสกฤต และขอม และฝึกอบรมให้รู้จักขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีต่างๆ ส่วนเด็กผู้หญิงนิยมให้ได้รับการฝึกอบรมที่บ้าน (दनัย ไชยโยธา, 2546: 129)

42วจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเงินในอุดมศึกษา
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน
2367-2394	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3:

หลักการ: การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน นอกเหนือจากการบริจาคทรัพย์สิน

ตัวอย่าง: ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว อารยธรรมตะวันตกได้เริ่มหลั่งไหลเข้ามาสู่ประเทศไทย ซึ่งความคิดแบบตะวันตกที่เน้นหน้าที่ของรัฐควรให้ความรู้แก่ประชาชน ความคิดนี้อาจจะน้อมนำให้พระองค์มีพระราชประสงค์ที่จะบำเพ็ญทานบารมี ในรูปแบบใหม่ คือ การให้ความรู้เป็นวิทยาทาน นอกเหนือจากการบริจาคทรัพย์สินบำรุงพระพุทธศาสนา ขณะเดียวกันทรงเกรงว่า"ความรู้ใหม่" จากตะวันตกกำลังเป็นที่นิยมของชนชั้นนำหัวก้าวหน้า จะทำให้วิชาการต่างๆ ของไทยเสื่อมโทรมลง จึงโปรดเกล้าฯ ให้จรรีการวิชาการเหล่านั้นลงบนแผ่นศิลาที่คงทนต่อดินฟ้าอากาศและการชำรุดเสียหาย (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 103)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเลื่อนขั้นทางสังคม
3129/220	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การสอบความรู้ของสงฆ์
2325-2394	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม

ตัวอย่าง: สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) ชนชั้นปกครองฟื้นฟูระบบสังคมและการค้าต่างประเทศ ชนชั้นนำได้รวมตัวกัน สร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ที่กรุงเทพฯ โดยการเกณฑ์แรงงานเอามาสร้างเมืองและทำสงคราม มีการวางมาตรการควบคุมแรงงาน ปรับปรุงระบบการจดทะเบียนไพร่โดยการสักเลขคือสักที่ข้อมือของเลขเป็นเครื่องหมายและการควบคุม ส่งเจ้าพนักงานออกไปตามล่าพวกข้อมือขาวที่หลีกเลี่ยงการถูกสักเลข สำหรับพระสงฆ์จะมีการทำการสอบความรู้ของพระสงฆ์ พระที่สอบตกต้องสึกออกมาเป็นไพร่ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 15)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การสอบความรู้พระสงฆ์เพื่อสิทธิยกเว้น
3129/220 2325-2394	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์ ประเด็น3:
<p>หลักการ: การได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์ โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม</p> <p>ตัวอย่าง: สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) ชนชั้นปกครองฟื้นฟูระบบสังคมและการค้าต่างประเทศ ชนชั้นนำได้รวมตัวกัน สร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ที่กรุงเทพฯ โดยการเกณฑ์แรงงานเอามาสร้างเมืองและทำสงคราม มีการวางมาตรการควบคุมแรงงาน ปรับปรุงระบบการจดทะเบียนไพร่โดยการสักเลกคือสักที่ข้อมือของเลกเป็นเครื่องหมายและการควบคุม ส่งเจ้าพนักงานออกไปตามล่าพวกข้อมือขาวที่หลีกเลี่ยงการถูกสักเลก สำหรับพระสงฆ์จะมีการทำการสอบความรู้ของพระสงฆ์ พระที่สอบตกต้องสึกออกมาเป็นไพร่ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 15)</p>			

42ตร11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สนองความต้องการของสังคม
3150/271 2325-2394	5.2.3	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การศึกษาอาชีพระดับสูง
	5.2.3.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การศึกษาของสงฆ์
<p>หลักการ: การอุดมศึกษากระจายไปตามความพร้อมและความจำเป็นของท้องถิ่น</p> <p>ตัวอย่าง: การอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการจัดตามท้องถิ่นต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการอาชีพระดับสูงจะมีทั่วไป เช่น การแพทย์ การศึกษาปริยัติธรรมอาจจะมีไม่ทุกแห่ง แต่ก็จะมีอยู่กว้างขวางพอสมควรไม่กระจุกอยู่ในเมืองหลวงเหมือนในยุคปัจจุบัน แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ค่อนข้างมากและตอบสนองความต้องการคนส่วนใหญ่ได้มากพอสมควร (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ ,2546ข : 17)</p>			

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาแบบจารีต
3146/259	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: อักษรวิธี
2325-2394	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ปลุกฝังค่านิยมพื้นฐานของสังคม

หลักการ: การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับภูมิรัฐของผู้สอน

ตัวอย่าง: ค่านิยมของสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงให้ความเคารพยกย่องพระว่าเป็นผู้รู้ในทางหนังสือของชุมชน ขณะเดียวกันเป้าหมายของการศึกษาอักษรวิธีเบื้องต้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มิได้มุ่งประเด็นอ่านออกเขียนได้แต่เพียงด้านเดียว หากมุ่งปลุกฝังโลกทัศน์และค่านิยมพื้นฐานของสังคมให้แก่ผู้เรียนด้วย และเมื่อโลกทัศน์ตลอดจนค่านิยมพื้นฐานของสังคมมาจากความเชื่อทางพุทธศาสนา พระภิกษุสงฆ์จึงเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 :43)

42วส13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การอนุรักษ์มรดกทางวรรณศิลป์
3043/684	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: จารีกวัดโพธิ์
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: สารานุกรมศิลา

หลักการ: การนำความรู้ของประชาชนสู่ประชาชน

ตัวอย่าง: ...การอนุรักษ์มรดกทางวรรณศิลป์เข้มข้นที่สุดคงจะเป็นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จารีกวัดโพธิ์เป็นหลักฐานที่หนักแน่นที่สุดที่บ่งบอกถึงความสำคัญในเรื่องมรดกทางวัฒนธรรมของคนไทย...สารานุกรมศิลาแห่งนี้เป็นก้าวสำคัญในการพัฒนาการทางวัฒนธรรมของคนไทย เพราะนอกจากความประสงค์ที่จะสร้างความคงทนถาวรในลักษณะที่เป็นรูปธรรมแล้ว ยังนับได้ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งแนวความคิดใหม่ที่ขัดกับประเพณีการหวงวิชาของสังคมไทยดั้งเดิม... วัดโพธิ์จึงเป็นตลาดนัดแห่งสรรพวิทยาการใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย พระมหากษัตริย์ทรงทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการนำความรู้จากประชาชนกลับไปให้ประชาชน วิญญูณประชาชนปีโตยอุบัติขึ้นแล้ว ณ ที่นี้ ก่อนที่จะได้รู้จักคำนี้เสียอีก ในแง่ของวรรณกรรมนั้น การนำความรู้และความคิดมาถ่ายทอดด้วยภาษาที่ชัดเจนและไพเราะง่ายแก่การจดจำนั้น จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นวรรณศิลป์... (เจตนา นาควัชระ, 2538: 150)

42วจ11-3 3129/220 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: กำหนดมาตรการควบคุม
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: วางระบบการจดทะเบียน
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: ชนชั้นนำเป็นผู้กำหนดมาตรการและประเมินผล

ตัวอย่าง: สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) ชนชั้นปกครองฟื้นฟูระบบสังคมและการค้าต่างประเทศ ชนชั้นนำได้รวมตัวกัน สร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ที่กรุงเทพฯ โดยการเกณฑ์แรงงานเอามาสร้างเมืองและทำสงคราม มีการวางมาตรการควบคุมแรงงาน ปรับปรุงระบบการจดทะเบียนไพร่โดยการสักเลกคือสักที่ข้อมือของเลกเป็นเครื่องหมายและการควบคุม ส่งเจ้าพนักงานออกไปตามล่าพวกข้อมือขาวที่หลีกเลี่ยงการถูกสักเลก สำหรับพระสงฆ์จะมีการทำการสอบความรู้ของพระสงฆ์ พระที่สอบตกต้องสึกออกมาเป็นไพร่ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 15)

42วจ13 3146/259 2367-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินนิตยภัต
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: พระเปรียญ
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: แรงงาน

หลักการ: การให้สิทธิเหนือทรัพยากรแรงงาน โดยการเป็นพระเปรียญ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเปรียญ 3 ประโยคขึ้นไปจะได้รับพระราชทานนิตยภัต แม้จะยังมีได้เป็นพระราชอาคันตุกะก็ตาม ถ้าหากเป็นพระราชอาคันตุกะแล้วและมีบิดา มารดา เป็นไพร่หลวง หรือไพร่สมอยู่จะได้รับพระราชทานให้เป็นโยมสงฆ์ไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน ถ้าเป็นทาสก็โปรดให้จ่ายพระราชทรัพย์ให้พ้นจากภัยภยันตราย (พิพาดายังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 :126)

42สท11-3 3281/585 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ภูมิปัญญาไทย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ศิลปโบราณสถาน (สื่อการศึกษา)
	5.2.2.4	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	ประเด็น3: จิตรกรรมฝาผนัง (สื่อการศึกษา)

หลักการ: การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมถือเป็นภารกิจทางการศึกษาเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: การจัดการศึกษาสำหรับชุมชน โดยวิธีการตามแบบโบราณกาล คือการใช้วัดเป็นสถานที่เพื่อการศึกษา และโดยที่หนังสือมีน้อย จึงใช้จิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อการสอน การปฏิสังขรณ์วัดถือเป็นภารกิจทางการศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ศิลปและโบราณสถาน และยังมีสื่อการศึกษาอีกแห่งที่จัดทำขึ้น คือ การสังสมองค์ความรู้ ซึ่งอยู่ในลักษณะวัตถุ จัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติให้เป็นแหล่งค้นคว้า เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาติ (โอกาส เสวีกุล, 2513: 525 - 528)

42วจ13 3146/259 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การทดสอบ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: การวัดผล

หลักการ: การประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยการจัดสอบอย่างเป็นระบบ

ตัวอย่าง: การศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การสอนพระปริยัติธรรมนับว่าเป็นการวัดผลอย่างเป็นทางการ เพียงรูปแบบเดียว เป็นการทดสอบความรู้พระภิกษุสามเณร ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่เลือกสรรแล้ว โดยสอบทั้งความรู้ภาษาบาลีและความรู้คัมภีร์พระไตรปิฎกด้วย (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 59)

42อป11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การแพทย์แผนไทย (การแพทย์แผนโบราณ)
3168/301 2325-2394	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภูมิปัญญาไทย
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3:
<p>หลักการ: การจัดทำบันทึกและพัฒนาภูมิปัญญาไทย โดยผู้นำรัฐ</p> <p>ตัวอย่าง: การแพทย์แผนโบราณของไทยไม่มีวิทยาศาสตร์ประกอบยาไทยใช้แก้ตามอาการมากกว่าการรักษาต้นเหตุ ระบบการแพทย์ลักษณะนี้ได้รับการพัฒนามาเป็นระยะจากพระเจ้าแผ่นดินในแต่ละยุคจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ การพัฒนาที่สำคัญๆ เช่น การโปรดฯ ให้มีการรวบรวมและบันทึกตำราไทยและภาษาคัดลอกไว้ตามศาลารายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (ระวี ภาวิไล, 2537 : 24)</p>			

42วจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ตำราต่างประเทศ
3146/259 2367-2394	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ศึกษาตามอัธยาศัย
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การแปลตำราภาษาต่างประเทศ
<p>หลักการ: การแสวงหาคำความรู้จากผู้รู้และการแปลตำราต่างประเทศ</p> <p>ตัวอย่าง: ในปลายรัชสมัยรัชกาลที่3 พระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทรงพยายามศึกษาหาความรู้จากชาวต่างประเทศทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษากับมิชชันนารีมากจนในบางครั้งทรงทำให้มิชชันนารีเกิดความเบื่อกว่าที่จะช่วยเหลือและให้คำแนะนำ กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ทรงศึกษาตำราของชาวตะวันตกจะกระทั่งสามารถเรียบเรียงตำราปืนใหญ่โดยการแปลจากตำราภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และชาติอื่นๆ อีกหลายภาษา (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา , 2529 : 165-166)</p>			

42วจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การถ่ายทอดความรู้
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การแลกเปลี่ยนความรู้
2367-2394	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: วิทยาการตะวันตก

หลักการ: การศึกษาวิทยาการตะวันตกควรมีทั้งการรับและแลกเปลี่ยนความรู้

ตัวอย่าง: ในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ 3 กระบวนการศึกษาวิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำเป็นการรับการศึกษาจากมิชชันนารีโดยตรง วชิรญาณภิกษุ (พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงผนวช) ทรงสนพระทัยเป็นพิเศษในการทดลองของหมอเฮาส์ ในบางครั้งทรงอธิบายการทดลองต่างๆ ให้ผู้ชมด้วยพระองค์เอง ทรงซักถามเพื่อให้เข้าใจในศาสตร์ต่างๆ อย่างถ่องแท้ จะเห็นได้ว่าทรงใช้วิธีการศึกษาในลักษณะแลกเปลี่ยนความรู้ มิใช่การรับรู้แต่เพียงด้านเดียว (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 163-164)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การทดสอบ
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: ปรียัติธรรม

หลักการ: การประเมินผลพระปรียัติธรรมในรูปแบบกรรมการ

ตัวอย่าง: การวัดผลของพระปรียัติธรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ การแปลหนังสือ หรือ การแปลพระปรียัติธรรม โดยผู้เข้าสอบอ่านเนื้อความบางตอนจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หรือ คัมภีร์อรรถกถาฉบับบาลี โดยจับฉลากจากข้อสอบที่กรรมการเตรียมไว้แล้วแปลเป็นภาษาไทยให้ถูกอธิธานและไวยากรณ์บาลี พร้อมทั้งให้เข้าใจเนื้อความในพระคัมภีร์นั้นด้วย (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 59-60)

42วจ13 3146/259 2367-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การทดลอง
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การแสดงปาฐกถา
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: สถานศึกษา

หลักการ: การเผยแพร่วิทยาการตะวันตกสู่สังคมไทย โดยนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ผ่านทางการศึกษา การแพทย์ และการจัดพิมพ์เอกสาร

ตัวอย่าง: มิชชันนารีโปรเตสแตนต์ เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำวิทยาการตะวันตกเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย เช่น การสร้างโรงเรียนสอนภาษาและวิชาความรู้พื้นฐาน การรักษาพยาบาล การปลูกฝัป้องกันโรคไข้ทรพิษเมื่อปี 2381 นำวิธีการผ่าตัดมาใช้เพื่อรักษาพยาบาล เมื่อปี 2380 นอกจากนี้ยังได้ตั้งโรงพิมพ์ภาษาไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้วิทยาศาสตร์และข่าวสารต่างประเทศ หมอเฮาส์ (House) หมอแคสเวล (Caswell) ได้ร่วมกันเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เช่น สรีรวิทยา ดาราศาสตร์ จันทรุปราคา นอกจากนี้ยังได้มีการทดลองและการแสดงปาฐกถาทงวิทยาศาสตร์ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 138-140)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ครูพระ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: อาจารย์พระ
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ชื่อเสียงของผู้สอน

หลักการ: ความมีชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์

ตัวอย่าง: การศึกษาของชนชั้นนำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของการศึกษาจึงมีความรู้ในด้านอักษรวิธีเป็นอย่างดี จากสำนักที่มีชื่อเสียงอาทิ สำนักพระพุทโธโฆษอาจารย์(บุญ) วัดโมฬีโลก สำนักกรมพระปรมาณูชิตชินโนรส และมีความเชี่ยวชาญในวิชาเฉพาะ เช่น วิชาคชกรรมศาสตร์ อศวศาสตร์ และยุทธพิชัยสงคราม จากสำนักเจ้าพระยาศรีธรรมมาธิราช (บุญรอด) (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 151-152)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาแบบจารีต
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาตามอัธยาศัย
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในทางอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การถ่ายทอดความรู้ขึ้นอยู่กับภูมิรัฐของผู้สอนและความสามารถในการรับความรู้ของผู้เรียน

ตัวอย่าง: พระที่เป็นอาจารย์มีความรู้ทางคณิตศาสตร์อยู่บ้าง ก็มักจะสอนควบคู่ไปกับอักษรวิธี โดยจะสอนให้รู้จักการเขียนและอ่านตัวเลข สอนวิธีบวกเลขง่ายๆ แล้วจึงสอนสูตรคูณ เมื่อท่องสูตรคูณและทำเลข บวก ลบ คูณหาร ท่องจำหน่วยมาตรต่างๆ เช่น มาตราเงินและมาตราชั่ง วัด ตวง ต่างๆ เพื่อทำเลขโจทย ความก้าวหน้าในการเรียนเลขคณิต ขึ้นอยู่กับภูมิรัฐของอาจารย์และความสามารถของศิษย์แต่ละคน (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 43)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาของสงฆ์
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การประเมินผล
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: การจัดหลักสูตรของพระและการสอบ

หลักการ: การพัฒนาการศึกษาและการวัดประเมินผลของสงฆ์ โดยผู้นำรัฐ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 1 กำหนด การสอบเปรียญตรี แปลพระสูตร เปรียญโท แปลพระสูตรและพระวินัย เปรียญเอก แปลพระสูตรพระวินัยและพระอภิธรรม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้มีการกำหนดหลักสูตรใหม่ให้กว้างออกเป็น 9 ประโยค และกำหนดคัมภีร์ที่ใช้ในการสอบให้ยากขึ้นไปตามลำดับ สำหรับการสอบประโยค 1-2-3 ต้องแปลผ่านในคราวเดียวจึงจะได้เป็นเปรียญ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 60)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วิชาการเฉพาะด้าน
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: วิชาช่างฝีมือ

หลักการ: พระสงฆ์ เป็นผู้มีความรู้ทั้งวิชาการและวิชาชีพ

ตัวอย่าง: ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปรากฏสำนักพระที่มีฝีมือทางช่าง หรือวิชาเฉพาะอื่นๆ เช่น แพทย์ โหราศาสตร์ และไสยศาสตร์อยู่มาก ดังปรากฏในการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน ในสมัยรัชกาลที่ 3 นอกจากจะใช้ช่างฝีมือจากกรมช่างของหลวงแล้ว ยังอาศัยช่างฝีมือที่เป็นพระจำนวนมาก (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2526 : 95)

42วจ11	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: มาตรฐานการศึกษา
3146/259	5.2.3	การประกันคุณภาพ	ประเด็น2: การสังคายนาพระไตรปิฎก
2325-2352	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3: ผู้ทรงคุณวุฒิ

หลักการ: การจัดทำตำราใช้ในการศึกษาพระปริยัติธรรม โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงดำเนินการส่งเสริมความรู้พระสงฆ์อย่างจริงจัง โดยวิธีการต่างๆ ในด้านตำราเพื่อเป็นหลักในการศึกษา โปรดเกล้าฯ ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎก พ.ศ. 2331-2332 เพื่อสอบสวนพระบาลีกับอรรถกถา ที่ผิดเพี้ยนวิปลาด และตกแต่เดิมเปลี่ยนแปลงอักษรให้ถูกต้องบริบูรณ์ทุกๆ พระคัมภีร์ใหญ่น้อยทั้งสิ้นและพระราชทานฉบับหลวงจำลองไปตามวัดต่างๆ เพื่อเป็นหลักในการศึกษาพระปริยัติธรรม (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 57)

42วจ13 3146/259 2367-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเลื่อนระดับ
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การประเมินจากผลงาน
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: ค่าตอบแทน

หลักการ: การเลื่อนระดับขั้นเงินเดือน โดยการประเมินจากผลงาน

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้สามารถมีพระเปรียญอย่างน้อย ปีละ 5-6 รูป ซึ่งในรัชสมัยนี้ราชบัณฑิตซึ่งสามารถสอนหนังสือพระให้สามารถสอบเปรียญได้มากจะได้รับพระราชทานเงินเดือนเพิ่มขึ้น ในทางตรงกันข้ามผู้ซึ่งไม่สามารถผลิตเปรียญได้มากที่ควรจะถูกลดเงินเดือนลง นอกจากนี้ยังทรงกระตุ้นให้พระศึกษาพระปริยัติธรรม โดยการพระราชทานสิทธิพิเศษต่างๆ แก่พระเปรียญ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 61)

42วจ12 3146/259 2352-2367	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เกณฑ์การประเมินผล
	5.2.2	การบริหารวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: อาจารย์พึงถ่ายทอดวิชาความรู้และประสบการณ์ก่อนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติด้วยตนเอง

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราช(มี) และสมเด็จพระวันรัต(อาจ) วัดสระเกศ นิพนธ์ตำรา "โอวาทานุศาสน์" มีใจความสำคัญ กำหนดพรรษาและความรู้ของพระอุปัชฌาย์ และกำหนดว่าพระภิกษุจะต้องศึกษาอยู่กับพระอุปัชฌาย์ครบ 5 ปี จึงจะแยกอยู่ตามลำพังได้ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 57)

42วจ13	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ภาษาอังกฤษ
3146/259	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: หนังสือพิมพ์
2367-2394	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: ตำราต่างประเทศ

หลักการ: ภาษาต่างประเทศ เป็นหนทางไปสู่วิทยาการตะวันตก

ตัวอย่าง: สมัยรัชกาลที่3 มีชนชั้นนารีเป็นแหล่งความรู้ที่จะศึกษาภาษาต่างประเทศและศาสตร์อื่นๆ เกี่ยวกับวิทยาการตะวันตก เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ หรือตำราต่างประเทศด้วยตนเอง อีกทั้งชนชั้นนำกลุ่มหนึ่งจะศึกษาภาษาอังกฤษและวิทยาการตะวันตกในด้านที่สนใจ (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 :39)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเรียนแบบกลุ่มย่อย
3146/259	5.2.2	การบริหารวิชาการ	ประเด็น2: การปลูกฝังค่านิยม
2325-2394	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: คุณธรรมขั้นพื้นฐาน

หลักการ: วัดเป็นสถานที่ให้การศึกษาและปลูกฝังคุณธรรมขั้นพื้นฐานมาแต่โบราณ

ตัวอย่าง: ลักษณะการเรียนหนังสือกับพระที่วัด เชื้อให้การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมขั้นพื้นฐาน อันพึงประสงค์ของสังคม โดยดำเนินไปในภาคปฏิบัติด้วย การเคารพกราบกรานและปรนนิบัติพระที่เป็นอาจารย์ด้วยกิริยามารยาทอันสุภาพเรียบร้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการเรียนหนังสือ ได้ช่วยปลูกฝัง ค่านิยมในการเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ การเรียนกับพระในวัดและต้องท่องบทสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำยอมทำให้เด็กคุ้นเคยและผูกพันกับพุทธศาสนา ลักษณะการเรียนแบบกลุ่มย่อยและตัวหนังสือเป็นรายตัวตลอดจนการมีระบบลงทะเบียนควบคู่ไปด้วย (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 45)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การแปลพระคัมภีร์
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: อักษรวิธี
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยมีความรู้ทางอักษรวิธี

ตัวอย่าง: พระสงฆ์ที่ได้แปลพระคัมภีร์เป็นเบรียญและพระเบรียญได้เลื่อนเป็นพระราชอาคณเฑาะแล้ว ญาติโยมที่ตกทุกข์ได้ยากเป็นไพร่หลวงไพร่สมอยู่ก็ดี โปรดยกพระราชทานให้เป็นโยมสงฆ์ ถ้าลาสิกขาบทแล้วจะไปทำราชการอยู่ในกรมใดก็โปรดให้ตามใจสมัคร

ดังนั้นพระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในเขตกรุงเทพฯ มีความรู้ทางอักษรวิธีดีขึ้น และในฐานะที่พระเป็นผู้สั่งสอนอักษรวิธีให้แก่กุลบุตรก็น่าจะเป็นเหตุให้การเรียนการสอนมีคุณภาพมากขึ้นด้วย โดยเฉพาะกุลบุตรของชนชั้นนำและอาจรวมถึงสามัญชนในเขต กรุงเทพฯ (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 61-63)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาเพื่อรับราชการ โดยการฝึกหัดวิชาทักษะเฉพาะด้านและความรู้ทั่วไป

ตัวอย่าง: การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ มักอยู่ในแวดวงของกุลบุตรชนชั้นนำ ซึ่งมีโอกาสดีกว่าในการถวายตัวเข้ารับราชการ การพิจารณาเพื่อเข้ารับราชการมี 2 ลักษณะ คือ

1. การฝึกวิชาที่ต้องใช้ทักษะ หรือ ความชำนาญพิเศษ เช่น โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ หรือ ช่างฝีมือ มักจะเป็นการฝึกภายในตระกูลของตน หรือ สำนักผู้เชี่ยวชาญ หากประสงค์จะเข้ารับราชการในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากตระกูลเคยทำ ผู้ใหญ่ ก็ฝากฝังให้ทำในสำนักอื่น นับเป็นลักษณะ การศึกษาในทางประสบการณ์และการปฏิบัติ
2. การฝึกความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการ

(พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 79)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาของสงฆ์
	5.2.2	การบริหารวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาตามอัธยาศัย
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การศึกษาวิชาชีพ

หลักการ: การศึกษาเพื่อวิชาชีพ เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติในสถานที่จริง

ตัวอย่าง: ในระหว่างบวชเรียนพระบางองค์จะฝึกเทศน์ สำหรับพระเถรองค์ใดที่ไม่สนใจฝึกเทศน์ก็อาจฝากตัวเป็นศิษย์เรียนวิชาเฉพาะต่างๆ เช่น ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ โหราศาสตร์ หมอ ยา คาถาอาคม หรือเล่นแร่แปรธาตุ จากสำนักพระที่อาจมีอยู่ในวัดนั้นๆ ซึ่งอาจศึกษาเป็นวิชาอดิเรกในช่วงบวชเรียน หรืออาจสนใจศึกษาอย่างจริงจังเพื่อยึดเป็นอาชีพต่อไป (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 :77)

42ตร11-3 3150/271 2325-2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
	5.2.2	การบริหารวิชาการ	ประเด็น2: พุทธศาสนากับการศึกษา
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: อุดมศึกษาเป็นการเรียนวิชาที่เกี่ยวกับอุดมคติและเป้าหมายชีวิต

ตัวอย่าง: การศึกษาระดับสูงของไทยโดยเฉพาะในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น สิ่งที่เป็นหลักคือ การบวชเรียนในวัด ซึ่งส่วนใหญ่จะเรียนเกี่ยวกับอุดมคติและเป้าหมายของชีวิตเป็นไปในเชิงของปรัชญา โดยศึกษาและเรียนรู้จากพระพุทธานุชา ได้แก่การเรียนจากวัด ดังนั้นการบวชพระถือเป็นการเริ่มอุดมศึกษา เพราะการบวชพระนอกจากจะได้ศึกษาและเข้าใจปรัชญาชีวิตแล้ว ยังสอนและอบรมให้เป็นคนดี มีการอบรมมารยาทและความประพฤติไปพร้อมกัน ดังความเชื่อที่ว่า เปลี่ยนคนดิบเป็นคนสุก จากเด็กมาเป็นผู้ใหญ่ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ข : 2-3)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ชนชั้นนำ
3146/259	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: วิชาความรู้
2325-2394	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: การเข้าสู่ระบบราชการ ต้องมีความรู้และฐานวงศ์ตระกูล

ตัวอย่าง: ...กฤตบุตรชนชั้นนำในสมัยรัตนโกสินทร์ ยังต้องศึกษาความรู้ทั่วไปสำหรับผู้เข้ารับราชการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับระเบียบบริหารราชการ การวางตนตามตำแหน่งหน้าที่ หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ กฎหมายและพระราชพงศาวดาร เป็นต้น ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้โดยประสบการณ์ตั้งแต่ยังเยาว์วัย ประกอบกับการศึกษาดำรับตำราเพิ่มเติมในเวลาต่อมาสำหรับการเรียนรู้โดยประสบการณ์นั้น บิดาจะเป็นผู้ชี้แนะ... หนทางการศึกษาความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการที่ดีที่สุด คือ การถวายตัวเป็นมหาดเล็กของพระมหากษัตริย์หรือเจ้านายชั้นสูง (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 86-87)

42วจ11-3	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: โลกทัศน์ทางสังคม
3146/259	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาแบบจารีต
2325-2394	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: ชนชั้นพ่อค้า

หลักการ: การศึกษาแบบจารีต เป็นการศึกษาตามสภาพสังคมที่สืบทอดกันมา

ตัวอย่าง: ...ลักษณะการศึกษาของสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีรูปแบบทั่วไป เช่นเดียวกับการศึกษาของสังคมอยุธยา หรือ อาจเรียกได้ว่าการศึกษาแบบจารีต (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 25)

42จ11-3 3146/259 2325-2394	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การเลื่อนชั้นทางสังคม
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: พ่อค้า
	5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3: การรับราชการ

หลักการ: การเลื่อนชั้นทางสังคม โดยได้รับการศึกษาชั้นสูงและกระทำความดีความชอบต่อราชการ

ตัวอย่าง: สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ปัจจัยที่ทำให้การเลื่อนฐานะจากสามัญชนเป็นไปได้อย่างสามทาง คือ

1. ผู้มีความดีความชอบจากราชการสงคราม
2. ผู้สอบได้เป็นพระเปรียญและสืบทอดมาขอรับราชการ
3. ชาวจีนผู้มีความมั่งคั่งและกระทำความดีความชอบในการเพิ่มพูนรายได้ให้แก่รัฐ

(พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 33)

42สร11-3 5401/367 2397	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: ค่าเล่าเรียน
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: รับใช้ปรณินิบัติ
	5.2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน ประเด็น3: สังคมเกื้อกูลกัน

หลักการ: ค่าเล่าเรียนหนังสือ ผู้เรียนต้องรับใช้และคอยช่วยเหลือกิจการของสงฆ์

ตัวอย่าง: หนังสือราชอาณาจักรไทยหรือประเทศสยามของมองเซนเยอร์ บัลเลอแก้วซ์ สังฆราชแห่งมัลลอล ในคณะสอนศาสนาโรมันคาทอลิกของฝรั่งเศสประจำประเทศไทย ซึ่งพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2397 กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

"ภายหลังหรือบางทีก่อนพิธีโกนจุก บิดามารดาส่งบุตรของตนไปอยู่วัดเพื่อเรียนอ่านและเขียน ณ ที่นั่น เด็กเหล่านี้รับใช้พระ พายเรือให้พระ และรับประทานอาหารซึ่งบิณฑบาตมา ได้ร่วมกับพระด้วย พระสอนอ่านหนังสือให้เพียงเล็กน้อย วันละครั้งหรือสองครั้ง ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบแทน การศึกษาของเด็กหญิง มีการสอนให้ทำครัว ตำน้าพริก ทำขนม มวนบุหรี่ และจีบพู่" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 3)

- 42สท13
3290/598
2367-2394
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: นักปราชญ์ราชบัณฑิต
- 5.2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา ประเด็น2: ชำระตำราต่างๆ
- 5.2.3.2 การตรวจสอบคุณภาพ ประเด็น3: ความถูกต้องตามหลักวิชา

หลักการ: การตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้องตามหลักวิชา

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลา 16 ปี ในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตและช่างทุกสาขา ให้ช่วยกันชำระตำราต่างๆ เช่น วิชาแพทย์แผนโบราณ ตำรายาแก้โรคต่างๆ ตำราหมอนวด กวีนิพนธ์ ฯลฯ คัดเลือกตรวจสอบเฉพาะฉบับที่ถูกต้องแน่นอน แล้วให้จารึกไว้บนแผ่นศิลาประดับตามเสาและผนังรายรอบบริเวณวัด เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป ด้วยพระราชประสงค์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของมหาชนไม่แบ่งชั้นวรรณะ ได้เลือกศึกษาเล่าเรียนวิชาแขนงต่างๆ ตามใจชอบ ด้วยเหตุนี้ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจึงได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของเมืองไทย (दनัย ไชยโยธา, 2546: 110)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 42สท13
3290/598
2367-2394
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: นักปราชญ์ราชบัณฑิต
- 5.2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา ประเด็น2: ชำระตำราต่างๆ
- 5.2.3.3 การประเมินคุณภาพ ประเด็น3: ความถูกต้องตามหลักวิชา

หลักการ: การตรวจสอบคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อความถูกต้องตามหลักวิชา

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลา 16 ปี ในการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมนักปราชญ์ราชบัณฑิตและช่างทุกสาขา ให้ช่วยกันชำระตำราต่างๆ เช่น วิชาแพทย์แผนโบราณ ตำรายาแก้โรคต่างๆ ตำราหมอนวด กวีนิพนธ์ ฯลฯ คัดเลือกตรวจสอบเฉพาะฉบับที่ถูกต้องแน่นอน แล้วให้จารึกไว้บนแผ่นศิลาประดับตามเสาและผนังรายรอบบริเวณวัด เพื่อให้ประชาชนได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป ด้วยพระราชประสงค์ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของมหาชนไม่แบ่งชั้นวรรณะ ได้เลือกศึกษาเล่าเรียนวิชาแขนงต่างๆ ตามใจชอบ ด้วยเหตุนี้ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามจึงได้ชื่อว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของเมืองไทย (दनัย ไชยโยธา, 2546: 110)

- 42สร11-3
5401/367
2352-2367
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: โรงทาน
- 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: สถานที่ให้การศึกษา
- 5.2.1.2 งบประมาณ ประเด็น3:

หลักการ: โรงทาน สถานที่ใช้ในกิจการประสงคื รวมทั้งใช้เป็นสถานศึกษาด้วย

ตัวอย่าง: ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงสร้างโรงทาน สำหรับให้เป็นสถานที่ให้การศึกษา ดังคำประกาศในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า ...มีพระธรรมเทศนาและสอนหนังสือวิชาการต่าง โดยพระบรมราชประสงค์จะให้เป็นที่दानุหิตประโยชน์แก่ชนทั้งหลายทั้งปวงในอิถโลกและปรโลกนั้นด้วย... (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 7)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ฝึกปฏิบัติโดยตรง
3146/259	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การเรียนรู้จากการทำงาน
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาชั้นสูงควรเตรียมความพร้อมในการทำงาน โดยการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง เพื่อให้ได้ประสบการณ์โดยตรง

ตัวอย่าง: การศึกษาของกุลบุตรในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีลักษณะสืบเนื่องมาจากสมัยอยุธยา การศึกษาชั้นสูงเพื่อนำไปประกอบอาชีพจะเป็นการศึกษาจากการฝึกปฏิบัติโดยตรง อาทิ การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ มักจะอยู่ในแวดวงของกุลบุตรชนชั้นนำที่มีโอกาสดีกว่าในการถวายตัวเข้ารับราชการ ซึ่งจะต้องมีการฝึกใช้ทักษะหรือความชำนาญพิเศษและการฝึกความรู้ทั่วไป สำหรับราชการ เมื่อฝึกปฏิบัติอยู่นานเข้าก็ได้รับการบรรจุ เลื่อนตำแหน่งเป็นข้าราชการในกรมนั้น ส่วนวิชาที่ต้องฝึกให้ชำนาญพิเศษ ได้แก่ โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ ช่างฝีมือ ขึ้นอยู่ตามตระกูลของตน หรือการที่ผู้ใหญ่นำไปฝากฝัง ให้ทำในสำนักอื่น

(พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 79)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนจากการฝึกปฏิบัติ
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง
			ประเด็น3: การจัดการเรียนรู้เน้นประสบการณ์

หลักการ: การศึกษาชั้นสูงเป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงาน โดยการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง เพื่อให้ได้ประสบการณ์โดยตรง

ตัวอย่าง: ... การศึกษาชั้นสูงเพื่อนำไปประกอบอาชีพจะเป็นการศึกษาจากการฝึกปฏิบัติโดยตรง อาทิ การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ มักจะอยู่ในแวดวงของกฏบุตรชนชั้นนำที่มีโอกาสดีกว่าในการถวายตัวเข้ารับราชการ ซึ่งจะต้องมีการฝึกใช้ทักษะหรือความชำนาญพิเศษและการฝึกความรู้ทั่วไป สำหรับราชการ เมื่อฝึกปฏิบัติอยู่นานเข้าก็ได้รับการบรรจุ เลื่อนตำแหน่งเป็นข้าราชการในกรมนั้น ส่วนวิชาที่ต้องฝึกให้ชำนาญพิเศษ ได้แก่ โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ ช่างฝีมือ ขึ้นอยู่ตามตระกูลของตน หรือการที่ผู้ใหญ่นำไปฝากฝัง ให้ทำในสำนักอื่น
(พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 79)

42วจ13 3146/259 2367-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การถ่ายทอดวิทยากรตะวันตก
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: मिच्छันนารี
			ประเด็น3: ตำราต่างประเทศ

หลักการ: การเรียนรู้วิทยากรตะวันตกของชนชั้นนำ ศึกษาจากมิชชันนารีและตำราต่างประเทศ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาวิทยากรตะวันตกของชนชั้นนำเป็นการรับการศึกษาจากมิชชันนารีโดยตรง มีการติดตามการทดลองทางวิทยาศาสตร์ของมิชชันนารี การร่วมอภิปรายซักถามข้อสงสัยต่างๆ และการศึกษาจากผลงานของมิชชันนารีที่ตีพิมพ์ออกมารวมทั้งการอ่านตำรับตำราต่างๆ จากต่างประเทศโดยตรง เป็นการศึกษาภาษาอังกฤษจนสามารถใช้งานได้ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 163)

42วจ13 3146/259 2367-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: มิชชันนารี
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ตำราต่างประเทศ
			ประเด็น3: การทดลองทางวิทยาศาสตร์

หลักการ: การเรียนรู้วิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำ ศึกษาจากมิชชันนารีและตำราต่างประเทศ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาวิทยาการตะวันตกของชนชั้นนำ เป็นการรับการศึกษาจากมิชชันนารีโดยตรง มีการติดตามการทดลองทางวิทยาศาสตร์ของมิชชันนารี การร่วมอภิปรายซักถามข้อสงสัยต่างๆ และการศึกษาจากผลงานของมิชชันนารีที่ตีพิมพ์ออกมารวมทั้งการอ่านตำรับตำราต่างๆ จากต่างประเทศโดยตรง เป็นการศึกษาภาษาอังกฤษจนสามารถใช้งานได้ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 163)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การสอบพระเปรียญ
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: เลื่อนฐานะทางสังคม
			ประเด็น3:

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม

ตัวอย่าง: การสอบได้เป็นพระเปรียญเป็นหนทางหนึ่งของการเลื่อนฐานะทางสังคมจึงเป็นโอกาสสำหรับสามัญชนที่มีความรู้ความสามารถและรักความก้าวหน้า ขณะที่ชนชั้นนำมีโอกาสเข้ารับราชการตามเชื้อสายวงศ์ตระกูลอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาทางด้านศาสนาอย่างลึกซึ้ง (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 75)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้การฝึกปฏิบัติ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ถ่ายทอดวิชาความรู้ ประเด็น3: วิชาช่าง

หลักการ: การถ่ายทอดวิชาความรู้ กระทำเฉพาะในวงศ์ตระกูล

ตัวอย่าง: การศึกษาวิชาเฉพาะสำหรับกุลบุตรสามัญชนในสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล การถ่ายทอดให้บุคคลภายนอกมีน้อยมาก นอกจากจะสนิทสนมกันจริงๆ เนื่องจากเกรงว่าผู้อื่นจะประกอบอาชีพแข่งขันกับตน จึงทำให้เกิดการหวงแหนวิชาความรู้ ช่างผู้มีความรู้ความชำนาญบางคนถ้าไม่มีลูกหลานหรือไม่ยอมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น เมื่อสิ้นชีวิตวิชาการนั้นก็หายสาบสูญไปด้วย ประกอบกับยังไม่นิยมบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ถือการเรียนรู้ทางปฏิบัติเป็นหลัก (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 96)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นหลัก ประเด็น2: ชนชั้นสามัญ ประเด็น3: การจัดการเรียนรู้แบบเน้น ประสบการณ์
	5.3.2	การเรียนการสอน	

หลักการ: การถ่ายทอดวิชาความรู้ กระทำเฉพาะในวงศ์ตระกูล

ตัวอย่าง: การศึกษาวิชาเฉพาะสำหรับกุลบุตรสามัญชนในสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นการถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวหรือวงศ์ตระกูล การถ่ายทอดให้บุคคลภายนอกมีน้อยมาก นอกจากจะสนิทสนมกันจริงๆ เนื่องจากเกรงว่าผู้อื่นจะประกอบอาชีพแข่งขันกับตน จึงทำให้เกิดการหวงแหนวิชาความรู้ ช่างผู้มีความรู้ความชำนาญบางคนถ้าไม่มีลูกหลานหรือไม่ยอมถ่ายทอดความรู้ให้ผู้อื่น เมื่อสิ้นชีวิตวิชาการนั้นก็หายสาบสูญไปด้วย ประกอบกับยังไม่นิยมบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ถือการเรียนรู้ทางปฏิบัติเป็นหลัก (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 96)

42พศ12	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาการต่อสู้
2058/80	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ไสยศาสตร์
2352-2367			ประเด็น3: วิชาช่าง

หลักการ: การศึกษาวิชาชีพโดยการถ่ายทอดจากการฝึกปฏิบัติในสถานที่จริง

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระเนรมองคิโดที่ไม่สนใจฝึกเทศน์ก็อาจฝากตัวเป็นศิษย์เรียนวิชาเฉพาะต่างๆ เช่น ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ วิศวกรรมศาสตร์ หมอ ยา คณิตศาสตร์ หรือเล่นแร่แปรธาตุจากสำนักอาจารย์ที่มีอยู่ในวัดนั้นๆ ซึ่งอาจศึกษาเป็นวิชาอดิเรกในช่วงบวชเรียนหรืออาจสนใจศึกษาอย่างจริงจังเพื่อยึดเป็นอาชีพต่อไป (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกรมพระยา, 2505: 17)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาไสยศาสตร์
1003/259	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเลื่อนชั้นทางสังคม
2325-2394			ประเด็น3: วิชาการต่อสู้

หลักการ: การศึกษาวิชาการต่อสู้และไสยศาสตร์ของสามัญชน เพื่อใช้ป้องกันประเทศเป็นหนทางการเลื่อนฐานะทางสังคม

ตัวอย่าง: สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นการศึกษาวิชาการต่อสู้และไสยศาสตร์ยังเป็นหนทางในการเลื่อนฐานะทางสังคมอีกทางหนึ่งของสามัญชน เนื่องจากบุคคลใดมีวิชาความเชี่ยวชาญทางการต่อสู้และไสยศาสตร์ มีความดีความชอบในการรบทัพจับศึกอาจได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนนาง ซึ่งการศึกษาไสยศาสตร์ส่วนใหญ่จะมีสำนักอยู่ในวัด (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 99)

42วจ13 3146/259 2325-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาการต่อสู้
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: วิชาไสยศาสตร์
			ประเด็น3: การเลื่อนชั้นทางสังคม

หลักการ: การศึกษาวิชาการต่อสู้และไสยศาสตร์ของสามัญชน เพื่อใช้ป้องกันประเทศเป็นหนทางการเลื่อนชั้นทางสังคม

ตัวอย่าง: ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นช่วงเวลาที่ต้องทำสงครามในลักษณะรับและรุกหลายครั้งหลายคราว ชายฉกรรจ์ในระบบไพร่ถูกเกณฑ์เข้ารับโดยมิได้มีการฝึกหัดวิชาอาวุธมากมายนัก จึงต้องพยายามฝึกฝนด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็ต้องแสวงหาความรู้ทางไสยศาสตร์ ได้แก่ เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง และการเลี้ยงภูติผีปีศาจเพื่อเป็นการป้องกันภัยและบำรุงขวัญตนเอง บุคคลใดมีความดีความชอบในการรบทัพจับศึก อาจได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนนาง จึงมีค่านิยมที่ว่าความเชี่ยวชาญทางการต่อสู้และไสยศาสตร์จะเป็นหนทางสำคัญในการเลื่อนฐานะทางสังคม (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 98-99)

42วจ11-3 3129/220 2325-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การสอบความรู้ของสงฆ์
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
			ประเด็น3: ชนชั้นนำ

หลักการ: การเลื่อนฐานะทางสังคม โดยอาศัยการบวชเรียนและสอบผ่านปริยัติธรรม

ตัวอย่าง: สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) ชนชั้นนำปกครองฟื้นฟูระบบสังคมและการค้าต่างประเทศ ชนชั้นนำได้รวมตัวกัน สร้างเมืองหลวงแห่งใหม่ที่กรุงเทพฯ โดยการเกณฑ์แรงงานเอามาสร้างเมืองและทำสงคราม มีการวางมาตรการควบคุมแรงงาน ปรับปรุงระบบการจดทะเบียนไพร่โดยการสักเลกคือสักที่ข้อมือของเลกเป็นเครื่องหมายและการควบคุม ส่งเจ้าพนักงานออกไปตามล่าพวกข้อมือขาวที่หลีกเลี่ยงการถูกสักเลก สำหรับพระสงฆ์จะมีการทำการสอบความรู้ของพระสงฆ์ พระที่สอบตกต้องสึกออกมาเป็นไพร่ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 15)

42สท11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: หัตถศึกษา
3103/161	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การศึกษาของสตรี
2325-2394			ประเด็น3: การถ่ายทอดวิชาความรู้

หลักการ: คำนิยมการจัดการศึกษาสำหรับบุรุษ เป็นการศึกษาด้านอักษรวิธี ส่วนสตรีเน้นด้านหัตถศึกษา

ตัวอย่าง: คำนิยมของสังคมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มุ่งที่จะให้สตรีได้รับการศึกษาอบรมทางด้านหัตถศึกษา เคหศาสตร์ ตลอดจนการปรนนิบัติบุรุษ เช่น บิดา สามี และบุตรชาย มากกว่าจะเน้นด้านการศึกษาอักษรวิธี จนกระทั่งความคลี่คลายทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้เกิดค่านิยมเน้นความสำคัญของการอ่านออกเขียนได้ ส่งผลกระทบถึงการศึกษาสตรีกลุ่มชนชั้นนำได้รับการศึกษาอักษรวิธี (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ปจ13	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เผยแพร่วิชาความรู้ที่ถูกต้อง
1003/176	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างหลักสูตร
2367-2394			ประเด็น3: รวบรวมตำรา

หลักการ: การสร้างองค์ความรู้โดยการรวบรวมสรรพตำราอีกทั้งการตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้อง แล้วจารึก เผยแพร่สู่สาธารณชน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมสรรพตำราโดยผ่านกระบวนการคัดเลือกและตรวจสอบแก้ไขของนักปราชญ์ราชบัณฑิตที่โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้น สำนวนภาษาที่วิปลาสคลาดเคลื่อนก็โปรดเกล้าฯ ให้เจ้านายและขุนนางที่เป็นกวีมีความสามารถช่วยกันตรวจแก้ไขหรือแต่งขึ้นใหม่ อาทิ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระยาเดชาดิศร กล่าวได้ว่า การเผยแพร่เนื้อหาวิชาความรู้ที่ถูกต้องที่สุดที่เคยถูกจำกัดอยู่เฉพาะชนชั้นนำหรือสามัญชนบางตระกูล ได้ถูกนำมาเผยแพร่สู่สาธารณชน ซึ่งเนื้อหาในหมวดอักษรศาสตร์จะเน้นความจงรักภักดี และหน้าที่อันพึงมีต่อพระมหากษัตริย์ตลอดจนประเทศชาติ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1201-1205 [พ.ศ. 2382-2386]; ประชุมจารึกวัดพระเชตุพนฯ, 2517: 565-695; พิพาดฯ ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 102-103)

42ขป13 5401/367 2367-2394	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้ตามอัธยาศัย
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การเรียนรู้ตลอดชีวิต
			ประเด็น3: ความเสมอภาคทางการศึกษา

หลักการ: การศึกษาวิชาสามัญอยู่ตามวัดทั่วไป ส่วนวิชาอาชีพคงศึกษาในวงศ์ตระกูล

ตัวอย่าง: รัชกาลที่ 3 นอกจากทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดอันเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนมากมาย การสร้างวัดจึงมีพระราชประสงค์สำคัญจะบำรุงความเจริญส่วนจรรยาและวิชาความรู้ การศึกษาวิชาสามัญสมัยนั้นอยู่ตามวัดทั่วไป ส่วนวิชาอาชีพยังคงศึกษาอยู่ในสกุล ผู้อยู่นอกสกุลโดยเฉพาะบุคคลชั้นพลเรือนสามัญไม่มีโอกาสเรียน โดยเหตุนี้ในการปฏิสังขรณ์วัด เป็นต้นว่า วัดพระเชตุพน ก็มีพระราชประสงค์ให้เป็นแหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ต่างๆ ทั้งสามัญและอาชีพของประชาชนทั่วไป ไม่เลือกชั้นวรรณะ เรื่องที่จารึกไว้พอรวบรวมเป็นหมวดใหญ่ๆ ดังนี้

1. วิชาหนังสือ อธิบายลักษณะภาพย์กลอน โคลงฉันท์ กลอนกลบทและโคลงกลบทต่างๆ พร้อมทั้งตัวอย่าง เนื้อเรื่องประกอบสุภาพษิต
2. วิชาแพทย์ มีตำรายาแก้โรคต่างๆ ตำราหมอนวด ภาพ และรูปหล่อประกอบ แม่พิมพ์ ไม่สำหรับใช้ทำยาต่างๆ ก็โปรดให้นำมาปลูกไว้เป็นตัวอย่างด้วย
3. วิชาช่าง ได้แก่ ช่างเขียนภาพ และลายช่างหล่อ ช่างปั้น ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างประดับ ซึ่งเป็นฝีมือสำหรับที่จะนำไปใช้เป็นแบบอย่างได้

ภาพเขียนตามฝาผนังเป็นตำราตำราที่มีทั้งแพทยศาสตร์ ดาราศาสตร์ คชศาสตร์ อัศวศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีความรู้ทางพุทธศาสนา สุภาพษิต นิยาย ทำเนียบสมณศักดิ์ พัดยศ ตราตำแหน่ง และทำเนียบหัวเมือง ปกษีได้ ฝายเหนือ ตลอดจนขนบธรรมเนียมแบบแผน กระบวนพยุหยาตรา ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวกันว่า วัดพระเชตุพนเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 84-85)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาแบบจารีต
3146/259	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ค่านิยมทางการศึกษา
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาแบบจารีตเป็นการเปลี่ยนแปลงตามค่านิยมทางการศึกษาของสังคม

ตัวอย่าง: สังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีทั้งสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงจากสังคมอยุธยา ลักษณะเช่นนี้ได้ผลกระทบต่อรูปแบบเนื้อหา และค่านิยมทางการศึกษาของสังคมในช่วงสมัยนี้ กล่าวคือ ในรูปแบบกว้างๆ สภาพทางการศึกษาในสังคมมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม โดยเฉพาะการศึกษาเป็นการศึกษาแบบจารีต (Traditional Education) แต่เนื้อหาของการศึกษาแบบจารีตได้แปรเปลี่ยนไปบางประการตามความเปลี่ยนแปลงสังคมที่มากกระทบ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 39-40)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาแบบจารีต
3146/259	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: อักษรวิธี
2325-2394			ประเด็น3: การบวชเรียน

หลักการ: การศึกษาแบบจารีตเป็นการเรียนอักษรวิธี การบวชเรียนและการถ่ายทอดวิชาชีพ

ตัวอย่าง: รูปแบบการศึกษาอักษรวิธี ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นยังคงเป็นการเล่าเรียนกับพระที่วัด แสดงให้เห็นว่าค่านิยมของสังคมยังคงให้ความเคารพยกย่องพระว่าเป็นผู้รู้ในหนังสือของชุมชน (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 :21)

42สท1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
3248/662	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: บ่มนิสัย
2325-2453			ประเด็น3: ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่าง

หลักการ: การสอนควรคำนึงถึงพฤติกรรมจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้รู้จักควบคุมความประพฤติ กิริยาท่าทางของผู้เรียนให้ได้ด้วยตนเอง เป็นการใช่วิธีการสอนแบบบ่มนิสัย

ตัวอย่าง: ครูไทยมิใช่สอนแต่เพียงหนังสือและวิชาชีฟ แต่สอนให้ศิษย์เป็นคนที่ดีมีคน โดยจัดสภาพแวดล้อมให้พอเหมาะ กวดขันเข้มงวดแต่พอดี และใจเย็นค่อยสั่งสอนแบบบ่มนิสัย เป็นวิธีการที่ผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงสภาพจิตใจและความประพฤติของเด็ก คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เหตุปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สุมน อมรวินวัฒน์, 2536: 82 - 84)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เกณฑ์การประเมินผล
3146/259	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: พระเปรียญ
2325-2394			ประเด็น3: การศึกษาของสงฆ์

หลักการ: การเลื่อนสถานภาพของสงฆ์ต้องมีความรู้ปริยัติธรรมเท่านั้น

ตัวอย่าง: การศึกษาของพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ถือเป็นเรื่องสำคัญอย่างมาก การแต่งตั้งสมเด็จพระสังฆราชจะยกย่องพระที่มีความรู้ด้านพระปริยัติธรรมขึ้นมาก่อน แต่พระที่ทรงคุณทางวิปัสสนาธุระไม่ได้รับเป็นเปรียญ ดังนั้น คุณสมบัติการเป็นพระเปรียญเป็นสิ่งสำคัญ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 58)

42วจ13	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การทดสอบ
3146/259	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การประเมินผลการศึกษาพระปริยัติธรรมโดยการจัดสอบอย่างเป็นระบบ

ตัวอย่าง: การศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การสอนพระปริยัติธรรมนับว่าเป็นการวัดผลอย่างเป็นทางการ เพียงรูปแบบเดียว เป็นการทดสอบความรู้พระภิกษุสามเณร ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่เลือกสรรแล้ว โดยสอบทั้งความรู้ภาษาบาลีและความรู้คัมภีร์พระไตรปิฎกด้วย (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 59)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ครูพักลักจำ
3146/259	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
2325-2394			ประเด็น3: การวัดความรู้

หลักการ: ความก้าวหน้าของการเรียน ขึ้นอยู่กับความสามารถในการรับความรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ความก้าวหน้าของการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนจะอยู่ในระดับใด ขึ้นอยู่กับความสามารถในการต่อหนังสือของผู้เรียน ไม่มีการวัดผลในลักษณะเป็นทางการ หรือเป็นกลุ่ม (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา,2529 : 42)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การสอบ
3146/259	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
2325-2394			ประเด็น3: ปรียัติธรรม

หลักการ: การประเมินผลพระปริยัติธรรมในรูปแบบกรรมการ

ตัวอย่าง: การวัดผลของพระปริยัติธรรม ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ การแปลหนังสือ หรือ การแปลพระปริยัติธรรม โดยผู้เข้าสอบอ่านเนื้อความบางตอนจากคัมภีร์พระไตรปิฎก หรือ คัมภีร์อรรถกถาฉบับบาลี โดยจับฉลากจากข้อสอบที่กรรมการเตรียมไว้แล้วแปลเป็นภาษาไทยให้ถูกอกิธานและไวยากรณ์บาลี พร้อมทั้งให้เข้าใจเนื้อความในพระคัมภีร์นั้นด้วย (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 59-60)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ชื่อเสียงของผู้สอน
3146/259	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: ความเชี่ยวชาญในวิชาเฉพาะ
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: ความมีชื่อเสียงของอาจารย์เป็นหลักประกันความรู้ความสามารถของศิษย์

ตัวอย่าง: การศึกษาของชนชั้นนำในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นจะได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของการศึกษาจึงมีความรู้ในด้านอักษรวิธีเป็นอย่างดี จากสำนักที่มีชื่อเสียงอาทิ สำนักพระพุทโธโฆษจารย์(ขุน) วัดโมฬีโลก สำนักกรมพระปรมาธิบดีชินโรส และมีความเชี่ยวชาญในวิชาเฉพาะ เช่น วิชาคชกรรมศาสตร์ อัฐศาสตร์ และยุทธพิชัยสงคราม จากสำนักเจ้าพระยาศรีธรรมราชา (บุญรอด) (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา ,2529 : 151-2)

42สท1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
3248/662	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: อบรม
2325-2453			ประเด็น3:

หลักการ: การเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝังคุณงามความดีในจิตใจของศิษย์โดยใช้การอบรม แนะนำ
พร่ำสอนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย

ตัวอย่าง: การอบรมแบบไทย เป็นวิธีการที่ครูให้ความรักความอบอุ่นแก่ศิษย์ โดยทำตนเป็น
กัลยาณมิตรคอยชี้แนะและช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นการชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษม
ศานต์ การปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้ผู้เยาว์ได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีตามแบบที่สังคมได้วางไว้ การ
อบรมจึงต้องมีจุดมุ่งหมาย มีหลักการและวิธีการแก้ไขและเสริมข้อดี อาทิ ตัวอย่าง
กลอนสุภาษิตโบราณ

"ไก่อ่อนสอนลูกให้คู้ยเขี่ย
เสื่อตัวเมียฝึกลูกให้ซุ่มซ่อน
มยุราพาลูกเที่ยวรำฟ้อน
ทุกพวกสอนลูกเต้าตามตระกูล"

ฮีแลร์, พ. 2509

เด็กไทยสมัยก่อน มีพระสงฆ์และพ่อแม่เป็นครู การสั่งสอนฝึกฝนอบรมจึงเป็นวิธีสอนที่
ควบคู่กันไป ใครก็ตามที่มีความประพฤติเกเรก้าวร้าว จึงมักถูกตำราว่า "ใช้ลูกพ่อแม่ไม่สั่งสอน"
(สุมน อมรวิวัฒน์, 2536: 81-82)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท1-21-5 3248/662 2325-2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ฝึกฝน

ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ โดยให้หัดอ่านหัดทำอย่างเข้มงวดจนทำได้ดี

ตัวอย่าง: ครูไทยใช้การฝึกฝนศิษย์ด้วยวิธี "น้ำใส ลูกยอ กอไผ่" กล่าวคือ ครูมีน้ำใจ หวังดีต่อศิษย์อย่างบริสุทธิ์ใจ ใช้วาจาอ่อนหวานให้มีกำลังใจและหากไม่บังเกิดผลก็ต้องลงโทษ ดังตัวอย่าง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2536: 79 - 80)

น้ำใส

"...๔ คำที่ครูสอนนี้เป็นคำสอนให้สุเจ้าได้ความดี แต่เป็นการยากขัดดอกขัดใจสุทั้งหลายๆ จะทำทั้วทรพหลนั้น ง่ายแกใจแลผลิตผลิตด้วย

๕ การที่สุจะฝึกหัดนั้นก็หัดใจให้อ่อน เชื้อถ้อยฟังครูสอนแล้วตรึกนึกตามไปปัญญาาก็จะเกิด คำสอนก็จะเข้าใจง่ายดี

ประเสริฐอักษรนิติ, หลวง, 2439

ลูกยอ

เกิดมาเป็นคน หนังสือเป็นต้น วิชาหนาเจ้า

ถ้ามันไม่รู้ อดสูอายุเขา เพื่อนฝูงเยาะเย้ย ว่าเง่าว่าโง่

กลางคนเกิดมา ไม่รู้วิชา เคอะอยู่จนโต

ไปเป็นข้าเขา เพราะเขาเง่าโง่ บ้างเป็นคนโซ เทียวซอกก็มี

ถ้ารู้วิชา ประเสริฐหนักหนา ชูหน้าราศี

จะไปแห่งใด มีคนปรานี ยากไร้ไม่มี สวัสดิ์มงคล

กรมศิลปากร, 2506.

กอไผ่

ภุมราการุญสุนทร ไว้หวังสั่งสอน เด็กอ่อนอันเยาว์เล่าเรียน

ก ข ก กา ว่าเวียน หนุน้อยค่อยเพียร อ่านเขียนผสมกมเกย

ระวังตัวกลัวครุหนูเอ๋ย ไม้เรียวเจียวห่วย ภูเคยเซ็ดหลาบขวาบเขี้ยว

หัดหวดปวดสแปลบเสียว หยิกซ้ำซ้ำเขี้ยว ออย่าเทียวแล่นหลงจงจำ

(ศรีสุนทรโวหาร, 2535: 74 - 80)

42วจ11-3	5.3	หลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การปลูกฝังค่านิยมการศึกษา
3146/259	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ชนชั้นนำ
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอน มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยม นับเป็นความสำคัญของการศึกษา

ตัวอย่าง: นอกจากการปลูกฝังคุณธรรมและค่านิยมพื้นฐานของสังคม ยังมีความพยายามที่จะสอดแทรก "โลกทัศน์ใหม่" บางประการของชนชั้นนำให้แก่ผู้เรียน คือ การเน้นคุณค่าของการศึกษาเป็นอย่างมากจนกล่าวได้ว่าสำคัญกว่ายศศักดิ์และเชื้อสายวงศ์ตระกูล ดังคำกลอนใน "ประดม ก กา" ที่ว่า
"แม้ว่าผู้มียศศักดิ์สูงศรี เหล่าวงศ์พงศา รูปทรงยงยิ่ง ทุกสิ่งมีมา บอรู้วิชาับว่าไม่ดี"
(พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 52)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การฟัง คิด ถาม เขียน
3146/259	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2:
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาเล่าเรียนที่ดี ต้องใช้วิธีการฟัง การคิด การถาม และการเขียน

ตัวอย่าง: ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในหนังสือประถมมาลา ได้อธิบายถึงวิธีการศึกษาเล่าเรียนให้
ได้ผลดีควรอาศัย การฟัง การคิด การถามและการเขียน ซึ่งเป็นวิธีการใหม่ แตกต่างจากการ
เน้นความสามารถในการท่องจำแต่ประการเดียว ดังข้อความใน "ประถมมาลา" ว่า

...เริ่มเรียนให้เร่งรู้ ทั้งสี่องค์ประมาณหมาย
หนึ่งฟังอย่าฟังตาย ให้ตั้งจิตกำหนดจำ
หนึ่งให้อุษสาหะ เอาจิตระคิดพินิจคำ
หนึ่งห้ามอย่าเอื้อนอ้า ฉงนใดให้เร่งถาม
หนึ่งใจให้มั่นหมาย ลิขิตข้อสุขุมความ
พร้อมองค์จึ่งทรงนาม ว่าศิษย์แท้ที่ศึกษา

(พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 53)

42วจ13	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: แบบเรียนอักษรวิธี
3146/259	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ตำราเรียน
2397-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาตำราเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้เข้าใจง่ายขึ้น

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ความนิยมที่จะพัฒนาแบบเรียนให้ง่ายต่อการเรียนรู้ โดยทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงนิพนธ์ "จินตามณี" จำนวนใหม่ขึ้น เพื่อเป็นแบบเรียนในการแต่งคำประพันธ์ของพระราชกุมาร และได้ขยายไปยังชนชั้นนาระดับสูงอื่นๆ ด้วย (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 55)

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาคหกรรมศาสตร์ (การเรียนการสอน)
3146/259	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การศึกษาของสตรี
2325-2394			ประเด็น3: ค่านิยม

หลักการ: การศึกษาเป็นไปตามค่านิยมของสังคม

ตัวอย่าง: ธรรมเนียมโบราณที่สืบเนื่องมาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น เรื่องทารกแรกเกิดถ้าเป็นเด็กหญิงผู้ใหญ่จะจัดด้ายและเข็มวางไว้ข้างตัว ถ้าเป็นเด็กชายจะจัดสมุดดินสอวางไว้ เป็นการถือเคล็ดว่าเมื่อโตขึ้น เด็กหญิงจะเก่งเรื่องการบ้านการเรือนสมเป็นกุลสตรี ส่วนเด็กชายจะมีความสามารถด้านหนังสือ เมื่อโตขึ้นจะมีโอกาสเข้ารับราชการเป็นเจ้าคนนายคน ดังนั้น ค่านิยมของสังคมรัตนโกสินทร์ตอนต้น หน้าที่สำคัญของผู้หญิงคือการเป็นภรรยาและแม่ที่ดี การศึกษาสำหรับกุลสตรีจึงเน้นการทำอาหาร การเย็บปักถักร้อย การดูแลบ้านเรือน วิชาเหล่านี้มีศูนย์กลางการศึกษาอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ตามสำนักเจ้านายฝ่ายใน เนื่องจากเจ้านายพระองค์หญิงเหล่านั้น จะได้รับการศึกษาด้านนี้อย่างเชี่ยวชาญ เมื่อผ่านการเรียนอักษรวิธีเบื้องต้นแล้ว (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 104)

42ขป12	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การแพทย์แผนโบราณ
3056/636	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ภูมิปัญญาไทย
2352-2367			ประเด็น3: ตำราสมุนไพร

หลักการ: การจัดทำตำราโดยผู้นำรัฐ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นวงศาธิราชสนิท พระโอรสทรงสนพระทัยในวิชาการแพทย์ ได้มีการรวบรวมตำรายาสมุนไพร ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงยกย่องว่าเป็นตำราสรรพคุณยาที่ใช้ได้ผลดีตำราหนึ่ง (ณัฐวุฒิ สุทธิสงคราม, 2524 : 154)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
3248/662	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: สั่งสอน
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: วิธีสอนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การสั่งสอนเมื่อเริ่มศึกษาเล่าเรียน ครูเป็นผู้สั่งสิ่งที่ควรทำและสอนโดยห้ามทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง

ตัวอย่าง: ครูไทยสมัยก่อนหากมิใช่พระสงฆ์ ก็เป็นผู้ใหญ่ผู้คงแก่เรียน กุลบุตรทั้งหลายที่แสวงหาวิชาความรู้ใส่ตน จึงมีความเคารพยำเกรงครูเป็นอย่างยิ่ง คำสอนของครูซึ่งเป็น "คำสั่ง" จึงมิได้ทำให้ศิษย์เกิดความรู้สึกว่าถูกบีบบังคับ กตขี้ หากแต่การที่ครูได้บำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ตลอดมา ทำให้ศิษย์เห็นเป็นบุญคุณที่ครูได้สั่งสอนจนเห็นผลประจักษ์ เมื่อตนเติบโตภายหลัง ดังตัวอย่าง วิธีการเล่าเรียนในหนังสือโบราณศึกษา ครูได้สั่งว่า "...๗๕ การอ่านเขียนนั้น ตามหน้าที่ใครหัดเขียนก็เขียนไป ใครหัดอ่านก็อ่านไป ใครเรียนเลขก็ทำไป ใครเรียนขอมก็เรียนไป แต่การสวดอ่านนั้นอย่าลุลจน จงค่อยๆ ว่ากำหนดจดจำ ถ้อยคำซ้ำๆ จำได้ดี

๗๖ การอ่านเขียนเรียนเหล่านี้ ต้องอาศัยมือกับตา ความตั้งใจให้พร้อมกัน ถ้าปากว่าตาเมิน มือก็ชี้ตัวหนังสือไม่ถูก ก็จะจำตัวหนังสือไม่ได้ หรือจะลุกเดินลุกนั่ง เขียนพลางเล่นพลางโดยไม่ตั้งใจเช่นนี้ ก็จะไม่รู้หนังสือไม่ได้ จึงให้พร้อมองค์ดังนี้ การเขียนมีองค์ 3 ถ้ามือเขียน ตาก็ดู ใจสังเกตจำไปด้วย การอ่านมีองค์ 4 ถ้าปากอ่าน มือชี้ตัว ตาก็ดู ใจกำหนดไปด้วย"

ประเสริฐอักษรนิติ, หลวง, 2439 อ่างใน สุมณ อมรวิวัฒน์, 2535: 74 - 76.

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาที่ต้องใช้ทักษะหรือความชำนาญพิเศษ
3146/259 2325-2394	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การฝึกภายในตระกูล ประเด็น3: สำนักผู้เชี่ยวชาญ
หลักการ: การศึกษาเพื่อรับราชการ โดยการฝึกหัดวิชาทักษะเฉพาะด้านและความรู้ทั่วไป			
ตัวอย่าง: การศึกษาเพื่อเตรียมตัวเข้ารับราชการ มักอยู่ในแวดวงของกุลบุตรชนชั้นนำ ซึ่งมีโอกาสดีกว่าในการถวายตัวเข้ารับราชการ การพิจารณาเพื่อเข้ารับราชการมี 2 ลักษณะ คือ			
1. การฝึกวิชาที่ต้องใช้ทักษะ หรือ ความชำนาญพิเศษ เช่น โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ หรือ ช่างฝีมือ มักจะเป็นการฝึกภายในตระกูลของตน หรือ สำนักผู้เชี่ยวชาญ หากประสงค์จะเข้ารับราชการในด้านอื่นๆ นอกเหนือจากตระกูลเคยทำ ผู้ใหญ่ ก็ฝากฝังให้ทำในสำนักอื่น ๆ นับเป็นลักษณะ การศึกษาในทางประสบการณ์และการปฏิบัติ			
2. การฝึกความรู้ทั่วไปสำหรับข้าราชการ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 79)			

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การท่องจำ
3146/259 2325-2394	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การอ่าน ประเด็น3: การเขียน
หลักการ: การศึกษาอักษรวิธี โดยการอ่านเขียนและท่องจำเป็นสำคัญ			
ตัวอย่าง: กระบวนการศึกษาอักษรวิธี ในชั้นแรก พระที่เป็นอาจารย์จะให้หัดอ่านและเขียนพยัญชนะทั้งหมด เมื่อท่องจำได้แล้วจึงเริ่มเรียนการใช้สระและการประสมคำด้วยสระต่างๆ ตั้งแต่แม่ ก กา จนถึงแม่เกย จากนั้นเป็นการหัดอ่านหนังสือประกอบเพื่อฝึกการอ่านให้คล่องขึ้น (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 43)			

42วจ11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาแบบจารีต
3146/259	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เนื้อหาวิชาตามสภาพสังคม
2325-2394			ประเด็น3: เนื้อหาการศึกษา

หลักการ: เนื้อหาวิชาและค่านิยมทางการศึกษาเป็นไปตามสภาพสังคมนั้นๆ

ตัวอย่าง: สังคมในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีทั้งสืบเนื่องและเปลี่ยนแปลงจากสังคมอยุธยา ลักษณะเช่นนี้ได้ผลกระทบต่อรูปแบบเนื้อหา และค่านิยมทางการศึกษาของสังคมในช่วงสมัยนี้ กล่าวคือ ในรูปแบบกว้างๆ สภาพทางการศึกษาในสังคมมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม โดยเฉพาะการศึกษาเป็นการศึกษาแบบจารีต (Traditional Education) แต่เนื้อหาของ การศึกษาแบบจารีตได้แปรเปลี่ยนไปบางประการตามความเปลี่ยนแปลงสังคมที่มากกระทบ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 39-40)

42ตร11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ฟังตนเองได้
3250/271	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ทฤษฎีและปฏิบัติ
2325-2394			ประเด็น3: เขียนหลักการนำไปใช้

หลักการ: อุดมศึกษาสร้างคนที่มีความสามารถฟังตนเองได้

ตัวอย่าง: การศึกษาชั้นสูงในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนรับแนวคิดตะวันตก เป็นการเรียนทฤษฎี และหลักการต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการนำไปใช้ปฏิบัติทุกสิ่งทุกอย่างที่เรียนจะมีเป้าหมายเพื่อการนำไปใช้ประโยชน์โดยตรง หรือนำไปใช้งานทันที ลักษณะการเรียนการสอน จึงเป็นการเรียนการสอน ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ เรียนไปฝึกฝนไป ทำงานไป จนเกิดความชำนาญจึงออกไปประกอบอาชีพ การเรียนวิชาชีพสมัยโบราณ จึงเป็นการเรียน หลักการเพื่อนำไปใช้ เรียนทฤษฎีเพื่อการปฏิบัติเสมอไม่ว่าจะเป็นอาชีพทำนา ทำสวน หรือ อาชีพช่างปั้น ช่างแกะสลักต่างๆ (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546: 13)

42ตร11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ครูเป็นศูนย์กลาง
3150/271	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนตลอดชีวิต
2325-2394			ประเด็น3: ครูเป็นแบบอย่าง

หลักการ: การจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง

ตัวอย่าง: ลักษณะการศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีลักษณะเรียนไปด้วยทำงานไปด้วย การศึกษาจึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดเวลาและตลอดชีวิต การศึกษาทางอาชีพไม่ได้แบ่งแยกว่าตอนใดคือการทำงาน ตอนใดคือการศึกษา เพราะระหว่างทำงานก็จะศึกษาและเรียนรู้ไปด้วยในตัว บางแห่งเรียนและทำงานอยู่ร่วมกับครู เป็นการถ่ายทอดได้ตลอดเวลา (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ข: 14-15)

42ตร11-3	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
3150/271	5.3.2	หลักสูตร	ประเด็น2: เอก্ষภาพ
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การสร้างให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยเน้นผู้เรียนเป็นเป้าหมายหลัก

ตัวอย่าง: การศึกษาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยึดตัวผู้เรียนเป็นเป้าหมายหลักมุ่งสร้างและพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ในการศึกษาที่จัดอยู่ในวัดหรือในชุมชน และมักเป็นอาชีพที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์ควบคู่ไปกับการฝึกอบรม ให้เป็นคนดีพร้อมกันไป

เมื่อการเรียนรับตามแนวตะวันตกที่เน้นในเรื่องของวิทยาศาสตร์และธรรมชาติ ทำให้ความสนใจเรื่องอื่นนอกเหนือตัวคน ห่างตัวคนออกไป ไปเน้นความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่เป็นวัตถุ เป็นการสร้างสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ เพื่อให้คนมีความสะดวกสบายขึ้น โดยไม่คำนึงถึงจิตใจ ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนที่เน้นคนที่จิตใจสมบูรณ์ไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเป็นอย่างไร (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ข: 15)

42ตร1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ความรู้สำเร็จรูป
3150/271	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ท่องจำ
2325-2453			ประเด็น3: ฝึกหัด

หลักการ: การเรียนการสอนโดยการให้ท่องจำ ฝึกหัด ปฏิบัติตาม เพื่อนำไปใช้

ตัวอย่าง: ลักษณะการเรียนการสอนในช่วงรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 แต่ละวิชาจะสอนเน้นหนักไปในการใช้งาน สิ่งที่สอนจึงเป็นความรู้สำเร็จรูปที่เหมาะสมถูกต้องแน่นอนตายตัว เพื่อนำไปใช้ ส่วนการสอนที่ให้เกิดพิจารณาวิเคราะห์วิจารณ์ รวมทั้งสร้างสรรค์ความรู้ ทฤษฎี หลักการ และแนวปฏิบัติใหม่ๆ ไม่ได้รับการส่งเสริมและในบางครั้งถูกคัดค้านขัดขวางเสียอีกด้วย (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ข: 38)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ11-3	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1:	การถ่ายทอดวิชาชีพ
3254/430	5.4.3	การพัฒนาบัณฑิตนักศึกษา	ประเด็น2:	ความผูกพันระหว่างอาจารย์กับศิษย์
2325-2394				

ประเด็น3:

หลักการ: ความรู้ในวิทยาการและการดำรงชีพ

ตัวอย่าง: ...ผู้เป็นช่างหรือมีความรู้วิชาไร้อย่อมจะฝึกหัดลูกหลานของตนเองในวิชาที่ตนรู้ หรือถ้าเป็นคนอื่นที่มาฝากตัวเป็นศิษย์ ถ้าอยู่ในบ้านครูไปนานๆ บางทีก็ไปชอบพอรักใคร่กับลูกสาวหลานสาวของครู หรือของคนอื่นในบ้านนั้นเลยแต่งงานได้เป็นเมียด้วยกันเกิดเป็นลูกเขยหลานเขยเกี่ยวดองกันกับครูก็มี... เหตุนี้ในเวลาต่อมาผู้มีวิชาซีพอย่างเดียวกัน จึงอยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านหรือตำบลและส่วนใหญ่เกี่ยวข้องของเป็นญาติกันแทบทั้งนั้น เกิดเป็นบ้านที่มีชื่อเรียกไปตามอาชีพที่คนในถิ่นนั้นประกอบกันอยู่ เป็นบ้านหม้อ บ้านดอกไม้ บ้านบาตร บ้านหล่อ บ้านบุ เป็นต้น (เสฐียรโกเศศ, 2515: 476)

42วจ11-3	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1:	การพักอาศัยกับอาจารย์
3146/259	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2:	การพักในสถานศึกษา
2325-2394			ประเด็น3:	ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์

หลักการ: อาจารย์ ย่อมเป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์

ตัวอย่าง: ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น การรับเป็นศิษย์มิใช่เรื่องที่เกิดขึ้นโดยง่าย ศิษย์ส่วนมากจะนิยมไปพำนักอยู่ในสำนักของอาจารย์เพื่อตัดปัญหาการเดินทางไปกลับเพราะการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้เพิ่มความผูกพันระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ศิษย์ย่อมมีความกตัญญูรู้คุณในวิชาที่ได้รับการถ่ายทอด อีกทั้งคุณธรรมและค่านิยมที่อาจารย์ยึดถือปฏิบัติย่อมเป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 97-98)

42วจ11-3	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: รับใช้ครูบาอาจารย์
3146/259	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปลูกฝังค่านิยม
2325-2394			ประเด็น3: ความเคารพผู้ใหญ่

หลักการ: การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ โดยความเคารพและช่วยงานด้วยความอ่อนน้อม

ตัวอย่าง: ลักษณะการเรียนหนังสือกับพระที่วัด เพื่อให้การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมขั้นพื้นฐาน อันพึงประสงค์ของสังคม โดยดำเนินไปในภาคปฏิบัติด้วย การเคารพกราบกรานและปรนนิบัติพระที่เป็นอาจารย์ด้วยกิริยามารยาทอันสุภาพเรียบร้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการเรียนหนังสือ ได้ช่วยปลูกฝัง ค่านิยมในการเคารพผู้ใหญ่ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 45)

42วจ11-3	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความผูกพันระหว่างศิษย์กับอาจารย์
3146/259	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: พระเดชและพระคุณ
2325-2394			ประเด็น3: การสั่งสอนและการลงโทษ

หลักการ: การปกครองดูแลศิษย์เสมือนบิดามารดาปกครองบุตร

ตัวอย่าง: ...การเรียนกับพระในวัดและต้องท่องบทสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำยอมทำให้เด็กคุ้นเคยและผูกพันกับพุทธศาสนา ลักษณะการเรียนแบบกลุ่มย่อยและตัวหนังสือเป็นรายตัว ตลอดจนการมีระบบลงโทษควบคู่ไปด้วย ทำให้ครูมีทั้งพระเดชและพระคุณต่อศิษย์ ศิษย์จะผูกพันและเคารพเชื่อฟังตลอดไป แม้จะจบการศึกษาไปแล้ว...(พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 45-46)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: รับใช้ครูบาอาจารย์
	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปลูกฝังค่านิยม
			ประเด็น3: ความเคารพผู้ใหญ่

หลักการ: การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมศิษย์พึงมีต่อครูบาอาจารย์ โดยความเคารพและช่วยงานด้วยความอ่อนน้อม

ตัวอย่าง: ลักษณะการเรียนหนังสือกับพระที่วัด เพื่อให้การปลูกฝังค่านิยมและคุณธรรมขั้นพื้นฐาน อันพึงประสงค์ของสังคม โดยดำเนินไปในภาคปฏิบัติด้วย การเคารพกราบกรานและปรนนิบัติพระที่เป็นอาจารย์ด้วยกิจกรรมารยาทอันสุภาพเรียบร้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่ไปกับการเรียนหนังสือ ได้ช่วยปลูกฝัง ค่านิยมในการเคารพผู้ใหญ่ (พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 45)

42วจ11-3 3146/259 2325-2394	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาของสงฆ์
	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
			ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอนขึ้นอยู่กับความสนใจและความตั้งใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: ในระหว่างบวชเรียนพระบางองค์จะฝึกเทศน์ สำหรับพระเถรองค์ใดที่ไม่สนใจฝึกเทศน์ก็อาจฝากตัวเป็นศิษย์เรียนวิชาเฉพาะต่างๆ เช่น ช่างเขียน ช่างหล่อ ช่างไม้ โหราศาสตร์ หมอ ยา คาถาอาคม หรือเล่นแร่แปรธาตุ จากสำนักพระที่อาจมีอยู่ในวัดนั้นๆ ซึ่งอาจศึกษาเป็นวิชาอดิเรกในช่วงบวชเรียน หรืออาจสนใจศึกษาอย่างจริงจังเพื่อยึดเป็นอาชีพต่อไป (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529 : 77)

42วจ11-3	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การปลูกฝังความรักชาติ
3146/259	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปลูกฝังระเบียบวินัย
2325-2394			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาผู้เรียน โดยการปลูกฝังค่านิยม ความรักชาติ และระเบียบวินัย

ตัวอย่าง: การศึกษาวิชาเฉพาะสำหรับกุลบุตรชนชั้นนำที่จะเข้ารับราชการมี 2 ด้าน คือ การศึกษาวิชาชำนาญพิเศษและการศึกษาวิชาความรู้ทั่วไปที่จะทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อที่น่าสังเกตคือ มีค่านิยมที่เน้นคุณค่าของการศึกษาวิชาความรู้ทั้งวิชาเฉพาะและวิชาทั่วไปอย่างเชี่ยวชาญ ก่อนจะเข้ารับราชการ ขณะเดียวกันผู้นำรัฐพยายามปลูกฝังค่านิยมบางประการ ในกลุ่มข้าราชการหรือมูลนาย เพื่อเสถียรภาพของราชบัลลังก์และเพื่อรักษาระเบียบความสัมพันธ์ทางการปกครองตามลำดับชั้น (พิพาดา ยัง เจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529:94)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ-34-6	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นจัดการศึกษา
3208/360 2403-2464	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การกระจายอำนาจการศึกษา ประเด็น3:

หลักการ: การบริหารการศึกษา ควรจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจโดยให้แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเอง มีการตั้งหลักสูตรและสอบความรู้เฉพาะแต่ละท้องถิ่น (Local Education)

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางแผนจัดการศึกษา เน้นให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น โดยกระทรวงศึกษาธิการจะควบคุมดูแลเฉพาะมาตรฐานการศึกษาเท่านั้น และให้กระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่นจัดการศึกษาตามสภาพแวดล้อม ภาษาท้องถิ่นและอาชีพ

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางแผน การจัดการศึกษาแบบการกระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่น จัดการศึกษา (local education) การตั้งโรงเรียนเกิดจากประชาชน ข้าราชการ และพระภิกษุสงฆ์ช่วยกันจัดขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจะควบคุมเฉพาะมาตรฐานการศึกษา การจัดการศึกษาขึ้นกับสภาพแวดล้อมภาษาท้องถิ่น และความแตกต่างของแต่ละท้องถิ่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงมีพระดำริว่าคนท้องถิ่นย่อมมีความรักในท้องถิ่น การส่งคนในเมืองกรุงไปจัดการศึกษาให้จะทำให้ไม่สามารถอยู่ได้นาน และเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำให้ได้ผลไม่คุ้มค่า พระองค์ทรงเลือกใช้วิธีเลือกพระสงฆ์หรือฆราวาสส่งมาเรียนและฝึกสอนที่มหามกุฏราชวิทยาลัยแล้วกลับไปสอนท้องถิ่นของตน (ศิริมาส ไทยวัฒนา, 2525: 72)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ24	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความรู้ตามหลักวิชาการ
3248/421	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: มนุษยศาสตร์
2394-2411			ประเด็น3: วิทยาศาสตร์

หลักการ: จุดเปลี่ยนความรู้ทางมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ สู่ความรู้วิทยาศาสตร์ โดยการใช้หลักเหตุและผล การศึกษาค้นคว้า และการทดลอง แทนความเชื่อและไสยศาสตร์

ตัวอย่าง: การศึกษาไทยแต่ดั้งเดิมเน้นการอบรม สั่งสอนทางด้านศิลปกรรมและมนุษยศาสตร์ไม่ใช่ทางด้านวิทยาศาสตร์ ดังเช่น การจัดการศึกษาตามวัดที่มุ่งสอนทางด้านอักษรศาสตร์ ด้านวรรณคดี ไคลงฉันท กาพย์ กลอนและภาษาบาลี พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ริเริ่มศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นตัวอย่าง ทรงศึกษา ค้นคว้า และปฏิบัติเป็นตัวอย่าง เพื่อล้มล้างความคิดความเชื่อดั้งเดิม ที่ไม่สนใจการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ และโน้มน้าวให้ประชาชนเห็นความสำคัญของเหตุและผล ดังที่ทรงทดลองใช้กล้องดูดาว เพื่อการศึกษาค้นคว้าตามสมมติฐานของพระองค์และการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฉายพระบรมฉายาลักษณ์ของพระองค์เพื่อล้มล้างความเชื่อผิดๆ รูปแบบการศึกษาจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาที่เน้นทางด้านศิลปวัฒนธรรม มาเป็นการเริ่มต้นแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดลอม เพื่อนำมาผสมผสานบูรณาการกับความรู้ตามแบบโบราณดั้งเดิมของไทย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 32)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ24 3248/421 2394-2411	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การคิดค้นความรู้ใหม่
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การใช้เหตุผลตามหลักวิชาการ
			ประเด็น3:

หลักการ: การคิดค้นความรู้ใหม่ นำไปสู่การปฏิบัติได้ตามสภาพเป็นจริงของสังคม

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นแบบอย่างที่ดีของนักการศึกษา ทรงตั้งพระราชหฤทัยศึกษาศาสตร์ด้านต่างๆ จนแตกฉาน เชี่ยวชาญยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นแบบโบราณราชประเพณี หรือแบบแผนใหม่ตามแนวทางตะวันตก ทรงแสวงหาผู้รู้อย่างแท้จริงในศาสตร์แต่ละด้าน เป็นผู้ถวายเป็นความรู้และคำแนะนำด้านต่างๆ ในขณะที่ทรงพระอุทิศหาศึกษาด้วยพระองค์เองต่อไปเรื่อยๆ ไม่สิ้นสุด ทรงเป็นนักศึกษายุติตลอดเวลาไม่ว่าจะทรงอยู่ในสถานะใดๆ ทรงเป็นแบบอย่างในการศึกษาคิดค้นความรู้ใหม่ๆ แล้วเสนอและทดลองพิสูจน์การคำนวณเกี่ยวกับสุริยุปราคาของพระองค์ที่หว่ากอ ทรงเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักการและเหตุผลตามหลักวิชาการ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 32)

42วจ24 3248/421 2394-2411	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: สหสาขาวิชา
	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: วิทยาการดั้งเดิมกับวิทยาการตะวันตก
			ประเด็น3:

หลักการ: เสรีภาพในการศึกษาค้นคว้าความรู้ดั้งเดิมและความรู้สากล นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่

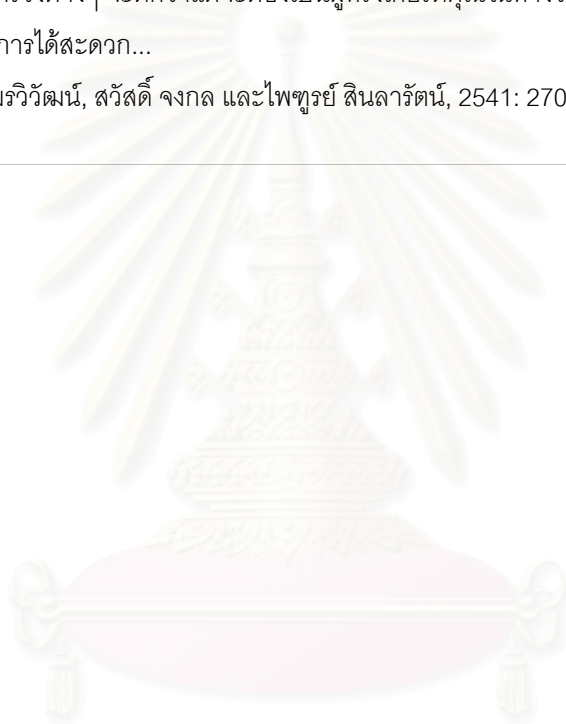
ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักการศึกษาที่ศึกษารอบรู้และเชี่ยวชาญในหลายๆ สาขาวิชา ทั้งวิทยาการตามแบบอย่างโบราณราชประเพณีจนครบถ้วน การศึกษาภาษาบาลีและพระปริยัติธรรมจนแตกฉาน จนถึงการศึกษาความรู้ตามแนวทางตะวันตก เริ่มจากการศึกษาภาษาอังกฤษจากบาทหลวงและศึกษาด้วยพระองค์เองแล้วใช้เป็นแนวทางไปสู่การศึกษาศาสตร์แขนงต่างๆ ทรงศึกษาศาสตร์หลายๆ สาขาพร้อมๆ กันในลักษณะการศึกษาสหสาขาวิชาทั้งทางด้านภาษา วรรณคดี วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ โหราศาสตร์ ทรงสามารถศึกษาค้นคว้าได้เชี่ยวชาญแตกฉานในทุกด้าน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 23)

42วจ25	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: มีอิสระในการบริหารจัดการศึกษา
3248/421	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การปกครองตนเอง
2411-2453			ประเด็น3:

หลักการ: การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษา ต้องเป็นอิสระจากกระทรวงต่างๆ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงมีพระราชดำริการจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กว่า ...โรงเรียนมหาดเล็กจะฝึกหัดข้าราชการพลเรือนทุกกระทรวง อธิบดี โรงเรียนอิสระต่างหาก จากกระทรวงต่างๆ จะดีกว่าแต่จะต้องเป็นผู้ทรงเกียรติคุณในทางวิชาความรู้ถึงผู้คนนับถือ จึงจะจัดการได้สะดวก...

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 270)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป25 1005/584 2430-2434	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดทำรายงาน(กรมศึกษาธิการ)
	5.2.3 การประกันคุณภาพทาง การศึกษา	ประเด็น2: การประกันคุณภาพทางการศึกษา
	5.2.3.1 การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการอุดมศึกษา ต้องมีการกำกับดูแลและติดตามการปฏิบัติด้านต่างๆ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการจัดทำ
รายงานผลการปรับปรุงการจัดการศึกษา โดยที่พระองค์ทรงติดตามกำกับดูแลการปฏิบัติ
ต่างๆ ด้วยพระองค์เองอยู่เสมอ ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทูลเกล้าถวายรายงาน
ตอนหนึ่งว่า
"...การโรงเรียนที่ได้เป็นมาในระหว่าง 3 เดือนนี้ เรียบร้อยเจริญขึ้นได้มาก เพราะเหตุพระ
บรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการแลพ่อค้าผู้ได้รับอุปการะโรงเรียนนั้นๆ ได้เป็นธุระอุดหนุนโดย
แข็งแรง แลพระสงฆ์ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสก็เป็นธุระ ทะนุบำรุงโดยเต็มกำลัง ด้วยกันทุกๆ พระ
อาราม ทั้งอาจารย์ผู้สอนต่างคนก็เอาใจใส่แนะนำสั่งสอนโดยละเอียดถูกต้องตามแบบแผน
โดยมาก..." (เอกสารเรื่องการจัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว, 2511: 24)

42วจ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วัดเป็นสถานที่ศึกษา
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: วัดเป็นศูนย์กลางชุมชน
2411-2453	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: วัดเป็นสถานศึกษาของชุมชนมาแต่โบราณและมีอยู่ทั่วประเทศ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวางแนวทางการศึกษาทุกระดับ โดยคำนึงถึงลักษณะพื้นฐานของสังคมไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม ที่ใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน มีสิ่งก่อสร้างที่จะนำมาใช้เป็นสื่อในการศึกษาเล่าเรียนได้ อีกทั้งสามารถขยายการศึกษาได้ทั่วราชอาณาจักร เพราะวัดมีอยู่ทั่วประเทศและยังช่วยประหยัดงบประมาณในการจัดสร้างโรงเรียน นอกจากนี้ยังทรงพิจารณาถึงสภาพและความต้องการของสังคมในขณะนั้นและที่จะเป็นไปในอนาคตว่าเป็นอย่างไร โดยที่แนวทางปฏิบัติจะต้องสอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 263, 269)

42อป25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การใช้สื่อสิ่งพิมพ์
3244/417	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การถ่ายทอดความรู้
2411-2468	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3:

หลักการ: การถ่ายทอดความรู้และผลงานวิชาการภูมิปัญญาพื้นบ้านสู่วงการวิชาการ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการแสดงนิทรรศการ เรียกว่า "การแสดงกลสิกรรมและพาณิชการ" เป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2453 ณ สระปทุมวัน (สระปทุม) และได้มีการจัดทำเอกสารวิธีเลี้ยงไก่แจ้แก่ราษฎรวันละ 3 เวลาตลอดการจัดงาน (สุธรรม อารีกุล, 2537: 186 – 188)

42วจ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ (คณะกรรมการ)
3248/421 2445	5.2.2	การบริหารวิชาการ	ประเด็น2: คณะกรรมการบริหารการศึกษาของสงฆ์
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: การศึกษาของสงฆ์
หลักการ:	การบริหารสถาบันการศึกษาสงฆ์ ประกอบด้วยคณะกรรมการสภาที่ได้จากการเลือกตั้ง มีการกำหนดวาระ และระเบียบการดำเนินการที่ชัดเจน		
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางแนวทางการศึกษาของสถาบันการศึกษาสงฆ์ โดยดำเนินการในรูปแบบของการบริหารด้วยระบบองค์คณะบุคคลหรือคณะกรรมการ ประกอบด้วยฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ เรียกว่า คณะกรรมการสภา มีนายกสภาเป็นหัวหน้า นายกสภาได้มาจากการเลือกตั้งของกรรมการ ต่อมา พ.ศ. 2445 ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์เป็นครั้งแรก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และ ไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541: 220)		

42วจ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การขยายโอกาสทางการศึกษา
3248/421 2427	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: วัดเป็นสถานศึกษา
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:
หลักการ:	การจัดการศึกษาเพื่อมวลชน โดยใช้วัดเป็นสถานศึกษา		
ตัวอย่าง:	ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการขยายการจัดการศึกษาสำหรับสามัญชนโดยจัดตั้งสถานศึกษาขึ้นในวัดซึ่งมีอยู่ทั่วประเทศเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาสู่ปวงชน เมื่อ พ.ศ. 2427 โดยการใช่วัดเป็นสถานที่เรียนและพระภิกษุเป็นผู้สอน เป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาติไทย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และ ไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541: 68)		

42สท25 2179/318 2411-2453	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ช่วยประหยัดทรัพยากร
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การศึกษาไม่สูญเปล่า
	5.2.1.2 งบประมาณ	ประเด็น3: จัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ

หลักการ: การจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของบ้านเมือง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริในเรื่องการศึกษาที่สมควรจัดสนองความต้องการของบ้านเมือง จะได้ไม่เสียเปล่า และช่วยประหยัดทรัพยากร ราชการ ดังความตอนหนึ่ง

“...การศึกษาควรจัดให้สมแก่ความต้องการของบ้านเมือง แม้ความรู้จะสูงหรือแม้เป็นประโยชน์ในประเทศอื่น แต่ที่นี้ยังไม่ต้องการเลยหรือยังไม่แลเห็นว่าต้องการเมื่อไหร่ ก็ยังไม่จำเป็นจะจัด ถ้าบ้านเมืองต้องการคนที่มีความรู้เท่าใดก็จำขนขวายจัดขึ้น เช่นนี้ การศึกษาจึงจะดำเนินตามกฎแห่งวิชาประหยัดทรัพย์ในข้อว่า ความต้องการกับความจัดทำต้องพอดีกับผลจึงจะสำเร็จ ไม่เช่นนั้น ความเหลือเปล่า หรือความขาดแคลนก็จำต้องมี...”

(วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2514ก: 81)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ขป25 3196/341 2433-2453	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	การพัฒนากำลังคนของประเทศ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	สร้างคนที่มีความสามารถพึ่งตนเองได้
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:	
หลักการ:	การจัดการศึกษา ต้องเหมาะสมกับความต้องการของประเทศในขณะนั้นว่าต้องการใช้กำลังคนที่มีความรู้ อย่างไร ถ้าสามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพในความรู้ อย่างนั้นทันการ แสดงว่าประเทศกำลังก้าวหน้า			
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวางแนวทางการจัดการศึกษา ที่ควรมีการวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ โดยเน้นกำลังคนที่มีคุณภาพด้วย (วิทย์ พิณคันเงิน, 2505: 38)			

42วจ25 3248/421 2433	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	ความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน และประชาชน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:	
หลักการ:	การจัดการศึกษา ต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน			
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเน้น การจัดการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยราชการและบุคคลต่างๆ เพราะถ้าพึ่งส่วนราชการจะมีงบประมาณและบุคลากรน้อย จะทำไปฝ่ายเดียวจะประสบผลสำเร็จช้า ต้องขอความร่วมมือจากเอกชนและราษฎร จึงจะสำเร็จผลโดยเร็ว ดังนั้น การจัดการศึกษาจะต้องอาศัยการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยราชการ เอกชนและราษฎร (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 265)			

42สท24 3248/421 2445	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ธรรมนูญติณิกาย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การจัดการศึกษาสงฆ์
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:
หลักการ:	การจัดการศึกษาของพระสงฆ์โดยจัดตามหลักสากลนิยม ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล		
ตัวอย่าง:	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนนการวางระเบียบแบบแผนหลักในการจัดการศึกษาสงฆ์ตามหลักสากลนิยม ทรงพระราชดำริ แก่ไขว้วิธีเรียน กำหนดหลักสูตร สำหรับสอบเป็นลำดับขั้น สำหรับปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทั่วถึงกัน โดยทรงตั้งธรรมนูญติณิกาย เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูวัดรปฏิบัติของพระสงฆ์ให้ปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัยมากขึ้น (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 34)		

42วจ25 3248/421 2441	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: นโยบายการศึกษา
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: โครงสร้างทางการศึกษา
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: พื้นฐานของสังคมไทย
หลักการ:	การจัดการเรียนรู้ ต้องวางบนพื้นฐานของสังคมไทย		
ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปี้ย มาลากุล) ได้เสนอโครงการการศึกษา พ.ศ. 2441 ถือได้ว่าเป็นการวางระบบโครงสร้างทางศึกษาของไทยฉบับแรก ในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นการวางโครงสร้างการศึกษาทั้งระบบ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา โดยแบ่งการจัดการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาคการศึกษาในกรุงเทพฯ และการศึกษาหัวเมือง การศึกษาในกรุงเทพฯ มีความมุ่งหมายที่จะให้นักเรียนที่มีความรู้เข้ารับราชการหรือไปศึกษาต่อต่างประเทศ ส่วนการศึกษาในหัวเมืองนั้น มีความมุ่งหมายเพียงให้ราษฎรรู้หนังสือ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 433; นโยบายการศึกษาของประเทศไทย, 2524: 3)		

42ขป24 3117/193 2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการศึกษาในระบบ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:

หลักการ: โรงเรียน / โรงเรียน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารีอเมริกา จัดตั้งการศึกษาให้เด็กไทย โดยตั้งสถานที่สำหรับเล่าเรียนทั้งเด็กชายหญิง เรียกว่า สตูด (School) / โรงเรียน หรือ โรงเรียน ซึ่งเป็นรากฐานการศึกษาตราบจนปัจจุบัน (ประยูรท สิริพิพันธ์, 2516: 138)

42ขป24 3117/193 2405	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สถานศึกษาตามหลักสากล
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การจัดตั้งสถานศึกษา
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: สถานศึกษาเป็นเอกเทศ

หลักการ: การจัดตั้งสถานศึกษาอย่างเป็นทางการตามหลักสากล

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารีได้ตั้ง โรงเรียนสำหรับ พ.ศ. 2405 ซึ่งเป็นโรงเรียนอย่างแท้จริงด้วยมีหลักสูตร ประกอบด้วย การสอนวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภูมิศาสตร์และดาราศาสตร์ ซึ่งรับเฉพาะนักเรียนชาย (ประยูรท สิริพิพันธ์, 2516: 138)

42ขป25 3115/183 2411-2453	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เกณฑ์การคัดเลือก
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: ศึกษาต่อต่างประเทศ
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านได้เสนอการให้ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศเป็นมาตรการส่งเสริมคนเก่ง คนดีไปเรียนต่างประเทศโดยอาศัยความสามารถเป็นตัวชี้วัด ทั้งนี้ โดยจัดให้มีระบบคัดเลือกที่ดี ซึ่งจะทำให้ได้คนที่เหมาะสมมีความสามารถไปศึกษาต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้ได้นักเรียนนอกที่มีคุณภาพ และจบการศึกษามารับใช้ประเทศชาติได้อย่างรวดเร็ว (ประพัฒน์ ตริณรงค์, 2504: 201 - 203)

42ขป25 3115/183 2454-2458	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ทุนการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การคัดเลือกคนไปต่างประเทศ
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การศึกษาต่อต่างประเทศ

หลักการ: การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านได้เสนอการให้ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศเป็นมาตรการส่งเสริมคนเก่ง คนดีไปเรียนต่างประเทศโดยอาศัยความสามารถเป็นตัวชี้วัด ทั้งนี้ โดยจัดให้มีระบบคัดเลือกที่ดี ซึ่งจะทำให้ได้คนที่เหมาะสมมีความสามารถไปศึกษาต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้ได้นักเรียนนอกที่มีคุณภาพ และจบการศึกษามารับใช้ประเทศชาติได้อย่างรวดเร็ว (ประพัฒน์ ตริณรงค์, 2504: 201 - 203)

21อร25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: จริยธรรม (ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติธรรม)
1005/509 2434-2442	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: คุณธรรม (คุณงามความดี)

หลักการ: คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมในใจ จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใย การศึกษาที่ขาดศีลธรรม จึงมีพระบรมราชโองการให้จัดทำตำราสำหรับสอนศีลธรรมโดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับอย่างมีระบบแบบแผน พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

...คนที่ไม่มีความเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้มากก็โกงคล่องขึ้นและโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้อ่านอักขรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนดีแลคนชั่ว เป็นแต่ได้วิธีที่สำหรับจะเรียนความดีความชั่วได้คล่องขึ้น จึงเห็นว่าถ้ามีหนังสืออ่านสำหรับโรงเรียนที่บังคับให้โรงเรียนต้องสอนกัน แต่ให้เป็นอย่างใหม่ ๆ ที่คนจะเข้าใจง่าย ๆ และเป็นความประพฤติของคฤหัสถ์ชั้นต่ำ ๆ ขึ้นได้จะเป็นคุณเป็นประโยชน์มาก...(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.12/7, ร.ศ. 110-118 (พ.ศ. 2434-2442)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผลិតครูพระ (สอนศาสนาและสอนหนังสือ)
3248/421 2432-2453	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การจัดการศึกษาของสงฆ์
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาของสงฆ์ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุยุววิหาร ให้เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย และมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2436 ที่วัดบวรนิเวศ ให้เป็นที่เล่าเรียนพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย ใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) การส่งเสริมการรักษาพระธรรมวินัยและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ราษฎร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยรวม 39 เล่ม จำนวน 1,000 ฉบับ พระราชทานไปยังวัดหลวงทั่วราชอาณาจักรและห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

ในยุคสมัยนั้น พระสงฆ์ คือผู้สั่งสอน ดังนั้น สถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ต้องรับภาระผลิตครูพระเพื่อสืบทอดพระให้เป็นครู มิใช่สอนพระศาสนาเพียงอย่างเดียว โดยมีหลักการเหมือนการฝึกหัดครู ได้มีการนำวิชาการแบบใหม่ เช่น ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์เบื้องต้น และวิชาอื่นๆ เข้ามาสอน มีการสอบด้วยการเขียนและคิดคะแนนการสอบ เป็นการวัดผลการศึกษา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในสมัยนั้นต้องรับภาระการศึกษา โดยการแนะนำชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจความสำคัญของการศึกษา เพื่อเพื่อสถานที่เรียนและจัดการเรียนการสอน ได้ให้การเกื้อกูลการศึกษาของไทยมาโดยตลอด (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 95)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท2-34-6	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: จัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ
2179/318 2403-2464	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ประหยัดทรัพยากรทางราชการ
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริในเรื่องการศึกษาที่สมควรจัดสนองความต้องการของบ้านเมือง จะได้ไม่เสียเปล่า และช่วยประหยัดทรัพยากรของราชการ ดังความตอนหนึ่ง

“...การศึกษาควรจัดให้สมแก่ความต้องการของบ้านเมือง แม้ความรู้จะสูงหรือแม้เป็นประโยชน์ในประเทศอื่น แต่ที่นี้ยังไม่ต้องการเลยหรือยังไม่แลเห็นว่าต้องการเมื่อไหร่ ก็ยังไม่จำเป็นจะจัด ถ้าบ้านเมืองต้องการคนที่มีความรู้เท่าใดก็จำวนชวยจัดขึ้น เช่นนี้ การศึกษาจึงจะดำเนินตามกฎแห่งวิชาประหยัดทรัพยากรในข้อว่า ความต้องการกับความจัดทำต้องพอดีกับผลจึงจะสำเร็จ ไม่เช่นนั้น ความเหลือเปล่า หรือความขาดแคลนก็จำต้องมี...”

(วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2514ก: 81)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25-6 3248/421 2445-2454	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3: การตรวจการเรียนการสอน

หลักการ: การจัดการศึกษาควรกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนให้ชัดเจน

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาวิชิตรวงศวิมลไกร เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้มีการจัดชั้นเรียนและหลักสูตรขึ้นใหม่เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ.2433 และได้ยกระดับการตรวจการศึกษาขึ้นเป็น กรมตรวจ ทำหน้าที่ตรวจการเรียนการสอน และสอบวัดความรู้ของนักเรียนเมื่อ พ.ศ. 2446 และยกระดับการสอบไล่วิชาเป็นกองสอบไล่วิชา เมื่อ พ.ศ. 2451 อีกทั้งการสอบไล่ในหัวเมือง ได้ใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นกรรมการสอบและลงนามใน ประกาศนียบัตร (สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 412)

42ขป25 3236/407 2411-	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การทดลอง
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การจัดการศึกษา
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการเรียนการสอน ควรมีการศึกษาทดลองก่อนนำไปปฏิบัติจริง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสนพระทัยในการจัดการเรียนการสอน โดยโปรดที่จะทำการศึกษาทดลองในกลุ่มเล็กๆ ก่อน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ และปัญหาในการปฏิบัติ ก่อนการเริ่มงานใหม่ เมื่อได้ผลแล้วจึงจะเผยแพร่ต่อไป ในด้านการศึกษากการวางแผนการจัดการศึกษาด้านต่างๆ จะทรงพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ หากพิจารณาแล้วเป็นไปได้มากก็จะนำไปทดลองใช้เพื่อให้ทราบถึงผลให้แน่ชัด นอกจากนี้ ทรงยึดหยุ่นในการปรับแผนการที่วางไว้ แผนการหรือแนวทางที่กำหนดไว้ หากไม่สามารถปฏิบัติได้ จะทรงยินยอมให้มีการปรับเปลี่ยนได้ โดยไม่ติดยึดกับแนวพระดำริเดิม (สุจริต ถาวรสุข, 2508: เล่ม 1 หน้า 5)

- 42ขป25 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: โบราณวัตถุ
2147/261 5.2.2 การบริหารงานวิชาการ ประเด็น2: การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
2430- 5.2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ประเด็น3:

หลักการ: การจัดตั้งและบูรณะพิพิธภัณฑสถาน เป็นการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแก้ปัญหาที่ทางราชการไม่มีงบประมาณในการจัดตั้งและบูรณะพิพิธภัณฑสถาน โดยการเชิญชวนบรรดาพ่อค้าต่างชาติที่ประจำในประเทศไทยมาร่วมสมทบ ความตอนหนึ่งว่า

...ท่านอยู่ในเมืองไทยมาช้านาน คงจะยินดีที่จะช่วยที่จะเห็นความเจริญของเมืองไทยจึงได้เชิญมาช่วยกันดูสถานที่ในวินนี้ว่าเราจะต้องซ่อมแซมอะไร อย่างไรบ้าง และขอให้ท่านช่วยเท่าที่จะช่วยได้เถิด...

(พูนพิสมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้าหญิง, 2507ข: 46)

- 42ขป25 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การจัดหาเงินทุนจัดตั้งและบูรณะ
2147/261 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: พิพิธภัณฑสถาน
2430- 5.2.1.2 งบประมาณ ประเด็น3:

หลักการ: พิพิธภัณฑสถานเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้นอกห้องเรียนเกี่ยวกับประเทศไทย

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแก้ปัญหาที่ทางราชการไม่มีงบประมาณในการจัดตั้งและบูรณะพิพิธภัณฑสถาน โดยการเชิญชวนบรรดาพ่อค้าต่างชาติที่ประจำในประเทศไทยมาร่วมสมทบ ความตอนหนึ่งว่า

...ท่านอยู่ในเมืองไทยมาช้านาน คงจะยินดีที่จะช่วยที่จะเห็นความเจริญของเมืองไทยจึงได้เชิญมาช่วยกันดูสถานที่ในวินนี้ว่าเราจะต้องซ่อมแซมอะไร อย่างไรบ้าง และขอให้ท่านช่วยเท่าที่จะช่วยได้เถิด...

(พูนพิสมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้าหญิง, 2507ข: 46)

42สท24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร (ศึกษาดูงานต่างประเทศ)
2058/82 2394-	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การศึกษาต่อต่างประเทศ
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:
หลักการ:	การพัฒนาบุคลากร โดยการส่งไปศึกษาดูงาน และศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นการเตรียมบุคลากรให้มีความรู้และความสามารถที่จะทำการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยได้		
ตัวอย่าง:	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ การเตรียมบุคลากรเพื่อการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย ทรงให้ความสำคัญกับวิทยาการที่ไทยจะนำมาใช้ประโยชน์โดยศึกษาวิทยาการที่ง่าย ๆ ก่อนเพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่วิทยาการขั้นสูง การส่งข้าราชการไปศึกษาดูงานที่จำเป็นยังต่างประเทศ เช่น โปรดเกล้าฯ ให้ส่งเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นวิษณุภาณุนิภาธร ไปดูงานการปกครองและบำรุงบ้านเมืองของอังกฤษที่สิงคโปร์ ส่งนักเรียนไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ อาทิ พระยาอรรคราชวราท (เนตร) ไปเล่าเรียนที่สิงคโปร์ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร นุนาค) ไปเรียนที่อังกฤษ เป็นต้น(ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระอมพระยา, 2514: 247)		

42วจ24	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบูรณาการวิธีการหาความรู้ที่เป็นวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาดั้งเดิม
3248/421 2394-2411	5.2.2 การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: วิทยาการตะวันตกกับภูมิปัญญาไทย
	5.2.2.1 การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: บูรณาการความรู้
หลักการ:	การรับแนวคิดวิทยาการตะวันตก ควรเรียนรู้อย่างสมดุลในความเป็นสากลกับความเป็นไทย	
ตัวอย่าง:	<p>...การจัดการศึกษาตามวัดที่มุ่งสอนทางด้านอักขระ ด้านวรรณคดี โคลงฉันท์ กาพย์ กลอน และภาษาบาลี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้ริเริ่มศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์เป็นตัวอย่าง ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงศึกษา ค้นคว้าและปฏิบัติเป็นตัวอย่างเพื่อล้มล้างความคิด ความเชื่อดั้งเดิมที่ไม่สนใจการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และโน้มน้าวให้ประชาชนเห็นความสำคัญของเหตุและผล...รูปแบบการศึกษาจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาที่เน้นทางด้านศิลปวัฒนธรรม มาเป็นการเริ่มต้นแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล่อม เพื่อนำมาผสมผสานบูรณาการกับความรู้ตามแบบโบราณดั้งเดิมของไทย... (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 32)</p>	

42๑ป25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การติดตามข่าวสาร (หนังสือพิมพ์ต่างประเทศ)
3244/417 2411-2453	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเปิดรับวิทยาการทันสมัยจากต่างประเทศ
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การพัฒนาวิชาการ

หลักการ: การเรียนรู้วิทยาการทันสมัยจากต่างประเทศด้วยวิธีการหลากหลาย

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเสด็จประพาสต่างประเทศที่มีชาวยุโรปปกครอง เช่น อินเดีย พม่า สิงคโปร์ ปัตตาเวีย สมาร์ัง ในปี พ.ศ. 2413 ได้ทรงเห็นความเจริญของต่างประเทศที่สามารถจะเรียนรู้นำมาใช้เป็นแบบอย่างได้จึงได้ทรงส่งเสริมให้ข้าราชการบริหารผู้มีความรู้ความสามารถให้ติดตามงานของต่างประเทศหรือไปดูงานในต่างประเทศเสมอในทุกโอกาสที่จะทำได้ จะโดยการให้ไปร่วมงานนานาชาติ เช่น การร่วมแสดงสินค้า การประกวดพันธุ์พืช งานพิธีการของต่างประเทศ นอกจากนี้พระองค์ทรงติดตามความเคลื่อนไหว ความคิดอ่านของชาวต่างประเทศ ความเป็นไปของโลกที่ทันสมัย อยู่เสมอจากการอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศ (สุธรรม อารีกุล, 2537: 147)

42สท24-5	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: แหล่งวิทยาการชุมชน
3281/585	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การอนุรักษ์ศิลปโบราณสถาน
2394-2453	5.2.2.4	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	ประเด็น3: จิตกรรมฝาผนัง

หลักการ: การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมในแหล่งวิทยาการชุมชน ถือเป็นภารกิจทางการศึกษาเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: การจัดการศึกษาสำหรับชุมชน โดยวิธีการตามแบบโบราณกาล คือการใช้วัดเป็นสถานที่เพื่อการศึกษา และโดยที่หนังสือมีน้อย จึงใช้จิตกรรมฝาผนังเป็นสื่อการสอน การปฏิสังขรณ์วัดถือเป็นภารกิจทางการศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ศิลปและโบราณสถาน และยังมีสื่อการศึกษาอีกแห่งที่จัดทำขึ้น คือ การสังฆมองค์ความรู้ ซึ่งอยู่ในลักษณะวัตถุ จัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติให้เป็นแหล่งค้นคว้า เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาติ (โอกาส เสวีกุล, 2513: 525 - 528)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ขป25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเรียนรู้อย่างสมดุลในความเป็นสากลกับความเป็นไทย
2147/261 2430-	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเรียนรู้วิทยาการตะวันตก
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การใช้คนต่างประเทศ

หลักการ: การเรียนรู้วิชาการตะวันตกอย่างเข้าใจในหลักเหตุผล

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้วิชาการจากชาติตะวันตก แต่ขณะเดียวกันทรงเตือนสติมิให้ตกเป็นทาสของฝรั่ง ...การใช้คนต่างประเทศมากมีทางที่เสียเปรียบเหมือนสุนัขเฝ้าบ้าน สุนัขมีคุณอยู่บ้าง ถ้าสุนัขดีไปปลายมือก็ลงแดงได้เหมือนกัน แต่จะหยุดไม่จำการเล้าก็ไม่ได้ ครั้นทำไปจำต้องพึ่งฝรั่ง เพราะคนเราไม่ทันการ ถ้าการเดินทางไปในทางนี้ไม่เดินตามรอยญี่ปุ่น ซึ่งเขาใช้ฝรั่งเพียงเป็นครูให้หัดคนของเขาพอเป็นแล้ว เขาเลิกฝรั่งได้เช่นนั้นแล้ว เมืองไทยจะเป็นเมืองฝรั่งไปสักวันหนึ่งโดยเราไม่รู้ตัว และไม่ต้องมีกองทัพฝรั่งยกมาตี จึงคิดเห็นว่า การที่เป็นอยู่ดังนี้ เป็นทางอาจจะมีอันตรายได้ในภายหน้า...
(พูนพิศมัย ดิสกุล, หม่อมเจ้าหญิง, 2507ข:)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25 3248/421 2430-	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	ความร่วมมือทั้งหน่วยราชการ เอกชน และประชาชน
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:	
<p>หลักการ: การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา</p> <p>ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเน้น การจัดการศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยราชการและบุคคลต่างๆ เพราะลำพังส่วนราชการจะมีงบประมาณและบุคลากรน้อย จะทำไปฝ่ายเดียวจะประสบผลสำเร็จช้า ต้องขอความร่วมมือจากเอกชนและราษฎร จึงจะสำเร็จผลโดยเร็ว ดังนั้น การจัดการศึกษาจะต้องอาศัยการประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยราชการ เอกชนและราษฎร (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, 2541: 265)</p>				

42วจ25 3248/421 2411	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วม
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:	
<p>หลักการ: การศึกษาชั้นสูง รัฐเป็นผู้จัดการศึกษาเพื่อฝึกฝนเข้าสู่อาชีพ</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริว่า แต่โบราณ ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการรับภาระการศึกษาในเบื้องต้น เมื่อเรียนชั้นสูงรัฐจะเป็นผู้จัดการศึกษาเพื่อฝึกฝนเข้าสู่อาชีพรับราชการต่อไป ดังนั้นการจะขยายการศึกษาให้กว้างขวางผู้ปกครองนักเรียนควรจะมีส่วนรับผิดชอบด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สินลาร์ตัน, 2541: 76)</p>				

42วพ24 3283/366 2394	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการศึกษาตามแบบสากล
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การกระจายการศึกษา
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: การขยายสถานศึกษา

หลักการ: การขยายสถานศึกษาเป็นการกระจายวิชาการให้แพร่หลาย

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินให้มิชชันนารีตั้งโรงเรียน ทำให้ความรู้และ ทัศนคติของตะวันตกได้ขยายออกไปในวงกว้างไปยังสามัญชน นับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาจากที่เรียนในวัด หลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนมิชชันนารี จะเป็นไปในลักษณะการศึกษาแบบตะวันตก เช่น ภาษาอังกฤษ ภูมิศาสตร์ เลขคณิต เคหศาสตร์ และการประดิษฐ์เครื่องใช้ด้วยมือ เป็นต้น (สุพรรณณี กาญจน์ชฐิติ, 2507: 101-103)

42อป24-5 3168/301 2394-2453	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การแพทย์แผนโบราณ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภูมิปัญญาไทย
	5.2.2.3	การบริหารวิชาการ	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดทำตำราและพัฒนาภูมิปัญญาไทยโดยผู้นำรัฐ

ตัวอย่าง: การแพทย์แผนโบราณของไทยไม่มีวิทยาศาสตร์ประกอบยาไทยใช้แก้ตามอาการมากกว่าการรักษาต้นเหตุ ระบบการแพทย์ลักษณะนี้ได้รับการพัฒนาเป็นระยะจากพระเจ้าแผ่นดินในแต่ละยุคจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ การพัฒนาที่สำคัญๆ เช่น การโปรดฯ ให้มีการรวบรวมและบันทึกตำราไทยและฤกษ์ตัดตนไว้ตามศาลารายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการฟื้นฟูการสอบและการฝึกหัดวิชาการแพทย์แผนโบราณขึ้นตลอดจนมีตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ (ฉบับหลวง) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก (ระวี ภาวิไล, 2537 : 24)

42๑ป25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร (ศึกษาดูงานต่างประเทศ)
3244/417	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การเรียนรู้วิทยาการตะวันตก
2411-2453	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: วิทยาการทันสมัย

หลักการ: การพัฒนาบุคลากร ควรส่งเสริมให้มีการเรียนรู้วิทยาการทันสมัยจากต่างประเทศด้วยวิธีการหลากหลาย

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเสด็จประพาสต่างประเทศที่มีชาวยุโรปปกครอง เช่น อินเดีย พม่า สิงคโปร์ ปัตตาเวีย สมารัง ในปี พ.ศ. 2413 ได้ทรงเห็นความเจริญของต่างประเทศที่สามารถจะเรียนรู้นำมาใช้เป็นแบบอย่างได้จึงได้ทรงส่งเสริมให้ข้าราชการบริพารผู้มีความรู้ความสามารถให้ติดตามงานของต่างประเทศหรือไปดูงานในต่างประเทศเสมอในทุกโอกาสที่จะทำได้ จะโดยการให้ไปร่วมงานนานาชาติ เช่น การร่วมแสดงสินค้า การประกวดพันธุ์พืช งานพิธีการของต่างประเทศ นอกจากนี้พระองค์ทรงติดตามความเคลื่อนไหว ความคิดอ่านของชาวต่างประเทศ ความเป็นไปของโลกที่ทันสมัย อยู่เสมอจากการอ่านหนังสือพิมพ์ภาษาต่างประเทศ (สุธรรม อารีกุล, 2537: 147)

42วจ24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาต่อต่างประเทศ
3146/259	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การศึกษาดูงานในต่างประเทศ
2394-2411	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การพัฒนาบุคลากร

หลักการ: การพัฒนาบุคลากร โดยการศึกษาดูงานต่างประเทศและการฝึกปฏิบัติ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงให้ความสำคัญกับวิทยาการตะวันตก ทรงมีพระราชดำริในการเตรียมบุคลากรเพื่อการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัย รวมถึงการส่งข้าราชการบริหารไปดูงานที่จำเป็นในต่างประเทศด้วย อาทิ พ.ศ. 2404 ทรงส่งขุนมหาสิทธิโวหารออกไปดูงานด้านการพิมพ์ ด้วยขณะนั้นประเทศไทยมีหนังสืออ่านน้อย โปรดฯ ให้หมื่นจักรวิจิตรไปเรียนแก่นาฬิกา เนื่องจากทรงสนพระทัยในเรื่องเวลา เพราะทรงได้รับความคิดของตะวันตกเกี่ยวกับการตรงต่อเวลา และการรักษาเวลา
(พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 187)

42วจ24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สถานศึกษาตามหลักสากล
3146/259	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การศึกษาเพื่อมวลชน
2394-2411	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: สามัญชน

หลักการ: การจัดตั้งโรงเรียนของมิชชันนารีเป็นการเริ่มการจัดการศึกษาออกนอกวัด

ตัวอย่าง: รัชกาลที่ 4 ทรงสนับสนุนโดยทางตรงและทางอ้อมให้มิชชันนารีเปิดโรงเรียนในเมืองไทย โดยพระราชทานที่ดินให้ตั้งโรงเรียน นับเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษานอกวัดที่สำคัญ โรงเรียนของมิชชันนารีนี้มีบทบาทในด้านการให้การศึกษแก่สามัญชน
(พิพาดา ยังเจริญ และสุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2529: 189)

42วจ25 3248/421 2411-2453	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาคนให้สมบูรณ์ในทุกด้าน
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
	5.2.1.1 บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องผลิตบัณฑิตให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถือว่า คนเป็นหัวใจของการพัฒนาประเทศ การศึกษาจึงต้องอบรมคนให้คนเป็นคนดีที่สุด ทั้งดีในความรู้และดีในทางความประพฤติ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 565)

42วจ25 3248/421 2411-2453	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ประสานสัมพันธ์ระหว่างบ้าน-วัด-วัง
	5.2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การพึ่งพาอาศัยและการมีส่วนร่วม

หลักการ: การจัดการศึกษาอยู่ในความดูแลของชุมชน

ตัวอย่าง: ในอดีตการศึกษาไทยอยู่ในความดูแลของชุมชน ชุมชนแต่ละชุมชนจะจัดการศึกษาในวัดของตนเอง ส่วนการศึกษาทางอาชีพก็จะได้ความสนับสนุนของคนในชุมชน ในเมืองหลวงสถาบันพระมหากษัตริย์ก็จะดูแลการศึกษาในลักษณะที่สูงขึ้นมา เพื่อรักษาสืบทอดและพัฒนาศิลปะประจำชาติประจำชุมชนไว้ ลักษณะการจัดการศึกษาที่ประสานสัมพันธ์ระหว่าง บ้าน - วัด - วัง (บวร) เมื่อโรงเรียนกำเนิดขึ้นในวังในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 โรงเรียนกลายเป็นตัวแทนของการศึกษาระดับสูงสมัยใหม่ ความร่วมมือร่วมใจก็เกิดตามลักษณะของบ้าน - วัด - วัง - โรงเรียน (บวร) โดยเหตุนี้ เมื่อมีการจัดการศึกษาสมัยใหม่กว้างขวางขึ้น จึงเกิดแนวคิดการจัดเก็บภาษีท้องถิ่น สำหรับชาวบ้านก็เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความร่วมมือกันทุกฝ่ายเพื่อจัดการศึกษานั้นเอง (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 570)

42วจ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประเทศ
3248/421	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา
2411-2453	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการเรียนรู้ต้องปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมและความเปลี่ยนแปลงของบ้านเมือง

ตัวอย่าง: เมื่อจุดประสงค์ใหญ่ของการศึกษาไทยเน้นการปฏิบัติ เน้นการใช้สอย และการดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป การศึกษาจึงปรับเปลี่ยนได้ง่ายเหมาะสม สะดวกต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วย เมื่อปรับเปลี่ยนแล้วต้องสามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะถิ่นเฉพาะแห่งไปด้วย จะเห็นได้จากพระนิพนธ์เรื่องการศึกษาที่ดีของกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ตอนหนึ่งว่า ...การศึกษาชั้นสูงซึ่งต้องใช้เงินมากก็ควรเลือกแนวทางการศึกษาที่ไม่ต้องใช้เงินมากเกินฐานะ หรือถ้าครอบครัวมีไร่นา และดำเนินอาชีพทำไร่นาได้ดีอยู่แล้ว ก็ควรศึกษาไปในแนวทางที่จะนำความรู้ไปปรับปรุงการทำไร่นาของครอบครัว ให้พัฒนายิ่งขึ้น และเป็นทางประกอบอาชีพของตนเองในการทำไร่ทำนา ซึ่งครอบครัวมีพื้นฐานที่ดีอยู่แล้วต่อไป... (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ ลินลารัตน์, 2541: 571)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการเรียนรู้แบบเน้น ประสบการณ์
3248/421 2436	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การจัดการเรียนรู้แบบสภาพแท้จริง
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาเน้นการฝึกปฏิบัติและการลงมือทำเป็นหลักสำคัญ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระญาณสังวรวิมลพรหมเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศราชวรวิหาร ทรงเข้าใจการฝึกปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในทางพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงเน้นให้เห็นชัดว่า การศึกษาพระพุทธศาสนาจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติได้ ทำได้ และทำอย่างสมดุลที่ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือธรรมคดีตอนหนึ่งว่า "คนที่ไม่สนใจในทางพระศาสนา มักเข้าใจว่าพระศาสนาเป็นปฏิบัติที่ใครไม่เหมาะสมแก่คน เช่นตน ฝ่ายคนผู้สนใจก็มักจะเข้าใจว่าปฏิบัติทางคดียุคโลกขึ้นไป ไม่เหมาะสมแก่ภูมิของตน เข้าใจผิดเสียเช่นนี้ ต่างยอมไม่ได้ผลที่ควรจะได้ คนพวกต้นปรากฏเหมือนเป็นคนไร้ธรรม คนพวกหลังปรากฏเป็นคนขาดประโยชน์ทางโลก ควรปฏิบัติยึดประโยชน์ไว้ได้ทั้งทางโลกทางธรรมนั้นแลเป็นดี"

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 569-570)

42วจ2-34-5	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: พัฒนาการของการศึกษาไทย
2394-2453	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การศึกษาของสงฆ์

หลักการ: การอุดมศึกษาเป็นกิจการสำคัญของประเทศที่ผลิตบุคลากรในศาสตร์สาขาต่างๆ ตามความจำเป็นและความต้องการของประเทศ

ตัวอย่าง: การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงสนพระทัยในการศึกษาของคณะสงฆ์ ทรงสนับสนุนการศึกษาทางพระศาสนาอย่างกว้างขวาง รัชกาลที่ 5 ทรงทุ่มเทให้กับเรื่องการศึกษาอย่างมาก ทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งโรงเรียนสามัญ โรงเรียนวิชาชีพ โรงเรียนชั้นสูงต่างๆ พระราชทานกำเนิดสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็กและโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของกรุงสยาม พระราชทานว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459 สถาบันนี้ได้ฝึกข้าราชการฝ่ายปกครอง แพทย์ วิศวกร ครู นักวิทยาศาสตร์ นักการทูต นักกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่รับราชการตามความจำเป็นและความต้องการของบ้านเมือง (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 605-606)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ2-34-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่าง
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ต้นแบบทางการศึกษา
2394-2477	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: บุคลากรที่จัดการศึกษา ต้องทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านวิชาการ คุณธรรม และการบริหารปกครอง

ตัวอย่าง: กระบวนการจัดการศึกษาของไทย แต่เดิมน่าจะมีความชัดเจน จากการที่นักการศึกษาแต่ละท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในขณะเดียวกันก็นำการปฏิบัติโดยเฉพาะในการเรียนการสอน ทางด้านคุณธรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในทางศาสนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในการบริหารปกครอง กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาปริชาณุศาสน์ต่างเป็นแบบอย่างของการทำงานแต่ละองค์ แต่ละท่านเน้นการจัดการศึกษาที่เป็นแบบอย่าง สิ่งแวดล้อมที่ดี และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นคนดีเป็นหลัก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 611)

42วจ2-35	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ที่ปรึกษาทางการศึกษา
2411-2453	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การจ้างผู้เชี่ยวชาญ

หลักการ: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ควรคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้ง การพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบ

ตัวอย่าง: พื้นฐานของความคิดหลักของการจัดการศึกษา มาจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์แล้ว ยังมีพระดำริของพระราชวงศ์ และความคิดของข้าราชการผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ผสมผสานเป็นหลักการจัดการศึกษา แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร ทั้งนี้ด้วยขาดผู้บริหารระดับรองที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ลุล่วงไปด้วยดีเท่าที่ควรจะเป็น จึงได้มีการจ้างผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาหรือถวาคำปรึกษา และรวมทั้งการจ้างผู้มีความรู้มาสอนหนังสือหรือทำงานเฉพาะอย่าง ปรากฏว่าได้มีการสืบและตรวจสอบคุณวุฒิและคุณธรรมของผู้จะมาเป็นที่ปรึกษา หรือผู้ทำงานเฉพาะกิจอย่างละเอียดรอบคอบ ตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยและพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการจ้างชาวต่างประเทศ คือไม่โปรดให้ตามใจหรือเชื่อผู้เชี่ยวชาญจนขาดเหตุผล และความ เป็นตัวของตัวเอง

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 595)

42วจ25 3248/421 2411-2453	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาของสตรี
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาในอุดมคติ
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การศึกษาของกุลบุตร

หลักการ: การจัดการเรียนรู้ ต้องอาศัยคนเป็นผู้ให้การศึกษาและจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเปิดโอกาสให้ทวยราษฎร์มีการศึกษาเล่าเรียนอย่างเป็นแบบแผน นั้น ในระยะเริ่มแรกเป็นการจัดการศึกษาสำหรับกุลบุตร เนื่องจากต้องอาศัยตั้งโรงเรียนใน วัด และมีพระสงฆ์เป็นครูสอน ต่อมาเมื่อเปิดโรงเรียนมากขึ้น เด็กหญิงได้เข้าศึกษาใน โรงเรียนเช่นกัน การศึกษาของสตรียังคงได้รับการฝึกหัดอบรมอย่างใกล้ชิดจากครอบครัว และได้เล่าเรียนวิชาหนังสือในโรงเรียนไปพร้อมกัน การศึกษาที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างการเรียนรู้ภายในครอบครัวและวงศาคณาญาติกับการเรียนรู้ในโรงเรียน จัดได้ว่าเป็น กระบวนการศึกษาในอุดมคติเพราะเป็นการเรียนในชีวิตจริงและการแสวงหาความรู้ใหม่ ชีวิตของนักเรียนไม่แปลกแยกไปวิถีชีวิตในครอบครัวและในเวลาเดียวกัน นักเรียนก็ได้เป็น สื่อเชื่อมโยงระหว่างบ้านเมืองกับโรงเรียนด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สินลาร์ตัน, 2541: 93)

42วจ24 3248/421 2394-	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการศึกษาของสงฆ์
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษาของสงฆ์
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: แหล่งวิทยาการทางการศึกษา

หลักการ: วัดเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมและคุณธรรมของชุมชน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดการศึกษาของพระสงฆ์อย่างเป็นระบบ นับตั้งแต่การจัดหลักสูตรการศึกษา ระเบียบการศึกษา การสอน และทรงทะนุบำรุงพระ ธรรมวินัยให้รุ่งเรือง ทำให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่ง สอนแก่ประชาชนได้ดีขึ้น ต่อจากนั้นวัดจึงเป็นแหล่งวิทยาการทางการศึกษา คนในชุมชนได้ เรียนรู้วัฒนธรรมและคุณธรรมจากจิตรกรรมฝาผนัง โบราณสถานและจากการสั่งสอนของ พระสงฆ์ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สินลาร์ตัน, 2541: 5)

42อป24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วิทยาการสากล
3168/301	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: หนังสือพิมพ์
2394-2411	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การเผยแพร่วิทยาการ

หลักการ: การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตกโดยการจัดพิมพ์ทำให้เผยแพร่ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง: นอกจากวิชาการแพทย์ หมอบลัดเลย์ยังได้ทำประโยชน์หลายประการ อาทิ เช่น

- การสอนวิชาภาษาอังกฤษ แต่ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเสด็จขึ้นเสวยราชย์ และแต่พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
- แนะนำการต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่งแก่หลวงนายสิทธิ (ต่อมาเป็นเจ้าของพระยาพระคลังและในรัชกาลที่ 4 เป็นสมเด็จพระเจ้าพระยามหาประยูรวงศ์)
- สอนวิชาแยกพระธาตุแก่นายโหมด อมาตกุล (พระยาธะสาปณกิจโกศล)
- สอนวิชาแพทย์แก่กรมหมื่นวงษาทิราชสนิท จนมีความรู้ได้ประกาศนียบัตรจาก New York Academy of Medicine
- ตั้งโรงพิมพ์หนังสือต่างๆ ธุรกิจการพิมพ์ที่สำคัญคือการออก "หนังสือจดหมายเหตุบางกอกหรือคอคอด" โดยมีวัตถุประสงค์ถ่ายทอดวิทยาการ ชาวสาร เช่น ความรู้เกี่ยวกับ "ตำราลมอากาศ" (หมายถึงภูมิศาสตร์กายภาพ) "แผนที่โลกย์" "รูปหัวใจมนุษย์" (ความรู้เกี่ยวกับสรีรวิทยา) "เคมีสตี" (Chemistry) ประวัติศาสตร์อเมริกา อังกฤษ และรวมทั้งการแปลรัฐธรรมนูญอเมริกันลงตีพิมพ์ด้วย (ระวี ภาวิไล, 2537: 28)

42๑ป24 3168/301 2394-2411	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้เชี่ยวชาญชาวต่างประเทศ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การถ่ายโอนความรู้
หลักการ:	การขยายองค์ความรู้โดยการนำองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม		
ตัวอย่าง:	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าอยู่หัว ทรงนำความรู้ทั้งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการบริหารประเทศอย่างระมัดระวัง และดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ของชาติบ้านเมือง นอกจากนี้ยังมีการชักจูง และจ้างผู้ชำนาญจากต่างประเทศเข้ามาช่วยพัฒนาด้วย (ระวี ภาวิไล, 2537: 19)		

42๖จ25 3129/220 2411-2453	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: รัฐกับการศึกษา
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ระบบราชการ
หลักการ:	เส้นทางการรับราชการในระดับสูง ต้องได้รับการศึกษาสมัยใหม่ โดยผ่านการศึกษาในระบบและหรือผ่านการศึกษาต่างประเทศ		
ตัวอย่าง:	ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เส้นทางที่จะเข้ารับราชการต้องได้รับการศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งมีการสอนอยู่ไม่กี่แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนมิชชันนารี ซึ่งทางการไม่ไว้วางใจ อีกทางคือส่งไปเรียนต่างประเทศ ดังนั้นการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ยังจำกัดอยู่ในราชตระกูลหรือตระกูลขุนนางไม่กี่ตระกูล ในพ.ศ. 2441 ทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ภายในพระราชวังเพื่อฝึกอบรมเจ้านายเข้ารับราชการ ต่อมา พ.ศ. 2445 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน เพื่อเปิดรับบุตรหลานของตระกูลขุนนางเข้ามาเรียนด้วย และต่อมา พ.ศ. 2459 ได้ปรับเปลี่ยนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาสำคัญเพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการพลเรือน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 299-300)		

42วจ24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร
3146/259	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ชนชั้นนำ
2394-2411	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: วิทยาการตะวันตก

หลักการ: การเตรียมบุคลากรเพื่อการพัฒนาประเทศโดยการศึกษาวิทยาการตะวันตก

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกในฐานะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะต้องใช้ในระยะยาวเพราะคนไทยต้องเกี่ยวข้องกับฝรั่งมากขึ้นทุกที จึงทรงสนับสนุนให้พระราชโอรส พระราชธิดา รวมทั้งสตรีฝ่ายในศึกษาภาษาอังกฤษ และความรู้พื้นฐานด้านต่างๆ นอกเหนือไปจากการศึกษาแบบจารีตที่เคยปฏิบัติมา เมื่อ พ.ศ. 2394 ทรงขอให้มิชชันนารี จัดคณะครูสตรีเข้าไปสอนในพระบรมมหาราชวังทุกวันเว้นวัน อาทิตย์และนักขัตฤกษ์วิชาที่เรียนส่วนใหญ่เกี่ยวกับการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษ วิชาภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ และประวัติศาสตร์ (พิพาดา ยังเจริญและสุวดี ธนประสิทธิ์ พัฒนา, 2529: 185-186)

42วจ2-34-6	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: แบบอย่างการเรียนการสอน (คุณธรรม)
3248/421 2394-2468	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: แบบอย่างในทางศาสนา
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: แบบอย่างการบริหารปกครอง

หลักการ: นักการศึกษาระดับสูง ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ

ตัวอย่าง: กระบวนการจัดการศึกษาของไทย แต่เดิมาจะมีความชัดเจน จากการศึกษาแต่ ละท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในขณะเดียวกันก็เน้นการปฏิบัติโดยเฉพาะในการเรียน การสอน ทางด้านคุณธรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณ เจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในทางศาสนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในการบริหารปกครอง กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรง เป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาปริชาณุศาสน์ต่างเป็นแบบอย่างของการทำงานแต่ละองค์ แต่ละท่านเน้นการจัด การศึกษาที่เป็นแบบอย่าง สิ่งแวดล้อมที่ดี และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นคนดีเป็นหลัก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 611)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ2-34-5	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ความคิดริเริ่ม
2394-2453	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ความเป็นผู้นำ

หลักการ: การอุดมศึกษาเป็นกิจการสำคัญของประเทศ

ตัวอย่าง: การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 4 ทรงสนพระทัยในการศึกษาของคณะสงฆ์ ทรงสนับสนุนการศึกษาทางพระศาสนาอย่างกว้างขวาง รัชกาลที่ 5 ทรงทุ่มเทให้กับเรื่องการศึกษาอย่างมาก ทรงจัดตั้งโรงเรียนขึ้นอย่างกว้างขวาง ทั้งโรงเรียนสามัญ โรงเรียนวิชาชีพ โรงเรียนชั้นสูงต่างๆ พระราชทานกำเนิด สำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็กและโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของกรุงสยาม พระราชทานว่า โรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้ประดิษฐานขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2459 สถาบันนี้ได้ฝึกข้าราชการฝ่ายปกครอง แพทย์ วิศวกร ครู นักวิทยาศาสตร์ นักการทูต นักกฎหมาย ซึ่งส่วนใหญ่รับราชการตามความจำเป็นและความต้องการของบ้านเมือง (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 605-606)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สร24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การทดสอบความรู้
3329/646	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การสอบพระปริยัติธรรม
2394-2411	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: สมณศักดิ์

หลักการ: การสอบความรู้พระปริยัติธรรม ถือเป็นความรู้ขั้นสูง

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดให้มีการทดสอบความรู้พระปริยัติธรรม พระสงฆ์สามเณร พระสงฆ์ที่สอบไล่ได้เหล่านี้จะได้รับการยกย่อง และได้รับพระราชทาน สมณศักดิ์และนิตยภัตร ทั้งนี้เพราะถือว่า พระภิกษุสามเณรที่รอบรู้ในพระไตรปิฎกนั้น เป็น แก้วอันหายากในโลกนี้ การจัดให้มีการทดสอบความรู้พระปริยัติธรรมพระสามเณรเป็น มาตรการสำคัญประการหนึ่งสำหรับกำจัดผู้ที่อาศัยพระศาสนาหลบหนีการเกณฑ์เข้ารับ ราชการเหมือนครั้งในสมัยพระสมเด็จพระนารายณ์มหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ดังปรากฏหลักฐานในจดหมายเหตุรัชกาลที่ 4 ว่า "ทุกวันนี้ กุลบุตรที่บวชเป็นภิกษุสามเณรเข้าในพระศาสนา บางจำพวกมีศรัทธาตั้งใจรักษา ศีลสิกขาบท อุตสาหะเล่าเรียนคัมภีร์วินัยปิฎกตามสติปัญญาหวังจะให้ เป็น คุณประโยชน์ก็มีบ้าง บางจำพวกเป็นคนเกียจคร้าน กลัวจะเกณฑ์ใช้ราชการหลบหนีเข้า มาบวชเป็นภิกษุสามเณร อาศัยพึ่งพระศาสนาเลี้ยงชีวิตแล้วประพฤติอนาจารทุจริตต่าง ๆ..." (มานพ นักการเขียน, 2547: 62-63)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วพ25	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: พระไตรปิฎก
3328/648	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: วิชาชั้นสูง
2411-2453	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาทางศาสนากับการศึกษาทางโลก ควรประสานไปด้วยกันได้ในสถาบันอุดมศึกษา

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์
สังฆเสนาสน์ราชวิทยาลัยว่า
"...จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งวิทยาลัยที่เล่าเรียนพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงขึ้น 2
สถาน..."

(ประกาศพระราชปรารภในการก่อพระฤกษ์สังฆเสนาสน์ราชวิทยาลัย ร.ศ. 115)

เนื่องด้วยการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาทั้งมหามกุฏราชวิทยาลัยและมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในระยะแรกของการก่อตั้งเป็นการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมชั้นสูง ซึ่งเป็นการจัดการเรียนการสอนที่พระจัดมานานแล้ว เป็นพวกบาลีชั้นสูงต่างๆ จนกระทั่งถึงเบญจยุ 9 แต่ยังไม่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นมหาวิทยาลัยเพราะยังขาดการเรียนการสอนวิชาสามัญต่างๆ (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2535 อ้างใน สัมพันธ์ เย็นสำราญ, 2535: 96)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สร24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ค่าเล่าเรียน
5401/367	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การศึกษาคุณบุตร
2398	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน

ตัวอย่าง: พ.ศ. 2398 ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หนังสือราชอาณาจักรและชาวสยามของเซอร์จอห์นบาวริง ได้กล่าวถึง การศึกษาสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นไว้ว่า... วิธีที่จะแสวงหาความรู้ชั้นสูงสาขาใดสาขาหนึ่งมีอยู่น้อย ถึงกระนั้นก็ดี โดยเฉพาะในบรรดาขุนนาง ยังใฝ่ใจเรียนวิชาเครื่องจักรกลก็ รู้จักใช้เครื่องมือเดินเรือ และรู้วิชาปรัชญากันมาก ค่าเล่าเรียนตามปกติในโรงเรียนสามัญที่กรุงเทพฯ เก็บจากเด็กชายคนละ 8 ดอลลาร์ หรือ 35 ชิลลิงต่อปี และอีก 15 ดอลลาร์ เป็นค่าที่อยู่ เสื้อผ้า เครื่องเขียนและอื่นๆ ชาวจีนที่รวยบางคน จ้างครูสอนส่วนตัวเดือนละ 8 ดอลลาร์ ห้องเรียนห้องหนึ่งอาจเช่าได้เดือนละ 2 ดอลลาร์ครึ่งหรือต่ำกว่านั้น การศึกษาสตรีถูกทอดทิ้งในประเทศไทย มีอยู่น้อยคนที่อ่านหรือเขียนได้ อย่างไรก็ตาม ในการแสดงละครภายในพระราชวัง สตรีคนหนึ่งบอกบทและพลิกหน้าบทละครได้อย่างแคล่วคล่องมาก" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2507: 5-6)

42สท24	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การปกครองคณะสงฆ์
2138/576	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การกำหนดมาตรฐานการศึกษา
2394-2411	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3: พระธรรมวินัย

หลักการ: การกำหนดมาตรการในการควบคุมดูแลพระพุทธศาสนาให้เป็นไปเพื่อการศึกษา

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นสำคัญ ทรงมีประกาศพระบัญญัติเกี่ยวกับพระสงฆ์เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระสงฆ์ ให้ได้รับความสะดวกมากขึ้น เพราะตามหลักการและการปกครองต้องเป็นไปเพื่อการศึกษา การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อละตัวตน คือ ความอยากได้ออยากเอาเพื่อตัว ต้องการผลประโยชน์และสิ่งบำรุงบำเรอปรนเปรอตน ให้ละมานะ ความอยากให้ตัวยิ่งใหญ่ ต้องการอำนาจ ความเด่นดัง การครอบงำเหนือคนอื่น และต้องเป็นไปเพื่อละทิฐิ คือ ความยึดถือเอาแต่ความเห็นของตัวเอง ต้องการให้เขารับเอาความเห็นของตน ละความยึดติดถือมั่น ในความคิดความเชื่อของตน ระเบียบการปกครองต่างๆ จึงเป็นไปเพื่อส่งเสริมการศึกษาให้สมบูรณ์
(พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต), 2536: 40)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ครูพระ
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: วิชาการแบบใหม่
2411-2453			ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร ให้เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย และมหาสมุทรราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2436 ที่วัดบวรนิเวศ ให้เป็นที่เล่าเรียนพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

ใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) การส่งเสริมการรักษาพระธรรมวินัยและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ราษฎร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยรวม 39 เล่ม จำนวน 1,000 ฉบับ พระราชทานไปยังวัดหลวงทั่วราชอาณาจักรและห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

พระสงฆ์ คือผู้สั่งสอน ดังนั้น สถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ต้องรับภาระผลิตครูพระเพื่อสืบทอดพระให้เป็นครู มิใช่สอนพระศาสนาเพียงอย่างเดียว โดยมีหลักการเหมือนการฝึกหัดครู ได้มีการนำวิชาการแบบใหม่ เช่น ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์เบื้องต้น และวิชาอื่นๆ เข้ามาสอน มีการสอบด้วยการเขียนและคิดคะแนนการสอบ เป็นการวัดผลการศึกษา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในสมัยนั้นต้องรับภาระการศึกษา โดยการแนะนำชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจความสำคัญของการศึกษา เพื่อเพื่อสถานที่เรียนและจัดการเรียนการสอน ได้ให้การถือฤกษ์การศึกษาของไทยมาโดยตลอด (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2541: 95)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาของสงฆ์
3248/421	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2411-2453			ประเด็น3: การวัดผลการศึกษา

หลักการ: สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์มีการวัดและประเมินผลอย่างเป็นระบบ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ขึ้น 2 แห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2432 ที่วัดมหาธาตุวรวิหาร ให้เป็นที่เล่าเรียนของพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย และมหาสมุทรราชวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2436 ที่วัดบวรนิเวศ ให้เป็นที่เล่าเรียนพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย

ใน พ.ศ. 2436 (ร.ศ. 112) การส่งเสริมการรักษาพระธรรมวินัยและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่ราษฎร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตีพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยรวม 39 เล่ม จำนวน 1,000 ฉบับ พระราชทานไปยังวัดหลวงทั่วราชอาณาจักรและห้องสมุดมหาวิทยาลัยต่างประเทศ

พระสงฆ์ คือผู้สั่งสอน ดังนั้น สถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ต้องรับภาระผลิตครูพระเพื่อสืบทอดพระให้เป็นครู มิใช่สอนพระศาสนาเพียงอย่างเดียว โดยมีหลักการเหมือนการฝึกหัดครู ได้มีการนำวิชาการแบบใหม่ เช่น ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์เบื้องต้น และวิชาอื่นๆ เข้ามาสอน มีการสอบด้วยการเขียนและคิดคะแนนการสอบ เป็นการวัดผลการศึกษา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในสมัยนั้นต้องรับภาระการศึกษา โดยการแนะนำชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจความสำคัญของการศึกษา เพื่อเพื่อสถานที่เรียนและจัดการเรียนการสอน ได้ให้การถือฤกษ์การศึกษาของไทยมาโดยตลอด (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 95)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (จัดให้มีวิชาการแบบใหม่ไว้ในหลักสูตร)
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ผลិតครูพระ
2411-2453			ประเด็น3: ผลิตตำรา

หลักการ: สถาบันการศึกษาชั้นสูงของสงฆ์ ผลิตครูพระที่ต้องเรียนทั้งทางโลกและทางธรรม

ตัวอย่าง: พระสงฆ์ คือผู้สั่งสอน ดังนั้น สถาบันการศึกษาชั้นสูงของคณะสงฆ์ ต้องรับภาระผลิตครูพระเพื่อสืบทอดพระให้เป็นครู มิใช่สอนพระศาสนาเพียงอย่างเดียว โดยมีหลักการเหมือน การฝึกหัดครู ได้มีการนำวิชาการแบบใหม่ เช่น ภาษาไทย ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์เบื้องต้น และวิชาอื่นๆ เข้ามาสอน มีการสอบด้วยการเขียนและ คิดคะแนนการสอบ เป็นการวัดผลการศึกษา กล่าวได้ว่า พระสงฆ์ในสมัยนั้นต้องรับภาระ การศึกษา โดยการแนะนำชี้แจงให้ราษฎรเข้าใจความสำคัญของการศึกษา เอื้อเพื่อสถานที่ เรียนและจัดการเรียนการสอน ได้ให้การเกื้อกูลการศึกษาของไทยมาโดยตลอด (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาวัณย์, 2541: 95)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนรับราชการ
3129/220	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ตอบสนองความต้องการของประเทศ
2411-2453			ประเด็น3: การจัดหลักสูตร

หลักการ: การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา ควรสอดคล้องกับความต้องการกำลังคนของประเทศเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เส้นทางที่จะเข้ารับราชการต้องได้รับการศึกษาสมัยใหม่ที่มีสอนอยู่ไม่กี่แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนมิชชันนารีซึ่งทางการไม่ไว้ใจนัก อีกทางคือส่งไปเรียนต่างประเทศ ดังนั้นการศึกษาสมัยใหม่ยังจำกัดอยู่ในราชตระกูลหรือตระกูลขุนนางไม่กี่ตระกูล ในพ.ศ. 2414 ทรงโปรดเกล้าฯ ปรับปรุงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบให้เป็นโรงเรียนทหารมหาดเล็ก ภายในพระราชวังเพื่อฝึกอบรมเจ้านายเข้ารับราชการ ต่อมา พ.ศ.2453 ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเปิดรับบุตรหลานตระกูลขุนนางเข้ามาเรียนด้วย และต่อมา พ.ศ. 2459 ได้ปรับเปลี่ยนเป็น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาสำคัญเพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการพลเรือน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 299-300)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 42วจ25 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: ตอบสนองความต้องการของประเทศ
- 3248/421 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: การจัดหลักสูตร
- 2411-2453 ประเด็น3:
- หลักการ: การจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง
- ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวางแนวทางการศึกษาทุกระดับ โดยคำนึงถึงลักษณะพื้นฐานของสังคมไทยที่มีมาแต่ดั้งเดิม ที่ใช้วัดเป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน เพราะวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน มีสิ่งก่อสร้างที่จะนำมาใช้เป็นสื่อในการศึกษาเล่าเรียนได้ อีกทั้งสามารถขยายการศึกษาได้ทั่วราชอาณาจักร เพราะวัดมีอยู่ทั่วประเทศและยังช่วยประหยัดงบประมาณในการจัดสร้างโรงเรียน (สุนทร อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2541: 263, 269)

41พร25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่ทำงานตามความต้องการของประเทศ (เป้าหมายของหลักสูตร)
1005/52 2411-2453	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เน้นทักษะของความรู้ที่จำเป็น ประเด็น3: ตอบสนองความต้องการของประเทศ

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องสร้างกำลังคนให้มีความรู้และทักษะตามความต้องการของประเทศ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนแผนที่ (พ.ศ. 2425) โรงเรียนฝึกหัดครู (พ.ศ. 2435) โรงเรียนกฎหมาย (พ.ศ. 2440) โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน(พ.ศ. 2453) ล้วนเป็นโรงเรียนที่สอนทักษะและความรู้ที่จำเป็นในสมัยนั้น เพราะต้องการกำลังคนไปพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ การพัฒนาทุกอย่างต้องเริ่มที่การพัฒนาคนโดยอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือ เพื่อรองรับงานและการพัฒนาต่างๆ ของบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ตอนหนึ่งว่า

“...เมื่อเราเวลานี้ไม่ขัดสนอันใดยิ่งกว่าคน การเจริญอันใดจะเป็นไปไม่ได้เร็ว ก็เพราะเรื่องคนนี่อย่างเดียว...” (จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, 2506 : 146)

42สท25 2179/318 2411-2453	5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดหลักสูตร
	5.3.1 หลักสูตร	ประเด็น2: ตอบสนองต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
		ประเด็น3: ความสูญเปล่า

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องตอบสนองความต้องการของบ้านเมืองจึงจะไม่สูญเปล่า

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริในเรื่องการศึกษาที่สมควรจัดสนองความต้องการของบ้านเมือง จะได้ไม่เสียเปล่า และช่วยประหยัดทรัพย์ของราชการ ดังความตอนหนึ่ง

"...การศึกษาควรจัดให้สมแก่ความต้องการของบ้านเมือง แม้ความรู้จะสูงหรือแม้เป็นประโยชน์ในประเทศอื่น แต่ที่นี้ยังไม่ต้องการเลยหรือยังไม่แลเห็นว่าต้องการเมื่อไรก็ยังไม่จำเป็นจะจัด ถ้าบ้านเมืองต้องการคนที่มีความรู้เท่าใดก็จำนวนขยายจัดขึ้นเช่นนี้ การศึกษาจึงจะดำเนินการตามกฎแห่งวิชาประหยัดทรัพย์ในข้อว่า ความต้องการกับความจัดทำต้องพอดีกับผลจึงจะสำเร็จ ไม่เช่นนั้น ความเหลือเปล่า หรือความขาดแคลนก็จำเป็นต้องมี..." (วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2514ก: 81)

42วจ2-35-6 3248/421 2411-2468	5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างบัณฑิตปรับตัวเข้ากับสังคม
	5.3.1 หลักสูตร	ประเด็น2: การจัดหลักสูตร
		ประเด็น3:

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

ตัวอย่าง: ลักษณะการศึกษาของไทยอยู่ที่การปรับตัวของสังคมเริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ทรงสนพระทัยวัฒนธรรมและประเพณีตะวันตก รัชกาลที่ 5 ทรงพัฒนาหลักการบางอย่างมาใช้ รัชกาลที่ 6 ทรงปรับหลักการของรัชกาลที่ 5 ให้เหมาะสมกับคนไทย ในขณะที่สังคมเปลี่ยนสภาพการณ์ไป การศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตเข้าใจการเปลี่ยนแปลงนั้นและปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 610)

42ขป25 3196/341 2433-2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: แบบเรียนเร็ว
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ตอบสนองความต้องการของประเทศ ประเด็น3: การจัดหลักสูตร
<p>หลักการ: การจัดการศึกษา ต้องเหมาะสมกับความต้องการของประเทศในขณะนั้นว่าต้องการใช้กำลังคนที่มีความรู้ อย่างไร ถ้าสามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพในความรู้ที่ทันการ แสดงว่าประเทศกำลังก้าวหน้า</p> <p>ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงวางแนวทางการจัดการศึกษา ที่ควรมีการวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ โดยเน้นกำลังคนที่มีคุณภาพด้วย (วิทย์ พิณคันเงิน, 2505: 38)</p>			

42วจ25 3248/421 2430-2434	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาในระบบ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การจัดหลักสูตร ประเด็น3: ตอบสนองความต้องการของประเทศ
<p>หลักการ: การจัดการศึกษา ควรจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคม เศรษฐกิจของประเทศโดยเสมอภาคกัน</p> <p>ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระดำริเริ่มการศึกษาในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและข้อจำกัดของบ้านเมืองเป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดการศึกษาได้ทั่วถึง ประชาชนผู้ยากไร้ อันยังประโยชน์ให้เกิดแก่ประเทศชาติต่อไป (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 272)</p>			

42สท25 2179/319 2443	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างจิตสำนึกความรักชาติ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การถ่ายทอดอุดมการณ์ของชาติ
			ประเด็น3: ปลูกฝังความเป็นไทยเพื่อความมั่นคงของชาติ

หลักการ: การจัดการศึกษา ควรปลูกฝังความเป็นไทย เพื่อความมั่นคงของชาติ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ทรงมีพระดำริให้พวกแขก มลายูที่อยู่ตอนใต้ของไทย ได้ศึกษาเล่าเรียนในฝ่ายไทย เพื่อปลูกฝังนิสัยให้เป็นคนไทย อันส่งผลให้ประเทศมั่นคงโดยการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการวางพื้นฐานความมั่นคงและความเข้มแข็งของประเทศ ดังความที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีถึงพระศิริธรรมมุนี ผู้อำนวยการศึกษามณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน ร.ศ.119 (พ.ศ. 2443)

“...พวกแขกมลายูที่เป็นข้าขอบขัณฑสีมา ไม่ควรจะเพิกเฉยเสียว่าเป็นแขก ถ้าชักนำให้เล่าเรียนในฝ่ายไทย จนถึงปลูกฝังนิสัยใจคอ ให้เป็นคนไทยจะดีมาก ข้อนี้เกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง...”

(วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา, 2514ข: 310)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ24 3248/421 2395	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษากับการศาสนา
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การจัดการศึกษา
			ประเด็น3: มิชชันนารี

หลักการ: การจัดการศึกษาให้เป็นระบบโดยผ่านกิจกรรมการเผยแพร่ศาสนา

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ประชาชน นอกจากจะจัดให้มีการสอนอย่างเป็นระบบแล้ว ยังทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนา ในขณะเดียวกันก็มีการสอนหนังสือพร้อมกันนั้น มิชชันนารีได้จัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การศึกษาและการแพทย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงมีพระบรมราชานุญาตให้มิชชันนารีอเมริกันบุกเบิกการศึกษาของไทย ด้วยการตั้งสถานศึกษาขึ้นหลายแห่ง เมื่อ พ.ศ. 2395 (สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 36)

42สท24 3248/421 2445	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาของสงฆ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: กำหนดหลักสูตรตามหลักสากล
			ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาของพระสงฆ์โดยจัดตามหลักสากลนิยม ประกอบด้วย การกำหนดหลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการวางระเบียบแบบแผนหลักในการจัดการศึกษาสงฆ์ตามหลักสากลนิยม ทรงพระราชดำริ แก่ไขว้เรียน กำหนดหลักสูตร สำหรับสอบเป็นลำดับขั้น สำหรับปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และทั่วถึงกัน โดยทรงตั้งธรรมยุติกนิกาย เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูวัดปฏิบัติของพระสงฆ์ให้ปฏิบัติถูกต้องตามพระธรรมวินัยมากขึ้น (สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 34)

42สท24	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ภารรักษา สืบสาน ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
3281/585 2394-	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การใช้สื่อการเรียนการสอน ประเด็น3: ภูมิปัญญาไทย (ศิลปวัตถุและ โบราณสถาน)

หลักการ: การจัดการศึกษา ควรมีการใช้สื่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการใช้ตำราและการบรรยาย

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักถึงความสำคัญของการให้การศึกษาแก่ประชาชน เนื่องจากการจัดการศึกษาในสมัยก่อนหนังสือมีน้อย จิตรกรรมฝาผนัง ก็อาจใช้เป็นสื่อการสอน รวมทั้งการบูรณะซ่อมแซมวัดต่างๆ ภารรักษาโบราณสถานในที่ต่างๆ เพื่อเป็นมรดกทางการศึกษาค้นคว้าแก่เยาวชนรุ่นต่อไป ดังนั้น การจัดการศึกษาสำหรับชุมชน เป็นการจัดสื่อการสอนและประมวลองค์ความรู้ในวัดกับพิพิธภัณฑ์ที่ไม่ได้สอนโดยหนังสือ แต่สอนโดยใช้สถานที่ สอนโดยการประมวลวัตถุโบราณ เน้นในเรื่องการอนุรักษ์ศิลปและโบราณสถาน และเน้นการสืบทอดการสอนแบบโบราณ (โอบาส เสวิกุล, 2513: 525-528)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: อาจารย์ผู้ให้การศึกษา
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: มาตรฐานการสอน
2411-			ประเด็น3: ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

หลักการ: หน้าที่ของผู้สอน ต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านได้ส่งเสริมและพัฒนาด้านการสอน และสร้างแนวคิดในการเป็นครูที่ดี โดยกำหนดกฎว่าด้วยการสอนวิชาดังนี้

1. ให้ความรู้ไม่ใช่เพียงสอบได้
2. สอนให้เข้าใจไม่ใช่ท่องจำ
3. สอนให้เกิดความรู้จริง
4. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
5. มีความสุขในการเรียน
6. สอนให้มีความรู้และความสามารถ
7. ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
8. ลงมือปฏิบัติจริง
9. ปลูกฝังการกระทำดี
10. สอนให้มีวินัย
11. ไม่ใช่วิธีการลงโทษ

อาจกล่าวได้ว่า การสอนและการประเมินผลต้องดำเนินการไปด้วยกันซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้สอน ต้องให้ความรู้ สร้างความสามารถและฝึกอบรมผู้เรียน

(สุมณ อมรวินวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541: 438)

21๑ร25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (จัดทำตำราสำหรับสอนศีลธรรม)
1005/509 2434-2442	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ประเด็น3: ปณิธานคุณธรรม จริยธรรม

หลักการ: คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มีธรรมในใจ จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใย การศึกษาที่ขาดศีลธรรม จึงมีพระบรมราชโองการให้จัดทำตำราสำหรับสอนศีลธรรมโดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับอย่างมีระบบแบบแผน พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

...คนที่ไม่มีความเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้มากก็โกงคล่องขึ้นและโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้อ่านอักขรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนดีแลคนชั่ว เป็นแต่ได้วิธีที่สำหรับจะเรียนความดีความชั่วได้คล่องขึ้น จึงเห็นว่าถ้ามีหนังสืออ่านสำหรับโรงเรียนที่บังคับให้โรงเรียนต้องสอนกัน แต่ให้เป็นอย่างใหม่ ๆ ที่คนจะเข้าใจง่าย ๆ และเป็นความประพฤติกุศลที่สัณฐานต่ำ ๆ ขึ้นได้จะเป็นคุณเป็นประโยชน์มาก...(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.12/7, ร.ศ. 110-118 (พ.ศ. 2434-2442)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25 3248/421 2433-2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนรับราชการ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: จัดการศึกษาต่อเนื่อง
			ประเด็น3:
หลักการ:	การจัดการศึกษาทุกระดับ จะต้องต่อเนื่องเป็นสาย ตามลำดับ และให้เป็นที่ไปอย่างมั่นคงเป็นรากฐานของการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างแท้จริง		
ตัวอย่าง:	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมุ่งสนองประโยชน์หลายๆ ประการ ในการผลิตคนเพื่อเข้ารับราชการตามความต้องการของบ้านเมืองในขณะนั้น โดยทรงเริ่มจัดการศึกษาเพื่อสนองประโยชน์ที่ละอย่างและทรงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการยกกระดับชั้นที่ละระดับเริ่มจากโรงเรียนหลวงในพระบรมมหาราชวัง มุ่งผลิตให้รับราชการในกรมมหาดเล็ก ต่อมาขยายเป็นโรงเรียนเฉพาะด้าน อาทิ พ.ศ. 2425 ตั้งโรงเรียนท่าแพนที่ พ.ศ. 2435 ตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูของกระทรวงธรรมการ พ.ศ. 2440 ตั้งโรงเรียนกฎหมายของกระทรวงยุติธรรม และพ.ศ. 2442 ตั้งโรงเรียนวิชาข้าราชการพลเรือน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมหาดเล็ก เมื่อ พ.ศ. 2445 ต่อมาได้พัฒนาการเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 94)		

42วจ25 3248/421 2411-2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (แบบบูรณาการ)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: แบบแผนเดิม
			ประเด็น3: มาตรฐานหลักสูตร
หลักการ:	การจัดการศึกษาต้องมีการกำหนดมาตรฐานหลักสูตร		
ตัวอย่าง:	พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนหลวงสอนภาษาไทยและโรงเรียนหลวงสอนภาษาอังกฤษ เพื่อให้ได้รับความรู้อย่างกว้างขวางและได้มาตรฐานอีกทั้งเป็นการเตรียมบุคคลเข้ารับราชการต่อไป ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงมีลักษณะบูรณาการแบบแผนเดิมกับแบบแผนสากล เพื่อให้การจัดการศึกษาของประเทศเป็นไปด้วยดี (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 71)		

42สท25-6	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนสืบทอดอาชีพของวงศ์ตระกูล
2179/318 2411-2436	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างคนรักท้องถิ่นและอาชีพของวงศ์ตระกูล ประเด็น3: การละทิ้งอาชีพเดิมของวงศ์ตระกูล

หลักการ: การศึกษาสามัญกับการศึกษาพิเศษควรจัดให้สัมพันธ์กัน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นว่าการศึกษาสามัญกับการศึกษาพิเศษควรจัดให้สัมพันธ์กัน มิฉะนั้น การศึกษาจะทำให้คนละทิ้งอาชีพเดิมของวงศ์ตระกูล ดังพระมติในการจัดการศึกษาของกุลบุตรตอนหนึ่งว่า

“...การศึกษาวិชาหนังสือในชั้นนี้ การศึกษาสามัญของพวกบุตรราษฎรไม่เป็นอันโยงกับการศึกษาพิเศษสำหรับการงานเดิมของตระกูล กลับเป็นเครื่องเปลี่ยนพื้นเพไปในทางใหม่... การงานที่เป็นของไทยย่อมตกไปเป็นของชาวต่างประเทศเป็นต้นว่าพวกจีน การช่างเกือบจะทั้งนั้น การค้าขายก็โดยมาก ยังอยู่แต่การเพาะปลูก..โรงเรียนตั้งออกไปถึงไหน ความเปลี่ยนแปลงของคนก็มีไปถึงนั้น ในเมืองใกล้เคียงบุตรชวานาเรียนหนังสือแล้ว ทำการเสมียนก็มี แลเห็นชัดว่า เมื่อล่วงมารดาบิดาแล้วคนนั้นคงไม่ทำนาต่อไป ถ้านาเป็นของตระกูลเอง ก็น่าจะขายเสีย ในไม่ช้าตระกูลผู้เป็นเจ้าของที่ดินเช่นนั้น ก็จะไม่มื่ออะไรเป็นหลักทรัพย์กลับจะต้องหาเลี้ยงชีพด้วยกำลังแรง.”

(วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2514ก: 74)

42วจ25 3248/421 2445-2454	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การถ่ายทอดวิทยากรตะวันตก ประเด็น3: นักวิชาการตะวันตก

หลักการ: การให้ความสำคัญและคุณค่าของคุณภาพการศึกษาและการประเมินผล โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญตะวันตกในการปรับปรุงการศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาวิชิตรวงศุ์ฉิมไกร เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ท่านได้ให้ชาวต่างประเทศ 2 คน คือ นาย ว.ย.ยอนสัน เป็นเจ้ากรมกองตรวจวิชา ดูแล การสอบไล่ การแต่งแบบเรียน การจัดทำหลักสูตร และนายอี เอส สมิท เป็นผู้ตรวจการแขวงวิสามัญศึกษา ตรวจโรงเรียน การทำงานดังกล่าวเป็นการยกระดับการทำงานมากและสูงขึ้น (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 410)

42ขป25 3236/407 2430-2434	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: โครงการนำร่อง (การทดลองจัดการเรียนการสอน) ประเด็น2: การศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ ประเด็น3: การวางแผนการจัดการศึกษา
	5.3.2	การเรียนการสอน	

หลักการ: การจัดการศึกษาควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสนพระทัยในการจัดการเรียนการสอน โดยโปรดที่จะทำการศึกษาดทดลองในกลุ่มเล็กๆ ก่อน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ และปัญหาในการปฏิบัติ ก่อนการเริ่มงานใหม่ เมื่อได้ผลแล้วจึงจะเผยแพร่ต่อไป ในด้านการศึกษาการวางแผนการจัดการศึกษาด้านต่างๆ จะทรงพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ หากพิจารณาแล้วเป็นไปได้มากก็จะนำไปทดลองใช้เพื่อให้ทราบถึงผลให้แน่ชัด นอกจากนี้ ทรงยึดหยุ่นในการปรับแผนการที่วางไว้ แผนการหรือแนวทางที่กำหนดไว้ หากไม่สามารถปฏิบัติได้ จะทรงยินยอมให้มีการปรับเปลี่ยนได้ โดยไม่ติดยึดกับแนวพระดำริเดิม (สุจริต ถาวรสุข, 2508: เล่ม 1 หน้า 5)

42วจ24-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนทำงานตามความต้องการของประเทศ
3248/421 2394-2453	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ

ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษา ควรสอดคล้องกับบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระดำริเริ่มการศึกษาในด้านต่างๆ ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการและข้อจำกัดของบ้านเมืองเป็นสำคัญ เพื่อให้การจัดการศึกษาได้ทั่วถึงประชาชนผู้ยากไร้ อันยังประโยชน์ให้เกิดแก่ประเทศชาติต่อไป (สุนทร อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 272)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การใช้ตำราต่างประเทศ
3248/421 2411	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตก

ประเด็น3:

หลักการ: การรับแนวคิดวิทยาการตะวันตกมาใช้ในการจัดการศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการรับวิทยาการตะวันตกมาปรับปรุงประเทศ เพื่อให้คนไทยรู้ทันโลก โดยการนำแนวการจัดการศึกษาต่างประเทศ มาเป็นต้นแบบการศึกษาไทย ได้แก่ การรับวิชาการและความรู้ทางตะวันตกมาปรับปรุงประเทศ การแปลตำราต่างประเทศให้เป็นภาษาไทยให้มากที่สุด ให้เรียนภาษาต่างประเทศในเมืองไทย และการส่งคนที่พร้อมไปเรียนเมืองนอก (สุนทร อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 438)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนสืบทอดอาชีพของวงศ์ตระกูล
3248/421 2411-	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างคนรักท้องถิ่นและอาชีพของวงศ์ตระกูล

ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องอนุรักษ์และส่งเสริมอาชีพพื้นฐานที่เป็นพื้นเพเดิมของไทย

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านเน้นเรื่องการสอนส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพพื้นฐานของคนไทยที่จะต้องให้ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น จึงมีการบูรณาการจัดตั้งโรงเรียนเพาะช่างขึ้น (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สนิลารัตน์, 2541: 452)

42วพ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตรเป็นระบบต่อเนื่องกับการศึกษาต่อต่างประเทศ
3172/310 2411-	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: มาตรฐานหลักสูตร

ประเด็น3:

หลักการ: การจัดระบบการศึกษาให้สัมพันธ์ระหว่างการศึกษาภายในประเทศกับต่างประเทศเพื่อเข้าสู่มาตรฐานสากล

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ได้เสนอแนวคิดในการจัดการศึกษาของประเทศไทยให้เป็นระบบต่อเนื่อง สัมพันธ์กันระหว่างการศึกษาภายในประเทศและการคัดเลือกนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ (ละออทอง อัมรินทร์รัตน์, 2522: 112)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การใช้ตำราต่างประเทศ
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ตำราต่างประเทศ
2411-			ประเด็น3: ทรัพยากรการเรียนการสอน

หลักการ: การใช้ตำราต่างประเทศในการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระดำริในการวางรากฐานการศึกษาภายในประเทศให้กว้างขวางและได้มาตรฐาน อาทิ ตำราเรียนส่วนใหญ่เป็นภาษาต่างประเทศ ควรมีการแต่งตำราและการแปลเป็นภาษาไทย เพื่อขยายการศึกษาให้แพร่หลาย การแปลเป็นภาษาไทย หรือการแต่งตำราภาษาไทย มีการเรียนภาษาต่างประเทศที่ดี จะช่วยให้การศึกษาแพร่หลายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 72)

21อร25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: อาจารย์ผู้ให้ความรู้
1005/506	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: อาจารย์แสวงหาความรู้อยู่เสมอ
2411-2453			ประเด็น3: การพัฒนาผู้สอน

หลักการ: ครูต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ครูหยุดเรียนรู้ไม่ได้

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริ เรื่อง การสอนของครู ต้องมีวิธีการถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ อีกทั้งครูควรมีการพัฒนาความรู้โดยการเรียนรู้อยู่เสมอ ...เคยสอนมาอย่างใดก็ไม่คิดพลิกแพลงตามเวลาแลแบบเรียนที่จะต้องแสดงครูที่จะสอนนั้นต้องเรียนเหมือนกัน...
(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/2, ร.ศ.110-117 [พ.ศ. 2434-2441])

21อร25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ความเป็นครู (ความรู้และจิตวิญญาณ)
1005/506 2411-2453	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: คุณลักษณะผู้สอน ประเด็น3: วิชาครู
<p>หลักการ: ครูคือผู้สอน จำเป็นต้องได้รับการฝึกหัดให้เป็นครู ไม่ใช่มีแต่ความรู้ ควรมีวิชาครูด้วย และครูต้องมีจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้งนี้ควรมีวินัยเป็นสำคัญด้วย</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริห์ เรื่อง การพัฒนาบุคลากรที่เป็นครู จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อให้ได้วิชาครู ไม่ใช่สักแต่ว่าเนื้อหาที่จะสอนเท่านั้น แต่จะต้องปลูกฝังจิตวิญญาณความเป็นครู ให้มีวินัยความรับผิดชอบต่อการเรียนการสอนด้วย ...ครูที่สอนมีแต่ความรู้ไม่รู้ว่าจะสอนอย่างไร ลูกศิษย์จะเรียนได้เร็วก็ต้องสอนซ้ำ จำเป็นจะต้องตั้งข้อบังคับต่างๆ ที่จะทำให้ศิษย์อยู่ในอำนาจ แลต้องรู้ว่า ถ้าจะทำข้อบังคับขึ้นแล้ว ต้องบังคับตัวเองด้วย จะได้เป็นตัวอย่างแก่ศิษย์... (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.1/2, ร.ศ.110-117 [พ.ศ. 2434-2441])</p>			

42วจ25-6 3248/421 2445-2454	5.3 5.3.1	ด้านหลักสูตรและการสอน หลักสูตร	ประเด็น1: สร้างคนมีความรู้เพื่อการอาชีพ ประเด็น2: การเรียนเพื่อรู้ ประเด็น3: การเรียนเพื่อทำงาน
<p>หลักการ: การจัดการศึกษาในลักษณะผสมผสานการเรียนเพื่อรู้ กับการเรียนเพื่อทำงานเป็น การขยายฐานการศึกษาของประชาชน</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาวิชิตรวงศวิกรม ท่านเริ่มแนวคิดการแบ่งประเภทการศึกษาออกเป็น สามัญศึกษา และวิสามัญศึกษา แต่ยังไม่ปรากฏผลเด่นชัด สำหรับแนวคิดการจัดการศึกษาในลักษณะเรียนเพื่อรู้กับเรียนเพื่อทำงานเฉพาะอย่าง เป็นแนวคิดที่ได้มีมานานเกือบ 100 ปี ในประเทศไทย และการศึกษาแบบทรงเจดีย์ คือมีมูลศึกษาและประถมศึกษาเป็นฐานกว้างสำหรับราษฎรทั่วไป แล้วต่อยอดเรียวสูงขึ้นในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 414)</p>			

42วจ24	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ตำราถือเป็นหลักสูตร
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2:
2394-2411			ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนให้ชัดเจน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแนวความคิดการปฏิบัติของพระสงฆ์ 2 ลักษณะ คือ การถือตำราเรียนเป็นหลักสูตร และทรงวางระเบียบการศึกษาและการสอบ ซึ่งก็คือ การดำเนินการสอน และการประเมินผล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 34)

42วจ24	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การวัดและประเมินผล
3248/421	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การกำหนดเกณฑ์การประเมิน
2394-2411			ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาควรกำหนดมาตรฐานการวัดและประเมินผลการเรียนให้ชัดเจน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงแนวความคิดการปฏิบัติของพระสงฆ์ 2 ลักษณะ คือ การถือตำราเรียนเป็นหลักสูตร และทรงวางระเบียบการศึกษาและการสอบ ซึ่งก็คือ การดำเนินการสอน และการประเมินผล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 34)

42อป25 1005/584 2411-2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายของหลักสูตร
			ประเด็น3: คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์

หลักการ: การพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ ต้องพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ ความรู้พื้นฐาน ความรู้ในอาชีพศิลป การดำรงชีวิตในการทำงาน และมีศีลธรรมจรรยา

ตัวอย่าง: แนวพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็น เครื่องมือในการพัฒนาบุคคลให้มีสติปัญญาองอาจ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการ ประกอบอาชีพได้ ตามบรรพบุรุษ และการศึกษาต้องให้ความรู้ อบรม สั่งสอน ให้ผู้เรียนมี ศีลธรรม จรรยาที่ดูแลกำกับตัวเองไม่ให้ใช้ความรู้ไปในทางที่ผิด ดังพระราชดำรัสที่ พระราชทาน ตอนหนึ่งว่า

...การเรียนรู้ของคนทั้งปวงคงจะเป็นเหตุทำให้ตัวผู้เรียนรู้ดีขึ้นได้อย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่า ที่ทำให้ชั่วเสียไปเพราะเรียนรู้หลายสิบเท่า แลคงจะมีส่วนที่ได้มาข้างตีมากกว่าผู้ไม่ได้เรียนรู้ เป็นแน่แท้ ไม่พึงสงสัยเลย เพราะฉะนั้น ควรแล้วนักเรียนทั้งปวง จะร่ำเรียนวิชาความรู้แล้ว เลือกรับข้อปฏิบัติแต่ที่ดีแท้ดียิ่ง แล้วประพฤติตาม จะได้เจริญประโยชน์สุขแก่ตน เป นทางที่หากินโดยชอบธรรม เปนที่ตั้งแห่งวงศ์ตระกูลของตนสืบไปภายหน้า...(เอกสารเรื่อง จัดการศึกษาในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2511: 90)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท24	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การวางระบบการศึกษาของประชาชน
3248/421 2394-2411	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การวางระบบการศึกษาของพระสงฆ์ ประเด็น3: การวางระบบการศึกษา

หลักการ: การศึกษา เป็นรากฐานการพัฒนาพลเมืองและความมั่นคงของประเทศ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระปรีชาญาณที่สำคัญยิ่งที่ทรงวางรากฐานการพัฒนาพลเมืองและความมั่นคงของประเทศด้วยการศึกษาตั้งแต่ การจัดการการศึกษาในวัง การจัดการศึกษาของชุมชน การจัดการศึกษาของพระสงฆ์ และการวางระบบการศึกษาโดยการรับวิทยาการความเจริญก้าวหน้าทางการศึกษาวิทยาศาสตร์และสหสาขาวิชา อันส่งผลให้ประเทศไทยได้รอดพ้นจากภัยคุกคามของประเทศมหาอำนาจจักรวรรดินิยม (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตน์, 2541: 38)

42วพ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพึ่งตนเองได้
3193/338 2411-2453	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การเลื่อนฐานะทางสังคม ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาเป็นการยกระดับฐานะของคนในสังคมให้สามารถพึ่งตนเองได้

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการให้การอบรมแก่ทาสให้พัฒนาสถานภาพของตนเอง ให้มีความรู้ สามารถอ่านออกเขียนได้ เพื่อให้คงความเป็นไท ได้ตลอดไปหลังจากถูกปลดปล่อย ดังนั้นการศึกษาเป็นเสมือนเครื่องมือยกระดับฐานะของคนในสังคม(วิชัย เสวะมาตย์, 2511: 115 - 116)

42สท24	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สื่อการสอน
3281/585	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: จิตกรรมฝาผนัง
2394-2453			ประเด็น3:

หลักการ: วิธีการจัดการเรียนการสอน มีทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

ตัวอย่าง: การจัดการศึกษาสำหรับชุมชน โดยวิธีการตามแบบโบราณกาล คือการใช้วัดเป็นสถานที่เพื่อการศึกษา และโดยที่หนังสือมีน้อย จึงใช้จิตรกรรมฝาผนังเป็นสื่อการสอน การปฏิสังขรณ์วัดถือเป็นภารกิจทางการศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ศิลปและโบราณสถาน และยังมีสื่อการศึกษาอีกแห่งที่จัดทำขึ้น คือ การสังสมองค์ความรู้ ซึ่งอยู่ในลักษณะวัตถุ จัดตั้งขึ้นเป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติให้เป็นแหล่งค้นคว้า เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชาติ (โอบาส เส วิบูล, 2513: 525 - 528)

42สท25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ความมั่นคงของชาติ
2179/319	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างจิตสำนึกความรักชาติ
2443			ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาเป็นเครื่องมือในการวางรากฐานความมั่นคงและความเป็นเอกภาพของชาติ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พระองค์ทรงมีพระดำริให้พวกแขกมลายูที่อยู่ตอนใต้ของไทย ได้ศึกษาเล่าเรียนในฝ่ายไทย เพื่อปลูกฝังนิสัยให้เป็นคนไทย อันส่งผลให้ประเทศมั่นคงโดยการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการวางพื้นฐานความมั่นคงและความมั่นคงของประเทศไทย ดังความที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีถึงพระศิริธรรมมุนี ผู้อำนวยการศึกษามณฑลนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน ร.ศ.119 (พ.ศ. 2443)

“...พวกแขกมลายูที่เป็นข้าขอบขัณฑสีมา ไม่ควรจะเพิกเฉยเสียว่าเป็นแขก ถ้าชักนำให้เล่าเรียนในฝ่ายไทย จนถึงปลูกฝังนิสัยใจคอ ให้เป็นคนไทยจะดีมาก ข้อนี้เกี่ยวกับปัญหาบ้านเมือง...”

(วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา, 2514ข: 310)

42อป25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีความสามารถ พึ่งตนเองได้
3244/417 2411-	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: หลักสูตรมีวิชาหลากหลาย ประเด็น3: วิชาการสมัยใหม่

หลักการ: การจัดหลักสูตรให้มีความหลากหลาย เพื่อประกอบอาชีพได้มากขึ้น

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราโชบายแก้ปัญหาเกษตรกรขาดความรู้ทางวิชาการสมัยใหม่โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอซิมบี๊ ณ ระนอง) จัดทำตำราสอนราษฎรเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการเกษตรกรรม เช่น การปลูกข้าว การเลือกเมล็ดพันธุ์พืช การเลี้ยงสัตว์ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ฯ ท่านไมู่้ทางหนังสือแต่สามารถพูดได้ดีถึง 9 ภาษา เป็นคนช่างสังเกต และมีปฏิภาณไหวพริบ ท่านได้พยายามที่จะเปลี่ยนระบบการผลิตแต่พอยังชีพเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย ตามพระราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีเป้าหมายเพื่อสอนราษฎรให้มีความรู้ความเข้าใจในวิชาการสมัยใหม่และสามารถนำไปใช้ประกอบอาชีพได้ (สุธรรม อารีกุล, 2537: 149)

42ขป25-9	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น
3196/341 2430-	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพึ่งตนเองได้ ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษา ต้องอยู่ในลักษณะการพึ่งพาตัวเองได้

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงดำริที่จะฝึกคนไทย ให้เรียนรู้ งานต่างๆ จากชาวต่างชาติ โดยได้คัดเลือกผู้ที่มีความรู้ในด้านนั้นๆ เป็นอย่างดี เมื่อเลิกจ้างชาวต่างชาติ แล้วจะสามารถดำเนินงานด้วยตนเองได้ และทรงส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยเปิดโอกาสให้บุคคลรับอุปการะ หรือจัดตั้งโรงเรียนเขลยศักดิ์ได้อย่างไม่จำกัดจำนวน ทั้งในกรุงเทพฯ และหัวเมือง อีกทั้งทรงกระตุ้นให้ผู้ว่าราชการเมือง เอาใจใส่ในการจัดตั้งโรงเรียน และทรงเน้นให้ศึกษาความต้องการของประเทศว่า ต้องการคนมีความรู้อย่างไร เพื่อผลิตคนที่มีคุณภาพให้ความรู้เช่นนั้น สอนองความต้องการได้ทันการ (วิทย์ พิณคันเงิน, 2505: 38)

42ตร25 3308/624 2411-	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาวิชาชีพครู
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การขยายการศึกษา
			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาวิชาชีพครูโดยการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูพร้อมขยายการรับผู้เรียนทุกระดับ
พร้อมกัน

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ได้พัฒนาวิชาชีพครูจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูและขยายการ
รับนักเรียนฝึกหัดครูแบ่งเป็น 6 ประเภท คือ

1. นักเรียนสอนประถม รับจากผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาแล้ว โดยครูในโรงเรียนที่สอนนั้น
เป็นผู้คัดเลือกนักเรียนที่มีนิสัยจะเป็นครูได้ในอนาคต กรมศึกษาธิการก็จะส่งแยกย้ายไป
ฝึกหัดการเป็นครู
2. นักเรียนสอนภาษาต่างประเทศ รับจากผู้สำเร็จมัธยมศึกษาอังกฤษ และมีนิสัยจะเป็นครู
ได้ กรมศึกษาธิการจึงยกขึ้นให้เป็นนักเรียนสอน คือ มีเวลาฝึกหัดสอนด้วยกับมีเวลาเรียน
ของตนเองด้วย ได้เงินทุนเล่าเรียนเดือนละ 30 บาท ใช้เวลาเรียนไม่ต่ำกว่า 1 ปี
3. นักเรียนครูชั้นมูล ได้แก่นักเรียนซึ่งเข้าฝึกหัดเล่าเรียนที่โรงเรียนฝึกหัดครูฝั่งตะวันตก ใช้
เวลาเรียนนานที่สุดเพียง 1 ปี ถ้าสอบไล่ไม่ได้ต้องออกจากโรงเรียน
4. นักเรียนครูชั้นประถม คือ นักเรียนซึ่งฝึกหัด สำหรับเป็นครูสอนประถมศึกษา กำหนดเวลา
เรียน 1 ปี
5. นักเรียนครูชั้นมัธยม ได้แก่ นักเรียนที่สอบไล่ได้สามัญศึกษามัธยม และได้
ประกาศนียบัตรครูชั้นประถมแล้ว เข้าฝึกหัดในโรงเรียนอาจารย์เทพศิรินทร์ สำหรับเป็นครู
สอนชั้นมัธยมศึกษาใช้เวลาเรียน 2 ปี
6. นักเรียนครูต่างประเทศ ได้แก่ นักเรียนสอนภาษาต่างประเทศที่กรมศึกษาธิการ ได้ส่งออก
ไปศึกษาวิชาครู และวิทยากรพิเศษต่างๆ ณ ต่างประเทศด้วยทุนเล่าเรียนหลวง เพื่อกลับมา
เป็นอาจารย์สอนภาษาต่างประเทศ หรือสอนวิชาพิเศษต่างๆ ตามที่เรียนมา ถ้าหาก
นักเรียนพวกนี้ประพฤติไม่ดี หรือไม่พยายามให้การเล่าเรียนของตนเจริญขึ้นโดยสมควร
กรมศึกษาธิการจะเรียกกลับทันที และจะนับเข้าเป็นนักเรียนครูที่สอบไล่ตก (ดวงเดือน
พิศาลบุตร, 2512: 28)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เอกลักษณะการศึกษาไทยต้องเลี้ยงชีพได้
3248/421 2411-	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาต้องเพิ่มความรู้ความสามารถต่อชีวิตและสังคมของบัณฑิต

ตัวอย่าง: ลักษณะเด่นของการศึกษาไทย ถือว่า การศึกษาจะต้องใช้ประโยชน์ได้ในทักษะและการปฏิบัติของนักศึกษาไทยนั้น การศึกษาจะต้องมีความหมายมีคุณค่าต่อผู้เรียนหรือผู้รับการศึกษา การเรียนจะต้องเรียนเพื่อให้ทำได้ ปฏิเสธได้ ปฏิบัติได้ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตและสังคม ดังปรากฏในโคลงสุภาษิตบางปะอินของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทที่ว่าด้วยความเพียรว่า

หมั่นเพียร เรียนรู้แต่	ยังเยาว์
เมื่อเติบโตความเลา	เล่ารู้
หากินกอบการเอา	ประโยชน์ ตนเฮย
เพียรชอบประกอบกุ	ก่อสร้างตนเกษมฯ

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 566)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25 3248/421 2433	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: มาตรฐานการศึกษา
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การวัดและประเมินผลการเรียนรู้
			ประเด็น3: พระราชบัญญัติการสอบ

หลักการ: การวัดและประเมินผล จัดให้มีหน่วยงานรับผิดชอบโดยตรง อีกทั้งการให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาวิชิตรวงศุ์ฉิมไกร ได้มีการจัดชั้นเรียนและหลักสูตรขึ้นใหม่เพื่อให้การดำเนินงานสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ.2433 และได้ยกระดับการตรวจการศึกษาขึ้นเป็น กรมตรวจ ทำหน้าที่ตรวจการเรียนการสอน และสอบวัดความรู้ของนักเรียนเมื่อ พ.ศ. 2446 และยกระดับการสอบไล่วิชาเป็นกองสอบไล่วิชา เมื่อ พ.ศ. 2451 อีกทั้งการสอบไล่ในหัวเมือง ได้ใช้ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นทั้งที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นกรรมการสอบและลงนามใน ประกาศนียบัตร (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 412)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ตอบสนองความต้องการของประเทศ
3150/271 2411-2453	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การจัดหลักสูตร
			ประเด็น3: ตอบสนองงานของผู้นำรัฐ

หลักการ: การจัดการอุดมศึกษาต้องสามารถตอบสนองความต้องการของประเทศและงานของผู้นำรัฐเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ใหญ่ ได้ทรงมีแนวทางที่ปรับปรุงพัฒนาประเทศให้ทันสมัยทัดเทียมตะวันตก ทั้งนี้ด้วยระบบการศึกษาโดยเฉพาะอุดมศึกษาที่จำเป็นต้องผลิตให้ตามทีหน่วยงานต้องการมากกว่าความสนใจของผู้เรียน ดังเห็นได้จากสาขาวิชาที่จัดสอนจะเน้นหนักไปทางททหารและการปกครอง (ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2546ข: 33)

42วจ24-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนรับราชการ
3150/271	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนจากการฝึกปฏิบัติ
2394-2453			ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติและการใช้งาน เพื่อสนองความต้องการของบ้านเมือง

ตัวอย่าง: การเรียนการสอนในช่วงรัชกาลที่ 4 - รัชกาลที่ 5 โรงเรียนทหารแม้จะเน้นระเบียบ วินัย อาวุธอย่างเข้มงวด แต่บทบาทและความผูกพันต่อสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างลึกซึ้ง การเรียนการสอนที่เน้นการฝึกปฏิบัติและการใช้งาน บัณฑิตที่จบไปเป็นนักปกครองได้ดี เข้าใจ ระเบียบ รู้หลักเกณฑ์และดำเนินการจัดการบ้านเมืองได้ตามแนวที่พระมหากษัตริย์ทรงมี พระราชประสงค์ แต่ลักษณะนิสัยในการรับใช้ให้บริการจึงมีไม่มากนัก (ไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2546: 38 - 39)

42วจ25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้ (การฝึกปฏิบัติ)
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การจัดการศึกษา
2411-2453			ประเด็น3: ความรู้

หลักการ: การจัดการศึกษาเน้นการฝึกปฏิบัติและการลงมือทำเป็นหลักสำคัญ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเข้าใจการฝึกปฏิบัติได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในทาง พระพุทธศาสนา พระองค์ทรงเน้นให้เห็นชัดว่า การศึกษาพระพุทธศาสนาจะต้องนำไปสู่การ ปฏิบัติได้ ทำได้ และทำอย่างสมดุลที่ทรงนิพนธ์ไว้ในหนังสือธรรมคดีตอนหนึ่งว่า "คนผู้ไม่สนใจในทางพระศาสนา มักเข้าใจว่าพระศาสนาเป็นปฏิบัติที่ศรีไม่เหมาะแก่คน เช่นตน ฝ่ายคนผู้สนใจก็มักจะเข้าใจว่าปฏิบัติทางคติโลกดั้นไป ไม่เหมาะแก่ภูมิของตน เข้าใจผิดเสียเช่นนี้ ต่างยอมไม่ได้ผลที่ควรจะได้ คนพวกต้นปรากฏเหมือนเป็นคนไร้ธรรม คนพวกหลังปรากฏเป็นคนขาดประโยชน์ทางโลก ควรปฏิบัติยึดประโยชน์ไว้ได้ทั้งทางโลก ทางธรรมนั้นแลเป็นดี" (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 569-570)

42ตร25	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ผลิตคนรับราชการ
3150/271	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การปกครองและการจัดการบ้านเมือง
2411-2453			ประเด็น3: เทคนิคและกระบวนการพัฒนาประเทศ

หลักการ: การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก มีสถาบันการศึกษาเป็นการเฉพาะและสอนวิชาการใหม่ๆ เพื่อผลิตคนไปรับราชการ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโดยการปรับของเก่าทั้งหมดและนำของใหม่เข้ามาผสมผสาน ทำให้การอุดมศึกษามีลักษณะเป็นแนวใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์โดยตรงแก่ราชการ สาขาวิชาที่เปิดสอนใหม่แบ่งได้ 3 กลุ่มใหญ่คือ

1. วิชาที่เกี่ยวกับการปกครองและการจัดการบ้านเมือง
2. วิชาที่เกี่ยวกับเทคนิคและกระบวนการในการพัฒนาประเทศ
3. วิชาการด้านสาธารณสุขและการศึกษา

(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์, 2546ช: 23-24)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ2-34-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การฝึกปฏิบัติ
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: อบรมให้เป็นคนดี
2394-2468			ประเด็น3: ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่าง

หลักการ: การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี

ตัวอย่าง: กระบวนการจัดการศึกษาของไทย แต่เดิมมาจะมีความชัดเจน จากการที่นักการศึกษาแต่ละท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในขณะเดียวกันก็เน้นการปฏิบัติโดยเฉพาะในการเรียนการสอน ทางด้านคุณธรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในทางศาสนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในการบริหารปกครอง กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาปริชานุสาสน์ต่างเป็นแบบอย่างของการทำงานแต่ละองค์ แต่ละท่านเน้นการจัดการศึกษาที่เป็นแบบอย่าง สิ่งแวดล้อมที่ดี และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นคนดีเป็นหลัก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 611)

- 42วจ24-5
3248/421
2394-2453
- 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: สาระหลักสูตรเน้นคุณธรรม
- 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: วิชาพุทธศาสนาจัดให้มีทุกระดับชั้น
- ประเด็น3:
- หลักการ: หลักสูตรการศึกษาควรบรรจุคุณธรรมเป็นแกนสารในเนื้อหาทุกวิชา
- ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส นอกจากการจัดการศึกษาของสงฆ์แล้ว ทรงเป็นผู้นำในการเผยแผ่คุณธรรมให้เป็นแกนสารของหลักสูตรการศึกษา ดังพระดำริตอนหนึ่งว่า ...ควรเติมความรู้เกี่ยวกับพระพุทศศาสนาทุกชั้น เพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้นักเรียนสนใจในทางธรรม และประพฤติตนเป็นคนดี...
...การเรียนธรรมก็ผูกแก่ความประพฤติชอบและช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน
(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 574-575)

- 42วจ25
3129/220
2411-2453
- 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: การสอนภาษาต่างประเทศ
- 5.3.2 การเรียนการสอน ประเด็น2: วิทยาการตะวันตก
- ประเด็น3:
- หลักการ: การเตรียมบุคลากรเพื่อการพัฒนาประเทศโดยการศึกษาวิทยาการตะวันตก
- ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เส้นทางที่จะเข้ารับราชการต้องได้รับการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งมีการสอนอยู่ไม่กี่แห่ง ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนมิชชันนารี ซึ่งทางการไม่ไว้ใจนัก อีกทั้งคือส่งไปเรียนต่างประเทศ ดังนั้นการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ยังจำกัดอยู่ในราชตระกูลหรือตระกูลขุนนางไม่กี่ตระกูล ในพ.ศ. 2441 ทรงโปรดเกล้าฯ ตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ภายในพระราชวังเพื่อฝึกอบรมเจ้านายเข้ารับราชการ ต่อมา พ.ศ. 2445 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น โรงเรียนฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน เพื่อเปิดรับบุตรหลานของตระกูลขุนนางเข้ามาเรียนด้วย และต่อมา พ.ศ. 2459 ได้ปรับเปลี่ยนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นแหล่งศึกษาสำคัญเพื่อเตรียมคนเข้ารับราชการพลเรือน (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 299-300)

42สท1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
3248/662	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: บ่มนิสัย
2325-2453			ประเด็น3:

หลักการ: การสอนควรคำนึงถึงพฤติกรรมจิตใจและสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้รู้จักควบคุมความประพฤติ กิริยาท่าทางของผู้เรียนให้ได้ด้วยตนเอง เป็นการใช้วิธีการสอนแบบบ่มนิสัย

ตัวอย่าง: ครูไทยมิใช่สอนแต่เพียงหนังสือและวิชาชีพ แต่สอนให้ศิษย์เป็นคนที่เต็มคน โดยจัดสภาพแวดล้อมให้พอเหมาะ กวดขันเข้มงวดแต่พอดี และใจเย็นค่อยสั่งสอนแบบบ่มนิสัย เป็นวิธีการที่ผู้ใหญ่ต้องคำนึงถึงสภาพจิตใจและความประพฤติของเด็ก คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม เหตุปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2536: 82 - 84)

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
3248/662	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: อบรม
2325-2453			ประเด็น3:

หลักการ: การเพิ่มพูนคุณธรรมและปลูกฝังคุณงามความดีในจิตใจของศิษย์โดยใช้การอบรม แนะนำ
พร่ำสอนให้ซึมซาบจนติดเป็นนิสัย

ตัวอย่าง: การอบรมแบบไทย เป็นวิธีการที่ครูให้ความรักความอบอุ่นแก่ศิษย์ โดยทำตนเป็น
กัลยาณมิตรคอยชี้แนะและช่วยเหลือในลักษณะที่เป็นการชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษม
ศานต์ การปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้ผู้เยาว์ได้เติบโตขึ้นเป็นคนดีตามแบบที่สังคมได้วางไว้ การ
อบรมจึงต้องมีจุดมุ่งหมาย มีหลักการและวิธีการแก้ไขและเสริมข้อดี อาทิ ตัวอย่าง
กลอนสุภาพิตโบราณ

"ไก่อ่อนสอนลูกให้คู้ยเขี่ย
เสื่อตัวเมียฝึกลูกให้ซุ่มซ่อน
มยุราพาลูกเที่ยวรำฟ้อน
ทุกพวกสอนลูกเต้าตามตระกูล"

ฮีแลร์, พ. 2509

เด็กไทยสมัยก่อน มีพระสงฆ์และพ่อแม่เป็นครู การสั่งสอนฝึกฝนอบรมจึงเป็นวิธีสอนที่
ควบคู่กันไป ใครก็ตามที่มีความประพฤติเกเรก้าวร้าว จึงมักถูกตำว่า "ใช้ลูกพ่อแม่ไม่สั่งสอน"
(สุมน อมรวิวัฒน์, 2536: 81-82)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท1-21-5 3248/662 2325-2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ฝึกฝน

ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ โดยให้หัดอ่านหัดทำอย่างเข้มงวดจนทำได้ดี

ตัวอย่าง: ครูไทยใช้การฝึกฝนศิษย์ด้วยวิธี "น้ำใส ลูกยอ กอไผ่" กล่าวคือ ครูมีน้ำใจ หวังดีต่อศิษย์อย่างบริสุทธิ์ใจ ใ้วิชาจาอ่อนหวานให้มีกำลังใจและหากไม่บังเกิดผลก็ต้องลงโทษ ดังตัวอย่าง (สุมน อมรวิวัฒน์, 2535: 79-80)

น้ำใส

"...๔ คำที่ครูสอนนี้เป็นคำสอนให้สุเจ้าได้ความดี แต่เป็นการยากชดอชดใจสูงทั้งหลายๆ จะทำทั่วทพพนั้น ง่ายแก่ใจแลผลิตผลิตด้วย

๕ การที่สุจะฝึกหัดนั้นก็หัดใจให้อ่อน เชื้อถ้อยฟังครูสอนแล้วตรึกนึกตามไปปัญญาก็จะเกิด คำสอนก็จะเข้าใจง่ายดี

ประเสริฐอักษรนิติ, หลวง, 2439

ลูกยอ

เกิดมาเป็นคน หนังสือเป็นต้น วิชาหน้าเจ้า

ถ้ามันไม่รู้ อดสูอายเขา เพื่อนฝูงเยาะเย้ย ว่าเง่าว่าโง่

กลางคนเกิดมา ไม่รู้วิชา เคอะอยู่จนโต

ไปเป็นข้าเขา เพราะเขาเง่าโง่ บ้างเป็นคนโง่ เทียวขอก็มี

ถ้ารู้วิชา ประเสริฐหนักหนา ชูหน้าราศี

จะไปแห่งใด มีคนปรานี ยากไร้ไม่มี สวัสดิ์มงคล

กรมศิลปากร, 2506.

กอไผ่

ภูมจากรูญสุนทร ใ้หวังสั่งสอน เด็กอ่อนอันเยาว์เล่าเรียน

ก ข ก กา ว่าเวียน หนูน้อยคอยเพียร อ่านเขียนผสมกมเกย

ระวังตัวกลัวครูหนูเอ๋ย ไม้เรียวเจียวเหยว กูเคยเซ็ดหลาบขวามเซียว

หัดหวดปวาดสแปลบเสียว หยิกข้าข้าเซียว ออย่าเทียวแล่นหลงจงจำ

(ศรีสุนทรโวหาร, 2535: 74 - 80)

42สท1-21-5	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิธีสอนแบบไทย
3248/662	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: สั่งสอน
2325-2453			ประเด็น3:

หลักการ: วิธีสอนแบบดั้งเดิมของไทยใช้การสั่งสอนเมื่อเริ่มศึกษาเล่าเรียน ครูเป็นผู้สั่งสิ่งที่ควรทำและสอนโดยห้ามทำสิ่งที่ไม่ดีทั้งปวง

ตัวอย่าง: ครูไทยสมัยก่อนหากมิใช่พระสงฆ์ ก็เป็นผู้ใหญ่ผู้คงแก่เรียน กุลบุตรทั้งหลายที่แสวงหาวิชาความรู้ใส่ตน จึงมีความเคารพยำเกรงครูเป็นอย่างยิ่ง คำสอนของครูซึ่งเป็น "คำสั่ง" จึงมิได้ทำให้ศิษย์เกิดความรู้สึกว่าคุณบิดคับ กดขี่ หากแต่การที่ครูได้บำเพ็ญตนเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ตลอดมา ทำให้ศิษย์เห็นเป็นบุญคุณที่ครูได้สั่งสอนจนเห็นผลประจักษ์ เมื่อตนเติบโตภายหลัง ดังตัวอย่าง วิธีการเล่าเรียนในหนังสือโบราณศึกษา ครูได้สั่งว่า

"...๗๕ การอ่านเขียนนั้น ตามหน้าที่ใครหัดเขียนก็เขียนไป ใครหัดอ่านก็อ่านไป ใครเรียนเลขก็ทำไป ใครเรียนขอมก็เรียนไป แต่การสวดอ่านนั้นอย่าลุลจน จงค่อยๆ ว่ากำหนดจดจำ ถ้อยคำซ้ำๆ จำได้ดี

๗๖ การอ่านเขียนเรียนเหล่านี้ ต้องอาศัยมือกับตา ความตั้งใจให้พร้อมกัน ถ้าปากว่าตาเมิน มือก็ชี้ตัวหนังสือไม่ถูก ก็จำตัวหนังสือไม่ได้ หรือจะลุดเดินลุดนั่ง เขียนพลงเล่นพลง โดยไม่ตั้งใจเช่นนี้ ก็จะรู้หนังสือไม่ได้ จึงให้พร้อมองค์ดังนี้ การเขียนมีองค์ 3 ถ้ามือเขียน ตาก็ดู ใจสั่งเกตจำไปด้วย การอ่านมีองค์ 4 ถ้าปากอ่าน มือชี้ตัว ตาก็ดู ใจกำหนดไปด้วย"

ประเสริฐอักษรนิติ, หลวง, 2439 อ่างใน สุมณ อมรวิวัฒน์, 2535: 74 - 76.

21อร25	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: พัฒนาทักษะทางสังคม
1005/509	5.4.3	การพัฒนา นิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: คุณธรรมและความประพฤติ
2434-2442			ประเด็น3: การพัฒนาทางอารมณ์และสังคม

หลักการ: คุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญอย่างยิ่งในระบบการศึกษา บัณฑิตที่มีความรู้แต่ไม่มี
ธรรมในใจ จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อสังคม

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีความห่วงใย การศึกษาที่ขาดศีลธรรม จึง
มีพระบรมราชโองการให้จัดทำตำราสำหรับสอนศีลธรรมโดยกำหนดไว้ในหลักสูตรทุกระดับ
อย่างมีระบบแบบแผน พระองค์ทรงมีพระราชหัตถเลขาถึงสมเด็จพระมหามุนีวงศ์ญาณวโรรส
เป็นความตอนหนึ่งว่า
...คนที่ไม่ีธรรมเป็นเครื่องดำเนินตาม คงจะหันไปทางทุจริตโดยมาก ถ้ารู้มากก็โกงคล่อง
ขึ้นและโกงพิสดารมากขึ้น การที่หัดให้รู้อ่านอักขรวิธี ไม่เป็นเครื่องฝึกหัดให้คนดีแลคนชั่ว
เป็นแต่ได้วิธีที่สำหรับจะเรียนความดีความชั่วได้คล่องขึ้น จึงเห็นว่าถ้ามีหนังสืออ่านสำหรับ
โรงเรียนที่บังคับให้โรงเรียนต้องสอนกัน แต่ให้เป็นอย่างใหม่ๆ ที่คนจะเข้าใจง่าย ๆ และเป็น
ความประพฤติของคฤหัสถ์ชั้นต่ำๆ ขึ้นได้จะเป็นคุณเป็นประโยชน์มาก...(หอจดหมายเหตุ
แห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 5 ศ.12/7, ร.ศ. 110-118 (พ.ศ. 2434-2442)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับ ผู้เรียน
3248/421 2411-2453	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปกครอง (ลูกศิษย์) ประเด็น3: พ่อแม่ปกครองลูก (in loco parentis)

หลักการ: ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนเปรียบเสมือนบิดามารดาปกครองบุตร

ตัวอย่าง: จุดเด่นของการศึกษาไทยในด้านความเคารพผู้อาวุโสและผู้อาวุโสก็จะมีเมตตาและสงเคราะห์ผู้อาวุโสน้อยกว่า จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างครู-ศิษย์ในสังคมไทยที่ได้ชื่อ "ลูกศิษย์" โดยที่ครูจะเป็นเสมือนพ่อแม่เมตตานิเทศนักเรียนเหมือนลูกและนักเรียนเคารพครูเหมือนพ่อแม่ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 568)

42วจ25	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การปลูกฝังคุณธรรม
3248/421 2411-	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: พัฒนาทักษะ อารมณ์ สังคม ประเด็น3: ศึกษาด้วยตนเอง

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ในวิชาชีพและมีคุณธรรมดำรงตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีพระดำริในเรื่องการอบรมสั่งสอนผู้เรียนว่า ควรสอนให้ผู้เรียนเข้าใจดี จนกระทั่งสามารถคิดด้วยตนเอง รู้จักแก้ปัญหา และค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักคิด รู้จักทำมาหากินเลี้ยงชีพด้วยสัมมาปฏิบัติ เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ควรให้ผู้เรียนมีความคิดกว้างขวาง มีไหวพริบ รู้รับผิดชอบชีวิต รู้ที่ควรและไม่ควร รู้หนักเบาต่ำสูง ประกอบกิจอันเป็นคุณประโยชน์และมีคุณธรรม มีความประพฤติดีสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 593)

42วจ25	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1:	การปลูกฝังคุณธรรม
3248/421	5.4.3	การพัฒนา นิสิตนักศึกษา	ประเด็น2:	การอบรมสั่งสอน
2411-			ประเด็น3:	การควบคุมดูแล

หลักการ: บัณฑิต ควรใช้ชีวิตให้มีประโยชน์ด้วยการประพฤติดี

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีทัศนะการประพฤติตนเป็นคนดีนั้น ต้องได้รับการฝึกหัดมาแต่ยังเล็กจนติดเป็นนิสัย เมื่อเรียนในโรงเรียน เป็นหน้าที่ของครูที่ต้องเอาใจใส่ อบรมธรรมปฏิบัติวันละเล็กละน้อย และสอดส่องความประพฤติอยู่เสมอ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 191)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ25	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ครูพระสงฆ์ (พระครู)
3248/421	5.4.3	การพัฒนา นิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ฝึกฝน
2445-2454			ประเด็น3: อบรม

หลักการ: การพัฒนา นิสิตนักศึกษา ควรมีการสั่งสอนวิชาความรู้และการอบรมความประพฤติให้เป็นคนดี

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาวิจิตรวงศ์วุฒิไกร ท่านสนับสนุนการจัดการศึกษาบทบาทของพุทธจักรและอาณาจักรว่า หน้าที่ของพระสงฆ์ผู้ใหญ่ที่ต้องเอาใจใส่แนะนำพระสงฆ์ทั้งหลาย และศิษย์วัดให้สั่งสอนวิชาความรู้แก่ศิษย์ไม่ปล่อยให้เกียจคร้านอยู่ว่างๆ เล่นพนันเกะกะระรานโดยเน้นว่า

... ต้องให้พระภิกษุสงฆ์ผู้ปกครองศิษย์ทั้งปวงนั้นเข้าใจว่าการที่รับกุลบุตรมาเป็นศิษย์หาได้อาศัยใช้สอยปฏิบัติวัดถากก็เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองศิษย์จะสั่งสอนวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ และฝึกหัดตัดสินดานศิษย์ของตนให้เป็นสัมมาทิฐิ และมีความประพฤติอันเรียบร้อย วิธีที่จะกระทำการอันนี้ คือ ต้องตรวจตราดูแลการสอนและวิธีสอนตามวัดวาอารามทั้งหลายทั่วไป และเมื่อเห็นสามเณรและศิษย์วัดคนใดไม่เล่าเรียนในเวลาที่เหมาะสม หรือเห็นเที่ยวชุกชอน และประพฤติชั่วอย่างใดก็ควรจะได้ถามและว่ากล่าว...(สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลรัตน์, 2541: 415 - 416)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป25	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การสร้างพลเมืองป้องกันประเทศ
3125/582	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ฝึกหัดทหาร
2411-2453			ประเด็น3: การเกณฑ์ทหารตามแบบสากล

หลักการ: การสร้างพลเมืองเป็นกำลังของชาติโดยการเกณฑ์ทหาร

ตัวอย่าง: ใน พ.ศ. 2448 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติลักษณะเกณฑ์ทหาร ร.ศ. 124 มีใจความสำคัญว่า ชายฉกรรจ์ทุกคนที่มีอายุครบ 18 ปี ต้องเข้ามาเกณฑ์ทหารรับราชการในกองประจำการมีกำหนด 2 ปี หลังจากนั้นก็จะถูกปลดให้อยู่ในกองหนุน ผู้ที่ได้รับการเกณฑ์ทหารแล้วไม่ต้องเสียเงินค่าราชการแต่อย่างใด เป็นวิธีการเกณฑ์ทหารตามแบบสากล (ปิยนาน บุนนาค, 2547: 20-23)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 42วจ36 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น1: อิศระในการแสดงความคิดเห็น
- 3248/421 5.1.3 เสรีภาพทางวิชาการ ประเด็น2: วิพากษ์วิจารณ์บ้านเมือง
- 2453-2468 ประเด็น3:
- หลักการ: การอุดมศึกษา ควรมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง
- ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเมืองทุกคนเขียนแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ สามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์บ้านเมืองในด้านต่างๆ ได้อย่างกว้างขวาง ทรงมีพระราชประสงค์ ที่จะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านการเขียน และรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ นับว่าเป็นการส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การให้เสรีภาพแก่บุคคลในการให้การศึกษาแก่ประชาชน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2541: 143 - 144)

- 42สร37 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น1: การค้นคว้าหาความจริงด้านวิชาการอย่างมีอิสระ
- 3086/136 5.1.3 เสรีภาพทางวิชาการ ประเด็น2: การประสาทปริญญา
- 2471 ประเด็น3: การถ่ายทอดความรู้ ความคิดแก่บ้านเมืองและโลก
- หลักการ: มหาวิทยาลัยมีกรรมสิทธิ์พิเศษในการค้นคว้าทางวิชาการอย่างอิสระและถ่ายทอดความรู้ความคิดที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ
- ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเสนอรัฐบาลต้องให้กรรมสิทธิ์พิเศษแก่ทางมหาวิทยาลัยในการศึกษา ค้นคว้าหาความจริงด้านวิชาการได้สะดวก เพื่อนำความรู้ความคิดไปถ่ายทอดให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองและแก่โลก และมหาวิทยาลัยสามารถประสาทปริญญาแก่ผู้สอบไล่ได้ (นงเยาว์ กาญจนจาวี, 2532: 4 - 16)

- 42สร37
3086/136
2471
- 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น1: รูปแบบการบริหาร
- 5.1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร ประเด็น2: การปกครองตนเอง

ประเด็น3:

หลักการ: มหาวิทยาลัย ต้องมีอิสระในการปกครองตนเอง โดยมีสภากรรมการมหาวิทยาลัยทำหน้าที่บริหารจัดการ ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนคณาจารย์ของคณะวิชาต่างๆ ตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากนิสิตปัจจุบันและนิสิตเก่า

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีพระดำริ สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระในการปกครองตนเองโดยมีสภาเสนาต (Senate) ที่มีตัวแทนจากคณาจารย์ นิสิตปัจจุบันบัณฑิตเก่า ซึ่งตัวแทนเหล่านี้ต้องได้มาจากการเลือกตั้งของแต่ละกลุ่ม (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 20)

- 42สร37
3086/136
2471
- 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น1: มหาวิทยาลัยหลวง
- 5.1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร ประเด็น2: ความคล่องตัวในการบริหาร

ประเด็น3:

หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องมีความเป็นอิสระในการปกครองตนเอง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงดำริ การให้มหาวิทยาลัยอยู่ในระบบที่เป็นอิสระและสมบูรณ์ในตัวเองเป็นการให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอิสระขึ้นกับองค์พระมหากษัตริย์โดยตรง หรือขึ้นแก่คณะอภิรัฐมนตรี เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดและเคมบริดจ์ ที่ขึ้นกับเฮาส์ออฟลอร์ด มิได้ขึ้นกับบอร์ดออฟเอดูเคชัน (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 50)

42วจ36	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความมีอิสระในทางวิชาการ
3248/421	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: สื่อทางหนังสือพิมพ์
2453-2468			ประเด็น3: ทวีปัญญาสโมสร

หลักการ: การส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ตามอัธยาศัย

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำต้นแบบจากประเทศตะวันตก มาจัดการศึกษาและประชาธิปไตย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯจัดตั้งทวีปัญญาสโมสร ให้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมความสามัคคี และเพิ่มพูนความรู้ นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมกิจการหนังสือพิมพ์ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์เขียนบทความต่างๆ แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ทรงพระราชทานเสรีภาพ และสนับสนุนกิจการหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ประโยชน์เป็นแหล่งวิทยาการของประชาชนและเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การเขียน และรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ โดยผ่านสื่อทางหนังสือพิมพ์ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลรัตน์, 2541: 157)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ2-34-6 3208/360 2403-2464	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ให้ท้องถิ่นจัดการศึกษา
	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การกระจายอำนาจการศึกษา ประเด็น3: สภาพแวดล้อมของท้องถิ่น

หลักการ: การบริหารการศึกษา ควรจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจโดยให้แต่ละท้องถิ่นรับผิดชอบในการจัดการศึกษาเอง มีการตั้งหลักสูตรและสอบความรู้เฉพาะแต่ละท้องถิ่น (Local Education)

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางแผน การจัดการศึกษาแบบการกระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่น จัดการศึกษา (local education) โดยการตั้งสถานศึกษาเกิดจากประชาชน ชำราชกร และพระภิกษุสงฆ์ช่วยกันจัดขึ้น กระทรวงศึกษาธิการจะควบคุมเฉพาะมาตรฐานการศึกษาเท่านั้น และให้กระจายอำนาจให้แต่ละท้องถิ่นจัดการศึกษาตามสภาพแวดล้อม ภาษาท้องถิ่น และอาชีพ เนื่องด้วยการจัดการศึกษา ความแตกต่างของแต่ละท้องถิ่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงมีพระดำริว่าคนท้องถิ่นย่อมมีความรักในท้องถิ่น การส่งคนในเมืองกรุงไปจัดการศึกษาให้จะทำให้ไม่สามารถอยู่ได้นาน และเสียค่าใช้จ่ายมาก ทำให้ได้ผลไม่คุ้มค่า พระองค์ทรงเลือกใช้วิธีเลือกพระสงฆ์หรือฆราวาสส่งมาเรียนและฝึกสอนที่มหามกุฏราชวิทยาลัยแล้วกลับไปสอนท้องถิ่นของตน (ศิริมาส ไทยวัฒนา, 2525: 72)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สร37	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: อิสระในการค้นคว้าหาความจริง
3086/136	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: สนับสนุนส่งเสริม
2471			ประเด็น3:

หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องมีอิสระในการศึกษาค้นคว้าโดยได้รับความคุ้มครองจากรัฐเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงดำริในรายงานความเห็นเรื่องโครงการมหาวิทยาลัย ตอนหนึ่งว่า

...กิจการของมหาวิทยาลัย รัฐบาลจะต้องให้กรรมสิทธิ์พิเศษแก่มหาวิทยาลัย

ก. ทำการค้นคว้าหาความจริงในทางธรรมและในทางวิทยาศาสตร์ได้ โดยสะดวกด้วยความปกป้องรักษาของรัฐบาล

ข. นำความรู้และความคิดที่สอดส่องมาได้ นำมาแพร่หลายสอนกุลบุตร ด้วยความมุ่งหมายให้แผ่ประโยชน์แก่บ้านเมืองและแก่โลก

ค. ทำการสอบไล่และประสาทปริญญาแก่ผู้สอบไล่ได้

ปริญญานี้ผิดกับยศหรือบรรดาศักดิ์ในฐานะที่เป็นเครื่องแสดงความรู้ความสามารถ มิใช่แสดงตำแหน่งราชการหรือพระราชนิยม

(นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 50-51)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 41กม37
5405/221
2477
- 5.1 ด้านปรัชญาหลักการอุดมศึกษา ประเด็น1: พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
5.1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร ประเด็น2: สภามหาวิทยาลัย
ประเด็น3: การบริหารจัดการ

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษา มีพระราชบัญญัติเฉพาะ เพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการ

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่ง มีพระราชบัญญัติเฉพาะของตนเอง เพื่อกำกับการบริหาร
จัดการภายในสถาบัน โดยกำหนดให้มีองค์กรบริหารสถาบันสูงสุด คือ สภามหาวิทยาลัย
ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอก ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย
และแผนการบริหารมหาวิทยาลัย / สถาบัน การบริหารวิชาการ การให้การรับรองมาตรฐาน
หลักสูตรของมหาวิทยาลัย/สถาบัน และอื่นๆ เช่น การกำหนดค่าธรรมเนียมการศึกษา เป็น
ต้น และถ้าสภามหาวิทยาลัยสามารถแสดงบทบาททั้งในเชิงรุกและเชิงรับ ก็สามารถผลักดัน
ให้มหาวิทยาลัยปฏิบัติภารกิจทั้ง 4 ประการของมหาวิทยาลัยได้สมบูรณ์
(แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544), 2539: 13)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วส36	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาตามอัธยาศัย
3049/67	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: หนังสือพิมพ์ (สื่อ)
2453-2468	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การปลูกฝังรักการอ่าน

หลักการ: การเรียนรู้ เกิดจากการให้ข่าวสารข้อมูลแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ อย่างเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว กิจการหนังสือพิมพ์ไทยได้เจริญก้าวหน้าสูงสุดกว่ายุคใดๆ ที่ผ่านมา ทรงพระราชทานความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนผ่านทางหนังสือพิมพ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะปลูกฝังนิสัยรักการอ่านการเขียนและรู้จักวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ให้แก่ประชาชนของพระองค์ เพราะทรงสังเกตเห็นว่า

“...พลเมืองผู้ร่วมชาติกันกับข้าพเจ้าบางจำพวก ซึ่งเรียกว่าพวกหนุ่มหรือพวกนิยมชมชื่นในแบบธรรมเนียมใหม่ๆ เมื่อได้ฟังและได้อ่านข้อปัญหาใดๆ มักจะฟังและอ่านแต่ฝ่ายเดียวมิได้ใช้สติ ตรិตรอง สอบสวนโดยรอบคอบ...”

(ชยันนท์ นันทพันธ์, 2520: 30)

21อร37 5301/521 2471	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ภารกิจและความรับผิดชอบ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การถ่ายทอดศีลธรรมจรรยา
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: ภารกิจของสงฆ์

หลักการ: การสอนหนังสือของพระภิกษุ ถือเป็นความชอบในกิจของสงฆ์และราชการแผ่นดิน

ตัวอย่าง: กระทรวงธรรมการออกประกาศให้ภิกษุทำการสั่งสอนจรรยาตามโรงเรียน โดยได้ขอรับรองให้คณะสงฆ์ถือเป็นธุระช่วยเหลือให้เจ้าอาวาสผู้รับภาระนี้ ภิกษุผู้ทำการสอนได้ดี หรือภิกษุผู้บังคับบัญชา ซึ่งจัดการได้ผลดี จะนับว่าเป็นผู้ที่มีความชอบในคณะสงฆ์ และในราชการแผ่นดินด้วย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ. 2/11, 13 กรกฎาคม- 7 สิงหาคม 2471)

42วจ36 5406/630 2453-2468	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การขยายโอกาสทางการศึกษา
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การศึกษาด้านวิชาชีพ

หลักการ: การขยายการศึกษา ให้กว้างขวางทั่วราชอาณาจักร เพื่อให้มีความทันสมัยตามแบบอารยประเทศ

ตัวอย่าง: เป็นหลักการสืบเนื่องมาแต่รัชกาลที่ 5 ในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เช่น โรงเรียนราชวิทยาลัย โรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนกฎหมาย โรงเรียนเพาะช่าง โรงเรียนพาณิชยกรรม โรงเรียนนางพยาบาล และการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กขึ้นเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเปลี่ยนชื่อมาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศไทยอยู่ในระยะที่มีการปรับปรุงประเทศให้ทันสมัยตามแบบอารยประเทศทั่วไป จึงจำเป็นต้องใช้บุคลากรที่มีความรู้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเพื่อเข้ารับราชการและประกอบอาชีพอื่น ดังนั้น หลักการศึกษาจึงมีการส่งเสริมการศึกษาในขั้นพื้นฐานและการศึกษาทางด้านวิชาชีพ (นโยบายการศึกษาของประเทศไทย, 2524: 4)

42สท36-7 3114/265 2466-2472	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การศึกษานอกสถานที่
	5.2.2 การบริหารงานวิชาการ ประเด็น2: การฝึกจากประสบการณ์จริง
	5.2.2.1 การจัดการเรียนรู้ ประเด็น3: การทดลอง

หลักการ: การจัดการเรียนรู้ที่ดี ต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการศึกษานอกสถานที่ และการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวถึงการเรียนการสอนที่นอกจะมีครูที่ดีแล้ว ทรงเน้นเรื่องประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการและการศึกษานอกสถานที่

...ในวิชาชีววิทยา ความกรุณาและความไม่ถือพระองค์โดยที่ได้ทรงหิ้วชะลอมใส่กลับมาให้นักเรียนชำแหละศึกษาด้วยพระองค์เอง เรื่องทรงหิ้วชะลอมนี้พวกเราได้พบบ่อยๆ...

...การสอนวิชาประวัติศาสตร์ทั่วไป โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย อาทิ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, เจ้าพระยาธรรมาศกัณฐ์, พระยาภิรมย์ภักดี, พระยาภิรมย์ภักดี, พระยาปริชาโนศาสตร์... ทูลกระหม่อมได้พาไปชมสถานที่ต่างๆ ในพระนครหลายแห่ง โดยทรงอธิบายด้วยพระองค์เองอย่างละเอียดลึกซึ้งถึงรากเดิม (ประพนธ์ เสรีรัตน์และฝน แสงสิงแก้ว, 2508: 808 - 813)

42สท37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ทุนวิจัย
5419/265	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: องค์ความรู้ใหม่
2471	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: ภารกิจของอุดมศึกษา

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องค้ำค้ำด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง เป็นการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเป็นต้นแบบในการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อความรู้ใหม่ๆ อยู่ตลอด ดังบันทึกที่ทรงมีถึง ดร.เฮลลิส เมื่อวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2471 ตอนหนึ่งว่า

...เป็นที่น่าเสียดายว่า การที่จะฝึกหัดในโรงพยาบาล เมื่อสำเร็จจากการศึกษาแล้วนั้นยังยากและอยู่ในวงจำกัดเพราะฉะนั้น ฉันจึงได้จัดตั้งทุนนี้ไว้แก่นักเรียนที่จบปีนี้ ซึ่งยังไม่ได้ฝึกหัดในโรงพยาบาล เพื่อที่จะให้โอกาสเขาได้ทำการฝึกฝนจริง อยู่ในความควบคุมดูแลของผู้ชำนาญในวิชาแพทย์พิเศษบางแผนก การที่ฉันตั้งทุนนี้ ที่จริงก็เป็นเพียงการทดลองและตั้งไว้ชั่วคราวเฉพาะปีหนึ่งก่อน ต่อไปในภายหน้า หวังว่าเราคงสามารถจะวินิจฉัยได้ ว่าทุนชนิดนี้ จะเป็นผลอุปการแก่ความต้องการของโรงเรียนเราได้หรือไม่ และยังคงต้องแก้ไขต่อไปในภายหน้า เพื่อจะยังประโยชน์ที่ดีที่สุดให้แก่การศึกษาวิชาแพทย์ในกรุงเทพฯ ทรงประทานทุนนี้ชื่อว่า “ทุนเพื่อทำการสืบค้นคว้าและการสอนในโรงพยาบาลศิริราช” (คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, 2508: 445 - 446)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผลการประเมินนำไปใช้ปรับปรุงการดำเนินงาน
3248/421 2469-2475	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: ตรวจผลงานมากกว่าตรวจเอกสาร
หลักการ:	การกำกับดูแลคุณภาพการศึกษาโดยการสื่อสารให้เข้าใจในนโยบายอีกทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเห็นความจำเป็นในการกำกับติดตามประเมินผลโดยผู้ตรวจราชการการศึกษาเป็นระยะๆ เพื่อจะได้ทราบปัญหาที่แท้จริง แล้วนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินงานจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ควรเน้นการพูดคุยกับบุคคลมากกว่าตรวจเอกสาร การส่งเสริมความเข้าใจในนโยบายมากกว่าการสั่งการ รวมทั้งการกล่าวชมเชยให้กำลังใจและให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงาน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 321)		

42วจ37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การสื่อสารความเข้าใจ
3248/421 2469-2475	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การติดตามคุณภาพการศึกษา
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3: การตรวจเอกสาร
หลักการ:	การกำกับดูแลคุณภาพการศึกษาโดยการสื่อสารให้เข้าใจในนโยบายอีกทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนผู้ปฏิบัติงาน		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเห็นความจำเป็นในการกำกับติดตามประเมินผลโดยผู้ตรวจราชการการศึกษาเป็นระยะๆ เพื่อจะได้ทราบปัญหาที่แท้จริง แล้วนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินงานจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ควรเน้นการพูดคุยกับบุคคลมากกว่าตรวจเอกสาร การส่งเสริมความเข้าใจในนโยบายมากกว่าการสั่งการ รวมทั้งการกล่าวชมเชยให้กำลังใจและให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติงาน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 321)		

42วจ35-8 3248/421 2436-2486	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การนิเทศการเรียนการสอน
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3: การพัฒนาผู้สอน

หลักการ: การนิเทศการเรียนการสอน เป็นการส่งเสริมการอบรมความรู้เพิ่มเติมให้ครูได้มีความรู้เพียงพอตามกำหนดในหลักสูตร

ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงริเริ่มการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยทรงนิเทศด้วยพระองค์เอง ทรงจัดการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ครู และจัดให้มีการวัดผลประเมินผลวิธีการสอนวิชาต่างๆ ให้กับครู (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 536)

42วจ36-7 3248/421 2458-2477	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการศึกษาครบวงจร
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: กระบวนการเรียนการสอน
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: การฝึกอาชีพ

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องจัดให้มีคุณภาพ ตั้งแต่กระบวนการเรียนการสอน การฝึกอาชีพ และการจัดหางานรองรับ เมื่อสำเร็จการศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านเน้นกระบวนการจัดการศึกษาไทยโดยเฉพาะสายวิสามัญ ซึ่งผู้เรียนสามารถนำไปประกอบเป็นวิชาชีพได้ ดังนั้นรัฐควรเตรียมงานไว้รองรับด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 487)

42อป37 3244/417 2486-	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	บุคลากรทางวิชาการ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	การศึกษาต่อต่างประเทศ
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:	การพัฒนาบุคลากร (ศึกษาต่อต่างประเทศ)

หลักการ: การสร้างฐานกำลังคนด้วยการส่งคนไปศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นการนำความรู้จากต่างประเทศมาสู่ประเทศไทย

ตัวอย่าง: การส่งคนไปเรียนต่อต่างประเทศ เป็นการสร้างฐานกำลังคนและเป็นวิธีการที่ถ่ายทอดความรู้จากต่างประเทศมาสู่ไทยได้ดีที่สุดและแน่นอนที่สุด เมื่อมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เริ่มก่อตั้งใหม่ๆ ต้องโอนอาจารย์จากกระทรวงเกษตรผู้สำเร็จจากต่างประเทศมาประจำมหาวิทยาลัย และมาช่วยสอน ขณะเดียวกันก็ได้มีการจัดอาจารย์ไปศึกษาต่อต่างประเทศเพื่อขยายกำลังคนที่มีคุณภาพ (สุธรรม อารีกุล, 2537 : 173)

42วจ36-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	การจัดการศึกษาให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
3248/421 2458-2476	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	รัฐกับการจัดการศึกษา
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:	

หลักการ: ประชาชนพึงมีสิทธิในการศึกษา จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องจัดหาสถานที่ศึกษา อาจารย์จำนวนนิสิตนักศึกษาให้ได้ปริมาณก่อน แล้วจึงเพิ่มคุณภาพการศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านเห็นว่างานจัดการศึกษาจำเป็นต้องมีการเตรียมการทั้งด้านโรงเรียน ครู งบประมาณ เพื่อให้จำนวนนักเรียนได้มากที่สุดก่อน แล้วจึงเพิ่มคุณภาพการศึกษาต่อไป “เริ่มด้วยถือเอาปริมาณเป็นสำคัญก่อนแล้วจึงค่อยเขยิบคุณภาพให้ดีขึ้นๆ เป็นลำดับ” (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 486)

42วจ36-7 3248/421 2458-2476	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: ทุนทรัพย์บำรุงการศึกษา
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: เงินอุดหนุนการศึกษา
	5.2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน ประเด็น3: ค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องใช้ทุนทรัพย์บำรุงการศึกษา ผู้ที่ได้รับประโยชน์พึงมีส่วนร่วมในการอุดหนุนค่าใช้จ่ายทั้งสายสามัญศึกษาและสายวิสามัญศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้เน้น การจัดการศึกษาต้องใช้ทุนทรัพย์ในการบำรุงการศึกษา ดังนั้น ผู้ปกครองต้องคำนึงถึงทุนรอนที่ต้องใช้จ่ายในการศึกษาให้เหมาะสมกับสติปัญญา และความสามารถของเด็กในการเลือกทางศึกษาเล่าเรียนให้ถูกกับนิสัยด้วย ทั้งสายสามัญ ซึ่งเป็นพื้นฐานความเป็นพลเมืองดี และสายวิสามัญศึกษา สำหรับเป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2543: 486)

42อป36-7 3256/590 2467-2472	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การลงทุน
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: งบประมาณแผ่นดิน
	5.2.1.2 งบประมาณ ประเด็น3: ค่าใช้จ่าย

หลักการ: รายได้ของมหาวิทยาลัย มาจากเงินงบประมาณแผ่นดินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรชอุยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงดำริให้นักเรียนได้ตระหนักเรื่องการเงินที่ได้มาจากประชาชน ดังความตอนหนึ่งว่า
...ที่ตนได้สำเร็จอาชีพแพทย์หรือกำลังศึกษาเพื่ออาชีพอันมีเกียรตินี้ก็เพราะทุนจากหลวงจากรัฐบาล และจะพูดอย่างตรงๆ ก็คือ จากเงินทองของประชาชนโดยแท้ ถ้าพึ่งแต่ทุนของตนเองจะเรียนไปได้สำเร็จละหรือ เมื่อได้เล่าเรียนสำเร็จไปแล้ว เราได้ใช้หนี้บุญคุณประชาชนด้วยความรู้จักบุญคุณและตอบแทนบุญคุณอันเป็นความกตัญญูตเวทีนั้นด้วยอาชีพของตนเองสักเพียงไหน...
(เสนอ อินทรสุขศรี, 2508: 1009 - 1010)

42สร36-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ภารกิจมหาวิทยาลัย
3086/136	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: สร้างและเผยแพร่ความรู้
2466-2472	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: สอนศิลปะและวิทยาศาสตร์

หลักการ: หน้าที่ของมหาวิทยาลัย คือ สร้างความรู้ เผยแพร่ความรู้ สอนศิลปะและวิทยาศาสตร์ อีกทั้งการวัดประเมินผลรวมทั้งประสาทปริญญา

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัย 4 ประการ ดังนี้

1. สร้างความรู้ ทำนุบำรุงนักปราชญ์ เพื่อสอนกุลบุตร เป็นสมองของชาติ
2. เผยแพร่ความรู้ การจัดระบบเป็นแบบแผนทางธรรม และวิทยาศาสตร์ โดยให้มหาวิทยาลัยเป็นตัวอย่าง เป็นเครื่องวัด เป็นที่รวมและเผยแพร่ความคิดของชาติ และสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันลักษณะเดียวกับระดับนานาชาติ
3. สอนศิลปะและวิทยาศาสตร์ บูรณาการเพื่อให้รู้กว้างและใช้ได้ การสอนมีทั้งศิลปะและวิทยาศาสตร์ เป้าหมายของการสอน ให้มีความรู้กว้างไกล และใช้ความคิดให้เป็นประโยชน์
4. การวัดประเมินผลและประสาทปริญญา เป็นการประเมินผลและรับรองวิทยฐานะ โดยการจัดการสอนความรู้ ความสามารถ และประสาทปริญญา

(นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 32)

42สร36-8	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การส่งเสริมการศึกษาศาสตร์ ประกอบวิชาชีพ
3257/432 2453-	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษากับการพัฒนาสตรี
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การจัดการศึกษาของสตรี
<p>หลักการ: การพัฒนาการศึกษาของสตรี ด้วยการประยุกต์วิธีการศึกษาในวังกับการศึกษาแบบใหม่</p> <p>ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงเป็นสตรีไทยที่น่าสยмы ทรงสนพระทัยใฝ่การศึกษาตลอดพระชนม์ชีพ ทรงส่งเสริมให้สตรีได้รับการศึกษาจนเป็นที่ยอมรับเชื่อถือและแพร่หลาย นับได้ว่าทรงวางรากฐานและพัฒนาให้การศึกษาของสตรีที่ทำให้สตรีหาเลี้ยงชีพได้ ทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติเช่นเดียวกับบุรุษ (เสริมศรี เกษมศรี, ม.ร.ว., 2486: 38 – 40)</p>			

21อร37 1007/475 2468-2477	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: บุคลากรทางศาสนา
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้าน ศาสนา
<p>หลักการ: การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเกี่ยวกับศาสนา โดยการสืบทอดการคงอยู่ของบุคลากรทางศาสนา</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการแจ้มายังพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธรรมาภรณ์ เรื่องนำส่งลิขิตของพระอานนทมมทสสี ศรีสรณกร เจ้าอาวาสวัดเบญจมบพิตร ซึ่งพระภิกษุ 3 รูปนำมาจากเกาะลังกา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตระหีให้ทรงตั้งคณะสงฆ์มหานิกาย 10 รูป ออกไปยังลังกาทวีป เพื่อให้อุปสมบทแก่ภิกษุในทวีปนั้น (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 รล.10.1/6, 12-18 มีนาคม 2469)</p>			

- 42สท37
3094/146
2469-2475
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การพัฒนาอาจารย์
- 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
- 5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3: การฝึกอบรม
- หลักการ: ครูผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ ต้องได้รับการฝึกฝน อบรมให้มีความรู้สูง มีจรรยาที่ดี เหมาะสมในวิชาชีพเป็นสำคัญ
- ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นถึงการจัดการศึกษาที่ดีนั้น ครูควรมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ มีจรรยาดี เหมาะสมกับวิชาชีพด้วย (นิรมล สวัสดิ์บุตร, 2527: 63-64)
-

- 21อร37
5401/518
2468-2477
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: เกณฑ์การให้ทุนการศึกษา
- 5.2.3 การประกันคุณภาพทาง การศึกษา ประเด็น2: ทุนเล่าเรียนหลวง
- 5.2.3.3 การประเมินคุณภาพ ประเด็น3: ทุนการศึกษา
- หลักการ: การให้ทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียร
- ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยกเลิกหลักการยกเว้นระเบียบการให้ทุนเล่าเรียน พ.ศ. 2471 และให้ทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่ขยันหมั่นเพียร 3 ปีติดกัน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ. 1/32, 14-19 มีนาคม 2473)
-

21๑๖37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความช่วยเหลือด้านการศึกษจากต่างประเทศ
5401/524 2468-2477	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความร่วมมือกับต่างประเทศ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์
<p>หลักการ: การปรับปรุงสมรรถภาพของบุคลากรในหน่วยงาน โดยได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศ</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี มีหนังสือติดต่อเชิญมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (The Rockefeller Foundation) มาช่วยเหลือทางสาธารณสุขและการศึกษาทางแพทย์ ในกรุงเทพฯ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.7.ศ.7.3/2, 19 มกราคม 2468 - 3 มีนาคม 2474)</p>			

21๑๖37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การประชุมวิชาการต่างประเทศ
5401/530 2468-2477	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความร่วมมือทางด้านวิชาการ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การถ่ายทอดวิทยาการตะวันตก
<p>หลักการ: ความร่วมมือกับต่างประเทศด้านการบริหารงานวิชาการ โดยการเข้าร่วมประชุมวิชาการในต่างประเทศ</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ อนุญาตตามที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวงธรรมการได้มีหนังสือถึงเจ้าพระยามหิธร เรื่องขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดส่งนายवाद แย้มประยูร เป็นผู้แทนเจ้าหน้าที่ฝ่ายศึกษาแห่งกรุงเทพฯ และหอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ไปเข้าประชุม ณ เมือง Atlantic City และ Philadelphia ตามที่สมาคมหอสมุดอเมริกาได้เชิญมา (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/9, 11 มิถุนายน - 22 มีนาคม 2469)</p>			

21๑ร37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาดูงานต่างประเทศ (ความก้าวหน้าทางการอุดมศึกษา)
5401/516 2468-2477	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: คุณลักษณะของผู้บริหารการศึกษา
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:
<p>หลักการ: ผู้บริหารต้องรู้เท่าทันความก้าวหน้าทางการอุดมศึกษาของประเทศเพื่อนบ้าน</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ทูลเกล้าฯ ถวายรายงานการออกไปศึกษาดูงานประเทศ ตะวันออกถึงความก้าวหน้าทางการอุดมศึกษา ซึ่งกรมราชเลขาธิการ ได้นำขึ้นไปทูลเกล้าฯ ถวายแล้วจะได้ทรงมีพระราชวินิจฉัยต่อไป (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/14, 13 เมษายน 2470 -13 กันยายน 2475)</p>			

21๑ร37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ตรวจสอบสถานศึกษา
5401/517 2468-2477	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การควบคุมคุณภาพการศึกษา
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ
<p>หลักการ: การประเมินคุณภาพการอุดมศึกษาโดยคณะผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศ</p> <p>ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยามหิธร ราชเลขาธิการ แจ้งต่อพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าธานีนิวัต เรื่องมองซิเออร์ เจ. ไอ นูสต์ อุปทูตเนเธอร์แลนด์ แจ้งว่า ศาสตราจารย์ บี สริก เจ้ากรมธรรมการแห่งเนเธอร์แลนด์ วินดิส มาตรวจการศึกษา และสถานที่ศึกษาต่างๆ ของประเทศไทย และทรงโปรดเกล้าฯ ให้นายสริก เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/24, 1 พฤศจิกายน 2472)</p>			

42วจ37 3248/421 2469-2475	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดคณะวิชาอย่างเป็นระบบ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: หลักการบริหารอุดมศึกษา
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: การบริหารอุดมศึกษาระหว่างวิชาการกับการบริหารงานควรมีการจัดโครงสร้างเป็นคณะวิชาอย่างเป็นระบบ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำเนินการปรับปรุงกิจการของมหาวิทยาลัยทั้งทางวิชาการและการบริหารงาน ทรงเสนอแนะในการจัดคณะวิชาให้เป็นระบบยิ่งขึ้น เริ่มหลักสูตรปริญญา พิจารณาทรัพยากรที่จัดสรร ทรงมี “บันทึกเรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ส่งไปทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณของพระองค์ในการพิจารณาภารกิจการพัฒนามหาวิทยาลัยอย่างรอบคอบด้วยหลักการและเหตุผล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 317)

42วจ37 3248/421 2469-2475	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการทรัพยากรเพื่อการบริหาร
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การบริหารงานวิชาการ
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การบริหารงานทั่วไป

หลักการ: การบริหารอุดมศึกษา ต้องมีการจัดการทรัพยากรเพื่อการบริหารงานวิชาการและบริหารงานทั่วไป

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำเนินการปรับปรุงกิจการของมหาวิทยาลัยทั้งทางวิชาการและการบริหารงาน ทรงเสนอแนะในการจัดคณะวิชาให้เป็นระบบยิ่งขึ้น เริ่มหลักสูตรปริญญา พิจารณาทรัพยากรที่จัดการ ทรงมี “บันทึกเรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” ส่งไปทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณของพระองค์ในการพิจารณาภารกิจการพัฒนาวิทยาลัยอย่างรอบคอบด้วยหลักการและเหตุผล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 317)

42วจ37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การวางแผนรับนิสิตนักศึกษาในอนาคต
3248/421 2469-2475	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การวางแผนทางการศึกษา
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:
หลักการ:	การวางแผนรับนิสิตนักศึกษาในอนาคต ต้องมีการศึกษาวิจัยความเป็นไปได้ คาดการณ์ล่วงหน้า เพื่อเตรียมการรองรับและขอรับการสนับสนุน		
ตัวอย่าง:	<p>พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ทรงปรับปรุงและส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษาหลายประการ ดังเห็นได้จากบันทึกเรื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ทรงส่งไปทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2571 มีข้อความบางตอนดังนี้</p> <p>...คณะวิศวกรรมศาสตร์...บัดนี้กำหนดเรียน 4 ปี เป็นขั้นที่ไม่เทียบถึงปริญญา ผู้ที่สอบไล่ได้ ตั้งแต่ร้อยละ 50 ขึ้นไป นับได้ว่าได้ชั้นธรรมดา...เมื่อเรียนจบแล้วมีที่ไปคือ กรมรถไฟหลวง กรมไปรษณีย์โทรเลข กรมชลประทาน กรมราชโลหกิจและภูมิวิทยา กรมอากาศยาน กรมสาธารณสุข กรมนคราทรและตามบริษัทบางแห่ง เห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะตั้งชั้นปริญญาขึ้น... จึงได้สอบสวนไปยังบรรดาทบวงการที่ใช้นักเรียนเหล่านี้ เป็นใจความว่า จะมีทางรับนักเรียนในเวลา 5 ปีข้างหน้าประมาณสักกี่คน มีขีดผลประโยชน์อย่างไรบ้าง และมีความประสงค์จะให้แก้ไขการสอนอย่างไรบ้างหรือไม่...เห็นว่าคนนี้สำคัญ สมควรจะสนับสนุน ถัดไปจากคณะแพทยศาสตร์ เมื่อมีเงินพอ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 318)</p>		

42วจ37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินทุนมหาวิทยาลัย
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เงินผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย
2469-2475	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3: การหารายได้เพิ่ม

หลักการ: เงินทุนมหาวิทยาลัย ควรหาผลประโยชน์ให้เพิ่มพูนเพื่อเพียงพอต่อความต้องการในการบริหารจัดการ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำริในเรื่องเงินทุนของมหาวิทยาลัยควรหาประโยชน์ให้จงกมยเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกมล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 319)

21อร37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอาจารย์
5401/491	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
2469-2475	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: วิชาชีพครูควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการและแนวทางปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงสนับสนุนชี้แนะแนวทางการปฏิบัติตน ให้มีความตระหนักในวิชาชีพครูอยู่เสมอ ดังพระโอวาทตอนหนึ่งท่านได้กล่าวในสภามัคคยาจารย์ สมาคม, 2490 ว่า

“...ครูต้องเป็นพหูสูต รู้เห็นกิจการที่เป็นไปในโลกมากๆ ต้องคบคนทั่วๆ ไป จะต้องสังเกต กิจการที่เป็นไปรอบๆ ตัวเรา ให้จงมาก จึงจะเรียกว่า เป็นคนกว้างขวางได้...”

(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศธ. 41 / 6, [1 พฤษภาคม – 14 มีนาคม 2492])

21อร37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บุคลากรวิชาการ
5401/491	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ต้นแบบการศึกษา
2469-2475	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ตัวอย่างแก่ลูกศิษย์

หลักการ: ครูต้องเป็นตัวอย่างมีความคิดวิจารณ์ญาณและความรอบรู้

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงกล่าวถึงผู้ที่เป็นครูต้องเป็นตัวอย่างแก่ศิษย์มีความรู้กว้างขวางตลอดจนมีความคิดวิจารณ์ญาณ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/6 (1 พฤษภาคม - 14 มีนาคม 2492)

42วจ37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: บุคลากรวิชาการ
2469-2475	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาที่ดี จำเป็นต้องมีผู้สอนที่มีคุณสมบัติมีความรู้สูง มีจรรยาดี ทนต่อการขยายตัว การศึกษาและเป็นการยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำเนินการศึกษา อาทิ ยกระดับคุณภาพของครูด้วยการจัดอบรมครูประจำการ ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครูอินไปสังกัดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งนี้ด้วยทรงหวังให้ได้ครูที่มีความรู้ ความสามารถ มีจรรยาดี เมื่อมีครูดีก็เท่ากับยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติไปด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สนิลรัตน์, 2541: 301)

42วพ37 3038/47 2469-2475	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอาจารย์
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: พัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การฝึกอบรม

หลักการ: การจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้เป็นการยกระดับคุณภาพผู้สอน

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำเนินการยกระดับคุณภาพของครู โดยกระทรวงธรรมการได้จัดให้มีการอบรมครูประจำการ ทั้งในกรุงเทพฯและมณฑลต่างๆ เป็นการเพิ่มวิชาความรู้ให้แก่ครู (จารุวรรณ ไวยเจตน์, 2516: 36)

42วจ37 3248/421 2469-2475	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บริหารจัดการสถานศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ครูภัณฑ์และวัสดุการศึกษา
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การบริหารจัดการสถานศึกษา ควรเป็นไปตามหลักวิชาการให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเห็นว่าหลักสูตรวิชาครูควรสอนวิธีจัดสถานศึกษา ได้แก่ การทำแผนผังสถานศึกษาขนาด จำนวนห้องเรียน แสงสว่าง ทางเดิน อากาศถ่ายเท โต๊ะ เก้าอี้ อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ ให้เหมาะสมกับการเรียนการสอน (สุนทรอมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 299)

42วจ37 3248/421 2469-2475	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารจัดการงานวิชาการ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การบริหารวิชาการ
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การปกครองสถานศึกษา
หลักการ:	การบริหารงานวิชาการ ควรเข้าใจวิธีการสอนและการปกครองสถานศึกษา ตั้งแต่การเตรียม ขั้นที่การสอน วิธีการสอน ตารางสอน เทคนิคการสอน และการปกครองสถานศึกษา (Discipline)		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเห็นว่าหลักสูตรควรมีวิธีสอนการแบ่งวิชา สอนเป็นรายเดือนให้ชัดเจน อีกทั้งให้รู้จักการปกครองสถานศึกษาด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดี จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 300)		

42วจ37 3248/421 2469-2475	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเรียนรู้อย่างเข้าใจในหลักเหตุผล
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: หลักการจัดการเรียนการสอน
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: ความถูกต้องวิชาการ
หลักการ:	การจัดการเรียนรู้ควรให้วิชาการที่ถูกต้องและเผยแพร่เป็นสาธารณประโยชน์		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นการจัดการศึกษาที่ดี เปิดโอกาสแก่ ความรู้ให้แพร่หลายโดยคำนึงถึงคุณภาพของการศึกษาที่ดีและเหมาะสมในแต่ละระดับ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดี จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 293)		

41สท36-7 3248/421 2466-2472	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ภาครัฐ
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: ประชาชน

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเห็นถึงปัญหาสำคัญของการจัดการศึกษาในขณะนั้นคือ ประชาชนไม่นิยมด้านการศึกษา จึงควรส่งเสริมให้ประชาชนหันมานิยมในการศึกษา และยินยอมที่จะจ่ายเงินเพื่อการศึกษาด้วย เพราะหน้าที่ของรัฐบาลต้องจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ในขณะเดียวกันประชาชนก็ต้องเสียสละทรัพย์บางส่วนสนับสนุนการศึกษาด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 361)

42ส36-7 3248/421 2466-2472	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ค่าเล่าเรียนระดับอุดมศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ผู้เรียนมีส่วนร่วมค่าเล่าเรียน
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนในระดับสูง ผู้เรียนต้องจ่ายค่าเล่าเรียนเองเพื่อแลกกับประโยชน์ที่ได้รับ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเห็นว่า การศึกษาเป็นสิ่งที่มีความค่า มีราคา และจะเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้เรียน ดังนั้นการศึกษาในชั้นสูง ผู้เรียนควรมีส่วนรับผิดชอบในค่าเล่าเรียนด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 361)

42สท37	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาวิชาชีพ
5419/265	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: กระบวนการเรียนการสอน
2471	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การเรียนรู้ที่มีการวิจัยเป็นฐาน

หลักการ: การสืบค้นเพื่อการวิจัย ต้องให้ทุนไปดำเนินการด้วยเพราะการสืบค้นโดยลำพังตนเอง ไม่ได้เรียนในชั้น แต่ให้ไปสืบค้นเอง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับงานในวิชาชีพ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีลายพระหัตถ์ถึง ดร.เอลลิส เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2471 ตอนหนึ่งว่า
 ...ทุนนี้ให้ชื่อว่า “ทุนเพื่อทำการสืบค้นคว้าและการสอนในโรงพยาบาลศิริราช” ความประสงค์ เพื่อให้ผู้รับได้ทำการฝึกฝนจริงๆ ในวิชาแพทย์บางแผนกต่อไป หวังประโยชน์ที่จะเตรียมผู้ นั้นให้สามารถทำการสืบค้นคว้าโดยลำพังตนเองได้ต่อไปภายภาคหน้า ให้เขาสามารถได้ ความรู้ชนิดที่ถูกในความเชื่อมั่นในตนเอง อันเป็นของจำเป็นสำหรับการงานในวิชาชีพ เพื่อที่จะให้รู้สึกตนดีว่า แท้จริงตนมีความรับผิดชอบอย่างใหญ่ในหน้าที่ของวิชานั้น...
 (คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, 2508: 446 - 447)

42อป36 3271/391 2465	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: คนสอนคน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: อุดมคติอุดมศึกษา
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ และเครื่องมือเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ครูต้องเป็นต้นแบบที่ดี

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงสละพระราชทรัพย์เพื่อส่งคนดีไปศึกษาต่อต่างประเทศ และได้กลับมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการสอนคน ดังลายพระหัตถ์ถึงหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี เมื่อ 12 มีนาคม 2465 ความตอนหนึ่งว่า
 . . . ขอให้พวกเธอจงเข้าใจและจำไว้ว่า ฉันไม่ต้องการให้พวกเธอมีความรู้ทางแพทย์อย่างเดียว ฉันต้องการให้พวกเธอเป็นคนด้วย
 ตลอดเวลา 36 ปีในชีวิตการเป็นแพทย์ พวกเราจึงพยายามอยู่เสมอในการที่จะรักษาจรรยาแพทย์ด้วยการเป็นอาจารย์ที่ดี และเป็นแพทย์ที่ดีสำหรับประชาชน (อำนาจ เสมรสุต, 2508: 800)

42สร36-7 3086/136 2471	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การลงทุนด้านการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การลงทุนระยะยาว
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: มูลค่าเพิ่มของประเทศ

หลักการ: การลงทุนทางด้านการศึกษา เป็นการลงทุนระยะยาวไม่อาจเห็นผลในทันที แต่เป็นมูลค่าเพิ่มของประเทศ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีแนวพระราชดำริในการสำรวจปัญหาเศรษฐกิจแห่งอุดมศึกษา เพื่อนำมาวางแผนการศึกษา เพราะเป็นการลงทุนด้านการศึกษา (Education Investment / Economics of Education) ซึ่งสืบเนื่องมาถึงปัจจุบันยิ่งทวีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 10)

42สร36-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเงินอุดมศึกษา
3086/136	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เงินอุดหนุนทางการศึกษา
2466-2472	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: ผลประโยชน์ทรัพย์สินมหาวิทยาลัย

หลักการ: มหาวิทยาลัยมีสิทธิในการแสวงหาทุนสนับสนุนจากแหล่งที่มาอย่างหลากหลาย คือ รัฐบาล นิสิตนักศึกษา เงินบริจาค และผลประโยชน์จากทรัพย์สิน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวถึงสิทธิในการแสวงหา แหล่งสนับสนุนการเงิน 4 ประเภท ได้แก่ รายได้จากงบประมาณรัฐบาล จากนักเรียน จาก เงินบริจาค และทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย กล่าวได้ว่า รัฐบาลเป็นแหล่งสนับสนุน 1 ใน 4 ของแหล่งทั้งหมด มหาวิทยาลัยควรบริหารการเงิน โดยมีการจัดการให้ได้เงินสนับสนุนจาก ทุกแหล่งอย่างเป็นระบบเต็มที่ โดยทำงานเพื่อการนี้ตลอดเวลา (นงเยาว์ กาญจนจารี, 2532: 59)

41สท36	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ
5419/265	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ประวัติการศึกษา
2465	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ความรู้ทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ

หลักการ: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ควรพิจารณาประวัติการศึกษาอย่างละเอียดรอบคอบ อีกทั้งพิจารณาความรู้ด้านทฤษฎีและการปฏิบัติเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และทักษะต่างๆ ได้อย่างดี

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีลายพระหัตถ์ถึงหม่อมเจ้าพูนศรีเกษมศรี เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2465 ในเรื่องการจ้างชาวต่างประเทศมาเป็นอาจารย์ถ่ายทอดวิชาความรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ

. . . ท่านผู้ใหญ่ในเมืองไทยก็คงจะคิดสงเคราะห์ญาติกันอย่างตามเคย เพราะตำแหน่งศาสตราจารย์นี้ได้เงินเดือนสูงมาก ฉันจึงเชื่อว่าคงจะมีคน Propose Candidate สำหรับ Obstetrics และ Pathology ขึ้นมาทันที ท่านทั้งสองที่อาจ Claim ตำแหน่งนี้ได้ฉันเห็นไม่ดีพอ เพราะ Hospital Records ของเขาในลอนดอนก็ไม่สู้จะหรูหราและดีกรีก็ให้แต่ L.R.C.P. เท่านั้นไม่ได้ M.B., M.D. สักคนหนึ่ง นิสัยใจคอเป็นอย่างไร เธอก็คงต้องทราบอยู่บ้างแล้ว คนที่เรียนอยู่เมืองนอกนี้มีดีกว่า...

(คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, 2508: 172)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36-7 3248/421 2466-2472	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเทียบโอนผลการศึกษา
	5.2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3.1 การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3: มหาวิทยาลัยต่างประเทศ
<p>หลักการ: การยอมรับการเทียบโอนรายวิชาของมหาวิทยาลัยชั้นนำประเทศตะวันตกเป็นการแสดงถึงมาตรฐานด้านวิชาการ</p> <p>ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงคำนึงถึงความรู้ด้านวิชาการที่จะเป็นมาตรฐานเดียวกับโรงเรียนแพทย์ในต่างประเทศเพื่อการเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศด้วยโดยทรงเล็งเห็นว่านักเรียนแพทย์ที่เรียนจบชั้นเตรียมแพทย์ส่งไปศึกษาต่อด้านวิชาแพทย์ในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ ด้วยการขอเทียบโอนวิชาที่ได้เรียนไปแล้ว ปรากฏว่ามหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน (Princeton) ยอมรับและเทียบวิชาให้ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2543: 382)</p>		

42อป36 3244/417 2454	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บริการแก่ชุมชนและสังคม
	5.2.2 การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ผลงานวิชาการ
	5.2.2.3 การบริการวิชาการ	ประเด็น3: นิทรรศการ
<p>หลักการ: มหาวิทยาลัยควรจัดบริการวิชาการโดยจัดให้มีการแสดงผลงานทางวิชาการ</p> <p>ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานแสดงกลกิรรม และพาณิชยกรรมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2454 ณ สระปทุมวัน (สระปทุม) พระราชดำรัสเปิดงานตอนหนึ่งว่า ...การใดๆ ก็ดี ถ้าชักชวนด้วยปากหรือด้วยหนังสืออย่างเดียวมักไม่ใคร่พอ ผู้จัดตั้งแสดงให้เห็นด้วยตาไม่ได้ เพราะผู้ที่ดูสิ่งใดๆ ไม่ใคร่รู้สึกเบื่อเหมือนฟังคำอธิบายหรืออ่านหนังสือ การดูเป็นเครื่องทำให้เพลิดเพลิน เพราะฉะนั้นก็มักจะซึบซาบอยู่ในหัวใจและจดจำไปไว้ได้นาน... (สุธรรม อารีกุล, 2537: 186)</p>		

42สท36 5419/265 2465	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัย
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ชำนาญในการสอน
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: มีคุณธรรม
หลักการ:	บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ ต้องมีคุณวุฒิความรู้ความสามารถในการสอน การค้นคว้าวิจัย สร้างองค์ความรู้ใหม่ และประสบการณ์ในการบริหารจัดการ		
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีลายพระหัตถ์ถึง ม.จ.พูนศรีเกษม เกษมศรี ลงวันที่ 12 มีนาคม, 2465 กล่าวถึงตำแหน่งศาสตราจารย์ว่า “จะหาครูที่ไม่ใช่เป็นแต่แพทย์เท่านั้น จะต้องหาคนที่มีความรู้ความชำนาญในการฝึกฝนนักเรียนแพทย์ ด้วยเพราะฉะนั้นผู้ที่จะเป็นศาสตราจารย์ จะต้องมึลักษณะ 1. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ได้รับประกาศนียบัตร หรือปริญญาจากสถานที่เรียนมีฐานะเท่ากับมหาวิทยาลัย 2. ต้องได้เรียนวิชาที่ตนจะมาสอนเป็นวิชาพิเศษในสำนักที่ได้รับการยกย่องมาจากมหาวิทยาลัยนี้ว่า เท่ากันเป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี 3. จะต้องมีความรู้และความสามารถในการที่จะสอนนักเรียน 4. จะต้องได้เคยทำการทดลองตรวจหาวิชาวิจัย หรือทำสิ่งใดให้เห็นความสามารถว่าจะเป็นผู้หาความรู้ใหม่ให้แก่ตนเอง และแก่โลกได้ เพราะผู้ที่มีความรู้ลึกกว่าจะบำรุงความรู้ของตนให้ดีขึ้นได้เสมอ จะไม่รู้ลึกเสียตาย วิชาโดยกลวัคิษย์จะดีกว่าเหมือนครูอย่างเก่า 5. ศาสตราจารย์จะต้องมีความสามารถในทางปกครองพอที่จะรักษาหน้าที่เป็นหัวหน้าแผนกและกองได้ และจะต้องมีจรรยาดีพอที่จะเป็นที่นับถือกลัวเกรงและไว้วางใจของนักเรียน 6. ผู้ที่จะเป็นศาสตราจารย์จะต้องได้เคยทำการในแผนกแพทย์หรือแผนกอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์แห่งมหาวิทยาลัยอย่างน้อย 2 ปี (คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, 2508: 172 - 173)		

42วพ36 3172/310 2454-2458	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บัณฑิตที่มีคุณภาพ
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การให้ทุนการศึกษา
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:
หลักการ:	การเตรียมตัวผู้รับทุนไปศึกษาต่อต่างประเทศอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการคัดเลือกนักเรียนเก่งและดี เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีคุณภาพ		
ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) มีความเห็นเรื่องการส่งนักเรียนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ควรเริ่มจากการจัดการศึกษาในประเทศให้ดีและมีคุณภาพสูงก่อน แล้วจึงมีระบบคัดคนดี และเก่งไปศึกษาต่อต่างประเทศ การที่ได้คนที่เหมาะสม มีความสามารถไปศึกษาต่อต่างประเทศจะทำให้ได้นักเรียนนอกที่มีคุณภาพและจบการศึกษามารับใช้ประเทศชาติได้อย่างรวดเร็ว (ละออทอง อัมรินทร์รัตน์, 2522: 112)		

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาตามอัธยาศัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: แหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: การเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ
หลักการ:	การแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ นอกห้องเรียนทำให้เป็นคนทันสมัยอยู่เสมอ		
ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านเน้นความสำคัญการศึกษาที่ได้รับนอกโรงเรียนราษฎรสามารถแสวงหาความรู้ได้ ทั้งจากวัด ชุมชน ชน การฟังปฐกถา การอ่านหนังสือ การฟังเทศน์ การดูภาพ และภาพยนตร์ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2543: 194)		

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: เป้าหมายหลักการจัดการศึกษา
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: คุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์
<p>หลักการ: มนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยการจัดให้การศึกษาสี่ประการ คือ มีวิชาความรู้ มีวิชาชีพ มีจรรยา มารยาท และมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้สรุปความมุ่งหมายของการศึกษา 4 ด้าน ประกอบด้วย การให้มีวิชาชีพ การปลูกสติปัญญา มีจรรยาดี และรู้จักบำรุงร่างกาย ท่านรวมเรียกว่า “ห้าให้เป็นมนุษย์” (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2543: 483)</p>			

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: มีสุขภาพกายและใจดี
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: มีคุณธรรมจริยธรรม
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: มนุษย์ที่สมบูรณ์
<p>หลักการ: การศึกษาที่แท้ เป็นการพัฒนาผู้เรียนทุกด้านทั้งความรู้ ทักษะในอาชีพ คุณธรรม จริยธรรม และสุขภาพ</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านมีความคิดต่อการศึกษาใน ลักษณะบูรณาการ กล่าวคือ การศึกษาต้องทำให้คนอ่านออกเขียนได้ มีการฝึกทักษะด้าน งานอาชีพ มีการฝึกอบรมจิตใจและคุณธรรมและการพัฒนาสุขภาพทั้งกายและใจ ด้วยการ กีฬา การสั่งสอนธรรมจริยา และการสร้างนิสัยรักการทำงานเพื่อการพึ่งตนเอง การฝึกหัด อบรมให้ผู้เรียนได้พัฒนาทุกด้าน จะเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาที่แท้ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2543: 486)</p>			

42สท36-7 3256/590 2466-2472	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: อาคารสถานที่ตามมาตรฐานสากล
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: วัสดุอุปกรณ์ตามมาตรฐานสากล
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: ระบบการบริหารจัดการ

หลักการ: การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต้องมีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสากลและมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงประทานเงินเพื่อวงการแพทย์ พยาบาลและการสาธารณสุขเป็นจำนวนประมาณ 3/4 ล้านบาท และเมื่อรวมกับที่ประทานเป็นพระมรดกไว้อีก 500,000 บาท จึงเป็นเงินราว 1 ล้านบาท 4 แสนบาท อาทิ ทรงซื้อที่ดินและอาคารของโรงเรียนวังหลังเดิมให้เป็นโรงเรียนนางพยาบาลและหอพัก ซ่อมแซมโรงเรียนทำเป็นบ้านพักของพยาบาลชาวต่างประเทศ สร้างตึกคนไข้ในโรงพยาบาล สร้างตึกอำนวยการของคณะ ซื้อเครื่องเอกซเรย์ สร้างตึกเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่างๆ (สุด แสงวิเชียร, 2508: 69-71)

42สท36-7 3256/590 2466-2472	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วัสดุอุปกรณ์การศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: มีระบบและการบริหารจัดการ
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต้องมีสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่เป็นมาตรฐานสากลและมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงประทานเงินเพื่อวงการแพทย์ พยาบาลและการสาธารณสุขเป็นจำนวนประมาณ 3/4 ล้านบาท และเมื่อรวมกับที่ประทานเป็นพระมรดกไว้อีก 500,000 บาท จึงเป็นเงินราว 1 ล้านบาท 4 แสนบาท อาทิ ทรงซื้อที่ดินและอาคารของโรงเรียนวังหลังเดิมให้เป็นโรงเรียนนางพยาบาลและหอพัก ซ่อมแซมโรงเรียนทำเป็นบ้านพักของพยาบาลชาวต่างประเทศ สร้างตึกคนไข้ในโรงพยาบาล สร้างตึกอำนวยการของคณะ ซื้อเครื่องเอกซเรย์ สร้างตึกเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างต่างๆ (สุด แสงวิเชียร, 2508: 69-71)

- 21อร37 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: ความช่วยเหลือด้านการศึกษจากต่างประเทศ
- 5401/523 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ
- 2466-2472 5.2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน ประเด็น3: มาตรฐานการศึกษา
- หลักการ: ความช่วยเหลือด้านการศึกษจากต่างประเทศ เป็นการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล
- ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเป็นองค์ผู้แทนไทย ในการเจรจา กับมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ที่จะเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงกิจการโรงเรียนแพทย์ตั้งแต่ การจัดวางระเบียบวิธีการ ประสานงาน การสร้างอาคารเรียน การคัดเลือก แต่งตั้งอาจารย์ผู้สอน และทุนการศึกษา ผลของการปรับปรุงทำให้กิจการโรงเรียนแพทย์ไทย มีมาตรฐานสูงขึ้นจน เป็นที่ยอมรับของนานาชาติประเทศ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ศ.7 3/1, [5 เมษายน 2464 – 8 สิงหาคม 2468])

- 21อร37 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การพัฒนาคุณภาพวิชาการ
- 5401/523 5.2.3 การประกันคุณภาพทาง ประเด็น2: มาตรฐานสากล
- 2466-2472 การศึกษา
- 5.2.3.1 การควบคุมคุณภาพ ประเด็น3:
- หลักการ: ความช่วยเหลือด้านการศึกษจากต่างประเทศ เป็นการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามหลักวิชาการเพื่อให้เป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล
- ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเป็นองค์ผู้แทนไทย ในการเจรจา กับมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ที่จะเข้ามาช่วยเหลือปรับปรุงกิจการโรงเรียนแพทย์ตั้งแต่ การจัดวางระเบียบวิธีการ ประสานงาน การสร้างอาคารเรียน การคัดเลือก แต่งตั้งอาจารย์ผู้สอน และทุนการศึกษา ผลของการปรับปรุงทำให้กิจการโรงเรียนแพทย์ไทย มีมาตรฐานสูงขึ้นจน เป็นที่ยอมรับของนานาชาติประเทศ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ศ.7 3/1, [5 เมษายน 2464 – 8 สิงหาคม 2468])

42สร36-7 3086/136 2466-2472	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ศึกษาสภาพความต้องการจำเป็นและความพร้อม
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:
หลักการ:	การจัดตั้งมหาวิทยาลัย ควรมีการศึกษาสภาพความต้องการจำเป็น ความพร้อมและความต้องการของประเทศ		
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีแนวพระราชดำริหลักการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาควรมีการวางแผนสำรวจความต้องการจำเป็นและความพร้อมด้านต่างๆ ของประเทศให้รอบคอบเสียก่อน (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 4 – 16)		

42สร36-7 3086/136 2466-2472	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: คณะกรรมการดำเนินงานมหาวิทยาลัย
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: นิสิตนักศึกษา
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ฝ่ายบริหาร
หลักการ:	การจัดตั้งมหาวิทยาลัย ต้องมีนโยบายที่ชัดเจน มีคณะกรรมการดำเนินงาน ประกอบด้วยฝ่ายบริหารและฝ่ายวิชาการรวมทั้งนิสิตนักศึกษาด้วยและเงินรายได้จากงบประมาณและเงินผลประโยชน์ของมหาวิทยาลัย		
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเห็นว่า การจัดตั้งมหาวิทยาลัยรัฐควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนก่อนมอบหมายให้หน่วยงานรับผิดชอบโดยมีคณะกรรมการดำเนินงานด้านวิชาการของมหาวิทยาลัย อีกทั้งต้องมีคณะกรรมการบริหารที่ประกอบด้วยบุคลากรจากฝ่ายต่างๆ รวมทั้งนิสิตด้วย สำหรับงบประมาณ มหาวิทยาลัยควรมีรายได้จากส่วนต่างๆ เช่น จากนักเรียน เงินบริจาค เงินจากกองผลประโยชน์เพื่อให้มหาวิทยาลัยมีรายได้เลี้ยงตนเองได้ นอกเหนือจากงบประมาณแผ่นดิน (นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 56)		

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: แหล่งวิทยาการชุมชน
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: แหล่งการเรียนรู้นอกห้องเรียน
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การศึกษาตามอัธยาศัย

หลักการ: การส่งเสริมแหล่งวิทยาการของชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้นอกระบบโรงเรียน

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำต้นแบบจากประเทศตะวันตก มาจัดการศึกษาและประชาธิปไตย โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดตั้งทวีปัญญาสโมสร ให้เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งเสริมความสามัคคี และเพิ่มพูนความรู้ นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมกิจการหนังสือพิมพ์ให้มีการวิพากษ์วิจารณ์เขียนบทความต่างๆ แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ทรงพระราชทานเสรีภาพ และสนับสนุนกิจการหนังสือพิมพ์ เพื่อให้ประโยชน์เป็นแหล่งวิทยาการของประชาชนและเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่าน การเขียน และรู้จักวิพากษ์วิจารณ์ โดยผ่านสื่อทางหนังสือพิมพ์ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 157)

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: หน่วยงานจัดการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: นโยบายบริหารการศึกษา
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: ความต้องการพัฒนาประเทศ

หลักการ: การบริหารการศึกษาของชาติ ควรมีหน่วยงานจัดการศึกษารับผิดชอบโดยตรง

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายบริหารการศึกษาของชาติโดยการปรับเปลี่ยนระเบียบราชการในกระทรวงธรรมการ เป็น 5 กรม ได้แก่ กรมกลาง กรมสังฆการี กรมธรรมการ กรมราชบัณฑิต และกรมศึกษาธิการ แต่ละกรมมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบต่างกันเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการพัฒนาของชาติ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 147)

42อป37-8 3244/417 2470, 2478	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การใช้สื่อสิ่งพิมพ์
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษากับอาชีพ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การถ่ายทอดความรู้

หลักการ: การใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ถ่ายทอดความรู้และเผยแพร่ผลงานวิชาการใหม่ ๆ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ในปี พ.ศ. 2470 หม่อมเจ้าสิทธิพล กฤษดากร พร้อมด้วยคุณหลวงอิงศรกีสิการ พระชวงเกษตรศิลปการ และเพื่อนอาจารย์อีก 4 - 5 คน ได้ลงทุนพิมพ์ "หนังสือพิมพ์กสิกร" โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้หนังสือพิมพ์นี้เป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ใหม่ๆ แก่ เกษตรกร รวมถึงความรู้เกี่ยวกับการเกษตรของต่างประเทศ เช่น การทดลองเลี้ยงหมูในมลายู (พ.ศ. 2477) การเพาะปลูกในเกาะไต้หวัน (พ.ศ. 2478) โดยพยายามใช้ภาษาต่างๆ เพื่อให้เกษตรกรอ่านแล้วเข้าใจ นำไปใช้ได้ (สุธรรม อารีกุล, 2537: 188)

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.2	การบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: พื้นฐานการศึกษาไทย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษากับอาชีพ
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: ความรู้พื้นฐานที่ควรจัดให้ผู้เรียนทุกคน ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน คิดเลข เพื่อประกอบอาชีพและธรรมเนียมปฏิบัติในการดำรงชีพ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้มีพระดำริเรื่องการจัดการศึกษา ควรให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ มีความประพฤติดี ความรู้ที่ควรจัดคือ ความรู้ในการอ่าน เขียน คิดเลข การประกอบอาชีพและธรรมเนียมปฏิบัติ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 593-594)

42วจ36-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: คุณสมบัติของผู้สอน
3248/421	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภารกิจของผู้สอน
2453-2477	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: อาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องทำวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่อยู่เสมอ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคุดยเดชวิกรมบรมราชชนก พระองค์ได้ทรงเน้นคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นศาสตราจารย์ว่า ต้องทำวิจัยหาความรู้ใหม่ให้แก่ตนเองและโลก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 576)

42วจ36-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: พันธกิจของมหาวิทยาลัย
3248/451	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: หน้าที่ของมหาวิทยาลัย
2453-2477	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: สร้างคนที่สมบูรณ์

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องสร้างคนที่สมบูรณ์เป็นทั้งคนดีและมีอาชีพที่ดีพร้อมกันไป

ตัวอย่าง: พระบรมราชชนกฯ ทรงพระดำริถึงความสำคัญของคนที่เข้าสู่อาชีพใดก็ตามจะต้องเป็นคนดีก่อน มหาวิทยาลัยเป็นสถานเพาะเลี้ยงคนดีของชาติ นั่นคือ การศึกษาจะต้องสร้างคนที่สมบูรณ์เป็นทั้งคนดีและมีอาชีพที่ดีพร้อมกันไป (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 565)

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: คุณธรรม (อาจารย์มหาวิทยาลัย)
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: คุณธรรมจริยธรรม (วิชาชีพ)
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: คุณธรรมที่อาจารย์มหาวิทยาลัยพึงปฏิบัติ ประกอบด้วย ความมีเมตตา เป็นที่พึ่งแก่ศิษย์ เตรียมการสอน ตรงต่อเวลา และมีวิธีสอนทันสมัย

ตัวอย่าง: สมเด็จพระบรมราชาชนกฯ ทรงปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่างของครูแพทย์ที่มีคุณธรรม เคร่งครัดต่อความเป็นครู ทรงใช้เหตุผล มีพระเมตตา เป็นที่พึ่งของศิษย์ เข้าใจปัญหาของศิษย์ เตรียมการสอน ตรงต่อเวลา และมีวิธีการสอนที่ทันสมัย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาวัฒน์, 2541: 573)

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินการศึกษาพลี
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การเก็บภาษีบำรุงการศึกษา
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของคนทุกคนในสังคม

ตัวอย่าง: การแผ่ขยายอำนาจของประเทศจักรวรรดินิยม ความตกต่ำเศรษฐกิจ ทำให้รัฐตัดงบประมาณเพื่อการพัฒนาการศึกษาน้อยลงไปอีก เพราะต้องใช้งบประมาณในการดำเนินสาธารณูปโภค ความมั่นคง ความสงบเรียบร้อยของสังคมและการป้องกันประเทศ ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงมีระบบการเก็บภาษีเพื่อการศึกษาเรียกว่า เงินศึกษาพลี เก็บมาได้ 11 ปี มายกเลิกในรัชกาลที่ 7 (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาวัฒน์, 2541: 596)

42๑ป38	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การขยายสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค
3055/75	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:
2477-2489	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การขยายโอกาสอุดมศึกษาโดยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค

ตัวอย่าง: เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จเยี่ยมโรงเรียนแพทย์ที่ศิริราช และทรงมีพระบรมราโชวาทแก่ข้าราชการกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ความสำคัญข้อหนึ่งที่ทรงปรารถนาจะเห็นการเพิ่มการผลิตแพทย์ และการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์ใหม่ขึ้นอีก ซึ่งอธิบดีกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ก็ได้เร่งรีบดำเนินการสนองพระบรมราโชวาทโดยทันที โรงเรียนแพทย์แห่งที่สามที่เชียงใหม่ ได้ถูกจัดตั้งขึ้น (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 84)

42วจ2-34-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่าง
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ต้นแบบทางการศึกษา
2394-2477	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี

ตัวอย่าง: กระบวนการจัดการศึกษาของไทย แต่เดิมมาจะมีความชัดเจน จากการที่นักการศึกษาแต่ละท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในขณะเดียวกันก็เน้นการปฏิบัติโดยเฉพาะในการเรียนการสอน ทางด้านคุณธรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในทางศาสนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในการบริหารปกครอง กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาปริชานุสาสน์ต่างเป็นแบบอย่างของการทำงานแต่ละองค์ แต่ละท่านเน้นการจัดการศึกษาที่เป็นแบบอย่าง สิ่งแวดล้อมที่ดี และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นคนดีเป็นหลัก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 611)

42วจ2-35-7	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ
3248/421	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: คุณสมบัติผู้เชี่ยวชาญ
2411-2477	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ ควรคำนึงถึงคุณวุฒิ คุณธรรม อีกทั้ง การพิจารณาโดยตรงให้รอบคอบ

ตัวอย่าง: พื้นฐานของความคิดหลักของการจัดการศึกษา มาจากพระราชดำริของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์แล้ว ยังมีพระดำริของพระราชวงศ์ และความคิดของข้าราชการผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ผสมผสานเป็นหลักการจัดการศึกษา แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร ทั้งนี้ด้วยขาดผู้บริหารระดับรองที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้ลุล่วงไปด้วยดีเท่าที่ควรจะเป็น จึงได้มีการจ้างผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาหรือถวายคำปรึกษา และรวมทั้งการจ้างผู้มีความรู้มาสอนหนังสือหรือทำงานเฉพาะอย่าง ปรากฏว่าได้มีการสืบและตรวจสอบคุณวุฒิและคุณธรรมของผู้จะมาเป็นที่ปรึกษา หรือผู้ทำงานเฉพาะกิจอย่างละเอียดรอบคอบ ตั้งแต่ระดับผู้บริหารจนถึงผู้ปฏิบัติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวิจารณ์และพระบรมราชวินิจฉัยเกี่ยวกับการจ้างชาวต่างประเทศ คือไม่โปรดให้ตามใจหรือเชื่อผู้เชี่ยวชาญจนขาดเหตุผล และความเป็นตัวของตัวเอง

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 595)

42สท2-34-6	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: จัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ
2179/318 2403-2464	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ประหยัดทรัพยากรทางราชการ
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษา ควรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงพระดำริในเรื่องการศึกษาที่สมควรจัดสนองความต้องการของบ้านเมือง จะได้ไม่เสียเปล่า และช่วยประหยัดทรัพยากรของราชการ ดังความตอนหนึ่ง

“...การศึกษาควรจัดให้สมแก่ความต้องการของบ้านเมือง แม้ความรู้จะสูงหรือแม้เป็นประโยชน์ในประเทศอื่น แต่ที่นี้ยังไม่ต้องการเลยหรือยังไม่แลเห็นว่าต้องการเมื่อไหร่ ก็ยังไม่จำเป็นจะจัด ถ้าบ้านเมืองต้องการคนที่มีความรู้เท่าใดก็จำวนชวยจัดขึ้น เช่นนี้ การศึกษาจึงจะดำเนินตามกฎแห่งวิชาประหยัดทรัพยากรในข้อว่า ความต้องการกับความจัดทำต้องพอดีกับผลจึงจะสำเร็จ ไม่เช่นนั้น ความเหลือเปล่า หรือความขาดแคลนก็จำต้องมี...”

(วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา, 2514ก: 81)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ขป36	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: พัฒนาบุคลากร (ทุนการศึกษา และการดูงานในต่างประเทศ)
3115/183 2453-	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การสรรหาบุคลากรที่เหมาะสม
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ความสามารถเป็นตัวอย่าง

หลักการ: การคัดเลือกคนไปศึกษาต่อต่างประเทศต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านได้เสนอการให้ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศเป็นมาตรการส่งเสริมคนเก่ง คนดีไปเรียนต่างประเทศโดยอาศัยความสามารถเป็นตัวอย่าง ทั้งนี้ โดยจัดให้มีระบบคัดเลือกที่ดี ซึ่งจะทำให้ได้คนที่เหมาะสมมีความสามารถไปศึกษาต่างประเทศ ซึ่งจะทำให้ได้นักเรียนนอกที่มีคุณภาพ และจบการศึกษามารับใช้ประเทศชาติได้อย่างรวดเร็ว (ประพัฒน์ ตริณรงค์, 2504: 201 - 203)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: มาตรฐานการศึกษา โดยใช้ แนวทางของการนิเทศการศึกษา
3106/165 2453-	5.2.3	การประกันคุณภาพทาง การศึกษา	ประเด็น2: คุณภาพการจัดการศึกษา
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3: การตรวจสถานศึกษา

หลักการ: การตรวจประเมินสถานศึกษาโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อคงคุณภาพการจัดการศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านเน้นการตรวจสถานศึกษาโดยลงพื้นที่จริง คือ ตรวจตรา ถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ในการตรวจสถานศึกษาจะมีการแนะนำควบคุมเสมอ ทำให้การบริหารมีคุณภาพสูง ดังนั้น ผู้บริหารต้องหมั่นตรวจและแนะนำด้วยความรู้ ด้วยฝีมือชั้นดี จะถือว่าให้คนไปตรวจเพียงชั้นนั้นชั้นนี้ไว้ก่อน ทำให้ครูและนักเรียนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการตรวจเสียแล้ว จะเรียกว่าการตรวจไม่ดี แต่ที่จริงก็คือคนตรวจได้รับการฝึกหัดก่อนไป หรือตัวเองอ่อน สมัยก่อนเสนาบดีท่านไปตรวจเอง สมัยนี้ก็น่าจะมีคนตรวจได้รับการฝึกหัดอย่างดี เมื่อฐานะไม่ถึงเสนาบดีฝีมือก็ต้องเยี่ยม ถ้าด้อยทั้งฐานะและทั้งฝีมือ การตรวจตราก็ย่อมเสื่อมประสิทธิภาพ (บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล., 2510: 17-18)

42อป36	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การสร้างชาติในทัศนะใหม่
3050/582	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: วัฒนธรรม (สุนทรียศาสตร์)
2453-2468	5.2.2.4	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	ประเด็น3: ความมั่นคงทางวัฒนธรรม

หลักการ: ใช้จ่ายทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมให้ประเทศ

ตัวอย่าง: ...การสร้างวัตถุทั้งหลายหรือการใช้จ่ายเงินเพื่อสร้างถนนหนทางเป็นความเจริญ
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามที่จะบอกไม่ใช่เฉพาะคนไทย แต่เป็น
ข้าราชการไทยในสมัยนั้นด้วยว่า มนุษย์เราถ้าจะเป็นมนุษย์ที่ดี บ้านเมืองสงบสุขได้ การ
กลมเกลียวป็นสยเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังนั้น ใช้จ่ายทางวัฒนธรรมเป็นการสร้างความ
มั่นคงชนิดหนึ่งที่ทุกชาติต้องการคือ ความมั่นคงทางวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นรายจ่ายที่จ่าย
ไปเพื่อดนตรี ละคร ต่างประเทศให้ความสนใจรายจ่ายทางวัฒนธรรม คนไทยเริ่มต้นตัว
เรื่องทางวัฒนธรรม มองเห็นทัศนะใหม่ว่า การสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมเป็นภาระที่
สำคัญ
(ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช, 2543: 38-39 ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง สร้างคน
สร้างชาติ : พระราชดำริสืบเนื่องสิริรัชกาล)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42๑๒36	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สร้างรัฐ (อาณาเขต)
3050/582	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: สร้างชาติ (สร้างคน)
2453-2468	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3: เกษตรกรรม (กลไกกรรม)

หลักการ: อุดมศึกษาสร้างคนให้มีอาชีพเป็นความมั่นคงของชาติ

ตัวอย่าง: รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคนน้อยคนมากในขณะนั้นที่จะคิดว่าต่อไปอำนาจของชาติในอนาคต คงไม่ใช่เรื่องดินแดนมากดินแดนน้อย แต่อำนาจของชาติหรือความมั่นคงของชาติน่าจะอยู่ที่ความรู้สึกของคนที่มีร่วมกันว่าทำอะไรให้กับส่วนรวมเหนือส่วนตัว ดังพระราชดำรัสตอบคำกราบบังคมทูลเสนาบดีกระทรวงเกษตรราธิการในการเปิดการแสดงกลไกกรรมและพาณิชยกรรมที่จัดขึ้น เมื่อปี 2454"

"...ความคิดเดิมซึ่งหมายความว่า แผ่นอาณาเขตให้กว้างขวางเป็นอำนาจที่ยิ่งใหญ่นั้น เป็นการไม่จริง อำนาจใหญ่และความสมบูรณ์ไม่ได้อยู่กับผู้มีอาณาเขตกว้างขวาง อำนาจและความสมบูรณ์ย่อมมีแก่ประเทศที่เจริญด้วยกลไกกรรมและพาณิชยกรรม เพราะเหตุฉะนั้นถึงว่าจะเป็นการที่ทำยากปานใด เราก็ควรจะบำรุงกลไกกรรมและพาณิชยกรรมให้เจริญขึ้น เพราะเป็นที่ตั้งกำลัง กำลังย่อมเป็นที่ตั้งแก่อำนาจ..."

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงให้เห็นถึงปัจจัยสำคัญของอำนาจไม่ได้อยู่ที่อาณาเขตอีกต่อไป แต่อยู่ที่ความสมบูรณ์อันเกิดจากการประกอบอาชีพของคนในชาติ ก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนจุดเน้นที่การสร้างรัฐมาเป็นการสร้างชาติ การสร้างรัฐนั้นก็หนักไปในด้านอาณาเขต ส่วนการสร้างชาติก็หนักไปในด้านการสร้างคน (ชัยอนันต์ สมุทรวาณิช, 2543: 40 ใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง สร้างคนสร้างชาติ: พระราชดำรัสเบื้องสร้างกาล)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ตร37	5.2	การบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สถาบันอุดมศึกษาแบบตลาดวิชา
3150/271	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:
2477-2492	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชาเป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวนมาก

ตัวอย่าง: การจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยเปิดรับผู้เรียนอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยที่เพิ่งเปลี่ยนแปลง

ในส่วนหลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาก็ให้เรียนวิชาอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะ ทางด้านการเมืองการปกครอง โดยผ่านทางวิชากฎหมาย วิธีการจัดการศึกษาและการให้บริการก็มีลักษณะเป็นตลาดวิชา ให้คนได้มีโอกาสเรียนมากที่สุด นับว่าเป็นมหาวิทยาลัย ของประชาชนแห่งแรก แต่ได้เลิกตั้งไป เมื่อ พ.ศ. 2492

(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ช: 58 - 59)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การสอนในชั้นเรียน
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: กิจกรรมเสริมหลักสูตร
2469-2475			ประเด็น3: การสอนนอกชั้นเรียน

หลักการ: กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการส่งเสริมกิจกรรมสร้างนิสัยผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำริให้มีกิจกรรมทางการศึกษาโดยเฉพาะ กิจกรรมที่อยู่ในรูปของกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดให้เป็นบูรณาการเข้าไปในการจัดการเรียนการสอน คำว่ากิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นคำใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้น แต่ก่อนจะเรียกว่า การสอนในชั้นเรียน กับ การสอนนอกชั้นเรียน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 323)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีวินัย (ด้วยกิจกรรม)
2144/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การจัดหลักสูตร (กิจกรรม)
2468-2477			ประเด็น3: กิจกรรมเสริมหลักสูตร

หลักการ: การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นการเสริมสร้างความสามัคคี ความมีวินัย และทำความดี

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงสนับสนุนการจัดกิจกรรมทางการศึกษา เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งอาจจะเป็นผลสืบเนื่องมากจากการที่พระองค์ทรงรับใช้ใกล้ชิด พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเห็นประโยชน์ของกิจกรรมเสือป่าในการอบรมคนให้เป็นพลเมืองดี (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 323 - 324)

42ขป37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (ปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู)
5401/369 2468-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาวิชาชีพครู ประเด็น3: โรงเรียนฝึกสอน (โรงเรียนสาธิต)

หลักการ: วิชาครู ต้องมีการฝึกการสอน ทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน ที่จะเป็นการฝึกให้ครู มีความรู้ความสามารถในการสอนอย่างแท้จริง

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เมื่อทรงปรับหลักสูตรการฝึกหัดครูประถมสามัญชายฉบับใหม่ ที่มีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2472 นอกจากเนื้อหาวิชาต่างๆ ที่ใช้สอน วิชาครู พลศึกษาและจรรยาแล้ว ได้มีการกำหนด ในเรื่องการฝึกหัดสอนหรือการฝึกสอน ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เริ่มที่โรงเรียนประถมวัดหัวลำโพง ต่อมากระทรวงธรรมการโอนให้จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2473 เพื่อใช้เป็นโรงเรียนฝึกสอนของนักเรียนฝึกหัดครูมัธยมและเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนมัธยมหอวัง ซึ่งนับเป็นโรงเรียนสาธิตแห่งแรกในประเทศไทย (ศึกษานิเทศการ, กระทรวง, 2519 : 27)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

21อร37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม
1401/527	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาผู้เรียน
2468-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การปลูกฝังจรรยาในตัวผู้เรียน สำคัญยิ่งกว่าสอนวิชาความรู้

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงให้ความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังจรรยาแก่นักเรียนมากกว่าวิชาความรู้ ดังที่ท่านได้กล่าว (ศธ. 41 / 9 2493 – 2495)
 “...อย่าลืมว่า การสอนจรรยา นั้นสำคัญกว่าการสอนวิชาความรู้”
 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศธ. 41 / 9, [28 มีนาคม 2493– 2 พฤษภาคม 2495])
 และ
 “...การอบรมสั่งสอนจรรยาสำหรับนักเรียนส่วนมากผู้เป็นพุทธศาสนิกย์ย่อมต้องอาศัยหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา ...เป็นเครื่องช่วยส่งเสริมจึงจะเป็นผลดี... การอบรมจรรยาโดยหลักศาสนานั้นบรรดาโรงเรียนของคนต่างชาติ เช่น โรงเรียนมิชชันนารี เป็นต้น ได้กระทำอยู่แล้วโดยปกติ ยิ่งแต่โรงเรียนรัฐบาล และประชาบาลเท่านั้น ที่เพิกเฉยต่อการสอนศาสนา...”
 (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.9.1/15, [13 กรกฎาคม – 7 สิงหาคม 2471])

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ2-34-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การปรับตัวของผู้เรียน
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การเปลี่ยนแปลงของสังคม
2394-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างดี

ตัวอย่าง: ลักษณะการศึกษาของไทยอยู่ที่การปรับตัวของสังคมเริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ทรงสนพระทัย วัฒนธรรมและประเพณีตะวันตก รัชกาลที่ 5 ทรงพัฒนาหลักการบางอย่างมาใช้ รัชกาลที่ 6 ทรงปรับหลักการของรัชกาลที่ 5 ให้เหมาะสมกับคนไทย ในขณะที่สังคมเปลี่ยนสภาพการณ์ไป การศึกษาต้องสอนให้บัณฑิตเข้าใจการเปลี่ยนแปลงนั้นและปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

การปรับตัวของไทยในเรื่องของการศึกษาของต่างประเทศที่พระมหากษัตริย์ไทยทรงไม่ ปฏิเสธฝรั่ง และขณะเดียวกันก็รู้จักฝรั่งอย่างดีพอ ทรงศึกษาและส่งเสริมให้คนไทยรู้จักเรื่อง ของไทยอย่างจริงจัง สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรฯ ทรงสนับสนุนให้มีการเรียนการสอน ประวัติศาสตร์ไทยขึ้น เป็นวิชาการศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 610)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท36-7 3114/265 2466-2472	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning)
			ประเด็น3: การฝึกปฏิบัติ

หลักการ: การเรียนการสอนที่ดี ต้องให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จากการศึกษานอกสถานที่ และการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวถึงการเรียนการสอนที่นอกจะมีครูที่ดีแล้ว ทรงเน้นเรื่องประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติการและการศึกษานอกสถานที่

. . . ในวิชาชีววิทยา ความกรุณาและความไม่ถือพระองค์โดยที่ได้ทรงหิ้วชะลอมใส่กบมาเพื่อให้นักเรียนฆ่าและศึกษาด้วยพระองค์เอง เรื่องทรงหิ้วชะลอมนี้พวกเราได้พบบ่อยๆ...

...การสอนวิชาประวัติศาสตร์ทั่วไป โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย อาทิ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, พระยาจักร์ยาณไมตรี, พระยาปริชาณุศาสน์... หูลกระหม่อมได้พาไปชมสถานที่ต่างๆ ในพระนครหลายแห่ง โดยทรงอธิบายด้วยพระองค์เองอย่างละเอียดลึกซึ้งถึงรากเดิม (ประพนธ์ เสรีรัตน์และฝน แสงสิงแก้ว, 2508: 808 - 813)

21อส36-7 2058/544 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การควบคุมคุณภาพด้านวิชาการ
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การวัดและประเมินผลทางการศึกษา
			ประเด็น3: คุณภาพทางวิชาการ

หลักการ: การเรียนการสอน ต้องมีการตรวจติดตามการวัดและประเมินผล

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีวิธีการสอนที่ทันสมัยเป็นประสบการณ์ที่ดีแก่นิสิต พระองค์ทรงดูแลในการวัดและประเมินผลเป็นอย่างมาก เพื่อตรวจสอบและติดตามผลการสอนและความรู้ที่นิสิตได้รับจากพระองค์หรือวิทยากรที่ทรงเชิญมาร่วมอาทิ วิชาประวัติศาสตร์ไทยและสากล ทรงเชิญสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเป็นองค์วิทยากรแล้ว การออกข้อสอบของพระองค์จะเกี่ยวเนื่องในสิ่งที่สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้บรรยายไว้และทรงนำข้อทดสอบนั้นถวายสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร กรมพระยาดำรงราชานุภาพทอดพระเนตรด้วย (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารส่วนพระองค์สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมพระยาเดชาดิศร กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สบ.2.53/134 [ส.ค. 2466 – 6 มี.ค. 2471])

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนทำงานเพื่อชาติและสังคม
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษากับการพัฒนาประเทศ
			ประเด็น3: การศึกษาเพื่อมวลชน

หลักการ: ประเทศที่เจริญก้าวหน้าสามารถวัดผลจากการจัดการศึกษาสามด้าน ประกอบด้วย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับประชาชน กระบวนการเรียนรู้เพื่อดำเนินชีวิต และความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านมองการศึกษาเป็นสามมิติ ประกอบด้วย การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน การศึกษาที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต และการศึกษาที่สร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาวัณย์, 2541: 484)

42สท36-7 3114/265 2466-2472	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาการศึกษาพื้นฐาน
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: วิชาการศึกษาทั่วไป
			ประเด็น3: สหวิทยาการ

หลักการ: หลักสูตรระดับอุดมศึกษา ควรจัดให้มีกลุ่มวิชาการศึกษาพื้นฐาน (General Education) โดยผู้เชี่ยวชาญวิชาพื้นฐาน และให้เรียนร่วมกันแบบสหวิทยาการ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงช่วยการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเจรจาขอมูลนิธิรอกกีเฟลเลอร์ส่งผู้เชี่ยวชาญวิชาพื้นฐานของหลักสูตรระดับอุดมศึกษาที่นักเรียนจะต้องเรียนร่วมกันหลายๆ คณะ เพื่อให้ นักเรียนได้มีความรู้ ทักษะทั้งภาษาและวิทยาศาสตร์โดยที่พระองค์ทรงช่วยสอนและช่วยวางหลักเกณฑ์ของการเรียน อาทิ นักเรียนทุกคน ต้องเรียนภาษาลาติน หรือภาษาฝรั่งเศส อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยจับฉลากกัน ถ้าใครเรียนลาตินต้องเรียนประวัติศาสตร์ด้วย และทรงจัดเวลาวิชาประวัติศาสตร์ไม่ให้ตรงกับภาษาฝรั่งเศส เพื่อให้ นักเรียนภาษาฝรั่งเศสมี โอกาสฟังประวัติศาสตร์ด้วยทุกๆ วันเสาร์... (ประพนธ์ เสรีรัตน์ และฝน แสงสิงแก้ว, 2508: 805-806)

31ธ39 5401/488 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การสำรวจความต้องการ
			ประเด็น3: ผู้ทรงคุณวุฒิ

หลักการ: หลักสูตรควรมีการปรับปรุงและพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขหลักสูตร มีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพของพลเมือง การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิสภาต่างๆ มาร่วมคิด ร่วมสร้างหลักสูตร ตลอดจนการใช้วิธีการและความรู้ที่ทันสมัยเข้ามาประกอบการเรียนการสอน เช่น การให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสามารถแต่ละบุคคล (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ. ศธ. 41 / 2, [8 มิถุนายน – 29 มีนาคม 2490])

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คณะทำงานพัฒนาหลักสูตร
2468-2477			ประเด็น3: ภาวกิจอุดมศึกษา

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตร ต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาโดยคณะทำงาน เพื่อให้ทันสมัยเหมาะสมสภาพเป็นจริง

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเห็นความจำเป็นในการปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้มานาน ไม่เหมาะแก่กาลเทศะ และพบข้อบกพร่องอยู่มาก จึงตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นคณะหนึ่งให้พิจารณาแก้ไข (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 303 - 304)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์ (ความรู้ ความประพฤติ สุขภาพ)
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2:
2469-2475			ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรอุดมศึกษา เป็นการพัฒนาพลเมืองทั้งสามด้าน คือ ด้านวิชาความรู้ ด้านความประพฤติ และด้านสุขภาพอนามัย

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงจำแนกองค์ประกอบของการศึกษาที่ดีต้องมีองค์สาม คือ

- 1.ให้วิชาความรู้ตามสติปัญญาแต่ละบุคคล
- 2.อบรมความประพฤติโดยหลักศาสนา
- 3.ดูแลให้มีสุขภาพอนามัยดี

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 291)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนรักท้องถิ่นและอาชีพ (รักษาอาชีพของวงศ์ตระกูล)
3248/421 2468-2475	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา ประเด็น3: ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
หลักการ:	หลักสูตรและการสอน ควรสอนให้ผู้เรียนมีความรักในวิชาชีพ รู้รักษาสุขภาพอนามัย และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงกล่าวถึง ผลที่พึงประสงค์ของการเรียนการสอนที่ต้องการให้การศึกษาดำเนินไปให้ผู้เรียนรักในอาชีพและที่دينทรัพย์สมบัติ รู้จักรักษาอนามัยที่ดี มีจรรยาและคุณธรรมดี (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 292-293)		

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (ทันสมัย)
3248/421 2468-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร ประเด็น3:
หลักการ:	หลักสูตร ควรได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เพื่อให้เหมาะสมกับปัจจุบันกาล		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำเนินการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรซึ่งได้ใช้มาเป็นเวลานานแล้ว สมควรให้มีการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในขณะนั้น (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 299)		

42วจ37 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เอกสารหลักสูตร
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ทรัพยากรการเรียนรู้
			ประเด็น3: แผนการสอน

หลักการ: แผนการสอนและตำราเรียน เป็นเอกสารหลักสูตรที่สำคัญและจำเป็นในการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาผู้สอนได้ใช้ตรงตามหลักสูตร

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นความสำคัญของเอกสารหลักสูตร ซึ่ง ได้แก่ แผนการสอน และหนังสือเรียนต่างๆ ที่เป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ เพราะ แผนการสอน (แบบสอน) เพื่อให้ผู้สอนดำเนินการสอนได้ตรงตามความต้องการของหลักสูตร หนังสือเรียน สนับสนุนการใช้หนังสือแบบเรียนอย่างกว้างขวาง มีการ เปลี่ยนแปลงแบบเรียนบังคับของกรมตำราและของบุคคลที่อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียน มาเปิด โอกาสให้ครูสามารถเลือกแบบเรียนสอนตามหลักสูตรได้อย่างกว้างขวาง และยกเลิก ค่าธรรมเนียมตรวจแบบเรียนด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 314 - 315)

42วจ37 3248/421 2468-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร (เนื้อหาและ กิจกรรม)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร
			ประเด็น3: หลักสูตรกับการจัดการเรียน การสอน

หลักการ: สาระในหลักสูตรแม่บทและกิจกรรม ควรมีความสัมพันธ์ในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียน การสอน

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำริในเรื่องความสำคัญของหลักสูตรที่เน้น การสอนวิชาความรู้ ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ การสอนจรรยา สุขศึกษา ถ้าจะได้ผลควรมี กิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนและเทคนิควิธีสอนต่างๆ ที่สัมพันธ์กับสาระในหลักสูตร (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 315)

21๑๖37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร (เน้นการปฏิบัติแทนการท่องจำ)
5401/493 2468-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร ประเด็น3: หลักสูตรกับการเรียนการสอน

หลักการ: เนื้อหาสาระและกิจกรรมของหลักสูตร ต้องสัมพันธ์กับการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: พระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นสาระสำคัญของหลักสูตร ประกอบด้วย การสอนวิชาความรู้ ทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ ตลอดจนการสอนจรรยาและสุศึกษา ทั้งนี้ ต้องมีกิจกรรมและเทคนิควิธีสอนต่างๆ โดยเน้นการปฏิบัติ (Active learning) แทนการท่องจำตามตำรา
(หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 43 / 83 [3 สิงหาคม- 3 มกราคม 2470])

42๖๖37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การควบคุมคุณภาพด้านวิชาการ (เน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ)
3248/421 2453-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คุณภาพการศึกษา ประเด็น3: การพัฒนานุเคราะห์ทางการศึกษา

หลักการ: การยกฐานะและระดับการศึกษานุเคราะห์ทางวิชาชีพ ควรเพิ่มคุณภาพมากกว่าปริมาณ

ตัวอย่าง: พระบรมวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงแก้ไขระเบียบการฝึกหัดครู ด้วยการยกการฝึกหัดครูมัธยมไปทำในมหาวิทยาลัยและกำหนดคุณสมบัติเบื้องต้นของผู้สมัครเข้าเป็นครูมัธยมต้องจบมัธยมศึกษาปีที่ 8 หรือเคยเป็นครูประถมมาก่อน จึงนับเป็นการยกฐานะ และระดับการศึกษาของครูให้ดีขึ้น จะเห็นได้ว่า แนวทางของพระองค์เน้นเรื่องคุณภาพมากกว่าปริมาณ(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 298)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (ทันสมัย)
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร
2468-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย ต้องมีการสำรวจข้อมูลพื้นฐาน สำรวจอาชีพพลเมือง มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตร และนำความรู้ที่ทันสมัยเข้ามาประกอบในหลักสูตร

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำเนินการพัฒนาหลักสูตรเพื่อการปรับปรุงและพัฒนาจัดการศึกษาให้ทันสมัย และได้ผลดียิ่งขึ้น โดยจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขหลักสูตร มีการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอาชีพของพลเมือง การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิสภาต่างๆ ร่วมคิดสร้างหลักสูตร ตลอดจนการใช้วิธีการและความรู้ที่ทันสมัย เข้ามาประกอบการเรียนการสอน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2541: 304 - 305)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

21อส37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์ (วิชา ความรู้ อารีฟ และสุขภาพ)
1007/540 2468-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการเรียนการสอน ประเด็น3: การพัฒนาการเรียนการสอน

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตร ควรมีทั้งวิชาสามัญศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้วิชาทั่วไป การเขียน การอ่าน การคำนวณ โดยเน้นให้เป็นคนดี มีสติปัญญา และสุขภาพแข็งแรง กับวิชาชีพ สำหรับประกอบอาชีพเลี้ยงตน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงแสดงปาฐกถา ประทาน นักเรียนที่มณฑลปัตตานี เมื่อ พ.ศ. 2472 ทรงชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจถึงเหตุผลที่ต้องเรียน หนังสือ ด้วยจุดมุ่งหมายของวิชาที่สอนในโรงเรียนมี 3 ประการ คือ มุ่งหมายให้มีสุขภาพ แข็งแรง ให้เป็นคนดี ให้มีสติปัญญา และนักเรียนจะต้องตั้งใจฟังคิดตาม และจดจำ จึงจะ เรียนได้ดี เมื่อเรียนทั้ง 3 วิชาแล้ว จึงจะไปเรียนวิชาชีพสำหรับเลี้ยงตัวต่อไป (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารส่วนพระองค์ รัชกาลที่ 7 สบ 256/26 [1 กันยายน 2472 – 28 มกราคม 2472])

42ขป36	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ปลูกฝังจิตสำนึกความรักชาติ (กองเสือป่า)
3115/184 2453-2468	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จำลอง ประเด็น3: การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ

หลักการ: การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจเมื่อพบสถานการณ์จริง

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคี และความรักชาติ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกองเสือป่า ซึ่งมีการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ระเบียบวินัยและสิ่งต่างๆ อันเป็นคุณประโยชน์ต่อชาติ พระองค์ทรงมีพระราชปรารภ เรื่องเสือป่า ตอนหนึ่งว่า “...การฝึกหัดเป็นทหารนั้นย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองอยู่หลายอย่าง ที่เป็นข้อใหญ่ข้อสำคัญก็คือ กระทำให้บุคคลซึ่งได้รับการฝึกหัดเป็นเช่นราษฎรดี กล่าวคือ ทำให้ได้กำลังกายและความคิดแก่กล้าในทางที่เป็นประโยชน์ด้วย เป็นธรรมชาติของคนถ้าไม่มีสิ่งใดบังคับให้ใช้กำลังความคิดแล้ว ก็มักจะกลายเป็นคนอ่อนแอไป...
...เสือป่ามิใช่ทหาร ที่ให้เสือป่าฝึกวิชาทหาร ก็เพียงให้มีความรู้ไว้ มิใช่เพื่อเป็นทหาร แต่แน่ละ เสือป่าย่อมจะเป็นอุปกรณของทหารได้อย่างดี ในเมื่อถึงคราวจำเป็นและในส่วนบุคคลคือ ถ้าเสือป่าคนใดต้องเข้ารับราชการทหาร ย่อมจะเป็นทหารที่ดีได้เร็วกว่าสามัญชนเป็นแน่
แต่ผลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากเสือป่านั้น คือ การฝึกฝนอบรมบุคคลให้เป็นพลเมืองดีนั่นเอง จะเห็นได้จากการฝึกอบรมซึ่งมีความสำคัญเป็นจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือในทางเกิดกำลังกาย เกิดความรู้รอบตัว เฉพาะอย่างยิ่งในวิชาทหารประการหนึ่ง ในทางจิตใจให้เกิดความสำนึกมั่นในศีลธรรม ระเบียบ วินัย สามัคคี และความรักประเทศชาติประการหนึ่ง...” (ประพัฒน์ ตริณรงค์, 2506: 356, 371-372)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนแบบมีส่วนร่วม
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์
2453-2477			ประเด็น3: กิจกรรมการสอน

หลักการ: การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นการจัดกิจกรรมการสอน ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเป็นองค์ต้นแบบของการ สอนนักเรียนแพทย์ ทรงจัดเตรียมการสอนอย่างดี ด้วยการเลือกกิจกรรมการสอนแบบต่างๆ ทรงเข้าชั้นเรียนตรงเวลาทุกครั้ง ไม่เคยสาย นอกเหนือจากการบรรยายยังมีกิจกรรมทั้ง ภายในห้องเรียนและนอกห้องเรียน อาทิ การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย การศึกษานอก สถานที่เพื่อให้ผู้เรียนซึมซับเป็นการได้ประสบการณ์ตรง และการรายงานการอภิปรายในชั้น เรียนเป็นการสอนให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม (Active Learning) (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 373)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นหลัก
3235/588	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ (Action Learning)
2453-2477			ประเด็น3: ตำราเรียน

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องให้รู้จริงถึงแก่นแท้ด้วยการฝึกหัดและปฏิบัติ จึงจะถือว่าเป็นการศึกษาที่แท้จริง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงใส่พระทัยในการศึกษาให้รู้ลึกซึ้งซึ่งในสภาพที่เป็นอยู่จริงของสิ่งที่ทรงศึกษา ลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียดรอบคอบ ผสมผสานระหว่างหลักวิชากับสภาพความเป็นจริงที่กำลังดำเนินอยู่และสามารถที่จะกระทำต่อไปในภายหน้า ดังคติพจน์ที่พระองค์ทรงบันทึกไว้ว่า “True success is not in the learning, but in its application to the benefit of mankind.” การศึกษาให้รู้จริงเพื่อเป็นรากฐาน แต่ความสำเร็จอยู่ที่การนำความรู้นั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ (สุขุม ภัทราวคม, 2508: 969 – 971)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร (วิชาชีพ นำไปใช้ประโยชน์)
3248/421 2453-2468	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร ประเด็น3:
หลักการ:	การพัฒนาหลักสูตร ผู้สอนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ หลักการ วิธีการสอน แผนการสอน อีกทั้ง ผู้สอนควรมีความรู้ความเข้าใจความชำนาญ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน		
ตัวอย่าง:	พระยาปริชานุสาสน์ ท่านเคยไปฝึกหัดเป็นครูสอนวิชาการฝีมือและการช่างที่ประเทศสวีเดน ท่านจึงสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาช่างเพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติใช้วิธีการไม่ซับซ้อน และให้นำผลงานไปใช้ประโยชน์ได้ นับเป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาช่างฝีมือ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ กศ 4/60 เอกสารกราบบังคับทูล ขอพระบรมราชานุญาตให้นายเสรีญเป็นครูสอนวิชาการฝีมือและการช่างในโรงเรียนมหาดเล็ก; สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2543: 558 - 559)		

42วจ35-7 3164/289 2411-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: รางวัล (ความประพฤติ, การเรียน)
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: กิจกรรมการสอน ประเด็น3: การเสริมแรง
หลักการ:	การสอนต้องเน้นกิจกรรมที่เป็นแรงเสริม (Reinforcement)		
ตัวอย่าง:	หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงเน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นแรงเสริม เช่น การจัดรางวัลให้นักเรียนทุกปี รางวัลความประพฤติดี รางวัลหมั่นเรียน รางวัลคะแนนสูงสุดในระดับประโยค โดยที่ท่านมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนนิยมส่งบุตรเข้าเรียน และให้นักเรียนเกิดความอดทนและความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาสำหรับการแจกรางวัล จะกระทำในงานประจำปี ซึ่งสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นองค์ประธานพระราชทานรางวัล (ยุภาภรณ์ เจนแจ้งกิจ, 2531: 162)		

42วจ35-8 3164/289 2453-2489	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดประสบการณ์
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: สื่อการสอน
			ประเด็น3: การเรียนตามความถนัดของผู้เรียน

หลักการ: การเรียนการสอน ควรจัดให้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน และมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการสอน เพื่อให้เกิดความสนใจของผู้เรียน

ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงนำภาพยนตร์ ทั้งภายในและต่างประเทศ เกี่ยวกับการเลี้ยงชีพ สารคดี สุขภาพอนามัย เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนประสบการณ์ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำหนังสือของโรงเรียนเพื่อให้เป็นเวทีในการเขียนร้อยแก้วร้อยกรองและฝึกฝนให้นักเรียนรักการอ่าน ซึ่งนับว่าประสบความสำเร็จในเวลาต่อมาคือ เกิดนักเขียนที่มีชื่อเสียง เช่น สุภาวดี เทวกุล ชูวงศ์ ฉายะจินดา กฤษณาอโศกสิน ก.สุรางคนางค์ เป็นต้น (ยุภาภรณ์ เจนแจ้กิจ, 2531: 191 – 193, 196)

42วจ35-8 3164/289 2453	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างนักทฤษฎีและนักปฏิบัติ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: หลักการจัดการเรียนการสอน
			ประเด็น3: การศึกษาภาคทฤษฎีและปฏิบัติ

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตร ควรมีทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนได้รับประสบการณ์เพิ่มขึ้น

ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงวางระบบการศึกษาตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และตามหลักสูตร มีการสอนทั้งวิชาหนังสือควบคู่ไปกับวิชาการช่างต่างๆ เพื่อให้มีการฝึกฝนจะให้เกิดความรู้ความชำนาญ สามารถนำไปประกอบอาชีพเป็นครูได้ (ยุภาภรณ์ เจนแจ้กิจ, 2531: 167)

42วจ35-8	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ความเสมอภาคทางการศึกษาของสตรี
3248/421 2436-2486	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาของสตรี ประเด็น3: การศึกษาวิชาชีพ

หลักการ: การอุดมศึกษาของสตรี ต้องนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการเลี้ยงชีพและช่วยพัฒนาประเทศชาติ

ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงเน้นในการยกฐานะสตรีด้วยการให้สตรีได้รับการศึกษาอย่างดี เพื่อที่จะสามารถมีอาชีพไม่เป็นภาระผู้อื่น และสามารถทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองได้ เช่นเดียวกับบุรุษ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาวัฒน์, 2541: 532)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-learning)
3248/421 2453-2477	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: เอกสารตำราเรียน ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา เป็นวิธีฝึกนิสิตนักศึกษาเรียนด้วยตนเอง อีกทั้งต้องมีการพัฒนาอาจารย์และเตรียมตำราเรียนให้พร้อมด้วย

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้กล่าวถึงการสอนในระดับอุดมศึกษา ควรเน้นให้นิสิตนักศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ต้องมีตำราเรียนและอาจารย์ที่อำนวยความสะดวก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สีนลาวัฒน์, 2541: 491)

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีเหตุผล
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายอุดมศึกษา
			ประเด็น3: การศึกษากับการพัฒนามนุษย์
<p>หลักการ: หลักสูตรอุดมศึกษา ต้องสร้างแนวคิดที่มีเหตุผล การคิดให้เป็น และคิดถูกหลักเหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านเห็นว่าการศึกษาคือต้องสร้างแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ ความมีเหตุผล มีการทดลองปฏิบัติ และพิสูจน์ผลของการปฏิบัติ ซึ่งครูอาจารย์ผู้สอนควรเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจเหตุผลในเชิงวิทยาศาสตร์และหลักของพระพุทธศาสนาในเรื่องของกรรม การกระทำความดี ได้ดี การกระทำความชั่วได้ชั่ว เป็นต้น (ยังคงเป็นแนวคิดในปัจจุบัน) (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541:497)</p>			

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่สามารถพึ่งตนเองได้
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: หลักการอุดมศึกษา
			ประเด็น3:
<p>หลักการ: การอุดมศึกษา เป็นกระบวนการเรียนรู้และเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ให้แนวคิดการศึกษาประกอบด้วย การศึกษาสายสามัญเป็นการพัฒนาคุณภาพพื้นฐานของประชาชนและการศึกษาสายวิสามัญเป็นเครื่องมือในการประกอบวิชาชีพ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541: 486)</p>			

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
2453-2477			ประเด็น3: การศึกษากับพัฒนามนุษย์

หลักการ: การจัดหลักสูตร ต้องจัดเพื่อพัฒนามนุษย์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ คุณธรรม พร้อมกับ
การพัฒนาเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และสังคม

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ให้แนวทางการจัด
การศึกษาที่ต้องพัฒนาทั้งทางกายและใจของผู้เรียนให้เป็นคนมีคุณธรรมประจำใจ เพื่อเป็น
พลังจิตและใช้หลักวิทยาศาสตร์ศึกษาค้นคว้า หาเหตุผลเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ การเรียน
การสอนต้องให้ทั้งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้ทางศีลธรรมควบคู่กันไปจึงจะเกิด
ปัญญาที่แท้จริง (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 481)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาตามอัธยาศัย
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาตลอดชีวิต
2453-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาต่อเนื่อง ที่ได้จากโรงเรียนของธรรมชาติ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านเรียกการศึกษาตลอดชีวิตว่า
เป็นโรงเรียนของธรรมชาติ ซึ่งผู้เรียนต้องศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่องตลอดไป ถึงแม้จะ
สำเร็จการศึกษาก็ตาม เพราะโรงเรียนของธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียน ที่ไม่มี
ข้อจำกัดใดๆ ที่สามารถศึกษาค้นคว้าได้ตลอดชีวิต และอย่างต่อเนื่อง ถึงแม้จะสำเร็จ
การศึกษาแล้วก็ตาม (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 494)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนจากการฝึกปฏิบัติ (คุณธรรม จริยธรรม)
3248/421 2468-2477	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การเรียนโดยการปฏิบัติ (Action Learning)

ประเด็น3:

หลักการ: การสอนอย่าสอนแต่ตามตำรา ให้มีการลงมือปฏิบัติ เพื่อฝึกความขยันอดทนและมีนิสัยซื่อตรงไม่คิดเอาเปรียบใคร

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นการสอนที่ลงมือปฏิบัติแทนการท่องจำ เพื่อให้รู้จักการใช้มือให้มีความขยันอดทน ไม่เป็นคนสำรวยและมีนิสัยเป็นคนตรง ไม่คิดเอาเปรียบใคร (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ งามกุล และไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2541: 278)

42สท37 3094/146 2468-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีจิตสำนึกรักชาติ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษากับการถ่ายทอดอุดมการณ์ของชาติ
			ประเด็น3: ภารกิจอุดมศึกษา

หลักการ: การอุดมศึกษา ต้องปลูกฝังความรักชาติ และให้รู้จักพึ่งตนเอง โดยขยายไปสู่ส่วนรวม เพื่อให้มีความพร้อมที่จะทำประโยชน์ให้ประเทศชาติ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงมีแนวคิดเรื่องการศึกษาควรปลูกฝังความเป็นชาติไทยให้มีความรักชาติบ้านเมือง มีความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ดังพระดำรัสในการประชุมสนทนาที่สามัคยาจารย์สมาคม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2470 ตอนหนึ่งว่า ...การศึกษาสำหรับชาตินั้น... ไม่ใช่แต่การสอนหนังสือแต่เพียงอย่างเดียว เรามุ่งจะให้รู้จักนับถือชาติ และให้นักเรียนรู้จักค่าของตนในฐานะเป็นสมาชิก หรือเป็นหน่วยหนึ่งของชาติ ด้วย การที่จะฝึกฝนให้รู้จักนับถือชาติได้ ก็ต้องสอนให้รู้จักนับถือและช่วยตนเองเสียก่อน แล้วจึงจะต่อไปถึงชาติอันเป็นส่วนรวม...(นิรมล สวัสดิ์บุตร, 2527: 55-57)

42วจ37 3248/421 2468-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ภารกิจการจัดการศึกษา
			ประเด็น3: คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์
หลักการ: การจัดหลักสูตร ต้องทำให้คนได้มีวิชาความรู้ มีสติปัญญา รู้รักษาสุขภาพร่างกาย เป็นคนดี มีศีลธรรมและเลี้ยงชีพด้วยความสุจริต			
ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ท่านได้จำแนกคุณลักษณะที่สำคัญที่มนุษย์พึงมีในฐานะเอกัตบุคคลและสมาชิกของสังคมและเป็นพลเมืองของชาติ ดังที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2475 ได้แก่ จริยศึกษา พุทธิศึกษา และพลศึกษา ต่อมาแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2503 เพิ่มเรื่องหัตถศึกษาเข้ามาด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 484)			

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ภารรักษาสืบสานศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย
			ประเด็น3: การพัฒนาการเรียนการสอน
หลักการ: การจัดหลักสูตร ควรประกอบด้วยวิชาความรู้ การอบรมบ่มนิสัย การกีฬา อีกทั้งให้มีสุนทรียศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมด้วย			
ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นในปี พ.ศ. 2453 ให้เป็นโรงเรียนกึ่งนอนแบบ Public School ของอังกฤษ มีการเรียนการสอนประกอบด้วย วิชาสามัญทั่วไป การอบรมศีลธรรมจรรยา มารยาท และฝึกนิสัยความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รักหมู่คณะ เป็นสุภาพบุรุษ และสามารถเลี้ยงชีพได้ อีกทั้งด้านสุนทรียศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม โขน ละคร ดนตรี ด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 135)			

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างคนตามศักยภาพ
			ประเด็น3: การศึกษาเชิงบูรณาการ

หลักการ: การจัดการศึกษาควรจัดแบบบูรณาการดำรงชีพและวิชาชีพ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านมีแนวคิดในการจัดการศึกษาที่ควรจัดแบบบูรณาการสายสามัญและสายวิสามัญ โดยที่สายสามัญ เป็นการเรียนรู้หนังสือ การคิดคำนวณ การอบรมศีลธรรม จรรยา ในการดำรงชีพ เป็นพลเมืองดี มีสติปัญญาทำการงานในทางที่ถูกที่ชอบ ส่วนสายวิสามัญเป็นการเรียนวิชาชีพเฉพาะด้านตามความถนัด ความชอบของแต่ละบุคคล เช่น วิชาครู วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชาช่างต่างๆ และวิชาพาณิชย์ ตลอดจนวิชาเกษตร และอุตสาหกรรม (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 486)

42วจ36-7 3248/421 2458-2476	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาทักษะในการเรียน
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ทักษะการเรียน
			ประเด็น3: การฟัง การคิด การถาม การเขียน

หลักการ: การเรียนการสอนแบบดั้งเดิมของไทย เน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในการฟัง การคิด การถาม และการเขียน

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ใช้หลักการศึกษาระบบเก่าของไทย คือ สอนให้ฟัง (สุ) ให้คิดตรึกตรองลึกซึ้งจนแจ่มแจ้ง (จิ) ให้ซักถามด้วยการกระตุ้นให้เกิดการซักถาม (ป) และให้จดไว้กันลืม (ลิ) ทั้ง 4 ประการ กล่าวได้ว่าเป็นหัวใจให้นักปราชญ์ผู้เป็นครูบาอาจารย์ควรนำมาใช้พัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะในการฟัง การคิด การถาม และการเขียน ซึ่งวิธีสอนเน้นให้เกิดความจำก่อน แล้วจึงให้รู้จักการสังเกตฝึกการคิด พิจารณาความถูกต้อง ผิด ชอบ ชั่ว ดี ได้ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 491)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ตำราเรียน
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ตำราเรียนที่มีคุณภาพ
2458-2476			ประเด็น3: ผู้สอนเป็นผู้เขียนตำราเอง

หลักการ: ตำราที่ดีมีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านริเริ่มในการปรับปรุงคุณภาพของแบบเรียน ท่านได้แต่งตำราเรียนหลายเล่มและหลายประเภท ให้เลือกเพื่อเป็นการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน นับว่าท่านได้วางหลักการตำราที่ดี ที่ยังคงใช้ในปัจจุบัน มี 4 ประการ คือ

1. ตำราที่เขียนจากผู้สอนที่มีความรู้และความชำนาญจริง
2. มีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันสมัยอยู่เสมอ
3. มีรูปแบบหลากหลาย
4. มีเนื้อหา การใช้ภาษา และรูปแบบการเขียนต่างๆ

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 492 - 493)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาตามอัธยาศัย
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ
2453-2477			ประเด็น3:

หลักการ: โรงเรียนของธรรมชาติ เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมที่มีอยู่โดยธรรมชาติ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้เน้นการให้การศึกษาจะต้องให้ทั้งการศึกษาในโรงเรียนและการศึกษาโดยธรรมชาติ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 482)

42ขป36 3118/196 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การฝึกปฏิบัติ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างคนที่มีวินัย
			ประเด็น3: การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action Learning)

หลักการ: การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคี และความรักชาติ ดังจะเห็นได้จากการสร้างดุสิตธานี อันเป็นสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับเมืองในระบบประชาธิปไตย เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดศาลากลางเมืองดุสิตธานี ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 พระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า
...วิธีดำเนินการในธานีเล็กๆ ของเราเป็นเช่นไร ก็ตั้งใจไว้ว่าจะให้ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน...

ผลประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากเสือป่า คือ การฝึกฝนอบรมบุคคลให้เป็นพลเมืองดีนั่นเอง จะเห็นได้จากการฝึกอบรม ซึ่งมีความสำคัญเป็นจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ ในการให้เกิดกำลังกาย เกิดความรู้รอบตัว เฉพาะอย่างยิ่งในวิชาทหารเป็นประการสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า...

"...การฝึกหัดเป็นทหารนั้นย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองอยู่หลายอย่าง ที่เป็นข้อประโยชน์ข้อสำคัญก็คือ กระทำให้บุคคลซึ่งได้รับการฝึกหัดเป็นเช่นราษฎรดี กล่าวคือ ทำให้ได้กำลังกายและความคิดแก่กล้าในทางที่เป็นประโยชน์ด้วย เป็นธรรมชาติของคน ถ้าไม่มีสิ่งใดบังคับให้ใช้กำลังความคิดแล้ว ก็มักจะกลายเป็นคนอ่อนแอไป...

...เสือปามีวิชาทหาร ที่ให้เสือป่าฝึกวิชาทหาร ก็เพียงให้มีความรู้ไว้ มิใช่เพื่อเป็นทหาร แต่แน่ละ เสือปาย่อมจะเป็นอุปกรณ์ของทหารได้อย่างดี ในเมื่อคราวจำเป็นและในส่วนบุคคล คือ ถ้าเสือป่าคนใดต้องเข้ารับราชการทหาร ย่อมจะเป็นทหารที่ดีได้เร็วกว่าสามัญชนเป็นแน่

(ประยูร พิศนาคะ, 2514: 442)

42วพ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
3038/47	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2468-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การยกระดับคุณภาพครู ต้องมีการปรับหลักสูตรการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงวางรากฐานการศึกษาในด้านต่าง ๆ ในระดับอุดมศึกษา อาทิ การยกฐานะครู อาจารย์ ให้มีคุณภาพ โดยการให้นักเรียนฝึกหัดครูมัธยมไปเรียนในระดับมหาวิทยาลัยในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์สองปี แล้วต่อด้วยวิชาครูอีกหนึ่งปี นับเป็นการริเริ่มวางรากฐาน การเรียนการสอนฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัยจนเป็นฐานมั่นคงมาจนถึงปัจจุบัน (จาสุวรรณ ไวยเจตน์, 2516: 119)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น3: การพัฒนาผู้เรียน
หลักการ:	หลักสูตรอุดมศึกษาจะต้องประสานสัมพันธ์กับการพัฒนามนุษย์ให้ครบทุกด้าน ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านพลศึกษา และด้านอาชีพ		
ตัวอย่าง:	<p>พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นการศึกษาที่จะทำให้ผู้เรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้น การศึกษาต้องจัดให้ประสานสัมพันธ์ทุกด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ สติปัญญา ความประพฤติ กิริยามารยาท ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และอาชีพ</p> <p>ด้านวิชาการ ต้องเป็นที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และสติปัญญาให้กับผู้เรียนอย่างสมบูรณ์จนได้ชื่อว่า บัณฑิต</p> <p>ด้านสังคม บัณฑิตต้องได้รับการพัฒนาความประพฤติควบคู่ไปด้วย มีการอบรมให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความซื่อตรงต่อเพื่อนร่วมคณะและร่วมชาติ</p> <p>ด้านศิลปวัฒนธรรม ในรัชสมัยพระองค์ทรงตั้งโรงเรียนพรานหลวงเพื่อเป็นสถานศึกษา ด้านนาฏศิลป์และดนตรีสำหรับเยาวชน ต่อมา พ.ศ. 2456 ทรงตั้งโรงเรียนเพาะช่าง เพื่อสอนทางศิลปหัตถกรรม</p> <p>ด้านพลศึกษา ส่งเสริมให้คนไทยมีพลานามัยสมบูรณ์มีระเบียบวินัย อดทน มีความสามัคคีในหมู่คณะ</p> <p>ด้านอาชีพ การให้ความสำคัญการเรียนรู้อาชีพต่างๆ อาทิ การกสิกรรม หัตถกรรม และพาณิชยกรรม (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541: 135 - 139)</p>		

42สท37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาตามอัธยาศัย
5419/265	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การเรียนรู้ตลอดชีวิต
2472			ประเด็น3: คุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

หลักการ: การเรียนรู้ตลอดชีวิตและตลอดเวลาเป็นวิถีที่บัณฑิตพึงกระทำ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีพระดำริถึงผู้สำเร็จเป็นแพทย์ว่าเป็นเพียงการเรียนจบตามตำรา แต่แพทย์ที่ดีต้องศึกษาค้นคว้าอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ได้ความรู้ที่ถูกต้อง ให้มีความเชื่อมั่นในวิชาชีพตลอดเวลาที่ทำการแพทย์ ดังทรงมีลายพระหัตถ์ถึงดร.เฮลลิส ลงวันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2472 ว่า

“การเรียนจบหลักสูตรวิชาแพทยนั้น ไม่ได้หมายความว่านักเรียนผู้นั้น ได้เรียนรู้การแพทย์ทั้งหมดแล้ว แต่เป็นการตรงกันข้าม การที่เรียนจบนั้น เป็นเพียงขั้นหนึ่งของวิชาการศึกษาทางการแพทย์ คือว่าความจริงนักเรียนผู้นั้นได้เรียนจบตามตำรา และบัดนี้เป็นผู้ที่สมควรและสามารถจะรับผิดชอบในการเรียนต่างๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนที่ไม่สมบูรณ์โดยวิธีการทำจริง และโดยลำพังตนเองได้เท่านั้นเป็นการเรียนวิชาแพทย์ต่อไป แต่เป็นโดยวิธีที่ต่างๆ กับวิธีเดิมบ้างเล็กน้อย จะเป็นแพทย์ข้อดีต่อไปในภายหน้าไม่ได้ นอกจากแพทย์ผู้นั้นเมื่อสำเร็จวิชาใหม่ ๆ จะรู้สึกตนว่า ตนจะต้องยังคงเป็นนักเรียนอยู่ต่อไป อีกตลอดเวลาที่ทำการแพทย์นั้น”

(แพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, คณะ. 2508: 217)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 42วจ36-7 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นพลังของแผ่นดิน
3248/421 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: เป้าหมายการศึกษา
2453-2477 ประเด็น3:
- หลักการ: การศึกษาคืออำนาจ เพราะการศึกษาคือกำลังของชาติ
- ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ท่านถือว่า การพัฒนามนุษย์ การพัฒนาชาติด้านเศรษฐกิจและสังคมต้องดำเนินการพร้อมกันไป จึงจะทำให้ชาติเจริญ เพราะการศึกษาจะก่อให้เกิดพลังอำนาจในการพัฒนา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 480)

- 42วจ36-7 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร
3248/421 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: การศึกษาขั้นพื้นฐาน
2453- ประเด็น3:
- หลักการ: การอุดมศึกษาจะดีไม่ได้ ถ้าหากการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่แข็งแรง การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นรากที่ต่อยอดอุดมศึกษาที่จะต้องประสานสัมพันธ์กันจากประถมศึกษา มัธยมศึกษา ถึงอุดมศึกษา
- ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) กล่าวถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งจำเป็นทุกคนเพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี รู้รักษาตัวทั้งชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง และการประกอบอาชีพ อีกทั้งเป็นพื้นฐานที่จะศึกษาต่อยอดถึงอุดมศึกษาของแต่ละบุคคล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 485)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างบัณฑิตที่มีเหตุผล
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างบัณฑิตที่เป็นพลังของแผ่นดิน
2453-			ประเด็น3: สร้างพลเมืองที่ดีของชาติ

หลักการ: การอุดมศึกษา ต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนมีเหตุผลมีน้ำใจเป็นนักกีฬา และเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านมุ่งมั่นที่จะให้การศึกษาสร้างคนที่มีวิชาความรู้ซึ่งเท่ากับเป็นคนที่มีอำนาจ และเป็นพลเมืองดี โดยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ความมีน้ำใจนักกีฬา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2543: 483)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาเพื่อมวลชน
2453-2477			ประเด็น3: การศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ

หลักการ: การจัดการศึกษาเพื่อปวงชน ต้องพิจารณาถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและการปกครองของประเทศ

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้ทั่วถึงและเจริญก้าวหน้า ผู้บริหารต้องวางแผนการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงพื้นฐานทางเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ของบ้านเมือง เป็นสำคัญ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2543: 485)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีความสามารถ พึ่งตนเองได้
2077/421 2453-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายอุดมศึกษา ประเด็น3:
<p>หลักการ: การอุดมศึกษา ต้องสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) กล่าวถึง การแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของชาติทางหนึ่ง คือ การเร่งให้การศึกษาแก่ประชาชน และรัฐจะให้การศึกษาแก่ประชาชนได้ทั่วถึง ก็ต่อเมื่อ ประชาชนได้มีส่วนร่วมลงทุนทางการศึกษา ดังนั้น การศึกษาต้องเน้นทั้งสายสามัญและสายวิสามัญ เพื่อให้ประชาชนมีทักษะในงานอาชีพ พึ่งตนเองได้ และให้มีการเก็บเงินศึกษาพลี เพื่อเป็นการระดมทรัพยากรจากชุมชน และ “แบ่งแรง” ในการจัดการศึกษา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูริย์ สินดารัตน์, 2543: 487 - 488)</p>			

21อร37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีความสามารถ พึ่งตนเองได้
5401/487 2468-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาเพื่อมวลชน ประเด็น3: เป้าหมายการจัดการศึกษา
<p>หลักการ: การจัดการศึกษาต้องทำให้ประชาชนพึ่งตนเองได้</p> <p>ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเห็นว่าการศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนสามารถพึ่งพาตนเอง เป็นคนทำอะไรทำจริง ละเว้นการกระทำความชั่ว มีความขยันอดทน รักษาสุขภาพอนามัย มีวินัยและจรรยา ดังความตอนหนึ่งว่า ...เราทุกคนเป็นหน่วยของชาติ เมื่อเราทุกคนมีฐานะมั่งคั่งสมบูรณ์แล้ว ในที่สุดชาติซึ่งเป็นส่วนรวมของเราก็จะเจริญสมบูรณ์ด้วย... (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ.4 / 1, 8 มิถุนายน – 8 พฤศจิกายน 2490)</p>			

21อร37 5401/488 2469-2475	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างคนที่ทำงานเพื่อชาติและสังคม
			ประเด็น3: เป้าหมายการจัดการศึกษา

หลักการ: การศึกษาควรมุ่งสร้างพลเมืองดี รู้จักใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงมีพระดำริการศึกษาไม่เพียงแต่สอบได้สำเร็จการศึกษาเท่านั้น การศึกษาจะต้องทำให้เป็นคนดี มีความรู้ตามสติปัญญาแต่ละบุคคลมีคุณธรรม ดังพระโอวาทตอนหนึ่งว่า
...การศึกษาไม่ควรมุ่งแต่เพียงการสอบไล่ได้ชั้นนั้นชั้นนี้เท่านั้นเท่านั้น คนเป็นเกณฑ์ ควรมุ่งถึงผลว่าจะให้สำเร็จศึกษานั้นไปทำอะไร ควรมุ่งที่จะเพาะพลเมืองดีที่จะรู้จักใช้ความรู้นั้นให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ให้เด็กนั้นอาจเลี้ยงตัวเองได้ในอนาคต... (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ ศธ. 41/2, 8 มิถุนายน – 28 มีนาคม 2490)

42วจ37 3248/421 2468-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สร้างคนที่พากเพียรในการทำงาน
			ประเด็น3: การศึกษาตามอัธยาศัย

หลักการ: การจัดหลักสูตรที่เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและอาชีพของพลเมือง

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงแสดงแนวคิดต่อการศึกษาว่า การศึกษาไม่ใช่เพียงกระบวนการเรียนรู้ แต่เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีความรู้ เพาะนิสัยการทำงาน และมีคุณธรรม (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาวัณย์, 2541: 288-289)

42สท37 3094/146 2468-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: สอนให้เหมาะกับอัตตาภาพ
			ประเด็น3: เอกัตบุคคล

หลักการ: การจัดการเรียนการสอนให้เหมาะกับลักษณะของผู้เรียนเป็นรายบุคคลตามควรแก่เอกัตภาพ (Individualized Instruction)

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นการเรียนการสอนตามสภาพผู้เรียนแต่ละคนดังพระดำรัสในการประชุมสนทนาที่สามัคยาจารย์สมาคม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2470 ตอนหนึ่งว่า

...การศึกษาจะต้องสอนให้สมควรแก่อัตตาภาพ ไม่ใช่จะมุ่งให้ทุกๆ คนคิดเลข หรืออ่านหนังสือฝรั่ง และตำรับตำราได้มากๆ แต่ถ่ายเดียวเช่นนั้นเลย...

(นิรมล สวัสดิบุตร, 2527: 55-57)

42สท37 3094/146 2468-2477	5.3	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นพลังของแผ่นดิน
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
			ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษา ต้องสร้างคนให้มีทั้งวิชาความรู้ คุณธรรมจริยธรรม สุขภาพอนามัยดี สามารถพึ่งตนเองได้เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงพระดำริในเรื่องลักษณะของการศึกษาที่ดี 6 ประการ ได้แก่ การให้วิชาความรู้ตามสติปัญญาผู้เรียนแต่ละคน จัดให้มีกิจกรรมฝึกปฏิบัติตามหลักศาสนา ดูแลเรื่องสุขภาพอนามัย จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการประเทศ คุณภาพการศึกษาต้องดีในทุกระดับเพื่อประกอบอาชีพได้ด้วยความเพียร สามารถพึ่งตนเองได้ (นิรมล สวัสดิบุตร, 2527: 63-64)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร (ตามความต้องการของสังคม)
3248/421 2468-2477	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ตอบสนองความต้องการของประเทศ ประเด็น3: ทรัพยากรทางการศึกษา
หลักการ:	ทรัพยากรทางการศึกษา เป็นเครื่องมือกำหนดความเป็นไปได้ในการจัดลำดับคณะวิชาและต้องมีรากฐานจากความต้องการของสังคมเป็นสำคัญ		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงดำริเรื่องวิชาการเกษตรยังไม่ควรเปิดสอนเนื่องด้วยยังขาดรากฐานการสอนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และความนิยมของประชาชน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 319)		

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ตำราเรียน
3248/421 2468-2477	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: เอกสารตำราเรียน ประเด็น3:
หลักการ:	ตำราเรียนควรมีให้เพียงพอ เพื่อเป็นเครื่องมือการเรียนการสอนให้กว้างขวาง		
ตัวอย่าง:	พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการเรื่องแบบเรียน โดยการยกเลิกแบบเรียนบังคับที่เป็นของกรมตำรา และของบุคคลที่อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนมาเป็นเปิดโอกาสให้ครูเลือกแบบเรียนสอนตามหลักสูตรได้อย่างกว้างขวางโดยโรงเรียนจะเลือกใช้แบบเรียนเล่มใดก็ได้ให้ขอความเห็นชอบจากเจ้าหน้าที่เป็นปีๆ ไป นอกจากนี้ กระทรวงยังยกเลิกค่าธรรมเนียมตรวจแบบเรียนด้วย แบบเรียนใดที่จะใช้ในโรงเรียนเพียงแต่ส่งให้กระทรวงตรวจอนุมัติเท่านั้น ทรงเห็นความจำเป็นที่การศึกษาจะต้องจัดหาตำราเรียนต่างๆ ให้เพียงพอ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2543: 314)		

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาวิชาชีพ
3248/421	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: บุคลากรทางการศึกษา
2468-2477			ประเด็น3: การคัดเลือกครู

หลักการ: การคัดเลือกคนเก่งเป็นครู

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงตระหนักถึงปัญหาการขาดแคลนครู โดยการให้ยกการฝึกหัดครูมัธยมไปทำในมหาวิทยาลัย คุณวุฒิเบื้องต้นของผู้สมัครเข้าครูมัธยม ต้องจบมัธยมศึกษา 8 ซึ่งปรากฏว่าตามมณฑลยังไม่มีมัธยม 8 จึงตกลงให้นักเรียนครู ประถมที่มีความรู้ดีๆ คือเป็นคนเก่งขึ้นไปเป็นนักเรียนครูมัธยมที่มหาวิทยาลัย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 298)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนรักท้องถิ่นและอาชีพ
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาตามอัธยาศัย
2468-2477			ประเด็น3: อาชีพหลากหลาย

หลักการ: การศึกษาต้องจัดให้เหมาะสมกับผู้รับการศึกษา ให้รู้ลักษณะตามอัธยาศัย และอาชีพของพลเมือง

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงให้แนวคิดค่านิยมในการศึกษาที่มุ่งรับราชการเป็นเสมียน แล้วละทิ้งอาชีพดั้งเดิมของตระกูลดังลายพระหัตถ์ที่ทรงเตรียมไปแสดงปาฐกถา ตอนหนึ่งว่า

“...ถ้าเป็นผู้ปกครองกันหมด ใครจะเป็นผู้ถูกปกครอง ควรเข้าใจเสียใหม่ว่า วิธีช่วยชาติยังมีอีกหลายวิธี การค้าขาย การเพาะปลูกล้วนช่วยชาติทั้งนั้น...”

(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์, 2541: 289)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่มีจิตสำนึกความเป็นไทย
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
2468-2477			ประเด็น3: ปลูกฝึงค่านิยมความเป็นไทย

หลักการ: หลักการศึกษาของชาติควรปลูกฝึงค่านิยมความเป็นคนไทย มีศักดิ์ศรี และรักษา
ประเทศชาติตลอดไป

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงเน้นการศึกษาของชาติต้องเน้นให้รู้จักรัก
ชาติ ไม่อายความเป็นคนไทยและต้องใช้การศึกษาที่ได้รับมานั้นนำชาติไทยไปถึงที่หมายอัน
สูงด้วย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ งามกุล และไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2541: 278)

42วจ37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: อาจารย์มีความรู้ลึกซึ้งในศาสตร์ที่ ถ่ายทอด
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: คุณลักษณะของผู้สอน
2468-2477			ประเด็น3:

หลักการ: ครูต้องเป็นตัวอย่างที่ดี มีความคิดวิจารณ์ญาณ และความรอบรู้

ตัวอย่าง: พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรงกล่าวถึงผู้ที่เป็นครูต้องเป็นตัวอย่างแก่
ศิษย์มีความรู้กว้างขวางตลอดจนมีความคิดวิจารณ์ญาณ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ งามกุล
และไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2541: 278)

42๑ป36	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: อาจารย์มีความรู้ลึกซึ้งในศาสตร์ที่ถ่ายทอด
3271/391 2465	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: คนสอนคน ประเด็น3: การเรียนโดยประสบการณ์

หลักการ: การสอนคนต้องสอนด้วยคนเป็นหลัก ประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ และเครื่องมือเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ครูต้องเป็นต้นแบบที่ดี

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรชวลิตยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงสละพระราชทรัพย์เพื่อส่งคนดีไปศึกษาต่อต่างประเทศ และได้กลับมาเป็นแบบอย่างที่ดีในการสอนคน ดังลายพระหัตถ์ถึงหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี เมื่อ 12 มีนาคม 2465 ความตอนหนึ่งว่า
 . . . ขอให้พวกเธอจงเข้าใจและจำไว้ว่า ฉันไม่ต้องการให้พวกเธอมีความรู้ทางแพทย์อย่างเดียว ฉันต้องการให้พวกเธอเป็นคนด้วย
 ตลอดเวลา 36 ปีในชีวิตการเป็นแพทย์ พวกเราจึงพยายามอยู่เสมอในการที่จะรักษาจรรยาแพทย์ด้วยการเป็นอาจารย์ที่ดี และเป็นแพทย์ที่ดีสำหรับประชาชน (อำนาจ เสมอรสุด, 2508: 800)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สร36-7 3086/136 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ภารกิจอุดมศึกษา ประเด็น3: การพัฒนาวิชาชีพ

หลักการ: หลักสูตรอุดมศึกษา ไม่ใช่เป็นความรู้พื้นฐาน แต่เป็นการฝึกฝนด้านสติปัญญา ความคิด และด้านอาชีพในระดับสูง

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงกล่าวว่า การศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาต่อจากระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ให้ได้ฝึกทั้งสติปัญญา ความคิด และด้านอาชีพ ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาในระดับนี้จึงเป็นผู้ที่มีความรู้ ความคิดมาแล้ว จึงไม่ใช่เป็นการให้ความรู้พื้นฐาน รัฐจึงควรวางแผนการจัดตั้งการดำเนินงานที่รอบคอบ
(นงเยาว์ กาญจนจारी, 2532: 34)

42วจ35-8 3248/421 2453-2489	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: กิจกรรมเสริมหลักสูตร
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การใช้สื่อในการเรียนการสอน ประเด็น3: จิตวิทยาการศึกษา

หลักการ: การศึกษาที่ดี ต้องนำหลักจิตวิทยาการศึกษามาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงใช้หลักจิตวิทยาในการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และทัศนคติในด้านต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ทรงเน้นการจัดกิจกรรมการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนตามความสนใจ โดยใช้สื่อเทคโนโลยีมาช่วยสอน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร
(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 528)

42วจ36-8	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนตามความต้องการของประเทศ
3164/289 2453-2489	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของประเทศ ประเด็น3: วิชาสมัยใหม่
<p>หลักการ: การพัฒนาหลักสูตร ต้องสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ โดยใช้หลักวิชาสมัยใหม่มีการพัฒนาไม่หยุดยั้ง ตลอดจนคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ</p> <p>ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงจัดการเรียนการสอนในระดับต่างๆ ด้วยการใช้หลักวิชาที่ทันสมัย เนื้อหาวิชาที่ทันสมัยด้วย นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ทดลองหลักสูตรมัธยมพิเศษ และหลักสูตรวิชาชีพ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2454 – 2481 อีกทั้งทรงรับนโยบายของรัฐมาปฏิบัติเป็นแบบอย่าง เช่น ในช่วงรัฐบาลจอมพลแปลก พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481 – 2487) ภายใต้แนวคิด “เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย” ทรงมีพระดำริ “ฉันต้องนำเพื่อให้พวกเรานี้ตาม” ทรงตระหนักในภาวะการเป็นผู้นำอย่างหาผู้ใดเสมอได้ยาก ซึ่งทำให้ท่านได้รับเชิญเป็นกรรมการที่ปรึกษาในสาขาส่งเสริมวัฒนธรรมทั่วไปแห่งสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง (ยุภาภรณ์ เจนแจ้งกิจ, 2531: 167)</p>			

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนรักท้องถิ่นและอาชีพ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาวิชาชีพ ประเด็น3: เกษตรกรรม
<p>หลักการ: การศึกษาควรจรรโลงอาชีพดั้งเดิม และไม่ทิ้งถิ่นฐาน</p> <p>ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ให้แนวคิดการศึกษาสายวิสามัญเป็นเสมือนเครื่องมือและความรู้วิชาเฉพาะที่ไม่บังคับสุดแล้วแต่ผู้เรียนจะเลือกเรียนทางใด เป็นความรู้พิเศษ ท่านจึงเห็นควรจัดให้มีวิชาเกษตรกรรม ใ้ไว้ในภาคปลายของสายวิสามัญศึกษา จะเป็นการเตรียมทางไว้ป้องกันมิให้บุตรชานาทั้งที่นำมาทำงานเสมียนกันหมด(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 487)</p>			

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาวิชาชีพครู
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา
			ประเด็น3:
	หลักการ:	สถาบันการศึกษาควรมีกระจายทั่วไป เพื่อคัดเลือกนิสิตนักศึกษาในพื้นที่ได้ศึกษาต่อ เป็น การสร้างบุคลากรให้ท้องถิ่น	
	ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ให้แนวคิดการตั้งโรงเรียน ตัวอย่างประจำมณฑลที่สอนถึงขั้นฝึกหัดครูประจำมณฑล เพื่อแก้ปัญหาความขาดแคลน ครูและส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรบุคคลในแต่ละมณฑล (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 493)	

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่เป็นคนที่สมบูรณ์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายอุดมศึกษา
			ประเด็น3: วิชาเฉพาะ (อาชีวะ)
	หลักการ:	การอุดมศึกษาคือการพัฒนามนุษย์ การศึกษาเป็นกระบวนการเล่าเรียนที่สร้าง "ภูมิรู้"	
	ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ท่านได้ให้แนวคิดความหมายของการศึกษาไว้ว่า เป็นการได้รู้หนังสือ การคิดคำนวณเป็น มีจรรยาบรรณ และการรักษา สุขภาพ ซึ่งผู้เรียนพึงได้เล่าเรียนให้ถูกกับนิสัย สติปัญญา และความสามารถ อีกทั้งการเล่า เรียนวิชาเฉพาะที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพให้ได้ผลดี (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และ ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 482)	

42พข36	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่ทำงานเพื่อชาติและสังคม
3212/375	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
2453-2468			ประเด็น3: ความหลากหลายในวิชา

หลักการ: การเรียนรู้สรรพวิชาทั้งหลายล้วนเป็นการดำรงชีพความเป็นมนุษย์

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นกุลบุตรในวัยเรียนให้ตั้งใจเรียน มุ่งมั่นศึกษาเล่าเรียน ให้เกิดสติปัญญาและความรู้ในการประกอบอาชีพ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“...ขอเจ้าทั้งหลายจงจำไว้ว่า วิชาเป็นสิ่งสำคัญอันจะหาค่ามิได้ คนเราถึงจะมีกำลังวังชาปานใด ถ้าไม่มีวิชาอยู่แล้วก็แพ้เปรียบผู้อื่น เพราะการงานโดยมากนั้น จะใช้แต่กำลังกายถมลงไปฝ่ายเดียวย่อมจะไม่สำเร็จโดยง่าย ถ้าแม้มีวิชาอยู่แล้ว ถึงแม้ว่ากำลังกายจะบกพร่องบ้างก็ยังไม่สู้กระไร เพราะอาจจะใช้วิชาเป็นเครื่องผ่อนผันให้ใช้กำลังได้ในอันถูกอันควร ไม่ใช่อันที่จำเป็น กล่าวแต่โดยย่อเท่านั้นก็พอที่จะเห็นได้แล้วว่า การหาวิชาใส่ตัวจะเป็นประโยชน์ดีแก่ตัวได้เป็นเอกประการ...”

พระบรมราชาบาทแก่นักเรียนที่ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2454 อ้างถึงใน ส.วัฒนธรรม, 2506: 34 – 35)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42พข36 3212/375 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่ทำงานเพื่อชาติและสังคม
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: หลักการอุดมศึกษา
			ประเด็น3: การศึกษากับการพัฒนามนุษย์

หลักการ: การอุดมศึกษา เป็นการพัฒนามนุษย์ให้ เป็นกำลังสำคัญของประเทศ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้า ทรงเน้นในเรื่องความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาการศึกษาของชาติดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า

“...การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญอย่างยิ่งและเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของชาติบ้านเมือง ผู้ใดอุดหนุนการศึกษาผู้นั้นก็ชื่อว่าอุดหนุนบ้านเมืองด้วย เราตั้งใจที่จะบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษาประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่างๆ ย่อมมีศิลปวิชาต่างๆ กันเรามีศิลปวิชาของเรา เราจำจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้เจริญขึ้น สิ่งใดที่เป็นที่นิยมในสมัยนี้และจะเป็นคุณประโยชน์แก่เรา เราต้องรับเอาและปรุงแต่งของเราขึ้น ให้ได้ประโยชน์เต็มตามที่ควรจะได้ เราจำเป็นต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ ยิ่งก้าวไปได้ไกลเพียงใดก็ยิ่งดีเราต้องไม่ถอยหลังเลยเป็นอันขาด แม้แต่หยุดอยู่กับที่ก็ได้ไม่เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง ใครๆ เขาก็ก้าวเลยไป เราหยุดก็ต้องล้าหลัง เขาไกลออกไปทุกทีนั่นเองที่เท่ากับถอยหลังไม่ใช่...”
(พระราชดำรัสตอบคำกราบบังคมทูลถวายเสด็จอาจารย์ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เมื่อ 27 ธันวาคม พ.ศ.2456 ใน ส.วัฒนธรรม, 2506: 76 – 77)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท36 5419/265 2465	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ภารกิจอุดมศึกษา
			ประเด็น3: ศึกษาทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ

หลักการ: หลักสูตรระดับอุดมศึกษา ต้องมีการฝึกฝนความสามารถสูง ทั้งวิชาการและการปฏิบัติ

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรชอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก (ลายพระหัตถ์ที่สมเด็จพระ บรมราชชนกทรงมีถึง ม.จ.พูนศรีเกษม เกษมศรี ลงวันที่ 12 มีนาคม 2465) ทรงเน้นการ ปฏิบัติเป็นหัวใจของการเรียนแพทย์ ทรงพระดำริในเรื่องการจัด Lab course ให้ประสบ ผลสำเร็จต้องคำนึงถึง สถานที่เครื่องมือนักเรียนช่วยสอน ตารางเวลา การจัดหาวัสดุสื่อการ สอน ผู้ช่วยประจำห้องปฏิบัติการ วิธีการสอนโดยการสังเกตการคิด และเหตุผล และการฝึก ปฏิบัติ เป็นสำคัญ
(คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, 2508: 176 – 179)

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาตลอดชีวิต
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษาตามอัธยาศัย
			ประเด็น3: หลักการจัดการศึกษา

หลักการ: การจัดการศึกษาต้องต่อเนื่องตลอดเวลา

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรชอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเห็นว่าการศึกษาเป็น กระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิตมิใช่จบเพียงเมื่อเรียนจบตามตำราตามหลักสูตรเท่านั้น การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เพื่อให้เกิดข้อเรียนรู้ใหม่ๆ เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนางาน อาชีพของทุกคน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สิ้นลาร์ตัน, 2541: 387)

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนที่ทำงานเพื่อชาติและสังคม
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษากับการพัฒนาประเทศ
			ประเด็น3: ภาวกิจอุดมศึกษา

หลักการ: การศึกษาชั้นสูงของประเทศ เป็นแหล่งผลิตบัณฑิตที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ออกมาพัฒนาประเทศ เป็นการขยายการศึกษาในแนวตั้ง ให้สูงขึ้นไปถึงขั้นสูงสุดของประเทศ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประดิษฐานจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2459 เป็นการขยายการศึกษาเพื่อรองรับการศึกษาชั้นสูงของประเทศ และสถาบันการศึกษาชั้นสูงอีกสถาบันหนึ่ง คือ เนติบัณฑิตสภา ที่ทรงริเริ่มให้จัดตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2457 เป็นองค์การของนักกฎหมายตามแบบอย่างที่เราพบเห็นจากประเทศอังกฤษ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 155)

42วจ2-35-6 3248/421 2433-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้ (ทฤษฎีและปฏิบัติ)
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การจัดการศึกษา
			ประเด็น3: การฝึกปฏิบัติ

หลักการ: การจัดการศึกษาที่ดีต้องมีทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป

ตัวอย่าง: การศึกษาไทย เน้นในการใช้การศึกษาให้เป็นประโยชน์ เมื่อเรียนสิ่งใดแล้ว ก็จะเน้นหนักให้มีการจัดและปฏิบัติควบคู่กันไป การเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก เน้นการฝึกปฏิบัติเป็นสำคัญ การเรียนการสอนในโรงเรียนเพาะช่าง ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 เน้นด้านการฝึกและการแสดงผลงานศิลปหัตถกรรม (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2543: 611)

42สท36 2261/265 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นหลัก
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การจัดการศึกษา

ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ต้องมีหลักสูตรที่ได้มาตรฐาน การเรียนการสอนที่เน้นให้คิด
พิจารณา ช่างสังเกตและมีปฏิบัติ พร้อมทั้งมีอาคารเรียนอุปกรณ์และห้องปฏิบัติการที่ใช้ใน
การศึกษาค้นคว้า

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีพระราชดำริเรื่องการจัด
การศึกษาแพทยนั้นต้องประกอบด้วย โรงเรียนแพทย์ที่ดี คือ มีติ๊กเรียนอุปกรณ์และ
ห้องปฏิบัติการที่พร้อมใช้ในการศึกษาค้นคว้า มีหลักสูตรที่ได้มาตรฐาน การสอนควรเน้น
การคิดวิจารณ์ญาณ ช่างสังเกตและเน้นการปฏิบัติถือเป็นหัวใจวิชาชีพชั้นสูง พระดำริให้ได้
ทรงแสดงให้เห็นชัดเจนในลายพระหัตถ์ที่ทรงมีถึงหม่อมเจ้าพูนศรีเกษม เกษมศรี ฉบับลง
วันที่ 21 มีนาคม 2456 ตอนหนึ่งว่า

...Theories เพราะเรามีโอกาสสอนด้วย lecture มากกว่า Lab ครูต่างๆ จึงใคร่จะสอน
Theories ไม่ดี แต่ออกจะสูงเกินไปสำหรับนักเรียนแล้วจะมี intelligent discussions ก็ยังไม่
ใคร่จะได้ ด้วยนักเรียนของเราไม่ Mature พอ เพราะฉะนั้นก็เป็นการเรียนเป็นนวกแก้วเท่านั้น
แลก็ล้ม ถ้าถือ Lab เป็นหลักจะดีกว่าสำหรับเราในสมัยนี้... (คณะแพทยศาสตร์และศิริราช
พยาบาล, 2508: 179)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36-7 3248/421	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การคิดพิจารณา
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
			ประเด็น3: คุณธรรมจริยธรรม

หลักการ: การเรียนการสอนควรเน้นให้ผู้เรียนมีความคิดและคุณธรรมที่เป็นคุณประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

ตัวอย่าง: การเรียนการสอน ควรสอนให้ผู้เรียนเข้าใจดีจนกระทั่งสามารถคิดด้วยตนเอง รู้จักแก้ปัญหาและค้นคว้าด้วยตนเอง รู้จักคิด รู้จักทำมาหากิน เลี้ยงชีพด้วยสัมมาปฏิบัติเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ควรให้ผู้เรียนมีความคิดกว้างขวาง มีไหวพริบ รู้ผิดชอบชั่วดี รู้ที่ควรและไม่ควร รู้หนักเบาต่ำสูง ประกอบกิจอันเป็นคุณประโยชน์และมีคุณธรรม มีความประพฤติดีสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 594)

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร (ภูมิปัญญาไทย)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คุณลักษณะของหลักสูตร
			ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตร ควรมีสาระความรู้สากลและภูมิปัญญาไทยให้สอดคล้องและเหมาะสมกับผู้เรียน

ตัวอย่าง: หลักสูตรในระยะเริ่มแรก เป็นการผสมผสานความรู้และภูมิปัญญาไทยเข้าด้วยกัน ให้เป็นคนรู้ทันโลก ให้จัดการศึกษาเป็นตัวของตัวเอง ฟังพาดตนเองได้ ให้จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมอิสรภาพทางเศรษฐกิจ ให้เป็นคนที่ศีลธรรมด้วยการยึดหลักศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวให้เป็นคนมีสติปัญญา ความรอบรู้ตามควรแก่วัย สุานะ และอาชีพ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 581)

42วจ36-8	5.3 หลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดหลักสูตร (เหมาะสมกับ ผู้เรียน)
3248/421 2453-2489	5.3.1 หลักสูตร	ประเด็น2: เอกสารตำรา
		ประเด็น3:
หลักการ:	การจัดหลักสูตรอุดมศึกษา มีวิชาแกนและวิชาเลือกให้เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัด และความสามารถของผู้เรียน	
ตัวอย่าง:	สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงริเริ่มแต่งหนังสือให้ง่ายและเรียนรู้ได้เร็ว เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดีแต่งหนังสือเรียนเป็นชุดซึ่งเป็นพื้นฐานของความเป็น พลเมืองดี ทั้งในด้านนิติศาสตร์และธรรมจริยา เช่น หนังสือชุด พลเมืองดี ซึ่งสอนให้เห็น พัฒนาการด้านความรู้ วิชาสามัญ วิชาอาชีพ การประพฤติปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม ท่านได้แต่งหนังสือ "สมบัติผู้ดี" "จรรยาแพทย์" โดยท่านได้ แนะนำวิธีการที่ครูอาจารย์ควรศึกษาให้เข้าใจและนำไปปฏิบัติ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 582)	

42วจ36 3248/421 2453-2466	5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาวิชาชีพขั้นสูง
	5.3.1 หลักสูตร	ประเด็น2: การศึกษากับการพัฒนาประเทศ
		ประเด็น3:

หลักการ: การจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับการนำไปใช้พัฒนาประเทศ

ตัวอย่าง: พ.ศ. 2453 การอุดมศึกษาเริ่มมีการเรียนการสอน 8 สาขาวิชา ได้แก่ การปกครอง กฎหมาย การทูต การช่าง การแพทย์ การเพาะปลูก การค้าขาย และการเป็นครู โดยมี 5 โรงเรียน คือ โรงเรียนราชพิทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนรัฐศาสตรศาสตร์ โรงเรียนกฎหมาย และโรงเรียนยंत्रศึกษา

ในชั้นแรกเป็นหลักสูตรประกาศนียบัตร ทั้งนี้เพราะจำกัดผู้จบประโยคมัธยมบริบูรณ์ (มัธยมปีที่ 8) มีน้อย ครั้นมีผู้จบการศึกษามากขึ้น ในปี พ.ศ. 2466 จึงเปิดสอนระดับปริญญาตรี ในคณะแพทยศาสตร์ก่อน ต่อมาจึงขยายหลักสูตรของคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ กับคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 581)

42วจ36 3248/421 2453-2468	5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เป้าหมายอุดมศึกษา
	5.3.1 หลักสูตร	ประเด็น2: คุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์
		ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรอุดมศึกษาควรจัดให้มีเนื้อหาทั้งความรู้และคุณธรรม เพื่อพัฒนาให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์

ตัวอย่าง: การจัดการอุดมศึกษาในระยะเริ่มต้นมุ่งฝึกให้เป็นมนุษย์ไม่ใช่เป็นผู้ที่มีความรู้หรือสติปัญญาแต่เพียงอย่างเดียว การฝึกให้มีจิตใจที่จะช่วยเหลือสังคมและเพื่อนมนุษย์ การแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต การดำรงตนเป็นพลเมืองดีมีคุณธรรมจริยธรรม และการบุกเบิกแสวงหาความรู้โดยเฉพาะที่เหมาะสมกับเมืองไทย (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 581)

42วจ3261	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เนื้อหาหลักสูตร
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คุณธรรมจรรยา
2453-2489			ประเด็น3:

หลักการ: คุณธรรมจรรยาความเป็นคนดี เป็นสาระสำคัญที่ต้องบรรจุในหลักสูตรการศึกษา

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรคุดยเดชวิชกรมพระบรมราชชนก มีพระดำริ "งานที่มีคนเป็นหัวใจ หรือปัจจัยสำคัญ ดั่งนั้นการจัดการศึกษาต้องเน้นคุณค่าของความเป็นคน (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 576)

42วจ36-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เนื้อหาหลักสูตร
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: พุทธศาสนา
2453-2468			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตรควรมีทั้งความรู้และการปลูกฝังคุณธรรมควบคู่กันไปเพื่อการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

ตัวอย่าง: พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ ท่านเห็นว่า ...ควรเติมความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาทุกระดับชั้นเพื่อเป็นสิ่งจูงใจให้นักเรียนสนใจในทางธรรมและประพฤติตนเป็นคนดี และการเรียนธรรม เกื้อกูลแก่ความประพฤติชอบ และช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน... (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 575)

42วจ36-8 3248/421 2453-2489	5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การวัดและประเมินผลการศึกษา
	5.3.3 การประเมินผล	ประเด็น2: มาตรฐานวิชาชีพ
		ประเด็น3:

หลักการ: การวัดและประเมินผลต้องกำหนดเกณฑ์มาตรฐานให้ชัดเจน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงบัญญัติการวัดผลและประเมินผล การศึกษาโดยละเอียดและวิธีการให้คะแนนอย่างยุติธรรม

ในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะวิชาแพทย์และพยาบาล หลักสูตรได้กำหนดความสามารถ ทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติค่อนข้างละเอียดและกำหนดมาตรฐานไว้ชัดเจน ซึ่งสะดวกต่อ การวัดผล ประเมินผล ตลอดจนการสอบซ่อมเสริมและการสอบซ่อม (Re-examination) การ ให้คะแนนมีทั้งที่เป็นร้อยละกับการให้ระดับคะแนน ABCD ผลการสอบกำหนดไว้ชัดเจน ว่า ตกวิชาอะไรบ้าง จะต้องออกไปเรียนวิชาอื่น (Retire) เพราะผลการสอบชี้บ่งว่า ผู้เรียนไม่มี ความถนัด ความสามารถในสาขาวิชานั้นๆ ตกก็วิชา มีสิทธิ์สอบแก้ตัว (Re-examination) ตกก็วิชาต้องเรียนซ้ำชั้น (Repeat) (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล, ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 583)

42ตร2-35-7 3150/271 2453-	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดหลักสูตร (สาขาวิชา)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การปกครองและการจัดการ บ้านเมือง
			ประเด็น3: เทคนิคและกระบวนการพัฒนา ประเทศ

หลักการ: การอุดมศึกษาตามแบบตะวันตก มีสถาบันการศึกษาเป็นการเฉพาะและสอนวิชาการใหม่ๆ เพื่อผลิตคนไปรับราชการ

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำเนินการปฏิรูปการศึกษาโดยการปรับของเก่าทั้งหมดและนำของใหม่เข้ามาผสมผสาน ทำให้การอุดมศึกษามีลักษณะเป็นแนวใหม่ เพื่อเป็นประโยชน์โดยตรงแก่ราชการ สาขาวิชาที่เปิดสอนใหม่แบ่งได้ 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. วิชาที่เกี่ยวกับการปกครองและการจัดการบ้านเมือง
2. วิชาที่เกี่ยวกับเทคนิคและกระบวนการในการพัฒนาประเทศ
3. วิชาการด้านสาธารณสุขและการศึกษา

(ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2546: 23-24)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ2-34-7	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ผู้สอนต้องเป็นแบบอย่าง
3248/421	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ต้นแบบทางการศึกษา
2394-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอนต้องสอนด้วยแบบอย่างที่ดี

ตัวอย่าง: กระบวนการจัดการศึกษาของไทย แต่เดิมมาจะมีความชัดเจน จากการศึกษาแต่ ละท่านทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในขณะเดียวกันก็เน้นการปฏิบัติโดยเฉพาะในการเรียน การสอน ทางด้านคุณธรรม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระมหาสมณ เจ้าฯ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในทางศาสนา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างในการบริหารปกครอง กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ทรง เป็นแบบอย่างของผู้ใหญ่ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาปริชานุศาสน์ต่างเป็นแบบอย่างของการทำงานแต่ละองค์ แต่ท่านเน้นการจัด การศึกษาที่เป็นแบบอย่าง สิ่งแวดล้อมที่ดี และตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องให้เป็นคนดีเป็นหลัก (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 611)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การศึกษาวิชาชีพ
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การแสดงศิลปหัตถกรรม
2453-			ประเด็น3: อาชีพหลากหลาย

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องสร้างบัณฑิตให้มีวิชาชีพได้

ตัวอย่าง: ในรัชสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพเพราะประชาชนต้องมีการแบ่งงานกันทำไม่ใช่มุ่งรับราชการอย่างเดียว จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงเรียนพาณิชยกรรม โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม และโรงเรียนเพาะช่างและโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานแสดงศิลปหัตถกรรมขึ้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกำหนดให้การศึกษาใช้ประกอบทำมาหาเลี้ยงชีพในท้องถิ่นของตนเองได้ เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เสนอให้ตั้งโรงเรียนศิลปศาสตร์เพื่อสอนวิชาชีพ (สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 609)

42วจ36	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การใช้ตำราภาษาอังกฤษ
3248/421	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: เครื่องมือสื่อความรู้สากล
2453-			ประเด็น3:

หลักการ: การปรับปรุงหลักสูตรโดยจัดให้มีการใช้ตำราภาษาอังกฤษเพื่อเป็นเครื่องมือสื่อความรู้สากล

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ท่านเห็นความจำเป็นในการใช้ภาษาอังกฤษเป็นเครื่องมือสื่อความรู้สากล ท่านได้ส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษ โดยการปรับปรุงหลักสูตรให้มีการสอนวิชาภาษาอังกฤษ ในทุกระดับ (สุนน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 438)

42ตร37	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ด้านการเมืองการปกครอง
3150/271	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: หลักสูตรตลาดวิชา (เปิดโอกาสให้เรียนได้มากที่สุด)
2477-2492			

ประเด็น3:

หลักการ: การจัดอุดมศึกษาแบบตลาดวิชาเป็นการให้โอกาสแก่คนจำนวนมาก

ตัวอย่าง: การจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยเปิดรับผู้เรียนอย่างกว้างขวาง สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยที่เพิ่งเปลี่ยนแปลง

ในส่วนหลักสูตรและวิธีการจัดการศึกษาก็ให้เรียนวิชาอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะทางด้านการเมืองการปกครอง โดยผ่านทางวิชากฎหมาย วิธีการจัดการศึกษาและการให้บริการก็มีลักษณะเป็นตลาดวิชา ให้คนได้มีโอกาสเรียนมากที่สุด นับว่าเป็นมหาวิทยาลัยของประชาชนแห่งแรก แต่ได้เลิกล้มไป เมื่อ พ.ศ. 2492 (ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ช: 58 - 59)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท37	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: คุณสมบัตินิสิตนักศึกษาที่ได้รับ ทุนการศึกษา
5419/265 2471	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: เกณฑ์การคัดเลือก (ทุนการศึกษา) ประเด็น3: ศีลธรรมจรรยา

หลักการ: การคัดเลือกผู้รับทุนการศึกษาควรคัดเลือกผู้ที่มีศีลธรรม จรรยา และสุขภาพกายใจที่ดี

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงมีพระดำริถึง ดร.เฮลลิสเมื่อ
วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2471 ถึงการคัดเลือกผู้ที่จะรับทุนศึกษาด้านแพทยศาสตร์หนึ่งว่า
...ผู้สมัครจะต้องเป็นผู้มีจรรยาดี ฝึกฝนในงานของตน และมีกำลังกายและใจสมบูรณ์...
(แพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล, คณะ, 2508: 449)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ขป36 3115/184 2454	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การใช้กฎระเบียบข้อบังคับทางวินัย
	5.4.3	พัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลอง ประเด็น3: การเรียนรู้โดยการปฏิบัติ

หลักการ: การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติ เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคี และความรักชาติ ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งกองเสือป่า ซึ่งมีการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ระเบียบวินัยและสิ่งต่างๆ อันเป็นคุณประโยชน์ต่อชาติ พระองค์ทรงมีพระราชปรารภ เรื่องเสือป่า ตอนหนึ่งว่า

“...การฝึกหัดเป็นทหารนั้นย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองอยู่หลายอย่าง ที่เป็นข้อใหญ่ข้อสำคัญก็คือ กระทำให้บุคคลซึ่งได้รับการฝึกหัดเป็นเช่นราษฎรดี กล่าวคือ ทำให้ได้กำลังกายและความคิดแก่กล้าในทางที่เป็นประโยชน์ด้วย เป็นธรรมชาติของคนถ้าไม่มีสิ่งใดบังคับให้ใช้กำลังความคิดแล้ว ก็มักจะกลายเป็นคนอ่อนแอไป...

...เสือปามีไซ้ทหาร ที่ให้เสือป่าฝึกวิชาทหาร ก็เพียงให้มีความรู้ไว้ มิใช่เพื่อเป็นทหาร แต่แน่ละ เสือปาย่อมจะเป็นอุปกรณ์ของทหารได้อย่างดี ในเมื่อถึงคราวจำเป็นและในส่วนบุคคลคือ ถ้าเสือป่าคนใดต้องเข้ารับราชการทหาร ย่อมจะเป็นทหารที่ดีได้เร็วกว่าสามัญชนเป็นแน่

แต่ผลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากเสือปานั้น คือ การฝึกฝนอบรมบุคคลให้เป็นพลเมืองดีนั่นเอง จะเห็นได้จากการฝึกอบรมซึ่งมีความสำคัญเป็นจุดมุ่งหมายอยู่ 2 ประการ คือในทางเกิดกำลังกาย เกิดความรู้รอบตัว เฉพาะอย่างยิ่งในวิชาทหารประการหนึ่ง ในทางจิตใจให้เกิดความสำนึกมั่นในศีลธรรม ระเบียบ วินัย สามัคคี และความรักประเทศชาติประการหนึ่ง...”

(ประพัฒน์ ตรีณรงค์, 2506: 356, 371-372)

42๑๒36-7 3271/391 2467-2472	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ปรัชญาการจัดการศึกษา
	5.4.3	การพัฒนาบัณฑิตศึกษา	ประเด็น2: การพัฒนาคุณธรรมความคิดและการกระทำ
			ประเด็น3: การปลูกฝังคุณธรรม

หลักการ: การสอนในระดับอุดมศึกษาควรปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษาตระหนักในคุณค่าของความเป็นคน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงเน้นการสอนในระดับอุดมศึกษา ก่อนการเข้าสู่อาชีพที่ต้องเน้นคุณค่าของความเป็นคน ดังเช่นที่ทรงรับสั่งกับนักเรียนแพทย์เสมอว่า “ฉันไม่ต้องการเพียงแพทย์ที่ดี แต่ต้องการให้พวกเขาเป็นคน ด้วย” ดังนั้น การศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนเป็นคนดีด้วย” (อำนาจ เสมรสุต, 2508: 800)

42๖๓36 3248/421 2463-2469	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: กิจกรรมเสริมหลักสูตร
	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การศึกษากับพัฒนามนุษย์
			ประเด็น3: คุณลักษณะผู้เรียนที่พึงประสงค์

หลักการ: การอุดมศึกษาช่วยให้คนเป็นผู้ดีและมีความรักชาติ โดยการปลูกฝังความเป็นผู้ดี ที่มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและมีพลานามัยสมบูรณ์ ด้วยวิธีการสอนจากการเรียนรู้วิชาการและกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ตัวอย่าง: พระยาปริชานุสาสน์ ท่านเน้นการปลูกฝังความเป็นผู้ดี คือ ผู้ที่มีกิริยาดี จิตใจเป็นนักกีฬา มีความรับผิดชอบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีพลานามัยสมบูรณ์ ซึ่งนิสิตจะได้จากการเรียนในชั้นแล้วต้องได้จากกิจกรรมเสริมหลักสูตรด้วย โดยเข้าร่วมกิจกรรมเสื่อป่าเพื่อปลูกฝังความรักชาติ ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และตระหนักในคุณค่าขนบธรรมเนียมประเพณี (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 561)

42วจ35-8	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอารมณ์ สังคม สติปัญญา
3164/289 2435-2489	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: จิตวิทยาพัฒนาการของผู้เรียน ประเด็น3: การพัฒนาผู้เรียน

หลักการ: การเรียนการสอนพึงให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละระดับ โดยใช้หลักจิตวิทยาการศึกษา

ตัวอย่าง: หม่อมเจ้าพิจิตรจิราภา เทวกุล ทรงมีหลักการและแนวคิดในการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ เช่น ฝึกความเป็นผู้มีระเบียบวินัยและรู้จักระเบียบการปกครอง การจัดกิจกรรมได้วาทีและปราศจากเพื่อเป็นการฝึกความคิดความกล้าในการแสดงออก (ยุภาภรณ์ เจนแจ้งกิจ, 2531: 191)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ขป36	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การปลูกฝังความจงรักภักดีต่อ ประเทศไทย
3118/196 2453-2468	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: สถานการณ์จำลองประชาธิปไตย (ดุสิตธานี) ประเด็น3: การฝึกวิชาทหาร (เสือป่า)

หลักการ: การเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองและการฝึกปฏิบัติเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจจากสถานการณ์จริง

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จัดกิจกรรมเพื่อให้ประชาชนได้เรียนรู้ระเบียบวินัย ความสามัคคี และความรักชาติ ดังจะเห็นได้จากการสร้างดุสิตธานี อันเป็นสถานการณ์จำลองเกี่ยวกับเมืองในระบบประชาธิปไตย เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินมาเปิดศาลากลางเมืองดุสิตธานี ในวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2462 พระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า
...วิธีดำเนินการในธานีเล็กๆ ของเราเป็นเช่นไร ก็ตั้งใจไว้ว่าจะให้ประเทศสยามได้ทำเช่นเดียวกัน...

และผลประโยชน์อันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากเสือป่า คือ การฝึกฝนอบรมบุคคลให้เป็นพลเมืองดีนั่นเอง จะเห็นได้จากการฝึกอบรม ซึ่งมีความสำคัญเป็นจุดมุ่งหมาย 2 ประการ คือ ในการให้เกิดกำลังกาย เกิดความรู้รอบตัว เฉพาะอย่างยิ่งในวิชาทหารเป็นประการสำคัญ ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า...

"...การฝึกหัดเป็นทหารนั้นย่อมเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองอยู่หลายอย่าง ที่เป็นข้อประโยชน์ข้อสำคัญก็คือ กระทำให้นุคคลซึ่งได้รับการฝึกหัดเป็นเช่นราษฎรดี กล่าวคือ ทำให้ได้กำลังกายและความคิดแก่กล้าในทางที่เป็นประโยชน์ด้วย เป็นธรรมดาของคน ถ้าไม่มีสิ่งใดบังคับให้ใช้กำลังความคิดแล้ว ก็มักจะกลายเป็นคนอ่อนแอไป...

...เสือป่ามิใช่ทหาร ที่ให้เสือป่าฝึกวิชาทหาร ก็เพียงให้มีความรู้ไว้ มิใช่เพื่อเป็นทหาร แต่แน่ละ เสือป่าย่อมจะเป็นอุปกรณ์ของทหารได้อย่างดี ในเมื่อคราวจำเป็นและในส่วนบุคคล คือ ถ้าเสือป่าคนใดต้องเข้ารับราชการทหาร ย่อมจะเป็นทหารที่ดีได้เร็วกว่าสามัญชนเป็นแน่

(ประยูร พิศนาคะ, 2514: 442)

42วจ36-7	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาผู้เรียน
3248/421	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ครูต้นแบบ
2453-2477			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยการอบรมด้วยหลักเหตุผลและการปลูกฝังคุณธรรม

ตัวอย่าง: เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ท่านเน้นวิธีการอบรมนักเรียน ด้วยวิธีการที่พอดี มีเหตุผล ใช้วิธีควบคุม หัด จัดนิสัย ท่านได้สั่งสอนอบรมคุณธรรม ทั้งทางตรงคือ การสอน การบรรยาย การทำตนเป็นแบบอย่าง และการสอนทางอ้อม ได้แก่ การเขียนบทพระพันธ์ทั้งร้อยแก้ว ร้อยกรอง และการแต่งหนังสือเรียนชุด ธรรมจริยา บทเพลงกราวกีฬา (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์จงกล และไพฑูรย์ สีนลาวัฒน์, 2541: 578)

21อร36	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: สิทธิและหน้าที่ของนิสิตนักศึกษา
5401/472	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การใช้กฎระเบียบข้อบังคับทางวินัยสำหรับนิสิตนักศึกษา
2468			ประเด็น3: การพัฒนาผู้เรียน

หลักการ: อาจารย์ และผู้ปกครองนิสิตนักศึกษาต้องเอาใจใส่ความประพฤติกวดขันให้นิสิตนักศึกษามีระเบียบวินัยเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริเรื่องนักเรียนมหาวิทยาลัย กระทำการขัดคำสั่งผู้บังคับบัญชา ก่อเหตุกับเสือป่า สืบเนื่องมาจากการขาดวินัยในการปกครองนักเรียน ครูอาจารย์ต้องมีอำนาจเต็มในฐานะตัวแทนผู้ปกครองในการควบคุมดูแลความประพฤตินักเรียนให้มีระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 6 กระทรวงศึกษาธิการ ร.6 บ.166/7, 23 กุมภาพันธ์ 2467- 16 เมษายน 2468)

- 42วจ36 5.4 ด้านนิสิตนักศึกษา ประเด็น1: การพัฒนาอารมณ์ สังคม
สติปัญญา
- 3248/421 5.4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา ประเด็น2: การพัฒนาผู้เรียน
2453-2468 ประเด็น3:
- หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาควรให้ความรู้ด้านภาษาศาสตร์ กิริยามารยาทและความประพฤติ
เป็นพื้นฐาน
- ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่
ดูแลกำกับการสอน ทรงจ้างครูพิเศษมาสอน และบางครั้งพระองค์ทรงพระกรุณาสอนเอง
ทรงเน้นความรู้ด้านหลักภาษาไทยและกิริยามารยาท ความประพฤติของนักเรียนทุกคน
(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 134)

- 42วจ36-7 5.4 ด้านนิสิตนักศึกษา ประเด็น1: การพัฒนาคุณธรรมของความคิด
และการกระทำ
- 3248/421 5.4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา ประเด็น2: การพัฒนาทางอารมณ์และสังคม
2463-2469 ประเด็น3: กิจกรรมเสริมหลักสูตร
- หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาควรเน้นการปลูกฝังจิตสำนึกในความรักชาติ พระมหากษัตริย์ และ
ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยจัดให้มีในกิจกรรมเสริมหลักสูตร
- ตัวอย่าง: พระยาปริชาณุศาสน์ ท่านปฏิบัติหน้าที่หลายตำแหน่งในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่
พ.ศ. 2463 – 2469 เช่น เป็นอาจารย์สอน เป็นกรรมการสอบไล่ อธิการหอวัง ทำหน้าที่
ปกครองนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านได้นำนิสิตเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร เข้า
ร่วมกิจกรรมเสือป่า เพื่อปลูกฝังความสำนึกในความรักชาติ ความจงรักภักดี ต่อ
พระมหากษัตริย์และตระหนักใน คุณค่าขนบธรรมเนียมประเพณี (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์
จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 562)

42อป36-7 3256/590 2467-2472	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความกตัญญูตเวที
	5.4.3	การพัฒนาิิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปลูกฝังจิตสำนึก (เรื่องค่าเล่าเรียน)

ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาิิตนักศึกษาให้สำนึกในบุญคุณที่ได้ศึกษาในมหาวิทยาลัยด้วยเงินของประชาชน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงดำริให้นักเรียนได้ตระหนักเรื่องการเงินที่ได้มาจากประชาชน ดังความตอนหนึ่งว่า
...ที่ตนได้สำเร็จอาชีพแพทย์หรือกำลังศึกษาเพื่ออาชีพอันมีเกียรตินี้ก็เพราะทุนจากหลวงจากรัฐบาล และจะพูดอย่างตรงๆ ก็คือ จากเงินทองของประชาชนโดยแท้ ถ้าพึ่งแต่ทุนของตนเองจะเรียนไปได้สำเร็จละหรือ เมื่อได้เล่าเรียนสำเร็จไปแล้ว เราได้ใช้หนี้บุญคุณประชาชนด้วยความรู้จักบุญคุณและตอบแทนบุญคุณอันเป็นความกตัญญูตเวทีนั้นด้วยอาชีพของตนเองสักเพียงไหน...
(เสนาอ อินทรสุขศรี, 2508: 1009 - 1010)

21อร37 5401/518 2468-2477	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ทุนเล่าเรียนหลวง
	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ทุนการศึกษา
			ประเด็น3: การช่วยเหลือนิสิตนักศึกษา

หลักการ: การให้ทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียร

ตัวอย่าง: พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศยกเลิกหลักการยกเว้นระเบียบการให้ทุนเล่าเรียน พ.ศ. 2471 และให้ทุนเล่าเรียนหลวงแก่นักเรียนที่ขยันหมั่นเพียร 3 ปีติดกัน (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 ศ.1/32, 14-19 มีนาคม 2473)

- 21อร37 5.4 ด้านนิสิตนักศึกษา ประเด็น1: ความช่วยเหลือด้านการศึกษาจากต่างประเทศ
- 5401/475 5.4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา ประเด็น2: การพัฒนาผู้เรียน
2468-2477 ประเด็น3:
- หลักการ: การให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ โดยให้ทุนสนับสนุนนักเรียนผู้มีความสามารถทางวิชาการสูง
- ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ส่งข้าราชการและนักเรียนแพทย์ออกไปศึกษาวิชาแพทย์เพิ่มเติม ณ ต่างประเทศด้วยทุนเรียนของมูลนิธิร็อคกีเฟลเลอร์ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 รล.10.1 / 6, 12-18 มีนาคม 2469)
-

- 21อร37 5.4 ด้านนิสิตนักศึกษา ประเด็น1: ทุนการศึกษาต่อต่างประเทศ
- 5401/475 5.4.1 กิจการนิสิตนักศึกษา ประเด็น2: ความสามารถทางวิชาการ
2468-2477 ประเด็น3:
- หลักการ: การให้ทุนศึกษาต่อต่างประเทศ ควรเป็นทุนสนับสนุนนิสิตนักศึกษาผู้มีความสามารถทางวิชาการสูง
- ตัวอย่าง: ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ส่งข้าราชการและนักเรียนแพทย์ออกไปศึกษาวิชาแพทย์เพิ่มเติม ณ ต่างประเทศด้วยทุนเรียนของมูลนิธิร็อคกีเฟลเลอร์ (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. เอกสารกรมราชเลขาธิการรัชกาลที่ 7 กระทรวงศึกษาธิการ ร.7 รล.10.1 / 6, 12-18 มีนาคม 2469)
-

42สท36-7	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความมกัตัญญุตเวที
3256/590	5.4.3	การพัฒนาิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของบัณฑิต
2467-2472			

ประเด็น3:

หลักการ: การปลูกฝังนิสิตนักศึกษาให้ตระหนักเรื่องค่าใช้จ่ายทางการศึกษาได้มาจากเงินงบประมาณแผ่นดินและทรัพย์สินของมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก ทรงดำริให้นักเรียนได้ตระหนักเรื่องการเงินที่ได้มาจากประชาชน ดังความตอนหนึ่งว่า
...ที่ตนได้สำเร็จอาชีพแพทย์หรือกำลังศึกษาเพื่ออาชีพอันมีเกียรตินี้ก็เพราะทุนจากหลวงจากรัฐบาล และจะพูดอย่างตรงๆ ก็คือ จากเงินทองของประชาชนโดยแท้ ถ้าพึ่งแต่ทุนของตนเองจะเรียนไปได้สำเร็จละหรือ เมื่อได้เล่าเรียนสำเร็จไปแล้ว เราได้ใช้หนี้บุญคุณประชาชนด้วยความรู้จักบุญคุณและตอบแทนบุญคุณอันเป็นความมกัตัญญุตเวทีนั้นด้วยอาชีพของตนเองสักเพียงไหน...
(เสนาอ อินทรสุขศรี, 2508: 1009 - 1010)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ36-7 3248/421 2453-2477	5.4	ด้านนิตินักศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาผู้เรียน
	5.4.3	การพัฒนา นิตินักศึกษา	ประเด็น2: เป้าหมายการจัดการศึกษา
			ประเด็น3:
หลักการ:	การพัฒนา นิตินักศึกษา ควรครอบคลุมทั้งวิชาความรู้ คุณธรรม ทักษะอาชีพ อารมณ์ สุขภาพ		
ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ท่านได้กล่าวถึงองค์ประกอบการศึกษา 4 ประการ ที่นำไปสู่การ พัฒนาชีวิตที่ดี คือ		
	1. การพัฒนาวิชาความรู้ (ปัญญา) ที่เป็นวิทยาศาสตร์ เศรษฐกิจ และทักษะพื้นฐาน คือ การ อ่านเขียนเรียนเลข		
	2. การพัฒนางานอาชีพ		
	3. การพัฒนาจิตใจและคุณธรรม		
	4. การพัฒนาสุขภาพทั้งทางกายและจิตใจ		
	ทำให้มนุษย์ใช้ความรู้ (เปรียบคมอาวุธ) ไปในทางสันติและสร้างสรรค์ เป็นมนุษย์ที่ไว้ใจได้ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 577)		

42วจ36 3248/421 2453	5.4	ด้านนิตินักศึกษา	ประเด็น1: การจัดการศึกษา
	5.4.3	การพัฒนา นิตินักศึกษา	ประเด็น2: คุณธรรมจริยธรรม
			ประเด็น3:
หลักการ:	การจัดการศึกษาที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีจรรยา มารยาทและความประพฤติ อีกทั้งให้ ปลูกฝังความรักในอาชีพ		
ตัวอย่าง:	เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี ท่านมีแนวจัดการศึกษาด้วยการถือว่าจรรยา มารยาท และความประพฤติดี มีความสำคัญมาก ท่านได้ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี คือ เป็นนักบริหาร การศึกษาที่ถือหลักคุณธรรมเป็นหลักใหญ่ เป็นครูที่บรรยายและสอนศีลธรรมจรรยาแก่ศิษย์ ปลูกฝังนิสัยให้รักการทำงานอาชีพ และมีสุนทรียภาพ ในงานช่างฝีมือ หนังสือที่ท่านเขียน เกี่ยวกับการสอนจรรยา มี 3 เล่ม คือ สมบัติผู้ดี จรรยาแพทย์ และพลเมืองดี (สุมน อมร วิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2541: 577)		

42วจ36-8	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: กิจกรรมเสริมหลักสูตร
3248/421	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: คุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์
2453-2489			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษา ควรพัฒนาให้ครบทุกด้านโดยใช้กิจกรรมเสริมหลักสูตร

ตัวอย่าง: พระยาปริชานุสาสน์ (เจริญ ปันยารชุน) ท่านจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตร ให้นักเรียนเป็นคนตรงต่อเวลา มีระเบียบวินัย ตระหนักในคุณค่าของขนบธรรมเนียมประเพณี มีน้ำใจนักกีฬา ประพฤติดี กิริยาดี ละเอียดประณีต เป็นผู้นำและเป็นสุภาพบุรุษ (สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 578-579)

42วจ36-7	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การศึกษาต่อในต่างประเทศ
3248/421	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การคัดเลือกนิสิตนักศึกษา
2453-2477			ประเด็น3: การปลูกฝังคุณธรรม

หลักการ: การอุดมศึกษา ต้องสร้างบัณฑิตให้ตระหนักในการตอบสนองคุณแผ่นดิน

ตัวอย่าง: สมเด็จพระบรมราชาชนก ทรงเน้นการคัดเลือกนักเรียนแพทย์ไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อกลับมาเป็นอาจารย์สอนหนังสือว่า "...ผู้ที่ได้รับทุนของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ต้องเลือกให้น้อยตัวที่สุดที่จะเลือกได้ และต้องให้ดีจริงๆ ทุกคน เพราะเขาออกค่าฝึกหัดไปแล้ว เขาก็คงจะหวังให้เราตั้งคนนั้นๆ เป็นศาสตราจารย์จริงๆ มิฉะนั้น เขาคงจะน้อยใจมาก เพราะฉะนั้นต้องเลือกคนที่ดีจริงๆ...(สุมน อมรวิวัฒน์, สวัสดิ์ จงกล และไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2541: 569)

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนามหาวิทยาลัย
3171/298	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การบริหารจัดการ
2541			ประเด็น3: ความมีอิสระในการบริหาร

หลักการ: ความมีอิสระในการบริหารและจัดการ ทำให้การดำเนินงานมีความคล่องตัว ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ตัวอย่าง: จากการที่รัฐได้กำหนดนโยบายด้านการบริหารและจัดการ มีความเป็นอิสระเพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างคล่องตัวเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของประเทศ โดยกำหนดมาตรการ ปรับปรุงระบบบริหารการศึกษา ปรับปรุงกฎระเบียบ และรูปแบบการบริหารและจัดการ ให้มีความคล่องตัว และเอื้อต่อบรรยากาศการทำงานของบุคลากร นอกจากนี้ ยังมี การปรับปรุงเกณฑ์การได้มาซึ่งผู้บริหารระดับต่างๆ โดยใช้คณะบุคคลซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการและวิชาชีพ มีความอิสระจากองค์กรภายใน เป็นต้น (รัชนี ศิลปบรรเลง, 2541: 203)

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความอิสระในการบริหารอุดมศึกษา
3241/410	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: เอกภาพทางนโยบาย
2541			ประเด็น3: มาตรฐานการศึกษา

หลักการ: ความเป็นอิสระในการบริหารอุดมศึกษา ควรีระบบอุดมศึกษาที่เป็นเอกภาพ มีความสมดุลทั้งคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความเสมอภาค ตลอดจนการกระจายอำนาจ

ตัวอย่าง: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ได้เสนอหลักการปฏิรูปอุดมศึกษา เพื่อให้มีเอกภาพทางนโยบายและมาตรฐาน ความเสมอภาค และประสิทธิภาพ ตลอดจนมีการกระจายอำนาจให้สถาบันอุดมศึกษาและคณะรัฐมนตรีมีมติให้ความเห็นชอบ เมื่อ 27 สิงหาคม 2539 (สุทธศรี วงษ์สมาน และฟ้ามูย เรื่องเลิศบุญ, 2541: 205)

42วจ49 3205/357 2541	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนามหาวิทยาลัย
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การสอนเน้นการวิจัยเป็นฐาน ประเด็น3: ทุนอุดหนุนการวิจัย

หลักการ: การวิจัย เป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาอุดมศึกษาให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้วยการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสความเปลี่ยนแปลง หรือการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสังคม

ตัวอย่าง: การมุ่งเน้นพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้มีศักยภาพและความพร้อมในการทำวิจัย ต้องประกอบด้วย

1. การมีนโยบายและแผนการวิจัย การค้นคว้าที่ชัดเจน และการระดมทรัพยากร ตลอดจนความร่วมมือจากแหล่งต่างๆ
2. จัดให้มีห้องปฏิบัติการของสถาบันเพื่อการวิจัยและทดลอง
3. พัฒนาความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยให้แก่คณาจารย์และบุคลากรเป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้สามารถเป็นที่ปรึกษาแก่ภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อความเป็นเลิศและผู้นำทางวิชาการ
4. ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยและการค้นคว้าทดลองแก่อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาและการนำผลการค้นคว้ามานำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยส่วนรวม และตามความต้องการของท้องถิ่น
5. ให้สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาเน้นการวิจัยพื้นฐานควบคู่ไปกับการวิจัยและพัฒนาส่วนสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับต่ำกว่าปริญญาเน้นการวิจัยวิชาชีพ เพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาเทคโนโลยีท้องถิ่นและนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 113 - 114)

42วจ49 3241/410 2541	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนามหาวิทยาลัย
	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ประเด็น3:
	<p>หลักการ: การพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ต้องสร้างกลไกระบบการประเมินผลงานด้านต่างๆ อาทิ ผลงานวิชาการ การเรียนการสอน ระบบบริหารงานบุคคล ระบบบริหารการเงินและงบประมาณ ตลอดจนการสื่อสารทำความเข้าใจอันดีแก่อาจารย์และบุคลากร</p> <p>ตัวอย่าง: ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล เพราะมีความเชื่อว่าเป็นระบบที่สามารถพัฒนาการดำเนินงานและความก้าวหน้าทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพได้ในอนาคต โดยต้องมีการสร้างระบบการประเมินผลงานด้านต่างๆ ที่มีประสิทธิภาพ (สุทธศรี วงษ์สมาน และ ฟ้าม่วย เรื่องเลิศบุญ, 2541ก: 210 - 211)</p>		

42รป49 3027/638 2531	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความเป็นอิสระทางวิชาการ
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: สัจธรรมความเป็นจริง ประเด็น3: หลักวิชาที่ถูกต้อง
	<p>หลักการ: ความเป็นเลิศทางวิชาการ ควรตั้งอยู่บนฐานของความเป็นจริง ความถูกต้องตามหลักวิชา และจิตสำนึกต่อสังคมโดยรวม</p> <p>ตัวอย่าง: ความเป็นอิสระทางวิชาการ มี 3Components กำกับไว้ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Truth (สัจธรรม) 2. Affix (ไม่ใช่วิชาที่ได้มาไปในทางที่ผิด) 3. Social Conscious (จิตสำนึกต่อสังคมมีความรับผิดชอบต่อสังคม) <p>(เกษม วัฒนชัย, 2531: 77)</p>		

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1:	สิ่งประดิษฐ์และผลงานสร้างสรรค์ใหม่ๆ
3028/657 2531	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2:	การใช้เทคโนโลยี
			ประเด็น3:	การสร้างเทคโนโลยี

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นเลิศทางวิชาการนอกจากความรู้ในการใช้เทคโนโลยีแล้ว ต้องเป็นความรู้ นำสู่การสร้างเทคโนโลยีของตนเองได้ด้วย

ตัวอย่าง: แต่ก่อนจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยเพื่อหาคนรับราชการ จุดมุ่งหมายหลัก วิธีการ ก็เห็นชัดว่าต้องการให้คนมีความรู้ออกไปรับราชการโดยรวดเร็ว วิธีสอนก็ต้องการให้คนมีความรู้ รู้ในสิ่งที่คนเขารู้แล้ว ฝรั่งรู้แล้วได้เขียนเป็นตำราไว้ และใช้เครื่องมือที่เขาผลิตออกมาได้ เรียกว่า ทันสมัย ทำให้คนใช้เทคโนโลยีเป็น แต่ความเป็นเลิศทางวิชาการไม่ได้อยู่ที่การใช้เทคโนโลยีเป็น แต่ต้องก้าวไปสู่อีกก้าวหนึ่ง ที่สร้างเทคโนโลยีของตัวเองได้ด้วย (เกษม สุวรรณกุล, 2531: 19 - 20)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1:	การแข่งขัน
3027/655 2531	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2:	การประเมินตนเอง
			ประเด็น3:	แข่งขันกับตนเอง

หลักการ: การแข่งขันนำไปสู่ความเป็นเลิศ

ตัวอย่าง: ความเป็นเลิศ ต้องมีการแข่งขัน ถ้าไม่มีการแข่งขันจะไม่มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น ก็จะเฉื่อยเข้าสู่ความเคยชิน (Routinization) การแข่งขัน (Competition) มี 2 นัย

1. การแข่งขันกับตนเองอยู่ตลอดเวลา (Self Competition) มีการประเมินตัวเองและการพัฒนาตัวเอง ตั้งเป้าหมายของตัวเองให้สูงขึ้น
2. การแข่งขันระหว่างสาขาต่างๆ (Intradisciplinary Competition) เป็นการแข่งขันทะหว่างสาขาต่างๆ ที่มหาวิทยาลัยผลิตอยู่ ทั้งของรัฐ เอกชน (เกษม วัฒนชัย, 2531: 76)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: งบประมาณ
3028/657	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การสนับสนุนงบประมาณ
2531			ประเด็น3: การปกครองตนเอง

หลักการ: มหาวิทยาลัยควรเป็นของรัฐและได้รับการสนับสนุนงบประมาณที่เพียงพอ

ตัวอย่าง: ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับรัฐบาล รัฐบาลต้องรับรองการให้เงินสมทบ (Guarantee Subsidy) ให้มหาวิทยาลัย トラบใดที่มหาวิทยาลัยยังไม่มีทุนคงยอดเงินต้น (Endowment) ที่มีขนาดใหญ่เพียงพอ การปล่อยมหาวิทยาลัยไปตามลำพังก็จะมีผลเสีย มหาวิทยาลัยควรจะต้องเป็นของรัฐและได้รับความช่วยเหลือ (Subsidy) จากรัฐ แต่ มหาวิทยาลัยอาจจะมีความสามารถในการบริหารตัวเองได้ดีขึ้น และมีทรัพย์สินของตัวเอง เพื่อจะมาช่วยสร้างความเป็นเลิศได้พอสมควร (เกษม สุวรรณกุล, 2531: 25)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: งบประมาณ
3028/657	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การปกครองตนเอง
2531			ประเด็น3: การจัดสรรงบประมาณ

หลักการ: รัฐบาลมีพันธะต้องให้งบประมาณที่เพียงพอในการดำเนินงานได้ตามปกติแก่มหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: การพึ่งตนเองกับความเป็นเลิศทางวิชาการไม่ควรไปปนกันเพราะเป็นไปได้ แต่สิ่งที่เป็นไปได้คือ การบริหารตัวเอง หรือ การปกครองตัวเองกับความเป็นเลิศ เป็นไปได้ มหาวิทยาลัยต้องพึ่งเงินของรัฐบาลตลอดไปอย่างแน่นอน รัฐบาลมีพันธะที่ต้องให้เงินมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้ในระดับปกติ ส่วนมหาวิทยาลัยใดมีความสามารถในการหาเงินด้วยตนเอง ส่วนนี้จะนำมาสร้างความเป็นเลิศให้กับมหาวิทยาลัย สร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ และรัฐบาลเห็นว่า มหาวิทยาลัยมีเงินรายได้เพียงพอก็ให้เงินน้อยลง นี่ก็เป็นการทำลายเหมือนกัน (เกษม สุวรรณกุล, 2531: 24 - 25)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1:	โปรแกรมการเรียนการสอนที่มีมาตรฐานสูง
3028/657 2531	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2:	การพัฒนาทางวิชาการ
			ประเด็น3:	
	หลักการ:	การสร้างความรู้ใหม่ๆ ในสาขาวิชา		
	ตัวอย่าง:	ถ้าจะให้มหาวิทยาลัยมีความเป็นเลิศควรจะต้องตั้งความอยากรู้อยากเห็นทางปัญญา (Intellectual Curiosity) ของนิสิตนักศึกษา ในการที่ต้องให้นิสิตนักศึกษาคิดเป็นทำเป็น มีความรู้กว้าง มีความเป็นอิสระ อาทิ การให้ทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาตรี (Senior Project) ของคณะสถาปัตยกรรม มีลักษณะวิชาเป็นการสร้างของใหม่ เป็นวิทยานิพนธ์ก่อนสำเร็จการศึกษา จะพบว่านิสิตสถาปัตย์เป็นผู้มีความคิดที่แปลกฟุ้งตนเองได้ (เกษม สุวรรณกุล, 2531: 22 - 24)		

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1:	ระบบการบริหาร
3028/657 2531	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2:	ความแตกต่างแต่ละมหาวิทยาลัย
			ประเด็น3:	
	หลักการ:	จุดมุ่งหมายหลักของมหาวิทยาลัยควรชัดเจนและสามารถปรับเปลี่ยนไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการของแต่ละมหาวิทยาลัย		
	ตัวอย่าง:	ระบบการบริหารมหาวิทยาลัยต่างๆ ลักษณะต่างๆ ของทุกมหาวิทยาลัยก็จะเหมือน Pattern เก่า และมักจะถือว่าการสอนเป็นหน้าที่หลักอยู่อย่างเดิม จุดมุ่งหมายเป็นเรื่องสำคัญมาก เมื่อบ้านเมืองเปลี่ยน จุดมุ่งหมายก็ต้องเปลี่ยน ถ้าไม่เปลี่ยนจุดมุ่งหมาย จะไม่สามารถนำมหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นเลิศ มหาวิทยาลัยทุกแห่งควรถามตัวเอง แล้วพยายามปรับ เพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเหมือนกันทุกอย่าง มันเหมือนกันไม่ได้ และไม่ควรจะเหมือนกันด้วย มหาวิทยาลัยในภูมิภาคกับมหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ก็ไม่ควรเหมือนกัน (เกษม สุวรรณกุล, 2531: 21 - 22)		

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การสร้างความรู้ใหม่
3313/658	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การรับความรู้
2531			ประเด็น3: การถ่ายทอดความรู้

หลักการ: ความเป็นเลิศทางวิชาการต้องสามารถนำองค์ความรู้ที่เกิดจากการสร้างการรับและการถ่ายทอดลงสู่การปฏิบัติเพื่อพัฒนาบุคลากรและสังคม

ตัวอย่าง: ความเป็นเลิศทางวิชาการ หมายถึง ความสามารถของมหาวิทยาลัยหรือองค์การการศึกษานั้นๆ ในการทำงานที่สร้าง รับ หรือถ่ายทอดความรู้เพื่อพัฒนาบุคคล และสิ่งแวดล้อม
 หมายความว่า ถ้ามีความเป็นเลิศทางวิชาการ ประกอบด้วยความเป็นเลิศ 3 อย่าง คือ สร้างให้รู้สามารถที่จะรับความรู้ใหม่ๆ และสามารถถ่ายทอดความรู้ไปให้กับบุคคล และสังคมได้
 จึงจะถือว่าเป็นเลิศทางวิชาการ ถ้าเพียงแต่การถ่ายทอดอย่างเดียว ไม่เคยรับความรู้ใหม่ๆ มาเลย จึงจะถ่ายทอดดีอย่างไร ทุกอย่างล้ำสมัยตัวเองเป็นเลิศทางวิชาการไม่ได้ หรือการที่จะรับมาเรื่อยๆ แล้วสอนไป แต่ไม่ได้สร้างสิ่งใหม่ๆ ก็ไม่สามารถจะก้าวหน้าได้ จึงต้องมีทั้งการสร้างการรับและการถ่ายทอดความรู้ การสร้างถือว่าเป็นการก่อให้เกิด (Generate) ทางแนวคิด การรับถือว่าเป็นการรับเข้าทางแนวนอน การถ่ายทอดมีทั้งการก่อให้เกิดการถ่ายโอนความรู้ (Generate) และ (Transfer of knowledge)
 (อาถมิตี อภากิริม, 2531: 30)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: คุณภาพของอาจารย์ (ดัชนี)
3313/658	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: นักวิชาการที่แท้จริง
2531			ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาค้นคว้าวิจัยแบบลุ่มลึกในศาสตร์สาขาเดียวเพื่อให้ได้ความสมบูรณ์ที่สุด อันนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ตัวอย่าง: คุณภาพของอาจารย์คือความเป็นนักวิชาการที่แท้จริง ที่อุทิศตัวเองให้กับวิชาการที่ตนเองสนใจอยู่ในสาขาวิชา (Field) เดียว ไม่ได้เปลี่ยนสาขาวิชา (Field) ยิ่งทำก็ยิ่งลึกซึ้งๆ (Critical Mass) ของนักวิชาการเหล่านี้ สถาบันการศึกษาหรือ แหล่งวิชาการนั้นๆ จะต้องรักษาคนพวกนี้ไว้ให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้ เพราะกว่าจะเรียกได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญและสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการได้ ต้องใช้เวลาสัก 2 Generation ประมาณ 10 ปี แล้วก็กลายเป็นอย่างอื่นหมด เราจึงค่อยๆ สร้างคนขึ้นใหม่ เมื่อไม่สามารถสร้าง (Critical Mass) ที่เป็นเลิศทางวิชาการได้ ก็ไม่สามารถสร้างและรับความรู้ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในโลกเพื่อนำไปถ่ายทอดแก่นิสิตนักศึกษาให้ทันสมัย (อาณัติ อภาภิรม, 2531: 32)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: คุณภาพอาจารย์ (ดัชนี)
3313/658	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การสอนและการวิจัย (ดัชนี)
2531			ประเด็น3: เครื่องมือและอุปกรณ์การสอน - การวิจัย (ดัชนี)

หลักการ: ดัชนีชี้วัดความเป็นเลิศทางวิชาการ ประกอบด้วยคุณภาพของอาจารย์ การสอนการวิจัย วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก และคุณภาพนิสิตนักศึกษา

ตัวอย่าง: ดัชนีชี้ความเป็นเลิศทางวิชาการได้แก่

1. คุณภาพของอาจารย์
2. การสอนและการวิจัย
3. เครื่องมือและอุปกรณ์การสอนการวิจัย
4. นิสิตนักศึกษา

เป็นดัชนีชี้วัด (indicator) ที่สามารถบอกได้ทันทีว่า สถาบันนั้นๆ ภาควิชา นั้นๆ คณะนั้นๆ มีความเป็นเลิศทางวิชาการเท่าใด มหาวิทยาลัยใหญ่ๆ จะสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการทุกสาขาวิชาคงไม่ได้ คงต้องเลือกสาขาวิชาที่คิดว่า มีความสำคัญต่อมหาวิทยาลัย มีศักยภาพที่สามารถสร้างได้

(อาณัติ อภาภิรม, 2531: 31 - 34)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: นวัตกรรมทางความรู้
3255/659	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: ความรู้ของท้องถิ่น
2531			ประเด็น3: ความรู้ภายนอก

หลักการ: การบริหารจัดการองค์ความรู้ของมหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาคให้เชื่อมโยงเป็นการสร้างทุนทางปัญญาของประเทศ

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค จะต้องมึลักษณะของการแบ่งงานในทำนองว่า มหาวิทยาลัยส่วนกลางเปรียบเหมือนหน้าต่าง ที่เชื่อมกับพลวัตรของการสร้างความรู้ภายในกับการเปลี่ยนแปลงของความรู้ในโลกภายนอก ซึ่งเป็นความจำเป็นต้องติดตามให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในเชิงของกระแสทางปัญญา ความคิด และความรู้ภายนอกพอสมควร ขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาค เป็นมหาวิทยาลัยที่สัมพันธ์กับพื้นฐานของวัฒนธรรม ความรู้ของท้องถิ่นให้มากขึ้น เพราะทั้งสองส่วนมีความสัมพันธ์กันในแง่ความรู้สมัยใหม่ที่รับจากภายนอกมาถ่ายทอด เป็นความรู้ที่ซึ่เข้ามา ดังนั้น บทบาทของมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคเป็นบทบาทที่จะสะท้อนภาพและวัฒนธรรมทางความรู้ที่มีอยู่ดั้งเดิม และทั้งมหาวิทยาลัยส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ก็สามารถนำเอาความรู้ทั้งสองมาผสมผสานกันให้เกิดเป็นองค์ความรู้เป็นนวัตกรรมทางความรู้ของไทยขึ้นมา (เสน่ห์ จามริก, 2531: 149)

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: อุดมศึกษาระบบเปิด
3241/413	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: มีอิสระในการบริหาร
2541			ประเด็น3: ระบบบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ

หลักการ: อุดมศึกษาในอนาคต ควรมีลักษณะที่เป็นระบบเปิดและสามารถเข้าถึงได้ง่าย มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น มีระบบบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพมีอิสระในการบริหารเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ตัวอย่าง: อุดมศึกษา เป็นกลไกในการพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูงของประเทศ การพัฒนาอุดมศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพย่อมส่งผลที่พึงประสงค์ต่อการพัฒนาการศึกษาโดยรวมและการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ
(สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 47)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การปกครองตนเอง
3028/657	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การจัดสรรงบประมาณจากรัฐ
2531			ประเด็น3:

หลักการ: รัฐมีหน้าที่ต้องจัดสรรงบประมาณให้มหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ

ตัวอย่าง: ...การพึ่งตนเองกับความเป็นเลิศไปด้วยกันไม่ได้ สิ่งที่จะเป็นไปได้ คือ การบริหารตัวเองหรือการปกครองตัวเองกับความเป็นเลิศ อย่างนี้เป็นไปได้... มหาวิทยาลัยจะต้องพึ่งเงินของรัฐบาลตลอดไปอย่างแน่นอน รัฐบาลมีพันธะที่จะต้องให้เงินมหาวิทยาลัยทุกมหาวิทยาลัย เพื่อแต่ละมหาวิทยาลัยจะสามารถดำเนินการไปได้ในระดับปกติและดีพอสมควร และสิ่งที่จะต้องปรับใหม่ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับรัฐบาล รัฐบาลต้องรับรองการให้เงินสมทบ (Guarantee Subsidy) ให้มหาวิทยาลัย
(เกษม สุวรรณกุล, 2531: 24 -25)

42วจ49 3025/022 2541	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเงินในอุดมศึกษา
	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: การบริหารจัดการงบประมาณ
			ประเด็น3: ความอิสระในการบริหารการเงิน

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาต้องมีความคล่องตัวในการบริหารงบประมาณที่ได้รับ

ตัวอย่าง: ปัญหาการจัดทำงบประมาณขณะนี้คือ สำนักงบประมาณจะเข้ามาดูแลงบประมาณเสมือนหนึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยเอง ทำให้มหาวิทยาลัยขาดความคล่องตัวการบริหารฯ ที่อยู่ในอำนาจของสำนักงบประมาณจะต้องหมดไป ต้องให้มหาวิทยาลัยสามารถบริหารงานงบประมาณเอง ภายใต้การปรับลดงบประมาณลงแล้ว ไม่ใช่กำหนดวงเงินแล้ว แต่ใช้วิธีปิดรัศมีเบิกวงเงินไม่ได้อย่างที่ผ่านมา
(วิจิตร ศรีสอาน, 2541 อ่างในกุหลาบ พลวัน, 2541: 76 - 77)

42วจ49 3025/022 2541	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: คุณภาพอาจารย์
	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การค้นคว้าวิจัย
			ประเด็น3: การเรียนการสอน

หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องมีเสรีภาพทางวิชาการ โดยเป็นแหล่งรวมและถ่ายทอดความรู้ที่ได้จากการวิจัย นวัตกรรม การสอน การฝึกอบรม และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตัวอย่าง: รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 42 ระบุไว้ว่า
"มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา มีบทบาทอย่างสำคัญต่อการส่งเสริมเสรีภาพทางวิชาการในด้านการจัดการเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัย"
การจัดหลักสูตรการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพสูง เพื่อเป็นผู้นำของสังคม ผู้สอนประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิอย่างสูงในสาขาวิชาการต่างๆ ดังนั้นมหาวิทยาลัยจึงเป็นแหล่งรวมในด้านการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ การวิจัยนวัตกรรม การสอน การฝึกอบรม และการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต
(กุหลาบ พลวัน, 2541: 64 - 65)

41กม49 5405/221 2540	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร (การขยาย)
	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: ความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ
			ประเด็น3: การทำวิจัยร่วมกันระหว่างอาจารย์กับนิสิตนักศึกษา

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดหลักสูตรที่หลากหลายและสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อสนองความต้องการของบ้านเมือง

ตัวอย่าง: ในปีการศึกษา 2538 สำนักงานมาตรฐานอุดมศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยได้รายงานว่าการเรียนการสอนพบว่า มีการขยายตัวของหลักสูตรสาขาวิชาต่างๆ เป็นจำนวนมาก ตามความหลากหลาย รวมทั้งสิ้น 2,122 หลักสูตร จำแนกเป็นหลักสูตรต่ำกว่าปริญญาตรี 100 หลักสูตร ระดับปริญญาตรี 1,030 หลักสูตร หลักสูตรระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต 137 หลักสูตร หลักสูตรระดับปริญญาโท 737 หลักสูตร ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง 2 หลักสูตร และระดับปริญญาเอก 116 หลักสูตร สำหรับการขยายตัวของหลักสูตรนานาชาติ หรือหลักสูตรที่เปิดสอนเป็นภาษาอังกฤษได้มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในสถาบันอุดมศึกษา มีบางหลักสูตรได้ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ ทั้งยุโรปอเมริกาและออสเตรเลียและมีแนวโน้มว่าการร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศจะมีเพิ่มมากขึ้น ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนนิสิตนักศึกษา การแลกเปลี่ยนอาจารย์ การทำวิจัยร่วมกันระหว่างนิสิตนักศึกษาและอาจารย์

(แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ,2539: 13)

42๖๔9	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา
3119/641 2530	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การขยายโอกาสทางการศึกษา ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคคลเข้าเรียนได้โดยความเสมอภาค ไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และภูมิฐานะ

ตัวอย่าง: การกระจายโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลในกลุ่มอาชีพ เพศ อายุ และภูมิฐานะที่แตกต่างกัน ยังไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านภูมิฐานะของบิดามารดา และสถานศึกษา ดังนั้นมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค จึงมีนโยบายที่จะกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่เพิ่มมากขึ้นเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นแห่งแรกที่ได้จัดสรรโควตาให้นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เรียนดี ได้เข้าเรียนในอัตราร้อยละ 5 ของจำนวนที่รับเข้าทั้งหมด ความพยายามที่จะกระจายโอกาสทางการศึกษาทำให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลในกลุ่มอาชีพบิดามารดา ร้อยละ 45.4 มาจากอาชีพในภาคธุรกิจ ร้อยละ 27.3 มาจากอาชีพรับราชการ และร้อยละ 11.2 มาจากอาชีพภาคเกษตร ซึ่งความจริง เกษตรกรเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยชายและหญิงมีโอกาสศึกษาต่อไม่แตกต่างกัน ยกเว้นบางคณะที่มีการจำกัดเพศไว้ด้วย (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 24 - 27)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การแสดงความคิดเห็นโดยอิสระ
3025/022	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การตรวจสอบ
2517			ประเด็น3: อาจารย์มหาวิทยาลัย

หลักการ: การมีอิสระของอาจารย์มหาวิทยาลัย ต้องอยู่ในขอบเขตและสามารถตรวจสอบได้ ทั้งจากมหาวิทยาลัยและสาธารณชน

ตัวอย่าง: ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา อาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐมีบทบาทอย่างสูงในการชี้นำความคิดของสังคม ทั้งเรื่องทางวิชาการ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การปกครอง การทหาร ฯลฯ ทั้งนี้ เพราะอาจารย์มหาวิทยาลัยได้รับการยกย่องจากสังคมไทยว่า เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเป็นกลาง มีความอิสระในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ แม้ว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐจะเป็นข้าราชการตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2507 แต่ในทางปฏิบัติ จะมีการนำกฎหมายว่าด้วยข้าราชการมาใช้บังคับกับอาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐน้อยมาก ดังนั้น อาจารย์มหาวิทยาลัยของรัฐ จึงเป็นข้าราชการกลุ่มเดียวที่สามารถแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้อย่างกว้างขวางและเต็มที่ หรือนำประชาชนเดินขบวนประท้วงรัฐบาลได้ โดยไม่มีการดำเนินการทางวินัย อย่างไรก็ดี การมีอิสระของอาจารย์มหาวิทยาลัยนั้น จำต้องอยู่ในขอบเขตและอาจถูกตรวจสอบได้ ทั้งจากมหาวิทยาลัยและสาธารณชน เพราะการมีอิสระโดยไม่มีขอบเขต แสดงถึงความไม่รับผิดชอบของอาจารย์ด้วยกัน ดังนั้น การตรวจสอบคุณภาพของอาจารย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ (กุลพล พลวัน, 2541: 80 - 81)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 42ตร49
3150/271
2489
- 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น1: การแสดงความคิดเห็น
- 5.1.3 เสรีภาพทางวิชาการ ประเด็น2: ความหลากหลายในแนวคิด

ประเด็น3:

หลักการ: การอุดมศึกษาก่อให้เกิดความหลากหลายของแนวคิดและวิธีการ

ตัวอย่าง: การอุดมศึกษา ที่จัดให้เฉพาะคนกลุ่มน้อยและชนชั้นนำ และสนองความต้องการกลุ่มผู้ปกครอง รวมทั้งสอนความรู้ฝรั่งเพื่อประยุกต์และใช้งานในสังคมไทย การศึกษาได้ขยายตัวกว้างขวางขึ้น จากแนวคิดของกลุ่มข้าราชการหัวก้าวหน้าและสามัญชนที่ได้รับโอกาสการศึกษามากขึ้น รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงบริบทของสังคมโลก เช่น การปฏิวัติที่เกิดขึ้นทั่วโลก ช่วยให้มี ความหลากหลายในแนวความคิดเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วโลก (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์, 2546ช: 42)

- 42วจ49
3062/090
- 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา ประเด็น1: อิสระในการบริหารงานทั่วไป
- 5.1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร ประเด็น2: เงินนอกงบประมาณแผ่นดิน

ประเด็น3:

หลักการ: มหาวิทยาลัยมีอำนาจอิสระในการบริหารงานทั่วไปที่เป็นเรื่องภายในมหาวิทยาลัย และสามารถใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัยเอง

ตัวอย่าง: งานหลักหรืองานสำคัญของมหาวิทยาลัย ได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารการเงินและพัสดุ และการบริหารงานบุคคล ส่วนงานบริหารใดๆ ที่เป็นเรื่องภายในมหาวิทยาลัย และใช้งบประมาณของมหาวิทยาลัยเอง มหาวิทยาลัยสามารถตัดสินใจดำเนินการได้เอง ตรงกันข้ามงานบริหารใดๆ ที่ต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานภายนอกและต้องใช้จ่ายงบประมาณของแผ่นดินทั้งหมดหรือบางส่วน งานเช่นนี้ต้องเสนอให้หน่วยเหนือเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ ทำนองเดียวกันกับส่วนราชการในกระทรวง ทบวง กรมอื่นๆ (ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์, 2541: 109-110)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1:	โยนิโสมนสิการ
3255/659	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2:	การคิดอย่างใคร่ครวญ
2531			ประเด็น3:	นวัตกรรมการเรียนรู้

หลักการ: โยนิโสมนสิการ เป็นแนวทางการคิดอย่างลุ่มลึกในองค์รวมที่สัมพันธ์กับชีวิต สังคม วัฒนธรรมในเชิงความรู้ของไทย

ตัวอย่าง: ชาวมหาวิทยาลัยจะต้องมี "โยนิโสมนสิการ" คือ การคิดอย่างใคร่ครวญให้ตระหนักชัดถึง องค์รวมของชีวิต สังคม และวัฒนธรรมของไทย ซึ่งหมายถึง องค์รวมของความรู้ทั้งหมด ไม่ใช่มองเฉพาะตลาดแรงงาน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของนวัตกรรมการเรียนรู้ นั่นคือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ (เสน่ห์ จามริก, 2531: 141)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42รป49 3255/659 2531	5.1	ด้านปรัชญาดุษฎีศึกษ	ประเด็น1: NICS
	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: กระแสความกดดันทางเศรษฐกิจ ประเด็น3: การพัฒนากำลังคนด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

หลักการ: การพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศต้องมีความสมดุลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

ตัวอย่าง: ประเทศไทยจะต้องพัฒนาไปสู่ความเป็น NICS จากกระแสของการกดดันทางเศรษฐกิจทางการเมืองภายนอก ซึ่งมีความรุนแรงพอควร ถ้าตราบโดมมหาวิทยาลัยยังนิ่งนอนใจไม่ตระหนักถึงความสำคัญหรือนัยความหมายของกระแสกดดัน ก็จะทำให้บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยล่อยไปตามกระแสของการผลักดันไปสู่ความเป็น NICS กำลังได้รับการสนองตอบในรูปของการพัฒนากำลังคนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการป้อนตลาดแรงงานเข้าสู่การสร้างอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ เช่น ชายฝั่งทะเลตะวันออก ตอนนี้องการอุดมศึกษา เริ่มตอบสนอง รับเพิ่มนิสิตนักศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ลดการรับนิสิตนักศึกษาในสาขาวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ลง ตรงนี้แหละอันตราย เพราะความจริงแล้ว วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันโดยใกล้ชิด มีความจำเป็นจะต้องพัฒนาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้วจะอย่างไรที่จะทำให้สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มีประสิทธิภาพและคุณภาพทันกับสภาพเปลี่ยนแปลงของประเทศ ไม่ใช่เพิ่มลดในเชิงปริมาณ... เราต้องตระหนักมองให้เห็นในเชิงของคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ตระหนักชัดในภาพของความรู้ไม่ใช่ภาพการแข่งขันหารายได้ ผลที่สุดอาจจะมีบางส่วนเป็นผู้ชนะ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้แพ้ มหาวิทยาลัยในตลาดการแข่งขันเช่นนี้ จึงไม่ใช่เป็นตลาดการแข่งขันที่จะนำไปสู่การสร้างสรรคในเชิงของความเป็นเลิศทางวิชาการ

(เสน่ห์ จามริก, 2531: 142-143)

42รป49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้นำทางวิชาการ
3255/659	5.1.1	ความเป็นเลิศทางวิชาการ	ประเด็น2: การเรียนการสอน
2531			ประเด็น3: การวิจัย

หลักการ: ความเป็นผู้นำทางวิชาการของภารกิจสถาบันอุดมศึกษานำไปสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ

ตัวอย่าง: ...ความเป็นผู้นำทางวิชาการ ไม่ได้หมายถึงว่านักการเงินนักการธนาคารที่จะเข้ามาเป็นผู้นำความสามารถในด้านของการเงินการธนาคารเพียงอย่างเดียวยังไม่พอ แต่ต้องมองเห็นแนวทางในเชิงของวิชาความรู้ มองเห็นแนวทางของความเป็นไปได้ที่จะสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการ ที่จะป็นเงื่อนไขนำไปสู่การพึ่งตนเอง ไม่ใช่พึ่งการเงินเป็นเงื่อนไขของการสร้างการพึ่งตนเองในกรอบหลัก...การปรับเปลี่ยนในเชิงของหลักสูตร การเรียนการสอนและวิจัย ตลอดจนความหมายของการบริการทางวิชาการได้ เป็นผลสืบเนื่องในเชิงทฤษฎี ความรู้บางที่อาจมองข้าม เห็นว่าวิชาการเป็นโลกของคนที่เป็นนักฝัน แต่ที่จริงแล้วเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตจริง และเกี่ยวข้องอย่างสูงกับความเป็นไปได้ที่อุดมศึกษาจะทำหน้าที่ในขอบข่ายที่กว้างขวางขึ้นและจะทำให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทหน้าที่ที่มีพลวัตต่อการสร้างวิชาความรู้ที่จะเป็นตัวกำกับการจัดการศึกษา การสร้างหลักสูตร การวิจัย การบริการทางวิชาการ รวมตลอดไปถึงหน้าที่สุดท้ายของมหาวิทยาลัย คือ การอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม...

(เสน่ห์ จามริก, 2531: 140 - 141)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความรับผิดชอบต่อสาธารณะ
3062/090	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การแสดงความคิดเห็น
2541			ประเด็น3:

หลักการ: อาจารย์มหาวิทยาลัย สามารถใช้เสรีภาพทางวิชาการโดยไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และต้องมีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพของตนและสังคม

ตัวอย่าง: ความเป็นอิสระในการบริหารงานวิชาการ หรือเสรีภาพทางวิชาการ มิได้หมายความว่า อาจารย์มหาวิทยาลัยจะสามารถทำอะไรหรือไม่ทำอะไรก็ได้ โดยไม่มีขอบเขตจำกัด แต่หากหมายถึง การใช้เสรีภาพทางวิชาการที่ไม่ขัดต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น และจะต้องรับผิดชอบต่อวงวิชาการซึ่งตนเป็นสมาชิกและต่อสังคม รวมทั้งต้องมีใจกว้างพอที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย

(ถวัลย์รัฐ วรเทพวุฒิมพงษ์, 2541: 76-77)

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: อิสระในการบริหารงานบุคคล
3062/090	5.1.2	ความเป็นอิสระในการบริหาร	ประเด็น2: อิสระในการบริหารงานการเงิน
2541			ประเด็น3: อิสระในการบริหารงานวิชาการ

หลักการ: มหาวิทยาลัยสามารถปกครองตนเอง ด้านงานบุคคล การเงิน การบริหารงานวิชาการและบริหารงานทั่วไป เพื่อให้มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการ

ตัวอย่าง: ความเป็นอิสระในการบริหารงานมหาวิทยาลัย จำแนกได้ 3 ด้านใหญ่ๆ คือ

1. ความเป็นอิสระในการบริหารงานบุคคล
2. ความเป็นอิสระในการบริหารการเงิน
3. ความเป็นอิสระในการบริหารงานวิชาการและงานบริหารทั่วไป ความเป็นอิสระในการบริหารงานวิชาการของมหาวิทยาลัยหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนามของเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom)

(ถวัลย์รัฐ วรเทพวุฒิมพงษ์, 2541: 75-76)

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: การค้นคว้าวิจัย
3025/022	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การเผยแพร่งานวิจัย
2540			ประเด็น3: การเรียนการสอน

หลักการ: การศึกษา อบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ
ย่อมได้รับการคุ้มครอง ตามมาตรา 42 แห่งรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540

ตัวอย่าง: ในการศึกษาอบรม การเรียน การสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ
ทั้งผู้สอนและผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นผู้สอน เช่น ครู อาจารย์ สถานศึกษาต่างๆ ทั้งในระดับต่ำกว่า
อุดมศึกษา หรือระดับอุดมศึกษาและผู้เรียน เช่น นักเรียน นิสิต นักศึกษา ฯลฯ ย่อมมี
อิสระในการถ่ายทอดความรู้หรือ เลือกรับการเรียนรู้ การสอน ตามที่เห็นสมควร โดยปราศจาก
การสอดแทรกจากรัฐ เว้นแต่จะเป็นการขัดต่อกฎหมายขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือ
ศีลธรรมอันดีของประชาชน
(กุลพล พลวัน, 2541: 21 - 22)

42วจ49	5.1	ด้านปรัชญาอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความมีอิสระของอาจารย์
3025/022	5.1.3	เสรีภาพทางวิชาการ	ประเด็น2: การเรียนการสอน
2541			ประเด็น3: การค้นคว้าวิจัย

หลักการ: อาจารย์ต้องมีอิสระในทางวิชาการ เพื่อพัฒนาและนำความรู้ไปใช้ในการสอน การวิจัยและ
การเผยแพร่งานวิชาการ

ตัวอย่าง: ความเป็นอิสระของอาจารย์เป็นเครื่องหมายการมีเสรีภาพทางวิชาการเพราะอาจารย์จะ
เป็นผู้ทำหน้าที่ในการศึกษาค้นคว้าพัฒนาความรู้อยู่ตลอดเวลาเพื่อนำไปใช้ในการสอน การ
วิจัย และเผยแพร่งานวิจัย การเขียนตำรา หนังสือทางวิชาการ เพื่อใช้เป็นการเรียนรู้ตลอด
ชีวิต
(กุลพล พลวัน, 2541: 80)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัย (ทุนโครงการผลิตและพัฒนา อาจารย์ UDC)
3182/325 2541	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การจ้างผู้ที่เกี่ยวข้องอายุราชการ
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ

หลักการ: การพัฒนาคณาจารย์ โดยการเพิ่มคุณวุฒิความรู้ ความสามารถ ด้วยการศึกษาคู่ต่อ และการฝึกอบรม ทั้งในประเทศและต่างประเทศอย่างต่อเนื่องและมีการติดตามประเมินผลด้วย

ตัวอย่าง: สืบเนื่องจากความพยายามแก้ปัญหาการขาดแคลนอาจารย์อย่างต่อเนื่อง ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ได้มีการจ้างผู้ที่เกี่ยวข้องอายุราชการแล้วให้คงเป็นอาจารย์ต่อ จ้างนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในประเทศ และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศให้มาเป็นอาจารย์ ซึ่งผลปรากฏว่ามีการจ้างเพิ่มขึ้นทุกปี

ในขณะเดียวกัน ทบวงมหาวิทยาลัยได้ตระหนักปัญหาการขาดแคลนอาจารย์ โดยการจัดสรรทุนโครงการผลิตและพัฒนาอาจารย์ (UDC) พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพของอาจารย์ ในสถาบันอุดมศึกษาในสาขาวิชาที่ขาดแคลนและจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศและเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางวิชาการเพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพทัดเทียมนานาชาติ รวมทั้งสนับสนุนด้านการวิจัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งทางด้านวิชาการและการประยุกต์วิชาการ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

ทั้งนี้โดยการจัดสรรทุนอุดหนุนการศึกษาแก่ผู้ประสงค์จะเป็นอาจารย์สถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งผู้เป็นอาจารย์อยู่ในปัจจุบันเพื่อศึกษาต่อภายในประเทศระดับปริญญาโทและปริญญาเอกในสาขาต่างๆ (วราภรณ์ บวรศิริ, 2541: 400 - 401)

42อป49 3055/075 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: อาจารย์ผู้สอนระดับบัณฑิตศึกษา
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: ผลงานวิจัยต่อเนื่อง
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3: งานวิจัยมีคุณภาพ
หลักการ:	อาจารย์ที่สอนในระดับบัณฑิตศึกษา ควรมีคุณวุฒิและผลงานวิจัยที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพเป็นสำคัญ		
ตัวอย่าง:	การศึกษาในระดับบัณฑิตศึกษาที่มีคุณภาพสูงและทัดเทียมกับการศึกษาในต่างประเทศ ต้องมีการประเมินจากคุณภาพของอาจารย์ ผู้สอนทั้งคนไทยและอาจารย์พิเศษ (Visiting Professor) ส่วนอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ต้องมีผลงานวิจัยที่ต่อเนื่องและมีคุณภาพ อีกทั้งผลงานควรได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิจัยที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศด้วย (ณัฐภมรประวัติ, 2537: 89)		

42วจ49 3267/564 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินกู้จากต่างประเทศ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การลงทุนพัฒนาอุดมศึกษา
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:
หลักการ:	การลงทุนค่าใช้จ่ายเพื่อพัฒนาอุดมศึกษาในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยใช้แหล่งเงินกู้ต่างประเทศเป็นหลัก		
ตัวอย่าง:	ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้สถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยกู้เงินจากต่างประเทศ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาการศึกษาโดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จาก World Bank และ Overseas Economic and Cooperation Fund (OECF) ใน 3 โครงการใหญ่จำนวน 6,259 ล้านบาท ในระหว่างปี 2538 – 2543 จำนวน 3,485 ล้านบาท ในระหว่างปี 2539 – 2547 รวมเงินกู้จาก 2 แหล่ง เป็นจำนวนถึงเกือบ 10,000 ล้านบาท (อรุณี สถานุพงษ์, 2541: 254, 266)		

42อป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การวิจัยและพัฒนา
3244/417	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความร่วมมือระหว่างประเทศ
2537	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: ความร่วมมือด้านการวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการไทยกับต่างประเทศ เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายจะได้รับ

ตัวอย่าง: โครงการความร่วมมือระหว่างสภาวิจัยแห่งชาติกับ JSPS (Japan Society for Promotion of Science) โดยมหาวิทยาลัยไทยกับมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น แลกเปลี่ยนนักวิชาการที่เชี่ยวชาญมาทำงานวิจัยร่วมกัน โดยการจัดตั้งเป็นโครงการวิจัย ผู้วิจัยในโครงการนี้จะทำการวิจัยภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งฝ่ายไทยและญี่ปุ่น และทำการวิจัยโดยใช้เครื่องมือและสถานที่ทั้งในไทยและญี่ปุ่น เมื่อผลงานวิจัยตีพิมพ์แล้วสามารถนำไปขอรับปริญญาจากมหาวิทยาลัยญี่ปุ่นได้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถปรับคุณวุฒิไปด้วย เป็นประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่าย (สุธรรม อารีกุล, 2537: 177)

42อป49 3244/417 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความร่วมมือทางวิชาการ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างประเทศ
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:
หลักการ:	มหาวิทยาลัยควรมีความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยในภาคพื้นต่างๆ ในกลุ่มมหาวิทยาลัย หรือสถาบัน องค์กร ทั้งในประเทศและนอกประเทศ เพื่อสร้างสัมพันธภาพและความสะดวกแก่การดำเนินงานวิชาการ		
ตัวอย่าง:	มหาวิทยาลัยโดยทั่วไปจะมีข้อตกลงร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยและสถาบันต่างๆ ในรูปแบบบันทึกความเข้าใจ (Memorandum of Understanding) ซึ่งเป็นข้อตกลงแบบหลวมๆ เปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายสามารถร่วมมือกันได้ ไม่ว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนคณาจารย์ นิสิต นักศึกษา หรือความร่วมมือในการวิจัย เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกัน		
	รูปแบบของความร่วมมือทางวิชาการอีกแบบ คือ การรวมกลุ่มมหาวิทยาลัยต่างๆ จัดเป็น University Consortium เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่ง (สุธรรม อารีกุล, 2537: 170)		

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างประเทศ
3069/109 2541	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภารกิจอุดมศึกษา
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: ความร่วมมือระดับนานาชาติ
หลักการ:	การจัดการเรียนรู้ความเป็นสากลของการอุดมศึกษาไทย ต้องคำนึงถึงภารกิจหลักทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมให้สามารถก้าวสู่ระดับนานาชาติโดยการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ		
ตัวอย่าง:	ความเป็นสากลของการอุดมศึกษา ไม่ได้หมายถึงการเรียนการสอนอย่างเดียว แต่หากหมายรวมถึงการวิจัย การบริการวิชาการในลักษณะที่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับต่างประเทศ ดังนั้น ในบริบทอุดมศึกษาไทย ความเป็นสากล จะครอบคลุมภารกิจ 4 ด้าน ได้แก่ การเรียน การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2541: 338 - 339)		

42วจ49 3137/233 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเทียบโอน
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเทียบโอนรายวิชา
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:
หลักการ:	การเทียบโอนหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน เป็นการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาสามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ของต่างสถาบันกันได้อย่างกว้างขวาง		
ตัวอย่าง:	การเทียบโอนหน่วยกิตภายในสถาบันในสังกัดเดียวกัน สามารถทำได้ แต่ต่างสถาบันยังไม่สามารถเทียบโอน แต่จะมีอยู่บ้าง ดังเช่น เมื่อปี พ.ศ. 2537 ผู้บริหารมหาวิทยาลัยของรัฐ ประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ประชุมตกลงในหลักการเรื่องโอนย้ายหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาระหว่างกันขึ้น โดยสถาบันที่ทำความตกลงร่วมกัน สามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ในอีกสถาบันหนึ่ง และโอนหน่วยกิตในรายวิชานั้นไปนับรวมเป็นหน่วยกิตในหลักสูตรของตนได้ (พรเลิศ อ่วมพ่วง, 2541: 437)		

42วจ49 3239/409 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาเป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาที่มีทรัพยากรที่เพียงพอ มีระบบการบริหารจัดการที่คล่องตัว มีความเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาอุดมศึกษาไทยให้สามารถเป็นที่ยอมรับระดับนานาชาติด้วยการประกันคุณภาพจะต้องมีการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องในสถาบันต่างๆ ควบคู่กันและเผยแพร่ผลการประเมินสู่สาธารณชนให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อเป็นทางเลือกและข้อมูลประกอบการตัดสินใจของประชาชน (สุชาติ เมืองแก้ว, 2541: 552)

42วจ49 3239/409 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ระบบประกันคุณภาพการศึกษา
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การประเมินคุณภาพ
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาเป็นมาตรการควบคุมและประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาที่มีทรัพยากรที่เพียงพอ มีระบบการบริหารจัดการที่คล่องตัว มีความเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาอุดมศึกษาไทยให้สามารถเป็นที่ยอมรับระดับนานาชาติด้วยการประกันคุณภาพจะต้องมีการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องในสถาบันต่างๆ ควบคู่กันและเผยแพร่ผลการประเมินสู่สาธารณชนให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อเป็นทางเลือกและข้อมูลประกอบการตัดสินใจของประชาชน (สุชาติ เมืองแก้ว, 2541: 552)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: รักษา สืบสาน เผยแพร่ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย
3241/411 2541	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การอนุรักษ์ศิลปและวัฒนธรรม
	5.2.2.4	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	ประเด็น3: ศูนย์วัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษา

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษา ควรทำนุบำรุงศาสนา อนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่และพัฒนาศิลปะ และ วัฒนธรรม เพื่อรักษาสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชาติสืบไป

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา จัดให้มีโครงการ /งาน พิธีและเผยแพร่ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนการอนุรักษ์ศิลปและวัฒนธรรม มีการส่งเสริมการศึกษาประวัติศาสตร์และ วัฒนธรรมของชาติ เช่น การจัดตั้งหอพระไตรปิฎกนานาชาติ ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของสถาบันราชภัฏ, ศูนย์วัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ข: 8)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระดับอุดมศึกษา
3241/413 2541	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การวางแผนพัฒนาอุดมศึกษา
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การอุดมศึกษาจะพัฒนาไปได้อย่างไร ย่อมเป็นไปตามลักษณะของเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในขณะนั้น

ตัวอย่าง: ...ดังจะเห็นได้จาก แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) รัฐมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ดังนั้น การพัฒนาอุดมศึกษาจึงมุ่งเน้นการขยายกำลังคนเป็นสำคัญ...ในช่วง พ.ศ.2530 - 2534 อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศสูง แต่ สถาบันอุดมศึกษาไม่สามารถผลิตให้ทันก่อให้เกิดปัญหาการขาดแคลนกำลังคน โดยเฉพาะ สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน ได้เกิดกระแสที่จะปรับปรุงคุณภาพ ประสิทธิภาพ การบริหารจัดการ (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 27 - 33)

42วจ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเงินอุดมศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: งบประมาณการวิจัย
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3: การจัดสรรงบวิจัย

หลักการ: งบประมาณการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ควรได้รับการจัดสรร ร้อยละ 10 ของงบประมาณทั้งหมด

ตัวอย่าง: งบประมาณเพื่อการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ยังได้รับการจัดสรรน้อยกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาอุดมศึกษา คือ ร้อยละ 10 ของงบประมาณทั้งหมด อย่างไรก็ตาม จะมีสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งในบางปีที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อการวิจัยมากกว่า ร้อยละ 10 เมื่อคิดรวมทั้งงบดำเนินการและงบลงทุน ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 122)

42วจ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเงินอุดมศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: แหล่งเงินทุนต่างประเทศ
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3: แหล่งเงินวิจัย

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งแต่ละสังกัด สามารถระดมทุนจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ นอกเหนือจากเงินงบประมาณแผ่นดิน เพื่อใช้ในการสนับสนุนงานวิจัย

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาจำกัดรับของรัฐบาลบางแห่ง มีศักยภาพค่อนข้างสูงในการระดมทุนจากแหล่งเงินทุนภายนอกประเทศ คือเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ สำหรับแหล่งทุนภายในประเทศที่สำคัญ ส่วนใหญ่มาจากองค์กรภาครัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นต้น ส่วนแหล่งทุนที่ได้จากภาคเอกชน มักจะเป็นในรูปของการทำวิจัยร่วมกัน โดยที่ภาคเอกชนสามารถนำผลงานวิจัยมาพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ แก่ บริษัท (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 123)

42วจ49 3267/564 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: กองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3: ค่าเล่าเรียน
<p>หลักการ: เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวางขึ้น</p>			
<p>ตัวอย่าง: ในเดือนมีนาคม 2538 คณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติโครงการจัดตั้งกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยผู้เรียนสามารถกู้เงินไปเป็นค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวเนื่องกับการเรียน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการครองชีพ ซึ่งในระดับปริญญาตรีกู้ได้ในวงเงินไม่เกิน 76,500 บาท / ปี คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี การผ่อนชำระหนี้เงินกู้ เมื่อจบการศึกษาหรือเมื่อเลิกการศึกษาหรือเมื่อครบระยะเวลาปลอดหนี้แล้ว 2 ปี และต้องให้เสร็จสิ้นภายใน 17 ปี นับจากวันที่จบการศึกษา (อรุณี สถานุพงษ์, 2541: 262 - 263)</p>			

42วจ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: องค์ความรู้ใหม่
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: สิทธิบัตร
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การคิดประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ
<p>หลักการ: สิทธิบัตร เป็นกลไกมาตรฐานที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ในเรื่องการคิดค้นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้</p>			
<p>ตัวอย่าง: ข้อมูลจากกรมทรัพย์สินทางปัญญา ปี 2530 – 2536 พบว่า มีผู้มาขอจดทะเบียนสิทธิบัตร การประดิษฐ์และการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นคนไทย ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 114 - 115)</p>			

42วจ49 3264/560 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: กลไกการประกันคุณภาพ
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การพัฒนาคุณภาพการศึกษา
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:
<p>หลักการ: ระบบและกลไกการประกันคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา เป็นแรงกระตุ้นและส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพอย่างจริงจัง</p> <p>ตัวอย่าง: ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 มีการปรับปรุงการดำเนินงานด้านการผลิตและพัฒนากำลังคน ได้แก่ การเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐโดยเน้นศักยภาพในการขยายตัว และการปรับปรุงระบบบริหารให้มีความคล่องตัว การใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกลเข้าช่วยในการเร่งรัดและขยายการผลิตและการผลักดันระบบและกลไกการประกันคุณภาพให้บังเกิดผลอย่างจริงจัง (อมรวิทย์ นาครทรรพ, 2541: 302)</p>			

42วจ49 3239/409 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3: การเผยแพร่ผลการประเมินสู่สาธารณชน
<p>หลักการ: การประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาเป็นมาตรการควบคุมและตรวจสอบคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ</p> <p>ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาที่มีทรัพยากรที่เพียงพอ มีระบบการบริหารจัดการที่คล่องตัว มีความเป็นอิสระและมีเสรีภาพทางวิชาการ การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นมาตรการหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาอุดมศึกษาไทยให้สามารถเป็นที่ยอมรับระดับนานาชาติด้วยการประกันคุณภาพจะต้องมีการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาอย่างต่อเนื่องในสถาบันต่างๆ ควบคู่กันและเผยแพร่ผลการประเมินสู่สาธารณชนให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อเป็นทางเลือกและข้อมูลประกอบการตัดสินใจของประชาชน (สุชาติ เมืองแก้ว, 2541: 552)</p>			

42๑๗49 3055/075 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: กรรมการระดับนโยบาย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: กรรมการระดับวิชาการ
หลักการ:	การบริหารงานวิจัย ควรมีการแต่งตั้งกรรมการทั้งระดับนโยบายและระดับวิชาการ โดยมีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบางส่วนทุกปี อย่างน้อยหนึ่งในสามเพื่อให้มีโอกาสรับความรู้หรือแนวความคิดใหม่จากกรรมการที่เข้ามาใหม่ทุกปี		
ตัวอย่าง:	การผู้บริหารงานวิจัยจะต้องมี 2 ระดับ คือ ระดับนโยบายกับระดับวิชาการ ซึ่งจะต้องมีการหมุนเวียนปีละอย่างน้อยหนึ่งในสาม สำหรับกรรมการที่มีวาระประมาณสามปี เพื่อให้ได้มีการเรียนรู้การบริหารการวิจัยในระดับนโยบาย และระดับวิชาการได้มีการสืบทอดแนวความคิดเพื่อพัฒนาต่อไป (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 129)		

42๑๗49 3244/417 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภูมิสังคมของท้องถิ่น
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:
หลักการ:	การวิจัยและพัฒนา ควรมีการบริหารจัดการ การเพิ่มประสบการณ์ในคณะทำงานวิจัย ตลอดจนการคำนึงถึงภูมิสังคมของท้องถิ่นที่ทำวิจัย		
ตัวอย่าง:	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ในการพัฒนาการเกษตรของชาติ มีการพัฒนาพืชใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศและเป็นรายได้ของท้องถิ่น โดยมีการวิจัยเป็นทีม มีการจัดการที่ดี มีการฝึกฝนเพิ่มประสบการณ์นักวิจัย และประการสำคัญผู้เข้าร่วมทีมมีจิตวิญญาณแห่งการวิจัย และเห็นได้จากผลสำเร็จของโครงการหลวงภาคเหนือในการผลิตพืชใหม่ๆ (สุธรรม อารีกุล, 2537: 202)		

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
3241/411	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การพัฒนาวิชาการ
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรทำการวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาประเทศ

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา จะมีแผนงานวิจัยระดับอุดมศึกษาเพื่อให้มหาวิทยาลัยทำการวิจัยในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาประเทศ ประกอบด้วย งาน/โครงการ ในแผนงานรองวิจัยพื้นฐาน วิจัยประยุกต์และส่งเสริมการวิจัย (สุทธิศรี วงษ์สมาน , 2541ข: 7)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ทุนอุดหนุนการวิจัย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การประสานความร่วมมือทางวิจัย

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรมีปฏิสัมพันธ์อย่างสูงกับหน่วยงานวิจัยภาครัฐต่างๆ เพื่อการประสานความร่วมมือ กำหนดแนวนโยบายและแผนการวิจัย ตลอดจนทุนอุดหนุนการวิจัยต่างๆ

ตัวอย่าง: หน่วยงานวิจัยภาครัฐที่กำหนดนโยบายและแผนการวิจัย จัดสรรงบประมาณให้ทุนอุดหนุนการวิจัย หรือเป็นผู้ร่วมทำวิจัย จำแนกได้ 4 ประเภท คือ

1. หน่วยงานทำหน้าที่กำหนดนโยบายและส่งเสริมการวิจัยประสานงาน ให้ทุนอุดหนุนพัฒนาบุคลากรด้านการวิจัย เช่น สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ
2. หน่วยงานที่ทำการวิจัยโดยตรง เช่น กรมวิชาการเกษตร สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช)
3. หน่วยงานสอนและวิจัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ
4. หน่วยงานบริการและวิจัย มีลักษณะเป็นงานวิจัยเพื่อนำมาแก้ปัญหาของหน่วยงานตนเอง เช่น กรมป่าไม้ กรมประมง กรมปศุสัตว์ กรมพัฒนาที่ดิน กรมการแพทย์ กรมอนามัย (ศรีประทุม ด้านผดุงครรภ์, 2541: 117)

42จ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การส่งเสริมการวิจัย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

หลักการ: การพัฒนาขีดความสามารถงานวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาล ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยที่จะนำไปสู่ประโยชน์เชิงพาณิชย์อย่างครบวงจร

ตัวอย่าง: การจัดตั้งองค์การวิจัยในหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมการวิจัยของประเทศ ได้แก่

1. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. 2535 มีระบบบริหารแตกต่างไปจากระบบราชการ เพื่อให้เกิดความคล่องตัว มีบทบาทด้านประสานงาน เชื่อมโยงให้เกิดโครงการวิจัยที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศ สกว. ไม่ทำวิจัยเอง แต่เป็นผู้สนับสนุนให้ทุนนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษา
2. เทคโนธานี (Technopolis) เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมและพัฒนาขีดความสามารถด้านวิจัยและพัฒนาของประเทศ ตลอดจนเชื่อมโยงกิจกรรมการวิจัยร่วมกันระหว่างภาครัฐบาล ภาคเอกชน และมหาวิทยาลัย
3. การสนับสนุนจัดตั้งห้องปฏิบัติการสำหรับศึกษาทดลองทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
4. การจัดตั้งสถาบัน / ศูนย์ / อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างศักยภาพงานวิจัย อาทิ
  - ศูนย์สาธารณกิจ ประชาธิปไตยไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - ศูนย์วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม (วศ.) ของมหาวิทยาลัยเกษตรกรรม
  - ศูนย์วิทยาศาสตร์การกีฬา
  - ศูนย์วิจัยและทดสอบวัสดุและสิ่งแวดล้อมทางทะเลของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
  - ศูนย์ข้อมูลการศึกษาวิจัยและพัฒนาการศึกษาทางด้านกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 118 - 119)

42อป49 3055/075 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความช่วยเหลือจากต่างประเทศ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: พัฒนาระบบวิชาการ

หลักการ: การพัฒนามหาวิทยาลัยโดยความช่วยเหลือจากต่างประเทศ เป็นการช่วยยกระดับมหาวิทยาลัยสู่มาตรฐานสากล

ตัวอย่าง: มูลนิธิริออคกีเฟลเลอร์ มีโครงการพัฒนามหาวิทยาลัย (University for Development) ใน 3 ทวีป คือ เอเชีย แอฟริกา และอเมริกาใต้ ซึ่งโครงการนี้มุ่งพัฒนาระบบวิชาการสำคัญ 3 ด้าน คือ วิทยาศาสตร์การแพทย์ เกษตรศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ โดยมีหลักการให้พัฒนาระบบวิชาการทั้ง 3 ด้าน ในมหาวิทยาลัยเดียวกัน ซึ่งมูลนิธิริออคกีเฟลเลอร์ได้เลือกประเทศไทยและเข้ามาตรวจสอบเมื่อ พ.ศ.2504 พบว่าไม่มีมหาวิทยาลัยใดในประเทศไทยมีความพร้อมที่จะรับกิจกรรมพัฒนาและถ่ายทอดวิชาการทั้งสามสาขาในระดับปริญญาเอก ทำที่สุดมูลนิธิริออคกีเฟลเลอร์ตัดสินใจให้การศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกทางวิทยาศาสตร์การแพทย์พื้นฐานที่มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ วิชาเศรษฐศาสตร์ ระดับปริญญาโทที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์เกษตรศาสตร์ระดับปริญญาโทและปริญญาเอกที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 85-86)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42๑๗49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความช่วยเหลือด้านการศึกษาจากต่างประเทศ
3244/417 2537	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การแลกเปลี่ยนทางวิชาการ
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: ความร่วมมือระหว่างประเทศ

หลักการ: การแลกเปลี่ยนทางวิชาการ โดยความร่วมมือและช่วยเหลือขององค์กรการต่างประเทศ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นสากล

ตัวอย่าง: เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง การรับกระแสความรู้จากต่างประเทศมีมาก เช่น จากองค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติได้ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญทำการสำรวจภาวะการเกษตรด้านต่างๆ ของไทย ได้มีการจัดตั้งระบบการศึกษาสำหรับฝึกเจ้าหน้าที่ในวงการเกษตร ขยายงานการค้นคว้าวิจัย การสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ การส่งผู้เชี่ยวชาญมาปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักวิชาการฝ่ายไทย เป็นการขยายงานด้านค้นคว้าวิจัยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ (สุธรรม อารีกุล, 2537 : 167-169) โดยปกติมหาวิทยาลัยจะมีโครงการความร่วมมือในการวิจัยระหว่างสถาบันกับต่างประเทศอยู่จำนวนมากน้อยตามช่วงกาลเวลาและผู้บริหารมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยที่มีสาขาการเรียน การสอน การวิจัย ทางด้านเกษตรศาสตร์ มักจะเป็นสมาชิกของสมาคมและองค์กรทางวิชาการระหว่างชาติของ Asian Association of Agricultural Colleges and Universities (AAACU) และหรือ The Association of Southeast Asian Institute of Higher Learning (ASAIHL) (สุธรรม อารีกุล , 2537 : 170)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42รป49 5405/097 2545	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สหกิจศึกษา
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเรียนรู้จากการปฏิบัติงาน
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: สหกิจศึกษาเป็นการเรียนรู้ประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ

ตัวอย่าง: ในปี พ.ศ.2545 ทบวงมหาวิทยาลัยได้ดำเนินโครงการพัฒนาสหกิจศึกษา (Co-operative Education) ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นระบบการศึกษาที่เน้นการปฏิบัติงานในสถานประกอบการอย่างมีระบบ โดยจัดให้มีการเรียนในสถานศึกษาร่วมกับการจัดให้นิสิต นักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3-4 ไปปฏิบัติงานจริง ณ สถานประกอบการที่ให้ความร่วมมือในฐานะเป็นพนักงานชั่วคราว เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 16 สัปดาห์ จะได้รับหน่วยกิตไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิตในระบบการศึกษาแบบทวิภาค หรือน้อยกว่า 5 หน่วยกิตในระบบการศึกษาแบบไตรภาค (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545: 40)

42วจ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเผยแพร่งานวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การแลกเปลี่ยนข้อมูล

หลักการ: การเผยแพร่ผลงานวิจัย ผ่านระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้นักวิจัยสามารถแลกเปลี่ยนข้อความรู้ได้อย่างกว้างขวางทั่วโลก

ตัวอย่าง: การเผยแพร่ผลงานวิจัยในปัจจุบัน นอกจากจะมีการตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ได้มีการนำระบบเครือข่ายสารสนเทศมาใช้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อความรู้ และรับรู้ได้ทั่วโลก การเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ ให้มีการคิดค้นสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนของการทำวิจัยและนำผลงานวิจัยไปสู่การปฏิบัติได้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้ผลงานวิจัย (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 130)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
3205/357	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: งบประมาณสนับสนุนการวิจัย
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การพิจารณาเลื่อนขั้นเงินเดือน

หลักการ: ระบบการพิจารณาความดีความชอบในสถาบันอุดมศึกษา ควรให้สัมพันธ์กับความสำเร็จของงานวิจัยที่สร้างองค์ความรู้ใหม่หรือผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ป็นรูปธรรม

ตัวอย่าง: อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ยังมีการทำวิจัยกันน้อยมาก กล่าวคือ ธรรมชาติของงานวิจัยต้องการความอดทน ความใฝ่รู้สูง และเวลาให้กับการทำวิจัย ขณะเดียวกันการเข้าใจผิดๆ ที่มองความสำเร็จของงานวิจัยอยู่ที่การนำไปใช้ป็นรูปธรรมเท่านั้น ไม่ให้ความสำคัญแก่องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น ประกอบกับค่าตอบแทนในการวิจัยก็มีไม่มาก อีกทั้งยังมีการกำหนดกฎระเบียบการใช้เงินภายในสถาบัน ทำให้ขาดความคล่องตัว แม้ว่าปัจจุบันมีการปรับปรุงรูปแบบการจัดสรรงบประมาณในรูปเงินอุดหนุน และเปิดโอกาสให้หน่วยงานได้จัดตั้งกองทุนวิจัยเพื่อสนับสนุนงานวิจัยที่สำคัญๆ และมีความจำเป็นเร่งด่วนแล้วก็ตาม ก็ยังขาดงบประมาณในการสนับสนุนงานวิจัย (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 128)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49 3264/560 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารพิเศษ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การเพิ่มสถาบันอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาค
	5.2.1.4	พิเศษในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาแห่งใหม่ ต้องเน้นการกระจายไปสู่ส่วนภูมิภาคต่างๆ เป็นการพัฒนากำลังคนออกไปรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและความเจริญของภูมิภาคนั้นๆ

ตัวอย่าง: ผลการดำเนินงานตามแบบพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) พบว่า มีการขยายและเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษาเกือบทุกประเภทในภูมิภาคต่างๆ เช่น การเพิ่มขึ้นมหาวิทยาลัย 3 แห่งที่มหาสารคาม ปัตตานี และนครศรีธรรมราช สถาบันอุดมศึกษาเอกชนมีการจัดตั้งเพิ่ม 10 แห่งใน 7 จังหวัด ได้แก่ อุบลราชธานี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี (2 แห่ง) เชียงใหม่ ปทุมธานี พิษณุโลก และที่กรุงเทพฯ (3 แห่ง) ซึ่งลักษณะการจัดตั้งสถาบันใหม่ที่เน้นการกระจายไปสู่ภูมิภาคต่างๆ อย่างค่อนข้างทั่วถึง จึงนับเป็นพัฒนาการที่สำคัญของการกระจายฐานการผลิตและพัฒนาากำลังคนออกไปรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและการพัฒนาความเจริญของจังหวัดต่างๆ (อมรวิรัช นาคกรทรรพ, 2541: 286 - 287)

42อป49 3055/75 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจ่ายค่าตอบแทนอาจารย์
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:
หลักการ:	การจ่ายค่าตอบแทนให้แก่อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด ไม่ควรจะต่างกันเกินสองเท่า		
ตัวอย่าง:	การกำหนดเงินเดือนสำหรับอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาน้อยเกินไป ควรมีการปรับปรุงตามสมควร ตั้งแต่เงินเดือนอาจารย์ที่ได้วุฒิปริญญาเอกหรือปริญญาโทในประเทศหรือต่างประเทศ ขณะเดียวกันเงินเดือนศาสตราจารย์ได้รับสูงกว่าเงินเดือนอาจารย์วุฒิปริญญาเอก ประมาณ 4 – 5 เท่า ซึ่งในมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาในประเทศกำลังพัฒนาเงินเดือนของผู้ทำหน้าที่อาจารย์ระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด ไม่น่าจะต่างกันเกิน 2 เท่า (ณัฐภมรประวัติ, 2537: 91)		

42วจ49 3241/411 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: งบลงทุน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: งบดำเนินการ
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3: การบริหารการเงิน
หลักการ:	การบริหารการเงินอุดมศึกษา ประกอบด้วยงบดำเนินการ เพื่อให้ดำเนินการบริหารจัดการให้อยู่ได้โดยทั่วไป และงบลงทุน เพื่อใช้ในการสร้างอาคาร สถานที่ ครุภัณฑ์		
ตัวอย่าง:	การบริหารการเงินอุดมศึกษา จะประกอบด้วยงบดำเนินการ หมายถึงงบประมาณรายจ่ายในหมวดเงินเดือน ค่าตอบแทน ค่าใช้สอยและวัสดุ ค่าสาธารณูปโภค เงินอุดหนุนและรายจ่ายอื่น กับงบลงทุน เป็นงบประมาณรายจ่ายในหมวดเงินค่าครุภัณฑ์ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ข: 8)		

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: องค์ความรู้ใหม่
3205/357	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภารกิจมหาวิทยาลัย
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: การวิจัย เป็นภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาอุดมศึกษาให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการ ด้วยการค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวทันกระแสความเปลี่ยนแปลง หรือการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามบริบทของสังคม

ตัวอย่าง: การมุ่งเน้นพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้มีศักยภาพและความพร้อมในการทำวิจัย ต้องประกอบด้วย

- 1.การมีนโยบายและแผนการวิจัย การค้นคว้าที่ชัดเจน และการระดมทรัพยากร ตลอดจนความร่วมมือจากแหล่งต่างๆ
- 2.จัดให้มีห้องปฏิบัติการของสถาบันเพื่อการวิจัยและทดลอง
- 3.พัฒนาความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยให้แก่คณาจารย์และบุคลากรเป็นการเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถในการค้นคว้าวิจัย เพื่อให้สามารถเป็นที่ปรึกษาแก่ภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อความเป็นเลิศและผู้นำทางวิชาการ
- 4.ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยและการค้นคว้าทดลองแก่อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และบุคลากรในสถาบันอุดมศึกษาและการนำผลการค้นคว้ามานำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศโดยส่วนรวม และตามความต้องการของท้องถิ่น
- 5.ให้สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาเน้นการวิจัยพื้นฐานควบคู่ไปกับการวิจัยและพัฒนาส่วนสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับต่ำกว่าปริญญาเน้นการวิจัยวิชาชีพ เพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาเทคโนโลยีท้องถิ่นและนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 113 - 114)

42วจ49 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริหารงานวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: กำหนดนโยบายและแผนการวิจัย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: กำหนดผู้รับผิดชอบ

หลักการ: การดำเนินงานวิจัยของมหาวิทยาลัย ควรมีรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยหรือวิชาการ มีอำนาจหน้าที่ในการ กำหนดนโยบายวิจัยและประสานงานกับระดับต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัย มักกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนการวิจัยไว้อย่างกว้างๆ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเทคนิคการเรียนการสอน การปรับปรุงหลักสูตร ตลอดจนการบริการสังคมของแต่ละมหาวิทยาลัย มากกว่าการสร้างองค์ความรู้เพื่อสังคมและเพื่อความสามารถในการแข่งขัน (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 114 - 115)

42วจ49 3241/411 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บริการแก่ชุมชนและสังคม
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษา จัดให้มีบริการทางด้านวิชาการแก่ประชาชน ตามความต้องการของสังคม

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา ดำเนินการด้านวิชาการตามความต้องการของสังคม ประกอบด้วยงาน / โครงการตามแผนบริการวิชาการชุมชน และการพัฒนาชนบท (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 8)

- 42อป49 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: ห้องปฏิบัติการพร้อมเครื่องมือทันสมัย
- 3055/75 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2:
2537 5.2.1.4 เทศะในการอุดมศึกษา ประเด็น3:
- หลักการ: การสอนบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยยะเวลานั้น
- ตัวอย่าง: การสอนบัณฑิตศึกษา นอกจากจะมีอาจารย์ที่มีคุณวุฒิและผลงานวิจัยที่มีคุณภาพแล้วควรมีห้องปฏิบัติการที่ใช้เทคโนโลยีที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการนั้นด้วย (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 89)
-

42๑๒49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่างประเทศ
3244/417 2537	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การแลกเปลี่ยนวิชาการ
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: ความร่วมมือองค์กรต่างประเทศ

หลักการ: การจัดการเรียนรู้โดยมีการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ เป็นความร่วมมือและช่วยเหลือขององค์กรการต่างประเทศ เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยไปสู่ความเป็นสากล

ตัวอย่าง: เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง การรับกระแสความรู้จากต่างประเทศมีมาก เช่น จากองค์กรอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติได้ส่งคณะผู้เชี่ยวชาญทำการสำรวจภาวะการเกษตรด้านต่างๆ ของไทย ได้มีการจัดตั้งระบบการศึกษาสำหรับฝึกเจ้าหน้าที่ในวงการเกษตร ขยายงานการค้นคว้าวิจัย การสนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ การส่งผู้เชี่ยวชาญมาปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักวิชาการฝ่ายไทย เป็นการขยายงานด้านค้นคว้าวิจัยให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ โดยปกติมหาวิทยาลัยจะมีโครงการความร่วมมือในการวิจัยระหว่างสถาบันกับต่างประเทศอยู่จำนวนมากน้อยตามช่วงเวลาและผู้บริหารมหาวิทยาลัย เช่น มหาวิทยาลัยที่มีสาขาการเรียน การสอน การวิจัย ทางด้านเกษตรศาสตร์ มักจะเป็นสมาชิกของสมาคมและองค์กรทางวิชาการระหว่างชาติของ Asian Association of Agricultural Colleges and Universities (AAACU) และหรือ The Association of Southeast Asian Institute of Higher Learning (ASAIHL) (สุธรรม อารีกุล , 2537 : 167 - 170)

42วจ49 3241/411 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเทียบวัดสมรรถนะ
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: เทคโนโลยีสารสนเทศ
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: ผลการประเมินนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

หลักการ: อุดมศึกษาเป็นตัวนำความเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก เพราะการอุดมศึกษาจะสร้างคนและองค์ความรู้เพื่อการแข่งขันรู้เท่าทันในเวทีโลก โดยการเทียบวัดกับประเทศทั้งหลายในโลก

ตัวอย่าง: การที่ประเทศไทยมีปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกมากขึ้น อันเนื่องมาจากเศรษฐกิจของไทยที่ต้องพึ่งพิงการค้าขายกับต่างประเทศประกอบกับการแพร่ขยายเวทีเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคตลอดจนการแพร่ขยายของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้อุดมศึกษาไทยต้องปรับตัวให้มีมิติสากลเพิ่มขึ้นเพื่อการแข่งขันในเวทีโลกมากขึ้น (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ข: 10)

42อป49 3244/417 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: หน่วยงานมาตรฐานวิชาการของมหาวิทยาลัย
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีหน่วยงาน เพื่อเป็นองค์กรกลางในการดูแลและรักษามาตรฐานวิชาการให้มีคุณภาพ

ตัวอย่าง: มูลนิธิรีออกกี้เฟลเลอร์ได้ให้การสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา และการบริหารจัดการให้ได้มาตรฐานสากล โดยจัดตั้งหน่วยงานบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อดูแลและบริหารจัดการคุณภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา ให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทยตะวันตก (สุธรรม อารีกุล, 2537 : 88)

42อป49 3055/075 2525	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การวิจัยและพัฒนา
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: นักวิชาการระดับสูง
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: การมีนักวิชาการระดับสูงในสาขาเฉพาะด้าน ในหน่วยงานวิจัยและพัฒนา นับเป็นความก้าวหน้าทางวิชาการในศาสตร์ของมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: ตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมาทิศทางการส่งเสริมการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยทั่วไปของไทย ได้ให้ความสำคัญในการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) เช่น วิจัยเพื่อพัฒนาและวิศวกรรม (Research for Development and Engineering) เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ใหม่และสร้างระบบวิศวกรรมในการผลิตอย่างครบวงจร แต่สังคมวิชาการไทยยังขาดนักวิจัยที่รู้ลึกซึ่งมากในสาขาต่างๆ ที่จะทำงานวิจัยในลักษณะสหวิทยาการ และยังไม่สามารถสร้างระบบบริหารจัดการที่จะเอื้ออำนวยให้บรรลุเป้าหมาย ดังนั้นประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 99-100)

42วจ49 3241/411 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: มีแผนงานและโครงการ
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: คุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาควรมีการพัฒนาและปรับปรุงอยู่เสมอ โดยมีการพัฒนางานโครงการและมีแผนงานกำกับดูแลให้ได้มาตรฐานสากล

ตัวอย่าง: แผนงานปรับปรุงคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา รัฐได้จัดสรรงบประมาณในการดำเนินงาน / โครงการเพื่อส่งเสริมสนับสนุน การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการยกระดับมาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้ได้ระดับมาตรฐานสากล ประกอบด้วยงาน / โครงการทั้งแผนบริหารวิชาการและแผนพัฒนาวิชาการ (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 7)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การตอบสนองต่อเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
3241/413 2541	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: อุดมศึกษาในระบบเปิด
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: อุดมศึกษาอยู่ในระบบเปิด ย่อมต้องได้รับผลกระทบจากกระแสของเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และสังคมโลก

ตัวอย่าง: การเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศที่ผ่านมาได้ส่งผลกระทบต่อสังคม วัฒนธรรม และค่านิยมไทย วิถีชีวิตและค่านิยมดั้งเดิมที่ตั้งงามของสังคมไทย จะหายไปพร้อมๆ กับการล่มสลายของสถาบันครอบครัว และวัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ความมุ่งหวังที่จะพัฒนาการศึกษาและใช้ การศึกษาเสริมสร้างการขยายฐานะทางสังคม (Social Mobility) เพื่อให้เกิดความ เสมอภาคและความเท่าเทียมทางโอกาสทางคุณภาพและประสิทธิภาพไม่ได้เท่าที่คาดหวัง การพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทยยังคงพัฒนารูปแบบมากกว่าการพัฒนาอุดมการณ์ จิตสำนึกและวิถีชีวิตการเมือง ประชาชนไม่มีส่วนร่วม ด้านการผลิตกำลังคนด้าน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ยังไม่ได้ตามความต้องการทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ มีการ เร่งผลิตและนำเข้ากำลังคนและวัสดุครุภัณฑ์จากต่างประเทศจำนวนมากซึ่งสวนทางกับการ ลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาของประเทศที่มีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบอัตราส่วนนักวิจัยต่อ ประชากรของไทยก็ยังคงอยู่ในระดับต่ำมาก (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 38 - 43)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: องค์ความรู้ใหม่
3241/411	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การจัดการการเปลี่ยนแปลง
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: อุดมศึกษาเป็นผู้สร้างความเปลี่ยนแปลง (Change agent) เพื่อไปสู่สังคมที่พึงประสงค์

ตัวอย่าง: การศึกษาเป็นเครื่องมือของการพัฒนาประเทศและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สังคมโลก เนื่องจากอุดมศึกษาเป็นแหล่งสร้างคนและองค์ความรู้เพื่อการแข่งขันในเวทีโลก อุดมศึกษาจึงต้องมีการปรับตัวในทุกด้าน (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ข: 17)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาบุคลากร
3241/413	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: สร้างให้เป็นคนดีและรู้เท่าทัน
2541	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: อุดมศึกษาจะต้องพัฒนากำลังคนระดับกลางและระดับสูงให้มีความพร้อมและมีศักยภาพในการแข่งขันทุกๆ ด้าน

ตัวอย่าง: สืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโลกในลักษณะการค้าไร้พรมแดน (Borderless Trade) มีการเปิดเสรีทางการค้ามากขึ้น เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียมโดยลายลักษณะอักษรแก่ทุกประเทศ ในการแสวงหาโอกาสตามศักยภาพและความได้เปรียบ คนจึงเป็นปัจจัยสำคัญ นอกเหนือจากเทคโนโลยี ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ อุดมศึกษาจะต้องรับภาระสร้างคนและองค์ความรู้เพื่อการแข่งขันและอยู่ร่วมในสังคมโลกได้อย่างชาญฉลาด การสร้างคนเพียงให้ดี ดูจะไม่พอ แต่จะต้องสร้างคนให้ดีที่สุดและให้รู้เท่าทันด้วย (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 26)

42วจ49 3163/288 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินอุดหนุนการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การจัดสรรงบประมาณ
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษาในสังกัดรัฐในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นสูงกว่าการศึกษาประเภทอื่นๆ

ตัวอย่าง: การที่รัฐอุดหนุนสถาบันอุดมศึกษาของรัฐในอัตราเพิ่มที่สูงขึ้น เนื่องจากเป็นความต้องการของรัฐบาลที่ส่งเสริมการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดตั้งมหาวิทยาลัยใหม่ในภูมิภาค อีกทั้งให้รองรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาต่อ การศึกษาระดับอุดมศึกษา และการที่รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษามากขึ้น ในขณะที่รัฐมีนโยบายจะแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatization) ให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ในด้านการศึกษารัฐกลับเป็นไปทางตรงข้ามส่งผลให้มหาวิทยาลัยของรัฐไม่ได้คำนึงถึงระบบค่าเล่าเรียนที่สะท้อนถึงต้นทุนที่แท้จริง (เมธี ครองแก้ว, 2541: 480 - 481)

42วจ49 3163/288 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การกำหนดงบประมาณ
	5.2.3	การประกันคุณภาพ	ประเด็น2: เกณฑ์การจัดสรรงบประมาณ
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: การประเมินกิจกรรม

หลักการ: การจัดสรรงบประมาณการศึกษา ควรกำหนดขนาดงบประมาณของหน่วยงาน ด้วยวิธีการงบประมาณที่เริ่มจากฐานศูนย์ (Zero – Based Budgeting) โดยมีการประเมินประสิทธิภาพและความเหมาะสมของแต่ละกิจกรรมเป็นหลัก

ตัวอย่าง: ความเหลื่อมล้ำของงบประมาณระหว่างมหาวิทยาลัยอาจลดน้อยลงได้ หากรัฐพยายามควบคุมการขยายตัวของงบประมาณของมหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ส่วนอัตรการขยายตัวของงบประมาณที่จัดสรรให้แก่มหาวิทยาลัยที่จัดตั้งใหม่หรือมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนเน้นในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีขนาดสูงกว่าอัตราเพิ่มเฉพาะของงบประมาณที่รัฐจัดสรรให้มหาวิทยาลัยทั่วประเทศ (เมธี ครองแก้ว, 2541: 476 – 477)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดสรรงบประมาณ
3163/288	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ประสิทธิภาพการใช้งบประมาณ
2541	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดสรรงบประมาณประจำปีของรัฐแก่มหาวิทยาลัยแต่ละแห่ง ควรใช้วิธีการพิจารณาจากฐานงบประมาณเดิม โดยสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ตามการขยายตัวตามปกติของหน่วยงาน

ตัวอย่าง: ความแตกต่างของงบประมาณที่แต่ละมหาวิทยาลัยได้รับในปัจจุบันจะเกี่ยวข้องกับเหตุผลเชิงประวัติศาสตร์เมื่อครั้งแรกจัดตั้งเพราะการเพิ่มงบประมาณของรัฐแต่ละปีใช้วิธีการพิจารณาปรับขยายจากฐานเดิม มากกว่าการประเมินประสิทธิภาพของการใช้งบประมาณ เป็นลักษณะของการจัดสรรงบประมาณตามหลักการเพิ่มทีละเล็กทีละน้อย (Incrementalism) ของการขอและอนุมัติงบประมาณ ดังนั้น มหาวิทยาลัยใดได้รับงบประมาณสูงมาแต่ต้นย่อมจะมีโอกาสที่จะได้งบประมาณเพิ่มขึ้นในปีต่อๆ มา สูงกว่าหน่วยอื่น ซึ่งงบประมาณเริ่มต้นมีขนาดเล็กกว่า อาทิ มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับการจัดสรรงบประมาณ เมื่อเริ่มต้นเมื่อครั้งรวมคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล กับแพทยศาสตร์ รามาธิบดีเข้าด้วยกัน เมื่อปี พ.ศ. 2512 มีจำนวนงบประมาณสูงมาก ทำให้งบประมาณในปีต่อๆ มายังคงอยู่ในระดับสูงกว่าที่อื่นๆ มาโดยตลอด (เมธี ครองแก้ว, 2541: 475 - 476)

42อป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บุคลากรเฉพาะสาขา
3059/086	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ผู้ทรงคุณวุฒิ
2537	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: ผู้นำทางวิชาการ

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษา เป็นแหล่งผู้นำทางวิชาการและทางปัญญาของประเทศ จะต้องมีบุคลากรที่มีความรู้ ความชำนาญ และความเชี่ยวชาญในศาสตร์ต่างๆ อีกทั้งต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิในศาสตร์สาขาต่างๆ เป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: สถาบันการศึกษาไทยถูกกำหนดและควบคุมโดยทางอ้อมจากระบบราชการ เพราะต้องพึ่งพิงงบประมาณแผ่นดินในการสนับสนุนกิจกรรมแทบทุกเรื่อง และความจำกัดงบประมาณในการสนับสนุนการวิจัย อีกทั้งการใช้ระบบคนกลางมาทำหน้าที่บริหารจัดการเป็นที่ปรึกษาด้วยแล้วทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงมากขึ้นยิ่งทำให้เป็นความจำกัดของสถาบันการศึกษาไทยที่จะแสดงบทบาทความเป็นผู้นำทางวิชาการและทางปัญญาของประเทศได้ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2537: 293)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49 3163/288 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเก็บค่าเล่าเรียน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายการศึกษา
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: การศึกษาเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งที่ส่งผลตอบแทนต่อบุคคลและสังคม ผู้ที่ได้รับประโยชน์ควรมีส่วนรับภาระค่าใช้จ่ายเป็นสัดส่วนตามไปด้วย

ตัวอย่าง: การระดมทุนเพื่อการจัดอุดมศึกษาที่สำคัญที่สุด คือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมรับภาระต้นทุนการศึกษาให้เพิ่มขึ้น ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จในการปฏิรูประบบการเงินอุดมศึกษาในระยะยาว

ค.ศ. 1988 ได้มีการปฏิรูประบบการเงินอุดมศึกษาของรัฐในประเทศออสเตรเลีย โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการจัดเก็บค่าเล่าเรียนจากนักศึกษาให้มีส่วนร่วมรับภาระต้นทุนการศึกษาร้อยละ 30 ของต้นทุนทั้งหมด ซึ่งอาจจ่ายทันที โดยได้ส่วนลดร้อยละ 20 หรือจ่ายเมื่อสำเร็จการศึกษามีงานทำและมีรายได้ระดับหนึ่งแล้ว โดยไม่เสียดอกเบี้ย ซึ่งระบบการเงินอุดมศึกษาของประเทศออสเตรเลีย ได้ถูกนำไปใช้เป็นตัวแบบของระบบการเงินอุดมศึกษาของหลายประเทศทั่วโลก (เมธี ครองแก้ว, 2541: 492 - 494)

42วจ49 3267/564 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: งบประมาณแผ่นดิน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เงินนอกงบประมาณ
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: งบประมาณสถาบันอุดมศึกษาได้จากเงินงบประมาณแผ่นดินกับเงินนอกงบประมาณ

ตัวอย่าง: ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษามาจากแหล่งใหญ่ 2 แหล่ง คือ เงินงบประมาณแผ่นดิน กับเงินนอกงบประมาณแผ่นดินที่เก็บจากค่าธรรมเนียมการศึกษา ค่าหน่วยกิต หรือค่าบำรุงการศึกษา เงินค่าหอพักนักศึกษา เงินกู้ หรือเงินยืม และเงินช่วยเหลือ หรือเงินบริจาคจากต่างประเทศ ตลอดจนเงินรายได้อื่นๆ เช่น ค่าเช่าอสังหาริมทรัพย์ การขายทรัพย์สินทางปัญญา การบริการวิชาการ เป็นต้น (อรุณี สถานุพงษ์, 2541: 245 - 246)

42วจ49 3161/288 2541	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: เงินอุดหนุนทั่วไป
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2:
	5.2.1.2 งบประมาณ ประเด็น3:

หลักการ: การจัดสรรงบประมาณแก่สถาบันอุดมศึกษาให้เป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block – Grant Budgeting) เพื่อการพึ่งพาตนเองในด้านการเงินและควมมีอิสระในการบริหารงบประมาณ

ตัวอย่าง: รัฐมีจุดมุ่งหมายให้สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพิ่มความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านงบประมาณมากขึ้น จากแหล่งเงินทุน คือ ค่าเล่าเรียนและค่าธรรมเนียมต่างๆ จากผู้เรียน ซึ่งผู้ได้รับประโยชน์จากการศึกษาโดยตรง ในแผนอุดมศึกษาระยะยาวของทบวงมหาวิทยาลัยที่กำหนดว่าในปีสุดท้ายของแผนอุดมศึกษาฉบับที่ 7 คือ ปี 2539 นิสิตนักศึกษาจะมีส่วนร่วมภาระค่าใช้จ่ายดำเนินการของแต่ละสถาบัน ประมาณร้อยละ 50 ของงบดำเนินการทั้งหมด

นอกจากนี้ควมมีอิสระในการบริหารงบประมาณ จะเป็นการเพิ่มความรับผิดชอบ (Accountability) ของผู้บริหารแต่ละมหาวิทยาลัยให้มีมากขึ้น เพื่อให้การบริหารเงินมีความสะดวกและความคล่องตัวตามความจำเป็นของมหาวิทยาลัย (เมธี ครองแก้ว, 2541: 467 - 468)

42วจ49 3163/288 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	เงินก้อน (Block Grant)
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	งบประมาณแบบบรรทัดเดียว (Single-Line Budgeting)
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:	

หลักการ: รัฐควรจัดสรรงบประมาณให้สถาบันอุดมศึกษา เป็นเงินอุดหนุนทั่วไป (Block Grants) โดยรัฐอนุมัติวงเงินที่มีรายละเอียดสนับสนุนเพื่อใช้อ้างอิง แต่ไม่ใช่เป็นฐานในการพิจารณา

ตัวอย่าง: การบริหารอุดมศึกษา มีความจำเป็นต้องให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งมีความคล่องตัว เพื่อให้เหมาะสมกับการบริหารกิจกรรมทางวิชาการในระดับที่สูงสุดของประเทศ รัฐจำเป็นต้องพิจารณาจัดสรรงบประมาณให้แก่สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งเป็นก้อนเดียว (Block Grant) ซึ่งในปัจจุบันก็ได้มีความพยายามดำเนินการตามแนวนี้บ้างแล้ว การจัดสรรงบประมาณเป็นก้อนนี้ สำนักงบประมาณควรพิจารณาอนุมัติโดยที่ไม่จำเป็นต้องเข้าไปตรวจสอบในระดับรายละเอียดมากนัก แต่รัฐควรอนุมัติเป็นวงเงิน ซึ่งจะมีรายละเอียดสนับสนุนอยู่ต่างหากเพื่อใช้อ้างอิง แต่ไม่ใช่เพื่อเป็นฐานในการพิจารณา วิธีการนี้เป็นวิธีการของงบประมาณแบบบรรทัดเดียว (Single - Line Budgeting) ซึ่งจะให้ความสะดวกและคล่องตัวสูงมาก (เมธี ครองแก้ว, 2541: 489)

42อป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: อาคารวิชาการเพื่อการเรียนการสอน
3055/75 2537	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: อาคารปฏิบัติการ
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:
หลักการ:	อาคารทางวิชาการสำหรับใช้เป็นสถานที่เพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ต้องใช้งบประมาณในการก่อสร้างสูงกว่าอาคารทั่วไป		
ตัวอย่าง:	ในการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายสำหรับโครงการบัณฑิตศึกษาระดับปริญญาเอกที่จัดทำขึ้นในประเทศ พบว่าค่าก่อสร้างอาคารและห้องปฏิบัติการโดยทั่วไปจะถูกกว่าอาคารที่สร้างในต่างประเทศ แต่ค่าก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้มีมาตรฐานสูงแบบอาคารทางวิชาการจะแพงกว่าค่าก่อสร้างอาคารทั่วไป เนื่องจากจะมีเรื่องระบบไฟฟ้า ท่อระบายน้ำดี น้ำเสีย เฉพาะกิจ เช่น ท่อทนสารเคมี สารรังสี ระบบปรับอากาศ ระบบกรองผงอนุภาคในอากาศ ซึ่งจะต้องพิจารณาตามระดับงานวิชาการและชนิดของวิชาการ รวมทั้งการออกแบบสถาปัตยกรรมและวิศวกรรม เพื่อให้การติดตั้งระบบต่างๆ เหล่านี้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 90)		

42วจ49 3241/410 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	การขยายวิทยาเขตสารสนเทศ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	การขยายมหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:	
หลักการ:	การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน เป็นการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค นับเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา			
ตัวอย่าง:	โครงการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยไปยังส่วนภูมิภาคที่มุ่งกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา โดยใช้ เทคโนโลยีการสอนทางไกลแบบ 2 ทาง คือ อาจารย์ ผู้บรรยาย และผู้เรียนสามารถโต้ตอบกันได้ทันที (Interactive) วิทยาเขตสารสนเทศทั้ง 30 แห่ง ใน 30 จังหวัดกระจายตามภาคต่างๆ คือ ภาคเหนือ จำนวน 7 แห่ง ภาคกลาง 8 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 แห่ง และภาคใต้ 5 แห่ง (สุทธศรี วงษ์สมาน และฟ้าม่วย เรื่องเลิศบุญ, 2541ก: 224)			

42วจ49 3241/410 2539	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	กรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:	
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3:	
หลักการ:	สถาบันอุดมศึกษามีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ที่จัดหาได้เอง โดยไม่ถือเป็นที่ราชพัสดุ			
ตัวอย่าง:	คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติ เมื่อ กันยายน 2539 อนุมัติให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถมีกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์ที่ได้รับบริจาคหรือที่จัดหาโดยเงินรายได้ของสถาบัน โดยไม่ต้องโอนเข้ารัฐเป็นที่ราชพัสดุ เช่น ส่วนราชการอื่นๆ (สุทธศรี วงษ์สมาน และฟ้าม่วย เรื่องเลิศบุญ, 2541ก: 222)			

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน
3182/304 2541	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก
	5.2.1.4	เทศะในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: อุปกรณ์เทคโนโลยีทันสมัย
หลักการ:	การรักษาอาจารย์ให้คงอยู่ในระบบและมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการทำงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง		
ตัวอย่าง:	การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานของอาจารย์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งานได้อย่างเหมาะสม และสะดวก (วารสารณ์ บวรศิริ, 2541: 411)		

42จ49 3241/410 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย
	5.2.2	การบริหารวิชาการ	ประเด็น2: ระบบวิทยาลัย (วิชาชีพ)
	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: ระบบสถาบันอุดมศึกษา (การสอนและวิชาการ)

หลักการ: การจัดการเรียนรู้ในระดับทุกระดับควรเชื่อมโยงและสามารถถ่ายโอนได้

ตัวอย่าง: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) ได้เสนอหลักการการปฏิรูปอุดมศึกษาไทยในการจัดระบบอุดมศึกษาให้มีเอกภาพ โดยมีความสัมพันธ์เป็นเครือข่าย เชื่อมโยงกัน และสามารถถ่ายโอนกันได้ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระบบย่อย ได้แก่

- 1.ระบบวิทยาลัยที่เปิดสอน 2 ปี หลังมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งเน้นการสอนวิชาชีพทั่วไป และสอนหลักสูตรระยะสั้นสำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่รวมทั้งสอนวิชาสามัญศึกษา เพื่อโอนหน่วยกิตเข้าศึกษาต่อในชั้นปีที่ 3 ของมหาวิทยาลัย
- 2.ระบบสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนระดับปริญญาตรี 4 ปี มุ่งเน้นการสอนและการบริการวิชาการเป็นหลัก
- 3.ระบบมหาวิทยาลัยมุ่งเน้นการวิจัยและพัฒนาและผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทและเอก การบริหารอุดมศึกษาระดับชาติ จัดให้มีคณะกรรมการอุดมศึกษาระดับชาติ (Standing Committee) ทำหน้าที่กำกับดูแลทางด้านนโยบายและมาตรฐานการอุดมศึกษาทุกสังกัด กำหนดเกณฑ์และวิธีการจัดสรรงบประมาณ และแนวทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (สุทธศรี วงษ์สมาน และฟ้ามู่ย เรื่องเลิศบุญ, 2541ก: 205)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: บริการชุมชนและสังคม
3244/417	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: วิชาชีพ
2537	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การฝึกอบรม

หลักการ: มหาวิทยาลัยควรจัดบริการทางวิชาการให้ประชาชนทั่วไปโดยการจัดให้มีหลักสูตรวิชาชีพสำหรับประชาชน เน้นการสอนและการฝึกอบรมโดยตรง

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นับเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่ได้จัดหลักสูตรวิชาชีพการเกษตรให้แก่ประชาชน โดยความคิดของคุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจที่ให้คณาจารย์จัดหลักสูตรอบรมวิชาชีพการเกษตรแก่ประชาชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 เพื่อให้ประชาชนทั่วไปไม่จำกัดสาขาอาชีพ อายุ และระดับการศึกษา ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัย ช่วงเวลาที่มหาวิทยาลัยปิดเทอมในภาคฤดูร้อนกำหนดหลักสูตรการศึกษาเวลาสั้นๆ 1-2 เดือน โดยในปีแรกเปิดสอน 5 วิชา คือ วิชาการทำสวนผัก การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงโคนม การเลี้ยงผึ้ง และการถนอมอาหาร เมื่อสิ้นสุดการเรียนแต่ละวิชา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้มอบประกาศนียบัตรให้การรับรองไว้ด้วย (สุธรรม อารีกุล, 2537: 189)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วิทยาเขตสารสนเทศ
3264/560	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เทคโนโลยีการสอนทางไกล
2541	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: ความเสมอภาค

หลักการ: การพัฒนากำลังคนระดับอุดมศึกษาในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ เป็นการส่งเสริมความเสมอภาคและคุณภาพการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล

ตัวอย่าง: การจัดตั้งและพัฒนาวิทยาเขตสารสนเทศ (IT CAMPUS) ใน 30 จังหวัดตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อ ตุลาคม 2539 การปรับปรุงรูปแบบวิทยาเขตไปเป็นวิทยาเขตสารสนเทศเพื่อใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ให้เป็นประโยชน์สูงสุด นับเป็นการส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสและคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา และเป็นการใช้อาจารย์ที่มีความสามารถด้านการสอนอย่างคุ้มค่า ทั้งนี้โดยเสนอให้มีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเข้าร่วม 7 แห่ง ภาคกลาง 8 จังหวัด (รวมภาคตะวันออกและตะวันตก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 จังหวัด และภาคใต้ 5 จังหวัด (อมรวิชิษฐ์ นาครทรรพ, 2541: 88)

42วจ49 3069/109 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาอาจารย์
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ความก้าวหน้าทางวิชาการระดับนานาชาติ
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การใช้สื่อทันสมัย
หลักการ:	อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา ควรมีความสนใจใฝ่รู้ติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระดับนานาชาติ มีความสามารถใช้เครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และมีผลงานทางวิชาการจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ		
ตัวอย่าง:	อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาต้องมีการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ จากการเข้าร่วมประชุมสัมมนาวิชาการในสาขาวิชาเฉพาะในระดับชาติปีละครั้ง ระดับภูมิภาค 2 ปีต่อครั้ง และในระดับนานาชาติ 3 ปีต่อครั้ง เป็นอย่างน้อย อีกทั้งการสร้างผลงานทางวิชาการจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิภาคร่วมมือกับทบพทในการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนวิชาการวิชาชีพในภูมิภาคตลอดจนการตีพิมพ์ผลงานเผยแพร่ในวารสารต่างประเทศที่มีชื่อเสียงในวงวิชาการสาขานั้นๆ (ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2541: 371)		

42วจ49 3129/220 2546	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาวิชาชีพ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ความเสมอภาค
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: นักธุรกิจ
หลักการ:	การอุดมศึกษาเป็นการขยายสถานภาพทางสังคมให้มีความเสมอภาคกัน		
ตัวอย่าง:	บุตรหลานรุ่นใหม่ๆ ของทั้งนักธุรกิจและข้าราชการชั้นนำเข้าโรงเรียนและสถานศึกษาชั้นนำในกรุงเทพฯ หรือไปศึกษาหาความรู้ที่สหรัฐอเมริกาหรือที่ยุโรป เมื่อบุตรหลานรุ่นใหม่ของนักธุรกิจที่ได้รับการศึกษาในทศวรรษ 2500 และ 2510 กลายเป็นผู้บริหารธุรกิจหรือก้าวเป็นข้าราชการระดับกลางและระดับสูงในทศวรรษ 2520 ความแตกต่างระหว่างนักธุรกิจชั้นนำและข้าราชการชั้นนำลดน้อยลง จนในบางกรณีแทบไม่หลงเหลือ ทั้งนี้โดยผ่านความสัมพันธ์ทั้งด้านการแต่งงาน การเป็นนักเรียนร่วมรุ่น เป็นเพื่อนร่วมงาน และจากการมีประสบการณ์ชีวิตร่วมสมัยเดียวกัน (ผาสูก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 207)		

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผู้ทรงคุณวุฒิ
3241/411	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: นักวิชาการ
2541	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: ผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หลักการ: การประเมินผลการศึกษาของชาติ ควรดำเนินการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการ และผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน

ตัวอย่าง: ในการประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจจากผู้ทรงคุณวุฒิ อาจารย์ นักวิชาการและผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวน 10 คณะตามระดับและประเภท ประกอบด้วย ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา การอาชีวศึกษา การฝึกหัดครู การศึกษานอกโรงเรียน และตามประเด็นการพัฒนาอีก 3 คณะ คือ คณะกรรมการดำเนินการประเมินผลแผนฯ ด้านครู อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ด้านบริหารและการระดมสรรพกำลังเพื่อการจัดการศึกษา และด้านระบบสารสนเทศเพื่อการพัฒนาการศึกษา (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 2)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การประเมินระดับชาติ
3241/411	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2:
2541	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: นโยบายและแผนอุดมศึกษาต้องมีการประเมินระดับชาติเป็นระยะๆ

ตัวอย่าง: การประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 – 2539) ระดับอุดมศึกษา เน้นการประเมินผล 5 ประเด็น ได้แก่

1. การผลิตกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. การพัฒนาความเป็นสากล
3. การกระจายโอกาสและความเสมอภาค
4. การผลิตและพัฒนาอาจารย์
5. การระดมทุน เพื่อการจัดอุดมศึกษา

(สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 3)

42รป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเพิ่มรายได้ลดรายจ่าย
3035/656	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การพึ่งตนเอง
2531	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การควบคุมการใช้ทรัพยากร

หลักการ: การพึ่งพาตนเองของมหาวิทยาลัยในความจำกัดทรัพยากร ควรตระหนักถึง การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้

ตัวอย่าง: ความจำกัดโดยทรัพยากร เมื่อก้าวถึงความเป็นเลิศ บางอย่างก็เป็นเลิศอยู่แต่ต้องรักษาไว้ บางอย่างคงจะยังไม่เป็นเลิศก็ต้องมุ่งไปที่ความเป็นเลิศ ก็ต้องเกี่ยวข้องกับการเพิ่มรายได้ และอาจต้องคิดถึงเรื่องการลดรายจ่าย หรือการเพิ่มประสิทธิภาพ เช่น ห้องเรียนใช้เพียงวันละ 8 ชั่วโมง 6 ชั่วโมง บางห้องก็ว่าง โรงพยาบาล ห้องปฏิบัติการ ก็ยังใช้ไม่เต็มที่ เหล่านี้ อาจจะต้องคิดเพื่อจะให้เสมือนกับว่า มีการเพิ่มรายได้ (จรัส สุวรรณเวลา, 2531: 67)

42วจ49
3119/641
2530

- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การรับนิสิตนักศึกษา
5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: การคัดเลือกเข้าศึกษาต่อมหาวิทยาลัย
5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรเปิดโอกาสให้บุคคลเข้าเรียนได้โดยความเสมอภาค ไม่จำกัดเพศ เชื้อชาติ ศาสนา ภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ และภูมิฐานะ

ตัวอย่าง: การกระจายโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลในกลุ่มอาชีพ เพศ อายุ และภูมิฐานะที่ต่างกััน ยังไม่ก่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าที่ควร โดยเฉพาะในด้านภูมิฐานะของบิดามารดา และสถานศึกษา ดังนั้นมหาวิทยาลัยในส่วนภูมิภาค จึงมีนโยบายที่จะกระจายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในท้องถิ่นที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่เพิ่มมากขึ้นเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นแห่งแรกที่ได้จัดสรรโควตาให้นักเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เรียนดี ได้เข้าเรียนในอัตราร้อยละ 5 ของจำนวนที่รับเข้าทั้งหมด ความพยายามที่จะกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เกิดความเสมอภาคระหว่างบุคคลในกลุ่มอาชีพบิดามารดา ร้อยละ 45.4 มาจากอาชีพในภาคธุรกิจ ร้อยละ 27.3 มาจากอาชีพรับราชการ และร้อยละ 11.2 มาจากอาชีพภาคเกษตร ซึ่งความจริง เกษตรกรเป็นกลุ่มประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ การสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยชายและหญิงมีโอกาสศึกษาต่อไม่แตกต่างกัน ยกเว้นบางคณะที่มีการจำกัดเพศไว้ด้วย (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 24 - 27)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป49	5.2	การบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: วัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษา
3229/645	5.2.1	5.2.1.1	ประเด็น2: อิทธิพลจากประเทศตะวันตก
2523		บุคลากร	ประเด็น3: ภารกิจมหาวิทยาลัย

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งผลิตกำลังคนของประเทศที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาไทยได้รับอิทธิพลจากประเทศตะวันตกทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การให้ความช่วยเหลือโดยตรงแก่สถาบันอุดมศึกษา จัดระบบการศึกษา ส่งผู้เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา ส่วนทางอ้อมโดยที่นักการศึกษาไทยนำเอาระบบการศึกษาของประเทศตะวันตกมาใช้โดยที่ระบบการศึกษาของแต่ละประเทศแตกต่างกัน อีกทั้งยังไม่มีมีการกำหนดวัตถุประสงค์การศึกษาชั้นอุดมศึกษาของไทยอย่างเป็นทางการ ดังนั้น คณะอนุกรรมการการอุดมศึกษาของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาได้เสนอวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษา คือ

1. มุ่งพัฒนาความสามารถทางสติปัญญาอย่างเต็มที่ เพื่อความก้าวหน้าของมนุษยชาติ
2. ผลิตกำลังคนด้านวิชาชีพชั้นสูง เพื่อการพัฒนาสังคม
3. เป็นศูนย์กลางการศึกษา เพื่อช่วยพัฒนาท้องถิ่น
4. รักษาและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ
5. ช่วยพัฒนาบุคคลให้มีศีลธรรมและจริยธรรม เพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า และช่วยเหลือสังคมที่เป็นสมาชิก

(สำเนาวิ ขจรศิลป์, 2523: 26 - 27)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ระบบโครงสร้างและการดำเนินงาน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ระเบียบราชการ

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเป็นส่วนราชการมีฐานะเทียบเท่ากรม โดยแต่ละสถาบันมีพระราชบัญญัติเป็นของตนเองและบริหารงานตามพระราชบัญญัตินั้นๆ

ตัวอย่าง: ตามระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีการบริหารงานแตกต่างจากหน่วยงานระดับกรมของกระทรวงอื่นๆ เนื่องด้วยสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ มีฐานะเทียบเท่ากรมและมีพระราชบัญญัติเป็นของตนเอง
(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 12)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: แผนพัฒนาการศึกษา ระดับอุดมศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: พัฒนาทรัพยากรมนุษย์
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ เพื่อเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ

ตัวอย่าง: การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา มีการกำหนดวัตถุประสงค์ แนวนโยบายและเป้าหมายการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ตลอดจนการใช้ทรัพยากรในการจัดการศึกษาของชาติให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยกำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและปริมาณตามความต้องการในการพัฒนาประเทศ
(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 12)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การผลิตบัณฑิต
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การรับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่ผลิตบัณฑิตโดยขยายงานและการดำเนินการให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน

ตัวอย่าง: ความต้องการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษามีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว นับแต่แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) เป็นต้นมา ทำให้สถาบันอุดมศึกษา มีการปรับปรุงเพื่อขยายงานและดำเนินการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาขึ้นใหม่เพิ่มขึ้น ทั้งใน ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค อาทิ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง (เป็นมหาวิทยาลัยเปิด) การจัดตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (สอนในระบบทางไกล) ทั้งสองมหาวิทยาลัยล้วน รับนักศึกษาไม่จำกัดจำนวน นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐหลายสถาบันจัดการเรียน การสอนในระบบหลายวิทยาเขต (Multi-Campuses) กระจายอยู่ทั้งในส่วนกลางและส่วน ภูมิภาค

การเพิ่มของจำนวนนิสิตนักศึกษาในระบบอุดมศึกษา เมื่อเทียบกับมวลประชากรในกลุ่ม อายุเดียวกัน และจำนวนผู้สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่สมัครสอบเข้าเรียนต่อใน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ โดยทั่วไปอยู่ในช่วงอายุ 19 - 24 ปี มีอัตราส่วนค่อนข้างสูง จะเป็น เครื่องชี้วัดการขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษา (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 19, 21 - 23)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- 42รป49
3255/638
2531
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: นวัตกรรมความรู้
- 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: แหล่งรายได้
- 5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3:

หลักการ: แหล่งรายได้ของมหาวิทยาลัย มาจากนวัตกรรมทางความรู้ของอาจารย์เป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยต้องมุ่งให้นวัตกรรมทางความรู้เป็นแหล่งรายได้สำคัญของการพึ่งตนเองของมหาวิทยาลัย แหล่งรายได้นี้คงต้องสัมพันธ์กับการพัฒนาขีดความสามารถของอาจารย์ (เสน่ห์ จามริก, 2531: 143)

- 42อป49
3055/075
2537
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การประเมินผล
- 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: คุณวุฒิ
- 5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3: ประสพการณ์การทำงาน

หลักการ: คณาจารย์ระดับบัณฑิตศึกษาต้องมีทั้งคุณวุฒิและประสพการณ์

ตัวอย่าง: การสอนบัณฑิตศึกษาจนถึงระดับปริญญาเอกในประเทศเป็นวิธีการถ่ายทอดวิทยาการจากต่างประเทศที่ดีที่สุด มีคุณภาพสูงและทัดเทียมกับการศึกษาในต่างประเทศคือ ต้องมีการประเมินคุณภาพของอาจารย์ผู้สอนทั้งคนไทยและผู้ทรงคุณวุฒิ (Visiting Professor) จากคุณวุฒิและประสพการณ์ทำงานที่ดีและต่อเนื่อง (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 89)

42รป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: โครงสร้างทางวิชาการ
3255/638	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: วัฒนธรรมไทย
2531	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: สภาพแวดล้อมของสังคม

หลักการ: โครงสร้างทางวิชาการ ควรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมและวัฒนธรรม

ตัวอย่าง: การปรับโครงสร้างทางวิชาการให้สอดคล้องกับชีวิตความเป็นจริงของสังคมและวัฒนธรรมไทย การแบ่งแยกสาขา ต้องพยายามปรับโครงสร้างทางวิชาการเป็นเรื่องการเมืองภายในอย่างสูง ภายในมหาวิทยาลัยเป็นเรื่องของปัญหาผลประโยชน์ ความเข้าใจของชาวมหาวิทยาลัยที่ต้องเห็นประเด็นปัญหาร่วมกัน และกำหนดทิศทางของวิชาการในสาขาของตัวเอง ให้เข้าสู่เป้าหมายที่ร่วมกัน มีวิธีการที่แน่นอน ในส่วนโครงสร้างที่เป็นอยู่แล้ว แต่ต้องค่อยเป็นค่อยไป โดยต้องใช้ปัญญาความสามารถอย่างสูงของผู้บริหาร
(เสน่ห์ จามริก, 2531: 144)

42รป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: นวัตกรรมความรู้
3255/659	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การพึ่งตนเอง
2531	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การสร้างองค์ความรู้ใหม่

หลักการ: อาจารย์และบุคลากรทางวิชาการในสถาบันอุดมศึกษามีความสามารถในการรับ การถ่ายทอดและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ เป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งตนเองและความเป็นเลิศทางวิชาการ

ตัวอย่าง: การพึ่งตนเองและความเป็นเลิศทางวิชาการ หัวใจสำคัญอยู่ที่กำลังอาจารย์และบุคลากรทางวิชาการ ไม่เพียงความเป็นเลิศในเชิงการรับและการถ่ายทอด แต่เป็นความเป็นเลิศในเชิงของการสร้างนวัตกรรมความรู้ใหม่ คือ อนาคตของนวัตกรรมทางความรู้ ต้องเป็นกุญแจสำคัญเป็นอำนาจต่อรองระหว่างประเทศ จริงๆ แล้ว อำนาจต่อรองไม่มีเพราะต้องพึ่งพิงลอกเลียนความรู้เขาโดยตลอด อุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยไทยจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อปัญหาการสร้างนวัตกรรมความรู้ซึ่งจะมี Impact สำคัญต่อฐานะในความสัมพันธ์ในเชิงระหว่างประเทศด้วย นั่นคือ เงื่อนไขของการพัฒนาและความก้าวหน้าทางวิชาการซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งตนเองในที่สุด
(เสน่ห์ จามริก, 2531: 151)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับอาจารย์
3025/022 2541	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ผู้บริหารมหาวิทยาลัย
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: การได้มาของผู้บริหารมหาวิทยาลัย
หลักการ:	การกำหนดระเบียบและข้อบังคับเกี่ยวกับการได้มาซึ่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยทุกระดับ เพื่อให้ได้ผู้บริหารมืออาชีพ สามารถในการบริหารจัดการ รวมทั้งการประสานสัมพันธ์และใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับคณะ/ภาควิชา		
ตัวอย่าง:	การบริหารมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นชุมชนทางวิชาการขนาดใหญ่ สมาชิกในองค์กรมีคุณวุฒิและวุฒิแตกต่างกันมาก ผู้บริหารในทุกระดับตั้งแต่อธิการบดี คณบดี และหัวหน้าภาควิชาต้องมีศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน มีวิสัยทัศน์ และความเป็นผู้นำทางวิชาการในระดับสากล แต่ระบบการได้มาซึ่งผู้บริหารยังมีได้เอื้อให้มีผู้บริหารในลักษณะดังกล่าว เนื่องจากยังเป็นระบบเลือกตั้งผู้บริหาร มีการแข่งขันการหาเสียงเพื่อให้ชนะการเลือกตั้ง เป็นผลให้การบริหารงานมหาวิทยาลัยต้องขึ้นอยู่กับกลุ่มฐานเสียง ที่ให้การสนับสนุนมากกว่าการบริหารงานทางวิชาการให้มหาวิทยาลัย สู่วุฒิปริญญาตรีในมหาวิทยาลัย (กุลพล พลวัน, 2541: 73)		

42วจ49 3241/413 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: อุดมศึกษาที่พึงประสงค์
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: พัฒนาศักยภาพบัณฑิต
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3:
หลักการ:	อุดมศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้และมีทักษะ		
ตัวอย่าง:	การศึกษานับเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคน ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพเท่านั้น จึงจะเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพและความสามารถ ตลอดจนคุณลักษณะต่างๆ ของคนที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 46)		

42วส49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: อาจารย์มหาวิทยาลัย
3157/640	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: สร้างองค์ความรู้ใหม่
2514	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: สร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ

หลักการ: มหาวิทยาลัย ต้องปรับตนเองให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของระบบสังคม โดยมีการวิจัยแสวงหาความรู้ใหม่ แล้วนำไปสอนให้พลเมืองมีการศึกษาขั้นสูง อีกทั้งให้บริการแก่สังคม

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยต้องปรับตนเองให้มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของระบบสังคมใหญ่อยู่เสมอ เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลง มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงด้วย เพื่อรักษาสถานภาพเดิมของมหาวิทยาลัย โดยทำหน้าที่ 4 ประการหลักที่สำคัญ คือ

1. วิจัยหาความรู้ใหม่และส่งเสริมวิชาการ (Research and Scholarship)
2. ให้ความรู้ทั่วไป (General Education) และความรู้เฉพาะ (Specialization) แก่สมาชิกของสังคมโดยการสอน (Instruction)
3. เตรียมพลเมืองผู้มีการศึกษาสูงให้แก่สังคม (Preparation of Educated People)
4. ให้บริการแก่สังคม (Social Services)

(กัญญา สาร, 2514: 83-85)

42๑๗49 3055/149 2537	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การผลิตกำลังคน
	5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: นักวิชาการ
	5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3: ผู้ให้บริการ

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษา ผลิตกำลังคนตามความต้องการของสังคม

ตัวอย่าง: การขยายการศึกษาแพทย์แผนตะวันตกได้มีเป้าหมายชัดเจนในสมัยรัชกาลที่ 6 ให้
ความสำคัญในการผลิตแพทย์แผนตะวันตกให้มีคุณภาพดีขึ้น และเพิ่มจำนวนมากขึ้น
ต่อมาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2457 - 2461) ได้เกิดความขัดแย้งในแนวคิด
สองแนวคือ

1. ฝ่ายที่ต้องการเร่งรัดการผลิตแพทย์แบบโรงเรียนแพทย์ (Medical College) ถือผลิตแพทย์
เพื่อให้บริการเป็นหลักไม่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย
2. ฝ่ายที่คิดจะผลิตแพทย์แบบคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัย (University Based,
Faculty of Medicine) มุ่งสร้างคนที่เป็นทั้งผู้ให้บริการและเป็นนักวิชาการด้วย
ต่อเมื่อมีการตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2459 ทำให้โรงเรียนราชแพทยาลัย
ปรับเปลี่ยนสถานภาพไปเป็นคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล สังกัดจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ขณะเดียวกันมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ได้ให้ความช่วยเหลือโรงเรียนแพทย์ของศิริ
ราช และประการสำคัญ คือ สมเด็จพระมหิตลาธิเศรอุดลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ทรง
สนพระทัยและทรงเป็นผู้นำในการพัฒนาและทรงโปรดที่จะเลือกใช้แพทยศาสตรศึกษาแบบ
อเมริกันเป็นหลักในการพัฒนา

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแพทย์ทหาร กองทัพอไทยได้จัดตั้ง
โรงเรียนแพทย์เสนารักษ์ หลักสูตร 4 ปี รับผู้สำเร็จมัธยมศึกษา และเมื่อสำเร็จจะได้รับ
ประกาศนียบัตร แต่โครงการนี้ได้ถูกยกเลิกในเวลาต่อมา ต่อมาเมื่อเกิดสถานการณ์อินโดจีน
ปัญหาการขาดแพทย์ทหารจึงทำให้เกิดวิทยาลัยแพทย์ทหารที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า
โดยจัดตั้งเป็นสถาบันสมทบของมหาวิทยาลัยมหิดล

(ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 81)

42รป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
5035/656	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การลงทุนอุดมศึกษา
2531	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การลงทุนในอนาคต

หลักการ: รัฐต้องลงทุนการอุดมศึกษา เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ตัวอย่าง: ถ้าเมื่อใดก็ตามรัฐบาลยอมให้อุดมศึกษาเป็นการพึ่งตนเองทั้งหมด หารายได้ของตนเองทั้งหมด หรือเป็นภาคเอกชนทั้งหมด ในระยะยาวจะมีปัญหาเพราะจะทำให้เป็นการสนองต่อตลาดปัจจุบัน ไม่สามารถสนองตลาดในอนาคตได้ สิ่งที่เกิดขึ้นในสาขาวิชาบางสาขาวิชาคือจะไม่มีบุคลากร พร้อม อาทิ การเร่งผลิตบัณฑิตทางวิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นการเร่งไปใช้ในวงการอุตสาหกรรม ซึ่งบางสาขาวิชายังไม่ได้เปิดสอนเลย ไม่มีทางที่จะก้าวกระโดดไปข้างหน้าได้ (จรัส สุวรรณเวลา, 2531: 68)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป49 3330/650 2531	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เครื่องคอมพิวเตอร์ (การนำเข้า)
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: สารสนเทศท่วมท้น

หลักการ: การรับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ นำมาสู่การสื่อสารสนเทศอย่างไม่จำกัดเวลา

ตัวอย่าง: พ.ศ. 2507 คอมพิวเตอร์เครื่องแรกนำเข้าประเทศไทยติดตั้งที่คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัญหา การขาดบุคลากรและเครื่องคอมพิวเตอร์มีราคาแพง รัฐบาลตั้งคณะกรรมการคอมพิวเตอร์ของรัฐเพื่อควบคุมการใช้เครื่องทำให้การผลิตบุคลากร โดยเฉพาะของมหาวิทยาลัยมีปัญหาค่อนข้างมาก และคนส่วนใหญ่ยังไม่เห็นความสำคัญของการสร้างบุคลากรทางคอมพิวเตอร์

พ.ศ. 2521 ได้มีการนำเข้าเครื่องไมโครคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2525 มีการนำเข้าเครื่อง IBM - PC หลังจากปี พ.ศ. 2531 รัฐบาลยุบเลิกคณะกรรมการคอมพิวเตอร์ของรัฐและให้สำนักงานงบประมาณเป็นหน่วยพิจารณาการจัดซื้อไมโครคอมพิวเตอร์ การจัดซื้อไมโครคอมพิวเตอร์ ง่ายขึ้นแต่การซื้อระบบใหญ่ของราชการยังมีปัญหาเรื่องงบประมาณอยู่มาก ดังนั้น ปัญหาการใช้คอมพิวเตอร์ในประเทศไทย คือ

1. บุคลากร
2. เรื่องของภาษาอังกฤษ
3. เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว
4. งบประมาณ
5. ผู้บริหารให้ความสนใจในระดับต่ำ

เทคโนโลยีทางอิเล็กทรอนิกส์คอมพิวเตอร์และการสื่อสารนำมาสู่ยุคของข่าวสารสนเทศ นับว่าเป็นการลดความล่าช้าด้านเวลามากมาย ปัญหายุคปัจจุบันเป็นการเลือกองค์ความรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริงจากสารสนเทศที่ไหลบ่าอย่างท่วมท้น ปัญหาปัจจุบันจึงขาด ปัญญาที่จะเลือกเฟ้นและสร้างสรรค์สิ่งที่ใช้งานแก้ปัญหาเกิดใหม่เฉพาะหน้าอย่างไม่หยุดหย่อน (สมชาย ทยานยง, 2531: 12-14 ใน ระวี ภาวิไล, 2531)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49 3206/358 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดการเรียนการสอน
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: การเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษา
	5.2.1.3	ทรัพยากรและการลงทุน	ประเด็น3: การขยายโอกาสอุดมศึกษา

หลักการ: การเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษาเป็นขยายโอกาสการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ตัวอย่าง: การเพิ่มจำนวนสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ มีการพัฒนาในเชิงปริมาณค่อนข้างมาก นับจากช่วงปลาย พ.ศ. 2534 จำนวน 34 แห่ง ช่วงปลาย พ.ศ. 2539 จำนวน 640 แห่ง อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตในระดับหนึ่งว่า สถาบันอุดมศึกษาที่จัดตั้งขึ้นใหม่เกือบทั้งหมด อยู่ในสวนภูมิภาค และส่วนใหญ่เป็นสถาบันอุดมศึกษาของเอกชน ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับแนวนโยบายการกระจายความเจริญไปสู่สวนภูมิภาค และการสนับสนุนให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดตั้งการศึกษามากยิ่งขึ้น แม้ว่าในภาพรวมแล้วสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่โดยเฉพาะสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ยังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ศรีไพร ศรีสำราญ, 2541: 585)

42รป49 3315/660 2531	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาหน้าที่สำคัญเป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องรับผิดชอบจัดสรรงบประมาณเพื่อการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยอย่างเพียงพอ

ตัวอย่าง: โดยลักษณะของมหาวิทยาลัยเองไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ส่วนการหารายได้เสริม นอกเหนือจากงบประมาณเพื่อช่วยพัฒนามหาวิทยาลัยและคงไว้ซึ่งความเป็นเลิศทางวิชาการในศาสตร์ต่างๆ (เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, 2531: 128)

42กม49 5405/221 2539	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การมีส่วนร่วมค่าใช้จ่ายการศึกษา
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2:
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:
	<p>หลักการ: ผู้รับประโยชน์จากการศึกษา ควรร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสถาบันการศึกษา</p>		
	<p>ตัวอย่าง: งบดำเนินการและงบลงทุนของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐส่วนใหญ่มาจากงบประมาณแผ่นดินเฉลี่ยร้อยละ 76.35 อีกร้อยละ 23.65 มาจากแหล่งอื่นๆ เช่น ค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมการศึกษา เงินรายได้ต่างๆ เป็นต้น เมื่อเปรียบเทียบรายได้จากค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมการศึกษากับรายจ่ายที่ใช้ในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นงบประมาณดำเนินการทั้งงบแผ่นดินและนอกงบประมาณแผ่นดินแล้ว สถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีรายได้จากค่าธรรมเนียมการศึกษาไม่ถึงร้อยละ 10 รายได้จากค่าหน่วยกิตและค่าธรรมเนียมการศึกษาเฉลี่ยเพียงร้อยละ 5.16 แต่สถาบันอุดมศึกษาของรัฐประเภทไม่จำกัดรับ มีรายได้จากส่วนนี้เฉลี่ยร้อยละ 53.74 (แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) , 2539: 3)</p>		

42กม49 5405/221 2539	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: เงินประจำตำแหน่ง
	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: เพิ่มอัตราค่าตอบแทน
	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3:
	<p>หลักการ: การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานให้บุคลากรในระบบอุดมศึกษา โดยเพิ่มอัตราค่าตอบแทนและเงินประจำตำแหน่ง</p>		
	<p>ตัวอย่าง: ในปี พ.ศ. 2536 ทบวงมหาวิทยาลัยได้ร่วมกับกระทรวงการคลังออกระเบียบว่าด้วยเงินประจำตำแหน่ง 4 ฉบับ และได้ทำความตกลงกับกระทรวงการคลัง ขอให้กระทรวงการคลัง ปรับอัตราค่าตอบแทนและเงินค่าสอนพิเศษ สำหรับอาจารย์ที่รับผิดชอบการผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาที่ขาดแคลน (แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) , 2539: 2)</p>		

42วจ49 3171/298 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การให้บริการวิชาการ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความต้องการของท้องถิ่น
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3:

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรจัดภารกิจด้านการให้บริการวิชาการที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ

ตัวอย่าง: งานด้านการบริการทางวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ถือเป็นภารกิจหลักสองประการของสถาบันอุดมศึกษา นอกเหนือจากภารกิจหลัก 4 ประการ คือ การสอน การวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ข้อ 6 ระบุว่า "สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินงานบริการวิชาการให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นมากขึ้น" (รัชนี ศิลปะบรรเลง, 2541: 173)

42วจ49 3171/298 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: จัดตั้งหน่วยงานบริการวิชาการ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ศูนย์สตรีศึกษา วิทยาลัยราชสุดา
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: บริการการศึกษาแก่คนพิการ

หลักการ: การจัดตั้งหน่วยงานใหม่ของการให้บริการวิชาการ ควรมุ่งการให้บริการเฉพาะกลุ่มเพิ่มขึ้น และมีรูปแบบการบริหารที่คล่องตัว

ตัวอย่าง: การบริการวิชาการและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่เพิ่มขึ้นโดยส่วนใหญ่จัดตั้งในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ และมีการจัดตั้งหน่วยงานใหม่เพื่อมุ่งเน้นการบริการเฉพาะกลุ่มมากขึ้น เช่น ศูนย์สตรีศึกษา มุ่งเน้นการศึกษาและบริการแก่กลุ่มสตรีวิทยาลัยราชสุดา มุ่งเน้นการบริการการศึกษาแก่คนพิการ เป็นต้น รวมทั้งมีการจัดตั้งสถาบัน / หน่วยงานบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมที่มีรูปแบบการบริหารนอกระบบราชการ เช่น ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (รัชนี ศิลปะบรรเลง, 2541: 197)

42วจ49 3171/298 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การให้บริการวิชาการ
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความพร้อมและความเชี่ยวชาญ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การบรรยาย/สัมมนา/ประชุม วิชาการ

หลักการ: การให้บริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา มีความแตกต่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับศักยภาพ ความพร้อมและความเชี่ยวชาญของสถาบันแต่ละแห่ง

ตัวอย่าง: การให้บริการวิชาการของสถาบันอุดมศึกษา มีทั้งการจัดบรรยายสัมมนา ประชุมทาง วิชาการ จัดนิทรรศการ สาธิต การฝึกอบรม เป็นต้น และมีทั้งจัดดำเนินการภายในสถาบัน หน่วยงานใกล้เคียง และให้บริการผ่านสื่อต่างๆ ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งได้มีการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้ในการให้บริการ เพื่อความรวดเร็วทันสมัย (รัชนี ศิลปะบรรเลง, 2541: 197)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การบริการชุมชน
	5.2.2	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: กิจกรรมหลากหลาย
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: ความถนัดและความพร้อมแต่ละสถาบัน

หลักการ: การจัดการบริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษา โดยจัดให้มีกิจกรรมในรูปแบบหลากหลายตามความพร้อมและความถนัดของบุคลากรและทรัพยากรของแต่ละสถาบันจะเอื้ออำนวย

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาของรัฐทั้งประเภทจำกัดรับและไม่จำกัดรับ มีกิจกรรมการให้บริการทางวิชาการแก่สังคมในรูปแบบต่างๆ เมื่อจำแนกตามสาขา ISCED (International Standard Classification of Education) และสรุปเป็นกลุ่มกิจกรรมได้ 7 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 การบรรยาย อภิปราย อบรม ประชุม สัมมนาวิชาการ

กลุ่มที่ 2 การจัดนิทรรศการ สาธิต จัดรายการวิทยุโทรทัศน์

กลุ่มที่ 3 การเผยแพร่ข่าวสารทางวารสาร หนังสือ บทความ

กลุ่มที่ 4 การให้คำปรึกษา แนะนำการให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิค

กลุ่มที่ 5 การให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุข

กลุ่มที่ 6 การค้นคว้า วิเคราะห์ สืบค้น ทดสอบ ทดลองออกแบบประดิษฐ์

กลุ่มที่ 7 กิจกรรมอื่นๆ อาทิ โครงการอาสาพัฒนาชนบท แหล่งเสื่อมโทรม โครงการศึกษาต่อเนื่อง โครงการแพทย์อาสา

(ประสาร มาลากุลและคนอื่นๆ, 2530: 108)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา
3119/641	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: บริการวิชาการแก่สังคม
2530	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: ความถนัดของบุคลากร

หลักการ: การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมของสถาบันอุดมศึกษาควรสอดคล้องกับสาขาวิชาที่จัดการเรียนการสอน ความถนัดของบุคลากรและความพร้อมของทรัพยากรที่สถาบันมีอยู่

ตัวอย่าง: สถานที่ที่มีทรัพยากรและบุคลากรด้านการแพทย์และด้านสุขภาพอนามัยและมีโรงพยาบาลที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนและดำเนินการให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป จะมีการกำหนดนโยบายด้านการบริการสังคมในเรื่องการให้การรักษาพยาบาล การให้คำปรึกษาและบริการตรวจสุขภาพ วางแผนครอบครัว การพัฒนาแหล่งเสื่อมโทรมและการให้บริการด้านสาธารณสุข การฝึกอบรมหรือการประชุมวิชาการที่เกี่ยวข้อง
(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 106)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วส49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	ความช่วยเหลือทางวิชาการจากต่างประเทศ
3322/639 2504	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:	ความร่วมมือทางวิชาการ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3:	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (เสด็จประพาสยุโรป)

หลักการ: การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา นอกจากการสนับสนุนของรัฐแล้ว แหล่งความร่วมมือทางวิชาการจากต่างประเทศมีความสำคัญ

ตัวอย่าง: ความร่วมมือหรือความช่วยเหลือทางวิชาการที่สถาบันอุดมศึกษาของไทยได้รับมาจากแหล่งใหญ่ 4 แหล่งได้แก่ 1. สหรัฐอเมริกา 2. กลุ่มสมาชิกแผนโคลัมโบ 3. องค์การสหประชาชาติ 4. กลุ่มประเทศอื่นๆ

ก่อนปี พ.ศ. 2503 แหล่งที่ให้ความร่วมมือทางวิชาการสำคัญที่สุดคือ สหรัฐอเมริกา หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศต่างๆ ในยุโรปจึงเริ่มให้ความร่วมมือทางวิชาการมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเสด็จประพาสยุโรปของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504 เพื่อเชื่อมสัมพันธ์กับองค์ประมุขและประชาชนของประเทศต่างๆ ในภาคพื้นยุโรป พระราชกรณียกิจของล้นเกล้าล้นกระหม่อมทั้งสองพระองค์ในครั้งนั้น ได้ทรงนำผลสำเร็จอย่างใหญ่หลวงมาสู่ประเทศไทย ทำให้ประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้รู้จักประเทศไทยกว้างขวางขึ้น ประจักษ์พยานที่เห็นได้ชัดคือ จำนวนประเทศอื่นๆ ในยุโรปเพียง 3 - 4 ประเทศที่เคยให้ความช่วยเหลือ ได้เพิ่มขึ้นเป็น 10 - 11 ประเทศ

ความร่วมมือทางวิชาการ ประกอบด้วย ประเภทโครงการ โดยให้ความช่วยเหลือด้านทุนศึกษาอบรม ผู้เชี่ยวชาญ และวัสดุอุปกรณ์และประเภทนอกโครงการ โดยให้ความช่วยเหลือด้านทุนศึกษาอบรมให้ผู้เชี่ยวชาญหรือวัสดุอุปกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง (ชาญ อังศุโชติ, 2513: 1 - 11)

42๖๔9 3241/413 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	อุดมศึกษาไทยในอนาคต
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:	การปรับเปลี่ยนรู้เท่าทันกระแสโลก
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:	การพัฒนาวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อม

หลักการ: การอุดมศึกษาไทยในอนาคต ต้องเป็นการศึกษาที่ก้าวหน้าปรับเปลี่ยนและรู้เท่าทันกระแสโลก ไม่ละเลยการพัฒนาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนค่านิยมของความเป็นไทย

ตัวอย่าง: ผลจากการศึกษา เรื่องการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ โดยธนาคารกสิกรไทย ได้สรุปภาพของสังคมไทยในอนาคตจะเป็นสังคมที่ก้าวหน้า มั่นคง สามารถปรับตัวได้ทันตามกระแสโลก สังคมไทยต้องร่วมมือในการเสริมค่านิยมความเป็นไทยควบคู่กันไปกับการตระหนักถึงผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ที่จะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงสังคมโลกสู่สังคมแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศและรู้จักเลือกรับและใช้ความสะดวกรบายที่มากับยุคสมัยในทางที่เหมาะสมที่ควร
(สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 44)

42๖๔9 3205/357 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	องค์ความรู้ใหม่
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:	การพัฒนาอุดมศึกษา
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:	

หลักการ: การวิจัยเป็นภารกิจหลักอย่างสำคัญ ในการพัฒนาอุดมศึกษาไปสู่องค์ความรู้ใหม่

ตัวอย่าง: การวิจัยคือกระบวนการที่นำไปสู่การค้นพบองค์ความรู้ใหม่ๆ และพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้ก้าวหน้ากับกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้ง
(ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 113)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การส่งเสริมงานวิจัย
3205/357	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: หน่วยงานวิจัยภาครัฐ
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: ปฏิสัมพันธ์ทางด้านวิจัย

หลักการ: หน่วยงานวิจัยภาครัฐมีปฏิสัมพันธ์สูงกับสถาบันอุดมศึกษาในด้านการวิจัย

ตัวอย่าง: หน่วยงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นองค์กรของภาครัฐบาล องค์กรวิจัยของภาคเอกชนมีน้อย และส่วนใหญ่หาความรู้โดยใช้วิธีการซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศมากกว่าการทำวิจัยเอง หน่วยงานวิจัยภาครัฐมีปฏิสัมพันธ์สูงกับสถาบันอุดมศึกษา ด้านวิจัยในแง่การกำหนดนโยบายและแผนการวิจัย การจัดสรรงบประมาณ การให้ทุนอุดหนุนการวิจัยรวมทั้งอาจเป็นผู้ร่วมทำการวิจัย (ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 117)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: หน่วยงานวิจัยโดยตรง
3205/357	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: กำหนดนโยบายและส่งเสริมการวิจัย
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: สอนและทำการวิจัย

หลักการ: การจัดตั้งหน่วยงานวิจัย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความสามารถในการดำเนินงานวิจัยโดยตรง

ตัวอย่าง: หน่วยงานวิจัยภาครัฐบาล จำแนกได้ 4 ประเภทคือ

1. หน่วยงานที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับนโยบายและการส่งเสริมการวิจัย
2. หน่วยงานที่ทำงานวิจัยโดยตรง
3. หน่วยงานสอนและวิจัย
4. หน่วยงานบริการและวิจัย

(ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 117 - 118)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเผยแพร่งานวิจัย
3119/641	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การวิพากษ์งานวิจัย
2530	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การนำเสนอทางสื่อมวลชน

หลักการ: การเผยแพร่งานวิจัย เป็นกลไกในการควบคุมคุณภาพงานวิจัย

ตัวอย่าง: การเผยแพร่ผลงานวิจัย ให้ผู้อื่นได้รับรู้ช่วยวิพากษ์วิจารณ์ ย่อมส่งผลให้นักวิจัยมีความรอบคอบ ระมัดระวัง และมีการปรับปรุงแก้ไข ทำให้ผลงานวิจัยมีคุณภาพดีขึ้น โดยรูปแบบการเผยแพร่ผลงานวิจัย มีหลายรูปแบบ ได้แก่

1. รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ จัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม เผยแพร่ให้หน่วยงานต่างๆ เช่น คณะ สถาบัน ห้องสมุด
2. พิมพ์ลงในวารสารวิชาการ หรือวารสารการวิจัย
3. นำเสนอในการประชุม สัมมนา
4. นำเสนอทางสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ , 2530: 98)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การวิจัยและพัฒนา
3055/075	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: วิทยาศาสตร์สุขภาพ (ประยุกต์ใช้)
2537	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: การถ่ายทอดวิทยาการความรู้จากตะวันตก ควรมีการรับความรู้จากตะวันตกและการวิจัยพัฒนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

ตัวอย่าง: การรับความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพจากตะวันตก อาศัยวิธีการหลัก 4 ประการ คือ

1. การรับความรู้ด้านการบริการทางการแพทย์โดยผ่านการเผยแพร่ศาสนา และผู้ชำนาญชาวต่างประเทศ
2. การรับวิทยาการตามโครงการผลิตแพทย์ พยาบาลและบุคลากรทางด้านสุขภาพ
3. การวิจัยปัญหาสุขภาพของประเทศ โดยนักวิจัยไทยและชาวต่างประเทศ
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามกระบวนการแบบที่ใช้ในระบบการแพทย์

(ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 77)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การดำเนินงานวิจัย
3205/357	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ระดับมหาวิทยาลัย
2541	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: ระดับคณะ

หลักการ: การดำเนินงานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา มีทั้งระดับมหาวิทยาลัยและระดับคณะที่เน้นการวิจัยพัฒนาเพื่อการเรียนการสอน

ตัวอย่าง: การดำเนินงานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย มีทั้งระดับมหาวิทยาลัย / สถาบัน และระดับคณะโดยในระดับมหาวิทยาลัยมีรองอธิการบดีฝ่ายวิจัย หรือวิชาการ ดูแลรับผิดชอบในการกำหนดนโยบายวิจัยและประสานงานกับระดับคณะ ตลอดจนหน่วยงานภายนอกในการดำเนินการวิจัย สำหรับหน่วยงานวิจัยระดับคณะและเทียบเท่า ได้แก่ หน่วยงานวิจัยในองค์กรต่างๆ เช่น ศูนย์ สำนัก สถาบัน เป็นต้น จะมีคณะกรรมการวิจัยศูนย์ / สำนัก / สถาบัน เป็นผู้ประสานงาน

สำหรับการกำหนดนโยบายและการจัดทำแผนการวิจัยพบว่า สถาบันอุดมศึกษาของรัฐจะกำหนดเป็นกรอบหรือนโยบายการวิจัยได้อย่างกว้างๆ ที่เน้นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของสถาบันเพื่อการพัฒนาทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศมากกว่าสามารถสร้างความเป็นเลิศเฉพาะทางที่เด่นชัด

(ศรีประทุม ด้านผดุงธรรม, 2541: 114 - 115)

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์
3119/641	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:
2540	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:

หลักการ: ผลการวิจัยต่างๆ ที่สถาบันอุดมศึกษาได้จัดทำเป็นข้อความที่นำไปใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าต่อ เป็นข้อมูลเพิ่มคุณภาพในการตัดสินใจในการปฏิบัติงานต่างๆ

ตัวอย่าง: การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์จากการสำรวจผู้บริหารหน่วยงานในสถาบันอุดมศึกษา ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ได้มีการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการอ้างอิงทางการศึกษา ในสาขาวิชาต่างๆ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ นำไปใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการวิจัยต่อไป ใช้ในการปรับปรุงการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นข้อมูลประกอบการประชุมทางวิชาการตามลำดับ ผู้บริหารหน่วยงานในสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ มีความพอใจเกี่ยวกับการนำผลการวิจัยไปใช้ เห็นได้จากบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านโอกาสทางการศึกษา คุณภาพของบัณฑิต และการศึกษาอาชีพและเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบทและการเตรียมกำลังคนเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับมาก (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา, 2540: 95, 103)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การสนับสนุนการวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเผยแพร่งานวิจัย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: งานวิจัยที่ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

หลักการ: งานวิจัยเป็นภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา ควรจัดให้ทุนสนับสนุนเพื่อการทำวิจัยและการเผยแพร่ให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ

ตัวอย่าง: งานสอนและงานวิจัยเป็นงานที่ต้องทำควบคู่กันไปเพราะงานสอนที่ดีจะต้องมีผลงานวิจัยเป็นข้อมูลสนับสนุน สถาบันอุดมศึกษาต่างๆ จึงเพิ่มความสำคัญของงานวิจัยมากขึ้น โดยมีสิ่งจูงใจ อาทิ

1. การเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการ ผลงานวิจัยเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งในการเลื่อนตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์
  2. รายได้จากงานวิจัย บางสถาบันได้มีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมงานวิจัย และสนับสนุนให้ผู้ทำการวิจัยได้รับเงินร้อยละ 25 ของเงินเดือนตลอดเวลาที่ทำการวิจัย
  3. การให้รางวัลตอบแทน อาจเป็นเงินหรือการประกาศเกียรติคุณผู้ทำวิจัยดีเด่น
  4. การเผยแพร่ผลงานวิจัย การตีพิมพ์ในวารสาร การเสนอผลงานในการประชุมวิชาการในระดับชาติหรือระดับนานาชาติ
  5. การให้ลาไปปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ โดยมีระยะเวลากำหนดให้ลาได้ไม่เกิน 12 เดือน
- (ประสาร มาลากุลและคนอื่นๆ, 2530: 91)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	งบดำเนินการวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:	ทุนอุดหนุนการวิจัย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:	ความพอเพียงและต่อเนื่อง

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรจัดและเพิ่มงบประมาณการวิจัยตลอดทั้งทุนอุดหนุนการวิจัยให้เพียงพอและต่อเนื่อง

ตัวอย่าง: ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับที่ 4 (2520 - 2524) ได้ระบุเป้าหมายงานวิจัยของมหาวิทยาลัยไว้โดยเฉพาะ โดยได้กำหนดวงเงินงบประมาณเพื่อการวิจัยไว้ถึงร้อยละ 3.6 ของงบประมาณเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษาทั้งหมด
(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ 2530: 77)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1:	แหล่งทุนการวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2:	งบประมาณแผ่นดิน
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3:	เงินอุดหนุนจากภาคเอกชน

หลักการ: แหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาจากภาครัฐ ภาคเอกชนและรายได้ของมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาของรัฐได้รับงบประมาณการวิจัยจาก 3 แหล่งใหญ่คือ

1. เงินงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งได้มาจาก 3 แหล่ง
  - 1.1 งบประมาณแผ่นดินที่จัดสรรให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งโดยตรง เพื่อใช้ในการทำวิจัย
  - 1.2 ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
  - 1.3 ทุนวิจัยที่ได้รับจากหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐบาล
2. เงินรายได้ของมหาวิทยาลัย
3. เงินทุนอุดหนุนจากหน่วยงานภายนอกประเทศและหน่วยงานเอกชน

(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 82 - 83)

42วจ49 3119/641 2530	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: หน่วยงานด้านการวิจัย
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: คณะกรรมการด้านการวิจัย
	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: หน่วยงานสนับสนุนทั้งภายในและ ภายนอกสถาบัน

หลักการ: หน่วยงานที่สนับสนุนการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา ควรมีทั้งภายในและภายนอกสถาบัน

ตัวอย่าง: หน่วยงานภายในสถาบันอุดมศึกษาที่รับผิดชอบการวิจัยโดยตรงแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ระดับมหาวิทยาลัยและระดับคณะหรือสถาบันเทียบเท่าคณะ ซึ่งจะมีการจัดตั้งเป็นศูนย์หรือคณะกรรมการรับผิดชอบการทำวิจัย โดยมีบทบาทและหน้าที่คือ

- เป็นแหล่งส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์ในสถาบันทำการวิจัย
- เป็นแหล่งจัดสรรเงินทุนให้คณาจารย์ได้ทำการวิจัย
- เป็นแหล่งฝึกอบรมด้านการวิจัยให้กับคณาจารย์
- เป็นแหล่งบริการงานวิจัยให้กับหน่วยงานที่ต้องการภายนอกสถาบัน

สำหรับหน่วยงานภายนอกสถาบันอุดมศึกษาที่มีบทบาทสำคัญต่อการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษา อาทิ สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และทบวงมหาวิทยาลัย
(ประสาร มาลากุลและคนอื่นๆ, 2530: 79 - 81)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การพัฒนานักวิจัย
3119/641	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ภารกิจของอาจารย์
2530	5.2.2.2	การวิจัย	ประเด็น3: การควบคุมวิทยานิพนธ์

หลักการ: อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านการวิจัยและสามารถทำวิจัยได้ทั้งที่เป็นโครงการเดี่ยวและโครงการกลุ่ม อีกทั้งต้องดูแลนิสิตนักศึกษาในการทำวิทยานิพนธ์

ตัวอย่าง: หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาเกือบทุกหลักสูตร กำหนดให้ผู้เรียนทำการวิจัยในรูปของวิทยานิพนธ์ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ดังนั้น การพัฒนานักวิจัยควบคู่ไปกับการผลิตบัณฑิต และยังเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสนใจ ความสามารถและประสิทธิภาพของตัวอาจารย์เอง ซึ่งต้องดูแลนิสิตในการทำวิทยานิพนธ์ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 94)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความร่วมมือจากชุมชน
3171/298	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ความพร้อมและศักยภาพ สถาบันอุดมศึกษา
2541	5.2.2.4	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	ประเด็น3: พัฒนาคุณภาพบัณฑิต

หลักการ: การดำเนินการเพื่อทำนุบำรุงศิลป วัฒนธรรม ตามนโยบาย ตามความพร้อมและศักยภาพ
ของแต่ละสถาบันโดยความร่วมมือจากชุมชน

ตัวอย่าง: การดำเนินการเพื่อทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมโดยความร่วมมือจากชุมชนเพื่อพัฒนาคุณภาพ
บัณฑิตให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ ค่านิยมที่ดี มีความเข้าใจในคุณค่า
ต่างๆ ของชีวิต ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อสังคมโดยทบวงมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัด
โครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เนื่องในมหามงคล
เฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ , โครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยาม
บรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ , โครงการส่งเสริมดนตรีไทย ที่มีระยะยาว
อย่างมีระบบและต่อเนื่อง, การส่งเสริมการแสดงดนตรีไทยอุดมศึกษา มีการแลกเปลี่ยน
ศิลปวัฒนธรรมไทยกับต่างประเทศ เช่น ลาว มาเลเซีย จีน เป็นต้น
(รัชนี ศิลปะบรรเลง, 2541: 186-187)

42วจ49 3171/298 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ความต้องการของท้องถิ่น
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การพัฒนาองค์กรบริการวิชาการ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก

หลักการ: การพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชนเพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาได้จัดบริการวิชาการให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้มากขึ้น

ตัวอย่าง: การบริหารวิชาการได้กำหนดให้ขยายขอบเขตการบริการให้ประชาชนสามารถเข้าถึงประโยชน์ต่างๆ อันพึงได้จากการศึกษาอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต การทำงานและการรักษาสุขภาพแวดล้อม ทั้งนี้โดยระดมทรัพยากรเพื่อขยายงานบริการวิชาการจากแหล่งต่างๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์กรบริการวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาและการพัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกและสื่อมวลชน เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาจัดบริการวิชาการได้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น (รัชนี ศิลปะบรรเลง, 2541: 173)

42อป49 3055/075 2537	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: ผลงานวิจัยต่อเนื่อง
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: อาจารย์ผู้คุมวิทยานิพนธ์
	5.2.3.1	การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3: ผลงานวิจัยมีคุณภาพและเผยแพร่

หลักการ: อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ควรมีคุณวุฒิและผลงานวิจัยต่อเนื่อง พร้อมทั้งการเผยแพร่สู่สากลด้วย

ตัวอย่าง: อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกต้องมีผลงานวิจัยต่อเนื่อง และผลงานวิจัยที่ผลิตออกมาจะต้องมีคุณภาพและคุณค่าที่ตีพอที่วารสารวิจัยที่มีชื่อเสียงในต่างประเทศรับพิจารณาและตีพิมพ์ให้ปรากฏเพื่อเป็นหลักฐานว่างานของอาจารย์มีคุณภาพและคุณค่า (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 89)

42วจ49 3025/022 2541	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การตรวจสอบคุณภาพของอาจารย์
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: หลักสูตรวิชาการ
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: การพัฒนาอาจารย์

หลักการ: ระบบการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการสอนและคุณภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องเป็นไปตามหลักสูตร และหลักสูตรต้องมีคุณภาพ โดยการพัฒนาอาจารย์และการประเมินการสอนโดยนิสิตนักศึกษา

ตัวอย่าง: การพัฒนาอาจารย์ เช่น การคัดเลือกอาจารย์ให้รวมกลุ่มทำงานวิจัยการจัดการประชุมเกี่ยวกับการสอน การจัดพิมพ์เอกสาร การประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวกับการสอน เผยแพร่ให้อาจารย์ทราบ จัดตั้งศูนย์วิจัยการสอน การฝึกอบรม หรือการนิเทศอาจารย์ การจัดตั้งกองทุนพัฒนาบุคลากรอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาอาจารย์ เป็นต้น นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ข้อ 3 (6) : 23 "ส่งเสริมและพัฒนาอาจารย์ที่มีคุณภาพให้คงอยู่ในระบบ โดยการปรับปรุงโครงสร้างค่าตอบแทนอาจารย์ สร้างบรรยากาศทางวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ เพื่อการเรียนการสอน การวิจัยที่ทันสมัย มีคุณภาพแก่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา การประเมินการสอนโดยนิสิตนักศึกษา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ทราบว่า อาจารย์ผู้สอนมีคุณภาพทางวิชาการ และมีคุณภาพในการสอนมากน้อยเพียงใด เพราะผู้เรียนอยู่ใกล้ชิดกับผู้สอนมากกว่ามหาวิทยาลัยหรือผู้บังคับบัญชา และคะแนนที่นิสิตนักศึกษาจำนวนมากทำได้มารวมกันมักจะเชื่อถือได้ (กุลพล พลวัน, 2541: 82 - 84)

- 42๓๔๙ 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: การรับรองวิทยฐานะ
3150/271 5.2.2 การบริหารงานวิชาการ ประเด็น2: วิชาชีพชั้นสูง
2546 5.2.2.1 การจัดการเรียนรู้ ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการเรียนรู้อุดมศึกษาเป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงที่มีการประสาทปริญญา

ตัวอย่าง: การศึกษาชั้นสูงจะเกี่ยวพันกับอาชีพมาตลอดเป็นไปในลักษณะของการฝึกและการใช้งาน ยังไม่ได้มีการเทียบหรือยกฐานะให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอยู่ในระบบการศึกษา และระเบียบในการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง โดยเฉพาะระบบการศึกษาที่เทียบเท่าถึงขั้นปริญญาตรี ดังนั้น ในช่วงนี้จึงมีความพยายามที่จะส่งเสริมสาขาวิชาต่างๆ รวมกลุ่มกันและยกฐานะให้เป็น วิชาชีพชั้นสูงที่ประสาทปริญญาได้โดยเฉพาะในสาขาวิชาแพทย์ สาขาวิชาเกษตร สาขาวิชาครู และสาขาวิชาช่างศิลป์ (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ช: 50)

- 42๓๔๙ 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: นักวิชาการ
3150/271 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป ประเด็น2: การศึกษาดูงานต่างประเทศ
2497 5.2.1.1 บุคลากร ประเด็น3:

หลักการ: มหาวิทยาลัยควรมีบุคลากรที่หลากหลายสาขาและมีการทำวิจัยด้วย

ตัวอย่าง: ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ได้มีนักวิชาการไทยไปศึกษาดูงานต่างประเทศมากขึ้น ประกอบกับสหรัฐอเมริกาได้ส่งผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษาแนะแนว ความเข้าใจเกี่ยวกับ มหาวิทยาลัย จึงมีลักษณะกว้างขึ้นโดยเห็นว่า มหาวิทยาลัยควรเปิดสอนหลายๆ วิชา และ ในขณะเดียวกัน ก็ให้ความสนใจงานวิจัยมากขึ้น (ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ช: 54)

42๓๔9	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การเรียนรู้อย่างเข้าใจในหลักเหตุผล
3150/271	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การเรียนรู้หลักวิชาการตะวันตก
2546	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3: สภาพแวดล้อม

หลักการ: อุดมศึกษาไทยควรเรียนรู้หลักวิชาการตะวันตกอย่างเท่าทันโดยการไม่ทำลาย
สภาพแวดล้อมและค่านิยมของไทย

ตัวอย่าง: การอุดมศึกษาของไทย เรียนรู้และรับความรู้ของตะวันตกมาตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
เทคโนโลยี การรับเอาเทคโนโลยีใหม่ๆ ทางตะวันตกมากขึ้น ทำให้ระบบต่างๆ ต้องตาม
อย่างตะวันตก ซึ่งแม้จะมีความเจริญแต่ก็ไม่สอดคล้องกับของไทยเท่าที่ควร บางครั้งอาจจะ
ไม่เหมาะสมแล้ว ยังทำลายสภาพแวดล้อมและค่านิยมของไทย
(ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546: 79 - 80)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ตร49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
3150/271 2500-	5.2.1	ด้านการบริหารทั่วไป	ประเด็น2: สอดคล้องนโยบายและเป้าหมาย
	5.2.1.1	บุคลากร	ประเด็น3: ผู้นำรัฐ

หลักการ: การอุดมศึกษาต้องให้สอดคล้องและสนองนโยบายและเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักสำคัญ

ตัวอย่าง: พ.ศ. 2500 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ยึดอำนาจการปกครองประเทศและทำการปฏิวัติอีกใน พ.ศ. 2501 เพื่อดำเนินการปกครองประเทศด้วยอำนาจเผด็จการเบ็ดเสร็จ ซึ่งนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ต้องการเร่งรัดการพัฒนาประเทศตามแนวทางที่คณะสำรวจสถานะเศรษฐกิจของธนาคารโลกได้เสนอ ด้วยการจัดตั้ง สภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และกำหนดให้การจัดการศึกษาให้สอดคล้องและสนองนโยบายและเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักสำคัญ

ดังนั้นการเปิดสาขาวิชาและพัฒนาการของสาขาวิชาในสถาบันอุดมศึกษานั้นนับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ก็มีลักษณะที่สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศด้วย (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2546: 67 - 68)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วพ49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สถาบันให้การศึกษาพระภิกษุสามเณร
3328/648 2489	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: เผยแพร่พระพุทธศาสนา
	5.2.2.5	ศาสนาในการอุดมศึกษา	ประเด็น3: แหล่งรวมวิทยาการพระพุทธศาสนา

หลักการ: มหาวิทยาลัยสงฆ์ จัดตั้งเพื่อยังประโยชน์ต่อกิจการด้านศาสนาและสังคม

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยสงฆ์ในประเทศไทยสองแห่ง คือ สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อให้เป็นสถานศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง ในระยะแรกๆ ของการก่อตั้ง มหาวิทยาลัยสงฆ์ยังมีได้ดำเนินงานอย่างสถาบันอุดมศึกษา เพิ่งมาเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งที่กระทำต่อเนื่องและเด่นชัด ซึ่งนับเป็นภารกิจของมหาวิทยาลัย คือ 1. ด้านการให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร 2. ด้านการเผยแพร่พระพุทธศาสนา และ 3. ด้านการเป็นแหล่งรวมวิทยาการทางพระพุทธศาสนา (สัมพันธ์ เย็นสำราญ, 2535: ก)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: งบประมาณแผ่นดิน
3059/86	5.2.1	การบริหารงานทั่วไป	ประเด็น2: ระบบราชการ
2537	5.2.1.2	งบประมาณ	ประเด็น3: การควบคุม

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษา ถูกกำหนดและควบคุมโดยทางอ้อมจากระบบราชการ เนื่องด้วยต้องพึ่งพิงงบประมาณแผ่นดิน

ตัวอย่าง: สถาบันการศึกษาไทยถูกกำหนดและควบคุมโดยทางอ้อมจากระบบราชการ เพราะต้องพึ่งพิงงบประมาณแผ่นดินในการสนับสนุนกิจกรรมแทบทุกเรื่อง และความจำกัดงบประมาณในการสนับสนุนการวิจัย อีกทั้งการใช้ระบบคนกลางมาทำหน้าที่บริหารจัดการเป็นที่ปรึกษาด้วยแล้วทำให้ต้นทุนค่าใช้จ่ายสูงมากขึ้นยิ่งทำให้เป็นความจำกัดของสถาบันการศึกษาไทยที่จะแสดงบทบาทความเป็นผู้นำทางวิชาการและทางปัญญาของประเทศได้ (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2537: 293)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ตร37-9 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา ประเด็น1: มหาวิทยาลัยเปิด / มหาวิทยาลัย
ตลาดวิชา

3150/271 ประเด็น2:

2477 ประเด็น3:

หลักการ: ความเสมอภาคทางการอุดมศึกษา

ตัวอย่าง: เมื่อ พ.ศ. 2477 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยมีหน้าที่จัดการศึกษาวิชากฎหมาย วิชาการเมือง วิชาเศรษฐศาสตร์และหมวดวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง โดยโอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาไว้ในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ด้วย สอนวิชาซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหาหลัก คือ กฎหมายต่างๆ อย่างกว้างขวางรวมถึงลัทธิเศรษฐกิจ เศรษฐศาสตร์ กฎหมายการคลัง และระเบียบวิธีการปฏิบัติราชการทบวงการเมือง ซึ่งเป็นการเน้นแนวทางของกฎหมายที่ใช้ในการบริหารและการจัดการประเทศ

ลักษณะการให้การศึกษาเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกระดับทุกสถานที่ได้เข้าเรียนโดยทั่วถึงกัน ไม่จำกัดเฉพาะลูกผู้ดีมีตระกูล ไม่มีการสอบเข้าและไม่จำกัดจำนวน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2546: 49)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อบ49 3244/417 2496	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การใช้สื่อเทคโนโลยี
	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: การศึกษากับอาชีพ
	5.2.2.3	การบริการวิชาการ	ประเด็น3: การจัดหลักสูตรวิชาชีพ

หลักการ: การจัดหลักสูตรวิชาชีพให้ประชาชน เป็นภารกิจบริการวิชาการของมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: ในปี พ.ศ. 2496 คุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ท่านได้ริเริ่มให้คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดหลักสูตรอบรมวิชาชีพการเกษตรแก่ประชาชนทั่วไป ไม่จำกัดสาขาอาชีพ อายุ และระดับการศึกษาให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยช่วงปิดเทอมในภาคฤดูร้อน อันเป็นเวลาที่คุณอาจารย์ว่างเว้นจากการสอนนิสิตปกติ โดยหลักสูตรวิชาชีพ ใช้เวลาสั้นๆ ประมาณ 1-2 เดือน ปีแรกที่เปิดสอน 5 วิชา คือ วิชาการทำสวนผักการเลี้ยงไก่ การเลี้ยงโคนม การเลี้ยงผึ้งและการถนอมอาหาร เมื่อสิ้นสุดการเรียนในแต่ละวิชา ทางมหาวิทยาลัยฯ ก็จะมอบประกาศนียบัตรให้ นอกจากนี้ คุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ ท่านมุ่งมั่นส่งเสริมการเลี้ยงไก่ ให้เป็นอาชีพ ท่านได้ออกหนังสือ สารสั้นไก่ เมื่อปี พ.ศ. 2495 เพื่อประชาสัมพันธ์ให้คนนิยมเลี้ยงไก่ และถ่ายทอดความรู้ใหม่แก่ประชาชน การติดตามการเคลื่อนไหวของประชาคมโลกในเรื่องไก่ และสันนิษฐานกันว่า คุณหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจเป็นคนแรกที่ใช้วิทยุเป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้ใหม่สู่ประชาชน โดยวิทยุ อ.ส. พระราชวังดุสิต ในปี พ.ศ. 2496 ทำให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในนาม "บิดาแห่งการเลี้ยงไก่" อีกทั้งศาสตราจารย์ระพี สาคริก เป็นบุคคลแรกที่ใช้สื่อโทรทัศน์ในการสอนวิชาการเทคโนโลยีใหม่แก่ประชาชน โดยผ่านสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 สมัยอยู่บางขุนพรหม ซึ่งทำให้คนทั่วไปรู้จักการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้ จนขยายตัวเป็นอาชีพได้ในปัจจุบัน

(สุธรรม อารีกุล, 2537: 188-189)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ตร49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: รั่ววิทยาการตะวันตก
3150/271	5.2.2	หลักสูตร	ประเด็น2: การรับความรู้อย่างเป็นระบบ
2546	5.2.2.1	การจัดการเรียนรู้	ประเด็น3:

หลักการ: การจัดการเรียนรู้วิทยาการตะวันตกอย่างเป็นระบบและมีแบบแผนการศึกษา

ตัวอย่าง: เนื่องจากเนื้อหาวิชาการที่สอนตามสาขาวิชาการต่างๆ เป็นความรู้สำเร็จที่มุ่งไปทางปฏิบัติ และใช้งาน ซึ่งความรู้เหล่านี้ได้มาจากวิทยาการของตะวันตกเป็นหลัก ลักษณะการรับวิชาตะวันตกแบ่งเป็น 2 ลักษณะ

(1) การประยุกต์ความรู้เพื่อใช้ประโยชน์ในสาขาวิชาด้านการทหาร การปกครองและการกฎหมาย โดยเลือกเนื้อหาและวิชาการที่สอดคล้องกับของไทยเป็นหลัก

(2) ด้านเทคนิคและกระบวนการพัฒนาประเทศ จะมาจากการเรียนการสอนอย่างเต็มรูปแบบโดยผู้สอนเป็นชาวต่างประเทศ หรือการส่งนักเรียนทุนหรือข้าราชการไปต่างประเทศ แล้วกลับมาสอนคนไทย โดยยึดมาตรฐานต่างประเทศโดยตรง ในเกือบทุกสาขาวิชาใน ระยะเริ่มต้นต้องอาศัยชาวต่างประเทศ

(ไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตัน, 2546ช: 40-41)

42สท49 6413/663 2542	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: มาตรฐานการศึกษา
	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: การปรับปรุงและพัฒนาการศึกษา
	5.2.3.3	การประเมินคุณภาพ	ประเด็น3: ผู้เรียนเป็นสำคัญ

หลักการ: การนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการปรับปรุงพัฒนาการศึกษาเพื่อผู้เรียนโดยฝ่ายบริหารการศึกษา

ตัวอย่าง: ระบบประกันคุณภาพ ไม่ใช่เป็นเรื่องการชี้ถูกชี้ผิดหรือการตรวจสอบ แต่เป็นเครื่องมือที่ต้องใช้ควบคู่กับการกระจายอำนาจบริหารการศึกษา ซึ่งมาตรฐานการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ให้มีความหลากหลายและยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ให้มีการประเมินผลภายนอกสำหรับสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี นับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546: 10)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท49 6413/663 2542	5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การประเมินคุณภาพภายใน
	5.2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6
	5.2.3.1 การควบคุมคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การประเมินคุณภาพภายใน เป็นหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายในโดยมีชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

ตัวอย่าง: พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพ ซึ่งโดยหลักการสากล ถือว่าการประกันคุณภาพเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการจัดการศึกษา โดยที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สนับสนุนให้มีการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาไปยังระดับท้องถิ่นและสถานศึกษา จึงมีความจำเป็นต้องมีระบบประกันคุณภาพเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าผู้เรียนไม่ว่าจะอยู่ในท้องถิ่นใดก็ตามจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพใกล้เคียงกัน ทั้งนี้จะต้องมีการประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอก ซึ่งเป้าหมายของการประเมินคุณภาพไม่ใช่เพื่อการลงโทษ แต่เป็นเครื่องสะท้อนให้สถาบันการศึกษาได้นำไปพิจารณาจัดการศึกษาให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียนอย่างเต็มที่ ฉะนั้นการประกันคุณภาพจึงเป็นการประกันคุณภาพเพื่อผู้เรียน

(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546: 8-10)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สท49	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.)
6413/663 2546	5.2.3	การประกันคุณภาพทางการศึกษา	ประเด็น2: องค์การอิสระ (องค์การมหาชน)
	5.2.3.2	การตรวจสอบคุณภาพ	ประเด็น3:

หลักการ: การตรวจสอบคุณภาพภายนอกของสถาบันการศึกษา โดยองค์การอิสระจากฝ่ายราชการ เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

ตัวอย่าง: ในอดีตที่ผ่านมามักจะให้หน่วยงานประเมินภายในอย่างเดียวซึ่งผลที่ออกมาเชื่อถือไม่ค่อยได้ ประเมินทุกเรื่องออกมาดีเกือบทั้งหมด หรือแม้แต่การให้ศึกษานิเทศก์เป็นผู้ประเมิน ก็ปรากฏว่าไม่ได้มีการนำผลการนิเทศไปใช้ปรับปรุงการจัดการศึกษาเท่าที่ควร จึงสมควรให้มีการประเมินภายนอก โดยองค์การอิสระ ซึ่งองค์การอิสระในที่นี้หมายความว่า ไม่ถูกครอบงำโดยฝ่ายรัฐหรือฝ่ายราชการ กรณีตัวอย่างเช่น การประเมินรัฐวิสาหกิจ เป็นหน้าที่ของกระทรวงการคลัง โดยมีกรมบัญชีกลางเป็นเจ้าของเรื่อง ซึ่งได้ขอให้บริษัทเอกชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิของกระทรวงการคลังเป็นกรรมการเพื่อกำกับบริษัทเอกชนที่ทำหน้าที่ประเมินอีกชั้นหนึ่ง เป็นการตรวจสอบแบบถ่วงดุล เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นธรรม

(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546: 9-10)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42๖๔9	5.2	ด้านการบริหารอุดมศึกษา	ประเด็น1: การปลูกฝังคุณค่าศิลปวัฒนธรรมไทย
3171/298 2541	5.2.2	การบริหารงานวิชาการ	ประเด็น2: ศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ
	5.2.2.4	การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม	ประเด็น3: ปฏิสัมพันธ์ในระดับนานาชาติ

หลักการ: การดำเนินงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ควรเสริมสร้างความเข้าใจและให้เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมไทยตลอดทั้งของนานาชาติประเทศให้มากขึ้น

ตัวอย่าง: การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้กำหนดให้มีการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมและการพัฒนาองค์กรของสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ ตลอดจนเสริมสร้างบทบาทของสถาบันอุดมศึกษา ในการปลูกฝังวัฒนธรรมที่พึงประสงค์และเป็นที่ต้องการของสังคมปัจจุบันให้แก่ผู้เรียน รวมทั้งบทบาทในการสร้างความพร้อมแก่บุคคลและสังคมในการรับและปรับตัวต่อวัฒนธรรมสากล อันเนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ในระดับนานาชาติมากยิ่งขึ้น
(รัชนี ศิลปะบรรเลง, 2541: 173 - 174)

	5.3	หลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การเทียบโอน
3137/233 2537	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การเทียบโอนรายวิชา ประเด็น3:
หลักการ:	การเทียบโอนหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาต่างสถาบัน เป็นการเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาสามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ของต่างสถาบันกันได้อย่างกว้างขวาง		
ตัวอย่าง:	การเทียบโอนหน่วยกิตภายในสถาบันในสังกัดเดียวกัน สามารถทำได้ แต่ต่างสถาบันยังไม่สามารถเทียบโอน แต่จะมีอยู่บ้าง ดังเช่น เมื่อปี พ.ศ. 2537 ผู้บริหารมหาวิทยาลัยของรัฐประกอบด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ได้ประชุมตกลงในหลักการเรื่องโอนย้ายหน่วยกิตของนิสิตนักศึกษาระหว่างกันขึ้น โดยสถาบันที่ทำความตกลงร่วมกันสามารถลงทะเบียนศึกษาในรายวิชาใดๆ ในอีกสถาบันหนึ่ง และโอนหน่วยกิตในรายวิชานั้นไปนับรวมเป็นหน่วยกิตในหลักสูตรของตนได้ (พรเลิศ อ่วมพวง, 2541: 437)		

	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การอุดมศึกษาที่พึงประสงค์
42วจ49 3241/413 2541	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ศักยภาพบัณฑิต ประเด็น3: การพัฒนาคนให้มีปัญญา
หลักการ:	การอุดมศึกษาที่พึงประสงค์ คือ การศึกษาที่มุ่งพัฒนาคนให้มีปัญญา มีความคิดรวบยอด มีความรู้และทักษะที่สามารถเสริมสร้างศักยภาพให้กับตัวเองเพื่อการพัฒนาประเทศต่อไป		
ตัวอย่าง:	บทบาทของมหาวิทยาลัยไทยในยุคใหม่ ควรมีลักษณะเป็นระบบเปิดและสามารถเข้าถึงได้ง่าย (Open and Accessible) มีหลักสูตรและการเรียนการสอนที่มีความยืดหยุ่น มีระบบบริหารและจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีอิสระในการบริหารเพื่อนำไปสู่ความเป็นเลิศ สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา สามารถผลิตบุคลากรที่มีความสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาประเทศ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา และความเป็นนานาชาติของมหาวิทยาลัย (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 46 - 48)		

42จ49 3069/109 2541	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: หลักสูตรนานาชาติ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: มาตรฐานสากล
			ประเด็น3: การเรียนการสอนด้วย ภาษาต่างประเทศ

หลักการ: หลักสูตรนานาชาติของการอุดมศึกษา ควรแสดงถึงความเป็นสากล กล่าวคือมีการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรภาษาต่างประเทศ มีนิสิตนักศึกษาต่างชาติร่วมเรียน เนื้อหาวิชาได้มาตรฐานสากล และสามารถเทียบโอนหน่วยกิตได้

ตัวอย่าง: หลักสูตรนานาชาติไทย จะหมายถึงหลักสูตรที่ประกอบด้วย 5 มิติ คือ

1. มีการสอนด้วยภาษาต่างประเทศ
  2. มีนักศึกษาต่างประเทศร่วมเรียนกับนักศึกษาไทย
  3. มีเนื้อหาสาระเพื่อความรู้ความเข้าใจระหว่างประเทศ
  4. มีมาตรฐานเทียบเคียงกับต่างประเทศ
  5. มีวัตถุประสงค์สู่ความเป็นสากลของนักศึกษา
- (ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2541: 339)

42อ149 3055/075 2537	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เทคโนโลยีสารสนเทศ
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การสอนบัณฑิตศึกษา
			ประเด็น3:

หลักการ: การสอนบัณฑิตศึกษา ต้องมีห้องปฏิบัติการที่มีเครื่องมือทันสมัยตามความก้าวหน้าทางวิชาการในระยเวลานั้น

ตัวอย่าง: การสอนบัณฑิตศึกษา นอกจากจะมีอาจารย์ที่มีคุณวุฒิและผลงานวิจัยที่มีคุณภาพแล้ว ควรมีห้องปฏิบัติการที่ใช้เทคโนโลยีที่เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการนั้นด้วย (ณัฐ ภมรประวัตติ, 2537: 89)

- 42๑๗49
3244/417
2537
- 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: การถ่ายทอดความรู้
- 5.3.2 การเรียนการสอน ประเด็น2: ภูมิสังคมของท้องถิ่น
- ประเด็น3:
- หลักการ: การนำความรู้ที่ได้เรียนมาจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ ควรคำนึงถึงภูมิสังคมของท้องถิ่น เป็นสำคัญด้วย
- ตัวอย่าง: ผู้ที่ไปศึกษา ณ ประเทศใด มักจะได้รับอิทธิพลของความคิด ทักษะคิด วิถีวัฒนธรรม และความรู้ ของประเทศนั้นๆ เมื่อสำเร็จการศึกษากลับเมืองไทย มักจะนำความรู้มาใช้ในท้องถิ่นของตน โดยไม่คำนึงถึงสิ่งนั้นเป็นปัญหาของท้องถิ่นหรือไม่ เช่น มีผู้ไปเรียนด้านเกษตรศาสตร์ยัง ต่างประเทศมากกว่าครึ่งสำเร็จการศึกษาจากอเมริกา วิทยาลัยเกษตรศาสตร์จะเน้นเกี่ยวกับพืชและ สัตว์ของอเมริกา เมื่อกลับเมืองไทย งานวิจัยเกี่ยวกับพืชสัตว์ของไทยที่ไม่มีในอเมริกาจึง ไม่ได้รับความสนใจ ในขณะที่พืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ข้าวโพด ฝ้าย ถั่วเหลือง ที่เป็นพืช เศรษฐกิจของอเมริกาได้พัฒนามากกว่าผลไม้ไทย อันมี ทูเรียน มังคุด น้อยหน่า (สุธรรม อารีกุล, 2537: 200)

- 42๑๗49
3244/417
2466
- 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
- 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: มาตรฐานวิชาการ
- ประเด็น3:
- หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อเป็นองค์กรกลางในการดูแลและรักษา มาตรฐานวิชาการให้มีคุณภาพตามกำหนดในหลักสูตร
- ตัวอย่าง: มูลนิธิรีคกัฟเฟิลเลอร์ได้ให้การสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา และการ บริหารจัดการให้ได้มาตรฐานสากล โดยจัดตั้งหน่วยงานบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อดูแลและ บริหารจัดการคุณภาพของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา ให้ทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยใน ประเทศตะวันตก (สุธรรม อารีกุล, 2537 : 88)

42วจ49 3129/220 2504	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: หลักสูตรสาขาวิชา
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: มีอาชีพหลากหลาย
			ประเด็น3:
	หลักการ:	การอุดมศึกษาเป็นทางเลือกให้สามารถประกอบอาชีพได้หลากหลายเพื่อการพัฒนาความเจริญของประเทศ	
	ตัวอย่าง:	ระหว่าง พ.ศ.2504 และ 2515 จำนวนมหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นจาก 5 เป็น 17 แห่งและนิสิตนักศึกษาเพิ่มจากหมื่นห้าพันคนเป็นหนึ่งแสนคน ใน พ.ศ. 2504 การศึกษาระดับสูงยังคงมีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมเข้ารับราชการ ครั้นเมื่อ พ.ศ.2515 การรับคนเข้าทำงานราชการเพิ่มขึ้นในอัตราที่ลดลง การศึกษาระดับสูงทำให้ผู้สำเร็จการศึกษามีอาชีพหลากหลายขึ้นรวมทั้งระดับผู้จัดการ ผู้บริหาร นักวิชาชีพในภาคธุรกิจเอกชนซึ่งกำลังพัฒนาและมีโอกาสใหม่ๆ เกิดขึ้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเกอร์, 2546: 382)	

42วจ49 3241/410 2541	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การกระจายโอกาสทางการศึกษา
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2:
			ประเด็น3:
	หลักการ:	การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการเรียนการสอน เป็นการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยสู่ส่วนภูมิภาค นับเป็นการกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา	
	ตัวอย่าง:	โครงการขยายวิทยาเขตสารสนเทศของมหาวิทยาลัยไปยังส่วนภูมิภาคที่มุ่งกระจายโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษา โดยใช้ เทคโนโลยีการสอนทางไกลแบบ 2 ทาง คือ อาจารย์ ผู้บรรยาย และผู้เรียนสามารถโต้ตอบกันได้ทันที (Interactive) วิทยาเขตสารสนเทศทั้ง 30 แห่ง ใน 30 จังหวัดกระจายตามภาคต่างๆ คือ ภาคเหนือ จำนวน 7 แห่ง ภาคกลาง 8 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 แห่ง และภาคใต้ 5 แห่ง (สุทธศรี วงษ์ธมาน และฟ้าม่วย เรื่องเลิศบุญ, 2541ก: 224)	

42วจ49 3241/410 2542	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: มนุษยศาสตร์
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คุณค่าของมนุษย์

ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรมนุษยศาสตร์ เป็นศาสตร์หนึ่งที่ช่วยค้นหาคุณค่าของชีวิตมนุษย์

ตัวอย่าง: ...หลักการสำคัญของอาจารย์เจตนา นาควัชระ คือ หลักการของมนุษยศาสตร์ที่ว่าไม่มีเกณฑ์การศึกษาและประเมินคุณค่าที่ตายตัว ทฤษฎีในวิทยาการสาขานี้มาจากประสบการณ์ของมนุษย์ ซึ่งมีทั้งลักษณะเฉพาะและลักษณะสากล จุดมุ่งหมายของการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ ก็คือ การค้นหาคุณค่าของมนุษย์ ซึ่งเป็นจุดหมายปลายทางที่สามารถบรรจบเป็นเอกภาพกับวิทยาการสาขาอื่น โดยที่มนุษยศาสตร์อันมีความเป็นปรนัยน้อยที่สุดจะต้องรับหน้าที่หนักที่สุดในเรื่องความอยู่รอดของมนุษย์ วิจารณ์ญาณและความรับผิดชอบของนักมนุษยศาสตร์จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง (ดวงมน จิตรจำนงค์ และสดชื่น ชัยประสารณ์, 2542: 559 ใน พลังปัญญาทางมนุษยศาสตร์: เจตนา นาควัชระ, 2542)

42วจ49 3182/325 2541	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การคงรักษาอาจารย์ให้อยู่ในระบบ
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: สิ่งอำนวยความสะดวก
			ประเด็น3: เทคโนโลยีทันสมัย

หลักการ: การรักษาอาจารย์ให้คงอยู่ในระบบและมีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ ควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิบัติงานให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัยต่อการทำงาน เพื่อใช้ในการพัฒนาวิชาการอย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่าง: การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการทำงานของอาจารย์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยจัดให้มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งานได้อย่างเหมาะสมและสะดวก (วารสารณ์ บวรศิริ, 2541: 411)

42วจ49 3241/411 2541	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ศาสตร์อุดมศึกษา (ยูเนสโก)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ประเด็น3: สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

หลักการ: องค์การยูเนสโก ได้กำหนดศาสตร์อุดมศึกษา 10 กลุ่ม ได้แก่ ศึกษาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ถ้าจำแนกเป็น 2 กลุ่มวิชา ได้แก่ กลุ่มสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และกลุ่มสาขา

ตัวอย่าง: ศาสตร์อุดมศึกษา ถือตามหลักที่องค์การยูเนสโก (UNESCO) ได้จัดกลุ่มสาขาวิชาทางการศึกษาตามมาตรฐานสากลว่าด้วยการจัดกลุ่มสาขาวิชาทางการศึกษา (ISCED : International Standard Classification for Education) จำแนกเป็น 10 กลุ่ม ได้แก่

1. ศึกษาศาสตร์และการฝึกหัดครู
2. มนุษยศาสตร์ ศาสนา และเทววิทยา
3. วิศวกรรมศาสตร์และประยุกต์ศิลป์
4. นิติศาสตร์
5. สังคมศาสตร์
  - 5.1 สังคมและพฤติกรรมศาสตร์
  - 5.2 การบริหารธุรกิจและพาณิชย์การ
  - 5.3 การสื่อสารมวลชนและการเอกสาร
  - 5.4 คหกรรมศาสตร์
  - 5.5 ธุรกิจบริการ
6. วิทยาศาสตร์
  - 6.1 วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ (กายภาพและชีวภาพ)
  - 6.2 คณิตศาสตร์และวิทยาการคอมพิวเตอร์
7. แพทยศาสตร์และวิชาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ
8. วิศวกรรมศาสตร์
  - 8.1 วิศวกรรมศาสตร์
  - 8.2 สถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง
  - 8.3 หลักสูตรการอาชีพ หัตถกรรมและอุตสาหกรรม
  - 8.4 การขนส่ง และการคมนาคม
9. เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์ และการประมง
10. วิชาอื่นๆ

ถ้าจำแนก เป็น 2 กลุ่มวิชา ได้แก่

1. กลุ่มสาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ หมายถึงกลุ่มสาขาวิชาของ ISCED 6 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มสาขาวิชาศึกษาศาสตร์และการฝึกหัดครู

กลุ่มสาขาวิชาจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์

กลุ่มสาขาวิชานิติศาสตร์

กลุ่มสาขาวิชาสังคมศาสตร์

และกลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ

2. กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หมายถึง กลุ่มสาขาวิชาของ ISCED 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์

กลุ่มสาขาวิชาแพทยศาสตร์และวิชาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

กลุ่มสาขาวิชาวิศวกรรมศาสตร์

กลุ่มสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ วนศาสตร์และการประมง

(สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 8 - 9)

42๑๒49

3244/417

2506

5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: วิทยาศาสตร์

5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: แพทยศาสตร์

ประเด็น3: เกษตรศาสตร์

หลักการ: การพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน ต้องอาศัยวิชาความรู้ทุกด้าน ทั้งด้าน แพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ ด้านสังคมศาสตร์ และด้านเกษตรศาสตร์

ตัวอย่าง: ในปี พ.ศ. 2506 คณะกรรมการทรัพย์สินของมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ได้ทบทวนการให้ความช่วยเหลือต่อมหาวิทยาลัยในประเทศกำลังพัฒนาภายใต้โครงการ Education for Development ได้เลือกมหาวิทยาลัย 3 แห่ง เพื่อสร้างเสริมกำลังคนที่มีคุณภาพ ประกอบด้วย มหาวิทยาลัยมหิดล ด้านแพทยศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ด้านสังคมศาสตร์และมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ทางด้าน เกษตรศาสตร์ (สุธรรม อารีกุล, 2537: 174)

42อป49 3134/412 2537	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: บัณฑิตศึกษา
			ประเด็น3: การจ้างผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศ

หลักการ: หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา ควรเน้นการพัฒนาคณะความรู้ใหม่ ให้ทันสมัยและกว้างขวาง ยิ่งขึ้นกว่าทุกระดับ

ตัวอย่าง: แต่เดิมมาช่องทางการนำองค์ความรู้จากต่างประเทศเข้ามาได้แก่การจ้างผู้เชี่ยวชาญ ต่างประเทศ การส่งนักเรียนไทยไปศึกษาต่อและการรับความรู้และสารสนเทศจาก ต่างประเทศ ต่อมาพบว่าคนเหล่านี้ เพียงแต่ถ่ายทอดความรู้ในประเทศไทย โดยมีได้พัฒนา องค์ความรู้ให้องกวม ดังนั้นการที่จะเผยแพร่องค์ความรู้ได้ต้องบรรจุเป็นหลักสูตรในระดับ บัณฑิตศึกษา เพื่อจะได้มีการพัฒนาคณะความรู้ต่อไป (พรชัย มาตังคสมบัติ, 2537: 72 - 73)

42อป49 3055/75 2537	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดหลักสูตร
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
			ประเด็น3: สร้างคนที่มีคุณภาพทางเทคโนโลยี

หลักการ: หลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิตเป็นกำลังของประเทศ ดังนั้น การสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องตอบสนองนโยบายการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีของประเทศ เช่น ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ หลักในการพัฒนาการสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยควรเลือกสาขาวิชาที่สำคัญและเป็นสาขาวิชา ที่ประเทศมีความได้เปรียบอยู่บ้าง อีกทั้ง ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในหัวข้อที่มีความสำคัญ สำหรับประเทศ (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 89)

42อป49 3055/75 2537	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดหลักสูตร
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
			ประเด็น3: สร้างคนที่มีคุณภาพทางเทคโนโลยี

หลักการ: หลักสูตรของมหาวิทยาลัย ควรผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิตเป็นกำลังของประเทศ ดังนั้น การสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องตอบสนองนโยบายการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ เช่น ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ หลักในการพัฒนาการสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยควรเลือกสาขาวิชาที่สำคัญและเป็นสาขาวิชา ที่ประเทศมีความได้เปรียบอยู่บ้าง อีกทั้ง ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในหัวข้อที่มีความสำคัญ สำหรับประเทศ (ณัฐ ภมรประวัตติ, 2537: 89)

42อป49 3055/075 2537	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การสอนโดยใช้วิจัยเป็นฐาน
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
			ประเด็น3:

หลักการ: การสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัย เป็นการผลิตคนที่มีคุณภาพที่สามารถรับเทคโนโลยีที่ทันสมัย และสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีขึ้นใช้เอง

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีพันธกิจในการผลิตบัณฑิตเป็นกำลังของประเทศ ดังนั้น การสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต้องตอบสนองนโยบายการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ เช่น ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ หลักในการพัฒนาการสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของมหาวิทยาลัยควรเลือกสาขาวิชาที่สำคัญและเป็นสาขาวิชา ที่ประเทศมีความได้เปรียบอยู่บ้าง อีกทั้ง ส่งเสริมให้มีการทำวิจัยในหัวข้อที่มีความสำคัญ สำหรับประเทศ (ณัฐ ภมรประวัตติ, 2537: 89)

42วจ49 3264/560 2541	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เทคโนโลยีสารสนเทศ
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: เทคโนโลยีการสอนทางไกล
			ประเด็น3:
หลักการ:	การเลือกใช้เทคโนโลยีการสอนทางไกล ในรูปแบบวิทยาเขตสารสนเทศ ในการผลิตและพัฒนากำลังระดับอุดมศึกษาแบบก้าวกระโดด ซึ่งสอดคล้องกับยุคสมัยเทคโนโลยีของโลกและของประเทศ เป็นทางเลือกที่ประหยัดกว่าการขยายฐานผลิตกำลังคนโดยการตั้งสถาบันใหม่		
ตัวอย่าง:	การจัดตั้งและพัฒนาวิทยาเขตสารสนเทศ (IT CAMPUS) ใน 30 จังหวัดตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อ ตุลาคม 2539 การปรับปรุงรูปแบบวิทยาเขตไปเป็นวิทยาเขตสารสนเทศเพื่อใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ให้เป็นประโยชน์สูงสุด นับเป็นการส่งเสริมความเสมอภาคในโอกาสและคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา และเป็นการใช้อาจารย์ที่มีความสามารถด้านการสอนอย่างคุ้มค่า ทั้งนี้โดยเสนอให้มีสถาบันอุดมศึกษาของรัฐเข้าร่วม 7 แห่ง ภาคกลาง 8 จังหวัด (รวมภาคตะวันออกและตะวันตก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 จังหวัด และภาคใต้ 5 จังหวัด (อมรวิรัช นาคกรทรรพ, 2541: 88)		

42วจ49 3069/109 2541	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เทคโนโลยีการสื่อสาร
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ระบบสารสนเทศ
			ประเด็น3: ความเป็นสากลอุดมศึกษา
หลักการ:	การพัฒนาระบบสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อใช้ในการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาโลกทัศน์ และความเป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษา		
ตัวอย่าง:	สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งได้มีการพัฒนาระบบสารสนเทศที่ทันสมัยมีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายข้อมูลทั้งในประเทศและต่างประเทศ โดยผ่านเครือข่าย Internet และนำมาใช้ในการพัฒนาระบบการเรียนการสอนและการบริหารงานในเกือบทุกสถาบัน (ทองอินทร์ วงศ์ไธธร, 2541: 379)		

42วจ49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สร้างคนมีความรู้ความสามารถระดับสากล
3069/109 2541	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การใช้ภาษาต่างประเทศ ประเด็น3: ระบบการสอนสองภาษา

หลักการ: ความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย ควรเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถการใช้ภาษาต่างประเทศอย่างเข้มข้น โดยใช้ระบบสองภาษาในการเรียนการสอน และมีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่

ตัวอย่าง: การพัฒนาความเป็นสากลของอุดมศึกษาไทย ควรมีการเพิ่มทักษะความรู้ ความสากลด้านภาษาอังกฤษแก่นิสิตนักศึกษาไทย ปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นการใช้ระบบสองภาษา เพิ่มหน่วยกิตภาษาต่างประเทศ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอน เช่น จัดให้มีเครือข่ายโทรทัศน์เพื่อการศึกษาโดยสอนเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส จีน ญี่ปุ่น รวมทั้งภาษาในภูมิภาค เช่น ภาษาเวียดนาม พม่า มาเลย์ เป็นต้น (ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2541: 373)

42วจ49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: หลักวิชาการ
3025/022	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: นิสิตนักศึกษา (ผู้ประเมิน)
2541			ประเด็น3: คุณภาพการสอน

หลักการ: ระบบการตรวจสอบเพื่อประเมินผลการสอนและคุณภาพของอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องเป็นไปตามหลักวิชาการ และหลักวิชาการต้องมีคุณภาพ โดยการพัฒนาอาจารย์และการประเมินการสอนโดยนิสิตนักศึกษา

ตัวอย่าง: การพัฒนาอาจารย์ เช่น การคัดเลือกอาจารย์ให้รวมกลุ่มทำงานวิจัยการจัดการประชุม เกี่ยวกับการสอน การจัดพิมพ์เอกสาร การประชุมทางวิชาการที่เกี่ยวกับการสอน เผยแพร่ให้อาจารย์ทราบ จัดตั้งศูนย์วิจัยการสอน การฝึกอบรม หรือการนิเทศอาจารย์ การจัดตั้งกองทุนพัฒนาบุคลากรอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาอาจารย์ เป็นต้น นอกจากนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ข้อ 3 (6) : 23 "ส่งเสริมและพัฒนาอาจารย์ที่มีคุณภาพให้คงอยู่ในระบบ โดยการปรับปรุงโครงสร้างค่าตอบแทนอาจารย์ สร้างบรรยากาศทางวิชาการที่ส่งเสริมการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ เพื่อการเรียนการสอน การวิจัยที่ทันสมัย มีคุณภาพแก่อาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา การประเมินการสอนโดยนิสิตนักศึกษา เป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ทราบว่า อาจารย์ผู้สอนมีคุณภาพทางวิชาการ และมีคุณภาพในการสอนมากน้อยเพียงใด เพราะผู้เรียนอยู่ใกล้ชิดกับผู้สอนมากกว่ามหาวิทยาลัยหรือผู้บังคับบัญชา และคะแนนที่นิสิตนักศึกษาจำนวนมากทำได้มารวมกันมักจะเชื่อถือได้ (กุลพล พลวัน, 2541: 82 - 84)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: มาตรฐานวิชาการสากล
3150/271	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร (มาตรฐานสากล)
2546			

ประเด็น3:

หลักการ: การเน้นหลักสูตรและมาตรฐานสากลเป็นหลักในการสอน

ตัวอย่าง: การใช้ระบบตะวันตกที่ต้องยึดถือโครงสร้างและมาตรฐานสากลเป็นหลักการเรียนการสอน การกำหนดหลักสูตรจึงเดินทางและยึดมาตรฐานของต่างประเทศเป็นหลักสำคัญ โดยเหตุนี้ การสร้างหลักสูตรและพัฒนาวิชาการในสาขาต่างๆ จึงคำนึงถึงคุณค่าและความต้องการของสังคมไทยน้อยกว่าปรกติ อีกทั้งอาจารย์ผู้สอนเรียนมาจากต่างประเทศมากก็จะรับเอาแนวทางและแบบแผนของต่างประเทศมากขึ้นโดยอัตโนมัติ
(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ช: 80)

42รป49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สหวิทยาการ
3255/659	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร ประเด็น3: ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น

หลักการ: สหวิทยาการ เป็นการกำหนดทิศทางของแนวคิดและการปฏิบัติงานร่วมกัน

ตัวอย่าง: สหวิทยาการ (Interdisciplinary) ที่กล่าวกันว่าการมาร่วมกันทำงานของคนที่อยู่ในสาขาต่างๆ แต่ความจริงไม่ใช่แค่นั้น แต่หมายถึง การที่จะสร้างกรอบหรือทิศทางความคิดที่เป็น การสังเคราะห์อะไรต่างๆ คือเท่ากับการปรับสาขาของตัวเองเข้ามาก็ได้ ไม่ใช่ว่าเขาคนต่าง สาขาจะมาทำงานร่วมกัน
(เสนห์ จามริก, 2531: 145)

42วจ49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: หลักสูตรและโปรแกรมการศึกษา
3119/641	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การพัฒนากำลังคนระดับสูง
2530			ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรสถาบันอุดมศึกษา เป็นแนวทางในการพัฒนากำลังคนระดับสูงของประเทศให้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนทักษะและทัศนคติอันพึงประสงค์เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคลและสังคม

ตัวอย่าง: หลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาที่สถาบันอุดมศึกษากำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ นับได้ว่ากว้างขวางและครอบคลุมกลุ่มสาขาวิชาที่สำคัญ หลายสาขาทั้งในระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา จากการสำรวจจำนวนหลักสูตรสาขาวิชาเอกจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนระหว่างปีการศึกษา 2522 และ 2527 พบว่าในช่วง 5 ปี ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในลักษณะที่เพิ่มจำนวนสาขาวิชาเอกมากขึ้นและมักเน้นเฉพาะเรื่องตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของความต้องการในตลาดแรงงานอันเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 33)

42วจ49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: วิชาพื้นฐานทั่วไป
3119/641	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: บัณฑิตที่สมบูรณ์
2530			ประเด็น3: การคิดวิเคราะห์

หลักการ: วิชาพื้นฐานทั่วไปมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ มีความคิดวิเคราะห์ รับผิดชอบ และมีคุณธรรม

ตัวอย่าง: เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี พ.ศ. 2525 ตามโครงสร้างของหลักสูตรตามประกาศทบวงมหาวิทยาลัย ประกอบด้วย หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) หมวดวิชาเฉพาะด้าน (Professional Education) และหมวดวิชาเลือกเสรี (Elective Course) สำหรับหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างทัศนคติแนวคิดและบุคลิกภาพที่กว้างขวาง ไม่ติดคับแคบเฉพาะด้านในสาขาวิชาชีพของคน มีความรับผิดชอบ ส่งเสริมคุณภาพด้านต่างๆ เพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ประกอบวิชาชีพของตนได้ดี มีประสิทธิภาพ ดังนั้น หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป จึงต้องจัดให้ครอบคลุมหลายวิชา ในหมวดวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา และวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ รวม 30 หน่วยกิต (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 36-37)

42๖๔9	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: คุณภาพของหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษา
3119/641 2530	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ความต้องการของประเทศ ประเด็น3: พัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพ

หลักการ: หลักสูตรและโปรแกรมการศึกษา ควรผลิตและพัฒนาบัณฑิตให้มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดและความจำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ

ตัวอย่าง: ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาครั้งที่ 4 รัฐกำหนดนโยบายให้ปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ในภาคทฤษฎีและการปฏิบัติควบคู่กันไป จากการศึกษาปัญหาในช่วงแผนพัฒนายุคที่ 4 ยังมีลักษณะเช่นเดียวกับในช่วงแผนพัฒนาครั้งที่ 3 คือ การเรียนการสอนยังคงเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ดังนั้นในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ครั้งที่ 5 ยังคงเน้นการปรับปรุงหลักสูตร ในลักษณะเดิม คือ ให้ปรับปรุงหลักสูตร เนื้อหาสาระ และกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างภาคทฤษฎีและประสบการณ์ภาคปฏิบัติรวมทั้งควรจัดให้มีหลักสูตรระยะสั้น ระยะยาว ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถสนองความต้องการของสังคมได้มากยิ่งขึ้น (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยาและคนอื่นๆ, 2530: 38)

41กม49 5405/221 2539	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การกระจายโอกาสทางการศึกษา
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ผู้พิการทางร่างกาย
			ประเด็น3:
หลักการ:	การกระจายโอกาสทางการศึกษาจัดให้มีการเรียนการสอนสำหรับผู้พิการทางร่างกายด้วย		
ตัวอย่าง:	<p>การเพิ่มโอกาสให้ผู้เรียนในท้องถิ่นในระดับอุดมศึกษา เช่น กำหนดโควตา หรือโครงการพิเศษ ในการรับนิสิตนักศึกษาเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยร้อยละ 1.5 ต่อปี (หรือประมาณ 1,000 - 1,350 คน) อาทิ การจัดตั้งวิทยาลัยราชสุดาที่มหาวิทยาลัยมหิดล เพื่อให้การสนับสนุนและบริการการศึกษาแก่ผู้พิการทางร่างกายให้เรียนจนถึงระดับปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรีด้วย</p> <p>(แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544), 2539: 3)</p>		

42วจ49 3119/641 2530	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การถ่ายทอดความรู้และทักษะ
			ประเด็น3:
หลักการ:	การเรียนการสอนเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้และทักษะรวมทั้งแนวคิดและอุดมการณ์ที่ปรากฏในหลักสูตรให้เกิดขึ้นในตัวบัณฑิต		
ตัวอย่าง:	<p>การถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นระหว่างนิสิตนักศึกษากับอาจารย์ผู้สอน ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยให้เพิ่มมาตรการต่างๆ เช่น จัดให้มีการฝึกอบรมผู้สอนสาขาต่างๆ เพื่อให้ทราบเทคนิควิธี และเผยแพร่เทคโนโลยี การสอนใหม่ให้แก่อาจารย์ประจำเพื่อประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้แก่นิสิตนักศึกษา จัดโครงการฝึกอบรม โครงการพัฒนาห้องสมุดและโครงการส่งเสริมการแต่งตำราภาษาไทย เป็นต้น</p> <p>(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 36-37)</p>		

42วส49 3157/640 2514	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ผู้เรียน (เสรีภาพในการเลือกบริการ)
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ผู้เรียน (ผู้ใช้บริการและผลผลิตมหาวิทยาลัย)

ประเด็น3:

หลักการ: การเรียนการสอน ต้องคำนึงความต้องการจำเป็นและความสนใจของทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหาร เป็นหลัก

ตัวอย่าง: ...การติดต่อสัมพันธ์ ระหว่างองค์การธุรกิจกับลูกค้า มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องเอาใจและให้เสรีภาพแก่นิสิตนักศึกษาในการที่จะเลือกบริการที่เขาพอใจได้ตามใจของเขาในฐานะที่เป็นผู้ซื้อบริการ แต่มหาวิทยาลัยก็มีสิทธิ์ที่จะตกแต่งปรับปรุงบุคลิกภาพ ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด และความสามารถทุกๆ ด้านของนิสิตนักศึกษา ในฐานะที่นิสิตนักศึกษาเข้ามาเป็นวัตถุดิบให้มหาวิทยาลัยผลิตออกไปเป็นผลผลิตหรือสินค้าให้แก่ตลาดคือ สังคมใหญ่ และในฐานะที่นิสิตนักศึกษาเอาชื่อของมหาวิทยาลัยติดตัวออกไปด้วย เมื่อเรียนสำเร็จหรือออกไปจากมหาวิทยาลัย ลักษณะของการเรียนการสอน จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ และความจำเป็นของทั้งนิสิตนักศึกษาและของมหาวิทยาลัยร่วมกัน (ภิญโญ สาธร, 2514: 86)

42วพ49 3174/312 2514-	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การใช้สื่อการศึกษา

ประเด็น3: การสอนแบบอิสระ

หลักการ: มหาวิทยาลัยเปิด มีการเรียนการสอนแบบอิสระและการใช้สื่อการศึกษาหลายรูปแบบ

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยแบบตลาดวิชา (Open - Admnsion University) เป็นมหาวิทยาลัยที่รับสมัครนักศึกษาโดยไม่ต้องสอบคัดเลือกแต่ยังมีการสอนปกติ โดยไม่บังคับให้นักศึกษาเข้าชั้นเรียน นักศึกษาเป็นผู้กำหนด วิธีการเรียนด้วยตนเอง หรือจะศึกษาด้วยตนเองด้วยระบบการสอนทางไกลก็ได้ (ชัชยงค์ พรหมวงศ์, 2531 ; ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2527 อ้างถึงใน ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, 2538: 18-19)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
3150/269	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: คณะกรรมการหลักสูตร
2542			ประเด็น3: คณะกรรมการวิชาการ

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตร ควรมีคณะกรรมการหลักสูตรหรือคณะกรรมการวิชาการรับผิดชอบ โดยเฉพาะ และผู้สอนจะต้องมีบทบาทอย่างสำคัญในการนำผลการพัฒนาหลักสูตรไปปรับปรุงและปฏิบัติ เกิดเป็นรูปธรรม

ตัวอย่าง: คณะกรรมการหลักสูตร มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตร คือ

- (1) การพิจารณาปรัชญาและจุดมุ่งหมายหลักสูตรให้ชัดเจน
- (2) การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์โดยเน้นเนื้อหาเป็นสำคัญ
- (3) การจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแนวที่วางไว้โดยผู้สอน
- (4) การประเมินผลหลักสูตรเป็นระยะๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้
- (5) การบริหารหลักสูตรที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างเป็นระบบ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542: 27)

42วจ49 3119/641 2530	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: หลักสูตรและการสอน
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การประเมินหลักสูตรนโยบายเชิง หลักการ

ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตรควรมีการประเมินผลตามนโยบายเชิงหลักการที่กำหนดไว้

ตัวอย่าง: นโยบายหลักของแผนพัฒนาการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต้องมีการประเมินและพัฒนาหลักสูตร ทั้งนโยบายเชิงหลักการ เช่น นโยบายการจัดหลักสูตร ให้สนองความต้องการของสังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง และนโยบายในเชิงปฏิบัติ เช่น ให้มีการประเมินและพัฒนาหลักสูตรในรูปของคณะกรรมการวิชาการประจำสถาบัน เป็นต้น โดยมีการวางแผนระยะสั้น/ระยะยาวทางด้านบุคลากร อาคารสถานที่ และส่วนประกอบในการจัดการเรียนการสอน
(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 36)

42วจ49 3119/641 2530	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การพัฒนาหลักสูตร
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การประเมินหลักสูตรทุกระดับ

ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตร ควรมีการประเมินผลทุกระดับตั้งแต่ภาควิชา คณะ และมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร จะเริ่มด้วยการประเมินหลักสูตรเดิมก่อน มีการวิจัยสภาพปัญหา ความต้องการสังคม สมรรถภาพของผู้สำเร็จการศึกษา รวมทั้งการประเมินความพร้อมของบุคลากร และทรัพยากรด้านอื่นๆ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม แบบประเมินผลการสอนของอาจารย์ รวมทั้งข้อมูลจากการประชุมการสัมมนาทางวิชาการต่างๆ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำ หรือกรรมการวิชาการคณะ เป็นผู้รับผิดชอบในการประเมินและพัฒนาหลักสูตร สำหรับหลักสูตรวิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) มักเริ่มจากส่วนกลาง คือ มหาวิทยาลัย / สถาบันเสนอ
(ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ 2530: 36)

42วจ49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การประสานสัมพันธ์บุคคลภายนอก
3119/641	5.3.3	ประเมินผล	ประเด็น2: หน่วยงานที่ใช้บัณฑิต
2530			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตรควรประสานงานกับหน่วยงานที่ใช้บัณฑิตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ทันสมัย

ตัวอย่าง: ผลการวิจัยเรื่องบทบาทและสัมฤทธิ์ผลของสถาบันอุดมศึกษาของไทยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, 2530 พบว่า สถาบันอุดมศึกษามีกลไกในการทำหลักสูตร ซึ่งเน้นการประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอกได้แก่ การเชิญบุคคลภายนอกเป็นกรรมการประจำฝ่ายวิชาการของสถาบัน การเชิญบุคคลภายนอกเข้าร่วมสัมมนาให้ข้อคิดเห็นในการจัดทำและพัฒนาหลักสูตร และการประสานสัมพันธ์กับสมาคมวิชาชีพ (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 140)

42วพ49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การประเมินผลหลายรูปแบบ
3174/312	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การประเมินตนเอง
2538			ประเด็น3: การประเมินจากข้อสอบ

หลักการ: การประเมินผลการเรียนของนิสิตนักศึกษาควรมีการประเมินหลายรูปแบบ

ตัวอย่าง: การประเมินผลของมหาวิทยาลัยแบบเปิด มีการประเมินผลได้หลายรูปแบบ เช่น ประเมินจากการทำงานโดยตนเองเป็นผู้ประเมิน ประเมินจากกลุ่มผู้ปฏิบัติงาน ประเมินจากผลงาน ประดิษฐ์ ประเมินจากข้อสอบ สำหรับมหาวิทยาลัยรามคำแหงใช้การประเมินจากข้อสอบ สำหรับมหาวิทยาลัยรามคำแหงใช้การประเมินจากข้อสอบ ซึ่งในอนาคตเมื่อมีการเปิดโปรแกรมตลอดชีพที่หลากหลายแล้วคงต้องมีวิธีการประเมินผลหลายๆ รูปแบบ (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, 2538: 22)

- 42๓๔9 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: การจัดสาขาวิชา (เศรษฐกิจ
อุตสาหกรรม)
- 3150/271 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: สนองความต้องการเฉพาะ
2546 ประเด็น3:
- หลักการ: การจัดหลักสูตรมุ่งสนองความต้องการเฉพาะกลุ่มมากขึ้น
- ตัวอย่าง: ระบบอุตสาหกรรมเน้นที่กลุ่มผู้นำจำนวนน้อยที่มีบทบาทในการกำหนดและดำเนินการเน้นที่
เจ้าของและผู้จัดการ เพื่อให้การอุตสาหกรรม ดำเนินไปได้ด้วยดีโดยไม่ได้นำถึงคน
จำนวนมากเท่าที่ควร สาขาวิชาที่เปิดสอนระดับอุดมศึกษาจึงสนองผู้นำจำนวนน้อยใน
วงการอุตสาหกรรมโดยไม่ได้ตั้งใจ การมุ่งสนองระบบอุตสาหกรรม มุ่งทำงานตามที่ตลาด
ต้องการมากกว่า ให้ไปสร้างตลาดหรือสร้างงานขึ้นเอง
(ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ช: 80-81)

- 42๓๔9 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน ประเด็น1: การจัดสาขาวิชาอย่างสมดุล
- 3150/271 5.3.1 หลักสูตร ประเด็น2: การพัฒนาหลักสูตร (สมดุล)
2546 ประเด็น3:
- หลักการ: การส่งเสริมและพัฒนาสาขาวิชาเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจควรจัดให้มีสาขาศิลปวัฒนธรรม
ด้วย เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาหลักสูตร
- ตัวอย่าง: การส่งเสริมและพัฒนาสาขาวิชาการเพื่อระบบอุตสาหกรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบาย
การศึกษาโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งได้แก่ระบบ อุตสาหกรรม
เป็นหลัก การส่งเสริมและสนับสนุนจึงหันเหและทุ่มเทไปในทิศทางดังกล่าวนับแต่การเปิด
สาขาวิชา การให้เงินสนับสนุนในการส่งเสริมการเรียนการสอน จนทำให้สาขาอื่นๆ ที่ไม่ใช่
สาขาทางเศรษฐกิจลดความสำคัญลงไปอย่างมาก อาทิ ความสนใจทางศิลปวัฒนธรรมก็
ด้อยลงอย่างชัดเจน ทำให้เกิดความไม่สมดุลอย่างมากในการพัฒนาสาขาวิชาต่างๆ
(ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2546ช: 78-79)

42ตร49 3250/271 2546	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดสาขาวิชา (การฝึกหัดครู)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การขยายการศึกษาสาขาวิชาหลัก ประเด็น3: รongรับการขยายการศึกษา (การศึกษาหรือการฝึกหัดครู)

หลักการ: หลักสูตรการฝึกหัดครู เป็นการเตรียมบุคลากร ด้านการสอนเพื่อรองรับการขยายการศึกษา

ตัวอย่าง: นโยบายการพัฒนาประเทศที่ต้องการให้คนได้รับการศึกษามากขึ้น สูงขึ้น โดยเฉพาะทางด้านมัธยมและอาชีวศึกษา และการขยายการศึกษาภาคบังคับให้สูงขึ้น จึงมีความต้องการครูจำนวนมาก ในระยะต่อมาสาขาวิชาด้านการฝึกหัดครู ถือเป็นสาขาวิชาหลักที่ทุกมหาวิทยาลัยที่เปิดขึ้นที่หลังจะต้องจัดสอนสาขานี้
(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ช: 77-78)

42ตร49 3150/271 2546	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดสาขาวิชา (เศรษฐศาสตร์และการบริหาร)
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: รongรับการจัดการทางธุรกิจ (การจัดการทางธุรกิจ) ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรเศรษฐศาสตร์และการบริหาร เป็นการผลิตบุคลากรด้านการบริหาร จัดการทางธุรกิจ

ตัวอย่าง: หลังปี 2504 ได้มีการเปิดสอนวิชาเศรษฐศาสตร์และวิชาบริหารธุรกิจอย่างกว้างขวาง ด้วยความจำเป็นต้องใช้บุคลากรสำหรับการจัดการด้านธุรกิจ ความคิดในการจัดตั้งสถาบันการศึกษาวิชาการบริหารธุรกิจ ในที่สุดได้มารวมกับการจัดตั้งสถาบันพัฒนาการบริหารกลายมาเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ช: 76-77)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดสาขาวิชา (วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ เทคโนโลยี)
3150/271 2504	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: รองรับการขยายทางเศรษฐกิจและสังคม (วิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์หรือเทคโนโลยี)

ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์หรือเทคโนโลยี เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษาตั้งแต่ ปี 2504 เป็นต้นมาได้เร่งเปิดและดำเนินการสอนในสาขาวิชาที่สอดคล้องกับการผลิตบุคคลที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจต้องการโดยเฉพาะคือ ด้านวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ประยุกต์ หรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่จะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ดังนั้นสาขาที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนให้ดำเนินการเปิดสอนเป็นพิเศษคือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งมี 4 สาขาใหญ่ คือ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ และแพทยศาสตร์

สาขาวิชาทางด้านวิทยาศาสตร์ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาวิชาทางด้านเทคโนโลยีต่างๆ จึงจำเป็นต้องรีบเร่งปรับปรุงและส่งเสริม มหาวิทยาลัยต่างๆ จึงได้ขยายและเปิดสาขาวิทยาศาสตร์อย่างกว้างขวางที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อสาขาวิชาต่างๆ อย่างชัดเจน

สาขาวิชาทางด้านวิศวกรรมศาสตร์มีการเปิดสอนอย่างมากขึ้นตั้งแต่ปี 2504 รวมทั้งมหาวิทยาลัยในต่างจังหวัดทุกแห่ง จะเปิดสอนคณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งให้เห็นถึงบทบาทของการพัฒนาเศรษฐกิจในเชิงอุตสาหกรรมที่มีผลต่อสาขาในสถาบันอุดมศึกษาได้เป็นอย่างดี

สำหรับสาขาวิชาเกษตรศาสตร์ได้รับการส่งเสริมอย่างกว้างขวางเช่นเดียวกัน จำกัด เป็นสาขาที่ได้รับการส่งเสริมตลอดเวลา มีการแบ่งแยกเพิ่มแผนกวิชามากขึ้น

(ไพฑูริย์ สีนลาร์ตัน, 2546ข: 72-75)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดสาขาวิชา (การบริหาร การศึกษา เศรษฐศาสตร์)
3150/271 2546	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: รองรับการพัฒนาประเทศ (เศรษฐศาสตร์) ประเด็น3: เศรษฐศาสตร์

หลักการ: การจัดหลักสูตรโดยการปรับระบบและกระบวนการในหมวดวิชาให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ

ตัวอย่าง: การจัดการศึกษาเพื่อสนองการพัฒนาประเทศ ได้มีการปรับระบบและกระบวนการในสังคม ให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ เช่น การปรับการบริหารด้านต่างๆ เป็น 3 สาขา คือ การบริหาร เพื่อการพัฒนา การศึกษาเพื่อการพัฒนา และเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ

วิชาการบริหารเพื่อการพัฒนา (พัฒนบริหารศาสตร์) ได้พัฒนาในช่วงของการเร่งรัดพัฒนาประเทศ จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะรวมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการสอน การฝึกอบรม การวิจัย และห้องสมุดทางวิชาการบริหารเพื่อประโยชน์แก่การบริหารงานพัฒนาประเทศไว้ในกิจกรรมทางสถาบัน สาขาวิชาทางด้านการบริหารเพื่อพัฒนานี้ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากรัฐบาล รวมทั้งมูลนิธิต่างๆ และองค์กรระหว่างประเทศ เพราะสอดคล้องกับแนวโน้มระหว่างประเทศที่มุ่งส่งเสริมการพัฒนาในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลาย

วิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาหรือพัฒนศึกษา (พัฒนศึกษาศาสตร์) คือ ต้องการจัดและดำเนินการศึกษาให้สอดคล้องสนองต่อการพัฒนาประเทศ ให้การศึกษาเป็นเครื่องมือและกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาประเทศ หลักสูตร ประกอบด้วย หมวดวิจัย หมวดพฤติกรรมศาสตร์ และสังคมศาสตร์ และหมวดพัฒนศึกษาศาสตร์

วิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนาการ (พัฒนเศรษฐศาสตร์) ไม่ได้มีการจัดสอนเป็นสาขาวิชาเฉพาะ แต่เป็นบางวิชาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแทรกอยู่ในสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่สอนในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท เพื่อให้ผู้เรียนให้เข้าใจกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันระบบการพัฒนาของประเทศที่กำลังพัฒนาโดยทั่วไป

(ไพฑูรย์ สีนลารัตน์, 2546: 69-72)

42ตร49 3150/271 2501	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สาขาวิชาให้กว้างขวาง
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: ปรับปรุงสาขาวิชาและเพิ่มสาขาวิชาใหม่

ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนาหลักสูตรควรเน้นในสาขาวิชาเดิมและการเพิ่มสาขาใหม่ตามเป้าหมายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเป็นหลักสำคัญ

ตัวอย่าง: ก่อนการเร่งรัดพัฒนาประเทศในปี 2501 การอุดมศึกษาได้มีการจัดสาขาวิชาต่างๆ อย่างกว้างขวาง เมื่อมีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และบรรจุนโยบายการจัดการศึกษา ก็เน้นในลักษณะเดียวกัน คือ การอุดมศึกษา เป็นการผลิตกำลังคนระดับสูง จะเน้นหนักเฉพาะสาขาที่ประเทศมีความต้องการมาก และปรับปรุง ส่งเสริมการผลิตบัณฑิตในกลุ่มสาขาวิชาที่จำเป็นต่อเศรษฐกิจและสังคมตามความต้องการของประเทศ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2546ข: 68-69)

42ตร49 3150/271 2489	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ฝึกหัดเป็นนักคิด/นักวิชาการ
	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: การจัดทำหลักสูตร เน้นทฤษฎีและหลักการ

ประเด็น3:

หลักการ: การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรจากการฝึกปฏิบัติเป็นการเน้นทฤษฎีและหลักการ

ตัวอย่าง: หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถาบันอุดมศึกษาได้รับความช่วยเหลือในการพัฒนาสาขาวิชาต่างๆ จากมหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาอย่างกว้างขวาง ทางด้านสังคมศาสตร์ได้มีการจัดสอนวิชาการทางด้านนี้มากขึ้น ลักษณะการจัดสอนเน้นหนักไปทางวิชาการและทางหลักการ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรโดยเน้นทฤษฎีแนวคิดมากขึ้น เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2546ข: 60-61)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: การจัดทำหลักสูตร
3150/269	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: แนวโน้มหลักสูตรอุดมศึกษา
2542			ประเด็น3:

หลักการ: หลักสูตรอุดมศึกษาควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับธรรมชาติผู้เรียน ความก้าวหน้าทางวิชาการเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงของสังคม

ตัวอย่าง: การจัดทำหลักสูตรอุดมศึกษาประกอบด้วย

- (1) จัดหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดและความสนใจ อีกทั้งมีวิชาใหม่เพิ่มขึ้น
- (2) หลักสูตร เน้นการผสมผสานหลายสาขาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีทรรศนะกว้างและมองเห็นปัญหาของสังคม
- (3) หลักสูตร เน้นบทบาทของผู้เรียนที่มีต่อสังคมท้องถิ่นและโลกกว้าง
- (4) หลักสูตรวิชาชีพนับวิชาทางพฤติกรรมศาสตร์และกระบวนการเปลี่ยนแปลง
- (5) มีการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล

(ไพฑูริย์ สินลารัตน์, 2542: 29)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: องค์ประกอบหลักสูตร
3150/269	5.3.1	หลักสูตร	ประเด็น2: วิชาชีพ
2542			ประเด็น3: วิชาการศึกษาทั่วไป

หลักการ: หลักสูตรอุดมศึกษา เป็นแนวทางในการเรียนการสอนเพื่อการมีวิชาชีพและเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ตัวอย่าง: หลักสูตรอุดมศึกษา มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

- (1) วิชาชีพ (Professional Education) ได้แก่เนื้อหาความรู้และกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทำความเข้าใจและปฏิบัติได้ในวิชาชีพ
- (2) วิชาการศึกษาทั่วไป (General Education) ได้แก่เนื้อหาความรู้รวมกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีทัศนคติที่กว้างขวาง เสริมสร้างคุณธรรมให้เป็นคนสมบูรณ์
- (3) วิชาเลือก (Elective Courses) เป็นวิชาที่สำคัญส่วนหนึ่ง เป็นการให้โอกาสผู้เรียนได้เลือกตามความสนใจ

(ไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตัน, 2542: 18-19)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: ธรรมชาติของผู้สอน
3150/269	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: ความรู้ในเนื้อหาที่สอน
2542			ประเด็น3: ความรักและความศรัทธา

หลักการ: ลักษณะโดยธรรมชาติที่ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาควรมีความรู้ในเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง ความรักในวิชาชีพและความสามารถในการถ่ายทอดวิชาความรู้

ตัวอย่าง: ธรรมชาติของผู้สอนที่ดีในระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย

- (1) มีความรู้ในเนื้อหาวิชาที่สอน ความรู้การบริหารงานวิชาการ บริหารงานทั่วไปและรู้จักผู้เรียน
- (2) มีความรักและความศรัทธาในตัวผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และความรักและศรัทธาในอาชีพอาจารย์มหาวิทยาลัย
- (3) มีทักษะในการสอน รู้จักวิธีการเตรียมการสอน การใช้เครื่องมือและการประเมินผล รวมทั้งทักษะในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้เรียน เทคนิคการจูงใจ การให้คำปรึกษา (ไพฑูรย์ สีนลาร์ตัน, 2542: 34-35)

42ตร49 3150/269 2542	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: คุณลักษณะผู้สอน
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: การคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งใน วิชาการ (ผู้สอน)
			ประเด็น3: ความสามารถในการประยุกต์ใช้ (ผู้สอน)

หลักการ: ลักษณะพิเศษของผู้สอนในระดับอุดมศึกษา ควรมีการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในวิชาการ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ และการโต้ตอบตลอดจนวิธีการกระตุ้นผู้เรียนให้ศึกษาด้วยตนเอง

ตัวอย่าง: ลักษณะพิเศษของผู้สอนระดับอุดมศึกษา ควรมี

- (1) มีการคิดวิเคราะห์วิชาการอย่างลึกซึ้งเป็นแบบอย่างผู้เรียน
- (2) มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ในสังคมและชีวิตประจำวัน
- (3) มีความสามารถในการโต้ตอบถกเถียงอภิปรายกับผู้เรียนได้อย่างดี
- (4) มีเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเอง

(ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542: 35)

42ตร49 3150/269 2542	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: พุทธิศึกษา
	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: จริยศึกษา
			ประเด็น3: จุดมุ่งหมายการสอน

หลักการ: หลักการสอนในระดับอุดมศึกษาควรครอบคลุมเนื้อหาความรู้ ความคิด ทศนคติ ค่านิยม และทักษะต่างๆ ทุกด้าน

ตัวอย่าง: หลักการสอนควรให้ครอบคลุม ความรู้ ความคิด ทศนคติ ค่านิยม และทักษะต่างๆ คือ

- (1) พุทธิศึกษา (Cognitive Domain/Knowledge and Understanding) ความรู้ความคิด รวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเข้าใจ การวิเคราะห์ ประเมิน
- (2) จริยศึกษา (Affective Domain/Attitude) ทศนคติและหรือค่านิยมที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ จิตใจ ความรู้สึกและความสำนึกหรือความเชื่อ ได้แก่ ทศนคติและค่านิยมในทางวิชาชีพ รวมถึง การเป็นคนดีในสังคมด้วย
- (3) ทักษะ (Skills) ความชำนาญ ความคล่องแคล่ว ความสามารถที่จะทำงานได้ เป็นสิ่ง สำคัญในวิชาชีพ (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542: 36-37)

42ตร49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: เนื้อหาและกิจกรรม
3150/269	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: การเตรียมการสอน
2542			ประเด็น3: การประเมินผลการสอน

หลักการ: การสอนระดับอุดมศึกษาควรกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และกิจกรรมให้ลึกซึ้ง กว้างขวาง พร้อมทั้งการประเมินผล

ตัวอย่าง: ผู้สอนในระดับอุดมศึกษาต้องมีการเตรียมการสอน ประกอบด้วย

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชาที่สอนควรคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียนและความเกี่ยวข้องกับวิชาอื่นๆ
  2. การคัดเลือกเนื้อหา ให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย
  3. การกำหนดกิจกรรม สอนองจุดมุ่งหมายและเนื้อหาที่กำหนดไว้
  4. การเตรียมการประเมินผล มีหลายวิธีเพื่อประเมินผู้เรียนได้เรียนรู้เพียงใด
  5. การเตรียมเอกสารตำราและอุปกรณ์ มีความพร้อมสำหรับการใช้
- (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2542: 42-43)

42ตร49 3150/271 2546	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: กระแสวิชาการใหม่
	5.3.3	การประเมินผล	ประเด็น2: องค์ความรู้ของไทย ประเด็น3: การประเมินคุณภาพทางวิชาการ

หลักการ: การวิเคราะห์วิจารณ์และทดสอบประเมินความรู้ใหม่ ในวงวิชาการนับเป็นการประเมินคุณภาพทางวิชาการ

ตัวอย่าง: ปัจจุบันกระแสวิชาการใหม่เกิดขึ้นหลายประการ ซึ่งมีผลต่อวงวิชาการไทยและอาจจะมีผลต่อสังคมไทยในอนาคต คือ เริ่มมีการวิจัยค้นคว้ากันเองในสังคมไทยมากขึ้น การวิจัยนี้ในระยะยาวจะสร้างความรู้ของไทยและเป็นการส่งเสริมนิสัยการค้นคว้าได้มากขึ้น นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงผู้นำในยุค ตุลาคม 2516 - ตุลาคม 2519 ได้มีผลให้การศึกษาค้นคว้าในเรื่องสังคมไทยมากขึ้น นิสิตนักศึกษาในสาขาวิชาต่างๆ เรียกร้องให้ผู้สอนและสถาบันหันมาสนใจทำความเข้าใจศึกษาและสอนในเรื่องของสังคมไทย ดังนั้น การใส่ใจในทางลึกของแต่ละสาขาวิชาการเริ่ม การเน้นคุณภาพในแต่ละสาขาวิชาเริ่มมีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการประชุมทางวิชาการในแต่ละสาขาวิชา มีการเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแต่ละสาขาเพิ่มขึ้น การรวมตัวในทางวิชาการของแต่ละสาขาเพื่อค้นคว้าให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ได้มีระบบและแนวคิดในการวิเคราะห์วิจารณ์และทดสอบประเมินความรู้ใหม่กันมากขึ้น โดยมีการจัดประชุมวิชาการในลักษณะที่ให้ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ ในวิชาการแต่ละสาขามากกเถียงวิพากษ์วิจารณ์งานใหม่ เพื่อเป้าหมายในทางคุณภาพอย่างแท้จริง (ไพฑูริย์ สีนลรัตน์, 2546: 81-82)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42สห49	5.3	ด้านหลักสูตรและการสอน	ประเด็น1: สะสมประสบการณ์วิชาการและวิชาชีพ
3248/662 2535	5.3.2	การเรียนการสอน	ประเด็น2: สร้างบุคลิกภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ประเด็น3: มนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการ: หลักการเรียนในมหาวิทยาลัย ควรมีความสัมพันธ์ที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับความมุ่งหมายในอุดมคติในปัจจุบันและในอนาคต

ตัวอย่าง: หลักการการเรียนในมหาวิทยาลัย คือ การแสวงหาโอกาสในการเรียนรู้ และสะสมประสบการณ์ทางวิชาการและวิชาชีพ การฝึกฝนทักษะในการทำงานเพื่อสร้างบุคลิกภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ทั้งนี้เพื่อสนองความมุ่งหมายระดับอุดมคติ คือ การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคมที่สันติสุข และสนองความมุ่งหมายระดับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ การเป็นคนมีคุณธรรม ความสามารถ ฉลาดรอบรู้ มีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขในสังคมและสภาพแวดล้อม
(สุมน อมรวิวัฒน์, 2535: 49)

42ตร49	5.3	นิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ปรัชญาการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษา
3135/688 2525	5.3.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: แนวคิดของบุคลากรเพื่อนิสิตนักศึกษา ประเด็น3: แนวคิดพัฒนานิสิตนักศึกษา

หลักการ: นิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเองและเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในสถาบัน

ตัวอย่าง: ปรัชญาอันเป็นแนวทางในการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษามีอยู่สองแนว คือ แนวความคิดของบุคลากรเพื่อนิสิตนักศึกษา (Student Personnel Point View) และแนวความคิดพัฒนานิสิตนักศึกษา (Student Development) ทั้งสองแนวคิดนี้ เน้นการพัฒนานิสิตนักศึกษาในทุกๆ ด้าน เป็นลักษณะทั้งหมดของนิสิตนักศึกษา นิสิตนักศึกษามีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเอง โดยพยายามนำเอาสิ่งแวดล้อมในสถาบันอุดมศึกษาอันเอื้ออำนวยต่อพัฒนาการทั้งทางด้านวิชาการ บุคลิกภาพ สังคม อารมณ์ มาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด บุคลากรในสถาบันควรยอมรับว่านิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเองและเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในสถาบัน (พรชูลี อาชาวอำรุง, 2525: 73)

- 42๓๔9
3185/89
2525
- 5.3 นิสิตนักศึกษา ประเด็น1: หอพัก
- 5.3.1 กิจการนิสิตนักศึกษา ประเด็น2: ศูนย์การเรียนรู้
- ประเด็น3:
- หลักการ: หอพัก ต้องเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ผสมผสานความรู้ในวิทยาการและความรู้ในการดำรงชีวิตไว้ด้วยกัน
- ตัวอย่าง: งานหอพักเป็นงานที่ทำทลายความคิดในด้านการเป็นศูนย์กลางการศึกษา เดิมหอพักอาจเป็นเพียงที่หลับนอน ปัจจุบันบุคลากรนิสิตนักศึกษา เห็นว่า เป็นศูนย์กลางสำหรับพัฒนา นิสิตนักศึกษาทั้งทางด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ทักษะคิด ความรับผิดชอบ ตลอดจนด้าน วิชาการ การพัฒนานั้นจะจัดอยู่ในรูปกิจกรรมต่างๆ ทางวิชาการกีฬา สันทนาการ บำเพ็ญ ประโยชน์ ทะนุบำรุงศิลป วัฒนธรรมและการมีระเบียบวินัย (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2525: 94)

- 42๓๔9
3081/687
2525
- 5.3 นิสิตนักศึกษา ประเด็น1: การเรียนรู้ภายในภายนอกชั้นเรียน
- 5.3.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา ประเด็น2: ปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์
- ประเด็น3: สัมพันธภาพในกลุ่มเพื่อน
- หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาทุกด้าน
- ตัวอย่าง: ...มหาวิทยาลัยมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษาในช่วงเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถาบัน นิสิตนักศึกษาจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร จะเกิดจากการเรียนรู้หรือได้ ยืนได้ฟังมาจากชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน ปฏิกริยาตอบโต้กับอาจารย์ การติดต่อกับ หน่วยงานในมหาวิทยาลัย การติดต่อพบปะกับมิตรสหาย รวมทั้งสัมพันธภาพในกลุ่ม คำนิยมที่ได้รับจากกลุ่มเพื่อน บรรยากาศในสถาบันที่ผ่อนปรนยืดหยุ่นได้ หรือตายตัว เปลี่ยนแปลงไม่ได้ สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อวิวัฒนาการของนิสิตนักศึกษาในการมองภาพพจน์ ตนเองและมองโลกภายนอก จะส่งผลต่อการมีความเชื่อมั่นและการไม่เห็นแก่ตัว (ธิดารัตน์ บุญนุช, 2525: 257)

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: กิจกรรมทางการเมือง (ปัญหา ค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ)
3129/220 2517	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การเดินขบวนประท้วง ประเด็น3: พลังนิสิตนักศึกษา

หลักการ: นิสิตนักศึกษามีพลังอำนาจทั้งสติปัญญาและความเสียสละในระดับหนึ่งที่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมแก้ปัญหาของสังคม

ตัวอย่าง: กลาง พ.ศ. 2517 นักเคลื่อนไหวในบรรดานิสิตนักศึกษาซึ่งเคยเป็นผู้นำการประท้วงต่อต้านเผด็จการทหารกลายมาเป็นนักเคลื่อนไหวในกลุ่มคนงานภาคธุรกิจเอกชน การเรียกร้องเพิ่มค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำของโรงงานต่างๆ มีการประท้วงหยุดงานเรียกร้องค่าจ้างขั้นต่ำโดยที่นิสิตนักศึกษาเข้ามาช่วยจัดขบวนประท้วง ผู้นำนิสิตนักศึกษาพยายามช่วยคนงานกำหนดประเด็นการประท้วง การก่อตั้งองค์กรเพื่อรองรับขบวนการแรงงานจนได้มีการก่อตั้งศูนย์ประสานงานกรรมกรแห่งชาติขึ้น (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 249-251)

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: กิจกรรมทางการเมือง (ปัญหา เกษตรกร)
3129/220 2518	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อ สังคม ประเด็น3: กิจกรรมประชาธิปไตย

หลักการ: นิสิตนักศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ตัวอย่าง: ในปี พ.ศ. 2518 ด้วยความช่วยเหลือจากนิสิตนักศึกษา สหพันธ์สามารถจัดตั้งองค์กรในระดับหนึ่ง และชี้ประเด็นปัญหาของชาวนาชาวไร่ได้ชัดเจน คือ ปัญหาหนี้สิน การสูญเสียที่ดินและการเอาเปรียบค่าเช่าเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาระดับชาติ ในขณะที่ข้าราชการยอมรับไม่ได้ที่ชาวนาชาวไร่เรียกร้องกับระบบราชการ แต่พันธมิตรของชาวนาชาวไร่ชาวนา คือ นิสิตนักศึกษา (ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, 2546: 379)

42๑๗49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: สร้างคนที่มีความสามารถระดับสากล
3055/75 2489-2546	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การสื่อสารด้วยภาษาต่างประเทศ ประเด็น3: ผู้นำ

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาจำเป็นต้องมีการส่งเสริมและพัฒนาให้มีวิชาความรู้ความสามารถในระดับสากล

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยควรมุ่งพัฒนาความสามารถของนิสิตนักศึกษาในด้านการศึกษาทั่วไปให้มีความสามารถในการพูดการเขียนภาษาอังกฤษ เพื่อปรับปรุงคุณภาพวิชาชีพและคุณภาพของระบบการบริหารจัดการให้มีความเป็นสากลมากขึ้น รวมทั้งการพัฒนานโยบายและแผนงานเพื่อส่งเสริมให้คนไทยให้มีคุณภาพได้มีโอกาสรับตำแหน่งสำคัญขององค์การระหว่างประเทศ (ณัฐ ภมรประวัติ, 2537: 104)

42๖๑49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความรู้ความสามารถในระดับสากล
3069/109 2541	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: สมรรถภาพสากล (การสื่อสารและเทคโนโลยี) ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีสมรรถภาพสากล โดยมีความคิดสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว มีทักษะด้านเทคโนโลยีและความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ

ตัวอย่าง: การอุดมศึกษาไทยต้องพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความคิดสร้างสรรค์ ความรับผิดชอบ ความสามารถในการปรับตัว มองไกล ใฝ่รู้ เห็นคุณค่าความหลากหลายวัฒนธรรม มีบทบาทในฐานะผู้นำและผู้ตามในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและสันติภาพในโลก นอกจากนี้ต้องมีทักษะการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ การใช้ภาษาต่างประเทศที่พูดได้อย่างน้อย 2 ภาษา (ทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2541: 370)

42วจ49 3137/233 2541	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การช่วยเหลือนิสิตนักศึกษา
	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ทุนการศึกษา ประเด็น3:
หลักการ:	ควรจัดสรรทุนการศึกษาทั้งรายปีและทุนที่ให้ต่อเนื่องสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาดแคลนให้ ได้มีโอกาสศึกษาจนจบหลักสูตร		
ตัวอย่าง:	จากข้อมูลสำรวจพบว่านิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มี รายได้ปานกลางถึงรายได้ต่ำ ดังนั้น จึงมีการดำเนินการเพื่อช่วยเหลือนิสิตนักศึกษาที่ขาด แคลนทุนทรัพย์ในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การจ้างนิสิตนักศึกษาทำงานในสถาบัน การจัด อาหารกลางวันฟรี การให้อยู่ในหอพักโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และโดยเฉพาะมีการริเริ่มจัดตั้ง กองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษาในช่วงปลายแผนพัฒนาการศึกษาจำนวน 3,000 ล้านบาท เพื่อให้นิสิตนักศึกษาที่ยากจนกู้ยืมเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการศึกษา (พรเลิศ อ่วมพวง, 2541: 450)		

42วจ49 3267/564 2541	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การช่วยเหลือนิสิตนักศึกษา
	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: เงินกู้ยืม ประเด็น3: เกณฑ์การกู้ยืม
หลักการ:	เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เป็นหลักประกันโอกาสทางการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาที่ขาด แคลนทุนทรัพย์ให้มีโอกาสศึกษาต่อให้กว้างขวางขึ้น		
ตัวอย่าง:	ในเดือนมีนาคม 2538 คณะรัฐมนตรี ได้อนุมัติโครงการจัดตั้งกองทุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนของชาติได้มีโอกาสศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยผู้เรียนสามารถกู้ เงินไปเป็นค่าเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการเรียน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการครอง ชีพ ซึ่งในระดับปริญญาตรีกู้ได้ในวงเงินไม่เกิน 76,500 บาท / ปี คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อปี การผ่อนชำระหนี้เงินกู้ เมื่อจบการศึกษาหรือเมื่อเลิกการศึกษาหรือเมื่อครบระยะเวลา ปลอดหนี้แล้ว 2 ปี และต้องให้เสร็จสิ้นภายใน 17 ปี นับจากวันที่จบการศึกษา (อรุณี สถานุ พงษ์, 2541: 262 - 263)		

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม
3241/411	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ค่าใช้จ่ายพัฒนาชนบท
2541			ประเด็น3: ส่งเสริมจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม

หลักการ: สถาบันอุดมศึกษาควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมที่เน้นการพัฒนา นิสิตนักศึกษา อย่างเหมาะสมและเป็นประโยชน์ตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: สถาบันอุดมศึกษา ต้องดำเนินงาน / โครงการเพื่อส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาพัฒนาตนเอง ในทางที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ กิจกรรมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน อาทิ การ ออกค่ายอาสาพัฒนาชนบท การกีฬา การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ช: 8)

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การถ่ายทอดความรู้และทักษะ
3119/641	5.4.3	การพัฒนา นิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับ นิสิตนักศึกษา
2530			ประเด็น3:

หลักการ: การพัฒนา นิสิตนักศึกษาด้วยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ แนวคิด และอุดมการณ์ จากหลักสูตรให้เกิดในตัวผู้เรียน

ตัวอย่าง: การถ่ายทอดความรู้ทั้งหมดที่เกิดขึ้นระหว่าง นิสิตศึกษากับอาจารย์ผู้สอน ในการพัฒนา คุณภาพการศึกษา โดยให้เพิ่มมาตรการต่างๆ เช่น จัดให้มีการฝึกอบรมผู้สอนสาขาต่างๆ เพื่อให้ทราบเทคนิควิธี และเผยแพร่เทคโนโลยี การสอนใหม่ให้แก่อาจารย์ประจำเพื่อ ประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้แก่นิสิตนักศึกษา จัดโครงการฝึกอบรม โครงการพัฒนา ห้องสมุดและโครงการส่งเสริมการแต่งตำราภาษาไทย เป็นต้น (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา และคนอื่นๆ, 2530: 36-37)

42วส49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัยกับศิษย์เก่า
3157/640 2514	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ผู้บริหาร ประเด็น3: อาจารย์

หลักการ: การเรียนการสอน ต้องคำนึงความต้องการจำเป็นและความสนใจของทั้งผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหาร เป็นหลัก

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญบุคลากรสำคัญ 3 กลุ่ม คือ ผู้บริหาร อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ธุรการ การเงิน และบริการต่างๆ

ส่วนนิสิตนักศึกษาเป็นผู้เข้ามาใช้บริการของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นลูกค้าต่างจากองค์การธุรกิจอย่างอื่น ๆ ที่นิสิตนักศึกษาเป็นทั้งผู้ซื้อบริการและผลผลิตของมหาวิทยาลัย เมื่อสำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิตหรือศิษย์เก่าของมหาวิทยาลัย ก็จะมีการติดต่อสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างมหาวิทยาลัยกับนิสิตนักศึกษา ซึ่งต่างกับการติดต่อสัมพันธ์ ระหว่างองค์การธุรกิจกับลูกค้า มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องเอาใจและให้เสรีภาพแก่นิสิตนักศึกษาในการที่จะเลือกบริการที่เขาพอใจได้ตามใจของเขาในฐานะที่เป็นผู้ซื้อบริการ แต่มหาวิทยาลัยก็มีสิทธิ์ที่จะตกแต่งปรับปรุงบุคลิกภาพ ทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด และความสามารถทุกๆ ด้านของนิสิตนักศึกษา ในฐานะที่นิสิตนักศึกษาเข้ามาเป็นวัตถุดิบให้มหาวิทยาลัยผลิตออกไปเป็นผลผลิตหรือสินค้าให้แก่ตลาดคือ สังคมใหญ่ และในฐานะที่นิสิตนักศึกษาเอาชื่อของมหาวิทยาลัยติดตัวออกไปด้วย เมื่อเรียนสำเร็จหรือออกไปจากมหาวิทยาลัย ลักษณะของการเรียนการสอน จึงจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ และความจำเป็นของทั้งนิสิตนักศึกษาและของมหาวิทยาลัยร่วมกัน

(ปฏิญญา สารธร, 2514: 86)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: กระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์
3241/413	5.4.3	การพัฒนาบัณฑิตศึกษา	ประเด็น2: รู้จักเลือกและใช้เทคโนโลยี
2541			ประเด็น3: ผู้บริโภคเทคโนโลยีและวัตถุ

หลักการ: อุดมศึกษาควรมุ่งเน้นการพัฒนาบัณฑิตศึกษา ให้มีกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ รู้จักเลือกรับและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

ตัวอย่าง: คนไทยส่วนมากยังด้อยความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้ต้องเป็นผู้บริโภคเทคโนโลยีและวัตถุ ซึ่งเป็นผลจากความคิดของคนทางประเทศตะวันตก ดังนั้น สังคมไทยควรหันมาเน้นการพัฒนาให้คนในชาติมีกระบวนการคิดเชิงวิทยาศาสตร์โดยมุ่งให้คนไทยมองเห็นความจำเป็นของการใช้วิทยาศาสตร์ เป็นพื้นฐานในการสร้างและผลิตเทคโนโลยี อีกทั้งรู้จักเลือกรับและปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย (สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541ค: 44-45)

42ตร49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: บัณฑิตอุดมคติ
3331/686	5.4.3	การพัฒนาบัณฑิตศึกษา	ประเด็น2: การพัฒนาความรู้รอบ
2535			ประเด็น3: คุณธรรม

หลักการ: บัณฑิตอุดมคติ ต้องเป็นบัณฑิตที่มีความรู้รอบและมีคุณธรรม

ตัวอย่าง: ในปีการศึกษา 2535 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้เปิดสอนวิชาบัณฑิตอุดมคติในหมวดการศึกษาทั่วไป ที่นิสิตทุกคนต้องเรียน เพื่อพัฒนาความรู้รอบและคุณธรรมแก่บัณฑิต ซึ่งเรียกชื่อวิชาว่า วิชาบัณฑิตอุดมคติไทย (Globalization and Virtue) (มณีวรรณ กมลพัฒนและคณะ, 2541: 1-2)

42๑๗49 3229/645 2523	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: บุคลากรด้านกิจการนิสิตนักศึกษา
	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: อาจารย์ผู้ปกครองนิสิตนักศึกษา
			ประเด็น3: บุคลากรสายงานวิชาการ

หลักการ: อาจารย์ผู้ปกครองและบุคลากรงานกิจการนิสิตนักศึกษา ควรปกครองและดูแลความมีระเบียบวินัยให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตามกฎระเบียบของมหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง: งานกิจการนิสิตนักศึกษาแบบเก่าที่มุ่งปกครองดูแลให้อยู่ในระเบียบวินัย และเรียกบุคลากรที่ทำงานในด้านนี้ว่า อาจารย์ผู้ปกครอง และยังมีบุคลากรในสายงานนี้ที่ไม่ได้ทำการสอน เป็นข้าราชการมหาวิทยาลัยประเภทงานธุรการ ความก้าวหน้าของบุคลากรในสายงานนี้จึงมีน้อยกว่าบุคลากรในสายงานวิชาการ จึงส่งผลถึงคุณภาพของงานด้านกิจการนิสิตนักศึกษาด้วย
(สำเนาวิ ขจรศิลป์, 2523:29)

42๑๗49 3229/645 2523	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: แนะนำให้คำปรึกษา
	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: เตรียมความพร้อมให้นิสิตนักศึกษา
			ประเด็น3: พัฒนาบุคลิกภาพ

หลักการ: มหาวิทยาลัยต้องจัดกิจกรรมบริการเตรียมความพร้อมด้านการศึกษา อาชีพ ปัญหาส่วนตัว และสังคมให้นิสิตนักศึกษา

ตัวอย่าง: วัตถุประสงค์ของกิจการนิสิตนักศึกษาของแต่ละสถาบันขึ้นกับระบบของสถาบันอุดมศึกษานั้นๆ โดยทั่วไป วัตถุประสงค์ของงานกิจการนิสิตนักศึกษาที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ช่วยให้นิสิตนักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน
2. ช่วยพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ส่งเสริมพลานามัย ปลูกฝังคุณธรรมและพัฒนาบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษา เพื่อให้เป็นบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านสติปัญญา ร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะเป็นผู้ที่มีประโยชน์ต่อประเทศ

(สำเนาวิ ขจรศิลป์, 2523: 27)

42อป49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การจัดสวัสดิการ
3229/645	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ความช่วยเหลือด้านการเงิน
2523			ประเด็น3: ความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน

หลักการ: การจัดสวัสดิการความช่วยเหลือให้นิสิตนักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียน สุขภาพ และการช่วยเหลือทางการเงิน

ตัวอย่าง: การจัดให้นิสิตนักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนโดยการจัดบริการต่างๆ และบรรยากาศแห่งการตเรียนการสอน อาทิ สถานที่รักษาพยาบาล ศูนย์ให้คำปรึกษาแนะแนว งานทุนการศึกษา งานหอพักและอาหาร งานกิจกรรมนิสิตนักศึกษา งานทะเบียนประวัติ งานวินัย บริการจัดหางาน บริการและสวัสดิการอื่นๆ เช่น การจัดเรียนรักษาดินแดน งานไปรษณีย์ การปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ
(สำเนาฯ ขจรศิลป์, 2523: 28)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42๑๗49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: วินัยนิสิตนักศึกษา
3325/653	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ระเบียบวินัยนิสิตนักศึกษา
2523			ประเด็น3:

หลักการ: กฎระเบียบ วินัย เป็นสิ่งที่ทำให้สังคมของนิสิตนักศึกษามีความสงบเรียบร้อย

ตัวอย่าง: ในสมัยปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมีความเชื่อว่า การมีระเบียบ วินัย จะช่วยให้สังคมของนิสิตนักศึกษา มีความสงบเรียบร้อย จึงส่งเสริมนิสิตนักศึกษามีวุฒิภาวะและเกิดระเบียบวินัยในตนเอง เรียนรู้วิธีทำงานร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น อีกทั้งเคารพต่อศักดิ์และสิทธิอันเสมอภาคในมหาวิทยาลัยและกำหนดนโยบายเกี่ยวกับวินัยของนิสิตนักศึกษา ดังนี้

1. ให้นิสิตนักศึกษาปฏิบัติตนภายในขอบเขตกฎหมายบ้านเมือง และระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัย
2. ให้มีระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัยที่มีเหตุผลและปฏิบัติให้ตามความเหมาะสม
3. ให้มีมาตรการที่มีประสิทธิภาพเพื่อรักษาความยุติธรรมในการพิจารณาตัดสินข้อพิพาทของนิสิตนักศึกษาและลงโทษผู้ฝ่าฝืนระเบียบข้อบังคับของมหาวิทยาลัย
4. ให้ความคุ้มครองสิทธิและความปลอดภัยของนิสิตนักศึกษาเพื่อให้มีบรรยากาศที่สงบสุขเอื้อต่อการศึกษา
5. ส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษา ปฏิบัติตนตามธรรมเนียมอันดีงามและอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม (พัชรี ตันศิริ, 2523: 237)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42๑๗49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: หอพักนิสิตนักศึกษา (กิจกรรมบริการ)
3324/652 2523	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: คณะกรรมการนิสิต ประเด็น3: อนุสาสกอหอพัก / ผู้ปกครองหอพัก

หลักการ: หอพักนิสิตนักศึกษาภายในสถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งสร้างความพร้อมในการเรียนรู้การปรับตัวและการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น

ตัวอย่าง: ในสมัยโบราณผู้ที่ต้องการจะศึกษาเล่าเรียน และต้องจากบ้านที่อยู่ไปอาศัยพักพิง นอกจากบ้านญาติหรือคนที่รู้จักก็จะเป็นวัดเป็นส่วนใหญ่ และเมื่อมีการจัดตั้งสถานศึกษาในยุคแรกปรัชญาของหอพัก คือ เป็นที่พักอาศัย ที่กินนอน มีการอบรมศีลธรรมจรรยา ฝึกหัดการอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก (in loco parentis) โดยอาศัยอธิการหอ และอนุสาสกอหอพักเป็นผู้ปกครอง การอยู่หอพักนิสิตนักศึกษา ทำให้นิสิตนักศึกษามีโอกาสเรียนรู้ปรับตัว ในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่น ได้ร่วมกิจกรรมของชมรมต่างๆ ได้ฝึกทักษะต่างๆ นอกจากนี้หอพักของมหาวิทยาลัยไม่ได้ มีจุดประสงค์ในด้านการเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการเพียงแต่สร้างความพร้อมในการเรียนของนิสิตนักศึกษาให้มากยิ่งขึ้น ระบบการบริหารงานหอพักสถาบันเป็นผู้ผูกขาดตลอดมา การปกครองเดิมเป็นแบบพ่อปกครองลูก แต่ปัจจุบันเป็นแบบประชาธิปไตย มีคณะกรรมการนิสิตนักศึกษาเป็นผู้ดำเนินการบริหาร แต่อยู่ภายใต้การดูแลของอนุสาสกอหอพักนั้นๆ (เยาวลักษณ์ คัคโนภาส, 2523: 265, 272 - 276)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42อป49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: วิวัฒนาการกิจกรรมนิสิตนักศึกษา
3326/654	5.4.2	กิจกรรมนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: สภาพแวดล้อมของสังคม
2523			ประเด็น3: เหตุการณ์บ้านเมือง

หลักการ: กิจกรรมนิสิตนักศึกษา มีการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับสภาวะเหตุการณ์บ้านเมืองและสังคมในขณะนั้น

ตัวอย่าง: กิจกรรมนิสิตศึกษามักมีแนวโน้มไปตามภาวะของสังคมการเมืองและปรัชญาการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ในระหว่างปี พ.ศ. 2480 - 2490 เป็นระยะก่อนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจกรรมเน้นหนักไปทางด้านยุวชนทหาร การกีฬา เนตรนารี และการพานิสิตนักศึกษาไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนา เป็นต้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การศึกษาแผนใหม่เริ่มเข้ามามีบทบาท นักศึกษาไทยจำนวนหนึ่งเดินทางกลับจากต่างประเทศ ได้นำความคิดเรื่องกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นสำคัญ สู่การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมนิสิตนักศึกษา เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2510 - 2516 ความคิดใหม่ทางการศึกษาของอเมริกาเข้ามามีอิทธิพลผสมผสานกับความคิดของไทย มีการปรับปรุงรูปแบบสถานนิสิตนักศึกษา จนกระทั่งมีการจัดตั้งสโมสรนิสิตนักศึกษา (Student Union) นิสิตนักศึกษามีการรวมตัวทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์แก่สังคมและสถาบันมากขึ้น ทำให้เกิดการตื่นตัวมาก สถาบันเองก็ให้ความสำคัญในด้านการพัฒนานิสิตนักศึกษา โดยใช้กิจกรรมเป็นแกนนำ

หลัง ปี พ.ศ. 2516 รูปแบบการจัดกิจกรรมนิสิตศึกษามีแบบฉบับมากขึ้น แม้จะมีอิทธิพลทางการเมืองเข้าแทรกแซง จนทำให้เกิดความสับสนระหว่างกิจกรรมประเภทชุมนุมทางวิชาการ และชุมนุมทางการเมือง ซึ่งในช่วงแรกๆ นิสิตนักศึกษาจะมีบทบาทมาก เรียกว่า "นิสิตนักศึกษาเป็นตัวกำหนดกิจกรรมของสถาบัน"

(ชูชีพ พุทธิประเสริฐ, 2523: 226 - 227)

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: บัณฑิตที่พึงประสงค์
3241/304	5.4.3	การพัฒนา นิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง
2541			ประเด็น3: รู้จักตนเอง

หลักการ: นิสิตนักศึกษาสามารถปรับตัวเพื่อรับการเปลี่ยนแปลง รู้จักตนเอง รู้เท่าทันโลก อยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าทุกช่วงชีวิต

ตัวอย่าง: นิสิตนักศึกษาควรมีขีดความสามารถพร้อมที่จะปรับตัวเพื่อรับกระแสการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับที่สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้

(สุทธศรี วงษ์สมาน, 2541: 45)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42๑๗49 3323/651 2523	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: การฝึกวิชาทหาร (กิจกรรมบริการ)
	5.4.3	การพัฒนา นิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การปลูกฝังกำลังของชาติ ประเด็น3: ยุวชนทหาร

หลักการ: การฝึกวิชาทหาร เป็นการสนองนโยบายของรัฐในการปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษา ให้เป็นกำลังรักษาประเทศ

ตัวอย่าง: การฝึกวิชาทหาร เป็นกิจกรรมบริการที่สถาบันอุดมศึกษาจัดให้นิสิตนักศึกษาที่สนใจศึกษาวิชาทหารตามนโยบายของรัฐบาลเพื่อจะปลูกฝังให้นิสิตนักศึกษาได้มีความรู้ในสาขาวิชา การทหาร จะเป็นกำลังช่วยเหลือในการป้องกันประเทศชาติและให้เยาวชนได้สำนึกว่าตนมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อส่วนรวมในการป้องกันประเทศด้วย

ประมาณปี พ.ศ. 2480 - 2490 ช่วงหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นครั้งแรกที่กิจกรรมด้านนี้เริ่มขึ้นในสถาบันอุดมศึกษา ในลักษณะของยุวชนทหาร สถาบันอุดมศึกษาในระยะนี้ได้ส่งเสริมบริการนี้ตามนโยบายแห่งรัฐ เนื่องจากเป็นช่วงที่ต้องการกำลังในการป้องกันประเทศ และการพัฒนาบ้านเมือง ปัจจุบันการจัดบริการด้านการศึกษาวิชาทหารให้กับนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปเป็นไปตามระเบียบของกรมการรักษาดินแดน สำหรับผลประโยชน์ที่ได้รับ คือ จะได้รับการยกเว้นไม่ต้องถูกเรียกเข้ากองประจำการตามพระราชบัญญัติการรับราชการทหาร ในระหว่างที่มีสิทธิ์เข้ารับการฝึกวิชาทหารอยู่ และยังได้รับการยกเว้นการรับราชการกองประจำการ หรือได้ขึ้นทะเบียนกองประจำการ แล้วปลดเป็นทหารกองหนุน เมื่อสำเร็จการศึกษาวิชาทหารในชั้นต่างๆ ตามที่พระราชบัญญัติว่าด้วยการรับราชการทหารได้กำหนดให้สิทธิ์ไว้
(รัชนี คำแสน, 2523: 307-308)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

42รป49 3314/662 2531	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: ความเป็นผู้นำ
	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การพัฒนาทางอารมณ์และสังคม
			ประเด็น3: ปลุกฝังค่านิยมความเป็นผู้นำ

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาโดยการปลุกฝังค่านิยมความเป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญ

ตัวอย่าง: เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัยที่จะต้องพัฒนาคุณภาพในการเป็น Leader ของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย นิสิตนักศึกษาโดยทั่วไป จะมีลักษณะเป็น National Leader เพราะมีความสามารถสูงกว่าคนอื่น มี Drive สูงกว่าคนอื่น เป็นหน้าที่ของอาจารย์ทั้งหลาย นอกจากให้วิชาการ ให้ความรู้ ให้รู้จักคิด ให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขวาง ให้มีลักษณะเป็น Leadership แล้ว จะต้องหล่อหลอมทัศนคติ และปลุกฝังค่านิยมที่ถูกต้องเหมาะสม ที่จะนำประเทศไทยไปสู่อนาคตต่อไป
(อมเรศ ศิลาอ่อน, 2531: 46)

42รป49 3314/662 2531	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: บัณฑิตที่พึงประสงค์
	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การพัฒนาทางอาชีพ
			ประเด็น3: การพัฒนาทางวิชาการ

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษาให้มีความรู้ ความคิด และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน

ตัวอย่าง: การสร้างและพัฒนาบัณฑิตที่มีคุณค่าและประสิทธิภาพ บทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะผู้ผลิตบุคลากร ที่ต้องเป็นบัณฑิตที่มีความสามารถ มีทัศนคติเหมาะสมกับความต้องการของสังคมในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีความสามารถที่จะทำงานในภาคธุรกิจเอกชนได้ ในอดีตมหาวิทยาลัยมักจะคิดผลิตบัณฑิตขึ้นมาเพื่อระบบราชการ ดังนั้น บัณฑิตที่มหาวิทยาลัยผลิตออกมา นอกจากความรู้หรือวิชาการแล้วต้องสอนให้รู้จักคิด รู้จักทำ ถ้าไปพบสถานการณ์ที่อาจารย์ไม่เคยสอน ก็จะเอาความรู้ แนวคิดต่างๆ มาประยุกต์เพื่อแก้ปัญหาได้ (อมเรศ ศิลาอ่อน, 2531: 44 - 45)

42รป49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: บัณฑิตที่พึงประสงค์
3314/662	5.4.3	การพัฒนานิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: การพัฒนาทางวิชาการ
2531			ประเด็น3: การพัฒนาทางสังคม

หลักการ: การพัฒนานิสิตนักศึกษา ด้านการเรียน สถิติปัญญา การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

ตัวอย่าง: มหาวิทยาลัยต้องสอนให้นิสิตนักศึกษามีโลกทัศน์กว้าง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ มีความรู้กระตือรือร้น อย่างจะปรับปรุงตัวเอง และให้รู้จักทำงานเป็นทีม (อมเรศ ศิลาอ่อน, 2531: 45)

42วจ49	5.4	ด้านนิสิตนักศึกษา	ประเด็น1: กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
3182/325	5.4.1	กิจการนิสิตนักศึกษา	ประเด็น2: ผู้กติดกับรายได้ในอนาคต
2547			ประเด็น3: กรอ.

หลักการ: กองทุนกู้ยืม เพื่อการศึกษาที่ผู้กติดกับรายได้ในอนาคต เป็นกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ตัวอย่าง: การบริหารจัดการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ควรดำเนินการให้สอดคล้องกับแนวคิดในการสนับสนุนการเงินอุดมศึกษาผ่านด้านอุปสงค์ (Demand Side Financing) หรือตัวผู้เรียน แทนการอุดหนุนผ่านด้านอุปทาน (Supply Side Financing) หรือสถานศึกษา เป็นการเพิ่มอำนาจซื้อบริการศึกษาแก่ผู้เรียนผ่านการทำงานของกลไกตลาด และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา... กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่ผู้กติดกับรายได้ในอนาคต (กรอ.) หรือ ICL (Incom Contingent Loan) จะเป็นกองทุนให้เงินกู้ยืมกับผู้เรียนเฉพาะระดับอุดมศึกษา... (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2547 ใน อนุสารอุดมศึกษา, 2547: 18 - 19)

ภาคผนวก ข

สรุปเหตุการณ์สำคัญของการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สรุปเหตุการณ์สำคัญของการอุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
	<p>รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง รัชกาลที่ 1-3 พ.ศ.2325-2394</p>
2325	พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงตั้งราชธานี และสถาปนาพระราชวงศ์จักรี
2331	โปรดเกล้าฯ ให้มีการชำระพระไตรปิฎก แล้วจารึกลงใบลาน พระราชทานพระอารามหลวง ให้พระสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียน
2332	สร้างวัดพระเชตุพน
2337	สร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ใช้เป็นสถานที่สำหรับดำเนินการสอนพระปริยัติธรรมแก่พระภิกษุสงฆ์ การประชุมนักปราชญ์ ราชบัณฑิต ทั้งพระสงฆ์และฆราวาสให้รวบรวมฟื้นฟูวรรณคดีของชาติ
	ระบบการศึกษาเป็นแบบสืบทอดแต่โบราณแบบไทยๆ ยังไม่มีโรงเรียน ไม่มีหลักสูตร ไม่มีครูอาชีพ และไม่มีใบรับรองวิทยฐานะของการศึกษา การเรียนหนังสือมีอยู่แต่ที่บ้าน วัด วัง ศิลปกรรม ด้านฝีมือ ความเชี่ยวชาญชำนาญ การก่อสร้าง อาทิ พระบรมมหาราชวัง เครื่องราชูปโภคต่างๆ และศิลปการสร้างพระพุทธรูปต่างๆ ถือเป็นวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ของภูมิปัญญาไทย เรียกว่า ช่างสิบหมู่
2352	พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งโรงงานขึ้นในพระบรมมหาราชวัง สำหรับเป็นที่เจ้าพนักงานจัดอาหารเลี้ยงพระสงฆ์สามเณร เป็นที่บริจาคพระราชทานทรัพย์แก่คนชรา คนพิการ และให้เป็นที่แสดงพระธรรมเทศนา และสอนหนังสือวิชาการต่างๆ สำหรับคนทั่วไป นับว่าโรงงานเป็นสถานศึกษาของคนไทยในสมัยนั้น วรรณคดีไทยและอักษรศาสตร์ทั้งร้อยแก้วร้อยกรอง นาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ ตลอดจนบทละครอันเป็นที่นิยมยกย่องหลายเรื่อง การปรับปรุงวิชาช่างให้ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะช่างถม
2367	พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2371	ร้อยเอกเจมโลว์ (James Low) ประดิษฐ์ตัวพิมพ์หนังสือไทย เป็นผลสำเร็จที่สิงคโปร์ มิชชันนารีหรือหมอสอนศาสนาเข้ามาเผยแพร่ศาสนาและวิทยาการตะวันตก อาทิ การแพทย์ การศึกษา
2379	โปรดเกล้าฯ ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน แล้วให้รวบรวมวิชาความรู้ต่างๆ อาทิ หมวดยาหนังสือ หมวดยาแพทย์ และหมวดยาช่าง อีกทั้งภาพที่เขียนตามฝาผนัง จัดเป็นตำราของหมวดยาต่างๆ เช่น แพทยศาสตร์ ดาราศาสตร์ คชศาสตร์ อศวนศาสตร์ จารึกลงในแผ่นศิลาไว้ตามระเบียบทางเดิน เพื่อให้เป็นแหล่งศึกษาวิชาความรู้ระดับสูงสำหรับคนทั่วไป ทำให้วัดพระเชตุพนเปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของไทย
2381	มิชชันนารีอังกฤษตั้งโรงพิมพ์ในกรุงเทพฯ
2382	โปรดเกล้าฯ จ้างโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ พิมพ์ประกาศห้ามสูบบุหรี่เป็นใบปลิวจำนวน 9,000 ฉบับ
2385	หมอบรัดเลย์ ได้ออกหนังสือพิมพ์เป็นครั้งแรกชื่อ บางกอกกาเลนเดอร์ (Bangkok Galender) และออกหนังสือพิมพ์ไทยรายเดือนอีกหนึ่งฉบับชื่อ บางกอกเรคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder)
รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง รัชกาลที่ 4-5 พ.ศ.2394-2453	
2394	เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะทรงผนวชอยู่วัดบวรนิเวศให้ทรงลาสิกขาบท เสด็จขึ้นเถลิงถวัลราชสมบัติ เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ 4 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์
2398	เซอร์จอห์น เบาวริงก์ (Sir John Bowring) เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี และทำสนธิสัญญาการค้าที่ไทยตกเป็นฝ่ายจำต้องเสียเปรียบ
2401	โปรดเกล้าฯ สร้างโรงพิมพ์ขึ้นที่วัดบวรนิเวศ สำหรับพิมพ์หนังสือทางพระพุทธศาสนาแข่งกับหนังสือของพวกสอนศาสนาคริสต์ ต่อมาจึงตั้งโรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง ชื่อ โรงพิมพ์อักษรพิมพ์การ พิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษาซึ่งถือเป็นหนังสือทางราชการเป็นครั้งแรก
2405	จ้างนางแอนนา เอช เลียวโนเวนส์ (แหม่ม แอนนา) ชาวอังกฤษสอนเจ้านายฝ่ายในอยู่เป็นเวลา 4 ปี เป็นการริเริ่มให้ศึกษาแก่สตรีของพระองค์

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2408	นายแพทย์แดน บี. แบรดลีย์ (Dan B. Bradley) เสนอแนวคิดเรื่องมหาวิทยาลัย ในหนังสือบางกอกเรคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder)
2411	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเชี่ยวชาญในวิทยาศาสตร์ ทรง คำนวณการเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงที่เห็นได้ในหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทย กลางเงามืดของดวงจันทร์ผ่านตำบลห้วยกอก จังหวัดพระจวบคีรีขันธ์ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2411 โดยทรงคำนวณครั้งนี้ล่วงหน้าไว้แล้วถึง 2 ปี พระองค์ทรง อนุญาตให้บรรดาข้าหลวงใหญ่ต่างชาติ อาทิ ฝรั่งเศส อังกฤษ ได้เข้าเฝ้าร่วม พิสูจน์เป็นที่ประจักษ์ในพระปรีชาญาณตรงตามที่ทรงคำนวณไว้ทุกประการ
	ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2411	การตั้งโรงเรียนตามแบบแผนสมัยใหม่เป็นครั้งแรกในพระบรมมหาราชวัง
2414-2415	เสด็จประพาส สิงคโปร์และอินเดีย หลังจากกลับได้ทรงตั้งโรงเรียนสอน ภาษาอังกฤษขึ้นในวังอีก
2421	จัดตั้งโรงเรียนชายที่วังนันทอุทยาน สำหรับบุตรหลานข้าราชการ
2423	การจัดตั้งโรงเรียนสุนันทาลัยในพระบรมมหาราชวัง เป็นโรงเรียนสำหรับสตรี และดำเนินการโดยมีคณะกรรมการ
2424	การเริ่มต้นปรับปรุงโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบให้เป็นโรงเรียนนายทหาร มหาดเล็ก (ต่อมาได้กลายเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ.2453 และเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ.2459)
2425	ตั้งโรงเรียนแผนที่ในกรมทหารมหาดเล็ก
2427	ขยายการศึกษาลงมาสู่สามัญชน ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับสามัญชนแห่งแรกที่ วัดมเหยงคณ์
2429	ประกาศตั้งโรงเรียนหลวงตามวัดวาอารามทั่วประเทศ 30 โรงเรียน
2432-2442	ตั้งโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงหรือ “มัธยมศึกษาพิเศษ” เพื่อป้อนคนให้ทางราชการ ได้แก่ โรงเรียนราชแพทยาลัย โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์ โรงเรียนปกครอง โรงเรียน กฎหมาย และสำนักฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน มหาดเล็ก

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2432	ตั้งมหาธาตุวิทยาลัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) การจัดตั้งหน่วยงานทำหน้าที่ในการจัดการศึกษา
2430	การจัดตั้งกรมศึกษาธิการ
2431	โปรดเกล้าฯ ให้โอนโรงเรียนสังกัดกรมทหารมหาดเล็กและโรงเรียนทั้งหมดมาขึ้นกับกรมศึกษาธิการ มีโรงเรียนสังกัดทั้งในพระนครและต่างจังหวัดรวม 34 แห่ง โรงเรียนในกรุงเทพฯ ที่สังกัดกรมศึกษาธิการมี 5 แห่ง คือ <ol style="list-style-type: none"> 1) โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ฝึกสอนความรู้สำหรับรับราชการ 2) โรงเรียนมหาธาตุวิทยาลัย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2430 ที่วัดมหาธาตุ เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรม 3) โรงเรียนสราญรมย์ เป็นโรงเรียนหนังสือไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร 4) โรงเรียนสุนันทาลัย โปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นในพระราชกุศลถวายสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ เมื่อ พ.ศ.2423 แล้วให้ย้ายโรงเรียนนันทอุทยานซึ่งสอนภาษาอังกฤษ มาตั้งที่โรงเรียนนี้เมื่อ พ.ศ.2429 5) โรงเรียนแผนที่ ต่อมา พ.ศ.2435 ได้ย้ายไปสังกัดกระทรวงเกษตรธิการ
2432	การรวมกรมศึกษาธิการเข้าไปอยู่ในบังคับบัญชาของกรมธรรมการ
2435	ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการ
2443	มีการจัดแบ่งความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาออกเป็นเขต แขวง และมีการแต่งตั้งครูประกาศนียบัตรเป็นนายแขวง
2445	(1) ยกฐานะกองตรวจโรงเรียน ในสังกัดกรมศึกษาธิการขึ้นเป็นกรมตรวจ มีหน้าที่รับผิดชอบทั้งการตรวจวัดและการตรวจโรงเรียน (2) ประกาศตั้ง “สามัคยาจารย์สมาคม” เพื่อช่วยเหลือให้ครูและอาจารย์ได้พบปะวิสาสะแลกเปลี่ยนและหาความรู้เพิ่มเติม ต่อมาเดือนมกราคม พ.ศ. 2447 สมาคมจัดการอบรมวิชาใหม่ๆ ที่บรรจุในหลักสูตรให้แก่ครู จัดปาฐกถาพิเศษเพิ่มพูนความรู้ในวิชาต่างๆ ตั้งสโมสรและรับทำงานช่างเขียน ช่างแกะสลัก สโมสรสอนภาษาอังกฤษ ข้าราชการ และกีฬา
2446	มีการจัดตั้งครูประกาศนียบัตรออกไปเป็นข้าหลวงธรรมการเป็นครั้งแรกจำนวน 2 คน
2452	กระทรวงธรรมการแต่งตั้งข้าหลวงธรรมการไปประจำครบทุกมณฑลเป็นปีแรก

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2414	<p>การจัดทำแบบเรียน</p> <p>ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เรียบเรียงแบบเรียนหลวงชั้น มีหกเล่ม สำหรับใช้เป็นหลักสูตรวิชาชั้นต้น</p>
2431	<p>กรมศึกษาธิการจัดทำ แบบเรียนเร็ว ขึ้นใช้แทนแบบเรียนหลวงชุดเดิม ซึ่งมีหกเล่ม ได้แก่ มูลบทบรรพกิจ วาหนิติกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์ พิจารณ์ พิศาลการ์นต์</p>
2427	<p>การจัดทำหลักสูตร</p> <p>กำหนดหลักสูตร “ชั้นประโยคหนึ่ง” โดยอนุโลมตาม “แบบเรียนหลวงหกเล่ม” นับเป็นปีแรกที่ได้จัดให้มีการสอบไล่วิชาสามัญศึกษา ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ (หรือโรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก)</p>
2428	<p>กำหนดหลักสูตร “ชั้นประโยคสอง” ซึ่งเป็นหลักสูตรเกี่ยวกับ “วิชาสามัญศึกษา หมายถึงความรู้ต่างๆ ที่ต้องการใช้สำหรับเสมียน ในราชการพลเรือนตามกระทรวงต่างๆ”</p>
2433	<p>ประกาศใช้พระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ.2433 มีผลทำให้ (1) หลักสูตรภาษาไทย แบ่งออกเป็น 3 ประโยค และ (2) หลักสูตรภาษาอังกฤษ แบ่งออกเป็น 6 ชั้น</p>
2445	<p>ผลอันสืบเนื่องมาจากประกาศใช้ โครงการศึกษา พ.ศ.2445 คือ</p> <p>(1) ปรากฏว่ามีการแบ่งหลักสูตรการศึกษาออกเป็น 3 ระดับ คือ การศึกษาชั้นต้น: ได้แก่ชั้นประโยคมูลศึกษาและชั้นประถมศึกษา; การศึกษาชั้นกลาง: ได้แก่มัธยมศึกษา; และการศึกษาชั้นสูง: ได้แก่อุดมศึกษา</p> <p>(2) ปรากฏว่ามีการจัดแบ่งเนื้อหาวิชาในหลักสูตรออกเป็น 2 ประเภท หรือ 2 สาย คือ สายสามัญศึกษา และสายวิสามัญศึกษา</p>
2452	<p>มีการปรับปรุงหลักสูตรในระดับต่างๆ และได้เพิ่ม “ชั้นมัธยมสูง” ต่อจากชั้นมัธยมศึกษา นับเป็นความรู้เทียบเท่าขั้นต้นของมหาวิทยาลัย</p>

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
	<p>การสอบไล่ หรือการวัดผลการศึกษา</p>
2427	<p>เป็นปีแรกที่ได้ให้มีการสอบไล่ขึ้น ณ โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ โดยอนุโลมตามวิธีสอบพระปริยัติธรรม คือ เมื่อสอบผ่านชั้นใดชั้นหนึ่งแล้ว ก็ดำเนินการสอบต่อไป จนกว่าจะ “ไล่จบ” ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน</p>
2428	<p>จัดให้มีการสอบไล่ของโรงเรียนหลวง ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่ดำเนินการสอบตามแบบเรียนหลวง มีทั้งการสอบชั้นประโยคหนึ่ง และชั้นประโยคสอง นับเป็นการสอบไล่ครั้งที่สอง</p>
2429	<p>จัดให้มีการสอบไล่เป็นครั้งที่สาม เป็นการสอบไล่ “วิชาสามัญศึกษา” แต่ดำเนินการอย่างเดียวกันกับที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว ในปี พ.ศ.2428</p>
2433	<p>เนื่องด้วยได้เปลี่ยนแปลงแบบเรียนหลวง ในปี พ.ศ.2431 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบการสอบไล่ทำให้มีการตราพระราชบัญญัติการสอบวิชา พ.ศ.2433 ขึ้น</p>
2435	<p>ในประกาศตั้งโรงเรียนมูลศึกษา พ.ศ.2435 ได้กำหนดระเบียบว่าด้วยการสอบไล่ความรู้ไว้ด้วย</p>
2414-2429	<p>การศึกษาทางฝ่ายคณะสงฆ์ (หรือการศึกษาฝ่ายพุทธจักร) โรงเรียนพระปริยัติธรรม ทำหน้าที่บอกพระปริยัติธรรม ตั้งอยู่ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม</p>
2430	<p>ปรับปรุงโรงเรียนพระปริยัติธรรมเดิม ให้เป็นโรงเรียนมหาธาตุวิทยาลัย และตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุ (ในโครงการศึกษา พ.ศ.2441 มีโครงการปรับปรุงมหาธาตุวิทยา เป็นวิทยาลัยกฎหมาย)</p>
2432	<p>ปรับปรุงกรมธรรมการ เพื่อให้ “เป็นพนักงานที่จะบังคับบัญชาการเกี่ยวของพระสงฆ์”</p>
2435	<p>ประกาศตั้งกระทรวงธรรมการ มีผลทำให้กิจการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์ขึ้นอยู่ในบังคับบัญชากรมธรรมการกลาง</p>

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2445	<p>ประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ.2445 สาระสำคัญแบ่งออกเป็น 8 หมวด และมี 45 มาตรา มีผลทำให้</p> <ol style="list-style-type: none"> (1) พระมหากษัตริย์พระราชทานอำนาจให้คณะสงฆ์ปกครองกันเอง (2) พระสังฆราชเป็นประมุขและเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายสงฆ์ มีมหาเถรสมาคมถวายคำปรึกษา (3) แบ่งการปกครองฝ่ายสงฆ์ออกเป็น เจ้าคณะใหญ่มี 4 ตำแหน่ง เจ้าคณะมณฑล 14 ตำแหน่ง และต่อไปเป็นเจ้าคณะแขวง เจ้าคณะหมวดบังคับบัญชาลงมาตามลำดับจนถึงเจ้าอาวาส (คล้ายกันกับการปกครองส่วนภูมิภาคแบบเทศบาลมณฑล) (4) เสนาบดีกระทรวงธรรมการมีหน้าที่ที่จะรักษาการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ <p>การศึกษาวิชาชีพชั้นสูงหรืออุดมศึกษา</p>
2424-2427	<p>ปรับปรุงหลักสูตรโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2414 ให้เป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือน จัดเป็นการศึกษาวิชาชีพชั้นสูง ผลิตคนเข้ารับราชการในกระทรวงต่างๆ (ต่อมาในปี พ.ศ.2453 โรงเรียนแห่งนี้ได้กลายมาเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว</p>
2425	<p>โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนท่าแพนที่ขึ้น</p>
2432	<p>ตั้งโรงเรียนแพทย์ขึ้น เรียกว่าโรงเรียนแพทยากรเป็นการสอนวิชาแพทย์แผนใหม่ ตั้งริมแม่น้ำเจ้าพระยาหน้าโรงพยาบาลศิริราช นักเรียนแพทย์รุ่นแรกจบหลักสูตรเมื่อ พ.ศ.2436</p>
2435	<p>จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นครั้งแรก ส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาทหารในยุโรปรุ่นแรก มีการสอบไล่วิชาการแพทย์เป็นครั้งแรก</p>
2439	<p>จัดตั้งโรงเรียนราชวิทยาลัยขึ้นที่บ้านสมเด็จพระยาเป็นโรงเรียนประจำ สอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และอบรมนิสัยใจคอนักเรียนตามวิธีการในประเทศตะวันตกเพื่อส่งไปศึกษาต่อในยุโรป และเข้ารับราชการในกระทรวงต่างๆ</p>

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2441	ปรากฏในโครงการศึกษา พ.ศ.2441 มีโครงการเกี่ยวกับ “สาภลวิทยาลัย” (มหาวิทยาลัย); “สถานศึกษาพิเศษ” (การศึกษาวิชาชีพชั้นสูงต่างๆ); และโครงการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัย ในโครงการศึกษา ฉบับต่อๆ มา คือ ฉบับ พ.ศ.2445 ฉบับ พ.ศ.2450 และฉบับ พ.ศ.2452 ก็ได้กล่าวถึงโครงการเกี่ยวกับการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัย หรืออุดมศึกษาเช่นกัน
2441/2445	ประกาศโครงการศึกษา พ.ศ.2441 และ 2445 มีการแบ่งการศึกษาเป็นระดับต่างๆ รวมทั้งอุดมศึกษา ซึ่งแยกเป็นสายสามัญและวิสามัญ
2451	นักเรียนโรงเรียนฝึกหัดอาจารย์และโรงเรียนราชแพทยาลัย ได้ยกเว้นการรับราชการทหารชั่วคราวตลอดเวลาที่เล่าเรียนอยู่นับเป็นเอกสิทธิ์อย่างหนึ่ง ที่ให้แก่ นักเรียนชั้นอุดมศึกษามาจนบัดนี้
2453	ยกฐานะ โรงเรียนมหาดเล็ก ขึ้นเป็น โรงเรียนข้าราชการพลเรือน โดยรวมโรงเรียนวิชาชีพที่มีอยู่บางแห่งมาอยู่ในสังกัด โดยเปิดเป็นแผนกต่างๆ
รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม รัชกาลที่ 6-8 พ.ศ.2453-2489	
2453	ประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับการประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีต่อการจัดการอุดมศึกษาของไทยเป็นอย่างมากคือ การประกาศตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2453 เพื่อขยายการดำเนินงานโรงเรียนให้กว้างขวางออกไป สำหรับส่งคนไปรับราชการทุกกระทรวงทบวงกรม อีกทั้งนักเรียนเมื่อสำเร็จจากโรงเรียนนี้แล้ว ก่อนที่จะรับราชการนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานราชานุญาตให้ถวายตัวเป็นมหาดเล็ก ตามพระราชประเพณีเดิม
2457	โรงเรียนราชแพทยาลัยและโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมถูกผนวกเข้าเป็นแผนกวิชาเวชศึกษาและครุศึกษาในโรงเรียนข้าราชการพลเรือน
2459	ยกฐานะโรงเรียนข้าราชการพลเรือนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและยกแผนกวิชาต่างๆ ขึ้นเป็นคณะ ได้แก่ แพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และอักษรศาสตร์

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2460	ตั้งกรมมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นกรมหนึ่งในกระทรวงธรรมการทำหน้าที่ในการบังคับบัญชา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2456	การฝึกหัดครู เปิดหลักสูตรการฝึกหัดครูหญิงขึ้นที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ
2458	จัดให้โรงเรียนฝึกหัดครูเป็นแผนกหนึ่งของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
2459	มีการปรับปรุงและแก้ไขระเบียบการฝึกหัดครู คือ (1) ระเบียบการฝึกหัดครูมัธยมและ (2) ระเบียบการฝึกหัดครูกสิกรรมชั้นประถม
2471 24 เม.ย.2475	มีการปรับปรุงระเบียบและหลักสูตรฝึกหัดครู เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครู การเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎร โดยมี นายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้นำคณะราษฎรสายพลเรือน คณะราษฎรได้ประกาศหลักการสำคัญที่ “จะต้องให้การศึกษอย่างเต็มที่แก่ราษฎร”
2475	เริ่มมีการรณรงค์โดยอาจารย์และนักศึกษาโรงเรียนกฎหมายที่จะยกฐานะโรงเรียนขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย
25 เม.ย. 2476	ประกาศพระบรมราชโองการโอนโรงเรียนกฎหมายไปรวมกับคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
20 มี.ค. 2477	ประกาศพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ.2476 (นับตามระบบปฏิทินเก่า ซึ่งเริ่มปีใหม่วันที่ 1 เมษายน) ในราชกิจจานุเบกษา พร้อมทั้งระบุนำโอนคณะนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมาขึ้นต่อมหาวิทยาลัย
27 มี.ย.2477	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปิดทำการสอนอย่างเป็นทางการ นับเวลาจากการเสนอร่างพระราชบัญญัติ จนถึงเปิดสอนใช้เวลาเพียง 5 เดือน โดยมี นักศึกษาสมัครเข้าเรียนในปีแรกกว่า 7,000 คน
2476-2477	ขยายงานโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมไปทั่วทุกภาค รวมทั้งได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมขึ้นเป็นแห่งแรกที่แม่ใจ จังหวัดเชียงใหม่
2477	ก่อตั้งโรงเรียนประณีตศิลปกรรม
2480	โรงเรียนประณีตศิลปกรรมเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนศิลปากร มีฐานะเป็นกองในสังกัดกรมศิลปากร แบ่งงานออกเป็นแผนกช่าง และแผนกนาฏดุริยางค์

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2481	โอนงานโรงเรียนมัธยมวิสามันญ์เกษตรกรรมไปรวมกันจัดที่แม่ใจ พร้อมกับยกฐานะโรงเรียนมัธยมวิสามันญ์เกษตรกรรมแม่ใจขึ้นเป็นวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในสังกัดกระทรวงเกษตรราธิการ ในปีต่อมาได้ย้ายที่ตั้งมายังสถานีเกษตรกลางบางเขน และเปลี่ยนชื่อเป็นวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขน
2485	จัดตั้งกรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ในกระทรวงการสาธารณสุข
2486	โรงเรียนศิลปากรจัดงานแสดงศิลปกรรม ฯพณฯ จอมพลแปลก พิบูลสงคราม ได้เห็นความก้าวหน้า และต้องการส่งเสริมงานศิลปวัฒนธรรม จึงมอบให้พระยาอนุমানราชชน อธิบดีกรมศิลปากร ดำเนินการยกร่างพระราชบัญญัติยกฐานะโรงเรียนศิลปากรขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยศิลปากรในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี
2486	รวมกิจการวิทยาลัยเกษตรศาสตร์บางเขนกับโรงเรียนวนศาสตร์ ตั้งขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ รัชกาลที่ 9 พ.ศ.2489 -ปัจจุบัน	
2495	ตั้งกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งโรงเรียนนาฏศิลป์
2496	เซอร์ชาร์ล ดาร์วิน เสนอการปรับปรุงระบบบริหารมหาวิทยาลัย 2 รูปแบบคือ รวมมหาวิทยาลัย 5 แห่งเข้าด้วยกัน (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยศิลปากร) โดยมีองค์การบริหารภายในรวมกัน 3 องค์กร คือ สภามหาวิทยาลัย สภาอาจารย์ และสภาปกครอง หรือให้มีองค์กรประสานงานด้านงบประมาณระหว่างมหาวิทยาลัยทั้ง 5 แห่ง
2498	ตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาแห่งแรกในส่วนภูมิภาคของประเทศไทย ที่ให้ปริญญาแก่นิสิตนักศึกษา
2499	จัดตั้งสภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ เพื่อเป็นองค์กรประสานงานภายนอกของมหาวิทยาลัย ทั้ง 5 แห่ง
2501	จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำการปฏิวัติ

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2502	ก่อตั้งสภาการศึกษาแห่งชาติ (เปลี่ยนมาจากสภามหาวิทยาลัย) และสำนักงานสภาการศึกษาแห่งชาติ (ปี 2515 เป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) โอนมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีอยู่ทั้ง 5 แห่ง (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ เกษตรและศิลปากร) จากสังกัดเดิมไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี
2507	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ออกพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยพ.ศ. 2507 ตั้งคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัย (ก.ม.) แยกออกจาก ก.พ.
2508	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยขอนแก่น
2509	การสัมมนาวิทยาลัย ครั้งที่ 1 ก่อตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
2510	การสัมมนาวิทยาลัย ครั้งที่ 2: การบริหารมหาวิทยาลัย ก่อตั้งสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (ผนวกบัณฑิตวิทยาลัย วิศวกรรม สปอ.)
2511	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
2512	ประกาศใช้ พ.ร.บ.วิทยาลัยเอกชน พ.ศ.2512
2513	การสัมมนาวิทยาลัย ครั้งที่ 3: มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล ตั้งวิทยาลัยพลศึกษา (ปรับฐานะจากโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา)
2514	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยรามคำแหง
2515	ก่อตั้งทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี โอนมหาวิทยาลัยทั้งหมด สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ
2516	เกิดเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516
2517	จัดตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา ยกฐานะวิทยาลัยวิชาการศึกษาเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โอนวิทยาลัยเอกชนไปสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2518	<p>พระราชบัญญัติวิทยาลัยครู (เดิมโรงเรียนฝึกหัดครู)</p> <p>ก่อตั้งสถาบันเทคโนโลยีการเกษตร โดยในพระราชบัญญัติของสถาบัน กำหนดให้อาจารย์เป็นกรรมการสภาสถาบัน มีจำนวนเท่ากับกรรมการสภาสถาบันประเภทผู้บริหาร ถือเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่กำหนดให้อาจารย์เป็นกรรมการสภาสถาบัน</p> <p>ประกาศพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.2518</p>
2519	<p>ประกาศกฎทบทวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2519) ปรับปรุงองค์ประกอบของก.ม.ให้ประกอบด้วยกรรมการข้าราชการพลเรือนในมหาวิทยาลัยจำนวนกึ่งหนึ่งของก.ม. มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารบุคคลในมหาวิทยาลัย</p>
2520	<p>แยกทบทวงมหาวิทยาลัยของรัฐจากสำนักนายกรัฐมนตรี ใช้ชื่อ ทบทวงมหาวิทยาลัย</p>
2521	<p>ก่อตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช</p>
2522	<p>จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับปัจจุบัน กำหนดให้มีสภาคณาจารย์และให้อาจารย์เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย จำนวนเท่ากับกรรมการสภามหาวิทยาลัยประเภทผู้บริหาร โดยประธานสภาคณาจารย์เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง</p> <p>ประกาศใช้ พ.ร.บ. สถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2522</p>
2525	<p>ทบทวงมหาวิทยาลัยจัดสัมมนา รูปแบบที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยในอนาคต เสนอแนะให้มีการปรับปรุงองค์ประกอบสภามหาวิทยาลัยเป็นไตรภาคี ให้มีสภาคณาจารย์ ให้ผู้บริหารดำรงตำแหน่งโดยมีวาระ และให้อาจารย์มีส่วนร่วมในการบริหารมากขึ้น</p>
2527	<p>แก้ไข พ.ร.บ. วิทยาลัยครู (พ.ศ.2518) ให้วิทยาลัยครูเปิดสอนสาขาวิชาการอื่น นอกจากวิชาชีพครู</p>
2528	<p>สภาการศึกษาฝึกหัดครูรวมกลุ่มวิทยาลัยครูเป็นสหวิทยาลัย (8 แห่ง) วิทยาเขต 3 แห่งของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าแยกตัวออกเป็นสถาบัน</p>
2529	<p>อิสระจากกัน (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี)</p>
2530	<p>มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับปัจจุบัน มีสาระใกล้เคียงกับที่เสนอไว้ในการสัมมนาฯ</p>

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2531	ตั้งสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล (วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาเดิม) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ
2533	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (มหาวิทยาลัยในกำกับแห่งแรก) มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (เดิมเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยขอนแก่น) มหาวิทยาลัยบูรพา เดิมคือวิทยาลัยวิชาการบางแสน) มหาวิทยาลัยนเรศวร (เดิมคือ วิทยาลัยวิชาการศึกษาจังหวัดพิษณุโลก)
2535	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ (มหาวิทยาลัยในกำกับแห่งที่สอง)
2537	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยมหาสารคาม (เดิมเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จ.มหาสารคาม) มหาวิทยาลัยทั้งหมดที่ก่อตั้งระหว่าง พ.ศ.2533 – 2537 กำหนดให้สภามหาวิทยาลัยมีองค์ประกอบเป็นไตรภาคี: ให้มีสภาอาจารย์ (ยกเว้นมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี) ให้จัดการบริหารภายในมหาวิทยาลัย ในรูปองค์คณะบุคคล ที่มีอาจารย์เป็นกรรมการอยู่ด้วย และให้การเข้าสู่ตำแหน่งบริหารภายในมหาวิทยาลัย ใช้วิธีการสรรหาอย่างกว้างขวาง มหาวิทยาลัยทักษิณ (เดิมเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จ.สงขลา)
2538	ยกฐานะวิทยาลัยครูเป็นสถาบันราชภัฏตามพระราชบัญญัติสถาบันราชภัฏ
2541	ก่อตั้งมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง (มหาวิทยาลัยในกำกับแห่งที่สี่)
2542	หน่วยงานที่จัดอุดมศึกษาไทยอยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานต่างๆ รวมทั้งสิ้น 10 กระทรวงและ 1 หน่วยงานอิสระ ได้แก่ ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงกลาโหม กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานรัฐมนตรี กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมกระทรวงคมนาคม กระทรวงยุติธรรม กรุงเทพมหานครและสภากาชาดไทย

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
20 ส.ค.2542	<p>ประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 เป็นกฎหมายแม่บททางด้านการศึกษาระดับแรกของประเทศไทยและจัดเป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาของไทยเพราะได้มีข้อกำหนดหลักการและแนวคิดใหม่ทางการศึกษามากมายตั้งแต่ ความมุ่งหมายและหลักการการจัดการศึกษา สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา ระบบการศึกษา แนวการจัดการศึกษา การบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ทั้งนี้ได้กำหนดให้</p> <ul style="list-style-type: none"> ● คณะกรรมการบริหารและสำนักงานปฏิรูปการศึกษา ทำหน้าที่จัดโครงสร้างและระบบบริหารการศึกษา ตามหมวด 5 หมวด 7 และหมวด 8 ● ส่วนการปฏิรูปในประการอื่นๆ ได้แก่ หลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน การแบ่งระดับการศึกษา ฯลฯ ให้หน่วยงานที่มีอยู่แล้วดำเนินการ
2544	<p>ยกฐานะสถาบันราชภัฏเป็นมหาวิทยาลัยจากการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542</p>
2545	<p>แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการปฏิรูปการศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำหนดทิศทางการศึกษา โดยยึดตาม ทิศทาง ทิศทาง ยุทธศาสตร์ ติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และผลักดันการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา โดยมีคณะทำงานรวม 9 คณะ ซึ่งเป็นคณะทำงานด้านการปฏิรูปอุดมศึกษา 3 คณะ ได้แก่ คณะทำงานด้านการเงินเพื่ออุดมศึกษา คณะทำงานด้านการบริหารการจัดการอุดมศึกษา และคณะทำงานด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอุดมศึกษา</p> <p>คณะทำงานด้านอุดมศึกษา ทั้ง 3 คณะ ได้จัดทำข้อเสนอยุทธศาสตร์และแนวทางปฏิรูปอุดมศึกษาไทย 6 ด้าน ได้แก่ การปฏิรูปโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการ การปฏิรูปการเงินอุดมศึกษา การผลิตกำลังคนและการกระจายโอกาสอุดมศึกษา การปฏิรูปการเรียนการสอนและการวิจัย การปฏิรูประบบการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรอุดมศึกษาและการมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในการบริหารและการจัดการอุดมศึกษา ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เมื่อ 5 มิถุนายน 2546 และคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2546</p>

พ.ศ.	เหตุการณ์สำคัญ
2547	<p>พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูประบบราชการ โดยให้แยกภารกิจเกี่ยวกับงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมไปจัดตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรม และโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงการบริหารและจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบกับสมควรให้มีคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ทำหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐาน และหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนทรัพยากร ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษาด้วย</p> <p>การจัดทำมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ผ่านความเห็นชอบที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2547 และให้หน่วยงานด้านการศึกษาทุกระดับนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษาด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ นับเป็นครั้งแรกของประเทศไทยที่มีการจัดทำมาตรฐานการศึกษา มาตรฐานการศึกษาของชาติเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา</p>

ภาคผนวก ค

การกำหนดรหัสเอกสาร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 หัวเรื่องของหลักการอุดมศึกษาประกอบด้วยตัวอักษรและตัวเลขรวม 7 หลัก
ได้แก่

หลักที่ 1 หัวเรื่องหลัก

หลักที่ 2 – 3 หัวเรื่องรอง

หลักที่ 4 – 7 หัวเรื่องย่อย

ทั้งนี้ได้ใช้ เลขรหัส 5 เพื่อมิให้ซ้ำกับเลขที่แบ่งยุครัตนโกสินทร์ 1-4

ส่วนที่ 4 ประเด็นต่างๆ ที่ได้จากการวิเคราะห์สาระจากหลักการอุดมศึกษาในสมัย
รัตนโกสินทร์

ส่วนที่ 5 หลักการ และตัวอย่าง

ที่ได้จากการประมวลเอกสารทั้งหมดที่ค้นพบและเข้าถึงได้

หลักเกณฑ์

จากหลักการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ทั้ง 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 รหัสเลขที่เอกสาร

ผู้วิจัยได้กำหนดยุคสมัย เลขที่ และลำดับที่ ดังนี้

- ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ แบ่งได้ดังนี้
  - 1 รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง (รัชกาลที่ 1 – 3)
  - 2 รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง (รัชกาลที่ 4 – 5)
  - 3 รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม (รัชกาลที่ 6 – 8)
  - 4 รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ (รัชกาลที่ 9 - ปัจจุบัน)
- เลขที่ ผู้วิจัยกำหนด
- ลำดับที่ ระบบคอมพิวเตอร์จะกำหนดให้โดยอัตโนมัติ ทั้งนี้โดยใช้โปรแกรม
Access XP (2002)
ใช้เครื่องหมาย / ( ) เพื่อแบ่งยุคสมัยกับเลขที่
และเครื่องหมาย – ( ) เพื่อแบ่งเลขที่กับลำดับที่เอกสาร

ส่วนที่ 2 รหัสสารบบเอกสาร ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แถวที่ 1 ประกอบด้วยตัวเลขและตัวอักษร 7 หลัก มีรายละเอียดดังนี้

หลักที่ 1 แหล่งที่มาของเอกสาร ได้แก่

- 1 หมายถึง หอสมุดแห่งชาติ
- 2 หมายถึง หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- 3 หมายถึง หอวิชาวุฒานุกรณ
- 4 หมายถึง ห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา
- 5 หมายถึง หอประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 6 หมายถึง หอจดหมายเหตุจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 7 หมายถึง ห้องสมุดส่วนบุคคล
- 8 หมายถึง แหล่งเรียนรู้ของราชการ
- 9 หมายถึง แหล่งเรียนรู้ของเอกชน

หลักที่ 2 ประเภทเอกสาร

- 1 เอกสารขั้นต้น
- 2 เอกสารชั้นรอง

หลักที่ 3 - 4 อักษรย่อเอกสาร

เอกสารขั้นต้น

กม	กฎหมาย
จร	จดหมายราชการ
จห	จดหมายเหตุ
พช	พระบรมราชโองการ พระราชดำรัส
พบ	พระราชบัญญัติ
พร	พระราชหัตถเลขา
รก	ราชกิจจานุเบกษา
สส	หนังสือสั่งการ/พระราชกระแส/พระบรมโองการ
อร	เอกสารทางราชการ
อส	เอกสารส่วนบุคคล, อัตชีวประวัติ

เอกสารชั้นรอง

จส	จุลสาร
ชป	ชีวประวัติ

ตร	ตำราเรียน/แบบเรียน
นส	หนังสือพิมพ์
บร	บรรณานุกรม
ปก	ประชุมกฎหมายประจำศก/ประชุมหมายรับสั่ง
ปจ	ประชุมจารึก
พจ	พจนานุกรม/สารานุกรม/ปทานุกรม
พศ	พงศาวดาร
รป	รายงานประจำปี
วจ	รายงานการวิจัย
วพ	วิทยานิพนธ์
วส	วารสาร/นิตยสาร
สก	สารานุกรม
สท	หนังสือทั่วไป
สป	หนังสือแปล
สร	หนังสือที่ระลึก
อป	เอกสารการประชุม/สัมมนา

หลักที่ 5 การแบ่งช่วงรัตนโกสินทร์ ได้แก่

- 1 รัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง (รัชกาลที่ 1-3)
- 2 รัตนโกสินทร์ยุคที่สอง (รัชกาลที่ 4-5)
- 3 รัตนโกสินทร์ยุคที่สาม (รัชกาลที่ 6-8)
- 4 รัตนโกสินทร์ยุคที่สี่ (รัชกาลที่ 9)

หลักที่ 6-7 เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในรัชกาลที่

รัชกาลที่ 1	พ.ศ. 2325 – 2352
รัชกาลที่ 2	พ.ศ. 2352 – 2367
รัชกาลที่ 3	พ.ศ. 2367 – 2394
รัชกาลที่ 4	พ.ศ. 2394 – 2411
รัชกาลที่ 5	พ.ศ. 2411 – 2453
รัชกาลที่ 6	พ.ศ. 2453 – 2468
รัชกาลที่ 7	พ.ศ. 2468 – 2477
รัชกาลที่ 8	พ.ศ. 2477 – 2489

รัชกาลที่ 9 พ.ศ. 2489 – ปัจจุบัน (2546)

แถวที่ 2 ประกอบด้วยตัวเลข และเครื่องหมายวรรคตอนรวม 8 หลัก มีรายละเอียด
ดังนี้

หลักที่ 1 ผู้จัดทำเอกสาร

- 1 พระมหากษัตริย์
- 2 เชื้อพระวงศ์ เจ้านาย ขุนนาง พระ นักบวช
- 3 อาจารย์/นักวิชาการ/นักวิจัย/บุคคลทั่วไป
- 4 ชาวต่างชาติ
- 5 หน่วยราชการ
- 6 องค์กษัตริย์ เอกชน มูลนิธิ
- 7 อื่นๆ

หลักที่ 2 – 4 ผู้แต่งหรือผู้บันทึก

ในกรณีไม่ปรากฏผู้แต่งหรือผู้บันทึก ใช้เลขศูนย์ 000

หลักที่ 5 เครื่องหมายทับ /

หลักที่ 6 – 8 เอกสารเล่มที่

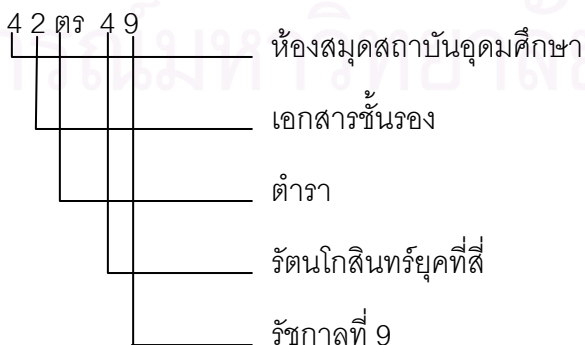
แถวที่ 3 ปี พ.ศ. ของเหตุการณ์ หรือ ปีที่เอกสารฉบับนั้นตีพิมพ์เผยแพร่

ตัวอย่าง 42ตร49

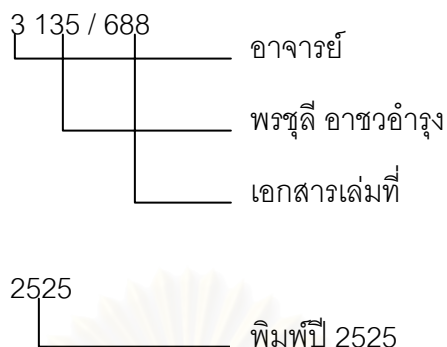
3135/688

2525

อธิบายความ

ส่วนที่ 3 หัวเรื่องของหลักการอุดมศึกษาตามกรอบการวิจัย ประกอบด้วยตัวอักษร และตัวเลข รวม 7 หลัก ได้แก่

หลักที่ 1 หัวเรื่องหลัก แบ่งเป็น 4 ด้าน

- 5.1 ด้านปรัชญาอุดมศึกษา
- 5.2 ด้านการบริหารอุดมศึกษา
- 5.3 ด้านหลักสูตรและการสอน
- 5.4 ด้านนิสิตนักศึกษา

หลักที่ 2 หัวเรื่องรอง แบ่งเป็น 4 ด้าน

ด้านปรัชญาอุดมศึกษา

- 5.1.1 ความเป็นเลิศทางวิชาการ
- 5.1.2 ความเป็นอิสระในการบริหาร
- 5.1.3 เสรีภาพทางวิชาการ

ด้านการบริหารอุดมศึกษา

- 5.2.1 การบริหารงานทั่วไป
- 5.2.2 การบริหารงานวิชาการ

การประกันคุณภาพ

ด้านหลักสูตรและการสอน

- 5.3.1 หลักสูตร
- 5.3.2 การเรียนการสอน
- 5.3.3 การประเมินผล

ด้านนิสิตนักศึกษา

- 5.4.1 กิจการนิสิตนักศึกษา

5.4.2 กิจกรรมนิสิตนักศึกษา

5.4.3 การพัฒนานิสิตนักศึกษา

หลักที่ 3 หัวเรื่องย่อย ซึ่งมีในด้านการบริหารอุดมศึกษา

5.2.1 การบริหารงานทั่วไป

5.2.1.1 บุคลากร

5.2.1.2 งบประมาณ

5.2.1.3 ทรัพยากรและการลงทุน

5.2.1.4 เทศะในการอุดมศึกษา

5.2.2 การบริหารงานวิชาการ

5.2.2.1 การจัดการเรียนรู้

5.2.2.2 การวิจัย

5.2.2.3 การบริการวิชาการ

5.2.2.4 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

5.2.2.5 ศาสนาในการอุดมศึกษา

5.2.3 การประกันคุณภาพทางการศึกษา

5.2.3.1 การควบคุมคุณภาพ

5.2.3.2 การตรวจสอบคุณภาพ

5.2.3.3 การประเมินคุณภาพ

ส่วนที่ 4 ประเด็นต่างๆ ที่ปรากฏในการวิเคราะห์สาระ ผู้วิจัยกำหนดไว้อย่างมากไม่เกิน 3 ประเด็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดกรอบโครงสร้างของรหัสเอกสารที่มีจำนวน 3 แถว

ตัวอย่าง ประเด็นที่ 1 ปรัชญาการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษา

ประเด็นที่ 2 เอกลักษณ์นิสิตนักศึกษา

ประเด็นที่ 3 แนวคิดพัฒนานิสิตนักศึกษา

ส่วนที่ 5 หลักการและตัวอย่าง

หลักการ เป็นข้อค้นพบที่ผู้วิจัยได้จากการตีความวิเคราะห์ สังเคราะห์จากตัวอย่าง แล้วนำมาเขียนเป็นมโนทัศน์ (Concept ของหลักการ อุดมศึกษาในสมัยรัตนโกสินทร์)

ตัวอย่าง

4/229	-	5.3 นิสิตนักศึกษา	ประเด็น 1 : ปรัชญาการบริหารกิจการนิสิต
690		5.3.1 กิจการนิสิตนักศึกษา	นักศึกษา
42ตร49			ประเด็น 2 : แนวคิดของบุคลากรเพื่อนิสิต
3135/688			นักศึกษา
			ประเด็น 3 : แนวคิดพัฒนานิสิตนักศึกษา

หลักการ : นิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเองและเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในสถาบัน

ตัวอย่าง : ปรัชญาอันเป็นแนวทางในการบริหารกิจการนิสิตนักศึกษามีอยู่สองแนว คือ แนวความคิดของบุคลากรเพื่อนิสิตนักศึกษา (Student Personnel Point View) และ แนวความคิดพัฒนานิสิตนักศึกษา (Student Development) ทั้งสองแนวคิดนี้ เน้นการพัฒนา นิสิตนักศึกษาในทุกๆ ด้าน เป็นลักษณะทั้งมวลของนิสิตนักศึกษา นิสิตนักศึกษา มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาตนเอง โดยพยายามนำเอาสิ่งแวดล้อมในสถาบันอุดมศึกษาอันเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาการทั้งทางด้านวิชาการ บุคลิกภาพ สังคม อารมณ์ มาใช้เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด บุคลากรในสถาบันควรยอมรับว่า นิสิตนักศึกษาแต่ละบุคคล มีความเป็นเอกลักษณ์ในตัวเองและเป็นบุคคลสำคัญผู้หนึ่งในสถาบัน (พรชูลี อาชวอำรุง, 2525: 73)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

แบบวิเคราะห์เอกสาร

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบวิเคราะห์เอกสาร

แหล่งที่มา

รายการอ้างอิง

ประเด็น

หลักการ

เนื้อความ/เหตุการณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

1. ศาสตราจารย์ กิตติคุณ สุมน อมรวิวัฒน์
ราชบัณฑิตยสถาน
2. รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ สินลารัตน์
อดีตนคบดี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. อาจารย์สวัสดิ์ จงกล
ผู้อำนวยการหอประวัติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. รองศาสตราจารย์ ดร.สุนันทา วิฑูรย์ศักดิ์
อดีตนคบดี บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
5. ดร.พ้ามุ่ย เรืองเลิศบุญ
นักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

สารานุกรมอุดมศึกษาสากล

Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1970. 2 Vols.	908 - 916
Knowles, A. (Ed-in-Chief). 1977. 10 Vols.	917 - 918
Clark, B. R. and Neave, G. R. (Ed-in-Chief). 1992. 4 Vols.	919 - 928
Sharma, S. (Editor). 1997. 8 Vols.	929 - 942

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Handbook of College and University Administration

GENERAL

Vol. 1

Asa S. Knowles editor-in-chief

President, Northeastern University

1970

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

McGraw-Hill Book Company

New York St. Louis San Francisco Düsseldorf London

Contents

Preface vii

section one Legal Aspects of General Administration

1. Legal Aspects of General Administration—Introductory Statement	1-3
2. Taxes—Federal, State, and Local	1-4
3. Legal Aspects of Real Property	1-14
4. Legal Considerations of Campus Security and Safety	1-21
5. Conduct of Enterprises	1-25
6. University as Farmer—Legal Aspects of Agriculture	1-36
7. Legal Aspects of Mergers	1-47
8. Tort Liability and Insurance	1-57
9. Employee Relations and Unions	1-66
10. Fund Raising, Contracts, and Other Legal Considerations	1-85

section two Governing Boards

Governing Boards	2-3
------------------	-----

section three General Administration

1. Organization for Administration of Four-year Colleges and Universities	3-3
2. Organization for Administration of Two-year Colleges	3-18
3. Administrative Leadership	3-36
4. Administrative Theory and Higher-education Administration	3-46
5. External Forces in Higher Education	3-57
6. Administrative Considerations of Institutions Undergoing Substantive Changes	3-69
7. Bureaucracy in the Administration of Higher Education	3-85
8. Information Systems for Administrative Control	3-94
9. Federal Relationships	3-124
	xvii

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

10. Higher Education and World Affairs	3-140
11. Use of Consultants in Higher Education	3-164
12. Administrative Support Services	3-174
13. Manuals and Handbooks for Administration	3-183

section four Planning, Space Requirements, and Institutional Research

1. Organization for Planning	4-3
2. Strategic Planning	4-13
3. Techniques of Systems Analysis for University Planning	4-26
4. Academic Planning	4-45
5. Physical Planning	4-63
6. Planning New Institutions	4-84
7. Mergers of Existing Institutions	4-95
8. Space Requirements for Physical Facilities	4-101
9. Institutional Research	4-123

section five Public Relations, Development, and Alumni Relations

1. Public Relations	5-3
2. Community Relations	5-28
3. Advertising	5-43
4. Ceremonies and Special Events	5-51
5. Information Services	5-96
6. The Development Office—Organization, Policies, and Standards	5-100
7. Professional Counsel in Fund Raising	5-143
8. Annual Alumni Giving Programs	5-147
9. Capital Development Programs	5-163
10. Development and Foundations	5-176
11. Development of Corporate Financial Support	5-184
12. Preparation of Development Literature	5-195
13. Alumni Relations	5-204
14. Administration of Placement	5-227
15. Deferred Giving	5-250

section six Nonacademic Personnel Administration

1. Organization and Administration of Nonacademic Personnel	6-3
2. Personnel Policies for Nonacademic Personnel	6-17
3. Nonacademic Personnel Labor Relations	6-25
4. Recruitment, Training, and Morale of Nonacademic Personnel	6-49
5. Nonacademic Personnel Internal Employee Communications and Relations	6-59
6. Nonacademic Personnel Record Keeping	6-68
7. Federal and State Regulations as Applied to Nonacademic Personnel	6-87

section seven Physical Plant Administration

1. Organization for Physical Plant Administration	7-3
2. Preparation of Budgets for Physical Plant Administration	7-12

3. Accounting for Costs of Physical Plant Administration	7-29
4. Maintenance and Building Services ✓	7-44
5. Custodial Administration	7-58
6. Mechanical Plant—Development, Maintenance, and Operation	7-84
7. Security, Safety, Fire Protection, and Civil Defense	7-96
8. Institutional Traffic and Parking Administration	7-108
9. Institutional Grounds Maintenance, Landscaping, and Site Development Administration	7-114
10. The Use and Application of Telephone Communications	7-121
11. Physical Plant Requirements for Communications	7-136
12. Transportation	7-143
13. Organization for Emergencies	7-155
14. Programming, Design, and Construction of New Facilities	7-161

section eight Business and Financial Administration

1. Organization for Administration of Business and Finance	8-3
2. Tuition, Fees, Deposits, and Other Charges	8-13
3. Budgets and Reports for Financial Control	8-27
4. Accounting Records	8-64
5. Auditing—Internal	8-103
6. Compensation—Faculty, Administration, and Administrative Staff	8-117
7. Fringe Benefits—Faculty, Administration, and Administrative Staff	8-154
8. Compensation and Fringe Benefits—Nonacademic Personnel	8-170
9. Analysis of Instructional Costs	8-193
10. Purchasing in an Educational Institution	8-211
11. Warehouse Operations	8-234
12. Equipment Leasing (Leasing versus Buying)	8-242
13. Real Estate: Its Acquisition and Management	8-255
14. Insurance	8-268
15. Property Inventory	8-287
16. Bookstore	8-299
17. Food Services	8-321
18. Housing	8-344
19. Management of Forests, Natural Preserves, and Other Wild Lands	8-371
20. Borrowing of Funds to Provide Capital Assets	8-377
21. Financial Considerations in Facilities Planning and Construction	8-398
22. Financing Facilities for Fraternities and Sororities	8-422
23. Debt Service and Construction Financing Control	8-427
24. Investment Policies and Procedures	8-434
25. Portfolio Management by Professional Counsel	8-447
26. Organization and Operation of Credit Unions	8-451

Index follows Section Eight.

Handbook of College and University Administration

ACADEMIC

Asa S. Knowles editor-in-chief

President, Northeastern University

1970 (A)

McGraw-Hill Book Company

New York St. Louis San Francisco Düsseldorf London
Mexico Panama Sydney Toronto

Contents

Preface vii

section one Legal Aspects of Academic Administration

1. Legal Aspects of Academic Administration—Introductory Statement	1-3
2. Student Relations	1-4
3. Faculty Relations	1-41
4. Colleges and Universities and Discrimination	1-51
5. The Social Fraternity in Relation to the University	1-66
6. Legal Problems in Sponsorship of Exchange Programs	1-73
7. Health Services	1-78
8. Academic Inventions, Patents, and Licenses	1-105
9. Copyright	1-128

section two Academic Affairs Administration

1. Academic Policies and Standards	2-3
2. Instruction	2-15
3. Curriculum Construction and Planning	2-36
4. Evaluation of the Environment, the Process, and the Results of Higher Education	2-53
5. Self-directed Study	2-81
6. Field Experience as an Integral Part of Education	2-87
7. The Superior Student	2-96
8. Academic Calendars	2-102
9. Registration, Scheduling, and Student Records	2-111
10. Interinstitutional Cooperation	2-131
11. Research	2-149
12. Professional Education	2-181
13. Graduate Education	2-193
14. Degrees, Diplomas, and Academic Costume	2-206
15. Cooperative Education	2-223
16. Accreditation	2-234

xvii

17. The Military and the College Student	2-269
18. Clinical Instruction in Affiliated or Cooperating Institutions	2-299

section three Admissions

1. Admissions in Perspective	3-3
2. Admissions—Freshman Class Quota	3-26
3. Admissions—Public Relations	3-37
4. Admissions—Internal Liaison with Administration, Faculty, Student, and Alumni Groups	3-44
5. Special Problems of Admissions	3-47
6. The Mechanics of Admissions	3-50
7. Admissions—Student Selection, Evaluation of Credentials, Use of the Predictive Formula as an Admissions Tool	3-74
8. Plans for the Admission of New First-year Students	3-82
9. Admission of the Transfer Student to Upper-class Standing	3-87
10. The Practice of Admissions in the Junior College	3-93
11. The Office of Admissions—Role of the Administrator	3-99
12. Admissions Department Costs and Budgeting	3-112
13. Admissions Research and Follow-up Studies	3-123
14. Communications within the Large Admissions Department	3-133

section four Learning Resources—Library and Instructional Resources

1. Library Collections and Services	4-3
2. Library Associations	4-7
3. Library Organizations and Administration	4-11
4. The Library Building	4-19
5. The Future Library	4-28
6. Instructional Services	4-31
7. Audiovisual Media Services	4-48
8. Instructional Television Services	4-62
9. Instructional Communications Systems	4-74
10. Programmed Learning Services	4-86
11. Learning Laboratories and Independent-study Services	4-103
12. Learning Resource Centers	4-117

section five Adult Education

1. Adult Education—Introductory Statement	5-3
2. Adult Education Degree Programs	5-4
3. Admission and Counseling of Adult Students	5-19
4. Higher Continuing Education	5-35
5. Cooperative and General Extension Programs	5-60
6. Correspondence Study Programs	5-75
7. Service Programs of Community Junior Colleges	5-97
8. Educational Assistance Programs	5-105

section six Academic Personnel Administration

1. Academic Organization	6-3
2. Faculty Organization and Administration	6-18
3. Faculty Personnel Policies and Regulations	6-29
4. Academic Freedom and Tenure	6-56
5. Faculty Rights and Responsibilities	6-76
6. Orientation of New Faculty	6-81
7. Faculty Role in Governance	6-85
8. Collective Negotiations	6-104
9. Work Load Assignments	6-120

section seven Student Personnel Administration

1. Organization for Student Personnel Administration	7-3
2. Student Personnel Administration Policies	7-17
3. Disciplinary Administration—Traditional and New	7-36
4. Campus Unrest	7-64
5. Black Student Affairs	7-86
6. Administrative Concerns of Women Deans	7-109
7. Orientation of New Students	7-120
8. Counseling and Testing	7-133
9. Financial Aid	7-151
10. Student Activities	7-172
11. Governing the Student Community	7-189
12. Student Publications	7-206
13. Fraternities and Sororities	7-220
14. International Students	7-233
15. Veterans Affairs	7-247

section eight Athletics Administration

1. Intercollegiate Programs	8-3
2. Intramural and Extramural Programs	8-30
3. Extramural Programs for Women	8-47

section nine Health Programs and the Collegiate Community

1. General Aspects	9-3
2. Programs Affecting the Health of the Entire Community	9-10
3. Student Health	9-20
4. Relationships with Community	9-68
5. Occupational Health and Health Options for Faculty and Staff	9-83
6. Administrative Organization and Management	9-93
7. Financing the Health Program	9-103

section ten Religion on the Campus

1. Religious Organizations and Programs on the Campus	10-3
2. Religious Activities in State and Independent Colleges and Universities	10-18

3. The Chaplaincy at Church-related and Other Colleges	10-22
4. Summary of Basic Information for Chief Administrators Concerning the Religious Affairs Programs	10-26

section eleven Campus Community Facilities and Enterprises

1. College Unions – Programs and Services	11-3
2. College Unions – Facilities and Administration	11-22
3. Conference and Continuing Education Centers	11-39
4. Theaters	11-59
5. Museums	11-72
6. University Press	11-86
7. Faculty Clubs	11-96

Index follows Section Eleven

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE INTERNATIONAL ENCYCLOPEDIA OF HIGHER EDUCATION

Volume 1

Contents, Contributors
Acronyms, Glossary

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Jossey-Bass Publishers

San Francisco • Washington • London • 1977

ห้องสมุด

คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์

Contents

Editorial Advisory Board	9a
Board of Consultants	11a
Encyclopedia Staff	13a
Foreword <i>Clark Kerr</i>	15a
Preface	19a
The Editor-in-Chief	35a
Alphabetical Listing of Entries	39a
Classification of Entries	73a
National Systems of Higher Education	73a
Topical Essays	79a
Fields of Study	87a
Educational Associations	91a
Centers and Institutes of Higher Education Research	101a
Reports on Higher Education	104a
International Directory of Documentation and Information Centers	107a
Contributors	119a
Acknowledgments	157a
Acronyms	181a
Glossary	269a
Alphabetical Entries	Volumes 2-9
International Directory of Documentation and Information Centers	Volume 9
Name Index	Volume 10
Subject Index	Volume 10

The
ENCYCLOPEDIA
of
HIGHER EDUCATION

VOLUME 1

*National Systems
of Higher Education*

Editors-in-Chief

BURTON R. CLARK
*University of California,
Los Angeles, California, USA*

and

GUY R. NEAVE
*International Association
of Universities,
Paris, France*

1992

ห้องสมุดคณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

PERGAMON PRESS

OXFORD · NEW YORK · SEOUL · TOKYO

Contents

Honorary Editorial Advisory Board	xix
Editorial Board	xxi
Preface	
B. R. CLARK and G. R. NEAVE	xxiii
Acknowledgments	xxix
Volume 1 NATIONAL SYSTEMS OF HIGHER EDUCATION	
Introduction	3
J. J. BRUNNER and J-L. GARCIA-GARRIDO	
Afghanistan	7
M. MCLEAN	
Albania	9
N. KONOMI	
Algeria	12
A. DJEFLAT	
Angola	17
E. L. PIRES	
Argentina	19
J. BALAN	
Australia	29
D. SMART	
Austria	42
K. H. GRUBER	
Bahrain	51
J. E. AL-ARRAYED	
Bangladesh	54
M. AHMAD	
Barbados	59
A. LAYNE	
Belgium	61
M. WOITRIN	
Benin	71
J. AKOHA	
Bolivia	74
M. I. PÉREZ DE CASTAÑOS	
Botswana	78
M. MAROPE	
Brazil	82
S. SCHWARTZMAN	
Brunei	92
F. COULTER	

Contents

Tanzania T. L. MALIYAMKONO	715
Thailand N. WIRATCHAI	719
Togo R. COWEN	727
Trinidad and Tobago M. JAMES-BRYAN	730
Tunisia G. NEAVE	739
Turkey E. E. TAYLAN and C. TAYLAN	742
Uganda G. NEAVE	753
United Arab Emirates S. E. ABBAS	755
United Kingdom R. EUSTACE	760
United States V. STADTMAN	777
Uruguay C. FILGUEIRA	788
Venezuela C. GARCIA-GUADILLA	793
Vietnam L. Q. THIEP	799
Yemen V. SELVARATNAM and O. REGAL	805
Yugoslavia P. D. MANDIC	811
Zaire M. MAGABE	821
Zambia L. H. KALUBA	825
Zimbabwe O. E. MARAVANYIKA	830

Volume 2 ANALYTICAL PERSPECTIVES

Section I Higher Education and Society

Introduction G. WILLIAMS	841
Applied Research and Technology Transfer B. R. WILLIAMS	853
Business Contributions to Higher Education G. WILLIAMS	863
Credentialism D. DAVIS	871
Degrees and Other Qualifications: International Equivalence F. DALICHOW	877

Diploma Disease	885
A. LITTLE	
Economic Development and Higher Education	889
M. WOODHALL	
Economics of Higher Education	896
J. MACE	
Equality and Higher Education	907
O. FULTON	
Forecasting Qualified Manpower Needs	917
F. CHEN	
Government and Higher Education in Unitary and Federal Political Systems	924
A. J. HEIDENHEIMER	
Industry and Higher Education	934
C. BLACKMAN and N. SEGAL	
Local Communities and Higher Education	946
J-E. LANE	
National Models of Higher Education: International Transfer	956
D. R. JONES	
Non-Western Societies and Higher Education	969
S. SCHWARTZMAN	
Occupational Structures and Higher Education	975
U. TEICHLER	
Participation of Adults in Higher Education	992
M. STEPHENS	
Rate-of-Return Studies	999
G. PSACHAROPOULOS	
Reforms and Higher Education: Implementation	1003
L. CERYCH and P. SABATIER	
Schools and Higher Education	1014
P. MORTIMORE	
Student Mobility (International)	1020
E. G. BARBER	

Section II The Institutional Fabric of the Higher Education System

Introduction	1031
R. L. GEIGER	
Academies: Soviet Union	1049
Y. M. RABKIN	
Adult and Continuing Higher Education	1055
C. DUKE	
Agricultural Universities	1061
R. J. BAWDEN	
Binary Systems of Higher Education	1066
S. DAVIES	
Business Schools: Europe	1071
R. L. GEIGER and M. NUGENT	
Business Schools: United States	1076
L. W. PORTER	
Community Colleges: United States	1083
A. M. COHEN	

Contents

Developmental Education M. G. SPANN	1091
Distance Education at Postsecondary Level M. G. MOORE	1097
Engineering Education and Institutes of Technology: United States S. L. GOLDMAN	1106
Graduate Education: Comparative Perspectives P. J. GUMPORT	1117
Junior Colleges: Japan K. KUSAHARA	1128
Legal Education P. S. C. LEWIS	1132
Liberal Arts Colleges A. O. PENISTER	1146
Libraries: Academic B. B. MORAN	1156
Medical Education W. G. ROTHSTEIN	1163
Multicampus Universities E. C. LEE	1174
Nursing Education M. D. NAYLOR	1179
Private Institutions of Higher Education D. C. LEVY	1183
Proprietary Higher Education W. W. WILMS and J. P. CUI	1195
Religious Vocations (Theological Seminaries) L. F. GOODCHILD	1200
Short-Cycle Higher Education: Europe D. FURTH	1217
Specialized Institutions: <i>Grandes Ecoles</i> T. SHINN	1225
Teacher Education H. JUDGE	1229
Technical and Further Education L. M. CANTOR	1240
Technical Institutes: Soviet Union and Eastern Europe V. Y. PILIPOVSKI	1243
Universities: 1100–1500 A. B. COBBAN	1245
Universities: 1500–1900 W. FRIJHOFF	1251
Universities: Since 1900 E. SHILS	1259

Section III Governance, Administration, and Finance

Introduction G. HARMAN	1279
Academic Freedom G. CASTON	1295

Accountability J. SIZER	1305
Accreditation C. ADELMAN	1313
Administration: Academic D. D. DILL	1318
Administration: Student Affairs G. D. KUH	1329
Coordination: Anglo-American Systems N. MARSHALL	1338
Coordination: Continental Europe M. MARTIN and R. TALPAERT	1347
Finance J. R. HOUGH	1353
Financial Aid: Student M. WOODHALL	1358
Financing of Institutions P. CAZENAIVE	1367
* Governance: Models G. RHOADES	1376
Institutional Autonomy M. TIGHT	1384
Leadership: Deans and Heads of Departments I. MOSES	1390
Leadership: University and College Presidents M. L. GADE	1397
Leadership: University Vice-Chancellors W. TAYLOR	1404
Performance Indicators M. CAVE and S. HANNEY	1411
Planning: Institutional Level R. COPE	1424
Planning: System Level C. WATSON	1429
Politics of Students and Faculty P. G. ALTBACH	1438
Privatization D. R. JONES	1445
Research Funding R. S. FRIEDMAN and R. C. FRIEDMAN	1453
Resource Allocation R. HARROLD	1464
Salaries and Salary Determination W. L. HANSEN	1476
Strategic Planning P. A. M. MAASSEN and F. A. VAN VUGHT	1483
Trustees, Boards of M. L. GADE	1494
Tuition Fees D. B. JOHNSTONE	1501

Contents

Volume 3 ANALYTICAL PERSPECTIVES

Section IV Faculty and Students: Teaching, Learning, and Research

Introduction	1515
A. MOREY	
Academic Labor Markets	1537
J. SCHUSTER	
Access to Higher Learning	1547
D. KALLEN	
Curriculum: Graduate	1557
C. F. CONRAD and S. BOLYARD MILLAR	
* Curriculum: Undergraduate	1566
J. L. RATCLIFF	
* Degrees: Duration, Structures, Credit, and Transfer	1579
B. B. BURN	
Effects (Long-term) of Higher Education	1587
K. HÄRNQVIST	
Faculty and Professional Service	1596
P. H. CROSSON	
Faculty and Student Interaction	1605
D. WATKINS	
Faculty Cultures	1614
A. E. AUSTIN	
Faculty Recruitment, Promotion, and Tenure	1623
M. J. AMEY	
Faculty Research	1634
C. GELLERT	
Faculty Rewards and Incentives	1641
K. M. MOORE	
Faculty Vitality	1648
S. M. CLARK	
Nontraditional Students: Ethnic Minorities	1658
E. FISK-SKINNER and T. GAITHER	
Nontraditional Students: Third-age and Part-time	1666
T. HORE	
Professoriate: History and Status	1674
J. L. WAGONER and S. E. KELLAMS	
Student Achievement and the Assessment of Institutional Effectiveness	1686
T. W. BANTA	
Student Attrition and Retention	1697
V. TINTO	
* Student Cultures	1709
J. R. THELIN	
* Student Development	1719
G. D. KUH and F. K. STAGE	
Student Learning and Study Strategies	1730
N. ENTWISTLE	
* Student Movements and Associations	1740
P. G. ALTBACH	
Teaching: University and College	1750
M. J. DUNKIN	

Section V Disciplinary Perspectives on Higher Education

Introduction	1763
R. A. BECHER	
Anthropology	1777
F. G. BAILEY	
Comparative Education	1788
W. MITTER	
Economics	1797
K. HÜFNER	
Higher Education Studies	1810
O. FULTON	
History	1821
S. ROTHBLATT	
Law	1834
I. RICHTER	
Linguistics and Rhetorical Studies	1847
C. BAZERMAN	
Literature	1852
P. J. CONRADI	
Macrosociology	1858
J. WOLTHUIS	
Microsociology	1871
F. M. HAMMACK and B. HEYNS	
* Organization Theory	1884
G. RHOADES	
Philosophy	1896
R. A. BARNETT	
Policy Analysis	1907
R. PREMFORS	
Political Economy	1916
A. H. HALSEY	
Political Science	1926
M. KÖGAN	
Public Administration	1932
F. A. VAN VUGHT	
Science Studies	1943
A. ELZINGA and A. JAMISON	
Social Psychology	1956
N. ENTWISTLE	
Women's Studies	1965
C. R. STIMPSON	

Volume 4 ACADEMIC DISCIPLINES AND INDEXES

Part 1 Humanities

Introduction	1981
J. SPERNA WEILAND	
Arts and Art Criticism	1991
J. DE VISSCHER	

Contents

Classics	1999
H. PINKSTER	
Ethics	2005
M. A. VERKERK	
History	2009
H. VAN DIJK	
Linguistics	2020
M. VAN OVERBEKE	
Literature and Literary Criticism	2030
H. VERDAASDONK	
Philosophy	2039
J. DE MUL, J. J. P. H. VAN NISPEN, A. W. PRINS, J. SPERNA WEILAND and D. TIEMERSMA	
Religion	2049
L. LEERTOUWER	
Theology	2059
R. HENSEN	

Part 2 Social Sciences

Introduction	2071
R. A. SCOTT	
Anthropology	2081
B. SHORE	
Economics	2100
D. C. COLANDER	
Geography	2111
R. F. ABLER	
Political Science	2124
O. RUIN	
Psychology	2136
D. E. LEARY	
Social Psychology	2150
M. R. HEWSTONE	
Sociology	2163
J. F. SHORT	

Part 3 Biological Sciences

Introduction	2181
H. C. MACGREGOR	
Biochemistry and Molecular Biology	2185
P. N. CAMPBELL	
Developmental Biology	2199
C. TICKLE	
Ecology and Environmental Biology	2208
D. HARPER	
Evolutionary Biology	2226
H. C. MACGREGOR	
Genetics	2231
G. L. G. MIKLOS	

Microbiology	2242
J. POSTGATE	
Neurobiology	2255
E. S. HODGSON	
Plant Sciences	2261
C. T. BRETT	
Part 4 Medical Sciences	
Introduction	2273
W. G. ROTHSTEIN	
Epidemiology	2285
C. G. CHUTE	
Immunology	2293
E. F. WHEELOCK and S. COHEN	
Pathology	2301
M. R. ZIMMERMAN	
Pharmacology	2309
S. ELLIS	
Physiology	2317
K. ZIERLER	
Part 5 Physical Sciences	
Introduction	2329
C. KRUYTBOSCH	
Astronomy	2333
P. B. BOYCE	
Chemistry	2342
G. C. BARRETT	
Computer Science	2350
F. W. WEINGARTEN	
Materials Science and Engineering	2362
I. M. BERNSTEIN	
Mathematics and Statistics	2372
B. L. MADISON	
Physics	2388
M. A. ROTTMAN	
Contributors Index	2399
Name Index	2409
Subject Index	2447

**INTERNATIONAL
ENCYCLOPAEDIA
OF
HIGHER
EDUCATION**

Vol. I

**GENERAL EDITOR
DR. SITARAM SHARMA**

COSMO PUBLICATIONS

1997

INDIA

คณะกรรมการส่งเสริมการศึกษา
สภาการศึกษาคณะมนตรีศึกษาธิการ

First Published 1997

**INTERNATIONAL ENCYCLOPAEDIA OF
HIGHER EDUCATION**

ISBN 81-7020-727-4 (Set)

ISBN 81-7020-760-6 (Vol. I)

© Cosmo Publications, New Delhi, 1997

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or stored in retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of Cosmo Publications.

Published by:

MRS. RANI KAPOOR
COSMO PUBLICATIONS
for **GENESIS PUBLISHING PVT. LTD.**
24-B, Ansari Road,
Darya Ganj,
New Delhi-110002, INDIA

Printed at :
Mehra Offset Press

Manufactured in India

R
398.03
I63
V.1
เลขที่ 48612
วันที่ 31/12/92

Contents

Volume I

1. **Accessing Higher Education:
The dilemma of Schooling Women,
Minorities, Scheduled Castes and
Scheduled Tribes in contemporary India.**
Karuna Chanana 1
2. **Action Research in graduate Management
Research Programmes.**
Chad Perry and Ortun Zuber-Skerritt 38
3. **Acquiring Conflict resolution skills as
Cultural Learning:
an Israeli example.**
Rivka A. Elsikovits & Mira Karnieli 60
4. **African Universities and National
Development.**
Herme J. Masha 79
5. **An analysis of Spatial Demand for
Universities among first timers in Southern
Nigerian Universities.**
Mon Nwadiani 107

6. Association between Research and Teaching in Australian Higher Education. <i>Paul Ramsden and Ingrid Moses</i>	121
7. Attempting a capitalist form of Financing in a Socialist system: Student loans in the People's Republic of China. <i>Lishouxin and Mark Bray</i>	155
8. Bidding for students in Britain- why the UFC auction 'failed'. <i>Geraint Johnes</i>	175
9. British Further Education and American Higher Education. <i>B F A Tipton</i>	190
10. Changes in Schooling: Impact on Higher Education. <i>Peter Mortimore and Jo Mortimore</i>	209
11. Changing Development Objectives and Strategies for Self-Reliant Economies in Africa: Univesity Responses. <i>Akilagpa Sawyerr</i>	229
12. Characteristics of Modern Indian Scholarship and Learning. <i>Anand P. Srivastava</i>	247

Volume II

13. China's Immediate Future: Renewed Cultural Borrowing. <i>R. F. Price</i>	274
14. Chronicling the Restructuring of Higher Education in the USSR. <i>Alexander Prokhorov</i>	291

15. **Comments on the World Bank
Publication on Financing Education in
Developing Countries**
T. L. Maliyamkono 310
16. **Cost Structure of Higher Education:
A Case study of Orissa.**
Sailabala Debi 321
17. **Developmental Goals and Women's
Higher Education.**
Lata Murugkar 341
18. **Educational Development Units:
A cross-cultural Perspective.**
Ingrid Moses 350
19. **Educational Equality and Economic
Opportunities:
A Comparative Study of Scheduled
Castes and Non-Scheduled Castes.**
Kusum K. Premi 393
20. **Engineering Input in Non-Engineering
Curriculum Development.**
Parimal Mandke 405
21. **European Universities in a period of
change 1789-1815.**
A. D. Harvey 420
22. **Examination Reform in traditional
Universities:
A few steps forward, many steps back!**
Mathew Zachariah 432
23. **Fair Access to Higher Education:
Reflections on India's and China's
Experience of the past Thirty Years.**
Mathew Zachariah 482

24. **Financial Health of Universities:**
A Diagnostic Study.
M. M. Ansari 497
25. **Financing Higher Education in Botswana.**
G.M.G. Mokgwathi 529

Volume III

26. **Financing Higher Education in India:**
Principles, Practice and Policy Issues.
Jandhyala B. G. Tilak 541
27. **Financing Higher Education in Pakistan.**
Shahrukh R. Khan 579
28. **Financing of Higher Education in Uganda.**
W. Senteza Kajubi 603
29. **Financing of Higher Education:**
A Study of the Indian and British Systems.
J. L. Azad 617
30. **Focus on Education:**
a New Stage in Unesco's History?
Federico Mayor 661
31. **Freedom for Academics**
Rowland Eustace 671
32. **From Model Employer to Private Sector Model:**
Tension in Employer Academic Staff Relations
David Farnham 687
33. **From Secondary to Higher Education:**
Focus on Women.
Karuna Chanana 724

34. Gearing a Colonial system of Education to take independent India towards Development
Suma Chitnis 743
35. Higher Education, Economic Development and National Independence.
Robert G. Mugabe 775
36. Higher Education in The People's Republic of China. Developments and Perspectives.
Liang Gui-Zhi 783
37. Higher Education:
Regional Dimension.
Moonis Raza and Yash Aggarwal 796

Volume IV

38. Income-contingent student loans: context, potential and limits
William B. Simpson 837
39. INSAT-IB and Higher Education.
Rais Ahmed 869
40. Intercultural Cooperation in Higher Education.
Ettore Gelpi 873
41. Issues and Perspectives for Higher Education in Argentina in the 1990's.
Hector R. Gertel 887
42. Language in Education in a Multilingual Society.
Shivendra K. Verma 913
43. Lecture Method:
Strategy for Improvement.
G. Kuppuswamy and R. Natarajan 928
44. Management of Students Activities in Higher Education.
R. Natarajan 945

45. **Media in Engineering Education.**
G. Kuppuswamy and R. Natarajan 960
46. **Medium of Technical Education in India.**
B. N. Patnaik 973
47. **Non-Professional Higher Education-
Condemned and yet subscribed to.**
C. R. Mitra 981
48. **Objective Tests:
Inadequate for College and University
Examinations.**
R. D. Godbole 996
49. **Perceptions of the Teaching-Research nexus:
A framework for analysis.**
Ruth Neumann 1009
50. **Performance indicators in Higher
Education.**
Robert Ball and Jalil Halwachi 1029
51. **Peruvian Higher Education:
Expansions amid economic crisis.**
David Post 1047
52. **Philanthropy and Cultural Imperialism:
Role of Philanthropic Foundations in
Higher Education
Foundations.**
N. Jaya Ram 1071
53. **Planning and Development of Distance
Education.**
Ruddar Datt 1079
54. **Planning for Quality:
Advice respectfully tendered to the
Polytechnics and Colleges Funding
Council.**
Brian Booth and Clive Booth 1093

Volume V

55. **Private Higher Education:**
the Philippines as a prototype.
Estelle James 1106
56. **Problems in Colleges under Grant-in-Aid
system.**
Tapas Sankar Dutta 1134
57. **Problems of Culture and International
Co-operation:**
Unesco-University Partnership.
Justin Thorens 1141
58. **Profile and Index of the Polytechnic-
Industry Collaboration – an Empirical study.**
Jayalakshmi Indiresan 1150
59. **Protective Discrimination and the Equality
of Opportunity:**
Higher Education and the under
privileged
Ambarao. T. Uplankar 1173
60. **Provision of Higher Education in Small States:
Demand, Constraints and Strategies.**
Mark Bray 1187
61. **Public Examinations in 2001.**
H.S. Singha 1211
62. **Quality Education:**
Anna University Experiment.
K.V. Laxminarayanan and N. Baluswamy 1223
63. **Reactions on Educational Finance from an
African University.**
John M. Dubbey 1227
64. **Research Policy in Higher Education:
Perspective on National Development.**
*M. S. Yadav, Lokesh-Koul, S. Roy &
T.K.S. Lakshmi* 1234

65. **Research Performance Indicators based on Peer Review:
A Critical Analysis.**
Raphael Gillett 1263
66. **Rural Higher Education for Rural Development.**
R. M. Mohan Rao 1284
67. **Social Science Research Policy:
Role of Government**
P. C. Joshi 1300
68. **Social Science Research in Vietnam.**
Jaganath Pathy 1325
69. **Statement by The Economic Commission for Africa (ECA):
Investing in Education.** 1343
70. **Structural Uniformity and Functional Diversification:
Swedish Higher Education ten years after the Higher Education Reform.**
Berit Askling 1354

Volume VI

71. **Student Activism in British India.**
Rajendra Pandey 1375
72. **Student Evaluations of Courses and Instructors at Kuwait University.**
A. Qayum Safi and Richard I. Miller 1389
73. **Students loans for Higher Education in Singapore:
some observations.**
G. Shanta Kumar 1401

74. Student loans in Financing Higher Education in India.
Jandhyala B.G. Tilak 1430
75. Student loans in Ghana.
N. Kotey 1453
76. Student loans in Nigeria.
E. J. Chuta 1466
77. "Summary of Reactions" to the World Bank Document on Higher Education.
Georges Daillant 1476
78. Support for Teaching the Liberal Arts: an Institutional dilemma.
Lee H. Bowker, J. Richard McFerron and David M. Lynch 1490
79. Supply and Demand for Graduates in Egypt.
Gholamreza Arabsheibani 1510
80. Teaching the American-Indo China War on the College Level: an Interdisciplinary Experiment.
Jonathan Goldstein 1518
81. The Composition of Governing Bodies of Higher Education Corporations.
Nigel A. Bastin 1529
82. The dilemma of change in Indian Higher Education.
Philip G. Altbach 1554
83. The Effect of Academic Tenure on Research Productivity: an Empirical Investigation.
Christopher Orpen 1582
84. The Ford Foundation and Indian Education: some Issues of Motives and Power.
Neelu Sancheti 1589

85. **The Foreign Student Dilemma.**
Philip G. Altbach 1608

Volume VII

86. **The Funding of Higher Education in the U K :**
 a Contribution to the Debate.
Arthur Walker and Grahame A. Wright 1640
87. **The Heritage of our Educational Framework**
Barun De 1658
88. **The Impacts of financial reduction on British Universities: 1981-84.**
John Sizer 1681
89. **The Indira Gandhi National Open University:**
 its role in Higher Education
G. Ram Reddy 1715
90. **The Language question in Higher Education: trends and issues.**
N. Jayaram 1732
91. **The Open University of the United Kingdom**
Greville Rumble 1768
92. **The Passing of the Education Reform Act: The UK Model.**
Ngaio Crequer 1786
93. **The Politics of Pragmatism: government influence on a Commonwealth African University.**
Clayton G Mackenzie 1812
94. **The Problem of Research: Developing a Coherent Policy.**
Christopher Ball 1840

95. **The Response of Professional bodies to changing needs of Educational Training**
D I Trotman-Dickenson 1855

Volume VIII

96. **The Role of Humanities and Social Sciences in Engineering Education.**
S. Ambirajan 1875
97. **The Social Location of Knowledge.**
H. C. Jain 1899
98. **The Standard of Qualification in Management Education: unresolved questions**
Jacki Proctor and Janet Powney 1912
99. **The Systematic Planning and Administration of Higher Education in Japan after 1986.** 1925
100. **The Trainee Role in English Teaching**
C. Roy 1935
101. **The University Grants Commission and its Role:**
A Review
Satish Chandra 1951
102. **University Development: the balance between Research and Teaching.**
Harry L Gray and Charles H Hoy 1959
103. **Universities in Malaysia.**
V. Selvaratnam 1973
104. **University Vice-Chancellors: Profile of the Educational Elites.**
Uday Desai 1999

105. **Venezulan Higher Education in perspective.**
Juan Carlos Navarro 2031
106. **Wanted:**
Accountability in Higher Education.
Rameshwari Pandya 2048
107. **Wastage Among Scheduled Caste and
Scheduled Tribe Students.**
*Viney Kirpal, Nalini Swamidasan,
Amitabha Gupta and Raj K. Gupta* 2057
108. **Youth Unrest in Contemporary Indian
University.**
Bhupendra Kumar Nagla 2067

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นางสาวสุวิมล ธนะผลเลิศ

การศึกษา

ศศ.บ. (บรรณารักษศาสตร์) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อ.ม. (บรรณารักษศาสตร์) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค.ด. (สาขาวิชาอุดมศึกษา) คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประสบการณ์ทำงาน

2518 – 2522 อาจารย์โรงเรียนศรีบุญยานนท์ จังหวัดนนทบุรี

2522 – 2535 บรรณารักษ์ ระดับ 4 – 6 สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2535 – ปัจจุบัน บรรณารักษ์ชำนาญการ ระดับ 8 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วุฒิบัตร/เกียรติบัตร/หนังสือสำคัญ

2543 Certificate of Achievement for Attending the Seminar

“Developing A Sustainable Future: EMS/ISO14000 and Greening the Supply Chair” from School of Business and Economic California State University Hayward and Faculty of Commerce and Accountancy Thammasat University

2545 หนังสือรับรองผลการตรวจประเมินคุณภาพภายนอกของศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา ที่มีระบบงานสอดคล้องกับ ISO 9002: 1994 จากสำนักรับรองระบบคุณภาพ (สรอ.) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.)

เลขที่ใบรับรอง : Q90033 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม 2546

2547 หนังสือรับรองผลการตรวจประเมินคุณภาพภายนอกของศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา ที่มีระบบงานสอดคล้องกับ ISO 9001:2000 จากสำนักงานรับรองคุณภาพ (สรอ.) สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.)

เลขที่ใบรับรอง : Q90062 ลงวันที่ 3 พฤศจิกายน 2547

ตำแหน่ง

2538 – ปัจจุบัน ผู้อำนวยการศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2545 – ปัจจุบัน ผู้จัดการระบบคุณภาพ ศูนย์บรรณสารสนเทศทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คติประจำใจ

“สเจ รุปี อูปาทยติ นญมียํ สุขํ คเวนเสนโต”
ถ้าโทษคน ไม่โทษใจตน จะหาแผ่นดินอยู่เป็นสุขไม่ได้